

Mwan NT (Côte d'Ivoire) New Testament

The New Testament in Mwan

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MATIE.....	4
MAKI	41
LUKI	64
ZAAN.....	103
KLEZA MU	131
ROME MU.....	167
KORENTI =LWA MI.....	184
KORENTI PLE MI.....	200
GALASI MU.....	211
EFEZI MU	217
FILIPU MU	223
KOLCSI MU.....	227
TESALONIKI =LWA MI.....	231
TESALONIKI PLE MI	235
TIMOTE =LWA MI.....	238
TIMOTE PLE MI.....	243
TITI.....	247
FILEMD	250
EBRE MU	252
ZAKI	265
PIERI =LWA MI	270
PIERI PLE MI	275
ZAAN =LWA MI.....	278
ZAAN PLE MI.....	283
ZAAN YAGA MI.....	284
ZUDI.....	285
-YRE ZI YELE 'SEWE	287

MATIE

Matie a -Jan 'NrAle- 'səwə 'e ngblo

-Dele -yaa Matie 'le ɛɛ? -O -yaa Matie sii 'ezin- Alife gbe Levi (Maki 2.14; Luki 5.27). -E -yaa Zesu a -klanlanɛ vu ta plɛ 'e do 'le. Yaa klɛlɛ -li 'waati 'la ba Zesu a -klanlanɛ mu 'e do 'le, -e -yaa Romɛ mu a -bhleŋgbe -gbɛnɛ 'e 'bhɛ a 'nirakun mu 'e do -la -le. 'Bhɛ 'waati 'e ba, 'ke Zuufu mi do -yaa klɛ Romɛ mu a 'nirakun mi 'le, 'bhɛ nɛnɛ- Zuu-fu mu 'e 'yaa- 'bhɛ ye 'bhii -za 'yɔɔ- klɛ mi -gbɛnɛ do. 'Mu 'yaa- 'bhɛ mafinyanwo, -amasɔyi Romɛ mu 'e 'yaa- -o -sɔɔnnii' mu gbilaan 'gbu -la -le. 'Duŋ-, 'yee- Matie 'yɛnklaa- Zesu ma, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'a -siila dɔɔ -e nu klɛ 'bhɛ a -klanlanɛ mu 'e do 'le.

Matie -yaa' -Jan 'NrAle- 'səwə 'lɛɛ- yɔɔndia- Zuufu Zesu 'yi mu -la 'kaama-. Matie Mɛɛzan Zesu Krisi kun 'bhii- Mɛɛ Daan mi -Waanbhaa' a -Jan 'e 'le. 'Bhɛɛ- -a 'kpee ma 'ezin-, Zuufu mu 'e 'yri 'yaa- -o -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'la 'nule- ta, 'yee- Zesu -le 'bhɛ 'le. Matie Zesu Krisi zɔɔn 'zi -kɔɔ' ni -yaa' -Jan 'NrAle- 'e 'yi 'bhii- Izraeli mu -Bhee mi -Bhleŋgbe. Zesu 'yaa- 'ke -Bhleŋgbe Davidi 'srɛ mu 'e do 'le 'bhii- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'e -wa -lɛɛjanwoa 'elwale -sɔ gɔɔnɛ- 'la gbɛnɛ- bhe. 'Bhɛla- -zayile, -ya -siila -bhleŋgbe Davidi 'pegee Abraamu 'Nranɛ-. Zuufu mu a -Waanbhaa' -lɛɛgbilaanya 'e ma, waa -yaa sɔ 'yee -Waanbhaa' 'siile -a 'tɔ -zeze 'gbu 'e ma. 'Bhɛla- -zayile, 'ke Matie -o -we 'zi 'ke -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'e 'le, -ya pe dɔɔ: «Laanima -Bhleŋgbeya». -E 'bhɛ 'siigbeya -glɔɔn 'e =kpaa -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'e ma gaan mia do bhɛ vu.

'Yee- Matie a -Jan 'NrAle- 'lɛɛ- 'yi jan ngblo mu 'e 'mu -le -gɛ:

1. 'Kee- san -a -lɛ =lwa mi 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ yiziɛ mi 'e ma, Matie -o Zesu zɔɔn 'zi 'bhii- Zuufu mu a -Bhleŋgbe: -ya -gbɔɔ 'pegee -a -taa mu dayrɛ 'e 'yipiɛ- 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- -a yale 'e ma.
2. 'Kee- san -a -lɛ 'soo mi 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ 'srwaplɛ- mi 'e ma, Matie -o -we 'zi 'ke -Bhleŋgbe 'e -yaa' -bhleŋgbe 'yaaza- 'e 'bhɛɛ- 'le.
3. 'Kee- san -a -lɛ 'srwaa- mi 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ vu ta plɛ mi 'e ma, Matie -o -we 'zi 'ke 'sɛŋ -glɔɔn 'la 'bhɛ 'yaa- Zesu 'kɔɔ 'bhɛɛ- 'le, 'bhɛɛ- Zuufu mu 'e -banɔgoza 'e -a -yi.
4. -A -lɛ vu ta yaga mi 'e 'yi, Matie -o -we 'zi 'ke -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'pegee 'bhɛ a gaanyiza mu 'e 'mu -la -le.
5. 'Kee- san -a -lɛ vu ta yiziɛ mi 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ mia do bhɛ yaga mi 'e ma, Matie -Bhleŋgbe Zesu a yewogbeya 'e 'yipiɛ-, 'bhɛ 'pegee Zuufu mu 'e -banɔgoza 'e -a -yi.
6. 'Kee- san -a -lɛ mia do bhɛ yiziɛ 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ mia do bhɛ 'soo mi 'e ma, Matie -o -we 'zi 'ke -Bhleŋgbe Zesu a -Waanbhaa' -lɛlajanwole mu 'pegee a nu gbɛ plɛ mi 'e 'mu -la -le.
7. 'Kee- san -a -lɛ mia do bhɛ 'srwado- mi 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlɛ- -a -lɛ boolazi mi 'e ma, -a -lɛ mia do bhɛ 'srwaa- 'e, Matie -yaa' -Jan 'NrAle- 'səwə 'e 'lɛwlaa- 'ke Zesu dɛza 'e mɛɛ mu 'kɔɔ 'bhɛ 'le, 'bhɛ 'pegee -ya bweza gale ba, 'bhɛɛ- -a geza 'e laflɛ' 'yi 'mu 'kɛn 'yigɔɔnna.

Matie a -Jan 'NrAle- 'səwə 'lɛɛ- 'yi, Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'e -daanna wlan -lɛ 'soo -la -le:

1. Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'e -daanna -o 'taawo- gɔɔnɛ- 'la gbɛnɛ- -Waanbhaa' a -Bhleŋgbeya 'e ba zayi'. (Matie 5-7).
2. -O -Waanbhaa' a -Bhleŋgbeya 'e ma -Jan 'NrAle- 'e wo gɔɔnɛ- 'la gbɛnɛ- (Matie 10.5-42).
3. Zesu laanima -Bhleŋgbeya -wa 'e ba janwoa- -gɔɔn mu 'yi (Matie 13).
4. Zesu -janwoa -za 'yɔɔ- 'pegee -za 'yɔɔ- -sroma 'yanza- ba zayi' (Matie 18).
5. Zesu -janwoa 'drunyan 'lɛyanza 'pegee bhaaplɛŋ mu 'kitikanza 'e ba zayi' (Matie 24-25).

ZESU 'YAYRE- 'PEGEE -A MATRUŊ BHĻA ZI

Zesu -gbɔɔ mu
(Luki 3.23-38)

- 1 Zesu Krisi -gbɔɔ mu 'e 'wole- -ge. Zesu -o 'ke Davidi 'nranε- 'le. 'Bhεε- -e -yaa 'ke Abraamu 'trɔnkala 'le.
- 2 *Abraamu* Izaki -yaa; Izaki Zakɔbu -yaa; 'bhεε- Zakɔbu Zuda 'pegee 'bhε nεεnε- 'gwlaan- mu 'e 'yaa-.
- 3 Zuda Faresi 'pegee Zera -yaa -a na Tamaa ta; Faresi Esrɔn -yaa; 'bhεε- Esrɔn Ramu -yaa;
- 4 Aramu Aminadabu -yaa; 'bhεε- Aminadabu Naasɔn -yaa; Naasɔn Salimɔ -yaa.
- 5 Salimɔ Boazi -yaa Raabu ta; Boazi Obedi -yaa Ruti ta; 'bhεε- Obedi Izai 'yaa-;
- 6 Izai -bhɛngbe Davidi 'yaa-; 'bhεε- Davidi *Salomɔ* 'yaa- le 'la 'bhε -yaa 'elwale -sɔ Uri 'na 'le 'bhε ta.
- 7 Salomɔ Roboamu -yaa; 'bhεε- Roboamu Abia -yaa; Abia Azafi -yaa.
- 8 Aza Zozafati 'yaa-; 'bhεε- Zozafati Zoramɔ 'yaa-; Zoramɔ Oziasi -yaa;
- 9 Oziasi Zoatamu -yaa; 'bhεε- Zoatamu Akazi -yaa; Akazi Ezekiasi -yaa;
- 10 Ezekiasi Manase 'yaa-; 'bhεε- Manase Amɔ 'yaa-; Amɔ Zoziyasi -yaa;
- 11 Zoziyasi =kla Zekoniasi 'pegee 'bhε nεεnε- 'gwlaan- mu 'e dε 'le; 'bhε =kla -o -ja Izraeli mu 'e 'le luya 'yi *Babilɔni* 'waati 'la ba 'bhεε- ba.
- 12 Izraeli mu 'e dale blaana luya 'yi *Babilɔni*, 'ke Zekoniasi Salatieli 'yale-; 'bhεε- Salatieli Zorobabeli 'yaa-;
- 13 Zorobabeli Abiudi 'yaa-; 'bhεε- Abiubi Eliakimu 'yaa-; Eliakimu Azɔɔ -yaa;
- 14 Azɔɔ Sadɔki -yaa; 'bhεε- Sadɔki Akimu -yaa; Akimu Eliudi -yaa;
- 15 Eliudi Eleazaa 'yaa-; 'Bhεε- Eleazaa Matani 'yaa-; Matani Zakɔbu -yaa;
- 16 Zakɔbu Zozefu -yaa; 'bhεε- Zozefu =kla 'ke Mari =nɔɔ 'le. Mari =kla 'ke Zesu nεε 'le. 'Bhεε- -o Zesu 'tɔkpa- Krisi: 'Bhε 'yi -le dɔɔ -Waanbhaa' mεε 'la zan makwan-.
- 17 'Kee- san *Abraamu ma, 'bhεε- 'kee- nu 'tɛnlε- Davidi ma, 'flan vu ta yizie -le -o plɛŋ-. 'Bhεε- 'kee- san Davidi ma, 'kee- nu 'tɛnlε- Izraeli mu 'e gele ma luya 'yi *Babilɔni*, 'flan vu ta yizie -le -o plɛŋ-. 'Bhεε- 'kee- san 'bhε 'waati 'e ma, 'kee- nu 'tɛnlε- Zesu Krisi 'yale- ma, 'bhε =kla 'ezin- 'flan vu ta yizie.

Zesu Krisi 'yaza-
(Luki 2.1-7)

18 Zesu *Krisi* -yaa gɔnε- 'lεε- 'bhεε- gbεεn-. Zozefu dɔle -yaa Zesu nεε Mari zi. 'Sani- -o nu 'fε klεε do 'waati 'la ba, 'ke Mari kpe 'sile *Lii 'Werj* 'e -glɔɔya' 'e 'le. 19 'Bhε ya 'e 'yi, -a -nɔɔ Zozefu 'laa -yaa -a zi 'bhii- 'bhε 'a 'tɔsie- mɔkpen' 'yε ma kpataakpa, -amasrɔyi 'bhε 'yaa- 'ke mεε wlan do 'le. 'Bhεla- -yile, 'ke 'bhε 'a 'lɛdulale dɔɔ 'bhε bheleya gole- -a ma gaanyi'. 20 'Bhε 'yaa- 'bhε 'kpeelɛdan 'zi bhla 'la ba 'bhε -za 'e ma, 'bhεε- 'bhε

'yaa- yi pla -yrekpa' do, 'ke gbij do 'klale 'bhε 'yε ba. 'Bhεε- 'ke -Waanbhaa' a -mlεkε' do 'a 'pele 'bhε ni gbij 'e na dɔɔ: «Davidi 'nranε- Zozefu, 'yaa -gblaanle' Mari 'sile- ma 'e 'na 'le; -amasrɔyi -a kpele -o 'ke -nε 'la 'le 'bhε, 'bhε da 'zi Lii 'Werj 'e -glɔɔya' 'e 'bhεε- ba. 21 -E nu -a yalε 'ke -nε 'gwlaan- do 'le, 'bhεε- 'e nu 'bhε 'tɔkpale Zesu, 'bhε 'yi -le dɔɔ Mεε -Bhee Mi, -amasrɔyi 'yele- nu -a 'si mu 'e gole waa -za 'yɔɔ- mu 'e 'yi.»

22 'Bhε -za mu 'lεε- 'kpen =kla, 'kooko- Mεεzan -jan 'la =kpa- -a -lɛla' janwo mi Ezai 'lii 'elwale gban -sɔ 'bhε 'lεsɔ-. 23 'Bhε -jan 'e 'bhε -le -ge: -*Ka 'ka 'yrekpa doo! -Gblanε 'la 'ke yaa 'gwlaan- dɔ, -e nu kpe 'sile-, 'bhεε- -e nu -a yalε 'ke -nε 'gwlaan- do 'le. -O nu 'bhε 'tɔkpale Emanueli.*» ('Bhε 'yi -le dɔɔ -Waanbhaa' -o -kɔɔ' ba.)

24 Zozefu bwele, Mεεzan a -mlεkε' 'e 'bhε -jan 'la =woa -a ni 'kee- 'bhε 'yizaklele. 'Bhε ya 'e 'yi, 'kee- Mari 'sile -a na 'le. 25 'Duŋ- Zozefu 'pegee Mari 'laa 'fε klεε do 'ke 'bhε ge 'tɛnlε- 'bhε 'nε 'gwlaan- 'e 'yale- ma. Zozefu -nε 'e 'tɔkpa- Zesu.

-Zadɔ' mu -o Zesu malɔkpa zii'

2 Zesu -yaa Betelemu, Zude 'klεεn 'e 'yi -wa 'nε do ta 'waati 'la ba, 'ke -bhɛngbe *Ercdi* 'yaale- -o Izraeli mu 'e 'wiirj-. -A yale blaana, 'ke -zadɔ' mu -lɛdo' dale- -yretεbhε -wɛnyrε' =nɔɔ, 'bhεε- 'ke -o nule- Zeruzalemɔ. -O -yaa lafle' 'yi mlεklennε mu 'e 'taawog- beya 'e 'bhεε- daana. 2 -O bhɔle Zeruzalemɔ, 'ke -o mεε mu -lɔkpaale dɔɔ: «-O -nε 'la 'yaa- 'bhεε- 'kee- nu klεε 'ke Zuufu mu a -bhɛngbe 'le -yoo 'naa εε? 'Wa -tɔɔ- masie mlεklennε do -ya -yretεbhε -wɛnyrε' =nɔɔ, 'bhεla- -yile 'o =nwa -a gbayrε nɔɔ.» 3 -Bhɛngbe *Ercdi* 'bhε -jan 'e 'male-, 'ke 'yee- 'pegee Zeruzalemɔ mu 'e 'kpen zrubatɛdɔle. 4 'Bhε ya 'e 'yi, 'kee- *'sraka 'lena mu* -lεε mu 'e 'pegee *'Torj daan mu* 'e 'kpen 'siile, 'bhεε- 'kee- 'mu -lɔkpaale dɔɔ: «-Waanbhaa' Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔɔ 'la -yaa' -janwoa, -e nu yalε yrε 'e -dela nɔɔ- εε?» 5 'Bhε klεle 'tε, 'ke -wa -lεkunle -a ni dɔɔ: «-E nu yalε Betelemu, Zude 'klεεn 'e 'yi -wa 'nε do ta. -Amasrɔyi -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do -jan 'lεε- yɔɔndia- -a ba zayi' 'elwale gban -sɔ dɔɔ: 6 *'Bhi Betelemu -wa 'la -yoo Zude 'klεεn 'e 'yi bhe! 'Yoo- 'ke Zude 'klεεn 'e 'yi -wa mu 'e 'kpen ba -wa 'fientrɔnnε 'le 'dε! -Amasrɔyi 'e ba mi do nu klεε -kunlii do 'le, 'bhεε- 'bhε -le nu 'an Izraeli 'si mu 'e 'lɛdɔɔle zi -lrele' ta 'bhii- -bhlaa gooba mi do -yaa' -bhlaa mu 'e 'lɛdɔɔ- gɔnε- 'la gbεεn-.*» 7 'Bhε klεle 'tε, 'ke *Ercdi* 'woo- -zadɔ' mu 'e 'siile gaanyi', 'bhεε- 'ke -yoo -lɔkpaale mlεklennε -e 'pwela- 'waati 'la ba 'bhε ma. 'Bhεε- 'ke -o 'bhε 'waati 'e 'pele 'a ni. 8 'Bhε blaana, 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: «-Ka ge 'yee- -nε 'e malɔkpa kplankplan Betelemu; 'ke 'kaa =ya, -ka nu 'ŋ' kpeelekan, 'kooko- 'mi 'gbu ge 'ezin- -a gbalε.»

9 -O yanle -bhɛngbe *Ercdi* 'wojan- 'e malele, 'ke -o gele-. -O -yaa 'taa 'e ta bhla 'la ba, 'ke -o -yrekpaale 'yee- mlεklennε do 'kpɔ 'la -wa =ya 'elwale -yretεbhε -wɛnyrε' =nɔɔ 'bhε ma. 'Bhε dɔle -yaa -o trala. 'Duŋ- 'bhε 'bhɔle- nε 'yientennε 'e 'yaa- 'fε 'la =la 'bhε trala, 'ke 'bhε du- lalε. 10 'Bhε klεle 'tε, -o -yrekpaale mlεklennε -e ma 'ke -o zru 'kpaale 'egbenεle. 11 'Bhε ya 'e 'yi, 'ke -o wlale- 'bhε

'fe 'e =la, 'bhεε- 'ke -o -ne 'yientenne 'e 'yele -a nεε Mari 'kɔɔ. 'Bhe klele 'te, 'ke -woo 'kɔɔ zenle- 'tre ma, 'bhεε- 'ke -o -ne 'yientenne 'e gbale-. 'Bhe blaen, 'ke -woo ta 'kwe mu 'e 'liigole, 'bhεε- 'ke -o glaen' mu 'nale- 'bhe ni: -Can 'pegee -lasikɔɔ -gblen 'nrале- -gɔɔɔn ple: *ansansi* 'pegee *miri*. ¹² 'Bhe blaen, 'ke -Waanbhaa' -o 'kpeelekanle gbin na 'kaa waa niinale -o -zanta' Erɔdi ba 'ezin-. 'Bhela -zayile, -o niina- bhla 'e zi -o ba 'kleen 'e 'yi, -o zi -bhεεke' =sia.

Zozefu 'pegee -a na Mari blasaan- 'bhεε- -o -ja Ezipu 'kleen 'e 'yi

¹³ -Zadɔ' mu 'e gele blaen, 'ke Mεεzan a -mlεke' do 'pwele- Zozefu ba 'ezin- gbin na, 'bhεε- 'ke 'bhe 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'E 'wlen-, -ne 'yientenne 'e 'pegee -a nεε 'kun, 'bhεε- -ka blasaan- 'ke 'ka ge Ezipu 'kleen 'e 'yi; bo -a =nɔɔ ye -sɔ 'fɔke 'mi 'a =pia 'e ni 'e nu yi 'la 'le, 'bhεε- 'ka nu. -Amasɔyi Erɔdi nu -ne 'yientenne 'e ziglinle -a de za- yi'.»

¹⁴ 'Bhe klele 'te, Zozefu bwele-, 'kee- -ne 'e 'pegee -a nεε 'kunle, 'bhεε- 'ke -o gele- Ezipu 'kleen 'e 'yi -bi 'e zi. ¹⁵ -E =bwa Ezipu 'kleen 'e 'yi, 'ke 'bhe ge 'tenle- Erɔdi gale ma. 'Bhe -za 'e Mεεzan -lela' janwo mi Oze -jan 'la =woa 'bhe 'leswa=. 'Bhe -jan 'e 'yaa- dɔɔ: «'Mi 'η gbe 'e 'siila- 'kaa -e go Ezipu 'kleen 'e 'yi.»

-Ne -bebe deyrε

¹⁶ Erɔdi 'a 'yele 'bhii- -zadɔ' mu 'e -dawli' =kpa a -a gbe ta, 'ke -ya zrupliile 'egbenle. -Ayile 'kee- mεε mu win- bɔle 'kaa 'mu ge Betelemu -wa 'e 'pegee 'bhe kpe ma -wa mu 'e ta, 'kooko- -ne 'gwlaan- mu 'la 'kpen lεε -o lεε do 'pegee lεε ple plen- -o 'mu 'kpen de. 'Bhe lεε -lii yεke- 'e 'yaa- -benjo' -zadɔ' mu 'e mlεklenne mu 'e =ya 'waati 'la ba 'bhe blaen lεε -lii yεke- 'e 'bhεε- 'le. ¹⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, Erɔdi kleza -yɔɔ 'e 'bhe -Waanbhaa' -lela' janwo mi Zere- mi 'wojan- 'e 'leswa=. ¹⁸ Zeremi -jan 'la =woa 'elwale gban -sɔ 'bhe -le -ge: «'O 'trɔn -o -gbekanwli mu 'pegee 'dimi ma wisiwli -gbene mu ma Rama -wa 'e ta. *Raseli -le -a -ne mu 'e wisi' zii*, 'bhεε- yaa -o dɔle- -a -la 'ke -wa taga; -amasɔyi -a -ne mu 'e -gaa.»

Zozefu 'pegee -a na -gwa Ezipu 'bhεε- -o =nwa Izraeli 'kleen 'e 'yi

¹⁹ Erɔdi gale blaen, 'ke Mεεzan -Waanbhaa' a -mlεke' do 'pwele Zozefu ba gbin na Ezipu 'kleen 'e 'yi. ²⁰ -E pe Zozefu ni dɔɔ: «'E 'wlen-, -ne 'e 'pegee -a nεε 'kun, 'bhεε- 'ka niina- 'ka -zan Izraeli 'e 'kleen 'yi, -amasɔyi mεε 'la zan mu -yaa -ne 'e deyrε -glin 'zi, 'mu 'laa -o -li 'mu 'yrε ma.»

²¹ 'Bhe klele 'te, 'ke Zozefu 'e 'wlenle-, 'kee- -ne 'e 'pegee -a nεε 'kunle, 'bhεε- 'kee- niinale -a -zanta' Izraeli 'kleen 'e 'yi. ²² 'Dun- -o bhɔle Izraeli 'kleen 'e 'yi; 'bhεε- Zozefu 'a 'male- 'kaa Arikelausi -yalaa' -a de Erɔdi a -bhleighbeya yaayrε 'e =nɔɔ Zude 'kleen 'e ta, 'ke -gblaen 'klale -a -yi 'bhe 'kleen 'e 'yi gele ma. 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke -Waanbhaa' 'a 'kpeelekanle gbin na 'kaa yaa gele Zude 'kleen 'e 'yi, 'bhεε- 'dun- -e ge Galile 'kleen 'e

'yi. ²³ 'Bhela- -yile, -e -ja yaale Galile 'kleen 'yi -wa 'ne do ta: -O -yaa 'bhe -wa 'e sii Nazareti. -Ayile, -Waanbhaa' -lela' -janwo' mi 'e 'wojan- 'e 'leswa= -gee' dɔɔ: «-O nu a 'siile- Nazareti mi.»

-WAANBHAA' A -BHLENGBEYA 'E MA -JAN 'NRALE-

Mεε Wiinjfe' Mi Zaan -o -Waanbhaa' a -jan 'e 'wo zii' (Maki 1.2-8; Luki 3.1-18; Zaan 1.19-23)

³ Zozefu 'pegee -a na Mari, 'bhεε- 'bhe 'ne 'e, -o 'yaa- 'waati 'la ba Nazareti, 'ke Mεε Wiinjfe' Mi Zaan 'pwele -a -yi Zude 'kleen 'e 'yi -kpe 'e ta, 'bhεε- 'kee- -Waanbhaa' a -jan 'e 'wole- 'sanle 'te. ² -E -yaa pe 'zi mεε mu 'e ni dɔɔ: «-Ka 'ploo- -za 'yɔɔ- klele ma, 'bhεε- -ka 'ka zru 'niina- -Waanbhaa' ba, 'ke 'ka 'ka taawogbeya 'e mabɔɔ. -Amasɔyi laanima -Waanbhaa' 'e -yaa' -bhleighbeya 'yaa- bhla 'e =bhwa -wa -din.» ³ -Waanbhaa' -lela' janwo mi *Ezai* -janwoa 'yee- Zaan 'la ba zayi' 'elwale gban -sɔ dɔɔ: «*Mεε do -le -toorodɔ 'zi -kpe 'e ta 'kaa: -Ka Mεεzan a zibhe 'e 'lemagaan, -kaa 'taawo- zibhe mu 'e 'ledɔɔ-!*»

⁴ 'Bhe kleighbeya 'e 'yi, Mεε Wiinjfe' Mi Zaan ta dun- 'e 'tanle- -yaa 'ke 'yɔɔnma 'ciε- 'le, 'bhεε- wi 'fle 'sentru do dɔle- -yaa -a 'saanla; -e -yaa 'siesie- -gama mu 'pegee -bɔn 'yi -zrɔ 'yrɔn mu -la bhle. ⁵ 'Bhe 'yi bhe, Zeruzale- mu mu oo, Zude 'kleen 'yi mu 'kpen oo, 'bhe 'pegee Zruden yue ta mu, -o 'kpen 'yaa- nu 'zi -a ba. ⁶ 'Ke -o -yaa yan -waa' -za 'yɔɔ- mu 'e 'pelele kpataakpa mɔkpen' 'yrε ma, 'bhεε- Zaan -yaa -o wiinjfe' Zruden yue 'e ba 'te.

⁷ 'Dun-, Zaan 'a 'yele- 'bhii- *Farizi* mu -bebe 'pegee *Saduse* mu -bebe -yaa nu 'zi 'mu wiinjfeyrε nɔɔ- -a ba, 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: «-Bhlu 'plalu mεε mu! -Dele pe 'ka ni dɔɔ 'ka blasan- -Waanbhaa' a yran 'la -yoo zan bhe 'bhe 'lεε- εε? ⁸ -Kaa zrɔn doo 'ka kleza mu 'e ma 'bhii- 'ka 'ka zru -niinaa' -Waanbhaa' ba, 'bhεε- 'ka 'ploola- -za 'yɔɔ- klele ma. ⁹ 'Ka 'laa bole -a pele ma 'ka 'gbu 'kpee dɔɔ: «'O nɔɔ -gbɔɔ -le 'ke *Abraamu* 'le 'de.» -Amasɔyi 'mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε ma dɔɔ -Waanbhaa' sɔ vlε mu 'la bhe -o mabɔɔle, 'bhεε- -yoo kle 'ke *Abraamu* 'kpee yi mu 'le. ¹⁰ 'Bhe ya 'e 'yi, -Waanbhaa' a poo 'e 'lek- pale -o, 'bhεε- -yoo zan -yri diinj mu 'e takanle 'ke -ya san -o 'sene ma. 'Ke -yri diinj 'oo -yri diinj 'la bhe 'laa 'bhe bhaa -Irele' klele, -e nu 'bhe takanle 'bhεε- -e 'bhe blin 'te 'yi. ¹¹ 'Ka 'ka 'taawogbeya 'e maniilawoa, 'bhela- -yile 'mi -o 'ka 'wiinjfe zii' 'ke -yi 'le. 'Dun- mεε 'la 'bhe -o zan 'mi blaen, 'bhe zan 'e -gɔɔ 'yiya- 'mi ni, -a -gaale' laa -o 'mi ba 'ke 'mi 'a gaan ma -sawla mu 'e go. 'Ye- nu 'ka 'wiinjfele 'ke Lii 'Wen 'e 'pegee 'te 'le. ¹² -Sien do -o -a 'kɔɔ. -E nu -mlɔ bhe mu 'pegee -mlɔ -gboo mu 'e bapi- anle, 'bhεε- -yoo go 'eke- ma. -E nu -mlɔ bhe mu 'e 'klale- bɔɔ 'yi, 'bhεε- -e nu -mlɔ -gboo mu 'e 'kpaciele 'te 'la 'ke -yaa -lii -titi 'bhe 'yi.»

Zesu Kriši wiinjfeyre -yi ba
(Maki 1.9-11; Luki 3.21-22; Zaan 1.32-34)

¹³ -Yrekpaa' do, Zesu -daa Galile 'tre' e ta, 'bhεε- -e =nwa Zrudεn yue 'ε ta. 'bhεε- -ya mabεenna Zaan -din, 'kooko- 'bhε 'a 'wiinjfe -yi 'ε ba. ¹⁴ 'Bhε klele 'te, 'ke Zaan 'e -gbεdεle -a 'wiinjfele ma -yi 'ε ba, 'bhεε- 'ke 'bhε 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Mi -le -yaa sɔ bi 'ke 'η ge 'e ba 'bhεε- 'ye 'η 'wiinjfe-, 'bhεε- 'bhi -le zan 'e 'wiinjfele 'mi ba εε?» ¹⁵ 'Bhε klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Dɔ -a klele 'la -zɔn. -Amasroyi, 'o nu 'sɔle- -Waanbhaa' zru maza 'ε 'kpen 'lεsɔle 'bhεε- gbεen- -gee'.» 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke Zaan dɔle- Zesu 'wiinjfele -la. ¹⁶ -E yanle, 'ke Zesu 'pwele -yi 'ε ba. 'Bhε yre do 'kpo 'ε =nɔɔ bhe, 'ke lafle' 'liigole, 'bhεε- 'ke Zesu 'yrekpale -Waanbhaa' Lii 'ε ma; 'bhε -zinaa' 'a ta 'bhii- -bhooladɔ maanne- do gbεen-. ¹⁷ 'Bhεε- 'ke -weli' do dale- laanima, 'ke 'bhε 'a 'pele dɔɔ: «'Nj gbe 'la -za sɔ 'η ni 'egbenele 'yele- -ge, 'yele- 'η zrukpalaa 'egbenele.»

Zesu 'yidanyre -Setran' 'kɔɔ
(Maki 1.12-13; Luki 4.1-13)

4 'Bhε blaen, 'ke Lii 'Wεj 'ε gele- 'ke Zesu 'le -kpe 'ε ta, 'kooko- -Setran' 'a 'yidan-, 'bhεε- -ya balaa' -za 'yɔɔ- 'yi. ² Zesu -yrekpaa' mia ple 'pegee -bi mia ple =kla 'ke yaa pe 'kedo- 'kpo bhle. 'Bhεε- gbɔn 'a =dia. ³ 'Bhε 'yi, 'ke -Setran' 'e 'mabεenle Zesu -din, 'bhεε- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Ke 'yoo- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'ε 'le, -a pe kpoti mu 'la bhe -o ni dɔɔ -woo mabɔɔ 'bhεε- -o kle 'ke pele mu 'le» ⁴ 'Bhε klele 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔɔ:

«-A yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' 'a 'Sεwe 'ε 'yi dɔɔ:
'Bhaaplεj -si 'ε -darj' 'laa -o 'ke pele do -kplenne' 'le;
'duj- -jan mu 'la 'kpen da -Waanbhaa' -lii' mu -le -si na
'bhaaplεj ni 'ezin-.»

⁵ 'Bhε blaen, 'ke -Setran' Zesu 'sile, 'kee- gele- 'kele- Zeruzalemu -Waanbhaa' a -wa 'wεj 'ε ta; 'bhεε- 'ke -ya 'kpale -Waanbhaa' *Gba 'Fe -Gbεne' ε 'wiinj-. ⁶ 'Bhεε- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Kee- 'yoo- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'ε -le, 'ploo 'e 'gbu ma 'bhεε- 'e balaa' 'tre ma. -Amasroyi -a yɔɔndeεle -o Waanbhaa' a 'Sεwe 'yi dɔɔ:

'-Waanbhaa' nu -yaa' -mleke' mu 'ε winbɔle 'e -zayi'.
'Bhεε- -o nu 'e binalε -o gbε -yi, 'kooko- 'e gaan madij
'laa wo vlε ma.»

⁷ Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ:
«-A yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sεwe 'ε 'yi 'ezin- dɔɔ:
'Yaa Mεezan -Waanbhaa' -yidanle.»

⁸ 'Bhε blaen, 'ke -Setran' gele- 'kele- 'ezin- vlε gɔɔn 'trole- do 'wiinj-, 'bhεε- 'kee- 'drunyan ta -bhlengbe 'kleen mu 'ε 'kpen 'pegee 'mu 'lreleya mu 'ε 'kpen zɔnle- -a ni. ⁹ 'Bhεε- -e pe Zesu ni 'te dɔɔ: «'Nj nu 'bhε -bhle- -ngbe 'kleen mu 'ε 'kpen 'nale- 'e ni, 'kooko- 'e yalaa' -o wiinj, 'ke 'yee 'kpo =zian 'η 'lεε, 'bhεε- 'ke 'ye 'η -gbaa 'bhii- 'yaa- -waanbhaa'.» ¹⁰ 'Bhε klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'E 'plεngo- 'η ma -Setran'! -Amasroyi, -a yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sεwe 'yi 'kaa:

'Bhaaplεj Mεezan do -kplenne' -la gba, 'bhεε- 'yaa
'-Waanbhaa' -bhεeke' do 'kpo gbale 'yee- blaen.»

¹¹ 'Bhε klele 'te, 'ke -Setran' 'ploole Zesu ma. 'Bhεε- 'ke -mleke' mu nule- 'yee- Zesu -din, 'bhεε- 'ke -wa gbale- -a maza -yaa pe 'la ma 'bhε ba.

Zesu -yaa' ye 'ε zisaan- Galile 'tre ta
(Maki 1.14-15; Luki 4.14-15)

¹² Zesu 'a 'male- 'kaa -o Mεε Wiinjfe' Mi Zaan =kwan, 'bhεε- -wa =bwa -kaso 'yi, 'kee- gole- Zude 'kleen 'ε 'yi, 'bhεε- 'kee- nule- Nazareti -wa 'ε ta Galile 'tre 'ε ta. ¹³ 'Duj- yaa bole Nazareti, -e -ja bole Kapenɔmu -wa 'ε ta. 'Bhε -wa 'ε 'bhε -o Galile -draa 'ε bhonja yre 'ε =nɔɔ, Zabulon 'pegee Nεfitali 'kleen mu 'ε 'yi. ¹⁴ 'Bhε klegbeya 'ε 'yi, -Waanbhaa' -lεla' janwo mi Ezai 'wojan- mu 'ε 'lεswa=; 'yee- Ezai 'a =pia 'elwale -sɔ dɔɔ: ¹⁵ «'Ka mu Zabulon 'kleen 'yi mu, 'ka mu Nεfitali mu, 'ka mu -draa bhonja mu, 'bhε 'pegee 'ka mu Zrudεn yue ta mu, 'bhεε- 'ka mu Zrudεn yue -zanta' mu 'ε, 'bhε 'pegee 'ka mu Zuufu kle mu 'la 'ka -o Galile 'kleen gbε do 'ε 'yi bhe!¹⁶ 'Ka mu 'si mu 'la 'yaa- -gblo 'yi, 'ka nu 'tebhile -gbεne do yele! Mεε 'la zan mu yaale -o ga 'kleen a -gblo 'ε 'yi, 'tebhile do nu -bhile' -o ta!»¹⁷ -A 'san 'bhε yi 'ε ma, Zesu -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wole- -saan. -E -yaa pe 'zi mεε mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka 'ploo -za 'yɔɔ- mu klele ma, 'bhεε- 'ka 'ka zru niina- -Waanbhaa' ba, -amasroyi -Waanbhaa' a -bhlengbeya 'yaa- bhla 'ε =bhwa 'ka -din!»

Zesu -o kaade mu yizie 'sii zii'
(Maki 1.16-20; Luki 5.1-11)

¹⁸ Zesu 'yaa- 'taawo zii' Galile -draa 'ε bhonja bhla 'la ba, 'kee- Simɔ 'la -o -yaa 'bhε sii Pierei 'bhε 'pegee 'bhε nεenε- Andre 'yele. -O -yaa kaade yɔɔ bɔ 'zi -draa 'ε ba, -amasroyi -o -yaa 'ke kaade mu 'le. ¹⁹ Zesu -o -siila dɔɔ: «-Ka nu dɔ 'η zi, 'bhεε- 'η nu 'ka klele mεε -bebe 'kun mu 'le 'bhii- 'ka kaa -bebe mu kun gɔnε- 'la gbεen-.» ²⁰ 'Bhε klele 'te, 'ke -o 'ploole blaale- -waa' kaade yɔɔ mu 'ε ma, 'bhεε- 'ke -o gele- dɔle Zesu zi. ²¹ Zesu 'bhɔle- -a -lεε sa 'egbɔnle, 'kee- nεenε- ma do ple -bhεeke' 'yele, Zaki 'pegee 'bhε nεenε- Zaan; 'mu 'yaa- Zebede gbe ple -la -le. -O mεε ple 'pegee -o dε Zebede -yaa -waa' kaade yɔɔ mu 'ε magaan 'zi -waa' -yitakonj 'ε 'yi. ²² Zesu -o 'si- ile-, 'ke -o nule- dɔle blaale- 'bhε zi, 'bhεε- 'ke -woo dε 'tole 'a nɔɔ- ye -yitakonj 'ε 'yi.

Zesu -o mεε mu daan 'zi 'kee- gadε mu bhee
(Luki 6.17-19)

²³ Zesu 'yaa- ge 'zi Galile 'tre ta yrekpen- =nɔɔ; -e -yaa mεε mu daan 'zi -Waanbhaa' a -jan 'ε 'le Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la, -e -yaa -Waanbhaa' a -bhlengbeya ma -jan 'nrle- 'ε 'wo zii'; 'bhε 'pegee -e -yaa gadε mu 'ε 'kpen -glɔn 'pegee -sɔnzan' mu 'ε 'kpen 'bhee zii'. ²⁴ -A 'tɔbhɔleya 'ε 'yaa- zen 'zi Siri 'kleen 'ε 'kpen 'yi. 'Bhε ya 'ε 'yi, -o -yaa zan gadε mu 'ε 'kpen -glɔn 'le -a ba, 'bhε 'pegee -yren 'ε 'kpen -glɔn -yaa mεε 'la zan mu ta: -Kwanii' mu oo, -sɔnɔnɔnde mu oo, 'bhε 'pegee -flug- ba mu. Zesu -o ma ga mu 'ε 'kpen -gwa. ²⁵ 'Bhεla- -yile, -zamaa' 'srε -bebe -yaa -a zi: Galile 'kleen 'yi mu oo, -wa

vu 'klale- ke ba mu oo, Zeruzalemu mu oo, Zude 'klæen 'yi mu oo, 'bhæ 'pegee Zruden yue -zanta' mu 'kpen.

Zesu -o mæe mu daan 'zi vle gɔɔn do wiinj-
(Maki 3.13; Luki 6.12-13; 6.20)

5 Zesu -zamaa' 'sræ 'ε 'yele-, 'kee- gele- yaale vle gɔɔn do 'wiinj-. 'Bhæε- -yaa' -*klanlanε mu* 'ε -woo mabæenna -a -din, ²'bhæε- -yoo daanle -saan -za -bebe mu 'læε- 'le.

-Za wlan -zeze
(Luki 6.20-26)

³ Zesu pe -o ni dɔɔ: «Mæe 'la zan mu 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- waa -o 'ke -zake' 'le -Waanbhaa' -yræ 'yi, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -waa' pæ -le 'ke laanima -Waanbhaa' -bhleŋgbeya -wa 'ε 'le.

⁴ Mæe 'la zan mu -o wisi' zii', -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -Waanbhaa' nu -o tagale.

⁵ Mæe 'la zan mu -yi -o 'edɔɔle, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -Waanbhaa' nu 'træ 'ε 'nale- -o ni -o 'ciεn 'le.

⁶ -A -lɔ -o mæe la zan mu ma 'bhii- -lædɔɔleya klæ bhaapleŋ mu pleŋ-, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi pæ 'la 'lɔ -o ma, -Waanbhaa' nu 'bhæ 'nale- -o ni.

⁷ Mæe -yrænklæ' mæe 'la zan mu ma, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -o -yræn nu 'klale- -Waanbhaa' ma!

⁸ Mæe 'la zan mu 'kpee 'fleele- -o, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -o nu -Waanbhaa' ye!e!

⁹ Mæe 'la zan mu yilabla wla -o 'pegee -o yaayɔɔn' mu pleŋ-, -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -Waanbhaa' nu -o 'si-ile- -a gbe mu!

¹⁰ -O -yrænkpaa' zii' mæe 'la zan mu ta -Waanbhaa' a -lædɔɔleya 'ε -zayi', -waa' pæ -yinra! -Amasrɔyi -waa' pæ -le nu klæle laanima -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya -wa 'ε 'le!

¹¹ «'Ke mæe mu 'ka -zwanwoa oo, 'ke -o -yræn 'ε 'kpen -gɔɔn =kpaa 'ka ta oo; 'bhæ 'pegee 'ke -o bhla 'ε 'kpen -gɔɔn =kpaa 'ka ma, 'mi -zayi', 'kaa- pæ -yinra!' ¹² 'Ka zrukpaale klæ, 'bhæε- 'ka 'yilabla 'wole- klæ; -amasrɔyi 'bhæ -trɔn -gbæε do -o 'ka 'magben- 'zi -Waanbhaa' ba laanima. -O -yrænkpaa -Waanbhaa' -læla' janwo mu 'la =nwa 'ka 'læε 'mu ta 'bhæε- gbæεn-»

Wε 'pegee 'tæbhile a -za
(Maki 9.50; 4.21; Luki 14.34-35)

¹³ «'Ka mu -le 'drunyan 'ε 'yi wε 'le. 'Ke wε 'ε 'nranleya 'ε -gwa -a -yi, 'ka sɔ -a -nraleyā 'ε dræekpale 'a ma 'nale-εε? Yaa klæ -za 'ke 'yanwope 'le -li mæe ma, 'fɔke -e bo blinle -la ma 'pælii-, 'bhæε- mæe mu 'taawo- -a ta. ¹⁴ 'Ka mu -le 'ke 'drunyan 'ε ta 'tæbhile 'le. 'Ke -wa do dɔle- -o vle gɔɔn do 'wiinj- waa sɔ -a gaanle- mæe mu ma.

¹⁵ 'Bhæε- waa -lanbha do bhi 'bhæε- -wa dulaa' 'gbongbo do -la. -O -lanbha 'bhile- 'ε duŋ laanima, 'kooko- -e bhi 'fε 'ε =la mu 'ε 'kpen ta 'wenj. ¹⁶ 'Bhæ ya 'ε 'yi, -ka -bhi 'bhii- 'tæbhile gbæεn- mæe mu -yræ ma. 'Ke 'bhæ =kla, 'ke -o 'ka kleza -lrele' mu 'ε =ya, -o nu 'ka Dε laanima -Waanbhaa' 'ε 'tɔbhɔle.»

Mæe daangbeya 'tonj 'ε ba zayi'

¹⁷ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Yaa klæle 'ka 'ni 'bhii- 'mi =nwa Moizi a 'Tonj 'ε 'pegee -Waanbhaa' -læla' janwo mu 'ε -waa' mæe daangbeya mu 'ε 'yisielε! 'Naa 'nule- -o -yisiyεε =nɔɔ, 'duŋ- 'ŋ =nwa -o -læɔyε -la =nɔɔ. ¹⁸ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ 'ali- 'ke 'træ 'pegee lafle' =kaan, 'kee- kpa 'yee- 'tonj 'ε 'sæwε 'ε yɔɔnne- 'fientrɔnne do ta, -a do 'kɔɔ 'laa nu gole -a ba, 'sani- -za mu 'ε 'kpen 'læɔle pleŋ-. ¹⁹ 'Bhæla- -yile, 'ke mæe 'la zan 'tonj mu 'ε 'yisiela, 'ali- 'kee- =kla -o ba 'tonj 'fientrɔnne 'gbu 'ε 'bhæε- 'le; 'bhæε- 'ke -ya -pia mæe -bhæεke' mu ni 'kaa 'mu 'tonj 'ε 'yisiε- 'bhii- 'yee- 'gbu gbæεn-; -o nu a pele 'bhæε- zan 'ε ma mæe 'fientrɔnne *laanima -Waanbhaa'* -bhleŋgbeya -wa 'ε ta. 'Duŋ- 'ke mæe 'la zan 'Tonj 'ε 'klɔsikun, 'bhæε- 'kee- mæe -vin mu 'ε daan 'yee- 'Tonj 'ε 'le, -o nu a pele 'bhæε- zan 'ε ma mæe gbalaan laanima -Waanbhaa' -bhleŋgbeya -wa 'ε ta. ²⁰ 'Bhæ 'yi, 'mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke 'kaa- -lædɔɔleya 'ε 'yi laa yale 'Tonj daan mu 'pegee *Farizi mu* 'ε -waa' pæ -lædɔɔleya 'ε ni, 'ka 'laa nu 'sɔle- gele- laanima -Waanbhaa' -bhleŋgbeya -wa 'ε ta.»

Mæe daanle yran ba zayi'
(Maki 11.25; Luki 12.57-59)

²¹ «'Kaa =maa dɔɔ -a pele -o Moizi a 'tonj mu 'ε 'yi -kɔɔ- -gɔɔn mu ni dɔɔ: «*Yaa mæe dele;*» 'ke mæe 'la zan mæe =dia, 'kiti -o 'bhæ zan ma. ²² 'Mi 'duŋ- pe 'ka ni dɔɔ: 'Ke mæe 'la zan 'ε zrupliila -a næεε- do ma, 'bhæ zan -o 'ke gepε 'le -klu ta. 'Ke mæe 'la zan 'a næεε- do -zwanwoa dɔɔ: «-Zadɔɔle,» 'bhæ zan -o 'ke gepε 'le Zuufu mu a 'kitikan mæe gbalaan -lædo' 'ε ba. 'Bhæε- 'ke mæe 'la zan 'a =pia 'bhæ næεε- do ni 'ezin- dɔɔ: «-Kwanii», 'bhæ zan -o 'ke blinpe 'le -jranama 'tε 'ε 'yi. ²³ 'Kee =nwa -Waanbhaa' gbale 'sraka gopε 'la 'le, 'bhæε- 'kee dulale -o bhla 'la ba 'srakagoyrε 'ε -din, 'bhæε- 'kee- -dwa 'e 'kpee dɔɔ -za do -o 'bhi 'pegee 'ε næεε- do pleŋ-, ²⁴ 'plo- 'yaa- 'sraka gopε 'ε ma 'srakagoyrε 'ε -din, 'bhæε- ge 'ε næεε- 'ε ba 'elwale 'pe, 'kooko- 'ka kpa do ma; 'bhæ blaen, nu -Waanbhaa' gba 'ε =nwa -a gbale 'sraka gopε 'la 'le 'bhæ 'le.

²⁵ «'Ke mæe do a ca -o 'e ma, 'bhæε- 'ke -yoo ge 'zi 'ε 'le -klu ta 'bhæ ma, 'bhi 'pegee 'yee- mæe 'ε -ka 'kpa do ma zi 'ε 'lii, 'sani- 'ka 'wlale- pleŋ- -klu 'ε ta. 'Ke 'yaa 'bhæ klæle, 'kee- -ja 'ε 'kpale- 'kitikan mi 'ε 'kɔɔ; 'bhæ nu 'ε 'lε- nale -kasofε gooba mu 'ε ni, 'bhæε- 'mu 'ε bɔ -kaso 'yi. ²⁶ 'Ke 'bhæ =kla, 'mi pe 'ε ni wlan 'ε ni dɔɔ: 'Sani- 'ε 'pwεle- pleŋ- 'bhæ -kaso 'ε 'yi; -yaa' ca 'la -yoo 'ε ma 'ε nu 'bhæ -gɔli' 'ε 'kpen gbawole 'ke 'bhæ ge 'tænle- -a -vin -gɔli' bhæ do 'kɔɔ 'ε ma.»

-Yanbhɔɔya ba jan
(Matie 18.8-9; Maki 9.43; 9.47-48)

²⁷ «'Kaa =maa dɔɔ -a pele -o Moizi a 'tonj mu 'ε 'yi 'kaa: «*Yaa -yanbhɔɔya klæle.*» ²⁸ 'Duŋ- 'mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ke mæe 'oo mæe 'la zan le do -glinna, 'bhæε- 'ke -a -yrebhwa 'bhæ 'zi, -e -yanbhɔɔya -la =kla gban 'bhæ gbæεn- bhe -Waanbhaa' -yræ 'yi. ²⁹ 'Kee- gbε -yie' ta -yrebhæ' -le -a

wla 'zi 'e zi 'bheε- 'e baa- 'zi -za 'yoo- 'yi, -a -yro, 'bheε- 'ya blin 'e ma 'egbɔɔnle. 'Kee- -ja -Waanbhaa' ba 'e 'yrebhe- gbε do 'le, 'bhe mabhaabhɔ 'ke -woo 'e 'gbutru 'ε 'kpen blin -jranama 'te 'ε 'yi. ³⁰ 'Kee gbε -yie' -le -a wla 'zi 'e zi 'bheε- 'e baa- 'zi -za 'yoo- 'yi, -a takan' 'bheε- 'ya blin 'e ma 'egbɔɔnle. 'Kee dɔpε do winbwa- -a -yi 'bhe mabhaabhɔ, 'ke -woo 'e 'gbutru 'ε 'kpen blin -jranama 'te 'ε 'yi.»

Gwlenna yaa- 'kanza-

(Matie 19.7-9; Maki 10.11-12; Luki 16.18)

³¹ «-A pele -o 'ezin- 'yee- Moizi a 'toŋ mu 'ε 'yi dɔɔ: <'Ke mεε 'la zan -o -a zi 'bhii- -e 'plo- -a na ma, -e gwlenna yaa- 'kan 'sɛwede, 'bheε- -e 'bhe na -a na 'ε ni. ³² 'Duŋ- mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ke mεε 'la zan na 'laa gwlen -glinle', 'bheε- 'kee- -ploola 'bhe ma, -yoo 'bhe bɔ 'zi gwlen -glin zi -la ta bhe. 'Duŋ- 'ke -o -ploola le 'la ma, 'bheε- 'ke 'bhi 'gwlaan- 'la 'bhe =sia 'e 'na 'le, 'yoo- -yanbhɔɔya -la kle 'zi 'bhe gbεen- bhe.»

'Sienwoza ba jan

³³ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Kaa =maa dɔɔ -wa =pia -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'ε ni dɔɔ: <'Ke 'yee 'sienwoa- pε 'la ma 'yaa 'bhe 'sienwoza 'ε 'tole- ye, 'duŋ- 'yee 'sienwoa- pε 'la ma -Waanbhaa' -yre ma, 'bhe 'lesɔ. ³⁴ 'Duŋ- mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ka 'laa 'ka 'sienwole pε 'kedo- 'kɔɔ ma: 'Ka 'laa 'ka 'sienwole lafle' ma, -amasɔyi -Waanbhaa' a -bh- lengbeya yaayre -le 'ke lafle' 'ε 'bheε- 'le; ³⁵ 'ka 'laa 'ka 'sienwole 'tre ma, -amasɔyi -Waanbhaa' gaankpape -le 'ke 'tre 'ε 'bheε- 'le; 'ka 'laa 'ka 'sienwole Zeruzalemu ma, -amasɔyi -bhleŋgbe -gbεne 'ε 'yela- a -wa -le 'kele-. ³⁶ 'Yaa 'e 'sienwole 'e ngblo 'ε ma, -amasɔyi 'yaa sɔ 'e winbhe mu 'ε do 'kɔɔ klele- 'epu 'pegee 'etile. ³⁷ 'Kaa <-Aani'> bo 'kaa- <-Aani'> 'le, 'bheε- 'kaa- <'Yooye-> bo 'kaa- <'Yooye-> 'le. 'Ke 'ka pε 'la =kpaa 'bhe -jan 'ε ma, 'bhe da -Setran' -la ba.»

-Za -zigole ba jan

(Luki 6.29-30)

³⁸ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Kaa =maa dɔɔ -wa =pia dɔɔ: <'Ke mεε do 'e 'yrebhe- do =pwan, -o nu 'bhe zan 'ε 'yrebhe- do 'pɔɔnle- 'ezin-; 'bheε- 'ke mεε do 'e 'sɔɔnbhe- do 'cienna-, -o nu 'bhe zan 'ε 'sɔɔnbhe- do 'cienle- 'ezin-. ³⁹ 'Duŋ- mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ka 'laa -za 'yoo- -zigole -za 'yoo- 'le 'eke- ma. 'Ke mεε do 'e =zwan 'e gbε -yie' ta 'trɔn 'ε ta, 'e gbε -koo ta 'trɔn 'ε 'bhe dɔ -a ni 'bheε- -e 'bhe zɔn. ⁴⁰ 'Ke mεε do -a zi 'bhii- -e ge 'e 'le -klu ta 'e ta dunε- 'ε 'si zayi', -a 'to 'bheε- -e 'yaa- dunε- tralape 'ε si 'ezin-. ⁴¹ 'Ke mεε do 'a =pia 'e ni 'kaa -e -yaa' 'kwe do 'si kpaŋma, 'bheε- 'e 'taawo- 'kele- 'kilo do ta, -yaa' 'kwe 'e 'si, 'bheε- 'e 'kilo pε ta 'taawo- 'kele-. ⁴² 'Ke mεε pε do -yrewoa 'e ma, 'bhe pε 'ε 'na 'bhe zan 'ε ni; 'bheε- 'ke mεε do -o -a zi 'bhii- -e pε do ca si 'e 'kɔɔ, 'yaa 'bhe -gbεdɔle -a ma.»

'E 'sɔɔnnii mu -za 'sɔ 'e ni

(Luki 6.27-36)

⁴³ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Kaa =maa dɔɔ -wa =pia dɔɔ: <'E -vindo' mi -za 'sɔ 'e ni, 'bheε- 'e 'sɔɔnnii 'ε 'bhe vensi' 'e yin 'lii. ⁴⁴ 'Duŋ- mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ka 'sɔɔnnii mu 'ε -za 'sɔ 'ka ni; 'bheε- -ka 'ka 'seriwo mεε 'la zan mu -yrenkpa' 'ka ta 'mu a -za ma. ⁴⁵ 'Ke 'bhe =kla, 'ka nu klele 'ka Dε 'la -yoo lafle' 'yi laanima 'bhe 'nε mu 'le. -Amasɔyi -e -yaa' -yretεbhe 'ε bhi mεε -yoo- mu 'pegee mεε wlan mu ta gɔɔnε- 'la gbεen-; -e la ban mεε -ledɔɔle mu 'pegee mεε -lebiile mu ta 'bheε- gbεen- 'ezin-. ⁴⁶ 'Ke 'ka -za 'sɔ mεε 'la zan mu ni, 'bheε- 'ke 'bhe zan mu 'te -la -za 'sɔ 'ka mu ni. 'Ka nu -trɔn 'ε -dela 'sɔɔwole -Waanbhaa' 'kɔɔ 'bhe ma εε? 'Ali- 'nisrakun mu 'ε 'mu 'a kle 'bheε- gbεen-. ⁴⁷ 'Ke 'ka 'ka nεne- mu 'te -la 'pubɔ-, 'ka gole -o mεε -vin mu 'ε -o ma 'nale- εε? 'Ali- mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ, 'mu 'a kle 'bheε- gbεen-. ⁴⁸ 'Ka 'lesɔle kle -za 'kpen 'yi, 'bhii- 'ka Dε 'la -yoo laani- ma 'bhe 'lesɔle -o gɔɔnε- 'la gbεen-.»

Pε 'nale- 'kɔɔfɛŋzan mu ni

6 «-Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'ke 'ka 'laa 'kaa- -Waanbhaa' -lεεgblaanya 'ε 'yi 'taawoza 'ε kle bhaapɛŋ mu -yre ta, 'kooko- mɔkpen' 'yrebhɔ 'ka zi, 'bheε- -o 'ka 'tɔɔbɔ. 'Ke 'kaa =kla 'bhe gbεen- bhe, 'ka 'laa nu 'bhe ma 'trɔn- -sɔɔwole 'ka Dε -Waanbhaa' 'la -yoo laanima 'bhe 'kɔɔ.»

² «'Ke 'yoo- pε do 'nale- 'kɔɔfɛŋzan mu ni, 'yaa won- wonzenle 'bhii- mεε -yrekɔɔza kle mu a kle gɔɔnε- 'la gbεen- Zuufu mu daanfe' mu 'ε 'pegee 'pεlii- -gbleba mu 'ε ta. -O 'bhe kle 'bhe gbεen- bhe, 'kooko- mεε mu -o 'tɔɔbɔ mɔkpen' 'yre ma. 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ -woo kleza mu 'ε ma -trɔn 'sɔɔwaa- gban. ³ 'Duŋ- 'bhi, 'ke 'yoo- pε do 'nale- 'kɔɔfɛŋzan mu ni, 'e gbε -yie' -o -za 'la kle 'zi 'e gbε -koo' -za 'laa dɔle 'bhe 'yi. ⁴ 'Bhe kleŋ- beya 'ε 'yi, 'e pε 'la 'bhe 'naa- bhe, 'bhe tagaanle bo. 'Bheε- 'e Dε -Waanbhaa' 'la 'yre -o 'e -za 'la kle 'zi gaanyi' 'bhe ma, 'bhe nu 'bhe -za 'ε ma -trɔn 'nale- 'e ni.»

'Seriwogbeya -Waanbhaa' ni

(Luki 11.2-4)

⁵ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'ka -o 'ka 'seriwo zii', 'ka 'laa klele 'bhii- mεε -yrekɔɔza kle mu 'ε gbεen-: 'Seriwole sɔ -o ni -o dulalele Zuufu mu daanfe' mu 'ε =la, 'bhe 'pegee -gbleba mu 'ε 'lezi-, 'kooko- mɔkpen' 'yrekpa- -o ma, 'bheε- -woo 'tɔɔbɔ-. 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ -woo kleza mu 'ε ma -trɔn 'sɔɔwaa- gban. ⁶ 'Duŋ- 'bhi, 'ke 'yoo- 'e 'seriwole, wla 'e 'yi 'fεkpee 'ε =la, 'bheε- 'fe 'ε 'liitan 'e ta. 'Bheε- 'e 'seriwo 'e Dε -Waanbhaa' 'la -yoo gaanyi' 'bhe ni; 'bheε- 'yee- 'la 'e -za 'la kle 'zi gaanyi' 'bhe ye bhe, -e nu 'bhe ma -trɔn 'nale- 'e ni.»

⁷ «'Ke 'ka -o 'ka 'seriwo zii', 'ka 'laa bɔle -jan do 'kɔɔ ta 'ebebele 'bhii- mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu 'a kle gɔɔnε- 'la gbεen-: -O 'kpee ma 'ke -o =bwa -jan do ta 'ebebele, 'bheε- -Waanbhaa' nu -waa' 'seri 'ε 'lekunle.

⁸ 'Ka 'laa klele 'bhii- 'woo- mu gbεen-. -Amasɔyi 'ka

maza -o pe 'la ma, 'ka De -Waanbhaa' 'bhe dɔ gban 'el-wale 'sani- -a -yɛwole -lɛɛ. ⁹ 'Ke 'ka -o 'ka 'seriwo zii', -kaa pe gɔnɛ- 'lɛɛ- gbɛɛn- dɔɔ:

-O De -Waanbhaa' 'la -yoo laanima, bhaa mɔkpen' 'e 'tɔ 'werj 'ɛ 'bhɔ.

¹⁰ Bhaa 'yaa- -bhleɔgbeya 'yaa- yi 'ɛ 'bhɔ; bhaa 'tre ta mu 'ɛ -woo 'e zru maza kle 'bhii- -wa kle gɔnɛ- 'la gbɛɛn- laanima.

¹¹ 'O gba -zɔn 'o 'le pele ba.

¹² 'O -za 'yɔɔ- mu 'la =kla, -o -sroma 'yan 'bhii- mɛɛ 'la zan mu -za 'yɔɔ- kle 'o ni, 'o 'mu a -sroma yan gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.

¹³ 'Yaa 'tolɛ- 'ke -Setran' 'o 'yidan-, 'bhɛɛ- -yoo 'o bɔ -za 'yɔɔ- 'yi.

'Dun- 'o go -Setran' 'kɔɔ. -Amasɔyi 'bhi -le a pe -le 'ke -bhleɔgbeya 'pegee -glɔɔya', 'bhɛɛ- 'tɔbhɔleya 'le -yikpensee ta. *Amiina!*

¹⁴ «Wlan 'ɛ ni, 'ke mɛɛ -bhɛɛke' mu -za 'yɔɔ- =kla 'ka ni, 'bhɛɛ- 'ke 'ka -waa' -sroma 'ɛ -yaan, 'ka De -Waanbhaa' 'la -yoo laanima 'bhe nu 'ka mu a -sroma 'yanlɛ- 'ezin-.

¹⁵ 'Dun- 'ke 'ka 'laa mɛɛ -bhɛɛke' mu a -sroma 'yanlɛ-, 'ka De 'la -yoo laanima 'bhe laa nu 'ka mu a pe -sroma 'ɛ 'yanlɛ- 'ezin-.»

'Sunwla

¹⁶ «'Ke 'ka -o 'sun 'yi, 'ka 'laa 'ka wleyisriwole 'bhii- mɛɛ -yɛkɔɔza kle mu 'ɛ gbɛɛn-: -Woo wleyisriwo 'eyɔɔle, 'kooko- mɔkpen' 'a 'yaango- 'bhii- -woo 'sunwla zii'. 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ -woo kleza mu 'ɛ ma -trɔn -srɔɔ- woa gban. ¹⁷ 'Bhi 'dun-, 'ke 'yoo- 'sun 'yi, 'e 'fɛ 'gbu 'el-rele, 'bhɛɛ- -lasiklɔɔ- gblɛn 'nrɛle- 'kla 'e 'gbu ta, ¹⁸ 'kooko- mɛɛ mu laa nu -a 'yaangole 'bhii- 'yoo- 'sun 'yi. 'Dun- 'e De -Waanbhaa' do -kplɛn 'la -ya =nɔɔ gaanyi' ye bhe, 'bhɛɛ- 'yee- De -Waanbhaa' 'la 'kee- gaanyiza ye bhe, 'yele- nu -a ma -trɔn 'nale- 'e ni.»

'Tre ta -naflo mu 'pegee lafle' 'yi -naflo mu

(Luki 12.33-34; 12.15-34; 1 Timote 6.9-10)

¹⁹ «'Ka 'laa -naflo mu zɛɔɔle 'ka 'gbu ni 'tre ta -ge. -Amasɔyi -can 'pegee -wlɛnnɛ' mu sɔ -o 'siele, 'bhɛɛ- -faannii' mu sɔ nule- 'kaa 'fɛ 'ɛ 'liikɔɔ mu 'ɛ 'siele- 'bhɛɛ- -o 'kaa- -naflo mu 'ɛ faan. ²⁰ -Ka -naflo mu 'ɛ zɛɔɔ 'ka 'gbu ni lafle' 'yi; -wlɛnnɛ' mu 'pegee -can mu laa -o 'bhe =nɔɔ ye bhe 'ke -o 'mu sie, 'bhɛɛ- -faannii' mu laa sɔ 'kaa- 'fɛ 'liikɔɔ mu 'ɛ 'siele, 'bhɛɛ- -o 'kaa- -naflo mu 'ɛ faan. ²¹ -Amasɔyi 'yaa- -naflo 'ɛ -yoo yɛ 'la =nɔɔ, 'e zru bole -o 'bhɛɛ- yɛ =nɔɔ 'ɛ ta.»

-Kɔɔ 'yɛrbhe- mu -le -kɔɔ' fle 'ɛ ta 'tebhile 'le

(Luki 11.34-36)

²² «-Kɔɔ' 'yɛrbhe- mu 'ɛ -woo -kɔɔ' fle ta 'tebhile -la -le. 'Kee- 'yɛrbhe- mu 'ɛ -woo kplankplan, 'e 'fle 'ɛ 'kpen takanle -o 'werj. ²³ 'Dun- 'kee 'yɛrbhe- mu 'ɛ waa -o kplankplan, 'e 'fle 'kpen -o -gblo 'yi. 'Kee 'yi 'tebhile 'ɛ 'bhe -o 'ke -gblo 'le, 'yoo- -gblo ti -gbɛɛ -la -yi.»

-Gɔli' 'flen 'pegee -Waanbhaa' a -za

(Luki 16.13)

²⁴ «Mɛɛ do laa sɔ yewole -kunlii ple ni 'eke- zi. 'Kee- 'bhe =kla, -a do ven nu 'sile- -a yin 'lii, 'bhɛɛ- -a -bhɛɛke' do 'ɛ -za sɔ a ni. 'Ke -a lii biile -o -a do 'yi, -e nu -a -bhɛɛke' do 'ɛ mavɛɛɛ. 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ka 'laa sɔ klele- -Waanbhaa' a lu 'le, 'bhɛɛ- 'ka kle -gɔli' a lu 'le 'ezin-.»

'Ka 'kpale- kle -Waanbhaa' 'yi

(Luki 12.22-31)

²⁵ «'Bhela- -zayile, 'mi pe 'ka ni dɔɔ 'ka 'laa 'ka 'si 'ɛ yienkanle: 'kee- =kla 'ka 'le pele 'le oo, 'kee- -kla 'ka 'mi yi 'le oo, 'bhe 'pegee 'ka nu pe mu 'la 'klale- 'ka ta, 'ka 'laa 'mu do 'kɔɔ -za yienkanle. 'Bhe 'yi, -kɔɔ' -si 'ɛ 'bhe mabhaa laa bhɔ pebhle ta ɛɛ? 'Bhe- -kɔɔ' fle 'ɛ mabhaa laa bhɔ -kɔɔ' tapɛ mu ta ɛɛ? ²⁶ -Ka laanima maanne- mu 'ɛ -glin doo. Waa pebhe bɔ, 'bhɛɛ- waa pe bhaa kan; 'bhe 'pegee waa pele zɛɔɔ, 'dun- 'ka De 'la -yoo laanima 'bhe -o -lɛbɔ'. 'Ka mu mabhaa 'laa bhɔ maanne- mu ta ɛɛ? ²⁷ 'Ka -de 'gbu -le sɔ -a -si 'ɛ baan' sa 'klale 'a ba, -a 'kpee yienkanle 'ɛ ma ɛɛ?»

²⁸ «-Mela ma, 'bhɛɛ- 'ka -o dunɛ- mu yienkan' zii' ɛɛ? -Ka 'ka 'yɛkpa -bɔn -bi mu 'ɛ 'pwɛgbeya 'ɛ ta doo: Waa sɔ yewole, 'bhɛɛ- waa sɔ dunɛ- mu 'tanle. ²⁹ 'Bhe- 'dun-, 'mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ali- -bhleɔgbeya Salomɔ -yaa yaa 'tɔbhɔleya 'ɛ 'kpen 'yi, -a -baale' -lɛleya laa 'kanle- 'woo- -bɔn -bi mu 'ɛ -o ta. ³⁰ -Bɔn mu 'la -woo -zɔn gba la, 'bhɛɛ- -o nu -o -yɔle' too, 'bhɛɛ- -woo blin 'te 'yi, 'ke -Waanbhaa' -o baa 'elrele; yaa nu 'ka mu -baale' 'elrele 'ke 'bhe kan -waa' pe -baagbeya 'ɛ ta ɛɛ? 'Kaa- 'kpaleya 'ɛ -a -yi 'bhe -o 'fientɔnnɛ 'de! ³¹ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ka 'laa -za 'kɛdo- 'kɔɔ yienkanle, 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'pele- dɔɔ: 'O nu -mela bhlele, 'bhɛɛ- 'o nu -mela mile ɛɛ? 'Bhe 'pegee 'o nu -mɛ pe -la 'klale- 'o ta ɛɛ? ³² Mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ, 'mu -le 'woo- -za mu 'la bhe 'mu ziglin. 'Ka De 'la -yoo laanima -a 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ka maza -o 'woo- pe mu 'ɛ ma. ³³ -Ka -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya 'ɛ 'pegee 'ka 'lɛdɔɔleya -a -yɛ 'yi 'mu -la yienkan' 'elwale 'pe. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhɛɛ- -e nu 'ka gbale 'bhe pe mu 'ɛ 'kpen ba. ³⁴ 'Ka 'laa too -za yienkanle -zɔn. -Amasɔyi 'ka nu 'ɔgami 'bhɛɛke 'srɔɔwole too. 'Bhe 'yi, yi 'ɛ 'kpen 'pegee 'bhe 'yi za -le.»

'Eke- 'tɔ 'yɔɔ- 'pele- laa lele

(Luki 6.37-42)

7 «'Ka 'laa mɛɛ -bhɛɛke' mu 'tɔ 'yɔɔ- pele, 'kooko- waa nu 'ka mu 'tɔ 'yɔɔ- pele 'ezin-. ² 'Ka mɛɛ -bhɛɛke' 'tɔ 'yɔɔ- pe gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -o nu 'ka mu 'tɔ 'yɔɔ- pele 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 'Ka mɛɛ mu kun gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -o nu 'ka mu 'kunle- 'bhɛɛ- gbɛɛn-. ³ -Yrikpu' 'la 'bhe -o 'e 'gbu 'yɛ 'ɛ ba 'yaa 'bhe ye, 'fɔ -gaa 'klenɛ 'la 'bhe -o 'e nɛɛnɛ- 'ɛ 'yɛ 'ɛ ba 'e 'bhɛɛ- ye ɛɛ? ⁴ 'E sɔ a pele- 'nale- -a ma 'e nɛɛnɛ- 'ɛ ni dɔɔ: «-A 'to 'mi 'e 'yɛ ba -gaa 'klenɛ 'ɛ go». 'Dun- 'ke -yrikpu' do -o 'bhi 'gbu 'yɛ 'ɛ ba ɛɛ? ⁵ Mɛɛ -yɛkɔɔza kle mi, 'e 'gbu 'yɛ ba -yrikpu' 'ɛ go 'elwale 'pe, 'bhɛɛ- 'kee yɛ ma =ya, 'e sɔ 'e nɛɛnɛ- 'ɛ 'yɛ ba -gaa 'klenɛ 'ɛ gole- 'te.»

⁶ «'Ka 'laa -Waanbhaa' a pe 'wenj mu 'e gbekpale mee zru -kɔɔ' mu 'kɔɔ, 'kebhlaale, -e kle 'bhii- 'ke 'ka wi -Irele' -naa -gbaan' mu ni, 'bheε- boolazi -o yran 'ka 'gbu ma. 'Bhe 'yi, pe mu 'la 'gbu -za mu -o 'ka 'kɔɔ 'egɔɔle 'ka 'laa 'mu blinle =swa mu ni, 'kooko- waa nu 'taawole -o ta 'tre ma.»

Pe -yɛwole -Waanbhaa' ma
(Luki 11.9-13)

⁷ «-Ka pe -yɛwo' -Waanbhaa' ma, 'bheε- e nu 'bhe 'nale- 'ka ni; 'ke 'ka pe 'la ziglinna -a ba, 'ka nu 'bhe 'srɔɔwole. -Ka kɔɔkɔe -a ta, 'bheε- -e nu -yaa' 'fe 'e 'li-igole 'ka ni. ⁸ -Amasɔyi 'ke mee 'oo mee 'la zan pe -yɛwoa -a ma, 'bhe zan nu 'bhe pe 'e 'srɔɔwole -a 'kɔɔ. 'Ke mee 'la zan pe 'la ziglinna -a ba, 'bhe zan nu 'bhe 'srɔɔwole; 'bheε- 'ke 'bhi 'la kɔɔdia -yaa' 'fe 'liikon 'e ta, -e nu 'bhe -liigole 'e ni. ⁹ 'Ka ba mee 'gbu 'e -de 'gbu -le sɔ kpoti 'nale- -a 'gbu 'ne 'e ni 'ke 'bhe 'bluu 'yɛwoa- -a ma εε? ¹⁰ 'Bheε- 'ezin-, -de 'gbu -le sɔ mle do 'kpale 'bhe 'gbu 'ne 'e 'kɔɔ 'ke 'bhe kaa do -yɛwoa -a ma εε? ¹¹ 'Ka mee -yɔɔ mu, 'ke 'ka mu sɔ pe wlan mu 'nale- 'ka 'ne mu 'e ni, -mela ma 'bheε- 'ka De 'la -yoo laanima 'bhe 'laa nu 'sɔle- 'ke 'ka pe -Irele' mu 'la -yɛwoa -a ma 'mu 'nale- 'ka ni εε? ¹² 'Kaa- zi 'bhii- mee -bheεke' mu -za 'oo -za 'la kle 'ka ni, 'ka mu 'ezin- -ka 'bhe 'yansi za kle -o ni. Moizi a 'tonj mu 'e 'bheε- -jan mu 'e =woa, 'bheε- -Waanbhaa' -Iela' janwo mu 'e 'mu 'bheε- do 'kpɔ 'e =woa 'ezin-.»

'Fɛlii kprɛnε- 'pegee 'fɛlii -gbɛnε mu a -jan
(Luki 13.24)

¹³ «-Ka wla -Waanbhaa' ba wlayɛ kprɛnε- 'e 'bheε- =kɔɔ. -Amasɔyi -jranama ['wlayɛ-] -lii 'e -yoo 'egbɛnele; 'bheε- zibhe 'la ge -a =kɔɔ, 'bhe -laata' -o 'egbɛnele. -Ay-ile mee -bebe ge 'bheε- zi 'e zi. ¹⁴ 'Dun- bole -yɛ ma -si 'e 'bhe 'wlayɛ- -lii 'e -yoo kprɛnε-, 'bhe =kɔɔ zibhe 'e -yoo kprε; 'bhela- -yile mee -bebe 'laa 'bhe zi 'e si.»

Bhla ma -Waanbhaa' -Iela janwo mu
(Luki 6.43-44)

¹⁵ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba bhla ma -Waanbhaa' -Iela' janwo mu 'e -zayi! -O nu 'ka ba -o -yi -dɔɔ 'le 'bhii- -bhlaa mu gbɛnε-, 'dun- -o 'gbu 'kpee, -woo 'ke srɔɔpe mu -la -le. ¹⁶ 'Ka sɔ -o dɔle- -o kleza mu -la ma; 'bhii- 'ka sɔ -yri diij 'e dɔle- -a bhaa ma gɔnε- 'la gbɛnε-. 'Ka sɔ -lomlinj' bhaa 'kanle daanlere di-ij mu 'yi εε, taa- 'ka sɔ 'mangloo bhaa 'kanle -zulere di-ij mu 'yi εε? ¹⁷ -Yri diij wlan bhaa -Irele' mu -la kle, 'bheε- -yri diij -yɔɔ' bhaa -yɔɔ' mu -la kle. ¹⁸ -Yri diij wlan laa sɔ bhaa -yɔɔ' mu klele-, 'bhe klegbeya do 'e 'yi, -yri diij 'yɔɔ- laa sɔ bhaa -Irele' mu klele-. ¹⁹ 'Ke -yri diij 'oo -yri diij 'la 'bhe 'laa 'bhe bhaa -Irele' kle, -o nu 'bhe takanle, 'bheε- -wa blin 'te 'e 'yi. ²⁰ 'Bhe 'yi, 'ka -yri diij 'e dɔ -a bhaa ma gɔnε- 'la gbɛnε-, 'ka nu bhla ma -Waanbhaa' -Iela' janwo mu 'e dɔle -o kleza mu 'e ma 'bheε- gbɛnε-.»

-Waanbhaa' a -jan 'e 'yizaklele
(Luki 13.25-27)

²¹ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Mεε 'la zan mu 'kpen 'mi sii 'kaa: «Mεεzan, Mεεzan», -o 'kpen 'laa nu gele *laanima -bhleighbeya* -wa 'e ta; 'ke yaa 'e go mee 'la zan mu 'η De 'la -yoo laanima 'bhe zru maza kle 'bhe zan mu do -kplɛn ba. ²² 'Kitikan yi -gbɛnε 'e 'le, mee -bebe mu nu a pele 'η ni dɔɔ: «Mεεzan, Mεεzan, 'o kɔɔ -Waanbhaa' -Ielajanwoa 'e 'tɔ 'yi, 'o 'zina mu -gbian mee mu zi 'e 'tɔ 'e 'yi, 'bheε- 'o 'sɔle- maza -bebe =kla 'e 'tɔ 'e 'yi.» ²³ 'Ke -o 'bhe =pia, 'η nu a zikpale -o ni dɔɔ: «'Naa 'ka dɔle -lido'; -ka 'ka 'plɛngo- 'η ma 'egbɔɔnle, -za 'yɔɔ- kle mu.»

'Fε -glɔɔn ple ma -gɔɔn
(Luki 6.47-49)

²⁴ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Bhe ya 'e 'yi, 'ke mee 'la zan 'η 'wojan- mu 'lεε- =maa, 'bheε- 'ke -yoo -yizakla, 'bhe zan 'e -yoo 'bhii- mee yikanle do 'la -yaa' 'fe 'e -dwa vle -saa -glɔɔ do ta. ²⁵ La -gbɛnε do -baan, 'bheε- tɔ mu 'e =kaan, 'bhe 'pegee la 'yi 'e paa 'fe 'e ma 'kee- bɛenle-; 'dun- 'fe 'e yaa 'klale-; -amasɔyi 'fe 'e gaan bɔle -yaa vle -saa -glɔɔ 'e ta. ²⁶ 'Bhe klegbeya do 'e gbɛnε-, 'ke mee 'la zan 'η 'wojan- mu 'la bhe -o =maa, 'bheε- 'ke yaa -o -yizaklele, -yoo 'bhii- -zadɔkle mee 'la 'bhe 'bhe a 'fe do -dwa -yɛntre' 'yi. ²⁷ La -gbɛnε do -baan, 'bheε- tɔ mu 'e =kaan, 'bhe 'pegee -plo- -gbɛnε do -kaan, 'bheε- la 'yi 'e =paa 'fe 'e ma, 'kee- bɛenle-, 'kee- 'klaale, 'bheε- -e =wia 'ferfer.»

Zesu a mee daangbeya
(Maki 1.22; Luki 4.32)

²⁸ Zesu 'yanle- -zamaa' 'e daanlele, 'ke -o 'kpen 'liib- haale -o ma -yaa' mee daangbeya 'e ma. ²⁹ -Amasɔyi yaa mee mu 'e daanle 'bhii- -waa' 'Tonj daan mu 'e -waa' daangbeya 'e gbɛnε-. -Yoo -daanna 'bhii- 'senzan-.

ZESU 'SɔLE- MAZA -BEBE =KLA

Zesu -kpaandε' mi do -bheela
(Maki 1.40-45; Luki 5.12-16)

8 Zesu gole vle gɔɔn 'e 'wiij-, 'ke -zamaa' 'saa do dɔle- -a zi. ² -Woo -yɛkpa', 'ke -kpaandε' mi do 'e 'mabɛnle -a -din, 'bheε- 'ke 'bhe 'e 'kpɔ zenle- -a 'lεε, 'bheε- 'ke 'bhe 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Nj Zan, 'kee- -swa 'e ni, 'e sɔ 'η 'bheε.» ³ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'e gbε 'trole -a ba -yɛ ta; 'bheε- 'ke 'bhe 'e gbε 'kpale -a ma, 'bheε- 'ke 'bhe 'a pele- 'a ni dɔɔ: «'Nj 'yoo- -a zi 'bhii- 'e 'bheε, bhaa 'e 'fle bakan' 'wenj!» 'Bhe yɛ do 'e =kɔɔ bhe, 'ke -yaa' -kpaan 'e gole- -a ma, 'bheε- 'ke -a 'fle bakanle 'wenj.

⁴ 'Bhe blaan, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'E 'trɔnkpa 'el-rele 'η ni: 'Yaa 'e 'bheεza- 'e 'pele- mee -bheεke' do 'kpɔ ni. Ge 'sraka 'Iena mi 'e ba, 'bheε- -yee' maglin- doo, 'bheε- Moizi 'sraka 'la goza =pia -kpaandε' mu -bheεza' 'e 'yi, 'bheε go, 'kooko- mɔkpen' nu 'a 'yaango- 'bhii- 'e 'bheela-.»

**Zesu Romε mu a -srwase' mu -kunlii do a yewone 'ε
'bheela-**
(Luki 7.1-10; Zaan 4.43-54)

⁵ Zesu 'bhɔle- Kapenɔmu, 'ke Romε mu a -srwase' mu -kunlii do 'e 'mabεenle -a -din, 'bhεε- ⁶ 'ke 'bhe 'a 'pele- -a ni dɔɔ: «'Nj Zan, ga -o 'an yewone 'ε do ma, 'bhεε- -a yilale -o 'fε 'lε ma; -a dɔpe mu 'ε 'kpen -gaa -a ma, 'bhεε- yaa sɔ 'taawole, -ayile -yoo -yrenbhle' zii' 'ebe-bele.» ⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Mi 'gbu nu gele -a -bheele' 'e ba -lε ma.» ⁸ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- -srwase' mu -kunlii 'ε -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «'Nj Zan, 'mi Romε mi, -a -gaale' laa -o 'η ba 'kee- nu 'mi ba. 'Dun- -jangɔ' do 'kpɔ 'wo, 'bhεε- 'an yewone 'ε nu -bheele'. ⁹ 'Dun- 'woo- -a =nɔɔ bhe oo, 'mi 'gbu ta -kunlii mu -o 'ke mεε 'ke mu 'le, 'bhεε- 'η 'yoo- -srwase' 'ke mu ta -kunlii 'le. 'An pe -a do ni: <Ge!> 'Bheε- 'bhe ge; 'an pe -a -bhεεke' do ni: <Nu -ge!> 'Bheε- 'bhe nu; 'an pe 'an yewone 'ε do ni: <-Za 'lεε- kle!> 'Bheε- 'bhe 'bhe kle.» ¹⁰ Zesu 'a 'liijan- 'ε 'male-, 'bhεε- 'bhe 'liibhaa- 'bhe ma, 'ke 'bhe 'a 'pele 'bhe a -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «'Naa 'bhe mεε -glɔɔn 'yεε- -lido' 'ke 'bhe 'e kpa -Waanbhaa' 'yi 'egbenεle 'bhii- mεε 'lεε- gbεen-, 'ali- 'kee- kpa Izraēli 'kleen 'kpen ta. ¹¹ 'Mi pe 'ka ni 'ezin- dɔɔ: Mεε -bebe nu dale -yretεbhe -wlenyε' 'pegee -yretεbhe baayε =nɔɔ, 'bhεε- -o nu gele pεbhlele 'eke- zi -tabali do ta -o 'pegee Abraamu oo, Izaki oo, 'bhεε- Zakɔbu mu 'le *laanima -bhlengbeya* -wa 'ε ta. ¹² 'Dun- 'yee- -bhlengbeya 'ɔɔ 'ε -yoo mεε 'la zan mu ma, -o nu 'mu blinle 'pεelii- -gblo -gbenε 'ε 'yi. 'Bhe =nɔɔ bhe, -o nu wisile, 'bhεε- -zadɔwεε 'ε 'kɔɔ, -o nu -o gbεnεbhe mu 'ε 'sɔnkpalε.»

¹³ 'Bhe blaen, 'ke Zesu 'a 'pele -srwase' mu -kunlii 'ε ni dɔɔ: «Ge 'e ba -lε ma. 'Yee =kpaa -Waanbhaa' 'yi gɔnε- 'la gbεen-, -e nu 'bhεε- 'wlata- za klele 'e ni.» 'Bhe klele 'tε, 'ke -srwase' mu -kunlii 'ε -yaa' yewone 'ε 'bheele 'bhe 'waati do 'kpɔ 'ε ba.

Zesu gadε mu -bebe -bheela
(Maki 1.29-34; Luki 4.38-41)

¹⁴ Zesu -ja Pieri ba -lε ma, 'bhεε- -e Pieri boole yilale =ya: 'Bhe 'fle 'yi 'yaa- -la 'zi. ¹⁵ Zesu 'e gbε yanle -a ma, 'ke -a 'fle 'yi 'la ga 'ε gole-; 'ke -ya -wlenle', 'bhεε- 'kee- Zesu -lεwεε' kpo klele-. ¹⁶ Yromazi bhɔle, 'ke -o nule- 'zi- na mu -yaa mεε 'la zan mu zi 'mu 'le -a ni. -E 'woo- 'zina mu 'ε =gbian 'woo- mεε mu 'ε zi, 'bhe 'pegee -e gadε mu -vin mu 'ε 'kpen 'bheela- -a -liijan' do 'kpɔ 'ε 'le. ¹⁷ -Yaa' mεε -bheeza' 'ε 'bhe -Waanbhaa' -lεla' janwo mi Ezai jan 'la =woa 'elwale gban -sɔ 'bhe 'leswa=: 'Bhe 'a -pia dɔɔ: «-Yoo' ta -yren mu 'ε 'kpen -gwa, 'bhe 'pegee -yoo ma ga mu 'ε -gwa.»

-O kle Zesu Krisi a -klanlanε 'le 'nale- -a ma εε?
(Luki 9.57-62)

¹⁸ Zesu -zamaa' do yele- -a zi, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ -o 'kan -draa 'yε gbε do 'ε ta. ¹⁹ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke 'Toη daan mi do 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Daan mi, 'η nu gele 'e zi yrekpεn- =nɔɔ.» ²⁰ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni 'kaa: «-Gbεngbeni mu yila- -gluu

mu -o, 'bhe 'pegee maanne- mu yi 'fε mu -o, 'dun- yi- layre 'pegee -yitrε' yre do 'kpɔ 'laa -o *Bhaaplεη Gbe* 'ε 'kɔɔ.»

²¹ -Yaa' -klanlanε mu 'ε do pe -a ni dɔɔ: «'Nj Zan, -a 'to 'ke 'η ge 'η dε bin 'pe, 'bhεε- 'η nu klele 'yaa- -klanlanε mu 'ε do 'le.» ²² Zesu pe -a ni dɔɔ: «'Bhi nu dɔ 'η zi, 'bhεε- mεε gbaa mu 'to 'ke -o -waa' gbaa mu 'ε bin.»

Zesu -ploo -gbenε do makpalaa
(Maki 4.35-41; Luki 8.22-25)

²³ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o -saan -yitakon 'ε 'yi -yi 'ε ba. ²⁴ -O -yaa -draa 'ε takan' zii' -yitakon 'ε 'yi 'waati 'la ba, -woo -yrekpa', 'ke -ploo -gbenε do 'kanle- 'sanle. 'Bheε- -yi 'pɔɔ mu 'ε 'yaa- zan 'kpale- -yitakon 'ε ta. 'Dun- Zesu 'yaa- yide 'zi 'bhe bhla 'ε ba. ²⁵ 'Bhe klele 'tε, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo mabεenle 'a -din, 'bhεε- 'ke -wa bwele- 'kaa: «'O Zan, 'woo- zan galε, 'o go -za 'yi!» ²⁶ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Mεle =kla 'ka -o -gblaan 'zi εε? -Mεle =kla 'bhεε- 'kaa- 'kpaleya 'ε -Waanbhaa' 'yi 'bhe 'lεbole -o εε?» 'Bhe 'yi, 'ke Zesu 'e 'wlenle- 'tε, 'bhεε- 'kee- 'pεenle- -ploo 'ε 'pegee -draa 'yi 'ε ta. 'Bhe klele 'tε, 'ke -ploo 'ε mak- paale, 'bhεε- 'ke -yi 'ε 'yε ta dɔle- siinj 'egbenεle. ²⁷ -Ay- ile, -yaa' -klanlanε mu 'ε 'kpen 'kpeelenia -o ma, 'bhεε- 'ke -wa pele- dɔɔ: «Mεε -glɔɔn 'ε -de 'gbu -le mεε 'lεε- 'le εε? 'Ali- -ploo mu 'pegee -draa 'yi 'ε 'mu 'a 'weli- ma, 'bhεε- 'mu 'a -liijan' -lεdɔ' -a ma.»

Zesu 'zina =gbian mεε ple zi
(Maki 5.1-20; Luki 8.26-39)

²⁸ -O bhɔle -draa 'yε gbε do 'ε ta, Gadara mu a 'kleen 'yi, 'ke mεε ple dale- mεε bu mu 'ε ta, 'ke 'mu 'nule Zesu 'lεpalε. 'Zina -yaa -o zi, -asiikɔɔ mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa dɔ 'kanle- -la mεε binyre 'ε =nɔɔ zi 'ε 'lii. ²⁹ -O 'pεenle- -saan 'egbɔɔle dɔɔ: «-Waanbhaa' Gbe, 'yoo- -mεla zi 'o 'kɔɔ εε? 'O mɔɔ ta -yrenkpa' 'waati 'ε 'bhe 'laa bhɔle -li, 'bhεε- 'e =nwa -yrenkpalε 'o ta εε?»

³⁰ 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'ε ba, =swa 'lε -gbenε do -yaa pεbhle 'zi -o ma 'egbɔɔnle sa. ³¹ 'Bhe klele 'tε, 'zina mu 'la 'yaa- 'woo- mεε ple 'ε zi, -o -sromabwa Zesu ni dɔɔ: «'Ke 'yoo =gbian mεε ple 'lεε- zi, -a 'to 'o ge wla =swa 'lε- do- 'la laale bhe 'mu 'yi!» ³² 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «-Ka ge 'bhe kle!» -Ayile, 'woo- 'zina mu 'ε gole 'yee- mεε ple 'ε zi, 'ke -o gele- wlale 'swanε 'lεdo- 'ε 'yi. 'Bhe klele 'tε, 'ke 'swanε 'lεdo- 'ε dale- blasanlele vlε gɔɔn 'ε 'wiinj-, 'bhεε- -o 'kpen =nwa baale -yi 'ε ba, 'bhεε- -o -gaa. ³³ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke 'woo- 'swanε mu 'ε gooba mu 'ε -o blasanle, 'bhεε- 'ke -o gele- blaale- -wa la. -O bhɔle 'bhe =nɔɔ bhe, 'ke -o 'zina zan ple 'ε -waa' -za 'pegee 'swanε mu 'ε dεza 'ε 'kpen 'yigɔɔnle -waa' -wa 'ε ta mu 'ε ni. ³⁴ -Ayile, 'ke -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'pwele, 'ke -o 'nule Zesu ba -yε ta. -O bhɔle -a -din, 'ke -o -sromabɔle -a ni dɔɔ -e go -waa' 'kleen 'ε 'yi.

Zesu -flugba do -bheela
(Maki 2.1-12; Luki 5.17-26)

9 'Bhe blaen, 'ke Zesu 'sanle -yitakon 'ε 'yi, 'bhεε- 'kee- niinale -a ba -wa la. ² 'Bhe klele 'tε, 'ke -o

nule- -flugba do 'le -a ni yɔɔ do 'yi. Zesu 'a 'yaangole 'bhii- gade mi 'ε madɔ mu 'ε -woo -kpa-a -yi, 'ke -ya pele- gade mi 'ε ni dɔɔ: «'Nj 'nε, 'e zru dɔ 'egbɔɔle, 'n 'yaa -za 'yɔɔ- mu 'ε 'kpen -sroma -yaan.»³ 'Bhe 'yi bhe 'tε, 'ke 'Tonj daan mu 'ε 'ke mu 'a 'pele 'mu 'gbu 'kpee dɔɔ: «Mεε 'lεε- -yoo -Waanbhaa' 'tɔsɛ zii'!»⁴ Zesu -o 'kpee- jan- mu 'ε dɔle 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhεε- 'ka 'kpeejan- mu 'ε -woo 'eyɔɔle εε? ⁵ 'Woo- -za plε 'gbu 'lεε- -o -de 'gbu -le 'egbɔɔle εε? 'Ke 'an pe gade mi 'ε ni dɔɔ: «'Nj 'yaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε ma -sroma -yaan» Taa- 'ke 'an pe -a ni dɔɔ: «'E 'wlen-, 'bhεε- 'taawo εε?»⁶ 'Dun- 'n 'yoo- -a zi 'bhii- 'kaa 'yaango- dɔɔ 'bhe 'senj -o 'Bhaaplenj Gbe 'ε ni 'tre ta -ge 'kee- bhaaplenj mu a -za 'yɔɔ- mu ma -sroma yan.» -Ayile 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «'E 'wlen-, 'e 'yila- yɔɔ 'ε 'si, 'bhεε- ge 'e ba -lε ma!»⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke -flugba 'ε -ya -wlenle', 'bhεε- 'kee- gele- -a ba -lε ma.⁸ -Zamaa' 'ε 'yrekpale -flugba 'ε 'bheele- ma, 'ke -gblaana 'klale -o -yi, 'bhela- -yile, 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔbhɔle 'bhe 'senj -glaana 'ε 'naza- 'ε 'yi bhaaplenj mu ni 'bhe ma.

Zesu -o Matie 'sii zii'
(Maki 2.13-22; Luki 5.27-39)

⁹ 'Bhe blaana, Zesu 'yaa- ge 'zi bhla 'la ba, 'ke -a -yrek- pale mεε do yaale ma 'nisra gbawo 'fε 'ε =la: -O -yaa 'bhe sii Matie. 'Bhe 'nɔɔ- bhe, 'ke -ya pele 'bhe ni dɔɔ: «Nu dɔ 'n 'zi!» Matie 'e 'wlenle- 'kee- gele- dɔle Zesu zi.¹⁰ 'Bhe blaana, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε 'yaa- pebhle 'zi Matie ba 'fε 'ε =la. 'Bhe =nɔɔ bhe, Zesu 'pegee 'nisrakun mu -bebe 'pegee mεε 'joo 'yɔɔ- -bhεεke' mu -yaa pebhle 'zi 'eke- ta.¹¹ Farizi mu 'ε -o -yrekpale 'bhe ma 'tε, 'ke -wa pele- Zesu a -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhεε- 'ka daan mi 'ε 'pegee 'nisrakun mu 'ε, 'bhεε- mεε 'joo 'yɔɔ- mu 'ε -woo pebhle 'zi 'eke- ta εε?»¹² Zesu 'trɔnɔɔle -o wojan 'ε 'yi, 'ke -ya pele- dɔɔ: «Mεε 'klenyawole mu maza laa -o -laanekpa mi ma; 'ke yaa 'e go gade mu ba.¹³ -Waanbhaa' -yaa' -jangɔ' do 'kpɔ 'la =woa dɔɔ: «'Nj maza laa -o 'sraka do 'kpɔ ma 'ke ya 'e go mεε -yrenklale 'n ma 'bhe ba;» -ka ge 'bhe -jan 'ε 'yima, 'bhεε- -kaa daan. -Amasɔyi 'naa 'nule- mεε 'la zan mu 'mu 'gbu ye 'bhii- mεε -lɛdɔɔle mu 'mu 'siyɔɔ- nɔɔ-, 'dun- 'n 'ε =nwa -za 'yɔɔ- kle mu -la 'siile-»

Zesu 'pegee 'sunwla
(Maki 2.18-22; Luki 5.33-39)

¹⁴ -Yrekpaa' do, 'ke Mεε Wiinjε' Mi Zaan a -klanlanε mu 'ε 'nule Zesu ba, 'bhεε- 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «-Mele =kla 'o mɔɔ 'pegee Farizi mu 'ε 'o 'sunwla 'ebebele, 'bhεε- 'yaa- pe -klanlanε mu 'ε waa 'sunwla- εε?»¹⁵ 'Bhεε-, Zesu 'bhe -jan 'ε zikpaa- -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu 'kpee ma, le dɔyɔɔ nɔɔ- mu 'ε -o sɔ -o wleyisriwole 'ke le -nɔɔ- 'ε 'yoo -o -din 'waati 'la ba εε? 'Yooye- 'bhe 'la sɔ klele! 'Dun- 'ke le -nɔɔ- 'ε -gwa -o -din bhla 'la ba, 'bhεε- -o nu 'sunwla'ε 'tε.»

¹⁶ «Waa sɔ dunε- gwe -yisrale 'ke sɔpee' dɔɔ 'le; 'kebhlaale, sɔpee' dɔɔ 'ε 'wlayɔɔ- nɔɔ- 'eke- ta, -e dunε- gwe 'ε 'bhe sɔ 'ε glaana; 'bhεε- -e 'peede- 'egbenεle 'ke 'bhe kan -a 'peedeɔyɔɔ =lwa 'ε ta.¹⁷ 'Bhεε- waa -wεen

dɔɔε kla wi 'fle 'flokɔ gwe mu 'yi; 'ke 'bhe =kla wi 'fle 'flokɔ gwe mu 'ε -o 'peede-, 'bhεε- -o -yi -wεen 'ε klalaa', 'bhεε- -e kle 'ke 'sɛ pe 'le. 'Dun- -o -wεen dɔɔε kla wi 'fle 'flokɔ dɔɔε mu -la -yi, 'bhεε- waa sɔ 'eke- 'sɛle.»

-Nε -gblana do bweza gale ba, 'bhe 'pegee le do -bheza'

(Maki 5.21-43; Luki 8.40-56)

¹⁸ Zesu 'yaa- 'bhe -jan mu 'ε 'wo zii' -o ni bhla 'la ba, 'ke Zuufu mu 'ε -waa' -kunlii do nule- Zesu ba, 'bhεε- 'ke -ya 'kpɔ zenle- Zesu 'lεε. 'Bhεε- -e pe dɔɔ: «'Nj 'lu 'nε 'ε =kla 'ke 'sɛle, 'bhe =nɔɔ 'laa -mɔle' -li, nu ge 'ε gbekpa' -a ma, 'bhεε- -e bwe gale ba.»¹⁹ Zesu 'ε 'wlenle-, 'ke -o 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε dɔle- mεε 'ε zi.

²⁰ 'Dun-, le do -yaa -zamaa' 'ε 'pler-, 'bhe lεε vu ta plε -le yaa bhe, 'ke yaa -yito' 'ε 'lε 'laa kan. 'Bhe le 'ε =nwa Zesu -zanta' yɔɔtε, 'ke -ya gbe yanle- 'bhe ta dunε- gbɔɔn 'ε ma.²¹ -E -yaa pe 'zi -a 'gbu 'kpee dɔɔ: «'Ali- 'ke 'n 'yaa- sɔ 'n gbe yanle sa -a ta dunε- 'ε ma, 'n 'yaa- nu -bhele'ε.»²² Zesu 'ε 'yrekpale -a -zanta', 'kee- 'yee- le 'ε 'yee, 'bhεε- -e pe 'bhe ni dɔɔ: «'E zru dɔ 'egbɔɔle, 'n lu! 'Yee 'kpalawoa mi 'yi bhe 'ε 'bheela-» 'Bhe yɔɔ do 'kpɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- le 'ε 'bheele.

²³ Zesu 'bhɔle- Zuufu mu 'ε -waa' -kunlii 'ε ba, 'kee- bheela -gofen' 'pen mu 'pegee -zamaa' 'srε do yee-. -O -yaa wisi' zii' 'egbɔɔle -asiikɔɔ mεε laa -yaa sɔ jan 'male.²⁴ 'Bhe 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Ka 'pwε, -nε -gblana 'ε yaa gale, 'dun- -yoo yidε 'zi.» -Ayile, 'ke mεε mu 'ε -o 'sɔnsile Zesu ma.²⁵ -Zamaa' 'ε 'pwele- blaana 'pɛɛlii-, 'ke Zesu 'wlale 'fε 'ε =la, 'bhεε- 'kee- -nε -gblana 'ε 'kunle 'bhe gbe ma, 'ke 'bhe bwele- gale ba, 'bhεε- 'ke 'bhe 'ε 'wlenle.²⁶ 'Bhe -nε -gblana 'ε bweza 'ε gale ba, 'bhe =zian 'yee- 'kleen 'ε 'yi yrekpen- =nɔɔ.

Zesu -yɔɔ 'wi mi plε -yɔɔ 'lii ploola

²⁷ 'Bhe blaana, 'ke Zesu gele- yɔɔ -bhεεke' do =nɔɔ. -E -yaa 'bhe yɔɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -yɔɔ 'wile- mi plε 'taawole 'sanle -a zi, 'bhεε- 'ke 'mu 'a pe 'egbɔɔle dɔɔ: «Davidi 'nranε-, 'o 'yrenkla 'ε ma!»²⁸ Zesu 'bhɔle- -a ba -lε ma, 'ke 'woo- -yɔɔ 'wi mi plε -woo mabεenle 'a -din, 'bhεε- 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka 'gbu 'kpee ma 'mi sɔ 'ka 'bheele εε?» 'Bhεε- -o pe -a ni: «-Aani' 'o Zan.»²⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'ε gbe 'kpale -o -yrebhe' mu 'ε ta, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Bhaa 'ka 'bhe- 'bhii- 'ka 'ka =kpa 'mi 'yi gɔnε- 'la gbεen- bhe.»³⁰ 'Bhεε- -o -yreb- he' mu 'ε 'lii ploola. -Ayile, Zesu -o -lεmazwan 'egbɔɔle 'ke -ya pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa 'ka 'bheza- 'ε 'yipεε mεε 'kedo- 'kpɔ ni.»³¹ 'Dun- -o 'pwele- blaana 'pɛɛlii-, 'ke -wa 'tɔbhɔleya 'ε zenle- 'kleen 'ε 'yi yrekpen- =nɔɔ.

Zesu 'bhobho do -bheela

³² -O -yaa ge 'zi 'waati 'la ba, 'ke -o nule- mεε do 'le Zesu ba. 'Bhe mεε 'ε 'bhe 'laa -yaa sɔ -wele', -amasɔyi 'bhobho 'yaa- 'bhe 'lε ta.³³ 'Bhe yɔɔ do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke Zesu 'yee- 'bhobho lii 'ε -gbinle' -a zi, 'bhεε- 'kee- -jan- wole 'sanle. -Ayile, -zamaa' 'ε 'kpeelenia -o ma, 'bhεε- -o -yaa 'pe 'zi 'kaa: «'Waa 'bhe 'yansi -za yeele -lido'

Izraeli 'klɛn 'ɛ 'yi -gɛ!»³⁴ 'Duŋ- *Farizi mu* 'ɛ 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «-Setran' mu -kunlii 'gbu 'ɛ 'bhɛ -le 'zina mu -gbin 'seŋ 'na zii' -a ni!»

-Zamaa' ɛ 'yɛnkla- zii' Zesu ma
(Maki 6.34; Luki 10.2)

³⁵ Zesu 'yaa- ge -wa -gbɛnɛ 'pegee -wa 'nɛ mu 'ɛ 'kɛn ta. -E -yaa mɛɛ mu daan -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'le *Zuufu mu daanfɛ' mu* 'ɛ =la; 'bhɛɛ- -e -yaa -bhleŋgbeya -wa 'ɛ ma jan -nrɛle' 'ɛ 'wo zii', 'bhɛ 'pegee -e -yaa gade mu 'ɛ 'kɛn -gɔɔn 'pegee -sɔŋzan' mu 'ɛ 'bhee zii'.³⁶ Zesu -za-maa' 'ɛ 'yele, 'ke mɛɛ mu 'ɛ 'yɛnkla -a ma, -amasɔyi -o 'trɛbhɔle -yaa, 'bhɛ 'pegee -o -gɔɔzi' gale -yaa 'bhii- -bhlaa mu 'la -o gooba mi laa -o ta.³⁷ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ke -ya pele- -yaa' -*klanlanɛ mu* 'ɛ ni dɔɔ: «-Waanbhaa' a ye 'ɛ -yoo 'bhii- -mlɔ gba -gbɛnɛ do 'la 'tranle- -o, 'bhɛɛ- 'duŋ- yewonɛ mu laa -o 'ebebele 'ke -wa kan, 'bhɛɛ- -wa wla zɛɛ 'yi.³⁸ 'Bhɛla- -yile, -ka -sromabɔ gbazan 'ɛ ni, 'kooko- -e sɔ yewonɛ -bebe 'winbɔle -mlɔ 'ɛ 'kan yɛɛ =nɔɔ, 'bhɛɛ- -wa wla zɛɛ 'yi.»

Zesu -klanlanɛ vu ta plɛ =kla -yaa' winbɔwo mu 'ɛ 'le
(Maki 3.13-19; Luki 6.12-16)

10 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu -yaa' -*klanlanɛ vu ta plɛ* 'ɛ 'siile, 'kee- 'zina mu -gbin 'seŋ 'nale- -o ni, 'bhɛ 'pegee -e mɛɛ mu ma ga mu 'ɛ 'kɛn -gɔɔn, 'bhɛɛ- -sɔŋzan' mu 'ɛ 'kɛn 'bhee 'seŋ =naa -o ni.² -E -yaa' -*klanlanɛ vu ta plɛ* 'la =kla -yaa -*winbɔwo mu 'le, 'mu 'tɔ -le -gɛ: Simɔ 'la -o 'bhɛ 'tɔkpaa- Pieri, 'bhɛ 'pegee 'bhɛ nɛnɛ- Andre; 'bhɛɛ- Zebede gbe plɛ 'ɛ Zaki 'pegee 'bhɛ nɛnɛ- Zaan; ³ Filipu 'pegee Batremi; Toma 'pegee 'nisrakun mi Matie; Alife gbe Zaki 'pegee Tade; ⁴ Simɔ 'la 'yaa- 'bhɛ a 'klɛn -vavade 'ke 'bhɛ kan pe 'kɛn ta, 'bhɛ 'pegee Zudasɩ Isikarioti 'la -dawli' =kpaa Zesu gbe ta, 'bhɛɛ- -e 'bhɛ =naa 'bhɛ 'sɔɔnnii mu ni boolazi.

Zesu -o yaa -klanlanɛ vu ta plɛ 'ɛ 'winbɔ- 'zi -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'woyɛ- nɔɔ-
(Maki 6.7-13; Luki 9.1-6)

⁵ Zesu -yaa' -*klanlanɛ vu ta plɛ* 'ɛ 'winbwa-, 'bhɛɛ- -yoo -liala dɔɔ: «'Ka 'laa gele Zuufu kle mu ba, 'bhɛɛ- 'ka 'laa gele Samari 'klɛn 'yi -wa mu 'ɛ ta. ⁶ 'Duŋ- -ka ge Izraeli 'si mu -la ba 'elwale 'pe: 'Wole- 'bhii- -bhlaa mu 'la =nia 'mu 'le. ⁷ 'Ke 'ka -o ge 'zi 'kaa- 'taa 'ɛ ta, -ka ge -a pelele mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «*Laanima -Bhleŋgbeya* 'yaa- bhla 'ɛ =bhwa -wa -din.» ⁸ -Ka gade mu -bhee', 'bhɛɛ- -ka gbaa mu bwe gale ba; -ka -kpaandɛ' mu ma -kpaan 'ɛ go, 'bhɛɛ- -o 'flɛ mu 'ɛ bakan 'wenj, 'bhɛ 'pegee -ka 'zina -gbin mɛɛ mu zi. 'Ka pe 'la 'sɔɔwoa- bhaama, -kaa na 'ezin- mɛɛ -bhɛɛke' mu ni bhaama. ⁹ 'Ka 'laa -gɔɔl' do 'kpɔ bɔle 'ka 'wiij-. ¹⁰ 'Ka 'laa gben ta ge 'pepe dɔ 'kpɔ 'silɛ-, 'bhɛ 'pegee 'ka 'laa dunɛ- tabɔɔ dunɛ- 'silɛ-; 'bhɛɛ- 'ka 'laa -sawla mu 'pegee 'ka 'taawo 'beni do 'kpɔ 'silɛ-. 'Duŋ- yewo mi 'ɛ -e -yaa pe pele -sɔɔwo' -e yewo 'zi mɛɛ 'la zan mu ni 'mu -la 'kɔɔ.»

¹¹ «'Ke 'ka =bhwa -wa 'oo -wa 'la ta: 'kee- =kla -wa -gbɛnɛ do 'le oo, 'kee- =kla -wa 'nɛ do 'le oo, -ka 'ka zeti- mi kplankplan do -glin 'elwale 'pe, 'bhɛɛ- 'ke 'ka

'bhɛ =ya, -ka bo -a ba 'ke 'bhɛ ge 'tenle- 'ka gele ma. ¹² 'Ke 'ka -o 'wlale- 'fɛ do -la, -ka 'ka 'dumawo 'bhɛ 'fa =la mu 'ɛ ni dɔɔ: «Bhaa 'ka bo 'edɔɔle.» ¹³ 'Ke 'bhɛ 'fɛ 'ɛ =la mu 'ɛ -dwa -a -la 'ka bo -o ba, 'kaa- yilabla 'duma 'ɛ bo 'bhɛ 'fa mu 'ɛ ta; 'duŋ- 'ke waa dɔle a -la 'ke 'ka bo -o ba, -ka 'kaa- 'duma 'ɛ go -o ta. ¹⁴ 'Ke 'fɛ do -la mu 'ɛ 'pegee -wa do ta mu 'ɛ, waa dɔle -a -la 'ke -o 'ka 'cieya- si, 'bhɛɛ- 'ke waa dɔle -a -la 'ke -woo 'trɔnkpa- 'ka 'wo- jan- mu 'ɛ =la, 'ka 'pwɛ bhla zi 'bhɛ 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛ 'pegee 'ka go bhla zi 'bhɛ -wa 'ɛ ta, -ka 'ka gaan mazɔn 'ke 'ka 'ka gaan ma bwegblɛn- 'ɛ go; 'bhɛ nu klele 'bhɛ yɛɛ 'ɛ =nɔɔ mu 'ɛ -waa' -za 'yɔɔ- 'ɛ ma -tɔɔmasie 'le. ¹⁵ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ: -Waanbhaa' a 'kitikan yi -gbɛnɛ 'ɛ 'le, 'yee- -wa 'ɛ ta mu 'ɛ, -o ta -yɛn 'ɛ 'yɔɔ- nu -yiyale *Sodɔmu* mu 'pegee *Gomɔɔ* mu ta -yɛn 'ɛ ni.»

-Kɔɔ' 'lɛɛ -yɛn mu
(Maki 13.9-13; Luki 21.12-19)

¹⁶ Zesu pe 'ezin- -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbɔɔ dool! 'Nj 'yoo- 'ka 'winlabɔ 'zi 'taa ta -gɛ bhe, 'ka nu klele 'bhii- -bhlaa mu kle sɔɔpe mu plɛŋ- gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bhɛɛ- -gbɛɛn. 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele 'bhii- mlɛ mu gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'ka 'yi kle 'edɔɔle 'bhii- -bhooladɔ maanne- mu gbɛɛn-. ¹⁷ -Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba mɛɛ mu 'ɛ ma, -amasɔyi mɛɛ mu nu gele 'ka 'le -klu ta, 'bhɛɛ- -o nu 'ka tafɛle 'ke gbanbhɛ mu 'le -waa' *daanfɛ' mu* 'ɛ =la. ¹⁸ -O nu gele 'ka 'le -janmatii mu 'pegee -bhleŋgbe mu ba 'mi 'tɔ 'ɛ -zayi', 'duŋ- 'ka nu klele 'nɔ 'srɛ mu 'le 'bhɛ -bhleŋgbe mu 'ɛ 'pegee 'drunyan 'yi mu 'ɛ 'yɛ =la. ¹⁹ 'Ke -o -ja 'ka 'le -klu ta, 'ka nu -jan yɛkɛ- 'la 'wole-, 'bhɛ 'pegee 'ka nu -a wole gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'laa 'bhɛ do 'kpɔ yienkanle. 'Ka nu -jan mu 'la 'wole- -o -yɛ ma, -Waanbhaa' nu 'bhɛ 'kpale- 'ka 'lii 'bhɛ yɛɛ do 'kpɔ 'ɛ =nɔɔ bhe. ²⁰ 'Bhɛ -jan mu 'ɛ 'mu 'laa nu dale 'ka mu 'gbu 'kpee, 'duŋ- 'ka Dɛ -Waanbhaa' Lii 'ɛ 'bhɛ nu 'ka 'wojan- 'ɛ 'kpale- 'ka 'lii.» ²¹ Nɛnɛ- ma do mu nu -dawli' 'kpale- 'eke- gbe ta, 'bhɛɛ- -woo 'eke- na mɛɛ mu ni 'bhɛɛ- -woo dɛ. 'Bhɛɛ- -nɛ dɛ mu nu -a klele -o 'gbu 'kpee yi mu ni 'bhɛɛ- gbɛɛn- 'ezin-. -Nɛ mu nu -wlenle' -o yape mu 'ɛ ma 'bhɛɛ- -o 'mu dɛ. ²² 'Ka ven nu 'silɛ- mɔkɛn' yin -lii 'mi 'tɔ 'ɛ -zayi'; 'duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'bhɛ -yɛn mu 'ɛ 'yikwan= 'ke 'bhɛ ge 'tenle- -a -leyanle ma, 'bhɛ zan nu gole -za 'yi. ²³ 'Ke mɛɛ mu -yɛnkpa 'ka ta -wa do ta, -ka blasan-, 'bhɛɛ- -ka ge -wa 'bhɛɛke do ta. 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ: 'Sani 'ka nu yanle 'kaanlele Izraeli -wa mu 'ɛ 'kɛn ta, 'ke *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ =nwa gban.

²⁴ «-Laklu 'nɛ do gbalaɛ 'yi 'laa ya -a daan mi 'ɛ ni, 'bhɛɛ- yewonɛ do gbalaɛ -yi 'laa ya -a -kunlii 'ɛ ni. ²⁵ 'Ke -za 'la =tian -laklunɛ daan mi 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'yansi za -le nu 'tenle- -laklunɛ 'ɛ ma 'ezin-. 'Bhɛ klegbeya do 'ɛ 'yi, -za 'la =tian 'yee- -kunlii 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'yansi za -le nu 'tenle- -yaa' yewonɛ 'ɛ ma 'ezin-. 'Ke -o 'fɛzan- 'ɛ 'gbu 'tɔkpaa- dɔɔ *Bɛɛzebuli* ('bhɛ 'yi -le -Setran'), waa nu 'sɔle- 'tɔ 'yɔɔ- -gɔɔnɛ 'ɛ -dela 'kpale 'fɛ 'ɛ =la mu 'ɛ ma 'ezin- ɛɛ?»

-Kɔɔ' -gblaani' ma mi -le -dela -le ɛɛ?
(Luki 12.2-9)

²⁶ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Ka 'laa -gblaani' bhaaplɛŋ mu -lɛɛ. -Amasɔyi 'ke 'bhe 'waati 'ɛ =bhwa, pe 'oo pe 'la magaanle -o, 'bhe 'kpen ta nu 'pwele-, 'bheɛ- mɔkpen' nu -zadɔle gaanyiza 'tɔle- gaanyiza 'bhe 'yi. ²⁷ 'Nj 'yoo- jan 'la 'wo zii' 'ka ni -ge -gblo 'yi, -ka ge 'bhe 'wo -yrekpa' kpataakpa; 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- swɛŋswɛŋ 'yi -jan 'la 'wo zii' 'ka 'trɔn 'yi -ge, -ka ge 'bhe -toorodɔ 'egɔɔle 'pɛɛlii- mɔkpen' 'yɛ ma. ²⁸ Mɛɛ 'la zan mu sɔ mɛɛ dɛle-, 'ke waa sɔ mɛɛ lii 'ɛ dɛle-, 'ka 'laa -gblaani' 'mu 'lɛɛ. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'la sɔ mɛɛ niigole -a -yi, 'bheɛ- 'bhe 'seŋ -o -a ni 'kee- 'ka lii 'ɛ bɔ -jranama 'tɛ 'ɛ 'yi, -ka -gblaani' 'bheɛ- 'lɛɛ-. ²⁹ Waa -o 'vone ple ɔn zi -gɔli' 'tanbha do ma ɛɛ? 'Duŋ- -o do 'kpɔ 'laa sɔ -baale' 'trɛ ma, 'ke 'bhe 'laa klele 'ka Dɛ -Waanbhaa' zru maza 'le. ³⁰ 'Ali- 'ka mu, -Waanbhaa' 'ka 'winbhe- mu 'ɛ 'kpen 'liidɔ-. ³¹ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ka 'laa -gblaani'. 'Ka mu mab- haabho 'vone 'saa mu ta.»

Zesu dɔle 'pegee 'e -bangole -a -yi
(Luki 12.8-9)

³² Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Ke mɛɛ 'la zan 'a =pia 'kaa 'bhe -o 'an pe mɛɛ 'le mɔkpen' 'yɛ ma kpataakpa, 'mi nu 'ezin- 'bhe zan 'ɛ dɔle 'an pe mɛɛ 'le 'ŋ Dɛ 'la -yoo laanima 'bhe 'yɛ =la. ³³ 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'e -bangwa 'mi 'yi mɔkpen' 'yɛ ma kpataakpa, 'mi nu 'ezin- 'ŋ -ban- gole 'bhe zan 'ɛ 'yi 'ŋ Dɛ 'la -yoo laanima 'bhe -yɛ =la.»

Zesu pe dɔɔ mɛɛ mu -yicienle nu klele -a 'tɔ 'ɛ -zayi'
(Luki 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Yaa klele 'ka ni 'bhii- 'ŋ =nwa boleya -dɔɔ 'nale- 'ka ni 'trɛ 'lɛɛ- ta -ge. 'Naa 'nule- boleya -dɔɔ 'nule- 'ka ni, 'duŋ- 'ŋ =nwa 'ka 'plɛŋ- 'siɛyɛ- -la dɔɔ-. ³⁵ 'Nj =nwa mɛɛ do 'pegee -a dɛ plɛŋ- 'siɛyɛ- -la dɔɔ-, 'bhe 'pegee 'ŋ =nwa -nɛ -gblani do 'pegee -a nɛɛ plɛŋ- 'siɛle-; 'bheɛ- 'ezin- 'ŋ =nwa 'bheɛ- 'yansi za klele le drɛɛ do 'pegee 'bhe 'naale- plɛŋ- 'ezin-. ³⁶ Mɛɛ do 'sɔɔn- nii mu nu klele -a 'gbu ba 'fa -la mu -la -le.» ³⁷ «Ke mɛɛ 'la zan dɛ 'pegee -a nɛɛ -za sɔ a ni 'ke 'bhe kan 'mi ta, 'mi a pɛ laa 'bhe zan 'ɛ 'le. 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan gbe 'pegee 'bhe 'lu -za sɔ a ni 'ke 'bhe kan 'mi ta, 'mi a pɛ laa 'bhe zan 'ɛ 'le 'ezin-. ³⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan -o -a zi 'bhii- -e kle 'ŋ zi mi 'le, -ya niigo -a 'gbu 'si 'ɛ 'yi 'elwale 'pe, 'bheɛ- -e dɔ -yɛnbhilele =la 'mi -zayi', 'ke 'bhe =kla, 'bheɛ- -e nu dɔle 'mi zi 'tɛ. ³⁹ 'Ke mɛɛ 'la zan -o -a zi 'bhii- -ya 'gbu -si 'ɛ go -za 'yi, -e nu bloole -a -yi; 'duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'e 'niigwa- -a 'gbu =si 'ɛ 'yi 'mi -zayi', 'bhe zan nu 'bhe 'sɔɔwo gbe drɛɛwɔle.»

Kleza -Irele' mu ma -trɔn
(Maki 9.41)

⁴⁰ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Ke mɛɛ 'la zan 'ka =kwan 'elrele, 'bhe zan 'ɛ, 'bhe 'mi -la =kwan 'elrele bhe; 'bheɛ- 'bhe zan 'ɛ 'bhe 'mi 'winbɔ mi 'ɛ 'bheɛ- =kwan 'elrele bhe 'ezin-. ⁴¹ 'Ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do =kwan 'elrele -yaa' -Waanbhaa' -lɛla' janwoleya 'ɛ ma,

-Waanbhaa' nu -trɔn 'la 'nale- -a -lɛla' janwo mu 'ɛ ni, -e nu 'bheɛ- 'yansi -trɔn 'nale- 'bhe zan 'ɛ ni 'ezin-. 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan mɛɛ -lɛdɔɔle do =kwan 'elrele -yaa' -lɛdɔɔleya 'ɛ ma -Waanbhaa' -yɛ 'yi, -Waanbhaa' nu -trɔn 'la 'nale- mɛɛ -lɛdɔɔle mu 'ɛ ni, -e nu 'bheɛ- 'yansi -trɔn 'nale- 'bhe zan 'ɛ ni. ⁴² 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ: 'Ke mɛɛ 'la zan -yi -dɔɔ 'paayan- do -naa 'an -klanlani mu 'lɛɛ- -o ba mi 'fientɔnne 'gbu 'ɛ ni, -yaa' -klanlaneya 'ɛ ma, 'bhe zan nu 'bhe ma -trɔn 'sɔɔwɔle.»

11 Zesu 'yanle- -yaa' -klanlani vu ta ple 'ɛ daanlele 'bhe -jan mu 'ɛ 'le, 'kee- gele- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wɔle- 'bhe =nɔɔ -wa mu 'ɛ ta.

Mɛɛ MU -O -WLEN 'ZI ZESU 'PEGEE -JAN 'NRALE- 'ɛ 'WOZA- 'ɛ MA

Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan a winbɔwo mu
(Luki 7.18-35)

² 'Duŋ- Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan -yaa -kaso 'yi, 'bheɛ- -e Zesu Krisi kleza mu 'ɛ 'male-; 'kee- -yaa' -klanlani mu 'ɛ 'ke mu 'winbɔle Zesu ba ³ dɔɔ 'mu ge -a -lɔkpa' dɔɔ: «'Bhi -le 'ke 'o 'yri 'yaa- mɛɛ 'la zan nule ta 'bhe 'le, taa- 'woo- 'yrikpa mɛɛ -bhɛɛke' do ta 'ezin- ɛɛ?»

⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'zikpale -o ni dɔɔ: «'Ka -yɛ -o -za mu 'la ma, 'bhe 'pegee 'ka 'trɔn -o -jan mu 'la 'yi, -ka ge 'mu 'yigɔɔn- Zaan ni, ⁵ -ka 'ka 'yɛkpa -ge doo: -Yɛ 'wi mu -o yɛ ma ye 'zi, gaan 'siele- mu -o 'taawo zii', -kpaan -o go 'zi -kpaande' mu ma, 'trɔn 'wile- mu 'trɔn 'lii mu -o 'ploo zii', 'bheɛ- -o -jan ma zii'. 'Bheɛ- gbaa mu -o bwe 'zi gale ba, 'bhe 'pegee -o -jan 'Nrale- 'ɛ 'wo zii' -yɛnbhɔde mu ni. ⁶ 'Ke 'naa klele mɛɛ 'la zan baa- pɛ 'le -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhe zan a pɛ -yinra'.»

⁷ Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan a -klanlani mu 'ɛ gele blaani, 'ke Zesu -janwole 'sanle Zaan ba zayi' -zamaa' mu 'ɛ ni dɔɔ: «'Ka -ja -mɛla -glinle' -kpe 'ɛ ta ɛɛ? 'Ka -ja to diŋ do -la -glinle' 'ke -ploo -o 'bhe bɛɛn 'zi ɛɛ? 'Yooye-, 'ka 'laa gele 'bhe -glinle' ma. ⁸ 'Bheɛ- 'ka -ja -mɛla -glinle' ɛɛ? 'Ka -ja mɛɛ -baale' -lɛle' do -la -glinle' ɛɛ? 'NjNj! -Amasɔyi mɛɛ 'la zan mu 'mu baa 'elrele -o 'mu ye -bhleŋgbe mu -la ba 'fa =la. ⁹ 'Bheɛ- ka -ja -mɛla -glinle' ɛɛ? 'Ka -ja -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mi do -la -glinle' ɛɛ? -Aani', wlan 'ɛ ni, -yoo 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do 'le kpataakpa. 'Bheɛ- drɔɔn' -a gblaani -yiya' -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do ni. ¹⁰ -Amasɔyi -a yɔɔnde -o 'yela- ba zayi' -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: <'E 'yɛkpa doo! 'Mi nu 'an -janwo' mi 'ɛ 'winbɔle 'ɛ 'lɛɛ, 'bhe nu 'ɛ 'lɛɛ zi 'ɛ 'lɛmagaani'.» ¹¹ «'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ: -O bhaaplɛŋ mu 'la =yaa -le mu ta 'mu ba, 'mu do 'kpɔ gblaani 'yi 'laa ya Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan ni 'Duŋ- laanima -bhleŋgbeya -wa 'ɛ ta mɛɛ 'fientɔnne 'ɛ 'bhe gblaani 'yiya- 'yee- Zaan ni. ¹² Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan -Jan 'Nrale- 'ɛ 'wɔle- zisaan- 'kee- san 'bhe 'waati 'ɛ ma, 'ke 'bhe nu 'tenle- -zɔn ma, laanima -bhleŋgbeya 'ɛ =kla 'ke fangan- maza -la -le. 'Bheɛ- mɛɛ 'la zan mu dɔ 'egɔɔle 'yee- -bh- leŋgbeya 'ɛ sɔ klele- 'mu -le a pɛ 'le. ¹³ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ 'pegee Moizi a 'toŋ mu 'ɛ -o -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya yaaza 'ɛ =woa, 'ke 'bhe

nu 'tenle- 'yee- Mee Wiinjfe' Mi Zaan a pe 'waati 'e ma. ¹⁴ 'Bhe- 'ke 'ka -o -a zi 'bhii- 'kaa 'yima, -kaa 'yaango- dɔɔ *Eli* 'la -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'e -wa nuza 'e =pia bi 'elwale -sɔ 'yee- Zaan -le 'bhe 'le. ¹⁵ 'Ke -a -yima' 'trɔn -o mee 'la zan ngblo ma, -ya 'yima!»

¹⁶ «'Nj sɔ -zɔn bhaaplenj mu 'e danle- -mela ma ee? -Woo 'bhii- -ne 'ke mu 'la 'yaale- -o -zabla' -kpan mu 'e ta; 'bhe- -woo -ne 'bheke mu 'sii zii' dɔɔ: ¹⁷ 'O 'srokpa- 'ka ni -gofen' 'yi, 'bhe- 'ka 'laa 'srotanle! 'O bheela wisi' 'sro mu =kpa, 'bhe- 'ka 'laa wisile!»

¹⁸ «Zaan =nwa 'ka ba, 'bhe- yaa -yaa pebhle, 'bhe 'pegee yaa -yaa -yi mi. 'Bhe- mee mu 'e -wa =pia a ma dɔɔ: <'Zina do -o -a zi.> ¹⁹ 'Bhe blaana, *Bhaaplenj Gbe* 'e 'bhe =nwa, 'bhe- 'bhe 'yaa- pebhle, 'bhe- 'bhe 'yaa- -yi mi. 'Bhe- mee mu 'e pe 'bhe ma dɔɔ: <Mee 'lee- bole -o pebhlele 'pegee -ween 'mile- -la ma; 'bhe- -e bheg-wlenya -kpa 'nisrakun mu 'pegee mee 'joo 'yɔɔ- -bheke' mu -la ma!» 'Dun- -o -Waanbhaa' a -zadɔleya 'e dɔ bhaaplenj kleza mu -la ma.»

-Wa 'ke ta mu laa dɔɔ -a -la 'ke -woo kpa Zesu 'yi
(Luki 10.12-15)

²⁰ 'Bhe blaana, Zesu 'sɔle- maza -bebe =kla -wa mu 'la ta, -e -lale' -saan 'bhe -wa mu 'e ta mu 'e ta. -Amasroyi 'bhe -wa mu 'e ta mu 'e waa -o zru mu 'e 'niinale -Waanbhaa' ba -titi 'ke -woo 'taawogbeya 'e mabɔɔ. ²¹ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ka ta -yren! Korazen -wa -la mu 'pegee Betisaida -wa -la mu! -Amasroyi 'n 'sɔle- maza mu 'la =kla 'ka ba, 'kee- 'kpa bi 'n 'bhe 'yansi 'sɔle- maza mu 'e =kla bi Tiri 'pegee Sidɔn -wa mu 'e ta, 'ke -zɔn 'laa 'bhe 'le 'ke 'bhe -wa mu 'e ta mu 'e -o -bɔɔ kple mu =klaa gban -o ta, 'bhe- 'ke -o -pee -kaan gban -o ma, 'kooko -wa zɔn 'bhii- -o -ploola waa -za 'yɔɔ- mu 'e ma, 'bhe- -woo zru mu 'e 'niinaa- -Waanbhaa' ba, 'bhe- -woo 'taawogbeya 'e mabɔɔ. ²² 'Bhela- -yile, 'mi pe 'ka ni dɔɔ: -Waanbhaa' a 'kitikan yi 'e 'le, Tiri 'pegee Sidɔn -wa mu 'e ta mu 'e -o ta -yren 'e yaa nu klele 'eyɔɔle 'bhii- 'kaa- pe 'e gbene-. ²³ 'Bhe- 'ka mu Kapenɔ- mu -wa la mu, -yoo 'ka ni 'bhii- 'ka nu 'sɔle- 'ka -wlenle', 'bhe- 'ka ge 'tenle- lafle' ma ee? -Waanbhaa' nu 'ka mazinale, 'bhe- 'ka nu gele -jranama 'te 'e 'yi. -Amasroyi 'n 'sɔle- maza mu 'la =kla 'ka ba, 'kee- 'kpa bi 'n 'bhe 'yansi 'sɔle- maza kle *Sodɔmu* -wa 'e ta, 'bhe -wa 'e 'yaa- nu bole ye 'kee- nu 'tenle- -zɔn ma. ²⁴ 'Bhela- -yile, 'mi pe 'ka ni dɔɔ: -Waanbhaa' a 'kitikan yi 'e 'le, 'ka ta -yren 'e 'yi nu yale *Sodɔmu* -wa -la mu 'e ta -yren 'e 'bhe ni.»

Zesu -a -Jan 'Nrale- 'e
(Luki 10.21-22)

²⁵ 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke Zesu 'a 'seriwole 'sanle, 'bhe- -e pe dɔɔ: «'E! 'Nj Dɛ, 'tre 'pegee lafle' Zan, 'e wlan 'e -gaanna -zadɔ' mu 'pegee mee yikanle mu ma, 'bhe- 'ya zɔnlawoa -ne 'fientɔnne mu ni, 'mi 'e 'pubɔ- 'bhe ma. ²⁶ Wlan -le 'bhe 'le, 'Nj Dɛ -Waanbhaa', -e -swa 'e zru ni 'ke 'ya kle 'bhe- gbene-.»

²⁷ «'Nj Dɛ -Waanbhaa -za 'kpen gbekpa- 'n 'kɔɔ. Mee 'kedo- 'kpɔ 'laa *Bhaaplenj Gbe* 'e dɔ, 'ke yaa 'e go -a Dɛ do -kplen ba. 'Bhe- mee 'kedo- 'kpɔ 'laa -ne Dɛ 'e dɔ, 'ke

yaa 'e go -a Gbe 'pegee -a Gbe 'e -a Dɛ -zɔnna mee 'la zan mu ni 'mu -la ba.»

²⁸ «-Ka nu 'mi ba, 'ka mu 'la 'kpen 'trebhwa= 'kwe kpingle mu 'silele, 'bhe- 'mi nu -yitrele nale 'ka ni. ²⁹ -Ka nu 'mi a pe 'kwe 'e 'si, 'bhe- -kaa 'to 'n 'ka daan doo, -amasroyi 'n 'yi -o 'edɔɔle, 'bhe- 'mi 'n 'gbu mazinana, 'bhe 'yi, 'ka nu -yitrele kplankplan -sɔɔwole 'mi ba. ³⁰ 'Wlan 'e ni, 'an pe ye 'e yaa la, 'bhe- 'an pe 'kwe 'e kpinj laa -o.»

Zesu 'pegee -yitre' yi ba za
(Maki 2.23-28; Luki 6.1-5)

12 'Bhe blaana, -yitre' yi do ma, Zesu 'pegee -yaa' -klanlane mu 'e 'yaa- 'kan zii' gba do 'yi. 'Bhe- gbɔn -yaa -yaa' -klanlane mu 'e dɛ 'zi; -ayile 'ke -o pebhlaa 'ke mu 'e 'kanle- 'sanle 'bhe- 'ke -o 'mu bhle. ² 'Bhe klele 'te, *Farizi mu* 'e -woo ye 'bhe pebhlaa mu 'e 'kan yre =nɔɔ, 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'E 'yrekpa 'yaa- -klanlane mu 'e ta doo, -kɔɔa' a 'toɔ mu 'e ta waa -za 'la kle -yitre' yi ma, 'woo- mu -o 'bhe- kle 'zi!»

³ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu -o -Iɔɔkpale dɔɔ: «'Yi do ta, gbɔn -bhleɔgbe *Davidi* 'pegee -a zi mu 'e =dia, 'bhe- pele dɔ 'kpɔ 'laa -yaa -o 'kɔɔ. -E -za 'la =kla 'ka 'laa 'bhe tapele -li- do' ee? ⁴ 'Nj bhe, -e -ja wlale -Waanbhaa' 'fe 'e =la. 'Bhe- -o 'sraka -gwa 'bluu mu 'la 'le -Waanbhaa' ni, 'yee- *Davidi* 'pegee -a zi mu 'e -o 'bhe 'bluu mu 'e =bhla. 'Dun- -kɔɔa' 'toɔ mu 'e ta, yaa dɔ mee -bheke' do 'kpɔ 'kpee 'ke 'bhe 'woo- 'bluu mu 'e bhle; 'ke yaa 'e go 'sraka 'lena mu do -kplen ba. ⁵ 'Bhe- 'ka 'laa -jan 'lee- 'bhe tapele -li- do' ezin- Moizi a 'toɔ 'sewe 'e 'yi ee dɔɔ: <'Ke 'sraka 'lena mu 'la -waa' yewo yi =kla -yitre' yi ma, -wa -yisie'; 'bhe- -dun-, waa -kpan balaa' -o ta 'bhe -zayi'.⁶ 'Dun- 'mi pe 'ka ni dɔɔ -za 'la 'bhe -o -ge 'bhe gbana -yiya' -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene' 'e ni! ⁷ -Waanbhaa' 'a =pia -yaa' 'sewe 'e 'yi dɔɔ: <'Nj maza laa -o 'sraka 'kedo- 'kpɔ ma, 'ke yaa 'e go mee -yrenklale ma 'n ma 'bhe ba.> 'Ke 'ka 'bhe -jan 'la bhe 'bhe 'yima- 'gbu 'elrele bi, 'ka 'laa -yaa nu -lale' mee 'la zan mu 'laa -za 'yɔɔ- klele 'mu ta. ⁸ 'Bhe ya 'e 'yi, *Bhaaplenj Gbe* 'e 'bhe -le -yitre' yi 'e Zan 'e 'le.»

Mee gbe 'kwlanle- do -bheyre'
(Maki 3.1-6; Luki 6.6-11)

⁹ 'Bhe blaana, 'ke Zesu gele -wlale -waa' *Zuufu mu daanfɛ* 'e do -la. ¹⁰ Mee gbe 'kwlanle- do -yaa' 'bhe =nɔɔ ye. 'Dun- 'yee- *Zuufu mu daanfɛ* 'e =la mee mu 'e 'yaa- a zi 'bhii- -o -layre' -sɔɔwo' Zesu ta, 'bhela- -yile 'ke -wa -Iɔɔkpale dɔɔ: «-Kɔɔa' 'toɔ 'e ta mee sɔ mee -bheke' 'bhele -yitre' yi ma ee?»

¹¹ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu -o -Iɔɔkpale dɔɔ: «'Ke -bhlaa do 'kpɔ -o 'ka do 'kɔɔ, 'bhe- -yitre' yi do ma, 'ke 'bhe -bhlaa do 'kpɔ 'e -ja bɔle -klɔɔ gbɔɔ do 'yi; 'bhe -bhlaa 'e zan 'e yaa nu gele -a 'pwele- -klɔɔ 'e 'yi ee? ¹² 'Bhe- -dun-, bhaaplenj do mabhaabɔ -bhlaa do ta. -Ayile, -kɔɔa' 'toɔ 'e ta mee sɔ -za 'wlan klele- mee -bheke' ni -yitre' yi 'e ma.»

¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele mee gbe 'kwlanle- 'e ni dɔɔ: «'E gbe 'e 'yisɔn!» 'Bhe- 'ke -ya gbe 'e 'yisɔnle,

'bheε- 'ke 'bhe dɔɔle- 'bhii- -a -vin do mi 'ε gbεεn-.
 14 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke *Farizi mu* 'ε 'pwele, 'bheε- -o -yaa nu
 'sɔle- Zesu 'kunle gɔnε- 'la gbεεn- 'bheε- -wa dε, 'ke
 -woo 'eke- yele- 'bhe -za 'ε 'yi.

-Waanbhaa' -yaa' yewone 'la makwan-

15 'Dun-, Zesu -o wojan 'ε 'male-, 'ke -ya plengole 'bhe
 yre 'ε ma. -Zamaa' 'srε do -ja -a zi -a geyre 'ε =nɔɔ;
 'bheε- -e gadε mu 'ε 'kpen 'bheela-. 16 'Bheε- 'dun-, -e
 -yaa -o -lεmazɔn 'zi 'egɔɔle 'kaadɔɔ- waa a tapwele.

17 'Bhe kɔlεgbeya do 'ε 'yi, -Waanbhaa' -lεla' janwo mi
 Ezai -jan 'la =woa 'elwale gban 'bhe 'leswa-; -ya =pia dɔɔ:

18 «-Waanbhaa' pe dɔɔ 'mi 'an yewone 'la makwan-
 'yele- -ge.

-A -za sɔ 'η ni 'egbenele, 'bheε- -yoo 'η zrukpalaa.
 'Ŋ nu 'η Lii 'Wen 'ε zinalε -a ta,
 'bheε- -e nu -lεdɔɔleya maza -jan -la wole 'klεen 'ε
 'kpen 'yi 'si mu 'ε ni.

19 Yaa nu zaabɔle mεε 'kedo- 'kpɔ 'le, 'bheε- yaa nu
 -gbekanle 'egɔɔle.

Waa nu a -weli' 'ε male -gbleba mu ta.

20 To diiη 'la 'bhe 'klule- -o, yaa nu 'bhe 'ciεnε-.

'Bheε- -lanbha 'la 'bhe 'bhile- 'ε -yoo 'fiεtrɔnnε, yaa
 nu 'bhe 'liiε-.

-E nu a klεle 'bheε- gbεεn- 'sani- 'ke -Waanbhaa' a
 -lεdɔɔleya 'ε kpa pε 'kpen 'wiη-.

21 'Bhe ya 'ε 'yi, 'klεen mu 'ε 'kpen 'yri nu bole 'yela- ta.»

Zesu pe dɔɔ -yaa' pε -gɔɔyaa' 'ε 'bhe 'laa da -Setran' ba
 (Maki 3.20-30; Luki 11.14-23)

22 'Bhe 'yi bhe, 'ke mεε 'ke mu nule- gadε mi do 'le Ze-
 su ba. 'Zina -yaa 'bhe zi, 'bhela- -yile -e -yaa 'ke 'bhobho
 'le, 'bheε- -a -yre 'wile- -yaa. 'Bhe yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke
 Zesu 'a 'bheele, 'bheε- 'kee- -janwole, 'bhe 'pegee 'kee-
 -yre ma yeke-. 23 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -zamaa' 'ε 'kpen
 'kpeelεnile -o ma, 'bheε- 'ke -woo 'eke- -lɔɔkpale dɔɔ:
 «-Bhɔlεgbe *Davidi* 'nranε- 'ε 'yele- 'laa -ge εε?»

24 'Bheε- 'dun-, *Farizi mu* 'ε 'trɔnɔle -o wojan mu 'ε
 'yi, 'ke 'mu 'a pele- dɔɔ: «Bεεzebuli ('bhe 'yi -le 'zina mu
 -kunlii gbɔlan), 'bhe -le 'zina mu -gbin 'seη 'na zii' mεε
 'lεε- ni!»

25 'Bhe klεle 'tε, Zesu -o 'kpeεjan- mu 'ε dɔle 'ke -ya
 pele- -o ni dɔɔ: «'Ke -bhɔlεgbe do a 'klεen 'yi mu -yi-
 ciεnle -o, 'bheε- 'ke -o gwledan 'eke- ba, 'bhe 'klεen 'ε
 nu 'siεlε-. 'Bheε- 'kee- =kla -wa do ta mu 'le 'oo, 'kee-
 =kla 'fε do -la mu 'le 'oo, 'ke -o -yiciεnle -o, 'bheε- 'ke -o
 gwledan 'eke- ba, 'bhe -wa 'ε yaa nu -mɔlε', 'bheε- 'bhe
 'fε 'ε yaa nu -mɔlε' 'ezin-. 26 'Ke -Setran' -o -a 'gbu -gbin
 'zi, -yoo gwledan 'zi -a 'gbu -la ba bhe. 'Bhe kɔlεgbeya 'ε
 'yi, -yaa' -bhɔlεgbeya 'ε nu -mɔlε' 'nale- ma εε? 27 'Ke
 -Setran' 'zina mu -gbin 'seη 'na zii' 'mi ni; -dele 'zina mu
 -gbin 'seη 'na zii' 'kaa- pε mεε mu 'ε ni 'ε? 'Ka 'gbu a pε
 mεε mu 'ε 'mu -le nu -kpan 'kpaale- 'ka 'lii 'bhe ma.

28 'Dun- 'ke 'η 'yoo- 'zina mu -gbin 'zi mεε mu zi
 -Waanbhaa' Lii 'ε 'bhe -la 'seη ta, -kaa 'yaango- 'bhii-
 -Waanbhaa' a -bhɔlεgbeya -yoo 'ka 'plεη-.»

29 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «Mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ gele- pε
 'silε- fanjan- ma mεε do ba 'fa =la, 'ke yaa 'bhe fanjan-

ma mεε 'ε gbεtabɔle bhle 'le 'elwale 'pe; 'kee- -yaan
 'bhe gbεtabɔlele 'waati 'la ba, 'bheε- -e sɔ 'bhe a 'fa -la
 pε mu 'ε 'sile 'tε. 30 'Ke mεε 'la zan laa -o 'mi ba, 'bhe
 zan -wlenle' -o 'mi ma, 'bheε- 'ke mεε 'la zan laa nule
 bhɔle 'η ba mεε mu -lεkpalele 'eke- ta, 'bhe zan 'ε -o pi-
 ilaa' mi -la -le 'eke- ma. 31 'Bhela- -zayile, 'mi pe 'ka ni 'η
 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Ke bhaaplεη mu -za 'yɔɔ- 'oo -za 'yɔɔ-
 'la =kla, 'bhe 'pegee 'ke -o -jan 'yɔɔ- 'la =woa,
 -Waanbhaa' nu 'bhe mu ma -sroma 'yanlε-; 'dun- 'ke
 mεε 'la zan Lii 'Wen 'ε ma -jan 'yɔɔ- =woa, -Waanbhaa'
 laa nu 'bhe zan a -sroma 'yanlε-. 32 'Ke mεε 'la zan
Bhaaplεη 'ε Gbe 'ε ma jan 'yɔɔ- =woa -Waanbhaa' nu
 'bhe zan a -sroma 'yanlε-; 'dun- 'ke mεε 'la zan Lii 'Wen
 'ε ma jan -yɔɔ- =woa, 'kee- =kla -zɔn oo, 'kee- =kla too oo,
 -Waanbhaa' laa nu 'bhe zan a -sroma 'yanlε- -titi.»

-Yri diiη 'pegee -a bhaa

(Luki 6.43-45)

33 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhe -ya 'ε 'yi bhe, -yri diiη
 -lrele' -le bhaa -lrele' klε, 'bheε- -yri diiη -yɔɔ- -le bhaa
 -yɔɔ- klε. -Amasɔyi -o -yri diiη 'ε dɔ -a bhaa -la ma.

34 -Bhlu 'plalu 'si mu! 'Ka -o 'eyɔɔle 'gbu 'dε, 'ka sɔ -jan
 'wlan mu wole- 'nale- εε? -Amasɔyi -jan yeke- 'la -yoo 'ε
 'kpee, 'ε 'lii 'bheε- yeke- wo. 35 'Bhe ya 'ε 'yi, mεε 'kpee
 'lrele- -liiηan' -o 'elrele, 'bheε- mεε 'kpee 'yɔɔ- -liiηan' -o
 'eyɔɔle. 36 'Mi 'a pe 'ka ni dɔɔ -Waanbhaa' a 'kitikan 'yi 'ε
 'le, bhaaplεη mu nu -o bhaama jan 'tɔle- bhaama jan
 'la =woa, 'mu 'kpen 'yaanpele. 37 -Amasɔyi, -Waanbhaa'
 a -kpan 'laa nu baale 'ε ta 'ε 'gbu 'liiwli- -la ma, 'bheε-
 -yaa' -kpan nu baale 'ε ta 'ε 'gbu 'liiwli- -la ma 'ezin-.»

Zesu 'ε -bangwa 'sɔle- maza do klεle 'yi

(Maki 8.11-12; Luki 11.29-32)

38 'Bhe klεle 'tε, 'ke *Toη Daan mu* 'ε 'pegee *Farizi* 'ke
 mu 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'woo- -a zi 'bhii- 'ε
 'sɔle- maza do klε 'o 'yre ma -ge doo.» 39 Zesu pe -o ni
 'tε 'kaa: «-zɔn mεε mu 'ε -woo 'eyɔɔle, 'bheε- -o zru laa
 -o do -Waanbhaa' ni. -Wa zi 'bhii- 'η 'sɔle- maza do klε
 -o ni, 'dun- 'naa nu 'sɔle- maza 'kedo- 'kpɔ klεle -o -yre
 ma, 'ke yaa 'ε go -Waanbhaa' -lεla' janwo mi Zonasi a
 pε 'sɔle- maza do 'kpɔ 'ε ba. 40 Zonasi -yrekpa' yaga
 'pegee -bi yaga =kla kaa -gbεnε 'ε 'kpee gɔnε- 'la
 gbεεn-, *Bhaaplεη Gbe* 'ε nu -yrekpa' yaga 'pegee -bi
 yaga klεle 'trε =la 'bheε- gbεεn-. 41 -Ayile, -Waanbhaa' a
 'kitikan yi 'ε 'le, *Ninivu* -wa la mu 'ε nu -wlenlε' -zɔn mεε
 mu 'ε 'kaama-, 'bheε- -o nu -kpan baale -o ta. Amasɔyi
 'woo- Ninivu -wa la mu 'ε -o Zonasi 'wojan- mu 'ε
 'male-, 'ke -o 'ploole waa -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bheε- 'ke
 -woo zru 'niinale -Waanbhaa' ba. 'Bheε- 'dun-, mεε 'la
 zan -o -zɔn -ge 'bhe gbɔlan -yiya' Zonasi ni, 'bheε- 'ka
 'laa -a zi 'ke 'ka 'ka kpa 'bhe -yi. 42 'Bhe kɔlεgbeya do 'ε 'yi
 bhe, 'yee- 'kitikan yi do 'kpɔ 'ε ma, -bhɔlεgbe le Seba
 nu -wlenlε' -zɔn mεε mu 'lεε- 'kaama-, 'bheε- -e nu
 -kpan baale -o ta. -Amasɔyi -e -daa 'trε ta 'klεen gbɔɔn
 do 'yi, 'bheε- -e =nwa -a 'trɔnkpale *Salomɔ* a -zadɔ' ma
 jan mu 'ε =la. 'Bheε- 'dun-, mεε 'la zan -o -ge 'bhe
 gbɔlan -yiya' Salomɔ ni.»

Lii -kɔɔ' ɛ 'nu gbɛ drɛɛ
(Luki 11.24-26)

⁴³ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Ke lii -kɔɔ' ɛ -gwa mɛɛ do zi, -e ge yrɛ -kpaɔ mu 'ɛ =nɔɔ, -a -yitrɛ' yrɛ -glin zayi'. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'ke yaa -yitrɛ' yrɛ yelɛ, ⁴⁴ -ya pe dɔɔ: <Ŋ -gwa 'fɛ 'la =la, 'ŋ gele- niinalɛ 'bhɛ =la.> 'Bhɛɛ- 'kee- =nwa -a -la, -ya -la 'flɛŋ- ye, 'bhɛɛ- -a -la gole -o, 'bhɛ 'pegee -a -la pɛ mu 'ɛ 'kɛn 'lɛmagaanle -o 'elrele. 'Duŋ- mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o -a -la. ⁴⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -e ge lii -kɔɔ' 'bhɛɛke 'srwaplɛ- 'siilɛ-; 'bhɛ 'mu -kɔɔ' -yiya' -a -lwa mi 'ɛ ni; 'bhɛɛ- -o nu wlalɛ 'ɛke- zi 'yee- 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛɛ- -wa klɛ -o yi 'fɛ 'le. -Ayile 'yee- mɛɛ 'ɛ 'taawogbɛya drɛɛ, 'bhɛ 'yɔɔ- -yiya' -a 'taawogbɛya gwe mi 'ɛ ni. 'Bhɛla- 'yansi za -le nu klɛlɛ -zɔn mɛɛ -yɔɔ' mu 'ɛ ni.»

-De mu 'gbu -le Zesu nɛɛ 'pegee -a nɛɛnɛ- mu 'ɛ 'le ɛɛ?
(Maki 3.31-35; Luki 8.19-21)

⁴⁶ Zesu 'yaa- -janwo' zii' -li bhla 'la ba -zamaa' -gbɛnɛ 'ɛ ni, 'ke -a nɛɛ 'pegee -a nɛɛnɛ- mu 'ɛ 'nule dulalɛ -e -yaa 'fɛ 'la =la 'bhɛ 'lɛ ma. 'Bhɛɛ- -o -yaa zi 'bhii- -o -janwo' 'a ni. ⁴⁷ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke mɛɛ do 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «Dula- doo, 'e nɛɛ 'pegee 'e nɛɛnɛ- mu 'ɛ -woo 'pɛɛlii-, 'bhɛɛ- -wa zi 'bhii- -o -janwo' 'e ni.»

⁴⁸ 'Bhɛ 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele 'bhɛ zan 'ɛ ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, -de mu -le 'ŋ nɛɛ 'pegee 'ŋ nɛɛnɛ- mu 'le ɛɛ?» ⁴⁹ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'kee- yaa -klanlanɛ mu 'ɛ zɔnle- -a gbɛ 'le, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'E 'yɛkpa -gɛ doo! 'Ŋ nɛɛ 'pegee 'ŋ nɛɛnɛ- mu 'ɛ 'wole- -gɛ. ⁵⁰ -Amasɔyi, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'ŋ Dɛ 'la -yoo laanima 'bhɛ zru maza -kla, 'bhɛ zan -le 'ŋ nɛɛnɛ- 'gwlaan- 'pegee 'ŋ nɛɛnɛ- le 'bhɛɛ- 'ŋ nɛɛ 'le 'ezin-.»

Pɛbhɛ bɔ mi ma -gɔɔnɔ
(Maki 4.1-9; Luki 8.4-8)

13 'Bhɛ blaɔn boolazi, 'yee- -yɛkpaɔ' do 'ɛ 'le, 'ke Zesu 'pwɛlɛ 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛɛ- 'kee- gele- yaalɛ wɛyi- 'ɛ 'lɛ ma. ² -Zamaa' -gbɛnɛ do 'pa gbɛ -kɔɔ' 'ɛ 'kɔɔ -a ta, 'kee- gele- yaalɛ -yitakɔŋ do 'yi -yi 'ɛ ta. -Zamaa' 'kɛn dulalɛ -yaa wɛyi- 'ɛ gɔɔna. ³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -yoo daanle -za -bebe mu 'le -gɔɔnɔ mu 'yi. -E pe -o ni dɔɔ: ⁴ «Pɛbhɛ bɔ mi do -ja pɛbhɛ bɔyɛ nɔɔ- -yaa gbabhɛ 'ɛ ta. -E -yaa pɛbhɛ mu 'ɛ 'wian zii' bhla 'la ba -yaa' gbabhɛ 'ɛ ta, 'ke pɛbhɛ mu 'ɛ 'lɛdo- 'klaalɛ zibhɛ 'ɛ 'lɛzi-. 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke maannɛ- mu 'ɛ 'nule 'bhɛ mu bhlelɛ. ⁵ Pɛbhɛ mu 'ɛ 'bhɛɛke 'lɛdo- -klalaa' vlɛ gloglo mu 'yi, 'bhɛɛ- 'trɛ kplankplan laa -yaa -o -la. -O =bhwa blaalɛ- 'bhɛ 'trɛ sanɛ- 'ɛ ta. ⁶ 'Duŋ- vlɛ mu 'ɛ 'kɔɔ, waa 'sɔlɛ- -o 'sɛnɛ mu gbaanle- 'trɛ 'yi 'egbɔɔnle. -Ayile -yɛrɛtɛ' 'bhile- -o ta, 'ke -o 'kɛn gale-. ⁷ 'Ezin-, pɛbhɛ mu 'ɛ 'bhɛɛke 'lɛdo- -klalaa' lɛrɛ mu 'yi. Lɛrɛ mu 'ɛ =bhwa, 'bhɛɛ- -woo =dia 'ke -o lii mu 'ɛ 'le. ⁸ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, pɛbhɛ mu 'ɛ 'ke mu -ja 'klaalɛ- 'trɛ ti -lɛrɛ- -yi. -Ayile -o =bhwa, 'bhɛɛ- -woo bhaa -kla: pɛbhɛ 'ɛ diiŋ do 'bhɛ bhaa -kɛmɛ do =kla, -o diiŋ -bhɛɛke' do 'bhɛ bhaa mia yaga =kla, 'bhɛɛ- -o diiŋ -bhɛɛke' do 'bhɛ bhaa mia do bhɛ vu =kla. ⁹ 'Ke 'ka 'trɔn mu sɔ -jan 'yimale, -kaa -yima'!»

Zesu -o -gɔɔnɔ mu bɔ 'zi win 'ɛ -dela ma ɛɛ?
(Maki 4.10-12; Luki 8.9-10)

¹⁰ Zesu a -klanlanɛ mu 'ɛ -woo mabɛɛnna -a -din, 'bhɛɛ- -wa -lɔkpaɔ dɔɔ: «-Mela ma 'bhɛɛ- 'yoo- -janwo' zii' -o ni -gɔɔnɔ mu 'yi ɛɛ?» ¹¹ Zesu 'a zikpaɔ- -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'yaa- laanima -bhleŋgbɛya gaanyiza mu 'ɛ tapwɛla 'ka mu ni, 'duŋ- yaa -o tapwɛlɛ 'woo- mu ni. ¹² -Amasɔyi, 'ke mɛɛ 'la zan -jan 'yima-, 'bhɛ zan -o 'bhii- pɛ -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhɛla- -yile -o nu pɛ baan' nalɛ- 'bhɛ zan 'ɛ ni, 'bhɛɛ- -a 'kɔɔ pa. 'Duŋ- pɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, pɛ sanɛ- 'gbu 'la 'bhɛ -o -a 'kɔɔ, -o nu 'bhɛ 'kunlɛ-. ¹³ 'Bhɛla- -zayile, 'ŋ 'yoo- -janwo' zii' -o ni -gɔɔnɔ mu 'yi. -Amasɔyi -o -yɛrbhɛ' mu -o, 'bhɛɛ- waa yrɛ ma ye, -o 'trɔn mu -o, 'bhɛɛ- waa -jan ma, 'bhɛ 'pegee waa -jan 'yima-. ¹⁴ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' -jan 'la -kpaɔ -a -lɛla' janwo mi Ezai 'lii 'elwale -sɔ 'bhɛ 'lɛswa=; 'bhɛ -jan 'ɛ 'bhɛ -le -gɛ dɔɔ: <'Ka nu -jan 'malɛ-, 'duŋ- 'ka 'laa nu -a -yimale; 'ka nu 'ka 'yɛkpaɔ -a ta, 'duŋ- 'ka 'laa nu -a yelɛ -titi. ¹⁵ -Amasɔyi, mɛɛ mu 'lɛɛ- -woo zru -yɔɔya' =kla, 'bhɛɛ- -woo 'trɔn 'yidwa- 'egbɔɔlɛ, 'bhɛ 'pegee -woo -yrɛ 'liitaan-, -o 'bhɛ =kla 'bhɛ gbɛɛn- bhɛ,

'kooko- waa yrɛ ma ye -o -yɛrbhɛ' mu 'ɛ 'le, 'bhɛ 'pegee waa -jan ma -o 'trɔn mu 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- waa -jan 'yima- -o zru mu 'ɛ 'le,

'bhɛɛ- 'kooko- waa nu -o zru mu 'ɛ 'niinalɛ 'mi -Waanbhaa' ba, 'bhɛɛ- 'mi -o go -za 'yi.

¹⁶ «'Duŋ- 'kaa- pɛ -yinra', -amasɔyi 'ka 'yɛrbhɛ- mu 'ɛ yrɛ ma ye, 'bhɛɛ- 'ka 'trɔn mu -jan ma. ¹⁷ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ: -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu -bebe 'pegee -yaa' mɛɛ -lɛdɔɔlɛ mu -bebe 'yaa- zi 'bhii- -o -yɛkpa' 'ka 'yrɛ -o pɛ 'la ma 'bhɛ ma, 'bhɛɛ- waa 'bhɛ 'yelɛ-. 'Bhɛɛ- -o -yaa -a zi 'bhii- 'ka mu -o -jan 'la 'bhɛ 'ma zii' -o 'bhɛ 'ma, 'duŋ- waa 'bhɛ 'malɛ-.»

Zesu -o pɛbhɛ bɔ mi 'ɛ ma -gɔɔnɔ 'ɛ 'yipe zii'
(Maki 4.13-20; Luki 8.11-15)

¹⁸ «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, pɛbhɛ bɔ mi 'ɛ ma -gɔɔnɔ 'ɛ 'yi -le -gɛ: ¹⁹ 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' a -bhleŋgbɛya -wa 'ɛ ma jan 'ɛ =maa, 'bhɛɛ- 'ke yaa -yimale, 'bhɛ 'yi -le dɔɔ -Waanbhaa' -jan 'la 'bhɛ 'yaa- -a zru 'ɛ 'yi, -Setran' =nwa 'bhɛ 'kɛn golɛ. 'Bhɛ klɛgbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi, -yoo 'bhii- pɛbhɛ mu 'la 'klalaa zibhɛ 'ɛ 'lɛzi- 'mu gbɛɛn-. ²⁰⁻²¹ Pɛbhɛ mu 'la 'klalaa- vlɛ gloglo mu 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ke waa 'sɔlɛ- -o 'sɛnɛ gbaanle- 'trɛ 'yi 'egbɔɔnle, 'bhɛ 'yi -le dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan 'kee- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ =maa, -e dɔ -a -la 'bhɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bhɛ -a zrukpaalɛ 'le. 'Duŋ- yaa mɔ 'bhɛ zi. -Amasɔyi, 'ke mɛɛ mu -yɛnkpale -saan -a ta, 'bhɛ 'pegee 'ke -wa -yɛrbatɛdɔlɛ -saan -Waanbhaa' a -jan 'ɛ -zayi' bhla 'la ba, -e ploolɛ 'bhɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bhɛ -a 'kpale ma -Waanbhaa' 'yi. ²² Pɛbhɛ mu 'la 'klalaa- daanlɛrɛ mu 'ɛ 'yi, 'bhɛ 'yi -le dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan 'kee- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ =maa, 'duŋ- 'drunyan ta pɛ mu 'ŋgami 'la -yoo -a ma, 'bhɛɛ- -naflo pɛ mu 'flɛn 'la mɛɛ -yini' 'mu 'laa to 'kee- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'yizaklɛ, 'bhɛɛ- -wa -dewo' -a 'gbu 'kpee. ²³ Pɛbhɛ

mu 'la 'klalaa- 'tre ti 'yi, 'bhe 'yi -le dɔɔ mɛɛ 'la zan 'kee-
-Waanbhaa' -jan 'ε =maa, -ya -yima', 'bheε- -ya -yizaklɛ.
-Yoo 'bhii- pɛbhɛ diinj 'la -ya bhaa -kɛmɛ do klɛ, 'bheε-
-a -bhɛɛke' diinj 'bhe bhaa mia yaga klɛ, 'bheε- -a
-bhɛɛke' diinj 'ε 'bhe bhaa mia do bhe vu klɛ.»

-Bɔn 'yɔɔ- ma -gɔɔn

²⁴ 'Bhe blaɔn, 'ke Zesu -gɔɔn do bɔle- -o ni 'ezin-,
'bheε- -e pe dɔɔ: «*Laanima -Bhɛngbeya -wa* 'ε -yoo
'bhii- mɛɛ do 'la -e pɛbhɛ -Irele' =bwa -yaa' gba 'ε 'yi.
²⁵ 'Duŋ- -bi do zi mɔkɔpɛn' 'yaa- yi pla 'waati 'la ba, 'ke -a
-sɔɔnɔnii' 'ε 'nule -bɔn 'yɔɔ- bhe bɔle -yaa' gba 'ε 'yi pɛbhɛ
-Irele' mu 'ε 'plɛŋ-, 'bheε- 'kee- jilale. ²⁶ 'Bheε- pɛbhɛ
-Irele' mu 'ε 'pegee -bɔn 'yɔɔ- mu 'ε -o =bhwa 'eke- zi,
'bheε- -o gbaandia-. 'Duŋ- pɛbhɛ -Irele' diinj mu 'ε -woo
bhaa =kla. ²⁷ Gbazan 'ε -yaa' yewonɛ mu 'ε =nwa -a
-lɔkɔpale dɔɔ: «-O Zan, 'ε pɛbhɛ -Irele' mu -la =bwa 'yaa-
gba 'ε 'yi, -bɔn 'yɔɔ- mu 'la -woo -a -yi -o -daa 'naa εε?»
²⁸ Gbazan 'ε pe -o ni dɔɔ: «'N' sɔɔnɔnii do -le 'bhe =kla.»
-Yaa' yewonɛ mu 'ε -wa -lɔkɔpaa 'ezin- dɔɔ: «Ya zi 'bhii-
'o ge -bɔn 'yɔɔ- mu 'ε 'yro εε?» ²⁹ -E pe -o ni dɔɔ: «'Yooye-,
-amasɔɔy 'ke 'kaa =pia 'ka -o -bɔn 'yɔɔ- mu 'ε 'yrole, 'ka
nu pɛbhɛ -Irele' diinj mu 'ε 'yrole- 'ezin-. ³⁰ -Ka -o 'to 'eke-
'yi 'ke 'bhe ge 'tenle- pɛbhɛ -Irele' diinj mu 'ε bhaa 'tran-
le- ma. 'Bheε- -o 'kan bhla 'ε zi, 'ŋ nu a pele -o bhaa
'kan mu 'ε ni dɔɔ: -Ka -bɔn 'yɔɔ- mu 'ε yro 'pe, 'bheε- -ka
-o yre 'bhii- -gaa dri mu gbɛɛn-, 'bheε- -ka -o kɔpaciε 'tɛ
'yi. 'Bhe blaɔn, 'bheε- 'ka pɛbhɛ -Irele' mu 'ε bhaa mu 'ε
kan 'bheε- 'ka -o zɛdɔɔ.»

Mutaadi bhe ma -gɔɔn

(Maki 4.30-32; Luki 13.18-19)

³¹ Zesu -gɔɔn 'bhɛɛke do =bwa -o ni 'ezin- dɔɔ: «*Laan-
ima -Bhɛngbeya -wa 'ε -yoo 'bhii- *mutaadi* 'bhe 'fien-
trɔnɔnɛ do 'la 'ke mɛɛ do 'a =sia, 'bheε- -ya =bwa -yaa'
gba 'ε 'yi. ³² 'Yela- 'fientɔnɔnɛ 'yiya- pɛbhɛ mu 'ε 'kɔpɛn
ni; 'duŋ- 'kee- =bhwa, -a diinj 'ε 'trole- kan -zienbhe' gba
'ε 'yi -yri diinj mu 'ε 'kɔpɛn ta, -e klɛ -yri diinj -gbɛnɛ do 'le.
'Bheε- maannɛ- mu 'ε nu -o yifɛ' mu 'kɔpale- -a gbɛ mu 'ε
'yi.»

'Bluu -pɛɛ 'wɛn 'sɛkɛ

(Luki 13.20-21)

³³ Zesu -gɔɔn 'bhɛɛke do =bwa -o ni 'ezin- dɔɔ: «*Laan-
ima -Bhɛngbeya -wa 'ε 'pwele- -o 'ke 'bluu -pɛɛ wɛn
'sɛkɛ 'la 'ke le do 'a =sia, 'bheε- -yoo 'pegee 'bluu pii kilo
mia do bhe 'soo 'yizaala 'eke- ba. -Yoo -yizaala 'ke 'bhe
ge 'tenle- 'bluu -pɛɛ 'ε 'kɔpɛn 'wɛnle- ma.»

Zesu -gɔɔn mu 'te la bɔ 'zi mɛɛ mu 'ε ni

(Maki 4.33-34)

³⁴ Zesu -jan mu 'ε 'kɔpɛn =woa -zamaa' 'ε ni -gɔɔn mu
-la -yi. Yaa -yaa -jan sanɛ- wo -o ni 'ke yaa -gɔɔn bɔ 'bhe
zi. ³⁵ -E -yaa klɛ 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kooko- -Waanbhaa'
-lela' janwo mi 'ε 'wojan- 'ε 'lɛsɔɔ-; 'bhe -jan 'ε 'bhe -le
-gɛ: «'N' nu -jan mu wole -o ni -gɔɔn mu -la -yi,

'ŋ pɛ mu 'la tagaanle =twa bhaaplɛŋ mu ma 'kee- 'san
'drunyan klɛ yi 'ε ma, 'ŋ nu 'mu 'pele- -o ni kɔpataakpa.»

Zesu -o -bɔn 'yɔɔ- ma -gɔɔn 'ε 'yipe zii'

³⁶ 'Bhe 'yi bhe, 'ke Zesu a 'pele -zamaa' 'ε ni 'kaa -o ge
-o ba -le ma. 'Bhe blaɔn, 'ke 'yee- 'gbu gele- -a ba 'fɛ 'le
ma. 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'ε -woo
mabɛɛnle 'a -din, 'bheε- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «Gba 'ε
'yi -bɔn 'yɔɔ- ma -gɔɔn 'ε 'yipe 'o ni.» ³⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke
Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan pɛbhɛ -Irele' 'ε bɔ,
'bhe -le 'ke *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ε 'le; ³⁸ Gba 'ε 'bhe -le 'ke
'drunyan 'ε 'le; pɛbhɛ -Irele' mu 'ε 'mu -le 'ke mɛɛ 'la
zan =kla 'ke -Waanbhaa' a -bhɛngbeya -wa 'ε ta mu 'ε
'le; 'bheε- -bɔn 'yɔɔ- mu 'ε 'mu -le 'ke mɛɛ 'la zan mu -o
'ke -Setran' -a mɛɛ mu 'le; ³⁹ -a -sɔɔnɔnii' 'la 'bhe -bɔn
'yɔɔ- 'ε bɔ bhe, 'bhe -le 'ke -Setran' 'le; pɛbhaa -Irele'
'kan bhla 'ε, 'bhe -le 'ke 'drunyan 'leyan yi 'ε 'le; pɛbhaa
'kan mu 'ε 'mu -le 'ke -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ε 'le.
⁴⁰ -O -bɔn 'yɔɔ- 'ε yro, 'bheε- -wa blin 'tɛ 'ε 'yi; 'bheε-
'yansi za nu klɛle 'bheε- gbɛɛn- 'drunyan 'leyan yi 'ε 'le.
⁴¹ Bhaaplɛŋ Gbe 'ε nu -yaa' -mlɛkɛ' mu 'ε 'winbɔle,
'bheε- mɛɛ 'la zan mu 'kɔpɛn mɛɛ -bhɛɛke' mu balaa' -za
'yɔɔ- 'yi, 'bheε- -o 'gbu -za 'yɔɔ- klɛ 'ezin-, -o nu 'bhe zan
mu 'ε 'kɔpɛn gole -Waanbhaa' -bhɛngbeya -wa 'ε ta.
⁴² 'Bheε- -o nu -o 'kɔpɛn blinle 'tɛ -gluu -gbɛnɛ 'ε 'yi. 'Bhe
=nɔɔ ye, -o nu wisile, 'bhe 'pegee -o nu -o gbɛnɛbhe mu
'ε 'sɔɔnɔnɛ -zadɔwɛɛ 'ε 'kɔɔ.» ⁴³ 'Bheε- 'duŋ-, mɛɛ 'la
zan mu -ledɔɔle -o -Waanbhaa' -yɛ 'yi, -o nu -bhile'
'pɛŋpɛŋ 'bhii- -yɛtɛbhe gbɛɛn- -o Dɛ a -bhɛngbeya
-wa 'ε ta. 'Ke 'ka 'trɔn mu sɔ -jan 'yi 'male -kaa -yima'.

-Naflo 'la gaanle -o 'bhe ma -gɔɔn

⁴⁴ «*Laanima -Bhɛngbeya* 'ε -wa -yoo 'ezin- 'bhii- -o
-naflo do 'la -gaanna gba do 'yi. Mɛɛ 'la zan 'yee- -naflo
'ε =ya, 'bhe 'a gaan gbɛ drɛɛwoa- 'yee- gba 'ε 'yi 'ezin-
-A zrukɔpaa' gbɛ -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, -e -ja -a 'kɔkɔɛ- mu 'ε 'kɔpɛn
gɔɔlɛ, 'bheε- -e -nwa 'yee- gba 'ε 'lɔle.»

-Gbɛɛfiŋ do ma -gɔɔn

⁴⁵ «*Laanima -Bhɛngbeya* -wa 'ε 'yoo- 'ezin- 'bhii-
pɛgɔn mi do 'la -yoo -gbɛɛfiŋ 'Irele- mu ziglin- 'zi.
⁴⁶ 'Kee- -gbɛɛfiŋ 'plɛɛle- do -ya, -e ge -a 'kɔkɔɛ- mu 'ε
'kɔpɛn gɔɔlɛ, 'bheε- -e nu 'yee- -gbɛɛfiŋ 'ε 'lɔle.»

Kaadɛ yɔɔ ma -gɔɔn

⁴⁷ «*Laanima -Bhɛngbeya* -wa 'ε -yoo 'bhii- kaadɛ yɔɔ
'la -wa =bwa -yi 'ε ba; 'bheε- 'bhe kaa -glɔɔn mu 'ε 'kɔpɛn
=kwan-. ⁴⁸ 'Ke kaadɛ yɔɔ 'ε 'paa- bhla 'la ba kaa 'le,
'bheε- -wa glaɔn -yi 'ε bhɔŋla. 'Bhe blaɔn, -o yalaa'
'bheε- -o kaa mu 'ε bago: -O kaa -Irele' mu 'ε 'mu kla ciɛ
-nɛ mu 'yi, 'bheε- 'ke mu 'la -woo 'eyɔɔle, -o 'mu blin -yi
'ε ba. ⁴⁹ 'Bheε- 'yansi -za nu klɛle 'drunyan 'leyan yi 'ε 'le.
-Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ε nu mɛɛ -yɔɔ' mu 'ε 'plɛŋ-
gole mɛɛ wlan mu 'ε ma. ⁵⁰ -Ayile, -o nu 'woo- mɛɛ -yɔɔ'
mu 'ε blinle 'tɛ -gluu -gbɛnɛ 'ε 'yi. 'Bhe =nɔɔ ye, -o nu
wisile, 'bhe 'pegee -o nu -o gbɛnɛbhe mu 'ε 'sɔɔnɔnɛ -
zadɔwɛɛ 'ε 'kɔɔ.»

-Naflo drɛɛ mu 'pegee -naflo gwe mu

⁵¹ Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ =lrɔkpa'a dɔɔ: «Ka 'woo-
-gɔɔn mu 'ɛ 'kpen 'yimaa- ɛɛ?» 'Bhɛɛ- -wa -lɛkwan -a ni
dɔɔ: «-Aani!» ⁵² 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ke
'Tonj daan mi 'tɔle- 'Tonj daan mi 'la =kla 'ke -Waanbhaa'
a -bhleŋgbeya -klanlanɛ 'le, -yoo 'bhii- 'fɛzan- 'la -e
-naflo drɛɛ mu 'ɛ 'pegee -naflo gwe mu 'ɛ si -yaa' -naflo
bɔ -koone 'ɛ 'yi.»

**BHAAPLENJ MU -O -BANJWA -O 'KPALE MA
ZESU 'YI**

Nazareti mu 'ɛ waa -o 'kpale- Zesu 'yi

(Maki 6.1-6; Luki 4.16-30)

⁵³ Zesu 'yanle- 'woo- -gɔɔn mu 'ɛ bɔlele, 'kee- gele- yrɛ
-bhɛɛke' do dɔɔ-. ⁵⁴ 'Bhɛ 'nɔɔ- bhe, 'kee- gele- Nazareti,
Galile 'klɛɛn 'yi -wa 'nɛ do ta, -wa -trola 'bhɛɛ- -wa 'ɛ ta.
-E -yaa mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'le Zuu-
fu mu daanfɛ' 'ɛ =la. 'Bhɛɛ- -e -yaa mɛɛ 'la zan mu daan
'zi 'mu 'kpen 'kpeelɛnia 'mu ma. 'Bhɛla- -yile, -o -yaa
'eke- -lrɔkpa' zii' dɔɔ: «-E 'bhɛ -zadɔleya 'lɛɛ- 'ɛ 'srɔɔwoa-
-dela 'kɔɔ, 'bhɛɛ- -dele 'bhɛ 'sɔle- maza mu 'ɛ kle 'senj
'na zii' -a ni ɛɛ? ⁵⁵ 'Fɛ 'wiinjka mi 'ɛ gbe 'ɛ 'yele- 'laa
'kele- ɛɛ? Mari gbe 'ɛ yaa 'kele- ɛɛ? 'Bhɛɛ- Zaki 'pegee
Zozɛfu, 'bhɛɛ- Simɔ 'pegee Zudi 'laa -o 'ke -a nɛɛɛ-
'gwlaan- mu 'ɛ 'le ɛɛ? ⁵⁶ 'Bhɛɛ- -a nɛɛɛ- le mu 'ɛ 'kpen
'laa -o -kɔɔ' ba -gɛ ɛɛ? -E 'bhɛ -za mu 'lɛɛ- 'kpen kle 'senj
'ɛ 'srɔɔwoa- 'naa ɛɛ?»

⁵⁷ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, waa 'sɔle- -o 'kpale Zesu 'yi. -Ayile Ze-
su pe -o ni dɔɔ: «Mɔkpen' -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'ɛ
'lɛdɔ- -a ma yrekpɛn- =nɔɔ, 'ke yaa 'e go -a 'gbu ba -wa
la mu 'pegee -a ba 'fa =la -la mu ba.»

⁵⁸ Waa -o 'kpalawolɛ -a -yi Nazareti -wa 'ɛ ta, yaa 'sɔle-
maza mu -bebe klele- 'bhɛ =nɔɔ.

Zesu 'pegee Erɔdi a -za

(Maki 6.14-29; Luki 9.7-9)

14 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, -Bhleŋgbɛ Erɔdi gbe do 'la -o
-yaa 'bhɛ sii Erɔdi Antipasi, 'bhɛ 'yaale- -yaa
Galile 'klɛɛn 'ɛ 'wiinj-; 'bhɛɛ- 'bhɛ Zesu 'tɔɔbhɔleya 'ɛ
=maa 'tɛ. ² 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ke -ya pele- -yaa' yewonɛ mu 'ɛ
ni dɔɔ: «Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan -le 'kele-! -E -bwela gale
ba. 'Bhɛla- -zayile 'sɔle- maza mu kle 'senj -o -a 'kɔɔ.»

Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan Dɛgbeya

³ Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan -gaa gɔɔɛ- 'lɛɛ- 'bhɛɛ- gbɛɛn-
'Yee- Erɔdi Antipasi 'gbu 'a =pia mɛɛ mu ni 'kaa -o Zaan
'kun, 'bhɛɛ- -wa yre, 'bhɛɛ- -wa bɔ -kaso 'yi. 'Bhɛ 'saan-
'yee- Erɔdi nɛɛɛ- Filipu 'na Erodidi -la ta. ⁴ 'Yee- Erɔdi
-yaa -a zi 'bhii- -ya nɛɛɛ- 'na kle -a na 'le, 'bhɛɛ- Zaan 'a
=pia -a ni dɔɔ: «'Yaa Erodidi klele 'kee 'na 'le, -amasɔyi
'ɛ nɛɛɛ- Filipu 'na -le 'kele-.»

⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, Erɔdi -yaa Zaan dɛyrɛ -la -glin 'zi. 'Dun-
-e -yaa -gblaɛn 'zi -zamaa' 'ɛ 'lɛɛ-, -amasɔyi -o 'kpen

'kpee ma, Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan -yaa 'ke -Waanbhaa'
-lɛla' janwo mi do -la -le.

⁶ 'Dun- 'yee- Erɔdi 'ya yi ma 'fɛti 'ɛ 'bhɔle-, 'ke Erodidi
'lunɛ 'ɛ 'srotanle 'fɛti 'ɛ ta mu 'ɛ 'kpen 'yrɛ ma. 'Bhɛɛ- 'ke
-a -za 'sɔle- Erɔdi ni. ⁷ -Ayile, 'ke 'yee- Erɔdi 'a 'gbu 'liiwli-
'nale- -gblanɛ 'ɛ ni dɔɔ 'ke 'bhɛ pɛ 'oo pɛ 'la 'yrɛwoa- -a
ma, -e nu 'bhɛ 'nale- 'bhɛ ni. ⁸ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke -gblanɛ
'ɛ nɛɛ 'ɛ -ya 'kpale -a -lii dɔɔ -ya pe Erɔdi ni dɔɔ: «Mɛɛ
Wiinjɛ' Mi Zaan ngblo 'ɛ 'na 'ɲ ni pele -koo do ta -gɛ.»

⁹ 'Bhɛ -za 'ɛ 'bhɛ 'yee- -bhleŋgbɛ Erɔdi 'wleyisriwoa,
'dun- -ya 'gbu 'liiwli- 'la =naa -gblanɛ 'ɛ ni -yaa' 'fɛti 'ɛ ta
mu 'ɛ 'kpen 'yrɛ ma, yaa -yaa sɔ -a -bangole 'bhɛ -za 'ɛ
klele ma. -Ayile, 'ke -ya pele- mɛɛ mu ni dɔɔ 'mu ge Za-
an ngblo 'ɛ 'kan, 'bhɛɛ- -o nu 'bhɛ 'le -a ni. ¹⁰ 'Bhɛ klele
'tɛ, 'kee- mɛɛ mu winbɔle 'yee- Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan ng-
blo 'ɛ 'kanyrɛ- nɔɔ- -kaso 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- -o nu 'bhɛ 'le. ¹¹ -O
Zaan ngblo 'ɛ =kpaɔ pɛ -koo do ta, 'bhɛɛ- -o =nwa 'ke
'bhɛ 'le, 'ke -wa 'nale- -gblanɛ 'ɛ ni; 'bhɛɛ- -gblanɛ 'ɛ
'bhɛ =sia, 'bhɛɛ- -e 'bhɛ 'naa- -a nɛɛ ni. ¹² 'Bhɛ blaɛn, 'ke
Zaan a -klanlanɛ mu 'ɛ 'nule -a gbaa 'ɛ 'silɛ-, 'bhɛɛ- -o
-ja -a binle. 'Bhɛ blaɛn 'ezin-, 'ke -o gele- 'bhɛ -za 'ɛ
'kpen 'yigɔɔnle Zesu ni.

Zesu pele =naa mɛɛ 'waa 'soo (5.000) ni

(Maki 6.32-44; Luki 9.10-17; Zaan 6.1-15)

¹³ Zesu 'bhɛ -za 'ɛ 'male-, 'kee- gole- 'bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔɔ,
'bhɛɛ- 'kee- -a do -kplɛnnɛ' gele- -yitakonj do 'yi -bɔn 'yi
yrɛ do dɔɔ-. 'Dun- -zamaa' mu 'ɛ -wa geyrɛ 'ɛ 'male-, 'ke
-o gele- -a zi 'bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔɔ ye. -O -daa -o -din -wa mu
'ɛ ta, 'bhɛɛ- -o =nwa -a zi -o gaan ma wɛyi- 'ɛ 'lɛzi-. ¹⁴ Ze-
su 'pwɛle- -yitakonj 'ɛ 'yi, 'ke -a -yrekpale -zamaa' -gbɛnɛ
do ma. -O -yrɛnklaa -a ma, 'bhɛɛ- -e -waa' gadɛ mu 'ɛ
'bheele- -saan.

¹⁵ Yromazi bhɔle, 'ke Zesu a -klanlanɛ mu 'ɛ 'nule 'a
-din, 'bhɛɛ- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «-Kɔɔ' -o -bɔn dreyi'
-gɛ, 'bhɛɛ- 'waati =bhwa gba 'egbɔɔnle. -A pe mɛɛ mu 'ɛ
'kpen ni 'kaa -o ge -o le pele mu -ɔ -wa mu 'ɛ ta.»

¹⁶ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «-O maza
laa -o 'ke -o ge -o 'gbu 'bhle pele -ɔle', 'ka mu 'gbu pele
na -o ni.»

¹⁷ 'Bhɛɛ- 'dun-, -o pe Zesu ni dɔɔ: «'bluu 'yri 'soo
'pegee kaa plɛ 'kɔɔ -le 'o mɔɔ 'kɔɔ -gɛ.» ¹⁸ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke
-ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka nu 'ke -o -le 'ɲ ni -gɛ.»

¹⁹ 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu 'a 'pele -zamaa' 'ɛ ni 'kaa -o
yala- -bɔn 'ɛ ta 'trɛ ma; 'kee- 'bluu 'soo 'ɛ 'pegee kaa plɛ
'ɛ 'sile, 'bhɛɛ- -ya -yrekpale laanima, 'kee- -Waanbhaa'
'pubɔ- 'seriwole 'bhɛ ma. 'Bhɛ blaɛn, 'kee- 'bluu mu 'ɛ
takanle kplokplo. -E yanle 'bhɛ 'le, 'ke -yoo 'kpale -yaa'
-klanlanɛ mu 'ɛ 'kɔɔ, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ -woo -yiciɛn'
mɛɛ mu 'ɛ ma. ²⁰ Mɛɛ mu 'ɛ 'kpen pɛbhla-, 'bhɛɛ- -o
kpedwa-. 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu a -klanlanɛ mu 'ɛ -o ciɛ
-nɛ vu ta plɛ 'pale -o blaɛn 'bluu kpu mu 'ɛ 'le. ²¹ Mɛɛ 'la
zan mu pɛ 'ɛ =bhla -o -yaa mɛɛ 'waa 'soo, le mu 'pegee
-nɛ mu laa -yaa 'bhɛ mɛɛ -lii 'ɛ ba.

Zesu -o 'taawo zii' -yi 'e ta
(Maki 6.45-52; Zaan 6.16-21)

²² 'Bhe blaane yre do 'e =nɔɔ bhe, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni 'kaa -o 'kan -a -lɛɛ -sɔ -yitakonɔ 'e 'yi, -yi 'yre gbe do 'e ta. 'Bheɛ- 'yee- 'gbu =bwa -o -zanta', 'kooko- -e yan 'ploolele mɛɛ mu 'e 'kpen ma. ²³ -E yanle 'ploolele -zamaa' 'e ma, 'kee- gele- -a 'seriwole vle gɔɔɔ do 'wiinj-. -Bi 'e =pwa -a do -kplenne' ma 'bhe yre 'e =nɔɔ ye. ²⁴ 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke -yitakonɔ 'e -ya plengwa- gban 'egbɔɔnle sa -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'le -yi 'e ta. 'Dunɔ- -ploo -gbene do -yaa 'kan zii' -yi 'e ta 'kee- nu -yi- takonɔ 'e ba -yre ta, -ayile -yi 'kɔɔ mu 'e 'yaa- 'pa zii' -yi- takonɔ 'e ma. ²⁵ Maagwlen -we bhla =lwa 'e ba bhɔle, 'ke Zesu 'taawole 'sanle -yi 'e ta 'bhii- -e -yaa 'tre 'kpa- ta, 'kee- nu -o ba -yre ta. ²⁶ -Yaa' -klanlanɛ mu 'e -yrekpale -a ma 'taawoyre nɔɔ- -yi 'e ta, 'ke -gblaan -gbene do 'klale -o -yi, 'bheɛ- 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Mɛɛ jilii do -le 'kele-!»

-Ayile, 'ke -o -gblaan ma gbe mu 'kanle- 'sanle. ²⁷ 'Dunɔ- Zesu pe -o ni 'bhe yre do 'e =nɔɔ bhe blaale- dɔɔ: «-Ka 'ka zrudɔ 'egbɔɔle, 'mi -le 'kele-, 'ka 'laa -gblaan!»

²⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Piri 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'ke 'bhi -le 'kele-, -a pe 'ɲ ni 'ɲ ge 'e ba -yre ta ye 'ke 'ɲ 'taa- wo- -yi 'e ta.» ²⁹ Zesu 'a zikpa- -a ni dɔɔ: «Nu!» 'Bhe klele 'te, 'ke Piri zinale -yitakonɔ 'e 'yi, 'kee- 'taawole 'sanle -yi 'e ta 'kee- ge Zesu ba -yre ta. ³⁰ 'Dunɔ- -ya yela- woa 'bhii- -ploo 'e 'yaa- 'kan zii' 'egbɔɔle, 'ke -gblaan 'klale 'a -yi, 'bheɛ- 'kee- wlale 'sanle- -yi 'e =la. -Ayile, 'kee- -gbekanle dɔɔ: «Mɛɛzan, 'ɲ go -za 'yi -ge!»

³¹ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'e gbe 'trole -a ba -yre ta, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'kunle 'bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'pele- 'a ni dɔɔ: «-Mele -kla 'yaa 'e kpa 'eg- benele 'mi 'yi eɛ? 'Bheɛ- -mele =kla 'yee 'kpee =kla ple 'mi ma eɛ?»

³² Zesu 'pegee Piri -saan -yitakonɔ 'e 'yi, 'bheɛ- 'ke -ploo 'kanle- 'e dulale. ³³ 'Bhe 'yi 'te, Zesu a -klanlanɛ mu 'la 'yaa- -yitakonɔ 'e 'yi, -wa =gbaa -o 'kɔɔ zenlele -a -lɛɛ, 'bheɛ- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «Wlan 'e ni, 'yoo- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'e 'le kpaatakpa!»

Zesu Zenezareti 'kleen 'yi gade mu 'e 'bheela-
(Maki 6.53-56)

³⁴ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'yanle- -draa 'yi 'e takanlele, 'ke -o zinale Zenezareti 'kleen 'e 'yi. ³⁵ 'Bhe =nɔɔ mɛɛ mu 'e -o Zesu madɔle, 'ke -wa nuzɔ 'e zenle- yrekpen- =nɔɔ, 'bheɛ- 'ke -o nule- gade mu 'e 'kpen 'le -a ni. ³⁶ 'Bhe gade mu 'e 'yaa- -sromabɔ 'zi Zesu ni dɔɔ -ya 'to 'ke -o sɔ -o gbe yanle- -a ta dunɛ- gbɔɔɔ 'e ma. Gade mu 'la 'kpen 'bhe =kla 'mu 'bheela-.

Farizi mu 'pegee 'Tonɔ daan mu 'e -waa' Zuufu mu 'a 'si ta za mu -kɔɔsikunza
(Maki 7.1-13)

15 Farizi mu 'ke mu 'pegee 'Tonɔ daan mu 'ke mu -daa Zeruzalemu, 'bheɛ- -o =nwa Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: ² «-Mele =kla 'bheɛ- 'yaa- -klanlanɛ mu 'e -woo -kɔɔ-

-gbɔɔ mu 'si ta za mu 'la =twa -kɔɔ' ni 'mu 'yisie zii' eɛ? -Amasɔyi -kɔɔa' 'si ta za mu 'e ma, -woo gbe mafe gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-, 'woo- mu laa -o gbe mafe 'bhe gbɛɛn-, 'bheɛ- -o pɛbhle.» ³ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'lekunle -o ni dɔɔ: «'Bheɛ- 'ka mu, -mele =kla 'bheɛ- 'ka mu -Waanbhaa' a 'tonɔ 'e 'yisie- 'kaa bhaaplenɔ mu -si ta za mu -kɔɔsikun zayi' eɛ? ⁴ -Amasɔyi, -Waanbhaa' 'a =pia dɔɔ: «'E de 'pegee 'e nɛɛ -ledɔ' -a ma, 'bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe de 'pegee 'bhe nɛɛ 'danganwoa 'bhe zan 'e 'bhe -o 'ke depe 'le.» ⁵ 'Bheɛ- 'dunɔ, 'ka mu pe dɔɔ 'ke mɛɛ do 'a =pia 'bhe de 'pegee 'bhe nɛɛ ni dɔɔ: «'ɲ 'yaa- nu bhɔle 'ka ba 'ɲ 'kɔɔpe- mu 'la 'le, 'ɲ 'mu =naa -Waanbhaa' ni», 'ke 'bhe =kla, 'bhe zan 'e maza laa -o -li 'ke 'bhe bhɔ 'bhe de 'pegee 'bhe nɛɛ ba. ⁶ 'Bhe klegbeya 'e 'yi bhe, 'ka -Waanbhaa' a -jan 'e 'legaa- 'kaa- bhaaplenɔ mu 'si ta za mu -kɔɔsikun zayi'. ⁷ Mɛɛ -yrekɔɔza kle mu! 'Zoo 'yaa- -Waanbhaa' -lela' janwo mi Ezai zi -e -jan 'la =woa 'ka ba zayi' dɔɔ:

⁸ -Waanbhaa' pe 'kaa: «An mɛɛ mu 'lɛɛ- -woo 'ɲ 'ledɔ- a ma -o -liiwli' -la -le.

'Dunɔ- -o zru plengole -o 'ɲ ma 'egbɔɔnle.

⁹ -Woo 'ɲ gba 'zi bhaama, -amasɔyi -o mɛɛ mu daan 'ke bhaaplenɔ mu a 'tonɔ 'te -la -le.»

Pe mu 'la bhaaplenɔ mu 'kpee 'trinɔɔ-
(Maki 7.14-23)

¹⁰ Zesu -zamaa' 'e 'siile -a ba -yre ta, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'ɲ -jan 'la 'wo zii' -ge, -ka 'ka 'trɔnkpa 'a -la 'elrele, 'bheɛ- -kaa -yima': ¹¹ -O pele 'la 'wla zii' mɛɛ -lii, 'bhe 'laa 'a 'kpee 'e 'trinɔɔ-, 'dunɔ- -jan 'la da 'zi -a 'gbu 'lii 'bhe -le -a 'kpee 'trinɔɔ-.»

¹² 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -woo mabɛɛnle -a -din, 'bheɛ- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'Ya 'yaango- 'bhii- 'e =wlaa Farizi mu 'e 'yi 'e 'wojan- mu 'e 'le eɛ?»

¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: «-Yri diinj 'oo -yri diinj 'la 'ɲ De 'la -yoo laanima yaa 'bhe 'sɔɔɛ-, -e nu 'bhe 'yrole-». ¹⁴ -Ka -o 'to 'sɔɔ: -Woo 'bhii- mɛɛ -yre 'wi mu 'la 'ke -woo 'eke- -ledɔɔ' 'zi. 'Dunɔ- 'ke mɛɛ -yre 'wi mi do -o -yre 'wi mi -bhɛɛke' do -ledɔɔ' 'zi, -o mɛɛ ple nu bɔle -gluu do 'yi.»

¹⁵ 'Bhe 'yi bhe, 'ke Piri 'a 'pele dɔɔ: «'Bhe -gɔɔɔ 'la bhe, 'bhe 'yipe 'o ni doo.»

¹⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Ka mu 'ezin-, 'ka mu 'laa sɔ 'bhe -jan 'e 'yimale eɛ? ¹⁷ 'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- pe 'oo pe 'la wla bhaaplenɔ -lii -e 'kan -a vi 'e 'yi, 'bheɛ- -e kle 'ke blinpe 'le boolazi. ¹⁸ 'Dunɔ-, -jan 'la 'bhe pwe bhaaplenɔ -lii, 'bhe -daa 'pe -a 'gbu 'kpee, 'bheɛ- 'bhe -le bhaaplenɔ 'kpee 'trinɔɔ-. ¹⁹ -Amasɔyi, -za 'yɔɔ- mu 'lɛɛ- 'wole- da bhaaplenɔ 'kpee: Mɛɛ de zru oo, -yanbhɔɔya zru oo, -faan zru oo, bhla pe zru oo, mɛɛ -bhɛɛke' 'tɔɔsiele zru, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' 'tɔɔsiele.

²⁰ 'Woo pe mu 'la bhe 'wole- bhaaplenɔ 'kpee 'trinɔɔ-; 'dunɔ- 'ke mɛɛ 'la zan laa 'bhe gbe mafele 'bhii- -wa kle gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- -kɔɔa' 'si ta za 'e ma, 'bheɛ- -e pɛbhla-; 'bhe -za 'e 'bhe 'laa 'bhe zan 'kpee 'trinɔɔ-.»

'Cie le do 'e =kpa Zesu 'yi
(Maki 7.24-30)

²¹ 'Bhe blaam, Zesu -gwa 'bhe yre 'e =nɔɔ, 'bhe- -e -ja Tiri -wa 'e 'pegee Sidɔn -wa 'e -woo 'kleen 'la 'yi 'bhe 'yi. ²² -Woo -yrekpale 'te, 'ke Kanaa 'kleen 'yi le do 'la 'bhe 'yaa -'bhe yre 'e =nɔɔ ye, 'bhe 'nule 'tenle- Zesu ma, 'bhe- 'bhe -gbekaan dɔɔ: «Meezan, Davidi 'nranɛ-, 'ŋ 'yrenkla 'e ma. 'Zina -o -yrenkpa' zii' 'eyɔɔle 'ŋ 'lune 'e ta.»

²³ 'Dun- Zesu 'laa -za 'kedo- 'kɔ 'lekunle a ni. 'Bhela- -yile, -yaa' -klanlanɛ mu 'e -o nule- -a -din, 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «Le 'lɛ- -gbin -kɔɔ' 'zi doo, -amasɔyi -yoo -gbekan' zii' -kɔɔ' zi.»

²⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «Mee 'la zan mu -o 'bhii- -bhlaa mu 'la =nia Izraeli mu 'e ba -Waanbhaa' 'ŋ 'winbwa- 'mu -la 'te ba.»

²⁵ 'Bhe 'yi bhe, 'ke 'yee- Kanaa le 'e 'nule -a 'kɔ zenle Zesu 'lɛɛ, 'bhe- 'ke -ya pele- 'kaa: «Meezan, nu bhɔ 'ŋ bal!» ²⁶ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Kee pele =kwan -nɛ mu 'e 'kɔɔ, 'bhe- 'ke -ya -blinna -gbaan' mu ni, 'bhe 'laa lele.» ²⁷ 'Yee- le 'e pe 'ezin- Zesu ni dɔɔ: «Wlan -le 'bhe 'le Meezan, 'dun- -gbaanne mu 'e -woo zan mu blaam pele piine- mu 'la -balaa' 'tre ma 'mu -la bhle!» ²⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'E le! 'Yee =kpa 'egbenele 'le mi 'yi! Bhaa 'yoo- pe 'la zi, -Waanbhaa' 'bhe- 'na 'e ni.» 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'lune 'e bheele' 'bhe 'waati do 'kɔ 'e ba.

Zesu gade mu -bebe -bheela
(Maki 7.31-37)

²⁹ 'Bhe blaam, Zesu -gwa 'bhe yre 'e =nɔɔ, 'kee- gele- Galile -draa 'e 'le ma. -E -ja yaale vle gɔɔn do 'wiin-. ³⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke -zamaa' -bebe 'nule- 'pale- -a ta. -O =nwa 'ke mee gaan 'siele- mu oo, mee -yre 'wile- mu oo, -flugba mu oo, 'bhobho mu 'pegee gade mu -glɔɔn -bebe 'le -a ni. -O 'mu 'kpen 'yilaa- -a gaan ma, 'bhe- -yoo -bheela. ³¹ Mee mu 'e -o 'bhobho mu -bheyre' yelawoa 'ke 'mu -janwo', 'bhe 'pegee -o -flugba mu 'taawole =ya, 'bhe- -o mee gaan 'siele- mu -bheele' =ya, 'bhe 'pegee -o mee -yre 'wile- mu -yre 'liiplooyre 'la =ya 'ke 'mu yre ma ye, 'bhe -o 'kpen 'kpeelɛnia -o ma. 'Bhela- -yile, -o -yaa Izraeli mu a -Waanbhaa' 'e 'tɔbhɔ zii'.

Zesu mee 'waa yizie -lɛbwa (4.000)
(Maki 8.1-10)

³² Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'siila-, 'bhe- -e pe -o ni dɔɔ: «Mee mu 'lɛ- -o -yrenkla' zii' 'ŋ ma, -amasɔyi -o -yrekpaa' yaga -le -ge 'ke -woo 'ŋ zi, 'bhe- pele 'kedo- 'kɔ 'laa -o 'kɔɔ. 'Naa -o -a zi 'ke -o ge -o 'kpee 'flen- 'le -o ba -le ma. -Amasɔyi -o sɔ baale' -o ge bhla 'e zi zi 'e 'lii gbɔn 'e 'kɔɔ.» ³³ 'Bhe klele 'te, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «'O nu 'sɔle- mee mu 'lɛ- 'kpen 'lɛɔ- pele -sɔɔwole 'bhe -bɔn dreyi' yre 'lɛ- =nɔɔ 'naa- ma ee?» ³⁴ Zesu -o -lɔɔkpaa dɔɔ: «'bluu 'wɛ- -le 'ka 'kɔ ee?» 'Bhe- -o pe -a ni dɔɔ: «'Srwaple-, 'bhe- kaa 'fien- trɔnne 'ke mu.» ³⁵ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -zamaa' 'e

ni dɔɔ -o yala- 'tre ma. ³⁶ 'Bhe- 'kee- 'bluu 'yri 'srwaple- 'e 'pegee kaa mu 'e 'sile, 'bhe- 'kee- -Waanbhaa' 'pub- cɔle 'mu ma. 'Bhe blaam, 'ke -yoo takanle kɔɔkɔ, 'bhe- 'ke -yoo 'kpale -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kɔɔ-, 'bhe- 'ke 'mu -o -yicienle mee mu 'e ma. ³⁷ -O 'kpen pɛbhla-, 'bhe- -o kpedwa-. 'Bhe- -o cie -nɛ =yan 'srwaple- -la -paa 'ke 'bluu kpu -vin mu 'la =bwa -o blaam 'mu 'le. ³⁸ Mee 'waa yizie -le pe 'e =bhla, 'ke 'bhe 'laa kpa le mu 'e 'pegee -nɛ mu 'e ta. ³⁹ -O yanle pe 'e 'bhlelele, 'ke Zesu 'ploole -zamaa' mu 'e ma 'kaa -o ge -o ba. 'Bhe blaam, 'ke 'yee- 'gbu bɔle- -yitakonɔ do 'yi, 'bhe- 'kee- gele- Magadan ba 'kleen 'e 'yi.

Farizi mu 'pegee Saduse mu 'e -woo 'sɔle- maza do -yɛwo' zii' Zesu ma
(Maki 8.11-13; Luki 12.54-56)

16 -Yrekpaa' do, *Farizi mu 'e 'pegee Saduse mu 'e* -o =nwa -jan bhe bɔle Zesu 'lɛɛ. -O pe a ni dɔɔ: «'Kee- da Laanima -Waanbhaa' 'gbu 'e ba, 'bhe 'wlata- 'tɔɔmasie do zɔɔn 'o ni 'sɔle- maza do klelele 'o 'yre ma -ge doo.» ² 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Ke yromazi -yretɛbhe baa- bhla =bhwa, 'bhe- 'ke 'ka lafle' 'tranle =ya, 'kaa pe dɔɔ: «Yre ma 'kanle nu klele 'elrele too». ³ 'Bhe- zrwan 'tutu 'e zi, 'ke 'ka lafle' 'e tilale =ya, 'kaa pe dɔɔ: «La nu banle -zɔɔ». 'Bhe klegbeya 'e gbɛen- bhe, 'ka sɔ lafle' ma -tɔɔmasie mu 'e 'yidɔle, 'bhe- 'ka 'laa sɔ -Waanbhaa' a pe 'waati mu 'e -tɔɔmasie 'yidɔle ee?] ⁴ 'Saanige mu 'e -woo 'eyɔɔle, 'bhe- -o zru laa -o do -Waanbhaa' ni. -Wa zi 'bhii- -o 'sɔle- maza do kle -o -yre ma, 'dun- waa nu 'sɔle- maza -bheke' do 'kɔ klele -o -yre ma, 'ke yaa 'e go Zonasi a pe 'e ba.»

'Bhe blaam, 'kee- jilale, 'bhe- 'ke -yoo dulale 'tole -o dulayre 'e =nɔɔ.

Farizi mu 'e 'pegee Saduse mu 'e -waa' mee daangbeya -yɔɔ' 'e
(Maki 8.14-21)

⁵ -O -yaa 'kan zii' bhla 'la ba -draa 'yre gbɛ do 'e ta, 'bluu 'sile- =nia Zesu a -klanlanɛ mu 'e 'kpee. ⁶ Zesu pe -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele. 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke *Farizi* mu 'e 'pegee *Saduse mu 'e -waa'* 'bluu -pɛɛ 'wlen 'seke 'e -e 'ka 'yini-»

⁷ 'Bhe 'yi bhe, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -wa pele 'sanle -o 'gbu 'kpee dɔɔ: «'Bluu 'sile- 'la =nia -kɔɔ' 'kpee -e 'bhe- ma -janwo' zii' bhe.»

⁸ Zesu -o 'kpeejan- 'e dɔle, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'E! Mee mu, -mele =kla 'ka -o 'ka 'kpeeledan 'zi 'bhe gbɛen- ee 'ke 'kaa pe dɔɔ 'ka 'laa 'bluu 'la 'sile- 'bhela- -zayi' 'ŋ -janwo' zii' 'bhe gbɛen- bhe ee? 'Kaa- 'kpaleya 'e -yoo 'fientɔnne 'de! ⁹ 'Ka 'laa 'bhe 'yimale -li ee? 'ŋ 'bluu 'soo 'la takaan- kɔɔkɔ mee 'waa 'soo 'e ma, 'bhe- 'ka cie -nɛ =yan yɛke- 'la =paa -o blaam 'bluu kpu mu 'e 'le, 'bhe -za 'e -gwa gban -gun 'ka 'kpee ee? ¹⁰ 'Bhe- 'ŋ 'bluu 'srwaple- 'la takaan- mee 'waa yizie 'e ma, 'bhe 'pegee 'ka cie -nɛ =yan yɛke- 'la =paa -o blaam 'bluu kpu mu 'e 'le, 'bhe -za 'e -gwa gban -gun 'ka 'kpee ezin- ee? ¹¹ 'Ka 'laa 'yimale dɔɔ 'naa -yaa -we 'zi 'bluu -zeze 'gbu 'le. -Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele! 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke *Farizi mu 'e*

'pegee *Saduse mu* 'ε -waa' 'bluu -pεε 'wlen 'sεke 'ε -e 'ka 'yini.»

¹² 'Bhe klele 'tε, 'ke -yaa' -*klanlanε* mu 'ε -wa -yimale dɔɔ yaa pele -o ni 'kaa -woo -yrekpa' -o 'gbu ba 'elrele 'bluu -pεε 'wlen 'sεke -zeze 'gbu ma, 'duŋ- -e -yaa pe 'zi -o ni dɔɔ -woo 'gbu 'kun 'elrele *Farizi mu* 'ε 'pegee *Saduse mu* 'ε -waa' mεε daangbeyā -yɔɔ' 'ε 'bheε- ma.

Pieri pe kpataakpa 'kaa Zesu -o 'ke Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'ε 'le

(Maki 8.27-30; Luki 9.18-21)

¹³ 'Bhe blaani, 'ke Zesu gele- 'kleen 'la -yoo Sezare Fil- ipu -wa 'ε -din 'bhe 'yi. -O bhɔle 'bhe =nɔɔ, 'kee- -yaa' -*klanlanε* mu 'ε 'lɔɔkpale dɔɔ: «Mεε mu 'ε -woo *Bhaaplerŋ Gbe* 'ε 'kun zii' mεε -gɔɔɔ 'ε -dela -le εε?»

¹⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke -wa -lekunle -a ni dɔɔ: «Mεε 'ke mu pe dɔɔ 'yoo- 'ke Mεε Wiinjε' Mi Zaan 'le, 'bheε- -a 'ke mu pe dɔɔ Eli -le 'e 'le, 'bheε- -a -bheεke' mu pe 'ezin- dɔɔ 'ke 'yaa klele Zeremi 'le, 'yoo- 'ke -Waanbhaa' -lela' janwo mi 'ε do 'le.» ¹⁵ 'Bhe 'yi, 'ke Zesu -o -lɔɔkpale dɔɔ: «'Bheε- 'ka mu 'gbu 'lεε-, 'ka mu pe 'ŋ ma 'nale- εε?»

¹⁶ 'Bhe klele 'tε, 'ke Simɔ Pieri 'a 'lekunle 'a ni dɔɔ: «'Yoo- 'ke Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'gbu 'ε 'bheε- 'le, -Waanbhaa' 'la -ya -yεε ma, 'bhi -le 'ke -a Gbe 'ε 'le.»

¹⁷ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni 'tε dɔɔ: «Zonasi gbe Pieri, 'yaa- pε -yinra! -Amasɔyi 'e wlan ma jan 'la =woa bhe, bhaaplerŋ 'kedo- 'kpɔ laa 'bhe 'kpale- 'e 'lii, 'ke yaa 'e go 'ŋ Dε 'la -yoo laanima 'bhe do -kplɛn ba. ¹⁸ 'Bheε- 'mi pe 'e ni dɔɔ: -Woo 'e sii Pieri, 'bhe 'yi -le dɔɔ vlε, 'bheε- 'duŋ-, 'mi nu 'ke mεε 'la zan mu 'mu =kpa 'mi 'yi 'mu -leɔdo' 'ε gaan bɔle vlε 'la ta, 'bhi -le 'bhe 'le. 'Ali- ga 'fuu 'laa nu 'ɔɔle- 'bhe ta. ¹⁹ 'Ŋ nu laanima -bhleŋgbeya -wa 'ε 'gborobhe mu 'ε gbεkpale 'e 'kɔɔ-: 'Kee pε 'la 'yrela- 'trε ta -gε, -o nu 'bheε- 'yrelε- lafle' 'yi; 'duŋ- 'kee- pε 'la 'ploola- 'trε ta -gε, -o nu 'bheε- 'ploole- lafle' 'yi 'ezin-.»

²⁰ 'Bhe blaani, 'ke Zesu -yaa' -*klanlanε* mu 'ε 'lεmazɔn- le dɔɔ waa pele mεε -bheεke' do 'kpɔ ni 'kaa 'yoo- 'ke Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'ε 'bheε- 'le.

Zesu -o -a dεza 'pegee -a bweza gale ba 'ε 'mu 'lεεjan- wo 'zi

(Maki 8.31-9.1; Luki 9.22-27)

²¹ -A 'san 'bhe yi 'ε ma, Zesu 'a 'lεε za mu 'ε ma jan- wole -saan kpataakpa -yaa' -*klanlanε* mu 'ε ni, 'ke -ya pe -o ni dɔɔ: «-A -leɔdulale -o -Waanbhaa 'kɔɔ 'ke 'ŋ ge Zeruzalemu, 'bheε- 'gwlaan- gbalaan mu 'ε 'pegee *'Sra- ka 'lena -kunlii mu 'ε, 'bheε- *'Toŋ daan mu 'ε, -o -yrenkpa' 'mi ta 'ebebele 'bhe =nɔɔ. 'Bheε- -o nu 'ŋ dεle 'tε, 'duŋ- 'ŋ nu bwele gale ba 'ŋ gale blaani -yrekpa' ya- ga mi ma.»

²² 'Bhe klele 'tε, 'ke Pieri Zesu 'siile mεε mu 'ε 'yεε -gɔ- ma', 'bheε- 'kee- -lale' 'sanle Zesu ta dɔɔ: «Bhaa 'bhe 'kan 'e ma 'egbɔɔnle, Mεezan! 'Yooye- 'bhe -za 'lεε-, yaa nu 'tenle- 'e ma -titi!»

²³ 'Duŋ- Zesu 'e 'lekale Pieri ta, 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'E 'plenŋo- 'ŋ ma 'egbɔɔnle, -Setran! 'Yoo- 'ŋ baayε -la

-glin 'zi -za 'yɔɔ- 'yi, -amasɔyi 'e 'kpeejan- mu 'ε waa da -Waanbhaa' ba, 'duŋ- -woo bhaaplerŋ 'kpeejan- mu -la -le.»

²⁴ 'Bhe ya 'ε 'yi, Zesu pe -yaa' -*klanlanε* mu 'ε ni dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan -a zi 'bhii- -e kle 'ŋ zi mi 'le, -ya niigo -a 'gbu 'si -ε 'yi 'elwale 'pe, 'bheε- -e dɔ -yrenbhlele =la, 'ke 'bhe =kla, 'bheε- 'bhe zan nu dɔ 'ŋ zi. ²⁵ -Ayile, 'ke mεε 'la zan -a zi 'bhii- -ya 'gbu 'si 'ε go -za 'yi, 'bhe zan nu bloole 'bhe =si 'ε 'yi. 'Duŋ- 'ke mεε la zan 'e zru -gwa -a 'gbu 'si 'ε ni 'mi -zayi', 'bhe zan nu 'bhe =si 'ε 'srɔɔwo gbe dɔεwole. ²⁶ 'Ke mεε do 'trε ta pε mu 'ε 'kpen 'srɔɔ- woa-, 'bheε- 'ke yaa -Waanbhaa ba bole -yεε -si 'ε -srɔɔ- wole, 'bhe 'trɔn- =kla -a ma -mela -le εε? 'Bheε- 'ke bhaaplerŋ do -bloola -a 'gbu 'si 'ε 'yi, -e sɔ -a tagbawole -mela -le 'bheε- -ya -srɔɔwo' gbe dɔεwo εε? ²⁷ 'Bhe ya 'ε 'yi, *Bhaaplerŋ Gbe* 'ε 'pegee -mlεε' mu nu nule yi do ta -a Dε a 'tɔɔbhɔleya 'ε 'yi, 'bheε- mɔkpen' do do -za yeke- 'la =kla, -e nu 'bheε- wlata za nale -o 'kpen do do ni.

²⁸ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni kpataakpa 'kaa mεε 'la zan mu 'kpen -o -gε -zɔn, -o 'ke mu laa nu gale 'sani- Bhaaplerŋ Gbe 'ε 'nule- plerŋ- 'bhii- -bhleŋgbe do.»

Zesu 'a dɔɔgbeya 'ε mabɔɔle

(Maki 9.2-13; Luki 9.28-36)

17 'Bhe blaani -yrekpa' 'srwado- mi ma, 'ke Zesu Pieri 'bheε- Zaki 'pegee 'bhe nεεnε- Zaan 'siile, 'bheε- 'ke -o mεε yizie 'kpɔ gele- mεε mu 'ε 'yεε -gɔma' vlε gɔɔɔ 'trole- do 'wiinj-. ² 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke Zesu 'a dɔɔgbeya 'ε mabɔɔle -o -yεε ma: -A wleyi' 'yaa- -bhi 'zi 'bhii- -yretε' 'bhigbeyā, 'bheε- -a ta dune- mu 'ε 'fleela- 'epu -yrayrale 'bhii- 'tebhile gbεen-. ³ 'Bheε- 'woo- Zesu a -*klanlanε* yaga 'ε -woo -yrekpale 'tε, 'ke -o *Moizi* 'pegee *Eli* 'yele Zesu -din, 'ke 'mu -o -balɔ kle 'zi Zesu 'le. ⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke Pieri 'a 'pele Zesu ni dɔɔ:

«Mεezan, 'o klelawoa -gε bhe 'bhe 'lrela-. 'Kee- -swa 'e ni, 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ 'kpaane yaga dɔ -gε: 'Bhi a pε do, Moizi a pε do 'bheε- Eli a pε do.»

⁵ -E -yaa 'bhe -jan 'ε 'wo zii' 'waati 'la ba, 'ke lafle' -gblen 'fleele- 'pu do nule- 'kpale- -o ta, 'bheε- 'ke -o -weli' do male- 'bhe lafle' -gblen 'ε 'yi dɔɔ: «'Ŋ Gbe 'la 'ke -a -za sɔ 'ŋ ni 'egbenele 'yele- -gε, 'yele- 'ŋ zrukpalaa 'egbenele 'ezin-, -ka 'ka 'trɔnkpa -a wojan mu 'ε =la 'el- rele.»

⁶ -Yaa' -*klanlanε* mu 'ε -o 'bhe -weli' 'ε 'male-, 'ke -o baale' -o zru ta 'trε ma -gbalaan 'ε 'kɔɔ. ⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'e 'mabεenle -o -din, 'bheε- 'ke -ya gbε yanle- -o ma 'ke -ya pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -gbalaanle', -ka 'ka 'wlen-.»

⁸ 'Bheε- -woo ŋgblo -lawlenle 'tε, waa -bheεke' 'yele- 'ke yaa 'e go Zesu do -kplenne' ba.

⁹ -O zina bhla 'ε zi vlε gɔɔɔ 'ε 'wiinj-, 'ke Zesu -o -lε- mazɔnle- dɔɔ: «'Ka pε 'la =ya bhe, 'ka 'laa 'bhe 'pele- mεε 'kedo- 'kpɔ ni 'sani- *Bhaaplerŋ Gbe* 'ε bwele plerŋ- gale ba.»

Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo -balo kle 'zi Eli ta

¹⁰ Zesu a -klanlanε mu 'ε -wa -lɔkpaɔ dɔɔ: «Mele -kla 'bhεε- 'Tonj daan mu 'ε pe 'kaa -Waanbhaa' 'lela janwo mi Eli -le nu nule Mεε -Bhee Mi -kpɔɔɔɔ 'ε 'lεε 'elwale 'pe εε?» ¹¹ Zesu pe -o ni dɔɔ: «Wlan -le 'bhεε 'le, Eli nu nule pε mu 'kpen 'lemagaanle 'elwale 'pe. ¹² 'Dun- 'mi pe 'ka ni dɔɔ Eli =nwa gban, 'bhεε- mεε mu 'ε waa -a madɔle, 'bhεε- -za yεkε- 'la klele =swa -o ni -o 'bhεε- =kla -a ni. -O -yren 'ε 'kpen -glɔɔɔ -kpaɔ -a ta. 'Bhε klegbeya do 'ε 'yi, mεε mu 'ε -o nu -yrenkpaε *Bhaapleŋ Gbe* 'ε 'gbu ta 'bhεε- gbεen-.» ¹³ 'Bhε klele 'tε, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε -wa -yimale dɔɔ -e -yaa -we 'zi 'ke Mεε Wiinjε' Mi Zaan -la -le.

Zesu -sɔɔɔɔɔɔndε -nε do -bheela

(Maki 9.14-29; Luki 9.37-43)

¹⁴ -O bhɔle -zamaa' 'ε -din bhla 'la ba, 'ke mεε do nule -baale 'bhεε 'kpa ta Zesu 'lεε, 'bhεε- 'ke 'bhεε 'a 'pele dɔɔ: ¹⁵ «Mεεzan, 'ŋ 'nε 'ε 'yrenkla 'e ma. -Sɔɔɔɔɔɔ -o -a -yi, 'bhεε- 'ke 'bhεε -sɔɔɔɔɔɔɔɔ 'ε balaa' 'a ta, -ya bɔ 'waati 'ke ba 'tε 'yi, 'bhεε- 'waati 'ke ba 'ezin- -ya balaa' -yi ba. ¹⁶ 'Nj =nwa 'kele- 'yaa- -klanlanε mu 'ε ni, 'bhεε- waa 'sɔle -a -bheele'.»

¹⁷ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «E! Mεε mu, 'ka mu 'la 'ka 'laa 'ka kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhεε- 'ka mεε 'kpee 'yɔɔ- mu. -A -vinb- wa 'waati 'wεε- 'bhεε- 'ŋ bo 'ka 'pleŋ- εε? 'Waati 'wεε- -le =bwa, 'bhεε- 'ŋ nu yanle 'ka 'kwe 'sile- 'ε 'le εε? -Ka nu -nε 'ε 'le 'ŋ ni -gε dool!»

¹⁸ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'yranle 'yee- 'zina 'ε zi, 'kee- gole- -nε -zwannε 'ε zi. 'Bhεε- 'ke 'bhεε 'bheele 'bhεε yre do 'ε =nɔɔ bhe.

¹⁹ 'Bhε 'ε 'yi 'tε, 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε -o nule- -a -din mεε mu 'ε 'yre -gɔɔma', 'bhεε- 'ke -wa -lɔkpaε dɔɔ: «Mele =kla 'bhεε- 'o mɔɔ laa 'sɔle- 'yee- 'zina 'ε -gbinle' -nε 'ε zi εε?»

²⁰ Zesu 'a 'lekwan- -o ni dɔɔ: «'Ka gbε laa 'sɔle- -a -gbinle' ta, -amasɔyi 'ka 'laa 'ka 'kpaε- -Waanbhaa' 'yi 'egbenele. 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ 'ke 'kaa- 'kpaleya 'ε -Waanbhaa' 'yi, 'bhεε -o bi 'bhii- *mutaadi* bhε do gbεen-, 'ali- 'ka nu a pele vle gɔɔɔɔ 'lεε- ni dɔɔ -e -yro -a gbaanyre 'ε 'lεε- =nɔɔ, 'bhεε- -e ge gbaan laale, -e nu 'bhεε 'kpen klele 'ka 'weli- ta. 'Bhεε- 'ka -bali 'laa nu wole -za 'kedo- 'kpa klele ma.» ²¹ ['Dun- 'zina -glɔɔɔɔ 'lεε- 'bhεε 'laa sɔ gole- mεε zi, 'fɔke 'ka 'ka 'seriwoa -Waanbhaa' ni 'bhεε- 'ke 'ka 'surjwaa-.]

Zesu -o -a dεza 'pegee a bweza gale ba 'lεεjanwo gbe drεwo 'zi 'ezin-

(Maki 9.30-32; Luki 9.43-45)

²² -Yrekpaɔ' do, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε 'kpen 'klale- -yaa 'eke- ba Galile 'kleen 'ε 'yi. 'Bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-O nu *Bhaapleŋ Gbe* 'ε 'lenale mεε mu ni, ²³ 'bhεε- 'mu nu -a dεle, 'bhεε- 'dun-, -a gale

blaen -yrekpaɔ' yaga mi ma, -e nu bwele gale ba.» 'Bhεε yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke wisi' -gbɔɔɔ dɔle- -o -yre ta.

-Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε ma 'nisra gbawoza

²⁴ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o bhɔle Kapenɔ- mu -wa 'ε ta, 'ke *-Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la 'nis- rakun mu 'ε -woo mabεenle Piere -din, 'bhεε- 'ke -wa 'lɔkpaε dɔɔ: «'Kaa- pε Daan mi 'ε 'bhεε -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε ma 'nisra 'ε gbawo taa- yaa -a gbawo εε?» ²⁵ 'Bhε klele 'tε, 'ke Piere 'a 'pele dɔɔ: «-Aani-, -ya gbawo.» Piere -yaa zan wlale 'fε 'ε =la, 'ke Zesu 'a 'lɔk- pale dɔɔ: «'Bhi 'kpee ma -de mu 'gbu -le 'nisra gbawo 'drunyan 'lεε- 'yi -bhleŋgbe mu 'ε ni εε? -Wa 'nε mu taa- 'cie mu εε?» ²⁶ Piere 'a zikpaɔ- -a ni dɔɔ: «'Cie mu -le -a gbawo.» -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «-Wa 'nε mu laa -o 'yee- 'nisra 'ε gbawo mu 'le bi. ²⁷ 'Dun- 'waa -a zi 'bhii- 'o kle -o baape mu 'le -za 'yɔɔ- 'yi. 'Bhela- -zayile, ge wεyi- 'ε 'lε ma, 'bhεε- 'yaa- 'dunleŋ 'ε blin -yi 'ε ba, 'kee- kaa =lwa mi 'la =kwan 'bhεε -glaan', 'bhεε- 'ya kun. 'Bhεε blaen, -a -lii 'plool-, 'bhεε- 'e nu -gɔli' 'tarŋbha do yele -a -lii; 'bhεε -gɔli' 'tarŋbha do 'ε 'bhεε -le nu 'sɔle- 'o mεε ple a pε 'nisra 'ε gbawole. -A 'si 'bhεε- 'e ge 'mi 'pegee 'bhi a 'nisra 'ε gbawole 'kele-.»

Mεε 'la zan gblaen -yiya' mɔkpen' ni -Waanbhaa' a -Bh- lεŋgbeya -wa 'ε ta

(Maki 9.33-37; Luki 9.46-48)

18 'Bhεε 'waati 'ε ba, 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε 'nule -a -din, 'bhεε- 'ke -wa -lɔkpaε dɔɔ: «-De 'gbu -la gblaen 'yiya- mɔkpen' ni laanima -bhleŋgbeya -wa 'ε ta εε?»

² 'Bhεε 'yi 'tε, 'ke Zesu -nε 'fientɔnne do 'siile, 'bhεε- 'kee- 'bhεε dulale -o pleŋ-, ³ 'bhεε- 'ke -ya pele dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ 'ke 'ka 'laa 'ka 'taawogbeya 'ε ni -inalε, 'bhεε- 'ka kle 'bhii- -nε 'fientɔnne mu gbεen-, 'ka 'laa nu gele -titi laanima -bhleŋgbeya -wa 'ε ta. ⁴ 'Bhela- -zayile, 'ke mεε 'la zan 'bhεε 'gbu maveela, 'bhεε- -e -kla 'bhii- -nε 'fientɔnne 'lεε- gbεen-, 'bhεε zan 'ε 'bhεε -la gblaen nu -yiyale mɔkpen' ni laanima -bhleŋgbeya -wa 'ε ta. ⁵ 'Bhεε- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -nε do 'kpa 'cieya- =kla 'mi 'tɔ 'ε -zayi' 'bhii- -nε 'lεε- gbεen-, 'bhεε zan 'ε 'bhεε 'mi 'gbu -la 'cieya- =kla 'bhεε gbεen- bhe.»

'Ploole- -za mu 'la -o mεε bɔ -za 'yɔɔ- 'yi 'mu ma.

(Maki 9.42-48; Luki 17.1-2)

⁶ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Nε mu 'la -woo =kpaɔ 'mi 'yi, 'ke mεε 'la zan -o do 'kpa -balaa' -za 'yɔɔ- 'yi, 'ke -o vle -kpuŋ -gbεnε do -yrela bi 'bhεε zan 'ε bhɔ ma, 'bhεε- 'ke -o -ja -a blinle wεyi- ba, 'bhεε mabhaa -yaa nu bhɔle 'bhεε zan 'ε ma. ⁷ -Klɔɔɔ -o 'drunyan 'yi mu 'ε ma -waa' mεε mu baaza -za -yɔɔ- mu 'yi 'bhεε -zayi'. Mεε mu baaza 'ε -za -yɔɔ- 'ε 'yi, -saawole laa -o 'bhεε ma. 'Dun- mεε 'la zan kle mεε -bhεεke' mu baape 'le -za 'yɔɔ- 'yi, -klɔɔɔ -o 'bhεε zan ta.»

⁸ «'Kee- =kla 'e gbε do -la -zayi' oo, 'kee- =kla 'e gaan do -la -zayi' oo, 'bhεε- 'e baa- 'zi -za 'yɔɔ- 'yi, -o takan', 'bhεε- -o blin 'e ma 'egbɔɔnle. 'Kee -ja 'e gbε do 'pegee

'e gaan do 'le -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si yre 'e =nככ, 'bhe mabhaabhכ 'e ma, 'ke -woo 'e -blinna 'e gbe ple 'pegee 'e gaan ple 'le 'te 'la yaa lii -titi 'bhe 'yi.
 9 'Bhe- 'kee- 'yrebhe- do -le 'a 'wla zii' 'e zi 'bhe- 'e baa- 'zi -za 'yככ- 'yi, -a -yro 'bhe- -a blin 'e ma 'egbככnle. 'Kee -ja 'e 'yre gbe do 'le -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si yre 'e =nככ 'bhe mabhaabhכ 'e ma, 'ke -woo 'e -blinna -jranama 'te 'e 'yi 'e 'yrebhe- ple 'e 'le.»

-Bhlaa do 'la =nia 'bhe ma -gככ
 (Luki 15.1-7)

10 Zesu pe 'ezin- dככ: «-Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'el-rele, 'kooko- 'ka 'laa 'woo- -ne 'fientrנne mu 'la bhe -o do 'kככ mavεε; -amasrγyi -waa' -mlεke' mu 'la -woo laanima -o dulale -o yikpen- ta 'η Dε -yre =la. 11 -Amasrγyi *Bhaapleη Gbe* 'e =nwa mεε 'la zan mu nile -yaa, 'mu 'la go zayi' -za 'yi.»

12 «'Bhe- 'ka mu pe 'nale- εε? 'Ke -bhlaa -kεmε (100) do -o mεε do 'kככ, 'bhe- 'ke -a do 'kככ =nia -o ba, yaa nu -a -vin mia yizie bhe vu ta 'srwayizie 'e 'tolε- vlε gככn 'e 'wiij-, 'bhe- -e ge -a do 'kככ 'la =nia 'bhe ziglinle εε?

13 'Kee- 'yee- -bhlaa do 'la =nia 'bhe =ya, 'mi pe 'ka ni wlan 'e ni dככ 'bhe nu -a zrukpaale 'egbenεle 'ke 'bhe kan -a -vin mia yizie bhe vu ta 'srwayizie 'la 'mu 'laa 'nilε- 'mu ta. 14 'Bhe ya 'e 'yi, 'ka Dε -Waanbhaa' 'la -yoo laanima yaa- zi 'bhii- 'woo- -ne mu 'la bhe -o do 'kככ ni -o ba.»

Nεεnε- ma do mu 'eke- a -sroma yan gכנε- 'la gbεen-

15 «'Kee nεεnε- do -za 'yככ- do =kla 'e ni, ge -a ba, 'bhe- 'ka mεε ple 'plen-, 'e -yaa' -za 'yככ- 'e zכנ -a ni. 'Ke -ya 'trככpaa- 'e 'wojan- 'e =la, 'bhe- 'kee- -yaa' -za 'yככ- 'e -dwa, 'e nu 'e nεεnε- 'e bכ gbe drεεwole -Waanbhaa' a zi 'ε ta. 16 'Duη- 'ke yaa dכε a -la 'ke -ya 'trככpaa- 'e 'wojan- 'e =la, 'bhe- 'ke yaa -yaa -za 'yככ- 'e dכε, 'kee- =kla mεε do 'le oo, 'kee- =kla mεε ple 'le oo, 'mu 'sii-, 'kooko- 'ka 'ka 'plenza- 'e yan mεε ple 'pegee mεε yaga -yre ma 'bhii- 'ka 'srε mu 'le. 17 'Duη- 'ke yaa dכε a -la 'ke -ya 'trככpaa- 'mu 'wojan- 'e =la, -a pe 'kaa- Zesu 'yi mu -lεdo' 'e 'yre ma 'ezin-; 'bhe- 'duη- 'ke yaa dכε -a -la 'ke -ya 'trככpaa- 'mu 'wojan- 'e =la, 'bhe zan 'e kle 'e 'yre 'yi 'bhii- mεε 'la zan laa -Waanbhaa' dכ, 'bhe- -a 'kun 'bhii- 'nirakun mi do gbεen-.

18 «'Mi pe 'ka ni wlan 'e ni dככ: 'Ke 'ka pε 'oo pε 'la 'yrela- 'trε ta -gε, -o nu 'bhe pε 'e 'yrelε- laanima lafle' 'yi 'ezin-. 'Bhe- 'ke 'ka pε 'oo pε 'la 'ploola- 'trε ta -gε, -o nu 'bhe pε 'e 'ploole- laanima lafle' 'yi 'ezin-.»

19 «'Mi pe 'ka ni 'ezin- wlan 'e ni dככ 'ke 'ka ba mεε ple =kpa do ma 'trε ta -gε pε do 'la -yrewo' zayi' -waa' 'seri 'yi, 'η Dε -Waanbhaa' 'la -yoo laanima 'bhe nu 'bhe pε 'e 'nale- -o ni. 20 -Amasrγyi, 'kee- =kla mεε ple oo, 'kee- =kla mεε yaga oo, 'ke -o =klaa 'eke- ba 'mi 'tε 'e 'yi 'η nu kleε -o plen-.»

'Eke- a -sroma 'yanle-

21 'Bhe klele 'te, 'ke Pιeri 'nule Zesu -din, 'bhe- 'kee- 'bhe =lrככpale dככ: «Mεεzan, yi 'oo yi 'ke 'η nεεnε- do

bole -o -za 'yככ- klele ma 'η ni, 'η sכ -yaa' -za 'yככ- 'e -sro- ma 'yanle gaan -wεε' -a ma εε? 'Nj -yaa' -sroma 'yan gaan 'srwaple- -a ma εε?» 22 'Bhe 'yi bhe, 'ke Zesu 'a zik- pale -a ni dככ: «'Yooye-, 'naa 'pele- 'e ni dככ 'e -yaa' -za 'yככ- 'e -sroma 'yan gaan 'srwaple- 'kככ, 'duη- 'mi pe 'e ni dככ -yaa' -za 'yככ- 'e -sroma 'yan gaan mia yaga 'bhe vu -lεdulayre 'srwaple-. 23 'Bhεla- -zayile, 'mi pe 'ka ni 'ezin- dככ laanima -bhleγγbeya -wa 'e 'pwele- -o 'ke -bh- leγγbe do a -za -le: 'Yee- -bhleγγbe 'e 'yaa- -a zi 'bhii- -yaa' ca mu -yaa -yaa' yewonε mu 'la ma, -e 'bhe ca mu 'e 'liidכ-, 'bhe- 'mu 'bhe ca mu 'e gbawo -a ni. 24 -E 'bhe ca za mu 'e zisanle, 'ke -o nule- -yaa' 'fa =la yewonε 'e do 'le -a ni. -Yaa' 'mliyכn -bebe ca -yaa 'bhe ma. 25 'Duη- 'bhe ca 'e gbawo -gכli' 'laa -yaa 'bhe yewonε 'e 'kככ. 'Bhεla- -yile, a zan pe dככ 'bhe -o 'yee- gכnle- 'bhii lu do, 'bhe 'pegee -a na oo, -a -ne mu oo, 'bhe- -a 'kככpε- mu 'e 'kpen, -yaa' ca 'e gbawopε 'le. 26 'Bhe klele 'te, 'ke 'yee- yewonε 'e baale' -a 'kככ ta -a zan 'e 'lεε, 'bhe- 'kee- -sromabכε 'bhe ni dככ: 'Nj Zan, 'e zrubakpala 'η zi, 'η nu 'yaa- ca 'e 'kpen gbawole 'e ni!» 27 -Ayile, -a -yrenklale -a zan ma, 'ke 'bhe -yaa' ca gbawoza 'e 'saawole, 'bhe- 'ke 'bhe 'ploole -a ma.»

28 «'Duη-, 'yee- yewonε 'e 'e 'pwele- -a zan ba 'fε 'e =la, 'ke -a -lεpale -yaa' yewoyככn 'e do 'le. Yaa *denie* -gכli' 'tanbha -kεmε do ca 'la 'yaa- 'bhe ma bhe, -e 'bhe =kwan 'bhe blina-, 'bhe- -e -yaa zan 'bhe -dewole, 'bhe- -e pe 'bhe ni dככ: 'An ca 'la -yoo 'e ma -a gbawo 'η ni!» 29 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke -yaa' yewoyככn 'e 'bhe baale' 'bhe 'kככ ta -a -lεε, 'bhe- 'ke 'bhe -sromabכε -a ni dככ: 'E zrubakpala 'η zi, 'η nu 'yaa- 'e gbawole 'e ni!»

30 'Duη-, 'yee- laa dכε 'bhe =la; -ayile 'ke -ya yewoyככn 'e bכε -kaso 'yi 'sani- 'ke 'bhe yan -yaa' ca 'e gbawolele.

31 -Yaa' yewoyככn -vin mu 'e 'mu 'a kleγγbeya 'e 'yele-, 'ke 'mu 'mu 'wleyisriwole -a -la gbe -yככ 'e 'kככ 'mu ma. 'Bhe- 'ke 'mu gele- 'bhe -za 'e 'kpen 'yigככnle -o -kunlii 'e ni. 32 'Bhe klele 'te, 'ke -o -kunlii 'e 'bhe 'yee- yewonε 'e 'siile, 'bhe- 'ke 'bhe 'a 'pele -a ni dככ: «Mεε 'kpee 'yככ-! 'Mi 'yaa- ca mu 'e 'kpen mazatwa 'e -sroma 'la =bwa 'η ni 'bhe -zayi'. 33 'Bhi 'yrenklaa- 'mi ma gכנε- 'la gbεen-, 'e yewoyככn 'e 'yren 'yaa- sכ 'klale 'bhi ma 'bhe- gbεen- 'ezin-» 34 'Bhe ya 'e 'yi bhe, -a -kunlii 'e zruplii- gbe -yככ' 'e 'kככ 'kee- 'yee- yewonε 'e 'kpale mεε 'la zan mu -yaa nu -yrenkpale -a ta -kaso 'yi 'mu 'kככ, 'sani- -e yan -yaa pε ca 'e 'kpen gbawole 'le.

35 «'Nj Dε -Waanbhaa' 'la -yoo laanima, -e nu 'ka 'kun- lε- 'eyככε 'bhe- gbεen-, 'ke 'ka 'kpen do do laa 'eke- a -sroma 'yanle- 'ka zru 'e 'kpen 'le.»

ZESU -O GE 'ZI ZERUZALEMU

Gwlenna yaa- 'kanza-
 (Maki 10.1-12)

19 Zesu 'yanle- 'bhe jan mu 'e 'wolele, 'kee- gole- Galile 'kleen 'e 'yi, 'bhe- 'kee- gele- Zude 'kleen gbe do 'la -yoo Zrudεn yue 'e 'yre gbe do 'ε ta 'bhe 'yi. 2 'Bhe =nככ bhe 'ezin-, 'ke -zamaa' 'srε mu dכε -a zi; 'bhe- 'kee- 'mu a gadε mu 'e bheele'.

³ 'Bhe yre 'e =nɔɔ bhe, 'ke Farizi mu 'ke mu nule- -a -din, 'bhe- 'ke -wa -lɔɔkpale -jan bhee bɔ zayi' -a -lɛɛ dɔɔ: «-Kɔɔ' a 'toŋ 'e ta, mɛɛ do sɔ 'ploole -a na ma 'ke 'bhe -za 'tɔle- -za =kla ɛɛ?»

⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu -o -lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka 'laa -jan 'lɛɛ- 'bhe tapele -Waanbhaa' a 'Sewɛ 'e 'yi ɛɛ? -E pe 'kaa: <'Drunyan zisan' bhla 'e zi, -Waanbhaa' gwlaan- 'pegee le =kla;>⁵ 'bhe- -e pe dɔɔ: <'Bhela- -zayile 'gwlaan- nu gole -a dɛ 'pegee -a nɛɛ -din, 'bhe- -o 'pegee -a na nu 'kpale- do ma, 'bhe- -o mɛɛ plɛ nu klele mɛɛ do 'kpɔ 'le.>⁶ 'Bhe klegbeya 'e 'yi, waa nu kle -li mɛɛ plɛ, 'duŋ- -o nu klele mɛɛ do 'kpɔ -la -le. -Waanbhaa' pɛ plɛ 'la =kpaa 'eke- ma do, -yoo 'ke -za 'le 'ke bhaaplɛŋ 'laa -o go 'eke- ma.»

⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke *Farizi mu 'e -o Zesu =lɔɔkpale 'kaadɔɔ: «-Mele =kla 'bhe- *Moizi 'a =pia dɔɔ 'ke mɛɛ do -o -a zi 'bhii- -e gwlenna yaa- 'kan 'yee- 'pegee -a na plɛŋ-, -e 'bhe 'sewe 'kpa -a na 'kɔɔ, 'bhe- -e ploo 'bhe ma ɛɛ?»

⁸ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka zru -yɔɔya' -la ma, 'bhe- Moizi 'a =pia 'ka ni 'ka 'plool- 'ka 'na mu 'e ma; 'kebhaale, 'drunyan zisan' bhla 'e zi yaa -yaa 'bhe gbɛɛn- -gee'. ⁹ 'Duŋ- 'mi pe 'ka ni dɔɔ: 'Ke mɛɛ 'la zan na laa gwlen -glinle', 'ke 'bhe zan 'e 'ploola- 'bhe 'na 'e ma, 'bhe- 'kee- le -bhɛɛke' 'yalaa-, 'bhe zan 'e -e -yanbhɔɔya -la =kla 'bhe gbɛɛn- bhe.»

¹⁰ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -wa pele- -a ni dɔɔ: «'Ke 'gwlaan- do 'pegee -a na plɛŋza -o 'bhe- gbɛɛn- bhe, -trɔn 'laa -o gwlenna yaale 'e ma.» ¹¹ -Ayile, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni 'kaa: «Mɔɔkpen' 'laa sɔ dɔle- 'bhe -jan -glɔɔn 'lɛɛ- =la, 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' 'bhe 'seŋ =naa mɛɛ mu 'la zan mu ni, 'mu -la ba. ¹² 'Bhe ya 'e 'yi, mɛɛ 'ke mu laa sɔ le 'sile, 'bhe -za 'e -daa -a 'san -o ya yi ma. -A 'ke mu laa sɔ le 'sile, -amasɔyi -woo 'gwlaan- -trɔ mu 'le. 'Bhe- mɛɛ 'ke mu 'ezin-, waa dɔ -a =la 'ke -o -le si laanima -bhleŋgbeya -wa 'e 'bhe -za 'yi. 'Ke mɛɛ 'la zan sɔ -jan 'lɛɛ- 'yimale -ya -yima!»

Zesu -o -nɛ 'fientɔnɛ mu 'e 'dumawo zii'

(Maki 10.13-16; Luki 18.15-17)

¹³ Mɛɛ 'ke mu -nwa -nɛ 'ke mu 'le Zesu ni, 'kooko- -ya gbɛkpa' 'mu ma, 'bhe- -ya 'seriwo 'mu ma. 'Duŋ- -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'yranna- 'bhe zan mu 'e zi. ¹⁴ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «-Kaa 'to 'ke -nɛ 'fientɔnɛ mu 'e nu 'ŋ ba, 'ka 'laa 'bhe 'saawole -o 'kɔɔ dɔɔ waa nule 'mi ba. -Amasɔyi mɛɛ 'la zan mu -o 'bhii- -nɛ 'fientɔnɛ mu 'lɛɛ- gbɛɛn-, 'wole- nu gele laanima -bhleŋgbeya -wa 'e ta.»

¹⁵ 'Bhe blaŋ, 'ke Zesu 'e gbɛ 'kpale 'woo- -nɛ mu 'e ma, 'bhe- 'kee- gele- yre -bhɛɛke' do =nɔɔ.

-Naflo zan -zwanne do a -za

(Maki 10.17-31; Luki 18.18-30)

¹⁶ Mɛɛ do 'e 'mabɛɛnna Zesu -din, 'bhe- -ya =lɔɔkpaa dɔɔ: «'O Daan mi, 'ŋ sɔ -mɛ za -lrele' 'gbu -la klele-, 'bhe- 'ŋ -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o -a ma 'bhe 'sɔɔwo- ɛɛ?»

¹⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni 'kaa: «-Mele =kla 'bhe- 'yoo- 'ŋ =lɔɔkpa' zii' -za 'wlan za ma ɛɛ? -Waanbhaa' do -kplɛn -le 'ewlanle. 'Ke 'ya =pia -e gele- bole -yre ma -si yre 'e =nɔɔ, 'toŋ mu 'e 'klɔsikun.» ¹⁸ 'Yee- mɛɛ pe Zesu dɔɔ: «'Toŋ mu 'e -dele ɛɛ?»

'Bhe- Zesu 'a 'lɛkwan- -a ni dɔɔ 'woo- 'toŋ mu 'e 'wole- -gɛ: «'Yaa mɛɛ dele; 'yaa -yanbhɔɔya klele, 'yaa -faanwole, 'bhe 'pegee 'yaa bhla 'kpale- mɛɛ 'kedo- 'kpɔ ma;¹⁹ 'bhe- 'yee dɛ 'pegee 'e nɛɛ -lɛdɔ' -a ma; 'bhe 'pegee 'e -vindo' mi -za 'sɔ 'e ni 'bhii- 'e -za sɔ 'e 'gbu ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.»

²⁰ 'Duŋ- 'yee- -zwanne 'e pe Zesu ni 'kaa: «'Ŋ 'bhe 'toŋ mu 'la bhe 'mu 'kpen 'klɔsikwan gban, 'ŋ sɔ -a -dela 'klɔsikunle 'ezin- ɛɛ?» ²¹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Kee 'yoo- -a zi 'bhii- 'e 'lɛsɔle kle, ge 'e 'kɔɔɔ- mu 'e 'kpen gɔn, 'bhe- -o ma -gɔli' 'e 'na 'kɔɔflɛŋzan mu ni. 'Kee 'bhe =kla, 'bhe- 'yaa- -naflo -bebe nu klele lafle' 'yi. 'Bhe blaŋ, nu dɔ 'ŋ zi 'tɛ.»

²² 'Duŋ- 'yee- -zwanne 'e -e 'bhe -jan mu 'e 'male-, 'kee- gele- -a wleyisriwole 'le, -amasɔyi naflo -bebe -yaa 'kɔɔ.

²³ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'e ni dɔɔ: -Naflo zan do gele la laanima -bhleŋgbeya -wa 'e ta 'dɛ. ²⁴ 'Bhe- 'mi 'a pe 'ka ni 'ezin- dɔɔ: -Naflo zan do gele laanima -bhleŋgbeya -wa 'e ta 'bhe 'lale- 'yiya- 'ke 'bhe kan 'yɔɔnma do 'kan- le- ma -mɛsiɛnɛ do -gluu zi 'bhe ta.»

²⁵ Zesu a -klanlanɛ mu 'e, -o 'bhe -jan 'e 'male-, 'ke -o 'kpeleɛnile -o ma, 'bhe- 'ke -wa pele- dɔɔ: «-De 'gbu -le sɔ gole- -za 'yi ɛɛ?»

²⁶ Zesu 'e 'yrekpale -o ta, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Bhe -za 'e kle 'seŋ 'laa -o bhaaplɛŋ mu ni. 'Duŋ- -za 'kpen 'seŋ -o -Waanbhaa' ni.»

²⁷ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Pieri 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'E 'yrek- pa -gɛ, 'o nɔɔ -ploola pɛ 'kpen ma, 'bhe- -o =nwa 'e zi, 'o mɔɔ nu -mɛ -trɔn -la -sɔɔwole 'bhe ma ɛɛ?»

²⁸ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'e ni dɔɔ: 'Ke *Bhaaplɛŋ Gbe 'e 'yalaa- yi -nɛ 'la ta -yaa' 'tɔbɔ ma -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta 'drunyan dɛɛ 'e 'yi, 'ka mu mɛɛ vu ta plɛ 'la 'yaa- 'ŋ zi yrekpen- =nɔɔ, -o nu -bhleŋgbeya 'yaakpe- mu nale 'ka 'kpen do do ni, 'bhe- 'ka nu Izraeli -gbaa vu ta plɛ 'e 'kitikanle. ²⁹ 'Bhe- 'duŋ-, 'ke mɛɛ 'la zan -yaa' 'fɛ mu oo, -a nɛɛnɛ- 'gwlaan- mu 'pegee -a nɛɛnɛ- le mu oo, -a dɛ 'pegee -a nɛɛ oo, -a -nɛ mu 'pegee -yaa' gba mu 'kpen =twa -a nɔɔ- 'mi -zayi', 'bhe zan nu 'bhe yeke- maza -glɔɔn -kɛmɛ do -sɔɔwole, 'bhe- -a 'ciɛn nu klele 'ke -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe- 'le.

³⁰ 'Duŋ-, mɛɛ 'la zan mu -o -zɔn zilɛɛ- mu 'le, 'mu -bebe nu klele -zanta' mu 'le too; 'bhe- mɛɛ 'la zan mu -o -zɔn -zanta' mu 'le, 'mu -bebe mu nu klele zilɛɛ- mu 'le too.»

-Drɔɔ gba la yewone mu ma jan

20 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «Laanima -Bhleŋgbeya -wa 'e 'pwele- -o 'ke gbazan do a -za -la -le. 'Yee- gbazan 'e 'pwela- zwan 'tutu 'e zi, 'kooko- -e sɔ yewone mu 'kunle, 'bhe- 'mu ge yewole -yaa' -drɔɔ gba 'e ta.

² 'Yee- 'pegee yewone mu 'e -bɛŋgwa -yrekpaa' do ta ye

-sra 'e 'bhe ma, 'bhe 'yaa- *denie* -goli' 'tanbha do. 'Bhe 'yi 'ke -yoo winbale yewo yre nca- -yaa' -drca gba 'e 'yi. ³ 'Bhe blaana, -yretbhe gwlen -wlen bhla 'e zi, 'ke 'yee-gbazan 'e ge gbe drɛwole -wa 'kpee -kpan 'e ta 'ezin-, 'bhe- 'kee- yewone 'bheke mu yele-. 'Mu 'laa -yaa ye 'kedo- 'kpa 'wo zii'. ⁴ -Ayile, 'ke gbazan 'e -ya pele- -o ni dca: <'Ka mu ge 'ezin- yewo 'an -drca gba 'e ta, 'bhe- 'n nu -yrekpa' do ta -sra 'nale- 'ka ni.> ⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke 'bhe yewone mu 'e -o gele- gba 'e ta. -Yrekpa' bhale, 'ke gbazan 'e gele- 'ezin- -wa 'e 'kpee, yewone mu baan' -glin yre nca-; 'bhe- -yretbhe bhla bii bhla 'e zi, 'ke -ya klele- 'bhe klegebaya do 'e 'yi. ⁶ -Yretbhe baa- 'waati 'e ba, 'ke gbazan 'e ge gbe drɛwole 'ezin- -wa 'kpee -kpan 'e ta, 'kee- yewone mu 'e 'ke mu yele-. 'Bhe klele 'ke -yoo -lrcpale dca: <'Kee- 'san zwanzi 'e ma, 'ke 'bhe nu 'tenle- yromazi 'e ma, -mele =kla 'bhe- 'ka dulale -o -ge 'ke 'ka 'laa ye 'kedo- 'kpa wo ee?> ⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke -wa -lekwan gbazan 'e ni 'kaa: <Mee 'kedo- 'kpa 'laa ye nale -o ni.> 'Bhe- 'ke -ya pele- -o ni dca: <'Ka mu ge 'ezin- yewo 'an -drca gba 'e ta!>

⁸ <Yromazi bhale, 'ke gbazan 'e -ya pele- -yaa' yewone mu -kunlii 'e ni dca: <Yewone mu 'e 'sii, 'bhe- -o 'kpen gbawo do do 'kee- san mee 'la zan mu -nwa boolazi 'mu ma, 'kee- ge 'tenle- mee -lwa mu 'e ma.> ⁹ Yromazi -yretbhe baa- bhla zi mee mu 'e 'nule-, 'ke -o 'kpen do do -yrekpa' do ta -sra -srcawole. ¹⁰ 'Bhe blaana, zwan 'tutu zi mu 'e, 'mu 'bhe 'yele-, 'mu 'kpee ma, 'mu -sra 'e 'yaa- 'kanle- boolazi mu 'e 'mu a pe -sra 'e ta. 'Dun- -o 'kpen do do -yrekpa' do ta -sra -la -srcawo. ¹¹ 'Bhe mu 'bhe -yrekpa' do ta -sra 'e -srcawole, 'bhe 'lalawo -o ma, -o gbazan 'e 'tapia- -o -lela'. ¹² 'Bhe- 'ke wa pele- dca: <Yewone mu 'le- 'mu =nwa -yretbhe baale blaana, 'bhe- -o yewo- 'waati san- 'gbu -la ba, 'bhe- 'yoo 'kpen 'sra- 'e =kla do. 'O nca 'dun- 'o -yrekpa' do 'e -gaa 'o 'trebhalele ye 'e 'kca -yretbhe -bhile' 'e =la.> ¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke gbazan 'e -ya zikpale -o do ni dca: <'N 'bhegwlen-, 'naa 'e tabhlele, 'bhi 'pegee 'mi 'laa -berngole -yrekpa' do ta -sra -la ma ee?> ¹⁴ 'Yaa- -sra 'e 'kun -ge 'bhe- ge 'e ba. 'N -sra yek- 'la 'naa- 'e ni, 'n 'yoo- -a zi 'bhii- 'n 'bhe- yek- 'na mee la zan yewo- boolazi 'bhe ni 'ezin-. ¹⁵ 'Ke pe 'la klele -swa 'n ni 'n 'kcape- mu 'e 'le, 'naa ca 'bhe klele- ee? Taa- 'yee -teekpa' zii' 'n ma 'an wlanya 'e -za 'yi ee?> ¹⁶ 'Bhe klegebaya 'e 'yi, Zesu pe 'ezin- dca: <Mee 'la zan mu -o -zca -zanta' mu 'le, 'mu -le nu klele zilee- mu 'le too; 'bhe- mee 'la zan mu -o zilee- mu 'le -zca, 'mu -le nu klele -zanta' mu 'le too.>

Zesu -o -a deza 'pegee a bweza gale ba 'e 'wogbaya yaga mi 'wo 'zi

(Maki 10.32-34; Luki 18.31-34)

¹⁷ Zesu 'yaa- Zeruzalemu 'taa 'e ta bhla 'la ba, 'kee- yaa -kranlana mu 'e 'siile 'edanma, 'bhe- 'ke -ya pele- -o ni dca: ¹⁸ <'Ka 'ka 'trcnbad doo, -kca' gelawo zii' Zeruzalemu -ge bhe, -o nu *Bhaaplen Gbe* 'e 'lenale 'sra-ka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee 'Torj daan mu 'e ni, 'bhe- 'mu nu a pele 'kaa -wa de. ¹⁹ -O nu a -lenale Zuufu kle mu 'e ni, 'bhe- 'mu nu 'sconsile -a ma, 'bhe- 'mu nu -a

zita zcne 'ke gbanbhle 'le; 'bhe blaana, 'mu nu a gbaana -yrigbale do ta. 'Dun-, -a gale blaana -yrekpa' yaga mi ma, -e nu bewele gale ba.>

Zaki 'pegee Zaan nee 'e -yoo -za do -yrewo' zii' Zesu ma
(Maki 10.35-45; Luki 22.25-27)

²⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke Zebede 'na, Zaki 'pegee Zaan nee 'e, 'bhe 'e 'mabeenle Zesu -din, 'ke -ya 'kpa zenle- Zesu 'le, 'bhe- 'kee- -za do -yrewole 'bhe ma. ²¹ Zesu pe -a ni dca: <'Yoo- -me pe -la zi ee?>

-Ayile, 'ke -ya pele- Zesu ni dca: <'E 'liiwli- na 'n ni 'bhe ta dca 'kee -ja yaale 'waati 'la ba 'yaa- -bhlegebaya yaayre 'e nca-, dca -a -la 'ke 'n gbe ple 'le- -a do yalaa' 'e gbeyie ta, 'bhe- -a -bheke' do 'e 'bhe yalaa' 'e gbekoo- ta.> ²² 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele dca: <'Ka -o pe 'la 'yrewo zii' 'n ma 'ka 'laa 'bhe dca. 'N nu -yren peyan- do 'la 'bhe mile 'ka ca 'bhe 'mile- ee?> -Wa -lekwan Zesu ni dca: <'Aani!' 'O nca ca 'bhe 'mile.> ²³ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dca: <Wlan -le 'bhe 'le, 'n nu -yren peyan- do 'la 'mile- 'ka nu 'sca- 'bhe 'ke 'mile-. 'Dun- 'n gbeyie ta yaayre oo, 'n gbekoo- ta yaayre oo, 'mi 'laa -o 'bhe 'na mi 'le. 'N De -Waanbhaa' -le 'bhe yaayre mu 'e -lemagaanna gban mee 'la zan mu ni, -e nu 'mu 'nale- 'bhe- zan mu -la ni.>

²⁴ Zesu a -kranlana mu -vin vu 'e 'bhe -jan 'e 'male-, 'ke -woo zrupliile 'woo- neene- ma ple 'e ma. ²⁵ 'Bhela- -yile, 'ke Zesu -o 'kpen 'siile, 'bhe- 'ke -ya pele- -o ni dca: <'Kaa 'yaango- dca 'drunyan 'le- 'yi mee gbalaana mu 'e 'kpaale- -o -waa' mee mu 'e 'wiin-, 'bhe- -o mee mu ng- blo kpala' -o =la. ²⁶ 'Dun-, 'ka mu laa 'bhe 'yansi za klele 'ka 'plen-. 'Ke mee 'la zan -a zi 'bhii- -e kle 'ka ta mee gbalaana 'le, 'bhe zan 'e kle 'kaa- yewone 'le. ²⁷ 'Bhe- 'ke mee 'la zan -a zi 'bhii- -e kle 'ka 'kpen 'le mi 'le, 'bhe zan 'e kle 'kaa- lu 'le. ²⁸ 'Bhe klegebaya do 'yi bhe, *Bhaaplen Gbe* 'e yaa nule mee mu klele -yaa' yewone mu 'le, 'dun- -e =nwa -a 'gbu klele mckpen' a yewone 'le, 'bhe 'pegee 'ke -ya 'gbu 'si 'e kle 'ke mee -bebe tagbawo pe 'le -Waanbhaa' ni.>

Zesu -yre 'wi mi ple -bheela

(Maki 10.46-52; Luki 18.35-43)

²⁹ -O gole Zeriko -wa 'e 'kpee, 'ke -zamaa' 'sre do dcale -o zi. ³⁰ 'Bhe =nca bhe, -yre 'wi mi ple yaale -yaa zi 'e 'lezi-, 'bhe- 'mu 'a male 'kaa Zesu yaa- 'kan zii', 'ke 'mu -gbekana 'ke -wa pe dca: <Meezan, Davidi 'nran-, 'o 'yrenkla 'e ma!> ³¹ 'Dun-, -zamaa' 'e 'yaa- -yran 'zii -o zi dca -woo taga. 'Bhe- drca, -o -yaa -gbekana' zii' 'ezin- 'egbale dca: <Meezan, Davidi 'nran-, 'o 'yrenkla 'e ma!> ³² 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu dulale, 'ke -yoo 'siile, 'bhe- 'ke -yoo -lrcpale dca: <'Kaa- zi 'bhii- 'n -me pe za 'gbu -la kle 'ka ni ee?> ³³ -Wa -lekwan Zesu ni dca: <Meezan, -a kle 'bhe- 'o 'yre 'liiploo-, 'bhe- 'o yre ma ye.> ³⁴ 'Bhe 'yi bhe, 'ke -o -yrenkla Zesu ma, 'bhe- 'ke -ya gbe 'kpale -o -yre mu 'e ta. 'Bhe yre do 'e =nca bhe, 'ke -o -yre 'li- iploole, 'bhe- 'ke -o dcale- Zesu zi.

Zesu 'wlayrε- Zeruzalemu
(Maki 11.1-11; Luki 19.28-40; Zaan 12.12-19)

21 Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε =bhwa Zeruzalemu -wa 'ε -din -wa 'nε do 'la -o -yaa 'bhe sii Beti-faze 'bhe ta. 'Bhe -wa 'nε 'ε 'yaa- vλε gκκn 'la kpe -la -o -yaa 'bhe sii <Olivi diinj vλε gκκn>. 'Bheε- 'kee- -yaa' -klanlanε ple winbole -o -lεε dκκ: ² «-Ka ge 'ka 'lεε -wa 'nε 'la bhe 'bhe ta; 'ke 'ka =bhwa -a =nκκ -gun, 'ka nu -soofali da do -yrelε' yeλε -yri diinj do ma; 'bheε- -a -nε do dulale -o -a -din. -Ka -o 'ploο-, 'bheε- 'ka nu 'ke -o -le. ³ 'Ke mεε 'la zan 'ka 'lrcκpaα-, 'kaa pe 'bhe zan 'ε ni dκκ: <Mεεzan maza -dwa -o ma.> 'Ke 'bhe =kla, 'bhe yrε do 'ε =nκκ bhe, -e nu dκλε -a -la 'ke 'ka nu -o -le.»

⁴ 'Dun- 'bhe =kla 'bheε- κλεgbeya do 'ε 'yi, 'kooko- -Waanbhaa' -lεla' janwo mi 'ε -jan 'la =woa 'elwale gban 'bhe 'lεε-; -ya =pia dκκ:

⁵ «-Kaa pe Zeruzalemu -wa 'ε ta mu 'ε ni 'kaa: -Ka 'ka -yrεkpa' doo, 'kaa -bhλεngbe 'yidκκ- bhabha 'ε -yoo zan, -a yaale -o -soofali 'nε do ta, -soofali da do 'kpee -nε.»

⁶ -Yaa' -klanlanε ple 'ε -o gele, -ya =pia -o ni -o -za 'la kle 'ke -o 'bhe κlele-. ⁷ -Ayile, 'ke -o nule- -soofali da 'pegee 'bhe 'nε 'ε 'le. 'Bheε- 'ke -woo ta dunε- tralape mu 'ε gole-, 'bheε- 'ke -o 'mu 'kpaale -soofali mu 'ε ta. 'Bheε- 'ke -o Zesu 'yaale 'bhe do ta. ⁸ 'Bhe κλεgbeya do 'ε 'yi, -zamaa' 'ε 'plenj- mεε -bebe 'mu ta dunε- tralape mu 'ε -gwa, 'bheε- -o 'mu -kpalaa' zibhe 'ε 'lii; mεε 'ke mu -yri -laa mu -kaan, 'bheε- 'mu 'bhe mu -kpalaa' zibhe 'ε 'lii 'ezin-. ⁹ 'Bhe κlele 'tε, 'ke -zamaa' 'ε 'lεdo- 'kanle -a -lεε, 'bheε- 'ke -a -le -vindo' 'ε dκle- -a zi, 'bheε- 'ke -woo -weli' mu 'ε 'wlenle- 'eke- zi 'ke -wa pe dκκ:

«Ozana! Davidi 'nranε- 'ε -yaa' pε -le 'ke 'tκbhκleya 'le!† Mεε 'la zan -o zan Mεεzan 'tε 'ε 'yi, bhaa -Waanbhaa' 'e -dκκbo'!

-Waanbhaa' a 'tκbhκleya 'ε -yoo yikpensee ta lafle' 'yi!»

¹⁰ Zesu 'wla bhla 'ε zi Zeruzalemu, -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'yaa- -o gaan ta. 'Bheε- mεε mu 'ε 'yaa- 'eke- -lrcκpa' zii' dκκ: «-Dele mεε 'lεε- 'le εε?» ¹¹ -Zamaa' 'ε 'yaa- 'lεkun zii' -o ni dκκ: «-Waanbhaa' -lεla' janwo mi Zesu -le. -E da Nazareti, Galile 'kleen 'ε 'yi -wa 'nε do ta.»

Zesu -ja wlale -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la
(Maki 11.15-19; Luki 19.45-48; Zaan 2.13-16)

¹² Zesu -ja wlale -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, 'kee- pεgκn mu 'ε 'pegee pεlκ- mu 'ε 'kpen -gbinle' -a -la. -E -gκli' tabκκ mu 'ε -waa' -tabali mu 'pegee kpro gκn mu 'ε 'yaakpe- mu 'ε 'kpen 'lεbhulaa.

¹³ 'Bhe blaen, 'ke -ya pele- -o ni dκκ: «-Waanbhaa' pe -yaa' 'Sεwε 'ε 'yi dκκ: <-O nu 'a pele 'an 'fε 'ε ma 'seri-wofε.> 'Bheε- 'ka mu 'a =kla 'ke -faannii' mu gaan 'fε 'le.»

¹⁴ -Yrε 'wi mu 'pegee gaan 'siε mu 'ke mu =nwa Zesu -din -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, 'bheε- -yoo 'kpen 'bheela-. ¹⁵ 'Dun- 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee 'Tonj daan mu 'ε -o Zesu a 'sκle- maza mu 'ε 'yele-, 'bhe

'pegee -wa male 'kaa -nε 'ke mu -yaa pe 'zi dκκ: «Davidi 'nranε- -yaa' pε -le 'ke 'tκbhκleya 'ε 'le», 'ke -woo zrupli- ile 'a ma. ¹⁶ -Ayile, 'ke -wa pele- Zesu ni dκκ: «'E 'trκn -o -o wojan 'ε ma εε?» Zesu 'bhe zikpaa- -o ni dκκ: «-Aani!' 'An =maa. 'Ka 'laa -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi -jangκ' 'lεε tapele -lido' εε? -A yκκndeλε -o dκκ: <'Ya =kla 'bheε- -nε 'fientrκnnε mu 'pegee -nε 'yientenne mu -o 'η 'tκbhκ zii'.>»

¹⁷ 'Bhe blaen, 'ke -yoo 'tole -o dulayrε 'ε =nκκ ye, 'kee- gole -wa 'ε 'kpee, 'bheε- 'kee- gele- Betani -wa 'nε 'ε ta. 'Bheε- -e =yia 'bheε- =nκκ ye 'bhe -bi 'ε zi.

Zesu figi diinj do 'danganwoa
(Maki 11.12-14; 11.20-25)

¹⁸ 'Bhe ta tooklin- yi 'le zrwan 'ε zi, Zesu 'niina- bhla zi Zeruzalemu, 'ke gκnκ 'a dεle-. ¹⁹ 'Bhe κlele 'tε, 'kee- figi diinj do yeλε- zibhe 'ε 'trκn ta, 'bheε- 'ke -ya mabeenle 'bhe -din. Yaa 'bhe bhaa 'kedo- 'kκp 'yeλε- 'bhe 'yi, 'ke yaa 'e go 'bhe 'laa 'te ba. -Ayile, 'ke -ya pele- 'bhe ni dκκ: «'Yaa nu 'e bhaa κlele -li 'kee- 'san -zκn ma!» 'Bhe yrε do 'ε =nκκ bhe, 'ke figi diinj 'ε gale-. ²⁰ Zesu a -klanlanε mu 'ε -o 'bhe 'yele-, 'ke -o 'kpeelεnile -o ma. -Ayile, 'ke -o Zesu 'lrcκpale dκκ: «-E =kla 'nale- 'bheε- figi diinj 'lεε- -gaa yrε do 'kκp 'ε =nκκ -gun εε?» ²¹ 'Bhe κlele 'tε, 'ke -ya 'lεkunle -o ni dκκ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sκwεε- 'ε ma dκκ 'ke 'ka 'ka =kpaα -Waanbhaa' 'yi, 'bheε- 'ke 'ka zru =kla do -a ni, 'ka nu 'sκλε- 'η -za 'la =kla figi diinj 'lεε- ni 'bhe 'yan- si za κlele-, 'bheε- drcκn', 'ka nu 'sκλε- a pele- vλε gκκn 'la bhe 'bhe ni dκκ: <-Yro 'e gbaanyrε 'ε =nκκ, 'bheε- ge bκ wεyi- 'ε ba.> 'Bheε- 'bhe nu κlele- 'te. ²² 'Ke 'ka 'ka =kpaα -Waanbhaa' 'yi, 'ke 'ka pε 'tκle- pε 'bhe 'yrεwoa- -a ma 'seri 'yi, 'ka nu 'bhe 'srκwκλε.»

Zesu a -gκκyα' 'ε da 'naa- -a ma εε?
(Maki 11.27-33; Luki 20.1-8)

²³ Zesu -ja wlale -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, 'bheε- -e mεε mu daanle -saan -Waanbhaa' a -jan 'ε 'le. -E -yaa -o daan 'zi 'waati 'la ba, 'ke 'sraka 'lεna mu -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu mu a 'gwlaan- gbalaan mu 'ε -o nule- -a pele -a ni dκκ: «-De 'gbu -le pe 'e ni dκκ 'e -za mu 'lεε- κle εε? 'Bheε- -de 'gbu -le -o κle 'senj =naa 'e ni εε?» ²⁴ Zesu pe -o ni dκκ: «'Mi 'ezin- 'η 'yoo- zan -za do 'kκp 'yilrcκpale 'ka ma, 'bheε- 'ke 'ka 'bhe 'lεkwan- 'η ni, mεε 'la zan -za mu 'lεε- κle 'senj =naa 'η ni, 'η nu 'bhe zan 'ε 'tε 'ε 'kanle- 'ka ni. ²⁵ -Dele Mεε Wiinjfe' Mi Zaan 'winbwa- mεε mu wiinjfeyrε nκκ-, -Waanbhaa' taa- bhaapλεη mu εε?» 'Bhe ya 'ε 'yi bhe, 'ke -o zaabκle 'san- le 'eke- plej- 'ke -wa pe dκκ: «'Ke 'wa 'lεkwan- -a ni 'kaa -Waanbhaa' -le 'a 'winbwa-, -e nu 'o 'lrcκpale dκκ: <-Mela ma 'ka 'laa 'ka 'kpaλε- -a -yi εε?» ²⁶ 'Bheε- 'ke 'wa 'lεkwan- -a ni dκκ: «'Bhaapλεη mu -le 'a 'winbwa-, 'woo- -gbalaan 'zi -zamaa' 'ε 'lεε.> -Amarsκyi mκκpen' 'kpee ma 'yee- Mεε Wiinjfe' Mi Zaan -yaa 'ke -Waanbhaa' -lεla' janwo mi do 'le.» ²⁷ -Ayile, 'ke -wa -lεkunle Zesu ni dκκ: «'Waa 'bhe zan 'ε dκκ.» 'Bheε- Zesu 'bhe zikpaa- -o ni dκκ: «'Mi 'dun-, mεε 'la zan -za mu 'lεε- κle 'senj =naa 'mi ni, 'naa nu 'bhe zan 'ε 'tκkanle 'ka ni.»

† 'Bhe 'yi -le dκκ: <Bhaa -Waanbhaa' 'a go -za 'yi! -Kaa mag- baandel>.

Mεε do gbe plε ma -gɔɔn

28 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ka mu 'a pe -za 'lεε- 'bhε ma 'nale- εε?» Mεε do gbe -yaa plε, 'bhεε- -ya -pia -a gbe -lwa mi 'ε ni dɔɔ: «'Nj gbe ge yewo -zɔn 'an -drɔɔ gba 'ε ta. 29 A gbe -lwa mi 'ε 'bhε 'a 'lεkwan- -a ni dɔɔ: «'Naa -o gele-». 'Duŋ- boolazi bhɔle, 'ke -zadɔwεε dɔle 'bhε ma, 'ke 'bhε 'bhε zru niinale, 'bhεε- 'ke 'bhε gele- -drɔɔ gba 'ε ta. 30 'Bhε klεgbeya do 'ε 'yi, 'yee- mεε do 'ε -ya -pia -a gbe plε mi 'ε ni dɔɔ 'bhε ge -yaa' -drɔɔ gba 'ε ta. 'Bhε yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'bhε pe -a ni dɔɔ: «'Nj dε, 'ŋ nu gele». 'Duŋ- 'bhε 'laa gele gba 'ε ta -titi. 31 'Woo- gbe plε 'la bhe -o -de 'gbu -le -o dε 'ε zru maza =kla εε?» -Wa -lεkwan Zesu ni dɔɔ: «-A gbe -lwa mi 'ε 'bhε -le.» -Ayile, 'ke -ya pele -o ni 'kaa: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'zɔwεε- ma dɔɔ 'nisrakun mu 'ε 'pegee gwlen -glin le mu 'ε 'mu -le nu wlale 'ka 'lεε -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya -wa 'ε ta. 32 -Amasrɔyi Mεε Wiifε' Mi Zaan =nwa -lεdɔɔleya zibhε 'ε zrɔnle 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'laa 'ka 'kpale- -a -yi; 'duŋ- 'nisrakun mu 'pegee gwlen -glin le mu 'mu -le 'e -kpa a -a -yi. 'Bhεε- 'duŋ-, 'kaa 'yelowo 'bhii- 'nisrakun mu 'ε -woo -kpa a Mεε Wiifε' Mi Zaan 'yi, -mele =kla 'bhεε- 'ka 'laa 'ka zru niinale 'bhεε- 'ka 'ka kpa -a -yi εε?»

Yewonε 'yɔɔ- mu ma -gɔɔn (Maki 12.1-12; Luki 20.9-19)

33 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbado 'ezin- -gɔɔn 'lεε- 'bhε =la doo: Gbakpa' mi do -drɔɔ gba do -kpa a. 'Bhεε- -e 'jasa do =bwa gba 'ε zi, 'bhε 'pegee -e -drɔɔ 'yigo- -gluu dɔ -kaan, 'bhεε- -e 'kpaane do -dwa 'kpata- do wiif- gba 'ε gooba yala- mi 'ε 'yaayrε- 'le. 'Bhε bla an, 'kee- 'yee- -drɔɔ gba 'ε gbεkpale gba 'ε 'yikpa yetane mu 'ε 'kɔɔ. 'Bhε bla an, 'kee- gele- 'taa do ta. 34 -Drɔɔ bhaa 'kan bhla 'ε 'bhɔle- 'e -din, 'ke gbazan 'ε -e -yaa' 'fε 'ε =la yewonε mu 'ε winbɔle -yaa' -drɔɔ gba -yikpa' yetane 'ε mu 'ε ba, -yaa' pε -drɔɔ bhaa 'si zayi'. 35 'Bhε 'duŋ-, 'woo- -drɔɔ gba la yetane mu 'ε -o gbazan 'ε -yaa' yewonε mu 'ε 'kunle, 'ke -wa do zita zɔnle-; 'bhεε- 'ke -wa -bhεεke' do 'ε dele-, 'bhεε- 'ke -o -wa yaga mi 'ε dele- kpoti 'le. 36 'Bhε bla an, 'ke gbazan 'ε -e -yaa' yewonε mu 'ε -bhεεke' mu winbɔle 'woo- -drɔɔ gba la yetane mu 'ε zi. 'Bhε mu -bebe 'yi 'yaa- ya -a -lwa mu 'ε ni. 'Duŋ- 'woo- -drɔɔ gba la yetane mu 'ε -o 'mu =kwan 'eyɔɔle 'ezin- 'bhii- -a -lwa mu 'ε gbεεn-. 37 'Bhε 'yi, 'ke gbazan 'ε -ya pele- dɔɔ: «'Ke 'mi 'ŋ gbe 'ε 'winbwa- -o ta, -o nu -gasikpale 'bhε 'lεε.» -Ayile, 'kee- 'bhε 'winbɔle -o ta 'tε. 38 'Duŋ-, 'woo- -drɔɔ gba la yetane mu 'ε -o gbazan 'ε gbe 'ε 'yele-, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Gba 'ε nu bolε mεε 'lεε- 'yela- ni boolazi 'ke -a 'ciεn 'le. -Kɔɔ' 'a dε, 'bhεε- -a 'ciεn 'ε bo -kɔɔ' ni!» 39 'Bhε klεle 'tε, 'ke -o 'bhε 'kunle, 'bhεε- 'ke -o gele- 'kεle- -drɔɔ gba 'ε -gɔɔma', 'bhεε- 'ke -o 'bhε dele-»

40 Zesu -o -lɔɔkpa a dɔɔ: «'Ke gbazan 'ε =nwa yi 'la 'le -o ta, -e nu -mε za -la klεle 'woo- -drɔɔ gba la yetane mu 'ε ni εε?» 41 'Bhε =nɔɔ bhe 'ke mεε mu 'ε -wa -lεkunle Zesu ni dɔɔ: «-O -yrεn 'laa nu 'klalε- gbazan 'ε ma, 'bhεε- 'bhε nu -a pele dɔɔ -woo 'kpen dε; 'bhεε- -e nu -yaa' -drɔɔ gba 'ε gbεkpale -drɔɔ gba la yetane -bhεεke' zru -lrele'

mu -la 'kɔɔ; 'kooko- 'ke -drɔɔ bhaa 'kan bhla 'ε =bhwa, 'mu -yaa pε drɔɔ bhaa na -a ni.»

42 'Bhεε- Zesu mεε mu 'ε 'lɔɔkpa gbe drεεwoa- 'ezin- dɔɔ: «-Jan 'la -yoo -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi 'ka 'laa 'bhε tapele -lido' εε? 'Bhε -jan 'ε 'bhε -le dɔɔ: «'Fε dɔ mu 'ε -o kpoti 'la -blinna 'fε dɔ bhla 'ε 'zi,

'bhε -le =kla 'ke 'fεgwle- 'ε gaan -la vlε -kpuŋ -gbεε 'gbu 'ε 'le, 'bhεε- 'bhε -le 'fε 'ε 'kpen 'yikun-.

'Bhε -za 'ε -daa Mεεzan -la ba,

'bhεε- -yoo -kɔɔ' mu -yrε 'yi 'kpeeleni maza do 'le.»

43 «'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' nu -yaa' -bhleŋgbeya -wa 'ε 'kunle- 'ka mu 'kɔɔ, 'bhεε- -e nu -a nale 'si 'bhεεke mu ni. 'Bhε 'si mu 'ε 'mu nu taawolε 'yee- -Waanbhaa' a zi 'ε ta, 'bhεε- 'mu nu -a zru maza klεle. 44 ['Ke mεε 'oo mεε 'la zan -balaa' 'yee- vlε 'lεε- ta, 'bhε zan 'ε nu klεle 'bhii- 'ke 'trε gbɔ -balaa' 'trε ma, -e wi gɔnε- 'la gbεεn- 'krokro; 'bhεε- 'ke 'yee- vlε 'ε 'lεε- -balaa' mεε 'oo mεε 'la zan ta, 'bhε zan 'ε nu klεle 'bhii- -a -lwa mi 'ε 'wigbeya 'ε gbεεn-»]

45 'Sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε -o Zesu -a -gɔɔn mu 'ε 'male-, 'ke -wa 'yaangole 'bhii- 'bhε 'yaa- 'wo -la ma -gɔɔn mu bɔ 'zi 'bhε gbεεn- bhe. 46 -Ayile, -o gbe -yaa nu 'zɔlε- Zesu 'kunle ma gɔnε- 'la gbεεn-, 'ke -o 'bhε -glinle' 'sanle. 'Duŋ- -o -yaa -gbla an 'zi -zamaa' mu 'ε 'lεε, -amasrɔyi -o 'kpen 'yaa- Zesu 'kun zii' 'bhii- -Waanbhaa' -lεla' janwo mi do 'le.

Le dɔyrε =nɔɔ 'feti ta pekoo- -gbεε 'ε ma -gɔɔn (Luki 14.15-24)

22 Zesu -jan -bebe =woa mεε mu 'ε ni 'ezin- -gɔɔn mu 'yi. -E pe -o ni dɔɔ: 2 «'Laanima -Bhleŋgbeya -wa -a 'pwele- -o 'ezin- -za 'lεε- 'bhεε- 'le: -Bhleŋgbe do 'a gbe na dɔ 'feti 'ε ta pε 'ε =kla. 3 'Bhεε- 'kee- -yaa' 'fε 'ε =la yewonε mu 'ε winbɔle mεε mu 'siiyrε- nɔɔ- 'kaa 'mu nu 'yee- ledɔyrε nɔɔ- 'feti 'ε ta, 'duŋ- 'bhε mεε mu 'ε waa dɔle -a -la 'ke -o nu. 4 'Bhε klεle 'tε, 'kee- -yaa' yewonε 'bhεεke mu winbɔle 'kaa 'mu ge -a pe mεε mu 'ε ni dɔɔ: «'Nj dri mu 'ε 'pegee 'an wi blaale mu 'ε =dia, 'bhεε- 'ŋ =yaan -o kpo 'ε klεlele. Pele 'ε =maa, -ka nu 'ŋ gbe na dɔ 'feti 'ε ta!» 5 'Duŋ- 'bhε mεε mu 'ε 'ezin-, -o do 'kɔɔ 'laa -o 'siiza- -bhleŋgbe 'ε 'kɔɔ 'bhε bɔle -klɔsi 'yi, 'bhεε- -o 'kpen -ja -waa' yewoyrε nɔɔ: -O do -ja 'bhε ba gba la, -a -bhεεke' do -ja 'bhε a pε gɔnyrε =nɔɔ; 6 'bhεε- -o -vin mu 'ε 'mu =klaa -bhleŋgbe 'ε -yaa' yewonε mu 'ε ta, 'bhεε- -o -yrεn 'ε 'kpen -glɔɔn -kpa a 'mu ta, 'bhεε- -o 'mu =dia. 7 'Bhε klεle 'tε, 'ke -bhleŋgbe 'ε -ya zrupliile, 'kee- yaa -srwase' mu 'ε 'winbɔle 'kaa 'mu ge 'woo- mεε dε mu 'ε 'kpen dε, 'bhεε- -o 'mu a -wa 'ε 'kpacie. 8 -O yanle kpo 'ε klεlele, 'ke -ya pele- -yaa' yewonε mu 'ε ni dɔɔ: «Le dɔ 'feti 'ε ta pele 'ε =maa, -o mεε 'la zan mu 'siila- 'yee- pele 'ε ma, -a -gaale' laa -yaa -o ba 'ke -wa bhle. 9 -Ka ge 'duŋ- -wa 'ε 'kpee -gbleba -gbεε mu 'ε ta, 'bhεε- 'ke 'ka 'lεpaa- mεε 'oo mεε 'la 'le, -ka 'bhε 'sii- pele 'ε ma.»

10 'Bhε ya 'ε 'yi bhe, -bhleŋgbe 'ε -yaa' yewonε mu 'ε -ja -wa 'ε 'kpee -gbleba -gbεε mu 'ε ta, 'bhεε- mεε 'tɔle- mεε -o 'mu 'siila-; 'e pe mεε wlan mu oo, 'e pe mεε -yɔɔ' mu oo, -o 'kpen =nwa, -asiikɔɔ 'feti klε 'fε 'ε =paa 'ke mεε mu 'ε 'le.»

¹¹ «'Bhε klele 'tε, 'ke -bhleŋgbe 'ε 'wlale 'feti kle 'fε 'ε =la mεε mu 'ε taglin- zayi'. 'Bhεε-, 'ke -a -yrekpale mεε do ma -o plen-, 'bhεε- le dɔyε nɔɔ- 'feti 'ε ta dune- 'laa -yaa 'bhε mεε 'ε ta. ¹² -E pe 'bhε mεε 'ε ni dɔɔ: <'Nj 'bhεg-wlɛn-, -e =kla 'nale- 'bhεε- 'e =wlaa gε, 'bhεε- 'feti ta dune- 'laa -o 'e ta εε?> 'Yee- mεε 'ε tagale =bwa -a yaalele. ¹³ -Ayile, 'ke -bhleŋgbe 'ε -ya pele- -yaa' yewone mu 'ε ni dɔɔ: <-Kaa gbε 'pegee -a gaan mu 'ε tabɔ 'ke bhle 'le, 'bhεε- -kaa blin 'pɛɛlii- laale -gblo 'ε 'yi. -E nu wisile 'bhε 'pegee -e nu -a gbenebhε mu 'ε 'sɔnkpale 'bhεε- =nɔɔ -zadɔwεε 'ε 'kɔɔ.> ¹⁴ -Amasɔyi, -Waanbhaa' mεε -bebe 'siila-, 'duŋ- -e mεε sanε- -la makwan-»

Zuufu mu 'ε -woo Zesu 'lrɔkpa zii' 'nisra gbawoza 'yi
(Maki 12.13-17; Luki 20.20-26)

¹⁵ *Farizi mu* 'ε -o -ja 'eke- yeλε. -O -yaa nu 'sɔɔε- Zesu 'kunle gɔnε- 'la gbεen- -a 'gbu 'liiwli- ma, -woo 'eke- =ya 'bhεε- -zayi', 'bhεε- -o =kpa do ma 'bhε ta. ¹⁶ -Ayile, 'ke -woo zi mu 'ε 'ke mu 'pegee Erɔdi zi mεε -lɛdo' 'ke mu winbɔle Zesu 'lrɔkpa yε nɔɔ- 'kaa: «'O Daan mi, 'wa 'yaango- 'bhii- 'e wlan pe, 'bhεε- 'e mεε mu daan -Waanbhaa' zi 'ε ta 'taawogbeyā 'ε 'bhεε- 'le wlan 'ε ma, 'bhε 'pegee 'yaa gbalaan mεε 'kedo- 'kpɔ 'lεε, 'bhεε- 'yaa mεε mu bago. ¹⁷ 'Duŋ-, 'bhi pe -za 'lεε- 'bhε 'yi 'nale- εε? -Kɔɔa' 'toŋ 'ε ta, kɔɔ' sɔ Romε mu 'ε -waa' -bhleŋgbe -gbene Sezaa 'ε -yaa' 'nisra 'ε gbawole εε?»

¹⁸ 'Duŋ- Zesu -waa' -dawli' 'ε dɔle 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «Mεε -yrekɔɔza kle mu, -mele =kla 'bhεε- 'ka -o -jan bhee 'kpa zii' 'η 'lεε εε? ¹⁹ -Ka 'yee- 'nisra gbawo *denie* -gɔli' 'tanbha do zɔn 'η ni -gε doo!» 'Bhε klele 'tε, 'ke -o 'bhε 'tanbha 'ε do zɔnle- -a ni. ²⁰ -Ayile, 'ke -yoo -lrɔk-pale dɔɔ: «-De 'gbu -la ngblo lii 'pegee -a 'tɔ yɔnɔ 'kpaale- -le 'yee- -gɔli' 'tanbha 'lεε- ta -gε εε?» ²¹ -Wa -lεkwan -a ni dɔɔ: «-Bhleŋgbe Sezaa ngblo lii 'pegee -a 'tɔ yɔnɔ 'kpaale -le 'kele-» -Ayile, 'ke Zesu a 'pele -o ni dɔɔ: «Sezaa a pε -o 'kela 'le -ka 'bhεε- gbawo 'bhε ni, 'bhεε- -Waanbhaa' a pε -o 'kela 'le -ka 'bhεε- 'na 'bhε ni 'ezin-»

²² 'Woo- mεε mu 'ε -o Zesu 'wojan- 'ε 'male-, 'ke -o 'kpeelenile -o ma, 'bhεε- 'ke -o jilale.

Saduse mu 'ε Zesu 'lrɔkpa zii' mεε bweza gale ba 'ε ba zayi'
(Maki 12.18-27; Luki 20.27-40)

²³ 'Bhε -yrekpaa' do 'kpɔ 'ε 'le, mεε 'ke mu =nwa Zesu ba; -o -yaa -o sii *Saduse mu*. 'Woo- Saduse mu 'ε 'wole- 'a pe dɔɔ 'ke mεε -gaa, yaa sɔ bwele- gale ba. ²⁴ -O Zesu 'lrɔkpa- dɔɔ: «'O Daan mi, Moizi 'a =pia 'o ni 'kaa: <'Ke 'gwlaan- do -gaa, 'bhεε- 'ke yaa -nε 'yale- -a na 'ε ta, -a gaanzidɔ 'ε sɔ -a na glaanle 'ε 'yaale; 'kooko- 'bhε -nε mu 'la 'yale -a na 'ε ta, -wa 'tɔkpa- 'mu ma.> ²⁵ 'Bhε 'laa 'sanle- bhaama: De -nε ma 'gwlaan- 'srwaple- -yaa 'o ba -gε. -O 'naagwilen- 'ε 'bhε le do -yalaa', 'duŋ- 'bhε 'laa -nε 'sɔɔwole 'bhε le 'ε ta, 'bhεε- 'bhε -gaa. 'Bhεε- 'bhε a pε gaanzidɔ 'ε 'bhε -a na glaanle 'ε =sia 'bhε 'na 'le.

²⁶ 'Duŋ- 'ezin-, -a gaanzidɔ 'ε oo, 'bhε a pε ziten' oo, 'ke 'bhε ge 'tenle- -o nεenε- 'srwaple- mi 'ε ma, -o 'kpen a pε 'ε =kla 'bhεε- gbεen- 'ezin-. ²⁷ -O 'kpen gale bla, 'ke

le mi 'ε 'gbu gale- 'ezin-. ²⁸ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke gbaa mu bwe yi =bhwa gale ba yi 'la 'le, -o -de 'gbu -le a pε nu klele 'ke 'yee- le 'ε 'le εε? -Amasɔyi 'yee -le 'ε -e =kla -o 'kpen 'na 'le do do.»

²⁹ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'lεkunle -o ni dɔɔ: «'Ka 'yinia- 'gbu 'egbenele, -amasɔyi 'kee- kpa -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε ta oo, 'kee- kpa -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ε ta oo, 'ka 'laa -o do 'kpɔ dɔ. ³⁰ Wlan 'ε ni, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'gwlaan- mu laa nu le mu 'sile- li, 'bhεε- le mu laa nu yaale -li 'gwlaan- mu 'kɔɔ, 'duŋ- -o nu bolε 'bhii- -mlεkε' mu a pε bogbeyā 'ε gbεen- lafle' 'yi! ³¹ Drɔɔn', gbaa mu bweza 'ε gale ba -Waanbhaa' -jan 'la =woa 'ka ni 'bhε ba zayi', 'ka 'laa 'bhε tapele -lido' -yaa' 'Sεwε 'yi εε? ³² -E pe dɔɔ: <'Mi 'le 'ke Abraamu oo, Izaki oo, 'bhε 'pegee Zakɔbu mu a -Waanbhaa' 'le.> -Waanbhaa' laa -o 'ke mεε gbaa mu a -Waanbhaa' 'le, 'duŋ- -yoo 'ke mεε yε male mu -la -Waanbhaa' 'le.»

³³ -Zamaa' mu 'la 'yaa- -o 'trɔnkpa zii' 'yee- Zesu ni, -e 'mu 'kpen 'liibhaala 'mu ma -yaa' mεε daangbeyā 'ε ma.

Toŋ 'la 'bhε -za 'gbu -o 'egɔɔle
(Maki 12.28-34; Luki 10.25-37)

³⁴ *Farizi mu* 'ε -wa malawoa 'kaa Zesu a -jan -dwa *Saduse mu* 'ε gbε -yi, 'ke -woo -lεkpale 'eke- ta. ³⁵ 'Bhε ya 'ε 'yi bhe, -o do 'la 'bhε 'yaa- 'ke 'Toŋ daan mi' 'le 'bhε 'yaa- zi 'bhii- 'bhε -jan bhee bɔ Zesu 'lεε, 'bhεε- -e 'bhε kun' 'bhε 'gbu 'liiwli- ma; -ayile 'kee- Zesu 'lrɔkpaale dɔɔ: ³⁶ «'O Daan mi, 'toŋ 'ε -de 'gbu -la -za -glɔɔ 'yiya- 'toŋ -vin mu 'ε ni εε?» ³⁷ Zesu 'bhε 'lεkwan- -a ni dɔɔ: «<'Yaa- Mεezan -Waanbhaa' 'ε -za 'sɔ 'e ni 'e zru oo, 'e 'nii- oo, 'pegee 'e 'kpeejan- 'ε 'kpen 'le.> ³⁸ 'Bhε -le 'ke 'toŋ =lwa mi 'ε 'pegee 'toŋ 'la -za -o 'egɔɔle 'bhε 'le. ³⁹ -A 'kela ten 'bhε zi, 'bhεε- 'ke -o 'pegee 'bhε -o do 'bhε -le -gε: <'E -vindo' mi -za 'sɔ 'e ni 'bhii- 'e 'gbu -za sɔ 'e 'gbu ni gɔnε- 'la gbεen-» ⁴⁰ Moizi a 'toŋ mu 'ε 'kpen 'pegee -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε kli gbaanle -o 'woo- 'toŋ ple 'la bhe 'wola- ta.»

Mεε -Bhee Mi -kpɔɔɔ Kriisi 'ε yaa -o 'ke Davidi 'nranε- 'te 'le

(Maki 12.35-37; Luki 20.41-44)

⁴¹ *Farizi mu* 'ε -o 'lεkpale -yaa 'eke- ta, 'bhεε- 'ke Zesu -za do -yilrɔkpaale -o ma dɔɔ: ⁴² «Mεε -Bhee Mi -kpɔɔɔ Kriisi 'ε, 'ka -mεla dan 'ka 'kpee -a ba zayi' εε? 'Bhεε- -dela -nranε -le 'kele- εε?» -O 'bhε 'lεkwan- Zesu ni dɔɔ: «Davidi -la 'nranε- -le 'kele-»

⁴³ 'Bhε 'yi bhe, 'ke Zesu -o -lrɔkpaale dɔɔ: «Lii 'Wenŋ -glɔɔya' 'ε 'yaa- Davidi ta 'waati 'la ba, -mεla ma 'bhεε- -a 'gbu Kriisi 'siila- Mεezan εε? 'Bhεε- Lii 'Wenŋ -glɔɔya' 'ε 'le -ya =pia dɔɔ: ⁴⁴ «Mεezan -Waanbhaa' 'a =pia 'an Mεezan 'ε ni dɔɔ nu yala- 'tɔbhɔ ma yaayε 'ε =nɔɔ 'η -din -gε, 'sani- 'mi 'e 'sɔɔnnii mu 'ε 'kpen ngblo kpalaal' 'e gaan =la.»

⁴⁵ «'Ke Davidi 'gbu Kriisi 'siila- <Mεezan>. 'Bhεε- -e sɔ klele- -a -nranε 'le 'nale εε?» ⁴⁶ 'Woo *Farizi mu* 'ε do 'kpɔ 'laa 'sɔɔε- 'bhε -jan 'ε 'lεkunle 'a ni. -A 'san 'bhε yi 'ε ma, yaa dɔle -o 'kedo- 'kpɔ 'kpee 'ke 'bhε 'a 'lrɔkpaale 'ezin-.

Zesu -o -la 'zi 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε ta
(Maki 12.38-40; Luki 11.39-52; 20.45-47)

23 Zesu -janwoa -zamaa' sɾε mu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε ni. -E pe dɔɔ: ² «'Toŋ daan mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε 'wole- Moizi blaantazen mu 'ε 'le 'ke -o mεε mu daan 'bhe a 'toŋ mu 'ε 'le. ³ -O pe 'ka -za 'la kle, -ka 'bhe 'kpen kle, 'bheε- -ka 'taawo -waa' mεε daangbeyā 'ε zi. 'Duŋ- 'ka 'laa 'taawole 'bhii- -o 'taa- wogbeyā 'ε gbεεn-. -Amasɾɔyi -o 'ka daan -za 'la 'le 'woo- 'gbu 'laa 'bhe kle. ⁴ -O 'kwe kpinle -gbεε mu yre 'bheε- -o 'mu dɔ mεε mu 'ε 'wiinj-, 'bheε- 'duŋ- waa dɔ -a -la 'ke -o bhɔ 'mu ba 'bhe 'kwe mu 'ε sanε- 'silele. ⁵ 'Ke -o -za 'oo -za 'la klele-, -woo 'gbu zɔn mεε mu ni. 'Bhela- -zayile, -o 'sεwεbhe mu 'la yre wi 'fle mu 'yi, 'bheε- -wa 'kpa -o -mlɛlii' 'pegee -o gbε ma, 'woo- Farizi mu 'ε 'pegee 'Toŋ daan mu 'ε -o waa pε mu 'ε 'laata- dε 'egbenele, 'bheε- -o waa dunε- gbɔɔn mu 'ε 'lεma- mu 'ε tro 'egbɔɔnle. ⁶ 'Bheε- pebhleyre -gbεε mu 'ε 'pegee Zuufu mu daanfε' mu 'ε -la zilεε- yaayre mu 'ε makunle sɔ 'wola- ni. ⁷ 'Bheε- 'ezin-, 'ke -woo -wa 'kpee -kpan mu 'ε ta, 'bhe sɔ -o ni 'ke mεε mu -o 'pubɔ-, 'bhe 'ke -woo sii <'O daan mi, 'o daan mi>. ⁸ 'Duŋ- 'ka mu, 'ka 'laa 'tolε- 'ke mεε mu 'ka sii <'O daan mi>, -amasɾɔyi 'ka 'kpen -o nεεnε- ma do mu 'le, 'bheε- 'ka daan mi -o do 'kpɔ. ⁹ 'Ka 'laa mεε 'kedo- 'kpɔ 'siile- 'trε ta -gε 'ka dε, -amasɾɔyi 'ka Dε -bhεεke' do 'laa -o 'ka Dε -Waanbhaa' 'la do -kplεn -o laanima lafle' 'yi 'bhe blaen. ¹⁰ 'Bheε- 'ezin-, 'ka 'laa 'tolε- 'ke mεε mu 'a pe 'ka ma <-kunlii>, -amasɾɔyi Krisi do -kplεn -le 'ka -kunlii 'ε 'le. ¹¹ 'Ka ba mεε gbalaan 'ε, 'bhe kle 'ka 'kpen a yewonε 'le. ¹² 'Ke mεε 'oo mεε 'la zan 'bhe 'gbu magbaandia -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ε mazinale, 'duŋ- 'ke mεε 'la zan 'bhe 'gbu mazinaa, -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ε magbaandεε.»

Zesu -o Farizi mu 'ε 'pegee 'Toŋ daan mu 'ε ta -yren mu
'ε ba janwo 'zi

¹³ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! -Amasɾɔyi 'ka laanima -bhleŋgbeyā -wa ta zi 'ε 'liitan- mεε mu -lεε. 'Ka mu 'gbu 'laa wla -a nɔɔ-, 'bheε- mεε 'la zan mu -o -a zi 'bhii- 'mu 'wla -a nɔɔ-, 'ka 'laa to 'bheε- 'mu wla.»

¹⁴ «['Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! -Amasɾɔyi 'ka glaenle mu 'ε 'kɔɔpε- mu 'ε 'kpen 'kun, 'bheε- 'ka mɔ 'ka 'seriwole zi 'ka 'gbu zɔn zayi' mεε mu ni. 'Bhela- -zayile -o nu 'ka mu 'kitikanle 'eyɔɔle 'ke 'bhe kan mεε -vin mu 'ε ta.]»

¹⁵ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'pegee Farizi mu mu, 'ka mu mεε mu -yrekɔɔza kle! -Amasɾɔyi 'ka ge 'taa ta yrekpen- =nɔɔ 'trε ta 'pegee wεyi- ta, 'kooko- 'ka mεε do wla 'kaa- Zuufu mu a 'seri 'ε 'yi. 'Ke 'ka mεε do =wlaa 'kaa- 'seri 'ε 'yi, 'ka 'bhe zan 'ε mabɔɔ 'bheε- -e kle -jranama 'nε 'le 'kee- kle 'eyɔɔle 'ke 'bhe kan 'ka mu 'gbu ta -glɔɔn ple.»

¹⁶ «'Ka ta -yren! 'Ka mu, mεε -lεdɔɔ' mu -yre 'wile- mu! 'Ka pe dɔɔ: <'Ke mεε do 'ε 'sienwoa- *-Waanbhaa' Gba

'Fε -Gbεne 'ε ma, 'bhe 'laa -o -zake' 'le; 'duŋ- 'ke -ya 'sienwoa- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne =la -can 'ε ma, 'kaa- pe dɔɔ 'bhe zan 'ε 'sienwoa- pε 'la ma -e 'bhe 'yiza- kle kpanma. >¹⁷ -Zadɔkle mu, 'bhe 'pegee mεε -yre 'wile- mu! -Can 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε, 'woo- pε ple 'ε ba, -o -de 'gbu -la gbalaan -yiya' -a do ni εε? -Can 'ε taa- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'la 'bhe 'yee- can 'ε kle 'wenj -Waanbhaa' a pε 'le bhe εε? ¹⁸ 'Ka mu pe 'ezin- dɔɔ 'ke mεε do 'ε 'sienwoa- 'srakagoyre 'ε ma, 'bhe 'laa -o -zake' 'le; 'duŋ- 'ke -ya 'sienwoa- 'sraka gopε 'la -yoo 'srakagoyre 'ε =nɔɔ, 'kaa- pe dɔɔ 'bhe zan 'ε 'sienwoa- pε 'la ma, -e 'bhe 'yizakle kpanma. ¹⁹ Mεε -yre 'wile- mu, 'woo- pε ple 'ε -a -de 'gbu -la gbalaan -yiya' -a do ni εε? 'Sraka gopε 'ε taa- 'srakagoyre 'la 'bhe 'sraka gopε 'ε kle 'wenj -Waanbhaa' a pε 'le bhe εε? ²⁰ 'Ke mεε 'la zan 'ε 'sienwoa- 'srakagoyre 'ε ma, 'bhe zan 'ε 'sien- woa- 'yee- 'srakagoyre 'ε 'pegee -a ta pε mu 'ε 'kpen -la ma; ²¹ 'ke mεε 'la zan 'ε 'sienwoa -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε ma, 'bhe zan 'ε 'sienwoa- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε 'pegee -Waanbhaa' 'la 'bhe -o -a zan 'le -o ple -kpen -la ma bhe. ²² 'Bheε- 'ke mεε 'la zan 'ε 'sienwoa- lafle' ma, 'bhe zan 'bhe 'sienwoa- -Waanbhaa' a -bh- leŋgbeyā 'yaakpe- 'ε 'pegee -Waanbhaa' 'gbu -la ma bhe.»

²³ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! 'Ka 'kaa- -zien kle -laanε' mu 'ε 'pegee -zienbhe' 'fientɔnne mu 'ε -lεdulayre vu mi 'ε 'bheε- 'na -Waanbhaa' ni. 'Duŋ- -za mu 'la -za -o 'egɔɔle 'toŋ mu 'ε ta, 'bhii- -lεdɔɔleyā, mεε -yrenklale mεε ma, 'bhe 'pegee 'ε zru bole do -Waanbhaa' ni, 'ka 'ka 'yrezigblaen 'bhe -za mu 'ε klele ma. ²⁴ 'Ka mu 'la 'ka -o zi zɔn pε 'le mεε mu ni, 'ka mu 'gbu 'yre 'wile- -o! 'Ka 'ka 'gbu 'mi yi 'ε tayroo, 'bheε- 'ka 'laa to 'ke -o muvun- nε 'fientɔnne do 'kpɔ ye -a ba. 'Bheε- 'duŋ-, pε 'la wla 'ka 'kpee 'bhe -o 'bhii- 'yɔɔnma 'gbutru do gbεεn-, 'bheε- 'ka 'bhe 'kpen miin.»

²⁵ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! -Amasɾɔyi 'ka 'kaa -yi 'mipe- mu 'ε 'pegee 'kaa pebhle 'tasa mu 'ε maflee 'elrele, 'bheε- 'duŋ-, -o 'pale- -o 'ke 'kaa- -faan pε mu 'pegee 'ka pε mu 'la =kwan mεε mu 'kɔɔ kpanma 'mu -la -le. ²⁶ Farizi mi -yre 'wile-! 'Yaa- -yi 'mipe- 'pegee 'yaa- pebhle 'tasa mu 'ε 'yife 'elwale 'pe, 'bheε- -a ma nu 'fleleε- 'tε.»

²⁷ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! 'Ka -o 'bhii- bu 'fleleε- mu gbεεn-; -o ma lele 'pεlii-, 'duŋ- -o 'kpee 'ε 'pale- -o 'ke mεε gbaa bhεle' mu 'pegee pε bɔnle -glɔɔn 'ε 'kpen -la -le. ²⁸ 'Ka mu 'gbu 'duŋ-, 'ka -o mεε -yre 'yi mεε -lεdɔɔle mu 'le, 'duŋ- 'ka 'kpee, 'ka mεε -yrekɔɔza 'tε -la kle 'bhe 'pegee -za 'yɔɔɔ.»

²⁹ «'Ka ta -yren! 'Ka mu 'Toŋ daan mu 'ε 'pegee 'ka mu Farizi mu 'ε, 'bheε- 'ka mu mεε -yrekɔɔza kle mu! 'Ka bu -lrele' mu dɔ -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'la -gaa 'mu ni, 'bheε- mεε -lεdɔɔle mu 'la -gaa 'ka 'mu bu mu 'ε mabaa. ³⁰ 'Bheε- 'kaa pe dɔɔ: <'Ke 'o kle bi 'o -gbɔɔ mu a pε 'waati 'ε ba 'elwaleta, 'waa -yaa nu 'kpaleε- -o ba 'bheε- 'o -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε dε. >³¹ 'Bhe kleŋ-

beya 'e 'yi, 'ka 'gbu 'a 'yaango- dɔɔ mɛɛ 'la zan mu -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'e =dia 'ka -o 'bhe zan mu 'e 'kpee yi mu 'le. ³² 'Ka -gbɔɔ mu -za 'la klele zisaan-, 'ka mu 'bhe -vin 'e 'leyan. ³³ 'Ka mu mɛɛ -yɔɔ' 'plalu mɛɛ mu, 'bheɛ- 'ka mu -bhlu 'plalu mɛɛ mu, 'ka 'kpee ma 'ka nu gole -jranama 'tɛ -kpan 'e 'yi ɛɛ? ³⁴ 'Bhɛla- -zayile, -ka 'ka 'trɔnbadoo doo, 'ɲ nu -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'win- bɔɛ 'ka ba, 'bhe 'pegee -zadɔ' mu, 'bheɛ- 'Toɲ daan mu. 'Ka nu -a 'ke mu dɛɛ, 'bheɛ- 'ka nu -a 'ke mu gbaanɛ -yriɲbɛɛle ta. 'Bheɛ- 'ka nu -a 'ke mu tafɛɛ gbanɲbɛɛ mu 'le 'kaa- Zuufu mu daanfɛ' mu 'e =la; 'bheɛ- 'ka nu -yrenkpale -o ta -wa 'tɔɛ- -wa 'bhe ta. ³⁵ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'bheɛ- 'ka 'pliila- mɛɛ mu 'la 'kpen ma -o dɛɛle 'trɛ ta -gɛ, 'mu dɛza 'kiti 'e balaa' 'ka ta; 'kee- san mɛɛ -lɛdɔɔɛ *Abeli* dɛɛ 'e ma, 'bheɛ- 'kee- nu 'tɛnɛ- 'ka Berekia gbe Zakari 'la =dia -Waanbhaa' gbayɛ 'e 'pegee 'srakagoyɛ 'e 'plɛɲ- 'bhe ma. ³⁶ 'Mi 'a pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ -o mɛɛ 'la zan mu 'kpen =dia, 'mu dɛza 'kiti 'e nu baale -zɔn mu 'e ta.»

Zesu -o -janwo' zii' Zeruzalemu mu 'e ba zayi'
(Luki 13.34-35)

³⁷ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ee, Zeruzalemu mu! 'Ee, Zeruzalemu mu! 'Ka mu 'la 'ka -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'e dɛ, 'bheɛ- 'ke -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu 'winb- wa- 'ka ba, 'ka kpoti pa 'mu ma! 'Naa 'a klele gaan -wɛɛ' 'ke 'ɲ 'ka 'lɛkpale -yidanɛ 'eke- ta 'bhii- maa nɛɛ do -a -nɛ mu 'e 'lɛkpa- 'eke- ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -a gbɛɲɲɔɲ- mu 'e =la. 'Bheɛ- 'duɲ- 'ka 'laa dɔɛ 'bhe =la -titi. ³⁸ -Ka 'ka 'yɛkpa -gɛ doo! 'Kaa- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e 'yee- -Waanbhaa' 'gbu nu gole 'bhe =la. ³⁹ -Amasɔyi, 'mi pe 'ka ni dɔɔ: 'ka 'laa nu 'ɲ yeɛ -li 'kee- san -zɔn ma, 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- 'ka nu -a peɛ yi 'la 'le dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan -o zan Mɛɛzan 'tɔ 'e 'yi, bhaa -Waanbhaa' 'e -dɔɔɔ!»»

Zesu -o -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e 'wiza- 'e 'lɛɛjan- wo 'zi
(Maki 13.1-13; Luki 21.5-19)

24 Zesu 'pwe bhla 'e zi -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la, 'ke yaa -klanɲanɛ mu 'e -woo mabɛɛnɛ -a -din, 'bheɛ- 'ke -wa peɛ- -a ni dɔɔ -e -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ gwɛɛ 'e dɔɔgbeya mu 'e -glin doo. ² 'Duɲ- -e pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'yɛɛ -o 'fɛgwɛɛ- dɔɔgbeya -gbɛnɛ -gbɛnɛ mu 'la ma -gɛ bhe, 'mi pe 'ka ni wlan 'e ni dɔɔ 'fɛ 'lɛɛ- 'kpen nu -wile', 'bheɛ- -a -yi vlɛ -kpuɲ mu 'e 'kpen nu 'klaalɛ-, 'bheɛ- -o 'kɔɔ- 'kpaale- laa nu bole 'eke- ta -gɛ.»

-Klɔɔɔ' mu 'pegee 'trɛbhɔ mu 'la nu bhɔɛ 'drunyan 'yan yi 'e 'lɛɛ
(Maki 13.3-13; Luki 21.7-19)

³ Zesu 'yalaa- *Olivi diiɲ* vlɛ gɔɔɔ 'e 'wiɲɲ-. 'Bheɛ- 'ke -yaa' -klanɲanɛ mu 'e 'tɛ 'mu 'e mabɛɛnɛ -a -din, 'bheɛ- 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «*-Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e 'sɛɛ 'waati 'e nu kleɛɛ 'waati 'e -dela ba ɛɛ? 'Bheɛ- 'e 'nu yi 'e 'pegee 'drunyan 'yan yi 'e -o -tɔɔmasie nu kleɛɛ -mɛla -le ɛɛ?» ⁴ 'Bhe kleɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'lɛkunle -o ni dɔɔ:

«-Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'kooko- mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa 'ka 'yini-. ⁵ -Amasɔyi mɛɛ -bebe nu nule, 'bheɛ- -o nu 'ɲ 'tɔ 'e 'kpale- -o 'gbu ma, 'ke -wa pe -o 'gbu ma 'kaa: «'Mi 'gbu -le 'ke Mɛɛ -Bheɛ mi -kpɔɔɔ Krisi 'gbu 'e 'le!» 'Bhe kleɛɛbeya 'e 'yi, -o nu mɛɛ -bebe 'yiniɛ. ⁶ 'Ka nu gwɛɛdanwli mu male 'ka -din, 'bheɛ- 'ka nu yɛɛ gbɔɔɔɔ =nɔɔ gwɛɛdanwli mu male. -Ka dɔɔ kɛn 'ke 'ka 'laa gbɛɛnɛ 'dɛ, -amasɔyi -a -lɛdulale -o dɔɔ 'bhe -za mu 'la bhe 'mu -le nu bhɔɛ 'elwale pe, 'duɲ- 'bhe 'laa nu kleɛɛ 'ke 'drunyan 'yan 'waati 'e 'le. ⁷ 'Klɛɛn do -yi mu nu gwɛɛdanɛ 'klɛɛn 'bheɛke 'yi mu 'e ba, 'bheɛ- -bhɛɲgbɛ do a 'klɛɛn 'yi mu nu 'wɛnɛ- -bhɛɲgbɛ 'bheɛke do a 'klɛɛn 'yi mu 'e 'kaama-, 'bheɛ- -o gwɛɛdan 'eke- ba. -Gu mu nu dɔɛ, 'bhe 'pegee 'trɛ nu bɛɛnɛ 'trɛ ta yɛɛ -bebe =nɔɔ. ⁸ 'Duɲ- 'bhe 'kpen nu kleɛɛ 'trɛbhɔ mu 'e zisanɲɛ -la -le, 'bhii- 'ke le do -bla =zian -a ta -e -yrenbhɛle gɔnɛ- 'la gbɛɛnɛ. ⁹ 'Bhe ya 'e 'yi bhe, mɛɛ mu nu 'ka 'lenalɛ mɛɛ -bhɛɛke' mu ni, 'kooko- 'mu -yrenkpale' 'ka ta, 'bheɛ- 'mu 'ka dɛ. 'Ka ven nu 'silɛ- 'klɛɛn 'kpen 'yi mu yin 'lii 'mi 'tɔ 'e -zayi'. ¹⁰ 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, mɛɛ -bebe nu 'ploolɛ- 'o 'kpale- ma -Waanbhaa' 'yi. -O nu -dawli' 'kpale- 'eke- gbɛ ta, 'bheɛ- -o ven nu 'silɛ- 'eke- yin 'lii. ¹¹ 'Bhla ma -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu -bebe mu nu 'pweɛ- -a -yi, 'bheɛ- 'mu nu mɛɛ -bebe 'yiniɛ. ¹² -Za 'yɔɔ- 'pa gbɛ -yɔɔ' 'e 'kɔɔ, 'sɔɔniya -le nu gale mɛɛ -bebe zru ba. ¹³ 'Bheɛ- 'duɲ-, 'ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' a -za 'e 'yikwan= 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- -a -leyanɛ ma, 'bhe zan nu gole -za 'yi. ¹⁴ -O nu -bhɛɲgbɛyaa -wa 'e ma -Jan -Nrale' 'lɛɛ 'bhe 'wɔɛle -zɛnɛ 'drunyan 'e 'yi yɛkpen- =nɔɔ, 'kooko- 'klɛɛn 'kpen 'yi mu 'e -Waanbhaa' a -jan 'e ma. 'Ke 'bhe =kla, 'bheɛ- 'drunyan 'yan yi 'e nu bhɔɛ 'tɛ.»

-Za 'yɔɔ- 'kanle- -a -dan' ta
(Maki 13.14-23; Luki 21.20-24)

¹⁵ «'Ka nu -o pe 'la sii «Pɛ -yɔɔ» 'bhe dulale yeɛɛ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la 'kee- 'bhe 'trinɔɔ-. -Waanbhaa' -lɛla' -janwo' mi Daniɛli -a ba -janwoa 'el- wale -sɔ. 'Ke 'bhe =kla 'waati 'la ba, 'ke mɛɛ 'la zan -o 'sɛwɛ 'lɛɛ- tape 'zi, 'bhe zan 'a 'yima 'elrele. ¹⁶ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan mu =kla Zude 'klɛɛn 'e 'yi, 'mu blasan- 'mu 'lɛɛ ye vlɛ gɔɔɔ mu 'e ba yɛɛ ta; ¹⁷ 'ke mɛɛ 'la zan =kla 'bhe a 'fɛ 'e 'wiɲɲ-, 'bhe zan laa zinalɛ, 'kee- ge wlalɛ -yaa' 'fɛ 'e =la -yaa' pe mu 'si zayi'. ¹⁸ 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan =kla gba la, 'bhe zan laa peɛ -e nule- -a -zanta' -wa la -yaa' dune- tralape 'si zayi'. ¹⁹ Le mu 'la kpɛɛ nu kleɛɛ, 'bhe 'pegee le mu 'la 'nɛ mu nu kleɛɛ -yɔɔ ma 'bhe 'waati 'e ba, 'mu 'nisɛ- -yren ma! ²⁰ -Ka 'ka 'seri- wo -Waanbhaa' ni, 'kooko- 'ka blasan- yi 'e yaa kleɛɛ -ni- inii' 'kpa bhla zi, 'bhe 'pegee -yitrɛ' yi ma. ²¹ -Amasɔyi, 'bhe 'waati 'e ba, bhaaplɛɲ mu nu -yren -bebe 'bhɛɛ-. -A 'san -Waanbhaa' 'drunyan kle 'ke 'bhe nu 'tɛnɛ- -zɔn ma, bhaaplɛɲ mu laa 'bhe -yren -gɔɔɔ mu 'e bhɛɛ -li- do', 'bheɛ- waa nu 'bhe 'yansi -yrenbhɛɛ -titi 'ezin-. ²² 'Ke -Waanbhaa' laa 'woo- -yrenbhɛɛ' yi mu 'e 'ke 'kan- lɛ- -o -lii, mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa -yaa nu gole -za 'yi. 'Duɲ-

-Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu makwan- gban 'mu -zayi',
-e 'yee-yrɛnbhle' yi mu 'ɛ 'ke 'kaan- -o -lii.»
(Maki 13.24-31; Luki 17.23-24; 21.25-31)

²³ «'Ke mɛɛ do 'a =pia 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa doo, Mɛɛ -Bhɛɛ Mi -kpɔɔɔɔ *Krisi* 'ɛ -yoo -gɛ!> 'Bhɛɛ- 'ke mɛɛ -bhɛɛke' 'a =pia 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa doo, -yoo laale!> 'Ka 'laa 'ka 'kpale- 'bhɛ 'yi. ²⁴ -Amasɔyi bhla ma mɛɛ -bhɛɛ mi Krisi mu 'pegee bhla ma -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu nu nule, 'bhɛɛ- -o nu 'sɔle- maza -gbɛnɛ mu 'pegee 'kpeɛlɛni maza mu klɛɛ, 'kooko- 'ke 'bhɛ sɔ klɛɛ-, 'bhɛɛ- -o gbɛsɔ -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu makwan- gban 'mu -yinile ta. ²⁵ -Ka 'ka 'trɔnkpa 'ŋ ni 'dɛ! 'Ŋ 'ka 'kpeɛlɛkan ma jan -la =woa bhɛ.

²⁶ «'Ke -wa -pia 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa Mɛɛ -Bhɛɛ Mi -kpɔɔɔɔ Krisi 'ɛ -yoo -kpe 'ɛ ta>. 'Ka 'laa gɛɛ 'bhɛ =nɔɔ; 'bhɛɛ- 'ke mɛɛ 'ke mu 'a =pia 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa, -a gaanle -o 'fɛ do -la, 'ka 'laa 'ka 'kpale- 'bhɛ 'yi>. ²⁷ La 'a 'yɛɔɔ- lafle' 'yi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- 'bhɛɛ- mɔkɔɔɔɔ 'a ye yɛkɔɔɔɔ- =nɔɔ, *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ nu nule 'ɛ nu klɛɛ 'bhɛɛ- gbɛɛn- blaale-. ²⁸ 'Ke pɛ do gbaa -o yɛ 'la =nɔɔ, gbotakwe mu -o -lɛkpa' 'eke- ta 'bhɛ yɛ 'ɛ 'bhɛɛ- =nɔɔ.»

Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'nuza-

²⁹ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Bhɛ -yrɛn mu 'ɛ 'kanle- blaana blaale-, -gblo nu 'kpale- -yɛɛɛbhɛ ta, laanima mlɛ 'ɛ yaa nu -bhile' -li. -Ayile laanima mlɛklɛn- mu 'ɛ -o nu baale 'trɛ ma, 'bhɛɛ- lafle' 'yi -gɔɔɔɔ' mu 'ɛ -o 'kɔɔɔɔ nu bɛɛnɛ. ³⁰ 'Bhɛ blaanta, *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ 'nuza- 'ɛ ma -tɔɔmasie 'ɛ nu 'pwɛɛ- -a -yi lafle' 'yi; 'bhɛɛ- 'trɛ ta 'si mu 'ɛ 'kɔɔɔɔ nu 'dimi ma wisile; 'ke 'bhɛ =kla, -o 'kɔɔɔɔ 'yɛɛ nu 'kpale- Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'nule- ma lafle' -gblɛn mu 'ɛ ta, 'kee- da lafle' 'yi laanima -yaa- -gɔɔɔɔ' 'pegee -yaa' 'tɔɔɔ- hɔɔɔɔ 'ɛ 'yi. ³¹ 'Ke 'ka -Waanbhaa' a -klɛlɔŋ' 'ɛ 'pɛnwli- =maa bhla 'la ba, Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ nu -yaa' -mlɛkɛ' yizie 'ɛ 'winbɔɔɔ 'drunyan 'ɛ 'yi, -e mɛɛ 'la zan mu makwan- 'elwale gban 'drunyan zɛŋ yizie 'ɛ ta, -e nu 'mu -lɛkpale 'eke- ta: 'Ke 'bhɛ kpa -yɛɛɛbhɛ -wlɛnyɛ' 'pegee -yɛɛɛbhɛ baayɛ mu ta oo, 'bhɛ 'pegee 'trɛ 'pegee lafle' -dan- ma' mɛɛ mu 'kɔɔɔɔ ta.»

Mɛɛ sɔ -za 'la daanle- figi diiŋ 'ɛ ma

³² Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ka sɔ za -la daanle- *figi diiŋ* 'ɛ ma, -ka 'bhɛ 'yima 'elrele. 'Ke figi diiŋ 'ɛ -ya gbɛ mu 'ɛ yidia-, 'bhɛ 'pegee 'ke -a -laa mu 'ɛ 'tɔɔɔɔ- bhla 'la ba, 'kaa 'yaango- dɔɔ -a bhaa 'kan bhla =bhwa 'e -din. ³³ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, 'ke 'ka 'yɛkpa- -za mu 'la bhɛ -o klɛɛ ma 'waati 'la ba, -kaa 'yaango- dɔɔ Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ nu yi 'ɛ =bhwa -wa -din. ³⁴ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ -zɔn mɛɛ mu 'lɛɛ- -o 'kɔɔɔɔ 'laa nu klɛɛ 'ke siele', 'sani- -za mu 'lɛɛ- 'kɔɔɔɔ klɛɛ plɛŋ-. ³⁵ Lafle' 'pegee 'trɛ mu nu 'kanlɛ-, 'duŋ- 'an pɛ -jan mu 'ɛ waa nu 'kanlɛ- -titi.»

-Waanbhaa' do -kplɛn -le 'drunyan 'yan yi 'ɛ dɔ
(Maki 13.32-37; Luki 17.26-30; 17.34-35)

³⁶ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «Mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa 'drunyan 'yan yi 'ɛ 'pegee -a 'waati 'ɛ dɔ. 'Kee- kpa lafle' 'yi -mlɛkɛ' mu ta oo, 'kee- kpa *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ 'gbu ta oo, -o 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa 'bhɛ yi 'ɛ dɔ 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' do -kplɛn ba. ³⁷ -Za 'la =kla *Noe* a pɛ 'waati 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'yansi -za nu klɛɛ 'ezin- Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ nu yi 'ɛ 'le. ³⁸ -Amasɔyi, la gbɔɔ -gbɛnɛ 'ɛ banle -lɛɛ 'waati 'ɛ ba, bhaaplɛŋ mu bole -yaa pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile- mu -la ma, -o -yaa le mu si, 'bhɛ 'pegee -o -yaa -o -lu mu na gwɛn ni. -O =bwa 'bhɛɛ- -za mu 'ɛ klɛɛ ma 'ke 'bhɛ ge 'tɛnɛ- *Noe* 'wlale- ma -yitakɔŋ -gbɛnɛ 'ɛ 'yi. ³⁹ Waa -za 'kɛdo- 'kɔɔ yienkanlɛ 'ke 'bhɛ ge 'tɛnɛ- la gbɔɔ -gbɛnɛ 'ɛ banle ma. 'Bhɛɛ-, 'bhɛ -yi 'ɛ 'bhɛ -o 'kɔɔɔɔ 'wloola-; 'bhɛɛ- -za 'ɛ 'yansi za nu klɛɛ Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'nu yi 'ɛ 'le. ⁴⁰ 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, mɛɛ plɛ nu klɛɛ gba do ta, -o nu -a do 'silɛ-, 'bhɛɛ- -a do bo. ⁴¹ Le plɛ nu klɛɛ pɛbhɛ zɔn yɛ =nɔɔ -wee do 'yi, -o nu -a do 'silɛ-, 'bhɛɛ- -a do bo. ⁴² 'Ka 'yri 'laa gɔɔ 'ka 'gbu -za 'le, -amasɔyi 'ka 'laa 'kaa- Mɛɛzan 'ɛ nu 'yi 'ɛ dɔ. ⁴³ -Ka 'bhɛ -za 'lɛɛ- 'yima kplankplan dɔɔ: 'Ke 'fɛzan- do -yaa -faannii' 'ɛ nu 'waati 'ɛ dɔ -bi 'ɛ zi, yaa -yaa nu yidɛɛ -titi, 'bhɛɛ- -ya to 'ke -faannii' 'ɛ wla -yaa' 'fɛ 'ɛ =la. ⁴⁴ 'Bhɛla- -zayile, 'ka mu 'ezin-, 'ka 'yrisriwɔle bo, -amasɔyi 'ka 'yri 'laa nu klɛɛ Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ ta 'waati 'la ba -e nu nule 'bhɛɛ- 'waati 'ɛ ba.»

Yewonɛ 'yɔɔ- 'pegee yewonɛ 'lrele- mu ma gɔɔɔɔ
(Luki 12.41-48)

⁴⁵ «-Ka klɛ 'bhii- yewonɛ zru 'lrele- do. -A yikanle -yaa, 'bhɛɛ- -a zan 'bhɛ a 'fɛ 'ɛ =la yewonɛ -vin mu 'ɛ gbɛk- paa- -a 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- 'bhɛ pe -a ni dɔɔ -e pɛle na 'mu ni pɛbhle 'waati 'ɛ 'kɔɔɔɔ ba. ⁴⁶ 'Ke 'yee- yewonɛ 'ɛ -a zan 'ɛ =nwa 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ =bhwa -a ta 'bhɛ ye 'la gbɛkpaa- -a -kɔɔ 'bhɛ klɛɛ ma, -yaa' pɛ -yi nu -nrɛɛ! ⁴⁷ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni dɔɔ 'fɛzan- 'ɛ nu 'bhɛ 'kɔɔɔɔ- mu 'ɛ 'kɔɔɔɔ gbɛkpale -a 'kɔɔ. ⁴⁸ 'Duŋ- 'ke yewonɛ 'yɔɔ- 'ɛ -ya =pia -a 'gbu 'kpeɛ dɔɔ: <'Ŋ zan 'ɛ yaa nu nule 'saanibhe.> ⁴⁹ 'Bhɛɛ- 'kee- -dwa -a -vin yewonɛ mu 'ɛ tafɛle ma, 'bhɛɛ- 'kee- =bwa pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile- ma -wɛɛn 'mi mu zi. ⁵⁰ 'Ke 'bhɛ =kla, 'fɛzan- 'nu yi 'pegee 'bhɛ 'nu 'waati 'ɛ nu 'klalɛ- 'yee- yewonɛ 'yɔɔ- 'ɛ ba, -amasɔyi -a yri laa -o 'bhɛ ta, 'bhɛɛ- yaa 'bhɛ 'nu 'waati 'ɛ dɔ. ⁵¹ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ gbɛɛn- bhɛ, 'fɛzan- 'ɛ nu -yrɛnkpaɛ -a ta, 'bhɛɛ- 'bhɛ nu -a bɔɔɔ yɛ 'la 'ke mɛɛ -yɛkɔɔɔɔ klɛ mu -o 'bhɛ =nɔɔ 'bhɛ 'yi. 'Bhɛ yɛ 'ɛ =nɔɔ mɛɛ -bebe nu wisile, 'ke -woo gbɛnɛbhɛ mu 'ɛ 'sɔnkpa- -zadwɛɛ 'kɔɔ.»

-Gblanɛ vu ma -gɔɔɔɔ

²⁵ 'Bhɛ blaana, 'ke Zesu -gɔɔɔ do bɔɔɔ -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' a -bhɛŋgbɛya 'ɛ -yoo 'bhii- -gblanɛ vu 'la -o -waa' -lanɔɔɔ mu 'ɛ =sia -bi 'ɛ zi, 'bhɛɛ- -o pɛ do dɔɔ -woo gɛɛ- le dɛɛ -nɔɔ 'ɛ 'lɛpayɛ =nɔɔ. ² 'Woo- -gblanɛ vu 'ɛ, -a 'soo yikanle laa -yaa, 'bhɛɛ- -a -vin 'soo

'e 'mu yikanle -yaa. ³ -Gblane mu 'la yikanle laa -yaa 'bhe mu 'mu a -lanbha mu 'e =sia, 'bhe- waa 'teyi 'bheke 'kpale- -o gbe -din buteli mu 'yi. ⁴ 'Bhe- 'duj-, -a -vin -gblane yikanle 'soo 'e 'bhe mu 'mu a -lanbha 'yi 'teyi 'bheke mu -kpa a 'mu gbe -din buteli mu 'yi. ⁵ Le dree -nka 'e yaa -yaa zan ven-, -ayile 'ke yi 'kpale 'woo- -gblane vu 'e 'yre ta, 'bhe- 'ke -o 'kpen yidele.»
⁶ «'Bhe klele 'te, blanjreyi 'bhale-, 'ke -o -gbekanwli do male- dka: <-Ka 'ka 'yrekpa le -nka 'e 'pwela- -a -yi! 'Ka 'pwe 'bhe- -ka ge -a -lepayre 'e nka-!> ⁷ 'Bhe 'yi 'te, 'ke 'woo- -gblane vu 'e -o bwele- yi 'e pla, 'bhe- 'ke -o -waa' -lanbha mu 'e 'bhile- 'sanle. ⁸ 'Bhe- -gblane mu 'la yikanle laa -yaa 'mu pe -gblane yikanle mu 'e ni dka: <-Ka 'o gba 'kaa- 'teyi 'e 'ke ba; -amasryi 'waa- -lanbha mu 'e -woo -lii 'zi.> ⁹ 'Duj-, 'ke -gblane yikanle mu 'e 'mu 'a zikpale -o ni dka: <'Yooye-, 'waa- 'teyi 'e yaa nu 'sokle- 'o mka 'pegee 'ka mu mabhale. -Ka ge 'kaa- pe 'teyi 'l' 'teyi gcn mu 'e ba.> ¹⁰ 'Bhe klele 'te, 'woo- -gblane mu 'la yikanle laa -yaa -o -yaa ge 'zi bhla 'la ba -waa' pe 'teyi 'l' yre nka-, 'ke le -nka 'e 'nule. -Gblane 'soo 'la 'mu -leber- -gole -yaa, le -nka 'e 'pegee 'mu =wlaa le dree d' 'fe 'e =la, 'bhe- -o 'fe 'e 'lii 'e =taan -o -zanta'. ¹¹ 'Waati sa 'kanle, 'ke -gblane 'soo 'la yikanle laa -yaa 'mu 'nule, 'bhe- 'ke 'mu le dree -nka 'e 'siile dka: <'O zan, 'o zan, 'fe 'e 'liigo- 'o ni!> ¹² 'Duj- 'yee- le dree -nka 'e -ya zikpaa- -o ni dka: <'N' sowe- ma 'mi pe 'ka ni 'naa 'ka d!>» ¹³ Zesu pe -yaa' -klanjane mu 'e ni dka: <'Bhe klegbeya do 'e gbene-, 'ka mu -yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le, -amasryi 'ka 'laa *Bhaaplen Gbe 'e -a nu yi 'pegee -a nu 'waati 'e do.»

Yewone yaga ma -gcn
(Luki 19.12-27)

¹⁴ «-Waanbhaa' a -bhleighbeya 'e -yoo 'bhii- 'fezan- do a -za. -A ge bhla zi 'taa do ta, -e -yaa' yewone mu 'e 'si-ila-, 'bhe- -ya 'kaka- mu 'e gbekpa- 'mu 'kka. ¹⁵ -E -goli' 'tanbha 'pu -keme 'soo =naa -a -lwa mi 'e ni. 'Bhe- -ya -naa -a ple mi 'e ni -goli' 'tanbha 'pu -keme ple; 'bhe- -ya -naa -a yaga mi 'e ni -goli' 'tanbha 'pu -keme do. -O 'kpen do do 'sen 'yaa- s-za yek- 'la klele ta, 'fezan- 'e -e 'bhe- yek- -goli' 'yicienna -o 'kpen ma do do. 'Bhe blaen, 'kee- gele- -yaa' 'taa 'e ta 'te. ¹⁶ 'Bhe ya 'e 'yi, yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme 'soo 'e 'srk- woa-, 'bhe -ja yewole 'ke -yaa' -goli' 'e 'le, 'bhe- 'ke 'bhe -goli' 'tanbha 'bheke -keme 'soo -trcn 'kpale -yaa' -keme 'soo =lwa 'e ma. ¹⁷ 'Bhe- yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme ple 'e 'srkwoa-, 'bhe yewoa- 'bhe kle- gbeya do 'e 'yi, 'bhe- 'ke 'bhe -goli' 'tanbha -keme ple -trcn 'srkwole. ¹⁸ 'Duj-, yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme do 'e 'srkwoa-, 'bhe -ja -gluu do 'kanle-, 'bhe- 'ke -ya zan a -goli' 'e magaanle 'bhe -gluu 'e 'yi.»
¹⁹ «'Bhe blaen -mole', 'ke 'woo- yewone mu 'e -o zan dale- 'bhe a 'taa 'e ta; 'bhe- 'ke 'bhe -o 'kpen 'siile, 'koko- -e -goli' mu 'la gbekpa- -o -kka -o nu 'bhe mu blaanta janwo a ni. ²⁰ 'Bhe 'yi 'te, -yaa' yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme 'soo 'e 'srkwoa-, 'ke 'bhe 'e 'mabenele -o zan 'e -din, 'bhe- 'bhe -goli' 'tanbha -keme 'soo 'bheke =la 'srkwoa-, 'ke 'bhe 'mu zcnle- -o zan ni

'ke -ya pe dka: <'N' Zan, 'e -goli' 'tanbha -keme 'soo 'la gbekpa- 'e 'kka 'bhe 'pegee 'an 'bheke -keme 'soo 'la 'srkwoa- -a ma -trcn 'le 'wole- -ge.> ²¹ 'Bhe klele 'te, 'ke -a zan 'a 'pele 'a ni dka: <'E -za 'Irele- =kla 'bhe 'le. Yewone wlan 'bhe 'pegee yewone 'la zru -o do 'e ni. 'E zru =kla do 'mi ni -za 'fientrcnne mu yi gcn- 'la gbene-, 'mi nu -za -gbene mu gbekpale 'e 'kka 'bhe- gbene-. Nu -ge 'bhe- 'bhi 'pegee 'mi 'woo- zrukpa 'eke- zi.> ²² 'Bhe blaen, yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme ple 'e 'srk- woa-, 'bhe 'e -mabenele -o zan 'e -din, 'ke -ya pele- dka: <'N' zan, 'e -goli' 'tanbha -keme ple 'la gbekpa- 'e 'kka, 'bhe 'pegee 'an 'bheke -keme ple 'la 'srkwoa- -a ma -trcn 'le 'wole- -ge.> ²³ 'Bhe 'yi bhe, 'ke -a zan 'a 'pele a ni dka: <'E -za 'Irele- =kla 'bhe 'le. Yewone wlan 'bhe 'pegee yewone 'la zru -o do 'e ni. 'E zru =kla do 'e ni -za 'fien- trcnne mu 'yi, -ayile 'e nu -za -gbene mu gbekpale 'e 'kka. Nu -ge 'bhe- 'bhi 'pegee 'mi 'woo- zrukpa 'eke- zi.> ²⁴ 'Bhe blaen, yewone 'la 'bhe -goli' 'tanbha -keme do 'e 'srkwoa-, 'bhe 'e 'mabenele -o zan 'e -din 'ke -ya pele- dka: <'N' zan, 'an 'yaango- 'bhii- 'yoo- mee -glcn do 'le, 'bhe- 'yaa pebhe bke yre 'la =nka, 'e pebhe kan 'bhe- yre 'e =nka; 'bhe 'pegee 'yaa -yri 'sokle- yre 'la =nka, 'e -yri bhaa kan 'bhe- yre 'e =nka. ²⁵ 'N' -gblaenlawoa 'e 'lee, -ayile 'e -ja 'yaa- -goli' 'e magaanle 'tre =la. 'Yaa- -goli' 'e 'yele- -ge.> ²⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke -a zan 'a 'pele -a ni dka: <Yewone 'kka-, 'bhe- 'Irwanii-. 'Ya 'yaango- 'bhii- 'naa pebhe bke yre 'la =nka 'e pebhe kan 'bhe- =nka; 'bhe- 'naa -yri 'sokle- yre 'la =nka 'e -yri bhaa kan 'bhe- =nka. ²⁷ -Mela ma 'bhe- 'yaa gele 'an -goli' 'e 'kpale- -goli' ma- gaan 'fe 'e =la, 'bhe- 'ke 'e 'yaa- da, 'e 'yaa- s-za -a 'sile 'bhe 'pegee -a ma -trcn 'e 'le! ²⁸ -Kaa 'kaka- -goli' 'tanb- ha -keme do 'e 'kun, 'bhe- ka 'bhe 'na -goli' 'tanbha -keme 'soo -o mee 'la zan -kka 'bhe ni. ²⁹ -Amasryi, pe -o mee 'la zan 'kka, -o nu -a 'kaka- 'e baankpale, 'koko- -a 'kka pa. 'Bhe- 'duj-, pe 'koko- 'kpa 'laa -o mee 'la zan 'kka, -o nu a 'kaka- san- 'gbu 'e 'kunle- a 'kka. ³⁰ -Ka 'yee- yewone 'la yaa -za 'koko- 'yanwo- mee ma, -kaa 'kun, 'bhe- -kaa blin 'peli- -gbl' 'e 'yi. 'Bhe- =nka, -e nu wisile, 'ke -ya gbenebhe mu 'e 'sankpa- -zadwee 'e 'kka.»

'Drnyan 'yi mu 'e 'kitikan yi

³¹ Zesu pe 'ezin- dka: «'Ke *Bhaaplen Gbe* 'e =nwa -yaa' 'tanbha 'e 'yi 'e 'la 'le, 'yee- 'pegee -yaa' -mlake' mu 'e 'kpen 'le -a zi, -e nu yaale -yaa' -bhleighbeya 'tanbha ma 'yaakpe- 'e ta. ³² 'Bhe ya 'e 'yi, 'tre ta 'si mu 'e 'kpen 'lek- pale nu klele 'eke- ta -a -le ma. 'Bhe- -e nu bhaaplen mu 'e bagole 'bhii- -bhlaa gooba mi 'e -e -bhlaa mu 'e 'plengo- bhoo mu 'e ma gcn- 'la gbene- 'bhe- gbene-. ³³ Bhaaplen Gbe 'e -e nu -bhlaa mu 'e 'kpale- -a gbe -yie' ta, 'bhe- -e nu bhoo mu 'e 'kpale- -a gbe -koo ta. ³⁴ 'Ke 'bhe =kla, -bhleighbeya 'e nu a pele mee 'la zan mu -o -a gbe -yie' ta 'mu ni dka: <-Ka nu 'ka mu 'la 'e 'ka 'du- mawoa. 'Bhe- 'ka 'cien kle -Waanbhaa' -bhleighbeya -wa 'la magaanle 'ka ni, 'kee- san 'drnyan zibc 'waati 'e ma -a 'kka 'bhe- 'le. ³⁵ -Amasryi, gcn 'e -dia, 'bhe- 'ka pele -naa 'e ni; -yi 'mi -l' 'e -dia, 'bhe- 'ka -yi -naa 'e ni, 'e 'yaa- 'cie 'le 'ka ba, 'bhe- 'ka 'e 'cieya- =kla. ³⁶ 'N'

ta flenj- yaa, 'bhεε- 'ka dunε- =klaa 'η ta. Ga -yaa 'η ma, 'bhεε- 'ka 'η -gblakwan. 'Nj 'yaa- -kaso 'yi 'bhεε- 'ka -ja 'η taglinle. > 37 'Bhε klele 'tε, mεε -lεdɔɔle mu 'ε 'mu nu -a mabɔle -a ni 'tε dɔɔ: «Mεεzan, gbɔn -yaa 'e dε 'zi 'waati 'ε -dela ba 'bhεε- 'o pele -naa 'ε ni εε? 'Bhεε- 'yi 'mi -lɔ -yaa' 'e ma 'waati 'ε -dela ba, 'bhεε- 'o -yi -naa 'e ni εε? 38 'Woo 'e =ya 'cie 'le 'waati 'ε -dela ba, 'bhεε- 'woo- 'e cieya- =kla εε? 'E ta flenj- yaa 'waati 'ε -dela ba, 'bhεε- 'o dunε- =klaa 'e ta εε? 39 'Woo 'e =ya 'ke ga -o 'e ma 'waati 'ε -dela ba, 'bhεε- 'pegee 'woo- 'e =ya -kaso 'yi 'waati 'ε -dela ba, 'bhεε- 'o -ja 'e taglinle εε?» 40 'Bhε ya 'ε 'yi, -bh- lengbe 'ε nu -a zikpale -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ: 'Waati 'oo 'waati 'la ba 'ke 'ka -za 'wlan =kla 'η nεεε- mu 'lεε- -o 'fientɔnne do 'kpɔ ni, 'ka 'bhε =kla 'mi -la ni bhe.»

41 «'Bhε blaen, -bh- lengbe 'ε nu a pele -e mεε 'la zan mu -kpa- a gbε -koo ta 'mu ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'plenjo- 'η ma, 'dangan ma mεε mu! -Ka ge bɔ 'tε 'la yaa lii -titi 'bhε 'yi, -wa -lεswan -Setran' a -mlεkε' mu 'ε 'mu -la 'kaama-. 42 -Amasɔyi, gbɔn -yaa 'η dε 'zi, 'bhεε- 'ka 'laa pele nale 'η ni; -yi 'mi -lɔ 'η =dia, 'bhεε- 'ka 'laa -yi 'nale- 'η ni. 43 'Nj 'yaa- 'cie 'le 'ka ba, 'bhεε- 'ka 'laa 'η 'cieya- klele. 'Nj ta flenj- yaa-, 'bhεε- 'ka 'laa dunε- 'klale- 'η ta. Ga -yaa 'η ma 'bhεε- 'pegee 'η 'yaa- -kaso 'yi, 'bhεε- 'ka 'laa gele 'η taglinle. > 44 'Ke 'bhε =kla, -o nu a mabɔle -a ni dɔɔ: «Mεεzan, 'bhε -za mu 'ε 'kpen =kla 'waati 'ε -dela ba εε? Gbɔn -yaa 'e dε 'zi oo, -yi 'mi -lɔ -yaa 'e dε 'zi oo, 'e 'yaa- 'ke 'cie 'le oo, 'e ta flenj- yaa oo, ga -yaa 'e ma 'bhεε- 'pegee 'e 'yaa- -kaso 'yi oo, 'mu 'kpen =kla 'waati 'ε -dela ba εε?» 45 'Bhε ya 'ε 'yi, -bh- lengbe 'ε nu -a -lεkunle -o ni 'tε dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ: 'Waati 'oo 'waati 'la ba, 'ke 'ka 'laa -za 'wlan klele 'woo- -nε 'fientɔnne mu 'la bhe -o do 'kpɔ ni, 'ka 'laa 'bhεε- 'mi -la ni.» 46 -Ay- ile, 'woo- gbε -koo ta mu 'ε, -o nu gele -kaso 'la 'ke -danj' 'laa -o 'bhεε- ma 'bhεε- 'yi, 'bhεε- gbε -yie' ta mu 'ε 'mu nu gele -Waanbhaa' ba bole -yɔε ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhεε- ma, 'bhεε- yɔε 'ε =nɔɔ.»

ZESU DƐYRƐ 'PEGEE -A BWEYRƐ GALE BA

Zuufu -kunlii mu 'ε -woo 'dukpa zii' Zesu ma
(Maki 14.1-2; Luki 22.1-2; Zaan 11.47-53)

26 Zesu 'yanle- 'bhεε- jan mu 'ε 'kpen 'wolele, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: 2 «'Kaa 'yaan- go- dɔɔ -a -vinbwa -yrekpa- ple 'bhεε- *Paki 'feti yi 'ε bhɔ. 'Bhεε- -o nu *Bhaaplεη Gbe* 'ε 'lenale mεε mu ni, 'kooko- -wa gbaan -yrigbεεle do ta.»

3 'Bhεε- klele 'tε, 'ke *'sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu 'si mu 'ε waa 'gwlaan- gbalaan mu 'ε -woo -lεk- pale 'eke- ta 'sraka 'lena mu a -kunlii gbalaan 'ε 'bhεε- a -gbenj 'ε 'yi: 'Bhεε- *'sraka 'lena mu a* -kunlii gbalaan 'ε 'tɔ -le -yaa Kaifu. 4 -O 'kpen 'a =kpa- do dɔɔ -o nu Zesu 'kunle- -dawli' ma 'bhεε- -wa dε. 5 'Dun- -o pe 'eke- ni dɔɔ: «'Kɔɔ- 'laa -a 'kunle- 'feti yi 'ε ma, 'kebhlaale, mεε mu 'ε -o nu 'wlenle- 'eke- ma 'bhεε- -o 'feti 'ε 'siε.»

Le do -lasiklɔɔ -klalaa' Zesu 'wiinj-
(Maki 14.3-9; Zaan 12.1-8)

6 Zesu 'yaa- Betani -wa 'ε ta, 'bhεε- Simɔ 'la -e 'bhεε- ma -kpaan 'ε -gwa, -e -yaa 'bhεε- ba 'fε 'ε =la 'waati 'la ba, 7 'ke le do 'e 'mabεenle 'a -din 'ke -lasiklɔɔ -gblen 'nr-ale- *alibatri* buteli do 'le 'bhεε- 'kɔɔ: -lasiklɔɔ 'plεεle- 'yaa- 'kele-. 'Bhεε- Zesu 'yaa- pebhle 'zi 'waati 'la ba, 'ke 'yee- le 'ε -e 'bhεε- -lasiklɔɔ 'ε 'klaale Zesu 'wiinj-. 8 'Bhεε- klele 'tε, Zesu a -klanlanε mu 'ε 'yrekpale 'bhεε- ma, 'ke -woo zru- pliile, 'bhεε- 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Pε 'siεgbeya 'la -gee' bhe 'bhεε- win -o -mela -le εε? 9 -O -yaa sɔ 'yee- -lasiklɔɔ 'lεε- gɔnle- 'plεε- 'lrele- 'le, 'bhεε- -wa ma -gɔli' 'ε na 'kɔɔflenzan mu ni!»

10 'Bhεε- klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'yaangole 'bhii- -o -yaa 'bhεε- jan -glɔɔn 'ε 'wo zii', 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhεε- 'ka -o le -nε 'lεε- 'ε zrubatedɔ zii' εε? -E -za 'wlan -la =kla 'η ni bhe. 11 -Amasɔyi yi 'oo yi, 'kɔɔflenzan mu -o 'ka 'plenj-; 'dun- 'mi 'laa -o 'ka 'plenj- yikpensee ta. 12 Le 'ε -e -lasiklɔɔ 'la =klaa 'η 'fle ma -gε, -e -yaan 'bhεε- klele 'le 'sani- 'η gbaa bin 'waati 'ε 'bhɔle- plenj-. 13 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ 'ke -o -Jan 'Nr-ale- 'lεε- 'wole- 'ε =zian yɔε 'oo 'yɔε 'la =nɔɔ, le 'lεε- kleza 'ε nu bole mεε mu 'kpee -jan ma -gɔɔn 'le.»

Zudasi 'a =kpa- dɔɔ -e nu -dawli' 'kpale- Zesu gbε ta
(Maki 14.10-11; Luki 22.3-6)

14 'Bhεε- blaen, Zesu a -klanlanε vu ta ple 'ε ba, -o -yaa -a 'kela sii Zudasi Isikarioti, 'bhεε- ja *'Sraka 'lena mu* -kunlii mu 'ε ba, 15 'bhεε- 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka nu -mεε pe 'gbu -la nale 'η ni 'ke 'η Zesu 'lenaa- 'ka ni εε?» 'Bhεε- klele 'tε, 'ke 'mu -gɔli' 'tanbha mia do 'bhεε- vu 'nale- -a ni. 16 -A 'san 'bhεε- yi 'ε ma, Zudasi gbε -yaa nu 'sɔle- Zesu ta gɔnε- 'la gbεen-, 'bhεε- -ya -lena' -o ni, -e -yaa 'bhεε- 'waati kplankplan 'ε -gliin 'zi.

Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo Paki 'feti ta pebhle 'zi

(Maki 14.12-16; Luki 22.7-34; Zaan 13.1-38)

17 *Paki* 'feti 'ε 'yrekpa- -lwa mi 'ε ma, -o -yaa 'bluu 'la bhle, waa -yaa 'bluu -pεε 'wlen 'sεke kla 'bhεε- pεε 'ε ba. 'Bhεε- yrekpa- do 'ε 'le, 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε 'nule -a -lɔɔkpale dɔɔ: «=Ya zi 'bhii- 'o 'feti 'ε ta kpo 'ε kle 'naa- ma εε?» 18 Zesu mεε do 'tɔ =kaan -o ni, 'bhεε- -ya =pia -o ni dɔɔ: «-Ka ge -wa 'ε 'kpee 'yee- mεε 'ε ba, 'bhεε- 'kaa pe a ni dɔɔ: «'O Daan mi 'ε pe dɔɔ -yaa' pe 'waati 'ε =bh- wa, 'yee- 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε nu -waa' *Paki* 'feti ta pe 'ε 'bhlele- 'bhi -la ba -gε.»

19 'Bhεε- yi 'tε, Zesu 'a =pia -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'kaa -o -za 'la kle, -o 'bhεε- =kla. 'Bhεε- -o -ja *'Paki 'feti ta kpo 'ε klele.

20 Yromazi bhɔle, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε vu ta ple 'ε, -o pe 'ε 'bhlele- 'sanle. 21 -O -yaa pe 'ε 'bhle zii' 'waati 'la ba, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Ka do nu 'η 'lenale mεε mu ni.» 22 'Bhεε- klele 'tε, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo wleyisriwole 'eg- benele, 'bhεε- 'ke -wa -lɔɔkpale 'sanle do do dɔɔ: «Mεεzan, 'mi -le 'kele- εε?» 23 Zesu 'a zikpa- -o ni dɔɔ:

«Ke mεε 'la zan 'e gbε =wlaa 'η gbε 'ε ta pε -koo 'ε 'yi, 'bhε zan -le nu -dawli' 'kpale- 'η gbε ta, 'bhεε- -yoo 'η 'lεna- mεε mu ni. ²⁴ *Bhaaplεη Gbe* 'ε nu gale 'bhii- -a yɔɔndeλε -o gɔɔnε- 'la gbεεn- -a ba zayi' -Waanbhaa a 'Sεwe 'ε 'yi. 'Duη- mεε 'la zan nu -dawli' 'kpale- -a gbε ta, 'bhεε- -ya -lεna' mεε mu ni, -kɔkɔ- -o 'bhε zan 'ε ma. 'Ke 'bhε zan laa -yaa ya bi 'bhε mabhaa -yaa nu bhɔle 'bhε zan 'ε 'gbu ma.» ²⁵ 'Bhε klele 'tε, Zudasi 'la 'bhε 'yaa- nu -dawli' 'kpale- -a gbε ta, 'bhεε -ya -lεna' mεε mu ni, 'bhε -jan 'ε 'sile- 'kee- Zesu 'lɔkɔpale dɔɔ: «'O Daan mi, 'mi -le 'kεle- εε?» -Ayile, 'ke Zesu 'a 'lεkunle -a ni dɔɔ: «'E 'gbu 'yela- =pia bhe.»

-Waanbhaa' a pεbhle 'wenj

(Maki 14.22-26; Luki 22.15-20; 1 Korεnti 11.23-25)

²⁶ -O -yaa pεbhle 'zi 'waati 'la ba, Zesu 'bluu do =sia, 'bhεε- -e -Waanbhaa' 'pubwa- 'bhε ma, 'bhεε- -ya takaan- kplokplo. 'Bhε blaان, 'ke -ya 'kpale -yaa' -klanjanε mu 'ε 'kɔɔ, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka 'bluu 'lεε- 'si 'bhεε- -kaa bhle, 'η 'fle -le 'kεle-.» ²⁷ 'Bhε blaان, 'kee- -dɔɔɔ 'paayan= do 'sile, 'bhεε- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'bhε ma. 'Bhε blaان, 'ke -ya 'kpale -yaa' -klanjanε mu 'ε 'kɔɔ, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ka 'kpen a 'ke 'mi do do. ²⁸ -Amasɔyi, 'kεlεε- 'η yien -le 'kεle-, -Waanbhaa' *-bhoolaya drεε 'la -dwa 'yee- 'gbu 'pegee bhaaplεη mu 'plenj- 'bhε ma -tɔɔmasie yien -le 'kεle-. 'Yee- yien 'lεε- 'klalaa- mεε -bebe -la 'kaama-, -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε ma 'sroma- 'yan zayi'. ²⁹ 'Mi pe 'ka ni 'kee- 'san -zɔn ma, 'naa nu -dɔɔɔ 'lεε- 'bhεεke 'mile- -li 'ka 'le, 'ke 'bhε ge 'tεnle- yi 'la ma 'ke 'mi 'pegee 'ka mu nu -a mi gbε drεεwolε 'η Dε a -bhlenjgbeya -wa 'ε ta.»

Zesu pe dɔɔ Pιeri nu 'e lεmadɔle 'egɔkɔle 'kaa yaa dɔ

(Maki 14.27-31; Luki 22.31-34; Zaan 13.36-38)

³⁰ 'Bhε blaان, Zesu 'pegee -yaa' -klanjanε mu 'ε -o -Waanbhaa' 'tɔbhɔ ma 'sro mu =kpaa, 'bhεε- -o -wlenle', 'ke -o gele- *Olivi diij* vle gɔɔn 'ε 'wiij-. ³¹ Zesu pe -yaa' -klanjanε mu 'ε ni dɔɔ: «-Zɔn -bi 'lεε- zi, 'ka 'kpen nu 'kanle- 'eke- ma, 'bhεε- 'ka 'η do -kplen to -a =nɔɔ. -Amasɔyi, -a yɔɔndeλε -o -Waanbhaa' 'a 'Sεwe 'yi 'kaa: «'Nj nu -bhlaa gooba mi 'ε dεle, 'bhεε- -bhlaa 'lεdo- 'ε -o nu 'kanle- 'eke- ma.» ³² 'Duη- 'ke 'η -bwela gale ba 'waati 'la ba, 'η nu 'kanle- 'ka 'lεε Galile 'klεεn 'ε 'yi.» ³³ 'Bhε klele 'tε, 'ke Pιeri 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ali- 'ke mɔkpen' =kaan 'eke- ma, 'bhεε- -woo 'ε =twa -a nɔɔ-, 'mi 'laa nu 'ε 'tolε- -a nɔɔ -titi.» ³⁴ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a zikpale 'yee Pιeri ni dɔɔ: «'Mi pe 'ε ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Sani- maagwlen -we bhla 'ε 'plenj- -bi 'gbu 'lεε zi, 'ε nu 'ε 'lε- madɔle 'egɔkɔle gaan yaga 'mi ma 'kaa 'yaa 'mi dɔ.» ³⁵ 'Bhε 'yi, Pιeri pe -a ni dɔɔ: «'Ali- 'ke -wa =pia dɔɔ -woo 'mi 'pegee 'bhi dεle- 'eke- zi, 'naa nu 'η 'lεmadɔle 'egɔkɔle 'ε ma -titi 'kaa 'naa 'ε dɔ.» 'Bhε nɔɔ- bhe, Zesu a -klanjanε mu 'ε 'kpen 'a =pia Pιeri a pε pegbeya do 'ε 'bhεε- gbεεn-.

Zesu -o -a 'seriwo zii' Zetisemane -yri gba 'ε =la

(Maki 14.32-42; Luki 22.39-46)

³⁶ 'Bhε blaان, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanjanε mu 'ε -o gele- yrε do nɔɔ-, -o -yaa 'bhε yrε 'ε sii: Zetisemane. 'Bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «-Ka yala- -ge, 'η gele- 'η 'seriwole laale -ɔɔ.» ³⁷ -A ge bhla 'ε zi 'bhε =nɔɔ, -e -ja Pιeri 'pegee Zebede gbe plε 'ε 'le -a zi. -Ya wleyisriwoa, 'bhεε- -a bli- na- yiendwa-. ³⁸ -Ayile, 'ke -ya pele- -a madɔ mu 'ε ni 'tε dɔɔ: «'Nj 'blina- yien -o 'klekle 'ke 'bhε ge 'tεnle- 'η gale ma: -ka bo 'η -din -ge 'bhεε- -kɔɔ' bo -kɔɔ' yrε ma.» ³⁹ 'Bhε 'klele- 'tε, -e gele -a -lεε sa, -ya 'kɔɔ =zian, 'bhεε- ya ηgblo zinaa' -a -la, 'bhεε- -ya 'seriwole =saan -Waanbhaa' ni dɔɔ: «'Nj Dε, 'kee- ɔɔ -a klele- 'bhεε- -yren pεyan- do 'la bhe -e kan 'η ma 'egbɔɔnle, 'bhε kle! 'Bhεε- 'duη-, 'naa -o -a zi 'bhii- 'e 'mi zru maza kle, 'duη- 'e 'gbu zru maza -la kle.» ⁴⁰ 'Bhε blaان, 'kee- nule- -yaa' -klanjanε yaga 'ε taglinle, 'bhεε- 'kee- bhɔle- -o ta 'ke -woo yi pla. -Ayile, 'ke -ya pele- Pιeri ni dɔɔ: «'Ka 'laa 'ɔɔle- 'ke 'ka bo 'ka 'yrε ma 'waati sa ba 'mi 'le εε? ⁴¹ -Ka bo 'ka 'yrε ma, 'bhεε- -ka 'ka 'seriwo, 'kooko- -Setran' 'laa nu 'ka yidanle, 'bhεε- -e 'ka balaa' -za 'yɔɔ- 'yi. Bhaaplεη nii- 'ε -ya zi 'bhii- -e -za 'wlan -la kle, 'duη- 'bhε kle fangan- 'laa -o -a ta.»

⁴² 'Ezin-, 'ke Zesu 'e 'plenjgo- gbε plε mi wole- -o ma, 'bhεε- 'ke -ya 'seriwole -Waanbhaa' ni dɔɔ: «'Nj Dε, 'kee- ɔɔ -a klele- 'bhεε- -yren pεyan- do 'la bhe -e kan 'η ma 'egbɔɔnle, 'bhεε 'naa 'a mi! Bhaa 'e zru maza kle.» ⁴³ -E -nwa 'ezin- pwεle -yaa -klanjanε mu 'ε ta, 'kee- bhɔle- -o ta 'ke -woo yi pla; -amasɔyi yi 'ε gbinj 'ε 'kɔɔ -o -yrε ta, waa -yaa ɔɔ bole- -o -yrε ma. ⁴⁴ Zesu gole -o -din, 'kee- gele -a 'seriwo gbε gaan yaga mi 'ε klele 'kee- bɔ 'yee -jan do 'kɔɔ' 'ε ta. ⁴⁵ 'Bhε blaان, 'kee- nu gbε drεεwolε -yaa -klanjanε mu 'ε ta, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ka -o yidε 'zi -li εε, 'bhεε- 'ka -o 'ka 'yitrε zi εε? -Ka 'ka 'yrekpa, 'η 'kun 'waati 'ε =bhwa 'e -din. 'Bhεε- -o nu *Bhaaplεη Gbe* 'ε 'lεnale -za 'yɔɔ- kle mu 'ε ni. ⁴⁶ -Ka 'ka 'wlen-, -kɔɔ' ge! -Ka 'ka 'yrekpa laale doo, mεε 'la zan -o zan -dawli' 'kpale- 'η gbε ta, 'bhεε- -ye 'η 'lεna -za 'yɔɔ- kle mu 'ε ni, 'yele- zan laale.»

Zesu 'kunyrε- mεε mu 'ε 'kɔɔ

(Maki 14.43-50; Luki 22.47-53; Zaan 18.3-12)

⁴⁷ Zesu 'yaa- 'janwo' zii' -li 'waati 'la ba, 'ke Zudasi, -yaa' -klanjanε vu ta plε 'ε do nule- 'ke -zamaa' 'srε do 'le -a zi. -Gɔkuj' mu 'pegee 'beni mu -yaa 'mu 'kɔɔ. 'Sra- ka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu mu a 'gwlaan- gbilaan mu 'ε 'mu -le -o winbwa-. ⁴⁸ Zudasi 'la 'bhε 'yaa- nu -dawli' 'kpale- Zesu gbε ta, 'bhε 'a 'kun -tɔɔmasie do -pia -a 'kun mu 'ε ni dɔɔ: «'Ke 'η mεε 'la zan 'pubwa- -a -tuubɔlele, 'yele- 'kεle-. -Kaa 'kun.» ⁴⁹ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zudasi 'nule blaale- Zesu -din, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'E 'yia-, 'o Daan mi!» 'Bhεε- 'ke -ya -tuubɔle. ⁵⁰ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele Zudasi ni dɔɔ: «'Nj 'bhεgwlen-, 'ε =nwa -za 'la kleyrε nɔɔ- -a kle.» -Ayile, 'ke mεε -vin mu 'ε -woo mabεenle Zesu -din, 'ke -woo gbεkpale 'a ta, 'bhεε- 'ke -wa 'kunle. ⁵¹ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu a -klanjanε mu 'ε do 'bhε a -gɔkuj' 'ε 'yrole 'bhε 'bhoo-

'yi, 'kee- 'sraka 'lena mu -kunlii gblaana 'e 'bhe a yewone 'e do 'trɔn takanle. ⁵² 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ 'e ni dɔɔ: «'Yaa- gɔkɔŋ' 'e =wla -a -bhoo 'e 'yi, -amasɔɔyi 'ke mɛɛ 'la zan mu 'kpen -gɔkɔŋ' =sia mɛɛ 'kaama-, -o nu 'bhe zan mu 'e dɛɛ 'ke -gɔkɔŋ' -la -le. ⁵³ 'Yaa 'yaango- 'bhii- 'ŋ sɔ a pele- 'ŋ Dɛ ni -e nu 'bho 'ŋ ba, 'bheɛ- -e sɔ -mlɛkɛ' -srwase' -lɛdulayɛ vu ta plɛ -gbɛnɛ 'kpale 'ŋ ni 'saanibhe ɛɛ? ⁵⁴ 'Dun- 'ke 'ŋ 'bhe =kla, -za mu 'la yɔɔndɛle -lɛdulale -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi 'kaa 'mu nu klɛɛ, 'mu 'le nu 'sɔɛ- 'nale- -a ma ɛɛ?»

⁵⁵ 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'a 'pele -zamaa' 'e ni dɔɔ: «-Faannii' -le 'ŋ 'le ɛɛ 'bheɛ- 'ka =nwa 'ŋ 'kunyrɛ- nɔɔ- gɔkɔŋ' mu 'pegee 'beni mu 'le 'ka 'kɔɔ ɛɛ? 'Yi 'oo yi, 'ŋ 'yaa- mɛɛ mu daan -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la, 'bheɛ- 'ka 'laa 'ŋ 'kunlɛ-. ⁵⁶ 'Dun- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'e 'wojan- mu 'la yɔɔndɛle -o 'yee- -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi, -za mu 'lɛɛ- 'kpen =kla 'mu -la -lɛsɔ' zayi' -zɔɔn.» 'Bhe yrɛ do 'e =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kpen 'kanle 'eke- ma, 'bheɛ- 'ke -wa do -kplɛn 'tole 'a nɔɔ- mɛɛ mu 'e 'kɔɔ.

-O -ja Zesu 'le -waa' 'seri ta za mu 'kitikan mɛɛ gblaana -lɛdo' 'e ba

(Maki 14.53-65; Luki 22.54-55,63-71; Zaan 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Zesu 'kun mu 'e -ja 'kele- -waa' 'sraka 'lena mu -kunlii gblaana Kaifu ba. 'Toŋ daan mu 'e 'pegee 'gwlaana- gblaana mu 'e 'kpen 'lɛkpale -yaa 'eke- ta 'yee- Kaifu ba -lɛ ma. ⁵⁸ -O ge bhla 'e zi Zesu 'le 'bhe =nɔɔ, Piɛri -yaa zan -o -zanta' 'egbɔɔnle. -E -wlaa -gbenɛ 'e 'yi, 'bheɛ- 'kee- yaale' 'fɛ gooba mu 'e -din, 'kooko- -za 'e 'lɛyanle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- -e 'bhe ye.

⁵⁹ 'Sraka 'lena mu -kunlii mu 'e 'pegee -waa' 'seri ta za 'kitikan mɛɛ gblaana -lɛdo' 'e 'kpen 'yaa- bhla 'kpayɛ- -glin 'zi Zesu ma, 'kooko- 'ke -kpan 'e balaa' -a ta, 'bheɛ- -wa dɛ. ⁶⁰ Bhla ma mɛɛ -bebe =nwa 'mu zijaanwole -a 'kaama-, 'dun- 'woo- Zuufu mu a 'seri ta za 'kitikan mu 'e waa -jan 'kedo- 'kpɔ 'yele- 'ke 'bhe klɛ -a dɛ win 'le. -O 'kpen 'kanle- blaana, 'ke mɛɛ plɛ nule- -a peɛ dɔɔ:

⁶¹ «Mɛɛ 'lɛɛ- -ya -pia dɔɔ -e sɔ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ' 'e 'wile- 'bheɛ- -ya dɔ gbɛ dɛɛwo -yɛkpa'a' yaga -la.» ⁶² 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke 'sraka 'lena -kunlii gblaana 'e -ya -wɛnle', 'bheɛ- 'kee- Zesu 'lɛkpale dɔɔ: «Mɛɛ mu 'e -woo -jan mu 'la 'kpen 'wo zii' 'e ma 'bhi pe 'nale- ɛɛ?»

⁶³ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu tagale bole-. -Ayile, 'ke *'sraka 'lena -kunlii gblaana 'e -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Kee- kpa 'mi 'pegee -Waanbhaa' 'la -ya -yrɛ ma 'bhe ta, 'mi -o 'e 'lɛkpale zii' 'kaa 'ya pe 'o ni kpataakpa 'ke 'bhi -le 'ke Mɛɛ -Bheɛ Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'e 'le 'bhe 'pegee 'ke 'bhi -le -Waanbhaa' Gbe 'e 'le.» ⁶⁴ Zesu pe -a ni dɔɔ: «'Yeɛ- =daa 'e 'gbu 'lii bhe. 'Mi 'dun- pe 'ka ni 'ezin- dɔɔ 'kee- 'san -zɔɔn ma, 'ka nu Bhaaplɛŋ Gbe 'e 'yaale- yeɛ -Waanbhaa' -glɔɔ 'e -din 'tɔɔɔ ma yaayɛ 'e =nɔɔ. 'Bheɛ- 'ka nu -a yeɛ -a nuyɛ nɔɔ- lafle' -gblɛn mu 'e 'yi mu 'e ta, 'kee- da lafle' 'yi.» ⁶⁵ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke 'sraka 'lena -kunlii gblaana 'e -ya 'gbu ta dunɛ- 'e 'peedeɛ, 'bheɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «-E -Waanbhaa' 'tɔɔɔɔ! -Kɔɔ' maza -o -li mɛɛ -bhɛɛke' 'sɛya- klɛɛ ma ɛɛ? -E -yaan -Waanbhaa' 'tɔɔɔɔ ma jan 'la 'woleɛ bhe, 'ka 'laa 'bhe 'malɛ- ɛɛ? 'Ka

mu pe 'bhe 'yi 'nale- ɛɛ?» ⁶⁶ 'Bheɛ- -o 'kpen 'bhe 'lɛkwan- 'eke- zi dɔɔ: «-Yoo 'ke dɛ pe 'le.» ⁶⁷ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -woo -liile' mu 'klale -a wɛyi', 'bheɛ- 'ke -wa zɔɔnle- -o gbɛkpun- mu 'e 'le. -A 'ke mu -yaa -a 'trɔn zɔɔn 'zi 'ke -wa -lɛkpale' dɔɔ: ⁶⁸ «Mɛɛ -Bheɛ Mi -Kpɔɔɔ Krisi, 'e 'kpee ma -de 'gbu -le 'e =zwan ɛɛ?»

Piɛri -o -a 'lɛmadɔ 'zi 'egbɔɔle Zesu ma 'kaa yaa 'bhe dɔ
(Maki 14.66-72; Luki 22.56-62; Zaan 18.15-18; 18.25-27)

⁶⁹ 'Bhe -za mu 'e klɛ 'waati 'e ba, Piɛri 'yaale- -yaa 'pɛɛlii- *'sraka 'lena -kunlii gblaana 'e 'bhe a -gbenɛ 'e 'yi. -Ayile, 'ke 'bhe a 'fɛ 'e =la yewo le 'e do 'e 'mabɛɛnle 'yee- Piɛri -din, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'lɛkpale dɔɔ: «'Bhi 'gbu 'lɛɛ-, 'e 'yaa- 'yee- Galile 'klɛɛn 'e 'yi mi Zesu 'e zi.» ⁷⁰ 'Dun-, Piɛri 'e 'lɛmadwa 'egbɔɔle 'bhe ma mɔkpen 'yrɛ ma, 'bheɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Yoo- -we 'zi mɛɛ 'la zan 'le bhe, 'naa 'bhe dɔɔ.» ⁷¹ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke 'yee- Piɛri gele 'sanle -gbenɛ 'e 'lii ba -yrɛta', 'bheɛ- 'ke 'bhe 'fɛ 'e =la yewo le -bhɛɛke' do 'a 'yele. 'Bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'pele 'bhe -din mu 'e ni dɔɔ: «Mɛɛ 'lɛɛ- 'yaa- 'yee- Nazareti mi Zesu 'e zi.» ⁷² 'Bhe =nɔɔ bhe 'ezin-, 'ke Piɛri 'a 'lɛmadɔle 'egbɔɔle 'bhe -jan 'e ta, 'kee- bhaa bhlele- dɔɔ: «'Mi 'pegee 'ŋ 'sɔwɛɛ- 'gbu 'e ta, 'naa 'yee- mɛɛ 'la bhe -a dɔ.»

⁷³ 'Bhe blaana 'waati sa, 'ke 'fɛ -gbenɛ 'yi mu 'e -woo mabɛɛnle Piɛri -din, 'bheɛ- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'Wlan 'gbu 'e ni, 'yoo- 'ke Zesu zi mu 'e do 'le. -Amasɔɔyi 'woo- 'e dɔ 'yaa- -janwo' gbɛya 'bheɛ- ma.» ⁷⁴ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Piɛri bhaa bhlele 'sanle, 'ke -ya pe dɔɔ: «'Ke 'ŋ bhla =pia, bhaa 'ŋ ga. 'Naa 'yee- mɛɛ 'la bhe -a dɔ 'sekeseke!» 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, 'ke maagwɛn -wele'. ⁷⁵ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, Zesu -jan 'la =woa 'yee- Piɛri ni 'elwale gban -sɔ, 'ke 'bhe dɔɔle- -a 'kpee, Zesu 'a =pia -a ni dɔɔ: «'Sani- maagwɛn -weli' plɛn- -zɔɔn, 'e nu 'e 'lɛmadɔle 'egbɔɔle 'mi ma gaan yaga 'kaa 'yaa 'mi dɔɔ.» Piɛri 'pwele- 'pɛɛlii-, 'kee- wisile 'ebebele.

-O -ja Zesu 'le -janmatii Pilati ba

(Maki 15.1; Luki 23.1; Zaan 18.28)

27 Zrwan 'e zi, 'ke 'sraka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee Zuufu mu 'e -waa' 'gwlaana- gblaana mu 'e -woo -lɛkpale 'eke- ta, 'bheɛ- 'ke -o 'kpen 'a 'kpale do ma 'kaa -o Zesu dɛ. ² -Ayile, 'ke -wa gbɛ ta -yɛɛle', 'bheɛ- 'ke -o gele- 'kele- -janmatii Pilati ba.

Zudasi gayɛ

(Klɛza 1.18-19)

³ Zudasi 'la -dawli' =kpaa Zesu gbɛ ta, 'bheɛ- -ya -lɛ- naa mɛɛ mu 'e ni, 'a 'yele- 'bhii- -o -kpan -balaa' Zesu ta 'kaa -wa dɛ, 'ke -zadɔwɛɛ dɔɔle- -a ma. -Ayile, 'kee- gele- -gɔɔli' 'taɔɔɔ mia do bhe vu 'e 'niinalɛ *'sraka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee Zuufu mu 'e -waa' 'gwlaana- gblaana mu 'e ma. ⁴ -Ya =pia -o ni dɔɔ: «'Ŋ -za 'yɔɔ- -kla mɛɛ 'la zan laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klɛɛ 'bhe 'lenalele 'ka ni!» -Ayile, 'ke -wa -lɛkunle -a ni dɔɔ: «'O nɔɔ a za 'laa -o 'bhe 'yi, 'e 'gbu a -za -le 'bhe 'le.»

⁵ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zudasi -gɔɔli' 'taɔɔɔ mu 'e 'wianle 'trɛ ma -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la, 'bheɛ- 'kee-

'pwεle. 'Bhε blaana, 'kee-gele- -a 'gbu dunjε -yri diinj do 'yi.

⁶'Bhε 'yi bhe, 'ke 'sraka 'lena-kunjlii mu 'ε -o -gpli' 'tanjba mu 'ε 'wloole 'trε ma, 'bhεε- 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Waa- 'toŋ 'ε ta, 'waa sɔ -gpli' 'lεε- bɔle- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la -gpli' bɔ -koo 'ε 'yi, -amasɔyi mεε yien ma -gpli' -le.» ⁷-O yanle 'a 'kpalele do ma, 'ke -wa pele- dɔɔ -o gbɔɔɔ mi 'ε 'bhε a 'trε 'ε 'lɔle 'yee- -gpli' 'ε 'le, 'bhεε- -o 'bhε 'trε 'ε klε 'cie mu binyrε 'le. ⁸'Bhεla- -zayile, 'kee- 'san 'bhε yi 'ε ma, 'kee- nu 'tεnlε- -zɔn ma, -o 'bhε 'trε 'ε sii dɔɔ: «'Yien ma 'trε.» ⁹'Bhε klεgbeya 'ε 'yi, -Waanbhaa' -'lεla' janwo mi Zeremi jan mu 'la =woa 'elwale -sɔ 'mu 'lεswa=, -ya -pia dɔɔ: «-O -gpli' 'tanjba mia do bhε vu =sia. Izraeli mu 'ε -wa 'plεε =kaan 'bhεε- -gpli' 'lii yεkε- 'ε 'le.¹⁰ 'Bhεε- -o gbɔɔɔ mi 'ε -yaa' 'trε 'ε =lwa 'ke 'bhε -gpli' 'ε 'le, 'bhii- Mεezan 'a =pia 'mi ni pe gbeya 'la yi.»

Pilati -o Zesu 'Irokpaa zii'
(Maki 15.2-15; Luki 23.2-5; Zaan 18.29-40; 19.4-16)

¹¹Mεε mu 'ε -o -ja Zesu 'le -janmatii Pilati ba. 'Bhεε- -janmatii Pilati 'a 'Irokpaa dɔɔ: «'Bhi -le 'ke Zuufu mu 'ε -waa' -bhleŋgbe 'ε 'le εε?» Zesu pe -a ni dɔɔ: «'E 'gbu 'yela- =pia bhe.» ¹²'Bhε blaana, 'sraka 'lena-kunjlii mu 'ε 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ε -o bhla -bebe =kpaa -a ma, 'duŋ- yaa 'mu 'kedo- 'kpɔ mabɔle. ¹³'Bhε klεle 'tε, 'ke Pilati 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «-O bhla mu 'la 'kpen 'kpa zii' 'ε ma bhe 'ε 'trɔn 'laa 'mu 'yi εε?» ¹⁴'Duŋ- Zesu 'laa 'mu 'kedo- 'kpɔ zilakpale -a ni bhe, 'bhε 'a 'kpeelenia -a ma 'εgbenele.

-O Zesu dε -kpan -balaa' 'a ta

¹⁵Lεε 'oo lεε, Paki 'feti 'ε ta, -janmatii Pilati ta pe -le -yaa 'ke 'ploolele -kaso yi mi do ma, 'kela 'ke -zamaa' 'ε 'yaa- 'bhε -za pe, -e 'yaa- ploo 'bhεε- ma -o ni. ¹⁶'Bhε 'waati 'ε ba, -waa' -kaso 'yi mi do -yaa, -o -yaa 'bhε sii Barabasi. Mɔkpen' 'yaa- 'bhε dɔ 'bhε klεza -yɔɔ' mu 'ε ma. ¹⁷Pilati -zamaa' 'ε 'Irokpaa- dɔɔ: «'Kaa- zi 'bhii- 'ŋ 'ploo- 'ka ni 'woo- mεε ple 'ε -dela ma εε, Barabasi taa- Zesu, -o 'bhε 'la sii Mεε -Bhee mi -Kpɔɔɔ Krisi εε?» ¹⁸'Yee- Pilati 'gbu 'yaa- 'yaango- dɔɔ mεε mu 'ε 'yaa- zranlawa zii' Zesu ma, 'bhεla- -zayile -o =nwa 'bhε -lε- nale -a ni.

¹⁹'Duŋ- Pilati 'yaale- -yaa 'waati 'la ba 'kitikanyrε 'ε =nɔɔ, 'ke -a na mεε do winbɔle -a ta 'kaa 'bhε ge -jan 'lεε- 'yikla 'a -kɔɔ dɔɔ: «Mεε 'la bhe, yaa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klεle, 'bhεla- -zayile 'yaa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klεle -a ni, -amasɔyi 'ŋ -yren -bebe -bhla -a -zayi' -zɔn gbij na.»

²⁰'Bhε bhla 'ε ba, 'sraka 'lena mu -kunjlii mu 'ε 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ε 'yaa- wla 'zi -zamaa' 'ε zi dɔɔ -wa pe Pilati ni dɔɔ 'bhε 'ploo- Barabasi -la ma, 'bhεε- -ya pe -o Zesu dε. ²¹'Bhε 'yi 'tε, 'ke -janmatii Pilati -o -Irokpaa' gbε drεεwole 'ezin- dɔɔ: «'Kaa- zi 'bhii- 'ŋ 'ploo- 'woo- mεε ple 'ε -dela ma 'ka ni?» -O 'kpen 'a 'lεkwan- -a ni dɔɔ: «Barabasi!» ²²'Bhεε- Pilati -o -Irokpaa 'ezin- dɔɔ: «'Ŋ nu -mε za -la klεle Zesu 'la 'ka 'bhε sii Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'bhε ni εε?» -O 'kpen 'a 'lεkwan- dɔɔ: «-Kaa gbaan -yrigbεεle 'ε ta, 'bhεε- -e ga!»

²³Pilati -o -Irokpaa 'ezin- dɔɔ: «-E -mε -za 'yɔɔ- -la kla εε?» 'Duŋ- -o -gbekaan 'ezin- 'eglbɔle 'kaa: «-Kaa gbaan -yrigbεεle 'ε ta, 'bhεε- -e ga!»

²⁴'Yee- Pilati 'a 'yele- 'bhii- yaa -yaa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ klεle 'ezin-, 'bhε 'pegee mεε mu 'ε zru baan' 'yaa- -wlen 'zi, 'kee- -yi 'sile, 'ke -ya gbε mafele mɔkpen' 'yrε ma, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Mi 'naa -o 'ŋ gaan bɔle- mεε -lεdɔɔle 'lεε- -a dεza 'ε 'yi! 'Ka 'gbu 'kɔɔ za -le!»

²⁵'Bhε klεle 'tε, 'ke -o 'kpen 'a 'lεkunle 'eke- zi dɔɔ: «'Kee- -gaa oo, bhaa -a gale -kpan 'ε bala- 'o mɔɔ 'pegee 'o 'nε mu 'ε ta!»

²⁶'Bhε klεgbeya 'ε 'yi, 'ke Pilati 'ploole Barabasi ma -o ni; 'bhεε- -e pe mεε mu ni 'kaa 'mu Zesu zita zɔn 'ke gbanjhlε 'le; 'bhε blaana, 'ke -ya 'kpale -o 'kɔɔ 'kaa -o ge -a gbaan -yrigbεεle do ta.

-Srwase' mu 'ε -woo Zesu malrɔgo 'zi
(Maki 15.16-20; Luki 23.11; Zaan 19.2-3)

²⁷-Janmatii Pilati a -srwase' mu 'ε -ja Zesu 'le -yaa 'fεkpee yrε 'la mεε mu kla 'eke- ba a =nɔɔ 'bhεε- =la; 'bhεε- 'ke -srwase' 'le -gbεnε do 'ε 'kpen 'yaale -a zi. ²⁸-O Zesu tapε mu 'ε -gwa, 'ke -o dunε- tralape 'ten gbɔɔn do 'klale -a ta. ²⁹'Bhε blaana, 'ke -o lεrε zungbhle do 'tanle 'bhii- -bhleŋgbe ngblo ma -can 'faa do gbεen-, 'ke -o 'bhε bɔle- -a ngblo 'ε ma. 'Bhε trala, 'ke -o toɔɔ do 'kpale -a gbε -yiε' 'lii 'bhii- -bhleŋgbe do 'kɔɔ 'beni do gbεen-; 'bhεε- 'ke -woo 'kpɔ zenle- -a -lεε, 'ke -o 'sɔnsi- 'a ma, 'bhεε- 'ke -wa pe -a ni dɔɔ: «'E 'yia-, Zuufu mu a -bhleŋgbe!» ³⁰-Woo -liile' mu =klaa -a ta, 'bhεε- -wa 'kɔɔ toɔɔ 'ε =sia, 'ke -wa zɔn -a 'wiinj- 'bhε 'le. ³¹-O yanle 'sɔnsile 'le -a ma, 'ke -o dunε- tralape 'ten gbɔɔn 'ε gole- -a ta, 'bhεε- 'ke -wa tapε -lwa mu 'ε 'klale -a ta. 'Bhε blaana, 'ke -o gele- -a gbaanle -yrigbεεle 'ε ta.

Zesu gbaanyrε -yrigbεεle 'ε ta
(Maki 15.21-32; Luki 23.26-43; Zaan 19.17-22)

³²-Srwase' mu 'ε 'pwε bhla 'ε zi -janmatii 'ε -yaa' 'fε 'ε =la Zesu 'le, 'ke -o -lεpale Sireni -wa 'ε ta mεε do 'le, -o -yaa 'bhε sii Simɔ. 'Bhε klεle 'tε, 'ke -srwase' mu 'ε -wa pele- 'bhε Simɔ 'ε ni 'kaa 'bhε Zesu gbaan -yrigbεεle 'ε 'si kpanma. ³³-O bhɔle yrε 'la -o 'bhε sii Gɔligota ('bhε 'yi -le dɔɔ mεε ngblo bhεle' yrε), ³⁴'ke -o -laane' 'yi yienle do 'pegee -drɔɔ 'yizaale, 'bhεε- 'ke -o 'bhε 'nale 'a ni, ('kooko- 'kee- 'bhε =mia, yaa ga 'ε 'lale- tado). 'Duŋ- -e 'bhε -yi 'ε danle -a nrε ma, yaa dɔle 'bhε 'mile- -la.

³⁵'Bhε blaana, 'ke -wa gbaanle- -yrigbεεle 'ε ta, 'ke -o 'tete dɔle- -a tapε mu 'ε ta, 'bhεε- 'ke -o 'mu -yicienle 'eke- ma. 'Bhε klεgbeya 'ε 'yi bhe, -Waanbhaa' -'lεla' janwo mi 'ε 'wojan- 'ε 'lεswa=, 'bhε 'a =pia dɔɔ: «-O 'tete -dwa 'ŋ tapε mu 'ε ta, 'bhεε- -woo -yicienna 'eke- ma.»³⁶'Bhε blaana, 'ke -o -yaale' -a gooba 'bhε yrε 'ε =nɔɔ ye. ³⁷-Wa =dia win 'la ma bhe, -o 'bhε -yɔɔndia -yripeene do ta, 'bhεε- -o 'bhε -gbaanna -a ngblo 'ε tralayrε 'ε =nɔɔ, 'bhε 'yaa- dɔɔ:

† Rome mu a 'toŋ 'ε ta, -srwase' mu 'la -ja Zesu gbaanle -yrigbεεle 'ε ta, 'bhε 'senj 'yaa- 'mu ni 'ke 'mu Zesu tapε mu 'yicien- 'eke- ma. -O 'tete 'la -dwa -a tapε mu 'ε ta 'bhε win -le 'ke -o sɔ -o -yicienle 'eke- ma 'elrele.

«Mεε 'lεε- 'yele- 'ke Zesu 'le, Zuufu mu a -bhleŋgbe 'ε.»

³⁸ 'Ezin-, -o -faannii' plε -gbaanna -yriḡbεεle plε ta Zesu -din: -A do -yaa -a gbε -yiε' ta, 'bhεε- -a -bhεεke' do 'ε 'yaa- -a gbε -koo ta.

³⁹ Mεε 'la zan mu -yaa 'kan zii' Zesu gbaanyre 'ε -din, 'mu 'yaa- a glin 'ke 'mu 'mu ḡgblo bεεn, 'bhεε- 'ke -wa -zwanwo'. ⁴⁰ 'Bhεε- -o -yaa pe dɔɔ: «'Bhi 'laa 'pele- 'kaa 'e sɔ -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'wile-, 'bhεε- 'ya dɔ gbε drεεwo -yrekpaā' yaga -la εε? 'Kee- 'yoo- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'ε 'le, 'e 'gbu 'bhee -zɔn, 'bhεε- zina- -yriḡbεεle 'ε ta doo.» ⁴¹ 'Bhε klεgbeya do 'ε 'yi, 'sraka 'lε- na -kunlii mu 'ε 'pegee 'Tonj daan mu 'ε, 'bhεε- 'gwlaan- gbilaan mu 'ε, -o 'kpen 'yaa- Zesu malrɔgo 'zi 'ke -wa pe dɔɔ: ⁴² «-E mεε -bhεεke' mu 'ε -gwa -za 'yi, 'bhεε- yaa sɔ -a 'gbu gole -za 'yi! 'Ke -yoo 'ke Izraēli mu a -bhleŋgbe 'le, -e zina- 'saanibhe doo -yriḡbεεle 'ε ta, 'kee- 'bhε =kla, 'o nu 'o 'kpale- -a -yi. ⁴³ -Ya 'gbu gbekpaā- -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'bhεε- -ya -pia dɔɔ: «'Nj 'yoo- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'le!» 'Bhεε- 'ke -a -za sɔ -Waanbhaa' ni 'bhε nu 'a go 'saanibhe -za 'yi doo!» ⁴⁴ Mεε dε mi plε 'la gbaanle -yaa -a -din -yriḡbεεle plε 'ε ta, 'mu 'yaa- -a -zwanwo' zii' 'bhε klεgbeya do 'ε gbεεn- 'ezin-.

Zesu gayre

(Maki 15.33-41; Luki 23.44-49; Zaan 19.2; 19.5-30)

⁴⁵ 'Kee- san -yrekpaā' ma, 'bhεε- 'kee- ge 'tεnlε- yro- mazi -yretεbhe yanyan 'ε ma, -gblo -gbεnε -kpaā 'trε 'ε ta yrekpen- =nɔɔ. ⁴⁶ 'Yee- yromazi -yretεbhe yanyan 'ε 'bhɔ bhla 'ε 'e -din, 'ke Zesu -gbekanle 'eglkɔle dɔɔ: «'Eli, 'Eli, lama sabatani?» 'Bhε 'yi -le dɔɔ: «'An -Waanbhaa', 'an -Waanbhaa', -mele =kla 'bhεε- 'ye 'η do -kplεn =twa -a nɔɔ- εε?» ⁴⁷ Mεε 'la zan mu -yaa -a -din 'bhε 'waati 'ε ba, 'mu 'a -gbekanwli 'ε 'male, 'ke 'mu 'a pele- dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbado doo, -yoo Eli 'sii zii!» ⁴⁸ 'Bhε klεle 'tε, 'ke -o do gele blaale- -nε 'yientenne 'fε -gblanluu -fɔlu' -fɔlu' 'ε 'silε-, 'kee- 'bhε 'pale 'ke -wεen yue 'tɔnlε- 'le. 'Kee- 'bhε 'yrelε toḡɔ gbɔɔn do yin 'lii, 'bhεε- 'kee- 'bhε 'wlale Zesu 'lii 'kaa 'bhε 'bhε 'mi. ⁴⁹ 'Dunj -a -vin mu 'ε pe dɔɔ: «'Kɔɔ- dula- doo, -dɔke' Eli nu nule a gole -za 'yi ool!»

⁵⁰ Zesu -gbekan' gbε drεεwoa- 'eglkɔle 'ezin-, 'ke -a ni- igole -a -yi. ⁵¹ 'Bhε 'waati do 'kpɔ 'ε ba, sɔgbε -gbεnε 'la dunjle -yaa -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'kpee yre 'la -o -yaa 'bhε sii «Yre 'weŋ 'weŋ» 'bhε=la, 'bhε 'peedia- plε 'kee- da laanima, 'kee- nu 'tεnlε- 'traa. 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'trε bεenle-, 'bhεε- 'ke vlε -saa mu 'ε -o -wile'. ⁵² Mεε bu mu 'ε 'liigwa-, 'bhεε- mεε -lεdɔɔle mu 'la -gaa 'elwale gban -sɔ, 'mu -bebe -bwela gale ba. ⁵³ 'Bhεε- -o -pwela bu mu 'ε 'yi Zesu bwele 'ε blaen gale ba, 'ke -o nule- Zeruzalemu -wa 'ε 'kpee. Mεε -bebe -o =ya.

⁵⁴ 'Bhε klεle 'tε, -srwase' -kunlii 'ε 'pegee -srwase' -vin mu 'la 'yaa- Zesu gooba 'ke -yoo -yriḡbεεle 'ε ta, -o 'trε bεenyre 'la =ya, 'bhε 'pegee -za mu 'la 'kpen =kla -o -yre ma, 'bhεla- -zayi' -gbilaan -gbεnε =klaa -o -yi. 'Bhεε- 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Mεε 'lεε- 'yaa- 'ke -Waanbhaa' Gbe kpataakpa 'gbu 'ε 'bhεε- 'le!» ⁵⁵ Le 'srε mu 'la 'yaa- zi Galile 'trε 'ε ta 'ke 'mu bhɔ a ba, 'bhεε- 'ke 'mu =nwa -a zi Zeruzalemu, 'mu 'yaa- -a gbaa 'ε taglin- 'zi bhɔ

gbɔɔn ma. ⁵⁶ 'Woo- le mu 'ε 'ke mu -la 'tɔ -le -ge: Mari 'la da Magidala -wa 'ε ta, Zaki 'pegee Zozefu nεε Mari, 'bhεε- Zebede gbe plε 'ε Zaki 'pegee Zaan nεε.

Zesu binyre

(Maki 15.42-47; Luki 23.50-56; Zaan 19.38-42)

⁵⁷ Yromazi bhɔle, 'ke pεzan do dale- Arimate -wa 'ε ta, -o -yaa 'bhε sii Zozefu, 'bhεε- 'bhε 'yaa- Zesu a -klanlane mu 'ε do 'le. ⁵⁸ 'Bhε 'yi, 'kee- gele- 'tε Zesu gbaa 'ε 'yre- wolε -janmatii Pilati ma. -Ayile, 'ke Pilati dɔle- gbaa 'ε 'nale- -la -a ni.

⁵⁹ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'kee- gbaa 'ε 'sile, 'bhεε- 'kee- sɔ drεε 'pu 'penpenj do 'kpale 'bhε ma. ⁶⁰ 'Bhε blaen, 'kee- gele- -a binle bu -gluu drεε do 'yi. 'Yee- Zozefu 'gbu -le mεε mu =sia 'kaa 'mu 'bhε bu -gluu 'ε 'kwlee- -a ni vlε -saa do 'yi. -E yanle 'kee- vlε -kpuŋ -gbεnε do -bhɔle, 'bhεε- 'kee- bu -gluu 'ε 'liitanle 'bhε 'le. 'Bhε blaen, 'kee- jilale. ⁶¹ 'Bhε 'waati 'ε ba, Mari 'la 'yaa- da Magidala -wa 'ε ta, 'bhε 'pegee 'bhε 'too- Mari do 'ε, 'mu 'yaale -yaa bu 'ε 'lεma-.

Zesu bu 'ε gooba yaaza

⁶² 'Bhε ta tooklin- 'ε 'yi 'le, -yitre' yi 'ε ma pε mu 'ε ma- gaanle blaen, 'ke 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε -o gele- 'eke- zi Pilati ba. ⁶³ 'Bhεε- 'ke -wa pele- Pi- lati ni dɔɔ: «'O zan, 'yee- bhlanii- 'la bhe, -e -yaa -a -yre ma 'waati 'la ba, -ya =pia dɔɔ -e nu bwele gale ba, -a gale blaen -yrekpaā' yaga mi ma. 'Bhε -jan 'ε 'bhε -o -li 'o 'kpee. ⁶⁴ -Ayile, -a pe -srwase' mu ni dɔɔ -o bo -a bu 'ε gooba -yrekpaā' yaga ta, 'kooko- -yaa' -klanlane mu 'ε waa nu nule -a gbaa 'ε 'faanle-, 'bhεε- -wa pe -kɔɔa' mεε mu 'ε ni dɔɔ: «-E -bwela gale ba.» 'Ke 'bhε =kla, 'bhε bhla 'ε gbilaen 'yi nu yale -e bhla -lwa mi 'la =pia 'bhε ni.» ⁶⁵ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Pilati 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Srwasε' 'ke mu -le -ge, -ka mu 'si -a gooba yaaza 'yi. -Ka ge 'bhεε- -kaa pe mεε mu ni 'mu bo a bu 'ε gooba 'bhii- -e sɔ 'ka ni gɔnε- 'la gbεεn-.» ⁶⁶ 'Bhεε- 'ke -o gele- yaale 'tε -a bu 'ε gooba. -O Romε mu a -bhleŋgbe -gbεnε 'ε, 'bhε gbε blaen yɔɔn -kpalaa' bu -gluu 'ε 'liitan vlε -kpuŋ 'ε ta, 'bhεε- -o piibhe kpele- -gbεnε do -yrela 'bhε ta. 'Bhε blaen, 'ke -srwase' mu 'ε 'yaale bu 'ε gooba.

Zesu bweyre gale ba

(Maki 16.1-8; Luki 24.1-12; Zaan 20.1-2)

28 -Yitre' yi 'ε ta tooklin- yi 'ε 'le, 'kangɔplε 'ε ma, zr- wan 'tutu 'ε 'zi, 'ke Mari 'la 'yaa- da Magidala -wa 'ε ta, 'bhε 'pegee 'bhε 'too- Mari, gele- bu -gluu 'ε taglinle. ² 'Bhε 'waati do 'kpɔ 'ε ba, 'ke 'trε bεenle- fan- gan- ma, 'bhεε- 'ke Mεεzan -Waanbhaa' a -mlεke' do zi- nale 'kee- da lafle' ma. 'Bhεε- 'kee- bu -gluu 'ε 'liitan vlε -kpuŋ -gbεnε 'ε 'bhɔle- bu -gluu 'ε -gɔma', 'bhεε- 'kee- yaale' 'bhε vlε -kpuŋ 'ε ta. ³ 'Yee- -mlεke' 'ε wleyi' 'ε 'yaa- -bhi 'zi -yrayra 'bhii- mlεklennε do -bhigbeya 'ε gbεεn-, 'bhεε- -a ta dunε- 'ε 'yaa- flee 'epu 'penpenje 'bhii- 'kwlen- -buu' 'fleegbeya gbεεn-. ⁴ -Ayile, -gbilaen 'kla gbε -kɔɔ 'ε 'kɔɔ bu 'ε gooba mu 'ε 'yi, 'ke -o bεenle 'san- le -kpakpa, 'bhεε- 'ke -o 'srinle 'bhii- -o -gaa. ⁵ 'Bhε klεle

'te, 'ke -mləkε' 'ε -ya pele- le mu 'la =nwa bu 'ε taglɪnyrε 'ε ɲɲɲ -'mu ni ɲɲɲ: «'Ka mu laa -gblaanlε'! 'An 'yaango- -o Zesu 'la -gbaanna -yrɪgbεεle 'ε ta, 'ka -o 'bhεε- -glinj 'zi. ⁶Yaa -o -li -gε. -E -bwela gale ba 'bhii- -ya -pia 'ka ni gɲε- 'la gbεen-. -Ka nu -a gbaa 'kpayrε- 'ε -glin -gε doo. ⁷'Bhεε- -ka ge blaale- -a pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni ɲɲɲ -e -bwela gale ba, 'bhεε- -e 'kan zii' 'ka 'lεε -ɲɲ Galile 'klεen 'ε 'yi. 'Ka nu -a yeλε 'bhεε- =ɲɲ ye. 'Nj =nwa -jan 'la 'wolε- 'ka ni 'bhε -le bhe.»

⁸'Bhε klεle 'tε, 'ke 'woo- le mu 'ε -o gole- blaale- bu 'ε -din, 'ke -o blasanle, 'bhεε- 'ke -o gele- 'yee- -jan 'Nrale- 'ε 'pele- Zesu a -klanlanε mu 'ε ni. -Gblaana 'pegee yil- abla -gbεnε do -yaa -o zru ba.

⁹-O nu bhla 'ε zi, Zesu bewza 'ε 'woyrε- ɲɲɲ-, 'ke Zesu 'klale -o ba blaale-, 'bhεε- 'ke 'bhε -o 'pubɲle ɲɲɲ: «'Ka 'η -kεna!» 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'woo- le mu 'ε -woo mabεenle Zesu -din, 'bhεε- 'ke -wa gbale- -o 'kɲɲ zεnlele -a -lεε, 'bhεε- 'ke -woo gbε mu kpa -a gaan ma. ¹⁰'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele- -o ni ɲɲɲ: «'Ka 'laa -gblaanlε'! -Ka ge a pe 'η nεεnε- mu 'ε ni 'kaa -o ge Galile 'klεen 'yi: -O nu 'η 'yele- 'bhεε- =ɲɲ ye.»

Zesu gooba mu 'ε 'wojan-

¹¹Le mu 'ε 'yaa- ge 'zi 'waati 'la ba Zesu a -klanlanε mu 'ε ta, 'ke -srwase' mu 'la -o =bwa Zesu bu 'ε gooba, 'mu 'ke mu gele- -wa 'ε 'kpee, 'bhεε- -za mu 'la 'kɲen =kla -o -yrε ma, -o 'mu 'kɲen 'yigɲɲnna 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε ni. ¹²-Ayile, 'ke 'woo- *'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ε -woo -lεkpale 'eke-

ta. 'Bhεε- -o 'kpale do ma, 'ke -o -gɲli' kpu -gbεnε do wlale- -srwase' mu 'ε gbε =la. ¹³'Bhεε- 'ke -o 'mu 'lε- mazonle ɲɲɲ: «-Ka ge -a pe ɲɲɲ 'o 'yaa- yi pla 'waati 'la ba -bi 'ε zi, -yaa' -klanlanε mu 'ε =nwa -a gbaa 'ε faanlε-. ¹⁴'Ali- 'ke -janmatii Pilati 'trɲnbwa- 'yee- -za 'ε 'yi, 'o ɲɲɲ 'gbu nu -janwole a ni, 'bhεε- 'o 'ka ηgblo go -za 'yi.»

¹⁵'Bhε klεle 'tε, 'ke -srwase' mu 'ε -o -gɲli' 'ε 'sile, 'bhεε- *'sraka 'lεna -kunlii' mu 'ε 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ε -wa -pia -o ni -o -za yeke- 'la 'bhε klε -o 'bhεε- =kla. -Ayile, 'kee- san 'bhε yi 'ε ma, 'kee- nu 'tεn- lε- -zɲn ma, 'bhε -jan 'ε =zian Zuufu mu 'ε 'kɲen 'trɲn 'yi.

Zesu 'pweyrε- -yaa' -klanlanε mu 'ε ba

(Maki 16.14-18; Luki 24.36-49; Zaan 20.19-23; Klεza 1.6-8)

¹⁶Zesu a -klanlanε -vin vu ta do 'ε (-amasɲyi Zudasi 'la 'yaa- -o vu ta plε mi 'ε le, bhε 'bhε 'gbu =dia) -ja Galile 'klεen 'yi vlε gɲɲ do 'la -e 'bhε -zɲnna -o ni 'bhεε- 'wiinj-. ¹⁷-O Zesu 'yele-, 'ke -woo 'kɲɲ zεnle- -a -lεε, 'bhεε- 'ke -wa gbale- -o 'seriwolele. 'Dun- -o 'ke mu laa 'mu 'kpale- -a -yi 'bhii- 'yele- 'klεle-. ¹⁸'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'e 'mabεenle -o -din, 'ke -ya pele- -o ni ɲɲɲ: «-Waanbhaa' -gɲɲya' 'kɲen =naa 'η ni lafle' 'pegee 'trε ta. ¹⁹-Ka ge 'klεen 'kɲen 'yi mu 'ε ta, 'bhεε- -ka -o klε 'an -klanlanε mu 'le. -Ka -o wiinjε' -yi ba -kɲɲ' Dε -Waanbhaa' 'pegee -a Gbe, 'bhεε- Lii 'Wεη 'ε 'tɲ 'yi. ²⁰'Bhεε- 'mi 'ka mu -daanna -jan 'oo -jan mu 'la 'le, -ka -o daan 'mu 'kɲen ta 'taawolele. -Kaa 'yaango- ɲɲɲ 'η 'yoo- 'ka ba yikpensee ta, 'ke 'bhε ge 'tεnlε- 'drunyan 'yan yi ma.»

MAKI

Maki a -Jan 'NrAle- 'səwə 'e ngblo

-Dele -yaa Maki 'le ɛɛ? -E -yaa Zesu Krisi a winɔwo mu 'e 'mu a 'bhɔŋba- mu 'e do 'le. Maki -le -Jan 'NrAle- 'Səwə 'lɛɛ- yɔɔndia-. -A masii' 'tɔ 'e =yaa Zaan, 'bhɛɛ- 'yee- 'pegee -a nɛɛ Mari -yaa da Zeruzalɛmu (Klɛza 12.12), 'bhɛɛ- 'waa -za 'kedo- 'kɔɔ dɔ -a dɛ 'e ba zayi'. 'Yee- Maki =nia -le -yaa 'ke Banabasi 'le (Kolɔsi 4.10). -E -ja -a =nia Banabasi 'pegee Pɔlu 'madɔlɛ 'mu a -Jan 'NrAle- wole 'taa =lwa mi 'e ta Antioxi -wa 'e ta (Klɛza 12.25). Antioxi Zesu 'yi mu 'e -woo 'seriwoa Pɔlu 'pegee Banabasi ma, 'bhɛɛ- -o -plooda -o ma dɔɔ -o ge -Jan 'NrAle- 'e 'wo 'klɛɛn 'bhɛɛke mu 'yi (Klɛza 13.1-3). 'Bhɛ -Jan 'NrAle- 'taa =lwa mi 'e ta, 'yee- Maki -ja Pɔlu 'pegee Banabasi zi, 'bhɛɛ- boolazi, -e -gwa 'mu zi 'kee- niinale Zeruzalɛmu (Klɛza 13.5,13). Yi -bhɛɛke' ta, Banabasi 'yee- Maki =sia, 'bhɛɛ- -o -ja -Jan 'NrAle- 'e 'wolɛ- Sipru (Klɛza 15.37-39). Boolazi, Pɔlu 'pegee Pieri 'a =pia 'mu a 'lɛtrɛ mu 'e 'yi dɔɔ 'yee- Maki =bhwa 'mu ba Rɔmu -wa 'e ta (Filemɔ 24; 2 Timote 4.11; 1 Pieri 5.13).

-E -yaa' -Jan 'NrAle- 'səwə 'lɛɛ- =dia Romɛ Zesu 'yi mu -la 'kaama-, -e Zesu -zrɔnna 'ezin- 'bhii- 'bhɛ -le 'ke -Waanbhaa' Gbe bhɛ do 'e 'le, 'bhɛ 'pegee 'bhɛ -le 'ke Bhaaplɛŋ Gbe 'e 'la =nwa yewolɛ -Wangwɛnɔbhaa -Waanbhaa' ni 'bhii- 'bhɛ a yewonɛ 'le. -Waanbhaa' 'a winbwa-, 'kooko- -e nu bhaaplɛŋ mu go -za 'yi (Maki 10.45). Maki a -Jan 'NrAle- 'Səwə 'e yaa -o 'egbɛnɛle 'bhii- -Jan 'NrAle- 'səwə -vin yaga mu 'e gbɛɛn-. -Yaa' 'səwə 'e zisanɔrɛ 'e =nɔɔ, -e Zesu wiifɛyɛ -yi ba Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan 'kɔɔ, 'bhɛ 'pegee Zesu 'yidanɔrɛ -Setran' 'kɔɔ 'mu -zrɔnna -kɔɔ' ni (1.1-13).

-E -yaa' 'səwə 'e 'yiciɛnna -le -gbɛnɛ plɛ: -A -lɛ =lwa mi 'e 'yi (1.14-8.26) Zesu Krisi yewole zisaan- Mɛɛzan -Waanbhaa' ni gɔɔnɛ -'la gbɛɛn- mɔkɔpɛn' 'yrɛ ma Galile 'trɛ ta, -e 'bhɛ 'yipia- -kɔɔ' ni. 'Bhɛɛ- Zesu yaa -klanɔlɛ mu 'e makwan gɔɔnɛ -'la gbɛɛn- 'bhɛ =nɔɔ ye, 'bhɛ 'pegee -e 'sɔlɛ- maza mu 'la =kla; 'bhɛɛ- -e gadɛ mu -bebe 'bheela-, 'bhɛ 'pegee -e lii -kɔɔ' mu -gbian mɛɛ -bebe zi, 'bhɛɛ- -e mɛɛ mu -daanna -Waanbhaa' a -Jan 'e 'le -glɔɔɔya' 'le, -e 'mu 'kɔpɛn' 'yipia- 'ezin- -kɔɔ' ni.

-A -lɛ plɛ mi 'e 'yi (8.27-16.20), Maki 'a -zrɔnna -kɔɔ' ni 'bhii- Zesu -Waanbhaa' -weli- -klɔsɔkwɛn 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- 'bhɛ dele ma -yriɔgbɛɛle 'e ta Zeruzalɛmu -wa 'e ta. Maki -yaa zi 'bhii- -kɔɔ' 'kɔpɛn -kɔɔ' 'kpa 'a -yi 'bhii- Zesu -le 'ke -Waanbhaa' Gbe 'e 'le kpataakpa 'bhii- Romɛ -srwase' -kunɔlii 'e 'bhɛ 'e =kpaa -a -yi gɔɔnɛ -'la gbɛɛn- bhe. Maki -jan sanɛ- -la =woa -kɔɔ' ni Zesu bweza 'e gale ba 'bhɛ ba zayi' (16.1-8). 'Bhɛla- -zayile, mɛɛ -vin mu 'e 'mu 'a baan 'yipia- -kɔɔ' ni dɔɔ Zesu 'a 'gbu -zrɔnna -yaa' -klanɔlɛ mu 'e ni, 'bhɛɛ- -e -ja lafle' 'yi (16.9-20).

ZESU -O ZAN -WAANBHAA' A YE 'E ZISANLE GALILE 'TRɛ TA

Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan -o Zesu 'nuza- 'lɛɛjanwo 'zi
(Matie 3.1-12; Luki 3.1-18)

¹ -Waanbhaa' Gbe Zesu Krisi ma -Jan -NrAle' 'e zisaan- gɔɔnɛ- 'lɛɛ- 'bhɛɛ- gbɛɛn-. ² -A yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Ezai a 'səwə 'e 'yi dɔɔ:

«E 'trɔɔnbadoo, 'mi -Waanbhaa' nu 'an -toorodo mi 'e 'winɔlɛ 'e 'lɛɛ zi magaan zayi'.

³ -Yoo 'ke mɛɛ 'la zan -o -gbɛkan zii' 'egbɔlɛ -kpe 'e ta 'ke -ya pe mɛɛ mu 'e ni dɔɔ.

-Ka Mɛɛzan a zi 'e magaan,

-ka -yaa' zibhe mu 'e 'lɛdɔɔ-!»

⁴ 'Bhɛ kɛgbɛya do 'e 'yi, Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan =nwa, -e -yaa -kpe 'e ta, 'bhɛɛ- -e -yaa mɛɛ mu 'e wiifɛ' zii' -yi

ba. 'Ke -yoo wiifɛle bhla 'la ba, -e -yaa pe -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'taawogbɛya mu 'e maniiina 'ke 'ka 'ploo -za 'yɔɔ- klɛle ma; 'bhɛɛ- 'ŋ 'ka 'wiifɛ- 'tɛ -yi 'e ba; 'kooko- -Waanbhaa' 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'e 'sroma- yan!» ⁵ Zude 'klɛɛn 'e 'yi mɛɛ mu 'e 'kɔpɛn' 'pegee Zeruzalɛmu mu 'e 'kɔpɛn' 'yaa- ge 'zi 'yee- Zaan ba. 'Ke -o -yaa yan -waa' -za 'yɔɔ- mu 'e 'pelele mɔkɔpɛn' 'yrɛ ma, 'bhɛɛ- -e -yaa -o wiifɛ 'tɛ Zrudɛn yue 'e ba. ⁶ 'Yee- Zaan ta dunɛ- 'e 'tanle- -yaa 'ke 'yɔɔnma 'ciɛ- 'le, 'bhɛɛ- 'fle 'sɛntru do dɔlɛ -yaa -a 'saanla. -E -yaa -a 'gbu 'lɛɔ- 'ke 'siesie- -gama 'pegee -bɔɔ 'yi -zrɔ 'yrɔɔ mu 'le. ⁷ -E -yaa -jan 'lɛɛ- 'bhɛɛ- 'wo zii' mɛɛ mu 'e ni dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan nu nule 'mi blaɛn, 'bhɛ 'sɔlɛ- -yiyi' 'mi ni, 'ali- -a wleyi' laa -o 'mi wleyi' ta 'ke 'mi 'ŋ makulaa 'bhɛɛ- 'an gaan ma -sawla bhɛ mu 'e ploo, 'bhii- lu mu 'a klɛ gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. ⁸ 'Mi -o 'ka 'wiifɛ zii' -yi ba, 'duŋ- 'yee- nu 'ka 'palɛ 'ke Lii 'Wɛŋ 'e 'le.»

Zesu Krisi wiinfeyre Mee Wiinfé' Mi Zaan 'koo

(Matie 3.13-17; 4.1-11; Luki 3.21-22; 4.1-14)

⁹ 'Bhe waati 'e ba, Zesu -daa Galile 'tre ta -wa do ta, -o -yaa 'bhe sii Nazareti, 'bhe- -e =nwa Mee Wiinfé' Mi Zaan ba -a wiinfé' zayi' Zruden yue 'e ba. ¹⁰ 'E -yaa pwe zii' -yi 'e ba bhla 'la ba, 'kee- lafle' 'liiploole yele-, 'bhe- 'ke Lii 'Wey 'e zinale -a ta 'bhii- -bhoolad maanne- do gbéen-. ¹¹ 'Bhe yre do 'e =nwa bhe, 'ke -weli' do dale- laanima 'ke 'bhe 'a 'pele dka: «'Bhi -le 'ke 'e gbe 'la -za so 'e ni 'egbenele 'bhe 'le, 'bhe- -bhi -le 'e zrukpalaa kpataakpa.»

Zesu 'yidanyre -Setran' 'koo

¹² 'Bhe blaanyre do 'kpo 'e =nwa bhe, 'ke Lii 'Wey 'e gele- Zesu 'le -kpe 'e ta. ¹³ 'Bhe- -e -yrekpaa' mia ple 'ke -bi mia ple -la -gaa 'bhe =nwa ye, 'bhe- -Setran' 'a 'yi- daan- 'bhe 'waati 'e ba. -E -yaa -bkon 'yi wi mu 'e 'plen-, 'bhe- -Waanbhaa' a -mleke' mu 'e =bhwa -a ba.

ZESU -O -WAANBHA A' YE 'E 'WO ZII' GALILE 'TRE TA**Zesu -o -Jan 'Nrale- 'e 'wo zii' Galile 'tre ta**

(Matie 4.12-22; Luki 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ -O Mee Wiinfé' Mi Zaan 'kunle-, 'bhe- -o yanle -a bclele -kaso 'yi, 'ke Zesu gele- -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'e 'wole- Galile 'tre 'e ta. ¹⁵ -E -yaa -jan 'le- 'bhe- -wo zii' mee mu 'e ni dka: «'Waati 'e 'leswa-, -Waanbhaa' a -bh- lengbeya 'e =bhwa 'ka -din, -ka 'ka zru niina- 'ke 'ka 'plo- -za 'yoo- klele ma, 'bhe- -ka 'ka 'kpa -Jan 'Nrale- 'e 'yi.»

Zesu -o -yaa' -klanlané =lwa mu 'e 'sii zii'

¹⁶ 'Bhe blaanta, -e -yaa 'kan zii' bhla 'la ba Galile -draa 'e 'lezi-, 'kee- Simo 'pegee 'bhe 'nwagwlen- Andre 'yele yro bo yre =nwa -draa 'e ba; -amasroyi -o -yaa 'ke kaade mu 'le. ¹⁷ Zesu pe -o ni dka: «-Ka nu do 'e ni, 'bhe- 'e ni 'ka klele 'ke mee mu 'kun mu 'le 'bhii- 'ka kaa mu kun gona- 'la gbéen-.» ¹⁸ 'Bhe yre do 'e =nwa bhe, 'ke -o 'ploole -yaa' kaade yro mu 'e ma, 'ke -o gele- dole -a zi.

¹⁹ -O 'bhole- 'ezin- sa -o 'lezi-, 'ke Zesu Zebede gbe ple 'e 'yele-, Zaki 'pegee 'bhe 'nwagwlen- Zaan. -O -yaa' -yi- takon do 'yi 'ke -o waa kaade yro mu 'e magaan. ²⁰ 'Bhe yre do 'e =nwa bhe 'te, 'kee- 'mu 'siile. 'Ke 'bhe mu 'mu de Zebede 'pegee 'bhe a yewone mu 'e 'tole -yitakon 'e 'yi, 'ke 'mu gele- dole -a zi.

Zesu lii -yoo' -gbian mee do zi

(Luki 4.31-37)

²¹ 'Bhe blaanyre, 'ke Zesu 'pegee -yaa' *-klanlané mu 'e -o gele- Kapenomu -wa 'e ta. 'Bhe- -yitre' 'yi 'e 'bhole-, 'kee- gele wlale Zuufu mu a daanfé' 'e =la. 'Bhe- 'kee- mee mu 'e daanle 'sanle. ²² Mee 'la zan -yaa 'mu 'trankpa zii' -a ni, -e 'mu 'kpeelenia 'mu ma -yaa' mee daangbeya 'e 'le. -Amasroyi yaa -yaa -o daan 'zi 'bhii-

*'Tonj Daan mu 'e -yaa' mee daangbeya 'e gbéen-, 'duj- -e -yaa -o daan 'zi 'bhii- 'serj -o mee 'la zan 'koo.

²³ 'Bhe yre do 'e =nwa bhe, 'ke lii -yoo' zan do 'pwele -a -yi -o plen- Zuufu mu a daanfé' 'e =la, 'bhe- 'ke 'bhe -gbekanle 'sanle 'kree 'ke 'bhe 'a pe dka: ²⁴ «-Mele 'o mwa 'pegee 'bhi 'plen- Nazareti mi Zesu? 'E =nwa 'o 'niyre- -la mwa -e? Mi 'e do kpataakpa, 'bhi -le 'ke Mee 'Wey 'la -daa -Waanbhaa' ba 'bhe 'le!»

²⁵ Zesu 'pænna- 'yee- lii -yoo' 'e ta dka: «'E taga, 'bhe- 'e go mee 'lezi- zi 'saanibhe!»

²⁶ 'Bhe klele 'te, lii -yoo' 'e go bhla 'e zi, 'kee- mee 'e beenle- -kpakpa 'kee- -gbekanle 'egkole. ²⁷ Mee mu 'e -o 'kpen 'liibhaala -o ma, 'foka -woo 'eke- -lrokpale -saan dka: «-Me pe -za -le -gee' e? -Me pe mee daangbeya dree 'e -dele -gee' 'serj 'le! 'Ali- -a dkon' -janwo' lii -yoo' mu ni fanjan- ma, 'bhe- 'mu 'a 'weli- ma!» ²⁸ 'Bhe yre do 'e =nwa bhe, 'ke Zesu 'tobhaleya 'e zenle- Galile 'kléen 'e 'kpen 'yi.

Pieri boole -bheeyre'

(Matie 8.14-17; Luki 4.38-41)

²⁹ -O 'pwele- *Zuufu mu a daanfé' 'e =la, 'ke 'yee- 'pegee Zaki 'bhe- Zaan -o gele- Simo 'pegee Andre mu ba 'fe 'le ma. ³⁰ Simo boole yilale -yaa, 'bhe 'fle 'yi 'yaa- -la 'zi. 'Bhe yre do 'e =nwa bhe 'te, 'ke -o 'bhe a gaza 'e pele Zesu ni. ³¹ Zesu 'e 'mabéenle -a -din, 'ke -ya 'kunle -a gbe ma, 'bhe- 'ke -ya 'lawlenle. 'Bhe 'waati do 'kpo 'e ba, 'ke -yaa' 'fle 'yila ga 'e gole- -a ma, 'bhe- 'ke -yoo -lewee' kpo klele-.

Zesu gade mu -bebe -bheela

³² 'Bhe yroma 'e zi, -yretbhe baale' blaanyre, 'ke -yaa' -wa 'e ta mu 'e 'nule -yaa' gade mu 'e 'kpen 'pegee 'zina mu 'yaa- mee mu 'la zan zi 'mu 'le Zesu ni. ³³ -Wa 'e ta mu 'e 'kpen -o -lekpa 'fe 'e 'le ma. ³⁴ -Ga -glen 'oo ga -glen 'la 'yaa- mee mu 'e ma, Zesu 'mu 'kpen 'bheela-. 'Bhe- 'ezin-, -e 'zina -bebe =gbian mee mu zi, yaa -yaa do 'zi 'a -la 'ke 'zina mu 'e -janwo' yre -srokw- -a 'koo, -amasroyi -e -yaa 'ke mee -glen 'la 'le 'mu 'yaa- 'bhe do.

Zesu -o -Waanbhaa' a -jan 'e 'wo zii' Galile 'tre ta

(Luki 4.42-44)

³⁵ Zwan 'tutu 'e zi, 'sani- yre ma 'kanle- plen-, Zesu 'e 'wlenle-, 'kee- 'pwele 'fe 'e =la, 'bhe- 'kee- gele- -a 'seri- wole -bkon 'yi yre do =nwa. ³⁶ 'Bhe blaanyre, 'ke Simo 'pegee mee 'la zan mu -yaa 'yee- Zesu zi, 'mu gele- -a ziglinle 'te. ³⁷ 'Bhe- 'mu 'tanle- -a ma 'te, 'ke -wa pele- -a ni dka: «'Mokpen' -o 'e -glin 'zi.» ³⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke -ya pele- -o ni dka: «-Koo' ge yre -bheke' =nwa, kpeema -wa mu 'e ta, 'kooko- 'e -Waanbhaa -a -jan 'e 'ke 'wo 'ezin- 'mu =nwa ye. -Amasroyi 'e =nwa 'bhe- 'kaama- 'tre 'lezi- ta.» ³⁹ 'Bhe 'yi bhe, 'kee- gele- -Waanbhaa' a -jan 'e 'wole- Zuufu mu a daanfé' mu 'e =la Galile 'kléen 'yi yrekpen- =nwa, 'bhe- 'kee- 'zina mu gbin mee mu zi.

Zesu -kpaandɛ' mi do -bheela

(Matie 8.1-4; Luki 5.12-16)

⁴⁰ -Kpaandɛ' mi do 'e 'mabɛɛnna Zesu -din, 'ke -ya 'kɔɔ zɛnle- Zesu -lɛɛ, 'bhɛɛ- 'kee- -sromabɔle 'bhe ni dɔɔ: «'Kee- =swa 'e ni, 'e sɔ 'ɲ 'bheele.» ⁴¹ -A -yɛn 'kɛn =klaa Zesu ma, 'ke 'bhe 'e gbɛ 'trole -a ba, 'ke 'bhe 'e gbɛ 'kpale -a ma, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe 'a pele- -a ni 'kaa: «'N -yoo -a zi 'bhii- 'e 'bhee-.» ⁴² 'Bhe yɛ do 'kɔɔ 'e =nɔɔ bhe, 'ke -a ma -kpaan 'ɛ gole-, 'ke -a 'fle klele- 'werɲ. ⁴³ 'Bheɛ- Zesu 'yaa- 'plooo zii' 'a ma bhla 'la ba 'ke -ya -lɛmazɔnle dɔɔ: ⁴⁴ «'E 'gbu 'klɔsikun 'dɛ, 'yaa 'bhe -jan 'ɛ 'wolɛ- mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ ni. 'Dun- ge 'sraka 'lɛna mi 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'yee- maglin- doo, 'bhɛɛ- *Moizi 'sraka 'la goza =pia -kpaandɛ' mu -bheezɛ' 'ɛ 'yi, 'bhe 'sraka 'ɛ go, 'kooko- 'ya zɔn mɔkɔɔn' ni 'bhii- 'yaa- -kpaan 'ɛ -gwa.» ⁴⁵ 'Dun- 'yee- mɛɛ 'ɛ gele, 'ke -ya -bheezɛ' 'ɛ 'woɲwoɲzɛnle, -asi- ikɔɔ Zesu 'laa -yaa sɔ wlale -li -wa 'kɛdo- 'kpee mɛɛ mu 'ɛ yɛ ma. -Ayile -e =bwa -bɔn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- da 'zi yɛkɔɔn- =nɔɔ 'ke -o ge 'tɛnlɛ- a ma 'bhe =nɔɔ ye.

Zesu -flugba do -bheela

(Matie 9.1-8; Luki 5.17-26)

2 -Yɛkpaɛ' 'dama 'kanle- blaɛn, 'ke Zesu 'nule 'ezin- Kɔɔnɔmu. Mɛɛ mu 'ɛ -wa male 'kaa -yoo 'fɛ 'lɛ ma, ² 'ke mɛɛ 'srɛ 'lɛdo- nule- -o 'lɛkpale 'eke- ta 'fɛ 'ɛ =la -a zi, -asiikɔɔ 'kanyɛ- laa -yaa sɔ -srɔɔwole 'fɛ 'ɛ 'lii. 'Bheɛ- Zesu 'yaa- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wo zii' -o ni. ³ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke mɛɛ yizie nule- -flugba do 'le -a ba yɔ do 'yi. ⁴ 'Bhe mɛɛ mu 'ɛ waa 'sɔlɛ- gele- 'tɛnlɛ- Zesu ma -trɛɛ, 'ke -wa zɔn 'bhe ni -zamaa' 'ɛ 'kɔɔ. 'Bhɛla- -yile, 'ke -woo wlayɛ do klele- 'yee- Zesu 'yaa- 'fɛ 'la =la 'bhe 'wiinɲ-. 'Bheɛ- 'ke -o -flugba' 'ɛ 'pegee -a 'yila- yɔ 'ɛ zinale 'bhe yɛ 'ɛ =nɔɔ bhle ma. ⁵ Zesu 'a 'yele- 'bhii- -woo -kpaɛ -a 'yi, 'bhii- -e sɔ -flugba 'ɛ 'bheele, 'ke -ya 'pele 'yee- -flugba 'ɛ ni 'kaa: «'N 'nɛ, 'ɲ 'yaa- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ -sroma -yaan.» ⁶ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'Tonɲ daan mu 'la 'yaale- -yaa 'fɛ 'ɛ =la -zamaa' 'ɛ 'plɛnɲ- 'ke 'mu 'a pele- 'mu 'kpee 'tɛ dɔɔ: ⁷ «-Mele -kla 'bhɛɛ- 'gwlaan- 'lɛɛ- -yoo -janwo' zii' -gee' ɛɛ? -E -Waanbhaa' 'tɔsɛ ma jan -la wo 'zi bhe. Bhaaplɛn 'ɛ -de 'gbu -le sɔ mɛɛ mu a -za 'yɔɔ- mu -sroma 'yanle 'ke ya 'e go -Waanbhaa' do -kplɛn ba ɛɛ?» ⁸ 'Bhe yɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke Zesu -o 'kpeejan- 'ɛ dɔle-. 'Bheɛ- 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: «-Mele -kla 'ka -o 'bhe -jan -glɔɔn 'ɛ dan 'zi 'ka 'kpee ɛɛ?» ⁹ 'Woo- -za plɛ 'gbu 'lɛɛ- -o -dele 'edile ɛɛ, -a pele -flugba 'ɛ ni dɔɔ 'ɲ -yaa' -za 'yɔɔ mu 'ɛ -sroma -yaan taa- -a pele -a ni dɔɔ -ya -wlɛn ɛɛ, 'bhɛɛ- -e 'taawo- ɛɛ? ¹⁰ 'Dun- 'ɲ 'yoo- -a zi 'kaa- 'yaango- 'bhii- -za 'yɔɔ- mu -sroma 'yan 'sɛnɲ -o 'mi Bhaaplɛn Gbe 'ɛ ni 'trɛ 'ɛ ta -gɛ.» 'Bhe 'yi 'ke -ya pele- -flugba' 'ɛ ni dɔɔ: ¹¹ «'Mi 'gbu pe ni dɔɔ: 'E 'wlɛn-, 'e 'yila- yɔɔ 'ɛ 'si, 'bhɛɛ- ge 'e ba -lɛ ma!» ¹² 'Bhe yɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke -flugba 'ɛ -ya -wlɛnle, 'ke -ya yila- yɔɔ 'ɛ binale, 'bhɛɛ- 'kee- 'pwele mɔkɔɔn' 'yɛ ma. -O 'kɛn 'liibhaa gbɛ -yɔɔ 'ɛ 'kɔɔ -o ma 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔɔbɔle, 'ke -wa pe dɔɔ: «'Waa 'bhe -za 'lɛɛ 'bhe 'yansi kleɲɛ yɛle -li- do'.»

Zesu Levi 'sii zii' dɔɔ -e nu dɔ -a zi

(Matie 9.9-13; Luki 5.27-32)

¹³ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu gele- 'ezin- Galile -draa 'ɛ 'lɛ ma. 'Bheɛ- 'ke eyeɛ- -zamaa' 'srɛ -gbɛnɛ do 'ɛ 'kɛn gele- -a zi 'bhe =nɔɔ ye; 'bhɛɛ- -e =bwa 'bhe mɛɛ mu 'ɛ daanle ma. ¹⁴ -A 'kan bhla 'ɛ zi, 'ke -a -yɛkɔɔpale Alife gbɛ Levi 'yaale- ma 'nisra gbawo 'fɛ 'ɛ =la. -E pe 'bhe ni 'kaa: «'Nu dɔ 'ɲ zi!» 'Bheɛ- 'ke Levi 'e 'wlɛnle-, 'kee- gele- dɔle Zesu zi. ¹⁵ 'Bhe 'yi bhe 'tɛ, 'ke Zesu gele- pɛbhleɛ 'yee- Levi a 'fɛ 'ɛ =la. 'Nisrakun mu -bebe 'pegee mɛɛ 'joo 'yɔɔ- 'ke mu 'pegee 'yee-, 'bhɛɛ- -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'yaa- pɛbhle 'zi 'eke- zi, -amasɔyi -o 'srɛ 'ɛ dɔle -yaa zi. ¹⁶ 'Dun- 'Tonɲ daan mu 'la 'yaa- Farizi mu -lɛdo' 'ɛ ba, 'mu 'yɛkɔɔpale Zesu ma peleyɛ 'ɛ =nɔɔ 'ke 'nisrakun mu 'ɛ 'pegee mɛɛ 'joo 'yɔɔ- mu 'ɛ 'lɛ, 'ke -wa pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni 'kaa: «-Mele =kla 'bhɛɛ- 'ka daan mi 'ɛ 'pegee 'nisrakun mu 'ɛ, 'bhɛɛ- mɛɛ 'joo 'yɔɔ- mu 'ɛ -woo pɛbhle 'zi 'eke- ta ɛɛ?» ¹⁷ Zesu -o wojan 'ɛ 'male, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Mɛɛ 'klenyawole mu maza laa -o -laanɛkpa mi ma, 'fɔ gadɛ mu. 'Naa 'nule- mɛɛ 'la zan mu -o 'gbu ye 'bhii- mɛɛ -lɛdɔɔle mu 'mu 'siiyɛ- =nɔɔ, 'dun- 'mi =nwa mɛɛ 'la zan mu 'mu 'gbu ye 'bhii- -za 'yɔɔ- kle mu 'mu -la 'siiyɛ- nɔɔ-.»

Mɛɛ mu 'ɛ -o Zesu -lrɔkpa' zii' 'sunɲwalaɛ 'ɛ ba zayi'

(Matie 9.14-17; Luki 5.33-39)

¹⁸ 'Yi do ta, Mɛɛ Wiinɲɛ' Mi Zaan a -klanlanɛ mu 'ɛ 'pegee Farizi mu 'ɛ 'yaa- 'sunɲ 'yi. 'Bheɛ- mɛɛ 'ke mu =nwa Zesu -lrɔkpaɛ dɔɔ: «-Mele =kla 'bhɛɛ- Zaan a pɛ -klanlanɛ mu 'ɛ 'pegee Farizi mu 'ɛ -waa' -klanlanɛ mu 'ɛ -woo 'sunɲ 'yi, 'bhɛɛ- 'dun- 'yaa- pɛ -klanlanɛ mu 'ɛ waa -o 'sunɲ 'yi ɛɛ?» ¹⁹ Zesu 'a zikpaɛ -o ni dɔɔ: «'Le drɛɛ -nɔɔ 'ɛ 'bhɛgwɛn- mu 'ɛ sɔ 'sunɲwale 'ke le drɛɛ -nɔɔ 'ɛ 'bhe -o -o -din 'waati 'la ba ɛɛ? Waa sɔ 'bhe klele-, 'ke le drɛɛ -nɔɔ 'ɛ 'bhe -o -o -din 'waati 'la ba, waa sɔ 'sunɲwale. ²⁰ 'Dun- 'bhe 'waati -o zan bhɔle, 'ke le drɛɛ -nɔɔ 'ɛ gole -yaan -o -din. 'Bhe 'waati 'ɛ ba, -o nu 'sunɲwale 'tɛ.»

²¹ «'Mɛɛ do 'kɔɔ 'laa sɔ dunɛ- gwe -yisrale 'ke sɔpee' drɛɛ 'lɛ. 'Kee- 'bhe =kla, sɔpee' drɛɛ 'ɛ 'wlayɛ- nɔɔ -'eke- ta, -e nu dunɛ- gwe 'ɛ 'bhe sɔ 'ɛ -glaanle' 'bhɛɛ- -e 'bhe 'peede-. 'Bheɛ- dunɛ- gwe 'ɛ nu 'peedeɛ 'ezin-, 'ke 'bhe kan -a 'peedeɲɛ -lwa 'ɛ ta. ²² 'Ezin-, mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa sɔ -wɛn drɛɛ 'klale wi 'fle 'flokoo gwe mu 'yi, 'bhɛɛ- -e 'mu 'liitan-. 'Kee- 'bhe =kla, -wɛn drɛɛ 'ɛ 'pliyyɛ- nɔɔ-, -e nu 'flokoo gwe mu 'ɛ 'peedeɛ, 'bhɛɛ- 'yee- -wɛn 'ɛ klalaa' 'trɛ ma. 'Dun- -o -wɛn drɛɛ 'ɛ 'kla wi 'fle 'flokoo drɛɛ mu -la -yi.»

Zesu -jan -glɔɔn la =woa -yitrɛ' yi 'ɛ ba zayi'

(Matie 12.1-8; Luki 6.1-5)

²³ -Yitrɛ' yi do ma, Zesu 'pegee mɛɛ 'ke mu -yaa 'kan zii' ble gba mu 'yi. 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -o dɔle- ble -vlɔ mu 'la 'yaa- zibhe 'ɛ 'trɔn ta 'mu bhe mu 'ɛ 'srɔnle- ma, 'ke -o 'mu -glɔɔn -o 'kɔɔ, 'bhɛɛ- -o 'mu bhe mu 'ɛ bhle. ²⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Farizi mu 'ɛ -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'E 'yɛkpa, -mele =kla 'bhɛɛ- 'yaa-

-klanlanε mu 'ε -woo ble bhe mu 'ε 'srɔn zii' 'ke -woo bhle εε? 'Bhεε- 'duŋ-, -kɔɔa' 'toŋ 'ε ta, waa 'bhe -za -gɔɔn 'ε kle -yitrε' yi ma.»²⁵ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «-Bhɛngbe *Davidi* -za 'la =kla 'elwale -sɔ, 'ka mu laa 'bhe -za 'ε tapele -lido' εε? 'Nj bhe, -yrek-paa' do, gbɔn 'yee *Davidi* 'gbu 'pegee -a zi mεε mu 'ε =dia, 'bhεε- pele 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa -o 'kɔɔ. ²⁶ 'Bhe 'waati 'ε ba, *Abiataa* -le -yaa 'ke 'sraka 'lena mu a -kunlii gbɛaan 'ε 'le. -O 'bluu mu 'la -gwa 'ke sraka 'le -Waanbhaa' ni, -kɔɔa' 'toŋ 'ε ta, mεε -bhεεke' do 'kpɔ 'laa -yaa sɔ 'mu bhlele' 'ke -yaa 'e go 'sraka 'lena mu do -kplɛn ba. 'Duŋ- 'yee- *Davidi* =wlaa -Waanbhaa' gba 'fε 'ε =la, 'bhεε- -e 'bhe 'bluu mu 'ε =bhla, 'bhεε- -ya 'ke =naa -a zi mu 'ε ni.»²⁷ 'Bhe blaana, Zesu pe -o ni 'ezin- 'kaa: «-Waanbhaa' -yitrε' yi 'ε =kla bhaaplɛŋ -la -nrayiza 'yi, 'duŋ- yaa bhaaplɛŋ klele -yitrε' yi -zayi'.²⁸ 'Bhela- -yile, *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ε 'bhe -le 'ke -yitrε' yi 'ε zan 'le.»

Mεε gbε 'kwlanle- do -bheyre' Zesu 'kɔɔ -yitrε' yi do ma

(Matie 12.9-14; Luki 6.6-11)

3 Zesu wla gbε drεεwoa- *Zuufu mu daanfε' 'ε =la. Mεε gbε 'kwlanle- do -yaa 'bhe yre 'ε =nɔɔ ye.
² *Farizi mu* 'ε 'yaa- Zesu kɔɔsikun zii', 'kooko- 'kee- 'bhe mεε gbε 'kwlanle- 'ε 'bheela- -yitrε' yi 'ε ma, 'bhεε- -o la -a ta dɔɔ yaa -yitrε' yi 'toŋ 'ε 'kɔɔsikunle. ³ Zesu pe mεε gbε 'kwlanle- 'ε ni: «'E 'wɛn-, 'bhεε- nu dula- mɔkpen' 'plɛŋ- -gε!»
⁴ 'Bhe blaana, 'ke Zesu -o -lɔkɔpale dɔɔ: «-Yitrε' yi 'ε ma, -a 'senj -o mεε ni 'kee- -za 'wlan kle mεε ni taa- 'kee- -za 'yɔɔ- kle mεε ni εε, 'bhεε- -a 'senj -o -a ni 'kee- mεε go -za 'yi taa- 'ke -ya to 'bhεε- -e ga εε?» -O -kpen tagale =bwa. ⁵ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -ya -yre 'mɛngole -o ta -a zrupliile 'le. 'Bhεε- 'ke -ya wleyisriwole -o zru -yɔɔya' 'ε ma. 'Bhe klele 'tε, 'ke -ya 'pele- mεε gbε 'kwlanle- 'ε ni: «'E gbε 'ε 'yisrɔn!» 'Ke -ya 'yisrɔnle, 'bhεε- 'kee- -bheele'. ⁶ *Farizi mu* 'ε 'pwele- Zuufu mu a daanfε' 'ε =la, 'bhe yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -o 'pegee -bhɛngbe *Erɔdi Antipasi* a mεε -lɛdo' 'ε -woo -lɛkpale 'eke- ta, 'bhεε- -woo 'eke- =ya Zesu dεza 'ε 'yi.

-Zamaa' srε do -o zan Zesu ba

⁷ 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o gele- Galile -draa 'ε ba -yre ta. 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -zamaa' srε -gbεnε do gele- -o zi 'bhe =nɔɔ ye. Mεε 'ke mu -daa Galile 'klɛn 'ε 'yi, -a 'ke mu -daa Zude, ⁸ -a 'ke mu -daa Zeruzalɛmu, -a 'ke mu -daa Idume, -a 'ke mu -daa Zrudɛn yue ba -yretα' -wa mu 'ε ta, -a 'ke mu -daa 'fɔ Tiri 'pegee Sidɔn 'trε mu 'ε -din -wa mu 'ε ta. 'Bhe -za- maa' srε -gbεnε do 'lɛε- =nwa Zesu -glinle', -amasrɔyi, -e -za mu 'la 'kpen =kla, -o 'mu =maa. ⁹ Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'kaa -o -yitakorŋ 'nε do mabεen -a -din -zamaa' 'ε -zayi', 'kooko- mεε mu 'ε waa nu 'palε- 'ŋ ta. ¹⁰ Wlan 'ε ni, Zesu 'yaa- mεε -bebe 'la 'bhe zii' bhe, -asiikɔɔ ga -yaa mεε 'la za mu 'kpen ma, 'mu 'yaa- 'pa zii' -a ta 'mu gbε yan zayi' -a ma. ¹¹ Lii -yɔɔ' mu -yaa mεε 'la zan mu zi, 'ke 'mu 'yaa- -a ye, 'mu -yaa nu 'mu 'kpɔ zɛnle -a -lɛε, 'bhεε- 'bhe mu -yaa -gbekan' 'ke -wa pe

dɔɔ: «'Bhi -le 'ke -Waanbhaa' Gbe 'ε 'le.»¹² 'Duŋ- Zesu 'yaa- -yran 'zi -o zi 'egɔɔle dɔɔ: «'Ka 'laa 'ŋ ta 'pwele- dɔɔ 'mi -le 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le.»

Zesu -yaa' winɔwo mu vu ta ple 'ε makun' zii'

(Matie 10.1-4; Luki 6.12-16)

¹³ 'Bhe blaanta, 'ke Zesu gele- 'sanle- vlε gɔɔn do wi- ŋ-, 'bhεε- -e -yaa mεε 'la zan mu zi, -e 'mu 'siila-; 'bhεε- 'mu =nwa -a ba. ¹⁴ -E mεε vu ta ple -la makwan- -o ba, 'kooko- 'mu bo a -din. ¹⁵ 'Bhεε- 'kee- sɔ 'bhe mu 'win- ɔɔle -Waanbhaa' a -jan 'woyre- nɔɔ-, 'bhεε- -e 'senj =naa 'mu ni 'ke 'mu 'zina mu -gbin mεε mu zi. ¹⁶ -E mεε vu ta ple 'la makwan- 'mu 'tɔ -le -gε: Simɔ, -e 'bhe 'tɔkpaa- Piri, ¹⁷ 'bhεε- Zebede gbe ple Zaki 'pegee 'bhe =nwa- wɛn Zaan, -e 'mu 'tɔkpaa- 'ezin- Boanεεgɛzi, 'bhe 'yile-: -gblan' gbe mu. ¹⁸ 'Bhεε- Andre 'pegee Filipu, Batremi 'pegee Matie, Toma 'pegee Alife gbe Zaki, Tade 'pegee Simɔ ('bhe 'la 'bhe 'yaa- 'bhe a 'klɛn -vavadε bhe), ¹⁹ 'bhεε- Zuda Isikarioti, 'yee- 'la 'yaa nu Zesu 'lenale 'bhe 'sɔɔnii mu 'ε ni.

Zesu ba 'fa =la mu 'ε -nwa -a 'kunle-

²⁰ 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o nule- 'fε 'lε ma, 'ke -zamaa' do nule- -o zi 'ezin-, -asiikɔɔ -waa -yaa pɛbhleyre -srɔɔwo' -o 'kɔɔ. ²¹ 'Bhe klele 'tε, -yaa' 'fa -la mu 'ε 'mu 'bhe 'male-, 'ke 'mu gele- -a 'kun- yre- nɔɔ-, -amasrɔyi -o -yaa pe 'zi 'kaa -a ŋgblo -wɛnna.

Zesu pe dɔɔ -yaa pε fangan- 'ε 'bhe 'laa da -Setran' ba

(Matie 12.22-32; Luki 11.14-23; 12.10)

²² *Toŋ daana mu* 'la -daa Zeruzalɛmu, 'mu 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «*Bεεzɛbuli*, ('bhe 'yi -le 'zina mu -kunlii' gbɛaan), 'bhe -le 'yee- Zesu zi. 'Bhεε- 'bhe -le 'zina mu -gbin 'senj na zii' -a ni.»²³ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu -o 'siile-, 'bhεε- 'kee- janwole 'o ni -gɔɔn mu 'yi gɔɔn- 'lɛε- 'bhεε- gbεen- dɔɔ: «-Setran' sɔ -a 'gbu -gbinle' 'nale- -a ma εε? ²⁴ 'Ke -bh- lɛngbe do a 'klɛn 'yi mεε mu 'ε gwledan 'eke- ba, 'bhe -bhɛngbe 'klɛn 'ε yaa sɔ -mɔle'. ²⁵ 'Bhεε- 'ke 'fε do -la mu gwledan 'eke- ba, 'bhe 'fε 'ε wi. ²⁶ 'Bhe klεgbeya do 'ε 'yi, 'ke -Setran' 'wɛnna- -a 'gbu ma, 'bhεε- 'kee- gwledan -a 'gbu ba; 'yee- -Setran' 'gbu -a -gɔɔya' 'ε yaa sɔ -mɔle', 'bhεε- -e yan.»

²⁷ «'Ke mεε do -o -a zi 'bhii- -e ge wla fangan- mεε do ba 'fa =la, 'bhεε- -e 'bhe 'kɔɔpε- mu faan, 'ŋ bhe, -e 'bhe mεε 'ε gbε 'pegee 'bhe gaan mu 'ε yre 'pe. 'Bhεε- 'kee- yaan 'bhe yrelele 'pe, 'bhεε- -a gbεsɔ 'bhe fangan- mεε 'ε 'bhe a 'fa -la pε mu 'ε 'faanle ta. ²⁸ Wlan 'ε ni, 'mi pe 'ka ni dɔɔ: -Waanbhaa' nu bhaaplɛŋ mu a -za 'yɔɔ- mu 'ε 'kpen -sroma 'yanle-, 'ke 'bhe ge 'kpale- -wa 'tɔsɛ ma jan 'mu 'la 'kpen =woa 'mu ta. ²⁹ 'Duŋ- 'ke 'bhi 'la =jan 'yɔɔ- =woa *Lii* 'Werŋ 'ε ma, -Waanbhaa' laa nu 'bhe -za 'yɔɔ- 'ε 'sroma- 'yanle -titi, -amasrɔyi 'bhe -za 'yɔɔ- 'kwe 'ε nu bole 'e wiŋ- 'yikpensee ta.»

³⁰ Zesu -janwoa *Toŋ daana mu* 'ε ni 'bhe gbεen- bhe, -amasrɔyi 'mu 'yaa- pe 'zi dɔɔ lii -yɔɔ- -o -a zi.

Mεε 'la zan mu -o 'ke Zesu a 'fa -la mu -zeze 'gbu 'ε 'le
(Matie 12.46-50; Luki 8.19-21)

³¹ Zesu 'yaa- bhla 'la ba 'bhe yre 'ε =nככ, 'ke -a nεε 'pegee -a =nwagwlen' mu 'ε 'nule. -O -dulaa' 'pεεlii-, 'bheε- 'ke -o mεε winbale -a 'siiyre- nככ-. ³² -Zamaa' 'mliᅅgole yaale -yaa 'yee- Zesu zi, 'bheε- -wa =pia -a ni dככ: «Dula- doo, 'ε nεε 'pegee 'ε =nwagwlen' mu 'ε, 'bheε- 'ε 'nwale- mu 'ε -woo 'pεεlii-. 'Bheε- -o maza 'ε ma.» ³³ Zesu 'a zikpaa- -o ni dככ: «-Dele 'ke 'η nεε 'pegee 'η nεεnε- mu 'ε 'le εε?» ³⁴ 'Ezin- 'ke -ya -yre 'mliᅅgole -a zi mεε mu 'ε ta, 'bheε- 'ke -ya pele- 'kaa: «'N nεε 'pegee 'η nεεnε- mu 'ε 'wole- -ge. ³⁵ Wlan 'ε ni, 'ke mεε 'oo mεε 'la -Waanbhaa' zru maza kle, 'bheε zan -le 'ke 'η nεε 'pegee 'η nεεnε-, 'bheε- 'η nεε -nε le 'ε 'le.»

Pebhe bכ mi ma -gככ
(Matie 13.1-9; Luki 8.4-8)

4 'Ezin-, Zesu -dwa mεε mu 'ε daanle ma Galile -draa 'ε gככna. 'Bheε- -zamaa' 'srε -gbεnε do =nwa 'mliᅅgole a zi, -asiikככ -e -ja yaale -yitakon do 'yi, 'bheε -yaa -yi 'ε ta, 'bheε- -zamaa' 'ε 'yaale- -yaa -yi 'ε gככna. ² -E -yaa -o daan 'zi -za -bebe 'le -gככ mu -la -yi, 'bheε- -e -yaa -o daan 'zi bhla 'la ba -ya =pia -o ni dככ: ³ «-Ka 'ka 'trכnkpa 'η ni doo: Pebhe bכ mi do -ja pebhe bכyre nככ-. ⁴ -E -yaa pebhe mu 'ε bכ 'zi bhla 'la ba -yaa' gbabhe 'ε ta, 'ke pebhe mu 'ε 'leđo- 'klaale zibhe 'ε 'lezi-, maanne- mu 'ε -daa 'ke 'bheε mu 'mu 'bhlele. ⁵ -A -le -bhεεke' do -klalaa' vle gloglo mu 'yi, 'bheε- 'tre kplankplan laa -yaa -o -la. Pebheε mu 'ε -o =bhwa -gun blaale-, 'duᅅ- -o 'sεnε 'laa gele 'tre 'yi 'egbככnle. ⁶ -Yrete' 'pεεnle- -saan bhla 'la ba, 'ke -yoo diiᅅ -nε mu 'ε dele-, 'ke -o gale-; -amasrčyi -o 'sεnε mu 'ε waa geyre -srככwolε 'tre 'yi 'egbככnle vle mu 'ε 'kככ. ⁷ Pebheε mu 'ε 'leđo- -klalaa' lεre mu 'ε yi. -O 'pegee lεre mu 'ε =bhwa 'eke- zi, 'ke lεre 'mu 'ε 'kpale -o ta, 'bheε- 'ke 'mu -o -dewole. 'Bheε- waa 'sכle- -o bhaa klele-. ⁸ Pebheε 'ε 'leđo- -ja -klalaa' 'tre ti 'yi. 'Bheε- -o =bhwa 'elrele, 'ke -o gbaandεle, 'bheε- 'ke -woo -bhaale'. -O diiᅅ do 'bheε bhaa mia do bheε vu =kla, -o diiᅅ -bhεεke' do 'bheε bhaa mia yaga =kla, 'bheε- -o diiᅅ -le -vindo' 'ε 'bheε bhaa -kεmε do =kla.» ⁹ Zesu 'pe -o ni dככ: «'Ke -a -yima' 'trכn -o mεε 'la zan ᅅgblo ma, -ya -yima'!»

-Mele =kla 'bheε- Zesu -o -gככ mu bכ 'zi εε?
(Matie 13.10-17; Luki 8.9-10)

¹⁰ Zesu 'ε 'plεᅅgwa- -zamaa' 'ε ma bhla 'la ba, mεε 'la zan mu 'mliᅅgole -yaa -a zi 'mu 'pegee -yaa' *-klanlanc vu ta ple 'ε 'mu 'a -lrכkpa dככ: «-Gככ mu 'ε 'yi -o 'nale-εε?» ¹¹ 'Bheε klele 'te, ke Zesu 'a zikpale -o ni dככ: «'Ka mu 'la 'ka -o 'ka 'trכnkpa zii' 'η ni, -Waanbhaa' -yaa' -bh- lεᅅgbeya gaanyiza mu 'ε dčleya 'ε =naa 'ka mu -la ni. 'Duᅅ- mεε -vin mu 'ε, 'η -za mu 'ε kpen wo 'mu ni -gככ mu -la -yi, ¹² 'kooko-,
'ke -woo -yrekpaa -o ta 'elrele, waa sכ -o yele-, 'bheε- 'ke -woo =maa -o 'trכn 'le, waa sכ -o -yimale;
'kebhlaale waa nu -o zru niinalε -Waanbhaa' ba, 'bheε- 'bheε 'laa -waa' -za 'yככ- mu 'ε -sroma yan.»

Zesu -o pebhe bכ mi 'ε ma -gככ 'ε 'yipe zii'
(Matie 13.18-23; Luki 8.11-15)

¹³ Zesu pe -o ni dככ: «'Ka 'laa -gככ 'lεε- 'bheε 'yimale εε? 'Bheε- 'ka nu -gככ -vin mu 'ε 'yimale 'nale- -a ma εε?» ¹⁴ Pebheε bכ mi 'ε 'bheε -o 'bhii- mεε 'la zan -Waanbhaa' a -jan 'ε bכ. ¹⁵ Pebheε mu 'la -klalaa' zibheε 'ε 'lezi- 'bheε 'yi -le dככ mεε 'la zan mu -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa, 'bheε- 'ke -Setran' 'nule 'bheε yre do 'ε =nככ bheε blaale-, -o 'bheε -jan 'la =kpa -o 'kpee 'bheε gole. ¹⁶ 'Bheε kleᅅgbeya 'ε 'yi, pebheε -bhεεke' mu 'la -klalaa' vle gloglo mu 'ε 'yi, 'bheε mu -o 'bhii- mεε 'la zan mu 'ke -o -Waanbhaa' a -jan =maa, -o dכ -a =la 'bheε yre do 'ε =nככ bheε blaale- 'ke -o zrukpaale 'le. ¹⁷ 'Duᅅ- -Waanbhaa' a -jan 'ε 'bheε 'laa 'bheε 'sεnε gbaan -o zru 'ε 'yi. -Woo kpa 'bheε 'yi 'waati sa ba, 'bheε- 'ke -woo 'trebhכle -saan, 'bheε 'pegee 'ke -o -yreᅅkpale -saan -o ta bhla 'la ba -Waanbhaa' a -jan 'ε -zayi', 'bheε yre do 'ε =nככ bheε -o plooa ma. ¹⁸ Mεε 'ke mu -o 'bhii- lεre mu 'la pebheε mu 'ε -klalaa' 'mu 'yi. 'Ke -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa -o dכ -a =la. ¹⁹ 'Bheε- -o blina- yien bo yikpen- ta 'drunyan 'lεε- 'yi pe mu 'ε -zayi'. -O bhla ma -naflo mu -glin, 'bheε 'pegee -o zru bhכle kle pe -gככ 'ε 'kpen ma, -Waanbhaa' a -jan 'ε yaa boyre -srככwo' -o zru 'ε 'yi, 'bheε- 'bheε 'laa -za 'kedo- 'kpכ 'yanwo- -o ma. ²⁰ Mεε 'ke mu -o 'bhii- 'tre ti -lrele' 'la 'ke pebheε mu 'ε -klalaa' 'bheε ta. 'Ke -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa, -o dכ a =la, 'bheε- -o 'bheε 'yizakle: Mεε 'ke mu 'bheε 'yi za -lrele' kle -gככ mia do 'bheε vu, mεε -bhεεke' mu 'bheε 'yizakle -gככ mia yaga, 'bheε- mεε -bhεεke' mu 'bheε 'yizakle -gככ -kεmε do.

-Lanbha ma -gככ
(Luki 8.16-18)

²¹ 'Bheε blaen, 'ke Zesu -o -lrכkpale 'kaa: «-Lanbha 'bhile- 'ε -wa dulaa' 'gbongbo -la -la taa- mεε yilape -la =la εε? 'N bheε 'te -wa duᅅ -lanbha duᅅyre 'ε 'bheε- =nככ laanima. ²² -Amasrčyi, pe 'oo pe 'la gaanle -o, 'bheε nu 'pwεle- 'tebhile ba -yrekpaa' do, 'bheε- gaanyiza 'tčle- gaanyiza, 'bheε ta nu 'pwεle- 'pεεlii- mכkpen' 'yre ma. ²³ 'Ke -a -yima' 'trכn mεε 'la zan ᅅgblo ma, -ya -yima'.» ²⁴ Zesu pe -o ni 'ezin- dככ: «'Ka -o 'kεla 'ma zii' 'η 'lii, -ka 'bheε- -za 'kun 'elrele. 'Ka pe ykeε- 'la na mεε ni, -o nu 'bheε- ykeε- 'nale 'ka ni, 'bheε- -wa baankpa a ta 'ka ni. ²⁵ 'Bheε kleᅅgbeya 'ε 'yi, 'ke pe -o mεε 'la zan 'kככ, -o nu peε baan' 'nale- 'bheε zan ni. 'Duᅅ- 'ke pe 'ke 'laa -o mεε 'la zan 'kככ, 'bheε zan laa nu -za 'kedo- -srככwolε; 'ali- peε sanε- 'la 'bheε -o -a 'kככ, -o nu 'bheε 'kunleε-.»

Pebheε 'la bhכ -a 'gbu ma 'bheε ma -gככ

²⁶ Zesu pe -o ni 'ezin- 'kaa: «-Waanbhaa' a -bhleᅅ- gbeya 'ε 'yoo- -gee' a ma: Mεε do pebheε =bwa -yaa' gbabheε 'ε ta. ²⁷ 'Kee- yidia- oo, 'kee- =bwa -a -yre ma oo, -bi zi 'pegee -yrekpaa', pebheε 'ε bhכ, 'bheε- -e gbaandε gכnε- 'la gbεen- yaa 'bheε do 'kpכ 'yaango-. ²⁸ 'Tre 'ε -ya ya 'ke pēdiᅅ 'ε 'le 'pe, 'bheε- pēdiᅅ 'ε gbaandε, 'bheε- -ya -vlכ mu kle 'bheε blaen, 'bheε- -a -leyan' 'ke -a bheε

mu 'ε sɔlele -a -vɔ mu 'ε ma boolazi. ²⁹ 'Ke -o -tranna bhla 'la ba, mɛɛ mu -gɔɔɔ si 'bhɛɛ- -woo kan, -amasɔyi -o 'kan 'waati 'ε =bhwa.»

Mutaadi bhe ma -gɔɔɔ

(Matie 13.31-32,34; Luki 13.18-19)

³⁰ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «-O -sɔ -Waanbhaa' -bh- lengbeya 'ε danle- -mɛla ma 'ezin- ɛɛ? Taa- -o sɔ -a zɔɔɔ- le- -gɔɔɔ -glɔɔɔ 'ε -dela ma 'ezin- ɛɛ?» ³¹ -Waanbhaa' -bhleɔgbeya -yoo 'tɛ 'bhii- *mutaadi* bhe do gbɛɛn-, 'ke -wa =bwa 'trɛ 'ε 'yi, 'yela- 'fiɛntrɔnnɛ 'yiya- 'trɛ 'ε ta pɛb- hɛ mu 'ε 'kɔɔ ni. ³² 'Ke -o -yaaɔ -a bɔlele bhla 'la ba, 'kee- =bhwa -e tro 'bhɛɛ- -a diiɔ 'ε kan -ziɛnbhe' gba 'ε 'yi pɛdiɔɔ mu 'ε 'kɔɔ ta, -a gbɛ mu 'ε -woo -yidɛ', -asi- ikɔɔ gba la maannɛ- mu sɔ 'mu 'fɛ 'kpale- -a -laa mu 'ε 'yi.

³³ Zesu 'yaa- -Waanbhaa' a jan 'ε 'wo zii' -o ni -gɔɔɔ -bebe 'yi 'bhii- 'kɛla bhe 'bhe gbɛɛn-. -O -yaa sɔ -Waanbhaa' a -jan yɛkɛ- 'la 'yimale, -e -yaa 'bhɛɛ- wlata -gɔɔɔ bɔ 'zi -o ni. ³⁴ Yaa -yaa -jan sanɛ- -wo -o ni, 'ke yaa -gɔɔɔ bɔ 'bhe zi. 'Duɔɔ- 'ke -o 'pegee -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε 'gbansaɔɔ 'tɛ -yaa kɛ 'waati 'la ba, -e -yaa 'bhe -gɔɔɔ mu 'ε 'kɔɔ -yipe' 'mu ni.

Zesu -ploo -gbɛɛ 'ε makpalaa

(Matie 8.23-27; Luki 8.22-25)

³⁵ 'Bhe -yɛkɔɔɔ do 'ε 'le yroma 'ε zi, Zesu pe -yaa' *-*klanlanɛ* mu 'ε ni dɔɔ: «-Kɔɔ 'kan -draa 'yɛ gbɛ do 'ε ta.» ³⁶ -O =gwa -zamaa' 'ε -din bhla 'la ba, 'yee- Zesu 'yaa- -yaa gban -yitakɔɔ 'la yi, -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε -ja 'kɛle- 'bhɛɛ- -yitakɔɔ do 'kɔɔ 'ε 'bhɛɛ- 'yi. -Yitakɔɔ 'bhɛɛke mu -yaa ge 'zi -o zi 'ezin-. ³⁷ -O -yaa 'bhe 'yi bhe 'tɛ, 'ke -ploo -gbɛɛ do 'kanle- 'sanle, 'bhɛɛ- 'bhe 'yaa- -yipɔɔ mu 'ε 'kla zii' -yitakɔɔ 'ε 'yi, -asiikɔɔ 'bhe 'yaa- zan 'palɛ- 'ke -yi 'ε' le. ³⁸ 'Bhe bhla 'ε ba, Zesu 'yaa- yidɛ 'zi -yitakɔɔ 'ε 'yi -o -zanta', ɔgblo 'kpa -piti 'ε ta. -Wa bwele 'tɛ, 'ke -wa pele- -a ni 'kaa: «'O daan mi, 'woo- zan gala- wole -yi 'ε ba, 'yaa 'bhe yiɛnkan ɛɛ?» ³⁹ Zesu bwele 'tɛ, 'kee- -yranle' -ploo 'ε zi, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- -draa 'yi 'ε ni dɔɔ: «'Bhe 'swa- 'bhe 'yi -gee', 'kpala!» 'Bhe kɛle 'tɛ, 'ke -ploo 'kanle- 'ε dulale, 'bhɛɛ- 'ke pɛ 'ε 'kɔɔ 'kpaale siɔɔ. ⁴⁰ 'Bhe- Zesu pe -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε ni dɔɔ: «-Mɛle =kla 'bhɛɛ- 'ka -o -gbɛɛɔ 'zi -gee' ɛɛ? -E =kla 'nale- 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'ka kpa 'mi 'yi ɛɛ?» ⁴¹ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -gbɛɛɔ -gbɛɛ do 'klale -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «'E! Mɛɛ -glɔɔɔ 'ε -dele mɛɛ 'lɛɛ- 'le ɛɛ? 'Ali- -ploo 'pegee 'yi 'mu 'kɔɔ 'a 'weli- ma.»

Zesu lii -yɔɔɔ =gbian mɛɛ do zi Gadara 'kɛɛɛ 'ε 'yi

(Matie 8.28-34; Luki 8.26-39)

5 'Bhe blaɔɔ, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε -o 'bhɔle- Galile -draa 'ε 'yɛ gbɛ do 'ε ta, Gadara mu 'ε -waa' 'kɛɛɛ 'ε 'yi. ² Zesu zinale -yitakɔɔ 'ε 'yi, 'bhe yɛ do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke mɛɛ do 'pwɛle -a -yi 'kee- da mɛɛ bu mu 'ε ta, 'bhɛɛ- -e =nwa 'yee- Zesu -lɛpale. Zina 'yaa- -a zi. ³ -E -yaa yi mɛɛ bu mu 'ε ta, 'bhɛɛ- mɛɛ 'kɔɔ -'kɔɔ fanggan- 'laa -yaa sɔ 'a -yɛle' ta -li, 'ali- 'kee- -yaa kɛ pi-

ibhe kpɛle- mu 'le. ⁴ -Amasɔyi -sɔ, -o piibhe 'gblɔɔ mu =bwa a gaan mu 'ε ma, 'bhɛɛ- -wa gbɛ ta -yɛle' 'ke pi- ibhe kpɛle- mu 'le. 'Duɔɔ- -e 'bhe piibhe 'gblɔɔ mu 'ε -gwa -a gaan mu 'ε ma, 'bhɛɛ- -ya gbɛ ma piibhe kpɛle- mu 'ε -kɔɔkɔkɔkɔdwa, 'bhɛɛ- -e 'mu takaɔɔ-; 'bhe 'pegee -ya gaan ma piibhe 'gblɔɔ mu 'ε 'kɔɔ 'cienna-. Mɛɛ 'kɔɔ -'kɔɔ gbɛ laa -yaa sɔ -li -a 'kunle- ta. ⁵ 'Waati 'ε 'kɔɔ ba, -bi zi oo, -yɛkɔɔɔ oo, -e -yaa kanaa' bu mu 'ε ta, 'bhe 'pegee vɛ gɔɔɔ mu 'ε 'wiɔɔ-, 'kee- ge gbekɔɔ- lele, 'bhɛɛ- 'kee- ge a 'gbu madɔɔwole 'le -sɔ vɛ mu 'ε ma. ⁶ -A -yɛkɔɔpale Zesu ma 'egbɔɔɔ 'tɛ, 'kee- gele- blasaɔlele 'bhe ba -yɛ ta ye, 'bhɛɛ- 'kee- 'bhe gbale- -a 'kɔɔ zɛlele 'bhe 'lɛɛ. ⁷ 'Bhe- 'kee- -gbekɔɔ 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «-Mɛle 'o 'pegee 'bhi 'plɛɔ- ɛɛ laanima *-Waanbhaa' Gbe Zesu, 'ɔ mazato -Waanbhaa' 'tɔ 'ε -zayi', 'bhɛɛ- 'yaa -yɛnkɔɔ 'ɔ ta.» ⁸ -E -janwoa 'bhe gbɛɛn- bhe, -amasɔyi Zesu 'a =pia lii -yɔɔɔ' 'ε ni 'elwale 'pe dɔɔ -e go 'yee- mɛɛ 'ε zi. ⁹ 'Bhe- Zesu 'yee- mɛɛ 'ε 'lɔɔkɔɔ dɔɔ: «-Wo 'ε sɔ 'nale ɛɛ?» 'Ke -ya pele- dɔɔ: «-Wo 'ɔ sɔ 'zamaa' 'sɛɛ, -amasɔyi 'woo- 'ebebele.» ¹⁰ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'kee- -sromabɔle Zesu ni 'ebebele dɔɔ: «'E 'zoole-, 'yaa 'o -gbɛɛɔ' 'kɛɛɛ 'lɛɛ- 'yi.»

¹¹ 'Bhe 'waati 'ε ba, =swa 'le -gbɛɛ do -yaa pɛbhe 'zi gɔɔɔ 'ε 'wiɔɔ-. ¹² Lii -yɔɔɔ' mu 'ε -sromabwa Zesu ni dɔɔ: «'Ke 'yoo -gbian mɛɛ 'lɛɛ- zi -a 'to 'o ge wla =swa mu 'la bhe -o 'yi.» ¹³ Zesu -dwa 'bhe =la -o ni. 'Bhe kɛle 'tɛ, 'ke -o gole- mɛɛ 'ε zi, 'bhɛɛ- 'ke -o gele- wlale =swa mu 'ε 'yi. 'Bhe 'yi 'tɛ, 'woo- =swa 'lɛdo- 'ε -o -daa blasaɔlele vɛ gɔɔɔ 'ε 'wiɔɔ-, 'ke -o nule- baale -draa 'ε ba, 'bhɛɛ- 'ke -o 'kɔɔ gale-. -O -yaa bhɔ =swa 'waa plɛ -din. ¹⁴ 'Bhe kɛle 'tɛ, 'ke -o gooba mu 'ε 'kanle 'eke- ma, 'bhɛɛ- 'ke -o gele- 'bhe -za 'ε 'wɔɔwɔɔɔɔɔ 'bhe =nɔɔ -wa 'ε 'pegee gba la -wa 'nɛ mu 'ε ta. Mɛɛ mu 'ε =nwa 'tɛ 'bhe -za 'ε yɛglɔɔɔ. ¹⁵ -O bhɔle Zesu -din, 'ke -o lii -yɔɔɔ' 'sɛɛ 'yaa- mɛɛ 'la zan zi 'bhe 'yele. 'Bhe 'yaa- -yaa, 'bhɛɛ- dunɛ- 'klale- -yaa 'bhe ta, 'bhe 'pegee 'bhe -yɛbakpaale -yaa. -O -yɛkɔɔpalewaa 'bhe 'bhele- ma, 'ke -gbɛɛɔ 'klale -o -yi. ¹⁶ Mɛɛ 'la zan mu 'a =ya Zesu zi, 'bhɛɛ- 'ke 'mu 'yee- -za 'ε 'kɔɔ kɛyɛ =ya, -za 'la =kla 'yee- lii -yɔɔɔ' zan 'ε ni, 'bhe 'pegee -za 'la =kla =swa mu 'ε ni 'ezin-, 'mu 'bhe -za 'ε 'kɔɔ 'yigɔɔɔɔ 'woo- yɛ ma =nɔɔ -glin mu 'ε ni. ¹⁷ 'Bhe kɛle 'tɛ, 'ke -o -sromabɔle Zesu ni dɔɔ 'bhe go -waa' 'trɛ 'ε ta. ¹⁸ Zesu 'san bhla 'ε zi -yitakɔɔ 'ε 'yi, 'ke lii -yɔɔɔ' 'ε 'yaa- mɛɛ 'la zan zi, -e -sromabɔle 'sanle Zesu ni dɔɔ -e bole- 'bhe zi. ¹⁹ Zesu 'laa dɔle 'bhe =la -a ni, -ya =pia -a ni dɔɔɔɔ dɔɔ: «Ge 'ε ba 'fɛ 'lɛ ma 'yaa- mɛɛ mu 'ε ba, 'bhɛɛ- Mɛɛzan -Waanbhaa' -za 'wlan 'la =kla 'ε ni, 'bhe 'pegee 'ε 'yɛnkɔɔ -a ma gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- bhe, 'bhe 'kɔɔ 'yipe- -o ni.» ²⁰ 'Yee- mɛɛ 'ε gele 'tɛ, 'kee- Ze- su -za 'la =kla -a ni 'bhe 'wɔɔwɔɔɔɔ 'yee- 'kɛɛɛ do 'ε 'yi -wa vu 'ε 'kɔɔ ta. Mɛɛ 'la zan mu 'kɔɔ Zesu kɛza 'ε =maa, -o 'kɛɛɛɛ -o ma.

Zesu le do -bheela 'bhe 'pegee -e Zailusi 'lunɛ do -bwela gale ba

(Matie 9.18-26; Luki 8.40-56)

²¹ 'Bhe -blaɔɔ, Zesu 'pegee -yaa' -*klanlanɛ* mu 'ε -o -draa 'ε takaɔɔ- -yitakɔɔ 'ε 'yi, 'bhɛɛ- -o nu gbɛ drɛɛ-

woa- -draa 'ε 'yrε gbε do 'ε ta. -O bhōle -draa 'ε bhōŋla, 'ke -zamaa' 'srε do 'klale -o zi. ²² 'Bhε klele 'tε, 'ke Zuufu mu daanfε' 'ε =la -kunlii' mu 'ε do nule-, -o -yaa 'bhε sii Zailusi. 'Bhε Zesu 'yele-, 'kee- baale' 'bhε gaan ma.

²³ 'Bhεε- 'ke 'bhε -sromabōle 'yee- Zesu ni dō: «'N' 'lunε 'ε 'lε -o zan 'kpaale-, nu ge 'ŋ ba, 'bhεε- 'yee- gbε 'kpa -a ma, 'kooko- -e bhee.» ²⁴ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke -o 'pegee Zesu gele- 'eke- zi -a ba -lε ma. -O -yaa ge 'zi bhla 'la ba -a ba -lε ma, -zamaa' 'srε do 'la dōle -yaa -a zi 'mu 'yaa- 'klin zii' 'eke- ta gbε 'ε 'kpen zi -a ma.

²⁵ Le do -yaa -zamaa' 'ε 'plεŋ-, -a lεε vu ta plε 'ke yaa -yito' 'ε 'lε 'laa kan. ²⁶ -E =mwa -a -laanekpale ma, 'bhεε- 'bhε =kla 'trεbhōle. -A 'kōkō -gōli' 'ε 'kpen 'yaan- 'ke yaa 'klenyawo. Drōkōn' yaa ga 'ε baan' -le -yaa 'kla zii' -a ba.

²⁷⁻²⁸ -E Zesu a -za 'ε 'male-, 'ke -ya pele- -a 'kpee dō: «'Ke 'ŋ =swa 'ŋ gbε yanle- sa -a ta dunε- 'ε ma, 'ŋ nu -bheele'.» 'Bhε 'yi 'tε, 'kee- nule- wlale -zamaa' 'ε 'plεŋ- Zesu -zanta, 'bhεε- 'ke -ya gbε yanle- 'bhε ta dunε- 'ε ma. ²⁹ 'Bhε yrε do 'ε =nōkō bhe, 'ke yaa -yito' 'ε 'lεkanle 'tε; 'bhεε- 'kee- -bheele' yaa ga 'ε 'yi. ³⁰ 'Bhε yrε do 'kpo 'ε =nōkō bhe, 'ke Zesu 'a 'yaangole -a 'fle 'yi 'bhii- 'sōleya fangan- do -pwela -a -yi. -Ya -lεklale -zamaa' 'ε ta, 'ke -yoo -lōkōpale dō: «-De -le -yaan 'ŋ ta dunε- ma εε?»

³¹ -Yaa' -klanlanε mu 'ε -wa -lεkwan a ni dō: «'E 'yrε 'laa -o -zamaa' 'ε 'klinle- ma 'ε zi, 'bhεε- 'yoo 'o 'lōkōpa zii' dō -dele -yaan 'ε ma εε?» ³² 'Duŋ- Zesu 'a 'yrε 'mlin- woa- -a zi mu 'ε ta, 'kooko- mεε 'la zan -yaan -a ma -e 'bhε zan ye. ³³ 'Yee- le 'ε 'yaa- bεen 'zi gbalaan 'ε 'kōkō -kpakpa. -E -nwa -a 'kpo zenlε Zesu 'lεε, 'bhεε- -e -za 'la =kla -e 'bhε 'kpen wlan=pia Zesu ni. ³⁴ Zesu pe -a ni dō: «'N' 'lunε, 'yee 'kpalawoa 'mi 'yi bhe, 'ε -gwa -za 'yi, ge 'ε ba yilabla ta! Bhaa 'yaa- ga 'ε yaa niinalε 'ε ma 'ezin-»

³⁵ Zesu 'yaa- 'bhε -jan 'ε 'wo zii' bhla 'la ba, 'ke mεε 'ke mu dale- Zuufu mu daanfε' 'ε -kunlii' Zailusi ba -lε ma, 'bhεε- 'ke -wa pele- -a ni dō: «'E 'lunε 'ε =kla 'ke siele', 'yaa -kōkō' daan mi 'ε 'trεbhōle 'ezin-» ³⁶ 'Duŋ- Zesu 'laa 'bhε -jan 'ε bōle -klōsi 'yi, 'ke -ya pele- Zuufu mu daanfε' -kunlii 'ε ni dō: «'Yaa -gbalaanle', 'ε 'kpa 'mi 'yi drōŋ.»

³⁷ -O ge bhla 'ε zi 'yee- Zuufu mu daanfε' -kunlii 'ε ba, Zesu 'laa dōle -a -la 'ke mεε 'kedo- 'kpo ge -o zi, 'ke ya 'ε go Pieri, 'bhεε- Zaki 'pegee 'bhε 'nwagwlen- Zaan ba.

³⁸ -O bhōle Zuufu mu daanfε' -kunlii 'ε ba, 'ke Zesu -za- maa' do ye- 'ke -woo -we 'zi 'zoozoo-, 'bhε 'pegee mεε 'ke mu -yaa wisi' zii' 'ke -o -gbekan' 'egbōle. ³⁹ -E wlale 'fε 'ε =la, 'ke -ya pele- -o ni dō: «-Mele =kla 'bhεε- 'ka -o -we 'zi -gee' 'zoozoo- εε, 'bhεε- 'ka -o wisi' zii' εε? -Nε 'ε yaa gale, -yoo yi pla.» ⁴⁰ 'Bhε klele 'tε, 'ke 'bhε mεε mu 'ε 'sōnsile Zesu ma. -Ayile, 'ke -yoo 'kpen 'pwεle 'pεεlii-. 'Kee- -nε dε 'pegee -nε 'ε nεε, 'bhεε- mεε 'la zan mu =nwa -a zi 'mu 'tε -la 'tole 'a zi. 'Bhεε- 'ke -o gele- -nε gbaa 'ε 'yilayrε 'ε =nōkō. ⁴¹ -E -nε 'ε =kwan 'bhε gbε ma 'ke -ya 'siile 'kaa: «*Talita kumi!*» 'Bhε 'yile-:

«-Gblanε, 'mi pe 'ε ni dō 'ε 'wlen-!»

⁴² 'Bhε yrε do 'kpo 'ε =nōkō bhe, 'ke -gblanε 'ε bwele- gale ba, 'ke -ya -wlenle', 'bhεε- 'kee- 'taawole 'sanle. -A lεε -yaa vu ta plε. Mεε mu 'ε -o -gblanε 'ε bwele ye- le gale ba, 'ke -o liibhaale -o ma 'kee- kan a -dan' ta.

⁴³ 'Bhε bla- 'ke Zesu -o -lεmazōnle- dō waa 'bhε -za 'ε

'pele- mεε 'kedo- 'kpo ni. 'Bhεε- -e pe -o ni -o pele na -gblanε 'ε ni.

Nazareti mu 'ε waa dōle -a -la 'ke -woo kpa Zesu 'yi
(Matie 13.53-58; Luki 4.16-30)

6 Zesu gole 'bhε yrε 'ε 'nōkō-, 'kee- gele- -a 'tro -wa 'ε ta. ² *-Yitrε' yi 'ε 'bhōle-, 'kee- mεε mu 'ε daanle 'sanle *Zuufu mu daanfε' 'ε =la. Mεε 'srε 'la 'yaa- 'mu 'trōnkpa zii' -a ni, -e 'mu 'kpen 'kpeelenia, 'bhεε- 'ke 'mu 'a 'pele dō: «'Ee! -E 'bhε -za mu 'lεε- 'kpen -daanna -dela ba εε? -Zadōleya 'la -ya 'kōkō, 'bhε 'pegee -e 'sōle- maza mu 'la kle 'zi, -dele 'bhε 'sōle- maza mu 'ε kle 'senj 'na zii' -a ni εε? ³ Mari gbe 'fε 'wiinjkpa mi 'ε yaa 'kele- εε? Zaki 'pegee Zose, 'bhεε- Zude 'pegee Simō 'naag- wlen- 'ε -yaa 'kele- εε? 'Bhεε- -a nεenε- le mu 'ε waa -o 'kōkō ba -ge εε?» -O 'kpeejan- mu 'ε ma, waa 'sōle- -o 'kpale -a -yi. ⁴ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «-O -Waanbhaa' -lεla' janwo mi 'ε -lεdō' a ma yrεkpen- =nōkō, 'fōke ya 'ε go -a 'gbu da -wa 'la ta 'mu =nōkō mu 'ε ba, 'bhε 'pegee -a dε mu, 'bhεε- -yaa' 'fa -la mu 'ε ba.» ⁵ Waa -o 'kpalawole Zesu 'yi -a 'gbu da -wa 'ε ta, yaa 'sōle- 'sōle- maza -bebe klele 'bhε =nōkō; 'ke yaa 'ε go -ya gbε -kpa- gade mu 'dama 'la ta 'mu ba, 'bhεε- 'mu 'bheela-. ⁶ Waa -o 'kpalawole -a -yi bhe, 'bhε 'a 'kpeele- nia -a ma. Zesu -ja 'kaanle- Nazareti kpe ma -wa mu 'ε ta 'kee- ge mεε mu 'ε daanlele -Waanbhaa' a -jan 'ε 'le.

Zesu -yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε 'winbō- 'zi -Jan 'Nrale- 'ε
'woyrε- nōkō-
(Matie 10.5-15; Luki 9.1-6)

⁷ Zesu -yaa' *-klanlanε vu ta plε 'ε 'siila- -a -din, 'bhεε- 'ke -yoo winbōle 'sanle plε plε 'kaa -o ge -Jan 'Nrale- 'ε 'woyrε- 'ε nōkō-; 'bhεε- 'kee- 'senj 'nale -o ni 'ke -o lii -yōkō' mu -gbin mεε mu zi. ⁸⁻⁹ 'Bhεε- -e pe -o ni dō: «'Ka -o gelawo zii' gben 'ε ta bhe, 'ka 'laa pele 'pegee gben ta ge 'pepe 'sile-, 'bhεε- 'ka 'laa -gōli' do 'kpo bōle 'ka 'wiinjkpa, 'bhε 'pegee 'ka 'laa dunε- plε 'klale- 'ka ta. 'Duŋ- -ka 'ka 'taawo 'beni mu 'si, 'bhεε- -ka -sawla 'wla 'ka gaan ma.»

¹⁰ -E pe -o ni 'ezin-: «'Ke 'ka =bhwa -wa 'la ta, 'bhεε- 'ke -o 'ka 'cieya- =kla 'fε 'la =la, -ka bo 'bhεε- =la, 'ke 'bhε ge 'tenle- 'ka jilale ma. ¹¹ 'Bhεε- 'ke waa 'ka 'kunle- 'elrele, 'bhε 'pegee 'ke waa -o 'trōnkpalε 'ka 'wojan- mu 'ε =la yrε 'la =nōkō, 'ke 'ka -o go 'zi bhla 'la ba 'bhε yrε 'ε 'nōkō-, -ka 'ka gaan mazōn 'bhε yrε 'ε =nōkō, 'ke 'ka 'ka gaan ma bwεgblen- mu 'ε 'kpen go. 'Bhε nu klele 'bhε yrε 'ε =nōkō mu 'ε -waa' -za 'yōkō- 'ε ma 'tōkōmasie 'le.» ¹² -Yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε -o -ja 'bhεε- 'yi 'tε, 'bhεε- -o -yaa pe 'zi mεε mu 'ε ni dō: «-Ka 'ka 'taawogbeya 'ε 'niina- 'ke 'ka 'plo- -za 'yōkō- klele ma!» ¹³ -O 'zina -bebe =gbian mεε mu zi. -O gade mu -bebe 'srola- 'ke -yrōn 'le, 'bhεε- -o 'mu 'bheela-.

Mεε Wiinjkpa' Mi Zaan dεyrε
(Matie 14.1-2; Luki 9.7-9)

¹⁴ 'Bhε 'waati 'ε ba, -Bhlegbe *Erōdi* Antipasi Zesu 'tō 'ε =maa, -amasrōyi -o -yaa 'bhε 'tōkō zii' yrεkpen- =nōkō. Mεε 'ke mu -yaa pe 'zi dō: «Mεε Wiinjkpa' Mi Zaan -le -bwela gale ba, 'bhεla- -yile 'sōle- maza mu kle -gbōyaa'

-o -a 'kka.»¹⁵ Mee 'ke mu -yaa 'pe zi dɔɔ: «Eli -le». -A 'ke mu -yaa 'pe 'ezin- dɔɔ: «-Waanbhaa' -lela' janwo mi do -le 'bhii- 'elwaleta -Waanbhaa' -lela' -janwo' mu 'e gbæen-»¹⁶ 'Yee- -bhleŋgbe Erɔdi Antipasi 'bhe -jan mu 'e 'male-, 'ke -ya pele- 'kaa: «'An =pia mee mu 'e ni dɔɔ -o Zaan 'la ngblo 'kan, 'bhe -le 'kele-».

(Matie 14.3-12; Luki 3.19-20)

¹⁷⁻¹⁸ -Za 'la =kla 'bhe- *Erɔdi 'a =pia mee mu 'e ni dɔɔ -o Zaan ngblo 'e kan' 'bhe -le -ge: 'Yee- Erɔdi Antipasi -a 'gbu nɛɛn- Filipu 'na Erodiadi =sia 'ke -a na 'le. 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zaan 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ke 'yee 'gbu nɛɛn- na =kla 'kee 'na 'le, 'bhe 'laa -o 'ke -za 'lrele- 'le.» 'Bhe klele 'te, 'ke 'yee- Erɔdi mee mu winɔle Zaan 'kunyre- kɔɔ-, 'bhe- 'ke -wa ɔle- -kaso 'yi. ¹⁹ Erodiadi zrupliile -yaa Zaan ma 'bhe -zayi', 'bhe- -e -yaa 'bhe dɛyre -la -glin 'zi, 'duŋ- -a gbɛ laa 'sɔle- -lido' 'bhe dele ta. ²⁰ -Amasɔyi Erɔdi -yaa -gasikpa Zaan 'lɛɛ 'egbenɛle. 'Bhe- -a 'gbu 'yaa- 'yaango- 'bhii- Zaan -o 'ke mee -lɛdɔle 'le, 'bhe 'pegee mee 'weŋ do 'le, 'bhe- -e -yaa 'bhe tagbin. 'Kee- -yaa Zaan 'wojan- 'e ma, -a zru ba 'te 'yaa- dɔ. 'Bhe- 'duŋ-, 'bhe 'yaa- sɔ -a ni 'ke -ya 'trɔnkpa- Zaan ni. ²¹ 'Duŋ- -yrekpa' do, 'ke Erodiadi -a pɛ -za -zigo' yi 'e 'bhɔle. 'Bhe yi 'e 'yaa- 'ke -bhleŋgbe Erɔdi 'ya lɛɛ -zabla' yi 'e 'bhe- 'le. Erɔdi pɛ -koo -gbɛnɛ do =kla. -E -yaa' mee gbalaan mu oo, -srwase' -kunlii mu oo, 'bhe 'pegee Galile 'klɛɛn 'e 'yi mee gbalaan mu 'e 'kpen 'siila- 'bhe ma. ²² Erodiadi 'gbu 'lu -gblanɛ 'e 'wlale- 'feti kle 'fɛ 'e =la, 'kee- 'srotanle 'sanle. -E =swa 'gbu Erɔdi 'pegee -yaa' 'cie mu 'e ni. 'Yee- -bhleŋgbe Erɔdi pɛ 'bhe 'yi 'te gblanɛ 'e ni dɔɔ: «'Kee pɛ 'la 'yɛwoa- 'ŋ ma, 'ŋ nu 'bhe- 'nale- 'e ni.» ²³ -Ya 'sienwoa- 'gbu -gblanɛ 'e ni dɔɔ: «'Kee pɛ 'oo pɛ 'la 'yɛwoa- 'ŋ ma, 'ŋ nu 'bhe 'nale- 'e ni, 'ali- 'kee- =kla 'an -bhleŋgbe 'klɛɛn 'e gbɛ do 'le oo, 'ŋ nu dɔle 'bhe 'nale- =la 'e ni.» ²⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke -gblanɛ 'e 'pwele 'pɛɛlii-, 'kee- gele- -a nɛɛ -lrɔkpale dɔɔ: «'Ŋ -mɛ pɛ -za 'gbu -la 'yɛwo -a ma ɛɛ?» -A nɛɛ pɛ a ni dɔɔ: «-A pɛ 'ŋ 'yoo- Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan ngblo 'e 'bhe- zi.»

²⁵ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -gblanɛ 'e 'niinale blaale- 'fɛ 'e =la, 'ke -ya pele- -bhleŋgbe 'e ni: «'Ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'e Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan ngblo 'e 'bhe- 'kan, 'bhe- 'ya na 'ŋ ni pɛle -koo do ta 'saanibhe.» ²⁶ 'Bhe -jan 'e 'bhe 'yee- -bhleŋgbe 'e ta =kla suŋ 'egbenɛle. 'Duŋ- -ya 'sienlawoa gban -jan 'la 'bhe ta -gblanɛ 'e ni, yaa 'cie mu 'e 'yɛ ma, yaa -yaa sɔ a -gbɛdɔle 'bhe klele ma. ²⁷ 'Bhe yɛ do 'e =kɔɔ bhe, 'ke -ya gooba -srwase' mu 'e do winɔle 'kaa 'bhe ge Zaan ngblo 'e 'kan, 'bhe- 'bhe nu 'kele- -a ni. ²⁸ -Srɛwase' mi 'e -ja Zaan ngblo 'e 'kanle- -kaso 'fɛ 'e =la, 'kee- nule- 'bhe 'le pɛle -koo do ta. 'Kee- 'bhe 'nale -gblanɛ 'e ni. 'Bhe- 'ke -gblanɛ 'e 'bhe 'kpale 'bhe nɛɛ 'kɔɔ. ²⁹ Zaan -a -klanlanɛ mu 'e 'bhe 'male-, 'ke -o nule- -a gbaa 'e 'silɛ-, 'bhe- 'ke -o gele- -a binle.

Zesu -o -yaa' winɔwo mu 'e dayɛ pe 'zi

³⁰ Zesu a winɔwo mu 'e dale blaana -waa' 'taa 'e ta, 'ke -woo -lekpa'e 'eke- ta 'yee- Zesu -din, 'bhe- 'ke -o -za mu 'la 'kpen =kla 'bhe 'pegee -o mee mu -daanna -za mu 'la 'kpen 'le, 'mu 'yigɔɔnle -a ni. ³¹ Zesu pɛ -o ni

'kaa: «-kɔɔ' go -ge, 'bhe- -kɔɔ' ge 'edanɔma -kɔɔ' 'yitɛle sa -kpe ta yɛ do =kɔɔ.» Zesu -janwoa 'bhe gbæen- bhe, -amasɔyi mee -bebe 'yaa- nu 'zi -o ba 'ke -o ge 'waati 'e 'kpen ba, -asiikɔɔ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e waa -yaa pɛbhleɛ -srɔkwo -o 'kɔɔ.

Zesu pɛbhle =naa mee 'waa 'soo ni (5.000)

(Matie 14.13-21; Luki 9.10-17; Zaan 6.1-14)

³² 'Bhe 'yi, -O -saan -yitakonɔ do 'yi, 'bhe- 'ke -o -yi 'e takanle, 'bhe- 'ke -o 'gbansaan 'te gele- -kpe 'e ta yɛ do =kɔɔ. ³³ 'Duŋ- mee -bebe -o =ya, -o ge bhla 'e zi -yitakonɔ 'e 'yi, 'bhe- -woo madwa-. 'Bhela- -yile, 'bhe mu -daa -wa mu 'e 'kpen ta, 'bhe- 'mu blasaan-, 'ke 'mu gele- zenle blaale- 'yee- Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'lɛɛ -o -yaa ge 'zi yɛ 'la =kɔɔ 'bhe =kɔɔ.

³⁴ Zesu zinale -yitakonɔ 'e 'yi, 'kee- -zamaa' -gbɛnɛ 'e yele-. 'Bhe- -o -yɛnklaa -a ma. -Amasɔyi -o -yaa 'bhii- -bhlaa mu 'la -o gooba mi laa -o ta. 'Bhe 'yi 'te, 'ke -yoo -o daanle 'sanle -za -bebe 'le. ³⁵ -E =bwa mee mu 'e daanle ma, 'bhe- 'waati 'e =bhwa 'egbɔɔnle. -Ayile, -yaa' -klanlanɛ mu 'e -woo mabɛɛnle -a -din, 'ke -wa pele- -a ni: «'E 'yɛkpa, -kɔɔ' -o -bɔn dreyi' -a ma 'dɛ! 'Bhe- 'waati 'e =bhwa gban 'egbɔɔnle; ³⁶ -a pɛ mee mu 'lɛɛ- ni 'kaa -o ge pele mu -lɔyɛ' -glin -bɔn 'yi -wa mu 'pegee -kɔɔ' -din -wa mu 'e ta.» ³⁷ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a pele -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu pele na -o ni!» 'Bhe- -o pɛ -a ni 'ezin- dɔɔ: «'Ali- 'ke 'o 'denie- gɔli' 'tanɔbha -kɛmɛ pɛ pɛ 'bluu =lwa, 'bhe- 'ke 'o 'bhe =naa 'woo- mee mu 'lɛɛ- ni, 'bhe sɔ -o mabhɔle ɛɛ?» ³⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu -o -lrɔkpale 'kaa: «'bluu 'wɛɛ- le 'ka 'kɔɔ ɛɛ? -Ka ge -a -glin doo.» -O gele 'eke- -lrɔkpale 'ke -o nule- -a pele -a ni: «'bluu 'soo 'pegee kaa pɛ.» ³⁹ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «-Kaa pɛ mee mu 'e ni dɔɔ -o yala- -bɔn -dɔɔ 'e ta -lɛ ma -lɛ ma!» ⁴⁰ 'Bhe- mee mu 'e -yalaa' -lɛ ma -kɛmɛ do do 'pegee mia pɛ bhe vu vu. ⁴¹ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'bluu 'soo 'e 'pegee kaa pɛ -o 'kunle -a 'kɔɔ, 'ke -ya -yɛ 'kpale laanima, 'bhe- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle pele 'e ma. 'Bhe blaanta, 'kee- 'bluu mu 'e takanle kplokplo, 'ke -yoo 'kpale -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kɔɔ 'kaa -woo -yicien- -zamaa' 'e ma. 'Bhe kleg- beya do 'e yi, 'kee- kaa pɛ 'e 'yicienle -o 'kpen ma. ⁴² Mee mu 'e 'kpen pɛbhla-, 'bhe- -o kpɛdwa-. ⁴³ -O yan- le pɛ 'e 'bhlelele, 'bluu 'lekpu- mu 'pegee kaa mu 'la =bwa -o blaana, 'mu cie -nɛ =yan vu ta pɛ -paa. ⁴⁴ Mee mu 'la 'kpen 'yee- pɛ 'e =bhla, 'mu 'yaa 'gwlaan- 'waa 'soo (5.000); le mu 'pegee -nɛ mu laa -yaa 'bhe mee -lii 'e ba.

Zesu 'taawo zii' -draa 'e ta

(Matie 14.22-33; Zaan 6.15-21)

⁴⁵ 'Bhe -za mu 'e 'kanle- -gun bhe, Zesu 'a =pia -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni 'kaa -o ge 'san -yitakonɔ 'e 'yi kpanɔma. -E -yaa zi 'bhii- -o 'kan 'a -lɛɛ -sɔ -draa 'yɛ gbɛ do 'e ta, Betisaida -wa 'e ba -yɛ 'e ta. 'Bhe 'waati 'e ba, 'yee- 'gbu nu 'ploole- -zamaa' 'e ma 'kaa -o ge -o ba -lɛ ma. ⁴⁶ Zesu 'yanle- 'ploolele -zamaa' 'e ma, 'kee- gele- -a 'seriwole gɔɔn do wiifɛ-. ⁴⁷ -Bi =pwa 'waati 'la ba, -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'yaa- -yitakonɔ 'e 'yi, -yi 'e dreyi', 'bhe- 'yee- Zesu

do -kplen -yaa 'trɛ ma. ⁴⁸ Zesu 'a =ya 'bhii -yaa -klanlɛn mu 'ɛ gbɛzikaan -yitakonɔ 'ɛ 'bhɔle- ma, -amasrɔyi -plooo 'ɛ 'yaa- 'kan zii' 'kee- nu -o ba -yrɛ ta. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, zr- wanzi maa gwɛn -we bhla =lwa 'ɛ ba, 'kee- 'taawole 'sanle -yi 'ɛ ta 'kee- nu -o ba -yrɛ ta, -e -yaa zan drɔɔn' 'kanlɛ- -o ta. ⁴⁹ -Wa yele 'taawoyrɛ 'ɛ =nɔɔ -yi 'ɛ ta, -e =kla -o ni 'bhii- jielii do -le -yaa 'kele-, -ayile 'ke -o -gbekanle 'sanle. ⁵⁰ -Amasrɔyi, -o 'kpen 'a =ya, 'bhɛ- -gblaɛn =klaa -o -yi. 'Bhɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: «-Ka 'ka zrudɔ 'egɔɔle, 'mi -le 'kele-, 'ka 'laa -gblaɛn!» ⁵¹ 'Bhɛ blaɛn, 'kee- 'sanle -o zi -yitakonɔ 'ɛ 'yi, 'ke -plooo 'kanle- 'ɛ dulale. -Yaa' -klanlɛn mu 'ɛ 'li- ibhaala -o ma 'kee- kan -a -dan' ta. ⁵² -Amasrɔyi, -e 'sɔle- maza 'la =kla -o -yrɛ ma 'bluu 'yiciɛnyrɛ 'ɛ =nɔɔ, -waa 'bhɛ -yi 'male- -li bi, -woo 'trɔn 'yi -dwa 'egɔɔle 'bhɛ 'yimale ma.

Zesu gadɛ mu -bheela Zenezarɛti 'klɛn 'ɛ 'yi
(Matie 14.34-36)

⁵³ Zesu 'pegee -yaa' -klanlɛn mu 'ɛ 'yanle -draa 'ɛ takanlele bhla 'la ba, 'ke -o zinale -draa -yrɛ gbɛ do 'ɛ ta Zenezarɛti 'trɛ 'ɛ ta, 'bhɛ- -o -yitakonɔ 'ɛ 'yrela- -yi 'ɛ 'lɛzi-. ⁵⁴ -O zinale -gun -yitakonɔ 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ mu 'ɛ -o Zesu madɔle 'bhɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe. ⁵⁵ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke mɛɛ mu 'ɛ gele- Zesu 'nuza- 'ɛ wonɔwonɔnɛ 'klɛn 'ɛ 'yi yrɛkpen- =nɔɔ. 'Bhɛ- mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- zan gadɛ mu 'ɛ 'le -a ni 'mu 'yila -saa mu 'ɛ ta. 'Ke -o -yaa ma 'kaa -yoo yrɛ 'oo yrɛ 'la =nɔɔ, -o -yaa ge -a zi 'bhɛ- =nɔɔ ye. ⁵⁶ 'Kee- -yaa bhɔ yrɛ 'oo yrɛ 'la =nɔɔ, -wa gblaɛn mu ta oo, -wa 'fientrɔnnɛ mu ta oo, -bɔn 'yi -wane' mu ta oo, mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- nu -waa' gadɛ mu 'ɛ 'lɛkpale -kpan mu 'ɛ ta, 'bhɛ- -o -yaa -sromabɔ Zesu ni dɔɔ: «-A 'to 'ke 'waa- gadɛ mu 'ɛ -woo gbɛ yan sa -yaa' dunɛ- tralape 'ɛ ma.» Gadɛ mu 'la 'kpen 'mu gbɛ -yaan 'bhɛ ma, 'mu 'kpen 'bheela-.

Farizi mu 'ɛ 'pegee 'Tonɔ daan mu 'ɛ -o -gbɔɔ mu a 'sinii ta za -klɔsikunle
(Matie 15.1-20)

7 Farizi mu 'ɛ 'pegee *'Tonɔ daan mu 'ke mu -daa Zeruzalɛmu. 'Bhɛ- -o 'pegee Farizi mu 'ɛ -ja -o -lɛkpale Zesu zi. ² -O -yaa' *-klanlɛn mu 'ɛ 'klɔsikwan, 'bhɛ- -wa =ya 'bhii- 'ke 'mu -o pɛbhlele, 'mu 'laa -yaa 'mu gbɛ mafɛ 'bhii- -wa klɛ gɔnɛ- 'la gbɛn- Zuufu mu a 'sinii ta za 'ɛ ma. ³ Wlan 'ɛ ni, Farizi mu 'ɛ 'pegee Zuufu -vin mu 'ɛ 'kpen waa -yaa sɔ pɛbhlele, 'ke -waa -o gbɛ mafɛle 'elwale 'pe, 'bhii- -o -yaa klɛ gɔnɛ- 'la gbɛn- -o -gbɔɔ mu a 'sinii ta za 'ɛ ma. ⁴ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, 'ke -o -daa 'plɛɛ 'yi, waa sɔ pɛbhlele, 'ke waa -o gbɛ mafɛle 'elwale pe. -O -gbɔɔ mu -o 'sinii ta za -bhɛke' -bebe =twa -o ni, 'bhɛ- -o 'mu 'klɔsikun: 'bhɛ 'ke mu -le 'bhii- -waa' -yi 'mipɛ- mu -yifɛgbɛya 'pegee -waa' 'tregbɔ-, 'bhɛ- -waa' piibhɛgbɔ mu -yifɛgbɛya.

⁵ 'Bhɛla -zayi' -le, Farizi mu 'ɛ 'pegee 'Tonɔ Daan mu 'ɛ -o Zesu 'lɔɔkpaa- dɔɔ: «-Mɛle =kla 'bhɛ- -yaa' pɛ -klanlɛn mu 'ɛ waa -o 'taawo zii' -kɔɔ- -gbɔɔ mu a 'sinii ta za mu 'ɛ ta ɛɛ? -Mɛle =kla 'bhɛ- waa -o gbɛ mafɛ 'bhii- -wa klɛ gɔnɛ- 'la gbɛn- -kɔɔ' 'sinii ta za 'ɛ ma

ɛɛ?» ⁶ Zesu 'a zikpaa- -o ni 'tɛ dɔɔ: «Mɛɛ -yrɛkɔɔza klɛ mu, -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Ezai- jan 'la =woa 'ka ba zayi' 'elwale -sɔ, 'bhɛ =kla 'ke wlan 'le. -A yɔɔndɛle -o -a 'kɔɔ 'kaa -Waanbhaa' pe dɔɔ:

«Mɛɛ mu 'lɛɛ- -woo 'ɔ 'lɛdɔ- -a ma -o -liijan' mu 'tɛ -la -le;

duɔ- -o zru mu 'ɛ 'plɛngole -o 'ɔ ma.

⁷ -Woo 'ɔ gba bhaama, -amasrɔyi -o mɛɛ mu daan 'ke bhaaplɛn mu a 'sinii ta za mu -la -le.»

⁸ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ka -Waanbhaa' a pɛ 'tonɔ mu 'ɛ to -a nɔɔ-, 'bhɛ- 'ka bhaaplɛn mu a 'si ta za mu -la -klɔsikun.»

⁹ -E pe -o ni 'ezin- 'kaa: «'Ka 'ka -bango' -Waanbhaa' pɛ 'tonɔ 'gbu 'ɛ 'yi kpataakpa, 'bhɛ- 'ka 'kaa- 'sinii ta za mu -la 'klɔsikun. ¹⁰ Wlan 'ɛ ni, Moizi pe dɔɔ: «'E dɛ 'pegee 'ɛ nɛɛ -lɛdɔ' -o ma 'elrele». 'Bhɛ- -ya =pia 'ezin- dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan -a dɛ 'pegee -a nɛɛ 'danganwoa, 'bhɛ zan -o 'ke dɛpɛ 'le.» ¹¹ 'Bhɛ- 'ka mu 'bhɛ -jan 'ɛ maniinaa 'ke 'kaa pe dɔɔ 'ke mɛɛ do 'a =pia -a dɛ 'pegee -a nɛɛ ni 'kaa 'ɔ 'yaa- nu bhɔle 'ka ba 'ɔ 'kɔɔpɛ- 'la 'le, 'bhɛ =kla 'ke 'kɔɔban 'le ('bhɛ 'yi -le -o pɛ 'la =naa -Waanbhaa' ni). ¹² 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, 'ka 'bhɛ zan 'ɛ ngblo 'ɛ siɛ, 'bhɛ- yaa sɔ -a 'gbu 'srɔɔwole 'ke -ya 'kɔɔpɛ- na -a dɛ 'pegee -a nɛɛ ni -li -titi. ¹³ 'Bhɛ klɛgbɛya -gɔɔn 'ɛ gbɛn- bhe, 'kaa- 'sinii ta za mu 'ɛ ma, -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'yiga- mɛɛ mu 'ɛ -yrɛ 'yi. 'Ka 'bhɛ- 'yansi za -gɔɔn -bebe klɛ!»

Pɛ mu 'la sɔ bhaaplɛn 'kpee 'trindɔle
(Matie 15.10-20)

¹⁴ Zesu -zamaa' 'ɛ 'sii gbɛ drɛwoa- 'ezin-, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ka 'kpen, -ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, 'bhɛ- -ka -jan 'lɛɛ- 'yima! ¹⁵ Pele 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ wlale- mɛɛ 'kpee, 'bhɛ- 'bhɛ 'a 'kpee 'trindɔ-. 'Duɔ- pɛ 'la da bhaaplɛn 'gbu 'kpee, 'bhɛ -le -a 'gbu 'kpee 'trindɔ- -Waanbhaa' -yrɛ 'yi. ¹⁶ ['Ke -jan 'lɛɛ- -yima' 'trɔn -o mɛɛ 'la zan ngblo ma, -ya -yima'.]»

¹⁷ Zesu -gwa -zamaa' 'ɛ -din, 'bhɛ- -e -ja wlale 'fɛ 'ɛ =la 'waati 'la ba, 'ke -yaa' -klanlɛn mu 'ɛ -o 'yee- -gɔɔn 'ɛ 'yilɔɔkpale 'a ma. ¹⁸ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'ezin-, 'ka mu laa 'bhɛ 'yima- ɛɛ? 'Ka mu 'laa 'yaango- 'bhii- 'pɛɛlii- pɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ wlale- mɛɛ 'kpee 'bhɛ- -ya 'kpee 'trindɔ- ɛɛ? ¹⁹ -Amasrɔyi, pɛle laa wla mɛɛ zru 'ɛ 'yi, -e ge mɛɛ vi 'ɛ 'bhɛ- 'yi; 'bhɛ- -e klɛ 'ke blinpe 'le boolazi.» (Zesu 'bhɛ -jan 'lɛɛ- 'woa- win 'la ma 'bhɛ 'yi -le dɔɔ: Mɛɛ sɔ pele 'tɔle- pɛ 'bhɛ 'bhlele.)

²⁰ -E pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «Pɛ 'la mɛɛ 'kpee 'trindɔ- -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, 'bhɛ da 'e 'gbu zru 'ɛ 'bhɛ- 'yi.

²¹ -Amasrɔyi, 'kpeejan- -yɔɔ' mu 'ɛ 'kpen da bhaaplɛn 'gbu zru 'ɛ 'bhɛ- 'yi 'bhii- 'ke mu 'lɛɛ gbɛn-: 'joo 'yɔɔ- oo, -faan zru oo, mɛɛ dɛ zru oo, ²² -yanbhɔɔya zru oo, -naflo zru oo, yienya oo, -dawliya oo, 'taawogbɛya -yɔɔ' oo, zranwole oo, mɛɛ 'tɔɔɛle oo, 'e 'gbu magbaandɛle oo, 'bhɛ 'pegee -zadɔkleya. ²³ 'Bhɛ -za 'yɔɔ- mu 'la bhe, 'mu -la 'kpen da mɛɛ zru 'ɛ 'yi, 'bhɛ- 'mu -le mɛɛ 'kpee 'trindɔ-.»

'Cie le do 'e =kpa Zesu 'yi

(Matie 15.21-28)

²⁴ Zesu gole 'bhe yre 'e =nɔɔ, 'kee- gele Tiri 'kleɛn 'e 'yi. -E bhɔle 'bhe =nɔɔ, 'kee- gele- wlale 'fɛ do -la; 'bhe- yaa -yaa zi 'bhii- mɛɛ 'kedo- 'kɔ 'a 'yaango- 'bhii- -yoo 'bhe 'fɛ 'e =la; 'duɔ- -a tagaanle laa bole. ²⁵ -Amasɔyi, lii 'yɔɔ- -yaa le do -lunɛ' do zi. 'Bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, le 'e -ya 'male- 'kaa Zesu =nwa, 'kee- gele- baale Zesu gaan ma. ²⁶ 'Bhe le 'e 'bhe 'laa -yaa 'ke Zuufu le 'le, 'bhe -yaa da Sirofenisi 'kleɛn 'e 'yi. -E -sromabwa Zesu ni dɔɔ 'bhe lii 'yɔɔ- 'e -gbin -a -lunɛ' 'e zi. ²⁷ 'Bhe- 'duɔ-, Zesu pe -a ni dɔɔ: «-A 'to -nɛ mu 'e pɛbhle 'pe 'bhe- -o kpedɔ. -Amasɔyi, 'kee -nɛ mu a pɛbhle =sia -o -la, 'bhe- 'ya -blinna -gbaan' mu 'e ni, 'bhe 'laa lele.» ²⁸ 'Yee- le 'e pe Zesu ni dɔɔ: «'Bhe -o 'ke wlan 'le Mɛɛzan, 'bhe- 'duɔ-, 'ke -nɛ mu -o pɛbhle 'zi, -gbaan' mu 'e -o pɛ piine- mu 'la balaa' -nɛ mu 'e 'kɔɔ pɛbhle -tabali 'e =la 'tre ma, 'mu 'bhe mu -la bhle.» ²⁹ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Le -nɛ, 'e -jan 'la =woa bhe, 'bhe -zayi', ge 'e ba -le ma; lii -yɔɔ- 'e -gwa 'e 'lunɛ 'e zi.» ³⁰ 'Yee- le 'e 'nule- -a ba -le ma 'te, 'kee- bhɔle- -a -lunɛ' 'e 'yila- le ta -saa 'e ta. 'Bhe bhla 'e ba 'ke lii 'yɔɔ- 'e -gwa gban 'bhe zi.

Zesu 'bhobho 'trɔn 'wile- do -bheela

³¹ Zesu gole Tiri 'kleɛn 'e 'yi, 'kee- 'kanle Sidɔn -wa 'e ta, 'bhe- -e -yaa zan bhla 'la ba Galile -draa 'e ba -yre ta, 'kee 'kanle -wa vu -o 'kleɛn 'la 'yi 'bhe 'yi. ³² Mɛɛ 'ke mu -nwa 'ke 'bhobho 'trɔn 'wile do 'le -a ba. 'Bhe- 'ke -o -sromabɔle -a ni dɔɔ -ya gbɛ 'kpa 'bhe 'bhobho 'trɔn 'wile- mi 'e ma, 'bhe- 'bhe bhee. ³³ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'bhobho 'trɔn 'wile- 'e plɛngole -zamaa' 'e ma, 'kee- gele- 'kele- 'edanma. 'Bhe- 'ke -ya gbɛ -nɛbhɛ' plɛ wlale- 'bhe 'trɔn mu 'e 'yi. 'Bhe, 'ke -ya -liile' bɔle- -a gbɛ -nɛbhɛ' do ma, 'bhe- 'kee- 'bhe -zwanle' 'yee- 'bhobho 'e nɛɛ 'e ma. ³⁴ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu 'e 'yɛkpaale laanima, 'ke -ya 'trele 'egbɔle, 'bhe- 'ke -ya pele- dɔɔ: «*Efata!*» 'Bhe 'yile 'kaa: «-Ka 'ka 'liiploo-!» ³⁵ 'Bhe yre do 'kɔɔ 'e =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- mɛɛ 'e 'trɔn mu 'e 'liiploole, 'ke -a nɛɛ 'e tagbingole, 'bhe- 'kee- -jan 'wole 'sanle 'el- rele. ³⁶ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu 'nule mɛɛ mu 'e ta, 'bhe- 'kee- 'yee- 'bhobho 'e 'madɔ- mu 'e 'kɔɔn 'lɛmazɔnle 'kaa waa 'bhe -za 'e 'yigɔɔnle mɛɛ 'kedo- 'kɔ ni. Drɔɔn' -yoo -lɛmalazwan bhe, 'woo- mɛɛ mu 'e -ja -waa' mɛɛ 'e 'bheza- 'e wɔɔwɔɔ baan' zenle yɛkɔɔn- =nɔɔ. ³⁷ Mɛɛ mu 'e -o 'kɔɔn 'liibhaala -o ma 'kee kan a -darj' ta. 'Bhe- -o -yaa pe 'zi 'te 'kaa: «Mɛɛ 'lɛɛ- kleza mu 'e 'kɔɔn -o 'elrele. 'Bhe- -e sɔ -a klele- drɔɔn' 'bhe- 'trɔn 'wile- mu -jan ma, 'bhe 'pegee 'bhobho mu -janwo'.»

Zesu mɛɛ 'waa yizie -lɛbwa (4.000)

(Matie 15.32-39)

8 'Bhe 'waati 'e ba, -zamaa' 'srɛ -gbɛnɛ do -nwa -o -lɛkpaale -a zi 'ezin-. 'Bhe- pele laa -yaa -o 'kɔɔ. 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'siile, 'bhe- 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: ² «Mɛɛ mu 'lɛɛ- -yɛnkla' zii' 'ɔ ma, -amasɔyi -o -yɛkpa' yaga -le -gɛ 'ke -woo -kɔɔ' zi,

'bhe- pele laa -o 'kɔɔ -li. ³ 'Ke 'ɔ 'ploola- -o ma -o gɔɔndɛle 'e 'le, -o -gɔɔzi' nu galɛ -o ma -o ge bhla 'e zi -o ba -wa la zi 'e 'lii gɔɔn 'e 'kɔɔ. -Amasɔyi -o -bebe -daa yre gɔɔn kɔɔn-» ⁴ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -wa pele- -a ni 'kaa: «'O nu pele -srɔɔwɔle yre 'e -dela kɔɔ- -gɛ, 'bhe- 'o pele na -o ni, 'bhe- -o kpedɔ -kɔɔ 'yi yre 'lɛɛ- =nɔɔ ɛɛ?» ⁵ Zesu -o -lɔɔkpaale 'kaa: «'bluu 'wɛɛ- -le 'ka 'kɔɔ ɛɛ?» 'Ke -wa -lɛkunle a ni dɔɔ: «'Sr- waplɛ-» ⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke -ya pele- -zamaa' 'e ni -o yala- 'tre ma. 'Bhe- -e 'bluu 'srwaple- 'e 'sile-, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'mu ma, 'ke -yoo takanle 'bhe- 'ke -ya 'kpale -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kɔɔ kɔɔ -woo -yiciɛn' -zamaa' 'e ma. 'Bhe- 'ke 'mu 'bhe klele-. ⁷ Kaanɛ- 'ke mu -yaa -o 'kɔɔ 'ezin-. Zesu -Waanbhaa' 'pubwa- 'bhe kaanɛ- mu 'e ma, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni 'kaa -woo -yiciɛn' mɛɛ mu 'e ma 'ezin-. ⁸ -O 'kɔɔn pɛ 'e =bhla, 'bhe- -o kpedwa-. Zesu a -klanlanɛ mu 'e -o cie -nɛ =yan 'srwaple- -la -paa 'ke 'bluu kpu mu 'la =bwa -o blaɛn 'mu 'le. ⁹ -O -yaa bhɔ 'gwlaan- 'waa yizie -din (4.000). -O yanle pɛbhlelele, 'ke Zesu 'ploole mɛɛ mu 'e ma 'te. ¹⁰ 'Bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- 'pegee -yaa -klanlanɛ mu 'e 'sanle -yitakonɔ 'e 'yi, 'bhe- 'ke -o gele- Dalimanuta 'tre 'e ta.

Farizi mu 'e laanima -tɔɔmasie do -yre 'wo zii' Zesu ma

(Matie 16.1-4)

¹¹ -O bhɔle 'bhe 'kleɛn 'e 'yi 'te, 'ke *Farizi mu* 'e 'nule- zaabɔle Zesu 'le ma. -O -yaa -a zi 'bhii- -o -jan bhee 'kpala -a -lɛɛ, 'bhe- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «-Tɔɔmasie do kle 'ke 'bhe 'a zɔɔn 'o ni 'bhii- 'e da -Waanbhaa' ba.» ¹² Zesu 'e 'trele -a nii- 'yi 'egbɔle, 'bhe- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhe- 'saanige mu 'e -woo 'sɔle- maza do -yre wo zii' ɛɛ? 'Mi pe 'ka ni 'ɔ 'sɔwɛɛ- ma 'kaa 'naa nu 'sɔle- maza do 'kɔɔ klele 'woo- 'saanige mu 'lɛɛ- -yre ma!» ¹³ 'Bhe blaɛn, 'kee- gole- Farizi mu 'e -din, 'bhe- 'kee- 'sanle -yitakonɔ 'e 'yi, 'kee- gele- 'ezin- -draa -yre gbɛ do 'e ta.

Farizi mu a 'bluu -pɛɛ 'wɛn 'sɛke 'pegee Erɔdi a -za

(Matie 16.5-12)

¹⁴ 'Bluu 'sile- =nia Zesu a -klanlanɛ mu 'e 'kpee, 'ɔ 'bluu do 'kɔɔ -le -yaa -o 'kɔɔ -yitakonɔ 'e 'yi. ¹⁵ Zesu -jan 'lɛɛ- 'bhe 'kpankpanyaan -o ma dɔɔ: «-Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, *Farizi mu* 'e 'pegee *Erɔdi a 'bluu -pɛɛ 'wɛn 'sɛke 'e ma.» ¹⁶ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -zaabɔle 'sanle 'eke- -le ma 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «'Waa 'bluu 'la 'sile- 'ebebele bhe, 'bhɛla- -yile -yoo -jan -glɔɔn 'lɛɛ- 'bhe 'wo zii' ɛɛ?»

¹⁷ Zesu 'bhe yaangole, 'ke -yoo -lɔɔkpaale dɔɔ: «-Mele =kla 'bhe- 'ka -o zaabɔ 'zi 'ke 'kaa pe -mɛla ma 'bluu 'laa -o 'o 'kɔɔ ɛɛ? 'Ali- 'kee- 'ten -zɔɔn, 'ka 'laa 'mi kleza mu 'e 'yimale -li ɛɛ? 'Ka 'trɔn 'yi 'egbɔle 'de?» ¹⁸ 'Ka 'yɛbhɛ- mu -o, 'bhe- 'ka 'laa -yre ma ye ɛɛ? 'Ka 'trɔn mu -o, 'bhe- 'ka 'laa -jan ma ɛɛ? 'Bhe 'laa -o -li 'ka 'kpee ɛɛ? ¹⁹ 'N 'bluu 'soo 'la takaa- mɛɛ 'waa 'soo (5.000) 'e ma, -o kpu mu 'la =bwa, 'ka cie -nɛ =yan 'wɛɛ- -la -paa 'ke -o -le ɛɛ?» -O pe dɔɔ: «Vu ta plɛ.» ²⁰ «'Bhe- 'ɔ 'bluu 'sr- waplɛ- 'la takaa- mɛɛ 'waa yizie 'e ma, 'ka cie -nɛ =yan

'wεε- -la -paa 'ke -o kpu mu 'la =bwa 'mu 'le εε?» -O pe dɔɔ: «'Srwaple-»²¹ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -a 'yimale -li εε?»

Zesu -yrε 'wi mi do -bheela Betisaida -wa 'ε ta

²² Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε =nwa Betisaida -wa 'ε ta. 'Bheε- 'ke mεε mu 'ε 'nule -yrε 'wi mi do 'le Zesu ba, 'ke -o -sromabɔle -a ni 'kaa -ya gbε 'kpa 'bhe ma, 'bheε- -e 'bhe bhee. ²³ 'Bhe kle le 'te, 'ke Zesu -yrε 'wi mi 'ε 'kunle- 'bhe gbε ma, 'kee- gele- 'kele- -wa 'ε -zanta'. 'Bheε- 'ke -ya -liile' -glɔɔle' 'bhe 'yrebhe- mu 'ε ta, 'ke -ya gbε 'kpale 'mu ta, 'bheε- 'kee- 'bhe -lɔɔkpale dɔɔ: «'E yrε ma ya εε?»²⁴ -Yrε 'wi mi 'ε -ya -yrε 'liiploola 'ke -ya pele- dɔɔ: «'N' yrε -o mεε mu ma, -woo 'bhii- -yri diiη mu gbεεn-, -woo 'taawo zii'»²⁵ Zesu 'e gbε 'kpa gbε drεε-woa- 'ezin- 'yee- mεε 'ε 'yrebhe- mu 'ε ta. 'Ke -ya -yrekpale -a -lεε siη, 'bheε- -e -bheela, kee- yrε ma 'yele 'weη. ²⁶ 'Bhe blaanta 'te, 'ke Zesu 'ploole -a ma, 'bheε- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Ge 'e ba -lε ma, 'duη- 'yaa 'kanle- -wa 'ε 'kpee.»

ZESU 'PEGEE -YAA' -KLANLANE MU

Pieri pe 'kaa Zesu -le 'ke Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'gbu 'ε 'le

(Matie 16.13-20; Luki 9.18-21)

²⁷ Zesu 'pegee -yaa' *-klanlanε mu 'ε -o -ja Sezare Filipu -din -wa mu 'ε ba -yrε ta. -O -yaa zi 'ε 'lii bhla 'la ba, 'ke -yoo -lɔɔkpale 'te 'kaa: «Mεε mu 'ε -woo 'mi 'kun zii' mεε -glɔɔn 'ε -dela -le εε?»²⁸ -Yaa' -klanlanε mu 'ε -wa -lekwan -a ni dɔɔ: «Mεε 'ke mu pe 'yoo- 'ke Mεε Wiifε' Mi Zaan 'le, -a 'ke mu pe 'yoo- Eli 'le. 'Bheε- -a 'ke mu pe 'ezin- 'kaa 'yoo- -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε do 'le.»²⁹ Zesu -o -lɔɔkpaa 'ezin- dɔɔ: «'Bheε- 'ka mu 'lεε-, 'ka mu 'kpee ma 'mi -o 'ke -dela -le εε?» Pieri pe -a ni dɔɔ: «'Bhi -le Krisi 'le, -Waanbhaa' Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ 'gbu 'la =kpa 'bhe 'le.»³⁰ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu -o -lεmazɔnle 'egɔɔle dɔɔ: «'Ka 'laa 'bhe 'pele- mεε 'kedo- ni.»

Zesu -o -a dεza 'ε 'pegee -a bweza 'ε ba 'lεεjanwo 'zi

(Matie 16.21-28; Luki 9.22-27)

³¹ 'Bhe blaana, 'ke Zesu -yaa' -klanlanε mu 'ε daanle 'sanle gɔɔn- 'lεε- 'bheε- gbεεn- dɔɔ: «-A -lεdulale -o dɔɔ *Bhaapleη Gbe* 'ε nu -yrenbhele 'ebebele, Zuufu mu a 'gwlaan- gbilaan mu 'ε, 'pegee 'sraka 'lεna -kunlii' mu 'ε, 'bhe 'pegee 'Toη daan mu 'ε nu -o -bangole -a -yi. -O nu a klele 'bheε- -wa dε, 'duη- -a gale blaana -yrekpaa' yaga mi ma, -e nu bwele gale ba.»³² Zesu 'yaa- 'bhe -za mu 'ε 'wo zii' -o ni kpataakpa. -Ayile, 'ke Pieri -a 'siile mεε mu 'ε 'yrε -gɔɔma', 'bheε- 'ke -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «'Yaa -janwolε 'bhe gbεεn- -gee!»³³ 'Duη- Zesu 'niinale 'ke -ya -yrekpale -yaa' -klanlanε mu 'ε ta, 'kee- -lale' Pieri ta, 'ke ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «'E 'plengɔ 'η ma, -Setran' mεε! -Amasɔyi 'e 'kpeejan- mu 'ε waa -o 'ke -Waanbhaa' 'kpeejan- mu 'le, 'fɔ bhaapleη mu 'kpeejan- 'te.»

Mεε sɔ klele- Zesu zi mi 'le gɔɔn- 'la gbεεn-
(Matie 16.24-28; Luki 9.23-27)

³⁴ 'Bhe blaana, 'ke Zesu -zamaa' 'ε 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε 'siile, 'bheε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan -a zi 'bhii -e kle 'η zi mi 'le, -ya -bangɔ' -a 'gbu 'yi, -e yaa -yri gbεεle 'ε 'si, 'bheε- -e nu dɔ 'η zi. ³⁵ -Amasɔyi, 'ke mεε 'la zan -a zi 'bhii- -ya 'gbu -si 'ε go -za 'yi, 'bhe zan nu bloole 'bhe 'si 'ε 'yi. 'Duη- 'ke mεε la zan 'ε zru -gwa 'bhe 'gbu 'si 'ε ni 'mi 'pegee -Jan 'Nrale- 'ε -zayi', 'bhe zan -si 'ε nu gɔle -za 'yi. ³⁶ 'Ke mεε do 'tre ta pe mu 'ε 'kpen 'srɔɔwoa-, 'ke yaa -Waanbhaa ba bole -yrε -si 'ε 'srɔɔwolε, 'bhe -trɔn -o ma -mela -le εε? ³⁷ Bhaapleη sɔ -a 'gbu 'si 'ε tagbawole 'ke -mela -le εε? ³⁸ 'Ke mεε 'la zan -yralakpaa 'mi 'pegee 'an -jan mu 'ε 'lεε -zɔn mεε mu 'ε 'plen-, 'woo- 'la -o zru laa -o do -Waanbhaa' ni, 'bheε- -woo 'ke -za 'yɔɔ- kle mu 'le bhe. 'Bhe 'yi *Bhaapleη Gbe* 'ε nu yralakpale 'bhe zan 'ε -lεε, 'ke 'yee- 'pegee -mlεkε' 'weη mu 'ε =nwa yi 'la 'le -a Dε a 'tɔbhɔleya 'ε 'yi.»

9 Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma, 'ka mu 'la 'ka -o -gε -zɔn, 'ka 'ke gale plen-, 'mu nu -Waanbhaa' a -Bhlengbeya 'ε 'nule yele -yaa' -glɔɔya' 'le.»

Zesu 'a dɔɔgbeya 'ε mabɔɔla

(Matie 17.1-13; Luki 9.28-36)

² -Yrekpaa' 'srwado- 'kanle- blaana, 'ke Zesu Pieri 'bheε- Zaki 'pegee Zaan 'sile, 'ke -o gele- 'edanma vle gɔɔn 'trole- do wiη-, 'bheε- 'ke -ya dɔɔgbeya 'ε mabɔɔle 'mu 'yrε ma. ³ -A ta dunε- mu 'ε 'fleela- 'epu 'penpenle. -O =kla 'epule gɔɔn- 'la gbεεn-, 'bhe mεε laa -srɔɔwo' 'tre 'lεε- ta -gε 'ke 'bhe sɔ sɔ 'fele 'bheε- -ya fleε 'bhii- -a ta dunε- mu 'ε 'fleεgbeya 'ε gbεεn-. ⁴ 'Bhe yrε do 'ε =nɔɔ bhe, -yaa' *-klanlanε yaga 'ε 'mu 'elwaleta -Waanbhaa' -lεla' janwo mi ple =ya, *Eli* 'pegee *Moizi 'ke -woo -balɔ kle 'zi Zesu 'le. ⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke Pieri 'a 'pele Zesu ni: «'O Daan mi, 'o klelawa -gε 'bhe 'lrela- 'dε. 'O nu 'kpaane yaga dɔle, 'bhi a pe do, Moizi a pe do, 'bheε- Eli -a pe do.»⁶ Wlan 'ε ni, -e -yaa -jan yeke- 'gbu 'la wo, yaa -yaa 'bhe dɔ, -amasɔyi -gbilaan -yaa 'yee- 'pegee -klanlanε -vin ple 'ε -o -yi. ⁷ Lafle' -gblen do -nwa -o trala, 'bheε- 'bhe lii 'ε =kpaa -o ta. 'Ke -weli' do dale- 'bhe lafle' -gblen 'ε 'yi 'ke 'bhe 'a pele- dɔɔ: «'N' Gbe 'la -za sɔ 'η ni 'egbenele 'yele- -gε, -ka 'ka 'trɔnbado -a ni 'elrele!»⁸ 'Bhe yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo -yrε 'mliηgole -o 'zi, 'bheε- waa mεε 'kedo- 'kpɔ 'yele- 'ezin-, 'ke yaa 'ε go Zesu do -kplen ba. ⁹ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε zina- bhla 'ε zi vle gɔɔn 'ε 'wiη-, Zesu -o -lεmazwan dɔɔ -o -za 'la =ya waa 'bhe 'yigɔɔnle mεε 'kedo- 'kpɔ ni 'sani- 'yee- *Bhaapleη Gbe* 'ε bwele plen- gale ba. ¹⁰ 'Bhe -jan 'ε =bwa -yaa' -klanlanε mu 'ε 'kpee, 'duη- -o -yaa 'eke- -lɔɔkpa dɔɔ: «-Ya pela- woa 'kaa 'Kee- bwe gale. 'Bhe 'yi -o 'nale- εε?»

¹¹ 'Bhe blaana, 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε -wa 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Mele -kla 'bheε- *'Toη daan mu 'ε -o pe dɔɔ Eli -le nu nule 'elwale 'pe εε?»¹² Zesu 'bhe -jan 'ε zikpaa- -o ni dɔɔ: «Wlan -le 'bhe 'le, *Eli* nu nule 'elwale 'pe pe 'kpen

'kpale- 'bhe 'kpayre- nɔɔ-, 'bhe- 'duɔ- -mele =kla 'bhe- -a yɔɔnde- -o 'ezin- dɔɔ *Bhaaplɛɣ Gbe 'e nu -yrenbhelele 'ebebele, 'bhe- -o nu -a mafinyanwole ee? ¹³ 'Bhe- 'duɔ-, 'mi pe 'ka ni dɔɔ Eli =nwa gban, 'bhe- mɛɛ 'ke mu -yaa sɔ -yren yeke- 'la 'kpale -a ta 'mu 'bhe- =kla, 'bhii- -a yɔɔnde- -o gɔɔ- 'la gbɛɛn- -a ba zayi' -Waanbhaa' a 'Sɛwe 'e 'yi bhe.»

Zesu lii -yɔɔ do =gbian -nɛ do zi

(Matie 17.14-21; Luki 9.37-42)

¹⁴ -O bhɔle -kɔɔɔɔɔɔ -vin mu 'e -din, 'ke -o -zamaa' srɛ -gbɛɛ do ye- 'mu zi, 'bhe 'pegee 'Toɣ daan mu 'ke mu -yaa zaabɔ 'zi 'woo- -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e 'le. ¹⁵ Zesu =klaa -zamaa' 'e ba, 'bhe- -wa ye- 'ke -o nule- -a -lɛpale blasanlele, 'bhe- -wa 'pubwa-. ¹⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu yaa -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e -lɔɔɔɔɔɔ 'kaa: «'Ka -o zaabɔ 'zi -mɛla ta -o -le ee?» ¹⁷ -Zamaa' 'e 'plɛɣ mɛɛ do 'a 'lɛkwan- ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'ɣ =nwa 'ke 'ɣ gbe 'e 'le 'e ni, -amasɔɔɔɔ lii 'bhobho -o -a zi. ¹⁸ 'Ke lii -yɔɔ' 'e =pwa 'a ta yre 'oo yre 'la =nɔɔ, -ya balaa' 'trɛ ma, 'bhe- 'ɣ gbe 'e -ya -liile' pwe -a -lɛ ma, 'bhe- -ya 'sɔɔɔɔɔɔ -mu 'e kan 'eke- ta, 'bhe- -e dɔ zazraza. 'N 'sromabwa 'yaa- -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e ni 'kaa -o 'yee- lii -yɔɔ' 'e -gbin -a zi, 'bhe- waa 'sɔɔ- 'bhe klele.» ¹⁹ Zesu pe -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e ni dɔɔ: «'Ee! 'Ka mu, 'ka 'laa 'ka kpa -Waanbhaa' 'yi! -A -vinbwa 'waati 'wɛ- 'bhe- 'ɣ bo 'ka -din ee? -A -vinbwa 'waati 'wɛ- 'bhe- 'ɣ bo 'ka 'kwe 'sile- 'e ma ee? -Ka nu -nɛ 'e 'le 'ɣ ta -gɛ!» 'Bhe- -o =nwa 'bhe 'le -a ni. ²⁰ Lii -yɔɔ' 'e Zesu 'yele-, 'bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, 'kee- -nɛ 'e bɛɛnle- -kpakpa, 'ke 'bhe baale' 'trɛ ma, 'bhe- 'ke 'bhe -bhile' 'sanle 'ke 'bhe 'liile- -dɔɔ 'e pwe -sɔ 'bhe 'le ma. ²¹ Zesu -nɛ dɛ 'e -lɔɔɔɔɔɔ 'kaa: «Lii -yɔɔ' 'lɛ- -yoo 'e gbe 'e zi 'bhe =nɔɔ =mwa gban ee?» -Nɛ dɛ 'e -ya -lɛkwan Zesu ni dɔɔ: «-Ya zi -e 'san 'a matruɣɣɛ 'le. ²² 'Bhe- 'waati 'e 'ke ba, 'yee- lii -yɔɔ' 'e -ya =bwa 'tɛ 'yi 'bhe 'pegee -yi ba, 'kooko- -ya dɛ. 'Duɔ-, 'o 'yrenkla 'e ma, 'kee sɔ -za do 'ke klele-, 'e 'zoole-, bhɔ 'o ba!» ²³ Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «-Mɛle =kla 'e pe 'kee sɔ -za do klele- ee? -Amasɔɔɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpaa -Waanbhaa' 'yi, -za 'kɔɔɔɔɔɔ 'seɣ -o 'bhe zan 'e ni.» ²⁴ 'Bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, 'ke -nɛ dɛ 'e -gbɛkanle, 'bhe- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'N 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi, 'duɔ- nu bhɔ 'ɣ ba 'ke 'ye 'ɣ 'kpaleya 'e 'ke kla a ba!»

²⁵ Zesu 'a 'yele- 'bhii- -zamaa' 'e 'yaa- zan blasanlele -o ba -yre ta, 'kee- 'pɛɛnle lii -yɔɔ' ta 'ke -ya pele- dɔɔ: «Lii 'bhobho, 'mi pe 'e ni go -nɛ 'lɛ- zi, 'bhe- 'yaa bɔɔ 'ezin- -a zi 'sekeseke.» ²⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke lii -yɔɔ' 'e -gbɛkanle 'kree, 'bhe- 'kee- -nɛ 'e bɛɛnle- 'egɔɔɔɔ, 'bhe- 'kee- gole- -a zi. -Nɛ 'e 'srinna- zazraza 'bhii gbaa, -asiikɔɔ mɛɛ -bebe -yaa pe 'zi dɔɔ -e -gaa. ²⁷ 'Duɔ- Zesu -nɛ 'e 'kunle -a gbɛ ma, 'kee- bhɔle- -a ba -a -wɛnlele, 'bhe- 'kee- dulale -a gaan ta. ²⁸ Zesu 'bhɔle- bla- -a ba -lɛ ma, 'ke -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e -wa -lɔɔɔɔɔɔ 'edaɣ- ma dɔɔ: «-Mɛle =kla 'o nɔɔ 'fuu 'laa 'sɔɔ- 'yee- lii -yɔɔ' 'e -gbinle' ta ee?» ²⁹ 'Bhe- Zesu 'a 'lɛkwan- -o ni dɔɔ: «'Ke yaa 'e go 'seriwole do -kɔɔɔɔ ba, 'ka 'fuu 'laa sɔ 'bhe lii -yɔɔ' -gɔɔɔɔ 'lɛ- -gbinle' ta.»

Zesu -o 'a dɛza 'pegee -a bweza gale ba 'e ba janwo gbɛ drɛwo 'zi

(Matie 17.22-23; Luki 9.43-45)

³⁰ -O gole 'bhe 'yre 'e =nɔɔ, 'ke -o 'kanle Galile 'klɛɛ 'e 'yi. Zesu 'laa -yaa -a zi 'bhii- mɛɛ mu 'e -wa geyre dɔ.

³¹ -Amasɔɔɔɔ, -e -yaa -a zi 'bhii- -e -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e daan -za -gɔɔɔɔ 'lɛ- 'bhe- 'le: «-O nu *Bhaaplɛɣ Gbe* 'e 'lenale mɛɛ mu 'e ni, 'bhe- 'mu 'a dɛ, 'bhe- -a gale bla- -yrekpaa' yaga mi ma, -e nu bwele gale ba.»

³² 'Duɔ- -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e waa 'bhe -jan 'e 'yimale, -o -yaa -gbɔɔ 'zi -a -lɔɔɔɔɔɔ ma.

Mɛɛ 'la zan -o 'egbla- -Waanbhaa' ba

(Matie 18.1-5; Luki 9.46-48)

³³ Zesu 'pegee -yaa' * kɔɔɔɔɔɔ mu 'e =wɔɔ Kapɛɔ- mu. -O bhɔle 'fɛ 'e =la bhla 'la ba, 'kee- -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ mu 'e -lɔɔɔɔɔɔ 'tɛ 'kaa: «'Ka -yaa zaabɔ 'zi -mɛla ta zi 'e 'lii ee?» ³⁴ 'Duɔ- waa -wele'. -Amasɔɔɔɔ, -o -yaa zi 'e 'lii bhla 'la ba -o zaabwa- 'eke- -lɛ ma dɔɔ -o -de 'gbu -le 'egbla- -o ba ee. ³⁵ 'Bhe klele 'tɛ 'ke, Zesu 'yaale, 'kee- -yaa' -kɔɔɔɔɔɔ vu ta plɛ 'e 'siile, 'bhe- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- -e kle mɔɔɔɔɔɔ 'lɛ mi 'le, 'bhe zan kle 'pe -o 'kɔɔɔ -zanta' mi -la -le, 'bhe- -e kle mɔɔɔɔɔɔ a yewone 'le.» ³⁶ 'Bhe- -e -nɛ 'fientɔɔɔɔ do =kwan, 'kee- 'bhe dulale -o plɛɣ-, 'bhe- 'ke -ya bɔle- -a gbɛ 'yi, 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: ³⁷ «'Ke mɛɛ -o mɛɛ 'la zan -nɛ 'fientɔɔɔɔ 'lɛ- 'yansi do =kwan 'elrele 'mi 'tɔ 'e -zayi', 'bhe zan 'mi 'gbu -la =kwan 'elrele bhe. 'Duɔ- 'ke mɛɛ 'la zan 'mi =kwan 'elrele, 'bhe zan laa 'mi do -kɔɔɔ 'kunle- 'elrele, 'duɔ- mɛɛ 'la zan 'mi 'winbwa- -e 'bhe- =kwan 'elrele 'ezin- bhe.»

Mɛɛ 'la zan laa -o -kɔɔ' sɔɔɔɔɔɔ 'le, 'bhe -o -kɔɔ' 'yienii 'le

(Luki 9.49-50)

³⁸ Zesu a -kɔɔɔɔɔɔ 'la 'tɔ 'yaa Zaan, 'bhe pe Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'o nɔɔ mɛɛ do =ya 'ke -yoo 'zina mu -gbin 'zi mɛɛ 'ke mu zi 'e 'tɔ 'e 'yi. 'O 'bhe mazapia -a ni, -amasɔɔɔɔ yaa -o -kɔɔ' mɛɛ 'e do 'le.» ³⁹ 'Duɔ-, Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «'Ka 'laa 'bhe mazapele -a ni, mɛɛ 'ke- do- 'kpɔ 'laa sɔ 'sɔɔ- maza klele- 'mi 'tɔ 'e 'yi, 'bhe- 'bhe bla- -yaa yre do 'e =nɔɔ bhe, -e ge -jan 'yɔɔ- wole 'mi ma.

⁴⁰ -Amasɔɔɔɔ, 'ke mɛɛ 'la zan laa -o -kɔɔ' sɔɔɔɔɔɔ 'le, 'bhe zan -o -kɔɔ' 'yienii -la -le. ⁴¹ 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -yi 'paayan- do =naa 'ka ni, -amasɔɔɔɔ 'ka -o Mɛɛ -Bhe -Kɔɔɔɔ Kɔɔɔ a pɛ mɛɛ mu 'le bhe, 'mi pe 'ka ni wlan 'e ni dɔɔ 'bhe zan nu 'bhe ma -trɔɔ 'sɔɔɔɔ.»

Zesu -o mɛɛ mu 'e 'kpelekan zii' -o baaza ma -za 'yɔɔ- 'yi

(Matie 18.6-9; Luki 17.1-2)

⁴² Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Nɛ 'fientɔɔɔɔ mu 'la -woo =kpaa 'mi 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan 'a =wɔɔ -o zi 'bhe- -o -bal- aa' -za 'yɔɔ' 'yi, 'ke -o -yaa vlɛ -kpuɣ -gbɛɛ do yre 'bhe zan 'e bhɔ ma, 'bhe- -wa blin wɛyi- 'e ba, 'bhe mabhaa yaa nu bhɔle bhe zan 'e ma. ⁴³ 'Kee gbɛ 'e do -le 'a 'wla zii' 'e zi 'bhe- 'e baa- 'zi -za 'yɔɔ- 'yi, -a takan', 'bhe- 'ya go 'e ma. 'Kee ge 'e gbɛ do 'le bole -yre ma -si 'e 'yi,

'bhe mabhaabho 'e ma 'ke 'bhe kan 'kee ge 'e gbe ple 'le -jranama 'te 'la yaa lii -titi 'bhe 'yi 'bhe ta. ⁴⁴ [-A nɔɔ -wlenne' mu 'la gbaa mu 'e bhle, waa ga -titi, 'bhe- -a =nɔɔ 'te 'e yaa lii -titi. ⁴⁵ 'Kee gaan do -le 'a 'wla zii' 'e zi 'bhe- 'e baa- 'zi -za 'yoo 'yi, -a takan' 'bhe- 'ya go 'e ma. 'Kee ge 'e gaan do 'le bole -yre -si 'e 'yi, 'bhe mabhaabho 'e ma 'ke 'bhe kan 'kee ge 'e gaan ple 'le -jranama 'te 'e 'yi 'bhe ta. ⁴⁶ -A nɔɔ -wlenne' mu 'la gbaa mu 'e bhle, waa ga -titi, 'bhe- -a =nɔɔ 'te 'e yaa lii -titi.]]
⁴⁷ «'Bhe- 'kee 'yrebhe- do -le 'a 'wla zii' 'e zi 'bhe- 'e baa- 'zi -za 'yoo 'yi, -a yro. 'Kee- ge 'e 'yre gbe do 'le -Waanbhaa' a -Bhlejgbeya -wa 'e ta, 'bhe mabhaabho 'e ma 'ke 'bhe kan 'ke -woo 'e blin -jranama 'te 'e 'yi 'e 'yrebhe ple 'le 'bhe ta. ⁴⁸ [-A nɔɔ -wlenne' mu 'la -o gbaa mu 'e mu 'e bhle, waa ga -titi, 'bhe- -a =nɔɔ 'te 'e yaa lii -titi.] ⁴⁹ Wlan 'e ni, 'ka 'kpen do do nu 'kanle- 'te -yren 'e 'bhe- 'yi, 'bhe- 'ka nu gole -za -yi, 'bhe- 'ka bo 'ka -yre ma yikpensee ta 'bhii- 'ke -o we =kpa wi ma gɔne- 'la gbeken-, 'bhe- yaa bɔn -titi.»
⁵⁰ «W 'e -yoo 'ke pe -Irele' do 'le, 'duj- 'ke -a -nraley a 'e -gwa -a -yi, 'ka sɔ -a -nraley -mɛ pe -la -le 'ezin- ee? 'Ka 'gbu 'yinra- 'bhii- we gbeken-, 'bhe- -ka bo 'eke- 'yi yil- abla 'yi.»

ZESU -O -WAANBHA A YEW O 'ZI ZUDE 'PEGEE ZERUZALEMU

Gwlenna yaa- 'kanza-
(Matie 19.1-12; Luki 16.18)

10 Zesu 'pegee -yaa' *-klanlanɛ mu 'e -gwa 'bhe yre 'e =nɔɔ, 'bhe- -o -ja Zude 'kleen 'e 'yi. 'Bhe blaen, -o -ja Zuden yue -yre gbe do 'e ta. 'Ezin- 'ke -zamaa' 'sre do 'e 'lekpaale -a zi, 'bhe- 'ke -yoo daanle 'sanle 'bhii- -ya kle 'tanji gɔne- 'la gbeken-. ² Farizi mu 'ke mu 'mu 'mabɛenna -a -din, 'bhe- 'mu -yaa zi 'bhii- 'mu -jan bhee bɔ -a -lɛɛ, -ayile 'ke 'mu 'a 'lɔkpale 'te dɔɔ: «-Kɔɔa' 'toɲ 'e ta, mɛɛ do sɔ 'ploole 'bhe na ma ee?» ³ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a zikpaale -o ni -o -lɔkpalele 'ezin- dɔɔ: «*Moizi 'toɲ -glɔn 'e -dela yɔɔndia- 'ka ni ee?» ⁴ -Wa zikpaale- Zesu ni dɔɔ: «Moizi pe 'o ni 'kaa 'ke mɛɛ do -a zi 'bhii- -e 'ploole -a na ma, -e gwlenna yaa- 'kan 'sewede, 'bhe- -e 'bhe kpa -a na 'kɔɔ; 'ke 'bhe =kla, 'bhe- -e sɔ 'ploole -a na ma 'te.» ⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «Moizi 'bhe 'toɲ -glɔn 'e 'sewɛyɔɔndia 'ka ni, 'ka 'trɔn 'yi -glɔɔya' 'e 'bhe- ma. ⁶ 'Kebhlaale, 'elwale -Waanbhaa' -yaa 'drunyan kle 'zi bhla 'la ba, -e 'gwlaan- 'pegee le -la =kla. ⁷ 'Bhela- -zɛɛle, 'gwlaan- nu gole -a de 'pegee -a nɛɛ ba 'fa -la, 'bhe- 'yee- 'pegee -a na nu bole 'eke- 'yi. ⁸ -O mɛɛ ple nu 'kpaale- 'eke- ma, 'bhe- -o kle mɛɛ do, 'bhe klegbeya 'e 'yi, waa nu klele -li mɛɛ ple 'fo mɛɛ do 'kɔɔ. ⁹ -Waanbhaa' pe ple 'la =kpa 'eke- ma, 'bhe- -yoo =kla do, mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa -o gole 'eke- ma.» ¹⁰ 'Bhe blaen, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'yaa- bhla 'la ba 'fe 'e =la, 'ke -wa -lɔkpale 'ezin- -e -jan 'la =woa 'bhe ma. ¹¹ Zesu 'a zikpaale- -o ni dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -ploola -a na ma, 'bhe- -e le -bhɛeke' -yalaa', -e -yanbhɔɔya -la =kla -a 'na -lwa mi 'e ba 'bhe

gbeken- bhe. ¹² 'Bhe- 'ke le do -gwa -a -nɔɔ 'kɔɔ, 'kee- 'yalaa- 'gwlaan- -bhɛeke' 'kɔɔ, -e -yanbhɔɔya -la =kla bhe 'le bhe.»

Zesu -o -ne 'fientronne mu 'dumawo zii' (Matie 19.13-15; Luki 18.15-17)

¹³ Mɛɛ 'ke mu =nwa -ne 'fientronne 'ke mu 'le Zesu ba, 'kooko- -ya gbe 'kpa 'mu ma, 'bhe- -e 'mu 'dumawo. 'Duɲ- -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'bhe mazapia 'bhe zan mu 'e ni. ¹⁴ Zesu -o yele 'bhe -za -glɔn 'e kleyre 'e nɔɔ, 'ke -ya zrupliile, 'bhe- 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «-Kaa 'to 'ke -ne 'fientronne mu 'e nu 'ɲ ba, 'ka 'laa 'bhe 'yigale -o 'kɔɔ. -Amasɔyi mɛɛ 'la zan mu -o 'bhii- 'woo- -ne 'fientronne mu 'lɛɛ- dɔɔgbeya 'e gbeken-, -Waanbhaa' a -bhlejgbeya 'e -yoo 'bhe zan mu -la pe 'le. ¹⁵ 'Mi 'a pe 'ka ni wlan 'e ni dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan laa -Waanbhaa' a -bhlejgbeya 'e -za 'kunle- 'bhii- -ne 'fientronne do gbeken-, 'bhe zan laa nu 'sɔle- gele- -a =nɔɔ.»
¹⁶ 'Bhe blaen, 'ke Zesu -ne 'fientronne mu 'e 'kunle -a gbe -yi, 'ke -ya gbe 'kpale -o 'kpen ta do do 'bhe- 'ke -yoo 'dumawole.

Pezan do a -za

(Matie 19.16-30; Luki 18.18-30)

¹⁷ 'Bhe blaen, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'yaa- zan dɔle 'taa 'e ta bhla 'la ba, 'ke mɛɛ do nule- blasanlele, 'ke -ya 'kɔɔ zenle- Zesu gaan ma 'bhe 'lɛɛ, 'bhe- 'kee- 'bhe -lɔkpale 'kaa: «Daan mi Wlan, 'ɲ -mɛ pe za 'gbu -la kle, 'bhe- -Waanbhaa' ba bole -si 'la -dan' 'laa -o -a ma, 'ɲ 'bhe 'sɔɔwo- ee?» ¹⁸ Zesu 'a 'lekwan- -a ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhe- 'ya 'pe zii' 'mi ma dɔɔ Daan mi Wlan ee?» Mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa -o 'ewlanle, 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' do -kplɛn ba.» ¹⁹ «'E -Waanbhaa' a 'toɲ mu 'lɛɛ- dɔ ee? 'Kaa: 'Yaa mɛɛ dele, 'yaa -yanbhɔɔya klele, 'yaa -faanwole, 'yaa bhla 'kpale- 'e -vindo' mi ma, 'yaa mɛɛ mu 'kɔɔpe- 'sile- -dawli' ma, 'e de 'pegee 'e nɛɛ -ledɔ' a ma.» ²⁰ 'Yee- mɛɛ 'e -ya -lekwan Zesu ni 'te dɔɔ: «'O Daan mi, 'ɲ 'bhe 'toɲ mu 'la bhe 'mu 'kpen -kɔsikulne -saan 'ɲ matrunya bhla zi ma.» ²¹ Zesu 'e 'yrekpaale -a ta, 'ke -a ba -za 'sɔle 'bhe ni 'egbenɛle. 'Bhe- 'bhe 'pe -a ni 'te dɔɔ: «'Yaa -za do 'kɔɔ -la klele -li, 'bhe -le 'e 'kɔɔpe- mu 'e gɔnlele; ge -o 'kpen gɔn, 'bhe- 'yoo- ma -gɔli' 'e 'na 'kɔɔflɛnzan mu ni. 'Kee 'bhe =kla, -naflo -bebe nu klele 'e 'kɔɔ lafle' 'yi. 'Bhe blaen, 'bhe- -e nu dɔle 'mi zi 'te!» ²² 'Yee- mɛɛ 'e -e 'bhe -jan 'e 'male-, 'ke -a zrubatɛdɔle -a ma, 'bhe- 'kee- gele- -a wleyisri- wolele, -amasɔyi -naflo -bebe 'yaa- -a 'kɔɔ.

²³ Zesu 'e 'yre 'mlingole -a zi mu 'e ta, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «-Naflo mu -o mɛɛ 'la zan mu 'kɔɔ, -o gele la -Waanbhaa' a -bhlejgbeya yre 'e =nɔɔ 'de!» ²⁴ 'Bhe -jan 'e 'bhe -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kpeelenia -o ma. -Ayile 'ke -ya pele- -o ni 'ezin- 'kaa: «'N 'bhɛgwlen- mu, -Waanbhaa' a -bhlejgbeya yre 'e =nɔɔ gele la 'de!» ²⁵ 'Yɔɔnma do 'kanle- -o 'edile -mɛsienne do -gluu zi 'kee- kan pezan do gele ta -Waanbhaa' a -bhlejgbeya yre 'e =nɔɔ 'de.» ²⁶ -Yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kpeeleni gbe -yɔɔ 'e 'kɔɔ -o ma 'ezin-, 'ke -woo 'eke- -lɔkpale dɔɔ: «-Dele sɔ gole- -za 'yi ee?» ²⁷ Zesu 'e 'yrek-

paa- -o ta frii 'ke -ya pele- dɔɔ: «Bhaaplɛŋ mu -yrɛ 'yi, 'bɛ 'laa sɔ klɛlɛ-, 'duŋ- -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, 'bɛ 'laa -o -za 'ke 'le. -Amasɔyi, -za 'kɛn klɛ 'sɛŋ -o -Waanbhaa' ni.»²⁸ 'Bɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Piɛri 'a pele -a ni 'kaa: «'E 'trɔnbadɔ doo, 'o mɔɔ 'o 'niigwa- -za 'kɛn 'yi, 'bɛɛ- 'o =nwa dɔlɛ 'e zi.»²⁹ Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'ɛ ni 'kaa: 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -yaa' 'fɛ oo, -a nɛɛnɛ- 'gwlaan- mu oo, -a nɛɛnɛ- le mu oo, -a dɛ oo, -a nɛɛ oo, -a -nɛ mu 'pegee -yaa' gba mu 'ɛ 'kɛn =twa -a nɔɔ-, 'mi 'pegee -Jan 'Nrɛle- 'ɛ -zayi',³⁰ 'bɛ zan nu 'bɛ pɛ mu 'ɛ 'kɛn do do dulayɛ -kɛmɛ do do -srɔɔwɔlɛ 'drunyan 'lɛɛ- 'yi. 'Kee- =kla 'fɛ mu 'le oo, -a nɛɛnɛ- 'gwlaan- mu 'le oo, -a nɛɛnɛ- le mu 'le oo, -a nɛɛ mu 'le oo, -a -nɛ mu 'le oo, 'bɛ 'pegee gba mu; 'duŋ- -o nu -yrɛnkpaɛ 'bɛ zan 'ɛ ta 'pe. 'Bɛɛ- -e nu -Waanbhaa' ba bole -yrɛ ma -si 'la -daŋ' 'laa -o 'bɛ ma 'bɛ 'srɔɔwɔlɛ 'drunyan 'la 'bɛ -o zan bɛ 'bɛ 'yi 'tɛ.³¹ 'Duŋ- mɛɛ 'la zan mu -o -zɔn zilɛɛ- mu 'le, 'mu -bebe nu klɛlɛ zizan- mu 'le boolazi, 'bɛɛ- mɛɛ 'la zan mu -o -zɔn zizan- mu 'le, 'mu -bebe nu klɛlɛ zilɛɛ- mu 'le.»

Zesu -o -a dɛza 'pegee -a bweza gale ba 'ɛ ba janwo gɛɛ yaga mi wo 'zi
(Matie 20.17-19; Luki 18.31-34)

³² Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'yaa- zi 'ɛ 'lii Zeruzalɛmu 'taa 'ɛ ta bhla 'la ba, 'yee- Zesu 'gbu dɔlɛ -yaa -o -lɛɛ. Yaa -klanlanɛ mu 'ɛ blina- yien -yaa, 'bɛɛ- mɛɛ 'la zan mu dɔlɛ -yaa -o zi -gblaana -yaa 'mu 'yi. 'Bɛ 'yi 'tɛ, 'kee- -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'sii gɛɛ drɛɛwɔlɛ 'ɛdaŋma, 'bɛɛ- -za 'la 'yaa- nu 'tɛnɛ- -a ma, -yoo 'kpeɛlɛkanle -saan 'bɛ 'le.³³ 'E pe -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, -kɔɔ' -o gelawo zii' Zeruzalɛmu bɛ -o nu *Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'lɛnɛ 'sraka 'lɛna -kunlii' mu 'ɛ 'pegee 'Toŋ daan mu 'ɛ ni. 'Mu nu 'kiti baalɛ -a ta 'kaa -wa dɛ, 'bɛɛ- 'mu nu -a -lɛnɛ Zuufu kle mu ni.³⁴ 'Bɛ mu nu -a malɔɔgɔlɛ, 'mu nu 'mu -liile' 'klalɛ -a ta, 'mu nu a tafɛlɛ 'ke gbanbhɛ 'le, 'bɛɛ- 'mu nu -a dɛlɛ. 'Duŋ-, -a gale blaana -yrekpaa' yaga mi ma, -e nu bweɛ gale ba.»

Zebede gbe plɛ 'ɛ -woo -za do -yrɛwo' zii' Zesu ma
(Matie 20.20-28)

³⁵ Zebede gbe Zaki 'pegee Zaan, -woo mabɛɛnna Zesu -din 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'woo -a zi 'bhii- 'e pɛ do na 'o ni, dɔ 'bɛ =la 'o ni.»³⁶ Zesu -o -lɔɔk-paa 'kaa: «'Kaa- zi 'bhii- 'ɛ -mɛ pɛ -la na 'ka ni ɛɛ?»³⁷ 'Bɛɛ- -wa zikpaa- Zesu ni dɔɔ: «'Kee =ja bhla 'la ba 'yaa- -bhɛlɛŋgbɛa 'tɔɔbɔɔ ma yaayɛ 'ɛ =nɔɔ, 'ɛ 'zoole-, dɔ a -la 'ke -o mɛɛ plɛ 'ɛ do yalaa' 'e gɛɛ -yiɛ' ta, 'bɛɛ- -a do yalaa' 'e gɛɛ -koo 'ɛ ta.»³⁸ Zesu 'a 'lɛkwan- -o ni dɔɔ: «'Ka pɛ 'la 'yrɛwo zii' 'ka 'laa 'bɛ 'gbu dɔ. -O nu -yrɛn gbɔ -glɔɔn 'la dɔlɛ 'ɛ 'wiij-, 'ka nu dɔlɛ a -la 'ke 'ka 'bɛ 'ke si ɛɛ? Taa- 'ka nu 'sɔlɛ- dɔlɛ- -a -la 'ke 'ka ga 'bhii- 'mi gagbɛya 'ɛ gbɛɛn- ɛɛ?»³⁹ 'Bɛ =nɔɔ bɛ, 'ke -wa pele- 'kaa: «-Aani', 'o mɔɔ fanɔɔn- nu 'sɔlɛ- 'bɛ ta.» 'Bɛ klɛlɛ 'tɛ 'ke -ya pele- -o ni 'ezin- dɔɔ: «Wlan -le 'bɛ 'le, 'ka nu 'ɛ ta -yrɛn gbɔ 'ɛ 'ke 'bhɛlɛ-, 'bɛɛ- 'ɛ ta -yrɛn 'kpagbɛya 'ɛ, 'bɛ 'ke nu klɛlɛ 'ka ta.⁴⁰ 'Duŋ- 'ɛ gɛɛ -koo

'pegee 'ɛ gɛɛ -yiɛ' 'yi yaayɛ mu 'ɛ, 'mi 'laa -o 'ke 'mu 'na mi 'le. -Waanbhaa' 'bɛ yaayɛ mu 'ɛ 'lɛmagaanna mɛɛ 'la zan mu ni, -e nu -o nalɛ 'bɛɛ- zan mu 'ɛ ni.»

⁴¹ Zesu a -Klanlanɛ mu -vin vu 'ɛ 'trɔnɔlɛ 'bɛ -jan 'ɛ 'yi, 'ke -woo zrupliile Zaki 'pegee Zaan ma.

⁴² 'Bɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Zesu -o 'kɛn 'siilɛ-, 'ke -ya pele- -o ni 'kaa: «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo! 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -o mɛɛ 'la zan mu kun 'bhii- mɛɛ mu ta -kunlii' mu 'drunyan 'lɛɛ- 'yi, 'bɛ zan mu 'mu a -kunliiya 'ɛ klɛ 'drunyan 'lɛɛ- 'yi mu 'ɛ ta. 'Bɛɛ- mɛɛ gbalaana mu 'ɛ, 'bɛ mu 'mu a gbalaanya 'ɛ gbinkpa mɛɛ -bhɛɛke' mu -la ta.

⁴³ 'Duŋ- 'ka mu, 'ka laa klɛlɛ 'ka plɛŋ- 'bɛ gbɛɛn- 'gɛɛ'. Drɔɔn', 'ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- -e klɛ mɛɛ gbalaana 'le 'ka ba, 'bɛ zan 'ɛ klɛ 'ka 'kɛn -a yewonɛ 'le.⁴⁴ 'Bɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- 'bɛ klɛ 'ka 'lɛɛ mi 'le 'ka ba -gɛ, 'bɛ zan 'ɛ klɛ 'ka 'kɛn -a lu 'le.⁴⁵ 'Bɛ klɛgbɛya do 'yi bɛ, *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ yaa nule mɛɛ mu klɛlɛ -yaa' yewonɛ mu 'le, 'duŋ- -e =nwa -a 'gbu klɛlɛ mɔɔkɛn' a yewonɛ 'le, 'bɛ 'pegee 'ke -ya 'gbu 'si 'ɛ klɛ 'ke mɛɛ -bebe tagbawopɛ 'le -Waanbhaa' ni.»

Zesu Zeriko -yrɛ 'wi mi do -bheela
(Matie 20.29-34; Luki 18.35-43)

⁴⁶ Zesu 'pegee -yaa -klanlanɛ mu 'ɛ =bhwa -wa do ta, -o -yaa 'bɛ -wa 'ɛ sii Zeriko. 'Yee- Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ, 'bɛɛ- -zamaa' 'srɛ do -yaa zan gɔlɛ Zeriko -wa 'ɛ 'kpeɛ bhla 'la ba, -yrɛ 'wi mi do yaale -yaa zibɛ 'ɛ 'trɔn ta, 'ke 'bɛ 'e -yrɛwo' mɛɛ mu ma. -O -yaa 'bɛ sii Batime, 'bɛɛ- 'bɛ dɛ 'tɔ -le -yaa Time.⁴⁷ -Ya male 'tɛ 'kaa Nazaret mi Zesu -le -yaa 'kan zii', 'kee- -gbɛkanle 'sanle 'ke -ya pe dɔɔ: «Davidi 'nranɛ- Zesu, 'ɛ 'yrɛnkla 'e ma!»⁴⁸ 'Bɛ bhla 'ɛ ba, mɛɛ -bebe -yaa -a tagayɛ -glin 'zi. Drɔɔn' -e -yaa gɛɛ 'ɛ baan' -la 'kan zii' 'egɔɔlɛ 'kaa: «Davidi 'nranɛ-, 'ɛ 'yrɛnkla 'e ma!»⁴⁹ 'Bɛ 'yi 'tɛ, 'ke Zesu dulale, 'bɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ -wa 'sii 'bɛɛ- -o nu 'kele- -a ni. -O 'yee- -yrɛ 'wi mi 'ɛ 'siilɛ-, 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'E zrudɔ 'egɔɔlɛ, 'e 'wɛnɛ-, -yoo 'e 'sii zii'.»⁵⁰ 'Bɛ klɛ le 'tɛ, -yrɛ 'wi mi 'ɛ -ya ta dunɛ- tralapɛ 'ɛ blinle- 'trɛ ma, 'kee- pinale 'sanle -a gaan ta, 'bɛɛ- 'kee- gele- Zesu ba.⁵¹ -E bhɔlɛ Zesu -din, 'ke 'bɛ 'a -lɔɔkpaɛ 'kaa: «'Yoo- -a zi 'bhii- 'ɛ -mɛ pɛ za -la klɛ 'e ni ɛɛ?» -Yrɛ 'wi mi 'ɛ pe -a ni: «'O Daan mi, -a klɛ 'bɛɛ- 'ɛ 'yrɛ ma ye gɛɛ drɛɛwo.»⁵² 'Bɛɛ- Zesu pe -a ni dɔɔ: «Ge! 'Yee 'kpalawoa 'mi 'yi bɛ, 'e 'bheela!» 'Bɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bɛ, 'kee- yrɛ ma yeɛ-, 'bɛɛ- 'kee- dɔlɛ- Zesu zi zi 'ɛ 'lii.

Zesu =wlaa Zeruzalɛmu 'bhii- -bhɛlɛŋgbɛ do gbɛɛn-
(Matie 21.1-11; Luki 19.28-40; Zaan 12.12-19)

11 Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ =bhwa Bɛti- faze 'pegee Betani -wa mu 'ɛ -din. 'Bɛ -wa mu 'ɛ 'plɛngɔlɛ laa -yaa Zeruzalɛmu ma 'egbɔɔnɛ. -O -yaa 'waati 'la ba vlɛ gɔɔn 'la -wa sii <Olivi diin vlɛ gɔɔn> 'bɛ 'tenja-, 'ke Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ plɛ winɔlɛ- -o -lɛɛ. ² -Ya =pia -o ni dɔɔ: «-Ka ge 'ka 'lɛɛ -wa 'la bɛ -a ta, 'ka 'bhɔlɛ- -gun -a nɔɔ, 'ka nu -soofalɛ do 'yrele- yeɛ 'fɛ do -lɛ ma. Mɛɛ 'kɛdo- laa 'sanle -lido' -a ta, -kaa 'plo- 'bɛɛ- 'ka nu 'kele- -gɛ. ³ 'Bɛɛ- 'ke mɛɛ 'ke 'ka

'Irokpaa dɔɔ: <-Mele =kla 'bhɛɛ- 'ka -o -a 'ploozii' ɛɛ?> 'Kaa- pe 'bhɛ zan 'ɛ ni dɔɔ: <Mɛɛzan -la maza -dwa -a ma. 'Ke 'bhɛ =kla 'tɛ, -e nu dɔɔɛ -a -la 'ke 'ka nu 'kele-ge.››

⁴ -Yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ gele 'bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -o -soofaline do -yrelɛ' ye- 'pɛɛlii -gbleba 'ɛ 'lɛzi- 'fɛ do -lɛ ma, 'bhɛɛ- 'ke -wa 'ploole. ⁵ Mɛɛ 'la zan mu -yaa 'bhɛ yɛɛ 'ɛ =nɔɔ, 'mu 'ke mu -o -Irokpaa 'kaa: <'E! 'Ka -o -mɛla klɛ 'zi bhe ɛɛ? -Mele =kla 'bhɛɛ- 'ka -o -soofaline 'la bhe -a 'ploozii' ɛɛ?›› ⁶ -Yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -wa -lɛkwan 'bhɛ zan mu 'ɛ ni 'bhii- Zesu 'a =pia -o ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. 'Bhɛ klɛ 'le 'tɛ, 'ke 'bhɛ mɛɛ mu 'ɛ -soofaline 'ɛ 'tole -o 'kɔɔ, 'ke -o nule- 'kele-. ⁷ -O -nwa 'ke -soofaline 'ɛ 'le Zesu ni, 'ke -o -waa' dunɛ- tralape mu 'ɛ gole-, 'bhɛɛ- 'ke -o 'mu 'kpaale -soofaline 'ɛ kpoɔ ta, 'bhɛɛ- 'ke Zesu 'sanle 'bhɛ -soofaline 'ɛ ta. ⁸ Mɛɛ -bebe 'mu ta dunɛ- tralape mu 'ɛ 'kpalaa- zibhɛ 'ɛ 'lii Zesu 'lɛɛ, 'bhɛɛ- -a 'ke mu -ja -bɔn 'yi -yri -dɔɔ 'laa mu 'kanlɛ- 'ke -o 'mu 'kpaale zibhɛ 'ɛ 'lii. ⁹ Mɛɛ 'la zan mu dɔɔɛ -yaa Zesu 'lɛɛ, 'bhɛ 'pegee mɛɛ 'la zan mu dɔɔɛ -yaa zi, 'mu 'yaa- -gbɛkan' zii' 'bhɛɛ- 'ke -wa pe dɔɔ:

«Ozana! †

Mɛɛ 'la zan -o zan Mɛɛzan 'tɔ 'ɛ 'yi, bhaa -Waanbhaa' 'bhɛ zan 'ɛ -dɔɔɔbo'!

¹⁰ Bhaa -Waanbhaa' -kɔɔ- -gbɔɔ Davidi a -bhɛngbɛya 'la -yoo zan 'ezin- bhe, 'bhɛ -dɔɔɔbo'!

Ozana lafle' 'ɛ 'yi yɛɛkɛn- =nɔɔ!»

¹¹ Zesu bhɔɔɛ Zeruzalɛmu, 'kee- gele- wlale * -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la. -E -yaan -a -yɛɛ 'mlingolele pɛ mu 'ɛ 'kɛn ta bhla 'la ba, 'ke 'yee- 'pegee -yaa' -klanlanɛ vu ta plɛ 'ɛ -o gele- Betani, -amasɔyi -fitrii' 'kpale- -saan gban bi.

Zesu figi diinj do 'danganwoa

(Matie 21.18-19)

¹² 'Bhɛ ta tooklin- yi 'ɛ 'le, -o go bhla 'ɛ zi Betani, 'ke gbɔn Zesu dɛɛ-. ¹³ -E figi diinj do =ya 'egbɔɔnle, 'bhɛ 'laa mu -yaa 'bhɛ ta. 'Bhɛ 'yi, 'kee- gele -a -yɛɛkɛn 'bhɛ figi diinj 'ɛ 'yi 'bhɛ bhaa -glin -zayi'. 'Dunɛ-, -e bhɔɔɛ 'tɛ 'bhɛ =la, yaa 'bhɛ bhaa 'kɛdo- 'kpɔ 'yɛɛ- 'bhɛ 'yi. -Amasɔyi figi diinj bhaa klɛ 'waati 'laa -yaa 'bhɛ 'le. ¹⁴ 'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'ke -ya 'pele figi diinj 'ɛ ni: «Bhaa 'yaa- 'e bhaa klɛɛ 'ezin- titi!» -Yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'trɔnbwa- 'bhɛ -jan 'ɛ 'yi.

Zesu -o pɛgɔn mu 'ɛ -gbin 'zi -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la

(Matie 21.12-17; Luki 19.45-48; Zaan 2.13-22)

¹⁵ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'bhɔɔɛ- Zeruzalɛ- mu, 'kee- gele- wlale -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la. 'Bhɛɛ- 'kee- 'bhɛ =nɔɔ pɛgɔn mu 'ɛ 'pegee pɛɔ- mu 'ɛ -gbinle' 'sanle, 'kee- -gɔɔli' tabɔɔ mu 'ɛ waa -tabali mu 'ɛ 'lɛbhulale, 'bhɛɛ- 'kee- maannɛ- kpro gɔn mu 'ɛ 'mu 'yaakpe- mu 'ɛ 'lɛbhulale. ¹⁶ Yaa 'tole- 'ke mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ kan -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la 'ke pɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'le 'bhɛ 'kɔɔ. ¹⁷ 'Bhɛɛ- -yoo -daanna -jan 'lɛɛ- 'le dɔɔ: <«-A yɔɔndɛle laa -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi 'kaa:

† 'Bhɛ 'yi -le dɔɔ: <Bhaa -Waanbhaa' a go -za 'yi! -Kaa mag- baandel.›

-Waanbhaa' pe dɔɔ: <-O nu 'an pɛ 'fɛ 'ɛ 'siile- 'si mu 'ɛ 'kɛn a 'seriwo 'fɛ.›› 'Bhɛɛ- Zesu 'a =kpa -a ta 'ezin- dɔɔ: <«'Dunɛ- 'ka mu 'a =kla 'ke -faannii' mu magaan yɛɛ 'le.››¹⁸ 'Sraka 'lɛna -kunlii' mu 'ɛ 'pegee 'Toj daan mu 'ɛ -o 'bhɛ -jan 'ɛ 'male-, 'ke -o Zesu dɛyɛ -glinle' 'sanle. 'Bhɛɛ- dunɛ-, -o -yaa -gbla -ezin- -a -lɛɛ, -amasɔyi -yaa' mɛɛ daangbɛya 'ɛ 'yaa- -zamaa' 'ɛ zru 'ɛ 'kun zii'. ¹⁹ Yromazi bhɔɔɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ gole- -wa 'ɛ 'kpee.

'Kpaleya 'pegee 'seriwoza

(Matie 21.20-22)

²⁰ 'Bhɛ ta tooklin- yi 'ɛ 'le zɛwan 'tutu 'ɛ zi, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'kan bhla 'ɛ zi, 'ke -o -yɛɛkɛn figi diinj 'ɛ gale ma. 'Kee- san laanima, 'kee- -zinaa' 'traa. ²¹ Zesu -jan 'la =woa -yri diinj 'ɛ ni, 'bhɛ dɔɔɛ Pɛri 'kpee, 'ke -ya pele Zesu ni 'kaa: <«O Daan mi, 'e 'yɛɛkɛn, 'e figi diinj 'la 'danganwoa -e -gaa 'fɛnɛfɛ.›› ²² 'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: <«Ka 'ka 'kpa dɔɔɛ -Waanbhaa' -yi! ²³ 'Mi 'gbu pe 'ka ni 'ɛ 'sɔwɛɛ- 'ɛ ma dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan laa zru klɛɛ plɛ, 'bhɛɛ- dunɛ-, 'ke -ya =kpa -a -yi 'bhii- -e -jan 'la =woa 'bhɛ 'yiza- sɔ klɛɛ-, 'ali- 'ke 'bhɛ zan 'a =pia vlɛ gɔn 'lɛɛ- ni 'kaa: <Go 'e du- layɛ 'ɛ =nɔɔ, 'bhɛɛ- ge bɔ wɛyi- 'ɛ ba.› 'Bhɛ -za 'ɛ 'bhɛ -le nu klɛɛ 'bhɛ zan 'ɛ 'weli- ta. ²⁴ 'Bhɛɛ- -zɛɛɛ, 'mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke 'ka pɛ 'oo pɛ 'la 'yɛɛwoa- -Waanbhaa' ma 'seri 'yi, -ka 'ka 'kpa 'a -yi 'bhii- 'ka 'bhɛ pɛ 'ɛ 'sɔwɛwoa- gban, 'bhɛɛ- -e nu 'bhɛ 'nalɛ- 'ka ni 'tɛ. ²⁵ 'Bhɛɛ- 'ke 'ka 'wlɛn- na- 'ka 'seriwo zayi' -Waanbhaa' ni, 'bhɛɛ- 'kee- -dwa 'ka 'kpee 'bhii- mɛɛ 'ke -za 'yɔɔ- 'ke =kla gban 'ka ni, -ka 'bhɛ zan a -sroma 'yan. ²⁶ ['Dunɛ-, 'ke 'ka 'laa 'eke- a -sro- ma 'yanlɛ-, 'ka Dɛ -Waanbhaa' 'la -yoo laanima, 'bhɛ 'laa nu 'ka mu a -sroma 'yanlɛ-.]›

Zesu a -gɔɔɔya' 'ɛ da 'naa- -a ma ɛɛ?

(Matie 21.23-27; Luki 20.1-8)

²⁷ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -o ge gbɛ dɛɛ- woa- 'ezin- Zeruzalɛmu. Zesu 'yaa- 'kaan zii' bhla 'la ba -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la, 'ke 'sraka 'lɛna -kunlii' mu 'ɛ 'pegee 'Toj daan mu 'ɛ, 'bhɛɛ- Zuufu mu a 'gwlaan- gbla mu 'ɛ 'ke mu nule- 'tɛnɛ- -a ma. ²⁸ 'Bhɛɛ- 'ke -wa -Irokpale dɔɔ: <«Dele 'bhɛ -za mu 'lɛɛ- klɛ 'sɛn =naa 'e ni ɛɛ? 'Bhɛɛ- -dele -o klɛ -gɔɔɔya' =naa 'e ni ɛɛ?›› ²⁹ 'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'lɛkunle -o ni 'kaa: <«Mi nu -jangɔ' do 'kpɔ -la -yilɔkpale 'ka ma, 'bhɛɛ- 'ke 'ka 'bhɛ 'lɛkwan- 'ɛ ni, mɛɛ 'la zan -za mu 'lɛɛ- klɛ 'sɛn =naa 'ɛ ni, 'ɛ ni 'bhɛ 'tɔkanlɛ 'ka ni. ³⁰ 'Bhɛ -jangɔ' do 'ɛ bhɛ -le -ge: -Dele Zaan 'winbwa- mɛɛ mu 'ɛ wiifɛyɛɛ nɔɔ- yi ba, -Waanbhaa' taa- bhaaplɛn mu 'ɛ ɛɛ? -Ka 'bhɛ 'lɛkun 'ɛ ni doo!›› ³¹ 'Dunɛ- -o zaɔɔɛ =saan 'eke- -le ma 'kaa: <«Ke 'wa 'lɛkwan- -a ni 'kaa -Waanbhaa' -le Za- an 'winbwa-, -e nu 'o 'Irokpale dɔɔ: <-Mɛla ma 'ka 'laa 'ka 'kpale- -a -yi ɛɛ?›› ³² 'Bhɛɛ- 'o sɔ -a -lɛkunle -a ni dɔɔ: <«Bhaaplɛn mu -le 'a 'winbwa- ɛɛ?› -O -yaa -gbla 'zi -waa' mɛɛ mu 'ɛ 'lɛɛ, -amasɔyi 'bhɛ mu 'kɛn 'kpale- -yaa -a -yi 'bhii- Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan -yaa 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi kpataakpa do -la -le.›› ³³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -wa -lɛkunle Zesu ni dɔɔ: <«O kɔɔ laa

'bhe dɔ.» 'Bhɛɛ- Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi 'duŋ-, mɛɛ 'la zan -za mu 'lɛɛ- klɛ 'serŋ =naa 'mi ni, 'mi laa nu 'bhe zan 'ɛ 'tɔkanlɛ 'ka ni.»

-Drɔɔ gba la yewonɛ 'yɔɔ- mu ma -gɔɔɔ
(Matie 21.33-46; Luki 20.9-19)

12 'Bhe blaanta, 'ke Zesu -janwole 'sanle -o ni -gɔɔɔ mu 'yi. -E pe -o ni 'kaa: «Mɛɛ do -drɔɔ gba do -kpaɔ, -e 'jasa =bwa 'bhe gba 'ɛ zi, 'bheɛ- -e -drɔɔ bhaa 'yigo- -gluu do -kaan, 'bheɛ- -e 'kpaanɛ do -dwa 'kpaɔ- do wiin- laanima gba 'ɛ gooba mi 'ɛ -yaa' pɛ 'le. 'Bhe blaana, 'kee- gba 'ɛ gbɛkpale yetanɛ mu 'ɛ 'kɔɔ 'kaa 'bhe mu 'ɛ 'yɛkpa 'a ba. 'Bhe blaana 'kee- gele- 'taa do ta. ²-Drɔɔ bhaa 'kan bhla 'ɛ 'bhɔle-, 'ke 'yee- gbazan 'ɛ -e -yaa' 'fa -la yewonɛ mu 'ɛ do 'winbɔle -yaa' yetanɛ mu 'ɛ ta, -yaa' pɛ -drɔɔ bhaa 'si zayi' 'woo- yetanɛ mu 'ɛ 'kɔɔ. ³'Bhe 'bhɔle- yetanɛ mu 'ɛ ta gba 'ɛ ta, 'ke -o 'bhe 'kunle, 'ke -o 'bhe tafɛle, 'bheɛ- 'ke -o 'ploole 'bhe 'kɔɔflɛŋ- 'ɛ ma jafata. ⁴Gbazan 'ɛ -e -yaa' 'fa -la yewonɛ mu 'ɛ -bhɛɛke' do 'winbwa- 'ezin- 'o ta. 'Bhe 'bhɔle- gba 'ɛ ta ye, 'ke -o 'bhe 'saale 'bhe 'wiin-, 'bheɛ- 'ke -o 'bhe -zwanwole. ⁵'Bhe blaana, 'ke gbazan 'ɛ -e -yaa' 'fa -la yewonɛ mu 'ɛ 'bhɛɛke do winbɔle -o ta ye. 'Bheɛ- 'ke -o 'bhe dɛle-. -Woo -bhɛɛke' -bebe mu =kwan 'bheɛ- 'kungbɛya 'ɛ 'yi: -wa 'ke mu tafia=, 'bheɛ- -wa 'ke mu =dia. ⁶Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa bolɛ gbazan 'ɛ 'kɔɔ, 'ke yaa 'e ge -a gbe bhe do 'la -za -yaa sɔ -a ni 'egbenɛle 'bhe ba. -E 'bhe 'winbwa- 'woo- yetanɛ mu 'ɛ ta 'tɛ. -E -yaa pe 'zi -a 'kpee dɔɔ: «O nu -gasikpale 'ŋ gbe 'ɛ 'bhe 'lɛɛ.» ⁷'Duŋ- yetanɛ mu 'ɛ -o gbazan 'ɛ gbe 'ɛ 'yele- 'ke 'bhe -o zan, 'ke -wa pele 'eke- ni dɔɔ: «Gbazan 'ɛ 'ciɛn 'ɛ nu bolɛ mɛɛ 'la ni boolazi, 'yele- -ge, -kɔɔ 'a dɛ, 'bheɛ- gba 'ɛ bo -kɔɔ' ni.» ⁸-O 'bhe 'kunle- 'tɛ, 'ke -o 'bhe dɛle-, 'bheɛ- 'ke -wa gbaa 'ɛ blinle- -drɔɔ gba 'ɛ -zanta'.»

⁹'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu -o -lɛdo' sii *Saduse mu*. Waa -yaa -o kpa -a -yi 'bhii- mɛɛ gbaa mu sɔ bwele- gale ba. 'Woo- Saduse mu 'ɛ 'ke mu =nwa Zesu ba, 'bheɛ- -wa -lɛkpaɔ dɔɔ: ¹⁹«O Daan mi, Moizi 'toŋ 'lɛɛ- 'bheɛ- yɔɔndia- 'o ni 'kaa: 'Ke 'gwlaan- do -gaa, 'bheɛ- 'ke -ya na glaanle 'ɛ =twa -a -zanta' 'ke yaa -nɛ yalɛ -li 'bhe ta. -A 'nwagwɛn- nu 'bhe glaanle 'ɛ 'silɛ- 'bhe 'na 'le, 'kooko- 'bhe nu -nɛ mu 'la 'yalɛ- -a na 'ɛ ta, -wa 'tɔkpa- 'mu ma. ²⁰'Bhe 'laa 'sanle- bhaama, nɛnɛ- ma 'gwlaan- 'srwapɛ- -yaa 'tɛ. -O 'naagwɛn- le do -yalaa', 'bhe 'laa -nɛ 'yalɛ- 'bhe 'le 'ɛ ta 'ke 'bhe 'gbu gale-. ²¹'Bhe gaanzidɔ 'ɛ, 'bhe 'yee- glaanle 'ɛ 'yalaa- 'ezin-. 'Bheɛ- 'bhe 'laa -nɛ -srɔɔwole 'yee- le 'ɛ ta 'ke 'bhe gale- 'ezin-. -A gaanzidɔ 'gwlaan- yaga mi 'ɛ 'yee- -za do 'kpɔ 'ɛ 'bhe -le =tian 'bhe ma 'ezin-. ²²'Woo- nɛnɛ- 'gwlaan- 'srwapɛ- 'ɛ -o 'kpen 'a =sia do do, 'bheɛ- -o -gaa, 'ke -waa -nɛ ya 'yee- le 'ɛ ta. -O 'kpen gale blaana, 'ke le mi 'ɛ 'gbu gale- 'ezin-. ²³Gbaa mu bwe yi 'ɛ 'le gale ba, le mi 'ɛ nu bolɛ -o -de 'gbu -la ni ɛɛ, -amasɔyi -e =kla -o 'kpen 'na 'le do do ɛɛ?» ²⁴Zesu 'a zikpaɔ- -o ni dɔɔ: «'Ka -o 'ka 'yini- zii' 'egbenɛle, 'bheɛ- 'ka 'yi -o ni 'zi -za 'la ma 'ka 'bhe dɔ ɛɛ? -Jan mu 'la yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'ka 'laa 'mu 'yima-, 'bheɛ- 'ka 'laa -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ dɔ. ²⁵Wlan 'ɛ ni, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'gwlaan- mu laa nu le mu 'silɛ- -li, 'bheɛ- le mu laa nu yaale -li 'gwlaan- mu 'kɔɔ, 'duŋ- -o nu bolɛ 'bhii- -mlɛkɛ' mu a pɛ bogbɛya 'ɛ gbɛɛn- lafle' 'yi. ²⁶'Bheɛ- gbaa mu bweza 'ɛ gale ba, 'ka 'laa 'bhe -za 'lɛɛ- tapele -lido' Moizi -a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, -yri lunɛ- -za 'ɛ yɔɔndɛle -o yɛ 'la =kɔɔ bhe ɛɛ? -Waanbhaa' -jan 'lɛɛ- 'bheɛ- =woa Moizi ni 'kaa: <'Mi -le 'ke Abraamu a -Waanbhaa' 'le, 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- 'ke Izaki a -Waanbhaa' 'le, 'bhe 'pegee Zakɔbu a -Waanbhaa'.'»²⁷Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhe -jan 'ɛ 'bhe 'a zɔn -kɔɔ' ni 'bhii- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'la bhe -woo -o -yɛɛ ma. 'Bheɛ- mɛɛ -yɛɛma mu -le -Waanbhaa' gba, mɛɛ gbaa mu laa 'bhe kle. 'Ke 'ka 'kpee ma, gbaa mu laa bwe gale ba, 'bhe bhla 'ɛ ba, 'ka 'yinile -o 'egbenɛle 'dɛ.»

Zuufu mu 'ɛ Zesu 'lɛkpaɔ- 'nisra gbawoza 'ɛ 'yi
(Matie 22.15-22; Luki 20.20-26)

¹³-O *Farizi mu* 'ɛ 'ke mu 'pegee -bhɛngbe Erɔdi Antipasi a mɛɛ -lɛdo' 'ɛ 'ke mu 'winbwa- Zesu ba -jan bheɛ 'kpaɔ zayi' -a -lɛɛ, 'bheɛ- -wa kun -a 'gbu 'liijan- ma.

¹⁴'Bhe mɛɛ mu 'ɛ 'nule- 'tɛ, 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «O Daan mi, 'wa 'yaango- 'bhii- 'e wlan 'te -la pe, 'bheɛ- 'yaa gbala mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'lɛɛ, -amasɔyi 'yaa

bhaapɛŋ mu kun waa gbalaanya ma, 'duŋ- 'taawogbɛya 'la sɔ -Waanbhaa' ni, 'yoo- daan 'bheɛ- 'le wlan 'ɛ ma. 'Woo- 'ɛ 'lɛkpaɔ -za do -yi, -a pe 'o ni, -kɔɔ' 'toŋ 'ɛ ta, 'o sɔ -o Romɛ mu 'ɛ waa -Bhɛngbe 'la sii Sezaa, 'bhe a 'nisra 'ɛ gbawole ɛɛ? 'Wa gbawo taa- 'waa gbawole ɛɛ?» ¹⁵'Duŋ- Zesu 'yaa- -o dɔlawo 'bhii- -woo 'ke mɛɛ

-yɛkɔɔza kle mu 'la 'le bhe, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mɛle =kla 'bheɛ- 'ka -o -jan bheɛ bɔ zii' 'ŋ 'lɛɛ ɛɛ? -Ka nu *denie* -gɔli' 'tanbha do 'le 'ŋ ni 'bheɛ- 'an taglin- doo!» ¹⁶-O nule 'bhe 'le -a ni 'tɛ, 'ke -yoo -lɛkpaɔ 'kaa: «-Dela ngblo lii, 'bhe 'pegee -dela 'tɔ yɔɔndɛle -le 'tanbha 'lɛɛ ta -ge ɛɛ?» -Wa zikpaɔ- -a ni dɔɔ: «Sezaa -le 'kele-!» ¹⁷'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «Sezaa a pɛ -o 'kɛla 'le, -ka 'bheɛ- 'na 'bhe ni, 'bheɛ- -Waanbhaa a pɛ -o 'kɛla 'le, -ka 'bheɛ- 'na 'bhe ni!» 'Bhe -jan 'lɛkungbɛya 'ɛ 'bhe -o 'kpeelenia -o ma.

Saduse mu 'ɛ Zesu 'lɛkpaɔ- gbaa mu bweza 'ɛ gale ba 'bhe 'yi ba

(Matie 22.23-33; Luki 20.27-40)

¹⁸-O -yaa Zuufu mu -lɛdo' sii *Saduse mu*. Waa -yaa -o kpa -a -yi 'bhii- mɛɛ gbaa mu sɔ bwele- gale ba. 'Woo- Saduse mu 'ɛ 'ke mu =nwa Zesu ba, 'bheɛ- -wa -lɛkpaɔ dɔɔ: ¹⁹«O Daan mi, Moizi 'toŋ 'lɛɛ- 'bheɛ- yɔɔndia- 'o ni 'kaa: 'Ke 'gwlaan- do -gaa, 'bheɛ- 'ke -ya na glaanle 'ɛ =twa -a -zanta' 'ke yaa -nɛ yalɛ -li 'bhe ta. -A 'nwagwɛn- nu 'bhe glaanle 'ɛ 'silɛ- 'bhe 'na 'le, 'kooko- 'bhe nu -nɛ mu 'la 'yalɛ- -a na 'ɛ ta, -wa 'tɔkpa- 'mu ma. ²⁰'Bhe 'laa 'sanle- bhaama, nɛnɛ- ma 'gwlaan- 'srwapɛ- -yaa 'tɛ. -O 'naagwɛn- le do -yalaa', 'bhe 'laa -nɛ 'yalɛ- 'bhe 'le 'ɛ ta 'ke 'bhe 'gbu gale-. ²¹'Bhe gaanzidɔ 'ɛ, 'bhe 'yee- glaanle 'ɛ 'yalaa- 'ezin-. 'Bheɛ- 'bhe 'laa -nɛ -srɔɔwole 'yee- le 'ɛ ta 'ke 'bhe gale- 'ezin-. -A gaanzidɔ 'gwlaan- yaga mi 'ɛ 'yee- -za do 'kpɔ 'ɛ 'bhe -le =tian 'bhe ma 'ezin-. ²²'Woo- nɛnɛ- 'gwlaan- 'srwapɛ- 'ɛ -o 'kpen 'a =sia do do, 'bheɛ- -o -gaa, 'ke -waa -nɛ ya 'yee- le 'ɛ ta. -O 'kpen gale blaana, 'ke le mi 'ɛ 'gbu gale- 'ezin-. ²³Gbaa mu bwe yi 'ɛ 'le gale ba, le mi 'ɛ nu bolɛ -o -de 'gbu -la ni ɛɛ, -amasɔyi -e =kla -o 'kpen 'na 'le do do ɛɛ?» ²⁴Zesu 'a zikpaɔ- -o ni dɔɔ: «'Ka -o 'ka 'yini- zii' 'egbenɛle, 'bheɛ- 'ka 'yi -o ni 'zi -za 'la ma 'ka 'bhe dɔ ɛɛ? -Jan mu 'la yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'ka 'laa 'mu 'yima-, 'bheɛ- 'ka 'laa -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ dɔ. ²⁵Wlan 'ɛ ni, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'gwlaan- mu laa nu le mu 'silɛ- -li, 'bheɛ- le mu laa nu yaale -li 'gwlaan- mu 'kɔɔ, 'duŋ- -o nu bolɛ 'bhii- -mlɛkɛ' mu a pɛ bogbɛya 'ɛ gbɛɛn- lafle' 'yi. ²⁶'Bheɛ- gbaa mu bweza 'ɛ gale ba, 'ka 'laa 'bhe -za 'lɛɛ- tapele -lido' Moizi -a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, -yri lunɛ- -za 'ɛ yɔɔndɛle -o yɛ 'la =kɔɔ bhe ɛɛ? -Waanbhaa' -jan 'lɛɛ- 'bheɛ- =woa Moizi ni 'kaa: <'Mi -le 'ke Abraamu a -Waanbhaa' 'le, 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- 'ke Izaki a -Waanbhaa' 'le, 'bhe 'pegee Zakɔbu a -Waanbhaa'.'»²⁷Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhe -jan 'ɛ 'bhe 'a zɔn -kɔɔ' ni 'bhii- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'la bhe -woo -o -yɛɛ ma. 'Bheɛ- mɛɛ -yɛɛma mu -le -Waanbhaa' gba, mɛɛ gbaa mu laa 'bhe kle. 'Ke 'ka 'kpee ma, gbaa mu laa bwe gale ba, 'bhe bhla 'ɛ ba, 'ka 'yinile -o 'egbenɛle 'dɛ.»

²³Gbaa mu bwe yi 'ɛ 'le gale ba, le mi 'ɛ nu bolɛ -o -de 'gbu -la ni ɛɛ, -amasɔyi -e =kla -o 'kpen 'na 'le do do ɛɛ?» ²⁴Zesu 'a zikpaɔ- -o ni dɔɔ: «'Ka -o 'ka 'yini- zii' 'egbenɛle, 'bheɛ- 'ka 'yi -o ni 'zi -za 'la ma 'ka 'bhe dɔ ɛɛ? -Jan mu 'la yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'ka 'laa 'mu 'yima-, 'bheɛ- 'ka 'laa -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ dɔ. ²⁵Wlan 'ɛ ni, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'gwlaan- mu laa nu le mu 'silɛ- -li, 'bheɛ- le mu laa nu yaale -li 'gwlaan- mu 'kɔɔ, 'duŋ- -o nu bolɛ 'bhii- -mlɛkɛ' mu a pɛ bogbɛya 'ɛ gbɛɛn- lafle' 'yi. ²⁶'Bheɛ- gbaa mu bweza 'ɛ gale ba, 'ka 'laa 'bhe -za 'lɛɛ- tapele -lido' Moizi -a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, -yri lunɛ- -za 'ɛ yɔɔndɛle -o yɛ 'la =kɔɔ bhe ɛɛ? -Waanbhaa' -jan 'lɛɛ- 'bheɛ- =woa Moizi ni 'kaa: <'Mi -le 'ke Abraamu a -Waanbhaa' 'le, 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- 'ke Izaki a -Waanbhaa' 'le, 'bhe 'pegee Zakɔbu a -Waanbhaa'.'»²⁷Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhe -jan 'ɛ 'bhe 'a zɔn -kɔɔ' ni 'bhii- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'la bhe -woo -o -yɛɛ ma. 'Bheɛ- mɛɛ -yɛɛma mu -le -Waanbhaa' gba, mɛɛ gbaa mu laa 'bhe kle. 'Ke 'ka 'kpee ma, gbaa mu laa bwe gale ba, 'bhe bhla 'ɛ ba, 'ka 'yinile -o 'egbenɛle 'dɛ.»

²⁵Wlan 'ɛ ni, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'gwlaan- mu laa nu le mu 'silɛ- -li, 'bheɛ- le mu laa nu yaale -li 'gwlaan- mu 'kɔɔ, 'duŋ- -o nu bolɛ 'bhii- -mlɛkɛ' mu a pɛ bogbɛya 'ɛ gbɛɛn- lafle' 'yi. ²⁶'Bheɛ- gbaa mu bweza 'ɛ gale ba, 'ka 'laa 'bhe -za 'lɛɛ- tapele -lido' Moizi -a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, -yri lunɛ- -za 'ɛ yɔɔndɛle -o yɛ 'la =kɔɔ bhe ɛɛ? -Waanbhaa' -jan 'lɛɛ- 'bheɛ- =woa Moizi ni 'kaa: <'Mi -le 'ke Abraamu a -Waanbhaa' 'le, 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- 'ke Izaki a -Waanbhaa' 'le, 'bhe 'pegee Zakɔbu a -Waanbhaa'.'»²⁷Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhe -jan 'ɛ 'bhe 'a zɔn -kɔɔ' ni 'bhii- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'la bhe -woo -o -yɛɛ ma. 'Bheɛ- mɛɛ -yɛɛma mu -le -Waanbhaa' gba, mɛɛ gbaa mu laa 'bhe kle. 'Ke 'ka 'kpee ma, gbaa mu laa bwe gale ba, 'bhe bhla 'ɛ ba, 'ka 'yinile -o 'egbenɛle 'dɛ.»

'Tonj 'la -za 'gbu -o 'eglwale -Waanbhaa' -yre 'yi
(Matie 22.34-40; Luki 10.25-28)

²⁸ 'Tonj daan mi do Zesu 'pegee 'woo- mɛɛ mu 'ɛ -waa' zaabɔ wli 'ɛ =maa. 'Bhɛ 'a =ya 'bhii- Zesu -jan 'ɛ 'lɛkwan- 'elrele *Saduse mu* 'ɛ ni. 'Bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'e 'mabɛɛnle Zesu -din, 'ke 'bhɛ 'a 'lɔkɔpale 'tɛ dɔɔ: «'Tonj 'ɛ -dela -za 'gbu -o 'eglwale -o 'kɔɛn ba ɛɛ?» ²⁹ Zesu 'a zikɔpaa- 'a ni dɔɔ: «'Tonj 'la 'bhɛ -za 'gbu -o 'eglwale 'bhɛ -le -gɛ: «*Izraeli mɛɛ mu, -ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, Mɛɛzan -kɔɔa' -Waanbhaa' 'ɛ, 'bhɛ -le 'ke Mɛɛzan do -kɔɛn 'le.*»³⁰ 'Yaa- Mɛɛzan -Waanbhaa 'ɛ, -za 'sɔ 'e ni 'e zru oo, 'e 'nii- oo, 'e 'kpeɛjan- oo, 'bhɛ 'pegee 'e fangan- 'ɛ 'kɔɛn 'le.»³¹ 'Tonj 'la 'bhɛ tɛn 'bhɛ zi 'bhɛ -le -gɛ: «'E -vindo' mi -za 'sɔ 'e ni 'bhii- 'e 'gbu -za sɔ 'e 'gbu ni gɔɛn- 'la gbɛɛn- bhɛ.» 'Tonj 'bhɛɛke -za 'laa -o 'eglwale 'ke 'bhɛ kan 'bhɛ 'tonj plɛ 'la bhɛ 'mu ta.»³² 'Bhɛ 'Tonj daan mi 'ɛ pe Zesu ni 'tɛ dɔɔ: «'O Daan mi, 'bhɛ -o 'elrele, 'e wlan -la -pia 'bhɛ 'le bhɛ dɔɔ -Waanbhaa' -bhɛɛke' 'laa -o -Waanbhaa' blaɛn, 'ke yaa 'e go -a do -kɔɛn ba. ³³ 'Bhɛɛ- 'ke -Waanbhaa' -za sɔ mɛɛ ni -a zru oo, -a 'kpeɛjan- oo, 'bhɛɛ- -a fangan- 'ɛ 'kɔɛn 'le, 'bhɛ 'pegee 'ke -a -vindo' mi -za sɔ -a 'gbu ni 'bhii- -a 'gbu gbɛɛn-, 'bhɛ mabhaabɔ wi 'kɔɛɛle 'sra- ka mu 'pegee 'sra-ka 'ɛ -glɔɔn mu 'ɛ 'kɔɛn ta -Waanbhaa' -yre 'yi.»³⁴ Zesu 'a 'yele- 'tɛ 'bhii- 'yee 'Tonj daan mi 'ɛ -e -jan 'ɛ 'lɛkwan- yikan' 'le, 'ke -ya pele -a ni 'kaa: «-Waanbhaa' a -bhɛɛgbɛya 'ɛ yaa -o -li 'e ma 'eg- bɔɔnle.» 'Bhɛ blaɛn, yaa dɔɛ mɛɛ -bhɛɛke' 'kpeɛ 'ke 'bhɛ Zesu 'liila- -a -lɔkɔpalele 'ezin-.

Mɛɛ -Bhee Mi -kɔɔɔn Krisi 'ɛ yaa -o 'ke Davidi 'nranɛ- 'tɛ 'le

(Matie 22.41-46; Luki 20.41-44)

³⁵ Zesu 'yaa- mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi bhla 'la ba -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la, 'ke -yoo -lɔkɔpale dɔɔ: «-E =kla 'nale- 'bhɛɛ- 'Tonj daan mu 'ɛ -wa pe dɔɔ Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔn 'ɛ -yoo 'ke Davidi 'nranɛ- -la 'le ɛɛ? ³⁶ -Amasɔyi Lii 'Wɛɛ 'ɛ -jan =kɔɔa -Bhɛɛgbɛ *Davidi 'gbu 'lii dɔɔ: «*Mɛɛzan -Waanbhaa' 'a =pia 'an pɛ Mɛɛzan 'ɛ ni dɔɔ: Yala- 'ɛ -din 'tɔɔɔ ma yaayɛ 'ɛ =nɔɔ, 'sani- 'ɛ yan 'e 'sɔɔnii mu 'ɛ klelele 'e gaanlape 'le.*»³⁷ 'Ke Davidi 'gbu Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔn Krisi sii «Mɛɛzan». 'Bhɛɛ- -e sɔ klele 'ezin- -a -nranɛ 'le 'nale- -a ma ɛɛ?» -Zamaa' 'srɛ do 'la 'yaa- 'mu 'trɔnkpa zii' Zesu ni, bhɛ -jan mu 'ɛ 'yaa- 'sɔ zii' 'mu ni.

Zesu -o mɛɛ mu 'ɛ 'kpeɛkan zii' 'Tonj daan mu 'ɛ ba zayi'

(Matie 23.1-36; Luki 20.45-47)

³⁸ Zesu 'yaa- mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi bhla 'la ba -ya =pia -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele 'Tonj daan mu 'ɛ ma. 'Kaanle- sɔ -o ni dunɛ- gbɔɔn mu 'le -o ta, 'bhɛɛ- -e sɔ -o ni 'ke -woo 'pubɔ- 'elrele 'plɛɛ 'kpaan- mu 'ɛ ta. ³⁹ 'Wole- zilɛɛ- yaayɛ -lrele' mu 'ɛ makun Zuufu mu daanfɛ' mu 'ɛ =la, 'bhɛ 'pegee peleyɛ gbɛɛn mu 'ɛ =nɔɔ. ⁴⁰ -O glaanle mu 'kɔɔɔ- mu 'ɛ 'kɔɛn yan -dawlɛ' ma. 'Bhɛɛ- -o mɔ -o 'seriwole ma -Waanbhaa' ni -o 'gbu zɔɔn zayi'

mɛɛ mu -yre ta. 'Bhɛla- -zayi', -o nu -o 'kitikanlɛ 'eyɔɔle 'ke 'bhɛ kan mɛɛ mu 'ɛ 'kɔɛn ta -Waanbhaa' ba.»

Glaanle do 'kɔɔɔ- naza -Waanbhaa' ni
(Luki 21.1-4)

⁴¹ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la, Zesu 'yaale- -lɛk- lalɛ -yaa 'sra-ka go -gɔɔli' bɔ -kooɛ 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- -e -yaa mɛɛ mu 'ɛ gbɛ zi -gɔɔli 'zi -waa' -gɔɔli' bɔɔgbɛya 'ɛ ma -kooɛ 'ɛ 'yi. Pɛzan -bebe 'yaa- -gɔɔli' -bebe bɔ 'zi 'yee- -kooɛ 'ɛ 'yi. ⁴² 'Bhɛ =nɔɔ bhɛ, 'ke -yɛn ma glaanle do nule-, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ -gɔɔli' piinɛ- plɛ bɔɔle- -kooɛ 'ɛ 'yi. 'Bhɛ mu laa -yaa 'tanɔɔ plɛ bhɔ. ⁴³ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Zesu -yaa' -kɔɔɔn mu 'ɛ 'siile, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ɛ 'sɔɔɔɛ- 'ɛ ma dɔɔ glaanle 'kɔɔɔɔɔ- 'lɛɛ- -e -gɔɔli' yeke- 'la =bwa -kooɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛ 'yiya- mɛɛ -vin mu 'ɛ 'kɔɛn -gɔɔli' yeke- 'la =bwa 'bhɛ ni. ⁴⁴ -Amasɔyi mɛɛ -vin mu 'ɛ -o waa -naflo 'ɛ sa -la =sia, 'bhɛɛ- -o 'bhɛ =bwa 'ke 'sra-ka 'le. 'Dun- 'yee- glaanle 'lɛɛ-, -ya 'tɔɔa- -gɔɔli' 'ɛ 'bhɛɛ- 'kɔɛn =naa 'ke 'sra-ka 'le. -Zake' 'laa bɔɔle -a 'kɔɔ 'ezin-, 'ali- 'ke 'bhɛ kle -yaa' pɛbhɛ ma pɛ 'le.»

Zesu -o -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ 'wiza- 'ɛ 'lɛɛjan- wo 'zi

(Matie 24.1-4; Luki 21.5-6)

13 Zesu 'pwe bhla 'ɛ zi -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la, 'ke -yaa' -kɔɔɔn mu 'ɛ do 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, vlɛ -kɔɔɔn 'lrele- mu 'lɛɛ- 'pegee 'fɛg- wɛ- -gbɛɛ mu 'lɛɛ- dɔɔgbɛya 'ɛ -gɔɔli doo!» ² Zesu 'a zik- ɔpaa- -a ni dɔɔ: «'E 'yre -o 'bhɛ 'fɛ dɔɔgbɛya -gbɛɛ -gbɛɛ mu 'lɛɛ- ma ɛɛ? Yi do ta, -o nu 'fɛ mu 'lɛɛ- 'kɔɛn 'wilɛ-, 'bhɛɛ- -o nu vlɛ -kɔɔɔn mu 'ɛ 'kɔɛn 'klaalɛ-, 'bhɛɛ- 'woo- vlɛ -kɔɔɔn mu 'la -gɛ, -o do 'kɔɔ 'laa nu bɔɔle 'eke- ta -gɛ 'ke 'bhɛ 'laa balaa'.»

'Drunyan 'lɛyan bhla zi -tɔɔmasie mu

(Matie 24.3-14; Luki 21.5-19)

³ 'Bhɛ blaɛn, Zesu -ja yaalɛ *Olivi diiɛ* vlɛ gɔɔn 'ɛ ta, 'bhɛɛ- -ya -lɛklaa -Waanbhaa' Gba 'fɛ -Gbɛɛ 'ɛ ba -yre ta. Pɛri 'pegee Zaki, 'bhɛɛ- Zaan 'pegee Andre, 'bhɛ mu do -kɔɔn -le 'yaa- -din, 'bhɛɛ- 'mu 'a -lɔkɔpaa 'kaa: ⁴ «'E -jan mu 'la =woa bhɛ, 'ke 'bhɛ -za mu 'ɛ kle bhla 'ɛ =bh- wa 'o nu 'bhɛ dɔɔle -tɔɔmasie 'ɛ -dela ma ɛɛ? 'Bhɛɛ- -o bhɔ 'waati 'ɛ 'bhɛ 'pe 'o ni.»

⁵ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Zesu -jan 'ɛ 'sile, 'bhɛɛ- 'ke -ya 'pele- 'sanle -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele, 'ke mɛɛ 'kɔɔ- 'kɔɔ 'laa 'ka 'yini- ⁶ -Amasɔyi, mɛɛ -bebe nu nule, 'mi 'tɔ 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -o nu -a pelɛ dɔɔ 'wole- -Waanbhaa' Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔn 'la 'kpa -janwoa, 'bhɛ 'le! 'Bhɛ klegbɛya 'ɛ 'yi, -o nu mɛɛ -bebe 'yiniɛ. ⁷ 'Ke 'ka 'ka -din gwɛɛɛn wli -maa, 'bhɛ 'pegee 'ke 'ka yɛ gbɔɔn =nɔɔ gwɛɛɛn wli mu -maa bhla 'la ba, 'ka 'laa -gbɛɛɛn'. -Amasɔyi -a -lɛɛɛɛ -o dɔɔ 'bhɛ -za mu 'ɛ 'mu -le nu klele 'elwale 'pe. 'Dun- 'bhɛ 'laa nu klele 'ke 'drunyan 'lɛyan bhla 'ɛ 'le. ⁸ 'Si do nu -wɛɛɛn 'si 'bhɛɛke do 'kaama-, 'bhɛɛ- -bhɛɛgbɛ do a 'kleɛn 'yi mu nu -wɛɛɛn -bhɛɛgbɛ 'bhɛɛke do a 'kleɛn 'yi mu 'kaama-. 'Trɛ nu bɛɛnɛ, 'bhɛ 'pegee -gu mu nu dɔɔle yɛ -bebe =nɔɔ. 'Bhɛ -za mu 'ɛ nu klele -yɛn mu 'ɛ zisanɛɛ 'le,

'bhii- 'ke le do -bla =zian -a ta -e -yrenbhle' gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. ⁹ 'Dun- 'ka mu, -ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele! -Amasɔyi, mɛɛ mu nu gele 'ka 'le -klu ta; -o nu 'ka tafɛle 'ke gbanbhle mu 'le Zuufu mu daanfɛ' mu 'ɛ =la. -O nu gele 'ka 'le -janmatii mu 'pegee -bhleɔgbe mu 'ɛ ba 'mi 'tɔ 'ɛ -zayi'. 'Ke 'bhe =kla 'tɛ, 'ka nu klele 'ɲ 'srɛ mu 'le 'bhe -yrɛ mu 'ɛ 'kpen =nɔɔ. ¹⁰ 'Sani- 'drunyan 'yan bh- la 'ɛ 'bhɔ, -yoo 'ke -za 'le 'ke 'an -Jan 'Nrɛle- 'ɛ -wa wo 'trɛ ta 'si mu 'ɛ 'kpen ni 'pe.» ¹¹ «'Ke -o 'ka =kwan, 'bheɛ- 'ke -o ge 'zi 'ka 'le -klu ta 'ka 'kitikan zayi' bhla 'la ba, 'ka nu -jan yeke- 'la 'wole-, 'ka 'laa 'bhe yienkanle 'elwale 'pe. 'Dun- 'ke 'ka =bhwa ye, -jan 'la -Waanbhaa' 'bhe dɔle- 'ka 'kpee 'ka 'kitikan bhla do 'kpɔ 'ɛ zi bhe, -ka 'bheɛ- 'wo. -Amasɔyi 'bhe -jan 'ɛ 'bhe 'laa nu dale 'ka mu 'gbu ba, 'dun- 'bhe nu dale Lii 'Wɛɲ 'ɛ 'bhe a -glɔɔya' 'ɛ 'bheɛ- ba.» ¹² «Mɛɛ do nu -a nɛɛnɛ- do -lenale mɛɛ mu ni 'bheɛ- 'mu 'bhe dɛ, 'bheɛ- -nɛ dɛ nu 'bheɛ- 'yansi za 'ɛ klele 'bhe 'nɛ 'ɛ ni. -Nɛ mu nu -wlenle' -o yape mu 'ɛ 'kaama- 'bheɛ- -o 'mu dɛ. ¹³ 'Ka ven nu 'sile- mɔkpen' yin 'lii 'mi 'tɔ 'ɛ -zayi'. 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe -yren 'mu 'ɛ 'kpen 'yikwan= 'ke 'bhe ge 'tenle- -o -leyanle ma, 'bhe zan nu gole -za 'yi.»

-Za 'kɔɔ- 'kanle- -a -dan' ta
(Matie 24.15-28; Luki 21.20-24)

¹⁴ «Pɛ 'la vensi -Waanbhaa' yin 'lii, 'ka nu 'bhe 'yaale- yeɛ *Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la 'ke -ya 'trinɔɔ-. 'Ke mɛɛ 'la zan -o -jan 'lɛɛ tape 'zi, 'bhe zan dɔ klen 'ke -ya -yima' 'elrele. 'Bhe 'waati 'ɛ ba, 'ke mɛɛ 'la zan mu =kla Zude 'kleɛn 'ɛ 'yi, 'mu blasan- 'mu -lɛɛ vlɛ gɔɔn mu 'ɛ 'yi ye. ¹⁵ 'Bhe 'waati 'ɛ ba, 'ke mɛɛ 'la zan -o 'bhe a 'fɛ 'ɛ 'wiɲɲ-, 'bhe zan laa pele dɔɔ 'bhe -o zinale, 'bheɛ- -e wlale- -yaa' 'fɛ 'ɛ =la, -a maza -o pɛ 'la ma 'bhe 'si zayi'. ¹⁶ 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan=kla 'bhe ba gba la 'bhe 'waati 'ɛ ba, 'bhe zan laa pele dɔɔ -e niinale -a ba 'fɛ 'lɛ ma, -a ta dunɛ- tralape 'si 'si zayi'. ¹⁷ 'Bhe yi mu 'ɛ 'le, 'ke le mu 'la kpele =kla 'bhe 'waati 'ɛ ba, 'bhe 'pegee 'ke le mu 'la 'nɛ mu =kla -yɔn ma, 'mu 'nise- -yren ma! ¹⁸ -Ka 'ka 'seriwo -Waanbhaa' ni, 'kooko- 'bhe 'waati 'ɛ yaa kle -niinii' 'kpa bhla zi. ¹⁹ -Amasɔyi, 'bhe yi mu 'ɛ nu klele 'eyɔɔle gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -a 'san -Waanbhaa' 'drunyan kle 'ke 'bhe nu 'tenle- -zɔn ma, 'bhe 'yansi -yrenbhle' gbɛya 'laa baale -lido' bhaaplɛɲ mu ta 'bhe gbɛɛn-. 'Bheɛ- 'kee- ge 'tenle- 'drunyan 'leyanle ma, 'bhe 'yansi -yren 'laa nu baale -o ta. ²⁰ 'Ke Mɛɛzan -Waanbhaa' laa 'bhe -yren 'kpa yi mu 'ɛ 'ke 'kanle- -o lii, mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -yaa nu 'sɔle- gole- -za 'yi. 'Dun- -e mɛɛ 'la zan mu makwan- gban -yaa pɛ mu 'le, -e 'yee- -yren 'kpa yi mu 'ɛ 'ke 'kaan -o -lii, 'mu -la -zayi'. ²¹ 'Ke mɛɛ 'ke 'a =pia 'ka ni bhla 'la ba 'kaa: <-Ka 'ka 'yɛkpa, Mɛɛ -Bheɛ Mi -Kpɔɔɔ Kɛri 'ɛ -yoo -gɛ>. 'Bheɛ- <-Ka 'ka 'yɛkpa, -yoo laale!> 'Ka 'laa 'ka 'kpale- -a -yi. ²² -Amasɔyi bhla ma mɛɛ mu nu -wlenle', 'bheɛ- -o nu a pele dɔɔ 'wole- 'ke mɛɛ -bheɛ mu -kpɔɔɔ 'gbu 'ɛ 'le, 'bheɛ- bhla ma -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu nu nule 'ezin-. -O nu 'sɔle- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu klele, 'kooko- 'ke 'bhe sɔ klele-, 'bheɛ- -o gbɛɔɔ -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu makwan- gban 'mu -yinile

ta. ²³ 'Ka mu, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele! 'Nj 'ka 'kpeelɛlakaan -gɛ bhe 'bhe -za mu 'ɛ 'kpen 'le.»

Bhaaplɛɲ Gbe 'ɛ 'nuza-
(Matie 24.29-31; Luki 21.25-28)

²⁴ «'Bhe yi mu 'ɛ 'le, 'bhe -yren 'kpa yi mu 'ɛ 'kanle- blaɛn, -yɛɛbhe laa nu -bhile' -li, -e nu klele 'ke -gblo 'le, 'bheɛ- mɛɛ laa nu 'sɔle- -bhile' 'ezin-. ²⁵ 'Bheɛ- mɛɛ- lenne mu 'ɛ nu baale. -Glɔɔya' mu 'la lafle' 'yi pɛ mu kun 'bheɛ- waa sɔ baale', 'mu nu bɛɛnɛ. ²⁶ 'Bhe bhla 'ɛ ba 'tɛ, 'ka 'yɛ nu 'kpale- *Bhaaplɛɲ Gbe 'ɛ 'nule- ma lafle' -gblɛn mu 'ɛ 'yi, -yaa' -glɔɔya' -gbɛnɛ 'ɛ 'le, 'bhe pegee -a -lɛgbɛya -yɛyɛra 'ɛ 'le. ²⁷ 'Bhe klele 'tɛ, -e nu -yaa' -mɛɛ mu 'ɛ winbɔle -e mɛɛ 'la zan mu makwan-, 'mu -lɛkpayɛ =nɔɔ 'eke- ta, 'ke 'mu da -yɛɛbhe -wlenyɛ' 'pegee -a baayɛ =nɔɔ, 'bheɛ- 'ke 'bhe ge 'kpale- lafle' 'pegee 'trɛ -danɲa' mu ta.»

Figi diiɲ 'ɛ 'bhe -kɔɔ' daan -za 'ɛ -dela -le ɛɛ?
(Matie 24.32-35; Luki 21.29-33)

²⁸ «-Ka figi diiɲ 'ɛ 'klɔsikon doo, 'bheɛ- -ka -za daan -a ma: 'ke -a -yi 'ɛ 'paa- -a gbɛ mu 'ɛ 'yi, 'bheɛ- 'ke -a -laa mu 'ɛ 'tɔɔnle- -saan -a ta bhla 'la ba, 'kaa 'yaango- 'bhii- la ban bhla 'ɛ =bhwa 'e -din. ²⁹ 'Bhe klegbɛya do 'ɛ 'yi, 'ka mu 'ezin-, 'ɲ -za mu 'la =pia 'ka ni bhe, 'ke 'ka 'mu klele -ya bhla 'la ba, -kaa 'yaango- 'bhii- Bhaaplɛɲ Gbe 'ɛ 'nu bhla 'ɛ =bhwa 'ka -din gban. ³⁰ 'Mi pɛ 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- 'ɛ ma dɔɔ: mɛɛ 'la zan mu -o -yrɛ ma -zɔn, -o 'kpen gale plɛɲ-, 'ke -za mu 'lɛɛ- 'kpen =bhwa gban. ³¹ 'Lafle' 'pegee 'trɛ nu 'kanle- 'dun- 'an pɛ -jan mu 'ɛ waa nu 'kanle- -titi.»

-Waanbhaa' do -kplɛn -le 'drunyan 'leyan yi 'ɛ dɔ
(Matie 24.36-44)

³² Zesu pɛ 'ezin- dɔɔ: «-Za mu 'lɛɛ- kle yi oo, -o kle 'waati oo, mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa 'mu dɔ. 'Kee- kpa lafle' 'yi -mɛɛke' 'pegee -Waanbhaa' Gbe 'gbu 'ɛ ta oo, -o 'kɛdo- 'kpɔ 'laa 'mu dɔ, 'ke yaa 'e go 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' do -kplɛn ba. ³³ -Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'ka 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le, -amasɔyi 'ka 'laa 'bhe 'waati 'bhɔ bhla 'ɛ dɔ. ³⁴ -E nu klele 'bhii- mɛɛ do geza gben ta: -a ge bhla 'ɛ zi, -e -yaa' 'fɛ 'ɛ gbɛkpaa -yaa' 'fa -la yewone mu 'ɛ 'kɔɔ. -E ye 'ɛ 'yicienna -o 'kpen ma do do, 'bheɛ- -ya =pia 'fɛ gooba mi 'ɛ ni dɔɔ 'bhe bo 'fɛ 'ɛ -klɔsikonle ma, 'bheɛ- 'bhe 'yri 'laa gole 'bhe 'gbu -za 'le. ³⁵ 'Bhe gbɛɛn- bhe, 'ka mu 'gbu 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le 'dɛ, -amasɔyi 'ka 'laa 'fɛzan- 'ɛ 'niina- bhla 'ɛ dɔ, -e nu klele yroma -la zi oo, blanɔɔɛyi oo, maagwlen -we bhla 'ɛ ba oo, 'bhe 'pegee zɛwanzi, 'ka 'laa 'bhe dɔ. ³⁶ 'Kee- =nwa 'ka 'yibɛɛnnazi, bhaa yaa bhɔle 'ka ta yi pla. ³⁷ 'Mi 'kɛla 'wo zii' 'ka ni -gɛ, 'mi 'bheɛ- do 'kpɔ 'ɛ wo mɔkpen' ni dɔɔ: <'Ka 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le.»

ZESU DĒYRĒ 'PEGĒE -A BWEYRĒ GALE BA ZERUZALEMU

Zuufu -kunlii' mu 'ε -woo 'dukpa zii' Zesu ma 'bhεε- -wa dε

(Matie 26.1-5; Luki 22.1-2; Zaan 11.45-53)

14 -Yrekpaa' plε -yaa Paki 'feti yi 'ε 'lεε, 'bhε 'pegeε 'bluu mu 'la waa -yaa 'mu -pεε 'ε wlen 'ke 'sekε 'le, 'bhε 'feti 'yi 'ε. 'Sraka 'lεna -kunlii' mu 'ε 'pegeε 'Toŋ daan mu 'ε -o -yaa Zesu 'kunyrε- -glin 'zi -dawli' ma, 'bhεε- -wa dε. ² 'Duŋ-, -o -yaa pe 'zi 'eke- ni 'kaa: «-Kɔɔ' 'laa 'bhε klεlε 'feti 'waati 'ε ba, 'kebhlaale -kɔɔa' mεε mu 'ε nu -wlenlε' 'eke- ma.»

Le do -lasiklɔ =klaa Zesu 'wiinj-

(Matie 26.6-13; Zaan 12.1-8)

³ 'Bhε 'waati 'ε ba, Zesu 'pegeε -yaa -klanlanε mu 'ε 'yaa- Betani -wa 'ε ta 'gwlaan- do a 'fε 'ε =la; 'bhε 'tɔ -le -yaa Simɔ, 'bhεε- -kpaan -yaa 'bhε ma -sɔ. -O -yaa pεbh- le 'zi 'waati 'la ba, 'ke le do nule- wlalε -o ta. Buteli bhɔ gbɔɔɔ -lrele' do -yaa 'bhε le 'ε 'kɔɔ, 'bhε buteli 'ε klεle -yaa 'ke 'vεrε -gɔɔɔɔ 'la -o -yaa 'bhε sii *alibatri* 'bhεε- 'le. -Lasiklɔɔ -gblen 'nrālε- 'plεεle- do -le -yaa 'bhε buteli 'ε 'yi. 'Bhε 'yi 'tε, 'ke 'yee- le 'ε -e 'bhε buteli 'ε 'wile, 'bhεε- 'ke -ya -yi -lasiklɔɔ 'ε 'klaale Zesu 'wiinj-. ⁴ Mεε 'la zan mu -yaa 'bhε 'yrε 'ε =nɔɔ ye, -o 'ke mu -o zrupliila, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Le 'lεε -yoo -lasiklɔɔ -gblen 'nrālε- 'lεε 'sīε zii' win 'ε -dela ma εε? -E 'bhε 'sīε zii' bhaama -mela ma εε? ⁵ -O -yaa sɔ a gɔɔɔle- *denie* -gɔli' 'tanbha -kεmε yaga (300) 'ε tralapε 'le; 'bhεε- -o 'bhε -gɔli' 'ε na 'kɔɔflεŋzan mu ni!» -O 'bhε le 'ε 'tɔɔɔia- 'eyɔɔle. ⁶ 'Duŋ- Zesu 'a zikpaa- -o ni dɔɔ: «-Kaa 'to 'srɔ! -Mεle =kla 'bhεε- 'ka -o -a zrubatεdɔ zii' εε? -E -za 'wlan -la =kla 'ŋ ni bhε. ⁷ -Amasɔyi, 'kɔɔflεŋzan mu -o 'ka 'plεŋ- yikpεn ta, 'bhεε- 'ke 'waati 'oo 'waati 'la =swa 'ka ni, 'ka sɔ -za 'wlan klεle- 'mu ni, 'duŋ- 'mi 'laa nu bolε 'ka -din 'waati 'ε 'kpεn ba. ⁸ Le 'lεε gbεswa- 'kela klεle ta, -e 'bhεε- =kla. Drɔɔɔn', -e -yaan gban -lasiklɔɔ 'klalεle 'ŋ gbaa 'ε ta -a binle -lεε. ⁹ 'Mi 'gbu pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwεε- ma 'kaa 'ke -Jan 'Nrālε- 'ε 'wole- =zian yrε 'oo yrε 'la =nɔɔ, 'drunyan 'ε 'kpεn 'yi, -o nu le 'lεε klεza 'ε 'yigɔɔɔlε 'bhε =nɔɔ, 'kooko- yee- le 'ε -za dɔ mεε mu 'ε 'kpee.»

Zudasi -o -a zi 'bhii- -e Zesu 'lεna- 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε ni

(Matie 26.14-16; Luki 22.3-6)

¹⁰ Zesu a -klanlanε vu ta plε mi 'la -o -yaa 'bhε sii Zuda Isikariɔti -ja 'tεnlε- 'Sraka 'lεna -kunlii mu 'ε ma, 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ -ya zi 'bhii- -e Zesu 'lεna -o ni. ¹¹ 'Bhε -jan 'ε =swa 'mu ni 'egbenele, -ayile 'ke 'mu 'a 'pele a ni dɔɔ 'mu nu -gɔli' 'nalε- -a ni. -A 'san 'bhε yi 'ε ma, Zudasi gbε -yaa nu 'sɔlε- Zesu 'kunle- ta gɔɔɔ- 'la gbεεn-, -e -yaa 'bhεε- klε bhla -lrele' 'ε -glin 'zi.

Zesu 'pegeε -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo Paki 'ε ta pε 'ε 'bhle zii'

(Matie 26.17-25; Luki 22.7-14; 22.21-23; Zaan 13.21-30)

¹² 'Bluu 'la waa -yaa 'bhε -pεε 'ε wlen 'ke 'sekε 'le, 'bhε 'bhle 'feti yi -lwa 'ε 'le, Zuufu mu 'ε 'yaa- -bhlaa gwlen bhlonε- mu -la dε, 'bhεε- -woo klε 'ke 'sraka 'le -o gole 'ε luya 'yi 'bhε -zayi'. 'Bhε 'yi 'tε, Zesu a -klanlanε mu 'ε -wa -lɔɔkpaa dɔɔ: «'Yoo- -a zi 'bhii- -kɔɔ' ge -kɔɔa' Paki 'feti 'ε ta kpo 'ε klε 'naa ma εε?» ¹³ 'Bhεε- Zesu -yaa' -klanlanε plε winbwa-, 'ke -ya pele- 'mu ni: «-Ka ge -wa 'la bhε -a ta, 'ka 'lε nu 'palε- 'ke mεε do 'le, -yi gbɔ do -o -a wiinj-, -ka dɔ -a zi. ¹⁴ 'Kee- -ja wlalε 'fε 'la =la, -ka wla -a zi 'bhε =nɔɔ, 'bhεε- -ka 'bhε 'fεzan- 'ε lɔɔkpa' dɔɔ: «'O Daan mi 'ε pe 'o nu 'e 'lɔɔkpa dɔɔ 'yee- 'pegeε -yaa' -klanlanε mu 'ε nu -waa' Paki 'feti 'ε ta pε 'ε 'bhlele- 'fεkpee 'la =la 'bhε -o naa -a ma εε?» ¹⁵ 'Ke 'bhε =kla, 'fεzan- 'ε nu -yaa' 'sangaso 'kpee gblaana 'ε do zɔɔɔlε 'ka ni. 'Bhε magaanle -o 'elrele gban, 'bhε 'pegeε mεε mazadɔ pε yεkε- 'la ma 'bhε -o 'bhε =la. 'Ka nu -kɔɔa' pε Paki 'feti 'ε ta kpo 'ε klεlε -kɔɔ' ni 'bhεε- =nɔɔ. ¹⁶ -Yaa' -klanlanε plε 'ε -o gele 'tε, 'ke -o wlalε- -wa 'ε ta. -O =bh- wa pε mu 'ε 'kpεn 'lεsɔle ta 'bhii- Zesu 'a =pia -o ni gɔɔɔ- 'la gbεεn-. 'Bhεε- -o -waa pε 'feti ta kpo 'ε =kla 'bhεε- =nɔɔ.»

¹⁷ 'Bhε blaana, Zesu a -klanlanε plε 'ε 'niinaa -o -zanta'. Yromazi bhɔle 'tε, 'ke 'yee- Zesu 'pegeε -yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε -o 'nule wlalε -wa 'ε 'kpee. ¹⁸ -O -yaa pele 'zi bhla 'la ba, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwεε- 'gbu 'ε ma dɔɔ 'ka mu 'la 'ka 'pegeε 'mi -o pεbh- le 'zi 'eke- zi -gε bhε, 'ka do nu -dawli' 'kpālε- 'ŋ gbε ta, 'bhεε- -yoo 'ŋ 'lεna mεε mu ni.» ¹⁹ -Yaa' -klanlanε mu 'ε -woo wleyisriwoa, 'bhεε- 'ke -wa -lɔɔkpale 'sanle do do 'kaa: «'Mi -le 'kele- εε?» ²⁰ Zesu pe -o ni 'tε dɔɔ: «'Ka mεε vu ta plε 'ε ba, 'ke mεε 'la zan 'bhε gbε =wlaa 'ŋ gbε ta pele -koo do 'kpɔ 'ε 'yi, 'bhε klε 'bhε zan 'bhε -le 'kele-. ²¹ Wlan 'ε ni, *Bhaaplεŋ Gbe* 'ε -yoo zan gale 'bhii- -a yɔɔɔndele -o -a ba zayi' gɔɔɔ- 'la gbεεn- -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi. 'Duŋ- mεε 'la zan nu -a -lεnalε mεε mu 'ε ni, 'bhεε- -wa dε, 'bhε zan ta -yrεn! 'Ali- 'ke waa -yaa 'bhε zan 'ε ya -titi, 'bhε mabhaa -yaa bhɔ 'bhε zan 'ε ma.»

-Waanbhaa' a pεbhle 'Wenŋ

(Matie 26.26-30; Luki 22.14-20; 1 Korɛnti 11.23-25)

²² -O -yaa pε 'ε 'bhle zii' bhla 'la ba, Zesu 'bluu 'ε 'sile-, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle -a ma, 'bhεε- 'ke -ya takanle kplokplo. 'Bhε blaana, 'ke -ya nale- -yaa' -klanlanε mu 'ε ni, 'bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «-Kaa 'kun, 'ŋ 'flε 'ε 'yele- -gε.»

²³ 'Bhε blaana, 'kee- -drɔɔ pεyan- do 'sile, 'bhεε- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'bhε ma, 'kee- 'bhε 'kpale -o 'kɔɔ 'kaa -o 'kpεn 'a 'ke 'mi do do. ²⁴ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Nj yien 'ε 'yele- -gε, -bhoolaya drεε 'la -yoo -Waanbhaa' 'pegeε bhaaplεŋ mu plεŋ-, yien 'lεε- 'bhε -le 'bhε -tɔɔmasie 'ε 'le, -e -klalaa', 'kooko- -e mεε -bebe 'pegeε -Waanbhaa' kpa do ma. ²⁵ 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ 'naa nu -drɔɔ 'bhεeke 'mile- 'ezin- 'sani- 'ŋ nu -drɔɔ drεε 'la 'mile- -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya -wa 'ε ta 'bhε 'waati 'ε 'bhɔle- plεŋ-.» ²⁶ 'O yanle -Waanbhaa'

'tobho ma 'sro mu 'e 'kpalele, 'ke -o 'pwεle 'fe 'ε =la, 'bheε- 'ke -o gele- Olivi diinj vε gcoho 'ε 'wiinj-.

Zesu pe Pieri ni dco 'bhe nu 'bhe -lemadole 'egbcole -a ma

(Matie 26.31-35; Luki 22.31-34; Zaan 13.36-38)

²⁷ Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dco: «'Ka 'kpen nu 'η 'tole- a =nco, -amascoyi -a yocndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi 'kaa: «'Nj nu -bhlaa mu gooba mi 'ε dεle, 'bheε- -bhlaa mu 'ε nu 'kanle- 'eke- ma jafata.»²⁸ Zesu pe -o ni 'ezin- 'kaa: «'Dun- 'ke 'η -bwela gale ba 'waati 'la ba, 'η nu 'kanle- 'ka 'lεε -co Galile.»²⁹ 'Bhe =nco bhe, 'ke Pieri 'a 'pele 'a ni dco: «'Ali- 'ke mεε -vin mu 'ε 'kpen blasaan-, 'bheε- 'ke -woo 'e =twa -a nco-, 'mi 'naa nu 'e 'tole- a =nco -titi.»³⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dco: «'Mi pe 'e ni wlan 'ε ni dco: -zco -bi 'gbu 'lεε zi, 'sani maagwlen -wegbe' ple mi 'ε 'plen-, 'e nu 'e 'le- madole 'egbcole 'mi ma -glcoco yaga 'kaa 'yaa mi dco.»³¹ 'Bheε- 'dun-, Pieri 'bhe zikpaa- -a ni fanjan- ma 'ezin- dco: «'Ali- 'kee- =kla 'o 'pegee 'bhi dεle 'le 'eke- 'yi, 'naa nu 'η -bangole 'e 'yi -titi.» -Klanlanε -vin mu 'ε 'kpen -dwa 'bheε- -jan yεke- do 'kpo 'ε ta.

Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -ja Zetisemane -yri gba 'ε =la

(Matie 26.36-46; Luki 22.39-46)

³² 'Bhe blaen, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o -ja yre do nco-, -o -yaa 'bhe yre 'ε sii Zetisemane. -O bhole 'bhe =nco bhe 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'kaa: «-Ka yala- -ge, 'η gele- 'η 'seriwole laale.»³³ -A ge bhla 'ε zi, -e Pieri 'pegee Zaki 'bheε- Zaan 'siila-, 'bheε- 'mu -dwa -a zi. -Gblaen 'klale -saan -a -yi, 'bheε- -a blina- yiεn -yaa. ³⁴ -E pe -o ni dco: «'Nj 'blina- yiεn -o 'klekle 'ke 'bhe ge 'tenle- 'η gale ma. -Ka bo 'ka 'yre ma yreε- 'lεε- =nco -ge!»³⁵ -Ya plεngole sa -o ma, 'kee- 'klaale -a 'kpo ta 'tre ma, 'bheε- 'ke -ya 'seriwole -Waanbhaa' ni 'kaa: «'Kee co a klele-, -yrenbhle' 'waati 'yco- 'lεε 'kan 'η ma 'egbcoho.»³⁶ -E -yaa pe 'zi dco: «'Nj Dε, 'η Dε, -za 'kpen kle 'seη -o 'e ni. -Yren peyan- do 'la bhe -a plεngo 'η ma. 'Dun- 'yaa 'mi zru maza klele, 'e 'gbu -la zru maza kle.»³⁷ 'Bhe blaen, 'kee- nule- 'pwεle- -yaa' -klanlanε yaga 'ε ta, 'bheε- 'kee- bhole- 'mu ta yi pla. 'Bhe 'yi 'te, 'kee- Pieri bwele-, 'bheε- 'ke -ya pele- 'bhe ni dco: «'Simco, 'e yide zii' εε? 'Yaa 'scoε- bole- 'e 'yre ma 'ali- 'waati sanε- ba εε? ³⁸ -Ka bo 'ka 'yre ma, 'ke 'ka 'ka 'seriwo Waanbhaa' ni, 'koko- -Setran' 'laa 'ka 'yi- dan-, 'bheε- -e 'ka co -za 'yco- 'yi. Bhaaplen zru -o -a zi 'bhii- -e -za 'wlan kle, 'dun- 'bhe yεke- fanjan- 'laa -o 'ε ta.»

³⁹ -Ya plεngo gbε dreεwoa- -o ma 'ezin-, 'bheε- 'kee- bole- 'yee- -jan do 'kpo 'ε 'pele- ta -Waanbhaa' ni. ⁴⁰ -E niina- gbε dreεwole 'ezin- -yaa' -klanlanε mu 'ε ta, 'kee- bhole- 'mu yidele ta; -amascoyi, yi 'ε gbinkpa' gbε -yco' 'ε 'kco -o -yre ta, -jan 'la -o 'bhe pe Zesu ni, waa -yaa 'bhe dco. 'Bheε- -e -ja 'ezin- -a -zanta'. ⁴¹ -A nu gbε yaga mi 'ε ma -o ta, 'ke -ya pele- -o ni dco: «'Ka -o yide 'zi εε, 'bheε- 'ka -o 'ka 'yitre zii' -li εε? 'Bhe =swa 'bhe 'yi, 'waati 'ε =bhwa. -Ka 'ka 'yreka! -O nu -dawli' 'kpale- Bhaaplen

'Gbe 'ε gbε ta, 'bheε- -wa 'lεna -za 'yco- kle mu 'ε ni, 'bhe 'waati 'ε =bhwa. ⁴² -Ka 'ka 'wlen-, -kco' ge! -Ka 'ka 'yreka- pa doo, mεε 'la zan nu -dawli' 'kpale- 'η gbε ta, 'bheε- -yoo 'η 'lεna- mεε mu ni, yaa -o -li -kco' ma 'egbcoho.»

Zesu 'kunyre- mεε mu 'ε 'kco

(Matie 26.47-56; Luki 22.47-53; Zaan 18.3-12)

⁴³ Zesu 'yaa- 'bhe -jan 'ε 'wo zii' bhla 'la ba, 'ke Zuda 'pwεle -a -yi. Zesu a klanlanε vu ta ple 'ε do -le -yaa 'kele-. -Zamaa' 'srε -gbεε do -yaa -a zi, -gcoho 'pegee 'beni mu 'le 'mu 'kco. 'Sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee 'Toη daan mu 'ε, 'bheε- -waa' 'gwlaan- gblaen mu 'ε 'mu -le -o winbwa- Zesu 'kunyre- =nco. ⁴⁴ 'Yee- Zuda 'la =kla Zesu 'lεna mi 'le mεε mu 'ε ni, -e Zesu 'kungbeya -tco masie do -zronna Zesu 'kun mu 'ε ni dco: «'Ke 'η mεε 'la zan -tuubwa 'yele- 'kele-. -Kaa 'kun 'bheε- 'ka ge 'kele-, 'dun- -ka 'ka 'yreka 'a ba 'elrele!»⁴⁵ Zuda nule 'te, 'ke -ya mabεεnle -gun Zesu -din, 'bheε- 'ke -ya pele- 'bhe ni dco: «'O Daan mi!» 'Bhe klele 'te, 'kee- Zesu -tu- ubole. ⁴⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke mεε mu 'ε -o Zesu 'kunle. ⁴⁷ 'Dun- -yaa' -klanlanε do 'bhe a -gcoho 'ε 'pwεle- 'bhe 'bhoo- 'ε 'yi, 'kee- 'sraka 'lεna -kunlii gblaen 'ε 'bhe a 'fa -la yewone mu 'ε do 'trco laa do takanle. ⁴⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «'Ka =nwa 'η 'kunyre- =nco -gcoho 'pegee 'beni mu 'le 'ka 'kco, 'η 'yoo- 'ke mεε dε mi do -la -le εε? ⁴⁹ Yi 'oo yi, -kco 'yaa 'eke- 'yi, 'bheε- 'η 'yaa- mεε mu daan *-Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbεε 'ε =la, -mele =kla 'bheε- 'ka 'laa 'η 'kunle- 'bhe yre 'ε =nco εε? 'Dun- -za 'lεε- 'kpen =kla, 'koko- -Waanbhaa' -lεla' jan- wo mu 'ε -o -jan mu 'la =woa 'mi ba zayi' -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi 'mu 'lεco.»⁵⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke -klanlanε mu 'ε 'kpen 'kanle 'eke- ma 'gbasaa gbasaa, 'ke -o Zesu do -kplen 'tole 'a =nco. ⁵¹ -Zwanne do dole -yaa Zesu zi. So dcoη -la 'kanle- -yaa -a gbε ta. Mεε mu 'ε -o 'bhe =kwan 'ezin-. ⁵² 'Dun- 'bhe 'ploole 'bhe ta co 'ε ma -o 'kco-, 'bheε- 'ke 'bhe blasanle 'bhe tafleη- 'ε 'le.

-O -ja Zesu 'le Zuufu mu a 'kitikan mεε gblaen -ledo' 'ε ba

(Matie 26.57-68; Luki 22.54-55; 22.63-71; Zaan 18.13-14; 18.19-24)

⁵³ -O -ja 'ke Zesu 'le '*Sraka 'lεna mu a -kunlii gblaen 'ε ba 'fe 'lε ma. 'Sraka 'lεna mu -kunlii' mu 'ε 'pegee Zu- ufu mu 'ε -waa' 'gwlaan- gblaen mu 'ε, 'bheε- '*Toη Daan mu 'ε, -o 'kpen -ja -o 'lεkpale 'eke- ta 'bhe =nco ye. ⁵⁴ Mεε mu 'ε -yaa ge 'zi Zesu 'le bhla 'la ba 'sraka 'lεna mu a -kunlii -gblaen' 'ε ba, Pieri -yaa zan -o -zanta' 'eg- bcoho. 'Bheε- 'kee- nule- wlale 'yee- 'sraka 'lεna mu a -kunlii gblaen 'bhe -a 'fe -gbeη 'ε 'yi. 'Bhe =nco bhe, 'kee- gele- yaale 'fe gooba mu 'ε -din -a magayre nco- 'te 'ε -din.

⁵⁵ 'Sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu mu a 'kitikan mεε gblaen -ledo' 'ε -o 'kpen 'yaa- -jan 'bheεke- do -glin 'zi Zesu 'kaama-, 'koko- 'bhe kle -a dε win 'le. 'Dun- waa -jan 'ledcoε 'kedo- 'male mεε 'kedo- 'kpo 'lii Zesu ma. ⁵⁶ -Amascoyi mεε -bebe -yaa bhla 'kpa zii' Zesu ma, 'dun- -o 'kpen 'liijan- mu 'ε waa -yaa do. ⁵⁷ 'Bhe klele- 'te, 'ke -zamaa' 'ε 'plen- mεε 'ke mu -o -wlenle', 'bheε- 'ke -o bhla 'lεε- 'bheε- 'kpale Zesu ma 'kaa: ⁵⁸ «'O co 'gbu 'a

=maa -a -lii dɔɔ bhaaplɛŋ mu 'gbu -*Waanbhaa*' *Gba* 'Fɛ -*Gbenɛ*' la -dwa 'mu gbɛ 'le, 'yee- 'gbu nu 'bhe 'wile-, 'bheɛ- -ya dɔ gbɛ drɛɛwo -yɛkpaɔ' yaga -la; 'bhe 'laa nu klele bhaaplɛŋ woye 'le.»⁵⁹ 'Ali- 'bhe -jan 'la bhe, 'bhe gole -yaa -jan -vin mu 'ɛ ma. ⁶⁰ 'Bhe 'waati 'ɛ ba 'tɛ, 'ke *'sraka 'lɛna mu a -kunlii gbalaan 'ɛ -ya -wɛnle', 'ke- dulale -zamaa' 'ɛ 'plɛŋ-, 'bheɛ- 'kee- Zesu -lɔkpaɛ 'tɛ dɔɔ: «Mɛɛ mu 'ɛ -jan mu 'la 'kɛn 'wo zii' 'e ma, 'bhi pe 'mu 'yi 'nale- ɛɛ?»⁶¹ 'Duŋ- Zesu tagale =bwa. 'Ezin- 'ke 'sraka 'lɛna mu a -kunlii gbalaan 'ɛ -ya -lɔkpa' gbɛ drɛɛwole dɔɔ: «'Bhi -le 'ke Mɛɛ -Bhee mi -kɔɔɔ Kɛri 'ɛ 'le ɛɛ, 'bhe 'pegee 'o -Waanbhaa' 'la 'tɔɔɔ 'bhi -le 'bhe Gbe 'le ɛɛ?»⁶² 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a zikpaɛ -a ni dɔɔ: «-Aani', 'mi 'gbu -le 'bhe 'le. 'Bheɛ- 'duŋ-, 'ka 'kɛn 'yɛ nu 'kpale- *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ 'yaale- ma 'Senjɛnzan -Waanbhaa' -din 'tɔɔɔ ma yaayɛ 'ɛ =nɔɔ. 'Bheɛ- 'ka nu -a yeɛ 'ezin- 'ke -yoo zan lafle' -gblɛn mu 'ɛ 'yi.»⁶³ 'Bhe -jan 'ɛ 'la gbɛ -yɔɔ' 'kɔɔ 'sraka 'lɛna mu a -kunlii gbalaan 'ɛ ma, 'ke -ya 'gbu ta dunɛ- mu 'ɛ 'peedeɛ, 'bheɛ- 'ke -ya peɛ- 'kaa: «-Kɔɔ' maza -o -li mɛɛ -bheɛke' a 'sɛya- klele ma ɛɛ?»⁶⁴ -E -Waanbhaa' 'tɔɔɛ ma jan 'la =woa bhe, 'ka 'bhe =maa ɛɛ, 'ka mu pe 'bhe 'yi 'nale- ɛɛ?» -O 'kɛn -bɛŋgwa do ma 'ke -wa peɛ- 'kaa: «-Yoo 'ke dɛpɛ 'le.»⁶⁵ 'Bhe yɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke mɛɛ 'ke mu -o -liile' 'klale- 'sanle Zesu ta, 'bheɛ- 'ke -o sɔgbɛ do -yɛle' -a wɛyi, 'ke -wa zɔn -ɔɔ -o gbɛkɔŋ- mu 'ɛ 'le, 'bheɛ- 'ke -wa -lɔkpa' dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan 'e =zwan, 'bhe zan 'ɛ 'tɔɔkan 'o ni doo!» 'Bheɛ- 'fɛ gooba mu 'ɛ 'mu 'yaa- -a 'trɔnɔn- 'zi 'ezin-.

Pieri -o -a -lɛmadɔ 'zi 'egɔɔɔ Zesu ma

(Matie 26.69-75; Luki 22.56-62; Zaan 18.15-18; 18.25-27)

⁶⁶ Pieri -yaa bhla 'la ba *'sraka 'lɛna mu a -kunlii gbalaan 'ɛ -yaa' 'fɛ -gbenj 'ɛ 'yi 'trɛ ma, 'ke 'bhe a 'fɛ 'ɛ =la yewo le 'ɛ do nule-.⁶⁷ 'Bhe yewo le 'ɛ 'yee- Pieri 'yele-, 'ke -ya maga 'zi 'tɛ 'ɛ ma, 'ke 'bhe 'e 'yɛkpaɛ -a ta frii, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'pele -a ni: «'Bhi 'gbu 'ezin-, 'e 'yaa- 'yee- Nazareti mi Zesu 'ɛ zi.»⁶⁸ 'Duŋ- Pieri 'e 'lɛmadwa 'egɔɔɔ 'ke -ya peɛ- dɔɔ: «Le -nɛ, 'e drɔɔn' -o -jan 'la 'wo zii' bhe, 'naa 'bhe dɔ, 'bheɛ- 'naa -o -a -yima' zii'.» 'Bhe blaɔn, 'kee- 'pwele, 'bheɛ- 'kee- gele- -gbenj 'ɛ 'lɛ ma. ['Bheɛ- 'ke maagwɛn -wele' 'tɛ.]⁶⁹ 'Yee- yewo le -nɛ do 'ɛ -e Pieri 'yele- 'ezin-, 'ke -ya peɛ- 'bhe =nɔɔ mɛɛ mu 'ɛ 'yɛ ma dɔɔ: «'Gwlaan- 'lɛɛ- -yoo 'woo- mɛɛ mu 'ɛ do 'le!»⁷⁰ 'Duŋ-, 'ke Pieri 'e 'lɛmadɔɔ 'egɔɔɔ 'bhe -jan 'ɛ ma 'ezin-. 'Bhe blaɔn boolazi sa bhɔle, 'ke -gbenj 'ɛ 'lɛ ma mu 'ɛ -wa peɛ- Pieri ni 'kaa: «Wlan 'ɛ ni, 'bhi 'gbu 'lɛɛ- 'yoo- 'ke 'woo- mɛɛ mu 'ɛ do 'le, -amasɔyi 'yoo- 'ezin- 'ke Galile 'mi 'le!»⁷¹ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Pieri -a 'pele dɔɔ: «Bhaa 'ŋ ga 'ke 'ŋ 'yoo- bhla pe 'zi! 'Mi 'pegee 'ŋ 'sɔwɛ- 'ɛ ta, 'ka -o -we 'zi mɛɛ 'la 'le, 'naa 'a dɔ -titi!»⁷² 'Bhe 'waati do 'kɔɔ 'ɛ ba 'tɛ, 'ke maagwɛn 'a 'we gbɛ plɛ mi klele-, 'bheɛ- Zesu 'yee- Pieri 'kpeelɛkaan -jan 'la 'le 'elwale, 'ke 'bhe dɔle- -a 'kpee. Zesu 'a =pia -a ni 'el- wale dɔɔ: «'Sani- maagwɛn nu -wele' plɛ -zɔn, 'e nu 'e 'lɛmadɔɔ 'egɔɔɔ mi ma gaan yaga.» 'Bheɛ- 'yee- Pieri wisile -saan.

-O -ja Zesu 'le Rome mu a -janmatii Pilati ba

(Matie 27.1-2; 27.11-14; Luki 23.1-5; Zaan 18.28-38)

15 Zrwan 'tutu 'ɛ zi, Zuufu mu a 'kitikan mɛɛ gbalaan -lɛdo' 'ɛ -o 'kɛn =klaa 'eke- ba: -o 'ke mu -yaa 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'le, 'bheɛ- -a 'ke mu -yaa' Zuufu mu a 'gwlaan- gbalaan mu 'le, 'bheɛ- -a 'ke mu -yaa 'Toŋ daan mu 'le. -Woo 'eke- =ya 'yee- Zesu ba zayi'. -O yanle Zesu gbɛtabɔlele, 'ke -o gele- -a -lɛnɛ Rome mu a -janmatii Pilati ni. ² -O bhɔle Pilati ba, 'ke 'bhe Zesu 'lɔkpaɛ 'kaa: «'Bhi -le 'ke Zuufu mu 'ɛ waa -bhɛngbe 'ɛ 'le ɛɛ?» Zesu 'a 'lɛkwan- -a ni 'kaa: «'E 'gbu 'yela- =pia bhe.»³ 'Duŋ- 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'ɛ bhla -bebe =kpaɔ Zesu ma 'bhe yɛ 'ɛ =nɔɔ ye. ⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Pilati 'a 'lɔkpaɛ 'ezin- 'kaa: «-Woo -jan -bebe 'la 'kɛn 'wo zii' 'e ma bhe, 'e 'trɔn 'laa -o 'mu 'yi ɛɛ? 'Bheɛ- 'bhi 'laa -o -jan 'ke 'wole 'mu 'yi ɛɛ?»⁵ 'Bheɛ- 'duŋ-, Zesu 'laa -jan 'kedo- 'kɔɔ 'lɛkunɛ. 'Bhe tagagbeyɔ -gɔɔɔ 'ɛ 'bhe 'yee- *Pilati* 'kpeelɛna -a ma.

-O Zesu dɛ -kpan -balaa' 'a ta

(Matie 27.15-26; Luki 23.13-25; Zaan 18.3-19.16)

⁶ Lɛɛ 'oo lɛɛ, Zuufu mu a *Paki* 'fɛti 'ɛ ta, Pilati -yaa ploo -kaso 'yi mi do ma. 'Ke -zamaa' 'yaa- -kaso 'yi mi 'la 'yɛwo- -a ma, -e -yaa ploo 'bheɛ- ma -o ni. ⁷ 'Bhe klɛgbeyɔ do 'ɛ 'yi, -o -yaa -kaso 'yi mi do sii Barabasi. -O 'bhe 'pegee 'bhe -vin -kala' mɛɛ 'ke mu =bwa -kaso 'yi, -amasɔyi -o -wɛnna Rome mu 'ɛ ma, 'bheɛ- -o mɛɛ do =dia. ⁸ -Zamaa' 'ɛ -ja Pilati ba -lɛ ma, 'ke -o -sromabɔle 'sanle -a ni dɔɔ -e 'plooo- -kaso 'yi mi do ma -o ni 'bhii- -e -yaa dɔ -a klele -la -o ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn- lɛɛ 'oo lɛɛ. ⁹ 'Bhe 'yi 'tɛ, Pilati -o -lɔkpaɔ dɔɔ: «'Kaa- zi 'bhii- 'ŋ 'plooo- Zuufu mu a -bhɛngbe 'ɛ ma 'ka ni ɛɛ?»¹⁰ 'Yee- Pilati 'gbu 'yaa- 'yaango- 'bhii- 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'ɛ -o Zesu 'lɛnaa- -a ni, -amasɔyi -o -yaa zranwo 'zi -a ba. ¹¹ 'Duŋ- 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'ɛ -wa =wlaa -zamaa' 'ɛ zi dɔɔ -o -sromabɔ Pilati ni 'kaa 'bhe 'plooo- Barabasi -la ma -o ni, 'bheɛ- 'bhe 'laa 'ploole- Zesu ma. ¹² Pilati -za- maa' 'ɛ 'lɔkpa gbɛ drɛɛwoa- 'ezin- dɔɔ: «'Kaa- zi 'bhii- 'ŋ -mɛ za -la kle 'ka mɛɛ 'la zan sii <Zuufu mu a -bhɛngbe> 'bhe ni ɛɛ?»¹³ -O -pɛɛnna 'eke- zi dɔɔ: «-A gbaan -yɛrig- bɛɛle do ta, 'bheɛ- -e ga!»¹⁴ Pilati pe -o ni 'kaa: «-E -za 'yɔɔ- -gɔɔɔ 'ɛ -dela =kla ɛɛ?» 'Duŋ- -o -pɛɛnna 'egɔɔɔ 'ezin- dɔɔ: «-A gbaan -yɛrigbɛɛle do ta, 'bheɛ- -e ga!»¹⁵ 'Bhe =nɔɔ bhe 'tɛ, Pilati -yaa zi 'bhii- -e -zamaa' 'ɛ zru maza klɛ, -ayile, 'kee- 'ploole Barabasi ma -o ni 'tɛ. 'Bheɛ- -ya =kla 'bheɛ- -o Zesu zita =zwan 'ke gbanjhlɛ 'le, 'bheɛ- -e 'bhe =kpaɔ -srwase' mu 'kɔɔ 'kaa -o ge -a gbaan -yɛrigbɛɛle do ta.

-Srwase' mu 'ɛ -o Zesu malɔɔgo 'zi

(Matie 27.27-31; Zaan 19.2-3)

¹⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -srwase' mu 'ɛ gele Zesu 'le -jan- matii 'ɛ -yaa -gbenj -gbɛɛ 'ɛ 'yi, 'bheɛ- 'ke -woo -vin -sr- wase' mu 'ɛ 'kɛn 'siile. ¹⁷ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -o dunɛ- gɔɔɔ 'ten -klɛn' -klɛn' do 'klale -a ta, 'bheɛ- 'ke -o lɛɛ- zungbhɛ do 'tanle, 'bheɛ- 'ke -o 'bhe 'kpale -a wiinj- 'bhii- bhɛngbe ŋgblo ma 'faa do. ¹⁸ 'Bhe blaɔn, 'ke -wa

'pubɔle 'sanle 'kaa: «E 'yia-, Zuufu mu a -bhleŋgbe!»
 19 'Bhɛɛ- -o -yaa zɔn 'zi -a wiinj- toɔ do 'le, 'ke -woo -li-
 ile' kla a ta, 'bhɛɛ- 'ke -woo 'kpɔ zɛn -a -lɛɛ 'bhii- -o
 -gasikpa zii' -a ma. 20 -O -yaan -a malɔgolele bhla 'la
 ba, 'ke -o dunɛ- gbɔɔn 'tɛn -klɛn' -klɛn' 'ɛ gole -a ta,
 'bhɛɛ- 'ke -wa 'gbu a dunɛ- mu 'ɛ 'klale -a ta. 'Bhɛ
 blaɛn, 'ke -o gele- 'kɛle- 'pɛɛlii- -a gbaan zayi' -yriɔbɛɛle
 do ta.

Zesu gbaanyɛ -yriɔbɛɛle 'ɛ ta

(Matie 27.32-44; Luki 23.26-43; Zaan 19.17-27)

21 -O -yaa ge 'zi Zesu gbaanle -yriɔbɛɛle 'ɛ ta bhla 'la
 ba, 'ke -o -lɛpale 'gwlaan- do 'le 'ke 'bhɛ -o da 'zi gba la.
 Sireni mi do -le -yaa 'bhɛ 'le, 'bhɛɛ- -o -yaa 'bhɛ sii Simɔ.
 Alɛzandri 'pegee Rufusi dɛ -le -yaa 'bhɛ 'le. 'Bhɛ 'kanle-
 -bɛŋlawoa -o 'kan zi 'ɛ 'lii, 'ke -srwase' mu 'ɛ -wa pele-
 'bhɛ ni dɔɔ 'bhɛ Zesu gbaan -yriɔbɛɛle 'kwe 'ɛ 'si kpaŋ-
 ma. 22 'Bhɛɛ- 'ke -o gele- Zesu 'le yɛ do =nɔɔ, -o -yaa
 'bhɛ yɛ 'ɛ sii Gɔligota, 'bhɛ 'yile- dɔɔ «mɛɛ ŋgblo bhɛle'
 yɛ.» 23 -O bhɔle 'bhɛ yɛ 'ɛ =nɔɔ 'tɛ, -o -yaa -laanɛ' 'la sii
 miri, -o 'bhɛ 'yizaala -drɔɔ 'tɔnle- ba, 'bhɛɛ- -o 'bhɛ
 'nale- -yidaan Zesu ni, 'bhɛɛ- -ya -baŋgwa 'bhɛ 'mile-
 ma. 24 -O Zesu -gbaanna -yriɔbɛɛle 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- 'ke -o
 'tete dɔle- -yaa' dunɛ- mu 'ɛ ta, 'kooko- -o 'kpɛn do do
 dɔ -o 'kɛla 'le -o 'bhɛ dɔ. 25 -O -yaan -a gbaanlele zr-
 wanzi -yretɛbhɛ gwɛn -wɛn 'waati 'ɛ ba (nɛvɛɛ 'waati 'ɛ
 ba). 26 -O Zesu =dia win 'la ma -yriɔbɛɛle 'ɛ ta, -o 'bhɛ
 yɔɔndia- -yriɔbɛɛle do ta, 'bhɛɛ- -o 'bhɛ -gbaanna -a ŋ-
 blo 'ɛ trala -yri 'ɛ ta; 'bhɛɛ- 'bhɛ 'sɛwɛwole -yaa 'tɛ -gee'
 'kaa:

«Zuufu mu a Bhleŋgbe».

27 -O mɛɛ dɛ mi plɛ -gbaanna -yriɔbɛɛle -bhɛɛke' ta -a
 gbɛ plɛ 'ɛ ta: -A do -yaa -a gbɛ -yie' 'yi, 'bhɛɛ- 'bhɛ -vin-
 do' mi 'ɛ 'yaa- -a gbɛ -koo ta. 28 ['Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -jan
 'la yɔɔndɛle -yaa -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛ -jan 'ɛ
 'lɛswa=, 'bhɛ -jan 'ɛ 'yaa- dɔɔ: «-O 'yee- -kpaɛ -za 'yɔɔ-
 klɛ mu ba.»]

29 'Bhɛ blaɛn, mɛɛ 'la zan mu 'yaa- 'kan zii' 'bhɛ yɛ 'ɛ
 =nɔɔ, 'bhɛ mu -yaa Zesu -zwanwo' zii' 'ke -woo ŋgblo 'ɛ
 bɔ -ɔɔ 'kaa: «-ɔɔn 'ɔɔn-! 'Bhi 'laa 'pele- 'kaa 'ɛ sɔ
 -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ' 'ɛ 'wile, 'bhɛɛ- 'ya dɔ gbɛ
 drɛɛwo -yrekpaɛ' yaga -la ɛɛ? 30 'E 'gbu 'si 'ɛ go 'ɛ -za 'yi,
 'ke 'yee 'gbu go -yriɔbɛɛle 'ɛ ta doo!» 31 'Bhɛ klɛgbɛya
 do 'ɛ 'yi, 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'ɛ 'pegee 'Toŋ daan mu
 'ɛ 'yaa- Zesu malɔgo 'zi 'ke -wa pe 'eke- ni -ɔɔ 'kaa: «-E
 mɛɛ -bhɛɛke' mu -gwa -za 'yi, 'duŋ- yaa sɔ -a 'gbu gole-
 -za yi! 32 Mɛɛ -Bhɛɛ Mi -kpɔɔɔ Kriɛ, Izraɛli mu a -bh-
 leŋgbe, zina- -zɔn -yriɔbɛɛle 'ɛ ta! 'Ke 'o 'bhɛ =ya, 'o nu
 'o 'kpale- -a -yi 'tɛ.» 'Bhɛɛ- 'ezin-, mɛɛ plɛ 'la gbaanle
 -yaa' -a gbɛ -yɛ plɛ 'ɛ ta, 'mu 'yaa- -a -zwanwo' zii'.

Zesu gayɛ

(Matie 27.45-56; Luki 23.44-49; Zaan 19.28-30)

33 'Kee- san -yrekpaɛ' ma, 'kee- ge 'tɛnle- yromazi
 -yretɛbhɛ yanyan 'ɛ 'le (trwazɛɛ 'waati 'ɛ ba), -gblo
 =kpaɛ 'trɛ 'ɛ 'kpɛn ta. 34 'Bhɛɛ- yromazi -yretɛbhɛ
 yanyan 'ɛ 'bhɔle- 'tɛ, 'ke Zesu -gbekanle 'egɔɔle 'ke -ya
 pe dɔɔ: «Eloi, Eloi, lama sabatani!» 'Bhɛ 'yile- 'kaa: «An

-Waanbhaa', 'an -Waanbhaa', -mɛle =kla 'ye 'ŋ do
 -kplɛnnɛ' =twa =nɔɔ ɛɛ?» 35 Mɛɛ 'la zan mu dulale -yaa
 'bhɛ yɛ 'ɛ =nɔɔ 'bhɛ 'waati 'ɛ ba, 'mu 'a -gbekanwli 'ɛ
 'male-, 'ke 'mu 'a 'pele dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, -yoo
 Eli 'sii zii' 'kaa 'bhɛ 'nu 'bhɔ 'a ba!» 36 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -o
 do blasanle, 'kee- -gblanluu' -fɔlu' -fɔlu' do 'sile, 'bhɛ
 'yaa- 'bhii- -nɛ 'yientɛnnɛ mu 'fɛ -gblanluu' do gbɛɛn-
 -E 'bhɛ =wlaa -drɔɔ 'tɔnle- do ba, 'kee- 'bhɛ 'yɛle toɔ
 do yin 'lii, 'bhɛɛ- 'kee- 'bhɛ dɔle- Zesu ta 'kaa 'bhɛ 'bhɛ
 mi, 'ke -ya pele- 'kaa: «'Kɔɔ- dula- doo, -dɔke' -kɔɔ' nu
 Eli 'yɛle- 'ke 'bhɛ -o -a zina- 'zi -yriɔbɛɛle 'ɛ ta ool!»
 37 'Duŋ- Zesu -gbekaan 'egɔɔle, 'bhɛɛ- 'ke -a nii- 'ɛ gole-
 -a -yi.

38 'Bhɛ 'waati do 'ɛ ba, sɔgbɛ -gbɛnɛ 'la 'yaa-
 -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ' kpee 'ɛ 'yiciɛn- plɛ, 'ke 'bhɛ
 'peedele plɛ 'kee- san laanima 'bhɛɛ- 'kee- nu 'tɛnle-
 'traa. 39 Rome mu a -srwase' mu -kunlii 'la 'lɛklale -yaa
 Zesu ba -yɛ ta, 'bhɛ 'a gagbɛya 'ɛ 'yɛle-, 'ke 'bhɛ 'a
 'pele 'kaa: «Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'yee- mɛɛ 'lɛɛ- 'yaa- 'ke
 -Waanbhaa' Gbe 'gbu 'ɛ 'le kpataakpa!» 40 Le mu 'ke
 mu dulale -yaa 'ezin- 'egbɔɔnle, 'ke -o Zesu taglin-. Mari
 'la 'yaa- da Magidala -wa 'ɛ ta, 'bhɛ 'pegee Mari 'la 'yaa-
 Zaki 'fientɔnnɛ mi 'pegee Zose nɛɛ 'le, 'bhɛɛ- Salome,
 'mu -yaa 'woo- le mu 'ɛ ba. 41 'Woo- le mu 'la bhe,
 'wola- dɔle -yaa Zesu zi, -e -yaa 'waati 'la ba Galile
 'klɛn 'ɛ 'yi 'ke -o bhɔ -a ba. 'Ezin- le 'srɛ 'bhɛɛke mu
 -yaa 'yee- 'yɛ 'ɛ =nɔɔ ye, 'mu 'yaa- mɛɛ 'la zan mu 'la
 =nwa -a zi Zeruzalɛmu -wa 'ɛ ta, 'mu 'ke 'le.

Zesu binyɛ

(Matie 27.57-61; Luki 23.50-56; Zaan 19.38-42)

42 Yromazi =bhwa gban. 'Bhɛ yi 'ɛ 'yaa- Zuufu mu a
 -yitrɛ' yi 'ɛ 'lɛmagaan yi 'le. 43 -Ayile, yromazi -fitrii' 'kpa
 bhla 'ɛ ba, 'ke Arimate mi Zozɛfu 'nule. Mɔkpɛn' 'yaa-
 -gasikpa 'yee- Zozɛfu 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛɛ- -e -yaa 'ezin- Zuufu
 mu a 'kitikan mɛɛ gbɛnɛ mu -lɛdo' 'ɛ ba. 'Yee- 'gbu 'yri
 'yaa- Waanbhaa' a -bhleŋgbɛya 'ɛ 'bhɛ bhla 'ɛ ta.
 'Bhɛla- -yile, -ya zru dɔle- 'egɔɔle, 'kee- gele- Zesu gbaa
 'ɛ 'yɛwɛle Pilati ma, 'kaa -e gele- 'bhɛ binle. 44 Zesu
 galawoa -gun blaale-, 'bhɛ 'yee- Pilati 'kpeɛlɛnia -a ma.
 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'kee- mɛɛ winɔle -srwase' mu -kunlii 'ɛ 'si-
 iyɛ- =nɔɔ. 'Bhɛ 'nule-, 'kee- 'bhɛ -lɔkpale dɔɔ: «Zesu
 gale 'ɛ =nɔɔ =mwa gban ɛɛ?» 45 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -sr-
 wase' -kunlii 'ɛ -ya -lɛkunle 'a ni dɔɔ -a gale 'ɛ =nɔɔ
 =mwa gban. 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -ya pele- Arimate mi Zozɛfu
 ni 'kaa 'bhɛ ge Zesu gbaa 'ɛ 'si. 46 'Yee- Zozɛfu 'gbu sɔ
 'pu do =lwa. -E yanle Zesu gbaa 'ɛ golele -yriɔbɛɛle 'ɛ
 ta, 'kee- 'bhɛ sɔ 'ɛ 'kpale Zesu gbaa 'ɛ ma. 'Bhɛɛ- -e bu
 -gluu 'la 'kwleela- 'elwale gban -sɔ vlɛ 'ɛ 'yi, 'kee- gele-
 Zesu gbaa 'ɛ 'kpaale- 'bhɛ 'yi. -E yanle -a 'kpaalele 'bhɛ
 'yi, 'kee- vlɛ -kpun- gbɛnɛ do -bhile', 'bhɛɛ- 'kee- bu 'ɛ
 'liitanle 'bhɛ 'le. 47 'Bhɛ bhla 'ɛ ba, Mari 'la 'yaa- da
 Magidala -wa la, 'bhɛ 'pegee Zose nɛɛ Mari, 'mu 'yaa-
 Zesu gbaa 'kpayɛ- 'ɛ -glin 'zi.

Zesu bweyre gale ba

(Matie 28.1-8; Luki 24.1-12; Zaan 20.1-10)

16 -Yitre' yi 'e 'kanle- blaana, Mari 'la 'yaa- da Magidala -wa 'e ta, 'bhe 'pegee Zaki 'pegee Salome nee Mari, -o gbaa ma 'sro -yrɔn -gblen 'nrале- 'ke mu =lwa, 'kooko- -o ge Zesu gbaa 'e masrole 'mu 'le.
² 'Kangɔple 'e ma zrwan 'tutu 'e zi, -yretɛbhe -wlen bhla 'e ba, 'ke -o gele- bu 'e taglinyɛ=ɔɔ. ³ -O ge bhla 'e zi, -o -yaa pe 'zi 'eke- ni dɔɔ: «-Dele nu vlɛ -kpuɔ 'e 'bhlile- -kɔɔ' ni, 'bheɛ- -ya go bu -gluu 'e 'lii ɛɛ?» ⁴ -O bhɔle Zesu bu 'e -din, -wa taglinle, 'ke -o vlɛ -kpuɔ -gbenɛ 'e 'bhlile- yele- -a 'lii 'e -gɔma'. ⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke -o gele- wlale bu -gluu 'e zi, 'ke -o -zwanne do yaale yele- -o gbɛ -yiɛ' ta, dune- 'pu 'penpen gɔɔɔ do -yaa 'bhe ta, 'bheɛ- 'ke -o 'klale -o 'gbu ta -gblaan -gbenɛ 'e 'kɔɔ. ⁶ 'Duɔ- 'bhe pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -gblaanle, -o Nazareti mi Zesu 'la -gbaanna -yrigbɛɛle 'e ta, 'ka -o 'bheɛ- -glin zii' ɛɛ? -E -bwela gale ba, yaa -o -li -ge, -ka 'ka 'yɛkpa -a gbaa 'kpaayɛ- 'e =nɔɔ -ge doo. ⁷ 'Duɔ-, 'ka mu ge a pe -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'pegee Piɛri ni 'kaa -e 'kan zii' 'ka 'lɛɛ -sɔ Galile. 'Ka nu a yele 'bheɛ- =nɔɔ 'bhii- -a 'gbu 'a =pia 'ka ni gɔnɛ- 'la -gbɛɛn bhe.» ⁸ 'Woo- le mu 'e 'pwele- 'te bu -gluu 'e zi, 'ke -o blasanle, -amasɔyi -gblaan -gbenɛ 'e 'kɔɔ sɛn =wlaa -o -yi, 'bheɛ- -o -yaa bɛɛn 'zi. 'Duɔ- waa 'bhe 'pele mɛɛ 'kɔɔ ni -gblaan 'e 'kɔɔ.

Zesu 'pwela- Mari 'la 'yaa- da Magidala -wa 'e ta 'bhe ba
 (Matie 28.9-10; Zaan 20.11-18)

⁹ [Zesu bwele blaana gale ba, 'kangɔple 'e ma zrwan 'tutu 'e zi, -e -pwela 'elwale 'pe Mari 'la 'yaa- da Magidala -wa 'e ta 'bheɛ- ba. 'Yee- Zesu lii 'yɔɔ- 'srwaple- -gwa 'bheɛ- zi 'elwale -sɔ. ¹⁰ 'Bhe le 'e -ja 'bhe -jan 'e 'yigɔnle mɛɛ 'la zan mu -yaa Zesu zi 'mu ni; -e =bhwa 'mu ta 'ke mu ta -o suɔ, 'bheɛ- 'mu 'yaa- wisi' zii'.
¹¹ 'Duɔ- -wa malawoa 'kaa Zesu -bwela gale, 'bheɛ- -ya -yɛ ma, 'bhe 'pegee 'yee- Mari 'gbu 'a =ya kpataakpa, waa -o 'kpale- -a -yi.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanɛ ple ba

(Luki 24.13-35)

¹² 'Bhe blaanta, Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanɛ ple ba 'pwegbɛya -gɔɔɔ 'bheɛke do 'yi 'mu ge bhla 'e zi -ɔɔɔ 'yi -wa do ta. ¹³ 'Bhe mɛɛ ple 'e =nwa 'bhe -jan 'e 'yigɔnle 'ezin- -klanlanɛ -vin mu 'e ni, 'duɔ- waa -o 'kpale- 'mu 'wojan- 'e 'yi 'ezin- -titi.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanɛ -vin vu ta do 'e ba
 (Matie 28.16-20; Luki 24.36-49; Zaan 20.19-23; Kleza 1.6-8)

¹⁴ 'Bhe blaana 'te, 'ke Zesu 'pwele- -yaa' -klanlanɛ vu ta do 'e ba, -waa' pɛbhle bhla 'e zi. 'Bheɛ- 'kee- -lale' -o ta -waa' 'kpalekleya 'e 'pegee -o zru dɔɔgbɛya -gɔɔɔ 'e ma. -Amasɔyi, mɛɛ 'la zan mu 'a 'yɛmale 'e =ya -a bwele blaana gale ba, waa -o 'kpale- 'mu 'wojan- 'e 'yi. ¹⁵ 'Bhe 'kpen blaana 'te, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka ge 'drunyan 'e 'yi yɛkpen- =nɔɔ, 'ke 'ka ge -jan 'Nrале- 'e 'wolele mɛɛ mu 'e 'kpen ni. ¹⁶ 'Ke mɛɛ 'la zan 'e =kpaa -a -yi, 'bheɛ- 'ke 'bhe zan -dwa -a -la 'ke -wa wiiɔfɛ -yi ba, 'bhe zan nu gole -za 'yi. 'Duɔ- 'ke mɛɛ 'la zan 'laa 'e 'kpale- -a -yi, -Waanbhaa' a -kpan 'e nu baale 'bhe zan ta. ¹⁷ 'Mi nu 'sɔle- maza mu 'la klele mɛɛ 'la zan mu nu -o 'kpale- -jan 'Nrале- 'e 'yi 'mu gbɛ zi 'mu -le -ge: 'Mi 'gbu 'ɔɔ 'e 'yi, -o nu 'zina mu -gbinle' mɛɛ mu zi, 'bheɛ- -o nu wli dɛɛ mu 'pele. ¹⁸ 'Ke -o mɛɛ mu =kwan -o 'kɔɔ, 'bheɛ- 'ke -o mɛɛ dɛ -yi 'ke =mia, -za 'yɔɔ- 'kɔɔ- 'kɔɔ 'laa nu klele -o ni. -O nu -o gbɛ mu 'kpaale- gade mu ta 'bheɛ- 'mu nu -bhele'.»

Zesu geyɛ -a Dɛ -Waanbhaa' ba
 (Luki 24.50-53; Kleza 1.9-11)

¹⁹ Mɛɛzan Zesu 'yanle- 'bhe -jan mu 'e 'wolele -o ni, 'ke -Waanbhaa' -a fanɔan- 'e 'bhe 'a 'sile laanima, 'kee- gele- lafle' 'e 'yi, 'bheɛ- -e -ja yaale -Waanbhaa' -din 'ɔɔɔ ma yaayɛ 'e =nɔɔ. ²⁰ -Yaa' -klanlanɛ mu 'e -ja 'te -jan 'Nrале- 'e 'wole- yɛkpen- =nɔɔ. Mɛɛzan Zesu 'yaa- bhɔ 'zi 'mu ba, 'kee- 'sɔle- maza mu kle -sɔ -o gbɛ zi. 'Bhe kleɔ- bɛya 'e gbɛɛn- bhe, -e -yaa zɔn 'bhii- -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'wojan- mu 'e -woo 'ke wlan 'le.]

LUKI

Luki a -Jan 'Nrale- 'səwə 'e ɲgblo

-Dele -yaa 'ke Luki 'le ɛ? -E -yaa 'ke -drɔɔdrɔɔ' mi 'le (Kolɔsi 4.14). -E =bhwa Zesu 'winbɔwo mi Pɔlu ba (2 Timote 4.11; Filemɔ 24). 'Ye- -ja Pɔlu madɔle Rɔmu -wa 'e ta. Luki -le -Jan 'Nrale- 'səwə 'lɛ- 'pegee Zesu 'winbɔwo mu 'e Klɛza 'səwə 'e yɔɔɔndia-. -E 'woo- 'səwə plɛ 'lɛ- yɔɔɔndia-, 'bhɛ- -yoo =kpa a grɔnama a mɛɛ gbalaan do ni. -O -yaa 'bhɛ mɛɛ 'e sii Teofili, 'bhɛ 'yi -le dɔɔ <-Waanbhaa' bhɛgwɛn>. 'Yee- Luki 'gbu 'laa Zesu 'yele- -lido' -a -yɛbhɛ' plɛ 'e 'le, 'duɲ- -e -za 'yilrɔkpa a mɛɛ -bebe ma Zesu ba zayi', 'bhɛ- -e yaa -Jan 'Nrale- 'səwə 'lɛ- =dia. -Jan 'Nrale- 'səwə 'lɛ- 'yi, Luki -o Zesu zɔɔn 'zi -kɔɔ' ni 'bhii- 'trɛ ta mu 'e 'kɛn 'Bhee Mi. -E Zesu -zɔɔnna 'ezin- 'bhii- 'bhɛ 'yaa 'ke Bhaaplɛɲ Gbe 'le, 'kooko- -e Zesu a bhaaplɛɲ dɔɔgbɛya -zeze 'gbu 'e pwe -a -yi, 'bhɛ 'pegee 'kee- 'bhɛ klɛle 'e -Waanbhaa' 'le 'bhɛ -za 'e pwe a -yi 'ezin-. 'Bhɛla- -zayile, -e -yaa' 'səwə 'e zisaan- Mɛɛ Wiɲfɛ' Mi Zaan 'yale 'e ma, 'bhɛ 'pegee Zesu dayɛ 'e ma: 'ke -ya san -kɔɔ' bhaaplɛɲ mu 'kɛn -gbɔɔ Adamu ma, 'ke 'bhɛ nu 'tɛnɛ- Zesu yapɛ plɛ 'e ma: Mari 'pegee Zozɛfu. Luki a 'səwə 'lɛ- 'yi, -ya -zɔɔnna -kɔɔ' ni 'ezin- 'bhii- mɛɛ -yɛnkla' Zesu ma, 'bhɛ- -ya 'ɲgamiwo bhaaplɛɲ mu ma. -Ya =pia Zesu ma Mɛɛzan, 'kooko- bhaaplɛɲ -yɛnkla' -a ma gɔɔnɛ- 'la gbɛn- -e 'bhɛ 'pwe -a -yi. Gadɛ mu oo, -yɛn ma mɛɛ mu oo, -kwanii' mu oo, 'kɔɔflɛnzan mu oo, pɛzan mu oo, 'bhɛ 'pegee mɛɛ 'e 'kɛn -glɔɔn, 'mu 'kɛn 'yɛn 'yaa- kla Zesu ma. 'Yee- Luki -gɔɔn -bebe 'la =bwa 'bhɛ win -le bhe. -E -gɔɔn -bebe =bwa 'ke 'bhɛ kan -Jan 'Nrale- 'səwə -vin yaga 'e 'mu wo mu 'e ta. Luki -yaa' -Jan 'Nrale- 'e 'yigɔɔnle 'e zisaan- Zeruzalɛmu (Luki 1-2), 'bhɛ- -ya -lɛyaan 'yee- Zeruzalɛmu do 'kɔɔ 'e =nɔɔ 'ezin- (Luki 24). 1. -O sɔ 'yee- -Jan 'Nrale- 'səwə 'lɛ- 'yicienle -lɛ 'soo: 1. -A zisanyɛ (Luki 1-2): Luki Mɛɛ Wiɲfɛ' Mi Zaan 'pegee Zesu 'yaza- 'e 'yigɔɔnna. 2. Zesu Krisi wiɲfɛyɛ Zaan 'kɔɔ -yi ba, 'bhɛ- -a dayɛ, 'bhɛ 'pegee -a -yidanyɛ -Setran' 'kɔɔ (Luki 3.1-4.13). 3. Zesu -Waanbhaa' a ye 'e =woa Galile 'trɛ ta (Luki 4.14-9.50). Galile 'klɛn 'e 'yi, Zesu -Jan 'Nrale- 'e =woa -Waanbhaa' a -Bhɛɲgbɛya 'e ba zayi', 'bhɛ- -e gadɛ mu -bebe 'bheela-. -E mɛɛ vu ta do makwan- 'kaa 'mu =bhɔ zayi' -a ba -Jan 'Nrale- 'e 'wolele. 'Bhɛ blaɔn, Luki Zesu 'nuza- 'e Zeruzalɛmu 'bhɛ 'yigɔɔnna -kɔɔ' ni (Luki 9.51-19.28). Zesu mɛɛ mia yaga bhɛ vu ta plɛ (72) makwan- 'kaa 'mu ge plɛ plɛ -Jan 'Nrale- 'e 'wo, -o -lɛ -wa mu 'e' ta. Zesu -gɔɔn -bebe =bwa, 'bhɛ- -e mɛɛ -daanna -za -bebe 'le -Waanbhaa' ba zayi'. Luki a -Jan 'Nrale- 'səwə 'e 'lɛyanyɛ 'e =nɔɔ, -e Zesu 'bhɔza- 'e Zeruzalɛmu 'bhɛ =woa -kɔɔ' ni. 4. Zesu 'bhɔle- Zeruzalɛmu, 'ke Zuufu mu a 'gwalaan- gbalaan mu 'e -woo -bangole 'yee- Zesu 'yi, 'bhɛ- 'ke -wa 'kpale Romɛ mu a -janmatii Pilati 'e 'kɔɔ 'kaa -wa dɛ -yɛrigbɛɛle do ta (Luki 19.28-23.56). 5. Krisi bweza gale ba 'e 'pegee 'bhɛ ye drɛɛ 'la gbɛkpa- 'bhɛ winbɔwo mu vu ta do 'e 'kɔɔ; 'bhɛ 'pegee -a geyɛ lafle' 'yi 'e Luki 'mu 'kɛn =woa (Luki 24.1-53).

-JAN 'E ZISANYRE

Luki -yaa' 'səwə 'e yɔɔɔndia- win 'la ma -e 'bhɛ 'yipe zii'
Teofili ni
(Klɛza 1.1-3)

1 'N 'bhɛgwɛn- gbalaan Teofili, mɛɛ -bebe 'səwɛdele 'la -saan -za mu 'la =kla -kɔɔ' ba -gɛ bhɛ, 'mu ta, 2 -o 'bhɛ -za mu 'e 'yigɔɔn 'zi 'ke -wa san 'yee- Zesu a -za mu 'e zisaan- mɛɛ 'la zan mu 'yɛ ma, 'bhɛ- 'ke -o =kla -Waanbhaa' a -Jan 'e 'wo mu 'le bhɛ 'mu 'wojan- mu 'e ma. 3 'Bhɛ- 'duɲ-, 'mi 'gbu 'woo- -za mu 'e kplankplan -yilrɔkpalawoa mɛɛ mu ma; -e =swa 'mi ni 'ezin- 'ke 'mi 'woo- -za mu 'e -yigɔɔn' 'e ni 'səwə ta, 'bhɛ- 'yoo- kpataakpa dɔ, 'bhi 'ɲ 'bhɛgwɛn- gbalaan Teofili, 'ke 'an

san -o zisanyɛ 'e ma, 'bhɛ- 'ke -o dɔ 'eke- zi do do. 4 'N 'bhɛ =kla, 'kooko- -woo 'e -daanna -za mu 'la 'le Zesu ba zayi', 'e sɔ -o 'kɛn wlan yɛ dɔle-.

ZESU 'YAYRE- 'PEGEE -A MATRUŊ BHILA ZI

-Mlɛkɛ' do -o Mɛɛ Wiɲfɛ' Mi Zaan 'yaza- 'e 'wo zii'

5 *Erdi* -yaa -bhɛɲgbɛ 'le Zude 'klɛn 'e yi bhla 'la ba, -o -yaa 'sraka 'lɛna mi do sii Zakari; -o -yaa 'sraka 'lɛna mu -lɛdo' 'la sii Abia -e 'yaa- 'mu -la do 'le. -O -yaa -a na sii Elizabeti, 'bhɛ- 'bhɛ 'yaa- 'sraka 'lɛna mi -kunlii gbalaan *Aarɔn* 'srɛ mu 'e do 'le. 6 Zakari pegee' -a na Elizabeti, -o mɛɛ plɛ -lɛdɔɔle -yaa -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'bhɛ- -o -yaa Mɛɛzan a 'toɲ mu 'e 'kɛn 'pegee -yaa'

mεε winbo jan mu 'ε 'kpen 'klɔsikun 'ke waa -za 'yɔɔ- ye -o zi. ⁷ 'Dun- -nε do 'kpo 'laa -yaa -o 'kɔɔ, -amasrɔyi Elizabeti 'laa -yaa sɔ -nε 'yale, 'bhεε- -o mεε ple -krɔyawoa gban.

⁸ -Yrekpa'a do, 'sraka 'lεna ye 'ε =bhwa 'yee- Zakari a pε mεε -lεdo' 'ε ta. 'Bhεla- -yile, -e -yaa -yaa' 'sraka 'lεna ye 'ε 'wo zii' -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. ⁹ 'Bhεε- 'sraka 'lεna mu 'ε -waa' 'sinii ta za mu 'ε ma, -o 'yee- Zakari -la makwan- 'kaa- -e ge -lasiklɔɔ pii 'ε 'kpacie 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni Mεεzan Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. ¹⁰ 'Bhεε -lasiklɔɔ pii 'kpacie bhla 'ε ba, -zamaa' 'ε 'kpen -dulale -yaa 'pεelii- 'ke -woo 'seriwo. ¹¹ 'Bhεε 'waati do 'kpo 'ε ba, 'ke Mεεzan -Waanbhaa' a -mlεkε' 'ε do 'pwele 'yee- Zakari ba. 'Ke 'bhεε -dulale ansansi' kpacieyεε 'ε gbε -yiε' ta. ¹² Zakari 'a 'yεle, 'ke 'bhεε zrubatεdɔle, 'bhεε- 'ke yienkanle 'bhεε 'kpee. ¹³ 'Dun-, -mlεkε' 'ε -ya -pia -a ni dɔɔ: «'Yaa -gblaanel' Zakari, -amasrɔyi -Waanbhaa' 'yaa- 'seri mu 'ε 'lεkwan-, -ayile 'ε 'na Elizabeti nu -a yale 'ke -nε 'gwlaan- do 'le 'ε ni; 'bhεε- 'ε nu 'bhεε 'tɔkpale Zaan. ¹⁴ 'Bhεε -nε 'ε nu klεle 'ε zrukpaape -gbεnε 'ε, 'bhεε- -a yaza 'ε nu mεε -bebe zrukpaale. ¹⁵ Wlan 'ε ni, -e nu klεle mεε gbilaan do 'le Mεεzan -Waanbhaa' -yε 'yi. Yaa nu -dɔɔ 'pegee -wεεn -glɔɔ 'ke do- 'kpo 'milε-. -A nii- 'ε 'pale nu klεle 'ke *Lii 'Wεj 'ε 'le 'ke 'bhεε san -a ya bhla 'ε ma. ¹⁶ -E nu Izraeli mεε -bebe zru niinale Mεεzan waa -Waanbhaa' 'ε ba. ¹⁷ -E nu 'taa- wole -Waanbhaa' -lεε Lii 'Wεj -glɔɔya' yεke- 'la 'yaa- -Waanbhaa' *-lεla' janwo mi *Eli ta 'bhεε- 'le. -E nu -nε dε mu 'pegee -o -nε mu zru klεle do, 'bhεε- -e nu mεε 'la zan mu -Waanbhaa' 'kafawo 'mu zru mu 'ε mani- inale, 'bhεε 'mu nu klεle -zadɔ' mu 'le 'bhii- - mεε -lεdɔɔle mu gbεεn-. 'Bhεε klεgbeya 'ε gbεεn- bhe, 'ε nu 'si do magaanle Mεεzan -Waanbhaa' ni.»

¹⁸ 'Bhεε klεle 'tε 'ke Zakari 'a 'pele -mlεkε' 'ε ni dɔɔ: «'Nj nu -a 'yaangole -mε pε -la ma 'bhii- 'ε 'wojan- 'ε 'yiza- nu klεle εε? -Amasrɔyi 'mi 'pegee 'η 'na 'ε 'o -krɔyawoa gban.»

¹⁹ -Mlεkε' pe Zakari ni dɔɔ: «'Mi le 'ke Gabrieli 'le, 'η dulaa' -Waanbhaa' -lεε 'bhεε- 'an gba, 'yεle- 'η 'winbwa- 'kaa 'η nu -jan 'nrале -lεε- 'wo 'ε ni. ²⁰ 'Dun- 'η 'wojan- mu 'lεε- -o -yi za nu klεle kpataakpa 'ke 'bhεε 'waati 'ε =bhwa, 'bhεε- 'yaa 'ε 'kpalawole 'yee- 'η 'wojan- mu 'ε 'yi bhe, 'ε nu klεle 'bhobho 'le 'ke 'bhεε ge 'tεnle- -o -yiza- klεle 'ε ma.»

²¹ 'Bhεε 'waati 'ε ba, -zamaa' 'ε -yaa Zakari 'magben- 'zi 'pεelii-, -o 'kpeelenilele, 'bhεε- -o -yaa 'eke- -lɔkpα' zii' -a -mɔza' 'ε 'yi -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. ²² -E 'pwele- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, yaa 'sɔle- -jan- wole -o ni. 'Bhεla- -yile, 'ke -wa 'yaangole dɔɔ -e pε do =ya -yεε zi yεle 'yi 'fε 'ε =la. -E -yaa -janwo zii' -o ni 'ke -a gbεnεbhεε mu -la -le; 'bhεε- -e =bwa 'bhobho 'le.

²³ Zakari a yewo yi mu 'ε 'yanle- *-Waanbhaa' a Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, 'kee- gele- -a ba -lε ma. ²⁴ 'Bhεε blaanel 'waati sa 'kanle-, 'ke -a na Elizabeti kpeε 'sile -a ma. 'Ke 'bhεε 'bhεε magaanle -yrala' 'ε 'kɔɔ -waa 'fε 'ε =la mlε 'soo ta. 'Bhεε 'yaa- pe 'zi dɔɔ: ²⁵ «Mεεzan -Waanbhaa', 'an -nε 'yaza- 'seri 'ε 'lεkwan- 'tε. 'Bhεε- -e -nε 'ya kle -yrala' 'ε -gwa 'η ma mεε mu plεj-.»

-Mlεkε' do -o Zesu 'yaza- 'ε 'lεεjanwo 'zi
(Matie 1.18-23)

²⁶ Elizabeti kpeε 'ε mlε 'srwado- mi ma, 'ke -Waanbhaa' -yaa -mlεkε' Gabrieli 'winbɔle Galile 'klεεn 'yi -wa 'nε do ta. -O -yaa 'bhεε -wa 'ε sii Nazareti. ²⁷ 'Bhεε -wa 'ε ta -gblanel do 'tɔ 'yaa- Mari. 'Bhεε 'laa -yaa 'gwlaan- a -za 'yaango-, 'dun- 'gwlaan- do -dwa gban 'bhεε zi. -O -yaa 'bhεε 'gwlaan- 'ε sii Zozεfu. 'Bhεε -yaa 'ke -Bhεεngbe *Davidi 'srε mu 'ε do 'le. ²⁸ 'Bhεε ya 'ε 'yi, 'ke -mlεkε' 'ε 'wlale- 'yee- Mari ta 'fε 'ε =la, 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'E 'yia- εε Mari, -Waanbhaa' -lia 'ε ma! Mεεzan - -o 'ε zi.»

²⁹ 'Bhεε klεle 'tε, 'ke Mari zrubatεdɔle 'papa, 'bhεε- 'ke -ya pele- -a 'kpee dɔɔ: «'Bhεε 'pubɔ- 'lεε- 'bhεε 'yi -o 'nale- εε?» ³⁰ 'Bhεε 'yi 'tε, 'ke -mlεkε' -ya pele- -a ni 'kaa: «'Yaa -gblaanel' Mari, -amasrɔyi -Waanbhaa' -yaa -lileya 'ε -zrɔnna 'ε ni. ³¹ 'E 'trɔnbadoo doo: 'E nu kpeε 'sile-, 'bhεε- 'ε nu 'ε 'yale- 'ke -nε 'gwlaan- do 'le. 'E taa' 'a 'tɔkpa- Ze- su. ³² -E nu klεle mεε gbilaan do 'le, 'bhεε- -o nu -a 'siile- laanima -Waanbhaa' Gbe. 'Bhεε- Mεεzan -Waanbhaa' nu -a -taa -bhεεngbe Davidi 'yaakpe- 'ε 'nale- -a ni. ³³ -E nu klεle -bhεεngbe 'le Izraeli mεε mu 'ε 'wiinj- yikpensee ta, 'bhεε- -danj' 'laa nu klεle -yaa' -bhεεngbeyaa 'ε ma.»

³⁴ 'Bhεε klεle 'tε, 'ke Mari 'a 'pele 'yee- -mlεkε' 'ε ni dɔɔ: «'Naa 'gwlaan- -za 'yaango-, 'bhεε- bhεε sɔ klεle 'nale -a ma εε?» ³⁵ 'Bhεε =nɔɔ bhe, 'ke -mlεkε' -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Lii 'Wεj 'ε nu zinalε 'ε ta, 'bhεε- laanima -Waanbhaa' -a -glɔɔya' 'ε nu 'kpale- 'ε ta 'bhii- pε do lii gbεεn-. -Ayile 'ε nu -nε 'la 'yale- bhe, -e nu klεle 'wεj, 'bhεε- -o nu -a 'si- ile- *-Waanbhaa' Gbe. ³⁶ 'E 'trɔnbadoo doo: 'ε -zru Elizabeti, 'bhεε 'a le gbilaanya 'ε 'yi, 'bhεε 'ezin-, 'bhεε kpele -o 'ke -nε 'gwlaan- do 'le. -O -yaa 'bhεε 'la sii -nε 'ya kle, 'bhεε kpeε 'ε mlε 'srwado- -le -gε. ³⁷ -Amasrɔyi -za 'kedo- 'kpo 'laa -Waanbhaa' -baliwo.»

³⁸ 'Bhεε klεle 'tε, 'ke Mari 'a 'pele dɔɔ: «'Nj 'yoo- 'ke Mεεzan -Waanbhaa' a yewo le 'le, bhεε 'ε 'wojan- 'ε klε 'ke wlan 'le.» 'Bhεε blaanel, 'ke -mlεkε' 'ε gole- -a -din.

Mari -ja Elizabeti ba

³⁹ 'Bhεε 'waati do 'kpo 'ε ba, 'ke Mari gele- blaale- -wa do ta. 'Bhεε -wa 'ε 'yaa- Zude 'klεεn 'yi vlε gɔɔn mu 'ε ba -yεε ta. ⁴⁰ -E bhɔle 'bhεε -wa 'ε ta, 'kee- gele- wlale Zakari ba 'fε 'ε =la; 'bhεε- 'kee- Elizabeti 'pubɔle. ⁴¹ Elizabeti Mari a 'pubɔwli 'ε 'male- 'ke -a -nε 'ε 'klale 'bhεε 'gbu ta -a 'kpee. 'Bhεε- 'ke 'yee- Elizabeti zru 'ε 'pale 'ke Lii 'Wεj 'ε 'le. ⁴² 'Bhεε- 'ke -ya pele- 'εglɔɔle dɔɔ: «'E 'duma- wole -o -Waanbhaa' 'kɔɔ le mu ba, 'bhεε- -yaa' 'duma 'ε nu bolε 'ε nu -nε 'la 'yale- 'bhεε ta. ⁴³ 'Mi 'laa -o 'ke pε 'ke- do- 'kpo 'le, 'bhεε- -e -kla 'nale- 'bhεε- 'η Zan -Waanbhaa' nεε 'ε =nwa 'mi ba εε? ⁴⁴ 'E 'trɔnbadoo doo, 'mi 'yaa- 'pubɔwli 'ε 'male-, 'ke 'η 'kpee -nε 'ε -e 'klale -a 'gbu ta -a zrukpa'a 'ε 'kɔɔ. ⁴⁵ 'Yaa- pε -le 'ke zrukpa'a 'le, 'bhi 'la 'bhi 'ε =kpaa -a -yi 'bhii- Mεεzan -Waanbhaa' -jan 'la =woa 'ε ni -e nu 'bhεε 'yizaklεε.»

Mari -Waanbhaa' t'abhɔ ma 'sro do =kpa

⁴⁶ Mari pe dɔɔ: «'Nj - Mɛɛzan Waanbhaa' t'abhɔ- 'ŋ zru 'ɛ 'kpen 'le.

⁴⁷ 'Nj zrukpaale -o 'egbenɛle, 'ŋ 'Bhee mi -Waanbhaa' -srɔyi'.

⁴⁸ -Amasɔyi, -e -dwa -a -la 'ke -ya -yɛkpa' -a -la, 'bhɛɛ- -e 'mi taglin, yaa yewo le -nɛ 'ɛ, 'mi a 'fiɛntrɔnnɛya 'ɛ 'yi. 'Bhɛla- -zayile 'kee- san -zɔn ma, 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- 'drunyan 'yanle- ma, mɛɛ mu nu -a pele 'mi ma dɔɔ 'bhi a pɛ -le 'ke zrukpa' 'le.

⁴⁹ -Amasɔyi -Waanbhaa' -Gɔɔ, -e -za 'wlan -gbɛnɛ mu =kla 'mi ni.

-A 'tɔ 'ɛ -yoo 'wɛŋ.

⁵⁰ Mɛɛ 'la zan mu -gasikpa -a -lɛɛ, 'bhɛɛ- 'ke 'mu gbɛlaan -a -lɛɛ,

'bhɛ zan mu 'ɛ -yɛn nu 'klalɛ- -a ma 'waati 'ɛ 'kpen ba.

⁵¹ -E 'sɔɔ- maza -gbɛnɛ mu =kla yaa -gɔɔɔya' 'ɛ 'le.

Mɛɛ 'la zan mu -o 'gbu magbaandɛ -o 'kpee, -e 'bhɛ zan mu -piilaa' 'eke- ma.

⁵² -E bhɛngbe mu -gwa -waa -bhɛngbeyaa 'ɛ 'yi.

'Bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu 'mu 'gbu mazaana, -e 'bhɛ zan mu 'ɛ -lawlɛna.

⁵³ -E gbɔndɛ mu 'kɔɔ 'paa- 'ke pɛ 'srɛ 'le, 'bhɛɛ- -e pɛzan mu -gbian -o 'kɔɔ 'flɛŋ- mu 'le.

⁵⁴ -E -nwa bhɔɔle -yaa' yewonɛ mu Izraɛli mu 'ɛ ba, -ya -liiwli' 'la -naa dɔɔ -e nu -o -yɛnklalɛ 'bhɛ 'la goɔle -li -a 'kpee.

⁵⁵ -Ya -liiwli' -naa -kɔɔ' -gbɔɔ mu ni 'bhɛɛ- gbɛnɛ-, dɔɔ -kɔɔ' -gbɔɔ *Abraamu 'pegeɛ 'bhɛ 'srɛ mu -yɛn nu 'klalɛ -a ma -zɔn 'pegeɛ yikpɛnsɛ ta.»

⁵⁶ Mari -yaan -yaa' 'sro 'ɛ 'kpalele, 'kee- bole- Elizabeti -din mlɛ yaga ta. 'Bhɛ blaana, 'kee- nule- -a ba.

Mɛɛ Wiinfe' Mi Zaan 'yaza-

⁵⁷ Elizabeti 'ya bhla 'ɛ 'bhɔɔle-, 'ke -ya yale- 'ke -nɛ 'gwlaan- do 'le. ⁵⁸ Elizabeti yaayɔɔn' mu 'ɛ 'pegeɛ -a dɛ -nɛ mu 'ɛ -wa malawo dɔɔ Mɛɛzan -Waanbhaa' -yaa mɛɛ -yɛnklagbeyaa 'ɛ -zɔnna -a ni; 'bhɛla- -zayile -o 'kpen 'pegeɛ 'yee- Elizabeti zrukpaale -yaa. ⁵⁹ -Nɛ 'yien- tɛnnɛ 'ɛ 'yale- blaana -yɛkpa' 'srwaa- mi ma, -a dɛ mu -nwa -a wlalɛ 'klɛn 'yi 'tɛ. 'Bhɛɛ- -o -yaa zi 'bhii- -wa 'tookpa -a dɛ Zakari ma. ⁶⁰ 'Duŋ- -nɛ 'ɛ nɛɛ pe dɔɔ: «'Yooye-, -kɔɔ' 'a 'tɔɔpa Zaan.»

⁶¹ Mɛɛ mu 'ɛ pe Elizabeti ni dɔɔ: «'Waa mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ sii 'bhɛ 'tɔ 'la bhe 'bhɛ ma 'yaa- 'fa -la mu 'ɛ ba.»

⁶² 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -wa dɛ Zakari -lɔɔkpale' -tɔɔmasie mu 'le dɔɔ 'bhɛ -a zi 'bhii- -wa 'sii- 'tɔ 'ɛ -dela ma 'tɛ; -amasɔyi 'bhɛ =kla 'ke 'bhobho 'le. ⁶³ 'Bhɛla- -yile, 'ke a dɛ Zakari 'a 'pele mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ -o 'sɛwɛ yɔɔndɛ -yripee' do na a ni. 'Bhɛɛ- 'ke -ya yɔɔndɛle 'bhɛ ta dɔɔ: «-A 'tɔ -le Zaan.» ⁶⁴ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -o 'kpen 'kpeelenile -o ma. 'Bhɛ 'waati do 'kpɔ 'ɛ ba, 'ke 'bhobho 'ɛ goɔle -'yee- Zakari 'le ta, 'bhɛɛ- 'kee- -janwole 'sanle 'kee- -Waanbhaa' t'abhɔɔ-. ⁶⁵ -Ayile, 'ke -gbɛlaan 'klalɛ -a yaayɔɔn' mu 'ɛ 'kpen 'yi. 'Bhɛ -za 'ɛ 'bhɛ -le =kla 'ke Zude vlɛ yɔɔn -yi mu 'ɛ 'kpen 'liijan- 'le. ⁶⁶ Mɛɛ 'la zan mu

'kpen 'yee- -za 'ɛ 'maa-, 'mu 'yaa- 'mu 'kpeelɛdan 'zi 'ke -woo 'eke- -lɔɔkpa' dɔɔ: «-Nɛ 'lɛɛ- nu klɛle 'ke mɛɛ -gɔɔn 'ɛ -de 'gbu -la -le ɛɛ?» -Amasɔyi Mɛɛzan -Waanbhaa' -gɔɔɔya' 'ɛ 'yaa- -a ta.

Zakari -Waanbhaa' t'abhɔ ma 'srokpaa zii'

⁶⁷ -Nɛ 'ɛ dɛ Zakari 'pale- 'la 'yaa- 'ke Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'le, 'kee- -Waanbhaa' -lɛlanwole 'sanle 'sro do 'yi dɔɔ:

⁶⁸ «-Kɔɔ' Mɛɛzan -Waanbhaa' t'abhɔ, Izraɛli mɛɛ mu 'ɛ -waa' -Waanbhaa'.

-Amasɔyi -e -nwa bhɔɔle -yaa' mɛɛ mu 'ɛ ba 'bhɛɛ- -yoo tagbawoa.

⁶⁹ -Waanbhaa' -kɔɔ 'Bhee mi -gɔɔ do -kpa -kɔɔ' ni. 'Bhɛ da -yaa' yewonɛ -bhɛngbe Davidi 'srɛ mu 'ɛ 'mu -la ba.

⁷⁰ -Waanbhaa -lɛla' janwo mu 'wɛŋ mu 'ɛ 'mu -yaa' -janwoa 'elwale gban -ɔɔ.

⁷¹ -Ya -liiwli' -kpaa -o -lii dɔɔ -e nu -kɔɔ' 'Bhee mi do 'kpale-,

'bhɛ nu -kɔɔ' goɔle -kɔɔ' 'sɔɔnnii mu 'pegeɛ -kɔɔ' vɛnsi mɛɛ 'la zan mu yin 'lii 'mu 'kɔɔ.

⁷² -Kɔɔ' -gbɔɔ mu -yɛn nu 'klalɛ- -a ma, 'bhɛɛ- *bhoolaya 'wɛŋ la -yoo 'yee- -Waanbhaa' 'pegeɛ 'mu 'plɛŋ-,

'bhɛ -za 'laa nu goɔle -a 'kpee.

⁷³ «-Amasɔyi -Waanbhaa' 'gbu 'e 'sienwoa- -a -liiwli' 'ɛ ta -kɔɔ' -gbɔɔ Abraamu ni kpataakpa,»

⁷⁴ dɔɔ -e nu -kɔɔ' goɔle -kɔɔ' 'sɔɔnnii mu 'ɛ 'kɔɔ; 'bhɛɛ- -e nu a klɛle 'bhɛɛ- 'ke -kɔɔ' gba 'ke -gbɛlaan 'le -kɔɔ' 'yi.

⁷⁵ 'Bhɛɛ- -kɔɔ' klɛ 'wɛŋ, 'bhɛ 'pegeɛ 'ke -kɔɔ' 'lɛdɔɔklɛ klɛ -a -yɛ 'yi -kɔɔ' 'taawogbeyaa 'ɛ 'yi 'yi 'oo yi.

⁷⁶ 'Bhɛ blaana 'ke Zakari -janwole -nɛ 'yientɛnnɛ 'ɛ ni dɔɔ: 'Bhi 'ŋ nɛ, -o nu 'e 'siile- laanima -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mi.

-Amasɔyi 'e nu 'taawolɛ Mɛɛzan -Waanbhaa' -lɛɛ 'bhɛ a zibhɛ 'ɛ 'lɛmagaan zayi'.

⁷⁷ 'Bhɛɛ- 'e nu a zɔnɔle -yaa' mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ 'yee- Mɛɛzan -Waanbhaa' -le -o go -za yi 'kee- waa -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'sroma- yan.

⁷⁸ -Amasɔyi -kɔɔ' -Waanbhaa' 'ɛ -e mɛɛ -yɛnklalɛ, 'bhɛɛ- -yoo 'ewlanle. -E nu -kɔɔ' takanɛ 'wɛŋ 'bhii- -yɛtɛ' 'bhigbeyaa -a -wlɛn bhla zi.

⁷⁹ -E nu -bhile' mɛɛ 'la zan mu -o -gblo 'pegeɛ ga lii 'ɛ zi 'mu ta, «'bhɛɛ- -e nu -kɔɔ' 'lɛdɔɔklɛ yilabla ma zi 'ɛ ta.»

⁸⁰ -Nɛ 'ɛ 'bhɛ 'yaa- gbaandɛ 'zi, 'bhɛɛ- -a nii- 'ɛ 'yaa- ge zi dɔɔlele -a ta 'egɔɔklɛ. -E =bwa -kpe mu 'ɛ ta, 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- -a 'pwe yi ma Izraɛli mu 'ɛ 'kpen 'yɛ ma kpataakpa.

Zesu 'yayɛ-
(Matie 1.18-25)

2 'Waati do bhɔɔle, 'ke *Romɛ mu a -Bhɛngbe -gbɛnɛ Sezaa Gitɛn 'a 'pele dɔɔ Romɛ mu a -bh- lɛngbe 'klɛn 'ɛ zɛn yɛ 'oo yɛ 'la =kɔɔ, -o 'bhɛ =kɔɔ mu 'ɛ 'kpen 'tɔ 'sɛwɛdɛ 'bhɛɛ- -o 'mu kɔɔ. ² 'Bhɛ -le =kla Romɛ mu 'ɛ -waa' -bhɛngbe 'klɛn 'ɛ 'yi mɛɛ mu 'tɔ dɛle 'pegeɛ -o -kɔɔklɛ =lwa mi 'ɛ 'le. -E -kla 'ke Kirinusi -o

'ke -janmatii 'le Siri 'klɛn 'ɛ ta. ³ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, mɔkpen' 'yaa- ge 'zi 'mu 'tɔ 'sɛwɛdɛɛ do do 'mu 'gbu 'ya -wa la. ⁴ -Ayile, 'ke Zozɛfu dale- Nazareti -wa 'ɛ ta Galile 'klɛn 'ɛ 'yi. 'Bhɛɛ- 'kee- nule- -a -taa -bhɛngbe Davidi 'ya -wa 'ɛ ta. -O -yaa 'bhɛ -wa 'ɛ sii Betɛlɛmu, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- Zude 'klɛn 'ɛ 'yi. ⁵ 'Yee- 'pegee -a bhɛle Mari, -o =nwa -o 'tɔ 'sɛwɛdɛɛ 'bhɛɛ- -wa 'ɛ ta. 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, 'ke Mari kpele -o. ⁶ -O -yaa Betɛlɛmu 'waati 'la ba, 'ke -a zina- bhla 'ɛ 'bhɔɔ. ⁷ 'Bhɛɛ- 'ke -ya yale- 'ke -nɛ 'gwlaan- do 'le, 'bhɛ -le -yaa 'ke -a -nɛ =lwa mi 'ɛ 'le. 'Yee- Mari sɔ mu =kpaɔ -a -nɛ 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -ya -yilaa' dri mu a pɛbhle -koonɛ do 'yi. -Amasrɔyi waa yilayɛ -srɔɔwolɛ 'cie mu yi 'fɛ 'ɛ =la.

-Mlɛkɛ' do -pwɛla -bhlaa gooba mu 'ke mu ba.

⁸ -Bhlaa gooba mu 'ke mu -yaa 'yee- 'klɛn do 'kpɔ 'ɛ 'yi Betɛlɛmu -wa 'ɛ -din; 'bhɛ mu -yaa yi gba mu 'ɛ ta 'ke -woo -yɛkpa' -waa' -bhlaa mu 'ɛ ba. ⁹ 'Bhɛ yi do 'kpɔ 'ɛ -bi 'ɛ zi, 'ke Mɛɛzan -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ɛ do 'pwɛle -o ba. 'Bhɛɛ- 'ke Mɛɛzan -Waanbhaa' a 'tɔbhɔ- leya 'ɛ 'bhile 'ɛ zɛnle- -o zi. 'Bhɛɛ- 'ke -gbɛlaan -gbɛnɛ do 'klale -o -yi. ¹⁰ 'Dun-, -mlɛkɛ' 'ɛ pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -gbɛlaanɛ', 'ɲ 'yoo- zan -jan 'nrɛle- do -la wolɛ 'ka ni, 'bhɛ nu Izraɛli mu 'ɛ 'kpen zrukpaale. ¹¹ 'Ka 'Bhee Mi 'ɛ =yaa 'ka ni -zɔn -bi 'lɛɛ- zi, -bhɛngbe Davidi a -wa 'ɛ ta. 'Ye- 'ke *Krisi 'le, 'bhɛɛ- 'yele- 'ke Mɛɛzan 'ɛ 'le. ¹² 'Ka nu 'sɔɔɛ- -a dɔɔɛ- -tɔɔmasie 'lɛɛ- 'bhɛɛ- ma: 'Ka nu -nɛ 'yientɛnnɛ do yeɛ sɔ mu 'le 'a ma dri mu a pɛbhle -koonɛ' do 'yi.»

¹³ 'Bhɛ yɛɛ do 'kpɔ 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke -mlɛkɛ' 'saa do dale- laflɛ' 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -o nule- 'kpɛɛ- -a -lwa mi 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔ 'sanle 'ke -wa pe dɔɔ:

¹⁴ «-Ka laanima -Waanbhaa' 'ɛ 'tɔbhɔɔ, bhaa 'trɛ ta mu 'la -za sɔ a ni, -e yilabla 'na 'mu ni!»

-Bhlaa gooba mu 'ɛ -o ge 'zi Betɛlɛmu

¹⁵ -Mlɛkɛ' mu 'ɛ -o gole blaɔn 'woo- -bhlaa gooba mu 'ɛ -din, 'bhɛɛ- -o gele blaɔn laflɛ' 'yi, 'ke 'woo- -bhlaa gooba mu 'ɛ -wa pele- 'eke- 'ni dɔɔ: «-Kɔɔ' ge Betɛlɛmu, -za 'la =kla -a =nɔɔ -kɔɔ' ge 'bhɛ =nɔɔ -glin doo, 'bhɛɛ- Mɛɛzan -za 'la 'zɔɔnna- -kɔɔ' ni -kɔɔ' ge 'bhɛ -glin.»

¹⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -o gele- blaale- Betɛlɛmu, 'bhɛɛ- 'ke -o Mari 'pegee Zozɛfu 'yele, 'bhɛ 'pegee -nɛ 'yientɛnnɛ 'ɛ 'yilale ye- dri mu a pɛbhle -koonɛ do 'yi. ¹⁷ -O -nɛ 'ɛ 'yele-, -mlɛkɛ' mu 'ɛ -jan 'la =woa -o ni 'yee- -nɛ 'ɛ ba za- yi', 'ke -o 'bhɛ 'kpen 'yigɔɔnle. ¹⁸ Mɛɛ 'la zan mu 'kpen -bhlaa gooba mu 'ɛ 'wojan- 'ɛ =maa, 'mu 'kpen 'kpeɛɛ- nia 'mu ma. ¹⁹ 'Bhɛɛ- 'dun- Mari -yaa 'bhɛ -za mu 'ɛ 'kpen 'kpa zii' -a 'kpee 'ke -ya 'kpeɛɛdan 'mu ma. ²⁰ 'Bhɛ blaɔn, 'ke -bhlaa gooba mu 'ɛ -o gele- -o ba -wa la. -O ge bhla 'ɛ zi, -o -yaa -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔ ma 'sro mu 'kpa zii' -o pɛ 'la ma jan -maa, 'bhɛ 'pegee -o pɛ la =ya 'mu 'kpen -zayi'. -Amasrɔyi -mlɛkɛ' 'ɛ -jan yeke- 'la =woa -o ni, -o 'bhɛɛ- wlata za =ya.

Zesu 'nɛ 'yientɛnnɛ 'ɛ 'tɔkpa yɛɛ

²¹ -Nɛ 'ɛ 'yaale- blaɔn -yɛkpaɔ 'srwaa- mi ma, 'ke -wa wlale- 'klɛn 'yi; 'ke -wa 'tɔkpale *Zesu. -Amasrɔyi -mlɛkɛ' do 'ɛ 'bhɛɛ- 'tɔ 'ɛ =kpaɔ -a ma -a kpɛ 'sile- -lɛɛ.

-O -ja Zesu zɔɔnle -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la

²² Mari klɛ gbɛ drɛɛ 'weɲ -Waanbhaa' gba zayi' 'bhɛ 'bhɔɔ, 'ke Zozɛfu 'pegee 'yee- Mari gele- -nɛ 'ɛ 'le Zeruzalɛmu -Waanbhaa Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la, 'kooko- -wa gbekpa Mɛɛzan -Waanbhaa' 'kɔɔ. ²³ -O 'bhɛ =kla 'bhii- -a pele -o Mɛɛzan -Waanbhaa' a 'toɲ 'sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ: «-Nɛ 'gwlaan- =lwa 'tɔɔle- 'gwlaan- =lwa, -a 'kpa 'ɛdanɲa Mɛɛzan -Waanbhaa' pɛ 'le, 'bhɛɛ- -e klɛ 'weɲ.»²⁴ 'Bhɛɛ- 'ezin-, Mɛɛzan -Waanbhaa' a 'toɲ 'ɛ -e 'sraka 'la goza =woa -ka 'bhɛ go -Waanbhaa' ni. «'Bhɛ 'sraka sɔ klɛle- 'ke kpro gwɛn do 'pegee -a da do 'le, 'ke yaa klɛle 'bhɛ 'le, -e klɛ -bhooladɔ maannɛ- bhlonɛ- plɛ 'le.»

²⁵ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, mɛɛ do -yaa Zeruzalɛmu -wa 'ɛ ta, -o -yaa 'bhɛ sii Simeɔn. -E -yaa 'ke mɛɛ wlan 'le, 'bhɛɛ- -e -yaa gbɛlaan -Waanbhaa' -lɛɛ. -Waanbhaa' a 'liiwli- -naa mɛɛ -Bhee mi 'la 'naza- ta Izraɛli mu 'ɛ ni, 'yee- Simeɔn yri -yaa 'bhɛ 'nuza- 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- *Lii 'Weɲ 'yaa- -a ta.

²⁶ 'Bhɛɛ- 'bhɛ 'yee- Simeɔn 'kpeɛɛkɛan 'elwale gban -sɔ dɔɔ 'sani- -yaa' 'trɛ ta yanle plɛɲ-, -Waanbhaa' 'bhɛ 'lii- wli- -naa mɛɛ -Bhee mi 'la 'naza- ta, -e nu 'bhɛ 'yele-.

²⁷ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' Lii 'Weɲ 'bhɛ 'yee- Simeɔn 'lɛdɔɔɔɔ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la. 'Bhɛ 'waati do 'kpɔ 'ɛ ba 'ezin-, Zesu 'yapɛ- mu 'ɛ -nwa Moizi a 'Toɲ 'ɛ -ya -pia -o -za 'la klɛ 'bhɛɛ- klɛle -nɛ 'yientɛnnɛ 'ɛ 'le 'yee- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la. ²⁸ 'Bhɛ 'yi bhe, 'ke Simeɔn -nɛ 'ɛ 'kunle -a -kɔɔ 'bhɛɛ- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔɔɔ dɔɔ:

²⁹ «Mɛɛzan -Waanbhaa', -a 'to 'ke 'yaa- yewonɛ 'ɛ -yaa' pɛ 'trɛ ta yan yi 'ɛ bhɔ -a ma 'ɛdɔɔɔɔ; -amasrɔyi 'yee- 'lii- wli- 'la =naa 'o ni 'bhɛ 'kla- wlan 'le -zɔn.

³⁰ -Amasrɔyi 'mi 'yaa- Mɛɛ -Bhee Mi 'ɛ =ya 'ɲ 'yɛbhɛ- 'le -zɔn kpataakpa.

³¹ 'E Mɛɛ -Bhee Mi 'la 'lɛbɛngwa 'drunyan 'yi 'si mu 'ɛ 'kpen 'yɛ ma.

³² 'Ye- 'tɛbhile 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- 'yele- nu 'trɛ ta mu 'ɛ 'kpen 'yɛ bakanɛ, 'bhɛɛ- -woo' 'e dɔ. 'Bhɛɛ- -e nu 'tɔb- hɔɔɔɔɔ naɛ 'yaa- Izraɛli mu 'ɛ ni 'ezin-.»

Simeɔn -o -Waanbhaa' -lɛlajanwo 'zi

³³ Simeɔn 'yaa- -jan mu 'la 'kpen 'wo zii' Zesu ba zayi' 'bhɛ 'yee- Zesu dɛ 'pegee -a nɛɛ 'kpeɛɛɛnia. ³⁴ 'Bhɛ blaɔn 'ke Simeɔn -o mɛɛ plɛ 'dumawole, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- Zesu nɛɛ Mari ni dɔɔ: «'E 'yɛkpa doo! -Nɛ 'lɛɛ- nu klɛle mɛɛ -bebe baapɛ 'le, 'bhɛɛ- -e nu klɛle mɛɛ -bebe 'lawɛnɛ 'le Izraɛli 'klɛn 'lɛɛ- 'yi -gɛ. -E nu klɛle -Waanbhaa' a mɛɛ 'kpeɛɛkan pɛ 'le. 'Dun- mɛɛ -bebe nu -janwolɛ -a ma. ³⁵ -E nu mɛɛ -bebe 'kpeɛɛjan- mu tap- wɛɛ. 'Bhɛɛ- 'bhi Mari, 'e zru 'ɛ nu -lalɛ' 'papa 'dimi do 'kɔɔ 'bhii- -wa =pwan 'ke -dibhɛ' do 'le.»

Ani -o -Waanbhaa' -lajlanwo 'zi

³⁶ -O -yaa -Waanbhaa' *-lajlan' janwo le do sii Ani, 'bhεε- -a dε 'tɔ -le -yaa Fanueli, Azεε 'srε mu 'ε do. Loone' gwegwe -le -yaa 'kele-. -E -yaa -a -gbaakɔɔ' 'le, -amasɔyi -a yaale blaana gwlenna lεε 'srwaple- ta, 'bhεε- -a -nɔɔ =kla siele'. ³⁷ -A 'san 'bhεε gale ma, yaa gwlen -bhεεke' 'sile- 'ezin-. -A lεε -yaa lεε mia yizie bhe yizie. Yaa -yaa -a go *-Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε =la, 'bhεε- -e -yaa -Waanbhaa' gba -yrekpa' 'pegee -bi zi; 'sunwale 'pegee 'seriwolele. ³⁸ 'Yee- Ani -nwa bhɔle Zozezu 'pegee Mari 'bhεε Zesu 'nε 'yientenne ta, 'mu 'yaa -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε =la 'waati do 'kpɔ 'la ba, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle. 'Bhεε- -e Zesu -nε 'yientenne 'ε 'bhε a -janwoa mεε 'la zan mu 'kpen 'yri 'yaa -a ta 'bhii- -Waanbhaa' nu Zeruzalemu-wa 'ε ta mu 'ε tagbawole 'mu ni.

Zesu 'yape- mu 'ε 'niinayre Nazareti

³⁹ Zozezu 'pegee Mari 'yanle- Mεεzan -Waanbhaa' a 'toɲ mu 'ε ta za mu 'ε 'kpen klelele 'waati 'la ba, 'ke -o niinale -o -zanta' Zesu -nε 'yientenne 'ε 'le -o ba -wa la Nazareti Galile 'kleen 'ε 'yi. ⁴⁰ -Nε 'ε 'yaa- gbaandε 'zi, 'bhεε- fanjan- -yaa -a ta. -E -yaa kle 'zi -zadɔ' mi 'le, 'bhεε- -Waanbhaa' -yaa 'bhε a wlanya 'ε zɔɔn 'zi -a ni.

Zesu -ja wlale -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε =la -a lεε vu ta ple mi ma

⁴¹ Lεε 'o lεε, Zesu 'yape- mu 'ε -yaa ge Zeruzalemu Pa-ki 'feti 'ε ta.

⁴² Zesu lεε vu ta ple mi 'ε ma, 'ke -a dε 'pegee -a nεε gele- 'yee- Paki 'feti 'ε ta 'bhii- -o -yaa kle gɔne- 'la gbεen- -o 'sinii ta za 'ε ma. ⁴³ 'Feti 'ε 'yanle-, 'ke 'yee- Ze- su dε 'pegee -a nεε nule- dɔle -o ba -wa la Nazareti 'taa 'ε ta. 'Dun- Zesu bolawoa -o blaana' Zeruzalemu, -o za 'laa dɔle 'bhε 'yi. ⁴⁴ 'Woo- mu 'kpee ma, Zesu =bwa -o 'pegee mεε 'la zan mu -nwa 'eke- zi Zeruzalemu 'taa 'ε ta 'mu -la zi. -O yanle -yrekpa' do ta 'taawolele bhla 'la ba, waa yelawole, 'ke -o dɔle- -a ziglinle ma -o -bhoo mu 'pegee -o dɔ mu 'ε ba. ⁴⁵ 'Dun- waa -a yelawole yre 'kedo- 'kpɔ =nɔɔ bhe, 'ke -o niinale -o -zanta Zeruzale- mu -a ziglinyε nɔɔ-. ⁴⁶ -Wa ziglinna -yrekpa' yaga ta, 'bhεε- -a -yrekpa' yaga mi 'ε ma, 'ke -o gele- -a yaale yele '*Toɲ daan mu 'ε 'plen- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε =la. -E -yaa -a 'trɔnkpa zii' 'mu 'wojan- mu 'ε =la, 'bhεε -e -yaa -za 'yilɔkpa zii' 'mu ba zayi'. ⁴⁷ Mεε 'la zan mu 'kpen 'yaa- 'mu 'trɔnkpa zii' -a ni 'bhεε yre 'ε =nɔɔ, -e 'mu 'kpen 'kpeelena 'mu ma, yaa -jan zikpag- beya 'ε ma yikan' 'le. ⁴⁸ -A dε 'pegee -a nεε 'a 'yele-, 'ke -o -liibhaale -o ma. 'Bhεε- 'ke -a nεε 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'N 'nε, 'e -mε pε za -la =kla -o ni -gee' bhe εε? 'E 'trɔn- badɔ doo, 'e dε 'pegee 'mi -o 'e ziglin- 'zi 'o blina- yien 'le 'o ma.» ⁴⁹ 'Bhεε klele 'te, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mεle =kla 'ka -o 'η ziglin- 'zi εε? 'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- -a -le- dulale -o dɔɔ 'η kle 'η Dε -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεne 'ε =la εε?» ⁵⁰ 'Dun- -a yape mu 'ε 'mu 'laa -a wajan 'ε 'yi- male.

⁵¹ 'Bhεε blaana, Zesu 'wlenle- 'ke -o 'pegee -a yape mu 'ε niinale 'eke- zi -o ba Nazareti. -E -yaa 'mu wli ma. -A nεε Mari -yaa 'bhεε -za mu 'ε 'kpen kpa 'bhεε 'kpee. ⁵² Zesu 'yaa- gbaandε 'zi, 'bhεε- a baana' 'yaa kle zi -zadɔ' mi 'le. 'Bhεε- -a -za yaa sɔ -Waanbhaa' 'pegee bhaaplεɲ mu ni 'ezin-.

ZESU -O ZAN -WAANBHAA' A YE 'E ZISANLE

Mεε Wiiɲfε' Mi Zaan -o -Waanbhaa' a -janwo' zii'

(Matie 3.1-12; Maki 1.1-8; Zaan 1.19-28)

3 -Bhɛngbe -gbεne Tiberi -yaa' 'bhε a -bhɛngbeyaa lεε vu ta 'soo mi 'ε 'yi 'waati 'la ba, Pɔnsi Pilati -yaa -janmatii 'le Zude 'kleen 'ε ta. *Erɔdi -yaa -janmatii 'le Galile 'kleen 'ε ta, 'bhεε- -a nεεne- Filipu -yaa -janmatii 'le Iture 'pegee Trakoniti 'kleen mu 'ε ta. 'Bhεε- Lizani- asi -yaa -janmatii 'le Abileni 'kleen 'ε ta. ² Anasi 'pegee Kaifu -yaa 'sraka 'lena mu -kunlii gbalaana mu 'le 'bhεε bh- la 'ε ba. 'Bhεε 'waati 'ε ba, 'ke -Waanbhaa' -jan do wole- Zakari gbe Zaan ni -kpe 'ε ta. ³ -Ayile, 'ke Zaan 'wlenle, 'kee- gele- Zruden yue 'ε 'le zi 'kleen mu 'ε 'kpen 'yi. -E -yaa pe 'zi mεε mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka plool -za 'yɔɔ- klele ma, 'bhεε 'pegee -ka 'ka zru niina- -Waanbhaa ba, 'bhεε- -o -ka 'ka 'wiiɲfε -yi ba. 'Ke 'ka 'bhεε =kla, -Waanbhaa' nu 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε -sroma 'yanle.»

⁴ 'Bhεε kɛgbeyaa 'ε 'yi, -Waanbhaa' *-lajlan' janwo mi Ezai Mεε Wiiɲfε' Mi Zaan ma jan 'la =woa 'bhεε 'leswa-. Ezai 'a =pia- 'elwale -sɔ dɔɔ:

«Mεε do -o -gbekan' zii' -kpe 'ε ta, 'ke -ya pe dɔɔ:

-Ka Mεεzan -Waanbhaa' a zibhε 'ε 'lemagaan,

-ka -yaa' zibhε mu 'ε 'ledɔɔ-.

⁵ -O nu -gbanglo mu 'kpen 'liitanle.

'Bhεε- -o nu gɔɔn 'tɔle- gɔɔn 'mu 'kpen takpaale.

-O nu zi 'klule- mu 'ε 'kpen 'ledɔɔle;

'bhεε -o nu zibhε -yɔɔ- mu 'ε 'kpen 'liimagaanle.

⁶ 'Ke 'bhεε =kla, bhaaplεɲ 'kpen nu -Waanbhaa' a mεε go gbeyaa -za 'yi 'bhεε 'yele-.»

⁷ Mεε 'la zan mu -yaa zan 'esrele -a ba 'mu 'wiiɲfε -za- yi' -a 'kɔɔ- yi 'ε ba, 'yee- Zaan -yaa pe 'zi 'mu ni dɔɔ: «-Bhlu 'plalu bhaaplεɲ mu, 'bhεε- -dawli' ma mεε mu, -dele 'ka 'kpeelεkaan dɔɔ 'ka 'blasana- -Waanbhaa' a 'kiti 'la =bhwa -kɔɔ- -din bhe 'bhεε 'lεε εε? ⁸ -Kaa zɔɔn 'ka kleza mu 'ε ma 'bhii- 'ka 'ploola- -za 'yɔɔ- klele ma. 'Ka 'laa bolε -a 'pele- 'te ma 'ka 'gbu 'kpee dɔɔ: <'O kɔɔ -o 'ke Abraamu 'srε mu 'le.> 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ -Waanbhaa' sɔ kpoti mu 'lεε- maniinale 'ke Abraamu 'srε mu 'le! ⁹ -O -yri 'kpɔ poo 'ε 'lekpa= gban, 'bhεε- -woo zan -yri diiɲ mu 'ε takanle 'kee- san -o 'sεne mu 'ε ma. 'Bhεε- -yile 'ke -yri diiɲ 'la 'bhεε 'laa 'bhεε bhaa -lirele' kle, -o nu 'bhεε takanle 'bhεε- -wa bliin 'te 'yi.»

¹⁰ 'Bhεε ya 'ε 'yi, 'ke mεε mu 'ε Zaan -lɔkɔkpaale dɔɔ: «'O 'taawo- gɔne- 'ε -dela gbεen- 'ke 'bhεε 'a zɔɔn 'bhii- 'o 'ploola- -za 'yɔɔ- klele ma εε?» ¹¹ 'Bhεε- 'ke Zaan 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ke dunε- ple -o mεε 'la zan 'kɔɔ, 'bhεε zan 'bhεε do na -dunε 'laa -o mεε 'la zan 'kɔɔ 'bhεε ni. 'Bhεε- 'ke pele -o mεε 'la zan 'kɔɔ 'bhεε zan 'bhεε 'ke 'na pele 'ke- do- 'kpɔ 'laa -o mεε 'la zan 'kɔɔ 'bhεε ni.» ¹² 'Bhεε yre do 'ε

=nɔɔ bhe, 'ke 'nisrakun mu 'ke mu nule- -o wiinjfe' -zayi' -yi ba Zaan 'kɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke -o Zaan 'lɔɔkpale dɔɔ: «'O nɔɔ -mɛ pɛ za 'gbu -la klɛ ɛɛ?»¹³ 'Bhɛɛ-, Zaan 'bhe zik-paa- -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa 'nisra 'plɛɛ 'ɛ baan' 'klalɛ- -a ba. -A 'plɛɛ -o gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -kaa 'to 'bhɛɛ- ta.»

¹⁴ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'srwase 'ke mu Zaan 'lɔɔkpale 'ezin-dɔɔ: «'Bhɛɛ- 'o nɔɔ 'lɛɛ-, 'o sɔ -mɛ pɛ za 'gbu -la klɛlɛ-ɛɛ?» 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Zaan 'a 'lɛkunlɛ -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -gɔli' 'kunlɛ- mɛɛ mu 'kɔɔ kpaŋma, 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'lalɛ-mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ ta bhla ma. -O -sra yɛkɛ- 'la na 'ka ni -ka 'ka zrukpaala 'bhɛɛ- ma.»

¹⁵ Izraɛli mu 'ɛ 'kɛn 'yri 'yaa- Mɛɛ -Bhɛɛ Mi -kpɔɔɔ Kɛri 'ɛ 'nuza- 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- -o 'kɛn 'yaa- -a pɛ zi -o 'kpee dɔɔ -dɔke' Zaan -le 'kɛlɛ- -o. ¹⁶ -Ayile, 'ke Zaan 'a 'pele -o 'kɛn ni dɔɔ: «'Mi -o 'ka 'wiinjfe zii' -yi ba, 'duŋ- mɛɛ do nu nule 'mi blaɛn, 'bhe -gɔɔ 'yiya- 'mi ni. Yaa sɔ dɔlɛ- 'mi 'gbu 'kpee 'ke 'mi 'a gaan ma -sawla bhɛ mu 'ɛ 'ploole- -yidan'. 'Bhɛ zan 'ɛ 'bhe -le nu 'ka 'wiinjfelɛ *Lii 'Wɛŋ 'pegee 'tɛ 'le. ¹⁷ -Mlɔ =pian -sien do -o -a 'kɔɔ, -yoo zan mɛɛ wlan mu plɛngolɛ mɛɛ -yɔɔ' mu ma, 'bhii- -o -mlɔ bhɛ mu 'ɛ 'pegee -mlɔ -gboo mu 'ɛ bapian gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. -E nu mɛɛ wlan mu 'ɛ 'kpalɛ- yɛ -lɛle' do nɔɔ- 'bhii- -o -mlɔ bhɛ mu 'kla beŋ 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- -e nu mɛɛ -yɔɔ' mu 'ɛ 'krowolɛ 'bhii- -o -mlɔ -gboo mu 'ɛ blin 'tɛ 'la 'ke 'bhe 'laa lii -titi 'bhe 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.»

¹⁸ Zaan -janwoa 'ebebele mɛɛ mu 'ɛ ni gɔnɛ- 'la bhe 'bhɛɛ- gbɛɛn- 'kee- zruwla -o 'kpee -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ɛ -bebe 'wolele. ¹⁹ 'Duŋ- boolazi, Zaan 'a =pia -janmatii Erɔdi ni dɔɔ 'bhe -Waanbhaa' a 'toŋ 'ɛ 'yisiela 'bhe 'bhe nɛɛnɛ- 'na Erodidi klɛlawoa 'bhe 'na 'le bhe 'bhe -zayi'; 'bhe 'pegee 'bhe klɛza -yɔɔ -bebe 'bhɛɛke mu 'ɛ -zayi'. ²⁰ 'Bhɛɛ- 'yee- Erɔdi Zaan 'kunlawoa, 'bhɛɛ- -e 'bhe =bwa -kaso 'yi bhe, 'bhe 'a klɛza -yɔɔ' mu 'ɛ baankpaa=.

Zesu 'wiinjfeyɛ -yi ba
(Matie 3.13-17; Maki 1.9-11)

²¹ -Yɛkpaɔ' do, mɛɛ mu 'ɛ 'kɛn 'yaa- nu 'zi -o wiinjfeyɛ nɔɔ- -yi ba Zaan 'kɔɔ. Zesu =nwa 'bhɛɛ- 'yi 'tɛ -a wiinjfeyɛ =nɔɔ- -yi ba Zaan 'kɔɔ 'ezin-. 'Bhɛ bhla 'ɛ ba 'ke waa 'yee- Zaan bɔlɛ -li -kaso 'yi. Zesu 'yaa- -a 'seriwo zii' -a 'wiinjfe bhla 'ɛ ba, 'ke lafle' 'liigole. ²² 'Bhɛɛ-, 'ke *Lii 'Wɛŋ 'ɛ zinale -a ta 'bhii- -bhooladɔ maannɛ- do gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- 'ke -weli' do dale- lafle' 'yi 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ: «'Bhi -le 'ke 'ŋ Gbe 'la -za sɔ 'ŋ ni 'egbenele 'bhe 'le, 'bhɛɛ- 'bhi -le 'ŋ zrukpaala 'egbenele.»

Zesu -gɔɔ mu
(Matie 1.1-17)

²³ Zesu -yaa' ye 'ɛ 'wole- zisaan- 'waati 'la ba 'ke -a lɛɛ -o lɛɛ mia do bhɛ vu. Mɔkɛn' 'yaa- kun 'bhii- Zozɛfu gbe.

'Bhɛɛ- Eli gbe -le -yaa 'ke Zozɛfu 'le.

²⁴ Mataati gbe -le -yaa 'ke Eli 'le,
'bhɛɛ- Levi gbe -le -yaa 'ke Mataati 'le.
Mɛliki gbe -le -yaa 'ke Levi 'le;
'bhɛɛ- Zanaɪ gbe -le -yaa 'ke Mɛliki 'le,

Zozɛfu 'bhɛɛke do gbe -le -yaa 'ke Zanaɪ 'le.

²⁵ Matatiasi gbe -le -yaa 'ke 'bhe Zozɛfu 'ɛ 'le;
'bhɛɛ- Amɔsi gbe -le -yaa 'ke Matatiasi 'le.

Naumu gbe -le -yaa 'ke Amɔsi 'le;

'bhɛɛ- Esili gbe -le -yaa 'ke Naumu 'le. Nagayi gbe -le -yaa 'ke -Esili 'le.

²⁶ Maati gbe -le -yaa 'ke Nagayi 'le;

'bhɛɛ- Matatiasi gbe -yaa 'ke Maati 'le.

Semeini gbe -le -yaa 'ke Matatiasi 'le;

'bhɛɛ- Yozɛsi gbe -le -yaa 'ke Semeini 'le.

Zoda gbe -le -yaa 'ke Yozɛsi 'le.

²⁷ Zoana gbe -le -yaa 'ke Zoda 'le;

'bhɛɛ- Reza gbe -le -yaa 'ke Zoana 'le.

Zorobabeli gbe -le -yaa 'ke Reza 'le;

'bhɛɛ- Salatieli gbe -le -yaa 'ke Zorobabeli 'le.

Neri gbe -le -yaa 'ke Salatieli 'le.

²⁸ Mɛliki gbe -le -yaa 'ke Neri 'le;

'bhɛɛ- Adi gbe -le -yaa 'ke Mɛliki 'le.

Kosamu gbe -le -yaa 'ke Adi 'le;

'bhɛɛ- Elimadamu gbe -le -yaa 'ke Kosamu 'le.

Eri gbe -le -yaa 'ke Elimadamu 'le.

²⁹ Zesu 'bhɛɛke do gbe -le -yaa 'ke Eliezɛɛ 'le;

'bhɛɛ- Eliezɛɛ gbe -le -yaa 'ke 'bhe Zesu 'bhɛɛke do 'ɛ 'le.

Zorimu gbe -le -yaa 'ke Eliezɛɛ 'le;

'bhɛɛ- Mataati 'bhɛɛke do gbe -le -yaa 'ke Zorimu le.

Levi gbe -le -yaa 'ke 'bhe Mataati 'ɛ 'le.

³⁰ Simeɔn gbe -le -yaa 'ke Levi 'le;

'bhɛɛ- Zuda gbe -le -yaa 'ke Simeɔn 'le.

Zozɛfu yaga mi 'ɛ gbe -le -yaa 'ke Zuda 'le;

'bhɛɛ- Zonamu gbe -le -yaa 'ke 'bhe Zozɛfu yaga mi 'ɛ 'le.

Eliakimu gbe -le -yaa 'ke Zonamu 'le.

³¹ Melea gbe -le -yaa 'ke Eliakimu 'le;

'bhɛɛ- Mena gbe -le -yaa 'ke Matata 'le.

Matata gbe -le -yaa 'ke Mena 'le;

'bhɛɛ- Natan gbe -le -yaa 'ke Matata 'le.

Davidi gbe -le -yaa 'ke Natan 'le.

³² Yesɛ gbe -le -yaa 'ke Davidi 'le;

'bhɛɛ- Zobedi gbe -le -yaa 'ke Yesɛ 'le.

Boazi gbe -le -yaa 'ke Zobedi 'le;

'bhɛɛ- Salomɔ gbe -le -yaa 'ke Boazi 'le.

Naasɔn gbe -le -yaa 'ke Salomɔ 'le.

³³ Aminadabu gbe -le -yaa 'ke Naasɔn 'le;

'bhɛɛ- Adimɛ gbe -le -yaa 'ke Aminadabu 'le.

Arini gbe -le -yaa 'ke Adimɛ 'le;

'bhɛɛ- Esrɔn gbe -le -yaa 'ke Arini 'le.

Farɛsi gbe -le -yaa 'ke Siromu 'le;

'bhɛɛ- Zuda 'bhɛɛke do gbe -le -yaa 'ke Farɛsi 'le.

³⁴ Zakɔbu gbe -le -yaa 'ke 'bhe Zuda 'bhɛɛke do 'ɛ 'le;

'bhɛɛ- Izaki gbe -le -yaa 'ke Zakɔbu 'le.

Abraamu gbe -le -yaa 'ke Izaki 'le;

'bhɛɛ- Tera gbe -le -yaa 'ke Abraamu 'le.

Nakɔɔ gbe -le -yaa 'ke Tera 'le.

³⁵ Seruki gbe -le -yaa 'ke Nakɔɔ 'le;

'bhɛɛ- Ragawu gbe -le -yaa 'ke Seruki 'le.

Falɛki gbe -le -yaa 'ke Ragawu 'le;

'bhɛɛ- Eberi gbe -le -yaa 'ke Falɛki 'le.

Sala gbe -le -yaa 'ke Eberi 'le.
³⁶ Kainamu gbe -le -yaa 'ke Sala 'le;
 'bhεε- Arifasadi gbe -le -yaa 'ke Kainamu 'le.
 Semu gbe -le -yaa 'ke Arifasadi 'le;
 'bhεε- Noe gbe -le -yaa 'ke Semu 'le.
 Lamεki gbe -le -yaa 'ke Noe 'le.
³⁷ Metusala gbe -le -yaa 'ke Lamεki 'le;
 'bhεε- Enɔki gbe -le -yaa 'ke Metusala 'le.
 Zarεdi gbe -le -yaa 'ke Enɔki 'le;
 'bhεε- Malelieli gbe -le -yaa 'ke Zarεdi 'le.
 Kainamu gbe -le -yaa 'ke Malelieli 'le.
³⁸ Enɔsi gbe -le -yaa 'ke Kainamu 'le;
 'bhεε- Seti gbe -le -yaa 'ke Enɔsi 'le.
 Adamu gbe -le -yaa 'ke Seti 'le;
 'bhεε- -Waanbhāa' Adamu =kla.

Zesu 'yidanyrε -Setran' 'kɔɔ
 (Matie 4.1-11; Maki 1.12-13)

4 Zesu 'pale- -yaa 'ke *Lii 'Wεj 'ε 'le -a da bhla 'ε zi
 Zrudεn yue 'ε ta. 'Bhεε- Lii 'Wεj 'ε -e 'yee- Zesu
 'sile 'kee- gele- 'kεle- -kpe 'ε ta. ² -Setran' 'ε 'a 'yidaan-
 'bhε -kpe 'ε ta -yrekpaa' mia plε ta. Yaa pεbhlele 'bhε
 -yrekpaa' mia plε 'ε 'kpen ta. 'Bhε yi mu 'ε 'kanle- blaان,
 'ke gbɔn Zesu dεle-. ³ 'Bhε klele 'tε, 'ke -Setran' 'a 'pele
 'a ni dɔɔ: «'Ke 'yoo- 'ke -Waanbhāa' Gbe 'gbu 'ε 'le -a pe
 kpoti 'la bhe -a ni dɔɔ -ya mabɔɔ 'bhεε- -e kle 'ke pεbhle
 'le doo.»

⁴ Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «-Waanbhāa' pe -yaa' 'Sεwe
 'ε 'yi dɔɔ *Bhaaplεj a 'trε ta bole 'ε -danj' 'laa 'ke pεbh-
 lele do -kplεn 'le.»*

⁵ 'Bhε blaان, 'ke -Setran' gele- 'ke Zesu 'le laanima,
 'bhεε- 'kee- 'trε ta -bhleŋgbe 'kleεn mu 'ε 'kpen zrɔnle-
 -a ni 'waati sa ba. ⁶ 'Bhεε- -e pe Zesu ni dɔɔ: «'Nj nu
 -glɔɔya' 'lεε- 'kpen 'pegee -bhleŋgbe 'kleεn mu 'lεε- -o
 -yi -naflo mu 'ε 'nale- 'e ni. -Woo 'kpen gbεkpaa- 'η 'kɔɔ,
 'ke -o nale =swa 'η ni mεε 'la zan ni 'an na 'bhεε- zan ni.
⁷ -Ayile 'ke 'yee 'kpɔ=zian 'η =la, 'bhεε- 'kee 'mi=gbaa, 'η
 nu -o 'kpen 'nale- 'e ni.»

⁸ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «-Waanbhāa'
 pe -yaa' 'Sεwe 'ε 'yi 'ezin- dɔɔ: <'E 'kpɔ 'ε zen Mεεzan
 -Waanbhāa' do -kplεn -la -lεε 'bhεε- 'ya gba.»

⁹ 'Bhε blaان, 'ke -Setran' gele- Zesu 'le -Waanbhāa'
 Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'wiinj- Zeruzalemu, 'bhεε- 'ke -ya pele-
 -a ni dɔɔ: «'Ke 'yoo- wlan 'gbu 'ε ni *-Waanbhāa' Gbe 'ε
 'le, 'plo- 'e 'gbu ma 'bhεε- 'e balaa' 'trε ma. -Amasrɔyi
 -a yɔɔndεle -o -Waanbhāa' a 'Sεwe 'ε 'yi dɔɔ:

¹⁰ <-Waanbhāa' nu -a pele -yaa' -mlεke' mu 'ε ni 'kaa
 -woo -yrekpa' 'e ba.»

¹¹ 'Bhεε- -a yɔɔndεle 'ezin- dɔɔ:
 <-O nu 'e binale -o 'kɔɔ, 'kooko- 'e gaan ma 'dinj 'laa wo
 vlε ma.»

¹² 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «-A pele -o
 -Waanbhāa' a 'Sεwe 'ε 'yi dɔɔ: <'Yaa Mεεzan 'yaa-
 -Waanbhāa' 'ε -yidanlε.»

¹³ -Setran' 'yanle- Zesu 'yidanlele gbe 'ε 'kpen ma, 'ke
 -ya 'plεŋgole -a ma, 'sani- 'ke -a -yidan' bhla -lrele'
 -bhεεke' do bhɔ -a -kɔɔ 'ezin-.

**ZESU -O -WAANBHAA' A YEWO 'ZI GALILE
 'KLEEN 'ε 'YI**

Zesu -yaa' ye 'ε 'wole- zisaan- Galile 'kleen 'ε 'yi
 (Matie 4.12-17; Maki 1.14-15)

¹⁴ 'Bhε blaان, 'ke Zesu 'niinale Galile 'kleen 'ε 'yi. -A
 'pale- -yaa 'ke *Lii 'Wεj 'ε -glɔɔya' 'le. 'Bhεε- mεε mu 'ε
 -wa 'tɔbhɔleya 'ε =zian Galile 'kleen 'ε 'yi yrekpen- =nɔɔ.
¹⁵ Zesu 'yaa- mεε mu 'ε daan *Zuufu mu daanfε' mu 'ε
 =la. -Ayile mɔkpen' 'yaa- -a 'tɔ wlan 'ε zen 'zi yrekpen-
 =nɔɔ.

Nazarεti mu 'ε -woo -banjwa Zesu 'yi
 (Matie 13.53-58; Maki 6.1-6)

¹⁶ 'Bhε blaان, 'ke Zesu gele- Nazarεti, -a 'tro -wa 'ε ta.
 'Bhεε- *-yitrε' yi 'ε ma, 'kee- gele- wlale *Zuufu mu
 daanfε' 'ε =la, 'bhii- -e -yaa kle 'egwele gɔnε- 'la gbεεn-
 'Bhε 'yi bhe, 'ke -ya -wlanle- -Waanbhāa' a 'Sεwe tape
 zayi'. ¹⁷ 'Bhε klele 'tε, 'ke -o -Waanbhāa' *-lεla' janwo mi
 Ezai a 'sεwe kpo 'ε 'kpale -a -kɔɔ. -E 'bhe 'sεwe kpo 'ε 'yi-
 ploole 'kee- -jan 'lεε- 'bhe tapele dɔɔ:

¹⁸ «Mεεzan -Waanbhāa' lii 'ε -yoo 'η ta,
 -yoo 'η makwan- 'kaa 'η nu -yaa' -Jan 'Nrāle- 'ε 'wo
 -yren ma mεε mu 'ε ni,
 -yoo 'η 'winbwa- 'kaa 'η nu -kaso 'yi mu 'ploozā- pe
 'mu ni,

'bhεε- 'η 'nu -yε 'wi mu -yε 'liiploo-;
 'bhe 'pegee -o -yrenkpa' zii' mεε 'la zan mu ta 'η 'mu
 go -yren 'yi.

¹⁹ 'Bhεε- Mεεzan -Waanbhāa' 'η 'winbwa- 'kaa 'η nu
 mεε mu 'kpeelekan -yaa' -za wlanya klele 'ε ma.»

²⁰ Zesu 'yanle- 'bhe -jan 'ε tapelele, 'kee- 'sεwe kpo 'ε 'li-
 itanle, 'bhεε- 'kee- 'bhe 'kpale -o daanfε' 'ε =la yewone
 'ε 'kɔɔ; 'bhεε- 'kee- gele- yaale. Zuufu mu a daanfε' 'ε
 =la mεε mu 'ε 'kpen 'yrekpale -yaa -a ta. ²¹ -Ayile, 'ke -ya
 pele 'sanle -o ni 'kaa: «'Ka 'ka 'trɔnkpa- -Waanbhāa' a
 'Sεwe 'ε 'yi -jan 'la =la bhe, 'bhe 'lεswa- -zɔn.» ²² 'Bhεε-
 mɔkpen' 'yaa- Zesu a -jan 'wlan 'pe zii', 'bhεε- -e -yaa
 mεε mu -liibhāa' zii' -o ma -a -liijan' -gbenε -gbenε mu
 'ε 'le. 'Bhεε- -o yaa 'eke- -lrɔkpa' zii' dɔɔ: «Zozefu gbe 'ε
 yaa 'kele- εε?» ²³ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ:

<-Dɔke' 'ka nu -gɔɔn 'lεε- 'bhe bɔle 'mi ma dɔɔ: <Mεε
 -laanekpa mi, 'e 'gbu ma ga 'ε go 'pe.> 'Ka nu -a pele 'η
 ni 'ezin- dɔɔ: <'E -za mu 'la 'kpen =kla Kapenɔmu, -o
 -yansi' za mu kle 'e 'gbu 'ya -wa 'ε ta -gε doo.» ²⁴ 'Bhε
 klele 'tε, -e pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε-
 ma dɔɔ waa -Waanbhāa' *-lεla' janwo mi do 'kpɔ 'lεdɔ-
 -a ma -a 'gbu ba -wa -la. ²⁵ 'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma
 dɔɔ: -Waanbhāa' -lεla' janwo mi Eli a pe 'waati 'ε ba, la
 laa banle lεε yaga 'ke mle 'srwado- ta, 'bhe 'pegee -gu
 -gbenε 'la 'bhe -dwa, glaانle -bebe -yaa Izraēli 'kleen 'yi
 'bhe 'waati 'ε ba. ²⁶ 'Dunj- -Waanbhāa' laa Eli 'winbɔle
 'woo- glaانle mu 'ε -o 'kedo- 'kpɔ ba, 'ke yaa 'ε go
 Sidɔn 'kleen 'ε 'yi glaانle do 'la 'yaa- Sarepita -wa 'ε ta
 'bhεε- ba. ²⁷ 'Bhεε- 'ezin- -Waanbhāa' -lεla' janwo mi
 Elize a pe 'waati 'ε ba, -kpaande' mu -bebe -yaa Izraēli

'kleen 'yi, 'duŋ- -o 'kedo- 'kpo ma -kpaan 'laa gole 'ke yaa 'e go Siri mi Naama do -kplɛn ba.»

²⁸ Mɛɛ 'la zan mu -yaa *Zuufu mu daanfɛ' 'ɛ =la, 'mu 'kpen 'bɛɛ -jan mu 'ɛ 'male, 'ke -woo zrupliile Zesu ma. ²⁹ 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke -woo -wɛnle'. 'Bɛɛ- -o Zesu 'kunle- 'ke -o gele- 'kele- Nazareti -wa 'ɛ -gɔma', 'yee- Nazareti -wa 'ɛ dɔle -yaa gɔɔn 'la 'bɛɛ ta 'bɛɛ 'wiinj-. -O -yaa zi 'bhii- -wa blin 'bɛɛ gɔɔn 'ɛ 'wiinj-, 'bɛɛ- -e balaa' 'bɛɛ kpɛla- -gluu 'ɛ 'yi. ³⁰ 'Duŋ- Zesu =kaan -o plɛŋ- swɛŋ 'kee- jilale.

Zesu lii -yoo =gbian mɛɛ do zi
(Maki 1.21-28)

³¹ 'Bɛɛ blaɛn, 'ke Zesu gele- Galile 'kleen 'yi -wa 'la -o -yaa 'bɛɛ sii Kapɛnɔmu 'bɛɛ ta. -Yitrɛ' 'yi 'ɛ ma, 'kee- mɛɛ mu daanle- -Waanbɛɛ a -jan 'ɛ 'le. ³² -Yaa' mɛɛ daangbeyaa 'ɛ -Waanbɛɛ a -jan 'ɛ 'le, 'bɛɛ 'woo- mɛɛ mu 'ɛ -o 'kpen 'kpeɛɛnia -o ma. -Amasɔyi -e -yaa -jan 'ɛ 'wo zii' 'bhii- 'sɛŋ -o mɛɛ 'la zan ni 'bɛɛ a -janwɔgbeyaa gbɛɛn-. ³³ 'Bɛɛ 'waati 'ɛ ba, lii -yoo' 'yaa- 'yee- -o daanfɛ' 'ɛ =la mu 'ɛ do zi. 'Bɛɛ mɛɛ 'ɛ 'pɛɛnle- -saan 'egɔɔle 'ke -ya pe dɔɔ: ³⁴ «Nazareti mi Zesu, -mɛ za -le -kɔɔ' 'plɛŋ- ɛɛ? 'E =nwa 'o 'sɛyɛ- -la kɔɔ- ɛɛ? 'Mi 'e dɔ! 'Bɛɛ -le 'ke -Waanbɛɛ' a mɛɛ 'wɛŋ 'ɛ 'le.» ³⁵ 'Bɛɛ 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'pɛɛnle lii -yoo' 'ɛ ta 'ke -ya pe dɔɔ: «'E taga, go mɛɛ 'lɛɛ- zi!» 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke lii -yoo' 'ɛ mɛɛ 'ɛ baale' 'trɛ ma mɔkɛn' 'yɛ ma. 'Duŋ- yaa -za 'yoo- 'kedo- 'kpo klele -a ni, 'bɛɛ- -e -gwa -a zi. ³⁶ 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke mɛɛ mu 'ɛ 'kpen 'kpeɛɛnile -o ma. 'Bɛɛ- 'ke -wa pele- dɔɔ: «-Jan -glɔɔn 'ɛ -dele 'bɛɛ 'le -gee' ɛɛ? 'Yee- mɛɛ 'lɛɛ- -e -janwo' lii -yoo' mu ni fanɔŋ- ma, 'bɛɛ- 'mu go mɛɛ mu 'ɛ zi.» ³⁷ -Ayile, 'ke Zesu kleza 'ɛ zɛnle- 'kleen 'ɛ 'yi yɛkɛn- =kɔɔ.

Zesu gadɛ mu -bebe -bheela
(Matie 8.14-17; Maki 1.29-34)

³⁸ 'Bɛɛ blaɛn, Zesu 'pwele- Zuufu mu 'ɛ waa daanfɛ' 'ɛ =la, 'kee- gele- Simɔ ba. 'Flɛ 'yi 'la ga -glɔɔ do -yaa Simɔ boole ma. -Ayile, 'ke -wa pele- Zesu ni 'kaadɔɔ- 'bɛɛ 'a 'bheɛ-. ³⁹ 'Bɛɛ yɛ do 'ɛ =kɔɔ bɛɛ, 'ke -ya makulale Simɔ boole 'ɛ trala, 'bɛɛ- 'kee- 'pɛɛnle 'flɛ 'yi 'la ga 'ɛ ta. 'Bɛɛ -yile, 'ke ga 'ɛ gole- Simɔ boole ma. 'Kee- -wɛnle- ni, 'bɛɛ- 'kee- Zesu 'lɛwɛɛ kpo klele-.

⁴⁰ 'Bɛɛ 'yi, -yɛɛbɛɛ baale blaɛn, 'ke -wa 'ɛ ta mu 'ɛ -o nule- -waa gadɛ mu -glɔɔn 'ɛ 'kpen 'le Zesu ni. -Ya gbɛk- paa- -o 'kpen ma do do 'ke -o -bheele'. ⁴¹ 'Bɛɛ =kɔɔ bɛɛ, -e 'zina =gbian mɛɛ -bebe zi. 'Bɛɛ- 'zina mu 'ɛ go bhla 'ɛ zi 'bɛɛ mɛɛ mu 'ɛ zi, -o -yaa -gbɛkan' 'egɔɔle 'kaa: «'Bɛɛ -le 'ke *-Waanbɛɛ' Gbe 'ɛ 'le!» 'Duŋ- Zesu 'yaa- 'pɛɛn zii' -o ta, 'bɛɛ- yaa -yaa to 'ke -o -janwoyɛ -sɔɔwo- -a 'kɔɔ, -amasɔyi -o -yaa 'yaango 'bhii- -e -yaa Mɛɛ -Bheɛ Mi *Krisi 'ɛ 'yela- -le.

Zesu -o -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo zii' Zude 'kleen 'ɛ 'yi
(Maki 1.35-39)

⁴² Too -klinle', 'ke Zesu gole- -wa 'ɛ 'kpeɛ, 'bɛɛ- 'ke -a do -kplɛn gele- -bɔn 'ɛ drɛyi' yɛ do kɔɔ-. 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke -zamaa' -gbɛnɛ do 'a ziglinle 'sanle. -O 'tɛnle- -a ma,

'ke -wa pele- -a ni dɔɔ waa nu 'ploole -a ma 'kee go -o -din. ⁴³ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Nj gele- *-Waanbɛɛ' a -bhɛngbeyaa ma -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wolɛ- -wa 'bɛɛke mu 'ɛ ta. -Amasɔyi -Waanbɛɛ' 'ɛ 'winb- wa- 'bɛɛ- 'kaama.» ⁴⁴ 'Bɛɛ -yile, Zesu -Jan 'Nrɛle- 'ɛ =woa Zuufu mu daanfɛ' mu 'la 'yaa- Zude 'kleen 'ɛ 'yi 'mu 'kpen =la.

Zesu -o -yaa' -kɛɛɛnɛ =lwa mu 'ɛ 'sii zii'
(Matie 4.18-22; Maki 1.16-20)

5 -Yɛkɛpaa' do, Zesu 'yaa- Zenezareti -draa 'ɛ 'lɛ ma, 'bɛɛ- -zamaa' mu 'ɛ -o -yaa 'eke- -yɔɔn 'zi -a zi, 'kooko- -woo 'trɔnkpɛ -Waanbɛɛ' a -jan 'ɛ =la. ² -Yi- takɔŋ plɛ dulale -yaa -yi 'ɛ 'lɛzi-, 'bɛɛ- kaadɛ mu 'la zi- naa' -o -yi 'mu 'yaa- 'mu a kaadɛ yɔɔ mu 'ɛ 'yigo- 'zi. ³ Simɔ a pɛ -yaa 'woo- -yitakɔŋ mu 'ɛ do 'le, Zesu -ja yaale 'bɛɛ 'yi. 'Bɛɛ- -e pe Simɔ ni dɔɔ 'bɛɛ -yitakɔŋ 'ɛ 'plɛŋgo sa -yi 'ɛ 'lɛ ma. 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'kee- mɛɛ mu 'ɛ daanle 'sanle -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'le.

⁴ 'Bɛɛ blaɛn 'ke -ya pele- Simɔ ni dɔɔ: «-Yitakɔŋ 'ɛ 'mabɛɛn- -yi 'ɛ drɛyi', 'bɛɛ- 'bɛɛ 'pegee 'yaa- kaadɛyɔɔn mu 'ɛ, -ka 'kaa- kaadɛ yɔɔ mu 'ɛ bɔ -yi 'ɛ ba.» ⁵ 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke Simɔ 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'O Zan, 'o =bwa yɔɔ bɔle ma -bi 'lɛɛ- 'kpen zi, 'bɛɛ- 'waa kaa do 'kpo 'kunle-. 'Duŋ- 'bɛɛ 'a 'pelawoa 'mi ni 'kaa 'mi 'an yɔɔ 'ɛ bɔ, 'ɛ nu a klele 'ɛ 'liiwli- ta.» ⁶ -O yɔɔ mu 'ɛ bɔle, 'kee- 'mu kaa 'kunle 'ebebele 'kee- kan -a -dan' ta, -asiikɔɔ kaa mu 'ɛ 'yaa- zan yɔɔ mu 'ɛ 'peedɛɛ. ⁷ -Ayile, 'ke Simɔ 'pegee -yaa' kaadɛyɔɔn mu 'ɛ -o kaadɛ mu -bɛɛke' mu 'la 'yaa- -yitakɔŋ -vindo' 'ɛ 'yi 'mu 'siile, 'kaa 'mu 'nu 'bhɔ -o ba. 'Bɛɛ mu nule 'tɛ 'ke -o 'kɔŋ plɛ 'ɛ 'pale 'ke kaa 'le -asiikɔɔ -yitakɔŋ plɛ 'ɛ 'yaa- zan wɛɛ -yi 'ɛ =la kaa gbɛŋ 'ɛ 'kɔɔ. ⁸ 'Bɛɛ 'yi 'tɛ, Simɔ Pɛri 'yɛkɛpale 'bɛɛ ma, 'ke -ya 'kpo zɛnle- Zesu 'lɛɛ, 'bɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «Mɛɛzan, 'ɛ 'plɛŋgo 'ɛ ma, -amasɔyi 'ɛ 'yoo- 'ke -za 'yoo- kle mi 'le.» ⁹ Wlan 'gbu 'ɛ ni, -gbɛɛn =klaa 'yee- Simɔ 'pegee -a zi mu 'ɛ 'kpen 'yi, -o kaa -bebe 'la =kwan 'bɛɛ -zayi'. ¹⁰ 'Bɛɛ- 'kee- kpa -yaa' kaadɛyɔɔn mu Zebede gbe plɛ 'ɛ 'mu ta, Zaki 'pegee Zaan, -gbɛɛn =klaa 'mu 'yi 'ezin-. -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele Simɔ ni dɔɔ: «'Yaa -gbɛɛnɛ', 'kee- san -zɔn ma, 'ɛ nu mɛɛ -bebe 'sɔɔwɔle -Waanbɛɛ' ni 'bhii- 'ɛ kaa mu kun 'ebebele gɔɔn- 'la gbɛɛn.» ¹¹ 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke -o -waa' -yitakɔŋ mu 'ɛ 'pwele -yi 'ɛ ba, 'bɛɛ- 'ke -woo dulale 'trɛ ma. 'Bɛɛ blaɛn, 'ke -woo 'kpen 'tole -a kɔɔ-, 'bɛɛ- 'ke -o gele- dɔɔle Zesu zi.

Zesu -kpaandɛ' mi do -bheela
(Matie 8.1-4; Maki 1.40-45)

¹² Zesu 'bhɔle- -wa do ta, 'ke -kpaandɛ' mi do nule- -a ba. -Kpaandɛ' mi 'ɛ 'yɛkɛpale Zesu ma, 'ke -ya 'kpo zɛn- le- Zesu 'lɛɛ, 'bɛɛ- 'kee- -sromabɔle 'bɛɛ ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'kee- =swa 'ɛ ni, 'ɛ ma -kpaan 'ɛ go.» ¹³ 'Bɛɛ klele 'tɛ, 'ke Zesu 'ɛ gbe 'trole -a ba, 'ke 'ya gbɛkɛpale -a ma, 'bɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Nj 'yoo- -a zi 'bhii- 'ɛ 'bheɛ-, 'ɛ ma -kpaan 'ɛ -gwa!» 'Bɛɛ yɛ do 'ɛ =kɔɔ bɛɛ, 'ke 'yee- mɛɛ 'ɛ ma -kpaan 'ɛ gole-. ¹⁴ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Yaa 'ɛ 'bheɛza- 'ɛ 'pele- mɛɛ 'kedo- 'kpo

ni. 'Dun- ge 'e 'gbu mazrɔn 'sraka 'lena mi 'ε ni. 'Bhεε- *Moizi -kpaandε' mu -bheeza' 'sraka 'la -dwa 'bhε 'sra- ka 'ε go, 'kooko- mɔkpen' 'a 'yaango- 'bhii- 'e ma -kpaan 'ε -gwa.» ¹⁵ 'Bhε =nɔɔ bhe, Zesu 'tɔbhɔleya 'ε baan' =klaa ba yrekrɛn- =nɔɔ, -asiikɔ mεε -bebe 'yaa- zan -o 'trɔnkpaɛ -a ni. 'Bhεε- mεε 'ke mu -yaa zan 'mu ma ga mu 'ε goza 'yi. ¹⁶ 'Bhεε- 'dun-, 'yee- Zesu 'yaa- 'plɛnggo- -zamaa' 'ε ma 'waati 'ke ba. 'Bhεε- -a do -kplɛn 'yaa- ge -bɔn 'ε dreyi' -a 'seriwolε.

Zesu -flugba do -bheela
(Matie 9.1-8; Maki 2.1-12)

¹⁷ -Yrekpaa' do, Zesu 'yaa- mεε 'ε mu daan 'zi. *Farizi mu* 'pegee 'Tonj daan mu 'ε 'yaale- -yaa -a -din. -O -daa Galile 'pegee Zude 'klɛn mu 'ε -yi -wa mu 'ε 'kpen ta, 'bhε 'pegee Zeruzalɛmu. Mεεzan -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'la 'yaa- Zesu ta, 'bhεla- -yile -e -yaa gadε mu 'ε -bhee 'zi. ¹⁸ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke mεε 'ke mu nule- -flugba do 'le 'bhε 'yilapε 'ε ta. -O -yaa wlayrε -glin 'zi -zamaa' mu 'ε 'plɛn-, 'kooko- -o sɔ gele- 'yee- -flugba 'ε 'kpaalε- Zesu =la. ¹⁹ 'Dun- waa wlayrε -srɔɔwolε mεε mu 'ε 'kɔɔ. -Ayile, 'ke -o 'sanle 'kεle- 'fε 'la Zesu 'yaa- 'bhε =la 'bhε 'wiinj-. 'Bhεε- 'ke -woo wlayrε do klɛle- 'bhε 'wiinj-. 'Bhε blaان 'ke -o -flugba 'ε 'kanle 'bhε yrε 'ε =nɔɔ bhε do ma, 'bhεε- 'ke -wa zinale -o 'pegee -a yilapε 'ε 'le 'fε 'ε 'kpee Zesu =la. ²⁰ Zesu 'a 'yele- 'bhii- -woo -kpaan 'bhε 'yi, 'ke -ya pele- -flugba 'ε ni dɔɔ: «'Nj 'bhεgwɛn-, 'n 'yaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε 'sroma- -yaan.» ²¹ 'Bhε klɛle 'tε, 'ke 'Tonj daan mu 'ε 'pegee Farizi mu mu 'ε -wa pele 'sanle -o 'kpee dɔɔ: «-Dele mεε 'lεε- 'le, 'bhεε- -e -Waanbhaa' 'tɔsiε zii' -gee' εε? -De 'gbu -le sɔ mεε mu a -za mu 'ε -sroma 'yanle 'ke yaa 'ε go -Waanbhaa' do -kplɛn ba εε?» ²² Zesu -o 'kpeejan- mu 'ε dɔle 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Mele -kla 'bhεε- 'ka 'kpeejan- mu -o 'bhε gbεen- -gee' εε?» ²³ 'Bhεε- 'woo- -za plε 'lεε- -o -de 'gbu -la pele -o 'edile εε? 'Ke 'an =pia -flugba ni dɔɔ: «'Nj 'yaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε 'sroma- =yaan, taa- 'ke 'an =pia -a ni -ya wɛn 'bhεε- -e 'taawo εε?» ²⁴ 'Dun- 'n 'yoo- -a zi 'bhii- 'kaa 'yaango- dɔɔ 'bhii- -a 'sɛn -o *Bhaaplɛn Gbe* 'ε ni 'trε ta -gε 'kee- mεε mu a -za 'yɔɔ- mu ma -sroma yan.» 'Bhε klɛle 'tε, 'ke -ya pele- -flugba 'ε ni dɔɔ: «'Mi pe 'e ni dɔɔ 'e 'wɛn-, 'e 'yilapε 'ε 'si, 'bhεε- ge 'e ba -lε ma.» ²⁵ 'Bhε yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -flugba 'ε -ya -wɛnle' mεε mu 'ε 'kpen 'yrε ma, 'bhεε- 'ke -ya yilapε 'ε 'sile, 'kee- gele- -a ba -lε ma -Waanbhaa' 'tɔbhɔlele. ²⁶ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke mεε mu 'ε 'kpen 'kpeelenile -o ma. -Ayile, 'ke -gblaan 'klale -o -yi, 'bhεε- 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Waa 'bhε 'yansi 'sɔle- maza mu klɛyrε yelε -lido'.»

Zesu -o Levi 'sii zii'
(Matie 9.9-13; Maki 2.13-17)

²⁷ 'Bhε blaان, 'ke Zesu 'nisrakun mi do yaale yele- 'bhε a yewo 'fε 'ε =la. -O -yaa 'bhε sii Levi. 'Bhε klɛle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Nu dɔ 'n 'zi!» ²⁸ 'Bhε yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke Levi 'e 'wɛnle, 'kee- 'ploole -yaa' ye 'ε ma; 'bhεε- 'kee- gele- dɔlε Zesu zi. ²⁹ 'Bhε blaان, 'ke Levi Ze- su 'lεwεε pε -koo -gbɛnε do klɛle- -a ba -lε ma. 'Bhεε- 'kee- 'nisrakun mu -bebe 'pegee mεε -bhεεke' mu 'siile

'yee- pele 'ε ma. ³⁰ -Ayile, 'ke *Farizi mu 'ε 'pegee *'Tonj daan mu 'ε -o -janwole -o -lɛla' Zesu ma, 'bhεε- 'ke -o yaa -klanlanε mu 'ε 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Mele =kla 'bhεε- 'ka mu 'pegee 'nisrakun mu, 'bhεε- mεε 'joo 'yɔɔ- mu 'ε 'ka -o pele 'zi 'eke- zi εε?» ³¹ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «Mεε 'klɛnyawole mu maza laa dɔ -laanɛkpa mi ma 'ke yaa 'ε go gadε mu ba. ³² 'Naa 'nule- mεε -lɛdɔɔle mu 'siiyrε- =nɔɔ 'kaa -o nu -Waanbhaa' ba, 'dun- 'mi =nwa -za 'yɔɔ- klε mu -la 'siile-, 'kooko- 'ke -zadɔwεε =dwa -o ma waa -za 'yɔɔ- mu 'ε 'yi, -o ploowaa -za 'yɔɔ- mu 'ε ma.»

Zesu 'pegee 'sunwlaza
(Matie 9.14-17; Maki 2.18-22)

³³ Mεε 'ke mu pe Zesu ni 'ezin- dɔɔ: «Mεε Wiinjε' Mi Zaan a pε -klanlanε mu 'ε 'pegee *Farizi mu* 'ε 'mu a -klanlanε mu 'ε 'mu 'sunwla-, 'bhεε- 'mu 'e 'seriwo 'ebe- bele, 'bhεε- 'dun- 'bhi a pε -klanlanε mu 'ε 'mu bole -o pɛbhlele 'pegee -yi 'bhile- 'te -la ma.» ³⁴ 'Bhε klɛle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ke -o mεε mu -siila le do dɔyrε =nɔɔ, 'ka 'kpee ma -o sɔ 'sunwlale 'ke -woo -o bhεgwɛn le -nɔɔ 'ε -din 'waati 'la ba εε?» ³⁵ 'Dun- 'ke le drεε -nɔɔ 'ε -gwa -o -din 'waati 'la ba, -o nu 'sɔle- 'sunwlale 'tε.»

³⁶ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu -gɔɔn do bɔle- -o ni 'ezin- dɔɔ: «Mεε do 'kpɔ laa sɔ sɔpεe' 'nε do 'kanle -yaa' dunε- drεε 'ε ma, 'bhεε- -e yaa -dunε gwe 'ε 'yisra- 'bhε 'le. 'Kee- 'bhε =kla, -e nu dunε- drεε 'ε 'peedeɛ, 'bhεε- sɔpεe' drεε 'ε yaa gaa dunε- gwe 'ε ta. ³⁷ 'Bhεε- 'ezin-, mεε 'ke- do- 'kpɔ 'laa -wɛn drεε kla wi 'flε 'floko gwe mu 'yi. 'Kee- 'bhε =kla, -wɛn drεε 'ε 'plii bhla 'ε zi, -e nu wi 'flε 'floko gwe mu 'ε 'peedeɛ, 'bhεε- -e klalaa' 'trε ma, 'bhεε- 'woo- 'floko mu 'ε -o 'gbu klε 'siε pε 'le 'bhε klεg- bɛya 'ε gbεen- bhe. ³⁸ 'Dun- -o sɔ -wɛn drεε 'klale 'floko drεε mu -la -yi. ³⁹ 'Ezin-, mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa dɔ -wɛn drεε mile -la 'kee- -yaan -wɛn gwe mile 'le gban. -Amasɔyi mɔkpen' 'a pe dɔɔ: «-Wɛn gwe -lrele' -yiya' -wɛn drεε ni.»»

Zesu 'pegee -yitrε' yi ba za
(Matie 12.1-8; Maki 2.23-28)

6 -*Yitrε' yi* do ma, Zesu 'pegee -yaa' *-klanlanε mu 'ε 'yaa- 'kan zii' ble gba do 'yi. 'Bhε 'yi bhe, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε dɔle- ble (ble 'ε -yoo 'bhii- -mlɔ gbɛen) pɛbhε mu 'ε 'srɔnle- ma -o -vlɔ mu 'ε ma. -O -yaa 'bhε pɛbhε mu 'ε -glɔɔ 'zi -o 'kɔɔ, 'ke -woo kloowoo mu 'ε go -a bhε mu 'ε ma, 'bhεε- -woo bhle. ² 'Bhε klɛle 'tε, 'ke *Farizi mu* 'ke mu 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Mela ma waa -za 'la 'bhε klε -yitrε' yi ma, 'ka mu -o 'bhεε- klε 'zi εε?» ³ Zesu pe Farizi mu 'ε ni dɔɔ: «Gbɔn -bhɛngbe *Davidi 'gbu 'pegee -a zi mu 'ε =dia -yrekpaa' do, 'bhεε- -o -za 'la 'bhε =kla 'ka 'laa 'bhε tapele -lido' εε?» ⁴ 'Nj bhe, -e -wɛn -*Waanbhaa' Gba 'Fε* 'ε =la, 'bhεε- -o 'sraka -gwa -Waanbhaa' ni 'bluu mu 'la 'le, -e 'mu =sia. 'Bhεε- -yoo =bhla, 'bhεε- -yoo 'ke =naa -a zi mu 'ε ni. 'Dun- -kɔɔa' 'tonj 'ε ta, yaa dɔ mεε -bhεεke' do kpɔ 'kpee 'ke 'bhε 'bhε 'bluu mu 'ε bhle, 'ke yaa 'ε go *'sraka 'lena mu do -kplɛn -la ba.» ⁵ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «*Bhaaplɛn

Gbe 'ε 'ke -ya =pia -o -za 'oo -za 'la klε -yitrε' yi 'ε ma, -o 'bhεε- -klεsikun.»

Mεε gbε 'kwlanle- do -bheeyrε' Zesu 'kwa
(Matie 12.9-14; Maki 3.1-6)

⁶ -Yitrε' yi -bhεεke' do ma, 'ke Zesu gele- wlale *Zuufu mu daanfε' 'ε =la. 'Bhεε- 'kee- mεε mu daanle 'sanle -Jan 'Nrале- 'ε 'le. 'Dun- mεε gbε -yiε' 'kwlanle- do -yaa mεε mu 'ε 'pler- 'bhε 'fε 'ε =la. ⁷ 'Ton daan mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε -o -yaa zi 'bhii- -o -la yrε -srεwo' Zesu ta, 'ke 'bhε 'yee- mεε 'ε 'bheela- -yitrε' yi 'ε ma. 'Bhela- -zεεle, -o -yaa -a 'klεsikun zii' -a klεza mu 'ε ma. ⁸ 'Dun- Zesu -o 'kpεεjan- mu 'ε dεle, 'ke -ya pele- mεε gbε 'kwlanle- 'ε ni dε: «'E 'wlen-, 'bhεε- nu dula- mεkpεn' 'yrε =la -gε doo!» 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'yee- mεε 'ε -ya -wlenle' 'bhεε- 'kee- nule- dulale -o 'kpεn 'yrε =la. ⁹ 'Bhεε- 'ke Zesu -o -lrεkpale dε: «-Kwa' 'ton 'ε ta, mεε sε -za 'wlan klεle- taa- -e sε -za 'yεε- klεle- -yitrε' yi 'ε ma εε? 'Bhεε- mεε sε mεε -bheele' -yitrε' yi 'ε ma, taa- mεε sε mεε dεle- 'yee- yi 'ε ma εε?» ¹⁰ Zesu 'ε 'yrεkpaa- -o ta frii, 'bhεε- 'ke -ya pele- mεε gbε 'kwlanle- 'ε ni dε: «'E gbε 'ε 'yisrεn!» -Ya gbε 'ε 'yrεnle- 'ke 'bhε 'lεdεεle. ¹¹ 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'Ton daan mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε -woo zruplele. 'Bhεε- -o -yaa nu 'sεle- -za -glεn 'la klεle- -a ni, -woo 'eke- -lrεkpale -saan 'bhε 'yi.

Zesu -yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε makun' zii'
(Matie 10.1-4; Maki 3.13-19)

¹² 'Bhε 'waati 'ε ba, 'ke Zesu gele- -a 'seriwoyε nεε- gεε do 'wiin-. 'Bhεε- -e =bwa -a 'seriwole ma -Waanbhaa' ni -bi 'ε 'kpεn zi. ¹³ Too -klinle', 'kee- -yaa' -klanlanε mu 'ε 'siile, 'ke -ya vu ta plε makunle -o ba, 'bhεε- 'kee- 'mu klεle- -yaa' *winbεwo mu 'le. ¹⁴ 'Woo- mεε vu ta plε 'ε 'wo -le -gε: Simε 'la -e 'bhε 'tεkpaa- Pieri, 'bhε 'pegee 'bhε nεεnε- Andre, Zaki 'pegee Zaan, 'bhεε- Filipu 'pegee Batremi. ¹⁵ Matie 'pegee Toma, 'bhεε- Alife gbe Zaki 'pegee Simε 'la -o -yaa 'bhε sii Zelbti, 'bhε 'yi -le dεε mεε 'la zan -yaa 'bhε a 'klεn 'ε -vavade 'egbenεle. ¹⁶ 'Bhεε- Zaki gbe Zudi, 'bhε 'pegee Zuda Isikarioti, mεε 'la zan -dawli' =kpaa Zesu gbε ta, 'bhεε- -ya -lεnaa -a -sεεnii' mu 'ε ni.

Zesu -o mεε mu daan 'zi -Jan 'Nrале- 'ε 'le 'kee- gade mu bhee
(Matie 4.23-25)

¹⁷ Zesu 'pegee -yaa' *-klanlanε mu -o -gwa gεε 'ε 'wiin-, 'bhεε- -o -nwa dulale gεε 'ε kpεla-. -Yaa' -klanlanε -vin 'srε mu 'ε 'pegee -zamaa' 'saa do -yaa -o zi 'bhε yrε 'ε 'nεε-. 'Woo- mεε 'srε mu -o dayrε 'ε =yaa 'ebebele: -o 'ke mu -daa Zude 'klεn 'yi, -a 'ke -daa Zeruzalemu, 'bhεε- -a 'ke mu -daa wεyi- 'lε ma -wa mu 'ε ta, Tiri 'pegee Sidεn. ¹⁸ -O 'kpεn =nwa -o 'trεnkpale Zesu 'wojan- mu 'ε =la, 'bhε 'pegee -o 'ke mu =nwa 'mu ma ga mu go zayi'. 'Bhεε- 'zina mu 'yaa- mεε 'la zan mu zi, -e 'zina mu 'ε =gbian 'bhε zan mu 'ε zi. ¹⁹ 'Sεleya ma fan- gan- do -yaa da 'zi Zesu 'fle 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke gade mi 'oo gade mi 'la =yaa yan -a ma, 'bhε =yaa bhee. 'Bhela-

-yile, -zamaa' 'ε 'kpεn =yaa zi 'bhii- -o yan -a ma -o -bhee zayi'.

-Za 'wlan 'pegee -klεε
(Matie 5.1-12)

²⁰ Zesu 'ε 'yrεkpale -yaa' -klanlanε mu 'ε ta, 'ke -ya pele- -o ni dε: «'Ka mu 'la 'ka -o 'ke 'kεεflεnzan mu 'le, 'kaa- pε -yinra- ra!' -Amasrεyi 'kaa pε -le 'ke *-Waanbhaa' a -bhleεgbeya -wa 'ε 'le. ²¹ Gbεn -o 'ka mu 'la dε 'zi -zεn, 'kaa- pε -yinra!' -Amasrεyi 'ka nu pele -bebe 'srεwole 'kee- pa 'ka ta. 'Bhεε- 'ka mu 'la 'ka -o wisi' zii' -zεn, 'kaa- pε -yinra!' -Amasrεyi 'ka nu 'sεnsile.» ²² «Mεε mu -o 'ka mu 'la mafinyanwo zii', 'bhεε- -woo -banjo' zii' 'ka 'yi, 'ke -o 'ka -zwanwo', 'bhεε- -o 'ka 'tεε zii' 'mi Bhaapleε Gbe 'ε 'tε 'ε -zayi', 'kaa- pε -yinra!' ²³ 'Ke -o 'bhε =kla 'ka ni bhla 'la ba, -ka 'ka zrukpa 'egbenεle 'kee- kan -a -dan' ta. -Amasrεyi, -trεn -gbεnε do -o 'ka 'magben- 'zi lafle' yi. -O -taa mu -yrεnkpaa -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε ta 'elwale -sε 'bhεε- gbεen-. ²⁴ 'Dun- 'ka mu -naflo zan mu, 'ka ta -yrεn! -Amasrεyi 'ka mu 'kaa- pε -za 'wlan 'ε 'srεwoa- gban -gε. ²⁵ 'Ka mu 'la kpεdεle -o -zεn, 'ka ta -yrεn! -Amasrεyi gbεn nu 'ka dεle! 'Ka mu 'la 'ka -o 'sεnsi zii' -zεn, 'ka ta -yrεn! -Amasrεyi ga nu 'kpale- 'ka ta, 'bhεε- 'ka wisi. ²⁶ «'Ka ta -yrεn! 'Ke mεεkpεn' 'ka ma jan -lrele' =woa. -Amasrεyi -o -taa mu -yaa klε 'bhεε- gbεen- 'elwaleta bhla ma -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε ni.»

Zesu pe dεε -kεε 'sεεnii mu -za 'sε -kεε' ni
(Matie 5.38-48; 7.12)

²⁷ Zesu pe 'ezin- dεε: «'Ka mu 'la 'ka 'kpεn -o 'ka 'trεnkpaa zii' 'mi ni -gε bhe, 'mi pe 'ka mu ni dεε 'ka 'sεεnii mu -za 'sε 'ka ni. -Ka -za 'wlan klε 'ka vensi mεε 'la zan mu yin 'lii' mu ni. ²⁸ 'Ke mεε 'la zan mu 'ka 'dan- ganwoa -ka 'dumawo 'bhε zan mu 'ε ni. 'Bhεε- mεε 'la zan mu -o -yrεnkpaa' zii' 'ka ta, -ka 'ka 'seriwo 'mu a -za ma. ²⁹ 'Ke mεε do 'ε 'trεn do -dwa, 'ε 'trεn gbε do 'ε 'bhε dε -a ni 'bhεε- -ya zεn. 'Ke mεε do 'yaa- dune- tralape 'ε =sia, -a 'to 'bhεε- -e 'yaa- dune- 'ε 'gbu 'si 'ezin-. ³⁰ 'Ke mεε 'oo mεε 'la zan pε do -yrεwoa 'ε ma, 'yaa 'ε -gbεdεle 'bhε 'nale- ma -a ni. 'Bhεε- 'ke -o pε do =sia 'ε 'kεε, 'yaa 'bhε pε 'ε -zapele 'bhε zan ma. ³¹ 'Kaa- zi 'bhii- mεε mu -za yeke- 'la klε 'ka mu ni 'ka mu 'bhεε- yeke- za klε 'bhε zan mu 'ε ni. ³² 'Ke 'ka -za sε mεε 'la zan mu ni, 'ke 'bhε zan mu 'te -la -za sε 'ka ni, 'bhε -trεn -o 'ka ma -mεla -le εε? 'Ali- *-za 'yεε- klε mu 'ε -za sε mεε 'la zan mu ni, 'mu -la -za sε -o ni ³³ 'Bhεε- 'ke 'ka -za 'wlan klε mεε 'la zan mu do -kplεn -za 'wlan klε 'ka ni 'te, 'bhε 'trεn -o 'ka ma -mεla -le εε? 'Ali- -za 'yεε- klε mu 'a klε 'bhεε- gbεen-. ³⁴ 'Bhεε- 'ezin-, 'ke 'kaa 'yaango- 'bhii- mεε 'la zan mu nu 'sεle- 'kaa- ca 'ε gbawole 'ka ca kpa 'bhε zan mu -la ma, 'bhε ma -trεn -o 'ka ma -mεla -le εε? 'Ali- -za 'yεε- klε mu ca kpa mεε 'la zan mu sε -waa'

ca 'e gbawole 'mu -la ma. ³⁵ 'Dun- 'ka mu, 'ka 'sɔnnii mu -za 'sɔ 'ka ni. 'Bhɛ- -ka -za 'wlan klɛ -o ni. -Ka ca 'kpa mɛɛ mu ma, 'bhɛ- 'ka zru laa bole a ni. 'Ka nu -trɔn -gbɛnɛ do -srɔkwolɛ, 'bhɛ- 'ka nu klɛlɛ laanima -Waanbhaa' -nɛ mu 'le. -Amasɔyi -yoo 'ewlanle mɛɛ kloo 'pegee mɛɛ yienle mu ma. ³⁶ Mɛɛ -yrenkla' 'ka ma, 'bhii- mɛɛ -yrenkla' 'ka Dɛ -Waanbhaa' ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.»

'Eke- 'tɔ 'yɔɔ- 'pele- laa lele
(Matie 7.1-5)

³⁷ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ka 'laa 'eke- 'tɔpele, 'kooko- waa 'ka mu 'tɔpe 'ezin-. 'Ka 'laa 'lale- 'eke- ta, 'kooko- waa nu -lale' 'ka mu ta 'ezin-. -Ka 'eke- a -sroma 'yan, 'bhɛ- -Waanbhaa' nu 'kaa -sroma 'yanlɛ-. ³⁸ -Ka 'ka -vin mu gba pɛ ba, 'bhɛ- -Waanbhaa' nu 'ka mu gbalɛ pɛ ba 'ezin-. 'Ka pɛ yɛkɛ- 'la =naa mɛɛ mu ni, -Waanbhaa' nu 'bhɛ- yɛkɛ- pɛ 'ɛ 'nale- 'ka ni. -Yoo 'bhii- 'kee- mɛɛ gba pɛ ba 'ebebele, 'e 'bhɛ pɛ 'ɛ kla pɛdanpɛ do 'yi, 'bhɛ- 'e 'bhɛ pa. 'Bhɛ- 'ya tagbaan 'fɔ 'kee- ge 'tɛnlɛ- 'yee- pɛdanpɛ 'ɛ 'pale- ma, 'bhɛ- 'yee- pɛ 'ɛ 'ke klalaa'. 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi bhɛ, 'kaa- pɛ nagbɛya 'ɛ mɛɛ mu ni, -Waanbhaa' nu 'bhɛ- wlata pɛ nalɛ 'ka mu ni 'ezin-.»

³⁹ 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu -gɔɔn do bɔlɛ- -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Yrɛ wi mi do laa sɔ -a -vindo' mi -yrɛ wi mi do -lɛdɔɔlɛ, 'kebhlaale -o mɛɛ plɛ nu baalɛ -gluu do 'yi. ⁴⁰ -Laklu 'nɛ do -yi 'laa ya -a daan mi 'ɛ ni. 'Dun- 'ke -laklu 'nɛ 'la 'bhɛ 'sɛwɛ -daanna 'elrele, -e nu klɛlɛ 'bhii- -a daan mi 'ɛ gbɛɛn-. ⁴¹ -Mɛlɛ =kla -gaa 'klɛnɛ do 'la -yoo 'e nɛnɛ- 'ɛ -yrɛ ba, 'e 'bhɛ- ye, 'bhɛ- 'dun- 'yaa- sɔ 'e 'gbu 'yrɛ ba -yrikpu' 'ɛ 'yele ɛɛ? ⁴² 'E sɔ a pele- 'nale- 'e nɛnɛ- 'ɛ ni dɔɔ: <'N yɛnɛnɛ-, dula- doo, 'mi 'e 'yrɛ ba -gaa 'klɛlɛnɛ go.> 'Dun- 'bhɛ 'waati 'ɛ ba 'ke -yrikpu' do -o 'bhi 'gbu -yrɛ 'ɛ ba, 'bhɛ- 'yaa 'bhɛ ye ɛɛ? Mɛɛ -yɛkɔɔza klɛ mi, 'e 'gbu 'yrɛ ba -yrikpu' 'ɛ go 'elwale 'pɛ, 'bhɛ- 'kee- yrɛ ma =ya 'waati 'la ba, 'e nu 'sɔlɛ- 'e nɛnɛ- 'ɛ 'yrɛ ba -gaa 'klɛnɛ 'ɛ gole-.»

-Yri diinj 'pegee -a bhaa
(Matie 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «-Yri diinj -Irele' laa bhaa -yɔɔ klɛ, 'bhɛ- -yri diinj -yɔɔ' laa bhaa -Irele' klɛ. ⁴⁴ -O -yri diinj mu 'kpen dɔ -o bhaa mu -la ma. Waa figi bhaa kan -zulɛrɛ diinj 'yi. 'Bhɛ- waa -drɔɔ bhaa kan daanlɛrɛ diinj 'yi.

⁴⁵ Mɛɛ zru -Irele' -za 'wlan -la klɛ 'bhii- -za 'wlan yɛkɛ- 'la -yoo -a zru 'ɛ 'yi; 'dun- mɛɛ zru -yɔɔ' -za 'yɔɔ- -la klɛ 'bhii- -za 'yɔɔ- yɛkɛ- 'la -yoo -a zru 'ɛ 'yi. -Amasɔyi -za yɛkɛ- 'la -yoo bhaaplɛn 'kpeɛ, -e 'bhɛ- wlata -janwo'.»

'Fɛ plɛ ma -gɔɔn
(Matie 7.24-27)

⁴⁶ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «-Mɛlɛ -kla 'bhɛ- 'ka 'mi sii dɔɔ: Mɛɛzan, Mɛɛzan, 'bhɛ- 'ka 'laa 'mi zru maza klɛ ɛɛ?

⁴⁷ 'Ke mɛɛ 'la zan -nwa 'mi ba, 'bhɛ- 'ke -ya 'trɔnkpa- 'mi 'wojan- mu 'ɛ =la, 'bhɛ- 'kee- 'taawoa- -o ta, -o sɔ 'bhɛ zan 'ɛ 'kpale pɛ 'la ma, 'ɲ 'yoo- zan 'bhɛ zɔnɛlɛ 'ka ni. ⁴⁸ 'Bhɛ zan -o 'bhii- mɛɛ do 'la -e 'fɛ do dɔlɛ- -saan. -E

'fɛ gaan bɔ -gluu 'ɛ =kaan 'egbɔɔnɛ, 'bhɛ- -e 'fɛ gaan 'ɛ =bwa vlɛ -saa do ta. La banle blaɛn 'ke tɔ 'ɛ 'pale, 'bhɛ- -yi 'pɔɔ 'ɛ =nwa 'palɛ- 'fɛgwɛ- ma, 'dun- yaa 'sɔlɛ- -a bɛɛnɛ-. -Amasɔyi 'fɛ 'ɛ dɔlɛ- -yaa 'elrele. ⁴⁹ 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan 'e 'trɔnkpa- 'mi a -jan mu 'ɛ =la, 'bhɛ- 'ke yaa 'taawolɛ -o ta, 'bhɛ zan 'ɛ 'pwele -o 'ke mɛɛ do 'la 'kee- -yaa' 'fɛ 'ɛ -dwa 'trɛ kpataakpa 'ɛ ta, 'bhɛ- yaa gaan bɔ -gluu 'kanɛ- -a -la. La do banle blaɛn, 'ke tɔ 'ɛ 'pale, 'bhɛ- 'ke -yi 'pɔɔ 'ɛ 'nule 'palɛ- 'yee- 'fɛgwɛ- 'ɛ ma. 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'kee- 'klaale 'bhɛ- 'fɛ 'ɛ 'kpen =wia 'fenfenj.»

Zesu Romɛ mu a -srwase' -kunlii do a yewonɛ do -bheela

(Matie 8.5-13; Zaan 4.46-54)

7 Zesu 'yanle- 'bhɛ -jan mu 'ɛ 'wolele mɛɛ mu 'ɛ ni, 'ke 'yee- 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -o gele- Kapɛnɔmu -wa 'ɛ ta. ² Romɛ mu a -srwase' -kunlii do -yaa 'bhɛ -wa 'ɛ ta, 'bhɛ- ga -gbɛnɛ do -yaa 'bhɛ a 'fɛ 'ɛ =la yewonɛ mu 'ɛ do ma. -A -za -yaa sɔ -a zan ni 'egbɔlɛ. 'Bhɛ -e 'yaa- zan gale, ³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'yee -sr- wase' -kunlii 'ɛ -ya 'malawoa 'kaa Zesu =nwa, 'kee- Zuu- fu mu a 'gwlaan- gbalaɛn mu 'ɛ 'ke 'winbɔlɛ Zesu 'siiyɛ- nɔɔ- 'kaa 'bhɛ 'nu -yaa' yewonɛ 'ɛ 'bheɛ-. ⁴ 'Bhɛ 'gwlaan- gbalaɛn mu 'ɛ gele 'tɛnlɛ- Zesu ma, 'ke -o 'bhɛ -sromabɔlɛ dɔɔ: «'E 'zoole-, 'yaa 'e -bangolɛ bhɔlɛ ma mɛɛ 'lɛɛ- ba. ⁵ -Amasɔyi, -kɔɔa' 'klɛnɛ 'ɛ 'yi mu 'ɛ -za sɔ a ni 'egbɛnɛle. 'Bhɛ- 'yele- 'o daanfɛ' 'ɛ -dwa.» ⁶⁻⁷ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Zesu dɔlɛ- gele -la 'yee- -srwase' mi 'ɛ ba -lɛ ma. -E bhɔlɛ -yaa' 'fɛ 'ɛ -din 'waati 'la ba, 'bhɛ- 'yee- -srwase' -kunlii 'ɛ -ya bhɛgwɛn mu 'ke mu winbwa- Ze- su ta 'kaa -wa pɛ 'bhɛ ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'yaa 'e 'gbu 'trɛbhɔlɛ. 'Naa -o 'ke mɛɛ wlan 'le, -ayilɛ 'mi 'gbu 'laa gele 'e ta ye; 'bhɛla- -yilɛ 'yaa sɔ nule- 'mi ba -lɛ ma. 'Dun- -jangɔ' do 'kpɔ 'wo, 'bhɛ- 'an yewonɛ 'ɛ nu -bheɛlɛ'. ⁸ 'Mi 'gbu -kunlii -o, 'bhɛ- 'mi 'gbu -o 'ke -sr- wase' 'ke mu -kunlii 'le 'ezin-. 'Mi sɔ -a do winbɔlɛ, 'bhɛ- 'bhɛ ge; 'bhɛ- 'mi sɔ -a -bhɛɛke' do 'siile, 'bhɛ- 'bhɛ nu. 'Ezin- 'ke 'mi 'a =pia 'an pɛ yewonɛ 'ɛ -za 'la 'bhɛ klɛ, 'bhɛ 'bhɛ- klɛ.» ⁹ Zesu 'yee- -srwase' mu a -kunlii 'ɛ 'liijan- 'ɛ 'male-, 'ke -a zrukpaale 'gbu 'egbɛnɛle. -Ayilɛ 'ke -ya -lɛklale -a zi -zamaa' 'ɛ ta, 'bhɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-A 'san 'ke 'ɲ -Jan 'nrɛle- 'ɛ 'wole- zisan, 'naa 'bhɛ 'yansi mɛɛ -glɔɔn yelɛ -lido' 'ke 'bhɛ 'bhɛ kpa 'mi 'yi 'egbɛnɛle 'bhii- mɛɛ 'lɛɛ- gbɛɛn- Izraɛli 'klɛnɛ 'ɛ 'yi -gɛ.» ¹⁰ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'yee- -srwase' -kunlii 'ɛ yaa winbɔwo mu 'ɛ 'niinale -a ta -yaa' 'fɛ 'ɛ 'lɛ ma. 'Bhɛ- 'ke -o bhɔlɛ -yaa' yewonɛ 'ɛ 'bheɛle- ta.

Zesu glaɛnle do gbe 'ɛ -bwela gale ba

¹¹ 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu gele- -wa do ta, -o -yaa 'bhɛ -wa 'ɛ sii Naini. -Yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'pegee -zamaa' 'saa do -ja -a zi 'bhɛ -wa 'ɛ ta. ¹² -E =bhwa bhla 'la ba 'bhɛ -wa 'ɛ -din, 'ke -o -lɛpale gbaa bin mu 'ke mu 'le, 'mu 'yaa- ge 'zi glaɛnle do -la -nɛ 'gwlaan- bhɛdo 'kpɔ 'ɛ binɛ. -Ayilɛ, -wa 'ɛ ta mɛɛ 'srɛ do =nwa 'yee- le -nɛ 'ɛ zi -a gbe 'ɛ binyɛnɔɔ-. ¹³ Mɛɛzan Zesu 'a yele, 'ke -a -yrenklale 'bhɛ ma, -ayilɛ 'ke 'yee- Zesu 'a pele- -a ni

ḁḁ: «'Yaa wisile!»¹⁴ 'Bhɛɛ- 'ke -ya mabɛɛnle gbaa 'ɛ -din, 'bhɛɛ- 'kee- 'kunle -a 'kpa 'kesu 'ɛ ma. 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke gbaa bina- mu 'ɛ -o dulale. 'Bhɛɛ- 'ke Zesu 'a 'pele gbaa 'ɛ 'a ni ḁḁ: «-Zwannɛ, 'ɛ 'wɛn-!»¹⁵ 'Bhɛ yrɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe, 'yee- -nɛ -zwannɛ 'la -gaa bi bhe, -e -bwela, 'bhɛɛ- -e -wɛnle', 'kee- -janwole 'sanle. 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu 'a 'nale -a nɛɛ ni. ¹⁶ 'Bhɛ klele 'tɛ, mɛɛ mu 'la 'yaa- 'bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔɔ ye, -gbɛɛn =klaa 'mu 'kpen 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔle ḁḁ: «-Waanbhaa' -lela' janwo mi -gbɛɛn do -nwa -kɔɔ' 'plɛɛɛ-, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' -nwa -yaa' mɛɛ mu 'ɛ taglinle!»¹⁷ -Ayile 'ke Zude 'klɛɛn 'ɛ 'yi mu 'ɛ kpen 'pegee -a -din mu 'ɛ -o 'kpen Zesu klɛza 'ɛ 'male.

Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan -yaa' -klanlanɛ plɛ winbwa- Zesu ba
(Matie 11.2-19)

¹⁸ Zesu -za mu 'la =kla, 'yee- Zaan a -klanlanɛ mu 'ɛ 'mu 'bhe mu 'kpen 'yigɔɔnna -a ni. ¹⁹ Zaan 'bhe 'male-, 'kee- -yaa' -klanlanɛ plɛ 'siile, 'ke -yoo winbɔle Mɛɛzan Zesu ba. -E pe -o ni -o ge Zesu 'lɔɔkpa ḁḁ: «-O mɛɛ 'la 'nuza- =pia, 'bhi -le 'bhe zan 'ɛ 'le, taa- 'woo 'yrikpa mɛɛ -bhɛɛke' 'nule- ta ɛɛ?»²⁰ -O bhɔle Zesu -din, 'ke -wa pele- 'bhe ni ḁḁ: «Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan 'o 'winbwa- 'ɛ 'lɔɔkpa yrɛ nɔɔ- ḁḁ: -O mɛɛ 'la 'nuza- =pia 'bhi -le 'bhe zan 'ɛ 'le taa- mɛɛ -bhɛɛke' -o zan 'bhi blaɛn ɛɛ?»²¹ 'Bhɛ 'waati do 'kpa 'ɛ ba, 'ke Zesu mɛɛ -bebe ma ga mu gole-, -e 'zina mu -gbian mɛɛ -bebe zi, 'bhɛɛ- -e -yrɛ 'wi mu -yrɛ 'liiploola. ²² 'Bhɛ blaɛn, 'ke -ya pele- Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan a winbɔwo mu 'ɛ ni ḁḁ: «'Ka -za mu 'la kleyrɛ -ya 'ɲ kɔɔ, 'bhɛɛ- 'ka -jan mu 'la =maa, -ka ge 'mu 'kpen 'yigɔɔn- Zaan ni. -Kaa pe -a ni ḁḁ: -yrɛ 'wi mu -o yrɛ ma ye 'zi, -flugba mu -o 'taawo zii', -kpaandɛ' mu ma -kpaan -o go 'zi, 'trɔɔn 'wi mu -o -jan 'ma zii', 'bhɛɛ- gbaa mu -o bwe 'zi gale ba. 'Ezin- -kaa pe -a ni ḁḁ 'kaa 'ɲ 'yoo- -jan 'Nrale 'ɛ 'wo zii' -yrenbhɔ' dɛ mu ni. ²³ 'Ke mɛɛ 'la zan laa 'ploole- 'mi a pɛ zi 'ɛ ma, 'bhe zan a pɛ -yin- ra.»

Zesu -o Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan ba janwo 'zi

²⁴ Zaan a *winbɔwo mu 'ɛ gele blaɛn, 'ke Zesu -za- maa' 'ɛ 'lɔɔkpale 'sanle 'yee- Zaan ba zayi' ḁḁ: «'Ka -ja -mela -glinle' -kpe 'ɛ ta. -Ploo -yaa togɔ 'la bɛɛn 'zi 'bhe -le 'kele- ɛɛ?»²⁵ 'Bhɛɛ- 'ka -ja mɛɛ 'la -glinle' -kpe 'ɛ ta, 'ka dune- 'lrele- =ya -a ta ɛɛ? Mɛɛ 'la zan mu dune- 'lrele- mu kla 'mu ta, 'bhɛɛ- 'ke pɛ -lrele' -bebe -o 'mu -kɔɔ, 'bhe zan mu 'ɛ -woo -bhɛɛnɛ mu -la 'fɛ mu =la. ²⁶ 'Ka -ja 'duɲ- -dela -glinle' -kpe 'ɛ ta ɛɛ? 'Ka -Waanbhaa' *-lela' janwo mi do -la =ya ɛɛ? Wɛɛn 'gbu 'ɛ ni, -yoo 'ke 'bhe do 'le, 'bhɛɛ- 'duɲ- -a gbɛɛn -yia' -Waanbhaa' -lela' janwo mi do ni. ²⁷ -Amasɔɔyi Zaan -le 'ke -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan a -janwoa -yaa' 'Sewe 'ɛ 'yi ḁḁ: <'E 'yɛkpa -ge doo, 'mi 'ɛ 'lɛɛ -toorodɔ mi do winbwa- 'Bhɛ nu 'ɛ 'lɛɛ zibhe 'ɛ magaanɛ.»

²⁸ 'Bhɛɛ- Zesu pe -o 'ezin- ḁḁ: «-A 'san 'ke -Waanbhaa' 'drunyan klɛ, 'bhe 'yansi mɛɛ laa yalɛ -lido', 'ke 'bhe gbɛɛn -yia' Zaan ni. 'Duɲ- *-Waanbhaa' a -bhɛɛnɛ -beya -wa 'ɛ ta mɛɛ 'fientɔɔnne 'ɛ bhe gbɛɛn 'yia- 'yee-

Zaan 'gbu ni. ²⁹ Mɛɛ mu 'ɛ 'kpen 'pegee 'nisrakun mu 'ɛ -o -yaa -o 'trɔɔn 'kpa zii' Zaan ni. -O 'kpen 'a 'yaangwa- 'bhii- -Waanbhaa' -lɛɔɔle -o, 'bhɛɛ- -yile -o -dwa -a -la 'ke Zaan -o wiifɛ -yi ba ba. ³⁰ 'Duɲ- Farizi mu 'ɛ 'pegee 'Toɲ daan mu waa dɔle -a -la 'ke Zaan -o wiifɛ -yi ba, 'bhe ya 'ɛ 'yi, waa -Waanbhaa' -lɛɔɔle -a ma.»

³¹ Zesu pe -o ni 'ezin- ḁḁ: «'Nɲ sɔ 'saanige mu -o danle- mela ma ɛɛ? 'Bhɛɛ- -o 'pwele- -o 'ke -de 'gbu -la -le ɛɛ?

³² 'Saaniɛ mu 'ɛ -woo 'bhii- -nɛ mu 'la 'yaale- -o -zabla' -kpan do ta, 'bhɛɛ- -o 'ke mu -o -a 'pe 'zi -o -vin mu 'ɛ ni ḁḁ: <'O 'srokpa -gofɛn' mu =pian 'ka ni, 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'srotanɛ. 'O wisi' 'sro mu -kpa 'ka ni, 'bhɛɛ- 'ka 'laa wisile.»³³ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan =nwa, yaa -yaa pele, 'bhɛɛ- yaa -yaa -dɔɔ mi, 'bhɛɛ- 'ka pe ḁḁ 'zi- na mu -o -a zi. ³⁴ 'Bhɛɛ- Bhaaplɛɲ Gbe 'ɛ =nwa, 'bhe pɛbhɛ, 'bhɛɛ- 'bhe -wɛɛn mi. 'Bhɛɛ- 'ka pe 'bhe ma ḁḁ: -ka 'ka 'yɛkpa 'a ta, mɛɛ 'lɛɛ- -a bole -o pɛbhɛle 'pegee -wɛɛn -la mile ma. 'Bhɛɛ- -a bhɛɛwɛɛn mu -o 'ke 'nis- rakun mu 'pegee mɛɛ 'joo 'yɔɔ- -bhɛɛke' mu -la -le!

³⁵ 'Duɲ- mɛɛ 'la zan mu 'kpen -o -kpa -Waanbhaa' a -zadɔleya 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -wa =ya 'bhii- -a -lɛɔɔle -o, 'bhe zan mu 'kpen -dwa -a -la.»

Zesu -o Farizi mi Simɔ ba 'fɛ 'ɛ =la

³⁶ Farizi mi do pɛbhɛ =kla, 'bhɛɛ- -e Zesu 'siila- 'bhe pɛbhɛ 'ɛ ma -a ba -lɛ ma. Zesu 'bhɔle- 'bhe =nɔɔ, 'kee- gele- yaale pɛbhɛ tabali 'ɛ zi. ³⁷ 'Bhe -wa 'ɛ ta le do 'joo 'yaa- 'eyɔɔle. -Ya 'malawoa 'kaa Zesu -o pele 'zi Farizi mi 'ɛ -yaa' 'fɛ 'ɛ =la, 'kee- nule- 'ke *alibatri* buteli 'plɛɛle- do 'le, 'bhe 'pale- -yaa 'ke -lasikɔɔ -gbɛɛn 'nrɛle- do 'le.

³⁸ 'Yee- le 'ɛ =nwa dulalɛ Zesu -zan, 'bhɛɛ- 'kee- 'yaale 'bhe gaan ma. 'Kee- wisile 'ke -ya -yɛyi' 'klale Zesu gaan ma. 'Bhe blaɛn 'ke -ya -yɛyi' mu 'ɛ gole- Zesu gaan ma -a winle mu 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- 'ke -ya gbɛ kan Zesu gaan mu 'ɛ ma yɛtɛtɛ. ³⁹ 'Bhe klele 'tɛ, Farizi mi 'la Zesu 'siila- pele 'ɛ ma, 'bhe 'yɛkpa -a ma, 'ke 'bhe 'a pele- 'bhe 'kpee ḁḁ: «'Ke mɛɛ 'lɛɛ- -yoo 'ke -Waanbhaa' -lela' janwo mi kpataakpa 'gbu 'le bhe, le -glɔɔn 'la 'kun zii' -a ma bhe, -e -yaa nu 'bhe 'yaangolɛ. -E -yaa nu -a dɔle 'bhii- le 'joo 'yɔɔ- do -le 'kele-.»⁴⁰ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele 'yee- Farizi mi Simɔ ni ḁḁ: «'Nɲ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ɲ -jan do wo 'ɛ ni.» Simɔ pe -a ni ḁḁ: «'Nɲ Zan, -a wo!»

⁴¹ Zesu pe -a ni ḁḁ: «Mɛɛ do -a ca -yaa mɛɛ plɛ ma. *Denie* -gɔli' 'taɲbha -kɛmɛ 'soo ca -yaa -a do ma, 'bhɛɛ- denie -gɔli' 'taɲbha mia plɛ bhe vu ca -yaa -a -bhɛɛke' do 'ɛ ma. ⁴² -O mɛɛ plɛ 'ɛ 'kedo- 'kpa 'laa -yaa sɔ -yaa ca mu 'ɛ gbawole. -Ayile 'ke -ya pele- -o ni 'kaa -ya niigwa- waa' ca mu 'ɛ 'yi. 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'woo- mɛɛ plɛ 'ɛ ba -a -za nu 'sɔle- -o -de 'gbu -la ni 'egbɛɛle ɛɛ?»⁴³ Simɔ pe -a ni ḁḁ: «-Yaa' ca -gbɛɛn -yaa mɛɛ 'la zan ma -a -za nu 'sɔle- 'bhɛɛ- ni 'egbɛɛle.» 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni ḁḁ: «'E -jan 'ɛ =woa 'elrele.»

⁴⁴ 'Bhe blaɛn 'ke, Zesu 'ɛ 'yɛkpa 'yee- le 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- Simɔ ni ḁḁ: «'Le 'lɛɛ- -glin 'pe doo. 'Nɲ =nwa 'ɛ ba 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛɛ- 'yaa -yi 'nale- 'mi ni 'ɲ gaan mu mafe' pɛ 'le. 'Duɲ- le 'lɛɛ- 'bhe -o mafia- 'ke -a -yɛyi' mu 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- -yoo magwa- 'ke -a winle mu 'ɛ 'le. ⁴⁵ 'Nɲ =nwa 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'yaa 'ɲ -tuubɔle. 'Duɲ- -a 'san 'ke 'ɲ

wla 'yaa- 'fε 'ε =la, le 'lεε- -a bole -o -a gbε 'kanle- ma 'η gaan 'ε ma. ⁴⁶ 'Yaa 'η 'wiinj- 'srolε- 'ke -yrɔn 'le, 'duj- 'yee- 'η gaan masrola 'ke -lasiklɔɔ 'le. ⁴⁷ 'Bhεla- -yile, 'mi pe 'e ni dɔɔ 'mi -za 'la =swa -a ni 'egbenele, -ayile -Waanbhaa' -yaa -za 'yɔɔ- mu 'ε 'sroma- -yaan. 'Duj- -Waanbhaa' mεε 'la a -sroma yan -za 'yɔɔ- 'fientrɔnnε 'yi, -a -za nu 'sɔlε- 'bhε zan ni 'bhεε- yεkε- gbεεn-» ⁴⁸ 'Bhε blaen, 'ke Zesu 'a 'pele le 'ε ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'yaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε -sroma -yaan.» ⁴⁹ 'Bhε klele 'tε, mεε 'la zan mu 'pegee Zesu 'yaa- pele 'zi 'eke- zi 'mu pe 'mu 'kpee dɔɔ: «Mεε -glɔɔn 'ε -dele mεε 'lεε- 'le, 'bhεε- -e sɔ mεε mu a -za 'yɔɔ- mu -sroma 'yanle εε?» ⁵⁰ 'Bhεε- 'duj-, Zesu 'pe le 'ε ni dɔɔ: «Ge 'e ba -lε ma 'e yilabla- wolele, -amasrɔyi 'yee 'kpalawoa 'mi 'yi 'e -gwa -za 'yi.»

Le mu 'la 'yaa- Zesu 'madv- -yaa' 'taa mu 'ε ta

8 'Bhε blaen, 'ke Zesu 'kaanle- 'sanle -wa -gbεnε mu 'pegee -wa 'fientrɔnnε mu 'ε ta. 'E -yaa -Waanbhaa' a -bhleγγbeya ma -jan 'nrare- 'ε 'wo zii' 'bhε -wa mu 'ε ta. -Yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε 'yaa- zi 'bhε yrε mu 'ε =nɔɔ. ² Zesu 'zina mu =gbian le mu 'la zi, 'bhε 'pegee -e le mu 'la 'bheela-, 'mu -le -yaa zi. 'Woo- le mu 'ε 'wo -la 'tɔ -le -gε: Mari 'la -o -yaa 'bhε sii Magidala Mari, Zesu 'zina 'srwaplε- -gbian 'bhε -la zi. ³ 'Bhε 'pegee Suza 'na Zaani: 'yee- Suza -yaa 'ke -bhleγγbe Erɔdi a 'fε 'ε =la yewonε mu -lεε mi 'le; 'bhεε- Suzani 'pegee le -bhεεke' -bebe. 'Woo- le mu 'ε -o -yaa bhɔ Zesu 'pegee 'bhε a -klanlanε mu 'ε ba -o 'kɔɔpε- mu 'ε 'le.

Pebhε bɔ mi ma -gɔɔn
(Matie 13.1-9; Maki 4.1-9)

⁴ -Wa mu 'ε 'kpen ta mεε mu 'yaa- zan Zesu ba. 'Bhεla- -yile 'ke -zamaa' 'srε do 'klale 'eke- ba -a zi. 'Bhεε- 'kee- -gɔɔn 'lεε- 'bhε bɔle- -o ni dɔɔ: ⁵ «-Yrekpaa' do, mεε do -ja pεbhε bɔyrε nɔɔ-. -E -yaa pεbhε mu 'ε 'wian zii' bhla 'la ba -yaa' gbabhε 'ε ta, pεbhε mu 'ε 'lε- do- 'klalaa- zibhε 'ε 'lεzi-, 'bhεε- mεε mu 'taawoa= 'mu ta, 'bhεε- maanne- mu 'mu -bhla. ⁶ Pεbhε mu 'ε 'lεdo- -klalaa' vlε gloglo mu 'ε 'yi. -O bhɔle -gun blaale- 'ke -o gale-, -amasrɔyi -o 'sεnε mu 'ε waa 'sɔlε- 'tεnle 'trε -dɔɔ ma. ⁷ 'Bhεε- pεbhε mu 'ε 'lεdo- -klalaa' lεrε mu 'yi. 'Bhεε- -o 'pegee lεrε mu 'ε 'bhɔlawoa 'eke- zi, 'bhε mu -o -dewoa. ⁸ 'Bhεε- 'ezin-, pεbhε mu 'ε 'lεdo- -klalaa' 'trε ti 'yi. -O bhɔlawoa 'ke -woo -bhaale' 'elrele. -Ayile 'ke -o 'kpen -o bhaa klele- -kεmε do do.» 'Bhεε- Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'trɔn -o mεε 'la zan ηgblo ma 'bhε -jan 'lεε- 'yi- ma!»

Zesu -o -gɔɔn mu bɔ 'zi win 'ε -dela ma εε?
(Matie 13.10-23; Maki 4.10-12)

⁹ 'Bhε blaen, 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε -wa pele- -a ni 'kaa -e 'bhε -gɔɔn 'ε 'yipe -o ni. ¹⁰ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ka mu -swa -Waanbhaa' a -bhleγγbeya gaanyiza mu 'ε dɔle-. 'Duj- -o mεε -vin mu 'ε 'mu a pε 'ε klε -gɔɔn mu -la bɔlele; 'kooko- 'ke -woo -yrekpaa -o ta waa sɔ -o yele-, 'bhεε- 'ke -woo 'trɔnkpa- -o -la, waa sɔ -o -yi- male.»

Zesu -o pεbhε bɔ mi 'ε ma -gɔɔn 'ε 'yipe zii'
(Matie 13.18-23; Maki 4.13-20)

¹¹ Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «Pεbhε bɔ mi 'ε ma -gɔɔn 'ε 'yi -le -gε: -Waanbhaa' -jan 'ε 'bhε -le 'ke pεbhε mu 'ε 'le. ¹² Mεε 'ke mu -o 'bhii- pεbhε mu 'la 'klalaa zibhε 'ε 'lεzi-. 'Ke -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa, -Setran' nu blaale- 'bhε -jan 'ε gole- -o 'kpee, 'kooko- waa sɔ -o 'kpale -Waanbhaa' 'yi, 'bhεε- 'bhε -o go -za 'yi. ¹³ Mεε 'ke mu -o 'bhii- pεbhε mu 'la 'klalaa vlε gloglo mu 'ε 'yi. 'Ke -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa -wa -za klε -o zrukpaale ta. 'Duj- waa to 'ke 'yee- -jan 'ε -ya 'sεnε gbaanyrε -srɔɔwo -o 'kpee 'ε 'yi, 'bhεε- -woo kpa a -yi 'waati sa ba. -Amasrɔyi 'ke -o -yrεnbhilele -saan bhla 'la ba -o plo- -o 'kpale- ma -a -yi. ¹⁴ Mεε 'ke mu -o 'bhii- pεbhε mu 'la 'klalaa lεrε mu 'ε 'yi. 'Ke -o -Waanbhaa' -jan 'ε =maa, -wa -dewo' 'ke -o zru ba 'ηgami mu 'ε 'le, 'bhε 'pegee -naflo maza mu -lɔɔ mu 'pegee 'trε ta pe mu -lɔɔ mu 'ε 'le. 'Bhε -za mu 'ε 'kɔɔ, -o -yrε ba laa sɔ 'kanle -Waanbhaa' a pε zi 'ε ta. ¹⁵ Mεε 'ke mu -o 'bhii- pεbhε mu 'la 'klalaa 'trε ti -yi. 'Ke -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =maa, -wa kpa 'elrele -o 'kpee, 'bhεε- -o bɔɔle bo -a ma. -Ayile -o 'bhε 'wlata- za -lrele' mu klε.»

-Lanbha ma -gɔɔn
(Maki 4.21-25)

¹⁶ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ke 'ka -lanbha do =bhia 'ka sɔ 'gbongbo do bhulale -a ta taa- 'ka sɔ -a dulale yilape do -la =la εε? 'Nj bhe, 'kaa duj -lanbha dujyrε 'ε 'bhε =nɔɔ 'fεgwle- 'ε ma, 'kooko- 'ke mεε 'la zan mu -o wlale- 'fε 'ε =la -e sɔ 'mu 'lεε 'kanle, 'bhεε- 'mu sɔ yrε ma yele-. ¹⁷ 'Bhεla- -yile, pε 'oo pε 'la magaanle -o, 'bhε ta nu 'pwele- kpataakpa, 'bhεε- -dawli' maza mu 'ε 'kpen ta nu 'pwele- mɔkpen' 'yrε ma, 'bhεε- -woo dɔ kpataakpa. ¹⁸ 'Bhεla -yile, 'ka 'ka 'trɔnkpa 'η 'wojan- mu 'ε =la gɔnε- 'la gbεεn- bhe, -ka 'ka 'yrεkpa 'elrele 'ka 'gbu 'trɔnkpa- gbeya 'ε ba. -Amasrɔyi 'ke pε -o mεε 'la zan 'kɔɔ -o nu -a 'kɔɔpε- 'ε baan' 'kpale-. 'Duj- pε 'kedo- 'kpɔ 'laa -o mεε 'la zan 'kɔɔ, -a yri -o pε sanε- 'la ta -a 'kɔɔ, -o nu 'bhεε- 'kunle- 'a 'kɔɔ.»

-De mu 'gbu -le Zesu nεε 'pegee -a nεεnε- 'gwlaan- -zeze mu 'gbu 'ε 'le εε?
(Matie 12.46-50; Maki 3.31-35)

¹⁹ Zesu nεε 'pegee -a nεεnε- 'gwlaan- mu 'ε =nwa -a ba, 'duj- -zamaa' 'srε 'ε 'kɔɔ, waa -yaa sɔ gele- 'tεnle- -a ma. ²⁰ 'Bhε 'yi, 'ke mεε mu 'ε -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'E nεε 'pegee 'e nεεnε- 'gwlaan- mu 'ε -wa zi 'bhii- -o -jan- wo' 'e ni, 'bhεε- -o dulale -o 'pεεlii-.» ²¹ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «Mεε mu 'la zan mu -o 'trɔnkpa- -Waanbhaa' wojan 'ε =la, 'bhεε- 'ke -wa -yizaklε, 'bhε zan mu -le 'η nεε 'pegee 'η nεεnε- 'gwlaan- mu 'le.»

Zesu -plo- -o -gbεnε do makpalaa
(Matie 8.23-27; Maki 4.35-41)

²² -Yrekpaa' do, Zesu 'pegee -yaa' *-klanlanε mu 'ε -saan -yitakɔj do 'yi, 'bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «-Kɔɔ' -draa 'ε takan', 'bhεε- -kɔɔ' ge -a 'yrε gbε do 'ε ta laale.» ²³ -O

-yaa -yi 'ε takan' zii' bhla 'la ba 'ke yi 'kpale- Zesu 'yre ta, 'bhεε- 'kee- yidεle. 'Bhε yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -ploo -gbεnε do 'kanle 'sanle -draa 'ε ta. 'Bhεε- 'ke -yi 'pɔɔ 'ε 'klale- 'sanle -o zi -yitakonj 'ε 'yi, 'bhεε- -za 'yɔɔ- -yaa zan 'tεnlε- -o ma. ²⁴ 'Bhε klele 'tε, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo mabεenle -a -din, 'bhεε- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'O Zan, 'o Zan, 'woo- zan gale.»

-Ayile, 'ke Zesu bwele-, 'bhεε- 'kee- 'pεenle -ploo 'ε 'pegee -yi 'pɔɔ mu 'ε ta, 'ke -o makpaale, 'bhεε- 'ke -yi 'ε 'yre ta dɔle- 'sese. ²⁵ 'Bhε blaana, 'ke Zesu 'a pele -o ni 'kaa: «-Mela ma 'ka 'laa 'ka kpa 'mi 'yi εε?» -Gblaana =klaa -o -yi, 'bhε 'pegee -o 'kpeelenia -o ma. 'Bhεla- -yile, 'ke -woo 'eke- -lɔɔkpale dɔɔ: «Mεε -glɔɔn 'ε -dele mεε 'lεε- 'le εε? -E sɔ -janwole -ploo 'pegee -yi mu ni, 'Bhεε- 'mu 'a 'weli- ma!»

Zesu 'zina =gbian mεε do zi

(Matie 8.28-34; Maki 5.1-20)

²⁶ 'Bhε blaana, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o 'kanle -draa 'yre gbε do 'ε ta -yitakonj 'ε 'yi, Gadara mu a 'klεen 'ε 'yi. 'Bhε 'klεen 'ε 'pegee Galile 'klεen 'ε 'lεklale -yaa 'eke- ta. ²⁷ Zesu zinale -yitakonj 'ε 'yi, 'bhεε- -e nule 'trε ma 'ke 'bhε -wa 'ε ta mεε do nule- -a 'lεpale. 'Zina 'yaa- 'bhε mεε 'ε zi, 'bhεε- 'bhε =nɔɔ =mwa gban 'ke -a tafleŋ- baale -o. 'Bhεε- yaa -yaa yi 'fa =la, 'fɔ mεε bu mu 'ε ta. ²⁸ -E Zesu 'yele-, 'kee- -gbekanle 'egbɔɔle, 'kee- baale' 'bhε gaan ma, 'bhεε- 'ke -ya pele- 'egbɔɔle dɔɔ: «Laanima -Waanbhaa' Gbe Zesu, =ya zi 'bhii- 'ε -mela kle 'ŋ ni εε? 'E 'zoole- 'yaa -yrenkpale 'ŋ ta.» ²⁹ -E -sromabwa Zesu ni 'bhεε- gbεen-, -amasɔɔyi Zesu 'yaa- pe 'zi 'zina 'la 'yaa- -a zi 'bhε ni dɔɔ 'bhε go -a zi. 'Bhε bɔyɔε =mwa gban bi -a zi. -O -yaa -a gaan mu 'ε 'pegee -a gbε mu tabɔ kpεle- mu 'le. 'Duŋ- 'waati 'oo 'waati, -e -yaa 'bhε kpεle- mu 'ε takan, 'bhεε- 'zina mu 'ε -wa win- blin -bɔn ta. ³⁰ Zesu 'yee- mεε 'ε 'lɔɔkpaa- dɔɔ: «-Woo' 'ε sii 'nale- -a ma εε?» -E pe 'bhε ni dɔɔ: «'Ŋ 'tɔ -le: -Zamaa' 'srε.» -Ya =pia -a 'gbu ma 'bhε 'pegbeya 'ε 'yi bhe, -amasɔɔyi 'zina 'saa do -le -yaa -a zi. ³¹ 'Bhεla- -yile, 'zina mu 'ε -o -yaa -sromabɔ 'zi Zesu ni 'kaa 'bhε 'laa gele -o -le -gluu 'trole- -gbεnε 'ε 'yi.

³² =Swa 'lε -gbεnε do -yaa pεbhle zii' -o -din gɔɔnε- 'ε 'wiinj- 'bhε 'waati do 'kpɔ 'ε ba. 'Bhεla- -yile 'ke 'zina mu 'ε -o -sromabɔle Zesu ni 'kaa 'bhε dɔ -a -la 'ke -o sɔ gele- wlalε 'bhε =swa mu 'ε 'yi. 'Bhεε- Zesu -dwa 'bhε =la -o ni. ³³ 'Bhε klele 'tε, -o gole- mεε 'ε zi, 'ke -o gele- wlalε =swa mu 'ε 'yi. 'Bhεla- -yile, 'ke 'woo- =swa 'lεdo- -o 'ploole -o 'gbu ma gɔɔn 'ε 'wiinj-, 'ke -o nule- baale -draa 'ε ba, 'bhεε- 'ke -o 'kpen gale-. ³⁴ 'Bhε klele 'tε, 'woo- =swa mu 'ε gooba mu 'ε -o -yɔɔkpale 'bhε ma, 'ke -o blasanle, 'bhεε- 'ke -o gele- 'bhε -jan 'ε 'yigɔɔnle -wa 'ε 'pegee gba la 'kpa mu 'ε ta. ³⁵ -Ayile, 'ke mεε mu 'ε 'kpen 'pwele, 'ke -o nule- -za 'la 'bhε =kla 'bhε =nɔɔ -glinyrε' nɔɔ-. -O bhɔle Zesu -din, 'zina mu -yaa mεε 'la zan zi, 'ke -o 'bhε 'yele. 'Bhε 'yaale- -yaa Zesu gaan ma, 'bhεε- dunε- -yaa 'bhε ta, 'bhε 'pegee -a -yre ba 'kpaale- -yaa. 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke -gblaana 'klale -o -yi. ³⁶ Mεε 'la zan mu 'woo- -za mu 'ε 'kpen kleyrε =ya, 'bhε mu -o 'yigɔɔn- na -o ni. Zesu 'yee- mεε 'ε zi 'zina mu 'ε -gbian gɔnε- 'la

gbεen- 'bhεε- -e -bheela, 'mu 'bhε 'kpen 'yigɔɔnna -o ni. ³⁷ 'Bhε klele 'tε, 'ke 'yee- Zerazeni 'klεen 'ε 'yi mu 'ε 'kpen -sromabɔle Zesu ni 'kaa 'bhε 'ε go -waa' 'klεen 'ε 'yi. -Amasɔɔyi -gblaana 'yɔɔ- -yaa -o -yi. -Ayile 'ke Zesu 'pegee -yaa -klanlanε mu 'ε -o 'sanle -yitakonj 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o jilale. ³⁸ 'Duŋ- 'zina mu -yaa mεε 'la zan zi, 'bhε -sromabwa Zesu ni 'kaa -e gele- -o zi. 'Bhεε- 'duŋ- Zesu 'laa dɔle 'bhε =la -a ni, 'bhεε- 'bhε pe -a ni dɔɔ: ³⁹ «Ge 'e ba -lε ma, 'bhεε- -Waanbhaa' -za 'la =kla 'ε ni bhe, ge 'bhε 'yigɔɔn 'ε ba 'fa =la mu 'ε ni.»

'Bhε klele 'tε, 'yee- mεε 'ε gele, Zesu -za wlan 'la =kla -a ni, 'kee- 'bhε 'kpen 'yigɔɔnle -yaa -wa 'ε ta mu 'ε ni.

Zailusi 'lunε 'ε 'pegee le 'la -yito' ga -yaa 'bhε ma 'mu 'bheeyrε-

(Matie 9.18-26; Maki 5.21-43)

⁴⁰ Zesu 'pegee -yaa -klanlanε mu 'ε -o nule -draa 'yre gbε do 'ε ta, 'ke -zamaa' 'srε do -o -lεpale, -amasɔɔyi -o 'kpen 'yaa- -a magben 'zi 'bhεε- yre 'ε =nɔɔ. ⁴¹ 'Bhε yre do 'ε =nɔɔ bhe, -o -yaa *Zuufu mu daanfε' 'ε =la -kunlii 'la sii Zailusi 'bhε =nwa 'bhε 'kpɔ zenle 'yee- Zesu =la, 'ke 'bhε 'sromabɔle -a ni dɔɔ -e ge 'bhε ba. ⁴² 'Bhε 'laa 'sanle- bhaama: -A -lunε' bhε do 'kpɔ 'la lεε -yaa lεε vu ta plε, 'bhε 'yaa- zan gale. 'Bhεla- -yile, 'ke Zesu dɔle- 'tε 'yee- Zailusi ba -lε ma zi 'ε ta. 'Duŋ-, -a ge bhla 'ε 'zi 'yee- Zailusi ba -lε ma 'ε =nɔɔ, mεε mu 'ε 'yaa- 'eke- -yrɔn 'zi -a zi. ⁴³ Le do -yaa 'woo- mεε mu 'ε 'plen-, 'bhε lεε vu ta plε 'ke 'bhε a -yito' 'ε 'lε 'laa kan, -ayile -e -yren -bebe =bhla gban. -Ya 'kɔɔpε- mu 'ε 'kpen =naa -a -laanekpa mu 'ε ni, 'duŋ- 'mu do 'kpɔ 'laa klele -a -bhee pε 'le. ⁴⁴ 'Bhεε- -e -nwa yretεε Zesu -zanta' 'ke -ya gbε -nεbhε' do -zwanle' Zesu ta dunε- 'ε ma. 'Bhε klele 'tε, 'ke yaa -yito' 'ε 'lεkanle 'bhε yre do 'kpɔ 'ε =nɔɔ bhe.

⁴⁵ -Ayile, 'ke Zesu mεε mu 'ε 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Dele 'ε gbε -yaan 'ŋ ma εε?» -O 'kpen -o -lε ma -dwa 'egbɔɔle 'bhε ta. -Ayile 'ke Pieri 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'Ŋ zan, 'ε 'yɔɔkpa -zamaa' 'ε ta -gε 'eke- -yrɔn yre =nɔɔ 'ε zi.» ⁴⁶ 'Duŋ- Zesu pe -a ni dɔɔ: «Mεε do -yaan 'ŋ ma, -amasɔɔyi fanjan- do -pwela 'ŋ 'yi.» ⁴⁷ 'Bhε klele 'tε, 'yee- le 'ε -ya 'yaangole 'bhii- -wa tapwela, 'kee- nule- -a 'kpɔ zenle Zesu 'lεε. -E -yaa bεen 'zi -gblaana 'ε 'kɔɔ. 'Bhεε- -ya gbε -nεbhε' -yaan Zesu ma -za 'la ma, 'bhε 'pegee -e -bheela gɔnε- 'la gbεen- blaale- 'kee- 'bhε 'kpen 'yigɔɔnle mɔkpen' 'yre ma. ⁴⁸ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ŋ 'lunε, 'yee 'ε 'kpalawoa 'mi 'yi bhe, 'ε bheela-. Ge 'e ba -lε ma zrukpa' ta.»

Zesu Zailusi 'lunε gbaa 'ε 'wlenna- gale ba

(Matie 9.23-26; Maki 5.35-43)

⁴⁹ Zesu 'yaa- 'bhε -jan 'ε 'wo zii' bhla 'la ba, 'ke mεε do dale- Zuufu mu daanfε' 'ε -kunlii 'ε ba -lε ma, 'bhεε- 'ke 'bhε 'a pele- 'yee- -kunlii 'ε ni dɔɔ: «'E 'nε 'ε =kla siεle-, 'yaa -kɔɔ' Zan 'trεbhɔle.» ⁵⁰ 'Duŋ- Zesu 'trɔn bɔle 'bhε wojan 'ε 'yi, 'ke -ya pele- Zailusi ni dɔɔ: «'Yaa -gblaana'le', 'ke 'yee =kpa dɔɔn 'mi 'yi 'ε 'nε nu -bheele'.» ⁵¹ -O bhɔle 'yee- Zailusi ba -lε ma, 'ke Zesu 'a pele- dɔɔ mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa wlalε -a zi 'fε 'ε =la, 'ke yaa 'ε go 'yee- Zesu 'gbu 'pegee Pieri, 'bhεε Zaan 'pegee Zaki, 'bhεε- -nε 'ε

'yape- mu 'ε ba. ⁵² 'Bhe 'waati 'ε ba, mεε mu 'ε 'kpen 'yaa- yren ma wisi' zii' -nε 'ε ta. 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa wisile, -nε 'ε yaa gale, -yoo yide 'zi.» ⁵³ -Ayile, 'ke -o 'sɔnsile Zesu ma, -amasɔyi -o 'kpen 'yaa- -a 'yaango- 'bhii- 'yee- -gblane 'ε -gaa. ⁵⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'kunle -nε 'ε gbe ma, 'bheε- 'kee- -gbekanle 'egɔɔɔɔ dɔɔ: «-Gblane, 'e 'wlen-!» ⁵⁵ 'Bhe yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -a nii- 'ε bɔle- -a -yi, 'bheε- 'ke -ya -wlenle'. -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ -o pele na 'yee- -gblane 'ε ni. ⁵⁶ -A dε 'pegee -a nεε mu -liibhaala -o ma 'kee- kan -a -dan' ta. 'Bheε- Zesu -o -lεmazwan 'kaa -za 'la 'bhe =kla -o lune' 'ε ni waa 'bhe 'yigɔɔɔnle mεε 'kedo- 'kpɔ ni.

Zesu -o -yaa' -klanlane vu ta ple 'ε 'winbɔ- 'zi
(Matie 10.5-15; Maki 6.7-13)

9 Zesu -yaa' -klanlane vu ta ple 'ε 'siila-, 'bheε- -e 'zina -gbin 'senj 'pegee gadε mu -bhee 'senj =naa -o ni. ² 'Bhe blaana, 'ke -yoo winbɔle 'kaa -o ge -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya ma jan -nrane' 'ε wo 'bhe 'pegee -o ge gadε mu -bhee'. ³ 'Bheε- -e pe -o ni dɔɔ: «'Ka -o ge 'zi 'taa 'la ta bhe, 'ka 'laa pe 'kedo- 'kpɔ 'sile-: 'ka 'taawo 'beni oo, gben ta ge 'pepe oo, pele oo, -gɔli' oo, 'bheε- 'ka 'laa dune- ple 'sile-. ⁴ 'Ke 'ka -ja 'fε 'oo 'fε 'la =nɔɔ, 'ke -o 'ka 'cie =sia 'elrele 'bhe =nɔɔ, -ka bo 'bhe 'fε 'ε =la 'fɔke 'bhe ge 'tenle- 'ka ge yi 'ε ma. ⁵ 'Duɔ- 'ke 'ka -ja -wa 'oo -wa 'la ta, 'bheε- 'ke waa 'kaa- 'cie 'sile- 'elrele 'bhe =nɔɔ, -ka go 'bhe -wa 'ε ta. 'Bheε- 'ka go bhla 'ε zi -kaa =nɔɔ -bwegblen- 'ε 'wlen 'ka gaan mu 'ε 'le: 'bhe bwegblen- wlenle- 'ε nu klele -waa yienya 'ε ma -tɔɔmasie 'le.» ⁶ 'Bhe klele 'te, Zesu a -klanlane mu 'ε -o -ja -wa mu 'ε 'kpen ta. -O -yaa -Jan 'Nrane- 'ε 'wo zii', 'bhe 'pegee 'ke -o gadε mu -bebe bhee -o 'kanyre- mu 'ε 'kpen =nɔɔ.

-Bhleɔgbeya Erɔdi blina- yiendɔza
(Matie 14.1-12; Maki 6.14-29)

⁷ Mεε Wiinjfe' Mi Zaan dεle blaana, 'ke Galile 'kleen 'ε ta -bhleɔgbeya Erɔdi Zesu kleza mu 'ε 'kpen 'male, 'bheε- 'ke -a zrubatedɔle. -Amasɔyi mεε 'ke mu -yaa 'pe 'zi dɔɔ: «Mεε Wiinjfe' Mi Zaan -bwela gale ba.» ⁸ Mεε 'ke mu -yaa 'pe 'zi dɔɔ: «*Eli -le nu gbe dɔɔwoa- 'ezin-» 'Bheε- mεε -bhεeke' mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «-Waanbhaa' -lela' janwo mu gwe gwe 'ε do -le -bwela gale ba.» ⁹ 'Yee- Erɔdi 'gbu pe dɔɔ: «'An =pia mεε mu ni 'kaa -o Zaan ngblo 'kan, 'bheε- -o 'bhe =kla. 'Nj 'yoo- mεε 'ε -de 'gbu -la kleza mu -lrele' ma 'zi -gee' εε?» -Ayile -e -yaa zi 'bhii- -e Zesu 'ye.

Zesu pele =naa mεε 'waa 'soo ni (5.000)
(Matie 14.13-21; Maki 6.32-44; Zaan 6.1-14)

¹⁰ Zesu -yaa' -klanlane vu ta ple 'la 'winbwa-, 'mu dale 'taa 'ε ta, 'ke -woo kleza mu 'ε 'kpen 'yigɔɔɔnle 'a ni. 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu gele- -o -le mεε mu 'ε 'yre -gɔma' Betisaida -wa 'ε ba -yre ta. ¹¹ 'Duɔ- -zamaa' mu 'ε -woo geza 'ε Betisaida 'bhe 'male-, 'kee- -o gele -o zi 'bhe =nɔɔ. -Ayile 'ke Zesu -o 'kunle 'elrele. 'Bheε- 'kee- -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya ma -jan 'ε 'wole -o ni, 'bhe 'pegee ga -yaa mεε 'la zan mu ma -e 'mu 'kpen 'bheela-. ¹² Yromazi bhɔle -saan bhla 'la ba, 'ke -yaa' -klanlane vu ta ple 'ε

-woo mabεenle 'a -din, 'bheε- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «-Kɔɔ' -o -bɔn dɔɔyi' -ge bhe, -a pe mεε mu 'ε ni dɔɔ -o ge -o yilayre mu 'pegee -o le pele mu -glin -kɔɔ' -din -wa mu 'ε 'pegee gba la 'kpaa mu 'ε ta.» ¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu pele na -o ni!» -Ayile 'ke -wa pele -a ni dɔɔ: «Pe 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'kɔɔ 'ke yaa 'ε go 'bluu 'yri 'soo 'pegee kaa ple ba. 'Fɔke 'o -ja mεε mu 'lεε- 'kpen 'lεbɔ- pe -lɔle'.» ¹⁴ Wlan 'ε ni, 'gwlaan- 'waa 'soo -le -yaa -o zi 'bhe 'waati 'ε ba. 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlane mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka -o yala- mεε mia ple bhe vu -le ma -le ma.» ¹⁵ -Ayile, Zesu 'a =pia -o ni 'kaa -o mεε mu 'ε 'yala- yaa- gbeya 'la 'yi, -yaa' -klanlane mu 'ε 'mu 'bheε- =kla. ¹⁶ 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'bluu 'yri 'soo 'ε 'pegee kaa ple 'ε 'sile, 'ke -ya -yrekpale laanima, 'bheε- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'mu ma. 'Bhe blaana, 'kee- 'bluu mu 'ε takanle kɔɔkɔɔ, 'bheε- 'ke -ya pele- -yaa' -klanlane mu 'ε ni dɔɔ -woo -yicien' -zamaa' 'ε ma. ¹⁷ Mɔkpen' pεbhla-, 'bheε- mɔkpen' kpedwa-, 'bheε- pele 'ε 'ke =bwa. -O le pele -vin 'la =bwa, 'bhe cie -nε vu ta ple -paa.

Pieri pe 'kaa Zesu -o 'ke Mεε -Bhee Mi -Kɔɔɔɔ Kɔɔɔ Kɔɔɔ 'le
(Matie 16.13-19; Maki 8.27-29)

¹⁸ -Yrekpaa' do, Zesu do -kplen -ja -a 'seriwole yre do =nɔɔ, 'bheε- -yaa' -klanlane mu 'ε -ja 'tenle- -a ma 'bhe yre 'ε =nɔɔ ye. 'Bheε- -yoo -lɔkɔpaa dɔɔ: «Mεε mu 'ε 'kpee ma, 'mi -o mεε -gɔɔɔn 'ε -dela -le εε?» ¹⁹ 'Bhe klele 'te, 'ke -wa pele- dɔɔ: «Mεε 'ke mu pe dɔɔ 'yoo- 'ke Mεε Wiinjfe' Mi Zaan 'le, -a 'ke mu pe dɔɔ 'yoo- 'ke *Eli 'le. -A -ledo' pe 'ezin- dɔɔ -Waanbhaa' *lela' janwo mu gwe gwe 'ε do -le -bwela gale ba, 'bheε- 'bhe -le 'bhi 'le.» ²⁰ -Ayile, 'ke Zesu 'woo- 'gbu 'lɔkɔpale 'kaadɔɔ: «'Ka mu 'kpee ma -dele 'mi 'gbu 'le εε?» Pieri pe dɔɔ: «'Bhi -le *Kɔɔɔ 'le, -Waanbhaa' Mεε -Bhee Mi -Kɔɔɔɔ 'gbu 'la =kpaa 'bhe -le 'bhi 'le.»

Zesu -o -a dεza 'ε 'pegee -a =bweza gale ba 'ε 'lεεjanwo 'zi
(Matie 16.20-28; Maki 8.27-31)

²¹ 'Bhe ya 'ε 'yi, Zesu -o -lεmazwan dɔɔ waa 'bhe za 'ε 'pele- mεε 'kedo- 'kpɔ ni. ²² Zesu pe -yaa' -klanlane mu 'ε ni 'ezin- dɔɔ: «-A -ledulale -o dɔɔ Bhaaplenj Gbe 'ε nu -yren -bebe bhlele mεε mu 'kɔɔ: Zuufu mu a 'gwlaan- gbalaana mu 'ε 'pegee *sraka 'lena mu -kunlii mu 'ε, 'bheε- *Tonj daana mu 'ε -o nu -o -bangole -a -yi. 'Bheε- -o nu a pele 'kaa -wa dε. 'Duɔ- -e nu bwela gale ba -a dεle blaana -yrekpaa' yaga mi ma.»

Klele Zesu zi mi 'le 'bhe ma =trɔn -o -mela -le εε?
(Matie 16.24-28; Maki 8.34-9.1)

²³ 'Bhe blaana, 'ke -ya pele- 'ezin- dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan 'a =pia 'kaa -yoo zan 'η zi, 'bhe zan 'ε 'niigo- -a 'gbu 'yi, 'bheε- -e dɔ -yrenbhlele -la yi 'oo yi, 'ali- 'ke 'bhe ge 'tenle- -a gale ma; 'bheε- 'bhe zan nu dɔle 'η zi 'te. ²⁴ -Amasɔyi 'ke mεε 'la zan -a zi 'bhii- -ya 'gbu a 'tre ta -si 'ε go -za -yi, 'bhe zan nu bloole 'bhe 'si 'ε 'yi. 'Duɔ- 'ke mεε 'la zan 'e zru -gwa -a 'gbu 'si 'ε ni 'mi -zayi', 'bhe zan nu gole -za 'yi. ²⁵ 'Ke bhaaplenj do 'tre ta pe mu 'ε 'kpen

-O kle Zesu Krisi a -klanlani 'le 'nale- -a ma ee?
(Matie 8.18-22)

⁵⁷ -O -yaa Zeruzalemu 'taa 'e ta bhla 'la ba, 'ke mee do 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'Kee -ja yre 'oo yre 'la =nɔɔ, 'η nu gele 'e zi 'bheε- =nɔɔ.» ⁵⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «-Gbengbeni mu yi -gluu mu -o, 'bheε- laanima maanne- mu yi 'fe mu -o, 'duj- yilayre 'kedo- 'kpɔ 'laa -o *Bhaaplɛη Gbe* 'e 'kɔɔ 'bheε- -ya -yitre' 'bhe =nɔɔ.»

⁵⁹ 'Bhe =nɔɔ bhe, Zesu pe mee -bheεke' do ni dɔɔ: «Nu dɔ 'η zi!» 'Bhe zan 'e pe -a ni dɔɔ: «Meezan, -a 'to 'ke 'η -yaa 'η dε binlele 'waati 'la ba 'bheε- 'η nu dɔle 'e zi.»

⁶⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele 'bhe zan 'e ni dɔɔ: «Mee gbaa mu a gbaa mu 'e 'to -o 'kɔɔ, 'bheε- -woo bin. 'Bhi 'duj-, ge *-Waanbhaa' a -bhleɔgbeya ma 'e -Jan 'Nrale- 'e 'wo mee mu ni.» ⁶¹ 'Bhe blaani, 'ke mee do 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «Meezan, 'η 'yoo- -a zi 'bhii- 'η dɔ 'e zi, 'duj- -a 'to 'ke 'η ge 'η 'srawo 'an 'fa =la mu 'e ma 'elwale 'pe.»

⁶² -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ke mee 'la zan 'e gbε =kpa dɔri mu a yewo -kpoo 'yri 'e ma, 'bheε- 'ke -ya 'yrekpaa- -a -zanta', 'bhe zan 'e yaa mee maza -yanwo' -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya zi 'e ta.»

Zesu -o -klanlani mia yaga bhe vu 'winbɔ- 'zi
(Matie 10.5-14)

10 'Bhe -za mu 'e blaani, Meezan Zesu -klanlani mia yaga bhe vu makwan-, 'bheε- -yoo winbwa- -a -lεε. 'Yee- 'gbu 'yaa- nu 'kanle- -wa mu 'la 'kpen 'pegee yre mu 'la 'kpen =nɔɔ -e pe -o ni 'kaa -o 'kan -sɔ -a -lεε 'mu 'kpen =nɔɔ. ² -E pe -o ni dɔɔ: «-Mlɔ gba 'e -yoo 'egbenele, 'bheε- -e -tranna gban, 'duj- -a 'kan mu laa -o 'ebebele. -Ayile -ka -sromabɔ gbazan 'e ni dɔɔ 'bhe -mlɔ 'e 'kan mu 'e baankpa' -o ba, 'bheε- -wa kan, 'bhe 'pegee -wa zɛdɔ. ³ -Ka ge, 'η 'yoo- 'ka 'winbɔ- 'zi mee mu 'e ba, 'bheε- 'ka -o 'bhii- -bhlaa gwlen bhlonε- mu kle sɔɔpe mu plɛη- gɔnε- 'la gbεen-. ⁴ 'Ka ge bhla 'e zi, 'ka 'laa -gɔli' kɔle 'ka 'wiij-, 'bheε- 'ka 'laa 'taa ta ge 'pepe 'silε-, 'bhe 'pegee 'ka 'laa -sawla 'wlaε- 'ka gaan ma. 'Ka 'laa dulale zi 'lii, 'bheε- 'ka mee 'pubɔ-. ⁵ 'Ke 'ka =wlaa 'fe 'oo 'fe 'la =la, -kaa pe 'bhe =la mu 'e ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' 'ka bɔ 'edɔɔ!» ⁶ 'Ke yilabla sɔ 'bhe 'fe 'e =la mi 'e do ni, 'bhe zan 'e nu 'kaa- 'duma 'e 'sɔɔwɔle. 'Duj- 'ke yilabla 'laa sɔ 'bhe 'fe 'e =la mu 'e ni, 'ka 'laa 'bhe =la mu 'e 'dumawɔle. ⁷ 'Ke 'ka =wlaa 'fe =lwa 'la =la, -ka bo 'bheε- =la, 'ke -o 'ka -gbaa pele 'pegee -yi 'la ba, -kaa bhle 'bhe 'pegee -kaa mi. -Amasɔyi, yewonε 'e 'sra- -o 'kela 'le -o 'bheε- na -a ni. 'Ka 'laa bole 'kaanle- ma 'fe mu =la do do ⁸ 'Ke 'ka -ja -wa 'oo -wa 'la ta, 'bheε- 'ke -o 'ka 'cieya- =kla 'elrele 'bhe =nɔɔ, 'bhe 'pegee 'ke -o pe 'oo pe 'la =naa 'ka ni, -ka 'bhe 'bhle. ⁹ -Ka 'bhe -wa 'e ta gadε mu 'e 'bheε-, 'bheε- -kaa pe -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' a -bhleɔgbeya yi 'e =bhwa 'ka -din.»

¹⁰ 'Duj- 'ke 'ka -ja -wa 'la ta, 'bheε- 'ke 'bhe =nɔɔ mu 'e waa 'ka 'cieya- klele, -ka go 'bhe -wa 'e ta. ¹¹ 'Ka go bhla zi 'bhe -wa 'e ta, -kaa pe dɔɔ: «'O 'kaa- -wa 'kpee bwegblen- 'e 'wlen zii' 'ka 'gbu 'kaama- 'o gaan mu 'e 'le. 'Duj- -kaa 'yaango- dɔɔ 'bhii- -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya yi 'e =bhwa 'ka -din.» ¹² -Ayile 'mi pe 'ka ni 'η

'sɔwεε- ma dɔɔ -Waanbhaa' a 'kitikan yi -gbenε 'e 'le, waa nu 'sɔle- 'yee- -wa 'e ta mu 'e -o ta -yren 'e 'kpale *Sodɔmu* a pe ta -yren 'e 'bhe ma.»

-Wa 'ke ta mu laa dɔle -a -la 'ke -woo kpa Zesu 'yi
(Matie 11.20-24)

¹³ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ka ta -yren! 'Ka mu Korazen mu! 'Ka ta -yren! 'Ka mu Betisaida mu! 'Nj 'sɔle-maza mu 'la =kla 'ka ba, 'kee- 'kpa bi 'η 'bhe yεke- 'sɔle-maza mu kle Tiri 'pegee Sidɔn -wa mu 'e ta, -zɔn 'laa 'bhe 'le 'ke -zadɔwεε =bwa gban -o ma -waa' -za 'yɔɔ- mu 'e -zayi', 'bheε- 'ke -o -ploola gban 'bhe mu klele ma. -O -yaa nu 'bhe zɔnle -bɔɔ kple 'pegee -yie 'klalele -o ta. ¹⁴ 'Bhela- -yile, -Waanbhaa' a 'kitikan yi -gbenε 'e 'le, Tiri -wa 'e 'pegee Sidɔn -wa 'e ta mu 'e -o ta -yren 'e yaa nu -lalε' 'bhii- 'ka mu a pe 'e gbεen-. ¹⁵ 'Bheε- 'ka mu Kapenɔmu -wa 'e ta mu, 'ka 'kpee ma 'ka nu -wlenε', 'bheε- 'ka ten lafle' ma ee? -Waanbhaa' nu 'ka mazinalε, 'bheε- -e ge 'ka 'le -jranama 'te 'e 'yi.»

¹⁶ 'Bhe blaani, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlani mu 'e ni dɔɔ: «'Ke mee 'la zan 'e 'trɔnkpa- 'ka 'wojan- -la, 'bhe zan -o 'bhe 'trɔnkpa zii' 'mi -la wojan 'e 'la bhe 'ezin-. 'Ke mee 'la zan 'bhe -bangwa 'ka 'yi, 'bhe zan 'bhe -bangwa 'mi -la -yi bhe. 'Bheε- 'ke mee 'la zan 'bhe -bangwa 'mi 'yi, 'bhe zan 'e 'bhe -bangwa mee 'la zan 'mi 'winbwa- 'bheε- 'yi 'ezin-.»

-Klanlani mia yaga bhe vu 'e -o dale blaani -waa' 'taa 'e ta

¹⁷ Zesu a -klanlani mia yaga bhe vu 'e -o -ja, 'bheε- -o =nwa. -O zrukpaale' gbε -yɔɔ 'e 'kɔɔ 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, -gɔɔya' 'la -yoo 'e 'tɔ 'e 'yi 'bhe -zayi', 'o 'kpaale- -o 'zina mu 'e 'wiij-; 'bheε- 'ke 'wa =pia -o ni -o 'kela 'bhe kle -o 'bheε- kle.» ¹⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Nj 'yre 'yaa- -Setran' baale ma 'kee- da lafle' 'yi blaale- 'bhii- la -yrebɔgbeya 'e gbεen-. ¹⁹ -Ka 'ka 'trɔnkpa doo: 'η 'bhe 'serj =naa 'ka ni 'ke 'ka sɔ 'taa- wole mle mu 'pegee -zaanweele mu ta, 'bheε- 'ke 'ka sɔ 'kpaale -kɔɔ' sɔɔnii 'e yaa -gɔɔya' 'e 'wiij-. Pe 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klele- 'ka ni. ²⁰ 'Duj-, 'ka 'laa 'ka zrukpaale 'ka 'kpaale- 'la -yoo 'zina mu wiij- 'bhe -zayi'. 'Duj- 'ka zrukpaale kle -Waanbhaa' 'ka 'tɔ mu 'e yɔɔ 'la =dia gban laanima 'bheε- -zayi'.»

Zesu zrukpaale -o -yaa' -klanlani mu 'e ba zayi'
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

²¹ 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, 'ke *Lii 'Wen 'e zrukpaale' -gbenε do zinalε Zesu ta, 'bheε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Nj Dε 'tre 'pegee lafle' Zan, 'mi 'e 'pubɔ, -amasɔyi 'e -za 'la -gaanna -zad' mu 'pegee 'sɛwɛdɔ mu -lεε, 'e 'bheε- -zɔnna -nε mu 'e ni. -E -swa 'e ni 'ke 'ya kle 'bhe gbεen-, -ayile 'mi 'e 'tɔɔɔ- 'egbenele.

²² «'Nj Dε -za 'kpen gbekpaa- 'mi 'kɔɔ. Mee 'kedo- 'kpɔ 'laa 'mi dɔ 'ke yaa 'e go 'yee- do -kplɛn ba. 'Bheε- mee 'kedo- 'kpɔ 'laa 'mi Dε 'e dɔ 'ke yaa 'e go 'mi -a Gbe do -kplɛn, 'pegee mee 'la zan -a Gbe -a zi 'bhii- 'bhe zan 'a dɔ 'bhe ba.»

²³ 'Bhe blaam, 'ke -ya l-eklale -yaa' -klanlanε mu 'ε ta, 'bhεε- 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: «'Ka mu 'la 'ka 'yrε -o -za 'lεε- ma -gε -zɔn bhe, 'kaa- pε -yinra'. ²⁴ -Amasɔyi, -za 'la 'kpen -o klε 'zi 'ka yrε ma -gε -zɔn bhe, 'elwaleta -Waanbhaa' *-lεla' janwo mu -bebe 'pegee -bhleγγbe -bebe 'ke mu -yaa zi 'bhii- 'yee- -za 'lεε- klε -o -yrε ma, 'bhεε- yaa klεε -o -yrε ma. -O -yaa zi 'bhii- -wa ma, 'bhεε- waa male.»

Samari mεε wlan do ma -gɔɔn

²⁵ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke 'Tonj daan mu 'ε do nule- Zesu 'lɔk- pale, -e -yaa zi 'bhii- -ya -yidan'. 'Bhεla- -yile 'bhe 'Tonj daan mi 'ε pe -a ni dɔɔ: «'An klε 'gbu 'nale- -a ma 'bhεε- 'η sɔ -Waanbhaa' ba bole -yrε ma -si 'la -darj 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwole εε?» ²⁶ 'Bhe klεε 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «-O -mε pε za -la yɔɔndia- - Moizi a 'tonj 'sεwε 'ε 'yi εε? 'Bhεε- 'ya 'yima- 'nale- εε?» ²⁷ 'Yee- mεε 'ε -e pe Zesu ni dɔɔ: «'Tonj 'ε ta, -a yɔɔndeεle -o dɔɔ Mεεzan -Waanbhaa' 'sɔ 'e ni 'e zru oo, 'e 'nii- oo, 'e farjgan- oo 'bhe 'pegee 'e 'kpeejan- 'ε 'kpen 'le. 'Bhεε- 'e -vindo' mi 'sɔ 'e ni 'bhii- 'e -za sɔ 'e 'gbu ni gɔnε- 'la gbεen-.» ²⁸ 'Bhe klεε 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ye 'an -jan 'ε 'lek- wan- 'elrele, 'bhi ge 'bhe 'yansi za klε, 'bhεε- 'e nu bole -yrε -si 'la -darj 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwole.» ²⁹ 'Durj- 'yee- 'Tonj daan mi 'ε 'yaa- zi 'bhii- -e 'zoo 'na -a 'gbu ni, -ayile 'kee- Zesu 'lɔkpale dɔɔ: «-De 'gbu -le 'η -vindo' mi 'le εε?» ³⁰ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu -gɔɔn do bole- dɔɔ: «-Yrekpaa' do, mεε do -daa Zeruzalemu, 'bhεε- -e -yaa ge 'zi Zeriko. -E bhɔle yrε do -nɔɔ 'ke -faannii' mu baale -a ta, 'bhεε- 'ke -wa 'kɔɔpε- mu 'ε 'kpen 'sile, 'bhεε- 'ke -wa tafεle; 'bhe 'pegee 'ke -wa madinwole, 'bhεε- 'ke -wa -zɔɔle' baale 'tole zi 'ε 'lii, 'bhεε- 'ke -o jilale. ³¹ 'Bhe ya 'ε 'yi bhe, 'sraka 'lεna mi do 'kanle- -bεγγwa 'yee- zi do 'kɔɔ 'ε 'lii 'bhe 'waati 'ε ba. -E bhɔle 'yee- mεε 'ε baale ta, 'ke -ya taglinle frii, 'bhεε- 'kee- 'kanle 'a -gɔ- ma, 'bhεε- 'kee- jilale. ³² 'Bhe blaam, 'ke Levi 'srε mu 'ε do 'kanle- -bεγγole 'yee- zi do 'kɔɔ 'ε 'lii. 'Bhe 'bhɔle- 'yee- mεε 'ε ta, 'ke -ya taglinle 'ezin- frii, 'bhεε- 'ke 'bhe 'kanle 'ezin- -a -gɔma'. ³³ 'Bhεε- boolazi, Samari mεε do -yaa ge 'zi 'taa ta 'yee- zi do 'kɔɔ 'ε 'zi 'ezin-. -E bhɔle 'yee- mεε 'ε -din, 'bhεε- -a -yrekpale a ma, 'ke -a -yrεn -gbεnε 'klale -a ma. ³⁴ -Ayile, 'ke -ya mabεenle 'a -din, 'bhεε- 'ke -ya ma bhe mu 'ε 'tεkpale -yrɔn 'pegee -laans' 'yi 'le, 'bhεε- 'kee- sɔgbε -yrele' 'mu bhe mu 'ε ta. 'Bhe blaam, 'kee- 'yee- mεε 'ε 'sanle -yaa' -soofali 'ε ta, 'kee- gele- 'kele- 'cie mu yi 'fε do -la. -E bhɔle 'bhe =nɔɔ ye, 'kee- 'yee- mεε 'ε 'laanεkpale 'elrele, 'bhεε- 'ke -ya -yrek- pale 'bhe ba. ³⁵ 'Bhe ta tooklin- yi 'le, -e denie -gɔli' 'tanjha plε =sia -a ba 'yi, 'bhεε- -yoo -naa 'cie mu yi 'fεzan- 'ε ni, 'bhεε- -e pe 'bhe ni dɔɔ: «'E 'yrekpa mεε 'lεε- ba 'elrele, 'ke 'η -daa 'an 'taa 'ε ta yi 'la 'le, 'e -gɔli' yεkε- 'la 'siεla- 'ke 'bhe kan 'kelεε- ta, 'η nu 'bhe 'kpen gba- wole 'ε ni.»

³⁶ 'Bhe blaam, 'ke Zesu 'yee- 'Tonj daan mi 'ε 'lɔkpale dɔɔ: «'Bhi 'kpee ma, 'woo- mεε yaga 'la bhe, -o -de 'gbu -le =kla -faannii' mu -balaa' mεε 'la zan ta 'bhe -vindo' mi 'le εε?» ³⁷ 'Yee- 'Tonj daan mi 'ε pe dɔɔ: «-A -yrenklaa mεε 'la zan ma, 'bhe -le =kla -a -bhoo 'ε 'le.» 'Bhe klεε

'tε, 'ke Zesu 'a pele -a ni dɔɔ: «'Bhi ge 'bhe 'yansi za klε.»

Zesu -ja Maati 'pegee Mari ba

³⁸ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε 'yaa- ge 'zi Zeruzalemu 'taa 'ε ta 'waati 'la ba, 'ke -o bhɔle- -wa do ta, 'bhεε- 'ke -o gele- -o zenle -o -yaa le 'la 'bhe sii Maati 'bhe ba. ³⁹ Maati 'nwale- do -yaa, -o -yaa 'bhe sii Mari. Mεεzan Zesu 'yaa- -jan 'Nrle- 'ε 'wo zii' 'waati 'la ba, 'ke 'yee- Mari gele- yaale 'bhe gaan ma, 'bhεε- 'ke -ya 'trɔnkpa- 'bhe 'wojan- 'ε =la. ⁴⁰ 'Bhe 'waati 'ε ba, -a -doole' Maati yrε ba 'tε 'yaa- kpo klεε ma, 'bhe 'pegee 'fε 'ε =la ye -gɔɔn 'ε 'kpen 'wole- ma. -Ayile 'kee- nule- -a pele Zesu ni dɔɔ: «'Nj Zan, 'η 'nwale- 'ε -yoo 'η do -kplεn 'tolawoa ye 'ε 'wole- ma, 'bhe 'laa la 'ε ma εε? -A pe -a ni 'kaa -e nu bhɔ 'η ba kpo klεε 'ε 'le.» ⁴¹ Zesu pe -a ni dɔɔ: «'E Maati, 'E Maati! 'E 'yrebatedɔle -o, 'bhεε- 'e wlayrε 'ε 'pale- -o -za -bebe -zayi'. ⁴² -Nafan -o -za do 'kɔɔ -la ma, 'ke 'bhe kan pε 'kpen ta, Mari 'bhεε- mak- wan-, 'bhεε- mεε 'kedo- 'kɔɔ 'laa nu 'sɔle 'bhe 'kunle -a 'kɔɔ.»

Zesu -o -yaa' -klanlanε mu 'ε daan 'zi 'seriwole 'le
(Matie 6.9-13; 7.7-11)

11 -Yrekpaa' do, Zesu 'yaa- 'seriwo zii' yrε do =nɔɔ. -E yanle -a 'seriwolele, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε do 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Mεεzan, 'o daan 'o 'seriwolele, 'bhii- Mεε Wijnfε' Mi Zaan bhe a -klanlanε mu 'ε -daan- na 'mu 'seriwolele gɔnε- 'la gbεen-.» ² -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ke 'ka -o 'ka 'seriwole -kaa pe dɔɔ: «'O Dε -Waanbhaa', bhaa mɔkpen' 'a dɔ 'bhii- 'yoo- 'wenj!

Bhaa 'yaa- -bhleγγbeya yaa- yi 'ε 'bhɔ. ³ 'O gba yi oo yi, 'o maza -o pεbhle 'la ma 'bhe ba! ⁴ 'Waa- -za 'yɔɔ mu 'ε -sroma 'yan, 'bhii- mεε 'la zan mu -za 'yɔɔ mu =kla 'o ni 'o 'bhe zan mu a -sroma yan gɔnε- 'la gbεen-. 'Yaa 'tole- 'ke -Setran' 'o 'lekan-, 'bhεε- -yoo' balaa' -za 'yɔɔ- 'yi.»

⁵ Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'ka do 'bhe 'wlenna- blanjɔyεi, 'bhεε- -e -ja 'tenle- -a bhεg- wlan do ma, 'bhεε- -e kɔkɔdia 'bhe ta, 'ke -ya pe 'bhe ni dɔɔ: «'Nj 'bhεgwlen-, 'e 'wlen-, 'bhεε- 'ye 'η gba 'bluu 'yri yaga ba. ⁶ -Amasɔyi 'η 'bhεgwlen- do -daa 'taa ta -bi 'lεε- zi, 'bhεε- -e =nwa 'η ba. Pele kplankplan laa -o 'η 'kɔɔ 'ke 'an 'lεwεε kpo klε.» ⁷ 'Bhεε- 'bhe 'yi bhe 'tε, -a bhεgwlen 'la 'yilale -o 'fε 'ε =la, 'bhe 'a 'lekun -a ni dɔɔ: «'Nj 'to 'srɔ! 'Mi 'pegee 'η 'nε mu 'ε 'o 'yilaa- gban, -ayile 'o 'fε 'liikonj bhe 'ε =bwa gban. 'Naa sɔ -li 'η 'wlenle, 'bhεε- 'η ge 'bluu 'nale- 'e ni.» ⁸ 'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Ali- 'ke yaa -wlenle', 'bhεε- -e 'bluu 'ε na -a bhεgwlen 'ε ni -waa' bhεgwlenya 'ε ma; 'ke 'bhe =bwa -a matedɔ yrε nɔɔ-, -e nu -a -wlenle', 'bhεε- -e 'bluu 'ε na 'bhe ni. ⁹ 'Bhεla- -yile 'mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke 'ka pε 'oo pε 'la 'yrewoa- -Waanbhaa' ma, -e nu 'bhe pε 'ε 'nale- 'ka ni. 'Ke 'ka pε 'oo pε 'la 'bhe -glinna -Waanbhaa' ba, 'ka nu 'bhεε- 'srɔɔwole. -Ka kɔkɔdε 'fε 'liikonj 'ε ta, 'bhεε- -Waanbhaa' nu -a -liigole 'ka ni. ¹⁰ -Amasɔyi, 'ke mεε

'Bhɛɛ- 'kee- 'yɛɛbhɛ- mu 'ɛ waa yɛɛma ye, 'e 'flɛ 'ɛ 'kɛn -o -gblo 'yi. 'Bhɛɛ- 'kee 'yɛɛbhɛ- mu 'ɛ lele, 'e 'flɛ 'ɛ 'kɛn takanle -o 'wɛɛɛ. ³⁵ 'Bhɛla- -yile, 'e 'yɛɛkpa 'e 'gbu ba 'el-rele, 'kooko- 'yaa- pɛ 'tɛbhile 'ɛ yaa niinaa' 'ke -gblo 'le. ³⁶ -Ayile, 'kee 'flɛ 'ɛ 'kɛn =kla 'tɛbhile ba, 'bhɛɛ- 'kee dɔpɛ do 'kpɔ 'laa -o -gblo 'yi, 'e 'flɛ 'kɛn nu klɛlɛ 'tɛbhile ba. -E nu klɛlɛ 'bhii- -lanɔbha 'bhile- mɛɛ takan 'wɛɛ -a -bhile' 'ɛ 'le gɔnɛ- 'la gbɛɛn-»

Zesu -o -kpan 'kpaa zii' Farizi mu 'ɛ 'pegee 'Toɲ Daan mu 'ɛ 'lii

(Matie 23.1-36; Maki 12.38-40)

³⁷ Zesu 'yanle- -janwolele 'ke *Farizi mi* do 'a 'siile pɛ bhile yɛɛ ɔɔɔ- 'bhɛ ba. 'Bhɛɛ- Zesu -ja 'bhɛ Farizi mi 'ɛ ba, 'bhɛɛ- -e -ja yaale pɛbhile tabali 'ɛ zi. ³⁸ 'Duɲ- Zuufu mu -o gbɛ mafɛ -waa' 'sinii ta gbɛ ma 'fɛgbɛya 'ɛ 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'ke -woo pɛbhilele, Zesu 'laa 'bhɛ gbɛ ma 'fɛlɛ- 'bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi. 'Bhɛla- -yile, 'ke 'bhɛ 'yɛɛ- -Farizi mi 'ɛ 'kpeelɛnile. ³⁹ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Mɛɛzan Zesu -gɔɔɔ do bɔle- -a ni dɔɔ: «'Ka mu Farizi mu, 'ka 'kaa- -yi 'mi pɛ 'ɛ 'pegee 'kaa- pɛbhile 'tasa 'ɛ mafɛ 'elrele, 'duɲ- -faan zru 'pegee yiɛnya 'tɛ -le 'ka 'kpee. ⁴⁰ Mɛɛ kloo mu! Mɛɛ 'la zan pɛ 'ɛ 'flɛ ma =kla, 'bhɛ zan do 'kpɔ 'ɛ 'bhɛ -le 'laa -a 'kpee 'ɛ klɛlɛ 'ezin- ɛɛ? ⁴¹ -Ayile, -ka yiɛnya go 'ka zru ba, 'bhɛɛ- -ka 'kɔɔflɛɛzan mu gba 'ka 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ ba. 'Ke 'ka 'bhɛ =kla 'bhɛ gbɛɛn- bhe, 'ka nu klɛlɛ zi 'wɛɛ 'ɛ ta.»

⁴² «'Ka mu *Farizi mu*, 'ka ta -yɛɛn! 'Ka 'kaa- -zien ba -laane' mu 'ɛ, 'pegee 'kaa- -zienbhɛ' mu 'ɛ 'kɛn do do -lɛdulayɛ vu mi 'ɛ 'bhɛɛ- na Waanbhaa' ni; 'bhɛ -zien ba -laane' mu 'ɛ 'ke mu -le 'ke *mati 'pegee lu mu 'le. 'Duɲ- -lɛdɔɔ' ma 'taa 'ɛ -Waanbhaa' -yɛɛ =la, 'bhɛ 'pegee -a ba 'sɔɔniya 'ɛ, 'ka 'mu -za balaa'. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, 'kɛla 'bhɛ -o 'ke klɛ pɛ 'le 'pe, 'bhɛ -le 'ke -Waanbhaa' -za 'sɔ 'ka ni, 'bhɛ 'pegee 'ke 'ka 'lɛdɔɔle klɛ -a -yɛɛ 'yi.» †

⁴³ «'Ka mu *Farizi mu*, 'ka ta -yɛɛn! 'Ke 'ka -o daanfɛ' mu 'ɛ =la, 'ka yaayɛɛ -lɛle' mu 'ɛ 'mu -la makun. 'Bhɛɛ- 'ke 'ka -o -wa 'kpee -kpan mu 'ɛ ta, 'kaa- zi 'bhii- mɔkɛn' 'ka 'lɛdɔɔ- -a ma, 'bhɛɛ- -o 'ka 'pubɔɔ-. ⁴⁴ 'Ka mu Farizi mu, 'ka ta -yɛɛn! 'Ka -o 'bhii- mɛɛ bu mu 'la tagaanle -o; 'bhɛɛ- mɛɛ mu 'taawo- -o ta 'ke waa 'yaan-go-»

⁴⁵ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke *'Toɲ daan mi 'ɛ do 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'yaa- -janwogbɛya 'la bhe, -yoo 'bhii- 'yoo- wla 'zi 'o mɔɔ 'kɛn -la -yi 'ezin-»

⁴⁶ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele 'yɛɛ- *Toɲ daan mi* 'ɛ ni dɔɔ: «'Ka mu 'Toɲ daan mu, 'ka ta -yɛɛn! 'Ka 'kwe gbinle mu dɔ mɛɛ mu wiɛɛɛ-, 'bhɛɛ- 'ka 'laa bhɔ 'mu ba sanɛ- 'bhɛ 'kwe mu 'ɛ 'ke 'silele. ⁴⁷ 'Ka ta -yɛɛn 'ezin! -Amasɔyi 'ka 'taa- mu -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'la =dia, 'ka bu -lɛle' mu dɔ 'bhɛ mu ni. ⁴⁸ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'kaa- zɔɔɔ 'zi mɛɛ mu ni 'bhii- 'ka dɔle -o 'ka 'taa- mu 'ɛ zita -o klɛza -yɔɔ' mu 'ɛ ma. -Amasɔyi -o -Waanbhaa' * -lɛla' janwo mu 'la =dia, 'ka bu -lɛle' mu dɔ mu ni.

⁴⁹ -Waanbhaa' a -zadɔleya 'ɛ ma -ya =pia dɔɔ: «'Nɲ nu 'ɲ 'lɛla janwo mu 'pegee 'an *winɔɔwo mu 'kpale- -o ni. *'Duɲ- -o nu -o 'ke mu dɛlɛ, 'bhɛɛ- -o nu -yɛɛnkpale -o 'ke*

† -Zienbhɛ' -glɔɔɔ 'ke mu -le 'mu 'le.

*mu ta.*⁵⁰ 'Bhɛla- -yile, 'kee- san 'drunyan klɛle ma, 'kee- nu 'tɛnɛ- -zɔɔ mu 'ɛ ma, -Waanbhaa' nu -o -lɔɔkpale -wa -lɛla' janwo mu 'la 'kɛn =dia do do 'bhɛ za 'ɛ 'yi. ⁵¹ 'Kee- san *Abɛli* dɛle 'ɛ ma, 'kee- nu 'tɛnɛ- Zakari a pɛ dɛle 'ɛ ma: -o 'yɛɛ- Zakari =dia 'srakagoyɛ 'pegee -Waanbhaa' gbayɛ 'ɛ 'plɛɛɛ-. 'Mi pɛ 'ka ni 'ɲ 'sɔɔwɛɛ- ma dɔɔ -Waanbhaa' nu -zɔɔ mu 'ɛ 'lɔɔkpale 'woo- mɛɛ mu 'ɛ 'kɛn dɛza 'ɛ ma.»

⁵² «'Ka ta -yɛɛn! 'Ka mu *Toɲ daan mu*. -Amasɔyi mɛɛ sɔ 'kanle zi 'la 'bhɛ zi 'bhɛɛ- 'bhɛ -Waanbhaa' dɔ, 'ka 'bhɛ 'gborobhɛ 'ɛ =sia. 'Ka mu 'gbu 'laa kan 'bhɛ 'fɛlii 'ɛ =nɔɔ, 'bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu -o -a zi 'bhii- 'mu 'wla 'bhɛ 'fɛlii 'ɛ =nɔɔ, 'ka 'laa 'to 'ke 'bhɛ zan mu wla.»

⁵³ 'Bhɛ -jan mu 'ɛ 'kɛn blaɛn, Zesu 'yaa- zan goɛ 'bhɛ yɛɛ 'ɛ =nɔɔ bhla 'la ba, 'ke *Toɲ daan mu* 'ɛ 'pegee *Farizi mu* 'ɛ -wa -lɛma' -lale' 'sanle -jan mu 'le 'ke -wa -lɔɔkpa'. 'Bhɛɛ- -wa -liiglinna gbɛ 'ɛ 'kɛn ma, 'kooko- -e sɔ -janwole -o ni 'ezin-. ⁵⁴ -O -yaa bɔ 'zi -a -la, 'kooko- -o sɔ -a 'kunle -a 'gbu 'liiwli- ma.

Zesu -o mɛɛ mu 'kpeelɛkan zii' Farizi mu 'ɛ -waa' mɛɛ -yɛɛkɔɔza klɛle 'ɛ ba zayi'

(Matie 10.26-27)

12 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, mɛɛ mu 'ɛ -o 'pa gbɛ -yɔɔ 'ɛ 'kɔɔ

Zesu ta, -o -yaa 'tan zii' 'eke- gaan ta. -Ayile, 'ke Zesu -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'kpeelɛkanle 'sanle 'elwale 'pɛ dɔɔ: «-Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele *Farizi mu* 'ɛ waa mɛɛ -yɛɛkɔɔza klɛle 'ɛ ma. -Amasɔyi, mɛɛ -yɛɛkɔɔza klɛle 'ɛ -yoo 'bhii- 'bluu -pɛɛ 'wɛɛn 'sɛkɛ. ² Pɛ 'tɔle- pɛ 'ke 'bhɛ tagaanle -o, -o nu 'bhɛ tapwɛlɛ -yɛɛkɔɔza' do; 'bhɛɛ- gaanyiza 'tɔle- gaanyiza 'ɛ, mɔkɛn' nu 'bhɛ dɔle. ³ 'Bhɛla- -yile, 'ke 'ka -jan mu 'la 'kɛn =woa -bi zi -gblo 'yi, mɔkɛn' nu 'mu male -yɛɛkɔɔza' kpataakpa. 'Bhɛɛ- 'ke 'ka swɛɛswɛɛɛ 'yi janwoa- mɛɛ 'trɔɔɔ 'yi 'fɛ -liitanle -la, -o nu 'pɛɛnɛ- 'bhɛ 'wolele 'fɛ mu wiɛɛɛɛ; 'bhɛɛ- mɔkɛn' 'bhɛ 'yima-»

-Kɔɔ- -gblaan' ma mi -le -dela -le ɛɛ?

(Matie 10.28-31)

⁴ 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu 'a 'pele 'ezin- dɔɔ: «'Nɲ 'bhɛg-wɛɛn- mu, mɛɛ 'la zan mu 'ke -o mɛɛ =dia, 'bhɛɛ- waa sɔ -za 'bhɛɛke do klɛle- 'bhɛ blaɛn 'ka 'laa -gblaanle' 'bhɛ zan mu 'ɛ 'lɛɛ. ⁵ -Ka 'ka 'trɔɔkpa doo, 'ka sɔ -gblaanle' mɛɛ 'la zan 'lɛɛ-, 'bhɛ zan -le -gɛ: -Waanbhaa' 'la sɔ mɛɛ 'niigole -a -yi, 'bhɛɛ- 'bhɛ blaɛn, -e 'ka blin -jranama 'tɛ 'yi. Wlan 'gbu 'ɛ ni, -ka -gblaan 'bhɛɛ- 'lɛɛ.»

⁶ «Waa sɔ 'vone 'soo gɔnɛ- -gɔli' 'tanɔbha pɛ ma ɛɛ? 'Duɲ- -o do 'kpɔ -za 'laa ni -Waanbhaa' 'kpee. ⁷ 'Duɲ- 'ka mabhaabhɔ 'ke 'bhɛ kan 'vone 'srɛ ta. Ali-, -e 'ka 'wiɛɛɛ-wɛɛn mu 'ɛ 'kɛn 'liidɔɔ-. -Ayile 'ka 'laa -gblaanle' -titi.»

Dɔle Zesu a -za 'ɛ =la, 'bhɛ 'pegee 'e -banɔgole -a -yi

(Matie 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Zesu pɛ 'ezin- dɔɔ: «'Mi pɛ 'ka ni 'ɲ 'sɔɔwɛɛ ma dɔɔ: 'ke mɛɛ 'la zan 'a =pia mɔkɛn' 'yɛɛ ma kpataakpa 'kaa 'bhɛ -o 'an pɛ mɛɛ 'le, *Bhaaplɛɛ Gbe* 'ɛ nu a pelɛ -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ɛ 'yɛɛ ma 'kaa -yaa pɛ -le 'bhɛ zan 'ɛ 'le 'ezin-. ⁹ 'Duɲ- 'ke mɛɛ 'la zan 'a =pia mɔkɛn'

'yɾe ma kpataakpa 'kaa yaa 'mi dɔ, Bhaaplɛŋ Gbe 'e nu a pele -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'e yɾe ma dɔɔ yaa 'bhe zan 'e dɔ 'ezin-.¹⁰ 'Ke mɛɛ 'la zan *Bhaaplɛŋ Gbe* 'e ma jan -yɔɔ =woa, -Waanbhaa' nu 'bhe zan a -sroma 'yanlɛ-. 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan *Lii 'Wɛŋ 'e ma jan -yɔɔ' =woa, -Waanbhaa' 'laa nu 'bhe zan a -sroma 'yanlɛ- -titi.»

¹¹ «'Bhe ya 'e 'yi, 'ke mɛɛ mu -ja 'ka 'le Zuufu mu daanfɛ' mu =la oo, 'kitikan mu 'e ba oo, 'bhe 'pegee -kɔɔ' ta mɛɛ gbalaan mu 'e ba. 'Bheɛ- 'ke -o -kpan -kpalaa' 'ka 'lii, 'ka nu 'ka 'gbu ta gwledan -jan yeke- 'la 'wolɛ- 'ka 'laa 'bhe yienkanlɛ. ¹² -Amasɔyi, 'ka nu -jan yeke- 'la 'wolɛ-, *Lii 'Wɛŋ* 'e nu 'bhe dɔlɛ 'ka 'kpɛɛ 'bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba.»

-Naflo zan -za 'yaango- kle do ma -gɔɔɔ

¹³ 'Bhe blaana bhe 'tɛ, 'ke -zamaa' 'e 'plɛŋ- mɛɛ do 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, -a pe 'ŋ nɛɛnɛ- 'e ni dɔɔ 'o 'ciɛn 'la 'ke 'o dɛ 'bhe =twa 'o ni, -e 'bhe -yiciɛn' 'o ma.»

¹⁴ Zesu pe -a ni dɔɔ: «'N 'bhegwɛn-, -dele 'mi =kla 'ka ta 'kitikan mi 'le, 'bheɛ- -dele 'mi =kla 'kaa- pɛ mu -yiciɛn' mi 'le ɛɛ?» ¹⁵ 'Bhe blaana, 'ke -ya pele- -o 'kpen ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'yɾɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele -naflo maza mu -lɔɔ 'e ma. -Amasɔyi bhaaplɛŋ do -si 'e -dan' 'laa 'ke -a 'kɔɔpɛ- do -kplɛn mu 'le, 'ali- 'kee- =kla 'ke pɛzan -gbɛnɛ do 'le.»

¹⁶ 'Bhɛla- -yile, 'kee- -gɔɔɔ 'lɛɛ- 'bhe bɔlɛ- -o ni dɔɔ: «-Naflo zan do a gba mu 'e 'lrela-. ¹⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, -e -yaa pe 'zi -a 'gbu 'kpɛɛ dɔɔ: «'N nu -a klɛlɛ 'nale- -a ma ɛɛ, -amasɔyi 'an gba la pɛ mu 'e -o 'klayɾɛ- laa -o 'ŋ 'kɔɔ.» ¹⁸ 'Bheɛ- -za do -dwa -a 'kpɛɛ 'ke -ya pele- dɔɔ: «'N nu -za 'lɛɛ- 'bheɛ- klɛlɛ. 'N nu 'an pɛbhe 'kla 'fɛ mu 'e 'wilɛ-, 'bheɛ- 'ŋ -wo dɔ gbɛ drɛɛ wo 'ke mu gbalaan 'yiya- -a -lwa mu 'e ni. 'N nu 'an pɛbhe 'pegee 'ŋ 'ciɛn mu 'e 'kpen 'klalɛ- 'woo- 'fɛ mu 'e =la. ¹⁹ 'Bhe blaana, 'ŋ nu -a pele 'ŋ 'gbu 'kpɛɛ dɔɔ: 'Mi 'e 'ciɛn -bebe mu =klaa 'fɛ mu 'e =la, -o nu 'sɔlɛ- 'e 'lɛbɔlɛ lɛɛ -bebe ta. 'Bhɛla- -yile, 'e 'yitɾɛ-, 'bheɛ- bɔ pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile ma, 'bheɛ- 'e -zabla'.²⁰ 'Duŋ- -e 'bhe 'pelawoa bhe, 'bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, 'ke -Waanbhaa' 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Mɛɛ kloɔ, -zɔɔ -bi 'lɛɛ- zi, 'ŋ nu 'e 'nii- 'e golɛ 'e 'yi. 'Bheɛ- 'yee 'ciɛn mu 'la 'kpen magaanna -o nu bolɛ -de 'gbu -la ni ɛɛ?»²¹ 'Bhɛla- -yile, 'ke Zesu 'a pele -o ni dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan bolɛ -o -naflo mu -lɛkpale ma 'eke- ta -a 'gbu ni, 'bheɛ- 'ke yaa -o pɛzan 'le -Waanbhaa' -yɾɛ 'yi, -za 'yansi 'la bhe 'bhe -le tɛn 'bhe zan 'e ma.»

'Kpaleya -Waanbhaa' 'yi
(Matie 6.25-34)

²² 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'a pele -yaa' -kɛlɛlɛnɛ mu 'e ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni dɔɔ 'ka nu pɛ 'la 'bhlelɛ-, 'bhe 'pegee 'ka nu dunɛ- 'la klalɛ 'ka ta, 'ka 'laa 'mu do 'kpɔ -za yienkanlɛ. ²³ -Amasɔyi bhaaplɛŋ -si 'e 'bhe mabhaabhɔ bhle pele ta, 'bhe 'pegee -a 'flɛ 'bhe mabhaabhɔ dunɛ- ta. ²⁴ -Ka laanima maannɛ- mu 'e -glin doo! Waa pɛbhe bɔ, 'bheɛ- waa pɛ bhaa kan. 'Bhe 'pegee pɛbhe zɾɛ dɔlɛ laa -o 'kɔɔ, 'duŋ- -Waanbhaa' -o -lɛbɔ' yi 'oo yi. 'Bheɛ- 'duŋ-, 'ka mu mabhaabhɔ maannɛ- mu ta. ²⁵ 'Ka -de 'gbu -le sɔ -a 'gbu -si 'e sa baan 'klalɛ -a ba -a ma 'ŋga-

mi mu 'e 'kɔɔ ɛɛ?²⁶ 'Ke 'ka ma 'ŋgami 'laa sɔ 'ka 'gbu 'si 'e sa baan' 'klalɛ -a ba, -mele =kla 'bheɛ- 'ka -o 'ka blina- yiɛndɔ 'zi -za 'bheɛke -vin mu 'e 'yi ɛɛ?²⁷ -Ka 'ka 'yɾɛkpa doo, gba la -bɔn mu 'e 'bhɔgbeya 'e ta. Waa yewo, 'bhe 'pegee waa dunɛ- sra. 'Ali- -bhɛŋgbɛ *Salomɔ* a -nafloya 'e ta, -a -baale' -lɾeleya -yi 'laa 'yalɛ- -o do 'kpɔ -baag- beya 'e ni. ²⁸ 'Ee! 'Ka 'kpale- la -Waanbhaa' 'yi 'dɛ! 'Ke -Waanbhaa' -bɔn mu baa, -bɔn mu 'la -woo -zɔn gba la, 'bheɛ- too -o nu klɛlɛ 'kpaciɛpɛ 'le. -Mɛla ma 'bheɛ- yaa nu 'sɔlɛ- 'ka mu -baale' ɛɛ?²⁹ 'Bhɛla- -yile, 'ka 'laa 'ka 'bhle pele 'pegee 'ka 'mi pɛ -za yienkanlɛ. ³⁰ -Amasɔyi, 'drunyan 'yi mɛɛ mu 'la waa -Waanbhaa' dɔ, 'mu -le 'bhe -za 'yansi mu 'e -glin. 'Duŋ- 'ka maza -o pɛ 'oo pɛ 'la ma, 'ka Dɛ 'bhe 'kpen dɔ. ³¹ Drɔɔn' -ka -Waanbhaa' a pɛ -bhɛŋgbeya zi 'e 'bheɛ- ziglin- 'elwale 'pɛ, 'bheɛ- -e nu -za -vin mu 'e 'kpen 'nale- 'ka ni boolazi.»

Lafle' 'yi -naflo mu laa sɔ yanlɛ-
(Matie 6.19-21)

³² 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -kɛlɛlɛnɛ mu 'e ni dɔɔ: «'An -bhlaa 'le 'fientɾɔnnɛ do, 'ka 'laa -gbalaanlɛ! -Amasɔyi, -e -swa 'ka Dɛ -Waanbhaa' ni 'kee- yaa -bh- lɛŋgbeya -wa 'e na 'ka ni. ³³ -Ka 'ka 'ciɛn mu 'e 'kpen gɔn, 'bheɛ- -ka -o ma pɛ 'e 'na 'kɔɔflɛŋzan mu ni. -Gɔli' 'kpa -bɔɔɔ mu 'la 'ke waa sɔ 'siele, -ka 'bhe mu klɛ 'ka 'gbu ni, 'bhe 'pegee -ka 'kaa -naflo mu 'e zɾɛdɔ lafle' 'yi, 'kooko- waa nu yanlɛ 'bhe =nɔɔ ye. -Amasɔyi -faannii' mu laa nu -o yeɛ, 'bheɛ- -woo faan 'bhe =nɔɔ ye, 'bhe 'pegee -wlɛnnɛ' mu laa nu 'sɔlɛ- -o 'siele. ³⁴ -Amasɔyi 'yaa- -naflo 'e 'kpale- -o yɾɛ 'la =nɔɔ, 'e zru 'pegee 'e 'yɾikpale -o 'bheɛ- yɾɛ 'e ta.»

Yewone mu 'la 'yri 'laa go 'mu 'gbu -za 'le

³⁵ Zesu pe mɛɛ mu 'e ni dɔɔ: «'Yi 'oo yi, 'ka 'yri 'wlale- bo 'ka 'gbu -za 'le, 'bheɛ- 'kaa- -lɛŋbha mu 'e 'bhile- klɛ. ³⁶ 'Bheɛ- -ka klɛ 'bhii- 'fɛ do -la yewone mu 'e gbɛɛn-. -O yri -o -waa' 'fɛzan- 'e nule ta 'ke 'bhe da le dɔyɾɛ =nɔɔ 'fɛti 'e ta. 'Kooko- 'ke 'bhe =nwa 'waati 'oo 'waati 'la ba, 'bheɛ- 'ke 'bhe kɔkɔdia -o ta, -o sɔ 'fɛ 'e 'liigole 'bhe ni. ³⁷ 'Ke -waa' 'fɛzan- 'e =nwa, 'bheɛ- 'ke 'bhe =bhwa -o ta 'ke -woo -o -yɾɛ ma, -waa pɛ -yi nu -nrɛlɛ'. 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwɛɛ- 'e ma dɔɔ 'yee- 'fɛzan- 'e -e nu 'sɛntru do dɔlɛ -a 'saanla=, 'bheɛ- -e nu -yaa' yewone mu 'e 'siile- pele ma, 'bheɛ- 'yee- 'gbu nu 'mu a pele 'e dulalɛ 'mu =la. ³⁸ 'Kee- =nwa blɛŋdɾɛyi 'oo, 'kee- =nwa blɛŋdɾɛyi -zanta' oo, 'bheɛ- 'kee- =bhwa -o ta 'ke -woo -yɾɛ ma, -waa pɛ -yi nu -nrɛlɛ'.³⁹ «-Ka 'ka 'trɔnkpa 'elrele -jan 'lɛɛ- =la: 'Ke 'fɛzan- do -yaa -faannii' 'e nu 'bhla 'e dɔ -yaa' 'fɛ 'e =la, yaa -yaa nu yidɛlɛ, 'bheɛ- -ya to 'ke -faannii' 'e wla -yaa' 'fɛ 'e =la. ⁴⁰ -Ayile, 'ka mu, 'ka 'yri 'laa golɛ 'ka 'gbu -za le. -Amas- ɔyi 'ke 'ka 'yri 'laa -o Bhaaplɛŋ Gbe 'e ta 'waati 'la ba, -e nu nule 'bheɛ- 'waati 'e ba.»

Yewone wlan do 'pegee yewone 'yoo- do ma -gɔɔn
(Matie 24.45-51)

⁴¹ 'Bhe klele 'te, 'ke Pierei Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «Meezan, 'yoo- 'bhe -gɔɔn 'lɛɛ- 'bhe bɔ 'zi 'o mɔɔ do -kplɛn -la ma taa- 'ya bɔ 'zi mɔɔkɔɔn' -la ma ɛɛ?»

⁴² Meezan Zesu 'a 'lɛkwɔn- 'yee- Pierei ni dɔɔ: «'Ke yewone 'la 'lɛdɔɔle -o, 'bheɛ- -a zru -o do, -a zan nu 'a 'kpale- -yaa' 'fɛ 'ɛ =la mu 'ɛ 'kɔɔn 'wiinj-; 'kooko- -e sɔ pele nale- 'mu ni pele 'waati 'ɛ ba. ⁴³ Yewone 'la 'ke -a zan 'ɛ =bhwa -a ta 'ke -yoo yewo 'zi 'elrele, 'bhe yewone 'ɛ 'bhe a pɛ -yinra'. ⁴⁴ 'Mi pe 'ka ni 'ɛ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ 'fɛzan- 'ɛ nu -a 'kɔɔkɔɔ- mu 'ɛ 'kɔɔn gbɛkpale -a 'kɔɔ.

⁴⁵ 'Duɔ- 'ke 'bhe yewone 'ɛ -e -yaa' ye 'ɛ =twa -a nɔɔ-, 'bheɛ- -ya =pia -a 'gbu 'kpee dɔɔ: «'Nɔɔ zan -o -mɔɔ 'zi -yaa' 'taa 'ɛ ta, yaa nu nule 'saanibhe.» 'Bhela -yile 'kee- 'fɛ 'ɛ =la yewone 'gwlaan- -vin mu 'ɛ 'pegee yewo le mu 'ɛ zɔɔnle -saan, 'bheɛ- 'kee- =bwa pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile- ma, 'bheɛ- 'kee- -wɛɛn dɛ. ⁴⁶ 'Kee- =bwa 'bheɛ- klele ma, -a zan nu yi 'ɛ 'pegee 'bhe 'nu 'waati 'ɛ nu 'klale- -a ba. 'Bhela- -yile, 'bhe nu -a 'krowole 'eyɔɔle -e -za 'yɔɔ- oo -za 'yɔɔ- mu 'la 'kɔɔn =kla 'mu -zayi'. 'Bheɛ- mɛɛ 'la zan mu laa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ -a dɔɔ nu klele 'mu ta -yɔɔn 'ɛ 'ke ba.»

⁴⁷ «'Ke yewone 'la -ya zan zru maza dɔɔ, 'bheɛ- 'ke yaa 'bhe klele, -o nu 'bhe yewone 'ɛ zɔɔnle 'ebebele. ⁴⁸ 'Duɔ- 'ke yewone 'la 'bhe 'laa 'bhe zan zru maza dɔɔ, 'bheɛ- 'ke -a kleza -yɔɔ- 'ɛ ma -yoo 'ke zɔɔnɔɔ 'le; -o nu 'bhe yewone 'ɛ zɔɔnle sanɛ-. 'Bhela- -yile, -o -za -bebe -naa mɛɛ 'la zan ni, -o nu -za -bebe 'yɛwole 'bheɛ- zan ma. 'Bheɛ- -o -za -bebe gbekpa- mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, -o nu -za -bebe 'yɛwole 'bheɛ- zan ma 'ezin-.»

Zesu pe dɔɔ mɛɛ mu -yicienle nu klele -a 'tɔ 'ɛ -zayi'
(Matie 10.34-36)

⁴⁹ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Nɔɔ =nwa 'tɛ -la bɔle 'trɛ ta, 'bheɛ- 'ɛ 'yaa- zi bi 'bhii- -wa =bhia gban. ⁵⁰ -Yɔɔn -gbɛnɛ do -o zan baale 'mi ta, 'bhe nu klele 'bhii- 'ɛ 'wiinjfele -yi ba. 'Duɔ- 'sani- 'bhe yi 'ɛ 'bhɔle- pɛnɔɔ-, 'ɛ blina- yien -o. ⁵¹ 'Ka mu 'kpee ma 'ɛ =nwa yilabla 'nale- 'trɛ ta mu ni ɛɛ? Drɔɔn 'ɛ =nwa -o -yicienyɛ -la nɔɔ-. ⁵² 'Kee- san -zɔɔn ma, 'fɛ do -la mɛɛ 'soo 'yicienle nu klele. -Ayile, mɛɛ yaga nu -o zibɔle mɛɛ pɛ ma, 'bheɛ- mɛɛ pɛ nu -o zibɔle mɛɛ yaga ma. ⁵³ 'Fɛ do -la mu ba, -nɛ dɛ nu 'bhe 'wɛnle- 'bhe 'nɛ 'ɛ ma, 'bheɛ- -nɛ nu 'bhe 'wɛnle 'bhe dɛ ma. 'Bhe klegbeya do 'ɛ 'yi, -nɛ nɛɛ 'ɛ 'bhe nu 'bhe 'wɛnle- 'bhe 'lu ma 'bheɛ- gbɛɛn-. 'Bheɛ- -nɛ le do nu 'bheɛ- 'yansi za klele 'bhe nɛɛ ni. 'Ezin- le -naale' do nu -wɛnle' 'bhe a le drɛɛ ma, 'bheɛ- le drɛɛ nu 'bheɛ- 'yansi za klele 'bhe 'naale- ni 'ezin-.»

Zesu pe mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ -o 'waati 'ɛ ma -tɔɔmasie mu 'ɛ 'yima
(Matie 16.2-3)

⁵⁴ Zesu pe mɛɛ mu 'ɛ ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'ka la tilale =ya 'kee- da -yɛɛbhe baayɛ nɔɔ-, 'kaa pe 'bhe yɛ do 'ɛ =nɔɔ bhe dɔɔ la -o zan banle. 'Bheɛ- -e ban. ⁵⁵ 'Bheɛ- 'ke -plo- 'kanle- -saan 'kee- da wɛyi- ba -yɛ ta, 'kaa pe dɔɔ

-yɛɛ' nu -bhile'. 'Bheɛ- 'bhe -le kle. ⁵⁶ Mɛɛ -yɛɛkɔɔza kle mu, 'ka sɔ 'trɛ ta pɛ -tɔɔmasie mu 'pegee lafle' 'yi pɛ -tɔɔmasie mu 'ɛ -yimale, 'bheɛ- -mɛla ma 'ka 'laa sɔ -za 'la 'bhe -o kle 'zi -zɔɔn -gɛ 'bhe 'yimale ɛɛ?»

Mɛɛ do 'pegee -a -sɔɔnɔɔni' do sɔ -bɛngole gɔɔnɛ -'la gbɛɛn-
(Matie 5.25-26)

⁵⁷ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «-Mɛle -kla 'bheɛ- pɛ 'la 'bhe 'lɛdɔɔle -o 'ka 'laa sɔ 'bhe dɔle- 'ka 'gbu 'kɔɔ ɛɛ? ⁵⁸ 'Ke -za do -o 'ka 'pegee mɛɛ do pɛnɔɔ-, 'bheɛ- 'ke 'yee- mɛɛ 'ɛ -ya zi 'bhii- -e ge 'e 'le -klu ta, dɔɔ kɛn 'kee 'bhe -za 'ɛ 'yɛbago 'bhe mɛɛ 'ɛ 'le, 'bheɛ- 'ka kpa do ma 'ka ge bh- la zi zi 'ɛ 'lii. 'Kebhlaale, 'kee- -ja 'e 'le -klu ta, 'kitikan mu 'ɛ ba, 'mu nu 'e 'kpale- -kasofɛ gooba mu 'ɛ 'kɔɔ, 'bheɛ- 'mu 'e bɔ -kaso 'yi. ⁵⁹ 'Mi pe 'e ni dɔɔ 'sani- 'e 'pwele- pɛnɔɔ- 'bhe -kaso 'ɛ 'yi, -e -gɔɔli' yɛkɛ- 'la -kpan -balaa' 'e ta, 'e nu 'bhe 'kɔɔn gbawole 'ke 'bhe ge 'tɛnle- 'e 'kɔɔ -gɔɔli' bhe do 'ɛ ma.»

Zesu pe mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ -o 'plo- -o 'taawogbeya -yɔɔ- 'ɛ ma

13 'Bhe 'waati 'ɛ ba, -janmatii Pilati mɛɛ 'ke mu winbwa- 'kaa 'mu ge Galile 'kleɛn 'ɛ 'yi mu 'ɛ 'ke dɛ. 'Bheɛ- 'yee- Pilati 'bhe mɛɛ mu 'ɛ yien 'ɛ 'pegee -waa' 'sraka go wi yien mu 'ɛ 'yizaala 'eke- ba, 'bheɛ- -yoo =kla 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni. 'Duɔ- Zesu 'yaa- -janwo' zii' 'waati 'la ba, 'ke mɛɛ 'ke mu 'bhe -za 'ɛ 'yil- rɔɔkpale -a ma. ² -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-O 'woo- Galile 'kleɛn 'yi mu 'la =dia, 'ka mu 'kpee ma -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ -woo 'ebebele 'ke 'bhe kan Galile 'kleɛn 'yi mɛɛ -vin mu 'ɛ 'mu a pɛ 'ɛ ta ɛɛ? ³ 'Yooye-! 'Mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke 'ka 'laa 'ploole- 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma, 'ka nu klele siele 'bhii- 'woo- Galile mɛɛ mu 'ɛ gbɛɛn- 'ezin-. ⁴ 'Bheɛ- 'ezin-, Siloe 'fɛgwɛ- 'ɛ 'klalaa- mɛɛ vu ta 'srwaa- 'la ta Zeruzalɛmu, 'ka 'mu 'kpee ma 'woo- mɛɛ vu ta 'sr- waa- 'ɛ -o kleza mu 'ɛ 'kɔɔ- -yiya' 'ke 'bhe kan Zeruzalɛ- mu mɛɛ -vin mu 'ɛ 'kɔɔn ta ɛɛ? ⁵ 'Yooye-! 'Mi pe 'ka ni dɔɔ, 'ke 'ka 'laa 'ploole- 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma, 'ka nu klele 'siele 'bhii- Zeruzalɛmu mu 'ɛ gbɛɛn-.»

-Yri diinj 'la yaa bhaa kle

⁶ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu -gɔɔn do bɔle- -o ni dɔɔ: «Mɛɛ do -yri diinj do =swa -yaa' -drɔɔn gba 'ɛ 'yi. -Yri bhaa 'kan bhla 'ɛ 'bhɔle- 'ke 'yee- mɛɛ 'ɛ 'nule 'yee- -yri bhaa 'ɛ 'kanyɛ- =nɔɔ. 'Duɔ- yaa 'bhe bhaa do 'kɔɔ 'yele- 'bhe 'yi. ⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke -ya pele- -drɔɔn gba la yetanɛ 'ɛ ni dɔɔ: «-A 'san lɛɛ yaga ma 'ke 'ɛ nu -yri 'lɛɛ bhaa -glinle' -a -yi, 'bheɛ- -naa -a bhaa do 'kɔɔ 'yele- -lido'. Lɛɛ -bheɛke' ta, 'ke yaa -a bhaa klele, -a takan', -mɛla ma 'bheɛ- -a 'sɔle- -o bhaa ma yɛ 'lɛɛ- =nɔɔ ɛɛ?» ⁸ 'Duɔ- -drɔɔn gba la yetanɛ 'ɛ 'bhe pe 'yee- mɛɛ 'ɛ ni dɔɔ: «'Nɔɔ zan, -a 'to 'ke lɛɛla- 'ɛ 'bhe 'kan' a ta doo. 'Nɔɔ nu -gluu do 'kanle- -a zi, 'bheɛ- 'ɛ 'gɛni kla -a zi 'kooko- -a nii- zinaa' -a ta 'elrele. ⁹ 'Ke 'bhe =kla, -dɔke' -e nu 'sɔle- -a bhaa klele- lɛɛtoo. 'Ke yaa -bhaale' 'e nu 'sɔle- -a takanle.»

Zesu gade le do -bheela -yitrɛ' yi 'ɛ ma

10 *-Yitrɛ' yi do ma, Zesu 'yaa- mɛɛ mu daan 'zi -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'le Zuufu mu daanfɛ' do -la. 11 Koo -la ga -yaa le do ma 'bhe daanfɛ' 'ɛ =la. Lii -yɔɔ -le 'bhe ga 'ɛ =bwa 'yee- le 'ɛ ma. -A lɛɛ vu ta 'srwaa- -le -yaa bhe, 'ke koo -la ga -a ma, 'bhɛɛ- yaa -yaa sɔ -a -lɛdɔɔle. 12 Zesu 'a 'yelawoa 'ke 'bhe 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Le -nɛ, 'e koo -la ga 'ɛ -gwa -zɔn.» 13 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'e gbe 'kpale -a ma, 'bhɛɛ 'bhe yrɛ do 'kɔɔ 'ɛ =nɔɔ bhe, 'ke -ya -lɛdɔɔle, 'kee- dulale -a gaan ta. 'Bheɛ- 'kee- -Waanbhaa' tɔɔbhɔle. 14 'Duɔ- 'bhe Zuufu daanfɛ' 'ɛ =la -kunlii 'ɛ 'bhe 'bhe zrupliila dɔɔ -mɛla ma 'bhɛɛ- Zesu 'yee- le 'ɛ 'bheela- -yitrɛ' yi 'ɛ ma ɛɛ. 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -ya pele- mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «-Gbɛɛyi' do 'ɛ =la, yewo yi -o -yrekpaa' 'srwado-, 'ka 'sɔ nule- 'ka 'bheeyɛ- =nɔɔ 'bhe yi mu 'ɛ 'le. 'Duɔ- -yitrɛ' yi 'ɛ 'bhe 'laa -o 'ke -bhee yi 'le.» 15 -Ayile, 'ke Mɛɛzan Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «Mɛɛ -yrekɔɔza kle mu! -Yitrɛ' yi 'ɛ ma 'ka 'kpen do do laa 'kaa- dri mu pwe -waa' wele- mu 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ka 'plool- 'kaa- soofaline mu 'ɛ ma, 'kooko- -o ge -yi 'mile- tɔ 'ɛ 'le ma ɛɛ? 16 'Bheɛ- -kɔɔ' 'taa- Abraamu 'nranɛ- 'lɛɛ-, 'ke -Se- tran' 'a 'yrela- lɛɛ vu ta 'srwaa- ta, 'ali- 'kee- =kla -yitrɛ' yi 'le oo, 'naa sɔ a 'ploole bi ɛɛ?» 17 Zesu a -jan 'lɛkung- beya 'ɛ 'bhe -yraladwa -o 'kpen ma. 'Duɔ- -e -yaa 'sɔle- maza -gbɛɛ -gbɛɛ mu 'la kle 'zi, mɛɛ mu 'ɛ zrukpaale -yaa 'bhe 'yi.

-Waanbhaa' a -bhleɔgbeya 'ɛ zisan -za 'fientɔnne -la klele ma

(Matie 13.31-33; Maki 4.30-32)

18 Zesu pe mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «'N sɔ *-Waanbhaa' a -bhleɔgbeya -wa 'ɛ 'kpale -mɛ pɛ -la ma ɛɛ? 19 -Yoo 'bhii- -yri diiɔ 'la -wa sii *mutaadi* 'bhe bhɛɛ- do gbɛɛn-. Mɛɛ do 'bhe mutaadi bhe =bwa -yaa' gba 'ɛ 'yi. -E =bh- wa, 'bhɛɛ- -e gbaandia-, 'bhɛɛ- -e =kla 'ke -yri diiɔ -gbɛɛ do 'le. 'Bheɛ- maanne- mu 'mu 'fɛ =kpaa -a gbe mu 'ɛ 'yi.»

'Bluu -pɛɛ 'wlen 'sɛke ma -gɔɔn

(Matie 13.33)

20 Zesu pe mɛɛ mu 'ɛ ni 'ezin- dɔɔ: «'N sɔ *-Waanbhaa' a -bhleɔgbeya -wa 'ɛ 'kpale -mɛ pɛ -la ma ɛɛ? 21 -Yoo 'bhii- 'bluu -pɛɛ 'wlen 'sɛke do. 'Ke le do 'a 'yizaala 'kilo mia do 'bhe 'soo 'bluu -pɛɛ ba, -e 'bhe 'bluu -pɛɛ 'ɛ wlen.»

Krisi a zi 'ɛ -yoo 'bhii- 'felii kpreɛ- do gbɛɛn-

(Matie 7.13-14; 7.21-23)

22 Zesu ge bhla zi Zeruzalemu, -e -yaa 'kan zii' -wa -gbɛɛ mu 'pegee -wa 'nɛ mu ta. 23 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke mɛɛ do 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «Mɛɛzan, mɛɛ sanɛ- -le nu gole -za -yi ɛɛ?» 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: 24 «-Ka dɔ 'egɔɔle, 'bhɛɛ- 'ka wla 'felii kpreɛ- 'ɛ 'lii. -Amasɔyi 'mi pe 'ka ni 'ɔɔwɛɛ- ma dɔɔ mɛɛ -bebe mu nu -a pele 'kaa -o wlayɛ -glinle', 'bhɛɛ- 'duɔ- waa nu 'sɔle- wlaɛ-.»

25 «'Ke 'fɛzan- 'ɛ -ya -wlenɛa bhla 'la ba, 'bhɛɛ- 'kee- 'felii 'gborobhe 'ɛ =bwa 'ke 'ka -o 'bhe bhla 'ɛ ba 'pɛɛlii-. 'Ke 'bhe =kla, 'ka nu kɔɔdɛle 'sanɛ- -a ta 'ke 'kaa pe dɔɔ: «Mɛɛzan, 'o mɔɔ -le, 'fɛ 'ɛ 'liigo- 'o ni.» 'Bheɛ- -e nu a -lɛkunle 'ka ni 'fɛ 'ɛ 'kpee dɔɔ: «'Naa 'ka dɔ.» 26 'Bhe bhla 'ɛ ba, 'ka nu -a pele -a ni dɔɔ: «-Kɔɔ' pɛbhla- 'eke- zi, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -yi =mia 'eke- zi, 'bhɛɛ- 'e mɛɛ mu -daanna 'waa- -wa 'ɛ 'kpee -gbleba mu 'ɛ ta.» 27 'Bheɛ- Mɛɛzan nu -a pele 'ka ni 'ezin- dɔɔ: «'Naa 'ka dɔ, -ka 'ka 'plɛngo- 'ɔɔ ma, 'ka mu -za 'yɔɔ- kle mu.» 28 'Bhe yi 'ɛ 'le, 'ke 'ka Abraamu 'pegee Izaki, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' a *-lɛla' jan- wo mu 'ɛ 'kpen =ya bhla 'la ba *-Waanbhaa' a -bhleɔg- beya -wa 'ɛ ta, 'ka nu 'ka gbɛɛbhe mu 'ɛ 'sɔɔkpale 'bhɛɛ- 'ka wisi; 'bhɛɛ- -o nu 'ka blinle 'pɛɛlii-. 29 -Amas- ɔyi mɛɛ mu nu dale 'drunyan -danɔɔ' yrɛ 'ɛ 'kpen =nɔɔ, 'bhɛɛ- -o nu pɛbhleɛ -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya -wa 'ɛ ta. 30 'Bhe ya 'ɛ 'yi, mɛɛ 'ke mu -o zi zilɛɛ- mu 'le -zɔn, 'duɔ- 'mu nu klele -zanta' mu 'le too. 'Bheɛ- mɛɛ 'ke mu -o -zanta' mu 'le -zɔn, 'duɔ- 'mu nu klele zilɛɛ- mu 'le too.»

Zesu -janwoa Zeruzalemu ba zayi'

(Matie 23.37-39)

31 'Bhe 'waati 'ɛ ba, *Farizi mu* 'ɛ 'ke mu =nwa Zesu -din 'bhɛɛ- -o pe a ni dɔɔ: «'E Go -ge, 'bhɛɛ- 'e ge yrɛ -bhɛɛke' do =nɔɔ, -amasɔyi -bhleɔgbe Eɔɔdi -a zi 'bhii- -yee' dɛ.» 32 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka ge a pe 'yee- -gbɛɔgbɛni 'plalu mɛɛ 'la bhe -a ni 'kaa: 'Mi -o 'zina mu -gbin 'zi mɛɛ mu zi; 'bhe 'pegee 'ɔɔ 'yoo- gade mu -bhee 'zi -zɔn 'pegee too. 'Bheɛ- 'ɔɔ nu yanle 'ɔɔ 'woye- 'ɛ 'le -yrekpaa' yaga mi 'ɛ ma. 33 'Bheɛ- -yile, 'ɔɔ nu 'ɔɔ 'yɛg- baanle Zeruzalemu 'taa ta gele 'ɛ zi, -zɔn 'pegee too, 'bhɛɛ- tootama. -Amasɔyi -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mi 'ɛ yaa sɔ gale- yrɛ -bhɛɛke' =nɔɔ 'ke yaa 'e go Zeruzale- mu do -kplɛn ba.

34 «'Ee! Zeruzalemu -wa la mu, 'Ee! Zeruzalemu -wa la mu! 'Ka mu -le -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ dɛ, 'bhɛɛ- 'kee- mɛɛ 'la zan mu 'winbwa- 'ka ta, 'ka kpoti pa 'mu ma, 'bhɛɛ- 'ka 'mu dɛ. Yaa 'sanɛ- -zɔn ma 'ke 'an pe dɔɔ 'ɔɔ 'yoo- 'ka 'lɛkpale 'eke- ta 'bhii- maa da do 'bhe 'nɛ mu 'ɛ 'lɛkpa 'eke- ta -a gbɛɔɔɔ- mu 'ɛ =la gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. 'Duɔ- 'ka 'laa dɔle -a -la do -titi. 35 -Ka 'ka 'trɔɔbadɔ doo, -Waanbhaa' nu 'ka do -kplɛn 'tole- -a nɔɔ-. 'Bheɛ- 'mi pe 'ka ni 'ɔɔwɛɛ- 'ɛ ma dɔɔ: 'ka 'laa nu 'ɔɔ 'yɛle- -li 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- 'ka nu -a pele yi 'la 'le dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan -o zan Mɛɛzan -Waanbhaa' tɔ 'ɛ 'yi, bhaa 'e -dɔɔbo!»

Zesu -mlaan gade mi do -bheela -yitrɛ' yi do ma

14 *-Yitrɛ' yi do ma, Zesu -ja pɛbhleɛ *Farizi mu* 'ɛ -o -kunlii 'ɛ do ba. -O 'pegee Farizi mu 'la 'yaa- pɛbhle 'zi 'eke- zi, 'mu -yaa -a kleza mu 'ɛ 'klɔɔsikun zii'. 2 'Bhe klele 'tɛ, 'ke mɛɛ do nule- dulale Zesu 'le ma: -mlaan ga -yaa 'bhe mɛɛ 'ɛ ma. 3 -Ayile, 'ke Zesu 'woo- 'Toɔɔ daan mu 'ɛ 'pegee Farizi mu 'ɛ 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Kɔɔa' 'toɔɔ 'ɛ ta, -o sɔ mɛɛ -bheele' taa- waa sɔ -a -bheele' -yitrɛ' yi 'ɛ ma ɛɛ?» 4 'Bheɛ- 'duɔ-, -o tagale =bwa. 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'e gbe 'kpale gade mi 'ɛ ma, 'ke 'bhe 'bheele, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ 'bhe

ge 'bhe ba -le ma. ⁵ 'Bhe blaana, 'ke Zesu -o -lɔkpale dɔɔ: «'Ka -de 'gbu -le 'kee- -kla -a -ne 'le oo, 'kee- -kla -yaa' dri do 'le oo, 'ke 'bhe -balaa' -klɔŋ do -yi -yitrɛ' yi do ma, yaa nu 'bhe gole 'yee- -klɔŋ 'e yi 'yee- -yitrɛ' yi 'gbu 'e ma ɛɛ?» ⁶ 'Bhe- waa 'sɔle- 'bhe 'lekunle -a ni.

Zi -leɛ yaayɛ a -za

⁷ Zesu 'a 'yelawoa 'bhii- -o mɛɛ mu 'la 'kpen 'siila- pɛ- leyɛ 'ɛ =nɔɔ, 'mu 'kpen 'yaa- zilɛɛ- yaayɛ -lrele' mu 'ɛ 'mu -la makun' zii', 'kee- -gɔɔɔɔ dɔ bɔle- dɔɔ: ⁸ «'Ke mɛɛ do 'e 'siila- le dɔyɛ nɔɔ- -zabla' do ta, 'yaa gele yaale zilɛɛ- yaayɛ 'ɛ 'bhe =nɔɔ. -Amasɔyi 'ke -o mɛɛ -bhɛɛke' do -siila 'yee- le dɔyɛ 'ɛ =nɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe gbalaan -yiyaa' 'bhi ni 'ezin-, ⁹ 'bhɛɛ- 'ke 'ka 'kpen zeti- mi 'ɛ =nwa 'waati 'la ba, 'ke -ya =pia 'bhi ni dɔɔ: «'E 'wlen-, 'bhɛɛ- 'e 'yaayɛ- 'ɛ 'na mɛɛ 'lɛɛ- ni.» 'Ke 'bhe =kla, -yrala' nu dɔle 'e ma, 'bhɛɛ- 'e nu gele yaale mɔkpen' -zanta' zizan-. ¹⁰ Dɔɔɔɔ 'ke -woo 'e 'siila- yɛ do -nɔɔ, ge yala- mɔkpen' -zanta' yaayɛ 'ɛ 'bhɛɛ- =nɔɔ; 'kooko- 'e zeti- mi 'la 'bhe 'e 'siila-, 'ke 'bhe 'a =ya 'bhii- zizan- 'yaayɛ- 'ɛ -gaale' laa -o 'e ba, 'bhe sɔ -a pele- 'e ni dɔɔ: «'Nj 'bhɛgwlen- nu yala- zilɛɛ- -ge!» 'Ke 'bhe =kla, 'e ŋgblo ma sɔ 'ŋgole -o mɛɛ mu 'la 'kpen 'siila- 'mu 'yɛ ma. ¹¹ -Ayile, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'bhe 'gbu magbaande mɛɛ ma, -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ɛ mavɛɛɛ, 'duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe 'gbu mavɛɛ, -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ɛ magbaandɛɛ.» ¹² 'Bhe- mɛɛ 'la zan Zesu 'siila- pɛbhleyɛ 'ɛ nɔɔ-, Zesu pe 'bhe ni dɔɔ: «'Ke 'ya zi 'bhii- 'e mɛɛ mu 'sii- pɛbhle ma 'e ba -yɛkpa'a' oo, yromazi oo, yaa klele 'e 'bhɛgwlen- mu oo, 'e nɛnɛ- mu oo, 'e 'yienii mu oo, 'e -din -naflo zan mu 'ɛ -o 'kedo- 'kpɔ 'le; 'kooko- 'bhe mu laa nu 'e 'siile- 'ezin- pɛbhle ma 'mu ba, 'bhɛɛ- -o 'yaa- -za 'wlan 'ɛ -zigo' 'ɛ ma. ¹³ 'Duŋ- 'kee 'yoo- mɛɛ mu -lɛwɛɛ' 'feti ta pɛle do klele-, 'kee- =kla 'kɔɔflɛŋzan mu 'le oo, -flugba mu 'le oo, gaan 'siele- mu 'le oo, 'bhe 'pegee -yɛ 'wi mu, 'mu -la 'sii- 'yaa- pɛbhle 'ɛ ma. ¹⁴ 'Kee 'bhe =kla, 'yaa- pɛ -yi nu -nrɛɛ', -amasɔyi waa nu 'sɔle- -a -zigole 'e ma 'ke -woo 'e sii pɛbhle ma -o ba boolazi. -Waanbhaa' nu 'bhe -zigole 'e ma mɛɛ -lɛdɔɔle mu bwe yi 'ɛ 'le gale ba.»

Mɛɛ -lɛwɛɛ' pɛkoo- -gbɛɛ do ma -gɔɔɔ

(Matie 22.1-10)

¹⁵ Mɛɛ 'la zan mu 'pegee Zesu 'yaa- pɛbhle 'zi 'eke- zi, -o do 'bhe -jan 'la bhe 'bhe 'male-, 'ke 'bhe 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «-O nu mɛɛ 'la zan 'siile- pɛle ma *-Waanbhaa' a -bhɛŋgbeya -wa 'ɛ ta, 'bhe zan a pɛ -yi nu -nrɛɛ'.» ¹⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «-Yɛkpa'a' do mɛɛ do mɛɛ mu -lɛwɛɛ' pɛbhle -koo -gbɛɛ do -kla, 'bhɛɛ- -e mɛɛ -bebe -siila 'bhe ma. ¹⁷ Pɛbhle 'waati 'ɛ 'bhɔle-, 'kee- yaa 'fɛ 'ɛ =la yewonɛ 'ɛ do winbɔle 'kaa 'bhe ge a pe mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ -o nu, pɛ 'ɛ 'kpen 'lɛbɛŋ- gole -o. ¹⁸ 'Duŋ-, -o 'kpen do do a 'pele- -saan 'bhe yewonɛ 'ɛ ni dɔɔ waa sɔ nule- -yaa' pɛleyɛ 'ɛ =nɔɔ. Mɛɛ -lwa mi 'ɛ 'bhe pe 'yee- yewonɛ 'ɛ ni 'kaa -ya pe -a zan 'ɛ ni dɔɔ: -A 'zoole-, dɔɔ yaa nu 'sɔle- gele- pɛbhleyɛ 'ɛ =nɔɔ, -amasɔyi -e gba do -lwa -e gele- 'pwɛɛ- 'bhe ta. ¹⁹ -A pɛ mi 'ɛ 'bhe pe -a ni dɔɔ, 'bhe 'laa nu 'sɔle- gele-

pɛbhleyɛ 'ɛ =nɔɔ, -amasɔyi 'bhe dri vu -lwa, 'bhɛɛ 'bhe gele- 'mu -yidanɛ 'bhe a gbabhe 'ɛ ta. ²⁰ -A yaga mi 'ɛ 'bhe pe a ni 'ezin- dɔɔ 'bhe 'laa sɔ gele- pɛbhleyɛ 'ɛ =nɔɔ, -amasɔyi 'bhe le do =sia 'edɛɛɛɛ. ²¹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke yewonɛ 'ɛ 'niinale -a zan ba, 'bhɛɛ- 'kee- 'woo- mɛɛ mu 'ɛ 'wojan- mu 'ɛ 'yiklale 'bhe 'kɔɔ. -Ayile 'ke 'fɛzan- 'ɛ -ya zɔɔɔɔɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- -yaa' yewonɛ 'ɛ ni dɔɔ: «'Ge blaale- -wa 'ɛ 'kpee -gbleba mu 'ɛ 'pegee -kpan mu 'ɛ ta, 'bhɛɛ 'kɔɔflɛŋzan mu oo, -flugba mu oo, -yɛ 'wi mu oo, 'bhe 'pegee mɛɛ gaan 'siele- mu, -o 'kpen 'sii 'kaa -o nu -ge.» ²² 'Bhe blaana 'waati sa, 'ke yewonɛ 'ɛ 'nule -a pele -a zan ni dɔɔ: «'Nj Zan, 'e pe 'ŋ mɛɛ 'la zan mu 'sii- 'ŋ 'bhe =kla, 'duŋ- yaayɛ 'ɛ 'ke =bwa, 'bhɛɛ- mɛɛ laa -o 'mu ta.» ²³ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -a zan 'a pele- 'a ni dɔɔ: «'Ge gba la zi mu 'ɛ 'lii, 'bhe 'pegee 'fɛ -gbenɔ mu 'ɛ zi, 'bhɛɛ- -a pe mɛɛ nu 'ɛ ni 'kaa -o nu kpaŋma 'ŋ ba, 'kooko- 'an 'fɛ sɔ 'pale.» ²⁴ 'Bhe- -e pe dɔɔ: «'Nj mɛɛ -lwa mu 'la 'siila- pele 'ɛ ma, -o 'kedo- 'kpɔ laa nu 'an pe 'ɛ 'ke 'bhɛɛ.»

Mɛɛ kle Zesu a -klanɔɔ 'le gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-

(Matie 10.37-38)

²⁵ -Yɛkpa'a' do, Zesu 'pegee -zamaa' 'srɛ do -yaa 'taa- wo zii' 'eke- zi. 'Bhe- 'ke -ya -le 'niinale 'mu ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: ²⁶ «'Ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- 'bhe kle 'an pɛ -klanɔɔ 'le, 'ke 'ŋ -za 'laa 'sɔle- 'bhe zan 'ɛ ni 'ke 'bhe kan 'bhe dɛ oo, 'bhe nɛɛ oo, 'bhe nɛnɛ- 'gwlaan- 'pegee 'bhe nɛnɛ- le mu ta, 'bhe 'pegee 'bhe 'gbu ta; 'bhe zan laa nu 'sɔle- klele- 'mi 'an pɛ -klanɔɔ 'le. ²⁷ 'Ke mɛɛ 'la zan laa dɔle -yɛn 'ɛ 'kpen -gɔɔɔɔ 'bh- lele- -la 'fɔke 'bhe ge 'tɛnɛ- -a gale ma, 'bhɛɛ 'kee- dɔ 'ŋ zi, 'bhe zan laa sɔ klele- 'mi a pɛ -klanɔɔ 'le. ²⁸ 'Ka -de 'gbu -le 'ke -ya zi 'bhii- -e 'sangaso do dɔ, yaa yalaa' 'el- wale 'pe, 'bhɛɛ- -e nu -gɔɔɔ 'yɛke- 'la 'wlale- 'yee- 'sangaso dɔle 'ɛ 'yi, -e 'bhe nɔɔ. 'Bhe- 'kee- -a gbɛ nu 'sɔle- 'yee- 'sangaso 'ɛ dɔle -ta -e 'bhe 'yaango-. ²⁹ 'Ke yaa 'bhe klele 'elwale 'pe, 'kee- 'yee- 'sangaso 'ɛ dɔle -saan, 'bhɛɛ- 'ke yaa -a -lɛyanɛ, -e nu klele mɔkpen' a pɛ 'sɔn- sipɛ 'le. ³⁰ 'Bhe- mɛɛ mu nu -a pele dɔɔ: «'Mɛɛ 'lɛɛ- -e -yaa' 'sangaso 'ɛ dɔle -saan, 'bhɛɛ- yaa 'sɔle- -a -lɛyanɛ.» ³¹ 'Bhe klegbeya do 'ɛ 'yi 'ezin-, -bhɛŋgbɛ 'ɛ -dele sɔ -wɛnɛ- 'bhɛŋgbɛ 'bhɛɛke do 'kaama- 'kaa -e gwledan- le 'bhe ba, 'ke yaa -yaa' gwledan mu 'ɛ 'nɔɔɔɔ -elwale 'pe ɛɛ? 'Kee- -yalaa' 'pe, 'bhɛɛ- -ya kle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- 'bhɛɛ- 'yee- 'pegee -yaa' gwledan mu 'waa vu 'ɛ -o sɔ gwledanle -bhɛŋgbɛ 'bhɛɛke do 'ɛ 'pegee 'bhe a gwledan mu 'waa mia do 'ɛ ba, -ya 'kpeɛɛdan 'bhɛɛ- ma 'elwale 'pe. ³² 'Duŋ- 'ke -ya =ya 'bhii- waa sɔ gele- gwledanle 'mu ba, -e mɛɛ do winbɔ 'bhe -bhɛŋgbɛ 'bhɛɛke do 'ɛ ba, 'ke 'bhe 'laa 'bhɔle- -li -o -din 'waati 'la ba, 'kaa -o 'plo- gwle 'ɛ ma, 'bhɛɛ -o -bhoolaya dɔ -o plɛŋ-. ³³ 'Bhe klegbeya 'ɛ 'yi, 'ka do 'kpɔ 'laa sɔ klele- 'mi a -klanɔɔ 'le 'ke 'bhe zan laa 'bhe 'niigole 'bhe 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'kpen 'yi 'elwale 'pe.»

Wε -za
(Matie 5.13; Maki 9.50)

³⁴ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «Mɔkɔpɛn' 'a 'yaango- 'bhii- wε -o 'ke pɛ -lrele' do 'le. 'Dun- 'ke -a -nraleyɔ 'ε -gwa -a -yi, -o sɔ -a -nrɔle' -mɛ pɛ -la -le εε? ³⁵ Yaa -za 'kedo- 'kɔɔ 'yan-wo- -li 'trɛ 'pegee 'trɛ ti ma. 'Bhɛɛ- -e klɛ 'ke blin pɛ 'le. 'Ke -za 'lɛɛ- 'yima 'trɔn -o 'ka ŋgblo ma, -kaa -yima!»

-Bhlaa do ma -gɔɔɔ
(Matie 18.12-14)

15 'Nisrakun mu 'ε 'kɔɔn 'pegee mɛɛ 'joo 'yɔɔ- mu 'ε -woo mabɛɛnna Zesu -din, 'bhɛɛ- -woo 'trɔnkɔpɛle -saan -a wojan mu 'ε =la. ² -Ayile, 'ke *Farizi mu* 'ε 'pegee '*Toŋ daan mu* 'ε -woo zrupliile', 'bhɛɛ- 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «-Kaa -glin doo, mɛɛ 'lɛɛ- -e dɔ -a -la 'ke mɛɛ 'joo 'yɔɔ- mu 'ε nu yaale -a -din a ma, 'bhɛɛ- -o 'pegee 'mu pɛbhle 'eke- zi.» ³ Zesu 'trɔnbɔle 'bhɛ -jan 'ε 'yi, 'kee- -gɔɔɔ 'lɛɛ- 'bhɛ bɔle -o ni dɔɔ: ⁴ «'Ke -bhlaa -kɛmɛ do -o 'ka do 'kɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke -a do =nia -o ba, yaa nu -o -vin mia yizie bhɛ vu ta 'srwayizie 'ε 'tolɛ- -a -zanta' -bɔn 'yi -bɔn 'bhlele- ma, 'bhɛɛ- -e ge -a do 'la 'bhɛ =nia 'bhɛ ziglinyɛ kɔɔ- 'sani- -ya ye εε? ⁵ 'Ke -ya =ya, -a zrukɔɔa' gbɛ -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, -ya kɔɔ -a bhɔl ta. ⁶ 'Bhɛɛ- 'kee- =nwa 'kɛle- 'fɛ 'lɛ ma, -ya bhɛgwɛn mu 'ε sii 'bhɛ -ya pe 'mu ni dɔɔ: «-Ka nu 'bhɛɛ- -kɔɔ 'ŋ zrukɔɔa' maza 'ε 'yiciɛn- 'eke- zi! -Amasɔyi 'an -bhlaa 'lɛɛ- =nia bi 'bhɛɛ- 'an 'ye gbɛ drɛɛwoa-» ⁷ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Bhɛ klɛgbɛya do 'ε 'yi, 'ke -za 'yɔɔ- klɛ mi do 'kɔɔ 'ploola- -za 'yɔɔ- klɛle ma, 'bhɛɛ- 'ke -ya 'gbu =naa -Waanbhaa' ni, zrukɔɔa' -gbɛnɛ nu klɛle lafle' 'yi -Waanbhaa' ba 'bhɛ -zayi'; 'yee- do -kɔɔn a zrukɔɔa' 'ε 'bhɛ -gbɛnɛ 'yi nu yalɛ 'ke 'bhɛ kan mɛɛ -lɛdɔɔle mia yizie bhɛ vu ta 'sr- wayizie 'la 'ke 'mu laa 'ploole- 'mu a -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bhɛɛ- waa -o 'gbu 'nalɛ- -Waanbhaa' ni 'mu ta.»

-Gɔli' 'tanɔbha 'pu do 'la =nia 'bhɛ ma -gɔɔɔ

⁸ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhɛɛ- 'ke -gɔli' 'tanɔbha vu -o le do 'kɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke -a do 'kɔɔ =nia -a 'kɔɔ 'fɛ 'ε =la, yaa -za 'lɛɛ- 'bhɛɛ- klɛ εε? 'Ŋ bhɛ -e -yaa' -lanɔbha 'ε bhɛ, 'bhɛɛ- -e 'fɛ 'ε =la go -maa 'le 'elrele, 'sani- -ya ye. ⁹ 'Ke -ya =ya bhla 'la ba, -ya bhɛle mu 'ε 'pegee -a -din mu 'ε 'kɔɔn sii, 'bhɛɛ- -ya pe 'mu ni dɔɔ: «-Ka nu 'bhɛɛ- -kɔɔ 'ŋ zruk- ɔɔa' maza 'ε 'yiciɛn- 'eke- zi! -Amasɔyi 'an 'tanɔbha do 'lɛɛ- -e =nia bi, 'bhɛɛ- 'an ye gbɛ drɛɛwoa- 'ezin-!» ¹⁰ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ε 'yi, 'mi pe 'ka ni dɔɔ -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ε zrukɔɔa'le nu klɛle 'egbɛnɛle, 'ke -za 'yɔɔ klɛ mi do 'kɔɔ 'ploola- -za 'yɔɔ klɛle ma, 'bhɛɛ- 'ke -ya 'gbu =naa -Waanbhaa' ni.»

'Gwlaan- gbɛlaan do gbe plɛ ma -gɔɔɔ

¹¹ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «Mɛɛ do gbe -yaa plɛ. ¹² -Yrek- ɔɔa' do, -nwagwɛn' mi 'ε pe -a dɛ 'ε ni dɔɔ: «'Ŋ dɛ, 'yaa- -naflo 'ε -yiciɛn' o ma, 'bhɛɛ- 'ye 'an pɛ 'ciɛn 'na.» 'Bhɛla- -yile 'ke -o dɛ 'bhɛ a -naflo 'ε 'yiciɛnle -o mɛɛ plɛ -kɔɔn ma. ¹³ 'Waati sa 'kanle- blaɛn, 'ke 'yee- -nwagwɛn' mi 'ε -e -yaa' pɛ 'ciɛn 'ε 'kɔɔn gɔnle-. 'Bhɛɛ- -e 'bhɛ ma -gɔli' 'ε

=sia, 'kee- gele- 'klɛɛn gbɔɔn do -yi. -E -yaa' -gɔli' 'ε 'kɔɔn 'siɛla- le mu ta 'bhɛ 'klɛɛn 'ε 'yi. ¹⁴ -E -yaan -a 'ciɛn 'ε 'kɔɔn 'siɛlele bhla 'la ba, 'ke -gu -gbɛnɛ do dɔle- 'bhɛ 'klɛɛn 'yi mu 'ε ta. 'Bhɛɛ- -a -yɛbatedɔle -saan. ¹⁵ 'Bhɛla- -yile, -e -ja -kɔntrɔn' 'kanle- 'yee 'klɛɛn 'ε 'yi mɛɛ do ba. 'Bhɛ mɛɛ 'ε 'bhɛ pe a ni 'kaa -ya -yɛkɔɔa' 'bhɛ a =swa mu 'ε ba. ¹⁶ -E -yaa zi 'bhii- -wa gba =swa mu 'ε 'le pɛbh- le 'ε 'ke ba, 'dun- waa -a gbale 'bhɛ 'kedo- 'kɔɔ ba. ¹⁷ 'Bhɛla- -yile, 'ke -ya 'kɔɔledanle 'sanle -a 'gbu 'si 'ε ma, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Ŋ dɛ a yewonɛ mu 'ε -o le pɛbhle mu 'ε waa -o sa, 'bhɛɛ- 'mi -o ga 'zi -gɛ gbɔn 'kɔɔ! ¹⁸ 'Kee- =kla, 'ŋ nu gele 'ŋ -zanta' 'ŋ dɛ ba, 'bhɛɛ- 'ŋ nu -a pele -a ni dɔɔ: 'Ŋ dɛ, 'ŋ -za 'yɔɔ- =kla 'bhi 'pegee -Waanbhaa' ni. ¹⁹ 'Bhɛ -gaale' laa -o 'ŋ ba 'ke 'ye 'ŋ kun 'ezin- 'bhii- 'e gbe do. 'Ŋ 'kun 'bhii- 'yaa- yewonɛ mu 'ε do gbɛɛn-» ²⁰ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'kee- nule- -a dɛ ba. -A dɛ -yɛkɔɔa' -a ma 'egbɔɔnle, 'ke -a -yɛnklɛle 'bhɛ ma 'eyɔɔle. 'Bhɛla- -zayile, 'ke 'bhɛ gele- -a -lɛpale blaale-, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'a -tuubɔle. ²¹ 'Bhɛɛ- -e pe -a dɛ ni dɔɔ: «'Ŋ dɛ, 'ŋ -za 'yɔɔ- =kla 'bhi 'pegee -Waanbhaa' ni, 'bhɛla- -yile, 'yaa 'ŋ 'kunle- 'ezin- 'bhii- 'e gbe.» ²² 'Dun- -a dɛ pe 'bhɛ a yewonɛ mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka nu blaale- dunɛ- gbɔɔn 'la 'bhɛ 'lrele- -yiyɔɔ' dunɛ- mu 'ε 'kɔɔn ni 'bhɛ 'le, 'bhɛɛ- -ka 'bhɛ 'kla 'a ta. -Ka gbɛ ma piibhɛnɛ do bɔ -a gbɛ -nɛbhɛ' 'ε ma, 'bhɛɛ- -ka -sawla 'wla -a gaan ma. ²³ -Ka ge dri -nɛ blaale 'ε 'kun, 'bhɛɛ- 'kaa dɛ; 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'a bhle. 'Bhɛ blaɛn, -kɔɔ- 'zabla' -kɔɔ' zruk- ɔɔa' ta. ²⁴ -Amasɔyi, 'ŋ 'nɛ 'la 'yele- -gɛ bhɛ, -e -gaa bi, 'bhɛɛ- -e -bwela gale ba -zɔn; -e =nia bi, 'bhɛɛ- 'wa 'ye gbɛ drɛɛwoa- -zɔn.» 'Bhɛla- -yile -woo zrukɔɔa' ma -zablale -saan.»

²⁵ «'Bhɛ 'waati 'ε ba, 'yee- mɛɛ 'ε gbe -lwa mi 'ε 'yaa- gba la. 'Bhɛ da bhla 'ε zi gba 'ε ta, 'bhɛɛ- 'bhɛ bhɔlawoa -waa' 'fɛ 'ε -din, 'ke 'bhɛ 'sɔkɔɔpawli mu 'pegee 'srotan- wli mu male-. ²⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'bhɛ yewonɛ mu 'ε do 'siile, 'bhɛɛ- 'kee- 'fɛ 'lɛ maza -yilɔkɔɔpale 'bhɛ ma. ²⁷ 'Bhɛ yewonɛ 'ε pe -a ni dɔɔ: «'E 'nwagwɛn- 'la -ja 'drunyan zi, -e =nwa -zɔn. -Ayile 'e dɛ pe dɔɔ -o dri -nɛ blaale 'ε dɛ -a ni. -Amasɔyi -a gbe 'ε =nwa -a ba 'edɔɔle.» ²⁸ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -ya zrupliile, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ yaa -o gele- -o ba -lɛ ma. 'Bhɛla- -yile 'ke a dɛ 'pwele, 'ke 'bhɛ gele- -sromabɔle -a ni. ²⁹ 'Bhɛɛ- 'ke -ya pele- -a dɛ ni dɔɔ: «'E 'trɔnkɔɔa 'ŋ ni doo, -zɔn 'laa 'ŋ 'sanle- 'ke 'ŋ yewo 'e ni yi 'oo yi, 'bhɛ 'pegee 'mi 'taawoa= 'tanji 'e 'wojan- mu 'ε 'kɔɔn ta. 'Bhɛɛ- 'dun- 'yaa bhoonɛ- do 'kɔɔ 'nalɛ- -lido' 'mi ni 'ke 'mi 'pegee 'ŋ 'bhɛgwɛn- mu 'ε 'o sɔ -zablale 'o zrukɔɔa' ta 'eke- zi. ³⁰ 'Bhɛɛ- 'dun-, 'e gbe mɛɛ kloolɛ, 'bhɛ -ja 'yaa- -naflo 'ε 'kɔɔn 'siɛle- gwɛn -wɛɛ le mu 'ε ta, 'bhɛɛ- -e nulawoa -zɔn, 'e dri -nɛ blaale -gbɛnɛ 'ε =dia -a ni.» ³¹ 'Bhɛla- -yile, 'ke -a dɛ 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Ŋ 'nɛ, 'bhi -o 'ŋ -din yikpenseɛ ta, 'ŋ 'kɔɔkɔɔ- 'kɔɔle- 'kɔɔkɔɔ- 'yaa- pɛ -le 'mu 'kɔɔn 'le. ³² 'Dun-, -kɔɔ- -kɔɔ- 'yinra-, 'bhɛɛ- -kɔɔ- 'zabla' zrukɔɔa' ta; -amasɔyi 'e 'nwagwɛn- 'lɛɛ- 'yaa- 'bhii- -e -gaa, 'bhɛɛ- -e -bwela gale ba. -E =nia bi 'bhɛɛ- 'wa 'ye gbɛ drɛɛwoa-»

-Gɔli' magaan mi 'la bakanle laa -o

16 Zesu pe 'ezin- -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «Pɛzan do -yaa, 'bhɛɛ- -gɔli' magaan mi do -yaa -a 'kɔɔ. Yi do ta, -o =nwa -yaa' -gɔli' magaan mi 'ɛ =lwa 'wɔlɛ- -a 'kɔɔ dɔɔ 'bhɛ -yaa' -gɔli' 'ɛ 'siɛ zii'. ² -Ayile, 'kee- yaa -gɔli' magaan mi 'ɛ 'siile, 'bhɛɛ- 'kee- 'bhɛ -lɔɔkpale dɔɔ: <'Mi 'e ma jan do -maa. 'Mi 'a =maa dɔɔ 'yaa 'an -gɔli' 'ɛ 'siɛla-; 'bhɛla- -zɛɛle 'ye 'an -gɔli' 'ɛ =kla 'ke pɛ 'oo pɛ 'la 'le, nu 'bhɛ 'yipe 'ɲ ni, 'bhɛɛ- 'e jila. -Amasɔyi 'yaa nu kleɛle -li 'an -gɔli' 'ɛ magaan mi 'le.> ³ 'Bhɛ kleɛle 'tɛ, 'ke -ya pele- -a 'gbu 'kpee dɔɔ: <'Ŋ zan -o zan 'ɲ -gbinlawolɛ 'an ye 'ɛ ta bhe, 'ɲ sɔ -a kleɛle- 'nale- -a ma ɛɛ? Gba la yewo fangan- 'laa -o 'ɲ ta, 'bhɛɛ- 'naa sɔ 'ɲ 'yɛwɔle mɛɛ mu ma, -yɔrala' 'ɛ 'kɔɔ.> ⁴ 'Bhɛ 'yi, 'ke -za do dɔle- -a 'kpee, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: <'Ŋ nu -za do kleɛle 'kooko- 'ke 'ɲ zan 'ɲ -gɔli' 'an ye 'ɛ ta, mɛɛ 'ke mu sɔ 'ɲ 'sile 'mu ba.> ⁵ 'Bhɛla- -yile, -a zan a ca mu -yaa mɛɛ 'la zan mu ma, 'kee- 'mu 'kɔɔ 'siile do do -a ba. 'Bhɛɛ- 'ke -ya -lwa mi 'ɛ 'bhɛ 'lɔɔkpale dɔɔ: <'Ŋ zan a ca -wɛɛ' -le 'e ma ɛɛ?> ⁶ 'Bhɛ pe -a ni dɔɔ: <-Yɔɔ 'gbɔngɔ 'yan -kɛmɛ do.> 'Bhɛ kleɛle 'tɛ, 'ke -gɔli' magaan mi 'ɛ -ya pele- 'bhɛ ni dɔɔ: <Yala- -gɛ blaale- doo, 'yaa- 'sɛwɛ 'ɛ 'si, 'bhɛɛ- -a yɔɔndɛ -yɔɔ 'gbɔngɔ mia plɛ bhɛ vu.> ⁷ 'Bhɛ blaɔn, 'ke 'yee- -gɔli' magaan mi 'ɛ -e mɛɛ -bhɛɛke' -lɔɔkpale 'ezin- dɔɔ: <'Bhɛɛ- 'bhi 'lɛɛ-, 'ɲ zan a ca -wɛɛ' -le 'bhi ma ɛɛ?> 'Bhɛ pe -a ni dɔɔ: <'An pɛ ca 'ɛ -yoo pɛbhɛ -bɔɔ -kɛmɛ do.> 'Bhɛ kleɛle 'tɛ 'ke 'yee- -gɔli' magaan mi 'ɛ -ya pele- 'bhɛ ni dɔɔ: <Yala- -gɛ blaale-, 'yaa- 'sɛwɛ 'ɛ 'si, 'bhɛɛ- -a yɔɔndɛ mia yizile.> ⁸ 'Bhɛ blaɔn, 'yee- -gɔli' magaan mi 'la bakanle laa -yaa, -a zan 'ɛ 'bhɛ 'a 'tɔ 'wɔlan =pia -yaa' -dawliya 'ɛ ma.» 'Bhɛ blaɔn, 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'Drunyan ta mɛɛ mu 'lɛɛ- -woo 'eke- 'kungbɛya dɔ -waa' -za mu 'ɛ 'yi, 'ke 'bhɛ kan -Waanbhaa' a pɛ mɛɛ mu 'la 'taawo zii' 'tɛbhile ba 'mu ta.»

⁹ Zesu pe -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke 'ka 'drunyan ta -dawli' ma -naflo mu 'ɛ =sia, 'bhɛɛ- 'ka =bhwa mɛɛ mu ba 'kɛle-, 'bhɛɛ- 'ke 'ka bhɛg- wɔlɛnya -glinna 'kɛle-, 'ke 'kaa pɛ 'trɛ ta 'ɛ =yaan yi 'la ta, 'ka sɔ -bhɛɛle' -o ma -Waanbhaa' a -wa 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ =kɔɔ. ¹⁰ 'Ke mɛɛ 'la zan zru -o do -za 'fientɔɔnɛ mu 'yi, 'bhɛ zan zru nu kleɛle do -za -gbɛnɛ kleɛle- 'yi 'ezin-. 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan -lɛdɔɔle laa -o -za 'fientɔɔnɛ mu 'yi, 'bhɛ zan 'ɛ -lɛdɔɔle laa -o -za -gbɛnɛ mu 'yi 'ezin-. ¹¹ 'Dun- 'ke 'ka 'lɛdɔɔle laa kleɛle 'drunyan 'lɛɛ- ta -dawli' ma -naflo ma mu 'kungbɛya 'ɛ ma, -dele nu 'sɔle- 'bhɛ 'kpale 'ka 'yi, 'bhɛɛ- -e -naflo -zeze mu gbɛkpa 'ka 'kɔɔ ɛɛ? ¹² 'Bhɛɛ- 'ke 'ka zru laa -o do 'ka -vindo' mi a -za ma, 'ka 'gbu a pɛ -o 'kɛla 'le, -dele nu 'sɔle- 'bhɛ gbɛkpale 'ka 'kɔɔ ɛɛ?»

¹³ «Mɛɛ do laa sɔ yewole -kunlii plɛ ni 'eke- ma. 'Kee- 'bhɛ =kla, -a do ven nu 'silɛ- -a yin 'lii, 'bhɛɛ- -a -bhɛɛke' do 'ɛ -za sɔ a ni. 'Ke -a lii biile =bwa -a do 'yi, -e nu -a -bhɛɛke' do 'ɛ mavɛɛɛ. 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ka 'laa sɔ kleɛle- -Waanbhaa' a lu 'le, 'bhɛɛ- 'ka kleɛ -gɔli' a lu 'le 'ezin-.»

Zesu wlan ma jan -gɔɔn -bebe 'wo zii'

(Matie 11.12-13; 5.31-32; Maki 10.11-12)

¹⁴ Farizi mu 'la 'yaa- -o 'trɔnkpa zii' Zesu 'wojan- mu 'ɛ =la, -o -yaa Zesu malɔɔgo 'zi, -waa' -gɔli' 'flɛnya- 'ɛ ma. ¹⁵ 'Bhɛ kleɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka mu, 'ka 'ka 'gbu kleɛ mɛɛ -lɛdɔɔle mu 'le mɛɛ mu -yɛ ta. 'Dun- -Waanbhaa' 'ka zru mu 'ɛ dɔ. 'Bhɛɛ- -za 'la 'bhɛ -o mɛɛ mu -yɛ 'yi -za -gbɛnɛ 'le, 'bhɛ -la vɛnsi -Waanbhaa' yin 'lii.»

'Tonj 'pegee -Waanbhaa' a -bhɛngbɛya 'ɛ -za

¹⁶ «Moizi a 'tonj 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mu 'ɛ -waa 'sɛwɛ mu 'ɛ 'sɛɲ -dan' -le Mɛɛ Wiɔɲfɛ' Mi Zaan a pɛ 'waati 'bhɛɛ- 'le. -A 'san Mɛɛ Wiɔɲfɛ' Mi Zaan 'nu yi 'ɛ ma, -o -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale 'ɛ 'wo zii', 'bhɛɛ- mɔɔkɔɔnɛ' -o dɔ 'zi 'egɔɔle 'ke -o wɔla -yaa' -bhɛngbɛya -wa 'ɛ ta. ¹⁷ 'Dun- laflɛ' 'pegee 'trɛ nu 'kanlɛ-, 'dun- -Waanbhaa' 'a 'tonj 'ɛ gɔ 'fientɔɔnɛ do 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- gole- -a ba -titi.»

¹⁸ «'Bhɛɛ- 'ezin-, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -ploola 'bhɛ 'na 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'kee- le -bhɛɛke' 'yalaa-, -e -yanbhɔɔya -la =kla 'bhɛ 'le bhe. 'Bhɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan le 'la 'ke 'bhɛ =kɔɔ -ploola 'bhɛ ma 'bhɛ 'yalaa-, 'bhɛ zan 'ɛ 'bhɛ -yanbhɔɔya -la =kla 'bhɛ 'le bhe 'ezin-.»

-Naflo mɛɛ do 'pegee Lazaa ma -gɔɔn

¹⁹ 'Bhɛ blaɔn, 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'Elwale -sɔ, -naflo zan do -yaa; -e -yaa dunɛ- 'plɛɛle- -lɛle' mu -la kla -a ta. Yi 'oo yi, -trɔn maza -le -yaa sɔ -a ni, 'bhɛ 'pegee pɛbhle -lɛle' -yaa sɔ -a ni. ²⁰ 'Bhɛɛ- -o -yaa 'kɔɔflɛɲzan do sii Lazaa. Bhɛ mu -yaa -a 'flɛ 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -a yilale -yaa -naflo zan 'ɛ -yaa 'fɛ 'ɛ 'lɛ ma. ²¹ 'Ke pele piinɛ- mu 'la 'yaa -balaa' -naflo zan 'ɛ -yaa -tabali 'ɛ =la, 'yee- Lazaa -yaa 'mu -la bhle. 'Bhɛɛ- -gbaan' mu -yaa -yaa' bhɛ mu 'ɛ 'liiplaa-. ²² 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi 'tɛ, 'ke Lazaa kleɛle- 'ke siɛle', 'bhɛɛ- 'ke -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' mu 'ɛ gele- -a lii 'ɛ 'le *Abraamu* -din laflɛ' 'yi. 'Bhɛ blaɔn, 'ke 'yee- -naflo zan 'ɛ kleɛle- 'ke siɛle' 'ezin-, 'bhɛɛ- 'ke -wa binle-. ²³ 'Dun- 'yee- -naflo zan 'ɛ binle blaɔn, -e -yaa -yɛnɛbhle' zii' 'ebebele gbaa mu a -wa 'ɛ ta. -Ya ngblo -lawlɛnle 'ke -a -yɛɔkpale *Abraamu* ma 'egbɔɔnle laanima. Lazaa -yaa 'bhɛ -din. ²⁴ 'Bhɛ kleɛle 'tɛ, 'kee- -gbɛkanle 'egɔɔle, 'ke -ya pele- dɔɔ: <'Ŋ -gɔɔn *Abraamu*, 'ɲ 'yɛnkla 'e ma, -a pe Lazaa ni dɔɔ -ya gbɛ -nɛbhɛ' do =zwan -yi ba, 'bhɛɛ- -e nu 'ɲ bli- na- 'ɛ 'twale- 'ke 'bhɛ 'le, -amasɔyi 'ɲ 'yoo- -yɛn 'yɔɔ- bhle 'zi 'tɛ 'lɛɛ- 'yi -gɛ.> ²⁵ 'Dun- *Abraamu* pe -a ni dɔɔ: <'Ŋ nɛ, 'bhɛ -za 'ɛ 'bhɛ 'laa -o -li 'e 'kpee ɛɛ, 'e 'yaa- 'e 'yɛ ma 'waati 'la ba, 'e pɛ -bebe 'sɔɔwoa-, 'bhɛɛ- Lazaa -yɛnɛbhla 'ebebele 'bhɛ 'waati 'ɛ ba. -E =nwa -a zrukpa' yɛ -la kɔɔ- -zɔn -gɛ, 'bhɛɛ- 'bhi -o -yɛnɛbhle' zii'. ²⁶ 'Bhɛɛ- 'dun-, -gluu 'trole- -gbɛnɛ do -o 'o mɔɔ 'pegee 'ka mu plɛɲ-; -asiikɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan 'a =pia- dɔɔ 'bhɛ -o gole- 'o ba, 'bhɛɛ 'bhɛ ge 'ka ba laale, 'bhɛ zan laa sɔ 'bhɛ kleɛle-. 'Bhɛɛ- 'bhɛ klɛgbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ 'bhɛ -o gole- 'ka ba ye, 'bhɛɛ- 'bhɛ nu 'o ba -gɛ, 'bhɛ zan laa sɔ.> ²⁷ 'Bhɛɛ- 'yee- -naflo zan 'ɛ pe

دڭڭ: <'Ke -yoo 'bhe gbɛɛn- bhe, 'e 'zoole- 'ŋ -gbɔɔ Abraamu, Lazaa 'winɔɔ- 'drunyan ta 'ŋ dɛ a 'fɛ 'ɛ =la. ²⁸ 'Ŋ nɛɛɛ- 'soo -o 'bhe =nɔɔ ye, -e ge -o 'kpeelekan, 'bheɛ- -ya pe -o ni dɔɔ waa nule 'ŋ 'yoo- -yrenbhle' zii' yre 'la =nɔɔ -ge 'bhe =nɔɔ.> ²⁹ Abraamu pe -a ni dɔɔ: <*Moizi 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ -woo -o -din ye. 'Bhe mu sɔ -o 'kpeelekanle, -woo 'trɔnkpa 'mu 'wojan- mu 'ɛ =la.> ³⁰ 'Duŋ- 'yee -naflo zan 'ɛ pe Abraamu ni dɔɔ: <'Ŋ -gbɔɔ Abraamu, 'bhe 'laa 'a 'yibhɔ-. 'Duŋ- 'ke mɛɛ do -bwela gale ba, 'bheɛ- 'ke 'bhe -ja -o ta ye, -o 'kpeelekan zayi', -o nu 'ploole- -waa' 'taawogbeya 'yɔɔ- mu 'ɛ ma, 'bheɛ- -o 'taawo- -Waanbhaa' a zru maza 'ɛ ta 'tɛ.> ³¹ Abraamu pe -a ni dɔɔ: <'Ke waa dɔ -a -la 'ke -woo 'trɔnkpa Moizi a 'toŋ mu 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' *-lɛla' janwo mu 'ɛ 'mu 'wojan- mu 'ɛ -la, 'ali- 'ke mɛɛ do -bwela gale ba, 'waa nu dɔle -a =la 'sekeseke 'ke -woo kpa 'bhe zan 'ɛ 'wojan- 'ɛ 'yi.>>

-Za 'yɔɔ- 'pegee -za 'yɔɔ- -sroma 'yanza-
(Matie 18.6-7; 18.21-22; Maki 9.42)

17 Zesu pe -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: <'Waati 'ɛ 'kpen ba, bhaaplɛŋ mu bala- pɛ mu -o -za 'yɔɔ- 'yi. 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan =kla bhaaplɛŋ mu bala- pɛ 'le -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhe zan ta -yren! ² 'Ali- 'ke -o vlɛ -kpuŋ -gbɛɛ do -yrela bi 'bhe zan blina-, 'bheɛ- 'ke -wa -blina wɛyi- 'ɛ ba, 'bhe mabhaa -yaa nu bhɔle 'bhe zan 'ɛ ma, 'sani- 'kee- -nɛ 'fientrɔnnɛ mu 'la bhe 'mu do 'kpo balaa' -za 'yɔɔ- 'yi. ³ -Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele! 'Kee nɛɛɛ- do -za 'yɔɔ- =kla, -a pe -a ni dɔɔ -e -za 'yɔɔ- -kla. 'Kee- -ploola 'bhe -za 'yɔɔ- 'ɛ ma, -yaa' -sroma 'yan. ⁴ 'Kee- -za 'yɔɔ- -kla 'e ni -glɔɔ 'srwaple- -yɛkpa' do =la, 'bheɛ- 'kee- =nwa -a pele 'e ni -glɔɔ 'srwaple- dɔɔ 'e -yaa' -sroma 'yan, -yaa' -sroma 'yan.>

'Kpaleya Zesu 'yi 'ɛ -glɔɔya'

⁵ Zesu a 'winɔɔwo mu 'ɛ -wa =pia -a ni dɔɔ: <'Mɛɛzan, 'waa- 'kpaleya 'ɛ -a baankla' -a ba!> ⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Mɛɛzan Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: <'Ali- 'ke 'ka 'kpaleya 'ɛ -yoo bi 'efientrɔnnɛle 'bhii- *mutaadi* bhe do gbɛɛn-, 'ka 'yaa- nu 'sɔle- a pele- -yri diiŋ 'la bhe 'bhe ni dɔɔ 'bhe yro 'bhe gbaanyɛ 'ɛ =nɔɔ, 'bheɛ 'bhe ge gbaan wɛyi- 'ɛ ba. 'Bhe -yaa nu 'bhe klele 'ka 'liiwli- ta.>

Yewone woye -o 'kɛla 'le

⁷ Zesu 'pe 'ezin- dɔɔ: <'Ka -de 'gbu -le 'ke 'bhe a yewone do yalaa' -bhlaa mu gooba, 'bheɛ- 'ke 'bhe -daa gba la, 'kee- 'bhe =ya, -e sɔ -a pele- 'bhe ni dɔɔ: <-A kle blaale- 'bheɛ- 'e nu pɛbhlele ɛɛ?> ⁸ 'Yooye-, 'ŋ bhe =ya pe 'bhe ni dɔɔ: <'Yaa- gba la ge pɛ mu 'ɛ go 'e ta, 'bheɛ- 'ye 'ŋ 'le pele 'ɛ dɔcie-, 'bheɛ- 'ŋ 'bhe bhle 'pe. 'Kee- 'mi =yaan bhla 'la ba; 'bheɛ- 'e sɔ 'yaa- pɛ pɛ 'ɛ 'bhlele, 'bheɛ- 'e -yi mi 'bhe ta.> ⁹ 'Ke 'yaa- yewone 'bhe 'bhe 'woye- 'ɛ =woa, 'e sɔ 'bhe 'pubɔle 'bhe ma ɛɛ?> ¹⁰ Zesu pe -yaa' pɛ -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: <'Ka mu a pɛ -za 'ɛ -yoo 'bhe -la gbɛɛn- 'ezin-. -O pe 'ka ye 'la 'wo 'ke 'ka =yaan 'bhe 'kpen 'wolele 'waati 'la ba, 'ka nu -a pele dɔɔ:

<'O dɔɔ -o 'ke yewone dɔŋ -la -le; 'woo 'woye- 'ɛ 'bhɛla- =woa bhe.>>

Zesu -kpaandɛ' mi vu -bheela

¹¹ Zesu ge bhla zi Zeruzalɛmu 'taa 'ɛ ta, -e -kaan Samari 'pegee Galile 'klɛɛn plɛ 'ɛ 'plɛŋ-. ¹² -E -yaa zan wlale bhla 'la ba -wa do ta, 'ke -kpaandɛ' mi vu nule- -a -lɛpale. -O =bwa -a ma 'egbɔɔnle, 'bheɛ- -wa 'siile -saan 'egbɔle dɔɔ: ¹³ <'O Daan mi Zesu, 'o 'yrenkla 'e ma!> ¹⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: <-Ka ge 'ka 'gbu 'fle mazɔɔn 'sraka 'lena mu 'ɛ ni.> -O -yaa ge 'zi bh- la 'la ba 'bhe mu ba, 'ke -o ma -kpaan 'ɛ gole-, 'bheɛ- 'ke -o -bheele'. ¹⁵ -O do 'a 'yelowo 'bhii- 'bhe ma -kpaan 'ɛ golawo, 'ke 'bhe niinale 'bhe gaan -gluu do 'ɛ 'yi 'kee- -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔle 'egbɔle. ¹⁶ -E bhɔle Zesu -din, 'ke -ya 'kpo zenle- 'bhe 'lɛɛ, 'bheɛ 'kee- 'bhe 'pub- ɔle. -E -yaa 'ke Samari 'klɛɛn 'ɛ 'yi mi 'le. ¹⁷ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu mɛɛ mu 'ɛ 'lɔɔkpale dɔɔ: <'Woo- -kpaandɛ' mi vu 'ɛ, -o 'kpen 'laa 'bheele- ɛɛ? -A -vin 'srwayizie 'mu -o 'naa ɛɛ? ¹⁸ Yaa dɔle -o 'kedo- 'kpo 'kpee 'ke 'bhe nu -Waanbhaa' 'pubɔle 'ke yaa 'e go 'yee- 'cie mi do 'kpo 'lɛɛ- ba ɛɛ?> ¹⁹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: <'Yee 'kpalawo 'mi 'yi bhe 'e 'bheela-, ge 'e ba -lɛ ma.>

Zesu -o -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'yaaza- 'ɛ 'wo zii'
(Matie 24.23-28; 24.37-41)

²⁰ *Farizi mu* 'ɛ 'ke mu Zesu 'lɔɔkpa- *-Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'yaa- yi 'ɛ ma. -Ayile, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: <-Waanbhaa' -bhleŋgbeya 'nuzaa- 'ɛ yaa nu klele 'bhii- yepɛ 'le mɛɛ mu 'kɔɔ. ²¹ Waa nu a pele 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa, 'yele- -ge! 'Ye! -laale-> -Kaa 'yaango- dɔɔ 'bhii- -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya 'ɛ -yoo gban 'ka 'plɛŋ->

²² 'Bhe blaɔn, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: <'Bhe 'waati -o zan bhɔle, -e nu 'sɔle- 'ka ni 'bhii- 'ka *Bhaaplɛŋ Gbe* 'ɛ -yaa' yi 'ɛ do ye. 'Duŋ- 'ka 'laa nu 'sɔle- 'bhe 'yele. ²³ -O nu -a pele 'ka ni dɔɔ: <-Ka 'ka 'yɛkpa laale, -ka 'ka 'yɛkpa -ge>. 'Ka 'laa gele 'bhe yre 'ɛ 'kedo- 'kpo =nɔɔ, 'bheɛ- 'ka 'laa blasanle 'ke 'ka ge 'bhe yre 'ɛ =nɔɔ. ²⁴ La -yɛbole 'ɛ -e bhi 'bheɛ- -e kan blaale- lafle' 'yi, 'kee- da -a -darŋ' do ma, 'bheɛ- -e ge 'tenle- -a -darŋ' 'bheɛke do ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, *Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ nu yi 'ɛ nu klele 'bhe -la gbɛɛn- blaale-. ²⁵ 'Duŋ- 'sani- 'bhe yi 'ɛ 'bhɔle- plɛŋ-, -e nu -yren -bebe 'bhlele- 'elwale 'pe, 'bheɛ- -zɔn mu 'ɛ nu -o -bangole -a -yi. ²⁶ -Za mu 'la =kla *Noe a pɛ 'waati 'ɛ ba, 'bheɛ- 'yansi za mu klele Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'nu 'waati 'ɛ ba. ²⁷ Noe a pɛ 'waati 'ɛ ba, bhaaplɛŋ mu bole -yaa pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile -la ma. 'Bheɛ- -o -yaa le si 'bhe 'pegee -o -yaa -o -nɛ mu na gwlen ni. -O =bwa 'bheɛ- 'yansi za mu 'ɛ klele ma 'ke 'bhe ge 'tenle- Noe 'wlale- ma -yitakorŋ -gbɛɛn 'ɛ 'yi. 'Bhe blaɔn, 'ke la gblɔ -gbɛɛn 'ɛ banle- 'ke 'bhe 'yi 'ɛ 'kpale -o 'kpen ta, 'ke -o gale. ²⁸ 'Bheɛ- Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'nu 'waati 'ɛ nu klele 'ezin- 'bhii- *Lɔti* a pɛ 'waati 'ɛ gbɛɛn-. 'Yee- *Lɔti* a pɛ 'waati 'ɛ ba, bhaaplɛŋ mu 'ɛ bole -yaa pɛbhlele 'pegee -wɛɛn 'mile- -la ma. -O -yaa pɛ mu lɔ, 'bheɛ- -o -yaa pɛ mu gɔn. -O -yaa gba mu kpa, 'bheɛ- -o -yaa 'fɛ mu dɔ. ²⁹ 'Duŋ- *Lɔti* -gwa *Sodɔmu* -wa 'ɛ

'kpee yi 'la ta, 'te 'pegee 'seke 'te -daa laanima 'bhii- la gbæen-, 'bhæe- 'bhe -balaa' -o ta, 'ke 'bhe -o 'kpen 'kpa- ciele.»³⁰ 'Bhæe- 'yansi za nu klele Bhaapleŋ Gbe 'e 'nu yi 'le.

³¹ «'Bhæe yi 'e 'le, 'ke mæe 'la zan =kla 'bhe 'gbu a 'fe 'e 'wiij-, 'bhæe 'ke -yaa' pɛ mu -o yaa 'fe 'e =la, yaa pele 'kaa -e zinale, 'bhæe- -e ge 'bhe pɛ mu 'sile- 'fe 'e =la. 'Bhe klegbeya do 'e 'yi, 'ke mæe 'la zan -o 'bhe ba gba la, 'bhe 'laa pele 'kaa 'bhe niinale 'bhe -zanta' 'bhe ba 'fe 'le ma. ³² -Za 'la 'bhe =tian Lɔti na 'e ma, 'bhe 'laa gole 'ka 'kpee. ³³ 'Bhæe ya 'e 'yi, 'ke mæe 'la zan -a zi 'bhii- 'bhe 'bhe 'gbu a 'trɛ ta 'si 'e go -za 'yi, 'bhe zan nu bloole 'bhe 'si 'e 'yi. 'Dun- 'ke mæe 'e 'niigwa- -a 'gbu 'si 'e ni 'mi -za- yi', 'bhe zan nu gole -za 'yi. ³⁴ 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwæe- 'e ma dɔɔ: Bhaapleŋ Gbe 'e 'nu yi 'le, mæe ple nu klele yi- lapɛ do ta, -o nu -a do 'sile- 'bhæe- -a do 'e 'bhe bo -a nɔɔ-. ³⁵ Le ple nu klele pɛ zɔn yɛ nɔɔ -wee do 'yi, -o nu -a do 'sile-, 'bhæe- -a do 'e 'bhe bo -a nɔɔ-. ³⁶ ['Gwlaan- ple nu klele gba do ta, -o nu -a do 'sile-, 'bhæe- -o nu -a ple mi 'tolɛ- -a nɔɔ ye.»³⁷ 'Bhæe klele 'te, 'ke Zesu a -Klanlɛne mu 'e -wa -lɔkɔpale dɔɔ: «Mæzan, 'e nu yi 'e nu klele 'naa- -a ma æe?» 'Bhæe- Zesu 'a zikpaa- -o ni -gɔɔ do 'le dɔɔ: «Mæe gbaa 'e -yoo yɛ 'la =nɔɔ, gbotak- we mu 'e -woo -lɛkpa' 'eke- ta 'bhæe- =nɔɔ.»

Glaanle do 'pegee 'kitikan mi -yɔɔ' do ma -gɔɔn

18 'Bhe blaani, 'ke Zesu -gɔɔn do bole 'sanle -yaa' -klanlɛne mu 'e ni, 'kooko- -ya zɔn 'mu ni 'bhii- 'mu bo 'mu 'seriwole ma 'waati 'e 'kpen ba, 'bhæe- 'mu 'trɛ 'laa 'bhɔle- 'mu 'seriwole ma -titi. ² -E pe 'mu ni dɔɔ: «'Kitikan mi do -yaa -wa do ta, yaa -yaa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhæe- yaa -yaa mæe 'kedo- 'kpɔ 'kɔsikun. ³ 'Yee- -wa do 'kpɔ 'e ta, -a nɔɔ- glaanle le do -yaa nu yi 'oo yi 'yee- 'kitikan 'mi 'e -a matɛdɔle. 'Bhe 'yaa- nu 'tenle- -a ma, 'bhæe- 'bhe 'a pe -a ni dɔɔ: «'Zoo 'na 'mi ni 'ŋ 'sɔɔnɔni 'e ta!»⁴ 'Bhe glaanle 'e =mwa 'yee- 'kitikan mi 'e matɛdɔle ma 'bhæe- gbæen-, 'bhæe- yaa -yaa dɔle- -a -la 'kee- 'zoo na 'bhe ni. 'Dun- -yɛkpa' do, 'ke -ya pele- -a 'gbu 'kpee dɔɔ: «Wlan 'e ni, 'naa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhæe- 'naa mæe 'kedo- 'kpɔ 'kɔsikun. ⁵ 'Bhæe- 'dun-, 'yee- le 'lɛɛ- -yoo 'ŋ matɛdɔ 'zi gɔɔn- 'la gbæen-, -e nu bole 'ŋ matɛdɔle ma 'bhæe- gbæen-, 'fɔke 'bhe ge 'tenle- 'ŋ zrupliile ma. 'Kee- =kla 'bhe gbæen- bhe, 'ŋ 'zoo 'nale -a ni.»⁶ 'Bhe blaani, 'ke Mæzan Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlɛne mu 'e ni dɔɔ: «'Ka 'yee- 'kitikan mi -yɔɔ 'e -yaa' -jan 'e =maa æe? ⁷ -Waanbhaa' 'la mæe mu =sia -a ba 'ke -yaa' pɛ 'le, 'bhæe- 'ke 'bhe mu bole -o wisile ma -a ni 'ke -wa -sromabɔ -bi zi 'pegee -yɛkpa', 'ka mu 'kpee ma 'yee- -Waanbhaa' laa nu 'bhe zan mu a 'seri 'e 'lɛkunle, 'bhæe- -yoo go -yɛn 'yi æe? 'Ka mu 'kpee ma, -e nu -mɔle' 'ke yaa zibɔ -o zi æe? ⁸ Wlan 'gbu 'e ni, -Waanbhaa' laa nu -mɔle' -o gole ma -yɛn 'yi. 'Dun- Bhaapleŋ Gbe 'e 'nu yi 'e 'le, -e nu bhɔle mæe -wæe' -la ta 'ke 'mu 'kpale- -o -a -yi æe?»

Farizi mi do 'pegee 'nisrakun mi do ma -gɔɔn

⁹ Zesu -gɔɔn do =bwa 'ezin-. Mæe -lɛdo' 'la -o 'kpee ma -o -lɛdɔɔle -o -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'bhæe- 'ke -woo 'gbu magbaandɛ mæe -bhæeke' mu ma, Zesu -gɔɔn 'lɛɛ- 'bhe =bwa 'mu -la 'kaama-. ¹⁰ -E pe dɔɔ: «Mæe ple -ja -o 'seri- wo yɛ nɔɔ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ' 'e =la, -a do -yaa 'ke Farizi mi 'le, 'bhæe- -a -bhæeke' do 'e 'bhe 'yaa- 'ke 'nisrakun mi 'le. ¹¹ Farizi mi 'e -ja dulale 'edarŋma -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ' 'e =la, 'bhæe- -ya 'seriwole -saan dɔɔ: «'E, -Waanbhaa'! 'Mi 'e 'pubɔ-, -amasɔyi 'naa -o 'ke -faannii' 'pegee mæe -yɔɔ' 'le, 'bhæe- 'naa mæe -bhæeke' 'na -glin 'bhii- mæe -vin mu 'e gbæen-. 'Mi 'e 'pubɔ- 'ezin-, -amasɔyi 'naa -o 'eyɔɔle 'bhii- 'nisrakun mi 'la bhe 'bhe gbæen-»¹² 'Ŋ 'sunwla- gaan ple -gbæyi' 'e =la, 'bhæe- 'ke 'ŋ pɛ 'oo pɛ 'la 'sɔɔwɔa= 'ŋ 'bhe 'yicien- -le vu, 'bhæe- -a -le vu mi 'e 'ŋ 'bhe na 'bhi -Waanbhaa' ni. ¹³ 'Bhe 'waati 'e ba, 'nisrakun mi 'e 'bhe 'plɛnggole -yaa 'yee- Farizi mi 'e ma, 'bhæe- 'bhe 'laa -yaa sɔ 'bhe -yɛkpaale laanima. 'Bhe 'bhe gbɛ ple 'e =kpaa 'bhe 'wi- iŋ-, 'bhæe- 'bhe pe dɔɔ: «'Ee, -Waanbhaa'! 'Ŋ 'yɛnkla 'e ma, 'ŋ 'yoo- 'ke -za 'yɔɔ- kle mi 'le.»¹⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a pele -yaa' -klanlɛne mu 'e ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka 'ni dɔɔ -Waanbhaa' 'nisrakun mi 'e -yaa' -za 'yɔɔ- mu 'e ma -sroma -yaan, 'bhæe- 'bhe -ja 'bhe ba 'fe 'le ma. 'Dun- Farizi mi 'e 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'sɔɔwɔle -Waanbhaa' 'kɔɔ. -Amasɔyi, 'ke mæe 'oo mæe 'la 'bhe 'gbu magbaandia mæe ma, -Waanbhaa' nu 'bhe zan maveele. 'Bhæe- 'ke mæe 'la zan 'bhe 'gbu maveela, -Waanbhaa' nu 'bhe zan magbaandɛ.»

Zesu -o -nɛ 'fientɔnne mu 'dumawo zii'
(Matie 19.13-15; Maki 10.13-16)

¹⁵ -Yɛkpa' do, mæe 'ke mu =nwa -nɛ 'fientɔnne 'ke mu 'le Zesu ni, 'kooko- -e 'mu 'dumawo. -Yaa' -klanlɛne mu 'e 'yɛkpaale 'bhe mæe mu 'e ma 'ke -o -yɛranle' 'mu zi. ¹⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ -o nu 'woo- -nɛ mu 'e 'le -a ni, 'bhæe- -e pe 'ezin- dɔɔ: «'Ka 'laa -nɛ 'fientɔnne mu 'e -gbinle' 'ŋ ma, -kaa 'to 'ke -o nu 'ŋ ba. -Amasɔyi mæe 'la zan mu klegbeya -o 'bhii- 'woo- -nɛ mu 'lɛɛ- gbæen-, 'bhe zan mu -la pɛ -le 'ke -Waanbhaa' -bhleŋgbeya -wa 'e 'le. ¹⁷ 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwæe ma dɔɔ: 'Ke mæe 'la zan laa -Waanbhaa' a -bhleŋgbeya -za 'e 'kunle- 'bhii- -nɛ 'fientɔnne do 'a kun gɔɔn- 'la gbæen-, 'bhe zan laa nu 'sɔle- gele- -yaa' -bhleŋgbeya -wa 'e ta -titi.»

-Naflo zan do ma -gɔɔn
(Matie 19.16-30; Maki 10.17-31)

¹⁸ Zuufu mu a -kunlii do Zesu 'lɔkɔpaa- dɔɔ: «'O Daan mi wlan, 'an kle 'nale- -a ma 'bhæe- 'ŋ -Waanbhaa' ba bole -yɛ ma -si 'la 'ke -darŋ' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'sɔɔ- wo- æe?»¹⁹ Zesu pe -a ni dɔɔ: «-Mele -kla 'bhæe- 'yoo- 'ŋ 'sii zii' 'e Daan mi wlan æe? Mæe 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'elrele 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' do -kplɛn ba. ²⁰ 'E -Waanbhaa' a 'torŋ mu 'lɛɛ- dɔɔ æɛ, 'wole- dɔɔ: «'Yaa -yanbhɔɔya klele, 'yaa mæe dele, 'yaa -faanwole, 'yaa bhla 'kpale- mæe ma,

'e de 'pegee 'e nɛɛ -lɛdɔ' -a ma.»²¹ 'Yee- -naflo zan 'e pe Zesu ni dɔɔ: «'Nj 'woo- 'tonj mu 'la bhe 'mu 'kpen 'klosik-wan 'kee- 'san 'nj matrunya 'waati 'e ba.»²² -E 'bhe 'pele- 'bhe gbɛɛn- bhe, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Yaa -za do 'kɔɔ -la klɛɛ -li, 'bhe -le dɔɔ: 'e 'kɔɔpɛ- mu 'e 'kpen gɔn, 'bheɛ- -o ma -gɔli' 'e 'yiciɛn- 'kɔɔflɛnzan mu ma. 'Kee 'bhe =kla, 'e nu -naflo mu 'srɔɔwolɛ lafle' 'yi. 'Bhe blaɛn, nu 'bheɛ- 'e klɛ 'nj zi mi 'le.»²³ 'Yee- mɛɛ 'e -e Zesu 'wojan- mu 'e 'kpen 'male-, 'ke -ya wleyisriwole, -amasroyi -e -yaa 'ke -naflo zan -gbɛɛ do 'le.²⁴ 'Bhɛla- -yile, 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'E, -naflo zan mu gele la -Waanbhaa' a -bhleɛgbeya -wa 'e ta 'dɛ!'²⁵ 'Ali- 'yɔɔnma do 'kanle- laa la -mlɛsiɛnɛ do -gluu zi 'bhii- -naflo zan do gele la -Waanbhaa' a -bhleɛgbeya -wa 'e ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.»²⁶ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, mɛɛ 'la zan mu -yaa -o 'trɔɔkpa zii' Zesu 'ni, 'bhe mu 'bhe -jan 'e 'male-, 'ke 'mu 'a 'pele- dɔɔ: «'Bheɛ- -dele sɔ gole -za 'yi ɛɛ?»²⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Za 'la 'bhe bhaaplɛɛ mu -baliwo, 'bhe 'laa -Waanbhaa' -baliwo -titi.»²⁸ 'Pieri pe -a ni dɔɔ: «'O mɔɔ -ploola 'o 'kɔɔpɛ- mu 'e 'kpen ma, 'bheɛ- 'o =nwa dɔɛ 'e zi.»²⁹ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'nj 'sɔwɛɛ ma dɔɔ: 'ke -Waanbhaa' a -bhleɛgbeya 'e -zayi', 'bheɛ- mɛɛ 'la zan -yaa 'fɛ oo, -a na oo, -a nɛɛnɛ- mu oo, -a dɛ 'pegee -a nɛɛ oo, 'bhe 'pegee -a -nɛ mu 'e =twa -a kɔɔ-.»³⁰ 'Bhe zan nu 'bhe pɛ mu 'e yeke- 'srɔɔwolɛ 'ke bhe kan -a 'ciɛn -lwa mu 'e ta 'drunyan 'lɛɛ- 'yi, 'bheɛ- 'bhe zan nu -Waanbhaa' ba bole -yrɛ ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwolɛ.»

Zesu -o -a dɛza 'pegee -a bweza gale ba -jan 'e 'wo gbe -gɔɔn yaga mi wo 'zi 'ezin-
(Matie 20.17-19; Maki 10.32-34)

³¹ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu -yaa' *-klanlanɛ vu ta plɛ 'e 'si-ile, 'bheɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔɔkpa 'nj ni 'elrele, -kɔɔ' -o gelawo zii' Zeruzalɛmu -gɛ bhe, -Waanbhaa' *-lɛla' janwo mu 'e -o -za mu 'la 'kpen yɔɔn- dia- Bhaaplɛɛ Gbe 'e ba za 'yi 'mu 'kpen 'yi za nu klɛɛ.³² -O nu Bhaaplɛɛ Gbe 'e 'kpale- 'si 'bheɛke mu 'kɔɔ, 'bhe mu 'nu -a malɔɔgolɛ, 'bheɛ- 'mu 'sɔnsi- -a ma; 'mu nu a -zwanwolɛ, 'bheɛ- 'mu nu 'mu 'liile- 'klalɛ- -a ta.³³ 'Bhe blaɛn, -o nu -a tafɛɛ 'ke gbanbhɛ 'le, 'bheɛ- -wa dɛ. 'Ke -wa =dia, 'duɔ- -e nu bweɛ gale ba -a gale blaɛn -yrekpa' yaga mi 'e ma.»³⁴ 'Bheɛ- 'duɔ- -yaa' -klanlanɛ mu 'e waa 'bhe -jan mu 'e -o do 'kɔɔ 'yimalɛ. -E -yaa 'bhii- -gblo 'kpale- -yaa' -o yikan' 'e 'yrɛ ta, 'bheɛ- waa -yaa sɔ -o -yimalɛ.

Zesu -yrɛ 'wi mi do -yrɛ 'liiploola
(Matie 20.29-34; Maki 10.46-52)

³⁵ Zesu 'pegee -a zi mu 'e 'bhɔlawoa Zeriko -wa 'e -din 'waati 'la ba, -yrɛ 'wi mi do yaale -yaa zi 'e 'trɔn ta 'ke -ya -yrewo' mɛɛ mu ma.³⁶ -Ayile, -ya male 'kaa -zamaa' 'srɛ do -o 'kan zii', 'kee- mɛɛ 'ke mu -lrɔɔkpale dɔɔ: «-Mɛla ma 'bheɛ- mɛɛ -weli' -o 'esrɛle -gee' ɛɛ?»³⁷ -O pe -a ni dɔɔ Zesu 'la da Nazaretɛ -wa 'e ta, 'bhe -le 'kan zii'.³⁸ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke -ya pele 'sanle 'egɔɔklɛ dɔɔ: «'Davidi 'nranɛ- Zesu, 'nj 'yrɛnkla 'e ma!»³⁹ Mɛɛ 'la zan mu dɔɔle -yaa mɛɛ -vin mu 'e 'lɛɛ, 'mu 'yaa- -yran 'zi -a zi 'kaa -ya

taga. 'Duɔ- -e -yaa pe 'zi 'egbɔklɛ 'ezin- dɔɔ: «'Davidi 'nranɛ- Zesu, 'nj 'yrɛnkla 'e ma!»⁴⁰ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu dulale, 'bheɛ- 'ke -ya pele- 'kaa -o nu 'yee- -yrɛ 'wi mi 'e 'le -a ni. -Ya mabɛɛnle Zesu -din, 'ke 'bhe 'a 'lrɔɔkpale dɔɔ: ⁴¹ «'Yoo- -a zi 'bhii- 'nj -mɛ za -la klɛ 'e ni ɛɛ?» -E pe Zesu ni dɔɔ: «'Mɛɛzan, 'nj 'yoo- -a zi 'bhii- 'ya klɛ 'ke 'nj sɔ yrɛ ma ye- 'ezin-.»⁴² -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'E 'yrɛ 'liiploo-! 'Yee 'kpalawoa 'mi 'yi bhe 'e 'bheela-.»⁴³ 'Bhe yrɛ do 'e =nɔɔ bhe, 'ke -a -yrɛ mu 'e 'liiploole, 'bheɛ- 'kee- yrɛ ma ye- . -Ayile 'kee- dɔɔle- Zesu zi, 'bheɛ- 'kee- ge -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔlele. -Zamaa' 'e 'yrekpale 'yee- -yrɛ 'wi mi 'e ma, 'ke -o 'kpen -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔle 'sanle.

Zesu 'pegee Zase a -za

19 Zesu 'bhɔle- Zeriko -wa 'e ta, 'bheɛ- -e -kaan -a 'kpee. ² 'Bhe =nɔɔ 'nisrakun mu -kurɔli do -yaa, -o 'yaa- 'bhe sii Zase. 'Bhe 'yaa- -naflo zan -gbɛɛ do -la -le. ³ -E -yaa -a zi 'bhii- -e Zesu 'ye 'ke 'bhe -o mɛɛ -gɔɔn 'la 'le; 'duɔ- yaa -yaa 'sɔɔle 'bhe 'yele. -Amasroyi -e -yaa kpeteekpɛɛ, 'bheɛ- -zamaa' 'e =yaa 'ebebele. ⁴ -Ayile, 'kee- 'kanle mɛɛ mu 'e 'lɛɛ blaale-, 'bheɛ- 'kee- gele- 'sanle- -yri diɔɔ do 'yi. -O -yaa 'bhe -yri diɔɔ 'e sii sikomɔɔ. -E -saan 'bhe 'yi, 'kooko- Zesu 'kan bhla 'e zi, -e sɔ 'bhe 'yele. ⁵ Zesu 'bhɔle- 'bhe -yri diɔɔ 'e =la, 'ke -ya -yrekpale laanima, 'bheɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «Zase, zina- blaale-, 'mi nu 'nj zenle 'bhi -la ba -zɔɔ.»⁶ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zase zinale blaale-, 'bheɛ- 'kee- gele- Zesu 'le -a ba -le ma, -a zrukpa' -gbɛɛ 'e ta. ⁷ 'Duɔ- mɛɛ mu 'la 'kpen 'a =ya -a ge bhla 'e zi Zase ba, 'mu 'mu zrupliila, 'bheɛ- 'mu pe dɔɔ: «'Yee- mɛɛ 'lɛɛ- -ja -a zenle -za 'yɔɔ klɛ mi do -la ba.»⁸ -Woo 'bhe 'yi bhe oo, 'ke Zase 'e 'wɛnle -o plɛɔ-, 'bheɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Mɛɛzan, 'E 'yrekpa -gɛ doo, 'mi nu 'nj 'kɔɔpɛ- mu 'e 'yiciɛnle -le plɛ, 'bheɛ- 'an 'traa do na 'kɔɔflɛnzan mu ni. 'Ke 'nj -gɔli' =kwan mɛɛ -bhɛɛke' 'kɔɔ -dawli' ma, 'nj nu 'bhe -gɔli' yeke- 'e 'niinale 'bhe zan ma -gɔɔn yiziɛ.»⁹ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «-Zɔɔ, -Waanbhaa' 'bhi 'pegee 'yaa- 'fa =la mu 'e -gwa -za 'yi; -amasroyi 'bhi 'ezin-, 'yoo- 'ke Abraamu 'nranɛ- 'e do 'le. ¹⁰ *Bhaaplɛɛ Gbe 'e =nwa mɛɛ mu 'la zan mu =nia 'mu ziglinle 'bheɛ- -yoo go -za 'yi.»

Yewonɛ vu ma -gɔɔn
(Matie 25.14-30)

¹¹ Mɛɛ mu 'e =bwa -o 'trɔɔkpale ma Zesu ni, 'bheɛ- -o bhɔlawoa Zeruzalɛmu -wa 'e -din, -o 'kpee ma, -Waanbhaa' a -bhleɛgbeya yaa- bhla 'e 'lɛɛ 'laa -yaa -li 'egbɔklɛ. 'Bhɛla- -yile 'ke Zesu -gɔɔn 'lɛɛ- 'bhe bɔle- 'sanle -o ni. ¹² -E pe -o ni dɔɔ: «'Elwaleta -sɔ, =fwa mu ba 'fa 'la mi do -yaa zan gele 'klɛɛn gbɔɔn do -yi, 'kooko- 'bhe 'klɛɛn 'e 'yi mu 'e 'mu 'a klɛ 'mu ta -bhleɛgbɛ 'le. 'Ke 'mu =yaan -a klɛlele -bhleɛgbɛ 'le 'waati 'la ba, -e -yaa nu 'niinale -a 'gbu 'ya 'klɛɛn 'e 'yi, 'bheɛ- -e klɛ -a 'gbu a mɛɛ mu 'e ta -bhleɛgbɛ 'le. ¹³ 'Sani- -a gele plɛɔ- 'bhe 'taa 'e ta, -e -yaa' yewonɛ vu 'e 'siila-, 'bheɛ- -e -can 'tanbha do do =naa -o 'kpen ni do do. 'Bheɛ- -e pe -o ni dɔɔ: «-Ka yewo 'yee- -gɔli' 'e 'le, 'kooko- -trɔɔkpa' -a ma

'sani- 'ŋ 'nule- pler-»¹⁴ 'Duŋ- -a -za 'laa -yaa sɔ -yaa 'klɛn 'yi mu 'ɛ ni, -ayile 'ke 'bɛ mu mɛɛ mu winbɔle -a zi 'kaa 'mu 'a pe 'a ni dɔɔ: «'Waa- zi 'bhii- mɛɛ 'lɛɛ- klɛ 'o ta -bhlerŋbe 'le.»¹⁵ -E -ja 'bɛ 'klɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -wa =kla 'ke -bhlerŋbe do 'le. 'Bɛ blaɛn, 'kee- niinale -a ba 'klɛn 'ɛ 'yi. 'Bɛɛ- -e -can -gɔli' 'tarŋbha mu 'ɛ =naa -yaa yewonɛ mu 'la ni, -e 'mu 'kɛn -siila, 'bhɛɛ- -o -za yɛkɛ- mu 'la =kla 'yee- -gɔli' mu 'ɛ 'le, -o 'mu 'yipia- -a ni.¹⁶ -A lwa mi 'ɛ 'bɛ 'nule-, 'ke 'bɛ 'a 'pele dɔɔ: «'Ŋ Zan, 'e -can -gɔli' 'tarŋbha do 'la =naa 'mi ni, 'mi -gɔli' 'tarŋbha 'bhɛɛke vu -srɔɔwoa 'bɛ ma -trɔn 'le.»¹⁷ 'Yee- -bhlerŋbe 'ɛ pe 'bɛ yewonɛ 'ɛ ni dɔɔ: «'Ŋ 'cie oo 'ŋ 'cie-! Yewonɛ 'lrele-. 'Yee- zru -kla do -za 'fiɛntrɔnnɛ mu 'yi, 'bhɛla- -yile, 'mi nu 'e klɛlɛ -wa vu ta -janmatii 'le.»¹⁸ -A plɛ mi 'ɛ 'bɛ 'nule-, 'ke 'bɛ 'a 'pele dɔɔ: «'Ŋ Zan, 'e -can -gɔli' 'tarŋbha do 'la =naa 'mi ni, 'mi -gɔli' 'tarŋbha 'bhɛɛke 'soo 'srɔɔwoa- 'bɛ ma -trɔn 'le.»¹⁹ -Bhlerŋbe 'ɛ pe 'bɛ ni dɔɔ: «'Ŋ 'cie oo 'ŋ 'cie-! 'Ŋ nu 'bhi klɛlɛ -wa 'soo ta -janmatii 'le.»²⁰ -A yaga mi 'ɛ 'nule, 'ke 'bɛ 'a 'pele dɔɔ: «'Ŋ Zan, 'e -can -gɔli' 'tarŋbha do 'la =naa 'mi ni, 'yele- -gɛ, 'an magaanna sɔ 'peɛnɛ do 'yi.²¹ 'Ŋ -gblaanna 'ɛ lɛɛ, -amasrɔyi 'yaa- -za 'yi -o 'egɔɔle. 'Yaa- pɛ laa -o pɛ 'la 'le, 'e 'bhɛɛ- si. 'Yaa gba 'la 'kpale-, 'e 'bhɛɛ- 'yi pɛbhaa kan.»²² 'Bɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke -bhlerŋbe 'ɛ -ya pele- -a ni dɔɔ: «Yewonɛ 'yɔɔ-, 'ŋ nu 'e 'kunle- 'e 'gbu 'liijan- ma. 'Ya 'yaango- bi 'bhii- 'an -za 'yi -o 'egɔɔle, 'bhɛɛ- 'an pɛ laa -o pɛ 'la 'le 'ŋ 'bhɛɛ- si. 'Bɛɛ- 'naa gba 'la 'kpale-, 'ŋ 'bhɛɛ- 'yi pɛbhaa kan.²³ -Mɛle =kla 'bhɛɛ- 'yaa 'an -gɔli' 'ɛ 'kpale- -gɔli' magaan 'fɛ 'ɛ =la ɛɛ, 'kooko- 'ke 'ŋ -daa 'an 'taa 'ɛ ta 'waati 'la ba, 'ŋ 'yaa- sɔ -a ma -trɔn 'yele ɛɛ?»²⁴ 'Bɛɛ- -bhlerŋbe 'ɛ pe mɛɛ 'la zan mu dulale -yaa -a -din 'mu ni dɔɔ: «-Kaa 'kɔɔ -can -gɔli' 'tarŋbha do 'ɛ 'kun, 'bhɛɛ- -ka 'bɛ 'na 'tarŋbha vu zan 'ɛ ni.»²⁵ 'Bɛ mɛɛ mu 'ɛ pe -a ni dɔɔ: «'O Zan, 'tarŋbha vu -o 'bɛ 'kɔɔ gban.»²⁶ -Bhlerŋbe 'ɛ pe -o ni dɔɔ: «'Mi 'bɛ 'yaango-, 'bhɛɛ- 'mi pe 'ka ni dɔɔ pɛ -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, -o nu -a 'kɔɔpɛ- 'ɛ baankpale, 'bhɛɛ- pɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'ali- -o nu -a 'kɔɔpɛ- sanɛ- 'ɛ 'bɛ 'kunle-.²⁷ Mɛɛ 'la zan mu -o 'ŋ 'sɔɔnnii mu 'le 'bhɛɛ- waa -a zi 'bhii- 'ŋ klɛ -o ta -bhlerŋbe 'le, -ka nu 'mu -le, 'bhɛɛ- 'ka -o 'kɛn dɛ 'ŋ 'yɛ ma -gɛ.»»

ZESU A YE 'E 'LɛYANYRɛ ZERUZALɛMU

Zesu -yaa' -klanlanɛ plɛ winbwa- 'soofaline do 'kunyaɛ- nɔɔ-

(Matie 21.1-11; Maki 11.1-11; Zaan 12.12-19)

²⁸ Zesu 'yanle- 'bɛ -jan mu 'ɛ 'wolele, 'kee dɔle- -za- maa' 'ɛ -lɛɛ Zeruzalɛmu 'taa 'ɛ ta.²⁹ -O bhɔle Betifaze 'pegee Betani -wa mu 'ɛ -din, -o -yaa vlɛ gɔɔn 'la sii *Olivi diiŋ* vlɛ gɔɔnɛ- 'bɛ -din bhla 'la ba, 'kee- yaa -klanlanɛ plɛ winbɔle -o -lɛɛ.³⁰ -E pe 'mu ni dɔɔ: «-Ka ge -kɔɔ' 'lɛɛ -wa 'nɛ 'la bɛ -a ta. 'Ke 'ka =bhwa -a kɔɔ-, 'ka nu -soofaline do -yɛle' yele -yri diiŋ do ma, mɛɛ -bhɛɛke' do 'kpɔ 'laa 'sanle- -lido' -a ta. 'Kaa- 'plo- -yri 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -ka nu 'kele-.³¹ 'Ke mɛɛ 'la 'ka 'lɔɔkpaa- dɔɔ 'kaa-

'plo- zii' -mela ma, -kaa pe 'bɛ zan ni dɔɔ: «Mɛɛzan maza -o -a ma.»»

³² -Yaa' *winbɔwo mu 'ɛ -o gele, 'ke -o -za mu 'ɛ 'kɛn 'lɛɔle yele- 'bhii- Zesu -o 'kpeelɛkaan gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.³³ -O -yaa -soofaline 'ɛ 'plo- zii' bhla 'la ba, 'ke bɛ zan mu -o -lɔɔkpale dɔɔ: «-Mɛle =kla 'bhɛɛ 'ka -o 'yee- -soofaline 'lɛɛ- 'plo- zii' ɛɛ?»³⁴ -O pe 'mu ni dɔɔ: «Mɛɛzan maza -o -a ma.»»

Zesu =saan 'soofaline 'ɛ ta -a ge bhla 'ɛ zi Zeruzalɛmu -wa 'ɛ ta

³⁵ 'Bɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke -o nule- -soofaline 'ɛ 'le Zesu ni. -O -waa' dunɛ- mu 'ɛ 'ke =klaa 'bɛ kpoo ta, 'bhɛɛ- 'ke -o Zesu 'sanle 'bɛ ta.³⁶ -Soofaline 'ɛ 'yaa- ge 'zi Zesu 'le, 'bhɛɛ- mɛɛ mu 'ɛ =yaa waa dunɛ- -gbɛnɛ mu 'ɛ 'piila- 'zi -a -lɛɛ zi 'ɛ 'lii.³⁷ -O bhɔle Zeruzalɛmu -din bhla 'la ba, 'ke -o kan zi 'la 'bɛ 'yaa- kan Olivi diiŋ vlɛ gɔɔn 'ɛ -din, 'ke zrukpa' -gbɛnɛ do zinale -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'kɛn ta, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'sɔle- maza mu 'la 'kɛn =kla -o -yɛ ma, 'ke -o 'bɛ 'pubɔle 'mu 'kɛn ma.³⁸ -O -yaa pe 'zi dɔɔ:

«-Bhlerŋbe 'la -yoo zan Mɛɛzan -Waanbhaa' 'tɔ 'yi, bhaa -Waanbhaa' 'a -dɔɔɔ!»

«Bhaa yilabla klɛ lafle' 'yi, 'bhɛɛ- 'tɔɔbhɔleya bo laanima -Waanbhaa' ni.»

³⁹ *Farizi mu* 'ke mu 'la 'yaa- -zamaa' 'ɛ 'pler-, 'mu pe Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, -a pe 'yaa- -klanlanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ -woo taga.»⁴⁰ 'Bɛ 'yi, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni 'kaa: «'Mi pe 'ka ni dɔɔ 'ke -woo tagaa-, kpoti mu nu -wɛle' 'egɔɔle.»

Zesu -o wisi' zii' Zeruzalɛmu -wa 'ɛ ta

⁴¹ Zesu 'bhɔle- Zeruzalɛmu -wa 'ɛ -din, 'bhɛɛ- -a -yɛk- pale -a ma, 'kee- wisile -a ta.⁴² -E pe dɔɔ: «'Ee, Zeruzalɛ- mu! -Za 'la 'bɛ sɔ yilabla 'nale 'e ni, 'kee =yaa sɔ 'bɛ dɔle- -zɔn bi. 'Duŋ- -a gaanle -o 'e 'lɛɛ, 'yaa sɔ -a yele-.

⁴³ 'Bɛ yi -o zan bhɔle, 'e 'sɔɔnnii mu nu 'fɛgwɛ- mu dɔle 'e zi, 'bhɛɛ- 'mu nu 'yaa- -wa 'ɛ 'kunle-. -O nu 'mlingole 'e zi, 'bhɛɛ- -o nu 'e ta mu 'ɛ 'yɛrɛbatɛdɔle yɛkɛn- =nɔɔ.

⁴⁴ -O nu 'yaa- 'fɛ mu 'ɛ 'kɛn 'wile- 'fenfen, 'bhɛɛ- -wa -dwa vlɛ mu 'la 'le 'mu do 'kpɔ 'kpaale- laa nu bole- 'eke- ta. 'Bɛɛ- -o nu 'yaa- -wa 'ɛ ta mɛɛ mu 'ɛ 'kɛn dɛle, -amasrɔyi -Waanbhaa' =nwa bhɔle 'e ba 'waati 'la ba, 'yaa 'bɛ 'waati 'ɛ 'yidɔle!»

Zesu -ja 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ -gbinle' -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la

(Matie 21.12-17; Maki 11.15-19; Zaan 2.13-22)

⁴⁵ Zesu -ja wlale -*Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ɛ =la, 'kee 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ -gbinle' 'sanle.⁴⁶ -E pe -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'a =pia -yaa' 'Sewɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: «'An 'fɛ 'ɛ nu klɛlɛ 'seriwo 'fɛ -la -le, 'duŋ- 'ka mu 'a =kla 'ke -faannii' mu gaan 'fɛ 'le!»»

⁴⁷ 'Yi 'oo yi, Zesu 'yaa- mɛɛ mu daan -*Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ɛ =la. 'Bɛɛ- 'sraka 'lɛna- kunlii mu 'ɛ 'pegee 'Tonj daan mu 'ɛ 'bhɛɛ- Zuufu mu -lɛɛ mu -gbɛnɛ mu 'ɛ 'mu 'yaa- Zesu dɛyɛ -la -glin 'zi.⁴⁸ 'Duŋ- -wa klɛ gɔnɛ-

'la gbɛɛn- 'bhɛɛ- -wa kun, waa -yaa 'bhe dɔ; -amasɔyi Zesu 'wojan- mu 'ɛ 'bhe mu mɛɛ mu 'ɛ 'kpen zru 'ɛ =kwan, 'bhɛɛ- -o 'kpen 'yaa- -o 'trɔnkpa zii' -a ni.

Zesu a -gbɔɔya' 'ɛ da 'naa- -a ma ɛɛ?
(Matie 21.23-27; Maki 11.27-33)

20 -Yrekpaa' do, Zesu 'yaa- mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi 'bhɛɛ- -e -yaa -Waanbhaa' -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo zii' -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la 'waati 'la ba, 'ke 'sra-ka 'lɛna -kunlii mu 'pegee *'Tɔŋ daan mu 'ɛ, 'bhɛɛ- Zuu- fu mu a 'gwlaan gbɛlaan mu 'ɛ 'nule 'tɛnɛ- -a ma. ²'Bhɛɛ- -wa -lɔɔkpaa dɔɔ: «'E -za mu 'la klɛ 'zi, -dele pe 'e ni dɔɔ 'yoo- klɛ ɛɛ? 'Bhɛɛ- -dele -o klɛ 'sɛŋ =naa 'e ni ɛɛ?» ³'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Mi -o zan 'ka mu -lɔɔkpale 'ezin- dɔɔ: ⁴-Ka 'bhe zikpa' 'ŋ ni, -dele Mɛɛ Wiifɛ' Mi Zaan 'winbwa- mɛɛ mu 'wiifɛyɛ nɔɔ- -yi ba, -Waanbhaa' taa- bhaaplɛŋ mu ɛɛ?» ⁵'Bhɛ 'yi, 'ke -o zaabɔɛ 'sanle 'eke- plɛŋ- dɔɔ: «'Ke 'wa =pia -a ni 'kaa «-Waanbhaa' -le 'a 'winbwa-», -e nu 'o 'lɔɔkpale dɔɔ -mɛla ma 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'laa -kɔɔ' 'kpale- -a -yi ɛɛ? ⁶'Bhɛɛ- 'ke 'wa =pia dɔɔ mɛɛ mu -le 'a 'winbwa-, -kɔɔa' mɛɛ mu 'ɛ nu -kɔɔ' dɛyɛ -glinɛ' kpoti 'le. -Amasɔyi -o 'kpen 'kpale- -o -a -yi 'bhii- Zaan -o 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do 'le.» ⁷'Bhɛla- -yile, 'ke -wa pele- dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan 'a 'winbwa- 'o mɔɔ laa 'bhe zan 'ɛ dɔɔ.» ⁸'Bhɛ 'yi, 'ke Zesu 'a 'lɛkunle -o ni dɔɔ: «'Dun- 'kee- =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, 'mi 'ezin-, mɛɛ 'la zan -za mu 'lɛɛ- klɛ 'sɛŋ =naa 'mi ni, 'naa nu 'bhe zan 'ɛ 'tɔkanɛ 'ka ni.»

-Drɔɔ gba la yewonɛ 'yɔɔ- mu ma -gɔɔ
(Matie 21.33-46; Maki 12.1-12)

⁹'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu -gɔɔn 'lɛɛ- 'bhe ɔɔɛ 'sanle mɛɛ mu 'ɛ ni, 'bhɛɛ- -e pe -o ni dɔɔ: «Mɛɛ do -drɔɔ gba do -kpaa, 'bhɛɛ- -ya gbɛkpaa- yetanɛ mu 'kɔɔ-. 'Bhɛ blaɛn, 'kee- gele- 'taa do ta, 'bhɛɛ- -e =mwa 'bhe =nɔɔ ye. ¹⁰-Woo 'bhe 'yi bhe, -drɔɔ bhaa 'kan bhla 'ɛ 'bhɔɔɛ-, 'kee- -yaa' 'fɛ =la yewonɛ mu 'ɛ do winbɔɛ -yaa' gba 'ɛ ta yetanɛ mu 'ɛ zi, -yaa' pɛ -drɔɔ bhaa 'si zayi'. 'Dun- 'woo- yetanɛ mu 'ɛ -o -yaa' yewonɛ 'ɛ =kwan, 'bhɛɛ- -wa tafia=; 'bhɛɛ- -o -ploola -a ma -a 'kɔɔflɛŋ- 'le. ¹¹'Bhɛ blaɛn, 'ke -drɔɔ gbazan 'ɛ -e -yaa' yewonɛ 'ɛ 'bhɛɛke do winbɔɛ yetanɛ mu 'ɛ zi ezin-. 'Dun- 'bhe 'bhɔɔɛ- -o ta, 'ke -o 'bhe tafɛle 'ezin-, -o 'bhe -zwanwoa, 'bhɛɛ- 'ke -o 'ploole 'bhe 'kɔɔflɛŋ- 'ɛ ma. ¹²'Bhɛ blaɛn, 'ke 'yee- -drɔɔ gbazan 'ɛ -e -yaa' yewonɛ mu 'ɛ yaga mi winbɔɛ -o ta 'ezin-. -O 'bhe madingwa, 'ke -o gele- 'bhe blinɛ gba 'ɛ bhlemazi. ¹³'Bhɛ blaɛn, 'ke gbazan 'ɛ -ya pele- dɔɔ: «'An klɛ 'nale- -a ma ɛɛ? 'Nɔ nu 'ŋ gbe bhe do 'la -za sɔ 'ŋ ni 'egbɛnɛle 'bhe winbɔɛ -o ta, -dɔɔke' -o nu -gasikpale 'bhe 'lɛɛ oo.» ¹⁴'Dun- 'woo- yetanɛ mu 'ɛ -o -yrekpale 'bhe ma, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Mɛɛ 'lɛɛ- 'bhe -le nu klɛɛ gbazan 'ɛ 'le boolazi -a dɛ gale blaɛn. -Ayile -kɔɔ' 'a dɛ, 'bhɛɛ- -drɔɔ gba 'ɛ bo -kɔɔ ni.» ¹⁵'Bhɛla- -yile, 'ke -wa 'kunle, 'bhɛɛ 'ke -o gele- 'kele- gba 'ɛ -zanta', 'bhɛɛ- 'ke -wa dɛɛ-» Zesu -zamaa' 'ɛ 'lɔɔkpaa- dɔɔ: «'Ka mu 'kpee ma, gbazan 'ɛ nu -mɛ za -la klɛɛ 'woo- yetanɛ mu 'ɛ ni ɛɛ? ¹⁶'Nɔ bhe, -e nu 'woo- yetanɛ mu 'ɛ 'kpen dɛɛ, 'bhɛɛ- -e -drɔɔ gba 'ɛ gbɛkpa yetanɛ mu -bhɛɛke' mu 'kɔɔ.»

Mɛɛ mu 'ɛ -o 'bhe -jan 'ɛ 'male- 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Ee, bhaa 'bhe 'yansi za 'ɛ 'kan 'o ma 'egbɔɔnle.» ¹⁷Zesu 'ɛ 'yrekpale -o ta frii, 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ: «-Waanbhaa' a -jan 'lɛɛ-, 'bhe 'yi -o 'nale- -a ma ɛɛ? 'Bhe -jan 'ɛ 'yele- gɛ: «'Fɛdɔ- mu 'ɛ -woo -bangwa vlɛ 'la 'yi 'bhɛɛ- -wa -blinna, 'bhe -le =kla 'fɛgwɛ- 'ɛ gaan -la vlɛ -kpun- -gbɛnɛ 'gbu 'ɛ.»»

¹⁸«'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -balaa' 'yee- vlɛ 'lɛɛ- ta, 'bhe zan ma diiŋ nu golɛ. 'Bhɛɛ- 'kee- -balaa' mɛɛ 'la zan ta, -e nu 'bhe zan 'wiile-»

'Nisra gbawoza
(Matie 22.15-22; Maki 12.13-17)

¹⁹'Bhe 'waati do 'kpɔ 'ɛ ba, 'Tɔŋ daan mu 'ɛ 'pegee 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'yaa- zi 'bhii- -o Zesu 'kun. -Amasɔyi -wa 'yaangwa- 'bhii-, Zesu -gɔɔn 'ɛ =bwa 'wo -la ma. 'Dun- -o -yaa -gbɛlaan 'zi -zamaa' 'ɛ 'lɛɛ. ²⁰-A 'san 'bhe yi 'ɛ ma, -o -yaa Zesu 'klɔsikon zii' 'bhe klɛza mu 'ɛ ma. -Ayile 'ke -o mɛɛ mu winbɔɛ -a zi. 'Bhe mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- mu 'gbu klɛ 'zi mɛɛ -lɛɛle' mu 'le -dawli' ma. 'Bhe mu -ja ɔɔɛ -a -la, 'kooko- 'mu sɔ -a 'kunle -a 'gbu 'liiwli- ma. 'Bhɛɛ- 'ke 'mu 'a =kwan 'mu sɔ gele- 'kele- 'kitikan mu 'ɛ 'pegee -waa' -janmatii 'ɛ ba. ²¹-Ayile 'ke -o nule- Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'O Daan mi, 'wa 'yaango- dɔɔ 'ɛ 'yoo- -jan 'la 'wo zii' 'bhe 'pegee 'yoo- mɛɛ daan mu 'zi 'ke -za 'la 'le, wlan -le 'mu 'kpen 'le. 'Yaa mɛɛ bago, 'bhɛɛ- -e -Waanbhaa' a zi 'ɛ 'bhɛɛ- daan wlan 'gbu ma kpataakpa. ²²'Woo -za do -yilɔɔkpale 'e ma doo: -Kɔɔa' 'tɔŋ- 'ɛ ta, -kɔɔ' sɔ taa- -kɔɔ' 'laa sɔ *Romɛ mu 'ɛ -waa' -bhɛŋgbe -gbɛnɛ Sezaa a 'nisra 'ɛ gbawole ɛɛ?» ²³'Dun- Zesu waa -dawli' maza 'ɛ dɔɔɛ, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka nu -gɔɔli' 'tanɔbha do 'le 'ŋ ni doo.» ²⁴-O nule 'bhe 'tanɔbha 'ɛ 'le -a ni, 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ: «-Dela ngblo lii 'pegee -a 'tɔ yɔɔndɛle -gɛ ɛɛ?» -O 'kpen pe dɔɔ: «Romɛ mu a -bhɛŋgbe -gbɛnɛ 'bhe -le 'kele-» ²⁵'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ke -yoo 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kɛla 'bhe -o Sezaa a pɛ -o 'le, -ka 'bhɛɛ- gbawo 'bhe ni, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' a pɛ -o 'kɛla 'le -ka 'bhe 'na 'bhe ni.» ²⁶'Ali- 'woo- mɛɛ mu 'ɛ waa 'sɔɔɛ- Zesu 'kunle 'bhe 'gbu 'liiwli- 'ɛ ma. Drɔɔn' -a wojan mu 'ɛ -yoo -lii bhaala -o ma. -Ayile waa 'sɔɔɛ- -jan 'kedo- 'kpɔ 'wole, 'bhɛɛ- -o tagale =bwa.

Mɛɛ bweza gale ba
(Matie 22.23-33; Maki 12.18-27)

²⁷-O -yaa mɛɛ 'ke mu sii *Saduse mu, -o 'si ta waa -yaa -o kpa mɛɛ bweza gale ba 'ɛ 'yi. -O -yaa pe dɔɔ 'ke mɛɛ -gaa 'ke -za 'kpen =yaan. -Yrekpaa' do, -o 'ke mu -o mabɛɛna Zesu -din, 'ke -o 'bhe 'lɔɔkpale dɔɔ: ²⁸«'O Daan, Moizi 'a yɔɔndia- -yaa' 'tɔŋ 'sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: 'Ke mɛɛ do =kla 'ke 'siele-, 'bhɛɛ- 'ke -ya na -twa -a blaɛn, 'bhɛɛ- 'ke yaa -nɛ 'yale- 'bhe ta. -A gaanzidɔ dɔ 'ɛ 'gwlaan- 'ɛ 'bhe 'a na yalaa'. 'Ke 'bhe =kla bhe, 'ke 'bhe -nɛ mu 'la =yaa -a na ta, 'mu nu klɛɛ 'bhii- -a 'gbu 'kpee 'yi mu.» ²⁹'Bhe 'laa 'sanle- bhaama, nɛnɛnɛ- ma 'gwlaan- 'srwapɛ- -yaa. -O -lɛɛ mi 'ɛ 'bhe le 'la =sia 'bhe 'laa -nɛ 'srɔɔwole 'bhe ta, 'bhɛɛ- 'bhe =kla 'ke 'siele. ³⁰'Bhe gaanzidɔ dɔ 'ɛ, 'bhe glaɛnle 'ɛ =sia, 'bhe 'laa -nɛ 'srɔɔ-

wole -a ta, 'bhεε- 'ke 'bhε gale-. -A gaanzidɔ dɔ yaga mi 'ε, 'bhε =kla 'yee- kɛgbɛya do 'kpɔ 'ε 'yela- gbεεn-.
 31 'Woo- nεεnε- 'gwlaan 'srwapɛ- -o 'kpen 'yee- le 'ε 'yalaa do do, 'bhεε- -o 'kpen =kla 'ke 'siele- do do 'ke waa -nε 'srɔwɔ- -a ta. 32 -O 'kpen gale bla, 'ke 'yee- le 'ε 'gbu klεle- 'ke 'siele 'ezin-. 33 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke gbaa mu -bwela gale ba yi 'la 'le, 'woo nεεnε- ma 'gwlaan- 'srwapɛ- 'ε -o -de 'gbu -la na nu klεle 'yee- le 'ε 'le εε?»
 34 'Bhε klεle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «Gwlenna yaale -o 'gwlaan- mu 'pegee le mu plɛn- 'drunyan 'lεε- 'bhεε- -yi. 35 'Dun- 'ke -Waanbhaa' 'a 'lɛdulaa dɔɔ mεε 'la zan mu bwe gale ba, 'bhεε- 'drunyan 'la 'bhε -o zan -o bo 'bhε 'yi, waa nu le mu nalε gwɛn ni, 'bhεε- 'gwlaan- mu laa nu le 'silε-. 36 Waa nu 'sɔɔ- gale- -li, 'bhεε- -o nu klεle 'bhii- -Waanbhaa' a -mlεkε' mu 'ε gbεεn-. -O nu klεle -Waanbhaa' -nε mu 'le, waa nu gale -li -titi, -amas- rɔyi -o -bwela gale ba. 37 *Moizi 'a =pia kpataakpa dɔɔ gbaa mu nu bwele gale ba. -Yaa' 'sεwε 'ε 'yi yrε 'la -yri lunε- 'ε ba janwo, Moizi Mεεzan -Waanbhaa' -siila dɔɔ: *Abraamu a -Waanbhaa', 'bhε 'pegee Izaki a -Waanbhaa', 'bhεε- Zakɔbu a -Waanbhaa'*. 38 -Amasrɔyi, -Waanbhaa' -o 'ke mεε -yrε male mu a -Waanbhaa' -la -le, 'bhεε- yaa -o 'ke gbaa mu a -Waanbhaa' 'le. 'Bhεε- mɔkpen' -o 'mu 'yrε ma -Waanbhaa' -yrε 'yi.» 39 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'Tɔɔ daan mu 'ε 'ke mu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'ε 'swa- -jan 'ε zikpale -o ni 'elrele.» 40 -A 'san 'bhε ma, yaa dɔɔ -o do 'kpɔ 'kpee 'ke 'bhε -za 'ke- do- 'kpɔ 'yilrɔkpa -a ma 'ezin-.

Mεε -Bhee Mi -kpɔɔɔ Krisi 'ε yaa -o 'ke Davidi 'nranε- 'te 'le
 (Matie 22.41-46; Maki 12.35-37)

41 Zesu pe 'woo- 'Tɔɔ daan mu 'ε ni dɔɔ: «-Mela ma 'bhεε- mεε mu 'ε -wa pe 'zi dɔɔ Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi -o 'ke Davidi 'nranε- -la -le 'te εε? 42 'Bhεε- 'dun-, Davidi 'gbu 'a =pia- -yaa' 'Srokpa 'sεwε 'ε 'yi dɔɔ: «*Mεεzan -Waanbhaa' 'a =pia 'an Mεεzan ni dɔɔ: Nu yala- 'η -din 'tɔɔɔ ma yaayrε 'ε =nɔɔ.*»
 43 'Sani- 'mi yan 'ε -sɔɔɔnnii' mu 'ε kpaalele 'ε gaan =la.»
 44 «'Ke Davidi 'gbu Mεε -Bhee mi Krisi 'siila- dɔɔ -yaa' Mεεzan. 'Bhεε- -ε sɔ klεle- -a -nranε 'le 'nale- -a ma εε?»

Zesu mεε mu 'ε 'kpeelεkan zii' 'Tɔɔ daan mu 'ε ma
 (Matie 23.1-36; Maki 12.38-40)

45 -Zamaa' 'ε 'kpen 'yaa- -o 'trɔnkpa zii' Zesu 'ni 'waati 'la ba, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: 46 «-Ka 'ka 'yrεkpa 'ka 'gbu ba 'Tɔɔ daan mu 'ε ma. 'Kaanle- sɔ -o ni dunε- gbɔɔn mu 'le -o ta -wa 'kpee -kpan mu 'ε ta, 'bhεε- -wa zi 'bhii- mεε mu -o -lɛdɔ- -a ma, 'bhεε- 'mu -o 'pubɔ-. 'Ke -o -wlaa *Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la, 'bhε 'pegee 'feti klεyrε -gbεnε mu 'ε =nɔɔ, zilεε- yaake mu 'ε 'mu -la 'sile- sɔ -o ni. 47 -O glaanle mu 'ε 'kɔɔpε- mu 'ε 'kpen yan -dawlɛ' ma. 'Bhεε- -o mɔ -waa' 'seriwole 'ε zi, 'kooko- -woo 'gbu zrɔn mεε mu -yrε ta 'bhii- mεε wlan mu. 'Bhεla- -zεεle, -o ta 'kiti 'ε 'bhε 'yɔɔ- nu -yiyale mεε -vin mu 'ε 'mu a pε 'kiti 'ε ni -Waanbhaa' ba.»

Glaanle do a -gɔli' 'naza- -Waanbhaa' ni
 (Maki 12.41-44)

21 Zesu 'yaa- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la 'waati 'la ba, -naflo zan mu 'ε -yaa -gɔli' bɔ 'zi -gɔli' bɔ -koonε 'ε 'yi; 'bhεε- -ya nɔɔblo -lawɛnle 'ke -yoo yele-. 2 'Bhεε- 'kee- glaanle 'kɔɔflɛnzan do yele-, 'ke 'bhε -o zan -gɔli' 'tanɔɔba piinε- plε bɔɔle 'yee- -koonε 'ε 'yi. 3 -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ glaanle 'lεε- -gɔli' yεkε- 'la =bwa -gɔli' bɔ -koonε 'ε 'yi, 'bhε 'yiya- mεε -vin mu 'ε 'mu -gɔli' yεkε- 'la =bwa 'bhε ni. 4 -Amasrɔyi 'woo- mεε mu 'ε -o maza laa -yaa -li -gɔli' 'la ma, -o 'bhεε- =bwa -koonε 'ε 'yi. 'Dun- 'yee- glaanle 'lεε- -yaa' 'kɔɔflɛnɔɔ 'ε 'yi, -ya 'tɔɔta- -gɔli' -vin sanε- 'ε 'bhεε- =bwa -koonε 'ε 'yi.»

Zesu -o -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'wiza- -lεεjanwo 'zi
 (Matie 24.1-8; Maki 13.1-8)

5 Zesu a -klanlanε mu 'ε 'ke mu 'ε 'yaa- -balɔ klε 'zi -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'bhε dɔɔgbɛya 'ε ta. -O -yaa -o -lεkpa' zii' -a -lreɔgbɛya 'ε ma, 'bhε 'pegee -wa -dwa vlε -lrele' mu 'la 'le, 'bhεε- -a -la 'srakagɔpε -lrele' mu 'ε. -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: 6 «'Ka 'yrε -o 'fε -gbεnε 'la ma -gε bhe, -o nu -a 'kpen 'wilε- -yrεkpa' do. 'Ali- -wa -dwa vlε -kpuɔ mu 'la 'le, 'mu do 'kpɔ 'kpaale laa nu bole 'eke- ta. -O nu 'mu 'kpen 'klaalε-.»

-Klɔɔɔ mu 'la nu klεle 'drunyan 'yan yi 'ε 'lεε
 (Matie 24.3-14; Maki 13.3-13)

7 Zesu a *-klanlanε mu 'ε -wa -lɔɔkpa dɔɔ: «'O Daan mi, 'bhε -za 'ε nu bhɔɔle 'waati 'ε -dela ba εε? 'Bhεε- 'bhε -za mu 'ε 'ke -o klε bhla =bhwa 'waati 'la ba, 'o nu 'bhε 'yaangolε -tɔɔmasie 'ε -dela ma εε?»

8 -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrεkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'kooko- mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa 'ka 'yini-. -Amasrɔyi mεε -bebe nu 'mi 'tɔ 'ε 'kpaɔle- -o 'gbu ma 'bhεε- -wa pe dɔɔ: «'Mi -le 'ke Mεε -Bhee Mi Krisi 'ε 'le, 'mi 'an pε 'waati 'ε =bhwa' 'Ka 'laa dɔɔle -o zi. 9 'Ke 'ka gwɛdanwli mu -maa 'waati 'la ba, 'bhε 'pegee 'ke mεε mu wɛnle -saan -o -lεε mu ma 'klεn -bebe 'yi, 'ka 'laa -gɔɔlaanle'; 'bhε -za -gɔɔn mu 'ε 'mu -le nu 'sɔɔ- bhɔɔle- 'elwale 'pe. 'Dun- 'bhε 'laa nu klεle 'drunyan 'yan 'waati 'ε 'le.» 10 'Bhεε- Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Si do nu gwɛdanle 'si 'bhεεke do ba; 'bhεε- -bhɛnɔɔ do a 'klεn 'yi mu nu gwɛdanle -bhɛnɔɔ do a 'klεn 'yi mu ba. 11 'Trε nu bεenle yrε 'ke mu nɔɔ-, 'bhε 'pegee -gu -gbεnε mu, 'bhεε- ga -yɔɔ- -gɔɔn mu 'la -woo -yivlin' mεε 'srε ma, 'mu 'kpen nu baalε bhaaplɛn mu ta. Mεε -gɔɔlaan ma pε mu 'pegee -tɔɔmasie -gbεnε mu nu 'pwelε- lafle' 'yi.»

12 «'Dun- 'sani- 'bhε -za mu 'ε klεle plɛn-, -o nu 'ka 'kunle- 'bhεε- -o -yrɛnkpa' 'ka ta. -O nu 'ka 'kitikanle Zu- ufu mu daanfε' mu 'ε =la, 'bhεε- -o nu 'ka bɔɔle -kaso 'yi. 'Mi 'tɔ 'ε -zayi', -o nu gele 'ka 'le -bhɛnɔɔ mu 'pegee mεε gɔɔlaan mu ba. 13 'Ke 'bhε yi 'ε =bhwa, 'ka nu 'sɔɔle- 'mi 'an -Jan 'Nrallε- 'ε 'wole 'bhε mεε mu 'ε ni. 14 'Ka nu 'ka 'gbu ta jan 'ε 'wolε- gɔɔnε- 'la gbεεn-, 'ka 'laa 'bhε

yienkanle 'elwale 'pe. ¹⁵ -Amasroyi 'mi 'gbu nu yikan' ma -jan 'kpale- 'ka 'lii, 'bhεε- 'ka 'sɔɔnnii 'kedo- a -jan 'laa nu 'sɔɔle- 'ka 'kunle, 'bhεε- -e zaabɔ 'ka 'le ma. ¹⁶ 'Ali- 'ka 'yape- mu oo, 'ka nεεnε- mu oo, 'ka 'yiεnii mu oo, 'bhεε- 'ka 'bhεgwlen- mu 'gbu nu 'ka 'nale- mεε mu ni, 'bhεε- 'mu 'ka -bebe dε. ¹⁷ 'Ka ven nu 'sile- mɔkpen' yin -lii, 'mi 'tɔ 'ε -zayi'. ¹⁸ 'Dun- 'ka 'winbhe- do 'kpɔ 'laa nu gole a ba. ¹⁹ -Ka 'woo- -yren mu 'ε 'yikun: -amasroyi 'ke 'bhe =kla, 'ka nu 'sɔɔle- 'ka 'gbu 'si 'ε gole- -za 'yi 'bhεε- gbεen-.»

Zesu -o Zeruzalemu -wa 'ε 'wiza- 'ε -lεεjanwo 'zi 'ezin-
(Matie 24.15-21; Maki 13.14-19)

²⁰ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'ka gwledan mu zenle =ya Zeruzalemu -wa 'ε zi 'waati 'la ba, -kaa 'yaango- 'bhii- -a -wi 'waati 'ε =bhwa -wa -din. ²¹ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke mεε 'la zan mu =kla Zude 'kleen 'ε 'yi 'bhe bhla 'ε ba, 'bhe zan mu blasan-, 'bhεε- 'mu ge 'mu gaan 'mu 'lεε vle gɔɔn mu 'ε 'yi ye. 'Bhεε- 'ke mεε 'la zan mu -o Zeruzalemu -wa 'ε 'kpee, 'bhe zan mu ge 'mu gaan. 'Bhεε- 'ke mεε 'la zan mu =kla 'bhe mu ba gba la, 'mu 'laa 'pele- dɔɔ 'mu 'nule -wa la. ²² -Amasroyi, -Waanbhaa' nu 'bhe yi mu 'ε klele -yrenkpa' yi -gbene mu 'le bhaapleɲ mu ta; 'kooko- -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'ε -jan mu 'la =woa 'elwale gban -sɔ 'mu 'lεsɔ-. ²³ 'Eel! Le mu 'la kpele nu klele, 'bhe 'pegee le mu 'la 'nε mu nu klele -yɔn ma 'bhe 'waati 'ε ba, 'mu 'nise- -yren mal! -Amasroyi 'trebhɔ -gbene nu klele 'kleen 'ε 'yi, 'bhεε- -Waanbhaa' a zruplii- 'ε nu baale Izraeli 'si mu 'lεε- ta. ²⁴ -O nu -o 'ke mu dεle 'ke -gɔkunj' mu 'le, 'bhεε- -o nu gele -a 'ke mu 'le -kaso 'yi 'si mu 'la 'kpen 'laa -Waanbhaa' dɔ 'mu ba. 'Mu 'senj nu wolε 'ke Zeruzale- mu mu 'ε 'le, 'bhεε- -woo kle 'ke -o gaan -la pε mu 'le, 'sani -o 'waati yeke- 'la -dwa -o ni 'bhe 'yanle- pleɲ-.»

Bhaapleɲ Gbe 'ε 'nuz-
(Matie 24.29-35; Maki 13.24-31)

²⁵ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ka nu -tɔɔmasie mu yele -yretεbhe 'pegee mle 'bhεε- mleklenne mu 'ε 'yi. 'Bhεε- 'tre ta -ge, -gblaan nu 'klale- mεε mu 'ε 'kpen 'yi, wεyi- 'pegee 'bhe 'pɔɔ mu 'ε 'wegbeyā -gbene -gbene mu 'ε -zayi', 'bhεε- -o 'kpen blina- yien nu dɔle. ²⁶ 'Tre ta mu 'ε -o -gblaan gbε -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, -o 'ke mu nu gale 'ke -woo 'kpeeledaan -klɔɔ- -gɔɔn 'la nu 'tenle- -o ma 'tre 'lεε- 'kpen ta -ge 'mu ma. -Amasroyi lafle' 'yi pε -gɔɔ -gɔɔ mu 'ε -o nu bεenle. ²⁷ 'Ke 'bhe =kla 'te, mɔkpen' 'yre nu 'kpale- Bhaapleɲ Gbe 'ε 'nule- ma lafle' -gblen do ta, -yaa' -gɔɔya' 'pegee -a 'tɔɔbhɔleya 'ε 'le. ²⁸ 'Ke 'bhe -za mu 'ε klele -saan 'ka 'yre ma 'waati 'la ba, -ka 'ka ngblo -lawlen', 'bhεε- -ka 'ka zru dɔ 'egɔɔle, -amasroyi 'ka 'bheε bhla 'ε =bhwa 'ka -din.»

Mεε sɔ -za 'la daanle- figi diiɲ 'ε ma
(Matie 24.32-35; Maki 13.28-31)

²⁹ 'Bhe blaen, 'ke Zesu -gɔɔn do 'lεε- 'bhe bɔle- -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Ka figi diiɲ 'pegee -yri diiɲ -vin mu 'ε 'kɔsɔkun doo. ³⁰ 'Ke -o -laa 'tɔɔnle- -saan bhla 'la ba -o ta, 'kaa 'yaango- 'bhii- -o bhaa kle 'waati =bhwa 'ε -din

gban. ³¹ 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi bhe, 'ke 'ka 'bhe -za mu 'la bhe 'mu kleyre =ya 'waati 'la ba, -kaa 'yaango- 'bhii- *-Waanbhaa' a -bhleɲgbeya 'ε =bhwa -wa -din. ³² 'Mi pe 'ka ni wlan 'ε ni dɔɔ mεε 'la zan mu -o 'mu 'yre ma -zɔn -ge, 'sani- 'mu 'kpen gale pleɲ-, -za mu 'lεε- nu klele -o 'ke mu -yre ma. ³³ 'Lafle' 'pegee 'tre mu nu kanle, 'dun- 'an pε -jan mu 'ε waa nu 'kanle- -titi.»

Mεε 'kpeeleanza mu

³⁴ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele! 'Ka 'laa 'tolε- 'ke pεbhle -gbene mu 'pegee -wεen dε maza, 'bhεε- 'drunyan ta 'ngami mu 'ε 'kɔɔ, 'ka 'yri go 'ka 'gbu -za 'le, 'bhεε- 'bhe yi 'ε kla 'ka ba.

³⁵ Bhaapleɲ Gbe 'ε 'nu yi 'ε nu 'klale- 'drunyan ta mεε mu 'kpen ba blaale-, 'bhii- kaade yɔɔ kla kaa mu ba gɔɔnε- 'la gbεen- -yi ba, 'bhεε- -yoo 'kpen kun. ³⁶ 'Ka 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le, 'bhεε- -ka 'ka 'seriwo 'waati oo 'waati 'ε 'kpen ba. 'Kooko- fangandɔ 'ka ta, 'bhεε- klɔɔɔ mu 'la -woo zan bhe, 'mu kan 'ka ma 'egbɔɔnle, 'bhεε- 'ka ge dulale Bhaapleɲ Gbe 'ε 'yre =la.»

³⁷ 'Ke -yrekpaa' -yaa bhɔ, Zesu 'yaa- ge mεε mu daanle -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'ε =la, 'bhεε- yromazi, -e -yaa ge yile Olivi diiɲ vle gɔɔn 'ε 'wiij-. ³⁸ 'Bhεε- mεε mu 'ε 'kpen 'yaa- nu zrwanzɔ 'tutu -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'ε =la 'mu 'trɔnkpalε -a wojan mu 'ε =la.

ZESU DεYRE 'PEGEE -A BWEYRE GALE BA ZERUZALEMU

Zuufu -kunlii mu 'ε -woo 'dukpa zii' Zesu ma
(Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Zaan 11.45-53)

22 Zuufu mu 'ε 'yaa- 'bluu -pεε 'wlen kle bhle 'feti 'la kle lεε 'oo lεε, 'bhe 'yaa- zan bhɔle. 'Bhe 'feti 'ε 'yaa- 'ezin- Paki 'feti 'ε 'le. ² 'Sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'pegee 'Toɲ daan mu 'ε -o -yaa Zesu dεyre -glin 'zi, 'bhεε- 'dun- -o -yaa -gblaan 'zi waa mεε mu 'ε 'lεε. 'Dun-, waa -yaa zi 'bhii- -wa kle 'ke mɔkpen' -za dɔ -a 'yi, 'bhεε- mεε mu wlen -o ma, -amasroyi -o -yaa -gblaan 'zi -waa' 'si mu 'ε 'lεε.

Zuda Isikariɔti -o zan -dawli' 'kpale- Zesu gbε ta
(Matie 26.14-16; Maki 14.10-11)

³ -Setran' -za 'yɔɔ- =wlaa Zuda 'la -wa sii Isikariɔti 'bhe zru ba: -e -yaa 'dun- Zesu -a -klanlanε vu ta ple 'ε do 'le. ⁴ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'yee- Zuda -ja 'tenle- 'sraka 'lena mu -lεε mu 'ε 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'ε gooba mu -kunlii mu 'ε ma. 'Bhεε- -e -yaa nu 'sɔɔle- Zesu 'lenale -o ni gɔɔnε- 'la gbεen-, -o -bεɲgwa do 'bhe ma. ⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke -o zrukpaale Zuda 'a 'pelawoa dɔɔ 'bhe nu bhɔle -o ba, 'bhεε- 'bhe Zesu 'lena- -o ni 'bhe 'yi. 'Bhela- -yile 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ -o nu -gɔli' 'nale- -a ni 'bhe -za 'ε 'yi. ⁶ 'Yee- Zuda -dwa 'bhe =la. -A 'san 'bhe yi 'ε ma, -a gbε sɔ Zesu ta gɔɔnε- 'la gbεen- 'bhεε- -e 'bhe 'lena- Zuu- fu mu a -kunlii mu 'ε ni, -e yaa- 'bhεε- klegbeya 'ε -glin 'zi gaanyi', 'kooko- -zamaa' 'ε -za 'laa dɔ 'bhe 'yi.

Paki 'feti 'e ta pebhle

(Matie 26.17-25; Maki 14.12-21; Zaan 13.21-30)

⁷ 'Bluu -pɛɛ 'wɛn- kle bhle 'feti 'la 'ke -wa sii *Paki* 'feti 'e, 'bhe yi 'e =bhwa, 'bheɛ- -o -yaa nu -bhlaa gwɛn bhlonɛ- mu klɛɛ 'sraka 'le, 'bheɛ- -woo bhle 'yee- 'feti 'e ta pebhle 'e ba. ⁸ -Ayile, 'ke Zesu Pɛri 'pegee Zaan winbɔle -o -lɛɛ, 'bheɛ- -e pe 'mu ni dɔɔ: «-Ka ge -kɔɔ mu a pe 'feti 'e ta kpo 'e klɛ.» ⁹ Pɛri 'pegee Zaan pe -a ni dɔɔ: «=Ya zi 'bhii- 'o ge 'yee- kpo 'e klɛ 'naa- ma ɛɛ?» ¹⁰ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'bhɔle- 'te -wa 'e ta, 'ka 'le nu 'palɛ- mɛɛ do 'le, -yi gbɔ do -o -a wiinj-. -Ka gbaan -a zi, 'bheɛ- -ka ge wla -a wla 'fɛ 'e =la. ¹¹ 'Bheɛ- 'ke 'ka =wlaa 'bhe =la 'waati 'la ba, -kaa pe 'fɛzan- 'e ni dɔɔ: <'O Daan mi 'pe 'wo 'e 'lɔkpa dɔɔ 'yee- 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e -o nu -waa' Paki 'feti ta pele 'e 'bhlele- 'fɛkpee 'e -dela =la ɛɛ?» ¹² 'Ke 'bhe =kla, -e nu 'fɛkpee -gbɛnɛ do zɔɔnɛ 'ka ni, 'bhe -o 'sanɔgaso 'kpee do 'le laanima. Yilapɛ 'pegee yaapɛ, 'bheɛ- kpo klɛpɛ mu 'kpen -o 'bhe -la gban, 'ka nu -kɔɔa' kpo 'e klɛɛ 'bheɛ- =nɔɔ.» ¹³ Pɛri 'pegee Zaan gele, 'ke -o -za mu 'e 'kpen 'lɛɔɔle ye- 'bhii- Zesu 'a =pia -o ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. 'Bheɛ- -o -waa' 'feti ta kpo 'e =kla 'bheɛ- =nɔɔ.

Zesu 'pegee -yaa' -Klanlanɛ mu 'e -waa' -danɔma' Paki ta pe 'e 'bhle zii' 'eke- zi

(Matie 26.26-30; Maki 14.22-26; 1 Korinti 11.23-25)

¹⁴ Pɛri 'pegee Zaan 'yanle- -za mu 'e 'kpen 'lɛmagaan- le 'le 'waati 'la ba, 'ke Zesu 'pegee -yaa' *winbɔwo mu* -vin mu 'e 'nule, 'ke -o 'kpen 'yaale pebhle -tabali 'e zi, 'bheɛ- -o pe 'e =bhla 'eke- zi. ¹⁵ -O -yaa pe 'e 'bhle zii' 'waati 'la ba, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Nj 'yaa- -a zi 'egɔɔɔle 'bhii- 'mi 'pegee 'ka mu 'yee- 'feti 'lɛɛ- ta pe 'e 'bhle 'eke- zi, 'sani- 'ɲ -yɛɛnbhɛlele zisan; 'bhe yi 'e 'bhe -le =bhwa -zɔn -gɛ. ¹⁶ 'Dun- 'mi pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: 'Naa nu -a -bhɛɛke' 'bhlele- 'ezin- -li, 'sani- -a -tɔɔ- masie 'e 'lɛɔɔle plɛɲ- -Waanbhaa' a -bhɛngbeya -wa 'e ta.» ¹⁷ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'kee- -dɔɔɔ pɛyan- do 'sile, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'bhe ma, 'bheɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Kaa 'kun -gɛ 'bheɛ- 'ka 'kpen 'a 'ke 'mi do do. ¹⁸ -Amasɔyi 'naa nu -dɔɔɔ 'bhɛɛke 'mile- -li 'ezin- 'sani- -Waanbhaa' -bhɛngbeya yaa- yi 'e bhɔle plɛɲ.» ¹⁹ 'Bhe blaɛn, 'kee- 'bluu do 'sile, 'bheɛ- -e yanle -Waanbhaa' 'pubɔlele 'bhe ma, 'ke -ya takanle kpɔkɔpɔ. 'Bheɛ- 'kee- 'bhe 'kpale -o 'kɔɔ, 'bheɛ- -e pe dɔɔ: «'Mi 'gbu 'fle 'e 'yele- -gɛ, 'ɲ 'yela- na 'zi 'ka ni -gɛ. -Kaa bhle 'bheɛ- 'ɲ -za bo 'ka 'kpee.» ²⁰ -O yanle 'bluu 'e 'bhlelele, 'kee- -dɔɔɔ pɛyan- do 'e 'sile, 'bheɛ- 'ke -ya pele- -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Waanbhaa' *-bhoolaya dɛɛ 'la -dwa bhaaplɛɲ mu 'pegee 'yee- plɛɲ-, 'bhe ma -tɔɔɔmasie -le 'ke 'ɲ yiɛn 'la 'klalaa- 'ka mu ma 'bhe 'le.»

²¹ «'Dun- -ka 'ka 'yɛkpa -gɛ, mɛɛ 'la zan -o 'ɲ 'na zii' 'ɲ 'sɔɔnnii mu 'e ni 'bhe zan -o -kɔɔ' 'plɛɲ- -tabali 'lɛɛ- zi -gɛ. ²² Wlan 'e ni, *Bhaaplɛɲ Gbe 'e nu klɛɛ 'ke siele' 'bhii- -Waanbhaa' a 'lɛdulaa gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. 'Bheɛ- 'dun-, mɛɛ 'la zan -a 'lɛna zii' -dawlɛ' ma -a -sɔɔnnii' mu ni, -klɔɔɔ- -o 'bhe zan ma!» ²³ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke -woo

'eke- -lɔkɔpale 'sanle -o ba mɛɛ 'la 'yaa- nu 'bhe -za -glɔɔn 'e klɛɛ 'bhe ma.

Zesu a -klanlanɛ mu 'e pe dɔɔ -de 'gbu -le -o 'kpen ba mɛɛ gbɛɛn 'le ɛɛ?

²⁴ Zesu a -klanlanɛ mu 'e -o zaabɔle -saan 'eke- plɛɲ- dɔɔ -o -de 'gbu -le -o ba mɛɛ gbɛɛn 'le ɛɛ. ²⁵ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Trɛ 'lɛɛ- ta -gɛ, -bh- lɛngbe mu 'e 'kpaale- -o waa 'klɛɛn 'yi mu 'e 'wiinj- fan- gan- -la ma. 'Bheɛ- fanɔnɔn- -o mɛɛ 'la zan mu 'kɔɔ, 'bhe mu -o -a zi 'bhii- -o 'mu 'sii- <-Za 'wlan klɛ mu» ²⁶ 'Dun- 'ka mu laa klɛɛ 'bhe gbɛɛn-. Dɔɔɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan -o 'ka ba mɛɛ gbɛɛn 'le, 'bhe 'bhe 'gbu 'kun 'bhii- ma- trunɛ. 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan -o 'ka 'lɛɛ mi 'le, 'bhe zan klɛ 'kaa- yewonɛ 'le. ²⁷ 'Bheɛ- 'woo- mɛɛ plɛ 'lɛɛ-, -o de 'gbu -la gbɛɛn -yiyi': mɛɛ 'la zan -o pebhle 'zi taa- mɛɛ 'la zan -o pele 'e 'na zii' -a -vindo' mi ni ɛɛ? Mɛɛ 'la zan -o pe 'e 'bhle zii' 'bhe -le 'laa -le ɛɛ? 'Bheɛ- 'mi 'dun- -o 'ka 'plɛɲ- -gɛ 'bhii- 'kaa- yewonɛ! ²⁸ 'Bheɛ- 'mi 'pegee 'ka mu -le -yɛɛn mu 'e =bhla 'eke- zi -gɛ yi 'oo yi. ²⁹ 'Bhe klɛgbeya do 'e 'yi, 'ɲ Dɛ -yaa' -bhɛngbeya -wa 'e =kla 'mi a pe 'le gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'mi 'a klɛ 'ka mu a pe 'le 'bheɛ- gbɛɛn- 'ezin-. ³⁰ 'Ka mu nu pebhlele, 'bheɛ- 'ka nu -yi 'mile- 'mi 'an pe pebhle tabali 'e zi 'an -Bhɛngbeya -wa 'e ta. 'Bheɛ- 'ka nu yaale -bhɛngbe mu 'yaakpe- mu 'e ta, 'bheɛ- 'ka nu Izraɛli -gbaa vu ta plɛ 'e 'kitikanɛ.»

Zesu pe dɔɔ Pɛri nu 'bhe -lɛmadɔle 'egɔɔɔle -a ma

(Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Zaan 13.36-38)

³¹ Mɛɛzan Zesu pe Pɛri ni dɔɔ: «Simɔ, Simɔ, 'e 'trɔɔkpa doo, -Setran' 'e -zapia 'ɲ ba dɔɔ -ya zi 'bhii- -yoo 'e 'yidan-, 'bheɛ- -yoo 'e zru 'e ye, 'bhii- le do -mlɔ bhe 'pegee -a -gboo 'e bapian gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. ³² 'Dun- 'mi 'ɲ 'seriwoa 'yaa- -za ma, 'kooko- 'yaa ploo 'e 'kpale- ma 'mi 'yi. 'Bheɛ- 'ke 'yee zru 'niinaa 'mi ba 'waati 'la ba, 'fuudɔ- 'e -vin mu 'e ta.» ³³ Pɛri pe Zesu ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'kee- -kla -kaso 'yi gele 'le oo, 'kee- -kla gale 'le oo, 'ɲ magaanle -o 'bhe 'kpen klɛlele 'mi 'pegee 'bhi 'le.» ³⁴ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Pɛri 'mi pe 'e ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- 'e ma dɔɔ 'sani- maagwɛn -weli' plɛɲ- -zɔn, 'bhi nu a pele 'mi ma gaan yaga dɔɔ 'yaa 'mi dɔ.»

Zesu -o -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'kpeɛɛkan zii' dɔɔ -o yri bo -o 'gbu -za 'le

³⁵ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «'Nj 'ka 'winlabwa -Jan 'Nrale- 'e 'woyɛɛ- nɔɔ-, 'bheɛ- 'an 'pelawoa 'ka ni dɔɔ 'ka 'laa -gɔli' bɔle 'ka 'wiinj-, 'bheɛ- 'ka 'laa gbɛn ta ge 'pepe 'silɛ-, 'bhe 'pegee 'ka 'laa -sawla mu 'silɛ-, 'bheɛ- 'ka gelawoa 'yee- 'taa 'e ta, pe 'ke 'kanaa 'ka ma ɛɛ?» -O pe «'Yooye-!» ³⁶ 'Bhe klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Dun- -zɔn, 'ke -gɔli' -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ oo, 'ke gbɛn ta ge 'pepe -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ 'oo, 'bhe zan 'mu 'si -zɔn. 'Bheɛ- 'ke -gɔkɔɲ' 'laa -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhe zan 'bhe ta dunɛ- 'e gɔn, 'bheɛ- -ya ma -gɔli' 'e si, 'bheɛ- -e -gɔkɔɲ' do -ɔ 'kele-. ³⁷ -Amasɔyi 'mi pe 'ka ni dɔɔ -a -lɛdulale -o dɔɔ -o -jan mu 'la =woa 'mi ba zayi' 'elwale gban -sɔ -Waanbhaa' a 'sɛwɛ 'e 'yi,

'bhe 'yizakle yi 'e 'bhe -le =bhwa -zɔn -ge, 'bhe -jan 'e 'bhe -le dɔɔ: «-Wa =kwan 'bhii- -za 'yɔɔ- kle mi do». -Ayile -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'e -o -jan mu 'la 'kpen =woa 'mi ma, -o 'kpen 'lesɔ yi =bhwa -zɔn.»³⁸ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -wa pele- -a ni dɔɔ: «Mɛzan, -gɔkɔŋ plɛ -le -ge.» 'Bhe- -e pe -o ni dɔɔ: «-Ka 'ploo- 'bhe -jan 'e ma 'pe!»

Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e -ja Olivi diiŋ vlɛ gɔɔɔ 'e 'wiinj-
(Matie 26.36-46; Maki 14.32-42)

³⁹ 'Bhe blaɔn, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'pwɛle 'bhe 'fɛ 'e =la. 'Bhe- 'ke -o gele- *Olivi diiŋ vlɛ gɔɔɔ 'e 'wiinj-, 'bhii- -e -yaa kle gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- 'egwele. ⁴⁰ -O bhɔle 'bhe vlɛ gɔɔɔ 'e ta, 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'seriwo, 'kooko- 'ka 'laa balaa' -Setran' a mɛɛ -lɛkan' maza mu 'e 'yi.»⁴¹ 'Bhe- -ya plɛngole -o ma sa, 'ke -ya 'kpɔ zɛnle- 'trɛ ma, 'bhe- 'ke -ya 'seriwole dɔɔ: ⁴² «'Ŋ Dɛ, 'kee sɔ -yrɛn 'lɛɛ- 'plɛngole 'ŋ ma. 'Dun- 'yaa 'mi a pɛ zru maza 'e klɛlɛ, 'fɔ 'yaa- pɛ 'e 'bhe- klɛ.»⁴³ ['Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Mɛzan -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' do 'pwɛle -a ba, 'bhe- 'ke 'bhe 'fuudɔle -a ta. ⁴⁴ Zesu blina- yiɛndɔ gbɛ -yɔɔ 'e 'kɔɔ, 'ke -ya 'seriwole 'eglkɔle 'ezin-. -Ayile 'ke -a ta 'fuu 'e klɛle- 'bhii- yiɛn 'kpla mu gbɛɛn- 'kee- tɔ 'trɛ ma.]
⁴⁵ -E yanle -a 'seriwolele, 'kee- nule- -yaa' -klanlanɛ mu 'e ta, 'bhe- 'kee- bhɔle- 'mu ta 'ke 'mu -o yidɛ 'zi 'mu wleyisriwo gbɛya -yɔɔ' 'e 'kɔɔ. ⁴⁶ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: «-Mɛle -kla 'bhe- 'ka -o yidɛ 'zi ɛɛ? -Ka 'ka 'wlen-, 'bhe- -ka 'ka 'seriwo, 'kooko- 'ka 'laa balaa' -Setran' a mɛɛ -lɛkan maza mu 'e yi.»

Zesu 'kunyɛ- mɛɛ mu 'e 'kɔɔ
(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Zaan 18.3-11)

⁴⁷ Zesu 'yaa- 'bhe -jan 'e 'wo zii' 'waati 'la ba, 'ke -za- maa' 'srɛ do 'pwɛle -a -yi. -Yaa' -klanlanɛ vu ta plɛ mi 'la -o -yaa 'bhe sii Zuda 'bhe dɔle -yaa 'bhe -zamaa' 'e 'lɛɛ. -Ya mabɛɛnle Zesu -din, 'kee- 'bhe -tuubɔle. ⁴⁸ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «Zuda, 'e *Bhaaplɛŋ Gbe 'e 'lɛna zii' mɛɛ mu -a -tuubɔle -la -le ɛɛ?»⁴⁹ 'Bhe 'yi 'tɛ, -yaa' -klanlanɛ -vin mu 'e 'mu 'a 'yaangole 'bhii- -o =nwa -a 'kunyɛ- -la nɔɔ-, 'ke 'mu 'a -lɔɔkpale dɔɔ: «Mɛzan, 'o 'waa- -gɔkɔŋ' mu 'e 'si -o 'kaama- ɛɛ?»⁵⁰ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e do 'bhe a -gɔkɔŋ 'e 'sile, 'bhe- 'kee- *'sraka 'lɛna mu a -kunlii gbilaan 'e 'bhe a yewone mu 'e do gbɛ -yiɛ' ta 'trɔn 'e takanle -lɛyan' do. ⁵¹ -Ayile, 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'Ka 'laa gwledanlɛ.» 'Bhe yrɛ do 'e =nɔɔ bhe 'kee- 'trɔn kpu 'e 'sile, 'kee- 'bhe blɔɔle- 'bhe 'kpayɛ 'e =nɔɔ, 'bhe- 'ke 'bhe 'bheele.

⁵² 'Bhe blaɔn, 'ke Zesu 'a 'pele 'sraka 'lɛna mu -kunlii mu 'e 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'e gooba -kunlii mu 'e, 'bhe- 'gwlaan- gbilaan mu 'la =nwa -a 'kaama- 'mu ni dɔɔ: «'Ka =nwa 'ŋ 'kunyɛ- nɔɔ- -gɔkɔŋ' 'pegee 'beni mu 'le 'ka 'kɔɔ, 'bhii- 'ka =nwa mɛɛ dɛ mi do -la 'kunyɛ- nɔɔ.»⁵³ «-Mɛle -kla 'ŋ 'yaa- yikpɛn- ta -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'e =la, 'bhe- 'ka 'laa 'ŋ 'kun- lɛ- ɛɛ? 'Dun- 'ka mu 'pegee -Setran' a pɛ -glɔɔya' klɛ 'waati 'e 'bhe -le =bhwa -zɔn -ge.»

Pieri -o -a -lɛmadɔ 'zi 'egbɔle Zesu ma

(Matie 26.57-58; 26.69-75; Maki 14.53-54; 14.66-72; Zaan 18.12-18; 18.25-27)

⁵⁴ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -o Zesu 'kunle, 'bhe- 'ke -o gele- 'kele- 'sraka 'lɛna mu -kunlii gbilaan 'e ba 'fa =la. 'Bhe- 'dun- Pieri =bwa -o -zanta' 'egbɔɔnle, 'kee- nu sasa, 'bhe- -e =wlaa 'bhe -gben 'e 'yi. ⁵⁵ Mɛɛ mu 'e -o 'tɛ do -lɛswan 'yee- 'sraka 'lɛna mu -kunlii -gbɛɛ 'e -yaa' -gben 'e 'yi, 'bhe- -o -yaa -o maga 'zi 'bhe ma. -Ayile 'ke 'yee- Pieri 'nule yaale -o plɛŋ- 'ezin-. ⁵⁶ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- 'sraka 'lɛna mu -kunlii -gbɛɛ 'e -yaa' 'fɛ 'e =la yewo le -nɛ mu 'e do 'yee- Pieri 'yele- 'tɛ 'e -din, 'bhe- 'ke 'bhe 'e 'yɛkpale -a ta frii, 'bhe- 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ: «'Yee- Zesu 'e -yaa' -klanlanɛ mu 'e do -le -ge!»⁵⁷ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke Pieri 'e 'lɛmadɔle 'egbɔɔle, 'bhe- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Bhi le 'la bhe, 'naa 'yee- mɛɛ 'lɛɛ- dɔ 'dɛ!»⁵⁸ 'Bhe blaɔn 'waati sa 'kanle-, mɛɛ -bhɛɛke' do 'a 'yele- 'ke 'bhe 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Mi 'a 'yaango- 'bhii- 'bhi -o 'yee Zesu 'e -yaa' -klanlanɛ mu 'e do 'le -kpɔ!» 'Dun- Pieri pe 'ezin- 'bhe mɛɛ 'e ni dɔɔ: «'Yooye-, 'naa -o 'ke 'a do 'le!»⁵⁹ 'Bhe blaɔn 'waati sa 'kanle boolazi, 'ke mɛɛ -bhɛɛke' do 'a 'pele kpataakpa dɔɔ: «'Mi 'gbu 'kpale -o -a -yi 'bhii- mɛɛ 'lɛɛ- -yoo 'ke Zesu a -klanlanɛ mu 'e do 'le, -amasɔyi -e da Galile 'trɛ ta.»⁶⁰ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Pieri 'a 'pele dɔɔ: «'E go 'ŋ 'yrɛ =la doo, 'yoo- -we 'zi mɛɛ 'la zan 'le 'naa 'bhe zan 'e dɔ.» Yaa yanle -li 'bhe -jan 'e 'wolele bhla 'la ba, 'ke maagwlen do -wele'. ⁶¹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Mɛzan Zesu 'e 'yɛkpale 'bhe -zanta', 'bhe- 'ke -o -yrɛ bɔle- 'eke- wleyi'. 'Bhela- -yile, Zesu -jan 'la 'bhe =woa 'yee- Pieri ni, 'bhe -dwa -a 'kpee dɔɔ: «'Sani- maagwlen -weli' plɛŋ- -zɔn, 'e nu 'e 'lɛmadɔle 'mi ma 'egbɔle gaan yaga 'kaa 'yaa 'mi dɔ.»⁶² -Ayile, 'yee- Pieri 'pwɛle- 'tɛ -gben 'e 'yi, 'kee- wisile 'ebebele.

Mɛɛ mu 'e -o Zesu -zwanwoa 'bhe- -wa zita =zwan
(Matie 26.67-68; Maki 14.65)

⁶³ -Srɛwase' mu 'la 'yaa- Zesu gooba, 'mu 'yaa- -a mal- rɔgo 'zi, 'bhe- 'mu 'yaa- zɔn 'zi 'ezin-. ⁶⁴ -O sɔ -bhulaa' 'a wleyi', 'bhe- 'ke -wa -lɔɔkpa' dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan 'e =zwan bhe, 'bhe zan 'e 'tɔkan 'o ni doo!»⁶⁵ 'Bhe- 'ezin-, -wa -zwanwoa gɔn 'e 'kpen gbɛɛn-.

-O -ja Zesu 'le -waa' 'kitikan 'gwlaan- gbilaan -lɛdo' 'e ba
(Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Zaan 18.19-24)

⁶⁶ Too -klinle', 'ke Zuufu mu 'e -waa' 'gwlaan- gbilaan mu 'e 'pegee 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'e, 'bhe- 'Tonj daan mu 'e -woo -lɛkpale 'eke- ta. 'Bhe- 'ke -wa pele- dɔɔ -o nu Zesu 'le -o ta. ⁶⁷ Zesu 'nule-, 'ke -o 'bhe 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Bhi -le 'ke Mɛɛ -Bhee Mi -kpɔɔɔ Krisi 'le ɛɛ?» Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ke 'an =pia 'ka ni dɔɔ 'mi -le 'kele-, 'ka 'laa nu 'ka 'kpale- 'mi 'yi. ⁶⁸ 'Bhe- 'ke 'ŋ -za do -yilɔɔkpa 'ka ma, 'ka 'laa nu 'bhe zikpale 'ŋ ni. ⁶⁹ 'Dun- 'kee- san -zɔn ma, 'Bhaaplɛŋ Gbe 'e 'yaale- nu klɛle -Waanbhaa' -glɔɔ -a -din 'tɔbhɔ ma yaayɛ 'e 'nɔɔ.»⁷⁰ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -o 'kpen 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Bhe 'yi bhe, 'bhi -le 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'e 'le ɛɛ?» Zesu 'a 'lɛkwan- -o ni dɔɔ: «'Ka -o 'yela- pe 'zi bhe.»⁷¹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -wa pele-

ḏḏḏ: «-Kḏḏ' maza -o 'srɛya- -bhɛɛke' klele ma -li ɛɛ? 'Ye-
-daa -a 'gbu 'lii bhe.»

Zuufu mu 'e -o -ja Zesu 'le -Janmatii Pilati ba
(Matie 27.1-2; 27.11-14; Maki 15.1-5; Zaan 18.28-38)

23 'Bhe blaana, 'ke 'woo- 'kitikan mɛɛ -lɛdo' 'e -o
'kpen -o -wlenle', 'ke -o gele- Zesu 'le -Janmatii Pi-
lati ba. ²-O bhɔle 'bhe ba, 'ke -o bhla -glɔɔn 'e 'kpen
'kpale- 'sanle Zesu ma. -O pe ḏḏḏ: «'O =bhwa mɛɛ 'lɛɛ-
ta 'ke -yoo -kḏḏa' mɛɛ mu 'e 'trɔn 'yidɔ- 'zi 'egbɔle,
'bhɛɛ- 'ke -ya pe 'mu ni 'ezin- ḏḏḏ 'mu 'laa -bhɛngbe
-gbɛnɛ Sezaa a 'nisra 'e gbawolɛ. 'Bhɛɛ- -ya pe -a 'gbu
ma 'kaa -yoo 'ke mɛɛ -Bhee Mi -kpaḏḏḏ Kriḏi 'pegee -bh-
ɛngbe 'le.» ³'Bhe klele 'tɛ, 'ke Pilati 'a 'lɔḏḏpale ḏḏḏ:
«'Bhi -le 'ke Zuufu mu a -bhɛngbe 'e 'le ɛɛ?» 'Bhe 'yi 'tɛ,
'ke Zesu 'a zikpale 'a ni ḏḏḏ: «'E 'gbu 'yela- =pia bhe.»
⁴'Bhe blaana, 'ke Pilati 'a 'pele 'sraka 'lena -kunlii mu 'e
'pegee -zamaa' 'e ni ḏḏḏ: «mɛɛ 'lɛɛ- yaa -za 'yɔɔ do 'kpɔ
klele, 'bhɛla- -yile 'naa sɔ -kpan baale' 'a ta.» ⁵'Duŋ- -o
pe 'ezin- 'egbɔle ḏḏḏ: «-E -kaan yrɛ mu 'la 'kpen =ḏḏḏ:
'Kee- san Galile 'kleɛn 'e 'yi, 'kee- -e kan Zude 'kleɛn 'e
'yi, 'bhɛɛ- 'kee- nu 'pwɛɛ- Zeruzalɛmu -gɛ, -e mɛɛ mu 'e
daan 'zi ḏḏḏ 'mu 'wlen -kḏḏ' 'lɛɛ mu 'e ma.»

Pilati pe -o ge Zesu 'le Erɔdi ba

⁶*Pilati 'bhe -jan mu 'e 'male-, 'ke -yoo -lɔḏḏpale ḏḏḏ:
«Galile 'trɛ ta mi -le mɛɛ 'lɛɛ- 'le ɛɛ?» ⁷-O pe a ni 'kaa -e
da Galile 'trɛ ta -a ma. -E 'bhe 'male-, 'ke -ya pele- ḏḏḏ
-o ge Zesu 'le Erɔdi ta, -amasɔyi Erɔdi -yaa -janmatii 'le
'yee- Galile 'trɛ 'e ta, 'bhɛɛ- -za mu 'lɛɛ- kle bhla 'e ba 'ke
-yoo Zeruzalɛmu -wa 'e ta. 'Bhɛɛ- -o -ja 'kele- Erɔdi ba
'tɛ. ⁸'Bhe 'yi, Erɔdi Zesu 'yele-, 'ke -a zrukpaale 'eg-
bɛnɛle. -Amasɔyi -e -jan -bebe =maa Zesu ba zayi',
'bhɛɛ- 'bhe 'ye -lɔɔ -yaa -a ma 'egwele. -A yri -yaa -a ta
ḏḏḏ 'bhe nu 'sɔle- maza do klele -a -yrɛ ma. ⁹-Ayile, 'kee-
-za -bebe 'yilɔḏḏpale 'bhe ma, 'duŋ- 'bhe 'laa 'bhe do
'kpɔ zikpale a ni. ¹⁰'Duŋ-, 'sraka 'lena -kunlii mu 'e
'pegee 'Toŋ daan mu 'e 'mu 'yaa- bhla -glɔɔn 'e 'kpen
'kpa zii' Zesu ma. ¹¹'Bhe ya 'e 'yi, Erɔdi 'pegee -yaa' -sr-
wase' mu 'e -o Zesu malɔɔgwa, 'bhɛɛ- 'ke -wa mavɛele
'eyɔɔle. 'Bhe blaana, 'ke -o dunɛ- 'lrele- -yrayra do 'klale
'bhe ta, 'bhɛɛ- 'ke -o gele- 'kele- Pilati ba 'ezin-. ¹²-Sḏḏ-
naya -yaa Erɔdi 'pegee Pilati 'plen- 'elwale -sɔ, 'duŋ-
'bhe -yrekpa' do 'e le -o bhɛgwlenya -dwa.

-O Zesu dɛ -kpan -balaa' 'a ta
(Matie 27.15-26; Maki 15.6-15; Zaan 18.39-19.16)

¹³*Pilati 'sraka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee Zuufu mu
-lɛɛ mu 'e, 'bhɛɛ- Zuufu 'si mu 'kpen 'lɛkpa' -eke- ta.
¹⁴'Bhɛɛ- -e pe -o ni ḏḏḏ: «'Ka =nwa mɛɛ 'lɛɛ- 'le 'ŋ ni,
'bhɛɛ- 'ka pe ḏḏḏ -e -yaa mɛɛ mu 'e 'wlen zii' -kḏḏ' 'lɛɛ
mu 'e ma. 'An 'lɔḏḏpaa- 'ka 'kpen 'yrɛ ma -gɛ. 'Bhɛɛ- 'ka
'yaa -la 'zi 'a ta -za mu 'la 'kpen 'yi, 'naa 'a 'yele- 'bhe -za
mu 'e do 'kpɔ kle mi 'le. ¹⁵*Erɔdi 'duŋ-, 'laa -za 'yɔɔ- do
'kpɔ 'yele- -a zi 'ezin-, -ayile 'bhe =nwa 'kele- -kḏḏ' mu ta
'ezin- -gɛ. 'Bhe ya 'e 'yi, 'yee- mɛɛ 'lɛɛ- yaa -za 'yɔɔ- ḏḏḏ
'kpɔ klele 'ke 'bhe sɔ klele- a dɛ win 'le. ¹⁶'Ŋ nu a pele

'kaa -wa zita zɔn 'ke gbanbhɛ 'le, 'bhe blaana 'ŋ nu
'ploole- -a ma.» ¹⁷[Lɛɛ 'oo lɛɛ, 'bhɛɛ- *Paki 'feti oo Paki
'feti ta, Pilati -yaa ploole -kaso 'yi mi do ma -o ni.] ¹⁸'Duŋ-
Pilati 'yanle- 'bhe -jan 'e 'wolele -o ni, 'ke -o 'kpen -o
-weli' 'e 'wlenle 'eke- zi 'egbɔle ḏḏḏ: «-A pe -o mɛɛ 'lɛɛ-
dɛ, 'bhɛɛ- -o 'ploole Barabasi ma 'o ni!» ¹⁹'Duŋ- Barabasi
'laa bɔle -kaso 'yi bhaama. -Wa =bwa -kaso 'yi, -amas-
ɔyi -e -yaa mɛɛ mu -wlen 'zi -o -lɛɛ mu 'e ma Zeruzale-
mu, 'bhɛɛ- -e mɛɛ do -dia -sɔ. ²⁰Pilati -yaa -a zi 'bhii- -e
'ploole Zesu ma, 'bhɛla- -yile -e -zamaa' 'e 'lɔḏḏpale gbe
dɛɛwoa- 'ezin-. ²¹'Duŋ- -woo -weli' 'e 'wlenle -eke- zi
'egbɔle ḏḏḏ: «-Kaa gbaana -yrigbɛɛle 'e ta, 'bhɛɛ- -e ga;
-kaa gbaana -yrigbɛɛle 'e ta 'bhɛɛ- -e ga!» ²²'Bhe klele 'tɛ,
'ke Pilati -o -lɔḏḏpale' gbe -glɔɔn yaga mi -wole ḏḏḏ: «-E
-mɛ pɛ -za 'yɔɔ- 'gbu -la -kla ɛɛ? 'Naa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ
'yele- -a zi 'ke 'bhe kle -a dɛ win 'le. 'Duŋ- 'ŋ nu a pele
'kaa -wa zita zɔn, 'bhe blaana 'ŋ nu 'ploole- -a ma.»
²³'Duŋ- -woo -weli' mu 'e 'wlenle -eke- zi 'egbɔle ḏḏḏ -o
Zesu gbaana -yrigbɛɛle 'e ta. -O -bolawoa 'pɛɛnle- ma
'ke Pilati dɔle -a =la -o ni. ²⁴'Bhe ya 'e 'yi bhe, Pilati
-dwa -a -la 'ke -yoo -o zru maza 'e kle. ²⁵-Ayile, 'kee-
'ploole mɛɛ 'la zan -o 'bhe =bwa -kaso 'yi mɛɛ mu -wlen-
le' ma -o -lɛɛ mu 'e ma, 'bhe 'pegee mɛɛ dɛle ma. 'Bhɛɛ-
-e Zesu =kpa' -o 'kḏḏ' 'kaa 'ke -za yɛke- 'la klele- -swa -o
ni -a ni -o 'bhɛɛ- kle.

Zesu gbaanyɛ -yrigbɛɛle 'e ta
(Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Zaan 19.17-27)

²⁶-Zamaa' 'e 'yaa- ge 'zi bhla 'la ba Zesu dɛyrɛ 'e =ḏḏḏ,
'ke -o -lɛpale Sireni -wa 'e ta mɛɛ do 'le, -o -yaa 'bhe sii
Simɔ, 'bhe -yaa da 'zi gba la. 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke -wa pele-
'bhe ni ḏḏḏ 'bhe Zesu gbaana -yrigbɛɛle 'e 'si' 'bhɛɛ- -e ḏḏ
Zesu zi.

²⁷-Zamaa' 'srɛ do -yaa Zesu zi, 'bhɛɛ- le 'ke mu -yaa
-yrɛn ma wisi' zii' -a zi. ²⁸'Bhɛla- -yile, 'ke -ya -lɛklale
'mu ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- 'mu ni ḏḏḏ: «Zeruzalɛmu le
mu, 'ka 'laa wisile 'mi zi, 'duŋ- -ka wisi' 'ka 'gbu 'pegee
'ka 'nɛ mu -la -za ma. ²⁹-Amasɔyi 'bhe yi -o zan bhɔle,
'bhɛɛ- -o nu -a pele ḏḏḏ: «Le mu 'la waa -nɛ 'srɔɔwɔle -li-
do', 'bhe 'pegee le mu 'la waa -nɛ 'yalɛ- -lido', 'bhɛɛ- le
mu 'la waa -yɔn 'nale- -lido' -nɛ 'yientenne mu ni, 'mu a
pɛ -yirna!» ³⁰-Amasɔyi 'bhe yi 'e 'le, bhaaplɛŋ mu nu -a
pele vlɛ ḏḏḏ mu ni 'kaa: «-Ka bala- 'o ta 'bhɛɛ- 'ka 'o dɛ!
'Bhɛɛ- -o nu -a pele 'trɛ ḏḏḏ mu ni ḏḏḏ: «-Ka bhula- 'o
ta!» ³¹-Amasɔyi 'ke -o 'bhe -za 'yɔɔ- -glɔɔn 'lɛɛ- =kla -yri
-ḏḏḏ 'e ni; waa nu za 'yɔɔ- -glɔɔn 'e -dela -la klele -yri
-kpa' 'e ni ɛɛ?»

³²'Bhe =ḏḏḏ bhe 'ezin-, 'yee- -zamaa' do 'e 'yaa- ge 'zi
mɛɛ dɛ mi plɛ dɛle -o 'pegee Zesu 'le. ³³-O bhɔle -o yrɛ
'la -o 'bhe sii: «Bhaaplɛŋ ngblo bhɛɛ' yrɛ», 'ke -o Zesu
gbaanle- -yrigbɛɛle 'e ta. 'Bhɛɛ- 'ezin-, 'ke -o 'yee- mɛɛ
dɛ mi plɛ 'e gbaanle- Zesu -din: -A do -yaa -a gbe -yie'
ta, 'bhɛɛ- -a -bhɛɛke' do 'e 'yaa- -a gbe -koo ta. ³⁴'Bhe
klele 'tɛ, 'ke Zesu 'e 'seriwole ḏḏḏ: «'Ŋ Dɛ, waa -sroma
'yan, -amasɔyi -o -za 'la kle 'zi waa 'bhe 'yaango-» 'Bhe
blaana, 'ke -o 'tete dɔle- -a tapɛ mu 'e ta, 'kooko- -o
'kpen do do ḏḏḏ -o 'kela 'le -o 'bhe dɔ. ³⁵Izraeli 'si mu 'e
'kpen 'yaa- Zesu -glin 'zi. 'Bhe bhla 'e ba, 'ke Zuufu mu

-lɛɛ mu 'ɛ -wa malɔgo 'ke -wa pe dɔɔ: «-E mɛɛ -vin mu 'ɛ -gwa -za -yi, 'ke -yoo 'ke Mɛɛ -Bhee Mi -kɔɔɔ Kɔɔɔ Kɔɔɔ 'la 'ke -Waanbhaa' 'bhe makwan- 'bhe 'le, -ya 'gbu 'bhee- -zɔn doo, 'bheɛ- 'o 'bhe ye!»³⁶ 'Bhe =nɔɔ bhe 'ezin-, -srwase' mu 'ɛ 'yaa- -a malɔgo 'zi. 'Bhe mu 'mu 'mabɛenna -a -din, 'bheɛ- 'ke 'mu -wɛɛn 'tɔnle- do zɔnle- -a ni,³⁷ 'bheɛ- 'mu pe -a ni dɔɔ: «'Kee 'yoo- 'ke Zuufu mu a -bhleɔgbɛ 'le kpataakpa, 'e 'gbu 'bhee-, 'bheɛ- 'o 'bhe ye!»³⁸ Mɛɛ mu 'ɛ -o 'sɛwɛ -gɔɔɔ 'lɛɛ- 'bhe yɔɔndia- -yri 'peenɛ do ta, 'bheɛ- -o 'bhe -gbaanna Zesu ɔgblo 'ɛ trala dɔɔ:

«Zuufu mu a Bschleɔgbɛ -le -ge!»

³⁹ 'Bhe 'yi 'tɛ, -o mɛɛ dɛ mi plɛ 'la -gbaanna -a gbɛ -yie' 'pegee -a gbɛ -koo 'ɛ ta, 'mu do 'a -zwanwole -saan dɔɔ: «'Bhi -le 'laa -o 'ke Mɛɛ -Bhee Mi -kɔɔɔ Kɔɔɔ Kɔɔɔ 'ɛ 'le ɛɛ? 'E 'gbu 'bhee- 'pe, 'bheɛ- 'yoo mɔɔ bhee 'bhe blaani!»

⁴⁰ 'Duɔ- -a -vindo' mi 'ɛ 'bhe -yaa- -janwo' gbɛya 'ɛ mazapia -a ni dɔɔ: «'Yaa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ ɛɛ? -O 'yee- -yɛn do 'kpɔ 'ɛ 'kpa zii' 'bhi 'la 'bhi ta 'ezin- bhe. ⁴¹ 'Mi 'pegee 'bhi a pɛ dɛza 'ɛ, 'bhe -o 'ke wlan ma 'ki-tikanle 'le. -Amasɔyi 'o -za 'yɔɔ- mu 'la =kla, 'bhe mu -la -zanta' za -le 'tɛn zii' 'o ma. 'Duɔ- 'yee- 'laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klɛle -titi.»⁴² 'Bhe 'yanle- 'bhe -jan 'ɛ 'wolele, 'ke 'bhe 'a pele- Zesu ni dɔɔ: «Zesu, 'ɔ -za bo 'e 'kpee 'kee =nwa yi 'la ta yaa -bhleɔgbɛya yaayɛ 'ɛ =nɔɔ.»⁴³ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a pele 'a ni dɔɔ: «'Mi pe 'e ni 'ɔwɛɛ- ma dɔɔ, 'mi 'pegee 'bhi 'o nu gele -Waanbhaa' ba -zɔn.»

Zesu 'nii- 'ɛ -gwa -a -yi

(Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Zaan 19.25-30)

⁴⁴ -Yɛkpa' bhɔ 'waati 'ɛ ba sasa, 'ke -yɛtɛ' 'liile-, 'bheɛ- 'ke -gblo 'kpale Izraeli 'kleɛn 'ɛ 'kpen ta, 'ke 'bhe ge 'tɛnle- yromazi -yɛtɛbhe yanyan 'ɛ 'waati 'ɛ ma. ⁴⁵ 'Bheɛ- sɔgbɛ -gbɛnɛ 'la 'yaa- -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbɛnɛ 'ɛ =la, 'bhe 'peedia- plɛ 'bhe dɛyi'.⁴⁶ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'pɛenle 'egɔɔɔ dɔɔ: «'Nɔ Dɛ 'mi 'ɔnii- 'ɛ gbɛkpa- 'e 'kɔɔ.» 'Bhe blaani, 'ke -a nii- 'ɛ gole- -a -yi. ⁴⁷ Rome mu a -srwase' -kunlii 'la dulale -yaa 'yee- gɔn 'ɛ =nɔɔ, 'bhe 'bhe -za 'ɛ 'yele, 'ke 'bhe -Waanbhaa' 'tɔɔɔ dɔɔ: «'Wlan 'gbu 'ɛ ni, mɛɛ 'lɛɛ- 'yaa- 'ke mɛɛ -lɛdɔɔle 'gbu -la -le.»⁴⁸ Mɛɛ 'la zan mu 'kpen =nwa 'yee- -za 'ɛ klɛyɛ -glinle', 'mu 'niina- bhla zi 'mu ba, wisi' -gbɔɔ 'ɛ 'kɔɔ, 'mu 'yaa- 'mu gbɛ 'kpa zii' 'mu zru -lii. ⁴⁹ Zesu dɔ mu 'ɛ 'kpen, 'bhe 'pegee le mu 'la -daa -a zi Galile 'kleɛn 'ɛ 'yi, 'bhe mu 'kpen dulale -yaa 'egbɔɔɔle 'ke 'mu 'a taglin.

Zesu binyɛ

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Zaan 19.38-42)

⁵⁰ -O -yaa mɛɛ do sii Zozɛfu. 'Bhe 'yaa- Zuufu mu a 'ki-tikan mɛɛ gbalaan mu 'ɛ do 'le, 'bheɛ- 'bhe -yaa da Zude 'kleɛn 'ɛ 'yi Zuufu mu a -wa 'la -o -yaa 'bhe sii Arimate 'bheɛ- ta. ⁵¹ Mɛɛ wlan do -le -yaa 'kele-, 'bheɛ- -a -lɛdɔɔle -yaa -Waanbhaa' -yɛ 'yi. 'Bheɛ- -a yri -yaa -Waanbhaa' a -bhleɔgbɛya yi 'ɛ 'bhɔle- ta. 'Bhela- -yile, -a -vin mu 'ɛ -za 'la =kla Zesu ni, -yaa dɔle 'mu zita. ⁵² 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'yee- Zozɛfu -ja Zesu gbaa 'ɛ 'yɛwole Pilati ma, 'kaa -e gele- 'bhe binle. ⁵³ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'kee- Zesu gbaa 'ɛ gole-

-yɛrigbɛɛle 'ɛ ta. 'Bheɛ- 'kee- sɔ 'pu 'penpen do 'kpale 'bhe ma. 'Bhe blaani, 'kee- gele- 'bhe binle bu -gluu dɛɛ dɛɛ do 'yi. -O 'bhe bu -gluu 'ɛ 'kwleela- vle -saa do -la -yi, 'bheɛ- waa mɛɛ 'kedo- 'kpɔ binle -lido' 'bhe bu 'ɛ 'yi. ⁵⁴ -E -kla -klaago ma yromazi 'ɛ zi, Zuufu mu a -yitrɛ' yi 'ɛ 'bhe 'lɛɛ magaan yi 'ɛ 'le.

⁵⁵ Le mu 'la -daa Zesu zi Galile 'trɛ ta, 'bhe mu -yaa Zozɛfu -din Zesu bin bhla 'ɛ zi. 'Bheɛ- 'mu -yɛkpa- a gbaa 'ɛ 'kpaagbɛya 'ɛ ma bu -gluu 'ɛ 'yi. ⁵⁶ -O yanle Zesu binlele, 'ke 'woo- le mu 'ɛ -o gele- -o ba; 'bheɛ- 'ke -wa gbaa ma 'sro -yɔn mu 'pegee -lasikɔɔ mu klele-

'Bhe blaani, 'ke -woo -yitrɛle -yitrɛ' yi 'ɛ ma, 'bhii- -wa kle gɔnɛ- 'la gbɛɛn- Zuufu mu a 'toɔ 'ɛ ta.

Zesu bweza 'ɛ gale ba

(Matie 28.1-10; Maki 16.1-8; Zaan 20.1-10)

24 'Kangɔɔle ma zrwan 'tutu 'ɛ zi, 'ke 'woo- le mu 'ɛ -o gele- Zesu bu 'ɛ ta. -O gbaa ma 'sro -yɔn mu 'pegee -lasikɔɔ -gblɛn 'nrɛle- mu 'la =kla, 'mu -ja -o 'kɔɔ. ² -O bhɔle bu -gluu 'ɛ ta, -wa -liitaan vle -kpuɔ 'la 'le, 'ke -o 'bhe 'bhile- ye- -a -lii 'ɛ -gɔma' 'egbɔɔɔle. ³ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -o wlale- bu -gluu 'ɛ zi, 'bheɛ- waa Mɛɛzan Zesu gbaa 'ɛ 'yele- 'bhe 'kpaayɛ- 'ɛ =nɔɔ. ⁴ -O -yaa -o 'kpeledan 'zi bhla 'la ba 'bhe ma, 'ke mɛɛ plɛ 'pwele -o ba. 'Bhe mu ta dɛnɛ- mu 'ɛ 'yaa- flee 'e 'pu 'penpenle. ⁵ -Gbalaan -gbɛnɛ 'ɛ 'kɔɔ, -woo 'kpɔ =zian, 'bheɛ- -woo ɔgblo -kulaa' 'trɛ ma. 'Bheɛ- 'ke 'mu 'a pele- -o ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bheɛ mɛɛ 'la zan -o -a -yɛ ma, 'ka -o 'bhe ziglin- 'zi mɛɛ gbaa mu 'ɛ plɛn- ɛɛ?»⁶ Yaa -o -gɛ titi, -e -bwela gale ba. -E -yaa 'waati 'la ba Galile 'trɛ ta, -e -jan 'la =woa 'ka ni, 'bhe 'laa -o 'ka 'kpee ɛ! -Ya =pia 'ka ni dɔɔ: ⁷ «-A -lɛdulale -o dɔɔ -o nu *Bhaaplɛɔ Gbe 'ɛ 'kpale- -za 'yɔɔ- kle mu 'kɔɔ, 'bheɛ- 'mu 'a gbaan -yɛrigbɛɛle 'ɛ ta. 'Duɔ- -e nu bwele gale ba a gale blaani -yɛkpa' yaga mi ma.»

⁸ 'Bheɛ- 'bhe -jan mu 'ɛ -dwa -o 'kpee 'tɛ. ⁹ -Ayile, 'ke -o gole- bu 'ɛ ta, 'bheɛ- 'ke -o gele- 'bhe -za 'ɛ 'yigɔɔɔle Zesu a -klanlanɛ -vin vu ta do 'ɛ 'pegee mɛɛ -vin mu 'ɛ ni. ¹⁰ Le mu 'la -ja Zesu bu 'ɛ ta, 'mu 'tɔ -le -gɛ: Magidala Mari 'pegee Zaani, 'bheɛ- Zaki nɛɛ Mari. Le -vin mu 'la 'yaa- ye, 'mu 'yee- -jan do 'kpɔ 'ɛ 'yela- -yigɔɔɔna Zesu a *winɔɔwo mu 'ɛ ni. ¹¹ 'Duɔ- Zesu a 'winɔɔwo mu 'ɛ waa -o 'kpale- 'woo- le mu 'ɛ 'wojan- mu 'ɛ 'yi; 'bhe mu -yaa -o -yɛ 'yi 'bhii- gbɔɔ dɛza. ¹² 'Bheɛ- 'duɔ-, Pɛri 'e 'wlenle-, 'kee- gele- blaale- Zesu bu 'ɛ ta. -E bhɔle 'bhe ta, 'ke -ya makulale, 'bheɛ- 'kee- bu -gluu 'ɛ 'yiglinle. Yaa pɛ 'kedo- 'kpɔ 'yele- 'bhe 'yi, 'ke yaa 'e go gbaa ma sɔ 'pu 'ɛ ba. -Ayile, -a -liibhaa' gbɛ -yɔɔ 'ɛ 'kɔɔ -a ma, 'kee- niinale -a -zanta'.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanɛ plɛ ba Emausi zi 'ɛ 'lii

(Maki 16.12-13)

¹³ 'Bhe yi do 'kpɔ 'ɛ 'le, Zesu a -klanlanɛ plɛ -yaa ge 'zi -wa do ta, -o -yaa 'bhe -wa 'ɛ sii Emausi. 'Bhe -wa 'ɛ 'plɛngole -yaa Zeruzalemu ma kilo vu ta do. ¹⁴ -Za mu 'la 'kpen =kla Zeruzalemu -wa 'ɛ ta, -o mɛɛ plɛ -yaa -balokle 'zi 'mu -la ta. ¹⁵ -O -yaa 'bhe -balokle 'ɛ ta 'waati 'la ba, 'ke Zesu 'gbu 'e 'mabɛɛnle -o -din, 'bheɛ- 'ke -o gele-

'eke- zi 'taa 'e ta. ¹⁶-O -yre -yaa -a ma, 'duŋ- -e -yaa 'bhii- -gblo 'kpale- -yaa -o -yre ta, 'bhεε- waa -yaa sɔ -a madɔle. ¹⁷Zesu -o -lɔkpale dɔɔ: «'Ka -yaa -mε -balo -la kle 'zi 'ka 'nu bhla 'ε zi εε?» 'Bhε klele 'tε, 'ke -o dulale -o wleyisriwole 'ε 'le. ¹⁸'Bhεε- -o -yaa -o do 'la sii Kleopasi, 'bhε Zesu 'lɔkpa- dɔɔ: «'Bhi do -kplɛn 'kɔ -le 'yee- Zeruzalemu -wa 'lεε- ta 'kee- -zadɔle laa -o -za mu 'la =kla -yrekpa- ple 'lεε- ta 'mu 'yi εε?» ¹⁹Zesu pe dɔɔ: «-Za mu 'ε -de εε?» 'Bhε klele 'tε, 'ke -o mεε ple 'a 'pele- sanle Zesu ni dɔɔ: «-Za 'la 'bhε =kla Nazareti mi Zesu 'ε ni bhe! -E -yaa 'duŋ- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi -glɔɔ do 'le. -E -yaa 'egbɔle -a kleza mu 'pegee -a wojan mu 'ε ma -Waanbhaa' 'pegee Izraeli 'si mu 'ε 'kpen 'yre ma. ²⁰-Kɔɔa' 'sraka 'lɛna -kunlii mu 'ε 'pegee -kɔɔ' 'lεε mu 'ε -wa -kpa- *Romε mu a mεε gbalaan mu 'ε 'kɔɔ, 'kaa 'mu 'a dε. -Ayile 'mu 'a -gbaanna -yrigbεεle 'ε ta. ²¹'O mɔɔ 'kpee ma, 'yele- -yaa nu klele Izraeli 'kleen 'yi mi 'ε -o -Bhee mi 'le. 'Duŋ- -e -gaa 'bhε -yrekpa- yaga mi -le -zɔn. ²²'Bhεε- 'waa- le mu 'ε 'ke mu 'o 'kpeelɛnia. -O -wlɛnna -zɔn zrwanzɪ 'tutu 'ε zi, 'bhεε- -o -ja Zesu bu 'ε ta. ²³'Duŋ- waa -a gbaa 'ε 'yele- -a bu 'ε 'yi. 'Bhεε- -wa =pia 'o ni dɔɔ -mlεkε' 'ke mu -pwela -o ba, 'bhεε- 'mu pe -o ni dɔɔ -e -bwela gale ba, 'bhεε- -ya -yre ma. ²⁴'Bhε bla- an, 'waa- 'gwalaan- mu 'ε 'ke mu -ja -a bu 'ε ta. 'Bhεε- le mu 'ε 'mu -za mu 'la 'yigɔɔnna -o ni, 'woo- 'gwalaan- mu 'ε -o 'bhεε- -za mu do 'kɔɔ 'ε =ya, 'duŋ- waa 'yee- Ze- su 'gbu 'yele-.»

²⁵'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ee! Mεε 'kpeelεkle mu, 'ka nu 'ka 'kpale- -Waanbhaa' -lɛla' jan- wo mu 'ε 'mu -jan mu 'la =woa -Waanbhaa' a 'Sewε 'ε 'yi 'mu 'yi 'waati 'ε -de -la ba εε?» ²⁶-A -lɛdulale laa -yaa dɔɔ Mεε -Bhee Mi -kpɔɔɔ Krisi yaa -yaa nu 'bhεε- -yren 'ε 'bhlele- 'elwale 'pe, 'bhεε- -e sɔ gele- 'tε -Waanbhaa' a 'tɔɔɔɔleya 'ε 'yi εε?» ²⁷'Bhε bla- an, 'ke -ya san Moizi 'sεwε mu 'la yɔɔndia- -Waanbhaa' a 'Sewε 'ε 'yi 'mu ma, 'bhεε- 'kee- nu 'tɛnlε- -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mu 'ε 'kpen -jan mu 'la yɔɔndia- 'mu a 'sεwε mu 'ε 'yi 'mu ma, 'bhεε- 'woo- mεε mu 'la bhe -o 'kpen -jan mu 'la =woa 'yee- 'gbu ba zayi', -e 'mu 'kpen 'yipia= -o ni.

²⁸-O bhɔle Emausi -wa 'ε -din, Zesu 'a =kla 'bhii- -e 'kanle 'bhε -wa 'ε ta. ²⁹'Duŋ- -yaa' -klanlanε ple 'ε 'mu 'a 'yikwlanna gele ma, 'bhεε 'mu pe -a ni dɔɔ: «Bo 'o -din -gε, yromazi =bhwa gban, 'bhεε- -fitrii' 'kpale- -saan gban 'ezin-.» 'Bhε klele 'tε, 'kee- gele- -o zi -wa 'ε 'kpee. ³⁰Pεbhle 'waati 'ε ba, 'ke -o yaale' -tabali 'ε zi. 'Bhεε- Ze- su 'bluu 'ε 'sile-, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'bhε ma. 'Bhε bla- an, 'ke -ya takanle, 'bhεε- 'kee- -waa pε nale-. ³¹'Bhε klele 'tε, 'ke -gblo gole- -o -yre ta, 'bhεε- 'ke -o Zesu madɔle. 'Bhε yre do 'kɔɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'kee- 'truŋwole -o -yre ba. ³²-Ayile, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «-Kɔɔ' 'yaa- -balo kle 'zi 'a -le zi 'ε 'lii, 'bhεε- -e -yaa -Waanbhaa' a -jan mu 'ε 'yipe zii' 'o ni 'waati 'la ba, 'o zrukpaale -yaa 'egbenele 'dε!»

³³'Bhε klele 'tε, 'ke -woo -wlɛnlε' blaale-, 'bhεε- 'ke -o niinale -o -zanta' Zeruzalemu. 'Bhεε- 'ke -o gele- 'tɛnlε- Zesu a -klanlanε -vin vu ta do 'ε 'pegee 'bhε mu 'madɔ- wo mu 'ε ma. ³⁴'Bhε mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «Mεεzan -bwela gale ba kpataakpa, 'bhεε- Simɔ 'gbu 'a =ya!»

³⁵-Ayile, 'woo Zesu a -klanlanε ple 'la -daa Emausi -wa 'ε ta, -o -waa pε -za 'ε 'yigɔɔnna. Zesu 'pwela- -o ba gɔnε- 'la gbεen- -o ge bhla 'ε zi Emausi, 'bhεε- -wa mad- wa- gɔnε- 'la gbεen- 'yee- Zesu 'yaa- 'bluu takan' zii' -o -le bhla 'la ba, -o 'bhε 'kpen 'yigɔɔnna 'bhε mu ni.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanε mu 'ε ba
(Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Zaan 20.19-23; Kleza 1.6-8)

³⁶-O =bwa 'bhε -za 'ε 'yigɔɔnle ma bhe, 'ke Zesu 'pwele -o 'kpen 'pler-, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' a yilabla kle 'ka ba!» ³⁷'Duŋ- -e -kla bi -o ni 'bhii- jielii do -le -pwela -o ba, -ayile -gbalaan -gbenε do =klaa -o 'kpen 'yi. ³⁸'Bhε klele 'tε, 'ke 'yee- Ze- su 'gbu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Mεle =kla 'bhεε- 'ka zru ba 'tε -o εε? 'Bhεε- -mela ma 'bhεε- 'ka -o 'ka zru mu 'ε kle 'zi ple εε?» ³⁹-Ka 'η 'kɔɔlaalii mu 'ε 'pegee 'η gaan mu 'ε -glin doo, 'mi 'gbu -le -gε kpataakpa. -Ka 'kun 'η ma, 'bhεε- -ka 'η -glin doo. So 'pegee bhεle' 'laa -o mεε jielii ma, 'bhii- 'ka 'yre -o -a ma 'mi ma gɔnε- 'la gbεen- -gε.» ⁴⁰-E 'bhε 'pelawoa 'bhε gbεen- bhe, 'kɔnli bla- an mu 'la 'yaa- -a 'kɔɔlaalii, 'bhε 'pegee -a gaan -laa mu 'ε ma, -e 'mu -zrɔnna -o ni. ⁴¹-O zrukpa- gbe 'pegee -o -liibhaa' gbeya -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, waa -yaa 'sɔle -o 'kpale -a -yi. 'Bhela- -zεεle 'ke -yoo -lɔkpale dɔɔ: «Pele sa -o 'ka 'kɔɔ -gε εε?» ⁴²'Bhε klele 'tε, 'ke -o kaa -yaale' -lεkpu' do nale- -a ni. ⁴³-E 'bhε 'sile-, 'kee- 'bhε 'bhlele -o 'kpen 'yre ma.

⁴⁴'Bhε bla- an, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'N -jan mu 'la =woa 'ka ni 'η 'yaa- 'ka -din 'waati 'la ba, 'bhε mu laa -o -li 'ka 'kpee εε? 'An =pia 'ka ni dɔɔ: -A -lɛdulale -o -za mu 'la 'kpen yɔɔnde- o 'mi ba zayi' Moizi a 'tonj 'sεwε 'ε 'yi 'bhε 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ε 'mu -jan mu 'la yɔɔndia- -waa' 'sεwε mu 'ε 'yi 'mi ba zayi', 'bhεε- -o 'ke mu 'la yɔɔndia- 'Srokpa 'sεwε 'ε 'yi, 'bhε -jan mu 'ε 'kpen 'yizakla wlan 'le kpataakpa.» ⁴⁵'Bhε 'yi 'tε, 'kee- yikan' 'nale -o ni, 'kooko- -o sɔ -Waanbhaa' a -jan mu 'ε 'yimale kplankplan. ⁴⁶'Bhε bla- an, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Wa yɔɔndia- 'elwale gban -sɔ -Waanbhaa' a 'Sewε 'ε 'yi dɔɔ: «-A -lɛdulale -o dɔɔ Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi nu -yrenbhlele 'elwale 'pe, 'bhεε- 'bhε bla- an -e nu bwele gale ba -a gale bla- an -yrekpa- yaga mi ma.» ⁴⁷'Bhεε- 'ezin-, 'kee- san Zeruzalemu ma, 'bhεε- -e ge 'tɛnlε- 'drunyan 'ε 'yi mεε mu 'ε 'kpen ma, -o nu -Jan 'Nrale- 'ε 'wole- -o 'kpen ni -a 'tɔ 'ε 'yi; 'kooko- -o plo- o waa -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bhεε- -Waanbhaa' -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε -sroma yan. ⁴⁸'Ka mu 'gbu -le 'mi 'srε 'le -za mu 'ε 'kpen 'yi. ⁴⁹'N Dε 'bhε 'liiwli- -naa -a *Lii 'Wεŋ 'la 'naza- ta 'ka ni, 'mi 'gbu nu 'bhε 'kpale- 'ka ni. 'Duŋ- -ka bo -sɔ Zeruzalemu 'sani- 'ke 'bhε -glɔɔya' 'ε zinaa' 'ka ta 'kee- da laanima.»

Zesu 'wlɛnna- 'bhεε- -e -ja lafle' 'yi
(Maki 16.19-20; Kleza 1.9-11)

⁵⁰'Bhε bla- an, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o gole- Zeruzalemu -wa 'ε 'kpee, 'bhεε- 'ke -o gele- Betani -wa 'ε ba -yre ta. -O bhɔlawoa 'bhε =nɔɔ bhe, 'ke -ya gbε mu 'ε 'wlɛnlε, 'bhεε- 'ke -yoo 'dumawole. ⁵¹-E -yaa -o 'dumawo zii' 'waati 'la ba, 'ke -Waanbhaa' a 'sile 'ke 'bhε gele- 'kele- lafle' 'yi. ⁵²'Bhε bla- an, -yaa' -klanlanε

mu 'ε 'yanle- -a gbalele, 'ke 'mu niinale 'mu -zanta'
Zeruzalemu, 'mu zrukpa' -gbene 'ε ta.

⁵³Yi 'oo yi, -o -yaa kla 'eke- ba -Waanbhaa' Gba 'Fε
-Gbεε 'ε =la, 'bhεε- -o -yaa -Waanbhaa' gba.

ZAAN

Zaan a -Jan 'Nrale- 'səwə 'ε ngblo

Mεε 'la zan -Jan 'Nrale- 'səwə 'lεε- yɔɔndia-, -o -yaa' bhe sii Zaan, 'bhεε- -o -yaa 'bhe dε sii Zebede. -Dele -yaa Zaan 'le εε? Zaan 'pegee -a nεεnε- Zaki -yaa Zesu a winɔwo mu vu ta plε 'ε ba. -O 'pegee -o dε Zebede -yaa kaadε mu -la -le Galile wεyi- 'ε ba. Zesu 'yee- Zaan 'pegee Zaki 'siile-, 'ke -o 'ploole -waa' kaadε yrɔ mu 'ε ma, 'ke -o nule-gbaanlε Zesu zi, 'bhεε- 'ke -o klεle -Zesu 'bhεgwlen- gbilaan mu 'le. -Jan 'Nrale- 'səwə 'la Zaan 'bhe yɔɔndia-, yaa 'gbu 'tɔkanlε 'bhe 'yi, -e -yaa pe -a 'gbu ma dɔɔ: «Mεε 'la zan -za -yaa sɔ Zesu ni» (Zaan 13.23; 19.26; 20.2,7; 21.20). -E 'bhe =kla 'bhe gbεen- bhe -a 'gbu mazina zayi' mεε mu -yrε 'yi. -O Zesu gbaanle -yrigbεεle 'ε ta, 'ke -ya pele- Zaan ni dɔɔ 'bhe 'bhe 'yrεkpa -a nεε Mari ba (Zaan 19.25-27).

Zaan -Jan 'Nrale- 'səwə 'lεε- =dia Zesu 'yi mu 'la =yaa Siri 'pegee Azi 'klεen mu 'la =kla - zɔn 'klεen do, 'bhεε- 'ke -wa sii Tuuki 'mu -la ni.

'Yee- -Jan 'Nrale- 'səwə 'lεε- 'yi, Zaan -o Zesu Krisi zrɔn 'zi -kɔɔ' ni 'bhii- -Waanbhaa' Gbe bhe do 'kpɔ 'ε, 'bhεε- 'yee- -Waanbhaa' -le 'ke -a Dε 'ε 'le. -Waanbhaa' 'a Gbe Zesu =kpa 'drunyan 'lεε- 'yi, 'kooko- -e nu galε -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bhεε- 'kooko- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'ε =kpa -a 'yi, 'bhe zan -Waanbhaa' ba bole -yrε ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwo- (Zaan 3.16).

Zesu 'yaa- 'yee- Zaan, 'pegee Zaki 'bhεε- Piri kpa -a -din 'waati 'ke ba, 'bhεε- -e -yaa -za -glɔɔ 'ke mu zrɔn 'mu ni. 'Yee- Zaan 'laa Zesu 'yayrε- 'ε, 'bhe 'pegee -e -yaa 'ye 'ε 'wole- zisaan- gɔnε- 'la gbεen- 'mu 'yigɔɔnle. 'Duɲ- -e pe dɔɔ Zesu -o 'ke <-Waanbhaa' -Liijan'> 'le (Zaan 1.1), 'bhe 'pegee <-Waanbhaa' Gbe 'ε> 'le (Zaan 1.34,49); 'bhεε- 'yee- 'pegee -Waanbhaa -o 'eke- zi 'tanjii (Zaan 1.1-18). Zesu 'yaa- 'trε ta 'waati 'la ba, -ya -zrɔnna 'bhii- 'yee- 'pegee -a Dε -Waanbhaa' plerza -yaa 'eglwle, 'bhεε- -o -yaa do. 'Yele- -yaa zi dɔɔle 'la ge -a Dε -Waanbhaa' ba 'bhe 'le. Zaan pe -kɔɔ' ni dɔɔ Zesu 'yaa- we <-yaa' 'lεrε> 'le (Zaan 2.4; 7.30; 8.20; 12.23,27; 13.1; 16.32; 17.1). <'Lεrε> 'la Zesu 'yaa- we 'zi 'bhe 'le, 'bhe -le -yaa -a gaza 'pegee -e -yaa nu -yaa' 'lafle 'yi 'tɔbhɔleya 'ε 'srɔɔwolε 'mu 'le. 'Bhela- -yile, -o sɔ Zaan a -Jan 'Nrale- 'səwə 'ε 'yicienle -le -gbεnε plε:

-A -lε =lwa mi 'ε 'yi, Zesu -za mu 'la =kla -yaa' 'lεrε> 'ε 'bhɔle- -lεε (Zaan 1-12) Zaan 'mu 'yigɔɔnna. Mεε Wiinjfε' Mi Zaan Zesu 'srεya- =kla gɔnε- 'la gbεen- oo, Zesu 'bhe a -klanlanε =lwa mu 'ε 'siila- gɔnε- 'la gbεen- oo, Zesu 'taa -bebe 'la =woa Zeruzalεmu Zuufu mu a 'feti mu 'ε ta oo, -yaa' mεε mu daanle oo, -e 'sɔle- maza -bebe mu 'la =kla oo, Zaan 'mu 'kpen 'yigɔɔnna. Zaan Zesu -zrɔnna 'bhii- 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' Gbe bhe do kpataakpa 'ε 'le. -A -lε plε mi 'ε 'yi, Zaan Zesu -za mu 'la =kla -yaa' <'lεrε> 'ε 'bhɔ bhla 'ε ba (Zaan 13-21). Zesu gale 'ε 'lεε -bi 'ε zi, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε (12) pεbhla- 'eke- zi, 'bhεε- -e zruwlaa- 'mu 'kpee. 'Bhe blaana, Zaan Zesu -gaa gɔnε- 'la gbεen-, 'bhe 'pegee -a bweza 'ε gale ba, 'bhεε- -a 'pwez- 'ε -yaa' -klanlanε mu 'ε ba -a bwele blaana gale ba 'mu 'kpen 'yigɔɔnna.

'Yee- 'səwə 'lεε- 'lεyanyrε 'ε =nɔɔ, Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo 'eke- ye gbε drεwoa- Galile wεyi- 'ε bhɔɲla, 'bhεε- Zesu -jan sa =woa Zaan ba zayi' -yaa' -klanlanε mu 'ε 'yrε ma, Zaan 'bhe -za mu 'ε 'kpen 'yigɔɔnna -kɔɔ' ni.

-JAN 'ε ZISANYRε

-Jan 'la -yoo 'ke 'tεbhile 'pegee bole -yrε ma -si 'le

1 'Elwale -sɔ, 'sani- 'drunyan klεle plerj- -Waanbhaa' 'kɔɔ, -liijan' -yaa' gban; 'bhεε- -liijan' 'pegee -Waanbhaa' -yaa 'eke- zi, 'bhεε- -liijan' 'ε 'yaa- 'ke -Waanbhaa' 'le. 2 'Sani- 'drunyan klεle plerj- -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'yee- 'pegee -Waanbhaa -yaa 'eke- zi. 3 -Waanbhaa' pe 'kpen =kla 'yela- -le. 'Bhεε- 'yee- -Waanbhaa' laa 'trε

ta pε 'tɔle- 'trε ta pε 'bhe klεle 'yee- blaana. 4 Bole -yrε ma -si 'ε =daa 'yela- -yi, 'bhεε- 'bhe -si 'ε =kla 'ke bhaaplεɲ mu ta 'tεbhile 'le. 5 'Bhe 'tεbhile 'ε =bhia -gblo 'ε 'yi, 'duɲ- 'bhεε- -gblo 'ε yaa 'sɔle- 'kpale -a ta.

6 'Waati do ba, -Waanbhaa' mεε do winbwa-, -o -yaa 'bhe mεε 'ε sii Zaan. 7 'Bhe =nwa klεle 'yee- 'tεbhile 'ε 'srε 'le. 'Bhe =nwa -janwolε 'yee- 'tεbhile 'ε ba zayi', 'kooko- mɔkpen' 'ε kpa -a -yi. 8 'Yee- Zaan 'gbu 'laa -yaa 'bhe 'tεbhile 'ε 'le. 'Duɲ- yaa pε nu win 'ε =kla 'ke -a 'srεya- klεle -la -le, -ayile -e -janwoa -a ba zayi'. 9 'Yee- 'tεbhile 'ε 'yele- -yaa 'ke 'tεbhile kplankplan 'gbu 'ε 'le, -e =nwa 'drunyan 'ε 'yi, 'bhεε- -e mɔkpen' takan 'wεɲ.

¹⁰ Wlan 'e ni, 'yee- -liijan' 'e 'yaa- 'drunyan 'yi 'elwale gban -sɔ. 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' 'drunyan 'e =kla 'yela- 'le, 'bhɛɛ- 'duŋ-, 'drunyan ta bhaapleŋ mu 'e waa -a dɔle. ¹¹ -E -nwa -a 'gbu ba 'kleɛn 'e 'yi, 'bhɛɛ- -yaa' 'kleɛn 'yi mu 'e waa -a 'kunle- 'elrele. ¹² 'Duŋ- mɛɛ 'la zan mu -dwa -a -la, 'bhɛɛ- -woo -kpa-a -a -yi, -e 'bhɛ 'seŋ 'naa- 'bhɛ zan mu 'e ni 'ke -o kle 'ke -Waanbhaa' -nɛ mu 'le. ¹³ Waa klele -Waanbhaa' -nɛ 'mu 'le, 'bhii- bhaapleŋ mu a pɛ yagbɛya 'e gbɛɛn-. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'gbu -le -dwa -a -la 'ke -o kle 'bhɛ 'nɛ mu 'le.

-Liijan' 'e =kla 'ke bhaapleŋ do 'le

¹⁴ 'Bhɛ ya 'e 'yi, 'yee- -liijan' 'e =kla 'ke bhaapleŋ do 'le, 'bhɛɛ- -e =nwa -kɔɔ' 'pleŋ- -gɛ. 'O -yaa' 'tɔbhɔleya 'e =ya. -A 'tɔbhɔleya 'e 'yaa- 'bhii- -Nɛ bhɛ do 'kpɔ 'la 'ke 'bhɛ 'tɔbhɔleya -srɔɔwoa 'bhɛ Dɛ 'kɔɔ 'bhɛɛ- gbɛɛn-. -A zru 'e 'pale- -yaa 'ke 'sɔniya -zeze 'pegee wlan 'le. ¹⁵ Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan 'yela- 'srɛya- =kla, 'bhɛɛ- -ya -pia mɛɛ mu 'e ni 'egɔɔɔɔ dɔɔ: «'N 'yaa- -janwo' zii' 'yela- ba zayi' 'ke 'an pe dɔɔ: «-Yoo zan nule 'ŋ -zanta', 'duŋ- -a gbilaan -yiya' 'mi ni, -amasɔyi -e -yaa 'mi 'lɛɛ 'elwale -sɔ.» ¹⁶ -E -lia 'kɔɔ ma 'kee- kan -a -dan' ta, 'bhɛɛ- -e ge -lilele -kɔɔ' ma 'taŋii. ¹⁷ -Amasɔyi, -Waanbhaa' -kaan *Moizi -la ba, 'bhɛɛ- -e -yaa' 'toŋ mu 'e =naa -kɔɔ' ni. 'Duŋ- -e -lia -kɔɔ' ma, 'bhɛ 'pegee -ya 'gbu ma wlan 'e 'bhɛ -zrɔɔna -kɔɔ' ni Zesu Krisi -la 'srɔyi. ¹⁸ Mɛɛ 'kedo- do 'kpɔ 'laa -Waanbhaa' ye le -lido; 'ke yaa 'e go -a Gbe bhɛ do 'kpɔ 'e ba. 'Bhɛ -le 'ke -Waanbhaa' 'le, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'pegee 'bhɛ Dɛ -Waanbhaa' 'kpale- -o do ma. 'Bhɛɛ- 'bhɛ -le -Waanbhaa' -zrɔɔna mɛɛ mu ni.

ZESU -ZA MU 'LA TAPWELA

Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan a 'srɛya- kleyre
(Matie 3.1-12; Maki 1.1-8; Luki 3.1-18)

¹⁹ Zeruzalemu Zuufu mu 'e -o 'sraka 'lɛna mu 'ke mu 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e la yewonɛ mu 'ke mu winbwa- Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan ba. 'Bhɛɛ- 'mu -ja Zaan ta 'ke -wa -lrɔkpale dɔɔ: «Mɛɛ 'e -dele 'bhi 'le ɛɛ?» ²⁰ Zaan 'laa -bangole 'bhɛ -jan 'e zikpale ma -o ni, 'duŋ- -ya =pia -o ni kpataakpa dɔɔ: «'Mi 'laa -o 'ke Mɛɛ -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'e 'le.» ²¹ 'Bhɛɛ- -wa -lrɔkpa 'ezin- dɔɔ: «'Bhɛɛ- mɛɛ 'e -de 'gbu -le 'bhi 'le ɛɛ? 'Bhi -le 'ke *Eli 'le ɛɛ?» Zaan 'bhɛ zikpa-a -o ni dɔɔ: «'ɔn ɔn, 'mi 'laa -o 'ke Eli 'le.» 'Bhɛɛ- -wa -lrɔkpa 'ezin- dɔɔ: «'Bhi -le 'ke -Waanbhaa' *-lɛla' janwo mi 'e 'le ɛɛ?» 'Bhɛɛ- Zaan pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Yooye-» ²² 'Bhɛla- -yile, 'ke -wa -lrɔkpale 'tɛ dɔɔ: «'Bhɛɛ- -de 'gbu -le 'bhi 'le ɛɛ? 'Yoo- 'ke mɛɛ -gɔɔɔ 'la 'le 'bhɛ 'pe 'o ni, 'bhɛɛ- 'o sɔ 'bhɛ 'pele 'o 'winbɔ- mu 'e ni. 'Bhi 'gbu 'a pe 'e 'gbu ma 'nale- ɛɛ?» ²³ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Zaan 'bhɛ zikpale -o ni -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi *Ezai a -jan do 'le. 'Bhɛ 'a =pia dɔɔ: «Mɛɛ do -o -toorodɔ 'zi -kpe 'e ta 'ke -ya pe dɔɔ: «-Ka zibhɛ 'e 'lɛma-gaan, 'bhɛɛ- -kaa 'lɛdɔɔ- Mɛɛzan ni». Zaan pe -o ni dɔɔ: «'Mi -le 'bhɛ -toorodɔ mi 'e 'le.» ²⁴ -O mɛɛ 'la zan mu 'winbwa- Zaan ta, 'mu 'ke mu -yaa Farizi mu 'le. ²⁵ 'Bhɛɛ- 'bhɛ mu 'yee- Zaan 'lrɔkpa-

'ezin- dɔɔ: «'Ke 'yaa- -o 'ke Mɛɛ -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'le, 'bhɛ 'pegee 'ke 'yaa -o 'ke Eli 'le, 'bhɛɛ- 'ke 'yaa -o 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'e 'le, -mɛle -kla 'yoo- mɛɛ mu wiinjɛ' zii' -yi ba ɛɛ?» ²⁶ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Zaan 'a 'lɛkunle -o ni dɔɔ: «'Mi -o 'ka wiinjɛ' zii' 'ke -yi 'le, 'duŋ- mɛɛ do -o 'ka 'pleŋ-, 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'bhɛ zan 'e dɔle -li. ²⁷ 'Bhɛ zan 'e, 'bhɛ -le nu nule 'mi -zanta', 'ali- 'bhɛ wleyi' laa -o 'mi wleyi' ta 'ke 'mi 'gbu -a gaan ma -sawla bhle mu ploo 'bhii- lu mu a kle gɔɔnɛ -la gbɛɛn- bhe.» ²⁸ 'Bhɛ -za mu 'e 'kpen =kla Betani -wa 'e ta. 'Bhɛ -wa 'e 'yaa- Zrudɛn yue 'yɛ gbɛ do 'e ta. Zaan 'yaa- mɛɛ mu 'e wiinjɛ' zii' 'bhɛɛ- =nɔɔ.

Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan pe 'kaa Zesu -le 'ke -Waanbhaa' a -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e 'le

²⁹ 'Bhɛ -za mu 'e klele ta tooklin- yi 'e 'le, 'ke Zaan Zesu 'yele 'ke 'bhɛ -o zan -a ta. -Ayile, 'ke -ya pele- dɔɔ: «-Waanbhaa' -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'la nu klele 'sraka 'le, 'bhɛɛ- -e bhaapleŋ mu 'e -waa' -za 'yɔɔ- 'kwe go -o wiinj-, 'yele- -gɛ! ³⁰ 'N 'yela- ma -janwoa dɔɔ: «Mɛɛ do -o zan mi blaana, -a gbilaan -yiya' 'mi ni; -amasɔyi 'sani- -o 'mi ya, 'ke 'yee- -o.» ³¹ -E -yaa nu klele mɛɛ 'la 'le, 'naa -yaa 'bhɛ dɔ. 'Duŋ- 'mi =nwa -sɔ mɛɛ mu wiinjɛyɛ nɔɔ- yi 'le, 'kooko- Izraeli mɛɛ mu 'e -wa dɔ.» ³² Zaan 'a 'srɛya- =kla 'ezin- mɛɛ mu 'e 'yɛ ma dɔɔ: «'N *Lii 'Wɛŋ 'e zinale =ya -a ta 'kee- da 'zi lafle' 'e ma 'bhii- -bhooladɔ maanne- do gbɛɛn-, 'bhɛɛ- -a yaale =bwa -a ta. ³³ -E -yaa 'ke mɛɛ 'la 'le, 'mi 'gbu 'laa -yaa -a dɔ. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'la 'ŋ 'winbwa- mɛɛ mu wiinjɛyɛ nɔɔ- yi 'le, 'bhɛ -la =pia 'ŋ ni dɔɔ: «'Kee Lii 'Wɛŋ 'e zinale =ya mɛɛ 'la zan ta, 'bhɛɛ- 'ke -a yaale =bwa 'bhɛ zan 'e ta, -a 'yaango- dɔɔ 'bhii- 'bhɛ zan 'e 'bhɛ -le nu mɛɛ mu wiinjɛle 'ke Lii- 'Wɛŋ 'e 'le.» ³⁴ 'Mi 'bhɛ -za 'e kleyɛ 'e 'yela- woa, 'mi sɔ -a pele- kpataakpa dɔɔ 'yele- 'ke -Waanbhaa' Gbe -Kpɔɔɔ 'gbu 'e 'le.»

Zesu a -klanlanɛ =lwa mu

³⁵ 'Bhɛ ta tooklin- yi 'le, Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan 'pegee 'bhɛ a -klanlanɛ plɛ -yaa 'yee- yɛ 'e =nɔɔ- 'ezin-. ³⁶ -E Zesu 'yele- 'ke 'bhɛ -o 'kan zii', 'ke -ya pele- dɔɔ: «-Waanbhaa' a -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e 'yele- -gɛ!» ³⁷ Zaan a -klanlanɛ plɛ 'trɔnɔɔɔ 'bhɛ -jan 'e 'yi, 'ke -o gele- Zesu zi. ³⁸ 'Bhɛ klele 'tɛ, Zesu 'e 'yɛkpale -a -zanta', 'bhɛɛ- -ya ye le 'bhii- 'woo- Zaan a -klanlanɛ plɛ 'e 'yaa- zan -a zi, 'ke -yoo -lrɔkpale dɔɔ: «'Ka -o -mɛla -glin 'zi ɛɛ?» -O pe Zesu ni dɔɔ: «'Rabi ('bhɛ 'yi -le dɔɔ: «'O Daan mi»), 'e ba -o 'naa ɛɛ?» ³⁹ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke -ya -lɛkunle -o ni dɔɔ: «-Ka nu 'bhɛɛ- 'kaa ye doo.» 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -o gele- Zesu zi, 'ke -wa -yi yɛ 'e 'yele; 'bhɛɛ- 'ke -o bole- -a -din 'bhɛ -yɛkpa- do 'e 'le. 'Bhɛ =kla yromazi 'waati 'e ba. ⁴⁰ Mɛɛ plɛ 'la -o Zaan 'wojan- 'e =maa, 'bhɛɛ- 'ke -o -ja dɔle Zesu zi, -o -yaa -o do sii Andre, 'bhɛ 'yaa- Simɔ Pieri 'nwagwɛn- 'le. ⁴¹ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, Andre -ja 'bhɛ 'naagwɛn- Simɔ ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- 'bhɛ ni dɔɔ: «'O *Mesi 'e =ya!» 'Bhɛ 'yi -le dɔɔ: «Mɛɛ -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi». ⁴² 'Bhɛɛ- 'ke Andre gele- Simɔ 'le Zesu ba. -O bhɔle Zesu

-din, 'bhεε- 'bhe 'yrekpale 'yee- Simɔ ta frii, 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Bhi Zaan gbe Simɔ, -o nu 'bhi 'siile- boolazi -ge Kefasi, 'bhe 'yi -le dɔɔ: «Vlε.»»

Zesu -o Filipu 'pegee Natanaeli 'sii zii' dɔɔ -o nu dɔ -a zi

⁴³ 'Bhe ta tooklin- yi 'ε 'le, Zesu 'yaa- zi 'bhii- -e ge Galile 'klεen 'ε 'yi. 'Bhe 'yi 'tε, -a ge bhla 'ε zi, 'ke -a -lε- pale Filipu 'le, 'bhεε- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «Nu dɔ 'η zi!»

⁴⁴ Filipu -yaa da Pieri 'pegee Andre mu da -wa 'ε 'bhεε- ta, 'bhεε- -o -yaa 'bhe -wa 'ε sii Betisaida. ⁴⁵ 'Bhe blaana, Filipu 'lεpale Natanaeli 'le, 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «*Moizi mεε 'la zan a -janwoa -Waanbhaa' a *'Tonj 'sεwε 'ε 'yi, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' *-lεla' janwo mu 'ε -o 'yee- mεε 'la zan a -janwoa 'ezin- bhe, 'wa =ya. -Wa sii Zesu, 'bhεε- -wa dε sii Zozefu, -e da Nazareti -wa 'ε ta.»

⁴⁶ 'Bhεε-, 'ke Natanaeli 'a 'pele Filipu ni dɔɔ: «-Za 'Irele- do sɔ dale- Nazareti -wa 'ε ta εε?» 'Bhe klele 'tε, 'ke Fil- ipu 'a 'lεkunle -a ni dɔɔ: «Nu 'bhεε- 'ya ye doo.»

⁴⁷ -Ayile, Zesu 'a 'yεle- 'bhii- Natanaeli -yaa zan -a zi, 'ke -ya pele- -a ma dɔɔ: «Izraeli mi -kpɔɔɔ do -le -ge, mεε gbɛtakpa mi laa 'kεle-.» ⁴⁸ 'Bhe klele 'tε, 'ke Natanaeli Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «Ye 'η dɔ 'nale- -a ma εε?» Zesu pe -a ni dɔɔ: «'Sani- Filipu nu 'e 'siile- 'waati 'la ba, 'ke 'mi 'e =ya gban *figi diinj* 'ε =la.»

⁴⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Natanaeli 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'bhi -le 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le, 'bhe 'pegee 'bhi -le Izraeli mu 'ε 'yri -o -Bhlangbe 'la 'nule- ta 'bhe 'le!»

⁵⁰ Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «'An 'pelawoa 'e ni dɔɔ 'mi 'e =ya figi diinj 'ε =la, 'bhεla- -yile 'yee 'kpa zii' 'mi 'yi εε? 'Dun- 'e nu -za 'ke mu yeε 'ke 'mu gbilaan -yija' 'ke 'lεε- ni.»

⁵¹ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma 'kaa 'ka 'yɔε nu lafle' 'liigole yeε, 'bhεε- 'ka nu -Waanbhaa' a -mlεkε' 'mu 'ε 'sanle- 'pegee -o -zinale yeε *Bhaaplenj Gbe 'ε ma!*»

Le do dɔyɔε nɔɔ- 'feti Kana -wa 'ε ta

2 'Bhe -yrekpaa' yaga mi 'ε ma, 'ke le do dɔ yi bhɔle- Kana, Galile 'klεen 'ε 'yi -wa 'nε do ta. Zesu nεε -yaa 'bhe le dɔyɔε nɔɔ- 'feti 'ε ta. ² 'Bhεε- -o Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε 'siila- 'bhe le dɔyɔε 'ε =nɔɔ 'ezin-. ³ -O -yaa 'bhe =nɔɔ bhla 'la ba, 'ke -dɔɔɔ 'ε 'kaanle mεε mu 'ε ma. 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu nεε 'a 'pele 'yee- Zesu ni dɔɔ: «-O 'kɔɔ -dɔɔɔ 'ε =yaan.»

⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Nj nεε, 'bhi -le 'mi klεza 'ε pe 'mi ni εε? 'An pε 'waati 'ε yaa bhɔle -li.»

⁵ 'Bhe 'yi, 'ke -a nεε 'a 'pele yewonε mu 'ε ni dɔɔ: «'Ke -ya =pia 'ka ni dɔɔ 'ka -za 'oo -za 'la klε, -ka 'bhεε- klε.» ⁶ -Yi 'kla vlε gbɔ 'srwado- dulale -yaa -o -din 'bhe bhla 'ε ba. Zuufu mu 'a 'seri 'ε ta za 'ε ma, -o -yaa -yi =kla 'bhe gbɔ mu 'ε 'yi, 'bhεε- -woo 'fε 'bhe -yi 'ε 'le, 'bhεε- -o klε 'wenj. -O -yaa sɔ -yi 'litri mia yizie 'pegee -yi 'litri -kεme do 'ke 'litri mia do 'klale 'woo- gbɔ mu 'ε 'kpen do do

'yi. ⁷ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'feti 'ε ta yewonε mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka gbɔ mu 'lεε- pa 'ke -yi 'le.» 'Bhe klele 'tε, 'ke -woo 'pale 'ke -yi 'le 'kee- tɛn -o -lε ma. ⁸ -O bhe klele, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka -yi 'la =klaa 'yee- gbɔ mu 'ε 'yi, -ka 'yee- -yi 'ε sa 'si, 'bhεε- 'ka ge 'kεle- 'yee- le dɔyɔε nɔɔ- 'feti 'ε -kunlii 'ε ni.» 'Bhe klele 'tε, 'ke -o gele- 'bhe -yi 'ε sa 'le 'feti 'ε -kunlii 'ε ni. ⁹ 'Yee- -yi 'la 'niinaa- 'ke -dɔɔɔ 'le, 'feti zan 'ε 'bhe sa -daan -a nɔɔ ma. Yaa -yaa 'bhe -dɔɔɔ 'ε dayɔε dɔ. 'Dun- yewonε mu 'la -yi 'ε =twa gbɔ 'ε 'yi, 'mu 'yaa- 'bhe dɔ. 'Bhεla- -yile, 'kee- le dɔɔε -nɔɔ 'ε 'siile. ¹⁰ 'Bhεε- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «'Mɔkpen' -dɔɔɔ 'Irele- 'ε 'bhεε- na 'cie mu 'ε ni 'elwale 'pe, 'bhεε- 'ke -o 'bhe 'mia- 'ebebele 'waati 'la ba, 'bhεε- -o sɔ 'kela 'bhe 'laa lele kplanplan 'bhe 'nale -o ni. 'Dun-, 'bhi -dɔɔɔ 'Irele- 'ε 'bhεε- =twa boolazi, 'ke 'bhe nu 'tɛnlε- 'waati 'lεε- ma!»

¹¹ 'Bhe -yi 'niinaza 'ε -dɔɔɔ 'le, 'bhe -le =kla 'ke Zesu 'a 'sɔle- maza -lwa mi 'ε 'le Kana, Galile 'klεen 'yi -wa 'nε 'ε ta. Zesu -yaa' 'gɔɔɔya- 'ε -zɔɔnna -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'bhεε- klεgbeya 'ε gbεen-. 'Bhεε- -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo -kpa -a -yi.

¹² 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'pegee -a nεε, 'bhεε- -a nεεnε- mu 'ε 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε gele- Kapenɔmu -wa 'ε ta. -O -yrekpaa' 'dama -la -kla 'bhe =nɔɔ ye.

Zesu -o pεɔɔn mu 'ε -gbin 'zi -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la

(Matie 21.12-13; Maki 11.15-17; Luki 19.45-46)

¹³ Zuufu mu 'a 'Paki 'feti =bhwa gban bi -wa -din, 'bhεla- -yile, Zesu -ja Zeruzalemu 'tε. ¹⁴ 'Bhεε- 'kee- gele- bhɔle dri 'pegee -bhlaa, 'bhεε- -dwati' gɔn mu ta -*Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε* 'ε =la. 'Bhεε- 'ezin-, -gɔli' tabɔɔ mu yaale -yaa 'mu a -gɔli' tabɔɔ -tabali mu 'ε zi 'yee- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. ¹⁵ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu gbanbhle do klele- 'ke bhle mu 'le, 'bhεε- 'ke -yoo 'kpen -gbinle' 'fε 'ε =la, -o 'pegee -waa dri mu 'pegee -waa' -bhlaa mu 'ε 'le. -E -gɔli' tabɔɔ mu 'ε waa -gɔli' 'ε 'wianna- 'trε ma, 'bhεε- 'kee- waa -tabali mu 'ε 'lεbhulale. ¹⁶ 'Bhεε- 'ke -ya pele- -dwati' gɔn mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka pε mu 'lεε- 'si, 'bhεε- 'ka -o 'kpen go -ge! 'Ka 'laa 'η Dε a 'fε 'ε klεle 'ke yawowofε 'le!»

¹⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke -Waanbhaa' a 'Sewε 'ε 'yi -jan 'lεε- dɔle- -yaa' -klanlanε mu 'ε 'kpee dɔɔ: «'E! -*Waanbhaa', 'yaa- 'fε 'ε 'lɔ- 'ε -yoo 'η dε 'zi 'papa 'bhii- 'tεbhile la pε ma gɔnε- 'la gbεen-.*»

¹⁸ -Ayile, 'ke Zuufu mu 'ε -waa' -kunlii mu 'ε Zesu 'lɔɔk- pale dɔɔ: «'E sɔ -mε pε 'sɔle- maza 'gbu 'ε -dela klele, 'bhεε- 'ke 'bhe 'a zɔɔn 'o ni 'bhii- -za mu 'la bhe -o 'senj -o 'e ni εε?»

¹⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «-Ka -*Waanbhaa' Gba -Gbεnε 'Fε* 'lεε- 'wi, 'bhεε- 'mi nu -a dɔ gbε dɔɔεwolε -yrekpaa' yaga =la.» ²⁰ Zuufu mu 'ε pe Ze- su ni 'tε dɔɔ: «'O mɔɔ 'yee- 'fε 'lεε- -dwa lεε mia plε bhe 'srwado- -la, 'bhεε- 'bhi nu 'sɔle- -a dɔle- -yrekpaa' yaga =la εε?»

²¹ 'Dun- Zesu 'yaa- -we 'zi -*Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε* 'la 'le, 'bhe -le -yaa -a 'gbu 'fε 'ε 'le. ²² -Ayile, Zesu bwele blaana gale ba, -e 'bhe -jan 'la =woa 'elwale bhe, 'bhe

-jan 'e -dwa -yaa' -klanlanε mu 'ε 'kpee. 'Bhεla- -yile, 'ke -woo 'kpale -Waanbhaa' a -jan mu 'la -yoo -yaa' 'Sewe 'ε 'yi 'mu 'yi. 'Bhεε- Zesu -jan mu 'la =woa -o ni, -woo =kpaā 'mu 'yi 'ezin-.

Zesu bhaaplεη 'kpeejan- 'kpen dε

²³ Zesu 'yaa- Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε ta bhla 'la ba Zeruzalemu, mεε -bebe 'e =kpaā -a -yi -e -yaa 'sɔle-maza mu 'la klε 'zi 'mu 'yε ma 'mu -zayi'. ²⁴ 'Duη- Zesu 'laa -yaa 'e 'kpa zii' -o -yi, -amasrɔyi -e -yaa -o 'kpen zru 'ε dε. ²⁵ -A maza laa -yaa 'ke mεε 'ke nu mεε -bhεeke' do a -za 'yaanpele -a ni. -Amasrɔyi, -za 'la -yoo bhaaplεη 'kpee, -a 'gbu 'bhε dε.

Zesu 'pegee Nikodεmu

3 -O -yaa mεε do sii Nikodεmu. *Farizi mi do -le -yaa 'bhε 'le. 'Bhεε- -e -yaa Zuufu mu a -kunlii 'ε do 'le. ² Yroma do zi -bi 'ε zi, -e -ja Zesu ba, 'ke -ya pele- 'bhε ni dε: «O Daan mi, 'o mɔɔ 'a 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' -le 'e 'winbwa- 'o daanyε nɔɔ- -yaa' -jan 'ε 'le. -Amasrɔyi mεε 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ 'e 'sɔle- maza mu 'la klε 'zi bhe 'mu klεle-, 'ke -Waanbhaa' laa -o 'bhε zan 'ε ba.»

³ Zesu 'a 'lekwan- -a ni dε: «'Mi pe 'e ni 'η 'sɔwεε- ma dε mεε 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ *-Waanbhaa' a -bhleηgbeya -wa 'ε 'yele 'ke waa 'bhε zan 'ε ya gbε drεεwole.»

⁴ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Nikodεmu 'a 'lɔɔkpale dε: «'Ke mεε do -kla gban 'gwlaan- gbilaan 'le, -o sɔ -a ya gbε drεεwole 'nale- -a ma εε? Yaa sɔ niinale -a nεε 'kpee, 'bhεε- 'bhε 'a 'ya gbε drεεwo 'ezin-.»

⁵ 'Duη- Zesu pe -a ni 'ezin- dε: «'Mi pe 'e ni 'η 'sɔwεε- ma dε 'ke waa mεε 'la zan yaε 'ke -yi 'pegee Lii 'Wεη 'ε -glɔɔya' 'le, 'bhε zan laa nu 'sɔle- -Waanbhaa' 'a -bhleηgbeya -wa 'ε 'yele. ⁶ -O mεε 'la zan -yaa bhaaplεη ma, bhaaplεη zru -le 'bhε zan 'ε 'yi, 'bhεε- 'duη-, -o mεε 'la zan -yaa -Waanbhaa' Lii 'Wεη 'ε ba, 'bhε zan zru -o 'bhii- -Waanbhaa' zru gbεen-. ⁷ 'Mi 'a 'pelawoa 'e ni dε: «-Yoo 'ke -za 'le 'kee 'ya gbε drεεwo». 'Bhε -jan 'ε 'bhε 'laa 'e 'kpeelenile 'e ma. ⁸ 'E 'gbu 'bhε 'yaango-, -ploō 'ε, 'ke -ya zi 'bhii- -e 'kan yε 'la =nɔɔ, -e kan 'bhεε- =nɔɔ. 'E 'trɔnkpa- -a 'kanwli- 'ε ma, 'duη- 'yaa dayε 'pegee -a geyε dε. -Yoo 'bhεε- gbεen-, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -yaa Lii 'Wεη a -glɔɔya' 'ε ba.»

⁹ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Nikodεmu 'a 'pele Zesu ni dε: «'Bhε sɔ klεle- 'nale- 'tε -a ma εε?» ¹⁰ Zesu 'a zikpaā -a ni dε: «'Bhi 'la 'bhi -o 'ke Zuufu mu 'ε daan mi -gbεne 'le Izraēli -gε, 'yaa 'bhε -za mu 'ε dε εε? ¹¹ 'Mi pe 'e ni 'η 'sɔwεε- ma dε 'o mɔɔ -za 'la dε, 'o 'bhεε- 'srεya- klε, 'bhεε- 'ke 'o pε 'la =ya, 'o 'bhεε- 'srεya- klε 'ezin-, 'duη- 'ka mu laa -o -a zi 'ke 'ka dε 'o 'wojan- 'ε =la. ¹² -Za mu 'la klε 'zi 'trε ta -gε, 'ke 'η 'bhε mu ma -janwoa, 'ka 'laa 'ka kpa 'η 'yi, 'bhεε- 'ka nu 'ka 'kpale- 'η 'yi 'nale- -a ma, 'ke 'η lafle' 'yi pε mu ba -janwoa 'ka ni bhla 'la ba εε? ¹³ Mεε 'kedo- 'kɔɔ 'laa 'sanle- -lido' laanima 'bhεε- -e ge lafle' 'yi, 'ke yaa 'e go *Bhaaplεη Gbe* 'ε do -kplεn 'kɔɔ ba, 'bhε -le -daa lafle' 'yi, 'bhεε- 'bhε -le nu niinale a nɔɔ- 'ezin- bhe.»

¹⁴ «'Elwaleta -sɔ, *Moizi* piibhε 'tεn =sia, 'bhεε- -e mle =kla 'bhε piibhε -yi 'ε 'le. 'Bhε blaān 'kee- 'bhε piibhε mle 'ε 'kpale -yri do ta -kpe 'ε ta. 'Bhε klεgbeya do 'ε gbεen-, -o nu *Bhaaplεη Gbe* 'ε 'kpale- -yri ta, 'bhεε- -wa wlan, ¹⁵ 'kooko- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'e =kpaā -a -yi, 'bhε zan nu -Waanbhaa' ba bole -yε ma -si 'la -danj' 'laa -o -a ma 'bhε 'srɔɔwole. ¹⁶ -Amasrɔyi 'drunyan ta mεε mu 'ε 'sɔ gbε -yɔɔ 'ε 'kɔɔ -Waanbhaa' ni, 'ke -ya *Gbe bhε do 'kɔɔ 'ε 'nale 'ke 'sraka 'le, 'kooko- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'e =kpaā -a -yi, 'bhε zan laa ni, 'bhεε- 'bhε 'plεngole klε -Waanbhaa' ma, 'duη- 'bhε zan 'ε -Waanbhaa' ba bole -yε ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhε ma 'bhεε- 'srɔɔwo-. ¹⁷ 'Duη-, -Waanbhaa' laa -a Gbe 'ε 'kpale- 'drunyan 'yi -kpan baa- zayi' 'drunyan 'yi mu 'ε ta. 'Duη- -ya gbε 'ε =kpaā, 'kooko- 'ke -o go -za 'yi -a 'srɔyi. ¹⁸ 'Ke mεε 'la zan 'e =kpaā -Waanbhaa' Gbe 'ε 'yi, -Waanbhaa' a -kpan 'laa nu baale 'bhε zan ta, 'duη- 'ke mεε 'la zan 'laa 'e 'kpale- -a -yi, -kpan -balaa' gban 'bhε zan 'ε ta, -amasrɔyi yaa 'kpale- -Waanbhaa' Gbe bhε do 'kɔɔ 'ε 'yi. ¹⁹ -Waanbhaa' a -kpan baaza 'ε win -le -gε: -Waanbhaa' a 'tεbhile 'ε =nwa 'drunyan 'yi, 'bhεε- -gblo =swa 'drunyan 'yi mu 'ε ni 'ke 'bhε kan 'tεbhile 'ε ta, -amasrɔyi -o klεza mu 'ε 'yaa- 'eyɔɔle. ²⁰ -Amasrɔyi, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -za 'yɔɔ klε, -Waanbhaa' a 'tεbhile 'ε vensi 'bhε zan yin 'lii, 'bhεε- yaa nu 'tεbhile 'ε ba. -Amasrɔyi -e gbilaan, 'kooko- 'puya 'laa nu 'kanle- -a klεza -yɔɔ' mu 'ε ta kpataakpa. ²¹ 'Duη- 'ke mεε 'la zan -o wlan a pε zi 'ε ta, 'bhε zan nu 'tεbhile 'ε ba; 'kooko- mɔɔkpen' 'a klεza mu 'ε ye kpataakpa, 'bhεε- -wa ye 'bhii- -yoo 'taawo zii' -Waanbhaa' a pε zi 'ε 'bhεε- ta.»

Zesu 'pegee Mεε Wiinjfe' Mi Zaan a -za

²² 'Bhε blaān, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o gele- Zude 'klεen 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o bole- 'bhε =nɔɔ 'waati sa, 'ke -o mεε mu 'ε 'wiinjfe- -sɔ -yi ba 'bhε 'klεen 'ε 'yi. ²³ 'Bhε 'waati 'ε ba, Zaan -yaa mεε mu wiinjfe' zii' 'ezin- yε do nɔɔ-, -o -yaa 'bhε yε 'ε sii Enɔ, 'bhεε- 'bhε 'yaa- Salimu -wa 'ε -din. -Amasrɔyi -yi -bebe -yaa 'bhε yε 'ε =nɔɔ. Mεε mu 'ε 'yaa- nu 'zi -a ba, 'bhεε- -e -yaa 'mu wiinjfe -yi ba 'bhε yε 'ε =nɔɔ. ²⁴ 'Bhε 'waati 'ε ba 'ezin-, 'ke waa Zaan bɔle -li -kaso 'yi.

²⁵ 'Bhε 'yi 'tε, Zaan a -klanlanε mu 'ke mu zaabɔle -saan Zuufu mi do 'le -woo fε -waa' 'seri 'ε ta gɔne- 'la gbεen- 'bhεε- -o 'fleele- klε -Waanbhaa' -yε 'yi 'bhε -za- yi'. ²⁶ 'Bhεε-, 'ke 'yee- Zaan a -klanlanε mu 'ε gele- 'tεnle- a ma, 'ke -wa pele- -a ni dε: «O Daan mi, mεε 'la zan -yaa 'e -din Zrudεn yue yε gbε do 'ε ta laale, 'bhεε- 'e -janwoa 'o ni -a ba zayi' bhe; 'e 'yrekpa -gε doo, -yoo mεε mu wiinjfe' zii' 'ezin-. 'Bhεε- mεε mu 'ε 'kpen -o ge 'zi -a ba ye.»

²⁷ Zaan 'a zikpaā -o ni dε: «'Ke -Waanbhaa' laa pε 'la 'nale- mεε ni, -e sɔ 'bhε 'srɔɔwole εε? ²⁸ 'Ka mu 'gbu -o 'η 'srε 'le 'kaa 'an =pia dε: «'Mi 'naa -o 'ke Mεε -Bhεε Mi -Kpɔɔɔ Kriisi 'ε 'le, 'duη- -Waanbhaa' 'mi 'winbwa- -a -lεε.» ²⁹ 'Ka 'gbu 'a 'yaango- dε mεε 'la zan a pε -le 'ke le drεε 'ε 'le, 'bhε zan -le 'yee- le drεε -nɔɔ 'ε 'le. 'Duη- le drεε -nɔɔ 'bhεgwlen- 'ε 'bhε dulale 'la -yoo le drεε -nɔɔ 'ε -din, 'bhεε- 'ke -ya 'trɔnbado 'bhε 'weli- 'ε =la, 'bhε 'a

zrukpalaa 'egbenele. 'Bhe zrukpa'a, 'bhe -le 'mi a pe 'e 'le, 'bhe- -a -lepa'a -zɔn. ³⁰ -Yoo 'ke -za 'le 'ke -o 'yee- magbaandɛ, 'bhe- -o 'mi mavɛɛ.»

Mɛɛ wiinjɛ' Mi Zaan a -jan 'leyanyre

³¹ Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan -daa laanima, 'bhe zan 'e 'kpaale- -o pe 'kpen 'wiinj-. 'Dunj- 'ke mɛɛ zan -daa 'trɛ ta, 'bhe zan 'e 'bhe -o 'ke 'yee- 'drunyan 'lɛɛ- 'yi mi 'le, 'bhe- -e -janwo' 'bhii- 'trɛ ta mɛɛ do gbɛɛn-. 'Ke mɛɛ 'la zan -daa laanima, 'bhe zan 'e 'kpaale- -o pe 'kpen 'wiinj-. ³² -E -za 'la =ya, 'bhe- -e 'kɛla =maa, -e mu -la 'sɛya- klɛ. 'Bhe- 'dunj-, mɛɛ 'ke- do- 'kɔɔ 'laa dɔ 'bhe 'sɛya- ma jan 'e =la. ³³ 'Ke mɛɛ 'la zan -dwa -a wojan 'e =la, 'bhe zan 'a zɔn 'bhe gbɛɛn- bhe 'bhii- -Waanbhaa' wlan pe kpataakpa. ³⁴ -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan winbwa-, 'bhe zan 'e -Waanbhaa' a -jan mu -la wo, -amasɔyi -Waanbhaa' a *Lii 'Wɛɛ 'e na 'bhe zan ni 'ke -danj' 'laa klɛ 'bhe ma. ³⁵ -Nɛ 'e -za sɔ -a Dɛ -Waanbhaa' ni, 'bhɛla- -zayile -a Dɛ -za 'kpen gbɛkpa-a -a kɔɔ. ³⁶ 'Ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa-a Gbe 'e 'yi, -danj' 'laa -o bole -yɛ ma -si 'la ma 'bhe -o 'bhe zan 'kɔɔ. 'Dunj- 'ke mɛɛ 'la zan laa dɔlɛ -a -la 'ke -ya kpa -a Gbe 'e 'yi, 'bhe zan laa nu 'bhe bole -yɛ ma -si 'e 'sɔɔwɔle, 'bhe zan nu bole -Waanbhaa' a 'kiti -yɛn 'e 'yi yikpensee ta.»

Zesu 'pegee Samari le do ba jan

4 *Farizi mu* 'e -wa -maa mɛɛ mu ta dɔɔ Zesu 'yaa- -klanlanɛ -bebe 'sɔɔwo zii' 'kee- 'mu 'wiinjɛ- 'ke 'bhe kan Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan ta. ² 'Bhe- 'dunj-, 'yee- Zesu 'gbu 'laa -yaa mɛɛ mu wiinjɛ' zii', -yaa' -klanlanɛ mu 'e 'mu -le -yaa 'bhe klɛ 'zi. ³ 'Bhɛla- -yile, 'ke 'yee- Zesu gole- Zude 'klɛɛn 'e 'yi, 'bhe- 'kee- niinale -a -zanta' Galile 'klɛɛn 'e 'yi. ⁴ -A ge bhla zi Galile 'klɛɛn 'e 'yi, yaa -yaa sɔ 'kanle -yɛ -bhɛke' do 'kɔɔ =kɔɔ 'ke yaa 'e go Samari 'klɛɛn 'e ba.

⁵ -E -ja bhɔle Samari 'klɛɛn 'e 'yi -wa 'nɛ do 'la -o -yaa 'bhe sii Sikaa 'bhe- ta. 'Bhe Sikaa -wa 'e 'yaa- Zakɔbu gba 'la 'naa- -a gbe Zozɛfu ni 'bhe- -din. ⁶ Zakɔbu -klɔɔ 'la 'kaan-, 'bhe 'yaa- 'bhe yɛ 'e =kɔɔ. 'Bhe 'yi bhe, Zesu 'trelabhwa 'taa 'e 'kɔɔ, 'kee- gele- yaalɛ 'bhe -klɔɔ 'e bhɔɔla. 'Bhe =kla -yɛkpa'a' bhɔ 'waati 'e -din.

⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke Samari le do nule- -yi 'tɔyɛ- kɔɔ- 'bhe -klɔɔ 'e 'yi. 'Bhe- 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Nj gba mi yi sa ba.» ⁸ 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke Zesu a -klanlanɛ mu 'e -ja gban -waa' pɛbhle -lɔyɛ' kɔɔ- -wa 'e 'kpee. ⁹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Samari le 'e -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «'Aa! 'Bhi Zuufu mi, 'e mi yi -yɛwo' zii' 'mi -la ma ɛɛ, 'mi 'la 'mi -o 'ke Samari le 'le bhe ɛɛ?» 'Yee- -le 'e 'bhe -jan -glɔɔn 'e =woa, -amasɔyi Zuufu mu 'e 'pegee Samari mu 'e waa -za 'laa -yaa 'e-ke- ta.

¹⁰ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔɔ: «'Kee- 'kpa bi -Waanbhaa' bhaaplɛɛn mu -gbaa pɛ 'la ba 'e 'bhe dɔ bi, 'bhe- mɛɛ 'la zan -o mi yi -yɛwo' zii' 'e ma, 'kee 'yaa- 'bhe zan 'e dɔ bi, 'bhi 'gbu -le -yaa nu mi yi -yɛ- wɔle 'bhe zan 'e ma. 'Bhe- -yi 'la 'bhe bole -yɛ ma -si na mɛɛ ni, -e -yaa nu 'bhe- 'nale- 'e ni.»

¹¹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke le 'e -ya pele- Zesu ni dɔɔ:

«Mɛɛzan, -yi 'tɔ 'gbɔngbo 'laa -o 'e 'kɔɔ, 'bhe- -klɔɔ 'e tro. 'E nu 'sɔlɛ- 'yee- -yi 'la 'kee- bole -yɛ ma -si 'e na mɛɛ ni 'bhe 'sɔɔwɔle 'naa ma ɛɛ? ¹² 'O -gbɔɔ Zakɔbu -le -klɔɔ 'lɛɛ- 'kaan-, 'bhe- -ya -naa 'o ni. 'Yee- 'gbu 'pegee -a gbe mu 'e, 'bhe- -yaa' tropɛ mu 'e -o 'yee- -klɔɔ 'lɛɛ- 'yi yi 'e =mia. 'Bhi 'kpee ma 'e gbalaan -yiya' 'o -gbɔɔ Za- kɔbu ni ɛɛ?»

¹³ Zesu 'a zikpa-a -a ni dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -klɔɔ 'lɛɛ- 'yi yi 'e -mia, -yi 'mi -lɔɔ nu 'bhe zan dɛ gbe drɛwɔle 'ezin-; ¹⁴ 'dunj- 'ke 'mi 'nj 'kɔɔ -yi 'e =naa mɛɛ 'la zan ni, 'bhe- -ya -mia, -yi 'mi -lɔɔ 'laa nu 'bhe zan 'e dɛlɛ -li -titi. -Amasɔyi, 'nj nu -yi 'la 'bhe 'nale- 'bhe zan 'e ni, 'bhe nu klɛle 'bhii- tɔ ngblo do 'bhe zan 'e 'yi, 'bhe- yaa nu -bhele- -titi. 'Bhe- 'bhe tɔ ngblo 'e nu -si 'la 'ke -danj' 'laa 'bhe ma 'bhe 'nale- 'bhe zan ni.» ¹⁵ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- le 'e -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'nj gba 'bhe -yi 'e 'ke ba, 'kooko- -yi 'mi -lɔɔ 'laa 'nj dɛ -li, 'bhe- 'naa nu -yi 'tɔlɛ- -li -gɛ -titi.»

¹⁶ 'Bhe 'yi 'tɛ, Zesu pe -a ni dɔɔ: «Ge 'e =kɔɔ 'sii-, 'bhe- 'ka nu -gɛ doo.» ¹⁷ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- le 'e -ya -lɛkun- le Zesu ni dɔɔ: «'Nj =kɔɔ 'laa -o.» Zesu pe -a ni 'ezin- dɔɔ: «'Zoo -o 'e zi 'ke 'ya pe dɔɔ 'e =kɔɔ 'laa -o; ¹⁸ -amasɔyi, 'e 'yalaa gwɛn na -glɔɔn 'soo, 'bhe- 'yoo- mɛɛ 'la zan 'kɔɔ -zɔn, 'e =kɔɔ 'laa 'bhe zan 'e 'le. 'E -jan 'la =woa bhe wlan -le 'bhe 'le.» ¹⁹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- le 'e -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «'Ee! Mɛɛzan, 'an 'yaango- 'bhii- 'yoo- wlan ma -Waanbhaa' * -lɛla' janwo mi do 'le. ²⁰ 'O mɔɔ Samari mu, 'o -gbɔɔ mu -Waanbhaa' -gbaa vlɛ gɔɔn 'lɛɛ- 'bhe- 'wiinj- -gɛ, 'bhe- 'dunj-, 'ka mu Zuufu mu, 'ka pe dɔɔ -o -Waanbhaa' gba yɛ 'la =kɔɔ, 'bhe -o Zeruzalɛmu do -kplɛn 'la =kɔɔ.»

²¹ Zesu 'bhe zikpa-a -a ni dɔɔ: «Le -nɛ, 'nj 'yoo zan -jan 'la 'wɔle- 'e ni 'e 'kpa 'bhe 'yi, 'waati do -o zan bhɔle', 'bhe- 'ka 'laa nu 'nj Dɛ -Waanbhaa' gbale -li vlɛ gɔɔn 'lɛɛ- 'wiinj-, 'bhe 'pegee Zeruzalɛmu. ²² 'Ka mu Samari mu, 'ka pɛ 'la 'bhe gba 'ka 'laa 'bhe dɔ; 'o kɔɔ pɛ 'la 'bhe gba 'o 'bhe dɔ, -amasɔyi -Waanbhaa' bhaaplɛɛn mu go -za 'yi gɔɔn- 'la gbɛɛn-, Zuufu mu -le sɔ 'bhe 'pele 'ka ni. ²³ 'Dunj- 'bhe 'waati -o zan bhɔle, 'bhe- 'bhe =bhwa gban, 'bhe 'waati 'e ba, 'nj Dɛ -Waanbhaa' gba mu kplankplan mu 'e -o nu -a gbale Lii 'Wɛɛ 'e 'yi 'bhe 'pegee wlan ma. -Amasɔyi 'nj Dɛ -Waanbhaa' -o 'bhe- mɛɛ -glɔɔn 'e -glin 'zi 'bhe- -wa gba. ²⁴ -Waanbhaa' 'gbu -o 'ke Lii 'le, -yoo 'ke -za 'le 'ke mɛɛ 'la zan mu 'a gba, 'bhe zan mu 'a gba -a Lii 'Wɛɛ 'e 'sɛn ta 'bhe 'pegee wlan ma.» ²⁵ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- le 'e -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «'An 'yaango- dɔɔ *Mesi 'e ('bhe 'yi -le «Mɛɛ -Bhe Mi -Kɔɔkɔɔ) -o 'bhe -la sii Krisi, 'bhe nu nule. 'Ke 'bhe =nwa 'bhe nu -za 'kpen 'yipele 'o ni.» ²⁶ Zesu 'a zik- paa- -a ni dɔɔ: «'Mi 'la 'mi -o -janwo' zii' 'e ni -gɛ bhe, 'mi -le 'kele-.»

²⁷ 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke Zesu -a -klanlanɛ mu 'e 'nule 'tɛ; -wa yelawoa 'ke -yoo -balɔ klɛ 'zi 'ke le do 'le bhe, 'bhe -o 'kpeelenia -o ma. 'Dunj- yaa dɔlɛ -o 'kedo- 'kɔɔ 'kpee 'ke 'bhe 'a 'lɔkpa- dɔɔ: «-Yoo -mɛ za -la -yilɔkpa zii' 'e ma ɛɛ? 'Bhe 'pegee 'ka 'pegee 'yee- -o -mɛ pɛ jan -la wo zii' ɛɛ?» 'Bhe 'pegee dɔɔ: «-Mɛla ma 'yoo- -balɔ

klɛ 'zi 'kele- ɛɛ?» ²⁸ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke le 'ɛ -e yaa -yi gbo 'ɛ 'tole -a ɲɲɔ-, 'kee- gele- -wa =la, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- mɛɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: ²⁹ «-Ka nu mɛɛ 'lɛɛ- -glin doo, 'mi -za 'oo -za mu 'la =kla 'elwale gban, -e 'mu 'kpen =pia 'ŋ ni. -Dɔke' Mɛɛ -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'ɛ 'yele- 'kele- oo.» ³⁰ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -wa 'ɛ ta mu 'ɛ 'pwɛle, 'bhɛɛ- 'ke -o nule- Zesu -glinyɛrɛ' ɲɲɔ-.

³¹ 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, Zesu a -klanlanɛ mu 'ɛ 'yaa- matɛdɔ 'zi dɔɔ: «'O Daan mi, 'e 'zoole-, pɛ sa bhle!» ³² 'Dun-, -ya -lɛkwan 'mu ni dɔɔ: «Pɛ 'la -yoo 'ŋ 'kɔɔ 'ke 'bhɛ -o 'ke 'ŋ 'bhle pɛ 'le, 'ka 'laa 'bhɛ dɔ.» ³³ 'Bhɛ 'yi, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -woo 'eke- -lɔɔkpale dɔɔ: «Taa- mɛɛ 'ke 'ke mu -nwa pele nale -a ni ɛɛ?»

³⁴ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ŋ 'bhle pele 'ɛ 'bhɛ -le 'ke 'ŋ 'winɔɔ- mi 'ɛ 'bhɛ zru maza klɛle 'le, 'bhɛɛ- -e ye 'la gbɛkpa- 'ŋ 'kɔɔ 'ke 'ŋ 'bhɛ 'lɛyan- . ³⁵ -Wa pe dɔɔ: «-A -vinbwa mɛɛ yizɛ 'bhɛɛ- pɛbhaa 'kan bhla 'ɛ bhɔ.» 'Dun- 'mi pe 'ka ni dɔɔ -ka 'yɛkpa gba mu 'ɛ ta laale doo, pɛbhaa mu 'ɛ 'tranna-, 'bhɛɛ- -o 'kan 'waati =bhwa gban! ³⁶ Pɛbhaa 'kan mi 'ɛ, -e -yaa pɛbhaa 'kanle- ma -sra 'srɔɔwo-, 'bhɛɛ- -yoo pɛbhaa mu 'ɛ 'lɛkpa- zii' 'eke- ta 'ke -yoo to bole -yɛrɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o -a ma 'bhɛ -zayi'. 'Bhɛ klɛgbeya do 'ɛ 'yi, pɛbhɛ bɔ mi 'pegee pɛb- haa 'kan mi 'ɛ -o mɛɛ plɛ zrukpa- 'srɔɔwo- 'eke- zi.

³⁷ -Amasɔyi, -o -gɔɔɔ 'la bɔ dɔɔ: «Mɛɛ do pɛbhɛ bɔ, 'bhɛɛ- mɛɛ -bhɛɛke' do pɛbhaa kan.» Wlan -le 'bhɛ -gɔɔɔ 'ɛ 'le. ³⁸ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'mi 'ka 'winbwa- pɛbhaa 'kanyɛ- ɲɲɔ- gba 'la 'ka 'laa -yɛnbhlele 'bhɛ 'kpale ma 'bhɛ 'yi; mɛɛ -bhɛɛke' mu -le -yɛnbhla 'bhɛ gba 'ɛ 'kpale- ma, 'bhɛɛ- 'ka mu -o -trɔn 'srɔɔwo zii' -o woye 'ɛ ma.»

³⁹ Samari mu -bebe -o =kpa- Zesu 'yi 'bhɛ -wa 'ɛ ta, le 'ɛ -jan 'la =woa -o ni 'bhɛ -zayi' dɔɔ: «'Mi -za 'oo -za mu 'la 'kpen =kla 'elwale gban, -e 'mu 'yipia= 'ŋ ni.» ⁴⁰ 'Woo- Samari mu 'ɛ 'bhɔle- Zesu -din, 'ke -o -sromabɔle -a ni dɔɔ -e bo -o ba ye 'waati sa. -Ayile, 'kee- bole- -o ba -yɛkpa- plɛ ta 'ezin-. ⁴¹ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke mɛɛ -bhɛɛke' -bebe 'ɛ 'kpale Zesu 'yi 'ezin- -a 'gbu 'wojan- mu 'ɛ ma. ⁴² 'Woo- mɛɛ mu 'ɛ pe le 'ɛ ni dɔɔ: «'Waa 'o 'kpale- -a -yi 'bhi 'wojan- drɔŋ 'ɛ 'bhɛ ma, 'dun- 'woo =kpa- -a -yi, -amasɔyi 'o mɔɔ 'gbu 'a wajan mu 'ɛ =maa, 'wa 'yaang- wa- 'bhii- 'yele- 'ke 'drunyan 'yi mu 'ɛ 'Bhee Mi kpataak- pa 'ɛ 'le.»

Zesu yeta mi -gbɛɛ do gbe -nɛ 'ɛ 'bheela-

⁴³ Zesu 'yanle -yɛkpa- plɛ klɛlele 'bhɛ yɛrɛ 'ɛ =ɲɲɔ, 'kee- gele- Galile 'trɛ ta. ⁴⁴ -Amasɔyi 'yee- 'gbu 'a =pia- dɔɔ: «'Waa -Waanbhaa' *-lɛla' janwo mi -lɛdɔ' a ma -a 'gbu a 'klɛn 'yi.» ⁴⁵ -E bhɔle 'dun- Galile 'klɛn 'ɛ 'yi, 'ke bhɛ =ɲɲɔ mɛɛ mu 'ɛ -wa 'kunle 'elrele. -Amasɔyi Zesu -za mu 'la 'kpen =kla *Paki 'fɛti* 'ɛ ta Zeruzalɛmu 'mu 'bhɛ mu =ya. -Amasɔyi 'bhɛ mu 'gbu 'yaa- 'bhɛ 'fɛti 'ɛ ta 'ezin-.

⁴⁶ Zesu =nwa 'ezin- 'tɛ Kana -wa 'ɛ ta, Galile 'klɛn 'ɛ 'yi; -e -yi 'niinaa- 'ke -drɔɔ 'le 'elwale 'bhɛɛ- -wa 'ɛ ta. Yeta mi -gbɛɛ do -yaa ye, 'bhɛɛ- ga -yaa 'bhɛ gbe -nɛ 'ɛ ma Kapɛɲɔmu. ⁴⁷ 'Bhɛɛ-, 'yee- yeta mi -gbɛɛ 'ɛ -ya male 'kaa Zesu -gwa Zude 'klɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -e =nwa

Galile 'klɛn 'ɛ 'yi, 'kee- gele- 'tɛnle- Zesu ma. 'Bhɛɛ- 'kee- -sromabɔle Zesu ni dɔɔ 'bhɛ ge -a gbe 'ɛ 'bhee- Kapɛɲɔmu. -Amasɔyi -a gbe 'ɛ 'yaa- zan klɛle 'ke 'siele. ⁴⁸ Zesu pe -a ni 'tɛ dɔɔ: «'Ka nu bole 'bhɛɛ- klɛle ma 'tanjii ɛɛ? 'Ka 'laa sɔ 'ka 'kpale 'ŋ 'yi, 'ke 'naa 'sɔle- maza mu 'pegee 'kpeelɛni maza mu klɛle 'ka 'yɛrɛ ma ɛɛ?»

⁴⁹ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke 'yee- yeta mi 'ɛ -ya zikpale Zesu ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'e 'zoole-, nu blaale- 'sani 'ŋ gbe -nɛ 'ɛ yaa nu galɛ.»

⁵⁰ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Ge 'e ba -le ma, 'e 'nɛ -ya -yɛrɛ ma.» 'Bhɛ =ɲɲɔ bhe, 'ke 'yee- mɛɛ -ya 'kpale Zesu 'wojan- 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'kee- gele- -a ba -le ma. ⁵¹ -E -yaa -a ba -le ma zi 'ɛ 'lii bhla 'la ba, 'ke -yaa' 'fɛ 'ɛ =la yewone mu 'ɛ 'nule -a -lɛpale, 'bhɛɛ- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'E 'nɛ -ya -yɛrɛ ma!»

⁵² 'Bhɛ =ɲɲɔ bhe, 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ -a 'flɛ 'yi 'pɔɔɔn- na- 'waati 'ɛ -dela ba. 'Bhɛɛ- -wa =pia -a ni dɔɔ 'bhɛ -kla -yɛrɛbhɛ bhɔ bii 'waati 'ɛ ba. 'Bhɛɛ- 'waati 'ɛ ba, -a 'flɛ 'yi 'la ga 'ɛ -gwa -a ma.

⁵³ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- -nɛ dɛ 'ɛ -ya 'yaangole dɔɔ Ze- su 'a =pia -a ni 'bhɛɛ- 'waati 'ɛ ba 'kaa: «'E 'nɛ -ya -yɛrɛ ma.» -Ayile 'yee- -nɛ dɛ 'ɛ 'pegee -yaa' 'fa =la mu 'ɛ -o 'kpen -o -kpa- Zesu 'yi.

⁵⁴ 'Bhɛ -nɛ 'ɛ 'bheez- 'ɛ, 'bhɛ -le =kla Zesu 'a 'sɔle- maza -ɲɲɔmasie -gɔɔɔ plɛ mi klɛle 'le; -a 'san 'kee- go Zude 'klɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'kee- nu Galile 'klɛn 'ɛ 'yi.

'KPALEYA 'PEGEE 'KPALEKLEYA

Zesu -flugba do -bheela

5 'Bhɛ bla- 'waati sa 'kanle-, Zuufu mu 'a 'seri 'fɛti do -yaa, 'bhɛɛ- Zesu -ja Zeruzalɛmu 'bhɛ 'fɛti 'ɛ ta.

² -Draa 'nɛ do -yaa 'yee- Zeruzalɛmu -wa 'ɛ 'kpee, 'bhɛɛ- -o -yaa 'bhɛ sii Zuufu wli 'ɛ 'yi Betizata. 'Bhɛ -draa 'nɛ 'ɛ yaa- 'fɛgwle- 'la 'mlingole -yaa Zeruzalɛmu zi 'bhɛ 'wlayɛrɛ- 'la -din -o -yaa 'bhɛ sii -Bhlaa mu wlayɛrɛ.

'Bhɛɛ- 'kpaanɛ 'soo dɔle -yaa 'yee- -draa 'ɛ -din. ³ Gade mu -bebe 'yilale -yaa 'bhɛ 'kpaanɛ mu 'ɛ =la: 'e pe -yɛrɛ 'wi mu oo, -flugba mu oo, 'bhɛ 'pegee mɛɛ gaan 'siele- mu 'kpen. [-O 'kpen 'yaa- -yi 'ɛ 'bhɛɛ- bɛɛnle 'ɛ magbɛn 'zi. ⁴ -Amasɔyi -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' do -yaa zinaa' 'yee- -draa 'ɛ ba 'waati 'ke ba, 'bhɛɛ- -e -yaa bɛɛn. 'Kee- yaa -yi 'ɛ bɛɛn 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- 'ke gade mi 'oo gade mi 'la 'yaa- bɔ 'a ba 'elwale gade mu -vin mu 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛ gade mi 'ɛ 'yaa- bhee.] ⁵ 'Bhɛɛ- 'dun-, gade mi do -yaa ye, 'bhɛ lɛɛ mia do bhɛ vu ta 'srwaa- 'ke ga -o 'bhɛ ma.

⁶ 'Bhɛ 'yi, Zesu 'yee- gade mi 'ɛ yilale ye, 'bhɛɛ- -ya 'yaangole 'bhii- -yaa' ga 'ɛ =mwa gban -a ma, 'ke -ya -lɔɔkpale dɔɔ: «'Yoo- -a zi 'bhii- 'e 'bhee ɛɛ?»

⁷ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- gade mi 'ɛ -ya zikpale Zesu ni dɔɔ: «Mɛɛzan, mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'ŋ 'kɔɔ, 'ke 'bhɛ 'ŋ bɔ -yi 'ɛ ba 'ke -wa bɛɛnle -saan 'waati 'la ba. 'Bhɛɛ- 'ke 'ŋ 'yoo- ge 'zi bɔle -a ba 'waati 'la ba, mɛɛ -bhɛɛke' do ge bɔle a ba 'mi 'lɛɛ.»

⁸ 'Bhɛɛ- Zesu pe -a ni 'tɛ dɔɔ: «'E 'wɛn-, 'bhɛɛ- 'e 'yila- -saa 'ɛ 'si, 'bhɛɛ- 'taawo.»

⁹ 'Bhe yre do 'e =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- mɛɛ 'e 'bheele, 'ke -ya yila- -saa 'e 'sile, 'bheɛ- 'kee- 'taawole. 'Dun- 'bhe =kla Zuufu mu a *yitrɛ' yi 'e 'bheɛ- ma.

¹⁰ 'Bheɛ- 'ke Zuufu -kunlii mu 'e -wa pele- 'yee- mɛɛ 'e ni dɔɔ: «-Yitrɛ' yi -le -zɔn 'de! 'Bheɛ- -kɔɔa' 'tonj 'e ta, 'bhe 'serj 'laa -o 'e ni 'kee 'taawo- 'e 'yila- -saa 'e 'le 'e 'kɔɔ.»

¹¹ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke 'yee- mɛɛ 'e -ya lɛkunle -o ni dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan 'ɲ 'bheela- 'bhela- 'a =pia 'ɲ ni dɔɔ: <'E 'yila- -saa 'e 'si, 'bheɛ- 'e 'taawo.»»

¹² 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -wa -lɔɔkpale 'kaadɔɔ: «Mɛɛ 'e -de 'gbu -le 'a =pia 'e ni dɔɔ: <'E 'yila- -saa 'e 'si, 'bheɛ- 'e 'taawo- ɛɛ?»»

¹³ 'Dun- 'yee- mɛɛ 'la 'bheela-, yaa -yaa -a -bhee mi 'e dɔ. -Amasɔyi Zesu 'trunwoa= -zamaa' 'la 'yaa- 'bhe yre 'e =nɔɔ 'mu 'e 'plerj.

¹⁴ 'Bhe blaana boola 'e zi, 'ke Zesu 'lɛpale 'kele- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la, 'bheɛ- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'E 'trɔnbadɔ doo, 'e 'bheela-woa -zɔn bhe, 'yaa -za 'yɔɔ- klele 'ezin-, 'kooko- -za 'bheɛke do laa nu 'tenle- 'e ma 'ke 'bhe 'yɔɔ- -yiyi' 'kelɛɛ- ni.»

¹⁵ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke 'yee- mɛɛ 'e -e gele- -a peɛ Zuufu -kunlii mu 'e ni dɔɔ mɛɛ 'la zan 'a 'bheela- -o 'bhe sii Zesu. ¹⁶ 'Bhela- -yile, -a 'san 'bhe yi 'e ma, Zuufu -kunlii mu 'e -o Zesu 'yrebatedɔle -saan, -amasɔyi -e 'bhe mɛɛ 'e 'bheela- -waa' -yitrɛ' yi do -la ma. ¹⁷ 'Dun- Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Nj Dɛ -Waanbhaa' -o yewo 'zi 'tanji 'kee- nu 'tenle- -zɔn ma, 'bhela- -yile 'mi -o yewo 'zi 'ezin.» ¹⁸ 'Bhe -jan 'e -zayi', Zuufu -kunlii mu 'e 'yaa- dɛyɛ baan' -glin 'zi, -amasɔyi -e -yitrɛ' yi 'e 'yisiɛla, 'bheɛ- -e -Waanbhaa' 'siii zii' -a Dɛ kpataakpa 'le. 'Bheɛ- 'ezin-, -ya 'gbu 'kpa zii' -Waanbhaa' ma, 'ke -ya kle 'bhii- -o 'pegee -Waanbhaa' gblaanya 'e sɔ 'eke- ni.

-Waanbhaa' Gbe 'e gblaanya

¹⁹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu -jan 'e 'sile-, 'bheɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: -Nɛ 'e yaa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ klele- -a 'gbu 'kɔɔ. 'Ke -ya Dɛ =ya -za 'la klelyɛ nɔɔ-, -e 'bheɛ- kle. -A Dɛ -za 'oo -za 'la kle, -e 'bheɛ- kle 'ezin-. ²⁰ -Amasɔyi, -Nɛ 'e -za sɔ -a Dɛ ni, 'bhela- -zayile, -a Dɛ -o -za 'oo -za 'la kle 'zi, 'bhe 'gbu 'bhe zɔn -a ni. 'Bheɛ- 'dun-, -e nu -za 'bheɛke mu zɔnle -a ni 'ke 'mu gblaana -yiyi' 'ke mu 'lɛɛ- ni, 'bheɛ- 'mu nu 'ka 'kpeelenile 'ka ma. ²¹ -Amasɔyi, -a Dɛ gbaa mu bwe gale ba gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bheɛ- -e bole -yre ma -si 'na gbɛ drɛɛwo -o ni, 'bhe klegbɛya do 'e gbɛɛn-, 'ke bole -yre -si 'nale- -swa -Nɛ 'e ni mɛɛ 'la zan ni, -e 'bheɛ- na 'ezin-. ²² -Nɛ Dɛ 'e yaa mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'kitikan, 'dun- -e bhaaplɛɲ mu 'kpen 'kitikanle 'serj 'naa- -a Gbe 'e ni, ²³ 'kooko- mɔɔkpen' -Nɛ 'e 'lɛdɔ- -a ma 'bhii- -wa Dɛ 'e -lɛdɔ' a ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. 'Ke mɛɛ 'la zan laa -Nɛ 'e 'lɛdɔ- -a ma, 'bhe zan laa -a Dɛ 'la 'bhe 'a winbwa- 'bhe 'lɛdɔ- a ma 'ezin-.

²⁴ «'Mi pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- 'gbu 'e ma dɔɔ: 'ke mɛɛ 'la zan 'e 'trɔnkpa- 'ɲ 'wojan- mu 'e =la, 'bheɛ- 'ke -ya -kpa mɛɛ 'la zan 'ɲ 'winbwa- 'bhe 'yi, bole -yre ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma -o 'bhe zan 'kɔɔ. Waa nu 'bhe zan 'kitikanle, 'dun- 'bhe zan -gwa ga a pɛ zi 'e ta, -e =wlaa -danj' 'laa -o bole -yre ma -si 'la ma 'bhe 'yi gban.

²⁵ 'Mi pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: Gbaa mu nu *Waanbhaa' Gbe 'e 'weli- male 'waati 'la ba 'bhe 'waati 'e 'bhe -o zan bhɔle, 'bheɛ- 'dun- 'bhe bhla 'e =bhwa gban -zɔn. 'Ke mɛɛ 'la zan mu 'a -weli' 'e =maa, 'bheɛ- -e -jan 'kɛla =woa 'ke -o =dwa 'bhe =la, 'mu nu bole -yre ma -si 'e 'srɔɔwɔle. ²⁶ -Amasɔyi, 'bhe 'serj -o -nɛ Dɛ 'e ni 'kee- bole -yre ma -si na mɛɛ mu ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -e 'bheɛ- yɛkɛ- 'serj 'naa- -a Gbe 'e ni 'ke 'bhe bole -yre ma -si na bhaaplɛɲ mu ni 'bheɛ- gbɛɛn-. ²⁷ 'Bheɛ- 'ezin-, 'ɲ Dɛ bhaaplɛɲ mu 'kitikan 'serj 'naa- 'mi ni, -amasɔyi 'mi -le 'ke *Bhaaplɛɲ Gbe* 'e 'le. ²⁸ 'Nj 'yoo- zan -jan 'la 'wɔle- 'ka ni -gɛ bhe 'bhe 'laa klele 'ka ma 'kpeeleni maza 'le, -amasɔyi 'waati do -o zan bhɔle, mɛɛ 'la zan mu 'kpen -gaa gban, 'mu nu Bhaaplɛɲ Gbe 'e 'weli- male. ²⁹ 'Ke 'bhe =kla, 'woo- gbaa mu 'e -o nu 'pwɛle- bu mu 'e 'yi. 'Bhe 'yi 'tɛ, -o 'ke mu 'la -za 'wlan =kla 'elwale -sɔ, 'mu nu -bwele gale ba, 'bheɛ- 'mu nu bo gbɛ drɛɛwɔle 'mu yre ma -Waanbhaa' ba. 'Dun- -o 'ke mu 'la -za 'yɔɔ- mu =kla 'elwale -sɔ, 'mu nu bwele gale ba, 'bheɛ- -o 'mu 'kitikan.» ³⁰ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Naa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ klele- 'ɲ 'gbu ma. -Waanbhaa' 'kɛla =woa 'ɲ ni, 'ɲ mɛɛ mu 'kitikan 'bheɛ- ta. 'An 'yaango- 'bhii- 'ɲ mɛɛ mu 'kitikan wlan ma, -amasɔyi, 'naa -o 'ɲ 'gbu zru maza kle yre -glin 'zi, 'dun- mɛɛ 'la zan 'ɲ 'winbwa- 'ɲ 'bheɛ- zan zru maza kle 'zi.»

-O -jan mu 'la =woa Zesu ba zayi'

³¹ «'Ke 'ɲ 'gbu -o 'ɲ 'gbu 'sɛya- kle 'zi, 'ɲ 'gbu a pɛ 'sɛya- 'e 'bhe 'laa -o 'ke wlan 'le. ³² 'Dun- mɛɛ -bheɛke' do -le 'mi 'sɛya- -kla, 'bheɛ- 'an 'yaango- dɔɔ -e 'mi 'sɛya- 'la =kla, 'bhe -o 'ke wlan 'le. ³³ 'Ka mɛɛ mu winbwa- Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan ba, 'bheɛ- -e 'mi 'sɛya- 'la =kla, wlan -le 'bhe 'le. ³⁴ 'Mi maza laa -o bhaaplɛɲ do ma 'ke 'bhe zan 'mi 'sɛya- kle; 'dun- 'ɲ 'bhe 'pe zii' 'bhe 'pe gbɛya 'e 'yi bhe, 'kooko- 'ka sɔ gole- -za 'yi. ³⁵ Zaan -yaa 'bhii- -lanbha do 'la -wa =bhia, 'bheɛ- -yoo mɛɛ mu 'e takan' zii'. 'Bheɛ- 'ka -dwa -a -la 'ke 'ka 'ka zrukpala 'waati sa ba -yaa' 'tɛbhile 'e ba. ³⁶ 'Dun- pɛ 'la 'bhe -o 'mi 'sɛya- kle 'zi, 'bhe gblaana -yiyi' 'ke 'bhe 'kan Zaan 'mi 'sɛya- 'la =kla 'bhe ta. -Amasɔyi, 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ye mu 'la gbɛkpa- 'mi 'kɔɔ, 'bheɛ- 'ke 'mi -o 'mu 'wo zii' bhe, 'bhe kleza mu 'e 'mu -le 'a zɔn 'ka ni 'bhii- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -le 'mi 'winbwa-. ³⁷ 'Bheɛ- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'la 'mi 'winbwa- 'bhe 'gbu -le 'mi 'srɛ 'le. 'Bheɛ- 'dun- 'ka mu 'laa -a -weli' male -lido', 'bhe 'pegee 'ka 'laa 'a wɛyi' 'yelɛ- -lido'. ³⁸ 'Ka 'laa -yaa' -jan mu 'e 'kpa 'ka 'kpee, -amasɔyi 'ka 'laa 'ka kpa -e mɛɛ 'la zan winbwa- 'bhe zan 'e 'yi. ³⁹ 'Ka -Waanbhaa' a 'Sewɛ mu 'e 'yi jan mu 'e daan 'elrele 'gbu, -amasɔyi 'ka 'kpee ma, 'ka nu bole -yre ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwɔle 'wola- ma: 'bheɛ- 'dun-, 'woo- 'sewɛ mu 'e 'yi jan mu do 'kpɔ 'e 'wole- 'mi 'sɛya- kle. ⁴⁰ 'Bheɛ- 'ka 'laa -a zi 'ka nu 'mi ba, 'kooko- 'bole -yre ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'ka 'bhe 'srɔɔwo.»

⁴¹ «'Naa -o 'ɲ 'gbu 'tɔbhɔleya -glin 'zi bhaaplɛɲ mu 'kɔɔ. ⁴² 'Bheɛ- 'dun-, 'mi 'gbu 'a 'yaandɔ- 'bhii- -Waanbhaa' a 'sɔniya 'e yaa -o 'ka zru 'e 'yi. ⁴³ 'Mi =nwa 'ɲ Dɛ 'tɔ 'e 'bheɛ- 'yi, 'bheɛ- 'ka laa -o dɔ 'zi -a -la 'ke 'ka

'mi kun 'elrele. 'Dun-, 'ke mεε -bhεεke' do =nwa 'bhe 'gbu 'ta 'yi, 'ka 'bhe zan 'ε kun 'elrele!⁴⁴ 'Bhεε- 'ka sɔ 'ka 'kpale 'η 'yi 'nale- -a ma εε? -Amasrɔyi 'ke 'ka 'eke- 'tɔb- hɔ-, 'bhe -le sɔ 'ka ni, 'bhεε- 'tɔbhɔleya 'la da -Waanbhaa' do -kplɛn ba, 'ka mu laa 'bhe ziglin.⁴⁵ Yaa klεle 'ka ni 'bhii- 'mi -le nu -lale' 'ka ta 'η Dε -Waanbhaa' -yrε =la. 'Ka 'ka 'yrikpaa- *Moizi 'la ta, 'bhe -le nu -lale' 'ka ta.⁴⁶ 'Ke 'ka 'ka 'kpa bi Moizi 'yi kpataakpa, 'ka 'yaa- nu 'ka 'kpale- 'mi 'yi 'ezin-, -amasrɔyi 'yee- Moizi 'gbu 'mi a -janwoa -yaa' 'sεwε 'ε 'yi.⁴⁷ 'Dun- 'ke 'ka 'laa 'ka 'kpale- -e -za mu 'la yɔɔndia- 'mu 'yi, 'ka sɔ 'ka 'kpale 'mi 'wojan- mu 'ε 'yi 'nale- -a ma εε?»

Zesu pele =naa mεε 'waa 'soo (5.000) ni
(Matie 14.13-21; Maki 6.30-44; Luki 9.10-17)

6 'Bhe blaان, 'ke Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε -o 'kanle Galile -draa 'yrε gbε do 'ε ta. -O -yaa 'bhe -draa 'ε sii 'ezin- Tiberiadi -draa.² 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke -za- maa' -gbεnε do dɔle- -a zi 'bhe yrε 'ε =nɔɔ 'ezin-; -amas- rɔyi -o -yaa Zesu 'ye zii' 'sɔle- maza mu kleyrε nɔɔ- 'kee- gadε mu 'ε bhee.³ Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε =saan gɔɔn do wiinj-, 'bhεε- 'ke -o yaale' 'bhe =nɔɔ ye.⁴ 'Dun- Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε =bhwa gban 'e -din.⁵ Ze- su a ηgblo -lawlεnle, 'ke -a -yrεkpale -zamaa' 'srε do ma 'ke 'bhe mu -o zan -a ba -yrε ta; -ayile 'kee- Filipu 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Kɔɔ' nu 'sɔle- pele -kɔpε' -srɔɔwole 'naa -a ma εε, 'bhεε- -kɔɔ 'a na mεε mu 'lεε- ni εε?»⁶ -E Filipu 'lɔɔkpaa- 'bhe gbεen- bhe, -amasrɔyi, -e -yaa zi 'bhii- -e 'bhe 'liijan- ma; 'kebhlaale, -e -yaa zan -za 'la klεle, -a 'gbu 'yaa- 'bhe dɔ.⁷ 'Bhe klεle 'tε, 'ke Filipu 'a zikpale 'a ni dɔɔ: «'Ali- 'kee yetanε a mlε 'srwaple- ta -sra 'ε 'kpen =wlaa pεbhle 'yi, 'bhεε- 'kooko- -o 'kpen do do 'yee- pεbhle 'ε sanε- sanε- bhle, 'bhe 'laa nu -o mabhɔle.»

⁸ 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -yaa' -klanlanε 'la -o -yaa 'bhe sii Andre, 'bhεε 'ke 'bhe 'yaa- Simɔ Pieri 'nwagwlen- 'le bhe, 'bhe pe -a ni dɔɔ: ⁹ «'bluu 'yri 'soo 'pegee kaa plε -o -nε -zwanne do 'kɔɔ -gε. 'Bhεε- 'bhe mu sɔ -mela -yanwole -zamaa' 'srε 'lεε- ma εε?»¹⁰ Zesu pe -o ni tε dɔɔ: «-Kaa pe mεε mu 'ε ni 'kaa -o yala-». -Bɔn- dɔɔ -bebe 'yaa- 'bhe yrε 'ε =nɔɔ. 'Bhεε- -o -yalaa' 'tε; 'bhεε- -o ba 'gwlaan- mu 'ε 'yaa- bhɔ 'gwlaan- 'waa 'soo -din (5.000).¹¹ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Zesu 'bluu 'soo 'ε 'sile-, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle -o ma, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ -woo -yicien' mεε mu 'la 'yaale- -yaa 'trε ma 'mu ma. 'Bhεε- -e kaa mu 'ε 'sile-, 'ke -yoo nale- -o ni 'bhe klεgbeya do 'ε 'yi 'ezin-. -O maza -yaa pele yεke- 'la ma, -o 'kpen 'bhεε- 'srɔɔwoa-.¹² -O kpedɔle -yaan 'waati 'la ba, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka 'bluu kpu mu 'la =bwa 'mu 'wloo-, 'kooko- waa siε.»

¹³ 'Bhe klεle 'tε, mεε mu 'ε 'yanle- pεbhlelele, 'bluu kpu mu 'la =bwa 'woo- 'bluu 'yri 'soo 'ε blaان; -o 'mu 'wloola-, 'bhεε- 'mu =kla ciε -nε 'yan vu ta plε.¹⁴ 'Bhe ya 'ε 'yi, mεε mu 'ε -wa yele 'bhii- Zesu 'bhe 'sɔle- maza 'ε =kla, 'ke -wa pele- dɔɔ: «Mεε 'lεε- 'yele- 'ke -Waanbhaa' *-lεla' janwo mi 'la 'yaa- nu nule 'drunyan 'yi 'bhe 'le kpataakpa.»¹⁵ Zesu 'a 'yaangole 'bhii- -o -yaa nu -a 'kunle- kpanma, 'bhεε- -wa klε 'ke -bhlenge do 'le,

'kee- gole- -o plεη- swεη, 'bhεε- 'ke -a do -kplɛn ge gbε drεεwole vlε gɔɔn 'ε 'wiinj-.

Zesu 'taawo zii' -draa 'ε ta
(Matie 14.22-27; Maki 6.45-52)

¹⁶ 'Bhe yroma do 'ε zi, 'ke yaa -klanlanε mu 'ε -o gele- -draa 'ε 'lε ma.¹⁷ 'Bhεε- 'ke -o 'sanle -yitakon do 'yi, 'bhεε- 'ke -o -draa 'ε takanle 'sanle 'ke -o ge Kapenɔmu -wa 'ε ba yrε ta. -Fitrii' =kpaa gban, 'ke Zesu 'laa 'tεn -o ma.¹⁸ 'Dun- -draa 'yi 'ε 'kɔɔ mu 'ε 'yaa- bεen 'zi, -amas- rɔyi -plooo -gbεnε do -yaa 'kan zii'.¹⁹ -Woo plεngole -draa 'ε 'lε ma kilo 'srwado- yεke- 'yi 'waati 'la ba, 'ke -o -yrεkpale Zesu ma 'ke 'bhe -o 'taawo zii' -yi 'ε ta, 'bhεε- 'bhe 'yaa- 'bhe mabεen- 'zi -yitakon 'ε -din; -ayile 'ke -gblaan 'klale -o -yi.²⁰ 'Dun- Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Mi -le 'kele-, 'ka 'laa -gblaanle!»²¹ 'Bhe klεle 'tε, -o -yaa -a zi 'bhii- Zesu 'san -o zi -waa' -yitakon 'ε 'yi. 'Dun- 'bhe yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -yitakon 'ε 'bhɔle- -o -yaa ge 'zi yrε 'la =nɔɔ 'bhe =nɔɔ.

-Zamaa' 'ε -woo Zesu ziglin- 'zi

²² 'Bhe yi 'ε ta tooklin- yi 'le, -zamaa' 'lεdo- 'la =bwa -draa 'yrε gbε do 'ε ta, -wa 'yaangwa- dɔɔ -yitakon do 'kɔɔ -le -yaa ye, 'bhεε- Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε waa gele 'eke- zi 'bhe -yitakon 'ε 'yi; 'dun- -yaa' -klanlanε mu 'ε do -kplɛn -le -saan 'bhe 'yi 'bhεε- -o -ja.²³ 'Bhεε- 'woo- mεε mu 'ε -wa yele 'bhii- -yitakon 'bhεεke mu -daa Tiberiadi -wa 'ε ta, Mεezan -Waanbhaa' 'pubwa- 'bluu mu 'ε ma, 'bhεε- -woo =bhla yrε 'la =nɔɔ, 'bhe -yitakon mu 'ε =nwa 'bhe 'yrε 'ε -din.²⁴ 'Bhεε- -zamaa' 'yrε 'laa 'kpalawolε Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε ma, 'ke -o bɔle- 'bhe -yitakon mu 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o gele- Zesu ziglinyε nɔɔ- Kapenɔmu.

Zesu -le 'ke pεbhle 'la -si na mεε ni 'bhe 'le

²⁵ -O tεnle- -a ma -draa 'ε 'yrε gbε do 'ε ta, 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «'O Daan mi, 'ε =nwa 'waati 'ε -dela ba -gε εε?»²⁶ Zesu 'a 'lεkwan- -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ 'ka 'laa -o 'η ziglin- 'zi 'ka 'sɔle- maza mu 'la =ya 'mu -zayi', 'dun- 'ka -o 'η ziglin- 'zi win 'la ma 'bhe -le dɔɔ 'ka 'bluu =bhla, 'bhεε- 'ka kpedwa-.²⁷ 'Ka 'laa yewolε pele 'la 'bhe -o 'ke 'siεpε- 'le 'bhe 'kaama-, 'dun- -ka yewo pele 'la 'ke 'bhe mɔ, 'bhεε- 'ke 'bhe bole -yrε ma -si na mεε ni 'bhεε 'kaama-. 'Bhe pele -glɔɔn 'ε *Bhaaplεη Gbe* 'ε nu 'bhεε- 'nale- 'ka ni. -Amasrɔyi -a Dε -Waanbhaa' 'bhe a -glɔɔya' kɔɔn -kpalaa' 'yela- ta.»²⁸ 'Bhe 'yi bhe 'tε, 'ke -o Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'O -mε pε za -la klε, 'bhεε- 'o -Waanbhaa' zru ma ye mu 'ε wo εε?»²⁹ Zesu 'bhe 'lεkwan- -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' a zru ma yewole 'ε 'bhe -le 'ke 'ka 'ka 'kpa -e mεε 'la zan winbwa- 'bhe zan 'ε 'yi.»³⁰ -O Zesu 'lɔɔkpaa- 'ezin- dɔɔ: «'E sɔ 'sɔle- maza 'gbu 'ε -de 'gbu -la klεle-, 'bhεε- 'ke 'o 'bhe =ya, 'woo kpa 'ε 'yi εε? 'E sɔ -mε za 'gbu -la klεle- εε?»³¹ 'O -gɔɔn mu pεbhle 'la -wa sii *mani* 'bhe=bhla -kpe 'ε ta 'bhii- -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε -ya -pia gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ: «-*Yoo -gbaa 'bluu 'la -daa lafle' 'yi 'bhεε- ba 'kaa -wa bhle.*»

³² Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ 'bluu 'la -daa lafle' 'yi *Moizi 'laa 'bhe 'nale- 'ka ni. 'Dun- 'ŋ Dɛ -le 'bluu -zeze 'gbu 'la da lafle' 'yi 'bheɛ- na 'ka ni. ³³ -Amasɔyi -Waanbhaa' 'bluu 'la na bhaapleŋ mu ni, 'bhe -le 'ke mɛɛ 'la zan da lafle' 'yi, 'bheɛ- -e -si na 'drun- yan 'yi mu 'ε ni 'bhe zan 'ε 'le.»

³⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'o gba yikpen- ta 'bhe 'bluu 'ε ba.»

³⁵ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Mi -le 'ke 'bluu 'la -si na mɛɛ ni 'bhe 'le. 'Ke mɛɛ 'la zan -nwa 'mi ba, gbɔn laa nu 'bhe zan 'ε dɛle -titi. 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan 'ε =kpaɔ 'mi 'yi, -yi 'mi -lɔ 'laa nu 'bhe zan 'ε dɛle -titi. ³⁶ 'Mi 'a =pia 'ka ni dɔɔ 'ka 'ŋ =ya, 'bheɛ- 'dun- 'ka 'laa 'ka kpa 'ŋ 'yi. ³⁷ 'Ke 'ŋ Dɛ mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -naa 'ŋ ni, 'bhe zan nu nule 'mi ba. 'Bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan -nwa 'ŋ ba, 'naa nu 'ŋ -banɔle 'bhe zan 'ε 'yi. ³⁸ -Amasɔyi 'naa dale lafle' 'yi 'ŋ 'gbu zru maza kle zayi', 'dun- 'ŋ -daa lafle' 'yi 'ŋ 'winbwa- mi -la zru maza kle zayi'. ³⁹ 'Dun- mɛɛ 'la zan 'ŋ 'winbwa-, 'bhe zru maza 'ε 'bhe -le -gɛ: -Ya zi 'bhii- -e mɛɛ mu 'la 'kpen 'naa- 'ŋ 'ni, 'naa -o do 'kɔɔ 'nile-, 'bheɛ- 'dun- 'ke -o 'kpen bwe gale ba 'drun- yan 'yan yi 'le. ⁴⁰ 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' zru maza 'ε 'yele- -gɛ: -Ya zi 'bhii- 'ke mɛɛ mu 'la 'kpen -a Gbe 'ε =ya, 'bheɛ- -woo -kpaɔ -a -yi, 'bhe zan mu 'ε -o bole -yre ma -si 'ε 'sɔɔwo-; 'bheɛ- 'mi 'gbu nu -o bwele gale ba 'drun- yan 'yan yi 'le.»

⁴¹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zuufu -kunlii mu 'ε -o Zesu 'tɔpele 'sanle -o -lɛla', -amasɔyi -ya -pia dɔɔ: «'Mi -le 'ke 'bluu 'la -daa lafle' 'yi 'bhe 'le.» ⁴² -O -yaa 'pe 'zi dɔɔ: «-ɛɛ! Zozɛfu gbe Zesu 'ε yaa 'kele- ɛɛ? 'Wa dɛ 'pegee -a nɛɛ dɔ, -e =kla 'nale- 'bheɛ- -ya pe 'zi dɔɔ -e -daa lafle' 'yi ɛɛ?» ⁴³ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'lɛkunle -o ni dɔɔ: «-Ka 'laa 'ŋ 'tɔpele 'ka 'lɛla 'eke- pleŋ-. ⁴⁴ Mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa sɔ nule- 'mi ba, 'ke 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' 'la 'bhe 'ŋ 'winb- wa- 'bhe 'laa 'nule- 'bhe zan 'ε 'le 'mi ba, 'bheɛ- 'mi 'a bwe gale ba 'drunyan 'yan yi 'le. ⁴⁵ -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ε 'ke mu -jan 'lɛɛ- 'bhe =woa dɔɔ: <-Waanbhaa' nu -o 'kpen daanle.> 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'ε 'trɔnkpaɔ- 'ŋ Dɛ wojan 'ε =la, 'bheɛ- 'kee- -dwa -a -la, 'bhe zan 'ε nu 'mi ba. ⁴⁶ Yaa klele 'bhii- mɛɛ 'ke 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' =ya, 'ke yaa 'ε go mɛɛ 'la zan do -kplen -daa -Waanbhaa' ba 'bhe zan -le 'a =ya.»

⁴⁷ «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: 'ke mɛɛ 'la zan 'ε =kpaɔ 'mi 'yi, 'bhe zan bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'sɔɔwo-. ⁴⁸ 'Mi 'gbu -le 'ke pɛbhle 'la -si na mɛɛ ni 'bhe 'le. ⁴⁹ 'Elwaleta -sɔ, 'ka -gbɔɔ mu 'ε -o -yaa pɛbhle 'la sii *mani* 'bhe bhle -kpe 'ε ta, 'bheɛ- 'dun- -o -gaa. ⁵⁰ 'Dun- pɛbhle 'la -daa lafle' 'yi 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe =bhla, 'bhe zan laa nu gale. ⁵¹ 'Mi 'gbu -le 'ke pɛbh- le 'yre male 'la -daa lafle' 'yi 'bhe 'le. 'Ke mɛɛ 'la zan 'bhe pɛ 'ε =bhla, 'bhe zan nu bole 'bhe 'yre ma yikpensee ta 'ke -dan' 'laa kle 'bhe ma. 'Bheɛ- 'ŋ nu pɛbhle 'la 'nale 'bhe zan ni, 'bhe -le 'ke 'ŋ 'fle 'ε 'le. 'Mi -o 'ŋ 'fle 'ε 'na zii', 'kooko- 'drunyan 'yi mu 'ε bole -yre ma -si 'sɔɔwo- 'bhe ma.»

⁵² 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zuufu mu 'ε -o -zaabɔle 'sanle 'eglbɔle 'eke- pleŋ-, 'ke -wa pe dɔɔ: «'Bhe sɔ klele- 'nale- 'bheɛ- mɛɛ 'lɛɛ- sɔ -a 'fle 'ε 'nale 'o ni 'kaa 'wa 'bhle ɛɛ?»

⁵³ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: 'ke 'ka 'laa Bhaapleŋ Gbe 'ε 'fle 'ε 'bhlele-, 'bheɛ- 'ke 'ka 'laa -a yien 'mile-, 'ka 'laa nu bole -yre ma -si 'sɔɔwole 'ka 'gbu 'yi. ⁵⁴ 'Ke mɛɛ 'la zan 'ŋ 'fle 'ε =bhla, 'bheɛ- 'ke -yoo 'ŋ yien 'ε 'mia-, bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe -o 'bhe zan 'kɔɔ; 'bheɛ- 'mi nu 'bhe zan 'ε bwele gale ba 'drunyan 'yan yi 'le. ⁵⁵ -Amasɔyi, 'ŋ 'fle -yoo 'ke pɛbhle -zeze 'gbu 'le, 'bheɛ- 'ŋ yien 'ε 'bhe -o 'ke mipɛ -zeze 'gbu 'le 'ezin-. ⁵⁶ 'Ke mɛɛ 'la zan 'ŋ 'fle 'ε =bhla, 'bheɛ- 'ke -yoo 'ŋ yien 'ε 'mia-, 'bhe zan bo 'mi 'yi, 'bheɛ- 'mi bo 'bhe zan 'ε -yi 'ezin-. ⁵⁷ 'ŋ Dɛ 'la -yoo 'ŋ 'winbwa- -ya -yre ma, 'bheɛ- 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'yre ma 'yela- 'sɔyi. 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan 'ŋ 'fle 'ε =bhla, 'bhe zan nu bole 'bhe 'yre ma 'mi 'sɔyi. ⁵⁸ Pɛbhle 'la -daa lafle 'yi 'yele- -gɛ. Yaa -o 'bhii- 'ka -gbɔɔ mu 'kɛla =bhla, 'bheɛ- waa bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'sɔɔwole, 'bheɛ- -o -gaa. 'Ke mɛɛ 'la zan 'yee- pɛbhle 'la -daa lafle' 'yi 'bhe =bhla, 'bhe zan nu bole 'bhe 'yre ma yikpensee ta.» ⁵⁹ Zesu 'bhe -jan mu 'la bhe 'mu =woa 'ke -yoo Kapɛnɔmu Zuufu mu 'ε daanfɛ' 'ε =la.

Zesu a -jan mu 'ε -o bole -yre ma -si na mɛɛ ni

⁶⁰ Zesu 'yanle- 'bhe -jan 'ε 'wolele 'tɛ, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'ε -bebe 'a 'pele dɔɔ: «-Jan 'lɛɛ- 'bhe -o 'eglbɔle 'dɛ, -dele sɔ dɔle- 'bhe =la ɛɛ?»

⁶¹ 'Bhe 'yi, 'ke Zesu 'a 'yaangole 'bhii- -yaa' -klanlanɛ mu 'ε 'yaa- -a ma janwo 'zi -o -lɛla'. 'Bhela- -yile, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Bhe -jan 'ε =sia 'ka 'yi ɛɛ? ⁶² 'Bheɛ- 'ka nu -a pele 'nale- -a ma, 'ke 'ka *Bhaapleŋ Gbe 'ε 'sanle =ya 'waati 'la ba, 'ke -yoo ge 'zi -e -yaa yre =lwa 'la =nɔɔ 'elwale 'bhe =nɔɔ ɛɛ? ⁶³ -Waanbhaa' Lii 'Wen' 'ε 'bhe -le bole -yre ma -si 'na mɛɛ ni, 'bheɛ- bhaapleŋ laa sɔ -si 'nale bhaapleŋ ni. 'ŋ -jan mu 'la =woa 'ka ni bhe, 'ka *-Waanbhaa' Lii 'Wen' 'pegee bole -yre ma -si 'sɔɔwo- 'mu -la ma. ⁶⁴ 'Dun- 'ka 'ke mu laa -o 'mu 'kpa zii' 'mu 'yi.» -Amasɔyi 'kee- san -yaa' ye 'ε zisan' bhla zi 'ε ma, mɛɛ 'la zan mu laa -yaa nu 'mu 'kpale- -a -yi -e -yaa 'bhe zan mu 'ε dɔ; 'bheɛ- mɛɛ 'la zan -yaa nu -dawli' 'kpale- -a gbɛ ta, 'bheɛ- -ya -lɛna' mɛɛ mu ni; -e -yaa 'bhe zan 'ε dɔ 'ezin-. ⁶⁵ Zesu pe 'bhe trala 'ezin- dɔɔ: «'Bhela- -zayile 'mi 'a =pia 'ka ni dɔɔ mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa sɔ nule- 'mi ba, 'ke 'ŋ Dɛ laa 'bhe 'sen' 'nale- 'bhe zan 'ε ni.»

⁶⁶ -A 'san 'bhe yi 'ε ma, Zesu -a -klanlanɛ mu 'ε -bebe -o plɛngwa- -a ma, 'bheɛ- waa -yaa ge a zi -li. ⁶⁷ 'Bhela- -zayile, 'ke Zesu -yaa' -klanlanɛ vu ta ple 'ε -o -lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka mu 'lɛɛ, 'ka mu laa -a zi 'bhii- 'ka go 'ŋ zi 'ezin- ɛɛ?» ⁶⁸ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Simɔ Piri 'a 'lɛkunle 'a ni dɔɔ: «'Mɛɛzan, 'o nu gele -de 'gbu ba ɛɛ? -Jan mu 'la bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe na bhaapleŋ ni 'mu -o 'bhi 'la 'kɔɔ. ⁶⁹ 'Bheɛ- 'woo =kpaɔ 'mu 'yi, 'bheɛ- 'wa 'yaango- dɔɔ 'bhii- 'bhi -le 'ke -Waanbhaa' Mɛɛ 'Wen' 'la =kpaɔ bhaapleŋ mu ni 'bhe 'le.» ⁷⁰ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Ze- su 'a zikpale 'a ni dɔɔ: «'Mi -le 'laa 'ka mɛɛ vu ta ple 'ε makunle ɛɛ? 'Bheɛ- 'dun-, 'ka do -o 'ke -Setran' 'le!» ⁷¹ -E -yaa 'bhe -jan 'ε 'wo zii' Zuda -la ma, Simɔ Isikariɔti gbe, -amasɔyi 'ali- -e -yaa Zesu a -klanlanɛ vu ta ple do -la 'le bhe, 'yele- -yaa nu -dawli' 'kpale- Zesu gbɛ ta, 'bheɛ- -ya -lɛna' mɛɛ mu ni.

Zesu nɛɛnɛ- mu 'ɛ waa -o kpa -a -yi

7 'Bhɛ blaɛn, 'ke Zesu 'kaanle Galile 'klɛɛn 'ɛ 'yi yrɛkɛn- =nɔɔ. Yaa -yaa -a zi 'bhii- -e ge Zude 'klɛɛn 'ɛ 'yi, -amasɔyi Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'yaa- dɛyrɛ -glin 'zi. ² 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, Zuufu mu a 'fɛti 'la -o -yaa 'bhɛ sii *Tabɛɛnaki* ('bhɛ 'yi -le dɔɔ 'kpaɛ =la 'yaa- 'fɛti) 'bhɛ =bhwa gban bi 'e -din, ³ 'Bhɛ- Zesu nɛɛnɛ- mu 'ɛ -o pe -a ni dɔɔ: «Go -gɛ, 'bhɛ- ge Zude 'trɛ ta, 'kooko- 'yaa- -klanlanɛ mu 'la -woo 'bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔɔ ye, 'mu 'e klɛza mu 'ɛ ye 'ezin-. ⁴ 'Ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- mɛɛ mu 'a dɔ, 'bhɛ zan laa -za mu klɛ gaanyi'. 'E 'sɔle- maza mu 'la klɛ 'zi bhɛ, 'e 'gbu zɔn mɛɛ mu ni, 'kooko- mɔkɛn' 'e ye.» ⁵ Zesu nɛɛnɛ- mu 'ɛ 'yaa- 'bhɛ -jan -glinɔɔn 'ɛ 'wo zii' -a ni, amasɔyi 'mu 'laa -yaa 'e kpa a -yi. ⁶ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a -lɛkunle -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'waati 'la -dwa 'mi ni, 'bhɛ 'laa bhɔle -li; 'bhɛ- 'duɔ- 'waati 'ɛ 'kɛn -o 'elrele 'ka mu ma. ⁷ 'Drunyan ta mɛɛ mu 'ɛ waa sɔ 'ka mu mafinyanwole, 'duɔ- -o 'mi mafinyanwo, -amasɔyi 'mi -o -a pe 'zi dɔɔ -o klɛza mu 'ɛ -woo 'eyɔle. ⁸ 'Ka mu, -ka ge 'yee- 'fɛti 'la bhɛ -a ta. 'Mi 'laa nu gele -a ta, -amasɔyi 'an pɛ 'waati 'ɛ yaa bhɔle -li.» ⁹ -E yanle 'bhɛ -jan mu 'ɛ 'wolele -o ni, 'kee- bole- Galile 'klɛɛn 'ɛ 'yi.

Zesu -ja Tabɛɛnaki 'fɛti 'ɛ ta Zeruzalɛmu

¹⁰ Zesu nɛɛnɛ- mu 'ɛ gele blaɛn Zeruzalɛmu *Tabɛɛnaki* 'fɛti 'ɛ ta, 'ke 'yee- Zesu 'gbu gele 'yee- 'fɛti 'ɛ ta 'ezin-. 'Duɔ- yaa 'gbu mazɔnɛ mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ ni, 'bhɛ- -a gaanle =bwa. ¹¹ Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'yaa- -a ziglin- 'zi 'bhɛ 'fɛti 'ɛ ta, 'bhɛ- 'ke -wa pe dɔɔ: «-Yoo 'naa- ma ɛɛ?» ¹² -Zamaa' 'ɛ 'plɛn- mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- zaabɔ 'zi -a ba zayi'. Mɛɛ 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «Mɛɛ wlan -le 'kele-.» 'Bhɛ- -a 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «Wlan laa 'ke 'bhɛ 'le, -e mɛɛ mu 'ɛ 'ni zii'.» ¹³ 'Duɔ- mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa -yaa -janwo' zii' -a ma 'egɔle, -amasɔyi -o 'kɛn 'yaa- -gblaɛn 'zi Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'lɛɛ.

¹⁴ 'Fɛti 'ɛ =bhwa -a drɛyi' bhla 'la ba, 'ke Zesu gele- wlale -*Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ɛ =la, 'bhɛ- 'kee- mɛɛ mu daanle 'sanle. ¹⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'kɛpɛlenia -o ma, 'bhɛ- -woo 'eke- -lɔkɔpale -saan dɔɔ: «-E =kla 'nale- 'bhɛ- 'yee- 'gwlaan- 'lɛɛ- -e -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ dɔ 'bhɛ gbɛɛn- -gee' ɛɛ, -amasɔyi yaa 'sɛwɛ daanle -laklu 'yi?»

¹⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'zikpale -o ni dɔɔ: «'An pɛ mɛɛ daangbɛya 'ɛ 'bhɛ 'laa da 'mi ba, 'duɔ- 'bhɛ da -Waanbhaa' 'la 'mi 'winbwa- 'bhɛ- ba. ¹⁷ 'Ke mɛɛ 'la zan -a zi 'bhii- 'bhɛ -Waanbhaa' zru maza klɛ, 'ke 'an pɛ mɛɛ daangbɛya 'ɛ da -Waanbhaa' ba oo, 'kee- da 'ɛ 'gbu a -gɔɔɔya' -la ba oo, 'bhɛ zan nu 'bhɛ dɔle. ¹⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan -o -janwo' zii' -a 'gbu a -gɔɔɔya' ma, -ya 'gbu 'tɔb- hɔyrɛ -la glin. 'Duɔ- 'ke mɛɛ 'la zan -o mɛɛ 'la zan 'a 'winbwa- 'bhɛ 'tɔbhɔyrɛ -glin 'zi, 'bhɛ zan wlan pe, 'bhɛ- bhla maza do 'kɔɔ 'laa -o -a -yi. ¹⁹ *Moizi -le 'laa 'Toɔ 'ɛ 'nale- 'ka ni ɛɛ? 'Bhɛ-, 'duɔ- 'ka 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa 'yee- 'Toɔ 'ɛ 'klɔsikun. -Mɛle -kla 'bhɛ- 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'mi dɛ ɛɛ?» ²⁰ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -zamaa' 'ɛ -ya -lɛkunle dɔɔ: «Lii -yɔɔ' -o 'e zi! -Dele 'e dɛyrɛ -glin 'zi ɛɛ?»

²¹ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Mi 'sɔle- maza do 'kɔɔ 'la -kla, 'bhɛ- 'bhɛ -le 'ka 'kɛn 'kɛpɛlenia 'ka ma! ²² Moizi 'kaa -nɛ 'gwlaan- mu wlaza 'klɛɛn 'yi 'toɔ 'ɛ -dwa 'ka ni bhɛ, 'bhɛ- 'duɔ- 'bhɛ 'klɛɛn 'yi 'wlaza- 'toɔ 'ɛ 'bhɛ 'laa 'sanle- 'yee- Moizi ma, 'bhɛ zisaan- -kɔɔ' -gɔɔ mu -la ma. 'Ali- -yitrɛ' 'yi ma, 'ka dɔ -a -la 'ke 'kaa -nɛ 'gwlaan- mu wla 'klɛɛn 'yi. ²³ 'Ke 'ka sɔ -nɛ 'gwlaan- do wlale- 'klɛɛn 'yi -yitrɛ' 'yi 'ɛ ma, 'ke 'bhɛ 'laa Moizi a 'Toɔ 'ɛ 'yisɛ-, -mɛle -kla 'bhɛ- 'ka -o 'ka zruplii- 'zi 'mi ma, -amasɔyi 'mi mɛɛ do -bheela -yitrɛ' 'yi 'ɛ ma ɛɛ? ²⁴ 'Ka 'laa mɛɛ mu 'kitikanle -o dɔgbɛya ma, -ka mɛɛ mu 'kitikanle -lɛdɔɔleya -la ma.»

Zesu -le 'ke Mɛɛ -Bhɛe Mi -Kɔɔɔɔ 'ɛ 'le ɛɛ?

²⁵ Zeruzalɛmu -wa 'ɛ ta mu 'ɛ 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «Waa -yaa 'yee- mɛɛ 'lɛɛ- 'yela- dɛyrɛ glin 'zi ɛɛ? ²⁶ -Ka 'ka 'yrɛkpa doo, -yoo -janwo' zii' mɔkɛn' 'yrɛ ma kɔɔɔɔkpa, 'bhɛ- mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa sɔ -jan 'kanle -a -le ma! Taa- 'o -kunlii mu 'ɛ -wa =ya wlan ma 'bhii- 'yele- 'ke Mɛɛ -Bhɛe Mi -Kɔɔɔɔ Krisi 'ɛ 'le ɛɛ? ²⁷ Mɛɛ 'lɛɛ-, 'o mɔɔ 'a dayrɛ dɔ; 'bhɛ- 'duɔ-, 'ke Mɛɛ -Bhɛe Mi -Kɔɔɔɔ Krisi 'ɛ =nwa, mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa nu 'bhɛ dayrɛ 'ɛ dɔle.»

²⁸ 'Bhɛ =nɔɔ bhɛ 'tɛ, Zesu 'yaa- mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi bhla 'la ba -*Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ɛ =la, 'ke -ya pele- 'egɔle dɔɔ: «'Ka 'mi dɔ ɛɛ? 'Bhɛ- 'ka 'mi dayrɛ 'ɛ dɔ ɛɛ? 'Duɔ- 'naa 'nule- 'ɛ 'gbu ma, 'bhɛ- mɛɛ 'la zan 'ɛ 'winbwa- 'bhɛ zan -o 'ke wlan pe 'mi 'le. 'Ka 'laa 'bhɛ dɔ. ²⁹ 'Mi 'duɔ- 'a dɔ, -amasɔyi 'ɛ da 'zi 'a -din, 'bhɛ- 'yele- 'mi 'winbwa-.»

³⁰ Zesu 'bhɛ 'pele- bhɛ, -o -yaa -a zi 'bhii- -wa 'kun. 'Duɔ- mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa 'a 'kunle-, -amasɔyi -yaa pe 'waati 'ɛ 'bhɛ 'laa bhɔle -li bi. ³¹ 'Duɔ- -zamaa' 'ɛ 'plɛn- mɛɛ -bebe 'e -kpaɛ -a -yi, 'bhɛ- -o -yaa pe 'zi dɔɔ: «'Ke Mɛɛ -Bhɛe Mi -Kɔɔɔɔ Krisi 'ɛ =nwa, -e nu 'sɔle- maza -bebe klɛle 'ke 'bhɛ kan mɛɛ 'lɛɛ- ta ɛɛ?»

Zuufu -kunlii mu 'ɛ -o -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ gooba mu 'ɛ 'ke mu winbwa- Zesu 'kunyrɛ- nɔɔ-

³² -Zamaa' 'ɛ 'yaa- -jan 'la 'wo zii' -o -lela' Zesu ba zayi', *Farizi mu* 'ɛ 'bhɛ =maa. -Ayile 'ke 'sraka 'lena -kunlii' mu 'ɛ 'pegee Farizi mu 'ɛ -o -*Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ɛ gooba mu 'ɛ 'ke mu winbɔle Zesu 'kunyrɛ- nɔɔ-. ³³ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele dɔɔ: «'N 'yoo- 'ka -din -sɔ 'waati sa, 'bhɛ- 'ɛ 'ɛ nu gele mɛɛ 'la zan 'ɛ 'winbwa- 'bhɛ ba. ³⁴ 'Ka nu 'ɛ ziglinɛ, 'bhɛ- 'duɔ- 'ka 'laa nu 'ɛ 'yele-; -amasɔyi 'ɛ nu klɛle yrɛ 'la =nɔɔ 'ka 'laa sɔ gele- 'bhɛ =nɔɔ.»

³⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ke Zuufu -kunlii mu 'ɛ -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «-E nu gele yrɛ 'ɛ -dela nɔɔ- 'bhɛ- 'waa sɔ -a yele- ɛɛ? -E nu gele Zuufu mu 'la 'kaan- 'eke- ma, 'bhɛ- -o -ja Greki mu 'ɛ 'plɛn- 'mu -la ba, 'bhɛ- -e Greki mu 'ɛ daan ɛɛ? ³⁶ -E -jan 'la 'wo zii' dɔɔ: «'Ka nu 'ɛ ziglinɛ, 'bhɛ- 'ka 'laa nu 'ɛ 'yele-; -amasɔyi 'ɛ nu klɛle yrɛ -nɛ 'la =nɔɔ 'ka 'laa nu 'sɔle- gele- 'bhɛ =nɔɔ.» 'Bhɛ 'yi -o 'nale- ɛɛ?»

Zesu -o Lii 'Wen' 'e 'naza- pe 'zi

³⁷ 'Feti 'e 'yan yi 'e 'bhe -le -yaa yi -gbene 'gbu 'e 'le. 'Bhe -yi 'e 'le, Zesu dulale 'la 'yaa- -zamaa' do -lee 'ke -ya pele- 'egljokle dɔɔ: «'Ke -yi 'mi -lɔ -o mɛɛ 'la zan dɛ 'zi, 'bhe zan nu 'mi ba 'bhe- -e -yi mi. ³⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa'a 'mi 'yi, yue mu 'la 'ke -o -yi 'e bole -yɛ ma -si na mɛɛ ni, 'mu nu -yrolɛ' 'bhe zan 'e 'kpee'. 'Bhii- -a yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe.»

³⁹ Zesu 'yaa- -we 'zi *Lii 'Wen' 'la 'ke mɛɛ 'la zan mu -o -kpa'a 'yee- Zesu 'gbu 'yi 'mu 'yaa- nu 'bhe 'sɔɔwɔle 'bhe- 'le. 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke -Waanbhaa' laa Lii 'Wen' 'e 'nale- -li bhaaplɛɛ mu ni; -amasɔyi 'bhe kle 'ke yaa Zesu 'silɛ- -li 'kee- ge 'bhe 'le 'tɔɔbɔɔleya yɛ 'e =nɔɔ lafle' 'yi.

-Zamaa' 'e -yicienna Zesu -zayi'

⁴⁰ -Zamaa' 'e Zesu 'wojan- 'e 'male-, 'ke mɛɛ 'ke mu 'a 'pele dɔɔ: «Mɛɛ 'lee- 'yele- kpataakpa -o -Waanbhaa' -lela' janwo mi 'la 'nuza- =woa 'bhe 'le!»

⁴¹ -A -ledo' -yaa pe 'zi 'ezin- dɔɔ: «Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔɔɔ 'e 'yele- 'kele-!» 'Bhe- -a 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔɔɔ 'e sɔɔ dale Galile 'tre -la ta ɛɛ?

⁴² -A pele laa -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi dɔɔ Mɛɛ -Bhee Mi -Kɔɔɔɔɔ Krisi 'e 'nu klele 'ke -bhleɛɛɛ Davidi 'nranɛ- -la -le, 'bhe- -e nu dale Betelemu -wa 'la 'bhe -o 'yee- Davidi 'gbu =ya -wa 'le bhe 'bhe- ta.»

⁴³ 'Bhe ya 'e 'yi bhe, -zamaa' 'e -yicienna Zesu -zayi'.

⁴⁴ -Zamaa' 'e 'plen- mɛɛ 'ke mu -yaa zi 'bhii- -wa 'kun, 'duɔ- mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa 'kunle-.

Zuufu -kunlii mu 'e 'kpalekleya Zesu 'yi

⁴⁵ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke 'woo- *-Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e gooba mu 'e -o niinale 'sraka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee Farizi mu 'e ta. 'Bhe- 'ke 'mu -o -lɔɔkpale dɔɔ: «-Mele -kla 'ka 'laa 'nule- 'kele- ɛɛ?» ⁴⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke 'woo -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e gooba mu 'e -wa -lekunle -o ni dɔɔ: «'Waa 'bhe 'yansi mɛɛ a -janwogbeya ye- -lido' 'bhii- 'yee- mɛɛ 'lee- gbɛɛn-!» ⁴⁷ -Ayile 'ke Farizi mu 'e -wa pele- -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'a =twa 'bhe- -e 'ka mu -yinia 'ezin- ɛɛ? ⁴⁸ 'Kaa =maa dɔɔ 'waa -kunlii mu 'e do 'kpɔ 'e =kpa'a -a -yi, taa- Farizi mu 'e do 'kpɔ 'e =kpa'a -a -yi ɛɛ? ⁴⁹ 'Bhe- -zamaa' 'la -woo 'kpa zii' -a -yi, waa Moizi a 'Tonɔ mu 'e dɔ, -o 'kpen -o 'ke 'dangan ma mɛɛ mu 'le!»

⁵⁰ 'Bhe- 'duɔ-, 'woo- Farizi mu 'la 'yaa- ye -o -yaa -o do 'sii Nikodemu; 'bhe -le -ja 'elwale gban -sɔ Zesu ba. 'Bhe pe -o ni dɔɔ: ⁵¹ «-Kɔɔa' 'tonɔ 'e ta, -kɔɔ' sɔ -kpan baale mɛɛ do ta, 'ke -kɔɔ' 'laa -a -liijan' male 'elwale 'pe ɛɛ? 'Bhe- 'kee- -za 'la =kla, 'ke -kɔɔ' 'laa 'bhe dɔle 'pe ɛɛ?»

⁵² 'Bhe klele 'te, 'ke -wa pele- 'bhe ni dɔɔ: «'Bhi da 'ezin- Galile 'kleɛn 'yi -a ma ɛɛ? Ge -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'yiglin- 'elrele doo, 'e nu -a ye- 'bhii- -Waanbhaa' -lela' janwo mi 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa dale -lido' Galile 'kleɛn 'yi.»

⁵³ ['Bhe blaɛn, -o yanle -janwolele, -o 'kpen -o -wlen- na, 'bhe- 'ke -o jilale -o ba -le ma do do.

Gwlen -wɛɛ le do a -za

8 'Duɔ- Zesu -ja -o -yaa vle gɔɔɔn 'la sii <Olivi diiɔ vle gɔɔɔn> 'e 'bhe 'wiin-. ² 'Bhe ta tooklin- yi 'e 'le zwan 'tutu 'e zi, 'kee- niinale-Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la Zeruzalemu -wa 'e ta. 'Bhe- 'ke mɛɛ mu 'e 'kpen 'nule -a -din. -Ayile, 'kee- yaale' 'bhe- 'ke -yoo daanle 'sanle. ³ Zesu 'yaa- 'bhe kle 'zi 'waati 'la ba, 'ke 'Tonɔ Daan mu 'e 'pegee Farizi mu 'e -o nule- gwlen -wɛɛ le do 'le 'a ta. -O pe dɔɔ -o 'yee- le 'e =kwan 'gwlaan- -la. -O nule 'bhe le 'e 'le, 'ke -wa dulale -o 'kpen 'plen-. ⁴ 'Bhe- 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'o le 'lee- =kwan 'gwlaan- -la. ⁵ Moizi a 'Tonɔ 'e ta, -ya =pia 'o ni dɔɔ 'o kpɔti 'pa 'bhe le -glɔɔɔn mu 'lee- ma 'bhe- 'woo- dɛ, 'bhe- 'bhi pe 'bhe 'yi 'nale- ɛɛ?»

⁶ -O 'bhe 'pia- 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kooko- -o -jan bhee kpala' -a 'lee, 'bhe- -o sɔ -a 'kunle -a 'gbu 'liiwli- ma. 'Duɔ- Zesu 'e ngblo kulale, 'kee- 'sewedele 'sanle 'tre ma -a gbɛ -nɛbhe' do 'le. ⁷ -O -yaa -a matedɔ 'zi -a -lɔɔkpale 'le bhe, 'ke -ya ngblo -lawlenle, 'bhe- 'ke -yoo -lɔɔkpale dɔɔ: «'Ke 'ka 'plen- mɛɛ 'la zan 'gbu laa -za 'yɔɔ- klele -lido', 'bhe zan kpɔti 'e 'pa -a ma 'elwale 'pe.»

⁸ 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu 'e ngblo kulale, 'bhe- 'kee- 'sewedele 'sanle 'tre ma 'ezin-. ⁹ -O 'bhe -jan 'e 'male-, ('bhe 'lalawoa -o nii- 'e ma) 'ke -o 'kpen jilale do do 'ke 'bhe san -o ba 'gwlaan- gbalaan mu 'e ma, 'ke 'bhe ge 'tenle- -waa' -zwanne mu 'e ma. 'Bhe- Zesu do -kplen 'kpɔ 'pegee 'yee- le 'e 'wole- =bwa -a nɔɔ- ye. ¹⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'e ngblo -lawlenle, 'bhe- 'kee- 'yee- le 'e 'lɔɔkpale dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan mu -yaa -la 'zi 'e ta, -woo 'naa ɛɛ? Mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa bole 'ke 'bhe -kpan baale 'e ta ɛɛ?» ¹¹ 'Yee- le 'e pe Zesu ni dɔɔ: «'ɔn ɔn, Mɛɛzan, mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'laa bole 'ke 'bhe -kpan balaa' 'ɔ ta.» 'Bhe- Zesu pe -a ni dɔɔ: «'Mi 'duɔ- 'naa nu -kpan baale 'e ta 'ezin-, 'e sɔ gele- 'e ba -le ma; 'duɔ- 'yaa -za 'yɔɔ- -bheke' do 'kpɔ klele 'ezin-.»]

Zesu -o 'ke -Waanbhaa' a 'tebhile 'le 'drunyan 'e ta

¹² 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu -janwole 'ezin- mɛɛ mu 'e 'ni dɔɔ: «'Mi -le 'ke 'drunyan 'e ta 'tebhile 'le. 'Ke mɛɛ 'la zan -dwa 'ɔ zi, 'tebhile 'la bole -yɛ ma -si na mɛɛ ni 'bhe zan nu 'bhe 'sɔɔwɔle, 'bhe- yaa nu 'taawole -gblo 'yi -titi.» ¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke Farizi mu 'e -wa pele- -a ni 'kaa: «'E do -kplen kpɔ -le 'sɛya- kle 'zi 'e 'gbu ba zayi', 'bhe- 'e -jan 'la 'wo zii' 'e 'gbu ma, 'bhe 'laa -o 'ke wlan 'le.» ¹⁴ 'Bhe ya 'e 'yi 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Ali- 'ke 'ɔ 'yoo- 'ɔ 'gbu 'sɛya- kle 'zi 'ɔ 'gbu ba zayi', 'bhe -o 'ke wlan 'le. -Amasɔyi 'mi 'ɔ dayɛ 'pegee 'ɔ geyɛ dɔ. 'Duɔ- 'ka mu laa 'mi dayɛ 'pegee 'ɔ geyɛ dɔ. ¹⁵ 'Ka mu, 'ka mɛɛ mu 'kitikan bhaaplɛɛ 'kungbeya -la ma; 'duɔ- 'mi 'laa mɛɛ 'kɔɔ- 'kpɔ 'kitikan. ¹⁶ 'Bhe- 'duɔ-, 'ke 'ɔ mɛɛ mu 'kitikaan, 'an 'kiti 'e -yoo wlan ma 'kiti -la -le. -Amasɔyi 'ɔ do -kplen 'laa -o mɛɛ mu 'kitikan zii'; 'duɔ- 'ɔ De 'la 'bhe 'ɔ 'winbwa- 'bhe -o 'ɔ ba 'ezin-. ¹⁷ -A yɔɔndɛle -o 'kaa- 'tonɔ 'sewɛ 'e 'yi dɔɔ 'ke mɛɛ ple =kla -za

do 'srɛ 'le, -wa pe dɔɔ 'bɛ -za 'ɛ 'bɛ -o 'ke wlan 'le.
 18 'Mi -o 'srɛya- klɛ 'zi 'ŋ 'gbu ba zayi', 'bɛɛ- 'ŋ Dɛ 'la
 'bɛ 'ŋ 'winbwa- 'bɛ -o 'ŋ 'srɛya- klɛ 'zi 'ezin-»

19 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke -o Zesu 'lɔkɔpale dɔɔ: «'E Dɛ -o 'naa
 -a ma ɛɛ?» 'Bɛɛ- Zesu 'bɛ zikpa- -o ni 'kaa: «'Ka 'laa
 'mi dɔ, 'bɛɛ- 'ka 'laa 'ŋ Dɛ dɔ 'ezin-. 'Ke 'ka 'mi dɔ bi, 'ka
 'yaa- nu 'ŋ Dɛ dɔle 'ezin-»

20 Zesu 'bɛ -jan mu 'ɛ =woa 'ke -yoo mɛɛ mu 'ɛ daan
 'zi bhla 'la ba -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la. -A du-
 lalɛ -yaa -koonɛ mu 'la -o -Waanbhaa' gbapɛ mu 'ɛ bɔ
 'mu 'yi 'mu -din. 'Bɛɛ- 'duŋ-, mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa -a
 'kunlɛ-, -amasɔyi -yaa' pɛ 'waati 'ɛ 'bɛ 'laa bhɔlɛ -li bi.

Zesu -o -a dɛza 'ɛ 'lɛɛjanwo 'zi

21 Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ŋ 'yoo- zan geɛ, 'bɛɛ-
 'ka nu 'ŋ ziglinɛ. 'Duŋ- 'ka mu nu galɛ 'kaa- -za 'yɔɔ- 'ɛ
 'yi. 'Ka 'laa sɔ geɛ- 'ŋ ge 'zi yrɛ 'la =nɔɔ 'bɛ =nɔɔ.»

22 -E 'bɛ 'pelawoa bɛ, 'ke Zuufu mu 'ɛ -wa pele-
 'eke- ni dɔɔ: «Taa- -e geɛ- -a 'gbu dɛɛ ɛɛ? -Amasɔyi -ya
 pe 'zi dɔɔ: «'Ŋ geɛ- yrɛ 'la =nɔɔ, 'ka 'laa sɔ geɛ- 'bɛ
 =nɔɔ.»

23 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Ka mu
 da 'trɛ ta -gɛ, 'duŋ- 'mi da laanima. 'Ka mu -o 'ke 'drun-
 yan 'lɛɛ- 'bɛ a pɛ 'le, 'duŋ- 'mi 'laa -o 'ke 'drunyan 'lɛɛ-
 'bɛ a pɛ 'le. 24 'Bhɛla- -zayile, 'mi pe 'ka ni dɔɔ 'ka nu
 galɛ 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'yi. -Amasɔyi 'ke 'ka 'laa 'ka
 'kpale- -a -yi 'bhii- 'an =pia dɔɔ: «'Ŋ 'yoo- 'ke mɛɛ 'la zan
 'Ŋ 'yoo 'ke 'bɛ 'le kpataakpa.» 'Ka nu galɛ 'kaa -za 'yɔɔ-
 mu 'ɛ 'yi.» 25 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke -o Zesu 'lɔkɔpale dɔɔ:
 «'Bɛ bhla 'ɛ ba, -dele 'bɛ 'le ɛɛ?» Zesu 'a 'lɛkwɛn -o ni
 dɔɔ: «-A 'san -a zisan' bhla zi 'ɛ ma, 'ŋ 'yoo- 'ke mɛɛ
 -gɔɔ 'la 'le, 'ŋ 'bɛ 'pia- 'ka ni. 26 'Ŋ sɔ -jan -bebe 'wole
 'ka ba zayi', 'bɛɛ- 'ŋ sɔ 'ka 'kitikanle -za -bebe ma.
 'Duŋ- mɛɛ 'la zan 'mi 'winbwa- 'bɛ wlan -la pe, 'bɛɛ-
 'ŋ -za 'la -daanna -a ba, 'ŋ 'bɛɛ- 'wo zii' 'drunyan 'lɛɛ-
 'yi mɛɛ mu 'ɛ ni.»

27 Zuufu mu 'ɛ waa 'bɛ -jan 'ɛ 'yimale 'kaa -e -yaa -we
 'zi -a Dɛ -Waanbhaa' -la -le. 28 -Ayile 'ke Zesu 'a 'pele -o
 ni dɔɔ: «'Ke 'ka Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'lawlɛna 'waati 'la ba,
 'ka nu -a 'yaangolɛ 'bhii- 'mi -le 'ke «'Ŋ 'yoo- kpataakpa
 mɛɛ 'la zan 'Ŋ 'yoo 'ke 'bɛɛ- 'le». 'Ka nu 'a 'yaangolɛ
 'ezin- 'bhii- 'naa -za 'kɛdo- 'kɔɔ klɛ 'ŋ 'gbu 'kɔɔ: 'ŋ Dɛ
 -Waanbhaa' 'ŋ -daanna -za 'la 'le, 'ŋ 'yoo- 'bɛɛ- 'wo zii'
 'ka ni 'tɛ. 29 Mɛɛ 'la zan 'ŋ 'winbwa- 'bɛ -o 'ŋ ba; 'bɛ
 'laa 'ŋ do -kplɛnnɛ! 'tolɛ- a nɔɔ- 'le, -amasɔyi -za 'la sɔ
 -a ni 'ŋ 'bɛɛ- klɛ 'tanjii.»

30 Zesu 'yaa- -janwo' zii' 'bɛ gbɛɛn- bɛ, 'ke mɛɛ
 -bebe -o 'kpale 'a -yi.

-Za 'la mɛɛ bo -a 'gbu ma

31 Zesu pe Zuufu mu 'la -woo -kpa- -a -yi 'mu ni dɔɔ:
 «'Ke 'ka blɔɔlɛ =bwa 'ŋ 'wojan- mu 'ɛ ma, 'ka nu klɛɛ 'an
 -klanlanɛ mu -zeze mu 'gbu -la -le. 32 'Bɛ klɛgbɛya 'ɛ
 'yi, 'ka nu wlan dɔle -Waanbhaa' ba zayi', 'bɛɛ- 'ke 'ka
 'bɛ wlan 'ɛ -dwa 'bɛ nu 'ka bolɛ 'ka 'gbu ma.»

33 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke -wa pele- Zesu ni dɔɔ: «'O mɔɔ -o
 'ke *Abraamu 'srɛ mu 'le, 'waa klɛɛ -lido' mɛɛ 'kɛdo-

'kɔɔ a lu mu 'le. -E -kla 'nale- 'bɛɛ- 'ya 'pe zii' 'o ni dɔɔ:
 «'Ka nu bolɛ 'ka 'gbu ma ɛɛ?»»

34 -Ayile 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ
 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ- klɛ, 'bɛɛ
 zan -o 'ke -za 'yɔɔ a lu 'le. 35 'Bɛɛ- 'ka 'gbu 'a 'yaango-
 'bhii- waa lu do kpa 'tanjii -yoo 'fɛ 'la =la 'bɛ 'fa -la mu
 'ɛ ba. 'Duŋ- 'fɛzan- 'ɛ gbe 'ɛ, 'bɛ -o 'yee- 'fɛ 'ɛ =la mu 'ɛ
 baan' 'le 'tanjii. 36 'Ke *Bhaaplɛŋ Gbe 'ɛ 'ka =twa 'ka 'gbu
 ma, 'ka nu klɛɛ =klɔ mu -zeze 'gbu 'le. 37 'Mi 'a 'yaango-
 'bhii- 'ka -o 'ke Abraamu 'srɛ mu 'le. 'Duŋ- 'ka mu -a zi'
 'bhii- 'ka 'mi dɛ, -amasɔyi 'ka 'laa -o dɔ 'zi 'ŋ 'wojan-
 mu 'ɛ =la. 38 'Ŋ -za 'la =ya 'ŋ Dɛ 'kɔɔ, 'ŋ 'yoo- 'bɛɛ- -janwo'
 zii' 'ka ni. 'Bɛɛ- 'duŋ- 'ka mu, 'ka -jan 'la =maa 'ka dɛ ta,
 'ka -o 'bɛɛ- klɛ 'zi.»

39 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke -wa -lɛkunle Zesu ni dɔɔ: «'Abraa-
 mu -le 'o mɔɔ -gbɔɔ 'le.» 'Bɛɛ- Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ:
 «'Ke 'ka 'yaa- klɛ bi Abraamu 'srɛ mu 'le kpataakpa, 'ka
 'yaa- nu Abraamu klɛza mu 'ɛ klɛɛ. 40 'Ka -o -a zi 'bhii-
 'ka 'mi dɛ -zɔɔ, 'mi 'la 'ŋ wlan 'la -daanna -Waanbhaa'
 ba 'bɛɛ- 'ke 'ŋ 'bɛ =pia 'ka ni bɛ. Abraamu 'duŋ- laa
 'bɛ 'yansi za klɛɛ! 41 'Ka -o 'ka dɛ klɛza mu -la klɛ 'zi.»

'Bɛ 'yi, 'ke -wa zikpale Zesu ni dɔɔ: «'O mɔɔ laa -o 'ke
 -naazine mu 'le, 'o Dɛ -o do 'kɔɔ, 'bɛ -le 'ke
 -Waanbhaa' 'le.» 42 Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Kee- 'kpa
 bi -Waanbhaa' -o 'ka Dɛ 'gbu 'le bɛ, 'ŋ -za -yaa nu
 'sɔɔ- 'ka ni. -Amasɔyi 'ŋ =daa 'yela- ba, 'bɛɛ- 'ŋ 'yoo-
 -gɛ 'yela- 'srɔyi. 'Naa 'nule- 'ŋ 'gbu ma, 'duŋ- 'yele- 'mi
 'winbwa-. 43 -Mele -kla 'bɛɛ- 'ka 'laa -o 'ŋ 'wojan- mu 'ɛ
 'yima zii' ɛɛ? -Amasɔyi 'ka 'laa -o -a zi 'ke 'ka dɔ 'ŋ 'wo-
 jan- mu 'ɛ =la. 44 'Ka dɛ -le 'ke -Setran' 'le, 'bɛɛ- 'ka -o -a
 zi 'ke 'kaa zru maza -la klɛ. -Yoo 'tanjii mɛɛ dɛ mi 'le. Yaa
 dulalɛ -lido' wlan ta, -amasɔyi wlan do 'kɔɔ laa -o -a
 'kpee -titi. 'Ke -yoo bhla pe 'zi, -e -janwo' -a 'gbu dɔɔ-
 bɛya 'ɛ 'bɛɛ- zi; -amasɔyi -yoo 'ke bhla pe mi 'le,
 'bɛɛ- 'yele- 'ke bhla 'ɛ dɛ 'le. 45 'Mi 'duŋ-, 'mi -o wlan -la
 'pe zii' 'ka ni, 'bhɛla- -yile 'ka 'laa -o 'ka 'kpale 'mi 'yi.
 46 'Ka ba, 'ka -dele sɔ a zɔɔnle- dɔɔ 'ŋ -za 'yɔɔ =kla ɛɛ?
 'Bɛɛ- 'ke 'ŋ 'yoo- wlan pe 'zi, -mɛla ma 'ka 'laa -o 'ka
 'kpale 'ŋ 'yi ɛɛ? 47 'Ke mɛɛ 'la zan da -Waanbhaa' ba,
 'bɛ zan 'e 'trɔnkpa- -yaa' -jan mu 'ɛ =la 'elrele. 'Duŋ- 'ka
 mu laa da -Waanbhaa' ba, 'bhɛla- -yile 'ka 'laa -o dɔ 'zi
 -a -la 'ke 'ka 'ka 'trɔnkpa 'ŋ ni 'elrele.»

Zesu gbɛɛn -yiya' Abraamu ni

48 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zuufu mu 'ɛ -wa -lɛkunle Zesu ni
 dɔɔ: «'Zoo 'laa -o 'o zi 'ke 'wa pe 'kaa 'yoo- 'ke Samari
 mi 'le, 'bɛ 'pegee lii -yɔɔ do -o 'e zi ɛɛ?» 49 Zesu 'bɛ
 zikpa- -o ni dɔɔ: «'Lii -yɔɔ laa -o 'ŋ zi. 'Duŋ- 'ŋ 'yoo- 'ŋ Dɛ
 -lɛdɔ' 'zi -a ma, 'bɛɛ- 'ka mu laa -o dɔle -a -la 'ke 'ka
 'mi 'lɛdɔ- -a ma. 50 'Mi, 'mi 'laa -o 'ŋ 'gbu 'tɔɔbhɔyɛ -glin
 'zi. Mɛɛ do 'kɔɔ -le 'tɔɔbhɔyɛ -glin 'zi 'mi ni, 'bɛɛ- 'bɛ
 -le 'mi ta janwo. 51 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: 'ke
 mɛɛ 'la zan 'ŋ 'wojan- mu 'ɛ 'klɔsikwan 'bɛ zan laa nu
 galɛ -titi.»

52 'Bɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zuufu mu 'ɛ -wa pele- Zesu ni dɔɔ:
 «'O 'kpale -o -a -yi -zɔɔ 'tɛ 'bhii- lii -yɔɔ do -o 'e zi!
 *Abraamu -gaa, 'bɛɛ- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ
 -gaa, 'bɛɛ- 'mi pe dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan 'e 'wojan- mu 'ɛ

'klsikwan, 'bhe zan laa nu gale -titi.»⁵³ 'O -gbɔɔ Abraamu -gaa, 'bhi 'kpee ma 'e gbilaan -yiya' 'bhe ni ee? 'Bhe- -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'la -gaa bhe 'ezin-, 'yoo- 'e 'gbu kle 'zi mee -glɔɔn 'e -dela -le ee?»

⁵⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Ke 'η 'yoo- 'η 'gbu 'tɔɔɔ zii' bi, 'an 'tɔɔɔɔleya 'e -yoo bhaa- ma. 'Dun- mee 'la zan -o 'η 'tɔɔɔ zii', 'bhe -le 'ke 'η De 'le, 'bhe- 'kaa pe 'bhe- ma dɔɔ: 'O De! ⁵⁵ 'Bhe- 'dun-, 'ka 'laa -a dɔ. 'Mi 'dun- 'a dɔ. 'Ke 'an 'pe bi 'kaa 'naa -a dɔ, 'η 'yaa- nu klele 'ke bhlanii- 'le 'bhii- 'ka mu gbɛn-. 'Dun- 'mi 'a dɔ kpataakpa, 'bhe- 'mi -yaa -jan mu 'e 'klsikun. ⁵⁶ 'Ka -gbɔɔ Abraamu zrukpalaa 'egbenele -e -yaa nu 'η 'nu yi 'e 'yelawole bhe 'bhe -zayi'; -e 'bhe yi 'e =ya 'bhe- -a zrukpalaa.»

⁵⁷ 'Bhe klele 'te, 'ke Zuufu mu 'e -wa pele- -a ni dɔɔ: «'E lee -lii 'laa lee mia ple bhe vu bhɔle -li, 'bhe- 'e pe dɔɔ 'e Abraamu =ya ee?»

⁵⁸ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwɛ- ma dɔɔ 'sani- Abraamu 'yale- plɛ-, 'mi 'yaa- gban 'η 'yɛ ma 'bhe 'lee.»

⁵⁹ 'Bhela- -yile 'te, 'ke -o kpoti mu 'sile, 'bhe- 'ke -wa pele- dɔɔ -o 'mu 'pale 'a ma. 'Dun- Zesu 'nile- -o plɛ-, 'kee- 'pwele -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbɛnɛ 'e =la, 'bhe- 'kee- jilale.

Zesu -yɛ 'wi mi do -bheela

(Maki 8.22-25; Zaan 8.12)

9 Zesu 'kan bhla 'e zi, 'kee- mee do yele-: 'kee- 'san -o 'bhe ya, 'bhe 'yɛ 'wile- -yaa. ² Zesu a -klanlane mu 'e -wa -lɔɔkpa dɔɔ: «'O Daan mi, -mele -kla 'bhe- -o mee 'lee- 'yaa- -a -yɛ 'wile- 'le ee? 'Bhe -daa -a 'gbu -za 'yɔɔ- mu 'la =kla 'mu -la ba taa-, 'bhe -daa -a yape mu 'e 'mu -za 'yɔɔ- 'la =kla 'bhe -la ba ee?»

³ Zesu 'bhe zikpaa- -o ni dɔɔ: «-Wa -yaa -a -yɛ 'wile- 'le, 'bhe 'laa dale -a 'gbu a -za 'yɔɔ- mu 'e ba, 'bhe 'pegee 'bhe 'laa dale 'ezin- -a de 'pegee -a nɛɛ -a -za 'yɔɔ- mu 'e ba; 'dun- -wa -yaa 'bhe gbɛn- bhe, 'kooko- -o sɔ -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'e 'yele kpataakpa. ⁴ 'Waati 'la ba 'ke -yɛkpa' 'tebhile -o -a nɔɔ- li, -yoo 'ke -za 'le 'ke 'η mee 'la zan 'η 'winbwa- 'η 'bhe a ye mu 'e 'wo. 'Kebh- laale, 'ke -bi =pwa 'waati 'la ba mee 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- yewole. ⁵ 'N 'yoo- 'waati 'la ba 'drunyan 'lee- 'yi, 'η 'yoo- 'drunyan 'yi mu 'e waa 'tebhile -la -le.» ⁶ Zesu 'yan- le 'bhe -jan mu 'e 'wolele, 'ke -ya -liile' 'klaale 'tre ma, 'kee- -pɛɛ sanɛ- klele- 'bhe 'le. 'Bhe- 'kee- 'bhe -pɛɛ 'e -glɔɔle' 'yee- -yɛ 'wi mi 'e 'yɛ ta. ⁷ 'Bhe- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Ge 'e wleyi' 'fe mee 'fe Siloe -draa 'nɛ 'e ba ('Siloe 'bhe 'yi -le dɔɔ: «-O mee 'la zan winbwa-».)»

'Bhe klele 'te, 'ke 'yee- -yɛ 'wi mi 'e -e gele- -a wleyi' 'fele- 'bhe -yi 'e ba, 'bhe- -a nu bhla 'e zi, 'kee- yɛ ma yele-. ⁸ 'Bhe klele 'te, 'yee- mee 'e yaayɔɔn' mu 'e 'pegee mee 'la zan mu 'a =ya 'elwale -sɔ pɛ -yɛwo' yɛ nɔɔ- mee mu ma, 'ke 'mu 'a 'pele dɔɔ: «'Yee- mee 'lee- 'yela- yaale laa -yaa -gɛ 'kee- pɛ mu -yɛwo' mee mu ma ee?»

⁹ Mee 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «'Ye- 'kele-!» 'Bhe- mee -bhɛke' mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «'ɔn ɔn, 'yee- laa 'kele-, -o 'pwele- -o 'eke- 'le.» 'Dun- 'yee- mee 'e 'gbu 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «'Mi -le 'kele-.»

¹⁰ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -wa 'gbu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Ya -kla 'nale- 'bhe- 'e 'yɛbhe- mu 'e 'liiploola ee?»

¹¹ -E pe -o ni 'te dɔɔ: «-O mee 'la zan sii Zesu, -e -pɛɛ sa -kla 'bhe- -e 'bhe -pɛɛ 'e -glɔɔla 'η 'yɛbhe- mu 'e ta, 'bhe blaana, 'ke -ya pele- 'η ni dɔɔ: «'Ge 'e wleyi' 'fe Siloe mee 'fe -draa 'nɛ 'e ba». 'N -ja 'bhe- =nɔɔ 'te, 'ke 'mi 'η wleyi' 'fele, 'bhe- 'η yɛ ma =ya 'bhe blaana.»

¹² 'Bhe klele 'te, 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «'Bhe- -a 'gbu -o 'naa- ma ee?» 'Bhe- 'ke -ya zikaple -o ni dɔɔ: «'Naa 'a geyɛ dɔ.»

Farizi mu 'e -woo mee -yɛ 'wi mi 'la 'bheela- 'bhe 'lɔɔkpa zii'

¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke -o gele- 'yee- mee 'la zan -yɛ 'wile- -yaa 'elwale -sɔ -a -le *Farizi mu* 'e ba. ¹⁴ 'Bhe- 'dun-, Ze- su -pɛɛ 'e =kla, 'bhe- -e 'yee- mee 'e 'yɛ 'liiploola Zuufu mu a -yitrɛ' yi do -la ma. ¹⁵ 'Bhela- -zayile, 'ke 'woo- Farizi mu 'e -o 'yee- mee 'e 'lɔɔkpale 'ezin- dɔɔ -e =kla 'nale- 'bhe- -e -swa yɛma yele- -zɔn. 'Bhe klele 'te 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-E -pɛɛ sa -glɔɔla 'η 'yɛbhe- mu 'e ta, 'bhe- 'η -ja 'η wleyi' 'fele-; 'bhe blaana, 'bhe- 'η 'swa- yɛma yele-.»

¹⁶ -O 'bhe 'male- 'te, 'ke *Farizi mu 'e 'ke mu 'a 'pele dɔɔ: «'Mee 'lee- yaa da -Waanbhaa' ba, -amasɔyi yaa -kɔɔ -yitrɛ' yi 'e 'klsikun.» 'Dun- -o 'ke mu 'a =pia dɔɔ: «-Za 'yɔɔ- kle mi do sɔ 'bhe 'sɔle- maza -glɔɔn mu 'e klele- 'nale- -a ma ee?» -Ayile -o -yicienna -le ple 'bhe -za 'e 'yi.

¹⁷ 'Bhe blaana sa 'ezin-, 'ke 'woo- *Farizi mu* 'e -o 'yee- mee 'e 'lɔɔkpa gbɛ drɛwole dɔɔ: «'Mee 'la zan 'e 'yɛ 'li- iploola 'bhi pe -a ma 'nale- ee?» 'Bhe klele 'te, 'ke -ya -lekunle -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' -lela' -janwo' mi do -le.»

¹⁸ 'Dun- Zuufu -kunlii mu 'e waa -yaa -a zi 'bhii- woo 'kpa 'a -yi 'bhii- 'yee- mee 'e 'yɛ 'wile- -yaa 'elwale -sɔ, 'bhe- -a -yɛ 'liiploola -zɔn. 'Bhela- -yile 'ke -wa de 'pegee -a nɛɛ 'siile, 'bhe- 'ke 'mu 'nule. ¹⁹ 'Bhe- 'ke -o 'mu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka gbe 'e 'yele- -gɛ ee? 'Ka pe dɔɔ 'ka 'yela- -yaa -a -yɛ 'wile- 'le ee? -E -kla 'nale 'bhe- -e yɛma ye 'zi -zɔn ee?»

²⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke -a yape mu 'e -wa -lekunle -o ni dɔɔ: «'O nɔɔ 'a 'yaango- 'bhii- 'o gbe 'e 'yele- -gɛ, 'bhe- 'wa 'yaango- 'bhii- 'wa 'yaa- 'ke -a -yɛ 'wile- 'le. ²¹ 'Dun- -za 'la =kla 'bhe- -e yɛma ye 'zi -zɔn 'waa 'bhe dɔ. 'Bhe- mee 'la zan -a -yɛ 'liiploola, 'waa 'bhe zan 'e dɔ 'ezin-. -Kaa 'gbu 'lɔɔkpa doo, matruɔ 'laa 'kele- -li, -a 'gbu nu 'sɔle- 'bhe -za 'e 'yipele 'ka ni!»

²² -A yape mu 'e 'yaa- -gbilaan 'zi Zuufu -kunlii mu 'e 'lee, 'bhela- -yile -o -janwoa 'bhe gbɛn- bhe. -Amasɔyi 'woo- Zuufu -kunlii mu 'e -wa -kpaa gban bi do ma 'ke mee 'la zan 'a =pia dɔɔ Zesu 'ke Mee -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi 'e 'le, -o nu 'bhe zan 'e -gbinle' -waa' *daanfɛ* 'e =la. ²³ 'Bhela- -zayile, 'yee- mee 'e 'yape- mu 'e pe dɔɔ: «'Ma- trun 'laa 'kele-, -kaa 'gbu 'lɔɔkpa doo, -e nu 'sɔle- 'bhe -za 'e 'yipele 'ka ni!»

²⁴ *Farizi mu* 'e -o 'yee- mee 'la 'yɛ 'wile- -yaa 'elwale -sɔ, 'bhe 'sii gbɛ ple mi =woa, 'bhe- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'Tɔɔɔɔleya na -Waanbhaa' ni, 'bhe- wlan pe -a

-yrε ma -gε. 'O makk 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'yee- mεε 'lεε- yoo 'ke -za 'yakk- klε mi do 'le.»

²⁵ 'Yee- mεε 'ε -ya zikpaa- -o ni dɔɔ: «'Ke -yoo 'ke -za 'yakk- klε mi 'le oo, 'ke yaa -o 'ke -za 'yakk- klε mi 'le oo, 'naa 'bhe dɔ. 'Dun- 'mi -za do 'kɔɔ 'la 'bhe dɔ, 'bhe -le dɔɔ 'η 'yrε 'wile- -yaa, 'bhεε- 'η yrεma ye 'zi -zɔn.»

²⁶ -Wa -lɔɔkpaa 'ezin- dɔɔ: «-E -mε pε za -la -kla 'e ni εε? -Yee' 'yrε 'liiploola 'nale- εε?» ²⁷ 'Bhe klεle 'tε, 'ke -ya -lεkunle -o ni dɔɔ: «'N 'bhe =pia gban 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'laa dɔle -a =la 'ke 'ka 'ka 'trɔnkpa 'η ni. -Mεle -kla 'kaa- zi 'bhii- 'η 'bhe 'pε gbε drεεwo 'ka ni 'ezin- εε? Taa- 'kaa- zi 'bhii- 'ka klε -yaa' -klanlanε mu 'ke mu 'le 'ezin- εε?»

²⁸ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -wa -zwanwole, 'bhεε- 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «'Bhi -le 'ke 'yee- mεε 'ε -yaa -klanlanε 'le! 'Bhεε- 'dun-, 'o makk -o 'ke *Moizi a -klanlanε mu -la -le.

²⁹ 'Wa 'yaango- dɔɔ -Waanbhaa' -janwoa Moizi ni; 'dun- 'yee- mεε 'la bhe 'waa -a dayrε dɔ!»

³⁰ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'yee- mεε -ya -lεkunle -o ni dɔɔ: «'Kpeeleni maza -le -gε 'dε! 'Ka pe dɔɔ 'ka 'laa -a dayrε dɔ, 'bhεε- 'dun-, -e 'mi 'yrε 'liiploola. ³¹ -Kɔɔ' 'kpen 'a 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' laa 'e 'trɔnkpa- -za 'yakk- klε mu ni, 'dun- 'ke mεε 'la zan -gasikpa -a -lεε, 'bhεε- 'bhe 'a zru maza klε, -ya 'trɔnkpa- 'bhεε- zan 'a 'seri 'ε =la. ³² -A 'san 'drunyan zisan' bhla zi ma, 'kee- nu 'tεnlε- -zɔn ma, -kɔɔ' 'laa 'malε- -lido' 'kaa mεε do -yaa -a -yrε 'wile- 'le, 'bhεε- mεε -bhεεke' do 'a 'yrε 'liiploola. ³³ 'Ke 'yee- mεε 'lεε- yaa -yaa da -Waanbhaa' ba bi, yaa -yaa nu 'sɔle- -za 'kedo- 'kɔɔ klεle.» ³⁴ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'woo- Farizi mu 'ε -wa pele- 'yee- mεε 'ε ni dɔɔ: «-A 'san 'e 'ya yi ma, 'e 'gbutru 'ε 'kpen -o -za 'yakk- 'yi; 'bhεε- 'ya zi 'bhii- 'yoo daan -zɔn εε? -Ayile 'tε, 'ke -wa -gbinle' -o daanfε' 'ε =la.»

-Yrε 'wi mu -zeze mu 'ε -woo -de mu 'gbu -la -le εε?

³⁵ Zesu 'a 'malawoa 'kaa Farizi mu 'ε -o 'yee- mεε 'ε -gbian -o pler-, 'kee- gele- -a ziglinle, 'bhεε- -ya yeke, 'ke -ya -lɔɔkpale dɔɔ: «'Yee kpa Bhaaplerη Gbe 'ε 'yi εε?»

³⁶ 'Ke 'yee- mεε 'ε Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Dele 'kele- εε Mεεzan, 'bhεε- 'η sɔ 'η 'kpale -a -yi εε?» ³⁷ 'Bhεε- Zesu 'a =pia -a ni dɔɔ: «'E 'yrε -o 'yela- ma -gε, 'yele- -janwo' zii' 'e ni -gε.» ³⁸ 'Bhe klεle 'tε, 'ke -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «Mεεzan, 'mi 'η =kpa 'e 'yi.» 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke -ya 'kɔɔ zenle- Zesu 'lεε-, 'bhεε- 'kee- 'bhe gbale-.

³⁹ Zesu pe -a ni dɔɔ: «'N =nwa 'drunyan 'lεε- 'yi 'kiti do -la 'kanyrε- nɔɔ; 'kooko- -yrε 'wi mu yrε ma ye, 'bhεε- mεε 'la zan mu -yrε 'wile- laa -o, 'mu zan mu klε -yrε 'wi mu 'le.»

⁴⁰ Farizi 'ke mu 'la dulale 'yaa- -a -din 'bhe 'waati 'ε ba, 'mu 'trɔnbɔle 'bhe -jan 'ε 'yi, 'ke -o Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'O makk -o 'ezin- -yrε 'wi mu 'le εε?» ⁴¹ Zesu 'bhe 'lεk- wan- -o ni dɔɔ: «'Kee- 'kpa bi 'ka -o 'ke -yrε 'wi mu 'le, -za 'yakk- -kpan 'laa -yaa nu baale 'ka ta, 'kaa -za 'yakk- klεle -zayi'. 'Dun- 'kaa 'pelawo zii' dɔɔ: «'O yrε ma ye». 'Bhela- -zayile 'kiti -o 'ka ma 'kaa- -za 'yakk- mu 'ε -zayi'.»

-Bhlaa gooba mi do 'pegee -yaa' -bhlaa mu 'ε ma -gɔɔɔ

10 Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'sɔwεε- ma dɔɔ 'ke mεε 'la zan laa wlale -bhlaa mu a wεle- 'ε 'lii,

'bhεε- 'kee- -saan wεle- 'ε ma yrε -bhεεke' =nɔɔ, 'bhεε- -e -zinaa' wεle- 'ε 'kpee, 'bhe zan 'ε 'bhe -o 'ke -faannii' do 'pegee mεε dε mi do -la -le. ² 'Dun- 'ke mεε 'la zan -kaan wεle- 'ε 'lii, 'bhe zan 'ε 'bhe -le 'ke -bhlaa mu 'ε gooba mi 'gbu 'ε 'le. ³ -Bhlaa mu a wεle- tagbin- mi 'ε, 'bhe wεle- 'ε 'liigo- 'yee- -bhlaa gooba mi 'ε ni. 'Bhεε- -bhlaa mu 'ε -wa -weli' 'ε ma; 'bhεε- -e -yaa' -bhlaa mu 'ε 'kpen sii do do -o 'tɔ ma, 'bhεε- -e pwe -o -le 'pεlii-. ⁴ 'Kee- -yaa- -yaa' pε -bhlaa mu 'ε 'kpen 'pwelele bhla 'la ba, 'bhεε- -e dɔ 'mu -lεε, 'bhεε 'mu dɔ -a zi -amasrɔyi 'mu 'a 'weli- 'ε dɔ. ⁵ 'Dun- waa mεε 'la zan dɔ, waa nu dɔle 'bhe zan 'ε zi, -amasrɔyi waa a -weli' 'ε dɔ; 'bhela- -yile -o nu blasanle 'bhe zan 'ε ma 'egbɔɔnle.»

⁶ Zesu 'bhe -gɔɔɔ 'la =woa -o ni bhe, 'dun- waa 'bhe 'yimalε.

Zesu -o 'ke -bhlaa gooba mi kplankplan 'ε 'le

⁷ Zesu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ 'mi -le 'ke -bhlaa mu a wεle- 'ε 'lii 'le. ⁸ Mεε 'la zan mu 'kpen =nwa 'mi 'lεε, 'mu -o 'ke -faannii' mu 'pegee mεε dε mu 'le; 'dun- -bhlaa mu 'ε waa -o 'trɔnkpalε -o ni. ⁹ 'Mi -le 'bhii- 'felii 'ε 'le, 'ke mεε 'la zan -wlaa 'bhe 'felii 'ε =nɔɔ, 'bhe zan nu gole -za 'yi. 'Bhe zan nu 'sɔle- wlale, 'bhεε- -e pwe, 'bhεε- -e nu -a le pε -srɔɔwole.

¹⁰ -Faannii' 'ε yaa nu bhaama, 'ke yaa 'e go -faanwole 'pegee mεε dεle -la ba, 'bhεε- pε 'siez- 'kaama-. 'Dun- 'mi =nwa, 'kooko- bhaaplerη mu 'ε -o bole -yrε ma -si 'srɔɔwo-, 'bhεε- 'yee- -si 'ε pa -o -yi 'kee- kan a -dan' ta. ¹¹ 'Mi -le 'ke -bhlaa mu gooba mi kplankplan 'ε 'le.

'Bhεε- -bhlaa mu gooba mi wlan 'ε -dwa a -la 'ke -ya ni-igo -a 'gbu 'si 'ε 'yi -yaa' -bhlaa mu 'ε ni. ¹² 'Dun- mεε 'la zan yewo -gɔli' ma, 'bhe zan 'laa -o 'ke -bhlaa gooba mi kplankplan 'ε 'le. 'Bhεε- -yaa' pε 'laa 'ke -bhlaa mu 'ε 'le, 'bhela- -yile 'ke -a -yrεkpaa srɔpe do ma 'ke 'bhe -o zan -a ta, -e blasan, 'bhεε- -e -bhlaa mu 'ε to srɔpe 'ε 'kɔɔ.

'Bhεε- srɔpe 'ε nu banle 'yee- -bhlaa mu 'ε 'ke ta, 'bhεε- -a -vin mu 'ε kan 'eke- ma. ¹³ 'Yee- -gɔli' ma yewo mi 'ε blasan srɔpe 'ε 'lεε, -amasrɔyi -e yewo -gɔli' do -kplεn- ne' -la ma, 'bhεε- yaa a 'ηgamiwo -bhlaa mu 'ε ma.

¹⁴ 'Mi -le 'ke -bhlaa gooba mi kplankplan 'ε 'le. 'Mi 'an pε -bhlaa mu 'ε dɔ, 'bhεε- 'an pε -bhlaa mu 'ε -woo 'mi dɔ. ¹⁵ 'Bhii- gɔɔε- 'la gbεen-, 'η Dε -Waanbhaa' 'mi dɔ, 'bhεε- 'mi 'yee- 'η Dε -Waanbhaa' dɔ 'ezin-. 'Mi 'η 'niigo- 'η 'gbu 'si 'ε 'yi 'an pε -bhlaa mu 'ε ni. ¹⁶ -Bhlaa 'bhεεke mu -o 'η 'kɔɔ 'ezin-, 'bhe mu laa -o -bhlaa mu yi wεle- 'lεε- 'yi. -Yoo 'ke -za 'le 'ke 'η dɔ 'mu 'lεε 'bhεε- 'η ge 'mu 'le. 'Bhe mu nu 'η 'weli- 'ε male, 'bhεε- -o 'pegee 'ke mu 'lεε- -o nu 'klalε- 'eke- ba, 'bhεε- -o klε -bhlaa 'lεdo-, 'bhεε- -bhlaa gooba mi do 'kɔɔ -la dɔle nu klεle -o -lεε.»

¹⁷ «'N -za sɔ 'η Dε -Waanbhaa' ni, -amasrɔyi 'mi 'η 'ni-igo- 'η 'gbu 'si 'ε 'yi, 'kooko- 'an 'srɔɔwo gbε drεεwo 'ezin-. ¹⁸ Mεε 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ 'η -si 'ε 'sile, 'dun- 'η 'gbu -le 'η si 'ε 'na zii' ga ni 'η 'gbu zru ma. 'Bhe ya 'ε 'yi, -a 'sej -o 'η ni 'ke 'an na ga ni, 'bhεε- -a 'sej -o 'η ni 'ke 'η sɔ a 'kunle ga 'kɔɔ 'ezin-. 'N Dε -Waanbhaa 'a =pia 'η ni 'kaa 'an klε 'bhεε- gbεen-.»

¹⁹ Zesu a -jan mu 'ε Zuufu mu 'ε 'yicienna 'ezin-. ²⁰ -O -bebe -yaa pe 'zi dɔɔ: «'Lii -yɔɔ- -o -a zil -A ηgblo -wlenna!

-Mela ma 'ka -o 'ka 'trɔnkpa zii' -a ni ɛɛ?»²¹ 'Dun- -o 'ke mu -yaa pe 'zi dɔɔ: «'ɔn ɔn! Lii -yɔɔ' -o mɛɛ 'la zan zi 'bhe 'laa -janwo' 'bhe gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- lii -yɔɔ' sɔ -yɛ 'wi mu -yɛ -liiploolɛ ɛɛ?»

Zuufu mu 'ɛ -woo -banɔgo' zii' Zesu 'yi

²² -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ gbɛkpa yi 'ɛ -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'bhe 'feti 'ɛ 'yaa- klɛ Zeruzalɛmu lɛɛ 'oo lɛɛ. 'Bhe 'feti yi 'ɛ =bhwa, 'bhɛɛ- 'bhe 'yaa- -niinii' 'kpa bhla -gbɛɛ 'ɛ zi. ²³ 'Bhe 'feti yi 'ɛ 'le, Zesu 'yaa- ge 'zi 'kee- nu 'yee- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la yɛ 'la -o -yaa 'bhe sii: «-Bhɛngbe Salomɔ a 'wlanɔa». ²⁴ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zuufu mu 'ɛ -woo -lɛkpale 'eke- ta -a zi, 'bhɛɛ- 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «'E nu 'o 'nii- 'ɛ golɛ bhɛ ta 'waati 'ɛ -dela ba ɛɛ? 'Ke 'bhi -le 'ke Mɛɛ -Bhe Mi -Kɔɔɔɔ Krisi 'ɛ 'le, 'bhe 'pe 'o ni kpataakpa.»

²⁵ Zesu 'a 'lɛkwan- -o ni dɔɔ: «'An 'pia- gban 'ka ni, 'dun- 'ka 'laa 'ka 'kpale- 'ɛ 'yi. 'N 'yoo- -za mu 'la klɛ 'zi 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' a -gbɔɔya' 'le, 'mi -o mɛɛ -gbɔɔɔ 'la 'le 'mu 'bhe zɔɔn kpataakpa. ²⁶ 'Dun- 'ka 'laa 'ka kpa 'mi 'yi, -amasɔyi 'ka 'laa -o 'an pɛ -bhlaa mu 'ɛ 'ke mu 'le. ²⁷ 'An pɛ -bhlaa mu 'ɛ -woo 'trɔnkpa- 'ɛ 'weli- 'ɛ =la. 'Mi -o dɔ 'bhɛɛ- -o dɔ 'mi zi. ²⁸ 'Mi bole -yɛ ma -si 'la -darɔ' laa -o 'bhe ma 'bhe na -o ni. Waa nu gale -titi, 'bhɛɛ- mɛɛ 'ke- do- 'kpɔ 'laa nu 'sɔɔ- -o 'kunle 'ɛ 'kɔɔ. ²⁹ 'N Dɛ -Waanbhaa' 'la 'bhe -o -naa 'ɛ ni 'bhe gbɛɛn 'yiyaa- pɛ 'kpɛn ni; 'bhɛɛ- mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa sɔ -o 'kunle 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' 'kɔɔ. ³⁰ 'Mi 'pegee 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' 'woo- do 'kpɔ.»

³¹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zuufu mu 'ɛ -o kpoti mu 'sile 'ezin- 'mu 'pa zayi' Zesu ma. ³² 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'N -za 'lrele- -bebe 'la 'sɔɔɔwoa- 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'ɛ 'mu -kla 'ka 'yɛ ma. 'Ka -a zi 'bhii- 'ka kpoti pa 'ɛ ma 'woo- -za 'lrele- mu 'la bhe -o -de 'gbu -la -zayi' ɛɛ?»

³³ Zuufu mu 'ɛ -o 'bhe zikpaa- Zesu ni dɔɔ: «'Waa -o kpoti 'payɛ- -glin 'zi 'e ma -za 'lrele- klɛ -zayi'. 'E -Waanbhaa' 'tɔɔɛ zii' bhe, 'bhɛla- -zayile, 'wa zi 'bhii- 'o kpoti 'pa 'e ma. -Amasɔyi 'bhi 'la 'bhi -o 'ke bhaaplɛɔ bhaamale 'le 'yoo- 'e 'gbu klɛ 'zi 'ke -Waanbhaa' 'le.»

³⁴ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-A yɔɔɔndeɛ laa -o 'kaa 'tɔɔ 'sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ -Waanbhaa' 'a 'pia- dɔɔ: «'Ka -o -waanbhaa' mu 'le ɛɛ?»³⁵ -Kɔɔ' 'a 'yaango- dɔɔ -za 'la -yɔɔɔndeɛ -o -Waanbhaa' 'a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, waa sɔ 'bhe 'yigale -titi. 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' -yaa' -jan 'ɛ 'lɛnaa- mɛɛ 'la zan mu ni, 'kee- 'mu 'siila- «-waanbhaa' mu.»³⁶ 'Bhe bhla 'ɛ ba, 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' 'mi -la makwan- 'bhɛɛ- -e 'mi 'winbwa- 'drunyan 'lɛɛ- 'yi. -E -kla 'nale- 'bhɛɛ- 'kaa- pe 'zi dɔɔ: «'E -Waanbhaa' 'tɔɔɛ zii' ɛɛ?» -Amasɔyi 'an =pia dɔɔ 'ɛ 'yoo- 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'le bhe. ³⁷ 'Ke 'naa -o 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' klɛza mu klɛ 'zi bi, 'ka 'laa 'ka 'kpale- 'mi 'yi. ³⁸ 'Dun- 'ke 'ɛ 'yoo 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' klɛza mu klɛ 'zi, 'ali- 'ke 'ka 'laa 'ka 'kpale- 'mi 'yi, -ka 'ka 'kpa -o -yi, 'kooko- 'kaa 'yaango- 'bhii- 'mi 'pegee 'ɛ Dɛ -Waanbhaa -o do: 'N -Dɛ -Waanbhaa' -o 'mi 'yi, 'bhɛɛ- 'mi -o 'yee- 'ɛ Dɛ -Waanbhaa' 'yi 'ezin-.»

³⁹ -O 'bhe -jan 'ɛ 'male-, 'ke -wa pele- dɔɔ -wa 'kunle 'ezin-. 'Dun- -e =bhia -o 'kɔɔ.

⁴⁰ 'Bhe blaɔn, 'ke Zesu gele- 'ezin- Zrudɛn yue 'ɛ -yɛ gbɛ do 'ɛ ta, Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan -yaa mɛɛ mu 'ɛ 'wiinjɛ zii' 'yɛ 'la =nɔɔ 'elwale bhe 'bhe =nɔɔ. 'Bhɛɛ- 'kee- bole- 'bhe yɛ 'ɛ =nɔɔ ye. ⁴¹ Mɛɛ -bebe -ja 'tɛnɛ- -a ma 'bhe =nɔɔ. 'Bhɛɛ- 'mu 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «Zaan 'laa 'sɔɔ- maza do 'kpɔ klɛɛ, 'dun- -e -jan 'oo -jan 'la =woa 'yee- mɛɛ 'lɛɛ- ba zayi', 'mu 'kpɛn -o 'ke wlan 'le.»⁴² 'Bhɛɛ- mɛɛ -bebe -o -kpaɔ Zesu 'yi 'bhe yɛ 'ɛ =nɔɔ ye.

Lazaa gaza

11 -O -yaa 'gwlaan- do sii Lazaa, 'bhɛɛ- ga -yaa 'bhe ma. 'Bhe 'yaa- da -wa 'la ta -o -yaa 'bhe sii Betani.

-A nɛɛnɛ- -le -yaa plɛ: Mari 'pegee Maati. 'Bhe mu -yaa 'yee- -wa do 'kpɔ 'ɛ 'yela- ta 'ezin-. ² Mari -le -yaa le 'la -lasikɔɔ -gbɛn 'nrɛle- do =klaa Mɛɛzan Zesu gaan ma, 'bhɛɛ- yoo magwa- -a winle mu 'ɛ 'le. Ga -yaa 'yela- nɛɛnɛ- 'gwlaan- Lazaa ma. ³ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'woo- nɛɛnɛ- le plɛ 'ɛ -o mɛɛ winɔɔɔ Zesu ta 'kaa -ya pe -a ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'e 'bhɛgwɛn- 'la -za sɔ 'e ni, pɛ -o -a ma.»

⁴ Zesu 'bhe -jan 'ɛ 'male-, 'ke -ya pele- dɔɔ: «Lazaa ma ga 'ɛ yaa nu klɛɛ -a dɛpɛ 'le. 'Dun- 'yee- ga 'ɛ -e nu klɛɛ 'ke -Waanbhaa' 'tɔɔɔpɛ 'le; 'bhɛɛ- -e nu klɛɛ -Waanbhaa' Gbe 'ɛ 'tɔɔɔpɛ 'le 'ezin-.»

⁵ 'Bhɛɛ- 'dun-, Maati 'pegee Mari, 'bhɛɛ- Lazaa -za -yaa sɔ Zesu ni 'egbɛnele. ⁶ 'Dun- -ya malawoa 'kaa ga -o Lazaa ma, -e =bwa 'ezin- -yɛkpaa' plɛ ta -e -yaa yɛ 'la =nɔɔ 'bhe =nɔɔ. ⁷ 'Bhe blaɔn, 'ke -ya pele- -yaa -klanɔanɛ mu 'ɛ ni dɔɔ: «-Kɔɔ' 'niina- -kɔɔ' -zanta' Zude 'klɛɛn 'ɛ 'yi.»

⁸ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -yaa' -klanɔanɛ mu 'ɛ -wa zikpale -a ni dɔɔ: «'O Daan mi, 'bhe =nɔɔ laa -mɔɔ' -li, 'bhɛɛ- Zude Zuufu mu 'ɛ -yaa zi 'bhii- -o kpoti 'pa 'e ma, 'bhɛɛ- -woo 'e dɛ, 'bhɛɛ- 'yoo- -a zi 'bhii- 'e 'niinale 'ezin- 'bhɛɛ- yɛ 'ɛ =nɔɔ ɛɛ?»

⁹ Zesu 'bhe zikpaa- -o ni dɔɔ: «'Lɛɛ vu ta plɛ laa -o -yɛkpaa' do 'yi ɛɛ? 'Ke mɛɛ 'la zan -o 'taawo zii' -yɛkpaa', 'bhe zan gaan laa san pɛ 'kɛdo- 'kpɔ ma, -amasɔyi -yɛɛtɛ' -o -bhi 'zi. ¹⁰ 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan 'taawo zii' -bi zi, -a gaan san pɛ ma; -amasɔyi 'tɛbhile laa -o -a -lɛɛ.»

¹¹ Zesu 'yanle- 'bhe -jan 'ɛ 'wolele, 'ke -ya 'kpale 'a ta 'ezin- dɔɔ: «-Kɔɔ' 'bhɛgwɛn- Lazaa -o yidɛ zi, 'dun- 'ɛ nu gele -a bweɛ.»¹² -Ayile 'ke -yaa' -klanɔanɛ mu 'ɛ -wa zikpale -a ni dɔɔ: «'Eel! Mɛɛzan, 'ke -yoo yidɛ 'zi, -e nu -bhɛɛɛ.»¹³ Zesu 'yaa- -we 'zi 'ke Lazaa gaza 'ɛ 'bhɛɛ- 'le, 'dun- -yaa' -klanɔanɛ mu 'ɛ 'kpee ma, -e -yaa -we 'zi yidɛza 'tɛ -la -le. ¹⁴ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni kpataakpa dɔɔ: «Lazaa -gaa. ¹⁵ 'Dun- yaa klɛlawolɛ 'ɛ 'yɛ ma bhe, 'bhe =swa 'mi ni 'ka mu -zayi', 'kooko- 'ka 'ka kpa 'mi 'yi. 'Dun- -ka 'ka 'wɛn-, 'bhɛɛ- -kɔɔ' ge -a -din.»

¹⁶ 'Bhe klɛle 'tɛ, Toma 'la -o 'bhe 'tɔɔkpaa- Didimu ('bhe 'yi -le «-Nɛ Yɔnɛ»), 'bhe 'a 'pia- Zesu a -klanɔanɛ -vin mu 'ɛ ni dɔɔ: «-Kɔɔ' mu ge -a zi 'ezin-, 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'kpɛn 'pegee 'yee- -kɔɔ' Daan mi 'ɛ -kɔɔ' ga 'eke- zi!»

Zesu -le bole -yrε ma -si na mεε ni

¹⁷ Zesu 'bhɔle- Betani, 'ke -ya ye- 'bhii- -o 'yee- Lazaa =bian gban 'bhε -yrekpa' yizie -le -gε. ¹⁸ Betani -wa 'ε 'plengole -yaa Zeruzalemu ma kilo yaga. ¹⁹ 'Bhela- -yile, Zuufu -bebe mu -nwa Maati 'pegee Mari ba -o tagale, -o nεεnε- Lazaa gaza 'ε 'yi.

²⁰ Maati 'a 'male- 'kaa Zesu -o zan, 'kee- gele- -a -lεpa' yrε nɔɔ-; 'duŋ- Mari =bwa 'fε 'lε ma. ²¹ Maati gele 'tεnle- Zesu ma, 'ke -ya pele- dɔɔ: «Mεεzan, 'kee- 'kpa bi -gε, 'ŋ nεεnε- 'ε yaa -yaa nu gale. ²² 'Duŋ- 'an 'yaango- 'bhii- 'kee- pε 'oo pε 'la 'yrεwoa- -Waanbhaa' ma, -e nu 'bhε 'nalε- 'e ni 'saanibhe.»

²³ Zesu pe -a ni dɔɔ: «'E nεεnε- 'ε nu bwele gale ba.»

²⁴ Maati 'bhε zikpa- Zesu ni dɔɔ: «'An 'yaango- 'bhii- -e nu bwele gale ba gbaa mu -bwe yi 'ε gale ba 'drunyan 'leyan yi 'ε 'le.»

²⁵ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Mi -le mεε mu bwe gale ba, 'bhεε- 'mi -le bole -yrε ma -si na mεε ni. 'Ke mεε 'la zan 'e =kpa' 'mi 'yi, 'ali- 'kee- -gaa, 'ŋ nu -a bwele gale ba, 'bhεε- -e bo -a -yrε ma. ²⁶ 'Bhεε- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -o -a -yrε ma, 'bhεε- 'ke -ya -kpa' 'mi 'yi, 'bhε zan laa nu gale -titi. 'Yee kpa 'bhε -jan 'ε 'yi εε?» ²⁷ 'Bhε =nɔɔ bhe, 'ke Maati 'a 'lεkunle Zesu ni dɔɔ: «-Aani' Mεεzan, 'an 'yaango- dɔɔ 'bhi -le Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔ Krisi 'ε 'le, 'bhε 'pegee 'bhi -le *-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le; -a -lεdulale -yaa dɔɔ 'bhi -le -yaa nu nule 'drunyan 'yi.»

Zesu -o wisi zii'

²⁸ Maati 'yanle- 'bhε -jan 'ε 'wolele, 'kee- gele- -a nεεnε- le Mari 'siile-; 'bhεε- 'ke -ya pele- 'bhε ni gaanyi' dɔɔ: «-Kɔɔ' Daan mi 'ε =nwa, -yoo 'e 'sii zii'.»

²⁹ Mari 'bhε 'male-, 'ke -ya -wlenle' blaale-, 'bhεε- 'kee- gele- Zesu 'lεpale. ³⁰ 'Duŋ- Zesu 'laa wlale -li 'bhε bhla 'ε ba Betani -wa 'ε 'kpee. Maati 'lεpaa- 'kele- yrε 'la =nɔɔ, -e -yaa -li 'bhεε- =nɔɔ. ³¹ Zuufu mu 'la 'yaa- Mari -din 'fε 'ε =la -a taga zayi', 'mu 'a 'yele- 'bhii- Mari 'e 'wlenle-, 'bhεε- -e -pwεla 'pεlii- blaale-; 'ke -o dɔle- -a zi. -O 'kpee ma -e -yaa ge 'zi wisile Lazaa bu 'ε ta.

³² Zesu 'yaa- yrε 'la =nɔɔ, Mari 'bhɔle- 'bhε yrε 'ε =nɔɔ, 'bhεε- -a -yrekpale Zesu ma, 'kee- baale' -a 'kpɔ ta 'bhε gaan ma, 'bhεε- 'ke -ya pele- 'kaa: «Mεεzan 'kee- 'kpa bi -gε, 'ŋ nεεnε- 'ε yaa -yaa nu gale.»

³³ Zesu Mari 'yele- wisiyrε nɔɔ-, 'bhε 'pegee Zuufu mu 'la 'yaa- 'yee- Mari zi, -e 'mu 'yele- wisi' yrε nɔɔ- 'ezin-, 'bhε wisi' -gbɔɔ -dwa -a -yrε ta 'egbenele, 'bhεε- -a zrubatedwa. ³⁴ 'Bhεε- 'ke Zesu -o -lɔɔkpale dɔɔ: «'Kaa =bian 'naa- ma εε?» -O pe -a ni dɔɔ: «Mεεzan, nu a -glin doo.» ³⁵ 'Bhεε- Zesu 'gbu wisia=. ³⁶ 'Bhε klele 'tε, 'ke Zuufu mu 'ε -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «-Kaa -glin doo! 'Gwlaan- 'lεε- -za -yaa sɔ -a ni dε!»

³⁷ 'Duŋ- -o 'ke pe dɔɔ: «'Yee- 'la mεε -yrε 'wi mi 'ε 'yrε 'liiploola, yaa -yaa sɔ -a klele- 'bhεε- Lazaa 'laa ga εε?»

Lazaa bweyrε gale ba Zesu 'kɔɔ

³⁸ Wisi' -gbɔɔ dɔ gbε drεεwoa- 'egbenele Zesu 'yrε ta, 'bhεε- -e -ja Lazaa bu 'ε ta. -A bu 'ε 'yaa- 'ke vlε -gluu do -la -le, 'bhεε- -wa -liitaan 'ke vlε -kpuŋ -gbene do -la -le.

³⁹ Zesu pe mεε mu 'ε ni dɔɔ: «-Ka vlε -kpuŋ 'ε go bu -gluu 'ε 'lii doo!»

'Bhε klele 'tε, Maati, 'yee- Lazaa nεεnε- le 'ε, 'ke -ya 'pele Zesu ni dɔɔ: «Mεεzan, -a vendwa- gban 'eyɔɔle, -amasrɔyi -a binle blaana -yrekpa' yizie -le -gε.»

⁴⁰ 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele Maati ni dɔɔ: «'Naa 'pele 'e ni dɔɔ 'kaa 'ke 'yee =kpa' 'mi 'yi, 'e nu -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔleya 'ε 'yele εε?»

⁴¹ 'Bhε klele 'tε, 'ke -o vlε -kpuŋ 'ε gole- bu -gluu 'ε 'lii. 'Bhεε- Zesu 'e 'yrekpale laanima, 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Ŋ Dε -Waanbhaa', 'mi 'e 'pubɔ- -amasrɔyi 'ye 'an 'seri 'ε 'lεkwan- gban. ⁴² 'Mi 'an 'yaango- 'bhii- 'ye 'an 'seri mu 'ε 'lεkun- 'tanjii, 'duŋ- 'ŋ 'yoo- 'seri 'lεε- kle 'zi 'e ni, 'ŋ zi mεε mu 'lεε- 'wola- -zayi'; 'kooko- -woo kpa -a -yi 'bhii- 'bhi -le 'mi 'winbwa-.»

⁴³ -E yanle- 'bhε -jan 'ε 'wole- 'le, 'kee- 'pεεnle 'egbɔle dɔɔ: «Lazaa 'pwε -gε!»

⁴⁴ 'Bhε klele 'tε, 'ke Lazaa gbaa 'ε bwele-, 'bhεε- -e -pwela. -A gbε 'pegee -a gaan mu 'ε 'yrele- -yaa 'ke sɔgbε mu 'le, 'bhεε- sɔgbε 'pu do 'kpale- -yaa -a wleyi'. Zesu pe -o ni 'tε dɔɔ: «-Kaa 'plo-, 'bhεε- -e ge a 'gbu ma!»

Mεε mu 'ε -woo 'dukpa zii' Zesu ma -a dε zayi'

(Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Luki 22.1-2)

⁴⁵ Zuufu mu 'la =nwa Mari ba, 'bhεε- Zesu -za 'la =kla, -o 'bhε 'yele-, 'ke -o -bebe -o 'kpale 'a -yi. ⁴⁶ 'Duŋ- -o 'ke -ja Farizi mu 'ε ba, 'ke -o Zesu kleza 'ε 'kpen 'yigɔɔnle 'mu ni. ⁴⁷ 'Sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'pegee Farizi mu 'ε -o -waa 'kitikan mεε gbalaan -lεdo' 'ε 'lεkpa- 'eke- ta, 'bhεε- 'ke -wa pele- dɔɔ: «-Kɔɔ' nu -mε za 'gbu -la klele εε? -Amasrɔyi -yoo 'sɔle- maza -bebe mu kle 'zi. ⁴⁸ 'Ke -kɔɔ' 'a 'twa- 'kee =bwa kleza -glɔɔn mu 'lεε- klele ma, -kɔɔa' mεε mu 'ε 'kpen nu -o 'kpale -a -yi. 'Ke 'bhε =kla, *Romε -kunlii mu 'ε -o nu nule -kɔɔa' -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbene' 'ε 'pegee -kɔɔa' 'kleen 'ε 'wile- 'dε!»

⁴⁹ 'Bhε klele 'tε, -o ba mεε do 'la -o -yaa 'bhε sii Kaifu, 'bhεε- 'ke 'bhε 'yaa- -waa' 'sraka 'lena -kunlii gbalaan 'le 'bhε lεε 'ε ta bhe, 'bhε pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'yima-! ⁵⁰ 'Kaa 'laa 'yaango- dɔɔ 'ke mεε do 'kpɔ -gaa 'kleen 'yi mu 'ε 'kpen a -za ma, 'bhε mabhaabhɔ -kɔɔ' 'gbu ma 'ke 'bhε kan -kɔɔa' mεε mu 'ε 'kpen dεle ta εε?» ⁵¹ 'Duŋ- Kaifu -jan 'la 'woa- bhe, 'bhε 'laa dale -a 'gbu ba; -e -yaa 'ke 'sraka 'lena mu -kunlii gbalaan 'le 'bhε lεε 'ε 'le, 'bhela- -zayile -e -yaa -Waanbhaa' -lela' janwo 'zi dɔɔ Zesu 'yaa- nu gale Zuufu mu 'ε ni. ⁵² 'Duŋ- Zesu 'laa -yaa nu gale Zuufu mu 'ε do -kplεn ni.

-Waanbhaa' a mεε mu 'la 'kpen 'piilale -o 'drunyan 'yi yrekpen- =nɔɔ, -e 'yaa- nu gale 'mu -la ni 'ezin-; 'kooko- -yoo 'kpen 'lεkpa- 'eke- ta, 'bhεε- -yoo kle mεε 'si do 'le.

⁵³ -A 'san 'bhε yi 'ε ma, Zuufu mu a -kunlii mu 'ε -waa -kpa' do ma dɔɔ -o nu Zesu dεε. ⁵⁴ 'Bhela- -zayile, Zesu 'laa -yaa 'kaan zii' -li Zuufu mu 'ε 'plen- mɔkpen' 'yrε ma kpataakpa. -E -gwa 'bhε yrε 'ε =nɔɔ, 'bhεε- 'yee- 'pegee

-yaa' -klanlanε mu 'ε -ja 'klεen do 'yi -wa do ta -kpe 'ε ba -yrε ta. -O -yaa' 'bhe -wa 'ε sii Efraimu. Zesu 'pegee -yaa' -klanlanε mu 'ε =bwa 'bhεε- -wa 'ε ta ye.

⁵⁵ Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε =bhwa gban bi -wa -din. 'Bhela- -yile, mεε -bebe -ja Zeruzalemu 'yee- 'feti 'ε 'lεε, 'kooko- -o -yaa -za 'la klε -waa' 'toj 'ε ta, 'bhεε- -o klε 'wej -Waanbhaa' -yrε 'yi, -o 'bhe klε -sɔ. ⁵⁶ -O 'yaa- Zesu ziglin- 'zi 'tε. 'Bhεε- -o -yaa bhla 'la ba -Waanbhaa' *Gba 'Fε -Gbεnε* 'ε =la, -o -yaa pe 'zi 'eke- ni dɔɔ: «-E =kla 'nale-εε? -E nu nulε 'feti 'ε ta taa- yaa nu nulε εε?» ⁵⁷ 'Dun- 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee *Farizi mu* 'ε -wa -pia gban mεε mu 'ε ni dɔɔ 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -yaa Zesu geyrε 'ε dɔ, 'bhe zan nu 'bhe 'pe -o ni, 'kooko- -o ge -a 'kunle-.

Lasiklɔɔ 'klaza- Zesu gaan ma Mari 'kɔɔ Betani
(Matie 26.6-13; Maki 14.3-9)

12 -Yrekpaa' 'srwado- -yaa Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε 'lεε, 'bhεε- Zesu ge gbε drεεwoa- Betani -wa 'ε ta. -E Lazaa 'la -bwela gale ba, 'bhe a -wa -le -yaa Betani 'le. ² -O 'yee Zesu 'lεwεε pe =kla 'bhεε- =nɔɔ. Maati -yaa pεbhle 'ε 'yiciεn zii'. 'Bhεε- Lazaa 'pegee Zesu 'bhεε- -yaa' -klanlanε mu 'ε 'yaale- -yaa pεbhle -tabali 'ε zi. ³ 'Bhe bhla 'ε ba, 'ke Mari -lasiklɔɔ -kpɔɔɔɔ 'plεεle-buteli do 'sile, 'bhεε- 'kee- Zesu gaan ma 'srole 'kεle-. 'Bhe blaen, 'kee- 'bhe gaan mu 'ε magole 'ke -a winle mu 'ε 'le. 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke -lasiklɔɔ 'ε -gblen 'ε zenle- 'fε 'ε 'kpen =la. ⁴ -O -yaa Zesu a -klanlanε 'kεla sii Zuda Isikarioti, 'yee- 'la 'yaa- nu -dawli' 'kpale- Zesu gbε ta, 'bhεε- -ya -lεna' mεε mu ni, 'bhe pe 'tε dɔɔ: ⁵ «-Mεle -kla waa -lasiklɔɔ -gblen 'nrاله- 'lεε- gɔnlε -gɔli' 'tanjbha -kεmε yaga ma, 'bhεε- -o 'bhe -gɔli' 'ε na 'kɔɔflenjan mu ni εε?» ⁶ 'Dun- Zuda 'bhe -jan 'ε =woa 'bhe gbεen- bhe, yaa klεε 'bhii- -e -yaa 'kɔɔflenjan mu -si yiεnkan' zii'. 'Dun- -e 'bhe 'pia- bhe gbεen-, -amasrɔyi -e -yaa 'ke -faannii' 'le: 'Yelee- -yaa -waa' -gɔli' bɔpε 'ε magaan mi 'le, 'bhεε- 'ke -o -yaa -gɔli' 'la bɔ 'bhe 'yi, -e -yaa 'bhe 'si. ⁷ 'Dun- Zesu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «-Kaa 'to 'srɔ! -E 'bhe =kla, 'η binza 'ε 'lεεmagaanza 'yi -sɔ. ⁸ 'Kɔɔflenjan mu -o 'ka -din 'tanjii, 'dun- 'mi 'laa nu klεε 'ka -din 'tanjii.»

Zuufu mu 'ε -woo Lazaa dεyrε -glin 'zi

⁹ Zuufu mu -zamaa' -gbenε do 'a =maa dɔɔ Zesu -o Betani. -Ayile 'ke -o gele- 'bhe =nɔɔ. 'Dun- waa gele Zesu do -kplεn -glin zayi', -o -ja Lazaa 'la 'ke Zesu 'bhe -bwela gale ba 'bhεε- -zayi' 'ezin-. ¹⁰ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε -wa 'kpale dɔɔ -o Lazaa dele- 'ezin-. ¹¹ -Amasrɔyi 'yee- Lazaa -zayi', Zuufu mu -bebe -yaa go 'zi 'woo- 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'zi, 'bhεε- -o -yaa -o 'kpa zii' Zesu 'yi.

Zesu 'wlayrε- Zeruzalemu -wa 'ε 'kpee
(Matie 21.1-11; Maki 1.1-11; Luki 9.28-40)

¹² 'Bhe yi 'ε ta tooklin- yi 'le, -zamaa' -gbenε 'la 'nwa- *Paki* 'feti 'ε ta, -wa =maa dɔɔ Zesu -o zan Zeruzalemu -wa 'ε ta. ¹³ 'Bhela- -yile, 'ke -o yɔ -laa mu 'kanle, 'ke -o

'pwele- -wa 'ε 'kpee, 'bhεε- 'ke -o 'kpen gele- -a -lεpa' yrε nɔɔ-. -O -yaa 'pe 'zi 'eke- 'zi 'eglkɔle dɔɔ:

«Ozana! †

Mεε 'la zan -o zan Mεεzan 'ε 'tɔ 'yi, bhaa -Waanbhaa' 'bhe -dɔɔbɔ'!

Bhaa -Waanbhaa' Izraeli mu a -bhlenjbe 'ε 'dumawo!»

¹⁴ Zesu -soofali 'nε do =ya, 'bhεε- -a 'sanle- -yaa 'bhεε- ta, 'bhii- -a yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sewε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ:

¹⁵ «*Sion -wa -la mu, 'ka 'laa -gblaanle* (Zeruzalemu 'tɔ 'ε do -le -yaa 'bhe 'le 'ezin-).

-Ka 'ka 'yrekpa doo, 'kaa- -bhlenjbe 'ε -yoo zan, -a yaale -o -soofali 'nε do ta.»

¹⁶ 'Bhe 'waati 'ε ba, Zesu a -klanlanε mu 'ε waa 'bhe -za mu 'ε 'yimale 'elwale 'pe. 'Dun- Zesu bwelawoa gale ba, 'bhεε- -e -ja -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔleya 'ε 'yi 'waati 'la ba, 'bhεε- -wa 'yaangwa- dɔɔ -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε -o -za mu 'la yɔɔndia- Zesu ba zayi' mεε mu 'ε -o 'bhεε- wlata za =kla -a ni.

¹⁷ Mεε 'la zan mu 'kpen 'yaa- Zesu zi -e Lazaa 'siila- bu -gluu 'ε 'yi bhla 'la ba, 'bhεε- 'bhe -bwela gale ba; 'bhe mεε mu 'ε 'yaa- -za mu 'la =kla 'mu -yrε ma, 'mu 'kpen 'yigɔɔɔɔ -zi. ¹⁸ 'Bhela- -zayile, 'ke -zamaa' 'srε do gele- -a -lεpayrε nɔɔ-. -Amasrɔyi -wa -maa 'kaa -e 'bhe 'sɔle- maza 'ε =kla. ¹⁹ 'Bhe klεle 'tε, 'ke *Farizi mu* 'ε -wa pele- dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa -o ta doo, 'ka 'laa nu 'sɔle- -za 'ke- do- 'kpɔ klεle- -a ni, -amasrɔyi mɔkpen' -o ge 'zi -a zi.»

Greki mu 'ke mu -o Zesu ziglin- 'zi

²⁰ Mεε 'la zan mu -nwa -Waanbhaa' gbale Zeruzalemu 'feti 'ε ta, Greki mu 'ke mu -yaa 'mu plen-. ²¹ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -woo mabεenle Filipu -din, 'bhe 'yaa- da Galile 'klεen 'yi -wa 'la -o -yaa 'bhe sii Betisaida 'bhεε- ta. 'Bhεε- -o pe Filipu ni dɔɔ: «'O Zan, =wa zi 'bhii- 'o Zesu 'ye, 'bhεε- 'o -balo sa klε 'kεle-.»

²² 'Bhe klεle 'tε, 'ke Filipu gele- 'bhe 'pele- Andre ni, 'bhεε- -o mεε plε -ja 'bhe 'pele- Zesu ni. ²³ -Ayile, 'ke Zesu 'a pele -o ni dɔɔ: «*Bhaaplεη Gbe* 'ε nu 'tɔɔbhɔleya 'srɔɔwolε -Waanbhaa' 'kɔɔ 'waati 'la ba, 'bhe 'waati 'ε =bhwa. ²⁴ 'Mi pe 'ka 'ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Ke waa pεbhe do bɔle 'trε 'yi, 'bhεε- -e bɔn, -e bo -a do -kplennεya 'ε 'yi. 'Dun- 'ke -wa =bwa 'trε 'yi, 'bhεε- 'kee- =bwan, -e bho 'bhεε- -ya bhaa klε 'ebebele. ²⁵ 'Ke mεε 'la zan lii biile -o 'bhe a 'trε ta -gε -si 'ε 'yi, 'bhe zan nu bloole 'bhe 'yi. 'Dun- 'ke mεε 'la zan 'bhe 'niigwa- 'bhe a 'trε ta -gε -si 'ε 'yi, 'bhe zan nu -Waanbhaa' ba bole -yrε ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwolε. ²⁶ 'Ke mεε 'la zan -o -a zi 'bhii- -e yewo 'mi ni, 'bhe zan dɔ 'η zi. 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke 'η 'yoo- yrε 'la =nɔɔ, 'an yewonε 'ε nu klεε 'η zi 'bhεε- yrε 'ε =nɔɔ. 'Ke mεε 'la zan yewo 'η ni 'η Dε -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ε -lεdɔle -a ma.»

Zesu -o a dεza 'ε 'wo zii'

²⁷ Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Nj zru ba 'tε -o -zɔn. 'Bhεε- 'η sɔ a pele- 'nale- -a ma εε? Taa- 'an 'pe dɔɔ: 'Nj Dε

† 'Bhe 'yi -le dɔɔ: «*Bhaa -Waanbhaa* 'a go -za 'yi! -Kaa mag- baandε!».

-Waanbhaa, 'η go -yrenbhle' 'waati 'lεε- 'yi εε? 'Bhεε- 'duη-, 'η 'nwa- 'bhεε- -yrenbhle' 'waati 'lεε- 'bhεε- -zayi'.
28 'Nj Dε -Waanbhaa', 'e 'tɔ 'ε magbaandε!» 'Bhε klele 'tε, 'ke -weli' do dale- laanima dɔɔ: «'Mi 'η 'tɔ 'ε magbaan- dia gban, 'bhεε- 'η nu -a magbaandε gbε drεεwole 'ezin-.»

29 -Zamaa' 'la 'yaa- Zesu -din, 'bhε mu 'yee -weli' 'ε 'male-, 'ke -wa pele- dɔɔ: «-Gblanη -le 'pεε zii' bhe». 'Dunη- -o 'ke mu pe dɔɔ: «-Waanbhaa' a -mlεkε' do -le -janwoa -a ni!»

30 'Dunη- Zesu 'a zikpaa- -o ni dɔɔ: «'Ka -weli' 'la =maa bhe, 'bhε 'laa -wεle' 'mi 'kaama-, 'duη- -e =wia 'ka mu -la 'kaama-. 31 'Drunyan 'lεε- ta 'kitikan yi 'ε =bhwa -zɔn. -Setran' 'la 'kpaale- -o 'drunyan 'lεε- 'wiinη- 'bhii- -a -kunlii, -Waanbhaa' nu -a -gbinle' -yaa' -kunliiya 'ε 'yi. 32 'Bhεε- 'ke -woo 'η 'wlεnna- laanima 'waati 'la ba 'trε 'lεε- ta -gε, 'η nu mεε mu 'ε 'kpen -glaanle' 'η ba.»

33 Zesu 'yaa- nu galε gɔnε- 'la gbεen- bhe, -e 'bhεε- -zɔnna -o ni -janwo' gbeya 'la bhe 'bhε 'yi. 34 'Bhε klele 'tε, 'ke -zamaa' 'ε -wa -lεkunle Zesu ni dɔɔ: «'Wa -daan- na 'waa- 'toη 'sεwε mu 'ε 'yi dɔɔ Mεε -Bhεε Mi -Kpɔɔɔ Kriisi 'ε nu bole -a -yε ma -yikpensee ta. -E -kla -nale- 'bhεε- 'bhi -o -a pe 'zi 'o ni dɔɔ: «-O nu *Bhaaplenη Gbe* 'ε 'wlεnle- laanima εε?» -Dele 'bhε Bhaaplenη Gbe 'ε 'le εε?»

35 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Tεbhile 'ε nu -bhile' 'ka 'plenη- 'waati sa. 'Tεbhile 'ε -yoo 'ka 'plenη- 'waati 'la ba -li, -ka 'taawo -a -bhile' 'ε ba, 'kooko- -gblo mu laa nu 'klalε- 'ka ba. -Amasɔyi 'ke mεε 'la zan -o 'taawo zii' -gblo mu 'yi, 'bhε zan 'laa 'bhε 'gbu geyre dɔ. 36 'Tεbhile 'ε -yoo 'ka 'plenη- 'waati 'la ba, -ka 'ka 'kpa -a -yi, 'kooko- 'ka kle 'tεbhile ba -nε mu 'le.» Zesu 'yanle- 'bhε -jan mu 'ε 'wolele, 'ke -ya plenηgole -o ma, 'bhεε- 'kee gele- -a magaanle -o ma 'egbɔɔnle.

Zuufu mu 'ε waa -o 'kpale- Zesu 'yi

37 'Ali- Zesu 'sɔle- maza -bebe mu 'la =kla -o -yε ma, Zuufu -kunlii mu 'ε waa -o 'kpale- -a -yi. 38 'Bhε klelgbeya 'ε gbεen- bhe, -Waanbhaa' -lεla' janwo mi *Ezai* -jan 'la =woa 'elwale -sɔ, 'bhε 'lεswa=; -ya -pia dɔɔ: «*Mεεzan, -dele 'ε =kpaa 'o 'wojan- 'ε 'yi εε? 'Bhεε- Mεεzan -yaa' -glɔɔya' 'ε -zɔnna -de -la ni εε?*»³⁹ 'Bhεε- waa -yaa 'sɔle -o 'kpale Zesu 'yi 'bhii- -Waanbhaa' -lεla' janwo mi 'ε -ya =pia gɔnε- 'la gbεen- 'ezin- dɔɔ:

40 «-Waanbhaa' -o -yεbhε' mu 'ε =wia, 'bhεε- -yoo zru -dwa 'egɔɔle -yaa' -jan 'ε ma, 'kooko- waa sɔ yε ma yele- -o -yεbhε' mu 'ε 'le, 'bhεε- 'kooko- waa sɔ -za 'yi- male -o zru mu 'ε 'le, 'bhεε- waa nu niinale 'mi -Waanbhaa' ba, 'bhεε- -o bhe.»

41 *Ezai* -janwoa 'bhε gbεen- bhe Zesu ba zayi', -amasɔyi -e Zesu 'tɔbhɔleya 'ε =ya 'elwale -sɔ.

42 'Dunη-, 'woo- Zuufu -kunlii mu 'ε ba, -o -bebe -o -kpaa Zesu 'yi. 'Dunη- -o -yaa -gblaanlawo zii' *Farizi* mu 'ε 'yε 'lεε bhe, 'bhεla- -zayile, waa -yaa sɔ -a pele- 'pεεlii- kpataakpa, 'kooko- waa nu -o -gbinle' -waa' *daanfε*' 'ε =la. 43 -Amasɔyi, 'tɔbhɔleya 'la 'yaa- da bhaaplenη mu ba, 'bhε 'yaa- sɔ -o ni 'ke 'bhε kan 'kεla 'yaa- da -Waanbhaa' ba 'bhε ta.

Zesu 'a -jan mu 'ε nu mεε mu 'kitikanle

44 Zesu pe mεε mu 'ε ni 'egɔɔle dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan 'ε =kpaa 'mi 'yi, 'bhε zan laa 'bhε 'kpale- 'mi 'yi, 'duη- -ya =kpaa mεε 'la zan 'mi 'winbwa- 'bhεε- 'yi bhe. 45 'Ke mεε 'la zan 'mi =ya, 'bhε zan mεε 'la zan 'η 'winbwa- 'bhεε- =ya bhe. 46 'Mi =nwa 'drunyan 'lεε- 'yi 'bhii- 'tεbhile, 'kooko- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'ε =kpaa 'mi 'yi, 'bhε zan laa bo -gblo 'yi. 47 'Ke mεε 'la zan 'η 'wojan- mu 'ε =maa, 'bhεε- 'ke yaa 'mu 'yizaklεε, 'mi 'laa nu 'bhε zan 'ε 'ki- tikanle. -Amasɔyi 'η =nwa mεε mu go yε -la nɔɔ- -za 'yi, 'mi 'laa 'nule- 'kitikan yε nɔɔ-. 48 'Ke mεε 'la zan 'ε -bangwa 'mi 'yi, 'bhεε- 'ke 'bhε zan laa dɔle 'η 'wojan- mu 'ε =la, 'bhε zan 'ε 'bhε 'bhε 'gbu 'kitikan mi =ya gban. 'Nj -jan mu 'la =woa 'ka ni bhe, 'mu -le nu 'bhε zan 'ε 'kitikanle 'drunyan 'lεyan yi 'ε 'le. 49 -Amasɔyi 'η 'wojan- mu 'ε waa dale 'mi 'gbu ba. 'Dunη- 'η Dε -Waanbhaa' 'la 'bhε 'η 'winbwa- 'bhε -jan 'la =kpaa 'η 'lii 'mi 'bhεε- =woa. 50 'Bhεε- 'mi 'a 'yaango- 'bhii- 'η Dε -Waanbhaa' pe 'η ni 'η 'kεla kle, 'bhε -le bole -yε ma -si 'la -danη' 'laa -o -a ma 'bhε nalele mεε mu ni. 'Bhεε- ya 'ε 'yi, 'η Dε -Waanbhaa' -jan yεkε- do 'kpɔ 'la =kpaa 'η 'lii 'η 'bhεε- 'wo zii'.»

ZESU -O -A -DANMA' -JANWO' ZII' YAA -KLANLANE MU 'ε NI

Zesu -yaa' -klanlane mu 'ε gaan mafe' zii'

13 'Bhε =kla Zuufu mu a *Paki* 'feti yi 'ε 'lεε. 'Bhεε- Zesu 'gbu 'a 'yaangwa- 'bhii- -a go bhla 'drunyan 'lεε- 'yi, 'bhεε -e ge -a Dε -Waanbhaa' ba 'bhε =bhwa. Mεε 'la zan mu -yaa yaa pε 'le, 'mu -za -swa -a ni 'tanjii, 'ke 'bhε ge 'tεnle- -a -lεyanle ma. 2 Zesu 'pegee -yaa' -klanlane mu 'ε -yaa yromazi pε 'ε 'bhle zii'. -Setran' 'a =kpaa Simɔ gbe Zuda Isikariɔti 'kpεe gban 'elwale -sɔ dɔɔ -e -dawli' 'kpa Zesu gbε ta, 'bhεε- -e 'bhε 'lεna- mεε mu ni. 3 Zesu 'gbu 'yaa- 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'senη 'kpen -gɔnɔn gbεkpaa- -a 'kɔɔ, 'bhεε- -e -daa 'bhε -la ba, 'bhεε- -e -yaa zan gele 'bhε -la ba 'ezin-. 4 'Bhε klele 'tε, -o -yaa pεbhle 'zi bhla 'la ba, 'ke Zesu 'ε 'wlεnle-, 'kee- -yaa dunε- tralape 'ε gole-, 'bhεε- 'kee- sɔ do -yεle' -a 'saanla=. 5 'Bhε blaana, 'kee- -yi 'klale 'tasa do 'yi, 'bhεε- 'kee- -yaa' -klanlane mu 'ε gaan mafele 'sanle, 'bhεε- 'kee- 'mu mago -sɔ -e sɔ 'la -dwa -a 'saanla= 'bhε 'le. 6 -E bhɔle Simɔ Piri ta, 'ke 'bhε 'a 'pele -a ni dɔɔ: «*Mεεzan, 'bhi -le zan 'mi gaan mafele bhe εε?*» 7 Zesu 'bhε zikpaa -a ni dɔɔ: «'Nj 'yoo- -za 'la kle 'zi -gε, 'yaa sɔ -a -yimale, 'duη- 'e nu -a -yimale boolazi.» 8 Piri pe -a ni 'ezin- dɔɔ: «'Yaa nu 'mi gaan 'mafele -titi!» 'Bhε klele 'tε, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔɔ: «'Ke 'naa 'ε gaan mafele, 'mi 'pegee 'bhi a -za 'kedo- 'kpɔ 'laa nu klele -li 'eke- ta.» 9 'Bhε klele 'tε, 'ke Simɔ Piri 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Yaa 'η gaan do -kplεn mafele, 'duη- 'η ngblo 'pegee 'η gbε mu 'ε mafe' 'ezin-!» 10 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Ke -o mεε 'la zan =fia -yi ba, 'bhε maza laa -o -li 'bhε 'gbu 'fele- ma 'ezin-, 'ke yaa 'ε go -a gaan mu 'ε 'mu -la

mafele ba. -Amasroyi -a 'gbutru 'e 'kpen 'fleele- -o. 'Bhæ- 'duŋ-, 'ka =kla gban 'weŋ, 'duŋ- 'naa -o -we 'zi 'ka 'kpen 'le.»¹¹ -Amasroyi Zesu 'yaa- mæ 'la zan -yaa nu -dawli' 'kpale- -a gbe ta, 'bhæ- 'bhe 'a 'lena- mæ mu ni 'bhe zan 'e dɔ; 'bhela- -yile -ya -pia dɔ: «'Ka 'kpen 'laa -o 'weŋ.»

¹² Zesu 'yanle- -o gaan mafelele, 'kee- -yaa dun- tralape 'e 'klale -a ta, 'kee- yaa gbe dræwole pebhle -ta- bali 'e zi, 'bhæ- 'ke -ya pele- -o ni dɔ: «'Nj -za 'la =kla 'ka ni bhe, 'kaa 'yimaa- æ? ¹³ 'Ka 'mi sii dɔ: «'O Daan mi,» 'bhe 'pegee-Mæzan.» 'Zoo -o 'ka zi, -amasroyi 'mi 'gbu -le 'ka Daan mi 'pegee Mæzan 'e 'le. ¹⁴ 'Ke 'mi 'la 'mi -o 'ke Mæzan 'pegee 'ka Daan mi 'le, 'mi 'ka gaan mafia-, 'ka mu 'ezin-, -ka 'eke- gaan mafæ' do do. ¹⁵ 'Mi -za 'la =kla, 'bhæ- 'an kle gbeya 'e -zɔnna 'ka ni, 'kooko- 'ka mu 'bhe 'yansi za kle, -ka 'bhæ- kle 'eke- ni. ¹⁶ 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwæ- ma dɔ yewone do gbalaan -yi 'laa ya -a -kunlii 'e ni, 'bhæ- winbɔwo mi 'e 'bhe 'yi 'laa ya 'bhe 'winbɔ- mi 'e ni. ¹⁷ 'Ke 'ka 'bhe -za mu 'e -dwa, 'kaa pe -yi nu -nralæ' 'ke 'ka =swa -o -yizaklele. ¹⁸ 'Naa -o -we 'zi 'ka 'kpen 'le. 'Mi mæ 'la zan mu makwan-, 'ŋ 'mu dɔ. 'Duŋ- -za 'la yɔndele -o -Waanbhaa' a 'Sewæ 'e 'yi, -yoo 'ke -za -le 'ke 'bhe 'læɔ-. -A yɔndele -o dɔ: «'O 'pegee mæ 'la zan -o pele 'zi 'eke- ta, 'bhe zan 'e 'wlenna- 'mi 'kaa- ma-»¹⁹ 'Mi -o 'ka 'kpeelekkan zii' -zɔn 'sani- 'yee- -za 'e kle bhla 'e pleŋ-. 'Kooko- 'kee- =bhwa 'waati 'la ba, 'kaa 'yaango- 'bhii- «'Nj 'yoo- 'ke kpataakpa mæ 'la zan 'ŋ 'yoo 'ke 'bhe 'le.»²⁰ 'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwæ- ma dɔ: Mæ 'la zan 'ŋ 'winbwa-, 'ke 'bhi 'la 'bhe zan 'e -kwan 'elrele, 'e 'mi -la 'kun zii' 'elrele bhe. 'Bhæ- 'ke mæ 'la zan 'mi -kwan 'elrele, 'bhe zan 'e 'bhe -o 'ŋ 'winbɔ- mi 'e 'bhæ- 'kun zii' 'elrele 'ezin- bhe.»

Zesu pe dɔ Zuda nu -dawli' 'kpale- -a gbe ta
(Matie 26.20-25; Maki 14.17-21; Luki 22.21-23)

²¹ Zesu 'yanle- 'bhe -jan 'e 'wolele 'ke -a zrubatɛdɔle-, 'bhæ- 'ke -ya pele- kpataakpa dɔ: «'Mi pe 'ka ni 'ŋ 'sɔwæ- ma dɔ 'ka do nu -dawli' 'kpale- 'ŋ gbe ta.»

²² 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -yaa' -klanlanɛ mu 'e -woo -yrek- pale 'eke- ta, 'bhæ- -e -yaa -we 'zi mæ 'la zan 'le, waa -yaa 'bhe zan 'e dɔ. ²³ 'Yee- Zesu a -klanlanɛ 'la 'bhe -za -yaa sɔ -a ni 'egbenele, 'bhe 'yaale- -yaa -a -din 'bhe bh- la 'e ba. ²⁴ -Ayile, 'ke Simɔ Pieri 'e 'yræ -kwlanbɔle 'bhe ni dɔ 'bhe 'yee- Zesu 'Irokpaa, 'bhæ- -e 'bhe zan 'e zɔn -a ni. ²⁵ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke 'bhe -klanlanɛ 'e -ya makulale Ze- su ba -yræ ta, 'bhæ- 'kee- Zesu -Irokpale dɔ: «Mæzan, -dele 'bhe zan 'e 'le æ?»

²⁶ 'Bhe 'yi 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔ: «'Nj nu 'bluu kpu 'læ- -zwanle' -zien 'e ba, 'ke 'an =naa mæ 'la zan ni, 'bhe zan -le nu -dawli' 'kpale- 'ŋ gbe ta.»

'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'bluu kpu do 'sile, 'ke -ya -zwanle' -zien 'e ba, 'bhæ- 'ke -ya nale- Simɔ Isikariɔti gbe Zuda ni. ²⁷ Zuda 'bluu kpu 'e 'kunle-, 'ke -Setran' 'wlale -a zru 'e 'yi; 'bhæ- 'ke Zesu 'a 'pele a ni dɔ: «'Yoo- zan -za 'la klele, -a kle -gun blaale-!»

²⁸ Mæ 'la zan mu 'pegee Zesu 'yaa- pebhle 'zi 'eke- zi, -e 'bhe -jan 'e =woa -a ni win 'la ma 'mu do 'kpɔ 'laa 'bhe dɔle. ²⁹ Zuda -yaa waa -gɔli' magaan mi 'la 'le bhe, -o

'ke mu 'kpee ma Zesu 'a =pia -a ni dɔ, 'ke yaa gele waa pe 'feti ta pe 'e 'mu 'lɔyræ- nɔɔ-, -e ge -gɔli' 'na 'kɔɔflenzan mu ni. ³⁰ Zuda 'yanle- 'bluu kpu 'e 'bhlelele, 'kee- 'pwele blaale-. 'Bhe =kla bi 'e zi.

Zesu 'toŋ dræ dɔ 'zi mæ mu ni

³¹ Zuda 'pwele- blaana, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni dɔ: «'Bhaapleŋ Gbe 'e 'tɔbhɔleya 'e tapwe' bhla =bhwa 'tɛ, 'bhæ- -e nu -Waanbhaa' 'tɔbhɔleya 'e tap- wele mæ mu ni. ³² 'Bhæ- 'ke 'yee- 'a =kla 'bhæ- mæ mu -Waanbhaa' 'tɔbhɔ- 'yee- 'gbu 'yi, -Waanbhaa' nu -a klele 'bhæ- mæ mu 'a Gbe 'e 'tɔbhɔleya 'e ye 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'yi 'ezin-, -a -vinbwa 'waati sa 'bhæ- -e 'bhe kle. ³³ 'Nj 'bhægwlen- mu, 'naa nu -mɔle' 'ka -din -li. 'Ka nu 'ŋ ziglinle, 'duŋ- 'ŋ -jan yeke- 'la =woa Zuufu -kunlii mu 'e ni, 'ŋ 'bhæ- 'wole 'ka mu ni 'ezin- dɔ: 'ŋ nu gele yræ 'la =nɔɔ, 'ka 'laa nu 'sɔle- gele- 'bhe =nɔɔ.

³⁴ 'Bhela- -yile, 'mi -o zan 'toŋ dræ do dɔle 'ka ni, 'bhe -le dɔ: 'ka -za 'sɔ 'eke- ni. 'Ka -za -swa 'mi ni gɔnɛ- 'la gbæen-, 'ka mu -za 'sɔ 'eke- 'bhæ- gbæen- 'ezin-. ³⁵ 'Ke 'ka -za -swa 'eke- ni mɔkpen' nu 'a 'yaangole 'tɛ 'bhii- 'ka -o 'ke 'mi a -klanlanɛ mu 'le.»

Zesu pe dɔ Pieri nu 'e 'lɛmadɔle -a ma 'egɔɔle 'kaa -yaa dɔ

(Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Luki 22.31-34)

³⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Simɔ Pieri Zesu 'Irokpale dɔ: «Mæzan, 'e ge 'zi 'naa ma æ?» Zesu 'a 'lekwan- -a ni dɔ: «'Nj gele- yræ 'la =nɔɔ- -zɔn 'yaa sɔ gele- 'ŋ zi 'bhe =nɔɔ, 'duŋ- 'e nu gele 'ŋ zi boolazi.»

³⁷ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Pieri 'a 'pele Zesu ni dɔ: «Mæzan, -mela ma 'naa sɔ gele- 'e zi -zɔn æ? 'Nj 'yrisriwole -o 'ke 'mi 'ŋ 'niigo- 'ŋ =si 'e 'yi 'yaa- -za ma.» ³⁸ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'Irokpale dɔ: «'E 'yrisriwole -o dɔ 'yee 'niigwa- 'e 'gbu =si 'e 'yi 'mi a -za ma æ? 'Mi pe 'e ni 'ŋ 'sɔwæ- ma dɔ: 'sani- maagwlen -weli' pleŋ- -zɔn, 'e nu 'e 'lɛ- madɔle 'mi ma 'egɔɔle -gɔɔn yaga 'kaa 'yaa 'mi dɔ.»

Zesu -le zi 'la ge -a Dɛ -Waanbhaa' ba 'bhe 'le

14 'Bhe blaana, 'ke Zesu 'a 'pele -yaa' -klanlanɛ mu 'e ni 'ezin- dɔ: «'Ka 'laa 'ka zrubatɛdɔle. -Ka 'ka 'kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhæ- -ka 'ka 'kpa 'mi 'yi 'ezin-. ² Yaayre -bebe -o 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' ba 'fɛ 'e =la. 'Ke 'bhe 'laa -o bi 'ke wlan 'le, 'naa -yaa nu -a pele 'ka ni dɔ 'mi ge 'zi 'ka 'yaayre- magaanle 'ka 'læ -sɔ. ³ 'Ke 'ŋ 'yaan- 'ka 'yaayre- 'e magaanlele bhla 'la ba, 'ŋ nu nule 'ka 'kunle-, 'kooko- 'ŋ 'yoo- yræ 'la =nɔɔ 'ka kle 'bhe =nɔɔ 'ezin-. ⁴ 'Mi -o ge 'zi yræ 'la =nɔɔ, 'ka 'bhe =nɔɔ zi 'e dɔ.» ⁵ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Toma 'a 'pele Zesu ni dɔ: «Mæzan, 'e gele- yræ 'la =nɔɔ 'waa 'bhe dɔ. 'O sɔ 'bhe =nɔɔ zi 'e dɔle- 'nale- -a ma æ?» ⁶ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔ: «'Mi -le 'ke Zi 'e 'le, 'bhæ- 'mi -le 'ke wlan 'le, 'bhe 'pegee 'mi -le bole -yræ ma -si 'e 'na mæ ni. Mæ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ gele- 'ŋ Dɛ -Waanbhaa ba 'ke 'bhe zan laa 'kanle- 'mi ba. ⁷ 'Ke 'ka 'mi dɔ bi, 'ka 'yaa- nu 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' dɔle 'ezin-. 'Bhæ- drɔɔn' 'kaa -dwa -zɔn, 'bhæ- 'kaa =ya.»

⁸ Filipu pe Zesu ni 'te dɔɔ: «Mɛɛzan, 'e Dɛ -Waanbhaa' zɔɔn 'o ni, 'bhɛɛ- 'bhe 'waa- pɛ 'ɛ 'yibhɔɔ-» ⁹ Zesu 'bhe zikpaa- -a ni 'bhe 'yi 'te dɔɔ: «-A nɔɔ- =mwa gban 'ke -kɔɔ- -o 'eke- zi, 'bhɛɛ- 'bhi Filipu 'laa 'ɲ dɔɔɛ -lii ɛɛ? 'Ke mɛɛ 'la zan 'ɲ =ya 'bhe zan 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -la =ya. -Mele -kla 'yoo- -a 'pe 'zi dɔɔ: <'E Dɛ -Waanbhaa zɔɔn 'o ni ɛɛ?> ¹⁰ 'E 'kpale- laa -o -a -yi 'bhii- 'mi -o 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -o 'mi 'yi ɛɛ? 'ɲ 'yoo- -jan mu 'la 'wo zii' 'ka ni, 'mu 'laa -o da 'zi 'mi 'gbu 'kpee. 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'la -yoo 'ɲ 'yi, 'bhe -le 'bhe 'gbu a ye mu wo 'zi 'mi 'yi. ¹¹ -Ka 'ka 'kpa 'mi 'yi 'ke 'an 'pia- 'ka ni dɔɔ: 'ɲ 'yoo- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- 'yee- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -o 'mi 'yi. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, 'ke 'ka 'laa 'ka 'kpale- 'ɲ -jan 'la =woa 'mu 'yi, -ka 'ka 'kpa 'ɲ -za mu 'la kle 'zi 'mu 'yi. ¹² 'Mi pe 'ka ni 'ɲ 'sɔwɛɛ- ma dɔɔ: 'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa 'ɲ 'yi, 'ɲ 'yoo- ye mu 'la 'wo zii', 'bhe zan nu 'bhe 'yansi ye mu 'wolɛ-. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, 'bhe zan nu ye mu 'ke mu wole 'ke 'mu gbalaan -'yiya' 'mi a pɛ mu 'ɛ ni, -amasɔyi 'ɲ 'yoo- ge 'zi 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ba. ¹³ 'Bhɛɛ- 'ke 'ka pɛ 'la 'yɛwoa- -Waanbhaa' ma 'ɲ 'tɔ 'yi 'kaa 'ɲ 'bhe kle, 'ɲ nu 'bhɛɛ- kleɛ, 'kooko- -Nɛ 'ɛ -ya Dɛ -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔɛya 'ɛ zɔɔn mɛɛ mu ni kpataakpa. ¹⁴ 'Ke 'ka pɛ 'ke 'la -yɛwoa 'ɲ ma 'ɲ 'tɔ 'yi 'kaa 'ɲ 'bhe kle, 'ɲ nu 'bhɛɛ- kleɛ.»

Zesu -o Lii 'Wenɲ 'ɛ 'naza- 'pe 'zi -yaa' -klanɲlanɛ mu 'ɛ ni

¹⁵ «'Ke 'ɲ -za sɔ 'ka ni, 'ka nu 'ɲ 'wojan- mu 'ɛ 'kɔɔsikun- ɛ. ¹⁶ 'Mi nu -a -yɛwole 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ma dɔɔ -e bhɔɔɲba mi -bhɛɛke' do na 'ka ni, 'kooko- 'bhe bo 'ka -din 'tanɲii. ¹⁷ 'Bhe 'bhɔɔɲba- mi 'ɛ 'bhe -le wlan ma *Lii 'Wenɲ 'ɛ 'le. 'Drunyaan 'yi mu 'ɛ waa sɔ -a -sɔɔwole, -amasɔyi waa sɔ -a yeɛ-, 'bhe 'pegee waa sɔ a dɔɔɛ-. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, 'ka mu 'a dɔ, -amasɔyi -yoo 'ka mu -din, 'bhɛɛ- -yoo zan bole 'ka 'yi. ¹⁸ 'Naa nu 'ka 'tolɛ- 'ka do -kplɛn 'le 'bhii- twenɛ- mu; 'ɲ nu nu gbɛ drɛɛwole 'ka ba. ¹⁹ -A -vinbwa 'waati sa, 'bhɛɛ- 'drunyaan ta mɛɛ mu 'ɛ waa nu 'ɲ 'yeɛ- -li 'ezin-. 'Duɲ- 'ka mu nu 'ɲ 'yeɛ-, -amasɔyi 'ɲ 'yoo- 'ɲ 'yɛ ma, 'bhɛɛ- 'ka mu nu bole 'ka 'yɛ ma 'ezin-. ²⁰ 'Ke 'bhe yi 'ɛ =bhwa, 'ka nu -a 'yaangole 'bhe 'yi, 'bhii- 'mi 'pegee 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'woo do, 'bhɛɛ- 'ka mu 'pegee 'mi -o do, 'bhɛɛ- 'mi 'pegee 'ka mu -o do.»

²¹ «'Ke mɛɛ 'la zan 'ɲ 'wojan- mu 'ɛ 'lɛdɔ- -a ma, 'bhɛɛ- -yoo 'kɔɔsikun, 'ɲ -za sɔ 'bhɛɛ- zan ni. 'Bhɛɛ- 'ke 'ɲ -za sɔ mɛɛ 'la zan ni, 'bhe zan -za nu 'sɔɔɛ- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ni. 'Bhe zan -za nu 'sɔɔɛ- 'ɲ ni, 'bhɛɛ- 'mi 'gbu nu 'ɲ 'gbu zɔɔnɛ 'bhe zan 'ɛ ni.»

²² 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -o -yaa Zesu a -klanɲlanɛ 'la sii Zudi, waa pɛɛ Zuda Isikariɔti, 'ke 'bhe Zesu 'lɔɔkpale dɔɔ: «Mɛɛzan, -mele -kla 'bhɛɛ- 'e nu 'e 'gbu zɔɔnɛ 'o mɔɔ ni, 'bhɛɛ- 'yaa nu -e 'gbu zɔɔnɛ 'drunyaan ta mu 'ɛ ni ɛɛ?»

²³ Zesu 'bhe 'lɛkwan- -a ni dɔɔ: «'Ke 'ɲ -za sɔ mɛɛ 'la zan ni, 'bhe zan 'ɲ 'wojan- mu 'ɛ 'kɔɔsikun. 'Bhɛɛ- -a -za nu 'sɔɔɛ- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ni. 'Bhɛɛ- -yile 'mi 'pegee 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'o nu nule 'bhe zan 'ɛ ba, 'bhɛɛ- -o nu bole -a -yi. ²⁴ 'Duɲ- 'ke 'ɲ -za 'laa sɔ mɛɛ 'la zan ni, 'bhe zan laa 'ɲ 'wojan- mu 'ɛ 'kɔɔsikun. 'Ka -o -jan mu 'la 'ma zii' 'ɲ 'lii -ge bhe, 'mu 'laa -o da 'zi 'mi 'gbu ba; 'duɲ- 'ɲ

Dɛ -Waanbhaa' 'la 'mi 'winbwa- 'bhe -le -o 'kpa zii' 'ɲ 'lii. ²⁵ 'ɲ 'bhe -jan mu 'ɛ =woa 'ka ni 'bhe 'waati 'ɛ ba 'ke 'ɲ 'yoo- 'ka -din. ²⁶ 'Duɲ- 'ka 'bhɔɔɲba- mi 'ɛ, Lii 'Wenɲ 'la 'ɲ Dɛ nu 'bhe 'kpale- 'ka ni 'ɲ 'tɔ 'yi, 'bhe nu 'ka daanɛ -za mu 'ɛ 'kpen 'le, 'bhɛɛ- 'ɲ -jan mu 'la 'kpen =woa 'ka ni, 'bhe nu 'mu 'kpen dɔɔɛ 'ka 'kpee.»

²⁷ «'Mi -o yilabla 'ɛ 'to zii' 'ka ni, 'mi -o 'an yilabla 'ɛ 'bhɛɛ- 'na zii' 'ka ni. 'Duɲ- 'mi 'laa -o -a na 'zi 'ka ni 'bhii- 'drunyaan 'yi mu 'a na gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. 'Ka 'laa 'ka zru- batɛdɔɔɛ, 'bhɛɛ- 'ka 'laa -gbalaanɛ'. ²⁸ 'Kaa =maa 'ɲ ta dɔɔ: <'ɲ 'yoo- ge 'zi, 'bhɛɛ- 'duɲ- 'ɲ nu nu gbɛ drɛɛwole 'ka ba.> 'Ke 'ɲ -za sɔ bi 'ka ni, 'ɲ gelawo zii' 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'la gbalaan -'yiya' 'mi ni 'bhe ba bhe, 'bhe -za 'ɛ 'yaa- nu 'ka zrukpaale. ²⁹ 'Mi -za mu 'la =pia 'ka ni -ge bhe, 'ke waa bhɔɔɛ -li; 'ke 'ka -o bhɔɔɛ =ya 'waati 'la ba, 'ka nu 'ka 'kpale- 'mi 'yi. ³⁰ 'Mi 'pegee 'ka mu laa nu -weɛ- -li 'eɛbeɛle. -Amasɔyi 'drunyaan 'lɛɛ- -a ta -kunɲii 'ɛ =bhwa gban -wa -din. -Yaa' 'sɛɲ do 'kɔɔ 'laa -o -li 'mi ta. ³¹ 'Duɲ-, 'kooko- 'drunyaan 'yi mu 'ɛ -wa 'yaango- 'bhii- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -za sɔ 'ɲ ni, 'bhɛɛ- -ya =pia 'ɲ 'kɛla kle, 'ɲ 'bhɛɛ- kle. -Ka 'ka 'wɛn- 'bhɛɛ- -kɔɔ' ge!»

Zesu pe dɔɔ 'yeɛ- 'ke -drɔɔ diiɲ kplanɲlanɛ 'ɛ 'le

15 Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'Mi -le 'ke -drɔɔ diiɲ -zeze 'gbu 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' -le 'ke -a gbakpa' mi 'ɛ 'le. ² -Drɔɔ diiɲ 'ɛ gbɛ 'oo gbɛ 'la yaa -a bhaa kle, -e 'bhe takan, 'bhɛɛ- -a gbɛ 'oo gbɛ 'la 'bhe 'bhe bhaa kle, -e 'bhe yin 'ɛ kan, 'kooko- -ya bhaa 'ɛ baan' kle 'eɛbeɛle 'ezin-. ³ 'Bhe klegbeya do 'ɛ 'yi, 'ɲ 'ka -daanna -jan 'la 'le bhe, 'bhe 'kaa- 'drunyaan ta zru maza mu 'ɛ -gwa 'ka ma, 'bhɛɛ- 'bhe 'ka =kla 'wenɲ gban. ⁴ 'Ka blɔɔɔ bo 'mi ma 'bhii- 'mi blɔɔɔ bole -o 'ka mu ma gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. -Yri gbɛ do laa sɔ -a bhaa kleɛ- 'ke -a blɔɔɔ laa bole -yri diiɲ 'ɛ ma. 'Bhe klegbeya do 'ɛ 'yi, 'ke 'ka blɔɔɔ 'laa bole 'mi ma, 'ka 'laa nu 'sɔɔɛ- -za 'kedo- 'kɔɔ kleɛ- -Waanbhaa ni. ⁵ 'Mi -o 'bhii- -drɔɔ diiɲ 'ɛ gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'ka mu -o 'bhii- -a gbɛ mu 'ɛ gbɛɛn-. 'Ke mɛɛ 'la zan blɔɔɔ =bwa 'mi ma, 'bhɛɛ- 'ke 'mi blɔɔɔ =bwa 'bhe zan 'ɛ ma, 'bhe zan sɔ -za 'lɛɛ- -beɛ kleɛ-. -Amasɔyi 'ka 'laa sɔ -za 'kedo- 'kɔɔ kleɛ- 'mi blaɛn. ⁶ 'Ke mɛɛ 'la zan blɔɔɔ laa bole 'mi ma, -o 'bhe zan blin 'pɛɛlii- 'bhii- -yri gbɛ do, 'bhɛɛ- -e ga. -E kle 'bhii- -yri gbɛ mu 'la 'ke -woo takaan-, 'bhɛɛ- -woo -gwa -yri diiɲ 'ɛ ma, -o -gaa; -woo -wloo', 'bhɛɛ- -woo blin 'tɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'tɛ -o bhɛ. ⁷ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ke 'ka blɔɔɔ =bwa 'mi ma, 'bhɛɛ- 'ke 'an -jan mu 'ɛ =bwa 'ka 'kpee, 'ke 'ka maza -dwa pɛ 'oo pɛ 'la ma, -ka 'bhe 'yɛwo- 'ɲ ma, 'bhɛɛ- 'ɲ nu 'bhe 'nale- 'ka ni. ⁸ -Yri gbɛ mu 'ɛ -woo bhaa kle 'eɛbeɛle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'ke 'ka -za 'lɛɛ- -beɛ mu kle 'bhe gbɛɛn-, 'ka 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔ, 'bhɛɛ- 'bhe ya 'ɛ 'yi, 'kaa zɔɔn 'bhe ma 'bhii- 'ka -o 'an -klanɲlanɛ mu 'le. ⁹ 'ɲ -za sɔ 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' ni gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'ka mu -za sɔ 'mi ni 'bhɛɛ- gbɛɛn-. -Ka bo 'mi a pɛ 'sɔɔniya 'ɛ 'yi. ¹⁰ 'Ke 'ka 'mi 'wojan- mu 'ɛ 'kɔɔsikwan, 'ka nu bole 'mi a pɛ 'sɔɔniya 'ɛ 'yi, 'bhii- 'mi 'ɲ Dɛ -Waanbhaa' wojan mu 'ɛ 'kɔɔsikwan gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'ɲ =bwa -yaa' 'sɔɔniya 'ɛ 'yi.»

11 «'Nj 'bhe -jan 'ε =woa 'ka ni 'bhe gbεen- bhe, 'kooko- 'mi zrukpaale -o gɔnε- 'la gbεen-, 'ka mu zrukpaale klε 'bhe gbεen-, 'bhεε- 'kaa- pε zrukpaal' 'ε 'lεpale klε. 12 'Nj 'yoo- -a zi 'bhii- 'ka 'taawo 'toŋ 'lεε- 'bhεε- ta, 'bhe -le dɔɔ: 'Ka -za 'sɔ 'eke- ni, 'bhii- 'ka -za =swa 'mi ni gɔnε- 'la gbεen-. 13 'Ke 'yee 'niigo- 'e 'gbu =si 'ε 'yi, 'bhεε- 'e ga 'e 'bhegwlen- mu 'ε -zayi', 'sɔniya 'bhεεke -gbεnε 'kanle- -laa -o 'bhe ta. 14 'Ke 'an 'pia- 'ka ni 'ka 'taawo 'toŋ 'la ta, 'ke 'ka 'bhe =kla, 'kaa- zɔn 'bhe ma 'bhii- 'ka -o 'ŋ 'bhegwlen- mu 'le. 15 'Naa 'ka sii -li 'an yewonε mu, -amasɔyi yewonε 'ε yaa -a -kunlii klεza mu 'ε dɔ. 'Duŋ- 'mi -o 'ka 'sii zii' 'ŋ 'bhegwlen- mu, -amasɔyi 'ŋ -za 'oo -za 'la -daanna 'ŋ Dε -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'mi 'bhe 'kpen -zɔnna 'ka ni. 16 Yaa klεlε 'bhii- 'ka mu -le 'mi makwan-, 'duŋ- 'mi -le 'ka mu makwan-. 'Mi 'ka mu makwan-, 'bhεε- 'ŋ 'ka =kla 'an *winbɔwo mu 'le. 'Kooko- 'ka ge -za 'lrele- mu klε; 'bhεε- 'ke 'bhe -za 'lrele- mu 'ε mɔ. 'Ke 'bhe =kla, 'ke 'ka pε 'oo pε 'la 'yɛwoa- 'ŋ Dε -Waanbhaa' ma 'mi 'tɔ 'yi, -e nu 'bhe 'nale- 'ka ni. 17 'Mi -o -a zi 'bhii- 'ka 'taa- wo 'toŋ 'la ta, 'bhe -le dɔɔ 'ke 'ka -za sɔ 'eke- ni.»

'Drunyan 'yi mu 'ε -o Zesu 'pegee Zesu 'yi mu 'ε mafinyanwo

18 Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke 'ka vensi 'drunyan 'yi mu 'ε yin 'lii, -kaa 'yaango- 'bhii- 'mi vensia- -o yin 'lii 'ezin- 'ka mu -lεε. 19 'Kee- 'kpa bi 'ka 'pegee 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε 'ka -o do, 'ka -za -yaa nu 'sɔlε -o ni. 'Duŋ- 'ka 'laa -o 'drunyan 'lεε- -yaa pε 'le, 'bhεε- 'mi 'ka malakwan 'yee- 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε ba, 'bhεla- -zayile 'ka ven -o 'si zii' -o yin 'lii. 20 'Nj -jan 'la =woa 'ka ni bhe, 'bhe dɔ 'ka 'kpee, 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dɔɔ: «Yewonε 'ε gbalaan -yi 'laa ya -a -kunlii 'ε ni». 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke mεε mu 'ε -yɛnkpaal 'mi ta, -o nu -yɛnkpalε 'ka mu ta 'ezin-; 'ke -woo 'ŋ 'wojan- mu 'ε 'klɔsikwan, -o nu 'ka mu wojan mu 'ε 'klɔsikunlε 'ezin-. 21 -O nu 'bhe -za mu 'ε 'kpen klεlε 'ka ni 'mi 'tɔ 'ε -zayi'; -amasɔyi mεε 'la zan 'ŋ 'winbwa- waa 'bhe zan dɔ. 22 'Ke 'naa 'nule- bi 'drunyan 'lεε- 'yi, 'bhεε- 'ke 'naa -jan 'Nrale- 'ε 'wolε -o ni, -kpan 'laa -yaa nu baalε -o ta -waa' -za -yɔɔ' mu 'ε -zayi'. 'Duŋ- -zɔn 'zoo 'kedo- 'kɔɔ 'laa -o zi 'ke -wa pe dɔɔ waa 'yaango- 'bhii- -o klεza mu 'ε 'mu -o 'ke -za 'yɔɔ- mu 'le. 23 'Ke mεε 'la zan 'ŋ mafinyanwo, 'bhe zan 'ŋ Dε -Waanbhaa' mafinyanwo 'ezin-. 24 Mεε -bhεεke' do 'kɔɔ 'laa 'sɔlε- maza -glɔɔn mu 'la klεlε -lido', 'ke 'naa 'bhe 'sɔlε- maza -glɔɔn mu 'ε klεlε bi -o 'plen-, -kpan 'laa -yaa nu baalε -o ta 'mu -zayi', 'bhεε- 'sɔlε- maza mu 'ε -zayi' -woo 'mi 'pegee 'ŋ Dε -Waanbhaa' mafinyanwo. 25 'Duŋ- 'bhe 'kpen =kla, 'kooko- -jan 'la yɔɔndεle -o -waa' 'Toŋ mu 'ε 'yi, 'bhe -jan 'ε 'lεsɔ-; 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dɔɔ: «-Woo 'ŋ mafinyanwoa bhaama.»»

26 «'Mi nu 'ka 'Bhɔŋba- mi 'la 'kpale- 'ka ni 'kee- da 'ŋ Dε -Waanbhaa' ba, 'bhe 'la 'bhe -o 'ke wlan ma Lii Weŋ 'ε 'le bhe. 'Ke 'bhe =nwa bhla 'la ba, 'bhe nu 'sɛya- klεlε 'mi ba zayi'. 27 'Bhεε- 'ka mu, 'ka nu 'sɛya- klεlε 'mi ba zayi', -amasɔyi 'mi 'pegee 'ka mu =bwa 'eke- zi 'kee- san 'an ye 'ε zisan' bhla zi ma.»

16 «'Nj 'bhe -jan mu 'ε =woa 'ka ni, 'kooko- 'ka 'laa ploolε 'ka 'kpale- ma 'mi 'yi. 2 -O nu 'ka -gbinlε' Zu-

ufu mu daanfε' mu 'ε =la. Drɔɔn', 'bhe 'waati -o zan bhɔlε, 'ke 'bhe =bhwa, 'ke mεε mu 'ka =dia, -e nu klεlε -o ni 'bhii- -woo -Waanbhaa' -la gba 'zi 'bhεε- gbεen- bhe. 3 -O nu 'bhe -za mu 'ε klεlε 'ka ni 'bhe gbεen- bhe, -amasɔyi waa 'ŋ Dε -Waanbhaa' dɔlε, 'bhεε- waa 'mi dɔlε 'ezin-. 4 'Duŋ-, 'ŋ 'bhe -za mu 'ε =woa 'ka ni -zɔn, 'kooko- 'ke -o 'bhe -za -glɔɔn mu 'ε =kla 'ka ni 'waati 'la ba, -e dɔ 'ka 'kpee 'bhii- 'ŋ 'bhe -jan 'ε =woa gban 'ka ni. 'Naa 'bhe -za mu 'ε 'pele- 'ka ni 'an ye 'ε zisan' bhla zi, -amasɔyi 'ŋ 'yaa- 'ka -din.»

Lii 'Weŋ 'ε 'woye-

5 «'Nj 'yoo- zan gele 'ŋ 'winbɔ- mi 'ε ba, 'bhεε- 'ka 'ke- do- 'kɔɔ 'laa -o 'ŋ 'lɔɔkpale dɔɔ: «'E ge 'zi 'naa- εε?» 6 'Duŋ- 'ŋ 'bhe -jan mu 'ε 'wolawoa 'ka ni, 'bhεla- -yile 'ka 'ka wleyisriwoa. 7 'Bhεε- 'duŋ-, 'ŋ 'yoo- wlan -la pe 'zi 'ka ni dɔɔ: 'ke 'ŋ -ja, 'bhe 'trɔn- -o 'ka mu 'gbu ma. -Amasɔyi 'ke 'naa gele, 'Bhɔŋba- mi 'ε yaa nu nule 'ka ba. 'Duŋ- 'ke 'ŋ -ja, 'ŋ nu -a 'kpale- 'ka ni. 8 'Bhεε- 'ke 'bhe 'Bhɔŋba- mi 'ε =nwa bhla 'la ba, 'bhe nu a zɔnle 'drunyan 'yi mu 'ε ni 'bhii- -o -yinile -o -za 'yɔɔ- ba zayi', 'bhe 'pegee -lεdɔɔleya -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'bhεε- -Waanbhaa' a 'kiti 'ε ba zayi'. 9 -O -yinile -o -za 'yɔɔ ba zayi' win 'la ma, 'bhe -le waa -o 'kpa 'mi 'yi. 10 'Bhεε- -o -yinile -o -lεdɔɔleya ba zayi' win 'la ma, 'bhe -le dɔɔ 'ŋ 'yoo- ge 'zi 'ŋ Dε -Waanbhaa' ba, 'bhεε- 'ka 'laa nu 'ŋ 'yele- -li. 11 'Bhεε- -o -yinile -o -Waanbhaa' a 'kitikanza 'ε ba zayi', -amasɔyi -Waanbhaa' -kpan balaa' gban 'drunyan 'lεε- 'yi -kunlii 'ε ta.

12 «-Jan -bebe -o -li 'ŋ zi 'ke 'mu pe 'ka ni, 'duŋ- 'bhe fanŋan- 'laa -o 'ka ta 'ke 'ka sɔ -o -yimale -zɔn. 13 'Ke wlan ma *Lii 'Weŋ* 'ε =nwa bhla 'la ba, 'bhe nu 'ka 'lεdɔɔle wlan a pε zi 'ε 'kpen 'lii. -Amasɔyi, Yaa nu -a 'gbu a jan- wolε, 'duŋ- -e -za mu 'la 'kpen =maa -e nu 'mu -la wolε 'ka ni; 'bhεε- -za mu 'la -woo zan klεlε, -e nu 'mu -la -lεε- janwolε 'ka ni. 14 -E nu 'ŋ 'tɔbhɔlε, -amasɔyi -jan 'la 'bhe -o 'mi 'kɔɔ, -e nu 'bhεε- 'silε-, 'bhεε- -e 'bhe wo 'ka ni. 15 Pε 'oo pε 'la -yoo 'ŋ Dε -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'mi a pε -le 'mu 'kpen 'le 'ezin-. 'Bhεla- -zayile 'an =pia dɔɔ Lii 'Weŋ 'ε nu 'mi a -jan 'ε 'silε- 'bhεε- -e 'bhe wo 'ka ni.»

Zesu a -klanlanε mu 'ε wleyisriwole 'ε nu niinalε 'ke zrukpaal' 'le

16 Zesu pe -yaa' -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «-A -vinbwa 'waati sa, 'bhεε- 'ka 'laa nu 'ŋ 'yele- -li, 'bhεε- -a -vinbwa 'waati sa 'bhεε- 'ka nu 'ŋ 'yele- 'ezin-.»

17 'Bhe klεlε 'tε, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε 'ke mu 'a 'pele 'eke- ni dɔɔ: «-Ya 'pelawo zii' dɔɔ: «-A -vinbwa 'waati sa, 'bhεε- 'ka 'laa nu 'ŋ 'yele- -li, 'bhεε- -a -vinbwa 'waati sa 'bhεε- 'ka nu 'ŋ 'yele- 'ezin-». 'Bhe 'pegee: «-Amasɔyi 'ŋ 'yoo- ge 'zi 'ŋ Dε -Waanbhaa' ba.» 'Bhe -jan mu 'la bhe 'mu 'yi -o 'nale- -a ma εε? 18 -Ya 'pelawo zii' dɔɔ: «-A -vinbwa 'waati sa». 'Bhe 'yi -o 'nale- -a ma εε? -Yoo -jan 'la 'wo 'zi bhe, 'waa -o 'bhe 'yima zii'.»

19 Zesu 'a 'yaangole 'bhii- -yaa' -klanlanε mu 'ε -woo zan -a -lɔɔkpale, 'ke -ya pele- -o ni 'tε dɔɔ: «'An 'pelawoa 'ka ni dɔɔ: «-A -vinbwa 'waati sa, 'bhεε- 'ka 'laa nu 'ŋ

'yele- -li, 'bhεε- -a -vinbwa 'waati sa 'bhεε- 'ka nu 'η 'ye 'ezin->. 'Ka -o 'eke- -lɔkpa' zii' 'bhεε- ma εε? ²⁰ 'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'ka nu wisile, 'bhεε- 'ka nu 'ka 'la ma wisile, 'duŋ- 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε -o zrukpaale nu klele 'bhe -zayi'. 'Bhεε- 'ka nu 'ka wleyisriwole, 'duŋ- 'kaa- wleyisriwole 'ε nu niinalε 'ke 'ka zrukpa' 'le. ²¹ 'Ke le do -bla =zian -a ta, -ya wleyisriwo, -amasɔyi yaa -yrenbhle' bhla 'ε =bhwa. 'Duŋ- 'kee- -yaan -nε 'ε 'yalele bhla 'la ba, -e -yren 'la =bhla bhe, 'bhe =nia -a 'kpee, -amasɔyi -ya -yaa 'ke bhaaplen do 'la 'le 'drunyan 'lεε- 'yi 'bhe 'a zrukpalaa. ²² 'Bhεε- 'ka mu -o 'bhεε- gbεen- 'ezin-: 'ka -o 'ka wleyisriwo zii' -zɔn. 'Duŋ- 'η nu 'ka 'yele- 'ezin-, 'bhεε- 'ka zrukpaale nu klele. 'Bhεε- mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- 'kaa- zrukpa' 'ε gole- 'ka zru ba.»
²³ «'Ke 'bhe yi 'ε =bhwa, 'ka 'laa nu 'η 'lɔkpaale -za 'ke- do- 'kpɔ 'yi -li. 'Mi pe 'ka ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'ke 'ka pe 'oo pe 'la 'yrewoa- 'η Dε -Waanbhaa' ma 'mi 'tɔ 'ε 'yi, -e nu 'bhe pe 'ε 'nale- 'ka ni. ²⁴ 'Ali- 'kee- nu 'tenle- -zɔn ma, 'ka 'laa pe 'kedo- 'kpɔ 'yrewole -li 'η Dε -Waanbhaa' ma 'mi 'tɔ 'yi. -Ka pe -yrewo- -a ma, 'bhεε- 'ka nu pe 'sɔwεε- wole -a 'kɔɔ. 'Ke 'bhe =kla, 'bhεε- 'kaa- zrukpa' 'ε 'le nu 'pale-.»

Zesu pe -yaa' -klanlanc mu 'ε ni dɔɔ -Waanbhaa' nu -waa' pe -yrewoza 'seri 'ε 'lekunle -o ni

²⁵ Zesu -ja -janwole 'ε zi -yaa' -klanlanc mu 'ε ni 'ke -ya pe -o ni dɔɔ: «'Mi 'bhe -za mu 'ε 'kpen =woa 'ka ni -gɔɔn mu -la -yi. 'Duŋ- 'bhe 'waati -o zan bhɔle, 'bhεε- 'naa nu -janwole -li 'ka ni -gɔɔn mu 'yi, 'duŋ- 'η nu 'η Dε -Waanbhaa' ba jan mu 'ε 'wole- 'ka ni kpataakpa. ²⁶ 'Ke 'bhe yi 'ε =bhwa, 'ka nu pe -yrewole 'η Dε -Waanbhaa' ma 'η 'tɔ 'yi; 'bhεε- 'naa- -o -a pe 'zi 'ka ni dɔɔ 'η nu -sromabɔle 'η Dε -Waanbhaa' ni, 'kooko- -e 'kaa pe -yrewole 'ε 'lekun- 'ka ni. ²⁷ -Amasɔyi 'ka mu -za sɔ 'η Dε -Waanbhaa' 'gbu ni. 'Ka -za sɔ -a ni -amasɔyi 'mi -za -swa 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'η -daa 'yee- -Waanbhaa' -la ba. ²⁸ Wlan 'ε ni, 'η -daa 'yee- 'η Dε -Waanbhaa' -la ba, 'bhεε- 'η =nwa 'drunyan 'lεε- 'yi. 'Mi -o go 'zi 'drunyan 'lεε- 'yi, 'bhεε- 'η 'yoo- 'niina- 'zi 'yee- 'η Dε -Waanbhaa' ba ye.»

Zesu 'sengwa- 'ke 'drunyan 'le

²⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke -yaa' -klanlanc mu 'ε -wa pele- -a ni dɔɔ: «-Nŋ! 'Yaa -o -janwo' zii' -li 'o ni -gɔɔn mu 'yi, 'bhεε- 'duŋ- 'e -janwole -saan 'o ni kpataakpa 'tε. ³⁰ 'Wa 'yaango- -zɔn 'bhii- 'e -za 'kpen dɔ. 'Bhεε- 'sani- -o nu 'e 'lɔkpaale -za 'la 'yi, 'e 'bhe -dwa gban. 'Bhela- -yile 'o 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'e -daa -Waanbhaa' ba.» ³¹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'bhe zikpale -o ni dɔɔ: «'Ka pe dɔɔ 'ka 'kpale- -o 'mi 'yi -zɔn εε? ³² -Ka 'ka 'trɔnkpa doo! 'Bhe 'waati -o zan bhɔle, 'bhεε- 'bhe =bhwa gban 'duŋ-, 'ka 'kpen nu 'kanle- 'eke- ma, 'bhεε- 'ka 'kpen do do nu gele 'ka ba -le ma, 'bhεε- 'ka nu 'η do -kplenne' 'tolε- -a kɔɔ-. 'Duŋ- 'naa nu bole -o 'η do -kplenne' 'le 'dε, -amasɔyi, 'η Dε -Waanbhaa' -o 'η zi. ³³ 'Nŋ 'bhe -za mu 'ε =pia 'ka ni bhe, 'kooko- 'mi 'pegee 'ka mu 'kpale- 'la -yoo do ma, 'ka yilabla 'sɔwεε- . 'Ka nu -yren -bebe 'bhlele- 'drunyan

'lεε- 'yi. 'Duŋ- -ka 'ka zrudɔ 'eglwɔle! -Amasɔyi 'η 'sengwa- gban 'drunyan 'le.»

Zesu -o -a 'seriwo zii' -a 'gbu a -za ma

17 Zesu 'yanle- 'bhe -jan 'ε 'wolele, 'ke -ya -yrekpale laanima, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ:

«'Nŋ Dε -Waanbhaa' 'waati 'ε =bhwa -zɔn 'tε. 'E Gbe 'ε 'tɔbhɔ mεε mu 'ε -yɛ ma, 'kooko- 'e Gbe 'bhe 'e 'tɔbhɔ 'ezin- -o -yɛ ma. ² -Amasɔyi 'e -glɔɔya' -naa -a ni bhaaplen mu 'kpen ta, 'kooko- bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma -e 'bhe na 'e mεε 'la zan mu gbekpa' -a 'kɔɔ 'mu ni. ³ Bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe -le dɔɔ 'ke -woo 'e dɔ 'bhii- 'bhi -le 'ke wlan ma -Waanbhaa' do 'kpɔ 'ε 'le, 'bhεε- 'ke -wa dɔ 'ezin- 'bhii- 'bhi -le Zesu Krisi 'winbwa-. ⁴ 'Bhεε- 'η 'yaa- 'tɔbhɔleya 'ε -zɔnna 'trε ta -gε, 'bhεε- 'e ye 'la gbekpa' -η 'kɔɔ 'kaa 'an 'wo, 'η 'yaan- 'bhe 'wolele. ⁵ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'η Dε -Waanbhaa', 'η 'tɔbhɔle -yaa 'e -din gɔɔn- 'la gbεen- 'ke 'drunyan 'laa klele -li 'waati 'la ba, 'bhe 'tɔbhɔleya -glɔɔn 'ε 'na 'η ni -zɔn.»

Zesu -o -a 'seriwo zii' -yaa' -klanlanc mu 'ε -waa -za ma

⁶ «'E mεε la zan mu =sia 'drunyan 'ε 'yi mu 'ε ba, 'bhεε- 'yoo- -naa 'η ni, 'an =kla 'bhεε- -woo 'e -dwa. 'Yaa- pe -le -yaa 'ke -o -le, 'bhεε- 'yoo- -naa 'η ni; 'bhεε- -o 'yaa- -jan 'ε 'kɔsɔkwɔn. ⁷ -Wa 'yaangwa- -zɔn 'bhii- 'e pe 'la 'kpen =naa 'η ni, 'bhe da 'bhi 'gbu -la ba. ⁸ -Amasɔyi 'e -jan mu 'la =woa 'mi ni, 'mi 'bhe mu -la =woa -o ni 'ezin-; 'bhεε- -o -dwa -o -la. -Wa 'yaangwa- 'ezin- 'bhii- 'η -daa 'bhi 'gbu -la ba wlan 'ε ni, 'bhεε- -woo -kpa' -a -yi 'bhii- 'bhi -le 'mi 'winbwa-.

⁹ «'Nŋ 'yoo- 'η 'seriwo zii' 'wola- -za ma, 'naa -o 'η 'seriwo zii' 'drunyan 'yi mu a -za ma; 'duŋ- 'η 'yoo- 'seriwo zii' 'e mεε 'la zan mu gbekpa' -η 'kɔɔ 'mu -la -za ma, -amasɔyi 'yaa pe -le 'ke -o -le. ¹⁰ Pe 'oo pe 'la 'bhe -o 'mi 'kɔɔ, 'yaa- pe -le 'bhe 'le; 'bhεε- pe 'oo pe 'la 'bhe -o 'bhi 'kɔɔ, 'mi a pe -le 'bhe 'le 'ezin-. 'Bhe ya 'ε 'yi, mεε mu 'an pe 'tɔbhɔleya 'ε ye 'mi a pe -klanlanc mu 'ε 'mu -la -yi.

¹¹ 'Mi -o zan gole 'drunyan 'lεε- 'yi, duŋ- 'woo- mu nu bole -a -yi. 'Mi -o ge 'zi 'bhi -la ba ye. 'Nŋ Dε -Waanbhaa' 'wen, 'e 'yrekpa -o ba 'yaa- -glɔɔya' 'ε 'le, 'e -glɔɔya' 'la =naa 'η ni. 'Kooko- -o kle do, 'bhii- 'bhi 'pegee 'mi -o do gɔɔn- 'la gbεen- bhe. ¹² 'Mi 'pegee 'woo- mu -yaa 'eke- zi 'waati 'la ba, 'mi 'yaa- 'η 'yrekpa- -o ba 'yaa- 'ε -glɔɔya' 'le, 'e -glɔɔya' 'la =naa 'mi ni bhe. 'Mi -o tagbian- 'bhεε- -o do 'kpɔ 'laa 'nile- -o ba, 'ke yaa 'e go -o do 'la 'yaa- nu nile -o ba 'bhe ba, 'kooko- 'bhi -Waanbhaa' 'yaa- 'Sewe 'yi jan 'ε 'lεɔɔ-.

¹³ 'Duŋ- -zɔn, 'η 'yoo- ge 'zi 'e ba ye. 'Nŋ 'yoo- 'bhe -jan mu 'lεε- 'kpen 'pe zii' 'bhe gbεen- bhe, 'η 'yoo- -li 'drunyan 'yi bhla 'la ba, 'kooko- zrukpa' 'la 'bhe -o 'mi 'yi, 'bhe -glɔɔn 'ε kle -o -yi, 'bhεε- 'bhe 'lεpale kle. ¹⁴ 'Nŋ -wo -daanna 'yaa- -jan 'ε 'le, 'bhela- -zayile 'drunyan 'yi mu -o mafinyanwoa. -Amasɔyi waa -o 'ke 'drunyan a pe 'le, 'bhii- 'mi 'laa -o 'ke 'drunyan 'lεε- -yaa' pe 'le gɔɔn- 'la gbεen-. ¹⁵ 'Naa -o -sromabɔ 'zi 'e ni dɔɔ 'yoo- 'kun 'bhεε- 'yoo- go 'drunyan 'lεε- 'yi, 'duŋ- 'η 'yoo- -sromabɔ

'zi 'e ni dɔɔ 'yee 'yɾɛkpa- -o ba, 'bhɛɛ- 'e -Setran' 'kan -o ma 'egbɔɔnle. ¹⁶Waa -o 'ke 'drunyan 'lɛɛ- -yaa' pɛ 'le, 'bhii- 'mi 'laa -o 'ke -yaa' pɛ 'le gɔɔn- 'la gbɛɛn-. ¹⁷-O 'kpen 'kpa 'edaŋma, 'bhɛɛ 'yoo- klɛ 'yaa mɛɛ 'wenj mu 'le 'yaa- wlan 'ɛ 'le. -Amasɔyi 'yaa- -jan 'ɛ 'bhɛ -le 'ke wlan 'le. ¹⁸'E 'mi 'winbwa- 'drunyan 'yi gɔɔn- 'la gbɛɛn-, 'mi -o winbɔɔ 'zi 'bhɛɛ- gbɛɛn- 'drunyan 'ɛ 'yi. ¹⁹'Mi 'ŋ 'gbu 'kpa zii' 'edaŋma 'bhi do -kplɛn -a pɛ 'le 'woo- mu -zayi', 'kooko- 'woo- 'gbu kpa 'ezin- 'edaŋma, 'bhɛɛ- -o klɛ 'wenj 'yaa- pɛ wlan 'ɛ 'le.»

Zesu -o -a 'seriwo zii' mɛɛ 'la zan mu nu -o 'kpale- -a -yi boolazi 'mu -a -za ma

²⁰«'Naa -o 'ŋ 'seriwo zii' 'te 'woo- do 'kpen ma; 'duŋ- 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'seriwo zii' 'ezin- mɛɛ 'la zan mu nu 'mu 'kpale- 'ŋ 'yi -o wojan mu 'ɛ ma boolazi. ²¹'N 'yoo- 'ŋ 'seriwo zii' 'e ni, 'kooko- -o 'kpen 'kpale- klɛ do ma, 'bhii- 'bhi 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' 'pegee 'mi 'kpale- -o do ma gɔɔn- 'la gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- 'kooko- 'woo- mu 'pegee 'o kɔɔ 'kpale- klɛ do ma, 'kooko- 'drunyan 'yi mu 'ɛ -woo kpa -a -yi 'bhii- 'bhi -le 'mi 'winbwa-. ²²'Mi 'duŋ-, 'e 'tɔɔbhɔleya 'la =naa 'mi ni, 'ŋ 'bhɛɛ- -gɔɔn =naa -o ni, 'kooko- -o 'kpale- klɛ do ma, 'bhii- 'mi 'pegee 'bhi -o do gɔɔn- 'la gbɛɛn-. ²³'Bhɛ 'yi -le dɔɔ: 'mi -o 'woo- mu 'yi, 'bhɛɛ- 'bhi -o 'mi 'yi; 'bhɛ klɛgbɛya 'ɛ gbɛɛn- bhe, -o nu klɛɛ do, 'ke -a -leyan' a ma. 'Ke 'bhɛ =kla, 'drunyan 'yi mu 'ɛ nu -a 'yaangolɛ 'bhii- 'bhi -le 'mi winbwa-, 'bhɛ 'pegee -o -za sɔ 'e ni 'bhii- 'mi -za sɔ 'e ni gɔɔn- 'la gbɛɛn- 'ezin- bhe. ²⁴'N Dɛ -Waanbhaa', 'bhi -le -o -naa 'mi ni. 'Bhɛɛ- 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ -yoo yɾɛ 'la =kɔɔ 'woo- 'pegee 'mi klɛ 'eke- 'yi 'bhɛɛ- =kɔɔ 'ezin-. 'Ke 'bhɛ =kla -o nu 'ŋ 'tɔɔbhɔleya 'ɛ 'yeɛ-, 'e 'tɔɔbhɔleya 'la =naa 'ŋ ni bhe. -Amasɔyi 'ŋ -za -swa 'e ni 'ke 'yaa 'drunyan klɛɛ -li 'elwale ta -sɔ. ²⁵'N Dɛ -Waanbhaa' -lɛdɔɔklɛ, 'drunyan 'yi mu laa 'e dɔɔ; 'mi 'duŋ- 'e -dwa; 'bhɛɛ- 'an -klanlanɛ mu 'lɛɛ- 'mu 'a 'yaandwa- 'bhii- 'bhi -le 'mi 'winbwa-. ²⁶'Mi 'a =kla 'bhɛɛ- -woo 'e -dwa, 'bhɛɛ- 'ŋ nu a klɛɛ 'ezin- 'bhɛɛ- -woo 'e baan' dɔ, 'kooko- 'mi -za =swa 'e ni 'sɔɔniya -gɔɔn 'la 'yi, 'bhɛ 'sɔɔniya -gɔɔn 'ɛ klɛ -o -yi 'ezin-, 'bhɛɛ- 'mi 'gbu klɛ 'woo- mu 'gbu 'yi.»

ZESU DɛYRɛ 'PEGEE -A BWEYRɛ GALE BA ZERUZALEMU

Zesu 'kunyaɾɛ- mɛɛ mu 'ɛ 'kɔɔ
(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Luki 22.47-53)

18 Zesu 'yanle- -a 'seriwolele, 'ke 'yee- 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ -o gele- Sedɾɔn tɔ -yɾɛ gbɛ do 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- 'ke -o wlale- 'bhɛ =kɔɔ -yɾigba' do 'yi. ²Zuda 'la 'yaa- nu -dawli' 'kpale- Zesu gbɛ ta, 'bhɛ 'yaa- 'bhɛ -yɾigba' 'ɛ dɔ 'ezin-. -Amasɔyi Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'yaa- =kla 'eke- ba 'bhɛ yɾɛ 'ɛ =kɔɔ 'waati 'ke ba. ³Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ 'yaa- 'bhɛ -yɾigba' 'ɛ 'yi bhla 'la ba, 'ke Zuda 'nule. 'Srɔwase 'lɛdo- 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ gooba mu 'ke mu -yaa 'yee- Zuda zi. 'Sraka 'lɛna -kunlii mu 'ɛ 'pegee Farizi mu 'ɛ 'mu -le 'woo- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ

gooba mu 'ɛ =kpa -a zi. -Lanbha mu 'pegee -yani mu, 'bhɛɛ- gwledanpɛ mu -yaa -o 'kɔɔ. ⁴'Bhɛ 'yi 'tɛ, -za 'oo -za 'la 'yaa- nu 'tɛnɛ- Zesu ma, -a 'gbu 'yaa- 'bhɛ dɔ. 'Bhɛla- -yile 'ke -ya mabɛɛnle 'woo- mɛɛ mu 'ɛ -din, 'bhɛɛ- 'ke -yoo -lɾɔkpale dɔɔ: «'Ka -o -dela -glin 'zi ɛɛ?» ⁵-O pe a ni dɔɔ: «'Woo- Zesu 'la da Nazareti -wa 'ɛ ta 'bhɛ -la -glin 'zi.» Zesu pe 'ezin- -o ni dɔɔ: «'Mi -le 'kele-» 'Bhɛɛ- Zuda 'la 'yaa- -dawli' 'kpa zii' Zesu gbɛ ta 'bhɛ 'yaa- 'woo- mɛɛ mu 'ɛ 'plɛŋ-. ⁶Zesu 'a 'pele- -o ni dɔɔ: «'Mi 'le 'kele-». 'Ke -o gele- -o -zanta', 'bhɛɛ- 'ke -o baale' 'trɛ ma. ⁷'Bhɛɛ- 'ke Zesu -o -lɾɔkpa' gbɛ drɛɛwole dɔɔ: «'Ka -o -dela -glin 'zi ɛɛ?» -O pe dɔɔ: «Zesu 'la da Nazareti -wa 'ɛ ta.» ⁸'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'ke Zesu 'a 'lɛkunle -o ni dɔɔ: «'Naa 'pele- gban 'ka ni dɔɔ 'mi -le 'kele- ɛɛ? 'Ke 'ka -o 'mi -la -glin 'zi, -kaa 'to 'ke 'ŋ zi mu 'lɛɛ- -o ge -o ba -lɛ ma.»

⁹'Bhɛ ya 'ɛ 'yi bhe, -e -jan 'la =woa 'elwale gban -sɔ 'bhɛ 'lɛswa: -ya pia- dɔɔ: «'N Dɛ -Waanbhaa', 'e mɛɛ 'la zan mu =naa 'ŋ ni -o do 'kpa 'laa 'nile- -o ba 'ŋ 'kɔɔ.»¹⁰'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, -gɔɔkun' do 'la 'yaa- Simɔ Pieri 'kɔɔ, 'kee- 'bhɛ 'yrole 'bhɛ 'bhoo- 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'kee- 'sraka 'lɛ- na mu -kunlii gblaana 'ɛ 'bhɛ a yewonɛ 'ɛ gbɛ -yie' ta 'trɔn kpukanle 'bhɛ -gɔɔkun' 'ɛ 'le. -O -yaa 'bhɛ yewonɛ 'ɛ sii Malikusi. ¹¹'Bhɛɛ- 'duŋ-, Zesu pe Simɔ Pieri ni dɔɔ: «'Yaa- -gɔɔkun' 'ɛ 'wla -a -bhoo 'ɛ 'yi. 'Bhi 'kpee ma, 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' -yɾɛn pɛyan- do 'la =twa 'ŋ ni 'naa -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhɛ 'mi ɛɛ?»

-O -ja Zesu 'le 'sraka 'lɛna -kunlii gblaana Anasi 'ɛ ba

¹²'Woo- -srɔwase' 'lɛdo- 'ɛ 'pegee -o -lɛɛ mɛɛ gblaana 'ɛ, 'bhɛɛ- 'fɛ gooba mu 'la Zuufu mu 'ɛ -woo -kpa 'yee- Zuda zi -srɔwase' mu 'ɛ ba, 'mu Zesu =kwan, 'bhɛɛ- 'ke -wa gbɛtabɔɔle 'ke bhɛ mu 'le. ¹³'Bhɛ blaana, 'ke -o gele- 'kele- Anasi ba 'pe. 'Yee- Anasi-yaa 'ke Kaifu boogwɛn 'le. Kaifu -le -yaa 'ke 'sraka 'lɛna mu 'ɛ -waa' -kunlii gblaana 'ɛ 'le 'bhɛ lɛɛ 'ɛ 'le. ¹⁴'Bhɛɛ- 'yee- Kaifu -le Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'liala- dɔɔ: «'Ke mɛɛ do 'kpa -gaa -kɔɔa' mɛɛ mu 'ɛ ni, 'bhɛ mabhaa laa bhɔ -kɔɔa' mɛɛ mu 'ɛ 'kpen gale ta ɛɛ?»

Simɔ Pieri 'e 'lɛmadɔ 'zi 'egbɔɔklɛ dɔɔ yaa Zesu dɔ
(Matie 26.69-70; Maki 14.66-68; Luki 22.55-57)

¹⁵Simɔ Pieri 'pegee Zesu a -klanlanɛ 'ɛ 'bhɛɛke do -yaa zan -o -zanta'. 'Sraka 'lɛna mu 'ɛ -waa' -kunlii gblaana 'ɛ 'yaa- Zesu a -klanlanɛ 'bhɛɛke do 'ɛ dɔ. 'Bhɛla- -yile, Zesu 'wla bhla 'ɛ zi 'yee- 'sraka 'lɛna mu -kunlii gblaana 'ɛ -yaa' -gberɛ 'ɛ 'yi, 'ke 'yee- -klanlanɛ 'ɛ wlale- 'bhɛ zi. ¹⁶'Duŋ- 'yee- Simɔ Pieri 'laa wlale- 'yee- -gberɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -e =bwa 'pɛɛlii- -gberɛ 'lii 'ɛ -din. 'Bhɛ klɛɛ 'tɛ, 'sraka 'lɛna mu 'ɛ -waa' -kunlii gblaana 'ɛ 'yaa- Zesu a -klanlanɛ 'bhɛɛke do 'la dɔ, 'ke 'bhɛ 'pwele, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ -janwole -gberɛ 'ɛ 'liigooba le 'ɛ ni, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'yee- Pieri 'wlale -gberɛ 'ɛ 'kpee 'tɛ. ¹⁷'Bhɛɛ- Pieri 'wla bhla 'ɛ zi, 'ke -gberɛ 'ɛ 'lii gooba le 'ɛ 'bhɛ 'a 'lɾɔkpale dɔɔ: «'Bhi 'laa -o 'ke 'yee- mɛɛ 'la bhe -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ do 'le ɛɛ?» Pieri pe -a ni dɔɔ: «'Dɔn dɔn, 'mi 'laa -o 'ke 'bhɛ 'le 'dɛ!»

¹⁸ 'Bhε 'yi 'tε, -niinii' 'la 'yaa- kle zi bhe, 'ke 'fε 'ε =la yewone mu 'ε 'pegee 'fε 'ε gooba mu 'ε -o 'tε do -lεkunle -o magaza 'yi 'bhe ma. 'Bhεε- 'yee- Piere =nwa -a magale 'bhe 'tε 'ε ma 'ezin-.

'Sraka 'lena mu a -kunlii gblaana 'ε -yoo Zesu 'lrokpaa zii'
(Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Luki 22.66-71)

¹⁹ 'Sraka 'lena mu a -kunlii gblaana 'ε -e Zesu 'lrokpaa- 'bhe a -klanlana mu 'ε 'pegee 'bhe a mεε daangbeya 'ε ma. ²⁰ 'Bhεε- Zesu 'a 'lekwan- -a ni dɔɔ: «'Mi -janwoa mεε mu 'ε 'kpen 'yre ma kpataakpa. 'Nj 'yaa- mεε mu 'ε daan 'tanjii Zuufu mu 'ε -waa' daanfε' mu 'ε 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbene 'ε =la, Zuufu mu 'ε 'kpen 'yaa- -o -lεkpa' 'eke- ta 'bhe mu -la nɔɔ-; 'naa -jan 'kedo- 'kpa wole gaanyi'. ²¹ -Mele -kla 'bheε- 'yoo- 'η 'lrokpaa zii' εε? Mεε 'la zan mu 'η 'wojan- mu 'ε =maa, 'mu -lrokpaa' doo. 'Mi -jan mu 'la =woa, -o 'gbu 'mu dɔɔ.» ²² Zesu 'bhe -jan 'ε 'wole- 'tε, -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbene 'ε gooba mu 'ε do 'la dulale -yaa 'yee- Zesu -din, 'ke 'bhe 'a 'trɔn 'wiile, 'bheε- 'ke 'bhe 'pele- 'a ni dɔɔ: «'Jan 'lekungbeya 'ε -glɔɔn 'ε -dele -gee' sraka 'lena mu a -kunlii gblaana 'ε ni εε?» ²³ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔɔ: «'Ke 'η -jan 'yɔɔ- -woa 'kela 'le 'bhe zɔɔn 'η ni doo; 'duj- 'η -jan 'la =woa 'saanibhe, 'ke 'bhe 'laa -o 'ke -jan 'yɔɔ- 'le, -mela ma 'bheε- 'yoo- 'η zɔɔn 'zi εε?» ²⁴ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Anasi Zesu gbetabole 'tole, 'bheε- 'kee- gele- Zesu 'le 'sraka 'lena mu a -kunlii gblaana Kaifu ba.

Simɔ Piere -o 'e -lεmadɔ 'zi 'egbɔɔle Zesu ma gaan ple mi 'yi'
(Matie 26.71-75; Maki 14.69-72; Luki 22.58-62)

²⁵ 'Bhe 'waati 'ε ba, Simɔ Piere -yaa -a maga 'zi -li 'tε 'ε ma. 'Bhe klele 'tε, 'ke -wa -lrokpale dɔɔ: «'Bhi 'laa -o 'ke 'yee- mεε 'la bhe -yaa' -klanlana mu 'ε do 'le εε?» 'Duj- Piere pe -o ni dɔɔ: «'ɔn ɔn, 'naa -o 'ke 'bhe 'le.» ²⁶ 'Yee- Piere 'gwlaan- 'la 'trɔn kpukaan, 'bhe dε -ne do -yaa 'sraka 'lena mu -kunlii gblaana 'ε 'bhe a yewone mu 'ε do 'le. 'Bhe yewone 'ε Piere 'lrokpaa- dɔɔ: «'Mi 'laa 'ka 'pegee 'yee- mεε 'lεε- 'yεle- 'eke- 'zi -yrigba' 'ε 'yi εε?» ²⁷ 'Duj- Piere 'a 'lεmadɔ gbe drεεwoa- 'egbɔɔle dɔɔ yaa Zesu dɔ. 'Bhe klele 'tε, 'ke maagwlen -wele' 'bhe 'waati do 'kpa 'ε ba.

Mεε mu 'ε -ja Zesu 'le Pilati ba
(Matie 27.1-2; 27.11-14; Maki 15.1-5; Luki 23.1-5)

²⁸ 'Bhe blaana, 'ke -o Zesu gole- Kaifu ba, 'bheε- 'ke -o gele- 'kele- *Romε mu a -janmatii Pilati ba zrwana 'tutu 'ε zi. 'Duj- Zuufu -kunlii mu 'ε waa wlale Pilati a 'fε -gbene 'ε =la; 'kooko- -o bo 'wen, 'bheε- -o sɔ 'woo- Zuufu mu 'ε -waa' Paki 'feti 'ε ta pe 'ε 'bhlele. ²⁹ 'Bhela- -zayile, -janmatii Pilati 'gbu 'pwela- -a ba 'fε 'ε =la, 'bheε- -e =nwa -o -lεpale 'pεlii-. 'Bheε- 'ke -yoo -lrokpale dɔɔ: «'Ka -o -la 'zi 'yee- mεε 'lεε- ta win 'ε -dela ma εε?» ³⁰ 'Bhe klele 'tε, 'ke -wa zikpale Pilati ni dɔɔ: «'Ke mεε 'lεε- yaa klele bi -za 'yɔɔ- kle mi 'le, 'waa -yaa nu nule -a -lεnale 'ε ni.» ³¹ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pilati 'a 'pele -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu 'a 'kun, 'bheε- 'ka ge -a 'kitikanle 'bhii- 'kaa kle gɔne- 'la gbene- 'kaa- 'toj mu 'ε ta.» 'Bhe klele

'tε, 'ke Zuufu mu 'ε -wa zikpale Pilati ni 'ezin- dɔɔ: «Romε mu a 'toj mu 'ε ta, 'bhe 'sej 'laa -o 'o ni 'ke -o mεε dε.»

³² 'Bheε- klegbeya 'ε 'yi, Zesu 'yaa- nu gale gɔne- 'la gbene- -e 'bhe 'lεεjanlawoa 'elwale -sɔ, 'bhe 'lεswa- 'bheε- gbene- bhe. (-Amasɔyi Zuufu mu 'sinii ta za 'ε ma waa -yaa mεε dε -yrigbεεle do ta, 'duj- Romε mu 'ε 'mu -le -yaa -za 'yɔɔ- kle mu dε 'bhe gbene-.) ³³ Pilati =wlaa 'ezin- -yaa' 'fε -gbene 'ε =la, 'kee- Zesu 'siile, 'bheε- 'kee- 'bhe 'lrokpale dɔɔ: «'Bhi -le 'ke Zuufu mu a -bh- lenggbe 'le εε?» ³⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke Zesu 'a zikpale -a ni dɔɔ: «'E 'gbu -le 'bhe -jan 'ε -dwa 'e 'kpee taa- mεε -bhεeke' mu -le 'bhe =kpa 'e 'lii 'mi ba zayi' εε?» ³⁵ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pilati 'bhe zikpale Zesu ni dɔɔ: «'Mi -o 'ke Zuufu mi 'le εε? 'Yaa- mεε mu 'ε 'pegee 'sraka 'lena -kunlii mu 'ε -woo 'e 'lεnaa- 'η ni, 'e -mε pe za 'gbu -la -kla εε?» ³⁶ Zesu 'bhe 'lekwan- -a ni dɔɔ: «'An pe -bhlelgbeyaa 'ε -yaa -o 'drunyan 'lεε- 'bhe 'yi. 'Kee- 'kpa bi 'mi a pe -bh- lenggbe 'ε -yoo 'drunyan 'lεε- 'bhe 'yi, 'mi a pe mεε mu 'ε 'yaa- nu 'η ta gwledanle, 'kooko- waa sɔ 'η 'lεnale Zuufu mu 'ε ni. 'Duj- 'an pe -bhlelgbeyaa 'ε yaa -o 'tε 'lεε- 'bhe ta -gε.» ³⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke Pilati 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Bhe bhla 'ε ba, 'yoo- 'ke -bhlelggbe 'le εε?» Zesu 'bhe zikpaa- -a ni dɔɔ: «'E 'gbu 'yela- pe 'zi bhe dɔɔ: 'η 'yoo- 'ke -bhlelggbe 'le. -Woo' 'η =yaa 'bheε- ma, 'bheε- 'η =nwa 'drunyan 'lεε- 'yi 'bheε- ma, 'kooko- 'η 'sreya- kle wlan 'ε ba zayi'. 'Ke mεε 'oo mεε 'la zan -o 'ke wlan a pe 'le, 'bhe zan 'e 'trɔnkpa 'η 'yoo- -jan 'la 'wo zii' 'bhe =la.» ³⁸ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pilati 'a 'lrokpale dɔɔ: «-Mele ke wlan 'le εε?»

Zuufu mu 'ε pe 'kaa -o Zesu dε
(Matie 27.15-31; Maki 15.6-20; Luki 23.13-25)

-E yanle- 'bhe -jan 'ε 'wolele, 'kee- 'pwεle -yaa' 'fε 'ε =la, 'bheε- 'kee- gele- Zuufu mu 'ε ba -yre ta. 'Bheε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Naa -za 'yɔɔ- do 'kpa 'yεle- mεε 'lεε- zi 'ke 'bhe kle -a dε win 'le. ³⁹ 'Duj- 'kaa- 'sinii ta za 'ε ma, lεε 'oo lεε, 'kaa- Paki 'feti 'ε ta, 'mi ploomawo -kaso 'yi mi do ma 'ka ni, 'ka -o -a zi 'bhii- 'η 'ploo- Zuufu mu 'ε -waa' -bhlelggbe 'ε ma εε?» ⁴⁰ 'Bhe klele 'tε, 'ke -o 'pεen gbe drεεwole 'ezin- 'ke -wa pe dɔɔ: «'ɔn ɔn, 'yaa 'ploole- -a ma! 'Ploo- Barabasi -la ma!» 'Bheε- 'duj- Barabasi -yaa 'ke mεε dε mi do -la -le.

-O Zesu dεza -kpan -balaa' 'a ta

19 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pilati 'a 'pele dɔɔ -o Zesu 'kun 'bheε- -wa zita zɔɔn 'ke gbanbhle 'le. ² -Srwasε' mu 'ε -o zungble do =taan 'ke lεre mu 'le, 'bheε- -o 'bhe -dwa Zesu 'wii- 'bhii- -bhlelggbe ngblo ma 'faa do gbene-. 'Bheε- 'ke -o dune- 'ten gbɔɔn do 'klale -a ta. ³ 'Bhe blaana, 'ke -woo -mabεenle 'a -din, 'ke -wa pele- -a ni dɔɔ: «Zuufu mu a -bhlelggbe, bhaa 'e bo 'e 'yre ma! Zuufu mu a -Bhlelggbe, bhaa 'e bo 'e 'yre ma!» 'Bheε- -o -yaa -a 'trɔnwii zii'.

⁴ 'Bhe blaana, Pilati 'pwε gbe drεεwoa- 'ezin- 'pεlii-, 'ke -ya pele- -zamaa' 'ε ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa -gε doo, 'η nu nule 'kele- 'ka ni 'pεlii- -gε, 'kooko- 'kaa 'yaango-

'bhii- 'naa -za 'yoo 'kedo- 'kpo 'yele- -a zi 'ke 'bhe kle -a dε win 'le.»

⁵ Zesu 'pwela- 'te 'pεēlii-; lεε zungble do -yaa -a ngblo ma, 'bhe 'pegee -bhleṅgbe ta dunε- 'ten gbɔɔn do -yaa -a ta. 'Bhεε- 'ke Pilati 'a 'pele mεε mu 'ε ni 'te dɔɔ: «'Kaa- mεε 'ε 'yele- -gε!»

⁶ 'Dun- 'sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'pegee -Waanbhaa' gba 'Fε -Gbεnε 'ε gooba mu 'ε -o Zesu 'yele-, 'ke -o 'pεenle 'ke -wa pe dɔɔ: «-A gbaan -yrigbεεle do ta, 'bhεε- -e gal -A gbaan -yrigbεεle do ta, 'bhεε- -e gal!» 'Bhεε- Pilati pe -o ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu 'a 'kun, 'bhεε- 'ka ge a gbaanle -yrigbεεle do ta, -amasɔyi, wlan 'ε ni, 'mi 'naa -za 'yoo- do 'kpo 'yele- -a zi 'ke kle -a dε win 'le.»

⁷ 'Bhε klele 'te, 'ke Zuufu -kunlii mu 'ε -wa zikpale Pilati ni 'ezin- dɔɔ: «'Tonj do -o 'o 'kɔɔ, 'bhe 'tonj 'ε ta, -yoo 'ke dε pε 'le, -amasɔyi -ya -pia -a 'gbu ma 'kaa -yoo 'ke -Waanbhaa' Gbe 'le.»

⁸ Pilati 'bhe -jan 'ε 'male-, 'ke -gblaan baan' 'klale -a -yi. ⁹ -E wla gbe dɔɔwole -yaa' 'fε 'ε =la, 'bhεε- 'kee- Zesu 'lɔɔkpale 'ezin- dɔɔ: «'Bhi da 'naa- -a ma εε?» 'Dun- Zesu 'laa 'bhe -jan 'ε 'lεkunle -a ni. ¹⁰ 'Bhε 'yi 'te, 'ke Pilati 'a 'pele Zesu ni dɔɔ: «'Yaa -o -wele' 'mi ni εε? 'Yaa 'yaango- 'bhii- 'bhe 'senj -o 'η ni 'ke 'η ploo 'e ma, 'bhεε- 'bhe 'senj -o 'η ni 'ezin- 'ke 'an kle 'bhεε- -woo 'e gbaan -yrigbεεle 'ε ta εε?»

¹¹ 'Bhε klele 'te, 'ke Zesu 'bhe zikpale -a ni dɔɔ: «'Bhe 'senj do 'kpo 'laa -yaa nu 'sɔle- klele- 'e ni, 'ke yaa 'e go 'kela laanima -Waanbhaa' 'bhe =naa 'e ni 'bhe ba. 'Bhela- -zayile mεε 'la zan 'η =kwan, 'bhεε- 'ke 'bhe =nwa 'η 'lenale 'e ni, 'bhe zan a -za 'yoo- 'ε gbalaan 'yiya- 'ke 'bhe kan 'yaa- pε 'ε ta.»

¹² Pilati 'bhe -jan 'ε 'male 'te, -e -yaa 'plooyrε- -glin 'zi Zesu ma. 'Dun- Zuufu mu 'ε dɔle 'pεenle- ma 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Kee 'ploola- mεε 'lεε- ma, 'yaa -o 'ke -bhleṅgbe -gbεnε Sezaa 'bhεgwlen- 'le. -Amasɔyi 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'a 'gbu kle 'zi 'ke -bhleṅgbe 'le 'bhe zan 'ε kle -bhleṅgbe -gbεnε Sezaa -sɔɔnii' -la -le.»

¹³ Pilati 'bhe -jan 'ε 'male- 'te, 'ke -ya pele- mεε mu 'ε ni 'kaa -o ge Zesu 'le 'pεēlii-; 'bhεε- 'ke 'yee- Pilati 'gbu gele- yaale yrε 'la -o -yaa 'bhe sii Ebre wli 'ε 'yi dɔɔ: «Gabata». 'Bhε 'yi -le 'kitikan mi 'ε 'yaakpe-. ¹⁴ 'Bhε =kla Zuufu mu a Paki 'feti 'ε 'lεkpa yi 'ε ma, -yrekpa' 'waati 'ε ba. Pilati pe Zuufu mu 'ε ni dɔɔ: «'Kaa- -bhleṅgbe 'ε 'yele- -gε!» ¹⁵ 'Bhε klele 'te, 'ke -o 'pεenle dɔɔ: «-Yoo 'ke dε pε 'le! -Yoo 'ke dε pε 'le! -A gbaan -yrigbεεle 'ε ta!» Pilati pe -o ni dɔɔ: «'Kaa- zi 'bhii- 'η 'kaa- -bhleṅgbe 'ε gbaan -yrigbεεle ta εε?» 'Sraka 'lena -kunlii mu 'ε -wa zikpaa- -a ni dɔɔ: «'Waa- -bhleṅgbe 'bhεεke 'laa -o -bhleṅgbe -gbεnε Sezaa blaana.» ¹⁶ 'Bhε klele 'te, 'ke Pilati Zesu 'kpale -o 'kɔɔ, 'kooko- -srwase' mu 'ε ge -a gbaan -yrigbεεle 'ε ta. 'Bhεε- -o Zesu =kwan, 'bhεε- -o -ja -a gbaan yrε nɔɔ- -yrigbεεle 'ε ta.

Zesu gbaanyrε -yrigbεεle do ta

(Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Luki 23.26-43)

¹⁷ -O -yaa nu Zesu 'gbu gbaanle -yrigbεεle 'la ta, -o 'bhe 'kwe 'ε -dwa -a 'gbu 'wiinj-. 'Bhεε- -e -gwa Zeruzale- mu -wa 'ε 'kpee 'bhe 'le, 'kee- gele- yrε 'la -o -yaa 'bhe

sii: «Mεε ngblo bhεle' yrε» 'bhe =nɔɔ, -o 'bhe sii 'ezin- Ebre wli 'ε 'yi dɔɔ: «Gɔligota» ¹⁸ -O bhɔle 'bhe yrε 'ε =nɔɔ, 'ke -srwase' mu 'ε -o Zesu gbaanle- -yrigbεεle 'ε ta. 'Bhεε- -o mεε -bhεεke' plε -gbaanna -yrigbεεle plε ta -a -din 'ezin-: -a do -yaa -a gbe -yie' ta, 'bhεε- -a -vindo' 'ε 'yaa- -a gbe -koo ta, 'bhεε- 'yee- Zesu 'gbu 'yaa- -o plεj-. ¹⁹ Pilati pe -o 'sεwε do yɔɔndε -yripeenε do ta, 'bhεε- -o 'bhe gbaan Zesu trala -yrigbεεle 'ε ta. -O -za 'la 'bhe yɔɔndia- 'bhe -le -gε:

«Nazareti Mi Zesu, Zuufu mu a Bhleṅgbe.»

²⁰ Zuufu mu -bebe 'bhe -yripeenε 'ε ta 'sεwε 'ε tapia-, -amasɔyi -o Zesu -gbaanna -yrigbεεle 'ε ta yrε 'la =nɔɔ, 'bhe 'yaa- Zeruzalemu -wa 'ε -din. -O 'yee- 'sεwε 'ε yɔɔndia- wli yaga -la -yi: Ebre wli, 'bhεε- Laten wli, 'bhe 'pegee Grēki wli. ²¹ 'Bhε 'yi 'te, 'ke Zuufu mu a *sraka 'lena -kunlii mu 'ε -wa pele- Pilati ni dɔɔ: «'Yaa yɔɔndεle 'tolε- 'te dɔɔ: «Zuufu mu a -bhleṅgbe». -A yɔɔndε dɔɔ: «Mεε 'lεε- -ya -pia dɔɔ: 'Mi -le 'ke Zuufu mu a -bhleṅgbe 'ε 'le.» ²² 'Bhε klele 'te, 'ke Pilati 'a 'lεkunle -o ni dɔɔ: «'Nj 'kela 'bhe yɔɔndia- gban 'bhe -le nu bolε.»

²³ -Srwasε' mu 'ε -o yanle Zesu gbaanlele -yrigbεεle 'ε ta, 'ke -wa tapε mu 'ε 'sile, 'bhεε- 'ke -woo -yicienle 'eke- ma -lε yizie: -srwasε' mu 'ε 'kpen dε -yaa -lε do do. -Wa ta dunε- gbɔɔn 'ε =sia 'ezin-; 'Bhε dunε- 'ε 'srale- -yaa 'ke sɔ -laa do -la -le 'kee- da laanima, 'kee- nu 'tenle- 'traa. ²⁴ 'Woo- -srwasε' mu 'ε -o pe 'eke- ni dɔɔ: «-Kɔɔ' 'laa 'yee- dunε- gbɔɔn 'lεε- 'peedεle, 'dun- -kɔɔ' 'tete dɔ -a ta, 'bhεε- 'ke mεε la zan 'a =sia -e bo 'bhεε- zan ni.» 'Bhε klegbeya 'ε gbεen- bhe, -jan 'la yɔɔndεle -yaa -Waanbhaa' 'sεwε 'ε 'yi, 'bhe 'la -lεswa=, 'bhe -jan 'ε 'yaa- dɔɔ:

«-Woo 'η tapε mu 'ε 'yicienna 'eke- ma. 'Bhεε- -o 'tete -dwa 'η ta dunε- gbɔɔn 'ε ta.»

-Srwasε' mu 'ε -o -za 'la =kla 'bhe -le bhe.

²⁵ Le mu 'la dulale -yaa -o Zesu -gbaanna -yrigbεεle 'la ta 'bhe -din, 'mu -yaa -a nεε Mari 'pegee 'bhe nεenε- le, 'bhεε- Klopasi 'na Mari, 'bhe 'pegee Magidala -wa la Mari. ²⁶ Zesu 'a nεε =ya, 'bhεε- -yaa' *-klanlanε 'la -za -yaa sɔ -a ni, -e 'bhe dulale =ya -a nεε -din. 'Bhela- -yile 'ke -ya pele- -a nεε ni dɔɔ: «'Nj nεε, 'e gbe -le -gε.»

²⁷ 'Bhε blaana, 'ke -ya pele- yaa -klanlanε 'ε ni dɔɔ: «'E nεε -le -gε.» -A 'san 'bhe yi 'ε ma, 'bhe -klanlanε 'ε Zesu nεε -kwan 'elrele, 'bhεε- -ya =kpaā -yaa' 'fa -la mu 'ε ba.

Zesu gagbeya

(Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Luki 23.44-49)

²⁸ 'Bhε blaana, Zesu 'gbu 'a 'yaangole 'bhii- -za 'ε 'kpen 'lεsɔle -yaan gban, 'ke -ya pele- dɔɔ: «-Yi 'mi -lɔɔ -o 'η dε 'zi». -E 'bhe =pia win 'la ma 'kooko- -Waanbhaa' 'sεwε 'ε 'yi jan 'ε 'lεsɔ-. ²⁹ 'Bhε klele 'te, gbɔ do dulale -yaa 'bhe yrε 'ε =nɔɔ. 'Bhε 'pale- -yaa 'ke -dɔɔ 'tɔnle- do 'le. -Srwasε' mu 'ε -o -gblanluu' -fɔlu' 'fɔlu do =wlaa 'bhe -dɔɔ yue 'tɔnle 'ε ba. 'Ke -o 'bhe -gblanluu' 'ε 'yrele togɔ do yin 'lii, 'bhεε- 'ke -o 'bhe 'kpale Zesu 'lii 'ε -din. ³⁰ Zesu 'bhe -dɔɔ yue 'tɔnle- 'ε danle -a nεε ma, 'ke -ya pele- dɔɔ: «-Za 'kpen 'lεswa=!» 'Bhε klele 'te, -ya ngblo zinale, 'ke -a nii- 'ε gole- -a -yi.

-Srwase' mi do Zesu gbaa 'ε =pwan -a 'sien 'yi 'ke -di 'le

³¹ 'Bhe yi 'ε 'yaa- Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε 'lekpa yi 'ε 'le. 'Bhe- Zuufu -kunlii mu 'ε waa -yaa zi 'bhii- mεε mu 'la gbaanle -o -yrigbεεle mu 'ε ta, -yitrε' yi 'ε 'bho 'mu ma -yrigbεεle mu 'ε ta. -Amasrɔyi, 'bhe 'taaleyi -yitrε' yi 'ε 'yaa- yitrε' yi -gbεε 'le. 'Bhela -zayile -yrekpa' do 'la 'yaa- -a -lεε bhe, Zuufu mu a *'sraka 'lena -kunlii mu 'ε -ja 'tenle- Pilati ma, 'bhe- -o -sromabwa 'bhe ni dɔɔ 'bhe 'a 'to 'bhe- -o ge mεε 'la zan mu gbaanle -yaa -yrigbεεle mu 'ε ta 'mu gaan mu 'ε 'ciεn, 'kooko- 'mu ga blaale, 'bhe- -o 'mu -gbaa mu 'ε go -yrigbεεle mu 'ε ta. ³² 'Bhe klele 'te, 'ke -srwase' mu 'ε -o nule-, 'bhe- -o mεε ple 'la 'pegee Zesu -gbaanna 'eke- zi -yrigbεεle mu 'ε ta, -o 'bhe do gaan mu 'ε 'cienna-, 'bhe- -wa ple mi 'ε 'bhe gaan mu 'ε 'cienna- 'ezin-. ³³ -O bhɔle Zesu ta, 'ke -wa yele- 'bhii- -e -gaa gban; 'bhela- -zayile waa gaan mu 'ε 'ciεnle-. ³⁴ 'Dun- -srwase' mu 'ε do Zesu gbaa 'ε =pwan -a 'sien 'yi 'ke -dibhe' do 'le. 'Bhe- 'ke -yi 'pegee yien 'pwele 'bhe yre 'ε =nɔɔ blaale-. ³⁵ Mεε 'la zan -o -za mu 'lεε- klegbeya 'ε 'yikla zii' 'ka 'kɔɔ, -yoo kleyre =ya kpataakpa. 'Bhe- -yoo -jan 'la 'wo zii' bhe 'bhe -o 'ke wlan 'le. -A 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -yaa' 'sreya- klele 'ε 'bhe -o 'ke wlan kpataakpa 'le. -E 'bhe -za mu 'ε klegbeya 'ε =pia, 'kooko- 'ka mu 'ka kpa -yaa' 'sreya- klele 'ε 'yi 'ezin-. ³⁶ Wlan 'ε ni, bhe -za mu 'lεε- =kla, 'kooko- -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi -jangɔ' do 'lεε- 'bhe 'lεɔɔ-, 'bhe -jan 'ε 'yaa- dɔɔ: «*Waa nu -a bhele' mu 'ε do 'kpɔ 'ciεn- lε-.*»³⁷ 'Bhe- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε gɔn do zi 'ezin- dɔɔ: «*-O mεε 'la zan -pwan -a 'sien 'yi, -o nu -o -yrekpale 'bhe zan ta.*»

Zesu gbaa binyre

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Luki 23.50-56)

³⁸ 'Bhe blaen, Zozefu 'la 'yaa- da Arimate -wa 'ε ta, 'bhe =nwa -sromabɔle Pilati ni dɔɔ 'bhe 'a 'to 'bhe- -e Zesu gbaa 'ε go -yrigbεεle 'ε ta. 'Yee- Zozefu 'dun- -yaa 'ke Zesu a -klanlanε mu 'ε do 'le gaanyi', -amasrɔyi -e -yaa -gblaen Zuufu -kunlii mu 'ε 'yre 'lεε. Pilati -dwa 'bhe =la. -Ayile 'ke 'yee- Zozefu 'nule Zesu gbaa 'ε 'silε-, 'bhe- 'kee- gele- 'klele-. ³⁹ 'Bhe- Nikodemu 'la =nwa Zesu ba 'elwale -ɔ -bi do zi, 'bhe =nwa 'ezin- 'kpale- Zozefu ba. 'Bhe =nwa 'ke 'kilo mia do bhe vu -lasiklɔɔ -gblen 'nrle- ple -yizaale 'le 'eke- ba: *miri* 'pegee *aloesi*. ⁴⁰ -O mεε ple Zesu gbaa 'ε =sia, 'bhe- -o sɔgbε 'pu 'penpen mu -yrela -a gbaa 'ε ma, 'bhe 'pegee -o -yɔn -gblen 'nrle- =klaa 'a ta, 'bhii- Zuufu mu gbaa bin gɔnε- 'la gbεen- bhe. ⁴¹ -O Zesu -gbaanna -yrigbεεle 'ε ta yre 'la =nɔɔ, -yri gba do -yaa 'bhe yre 'ε =nɔɔ. 'Bhe- mεε bu -gluu dɔɔ do -yaa 'bhe -yri gba 'ε =la, 'bhe- -waa mεε gbaa -bheεke' do 'kpɔ binle -lido' 'bhe 'yi. ⁴² 'Bhe yi 'ε 'yaa- Zuufu mu a *Paki* 'feti 'ε 'lekpa yi 'la 'le bhe, 'bhe- -o mεε bu -gluu 'la =ya, 'bhe 'yaa- Zesu gbaanle -yaa -yrigbεεle 'la ta yre 'la =nɔɔ 'bhe -din. 'Bhe- 'yee- Zozefu 'pegee Nikodemu Zesu gbaa 'ε =bian 'bhe bu -gluu 'ε 'yi blaale-

Zesu Kriisi -bwela gale ba

(Matie 28.1-8; Maki 16.1-8; Luki 24.1-12)

20 'Kangɔple 'ε ma zɔwan 'tutu 'ε zi, yrema -yaa 'burɔbur 'waati 'la ba -li, 'ke Magidala -wa la Mari 'e 'wlenle-, 'bhe- 'kee- gele- Zesu bu 'ε ta. -O bu -gluu 'ε 'liitaan- vle -kpun 'la 'le, -e 'bhe gole =ya bu -gluu 'ε 'lii. ² 'Bhe klele 'te, 'kee- blasanle, 'kee- gele- 'tenle- Simɔ Piri 'pegee Zesu a -klanlanε 'la -za -yaa sɔ 'yee- Zesu 'gbu ni 'bhe mu ma, 'bhe- -e pe -o ni dɔɔ: «*-O Mεezan gbaa 'ε -gwa -a bu -gluu 'ε 'yi, 'bhe- -wa -kpa yre 'la =nɔɔ 'waa 'bhe yre 'ε dɔ.*»

³ 'Bhe yre do 'ε =nɔɔ bhe, Simɔ Piri 'pegee Zesu a -klanlanε 'bheεke do 'ε -o 'bhe -jan 'ε 'male-, 'ke -o 'pwele, 'bhe- 'ke -o gele- bu -gluu 'ε ta. ⁴ -O mεε ple -yaa blasan- 'zi 'eke- zi; 'dun- Zesu a -klanlanε -bheεke' do 'ε 'bhe blasaan- blaale- 'ke 'bhe kan Piri ta. 'Bhela -zayile 'bhe =wlaa bu 'ε ta Piri 'lεε. ⁵ -E -kulaa', 'ke -ya -yrekpale bu -gluu 'ε 'yi, 'bhe- 'kee- Zesu gbaa 'ε ma sɔgbε 'pu 'penpen mu 'ε 'kpaale- 'yele- 'tre ma. 'Dun- 'yee- 'gbu 'laa wlale bu -gluu 'ε zi. ⁶ 'Bhe blaen 'waati sa 'kanle-, 'ke Simɔ Piri 'nule; 'ke 'bhe 'wlale bu -gluu 'ε zi. 'Bhe- 'ke 'bhe sɔgbε 'pu 'penpen mu 'ε klaale yele- 'tre ma. ⁷ 'Bhe- -o sɔ 'la 'yrela- Zesu ngblo ma Piri 'bhe =ya 'ezin-; 'bhe sɔ 'ε 'bhe 'laa -yaa sɔgbε -vin 'ε ba, 'dun- 'bhe gbekpale -yaa 'eke- 'yi 'edanma. ⁸ 'Bhe 'yi 'te, Zesu a -klanlanε 'la =bhwa 'elwale bu 'ε ta, 'ke 'bhe 'wlale bu -gluu 'ε zi 'te. 'Bhe Zesu ma sɔgbε mu 'ε 'klaale- 'la =ya 'bhe =nɔɔ, 'ke 'bhe 'e 'kpale -a -yi 'bhii- -e -bwela kpataakpa gale ba. ⁹ -Amasrɔyi, -jan 'la yɔɔndeεle -yaa -Waanbhaa' a 'Sewe 'yi dɔɔ -a -lεdulale -yaa dɔɔ Zesu nu bwele gale ba, -yaa' -klanlanε mu 'ε waa 'bhe -jan 'ε 'yi- male -li -bi. ¹⁰ 'Bhe blaen, 'ke 'yee- Zesu a -klanlanε ple 'ε -o nule- -o -zanta' -o ba -le ma.

Zesu 'pwela- Magidala Mari ba

(Matie 28.9-10; Maki 16.9-11)

¹¹ 'Bhe- 'dun-, 'bhe 'waati 'ε ba, Mari dulale -yaa 'pɛlii- Zesu bu 'ε -din, 'bhe- 'kee- wisi. -E -yaa wisi zii' bhla 'la ba, 'ke -ya makulale, 'bhe- 'kee- bu -gluu 'ε 'yiglinle. ¹² 'Bhe =nɔɔ bhe, 'kee- -mleke' ple yaale yele- Zesu gbaa 'ε 'kpaale- -yaa yre 'la =nɔɔ 'bhe =nɔɔ. Dunε- 'pu 'penpen mu -yaa 'mu ta, 'bhe- -a do yaale -yaa Zesu ngblo 'ε 'kpaale- -yaa yre 'la =nɔɔ 'bhe =nɔɔ. 'Bhe- -a -vindo' 'ε 'yaa- Zesu gaan mu 'ε 'kpaayre- 'ε =nɔɔ. ¹³ 'Bhe klele 'te, 'ke -mleke' mu 'ε -o 'yee- Mari 'lɔɔkpale dɔɔ: «*Ee le! -Mele -kla 'bhe- 'yoo- wisi' zii' εε?*» Mari 'a 'lek- wan- -o ni dɔɔ: «*-Woo 'η Zaan gbaa 'ε =sia, 'bhe- -wa -kpa yre 'la =nɔɔ 'naa 'bhe dɔ.*»

¹⁴ -E yanle 'bhe -jan 'ε 'wolele, -ya -yrekpale -a -zanta', 'kee- Zesu dulale yele-, 'dun- yaa 'yaangole 'bhii- Zesu -le -yaa 'kele-. ¹⁵ 'Bhe klele 'te, 'ke Zesu 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «*Ee Le, -mele -kla 'bhe- 'yoo- wisi' zii' εε?*» 'Yoo- -dela -glin 'zi εε?» 'Yee- Mari 'kpee ma -yri gbazan 'ε 'bhe -le -yaa 'kele-, 'bhela- -zayile -ya =pia -a ni dɔɔ: «*Ŋ 'yoo- Ze- su gbaa 'ε 'bhe- -glin 'zi. 'Ke 'bhi -le 'a =sia, -a pe 'η ni, 'bhe- 'ya =kpa yre 'la =nɔɔ, 'bhe- 'η ge -a 'silε-.*» ¹⁶ 'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «*Mari!*» Mari 'ε 'yrek-

pale -a -zanta', 'ke -ya pele- Ebre wli 'ε 'yi dɔɔ: «Rabuni!» ('Bhε 'yi -le dɔɔ: «'O Daan mi.») ¹⁷ Zesu pe a ni 'ezin- dɔɔ: «'Yaa 'yanlε- 'η ma, -amasɔyi 'naa gele- li laanima 'η Dε -Waanbhaa' ba. 'Bhi 'duŋ- ge -a pe 'η nεεnε- mu 'ε ni dɔɔ 'η ge 'zi laanima 'η Dε -Waanbhaa' 'la -yoo 'ka Dε 'le 'ezin- bhe 'bhε ba; 'bhε 'pegee 'mi 'a -Waanbhaa' 'la -yoo 'kaa- -Waanbhaa' 'le 'ezin- bhe 'bhε ba.» ¹⁸ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Magidala -wa la Mari gele- -a pele Zesu a -klanlanε mu 'ε ni dɔɔ: «'Ee! 'Nj Mεεzan =ya!» 'Bhεε- Zesu -jan 'la =woa -a ni, -e 'bhε 'yigɔɔnna -o ni.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanε mu 'ε ba
(Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Luki 24.36-49)

¹⁹ 'Bhε 'kanɔɔplε do 'ε ma yroma 'ε zi, Zesu a -klanlanε mu 'ε -woo -lεkpa a 'eke- ta 'fε do -la, 'bhεε- -o 'bhε 'fε 'ε bhε =bwa -o ta; -amasɔyi -o -yaa -gbla an 'zi Zuufu -kunlii mu 'ε 'lεε. 'Bhε klεle 'tε, 'ke Zesu 'nule, 'kee- dulale -o plerŋ-, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' yilabla 'na 'ka ni!»

²⁰ -E yanle 'bhε -jan 'ε 'wolele -o ni, 'ke -ya 'kɔɔlaalii mu 'ε 'pegee -a 'sien 'yi 'ε zɔɔnle- -o ni. -Ayile, 'ke -yaa' -klanlanε mu 'ε zrukpaale 'egbenεle -o Mεεzan 'yela- woa bhe 'bhε -zayi'. ²¹ Zesu 'a 'pe gbε drεεwoa- -o ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' yilabla 'na 'ka ni! 'Nj Dε 'mi 'winbwa- gɔnε- 'la gbεen- 'mi -o 'ka mu winbɔ 'zi 'ezin- 'bhε -la gbεen-.»

²² -E yanle 'bhε -jan 'ε 'wolele, 'ke -ya -lii -ploo 'pεenle -o ta, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka Lii 'Wenŋ 'ε 'srɔɔwo! ²³ 'Ke 'ka mεε 'la zan mu a -za 'yɔɔ- mu -sroma -yaan, -Waanbhaa' nu 'bhε zan mu a -za 'yɔɔ- mu 'ε ma -sroma 'yanlε-; 'duŋ- 'ke 'ka 'laa dɔle -a -la 'ke 'ka mεε 'la zan mu a -za 'yɔɔ- mu -sroma yan, -Waanbhaa' laa nu 'bhε zan mu 'ε -waa' -za 'yɔɔ- -sroma 'yanlε- 'ezin-.»

Zesu 'pegee Toma

²⁴ 'Duŋ-, Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanε mu 'ε ba 'waati 'la ba, -yaa' -klanlanε vu ta plε 'ε, -o ba mεε do 'la 'ke -o -yaa 'bhε sii Toma, 'bhεε- 'ke -o 'bhε 'tɔkpa a -Yonε-, 'bhε 'laa -yaa -o ba 'bhε 'waati 'ε ba. ²⁵ 'Bhεla- -zayile, -klanlanε -vin mu 'ε -wa =pia -a ni dɔɔ: «'O mɔɔ Mεεzan 'ε =ya.» 'Duŋ- Toma 'a zikpa a -o ni dɔɔ: «'Ke 'naa 'pɔnli mu 'ε bla an bhεkɔɔ mu 'ε 'yele- -a 'kɔɔlaalii mu 'ε =nɔɔ, 'bhεε- 'ke 'naa 'η gbenebhε do wlale 'bhε 'pɔnli mu 'ε bla an bhεkɔɔ mu 'ε 'lii 'pe, 'bhε 'pegee 'ke 'naa 'η gbε 'kpale- -a 'sien 'yi -dibhε' bla an kɔɔ 'ε 'lii 'pe, 'naa nu 'η 'kpale- 'ka 'wojan- 'ε 'yi.»

²⁶ -Gbεεyi' do 'kanle- bla an, Zesu a -klanlanε mu 'ε 'klale- -yaa 'eke- ba 'ezin- 'fε 'ε =la, 'bhεε- 'gborobhε 'ε bɔle -yaa -o ta. 'Bhεε- Toma -yaa -o ba 'taaleεyi. 'Bhε ya 'ε 'yi, 'ke Zesu 'pwele -a -yi, 'kee- dulale -o plerŋ-, 'bhεε- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' -yaa' yilabla 'ε 'na 'ka ni!»

²⁷ 'Bhε bla an, 'ke -ya pele- Toma ni dɔɔ: «Nu 'ε gbε -nεbhε' 'ε =zwan 'η 'kɔɔlaalii mu 'ε =nɔɔ -gε, 'bhεε- -o -glin doo; 'bhεε- 'ε gbε 'kpa 'η 'sien 'yi yrε 'lεε- =nɔɔ gε doo. 'Yaa 'ε 'kpee klεle plε 'mi ma, 'duŋ- 'ε 'kpa 'mi 'yi!»

²⁸ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Toma 'a 'lεkunle -a ni dɔɔ: «'Ee! 'Mi -le 'η Zan 'pegee 'an -Waanbhaa' 'le!»

²⁹ 'Bhε 'yi, 'ke Zesu 'a zikpale 'a ni dɔɔ: «'E 'mi 'yela- woa, 'bhεla- -yile 'yee =kpa a 'mi 'yi εε? 'Duŋ- mεε 'la zan mu laa 'η 'yele-, 'bhεε- -woo kpa 'η 'yi bhe, 'bhε zan mu a pε -yinra!»

Zaan 'yee- Jan 'Nrale- 'sεwε 'lεε- yɔɔndia- win 'la ma

³⁰ Zesu 'sɔle- maza -bebe 'bhεεke mu =kla 'ezin- -yaa' -klanlanε mu 'ε 'yrε ma, 'duŋ- 'waa 'mu 'kpen 'yigɔɔnle 'yee- 'sεwε 'lεε- 'yi. ³¹ 'Duŋ- -o -za mu 'lεε- yɔɔndia-, 'kooko- 'ka 'ka kpa -a -yi 'bhii- Zesu -le 'ke Mεε -Bhεε Mi -Kɔɔɔ Kɔɔ Kɔɔ 'ε 'le, 'bhε 'pegee 'ka 'ka kpa -a -yi 'bhii- 'yele- 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le. 'Bhεε- 'kooko- 'ke 'ka 'ka=kpa a -a 'yi, bole -yrε ma -si 'la -darŋ' 'laa -o 'bhε ma, 'ka 'bhε 'srɔɔwo- -a 'tɔ 'ε -srɔyi'.

Zesu 'pwela- -yaa' -klanlanε 'srwaplε- ba

21 'Bhε bla an 'waati sa, 'ke Zesu 'pwele 'ezin- -yaa' -klanlanε mu 'ε ba Tiberiadi -draa 'ε bhonŋla. -E

-pwela -o ba gɔnε- 'lεε- 'bhεε- gbεen-: ² Simɔ Pieri 'pegee Toma (-o -yaa 'bhε sii -Nε Yonε-), 'bhεε- Natanaeli ('bhε 'yaa- da Kana -wa 'ε ta, Galile 'klεen 'ε 'yi) 'bhεε- Zebede gbe plε 'ε 'bhε 'pegee Zesu a -klanlanε 'bhεεke plε, -o 'kpen 'klale- -yaa 'eke- ba.

³ Simɔ Pieri pe -o ni dɔɔ: «'Nj gele- kaa dεyrε- nɔɔ-.» 'Bhεε- Zesu a -klanlanε -vin mu 'ε pe a ni dɔɔ: «'O mɔɔ nu gele 'ezin- 'ε zi.» -O -ja 'bhεε- 'yi 'tε, 'ke -o 'sanle -yitakonŋ 'ε 'yi. 'Duŋ- waa kaa do 'kpɔ dεle 'bhε -bi 'ε zi.

⁴ Yrεma 'kanle- -saan bhla 'la ba, 'ke Zesu 'pwele -a -yi, 'bhεε- 'kee- dulale -draa 'ε bhonŋla. 'Duŋ- -yaa' -klanlanε mu 'ε waa 'yaangolε 'bhii- 'yele- -yaa 'kele-. ⁵ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Nε -zwanne mu, 'ka kaa =kwan εε?» -O 'bhε zikpa a -a ni dɔɔ: «'O n n, 'waa pε 'kedo- 'kpɔ 'kunle-.» ⁶ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Zesu 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Ka yrɔ 'ε bɔ -yitakonŋ 'ε gbε -yiε' 'yi, 'bhεε- 'ka nu kaa mu 'kunle- 'bhε =nɔɔ.» -O 'bhε bɔle 'bhε yrε 'ε =nɔɔ 'tε, 'ke 'bhε kaa -bebe 'kunle, -asiikɔɔ -a gbɔŋ 'ε 'kɔɔ, waa -yaa 'sɔle -a -glaanle' -yi 'ε ba. ⁷ 'Bhε 'yi 'tε, Ze- su a -klanlanε 'la -za -yaa sɔ 'yee- Zesu 'gbu ni, 'bhε pe Pieri ni dɔɔ: «Mεεzan -le 'kele-!» Pieri 'a 'male- 'kaa Mεεzan -le 'kele-, 'kee- yaa dunε mu 'ε 'klale -a ta,

-amasɔyi -e -yaa kaa dε zii' bhla 'la ba, -a taflerŋ- -le -yaa. 'Bhεε- 'kee- bɔle- -yi 'ε ba, 'kee- gele- Zesu ba -yrε ta. ⁸ Zesu a -klanlanε -vin mu 'ε -nwa -yi 'ε bhonŋla -yitakonŋ 'ε 'yi. 'Bhεε- -o yrɔ 'ε -glaanna, -a 'pale- -yaa 'ke kaa mu 'ε 'le. -Amasɔyi -o plengole laa -yaa -draa 'ε bhonŋla 'ε ma mεtre -kεmε do yεke- 'yi. ⁹ -O bhɔle 'tre ma, 'ke -o 'tε do -lεkunle yele-, 'bhεε- kaa 'pegee 'bluu 'yaa- 'bhε 'tε 'ε ta. ¹⁰ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Ka kaa mu 'la =kwan bhe, -ka nu 'a 'ke 'le -gε.»

¹¹ 'Bhε klεle 'tε, 'ke Simɔ Pieri 'sanle -yitakonŋ 'ε 'yi, 'bhεε- 'kee- yrɔ 'ε -glaanle' 'tre ma, -a 'pale- -yaa 'ke kaa -gbεnε -gbεnε mu 'le: -o -yaa kaa bhε -kεmε do 'ke 'kaa bhε mia plε bhε vu ta yaga (153). 'Ali- 'woo- kaa mu 'ε -o -bebeya 'ε ma, kaade yrɔ 'ε yaa 'peedele. ¹² Zesu pe -o ni dɔɔ: «-Ka nu pεbhle.» 'Duŋ- -yaa' -klanlanε mu 'ε

do 'kpc 'laa -yaa sɔ -a -lɔkɔpale dɔɔ: «-Dele 'e 'le ɛɛ?»
 -Amasɔɔyi -o 'gbu 'yaa- 'yaango- 'bhii- Mɛɛzan -le 'kele-
¹³ -Ayile, 'ke Zesu 'e 'mabɛɛnle -o -din, 'kee- 'bluu 'ɛ 'sile,
 'kee- 'bhe 'yiciɛnle -o ma. 'Bhɛɛ- 'kee- 'kaa -yiciɛnle
 'ezin- -o ma.

¹⁴ -A 'san Zesu bwe gale ba, -a 'pwɛ gbɛ -glɔɔn yaga
 mi -le -yaa 'bhe 'le bhe -yaa' -klanlanɛ mu 'ɛ ba.

Zesu -o Pɛri 'lɔkpa zii'

¹⁵ -O yanle pɛbhlelele, 'ke Zesu Simɔ Pɛri 'lɔkɔpale
 dɔɔ: «Zaan gbe Simɔ, 'ɲ -za sɔ 'e ni 'ke 'bhe kan 'ɲ -za sɔ
 mɛɛ mu 'lɛɛ- ni gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- 'bhe ta ɛɛ?» 'Yee- Simɔ
 'bhe zikpaa Zesu ni dɔɔ: «-Aani' Mɛɛzan, 'e 'gbu 'a
 'yaango- 'bhii- 'e -za sɔ 'ɲ ni.» 'Bhɛɛ- Zesu pe -a ni dɔɔ:
 «'An -bhlaa gwɛn bhlonɛ- mu 'ɛ 'lɛbɔ-.» ¹⁶ 'Bhe blaɛn,
 'ke Zesu 'a 'lɔkpa gbɛ plɛ mi wole- 'ezin- dɔɔ: «Zaan
 gbe Simɔ, 'ɲ -za sɔ 'e ni ɛɛ?» Pɛri -a 'lekwan -a ni 'ezin-
 dɔɔ: «-Aani' Mɛɛzan, 'e 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'e -za sɔ 'ɲ
 ni.» 'Bhɛɛ- Zesu pe -a ni dɔɔ: «Klɛ 'an -bhlaa mu 'ɛ tag-
 bin mi 'le.»

¹⁷ 'Bhe blaɛn 'ezin-, 'kee- Pɛri 'lɔkpa gbɛ yaga mi
 wole- dɔɔ: «Zaan gbe Simɔ, 'ɲ -za sɔ 'e ni ɛɛ?»

'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Pɛri 'a wɛyisiriwole, -amasɔɔyi Zesu
 'a 'lɔkpaɔ gaɛn yaga dɔɔ: «'Nj -za sɔ 'e ni ɛɛ?» -Ayile 'ke
 -ya pele- Zesu ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'e -za 'kɔpɛnsee dɔ, 'e
 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'e -za sɔ 'ɲ ni!» 'Bhɛɛ- Zesu pe -a
 ni 'bhɛɛ- 'yi 'tɛ dɔɔ: «'An -bhlaa mu 'ɛ -o 'lɛbɔ-.» ¹⁸ 'Mi pe
 'e ni 'ɲ 'sɔwɛɛ ma dɔɔ 'e 'yaa- 'waati 'la ba -zwanɛ 'le, 'e
 'yaa- dunɛ- kla 'e 'gbu ta, 'bhɛɛ- 'e 'sɛntru dɔ 'e 'gbu
 'saanla, 'bhɛɛ- 'ke gele -yaa sɔ 'e ni yrɛ 'la =nɔɔ, 'e 'yaa-
 ge 'bhɛɛ- =nɔɔ. 'Dun- 'kee 'kɔyawoa 'waati 'la ba, 'e nu
 'e gbɛ 'tɔlɛ- mɛɛ -bhɛɛke' -la ba, 'bhe nu dunɛ- 'klalɛ- 'e
 ta, 'bhɛɛ- 'bhe nu 'sɛntru dɔlɛ 'e 'saanla=. 'Yaa- zi 'bhii-
 -e ge yrɛ 'la =nɔɔ 'bhe nu gele 'e 'le 'bhɛɛ- =nɔɔ.»

¹⁹ Pɛri -yaa nu gale gagbɛya 'la 'yi, 'bhɛɛ- -e
 -Waanbhaa' 'tɔbɔɔ-, Zesu 'bhɛɛ- -zɔɔnna -a ni -gɔɔn 'yi
 jan 'la bhe 'bhɛɛ- wolele. 'Bhe blaɛn, 'ke Zesu 'a pele
 Pɛri ni dɔɔ: «Dɔ 'ɲ zii!»

Zesu 'pegee -yaa' -klanlanɛ 'la -za -yaa sɔ -a ni

²⁰ Pɛri 'e 'yrɛkɔpale -a -zanta', 'kee Zesu a -klanlanɛ 'la
 -za -yaa sɔ Zesu 'gbu ni 'bhe 'yele 'ke 'bhe -o zan -o zi.
 'Bhe -klanlanɛ 'ɛ 'bhe -le 'bhe makulaa Zesu ba -yrɛ ta
 pɛbhle 'waati 'ɛ ba -bi do zi, 'bhɛɛ- 'bhe -le Zesu 'lɔk-
 paa- dɔɔ: «Mɛɛzan, -de 'gbu -le nu -dawli' 'kɔpale- 'e gbɛ
 ta ɛɛ?» ²¹ Pɛri 'bhe -klanlanɛ 'ɛ 'yele- 'kee- Zesu 'lɔk-
 pale dɔɔ: «'Bhɛɛ- mɛɛ 'lɛɛ- 'lɛɛ, Mɛɛzan, -mɛ pɛ za -le nu
 klɛle 'bhe ni ɛɛ?»

²² 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Zesu 'bhe zikpale -a ni dɔɔ: «'Ke 'mi
 -a zi 'bhii- -e bo -a -yrɛ ma, 'sani- 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- 'ɲ
 'nu 'yi 'ɛ ma, 'yaa- -mɛ pɛ za -le 'bhe 'yi ɛɛ? 'Bhi, 'bhi dɔ
 'ɲ zi dɔɔ!»

²³ -O 'bhɛɛ- -jan 'ɛ 'wole- 'ɛ =zian -o nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu
 'ɛ 'plɛɲ- dɔɔ 'bhe -klanlanɛ 'ɛ 'bhe 'laa -yaa nu gale.
 'Bhɛɛ- 'dun-, Zesu 'laa 'pele- Pɛri ni dɔɔ: «Yaa nu gale».
 -Ya =pia -a ni dɔɔ: «'Ke 'mi -a zi 'bhii- -e bo -a -yrɛ ma,
 'sani- 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- 'ɲ nu 'yi 'ɛ ma, 'yaa- -mɛ pɛ za
 -le 'bhe 'yi ɛɛ?»

²⁴ 'Bhe -klanlanɛ do 'kpc 'ɛ 'bhe -le 'sɛya- klɛ 'zi -za
 mu 'lɛɛ- ba zayi'. 'Yele- -za mu 'lɛɛ- yɔɔndia- 'ezin-
 'Bhɛɛ- 'o mɔɔ 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -yaa' 'sɛya- klɛle 'ɛ
 -yoo 'ke wlan 'le.

-Jan 'lɛyanyɛ

²⁵ Zesu -za 'bhɛɛke -bebe =kla. 'Kee 'kpa bi -woo 'kɔpɛn
 yɔɔndɛ do do, 'mi 'kɔpɛ ma, 'bhe 'sɛwɛ mu 'ɛ -waa -yaa
 nu 'sɔlɛ- 'drunyan 'lɛɛ- 'yi.

KLEZA MU

Zesu 'Winɔwo mu 'ε kleza 'sewe 'ε ngblo

Luki 'sewe ple mi 'la yɔɔndia- 'bhe -le -ge. Luki -yaa 'ke -drɔɔdrɔɔ' mi 'le, 'bheε- -e -yaa ge Pɔlu madɔle 'bhe a -Waanbhaa' a -Jan 'Nrāle- wole 'taa mu 'ε 'ke mu ta (Kleza mu 16.10). -O 'yee- 'sewe 'lεε- 'siila- 'ezin- dɔɔ «Lii 'Wen 'ε Kleza mu a 'sewe», -amasɔyi Luki -janwoa 'yee- Lii 'Wen 'ε ba zayi' 'sewe 'lεε- 'yi 'ke 'bhe kan -glɔɔn mia ple bhe vu ta. Zesu a winɔwo mu 'ε kleza mu 'la 'yigɔɔnle -o 'yee- 'sewe 'lεε- 'yi, -o kle 'waati 'ε kan lεε mia do bhe vu ta: 'kee- san 'yee- Mēzan Krisi gele ma lafle' 'yi, 'kee- nu 'tɛnlε- Pɔlu 'wlale- ma Rɔmu -wa 'ε ta 'bhii- -kaso 'yi mi do. Zesu -yaa' winɔwo mu 'ε 'winbwa- -yaa' -Jan 'Nrāle- 'ε 'woyre- nɔɔ- 'drunyan 'yi yrekpɛn- =nɔɔ, 'ke -wa san Zeruzalemu. 'Yee- 'sewe 'lεε- -a -za -o 'egɔɔle Zesu a winɔwo mu 'ε -waa' 'sewe mu 'ε ba, -amasɔyi, -e mēε daan -za -bebe 'le: mēε sɔ klele- -Waanbhaa' a yewo mi 'le gɔɔnε- 'la gbεen- oo, 'kpaleya 'ε ta gwledanle oo, Lii 'Wen 'pegee -yaa' yewogbeya oo, 'bheε- Krisi a -Jan 'Nrāle- 'ε 'wogbeya. -O -Waanbhaa' a -Jan 'ε 'wole- zisaan- gɔɔnε- 'la gbεen-, 'kee- kpa Zuufu kle mu 'ε ta oo, 'kee- kpa Zuufu mu -kpɔɔɔ mu ta oo, 'bhe 'pegee Zesu 'yi mu =lwa mu 'ε bogbeya 'ε 'eke- 'yi, Luki 'mu 'kpɛn 'yigɔɔnna 'sewe 'lεε- 'yi.

Luki 'yee- 'sewe 'lεε- 'yicienna -le -gbenε yaga: -A -le =lwa mi 'ε 'yi (Kleza 1-7), Luki pe dɔɔ Zesu gele blaana lafle' 'yi, Lii 'Wen 'ε -zinaa' -yaa' winɔwo mu 'ε ta, 'bheε- -e -glɔɔya' =naa -o ni 'ke -o -Waanbhaa' -a -Jan 'Nrāle- 'ε wo, 'bheε- 'ke -o 'sɔle- maza mu kle. 'Bhe klele 'tε, 'ke Zeruzalemu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε baan' 'klale -o ba, 'bheε- 'ke Zuufu mu -lεε mu 'ε -yrenkpale 'sanle 'mu ta.

-A -le ple mi 'ε 'yi (Kleza 8-12), Zesu zi mu 'ε =kaan 'eke- ma gɔɔnε- 'la gbεen-, 'bheε- -o 'ke mu -ja Samari 'pegee Zude 'klēn mu 'ε 'yi, Luki 'mu 'kpɛn 'yigɔɔnna -nɔɔ' ni. Zuufu mu 'ε do 'la 'yaa- -yrenkpa' Zesu 'yi mu 'ε ta, 'bhe 'gbu =kla Zesu a winɔwo mi do 'le 'ezin-: -O -yaa 'bhe sii Sɔlu. Zesu 'pwela- -a ba -yre zi ye- do 'yi, 'bheε- 'bhe 'pe -a ni dɔɔ -e kle 'bhe a winɔwo mi 'le Zuufu kle mu 'ε ba.

-A 'le yaga mi 'ε 'yi (Kleza 13-28), -o Sɔlu 'tɔkpaa- Pɔlu. 'Yee- Pɔlu -Waanbhaa' a -janwole 'taa -gbenε yaga =kla. Zesu 'yi mu -bebe -ja -a madɔle 'bhe 'taa mu 'ε ta: Banabasi oo, Silasi oo, Timote oo, Titi oo, Apolosi oo, Maki oo, 'bheε- Luki. 'Bhela- -zayile, Luki -yaa kle Pɔlu zi 'waati 'la ba, -e -yaa pe 'yee- 'sewe 'lεε- 'yi dɔɔ: 'O mɔɔ (Kleza 27.1). Luki Zesu a winɔwo mu 'ε -waa' Zeruzalemu 'klarkeba -gbenε 'ε (Kleza 15.1-35) 'bhe a -jan 'ε =woa 'ezin-. Pɔlu Zesu 'yi mu -lɛdulayre -bebe =kla -wa -gbenε -gbenε mu -bebe ta, 'bhe 'ke mu -le Korɛnti oo, Efɛzi oo, 'bheε- Rɔmu -wa mu 'ε 'le. -E yewoa- 'egɔɔle -Waanbhaa' ni, 'bheε- -o -yrenkpaa -a ta 'ebebele Zesu -zayi'.

'Sewe 'lεε- 'lɛyanyre 'ε =nɔɔ, Luki pe dɔɔ -o Pɔlu =kwan, 'bheε- -o -ja 'kele- 'bhii- -kaso 'yi do gbεen- Rome mu a -Bhɛngbe gblaana 'ε ta Rɔmu -wa 'ε ta (Kleza 21.15-28.31).

-Jan 'ε zisanyre

1 'Mi Luki, 'mi -le 'sewe 'lεε- dε 'zi 'bhi 'ɲ nεenε- Te-ofili ni. Zesu -za mu 'la =kla, 'bhe 'pegee -e mēε mu -daanna -za mu 'la 'le, 'ɲ 'mu 'kpɛn 'yigɔɔnna 'ε ni 'an 'sewe =lwa mi 'ε 'yi, 'ke 'an san -e -yaa' ye 'ε zisaan- 'waati 'la ba 'bhe ma, ² 'bheε- 'kee- nu 'tɛnlε- -Waanbhaa' a =sia lafle' 'ε 'yi 'yi 'la 'le 'bhe ma. 'Duɲ- 'sani- -a gele plɛn- lafle' 'ε 'yi, -e mēε 'la zan mu makwan- 'bhii- -yaa' pε *winɔwo mu*, -e -yaa zi 'bhii- 'mu -za mu 'la dɔ, -e 'mu -daanna 'mu 'le. ³ -A gale 'pegee -a bwele gale ba 'ε blaana, -ya 'gbu -zɔɔnna 'mu ni zɔɔn gbeya -bebe 'yi 'bhii- -ya -yre ma kpataakpa. -Amasɔyi -e -pwela 'mu ba -yrenkpaa' mia ple =la, 'kee- -Waanbhaa' a -bhɛngbeya -wa 'ε ma -jan 'ε wo 'mu ni.

ZESU A -KLANJLANE MU 'ε -WOO LII 'WEN 'ε 'NULE- 'ε MAGBEN 'ZI

Zesu 'a 'liiwli- =naa Lii 'Wen 'ε 'naza- ta

⁴ 'Bhe 'yi 'tε, 'yee- Zesu 'pegee -yaa' -klanjlane mu 'ε 'yaa- pebhle 'zi 'eke- zi -yrenkpaa' do, 'bheε- -e pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'laa 'ka 'plɛngole Zeruzalemu -wa 'ε ma; pε 'la 'ke 'ɲ Dε 'a 'liiwli- =naa 'bhe 'na zayi' 'ka ni bhe, 'bheε- 'ke 'mi 'bheε- baan' =pia 'ezin- 'ka ni; -ka 'bhe pε 'ε magben a =nɔɔ ye. ⁵ -Amasɔyi Mēε Wiinjfe' Mi Zaan mēε mu 'wiinjfia= 'ke -yi 'le, 'duɲ- -a -vinbwa -yrenkpaa' 'dama 'bheε- -Waanbhaa' nu 'ka mu 'pale- 'ke Lii 'Wen 'ε 'le.»

Zesu geyre -a De -Waanbhaa' ba lafle' yi

⁶ Zesu a 'winbowo mu 'e 'klale- -yaa 'eke- ba 'ezin-, 'ke -wa -lɔkɔpale dɔɔ: «Mɛɛzan, 'e nu -bhleŋgbe do 'kpa gbɛ drɛɛwole Izraɛli mu 'e 'wiinj- 'bhɛɛ- 'waati 'e ba ɛɛ?» (-O Zesu 'lɔkɔpaa 'bhɛ gbɛɛn- bhe, -amasɔyi *Rome mu -le -yaa Izraɛli mu 'e 'wiinj- 'bhɛ 'waati 'e ba.)

⁷ Zesu pe -o ni dɔɔ: «'Nj De 'woo- za mu 'lɛɛ- klɛ 'waati mu 'la 'lɛdulaa, 'ka mu maza laa -o 'mu dɔle ma. ⁸ 'Dun- -Waanbhaa' nu 'ka 'palɛ- 'ke Lii 'Wɛŋ 'e 'le, 'bhɛɛ- 'ka mu nu -yaa- -glɔɔya' 'e 'sɔɔwole. 'Ke 'bhɛ =kla, 'ka nu klɛle 'ŋ 'srɛ 'le 'ke 'ka 'mi ba janwo Zeruzalɛmu -wa 'e 'pegee Zude, 'bhɛɛ- Samari 'klɛn mu 'e 'yi, 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- 'drunyan -dan' mu 'e 'kpen ma.» ⁹ Zesu 'yanle- 'bhɛ -jan mu 'e 'wolele, 'kee- -wlɛnle' laanima -yaa' -klanlanɛ mu 'e trala, 'kee- ge lafle' ba -yre ta; 'bhɛɛ- 'mu 'yre =yaa -a zi -a ge bhla 'e zi; 'ke lafle' -gblɛn 'pu do 'kpale -a ta, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'a 'nile 'mu -yre ba. ¹⁰ -O -yre -yaa -a zi -li 'waati 'la ba, 'ke mɛɛ plɛ 'pwɛle -o ba 'bhɛ yre do 'ɛ=ɔɔ bhe: dunɛ- 'pu mu -yaa 'mu ta. ¹¹ 'Bhɛ mɛɛ plɛ 'e pe -o ni 'tɛ dɔɔ: «Galile mu, -mɛle =kla 'bhɛɛ- 'ka dulale -o 'ke 'ka 'ka 'yrekpa laanima ɛɛ? 'Ka 'yee- Zesu do 'kɔɔ 'la =ya 'ka plɛŋ- gɛ, 'bhɛɛ- -e -ja lafle' 'yi gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe, -e nu nu gbɛ drɛɛwole 'yee- gɔɔnɛ- do 'kɔɔ 'e 'yela- gbɛɛn- 'ezin-.»

Zesu gele blaanta lafle' yi

¹² 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -yaa' winbowo mu 'e gole- OLivi diinj vlɛ gɔɔn 'e 'wiinj-, 'bhɛɛ- 'ke -o nule- Zeruzalɛmu ba -yre ta. 'Bhɛ gɔɔn 'e 'yaa- Zeruzalɛmu -wa 'e ma kilo do. ¹³ -O bhɔle Zeruzalɛmu, 'ke -o gele- 'sangaso 'kpee 'la -o -yaa kla 'eke- ba 'tanjii 'bhɛ =la 'bhɛɛ- =la. Mɛɛ 'la zan mu 'klale- -yaa 'eke- ba 'mu 'tɔ -le -gɛ: Pieri 'pegee Zaan 'bhɛɛ- Zaki, Andre pegee Filipu 'bhɛɛ- Toma, Batremi 'pegee Matie, 'bhɛɛ- Alife gbe Zaki 'pegee Simɔ 'la 'yaa- 'bhɛ a 'klɛn 'e -vavade, 'bhɛɛ- Zaki gbe Zudi. ¹⁴ -O 'kpen 'kpale- -yaa do ma, 'bhɛɛ- -o bole -yaa -o seriwole ma -Waanbhaa' ni -o 'pegee le 'ke mu 'le. Zesu nɛɛ Mari 'pegee -a nɛɛnɛ- mu 'e 'yaa- -o ba.

¹⁵ 'Yee- yi mu 'e do 'le, -o =klaa 'eke- ba, 'bhɛɛ- -o -yaa bhɔ mɛɛ -kɛmɛ do 'ke mɛɛ mia do -din. 'Bhɛɛ- Pieri 'e 'wlɛnle- -o plɛŋ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: ¹⁶ «-A -lɛdulale -yaa 'ke *Lii 'Wɛŋ 'e -jan 'la =kpa *Davidi 'lii -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi 'bhɛ 'lɛɔɔ-. -Ayile, Zuda 'yaa- nu dɔle Zesu 'kun mu 'e 'lɛɛ gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'yee- Davi- di 'bhɛ 'lɛɛjanwoa 'elwale -ɔɔ. ¹⁷ Zuda -yaa -kɔɔ' mɛɛ -lɛ- do 'lɛɛ- ba mɛɛ 'e do 'le, 'bhɛɛ- -a dɔ -yaa -kɔɔ' 'kpen 'woye- do 'kɔɔ 'e ba. ¹⁸ 'Bhɛɛ- -o yaa mɛɛ dɛ ma -gɔli' 'la gbawoa- -a ni, -e -ja gba do lɔle 'bhɛ -gɔli' 'e 'le. 'Bhɛ blaana 'kee- gele- -a 'gbu dunjɛ 'bhɛ gba 'e 'yi -yri diinj 'e do 'yi, 'bhɛɛ- 'kee- baale' 'trɛ ma -a bhɔ ta. 'Ke -a vi 'e 'pɔɔnle, 'bhɛɛ- -a gbɔɔɔbhɛ mu 'e 'pwɛla- -a kpe ta, 'kee- gale-. ¹⁹ Zeruzalɛmu -wa 'e ta mu 'e 'kpen 'bhɛ -za 'e dɔ. 'Bhɛla- -zayile -o 'yee- gba 'e 'tɔkpa- -waa' wli 'e 'yi dɔɔ: «Akelidama». 'Bhɛ 'yi -le dɔɔ: «mɛɛ yien ma gba». ²⁰ 'Dun- -jan 'lɛɛ- 'bhɛɛ- yɔɔndɛle -yaa -a ba yayi' -Waanbhaa a 'Srokpa 'sɛwɛ 'e 'yi dɔɔ: «Bhaa yaa 'fɛ 'e =la 'flɛŋbo,

'bhɛɛ- mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa bole 'bhɛ =la 'ezin- -titi.» 'Bhɛɛ- -wa yɔɔndia- 'ezin- 'yee- 'sɛwɛ 'e 'yi yre do =ɔɔ dɔɔ: «Bhaa mɛɛ -bhɛɛke' do zen -a blaanta.» ²¹⁻²² -Kɔɔ' mɛɛ do makun', 'bhɛɛ- 'kɔɔ 'bhɛ kpa -kɔɔ' ba, 'kooko- -kɔɔ' klɛ Mɛɛzan Zesu bweza 'e gale ba 'bhɛ 'srɛ 'le. 'Dun- 'bhɛ zan 'e klɛ mɛɛ mu 'la -kɔɔ' 'pegee 'mu 'yaa- kanaa' 'eke- zi 'klɛn 'e 'yi 'waati 'e 'kpen ba, 'bhɛɛ do 'le; 'kee- san Mɛɛ Wiinjɛ' Mi Zaan Mɛɛzan Zesu 'pegee mɛɛ 'ke mu 'wiinjɛ- -yi ba 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- 'kee- nu 'tɛn- lɛ- -Waanbhaa' 'a =sia -kɔɔ' 'plɛŋ -gɛ yi 'la ma, 'bhɛɛ- -e -ja 'kɛle- lafle' 'yi 'bhɛ ma.»

²³ 'Bhɛ blaana, 'ke -o mɛɛ plɛ makunle -o ba: Zozefu 'pegee Matiasi. Zozefu -zwana' tɔ 'yaa- Baasabasi; 'bhɛɛ- -o -yaa -a sii 'ezin- mɛɛ -lɛdɔɔle. ²⁴ 'Bhɛ blaana, 'ke -o 'kpen -o 'seriwole 'eke- zi, 'ke -wa pele- -Waanbhaa' ni dɔɔ: «Mɛɛzan -Waanbhaa', 'bhi 'la 'bhi bhaaplɛŋ 'kpen 'kpeejan- dɔ, 'e 'woo- mɛɛ plɛ 'lɛɛ- -o 'kɛla 'bhɛ makwan- 'yaa- pɛ 'le, 'bhɛ zan 'e zɔɔn 'o ni, ²⁵ 'kooko- 'bhɛ zan zen Zudasi blaana yre 'e =ɔɔ, 'bhɛɛ- -e klɛ 'yaa- 'winbowo mu 'e do 'le. -Amasɔyi 'yee- Zudasi -gwa -a dulayre 'e =ɔɔ, 'bhɛɛ- -e -ja yre 'la -gaale' -o -a ba 'bhɛ =ɔɔ.» ²⁶ 'Bhɛ blaana, 'ke -o 'tete dɔle-, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ baale' 'woo- mɛɛ plɛ 'e do ta. 'Bhɛ mɛɛ 'e -yaa 'ke Mati- asi -la -le. 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke 'bhɛ 'kpale Zesu a 'winbowo mu vu ta do 'e ba, 'bhɛɛ- -o =kla mɛɛ vu ta plɛ 'tɛ 'ezin-.

ZESU 'SRɛ =LWA MU ZERUZALɛMU

Lii 'Wɛŋ 'e zina- bhla 'e zi Zesu 'yi mu 'e ta

2 -O -yaa Zuufu mu 'e -waa' 'fɛti 'la sii Pantekɔti, 'bhɛ yi 'e =bhwa, 'bhɛɛ- Zesu a -klanlanɛ mu 'e 'kpen 'klale- -yaa 'eke- ba yre do 'kɔɔ =ɔɔ. ² 'Bhɛ yre do 'e =ɔɔ bhe, 'ke pɛ -weli' do dale- blaale- lafle' 'yi, 'bhɛ pɛ -weli' 'e 'yaa- 'bhii- fangan- ma -plo- gbɛnɛ do 'kangbɛya gbɛɛn-, 'bhɛɛ- Zesu a -klanlanɛ mu 'e -yaale' -yaa 'fɛ 'kpee 'la =la, 'ke 'yee- pɛ -weli' -gbɛnɛ 'e 'wlale 'bhɛ 'kɔɔ-, 'bhɛɛ- 'kee- 'bhɛ 'kpen 'pale. ³ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'bhɛ 'waati do 'kɔɔ 'e ba, 'ke -o -yrekpale pɛ nɛɛ 'ke mu ma 'bhii- 'tɛ nɛɛ mu gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- 'ke 'mu gole- 'eke- ma, 'ke -o gele- dulale Zesu 'yi mu 'e 'kpen 'wiinj- do do. ⁴ 'Bhɛ 'yi, 'ke -o 'kpen 'pale 'ke Lii 'Wɛŋ 'e 'le, 'bhɛɛ- 'ke -o wli -bhɛɛke' mu pele 'sanle; -o 'kpen do do -yaa Lii 'Wɛŋ 'e 'seŋ 'wlata- wli -bhɛɛke' mu 'pe 'zi.

⁵ 'Bhɛɛ- 'dun-, Zuufu mu 'la 'yaa- gblaana -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- 'ke -o zenle -yaa 'klɛn 'bhɛɛke mu 'e 'yi, 'mu 'kpen =yaa Zeruzalɛmu 'bhɛ 'waati 'e ba. ⁶ -O 'bhɛ pɛ -weli' do 'e 'male-, 'ke -o 'kpen blasanle 'bhɛɛ- 'ke -o gele- 'bhɛ yre 'e =ɔɔ -glinle'. 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -o 'kpen 'li- ibhaale -o ma, -amasɔyi -o 'kpen do do -yaa Zesu 'yi mu 'e 'yaa- wli mu 'la 'pe zii' 'mu -yima' zii' -o 'gbu 'ya wli mu 'e 'yi. ⁷ -O -liibhaa' gbɛ -yɔɔ 'e 'kɔɔ- -o ma 'ke -wa pele- dɔɔ: «E! 'Woo- mɛɛ mu 'la bhe waa -o 'ke Galile mu 'le ɛɛ? ⁸ 'Bhɛɛ- -e =kla 'nale- 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'kpen do do -o pe wli mu 'e 'ma zii' -kɔɔ' 'gbu 'ya wli mu 'e 'yi do do ɛɛ? ⁹ 'E pe Paritɛsi mu oo, Mɛdi mu oo, Elami mu oo, Mezopotami mu oo, Zude mu oo, Kapadɔsi mu oo, Pɔɔn mu oo, 'bhɛɛ- Azi mu oo, ¹⁰ Frizi mu oo, Panfili mu oo,

Ezipu mu 'pegee Libi gbe 'la -yoo Sireni -din 'bhe =nɔɔ mu, 'bheε- Rɔmu mu; 'mu 'ke mu -o Zuufu -kɔɔɔɔ mu 'le, 'bheε- 'mu 'ke mu -wlaa Zuufu mu a 'seri 'ε 'yi.
¹¹ 'Bheε- mεε 'ke mu -o 'ke Kreti mu 'le, 'bheε- -a 'ke mu -o 'ke Arabu mu 'le. 'Dun- -e =kla 'nale-, 'bheε- -kɔɔ' 'kpen -o -Waanbhaa' kleza -gbene mu 'ε 'ma zii' -kɔɔ' 'kpen do do ya wli mu 'ε 'yi εε?» ¹² -O 'kpen 'liibhaa gbe -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ -o ma, waa -yaa 'sɔle -jan 'bheεke do 'kɔɔ' wole, 'ke yaa 'e go 'ke -wa pe 'eke- ni dɔɔ: «-Za 'lεε- 'bhe 'yi -o 'nale- -a ma εε?» ¹³ 'Dun- 'woo- mεε mu 'ε 'ke mu -yaa 'sɔnsi zii' Zesu 'yi mu 'ε 'ma 'ke -wa pe dɔɔ: «-wεen -le -o dε 'zil!»

Simɔ Piəri -o -za 'la =kla 'bhe 'yipe zii'

¹⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke Piəri 'pegee Zesu a *winbɔwo mu -vin vu ta do 'ε -woo -wlenle', 'bheε- 'ke 'yee- Piəri 'a 'weli- 'ε 'lawlenle, 'bheε- 'ke -ya pele- -zamaa' 'ε ni dɔɔ: «'Ka mu Zuufu mu, 'bheε- 'ka mu 'la 'kpen -o -zɔn Zeruzalemu -gε, -ka 'ka 'trɔnbado 'η ni 'elrele doo, 'bheε- -ka 'η 'wojan- 'ε 'yima. ¹⁵ 'Ka mu 'kpee ma -wεen -le mεε mu 'lεε- dε 'zi εε? 'Dun- -wεen do 'kɔɔ' 'laa -o dε 'zi, -amasɔyi -wεen dε bhla laa 'ke zwanzi 'waati 'lεε- ba 'ε 'le. ¹⁶ 'Dun- -Waanbhaa' -jan 'la =kpa -a -lɛla' janwo mi Zoeli 'lii 'elwaleta -sɔ 'bhe -la -lɛsɔ' zii' -zɔn -gε, -ya =pia dɔɔ:

¹⁷ «-Ka 'ka 'yɛkpa, 'ke 'drunyan 'lɛyan yi mu 'ε =bhwa 'e -din 'waati 'la ba, 'η nu -za mu 'lεε- 'mu -la klele: 'η 'nu 'η Lii 'Wen 'ε zinalε bhaaplɛɲ mu 'ε 'kpen ta, 'bheε- 'ka gbe mu 'pegee 'ka 'lu mu 'ε nu 'η 'lɛla= janwole, 'bheε- 'kaa- zwanne mu 'pegee 'kaa- -gblane mu nu -za mu yele -yɛ zi yele 'yi; 'bheε- gbiɲ mu nu 'klale- 'kaa- 'gwlaan- gblaana mu 'ε 'yɛ ba.

¹⁸ Wlan 'gbu 'ε ni, 'η nu 'η Lii 'Wen 'ε zinalε 'an yewone 'gwlaan- mu 'pegee 'an yewo le mu 'ε 'kpen ta, 'bheε- -o nu 'η 'lɛla= janwole.

¹⁹ 'Nj nu 'kpeeleni maza mu zɔnle laanima lafle' 'yi, 'bheε- 'η nu 'sɔle- maza mu zɔnle 'trε ta -gε: yien 'bheε- 'tε 'pegee 'tεgblen- nu klele.

²⁰ -Gblo nu 'kpale- -yɛtεbhe 'ε 'yɛ ta, 'bheε- laanima mlε 'ε nu 'tranle- 'bhii yien gbεen-. 'Bhe 'kpen blaana, 'bheε- Mεεzan -Waanbhaa' a yi 'ε nu bhɔle 'tε, 'bhe yi 'ε nu klele 'ke yi -gbene do 'bhe 'pegee -Waanbhaa' a 'tɔb- hɔleya yi 'le.

²¹ 'Bhe 'yi 'ε 'tε, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan Mεεzan 'tɔ 'ε -siila, 'bhe zan nu gole -za 'yi. -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Zoeli -jan 'la =woa 'bhe -le bhe.»

²² Piəri -ja -yaa' -jan 'ε 'wole- zi 'ke -ya pele 'ezin- dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbado 'η ni doo, 'η nεenε- Izraeli mu: Zesu 'la 'yaa- da Nazareti -wa 'ε ta, -Waanbhaa' 'gbu 'a -zɔn- na 'ka ni 'bhii- 'yee- 'gbu -le 'a 'winbwa-; -amasɔyi 'yee- -Waanbhaa' 'sɔle- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu, 'bheε- -tɔɔmasie mu =kla -a gbe zi -e -yaa -kɔɔ' 'plen- -gε 'waati 'la ba; 'bhii- 'ka 'gbu 'bhe -za mu 'ε 'yaango- gɔnε- 'la gbεen- bhe. ²³ 'Yee- mεε 'lεε- 'lenale 'ε 'ka ni 'ε 'bhe -daa -Waanbhaa' -la ba, 'bhii- -ya 'lɛdulaa gɔnε- 'la gbεen- 'elwale -sɔ. 'Ka mu -le 'a =kla 'bheε- mεε -yɔɔ' mu 'a =dia 'ke -wa gbaan -yɛgbeεle ta. ²⁴ 'Dun- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba, 'bheε- -ya -gwa ga a -yɛn mu 'yi.

-Amasɔyi yaa -yaa sɔ dɔle- ga 'kpee 'ke 'bhe 'bhe gbεbɔɔ -a ta. ²⁵ Wlan 'ε ni, -bhleɲgbe Davidi 'gbu 'yee- Zesu 'gbu ba -janwoa 'elwaleta -sɔ dɔɔ:

«'Nj Mεεzan ye 'waati 'ε 'kpen ba 'η 'lεε. -Yoo 'η -din 'tɔbhɔ- ma yaayɛ 'ε =nɔɔ, 'kooko- 'naa -gblaan'.

²⁶ 'Bhela- -yile, 'η zrukpaale -o, 'bheε- 'η -janwo' zii' 'η zrukpaale -gbene 'le. 'Nj gale blaana, 'η 'yri nu bole -a ta 'bhii- 'η 'fle 'ε nu bole yilabla 'yi.

²⁷ -Amasɔyi 'bhi Mεεzan -Waanbhaa' laa nu 'η lii 'ε 'tolε- gbaa mu a -wa 'ε ta 'sekeseke, 'bhe 'pegee 'yaa nu -a 'tolε- 'bheε- 'yaa- pε mεε 'wen 'ε gbaa 'ε bɔn.

²⁸ Bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma, 'e 'bhe a zi -zɔnna 'η ni, 'bheε- 'e bolela -yoo 'η -din 'bhe nu 'η zrukpaale 'egbenele.»

²⁹ Piəri pe 'ezin- dɔɔ: «'Nj nεenε- mu, 'kaa- 'to 'ke 'η -jan sa wo 'ka ni kpataakpa -kɔɔ' -gbɔɔ Davidi ba za 'yi doo:

-e =kla 'ke sɛle, -wa =bian, 'bheε- -a bu 'ε -yoo -kɔɔ' ba -gε -zɔn -li. ³⁰ -E -yaa -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'la 'le bhe, 'bheε- -ya 'yaangolawoa 'bhii- -Waanbhaa' 'gbu 'bhe 'sienwoa= -a ni kpataakpa dɔɔ 'bhe nu 'yee- Davidi 'gbu 'srε mu 'ε do klele 'ke -bhleɲgbe 'le -a blaana. ³¹ -Za 'la 'yaa- nu bhɔle, 'yee- Davidi 'gbu 'bhe =ya 'elwale gban -sɔ, -ayile -e Mεε -Bhee Mi -Kpɔɔɔ Krisi bweza 'ε gale ba 'bhe ba janwoa- dɔɔ: «Waa -a 'tolε- gbaa mu a

-wa 'ε ta, 'bheε- -a gbaa 'ε yaa nu bɔnle.» ³² -Waanbhaa' 'bhe Zesu 'la -bwela gale ba, 'η 'yoo- 'bhe -laa' -janwo' zii' 'ka ni, 'bheε- 'o mɔɔ 'gbu -o -a 'srε 'le. ³³ -E -ja laanima, 'bheε- -Waanbhaa' 'a 'lɛdwa- -a ma 'egbenele 'ke 'bhe 'a kle -bhleɲgbe 'le 'bhe -din 'tɔbhɔ ma yaayɛ 'ε =nɔɔ. 'Bheε- -e Lii 'Wen 'ε 'srɔɔwoa- -a Dε -Waanbhaa' 'kɔɔ 'bhii- 'bhe 'bhe 'liiwli- =naa -a naza ta gɔnε- 'la gbεen- bhe. 'Bheε- 'yee- Zesu 'gbu 'bhe Lii 'Wen -zinaa' 'ε 'o mɔɔ ta, 'bhii- 'ka 'yɛ -o -a ma gɔnε- 'la gbεen- -gε bhe, 'bheε- 'kaa- ma 'zi gɔnε- 'la gbεen- 'ezin- -zɔn.

³⁴ -Amasɔyi, Davidi 'gbu 'laa 'wlenle- 'bheε- -e ge lafle' 'yi 'bhii- Zesu gbεen-, 'bheε- 'dun-, 'yee- 'gbu Zesu ba janwoa- dɔɔ:

«Mεεzan -Waanbhaa' 'a =pia 'mi a pε Mεεzan 'ε ni dɔɔ: Yala- 'η -din 'tɔbhɔ ma yaayɛ 'ε =nɔɔ,

³⁵ 'sani- 'ke 'η yan 'ε 'sɔɔnii mu 'ε klelele 'e gaan =la pε mu 'le.»

³⁶ «'Bhela- -yile, 'ka mu 'kpen 'η nεenε- Izraeli mu, -kaa 'yaango- kpataakpa 'bhii- 'ka 'yee- Zesu 'la -gbaana -yɛgbeεle 'ε ta, -Waanbhaa' 'yela- =kla 'ke Mεεzan 'pegee Mεε -Bhee Mi Krisi 'le bhe!»

³⁷ Mεε mu 'ε 'bhe -jan mu 'ε 'male-, 'ke -o zrubatɛdɔle (-amasɔyi -wa 'yaangwa- 'bhii- -o -za 'yɔɔ- =kla -Waanbhaa' ni); 'bhela- -yile, 'ke -o Piəri 'pegee Zesu a 'winbɔwo mu -vin mu 'ε 'lɔkɔpale dɔɔ: «'O nεenε- mu, 'o sɔ -mε pε za 'gbu -la klele- εε?» ³⁸ 'Bhe klele 'tε, 'ke Piəri 'a 'pele -o ni dɔɔ: «-Ka 'ploo- 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bheε- -ka 'ka 'gbu 'na -Waanbhaa' ni, 'bheε- -kaa kle 'ke -o 'ka 'kpen do do wiɲfε -yi ba Zesu 'tɔ 'ε 'yi; 'kooko- -Waanbhaa' 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε 'sroma- yan. 'Ke 'bhe =kla, -Waanbhaa' nu Lii 'Wen 'ε 'nale- 'ka ni 'tε.

³⁹ -Amasɔyi 'kee- kpa 'ka mu ta oo, 'kee- kpa 'ka 'nε mu 'pegee yɛ gbɔɔɔɔ kɔɔ- 'klεen 'yi mu 'ε 'kpen ta oo, 'bhe 'pegee- Mεεzan -Waanbhaa' nu mεε 'la zan mu 'siile-

'mu ta, 'yee- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- =naa Lii 'Wen' 'e 'naza- ta 'ka 'kpen ni.»

⁴⁰ Piēri -jan 'bhēeke -bebe =woa -o ni 'ezin- 'ke -ya 'kpankpanyan -o ma, 'bhē 'pegee 'kee- zruwla -o 'kpee dɔɔ: «-Kaa 'to 'ke Mēezan Zesu 'ka go -za 'yi, 'bhē- 'ka 'ka 'plenggo- 'woo- -zɔn mēē -yɔɔ' mu 'lēē- ma!» ⁴¹ 'Bhē klele 'tē, 'ke -o -bebe dɔle- Piēri 'wojan- mu 'ē =la, 'bhē- 'ke -woo 'wiifēle -yi ba Zesu 'tɔ 'yi. 'Bhē -yrekpaā' do 'ē 'le, mēē 'waa yaga =kpaā Zesu 'yi mu -lēdo' 'ē ba.

Zesu 'yi mu =lwa mu 'ē 'taawogbeya

⁴² 'Kee- san 'bhē yi 'ē ma, 'woo- mēē mu 'ē bole -yaa Zesu a winbɔwo mu 'ē 'yaa- -o daan 'zi -za mu 'la 'le 'mu 'klsikunle ma, 'bhē- -o 'kpale- -yaa do ma 'bhii- nēnē- ma do mu. 'Ezin- -o -yaa bo Mēezan -Waanbhaa' a pē 'ē 'bhlele- ma 'eke- zi, 'ke -woo 'seriwo 'eke- zi.

⁴³ -Waanbhaa' -lēegblaanya 'ē 'yaa- -o 'kpen 'yi, -amas- rɔyi 'yee- -Waanbhaa' -yaa 'kpeelēni maza -bebe 'pegee 'sɔle- maza mu klē 'zi Zesu a 'winbɔwo mu 'ē gbē zi.

⁴⁴ Zesu 'yi mu 'ē 'kpen 'kpale- -yaa do ma, 'bhē- -o -yaa -o 'kɔɔpē- mu 'ē 'kpen kpa 'eke- ta. ⁴⁵ -O -yaa -waa' gba mu 'pegee -o 'kɔɔpē- mu 'ē gɔn, 'bhē- -o -yaa 'mu ma -gɔli' mu 'ē 'yiciēn- 'eke- ma. -O 'kpen do do maza -yaa -gɔli' yeke- 'la ma, -o -yaa 'bhē 'yiciēn- -o ma 'bhē- wla- ta zi 'lii. ⁴⁶ Yi 'oo yi, -o -yaa kla 'eke- ba -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē =la, 'bhē- -o -yaa pē 'ē bhle 'eke- zi -waa' 'fē mu 'ē =la. 'Bhē- -o -yaa pēbhle 'eke- ba -o zrukpaā' ta, 'bhē 'pegee -o 'kpee 'Irele- 'le. ⁴⁷ -O -yaa -Waanbhaa' 'tɔbhɔ-, 'bhē- -o -za -yaa sɔ -waa' 'si mu 'ē 'kpen ni. 'Bhē ya 'ē 'yi, yi 'oo yi, Mēezan -Waanbhaa' -yaa mēē 'la zan mu go -za 'yi, 'mu 'yaa- 'kpa zii' Zesu 'yi mu -lēdo' 'ē ba -o baan' 'le.

Piēri -flugba do -bheela

3 -Yrekpaā' do, -yretēbhē bhɔ bii 'waati 'ē 'la 'yaa- 'seriwo 'waati 'ē 'le, Piēri 'pegee Zaan 'yaa- ge 'zi -o 'seriwo yrē nɔɔ- -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē =la. ² Mēē do yaale -yaa -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē 'lii 'la -o -yaa 'bhē sii: «'Fē 'lii 'Irele-» 'bhē -din. 'Yee- mēē 'ē 'yaa- 'ke -flugba 'le -a 'san -a ya yi 'ē ma. Yi 'oo yi, -o -yaa nu 'kele- 'bhē- -wa yalaa' 'bhē 'fē 'lii 'ē -din, 'kooko- -e -gɔli' 'yrēwo- mēē 'la zan mu 'yaa- nu -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē =la 'mu ma. ³ 'Bhē 'yi 'tē, -a -yrekpale Piēri 'pegee Zaan ma 'ke 'mu -o zan wlalē 'yee- -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē =la, 'kee- pē -yrēwole 'mu ma. ⁴ 'Bhē klele 'tē, 'ke Piēri 'pegee Zaan 'mu 'e -yrekpale -a ta frii, 'bhē- 'ke Piēri 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'O -glin dool!» ⁵ -Ayile, 'ke -ya -yrekpale 'mu ta frii, -a 'kpee ma 'mu 'yaa- nu pē do -la nalē -a ni. ⁶ 'Duŋ- Piēri pē -a ni dɔɔ: «-Gɔli' do 'kpɔ 'laa -o 'ŋ 'kɔɔ, 'bhē- 'duŋ-, pē 'la 'bhē -o 'ŋ 'kɔɔ, 'ŋ 'bhē- 'nale- 'e ni, 'bhēla- -yile 'mi pē 'e ni Zesu Krisi la da Nazareti 'bhē 'tɔ 'ē 'yi dɔɔ 'e 'wlēn- 'bhē- 'taawol!» ⁷ 'Bhē- 'ke Piēri 'a 'kunle -a gbē -yie' 'ē ma, 'bhē- 'ke 'bhē 'a 'lawlēnle. 'Bhē yrē do 'kpɔ 'ē =nɔɔ bhe, 'ke -a gaanlaa- mu 'ē 'pegee -a gaanbhɔ mu 'ē dɔle- 'egbɔle; ⁸ 'bhē- 'ke -ya -wlēnle' =kwan, 'kee- 'taawole 'sanle. -Ayile, 'kee- gele- Zesu a 'winbɔwo mu plē 'ē zi

-Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē =la, 'kee- ge 'taawolele, 'bhē 'pegee 'kee- pinaa', 'bhē- 'kee- -Waanbhaa' 'tɔb- hɔ. ⁹ Mēē mu 'ē 'kpen 'a =ya 'ke -yoo 'taawo zii', 'bhē- 'kee- -Waanbhaa' 'tɔbhɔ-. ¹⁰ 'Duŋ- -wa yele 'bhii- 'yela- yaale -yaa -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'lii 'la -o -yaa 'bhē sii: «'Fē 'lii 'Irele-» 'bhē -din, 'ke -ya -yrēwo' mēē mu ma, 'bhē- -za yeke- 'la =kla -a ni 'bhē -o 'kpen 'liibhaala, 'bhē- waa -yaa sɔ 'bhē 'yipele.

Piēri -o -flugba 'ē 'bheezā- 'ē 'yipe zii'

¹¹ 'Yee- -flugba 'ē -bheele' blaān, yaa -yaa go Piēri 'pegee Zaan zi; 'bhēla- -yile, 'ke mēē mu 'ē 'kpen 'kpeelēnle. 'Bhē- 'ke -o 'kpen blasanle 'ke -o gele- 'klalē- Piēri 'pegee Zaan zi -Waanbhaa' Gba 'Fē -Gbēnē 'ē -gber' 'ē 'yi yrē 'la -o -yaa 'bhē sii: «-Bhlēngbe Salomɔ a 'wlanja» 'bhē =nɔɔ. ¹² Piēri -zamaa' 'ē 'yele-, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Ŋ nēnē- Izraeli mu, -mele =kla 'bhē- 'yee- -flugba 'lēē- 'bheezā- 'ē -yoo 'ka 'kpeelēni zii' ēē? -Mēla ma -le 'bhē- 'ka -o 'o -glin 'zi 'bhii- 'o mɔɔ 'gbu -le 'a 'bheela- 'waa- -gɔɔya' 'ē 'le? 'Bhē- 'ka 'kpee ma 'yee- mēē 'lēē- 'taawoa= 'waa- -Waanbhaa' a -lēegblaanya 'bhē- ma -lēē? ¹³ *Abraamu, Izaki 'bhē- Zakɔbu a -Waanbhaa', 'yee- -kɔɔ- -gbɔɔ mu a -Waanbhaa' 'ē, 'bhē -le 'tɔbhɔleya -naa 'bhē a yewonē Zesu ni. 'Ka mu 'gbu 'bhē=naa -kɔɔ' 'lēē mu 'ē ni 'kaa -wa dē, 'bhē- 'ka 'ka -banɔgwa -a -yi 'bhii- 'kaa- -bhlēngbe 'le *Pilati* 'yrē =la. 'Bhē 'gbu 'yaa- zi 'bhii- 'bhē 'ploō -a ma, -amasrɔyi 'bhē 'laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'yele- -a zi. ¹⁴ 'Ka 'ka -banɔgwa 'yee- mēē 'wen' 'pegee 'yee- mēē -lēdɔɔle 'ē 'yi, 'bhē- 'ka -sromabwa Pilati ni dɔɔ 'bhē 'li mēē dē mi do ma, 'bhē- -e 'ploō- 'bhē ma 'ka ni. ¹⁵ 'Bhē klegbeya 'ē 'yi, 'kaa =kla 'bhē- mēē 'la zan bole -yrē ma -si na bhaaplēŋ mu ni -o 'bhē- =dia. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba, 'bhē- -o mɔɔ 'gbu -o 'ke -a 'srē 'le. ¹⁶ 'Woo 'kpalawoa 'yee- Ze- su 'ē 'yi, 'bhē- -gɔɔya' 'la -yoo -a 'tɔ 'ē 'yi, 'bhē -la 'srɔyi 'bhē- 'yee- mēē 'lēē- =swa -a -wlēnle', 'bhē- -e -dulaa' -a gaan ta. 'Ka 'kpen 'yrē -o 'yela- ma -gē, 'bhē- 'kaa dɔ. 'Kpaleya -la ma Zesu 'ē 'yi, 'bhē- 'yee- mēē 'lēē- 'bheela- 'bhii- 'ka 'yrē -o -a ma gɔnē- 'la gbēnē- -gē.»

¹⁷ «'Bhē- 'ŋ nēnē- mu, 'mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -zadɔkleya -la ma 'bhē- 'ka mu 'pegee 'kaa- -kunlii mu 'ē 'ka 'bhē -za 'yɔɔ- 'ē =kla 'yee- Zesu 'ē ni. ¹⁸ -Waanbhaa' 'duŋ- -jan 'la =kpaā -a -lēla' janwo mu 'ē 'kpen 'lii 'elwale -sɔ 'bhē 'lēsua=. -Ya =pia dɔɔ Mēē -Bhē Mi Krisi nu -yrēnbhlēle mēē mu 'kɔɔ-. ¹⁹ 'Bhē ya 'ē 'yi, -ka 'ka dɔg- beya 'ē maniina, 'bhē- -ka 'ka 'gbu 'na -Waanbhaa' ni, 'kooko- -e 'kaa -za 'yɔɔ- mu 'ē ma -sroma yan, 'bhē- -yoo talii. ²⁰ 'Ke 'ka 'bhē =kla, Mēezan nu 'ka 'yitrē 'waati 'nalē- 'ka ni, 'bhē- -e Mēē -Bhē Mi Krisi 'la makwan- 'elwale -sɔ, -e nu 'bhē 'winbɔle 'ka ta: 'bhē Mēē -Bhē Mi Krisi 'ē 'tɔ 'ē 'bhē -le Zesu. ²¹ 'Duŋ- 'sani- 'bhē yi 'ē 'bhɔle- plēŋ-, Zesu nu bolē laflē 'yi -sɔ 'ke pē mu 'ē 'kpen mabɔɔ 'bhē- -o klē 'edrele; 'bhii- -ya =kpaā -ya -lēla' janwo mu 'la makwan- 'elwaleta 'egbɔnɔn gbɔnɔnle' -sɔ 'mu 'lii gɔnē- 'la gbēnē-. ²² 'Bhē- 'bhii- -kɔɔ- -gbɔɔ Moizi 'a =pia gɔnē- 'la gbēnē- dɔɔ: «-Kɔɔa' Mēezan -Waanbhaa' 'mi 'winbwa- gɔnē- 'la gbēnē-, -e nu -a -lēla' janwo mi -bhēeke' do winbɔle 'ka ta 'bhē klegbeya do 'ē gbēnē-;

'bhe nu klele 'ka 'gbu 'srɛ mu 'ɛ do -la -le. -Ka 'ka 'trɔnkpa -a wojan mu 'ɛ 'kpen =la. ²³ 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan laa 'yee- -Waanbhaa' -lela' janwo mi 'ɛ 'wojan- mu 'ɛ 'kɔsikunle, -o nu 'bhe zan 'ɛ dele, 'bheɛ- -wa go 'an 'si mu 'ɛ ba.» ²⁴ 'Kee- san -Waanbhaa' -lela' janwo mi Samieli ma, 'bhe 'pegee 'bhe a pe ziten' mu 'ɛ ma, -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'ɛ 'kpen do do -Waanbhaa' -lelajanwoa -zɔn -za mu 'ɛ ba za 'yi. ²⁵ -Waanbhaa' 'a 'lii-wli- =naa -za mu 'la 'kpen 'naza- ta -a -lela' janwo mu 'ɛ ni, 'ka mu -le =kla bhe -za mu 'ɛ 'srɔwo mu 'le. 'Bheɛ- -e *-bhoolaya 'la -dwa 'yee- 'pegee 'ka -gbɔɔ mu 'ɛ 'plen, 'kaa- pe -le 'bhe -bhoolaya 'ɛ 'le 'ezin-; -ya =pia Abraamu ni dɔɔ: <'Ny nu 'trɛ ta 'si mu'ɛ 'kpen 'dumawole 'bhi a pe 'srɛ mu -la -srɔyi'.²⁶ 'Bhe klegebeya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' -yaa' yewone Zesu 'la makwan-, -e 'bhe 'winbwa- 'ka mu -la ba 'elwale 'pe, 'ka 'dumawo -zayi'; 'bheɛ- 'kee- 'ka 'kpen do do go -za 'yi, 'bheɛ- -e 'ka go 'kaa- zi -yɔɔ' mu 'ɛ ta.»

-O -ja Piere 'pegee Zaan 'le Zuufu mu a -klu ta

4 Piere 'pegee Zaan -yaa -janwo' zii' -li mɛɛ mu 'ɛ ni bhla 'la ba, 'ke 'sraka 'lena mu 'ke mu 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ gooba -srwase' mu 'ɛ -kunlii 'ɛ, 'bheɛ- Saduse mu 'ɛ -o nule- wlale -o ta 'yee- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ 'ɛ =la. ² -Wa yelawoa 'bhii- Piere 'pegee Zaan -yaa mɛɛ mu 'ɛ daan 'zi 'ke -wa pe 'mu ni dɔɔ Zesu -bwela gale ba gɔɛ- 'la gbɛɛn-, bhaapleŋ mu 'kpen nu bwele gale ba 'bheɛ- gbɛɛn- 'ezin-; 'bhe -za 'ɛ 'bhe -o zrupliila 'egbenele. ³ 'Bhe klele 'te, 'ke -o Piere 'pegee Zaan 'kunle 'bheɛ- 'ke -woo bɔle- kaso 'yi, 'ke 'bhe ge 'tenle- 'fɔ tooklinle ma; -amasrɔyi -woo -kwan yroma -la zi. ⁴ 'Bheɛ- 'duŋ-, mɛɛ 'la zan mu 'yee- Piere 'pegee Zaan 'wojan- mu 'ɛ =maa, 'mu 'ɛ -kpa Zesu 'yi, 'bheɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ -o baan' =kla -o ba, 'bheɛ- -o -lii 'ɛ =bhwa mɛɛ 'waa 'soo -din. ⁵ Too -klinle', Zuufu mu -kunlii mu 'ɛ 'pegee -waa' 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ, 'bheɛ- 'Toŋ daan mu 'ɛ -o =klaa 'eke- ba Zeruzalemu -wa 'ɛ ta. ⁶ 'Woo- mɛɛ mu 'la =klaa 'eke- ba, -o 'ke -le -gɛ: 'sraka 'lena mu -kunlii gbalaan Anasi, 'bheɛ- Kaifu 'pegee Zaan 'bheɛke do; 'bheɛ- Alɛzandri 'pegee 'yee- 'sraka 'lena -kunlii gbalaan 'ɛ -yaa' 'fa -la mu 'ɛ 'kpen. ⁷ -O -ja Piere 'pegee Zaan 'siile- -kaso 'ɛ 'yi, 'bheɛ- -o -nwa 'mu dulale -o -yɛ =la; 'bheɛ- -o 'mu 'lɔkpa- dɔɔ: «-De 'gbu -le 'bhe 'senj 'ɛ =naa 'ka ni, 'bhe 'pegee -de 'gbu -la 'tɔ 'yi 'bheɛ- 'ka 'yee- -flugba 'lɛ- 'bheela- ɛɛ?» ⁸ 'Bhe klele 'te, Piere 'palela 'yaa- 'ke Lii 'Wenj 'ɛ 'le 'bhe 'waati 'ɛ ba, 'ke 'bhe 'a zikpale -o ni dɔɔ: «Waa- -kunlii mu 'pegee Izraeli mu a 'gwlaan- gbalaan mu! ⁹ 'O -za 'wlan 'la =kla -flugba 'gwlaan- 'lɛ- ni, 'bheɛ- -e -bheela gɔɛ- 'la gbɛɛn-; -woo' 'lɔkpa zii' -zɔn 'bheɛ- ma, 'duŋ- 'mi -o zan 'bhe 'yipɛle 'ka ni. ¹⁰ 'Ka 'kpen 'pegee Izraeli mu 'ɛ 'kpen, -ka dɔ klen 'ke 'kaa 'yaango 'bhii- -gɔɔya' 'la -yoo Nazareti mi Zesu Krisi 'tɔ 'ɛ 'yi, 'bhela- 'srɔyi 'bheɛ- 'ka 'yɛ -o -zɔn 'yee- mɛɛ 'lɛ- 'klenyawole dulale ma -gɛ. 'Ka 'yee- Zesu 'la -gbaanna *-yriɔɔɛle 'ɛ ta, 'bheɛ- 'kaa =dia; 'bheɛ- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba 'bhe -le 'yee- mɛɛ 'lɛ- 'bheela-.

¹¹ -Waanbhaa' a 'Sewɛ 'ɛ 'bhe 'yee- Zesu ba janwoa- dɔɔ:

<'Ka mu 'fɛgwle- dɔ mu 'ɛ, 'ka vle 'la -blinna; 'bhe -le =kla 'ke 'fɛgwle- 'ɛ gaan -la vle -kpuŋ -gbɛɛ 'gbu 'ɛ 'le.»

¹² 'Bheɛ- Piere pe 'ezin- dɔɔ: «Bhaapleŋ laa sɔ gole- -za -yi 'tɔ 'bheɛke do 'kɔ 'srɔyi, 'ke yaa 'e go Zesu 'tɔ do 'kɔ 'ɛ 'bheɛ- ba. -Amasrɔyi -Waanbhaa' laa 'tɔ 'bheɛke do 'kpale- bhaapleŋ 'kedo- 'kɔ ma 'trɛ ta -gɛ, 'bheɛ- 'ke -kɔ- 'kɔ- =kpa 'bhe 'yi, 'bheɛ- -kɔ- sɔ gole- -za 'yi.»

¹³ 'Woo- Zuufu mu a -kunlii mu 'ɛ 'pegee -waa' 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ -wa yele 'bhii- -gbalaan 'laa -yaa Piere 'pegee Zaan 'yi, 'mu a -janwo' bhla 'ɛ zi, 'ke -o -liib- haale -o ma. -Amasrɔyi -o -yaa -a 'yaandɔ- 'bhii- Piere 'pegee Zaan yaa 'ke bhaama mɛɛ mu -la -le, 'bheɛ- 'mu 'laa -yaa 'sewedɔ mu 'le. -O -yaa 'mu dɔ Zesu zi mu 'te -la -le. ¹⁴ 'Duŋ- -o -yɛ 'la 'yaa- mɛɛ 'la zan 'bheela- 'bhe dulale ma Piere 'pegee Zaan -din, waa -yaa sɔ -jan 'ke- do- 'kɔ 'wole 'ezin- -li. ¹⁵ -Ayile 'ke -wa pele- Piere 'pegee Zaan ni dɔɔ- 'mu 'e go -o plen- 'bheɛ- 'mu ge 'pɛlii- sa. 'Bhe mu 'pwele- blaana, 'ke -o zaabɔle 'sanle 'eke- plen-. ¹⁶ 'Bhe 'yi 'te, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «-Kɔɔ' nu -mɛ pe za -la klele 'woo- mɛɛ ple 'lɛ- ni ɛɛ? -Amasrɔyi Zeruzalemu -wa 'kpee mu 'ɛ 'kpen 'a 'yaan- go- 'bhii- 'sɔle- maza -gbɛɛ 'lɛ- =kla 'wola- gbɛ zi; 'bheɛ- 'duŋ- -kɔɔ' 'laa sɔ a pele- dɔɔ 'woo- mu kleza laa 'bhe 'le. ¹⁷ 'Duŋ-, 'kooko- 'ke -kɔɔ' 'laa to 'ke 'yee- -flug- ba 'lɛ- 'bheela- 'ɛ zen yɛkpen- =kɔ- kɔɔ' mɛɛ mu 'ɛ 'plen-, -kɔɔ- -o -lɛmazɔn, 'bheɛ- -kɔɔ- -gbalaan 'kla -o -yi 'kaa waa Zesu 'tɔ 'ɛ 'kanle- mɛɛ 'kedo- 'kɔ ni 'ezin- 'sekeseke.»

¹⁸ 'Bhe blaana, 'ke -o Piere 'pegee Zaan 'siile, 'bheɛ- 'ke -wa pele- 'mu ni dɔɔ 'mu 'laa Zesu 'tɔ 'ɛ 'kanle- mɛɛ 'ke- do- 'kɔ ni 'ezin- 'sekeseke, 'bhe 'pegee 'mu 'laa mɛɛ 'kedo- 'kɔ daana 'yee- Zesu 'tɔ 'ɛ 'yi 'ezin- -titi. ¹⁹ 'Bhe klele 'te, 'ke Piere 'pegee Zaan 'a zikpale -o ni dɔɔ: «'Ka 'gbu 'bhe -glin doo, -za 'lrele- -le 'bhe 'le -Waanbhaa' -yɛyi' 'ke 'o 'ka mu 'gbu zru maza kle, 'bheɛ- 'woo -banj- go' 'yee- -Waanbhaa' 'gbu a pe zru maza klele 'yi ɛɛ?

²⁰ 'Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'o mɔɔ -za 'la =ya Zesu 'kɔɔ, 'bhe 'pegee 'o -jan 'la =maa -a -lii, 'waa sɔ 'o tagale 'mu ta.»

²¹ 'Bhe klele 'te 'ke 'woo- Zuufu -kunlii mu 'ɛ 'pegee -waa' 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ -gbalaan 'klale Piere 'pegee Zaan 'yi 'ezin-, 'bheɛ- 'ke -o 'ploole 'mu ma. -Amasrɔyi -o -yaa nu -o 'krowole gɔɛ- 'la gbɛɛn-, waa -yaa 'bhe dɔ. 'Bheɛ- -o -yaa -gbalaan 'zi -waa' mɛɛ mu 'ɛ 'lɛɛ, -amasrɔyi mɔkpen' 'yaa -Waanbhaa' 'tɔɔɔ zii' -e 'sɔle- maza 'la 'bhe =kla 'bhe -zayi'. ²² 'Bheɛ- mɛɛ 'la zan -bheela Zesu a 'sɔleya 'ɛ ma, 'bhe lɛɛ -lii -yaa kan lɛɛ mia ple ta.

Zesu 'yi mu 'ɛ -woo 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni

²³ -O 'ploole Piere 'pegee Zaan ma 'te, 'ke 'mu gele- 'tenle- Zesu a -klanlanɛ -vin mu 'ɛ ma. 'Bheɛ- 'sraka 'lena -kunlii mu 'ɛ 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ -jan mu 'la =woa -o ni, 'ke -o 'mu 'kpen 'yigɔɔnle 'mu ni. ²⁴ 'Bhe klele 'te, 'woo- Zesu 'yi mu 'ɛ 'bhe -jan mu 'ɛ 'male-, 'ke -o 'kpen -o 'seriwole 'sanle -Waanbhaa' ni -o zru do 'le

'ke -wa pe dɔɔ: «Mɛɛzan -Waanbhaa', 'bhi 'la 'bhi lafle' 'pegee 'trɛ, 'bhɛɛ- wɛyi- 'pegee 'bhɛ ba pɛ mu 'kpen =kla, ²⁵ 'Bhi -le =kaan Lii 'Wɛŋ 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'e -jan =kpa a 'o -gbɔɔ Davidi, 'yaa- yewonɛ 'ɛ 'lii dɔɔ:

«Mele =kla 'bhɛɛ- 'si 'bhɛɛke mu 'ɛ -woo gbu mag- baande ma jan mu wo zii' ɛɛ?

'Bhɛɛ- -mele =kla 'bhɛɛ- -o 'kpeejan- mu 'ɛ -woo 'eyɔɔle -gee' ɛɛ?

²⁶ 'Trɛ ta -bhleŋgbe mu 'ɛ 'kpen 'wlenna-

'bhɛɛ- 'trɛ ta -kunlii mu 'ɛ 'kpen -o zibwa- Mɛɛzan -Waanbhaa' 'pegee -e 'yee- 'la makwan- 'ke 'bhɛ -o 'ke Mɛɛ -Bhee Mi Kriisi 'ɛ 'le bhe 'bhɛ ma ɛɛ?»

²⁷ 'Bhɛɛ- -wa =pia 'ezin- dɔɔ: «Amasɔyi wlan 'gbu 'ɛ ni, -bhleŋgbe Erɔɔdi 'pegee -janmatii Pɔnsi Pilati, 'bhɛɛ- 'si 'bhɛɛke mu 'ɛ, 'bhe' 'pegee Izraeli mu 'ɛ -o 'kpen 'a =kpa a do ma -wa 'lɛɛ- ta -gɛ; 'bhɛɛ- -woo zibwa- Zesu ma, 'yaa- yewonɛ 'wɛŋ Zesu 'la 'ya makwan- 'bhii Mɛɛ -Bhee Mi Kriisi 'le bhe. ²⁸ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'yaa- -glɔɔya' 'ɛ ma, 'bhe' 'pegee 'e 'gbu -za yɛkɛ- 'la 'lɛdulaa gban 'e 'gbu zru ma 'elwale -sɔ, -o 'bhɛɛ- -za 'ɛ =kla. ²⁹ 'Bhɛɛ- -zɔn, Mɛɛzan -Waanbhaa', -woo' -gblaan 'la 'kla zii' 'o 'yi bhe, 'bhe -glin doo; 'bhɛla- -yile -a kle 'bhɛɛ- 'yaa- yewonɛ mu 'ɛ -o 'yaa- -jan 'ɛ 'wo 'ke -gblaan 'laa kle -o -yi. ³⁰ 'Yaa- -glɔɔya' 'ɛ tazɔn, 'kooko- mɛɛ mu sɔ -bheele', 'bhɛɛ- 'ke 'sɔle- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu 'ɛ 'kpen -glɔɔn sɔ klele- 'yaa- yewonɛ 'wɛŋ Zesu 'tɔ 'ɛ 'yi.» ³¹ Zesu 'yi mu 'ɛ 'yanle- 'bhe' 'seri 'ɛ klelele, -o =klaa 'eke- ba yrɛ 'la =nɔɔ, 'ke 'bhe yrɛ 'ɛ 'trɛ 'ɛ bɛɛnle-. 'Bhe klele 'te, 'ke Lii 'Wɛŋ 'ɛ zinale -o ta, 'bhɛɛ- 'ke -o 'kpen 'pale 'ke 'bhe 'le. 'Bhɛɛ- -o -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wole- -saan -o zru ba -dɔɔ 'le.

Zesu 'yi mu 'ɛ -woo -o 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'yiciɛn zii' 'eke- ma

³² Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpen -bɛŋgole -yaa -za do ma, 'bhɛɛ- -o zru -yaa do, 'bhe' 'pegee- -o 'kpeejan- -yaa do. -O do 'kɔɔ 'laa -yaa 'bhe' 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ kun 'bhii- 'bhe do -kplɛn -a pɛ 'le. 'Dun- -o -yaa -o 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'yiciɛn- 'eke- ma do do. ³³ Zesu a *winbɔwo mu 'ɛ -yaa Mɛɛzan Zesu bweza gale ba 'ɛ 'bhe -jan 'ɛ 'wo zii' -glɔɔya' -gbɛnɛ 'le -o -yi. 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' a 'duma -gbɛnɛ =yaa -o 'kpen ta. ³⁴ -O do 'kɔɔ gbɛ laa -yaa kanaa' -o maza -yaa dɔ pɛ yɛkɛ- 'la ma 'bhe ba. -Amasɔyi, gba 'pegee 'fɛ mu -yaa -o 'kɛ mu 'la 'kɔɔ, 'bhe mu -yaa 'mu gɔn 'bhɛɛ- -o -yaa nu 'mu ma -gɔli' 'ɛ 'le. ³⁵ 'Bhɛɛ- -o -yaa 'bhe -gɔli' 'ɛ kpa Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- 'mu =yaa 'bhe -gɔli' 'ɛ 'yiciɛn- o 'kpen ma do do, 'ke 'bhe -bɛŋgo' -o maza -yaa -gɔli' yɛkɛ- 'la ma, 'bhe 'le. ³⁶ 'Bhe 'yi, -o -yaa -o plɛŋ- mɛɛ do sii Zozɛfu, 'bhe 'yaa- 'ke Levi 'srɛ mu 'ɛ do 'le; 'bhɛɛ- 'bhe 'yaa- da Sipru. Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ -o 'bhe mɛɛ 'ɛ 'tɔkpa- Banabasi, ('bhe 'yi -le dɔɔ: mɛɛ 'la zan zruwla mɛɛ 'kpee). ³⁷ Banabasi 'bhe a gba 'ɛ gɔnle-, 'kee- gele- 'bhe ma -gɔli' 'ɛ 'kpale- Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ 'kɔɔ.

Ananiasii 'pegee -a na Safira kleza

5 -O -yaa mɛɛ do sii Ananiasii, 'bhɛɛ- -o -yaa -a na sii Safira. -O -waa pɛ gba do -gwan. ² 'Dun- 'yee-

'pegee -a na Safira -bɛŋgwa do ma, 'bhɛɛ- -o -waa' gba 'ɛ ma -gɔli' 'ɛ 'lɛdo- magaanna. 'Bhe blaɛn, 'ke 'yee- Ananiasii gele- 'bhe -gɔli' 'ɛ 'lɛ -vindo' 'ɛ 'nale- Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ ni. ³ 'Bhe klele 'te, 'ke Pieri 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «Ananiasii, -mele =kla 'bhɛɛ- 'ya =twa 'ke -Setran' 'e zru 'ɛ pa 'ke 'kpeejan- -yɔɔ' 'te 'le, 'bhɛɛ- 'e 'yaa- gba 'ɛ ma -gɔli' 'ɛ 'lɛdo- -gaanna, 'bhɛɛ- 'e =nwa bhla pɛle Lii 'Wɛŋ 'ɛ ni 'bhe gbɛɛn- -gee' bhe ɛɛ? ⁴ 'Yaa 'yaa- gba 'ɛ gɔnle -li 'waati 'la ba, 'yaa- pɛ -le -yaa 'kele-, 'bhɛɛ- 'ya gɔnlawoa 'yaa- pɛ -le -yaa 'ke -a ma gɔli' 'ɛ 'le 'ezin-. -Mele -kla 'bhɛɛ- 'e 'bhe -za 'yɔɔ- -gɔnɔn 'lɛɛ- =kpa a 'e 'kpee ɛɛ? 'Dun- -a 'yaango- 'bhii- 'yaa bhla pɛle bhaaplɛŋ mu ni, 'dun- 'ya =pia -Waanbhaa' -la ni.»

⁵ Ananiasii 'bhe -jan mu 'ɛ 'male- 'te, 'kee- baale', 'bhɛɛ- 'kee- klele- 'ke 'siele. 'Bhe klele 'te, mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'a gaza 'ɛ =maa, 'ke -gblaan -gbɛnɛ do 'klale 'mu 'kpen 'yi. ⁶ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ke -zwanne mu 'ke mu -wlenle', 'bhɛɛ- 'ke 'mu sɔ 'kpale 'yee- Ananiasii gbaa 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'ke 'mu gele- -a binle.

⁷ 'Bhe blaɛn 'lɛɛ yaga 'kanle-, 'ke -a na Safira 'nule- wlale Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ ta 'bhe 'fɛ 'ɛ =la; 'dun- -za 'la 'bhe =kla -a -nɔɔ ni yaa -yaa 'bhe dɔ. ⁸ -Ayile, 'ke Pieri 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «Safira, wlan 'gbu 'ɛ a ni, 'ka 'kaa- gba 'ɛ -gwan -gɔli' 'lii yɛkɛ- 'lɛɛ- 'bhɛɛ- 'le ɛɛ?» 'Bhe klele 'te, 'ke -ya pɛle- Pieri ni dɔɔ: «-Aani', 'wa -gwan 'bhe -gɔli' 'lii yɛkɛ- 'la bhe 'bhɛɛ- 'le.» ⁹ 'Bhe klele 'te, 'ke Pieri 'a 'pɛle -a ni dɔɔ: «-Mele =kla 'bhɛɛ- 'ka mɛɛ pɛ 'a =kpa a do ma dɔɔ 'ka -o Mɛɛzan Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'yidanle ɛɛ? 'E 'yrɛkpa laale doo, mɛɛ 'la zan mu -ja 'e =nɔɔ 'ɛ binle 'wo -la dulale -o 'fɛ 'ɛ 'lii bhe. -O nu gele 'bhi 'le 'ezin-.» ¹⁰ 'Bhe 'yi 'te, 'kee- baale' 'bhe 'yrɛ do 'kɔɔ 'ɛ =nɔɔ bhe Pieri gaan ma, 'bhɛɛ- 'kee- klele- 'ke siele'. 'Bhe =nɔɔ bhe, 'ke -zwanne mu 'ɛ -o wlale- 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛɛ- 'ke -wa gbaa 'ɛ 'yele; 'bhɛɛ- 'ke -o gele- -a binle -a -nɔɔ -din. ¹¹ Zesu 'yi mu -lɛ- do' 'ɛ 'kpen 'pegee mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'bhe -za mu 'ɛ kleza -maa, -gblaan -gbɛnɛ =klaa 'mu 'kpen 'yi.

Zesu a winbɔwo mu 'ɛ -woo 'sɔle- maza -bebe kle 'zi

¹² Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ -yaa 'sɔle maza -bebe 'pegee 'kpeeleni maza mu kle 'zi -waa' 'si mu 'ɛ 'plɛŋ. Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpen 'klale- -yaa 'eke- ba -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la yrɛ 'la -o -yaa 'bhe sii: «-Bhleŋgbe Salomɔ a 'wlanla» 'ɛ 'bhɛɛ- =la. ¹³ Yaa -yaa dɔ mɛɛ -bhɛɛke' 'kpee 'ke 'bhe kpa -o ba, 'dun- mɛɛ mu 'ɛ 'kpen 'yaa- -o 'tɔ wlan pe 'zi 'ke -o -gasikpa -o -lɛɛ. ¹⁴ Yi 'oo yi, 'gwlaan- -bebe 'pegee le -bebe mu 'la 'yaa- -o 'kpa Mɛɛzan 'yi, 'mu 'yaa- kle 'zi Zesu 'yi mu 'ɛ baan' 'le. ¹⁵ -Asiikɔɔ mɛɛ mu 'ɛ 'yaa- nu 'zi -waa' gade mu 'ɛ 'le -gbleba mu 'ɛ ta, 'bhɛɛ- -o -yaa 'mu kpa -saa mu 'pegee yilape mu 'ɛ ta. 'Kooko- 'ke Pieri 'kan bhla zi, 'ali- 'kee- -yaa sɔ -a gbɛ 'kpale 'bhe gade mu 'ɛ ma, 'bhe' 'pegee 'ke -a lii 'ɛ 'yaa- sɔ 'klale 'mu 'ke ta, 'mu 'yaa sɔ -bheele'. ¹⁶ -Zamaa' 'saa 'yaa- da 'zi 'ezin- Zeruzalemu kpe ma -wa -vin mu 'ɛ ta, 'Bhɛɛ- -o -yaa nu 'zi -waa' gade mu 'pegee lii -yɔɔ mu -yaa mɛɛ 'la zan mu zi 'mu 'kpen 'le Zeruzalemu Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'mu 'kpen 'yaa- -bhee 'zi.

Zuufu -kunlii mu 'ε -woo -yrenkpa' zii' Zesu 'winbɔwo mu 'ε ta

¹⁷ 'Bhεε- 'duŋ-, *'sraka 'lena -kunlii gbilaan 'ε 'pegee -a zi mu 'la 'kpen 'yaa- 'ke *Saduse mεε mu 'le, -o zran-woa- Zesu a 'winbɔwo mu 'ε ba 'mu kleza mu 'ε -zayi'.
¹⁸ 'Bhεla- -yile, 'ke -o 'mu 'kunle, 'bhεε- -o 'mu =bwa -waa' -kaso 'fε -gbenε 'ε =la. ¹⁹ 'Duŋ- -bi 'ε zi, Mεεzan -Waanbhaa' a -mlεkε' 'ε do -ja -kaso 'fε 'ε 'liigole, 'bhεε- 'bhe Zesu a 'winbɔwo mu 'ε 'pwela-. 'Bhεε- 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: ²⁰ «-Ka ge -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε =la, 'bhεε- bole -yρε ma -si dρεε 'ε ba jan -o 'kela 'le, -ka 'bhe 'kpen 'wo mεε mu 'ε ni.» ²¹ 'Bhe 'yi 'ε zrwān 'tutu 'ε zi, -mlεkε' 'ε -jan 'la =woa 'yee- Zesu a 'winbɔwo mu 'ε ni, 'ke -o 'bhe klele-. -Ayile 'ke -o gele- -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε =la, 'bhεε- 'ke -o mεε mu 'ε daanle 'sanle. 'Sra-ka 'lena -kunlii gbilaan 'ε 'pegee -yaa' yewoyɔɔɔn mu 'ε =nwa -waa' 'klankeba yρε 'ε =nɔɔ; 'bhεε- -o Zuufu mu 'ε -waa' 'gwlaan- gbilaan mu 'ε 'pegee -waa' 'kitikan mu 'ε 'kpen 'lekpa- 'eke- ta. 'Bhεε- 'ke -o mεε mu winbɔle Ze- su a 'winbɔwo mu 'ε 'siyρε- nɔɔ- -kaso 'fε 'ε =la. ²² 'Duŋ- 'bhe mu bhɔle -kaso 'fε 'ε =la, 'mu 'laa Zesu a 'winbɔwo mu 'ε 'yele- 'bhe =nɔɔ. 'Bhe klele 'tε, 'ke 'mu nule- 'bhe 'pele- 'woo- 'kitikan mεε -lεdo' 'ε ni. ²³ -O pe dɔɔ: «'O gelawoa, 'o -kaso 'fε 'lii 'ε 'tanle- =ya 'elrele, 'bhεε- -a gooba -srwase' mu 'ε dulale -yaa 'mu dulayρε mu 'ε =nɔɔ -kaso 'fε 'ε 'lii mu 'ε =nɔɔ. 'Duŋ- 'o -kaso 'fε 'ε 'li-igole, 'waa mεε 'kedo- 'kpɔ yele -a =la.» ²⁴ 'Bhe klele 'tε, -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε gooba -srwase' mu 'ε -kunlii 'ε 'pegee 'sraka 'lena mu -kunlii mu 'ε, -o 'bhe -jan 'ε 'male-, 'ke -o zrubatedɔle -o ma Zesu a 'winbɔwo mu 'ε -zayi'; 'bhεε- 'ke -woo 'eke- -lrɔkpale dɔɔ: «'O nu 'bhe -za 'lεε- 'kpalε- 'nale- -a ma εε?» ²⁵ 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'ε ba, 'ke mεε do nule- -a pele -o ni dɔɔ: «-Ka dula- doo! 'Ka mεε 'la zan mu =bwa -kaso 'yi, -woo mεε mu daan 'zi -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε =la.»
²⁶ 'Bhe klele 'tε, 'ke -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε goo- ba -srwase' -kunlii 'ε 'pegee -srwase' 'ε 'ke mu gele- Ze- su a 'winbɔwo mu 'ε 'kunyρε- nɔɔ-. 'Duŋ- waa -o 'kunle- fanjan- ma, -amasrɔyi -o -yaa -gbilaan 'zi -waa' mεε mu 'ε 'lεε 'kaa 'mu 'laa nu -wlenle' -o ma 'bhεε- 'mu kpoti pa -o ma. ²⁷ -O nule 'ke -o -le -waa' Zuufu mu a 'kitikan mεε -lεdo' 'ε ta, 'ke 'sraka 'lena -kunlii gbilaan 'ε 'bhe -o -lrɔkpale 'sanle dɔɔ: ²⁸ «'Waa mazapεle 'ka ni kpataakpa 'elwale dɔɔ 'ka 'laa mεε 'kedo- 'kpɔ daanle 'ezin- 'seke- seke 'yee- Zesu 'tɔ 'ε 'yi εε? 'Bhεε- 'duŋ-, 'ka 'yaan- Zeruzalεmu -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen ngblo 'sielele gban 'kaa- mεε daangbeya 'ε 'le, 'bhεε- 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'yee- Zesu dεza 'ε 'tɔkpa- 'o mɔɔ -la ma.» ²⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Pieri 'pegee Zesu a 'winbɔwo mu -vin mu 'ε -wa pele- -o ni dɔɔ: «'O -Waanbhaa' -la zru maza kle taa- bhaapleŋ mu εε? ³⁰ 'Ka 'yee- Zesu 'la -gbaanna -yrigbεεle 'ε ta, 'bhεε- 'kaa =dia, 'o -gbɔɔ mu a -Waanbhaa' 'ε 'yela- -bwela gale ba. ³¹ 'Bhεε- -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ε ma, -e Zesu 'lεdwa- -a ma 'egbenεle. 'Bhεε- -ya -lawlenna laan- ima, 'ke -ya klele- 'ke pε 'kpen 'wiŋ- mi -gbenε 'le, 'bhe 'pegee Mεε -Bhee Mi 'le, 'kooko- Izraeli mu 'ε ploowaa -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bhεε- -woo 'gbu na -Waanbhaa' ni;

'bhεε- 'bhe -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε -sroma yan. ³² 'Bhe -za mu 'ε =kla 'o mɔɔ 'gbu -la 'yρε ma, 'bhεε- 'o mɔɔ 'gbu 'pegee -Waanbhaa' Lii 'Werŋ 'ε 'o mɔɔ -le 'bhe -za mu 'ε 'srε 'le; -Waanbhaa' 'bhe Lii 'Werŋ 'ε =naa mεε 'la zan mu -yaa' jan mu 'ε 'klɔsikun 'mu -la ni.»

³³ 'Woo- Zuufu mu a 'kitikan mεε -lεdo' 'ε -o 'bhe -jan 'ε 'male, -o zruplii- gbε -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ, 'ke -wa pele- dɔɔ -o Zesu a *winbɔwo mu 'ε dele-. ³⁴ 'Duŋ- *Farizi mi* do -yaa -o ba, -o -yaa 'bhe sii Gamalieli. 'Bhe 'yaa- 'ke 'Toŋ daan mi -gbenε do -la -le, 'bhεε- mɔkpεn' 'yaa- -gasikpa 'bhe 'lεε. 'Yee- Gamalieli 'e 'wlenle- 'tε -o plεŋ- 'ke -ya pele- dɔɔ -o Zesu a 'winbɔwo mu 'ε 'pwε 'pεεlii- 'waati sa 'pe. ³⁵ -O yanle -o 'pwεelele, 'ke 'yee- Gamalieli 'a 'pele -waa' Zuufu mu a 'kitikan mεε -lεdo' 'ε ni dɔɔ: «'Ŋ nεεnε- Izraeli mu, 'ka -o zan -za 'la klele 'woo- mεε mu 'lεε- ni, -ka 'ka 'yρεkpa 'ka 'gbu ba 'elrele. ³⁶ 'Bhe =nɔɔ 'laa -mɔle' -li, 'bhεε- mεε do -pwela -a -yi, -o -yaa 'bhe sii Tedasi, 'bhεε- 'bhe 'yaa- 'bhe 'gbu kle 'zi 'ke mεε gbilaan do -la -le. Mεε -kεmε yizie yεkε- dɔle -yaa zi. 'Duŋ-, 'bhe =nɔɔ 'laa -mɔle' 'ke -wa dele-. 'Bhεε- mεε 'la zan mu 'kpen 'yaa- zi, 'mu 'kpen 'kaan- 'eke- ma; 'bhεε- 'bhe -za 'ε =kla 'ke bhaama -za 'le. ³⁷ Tedasi blaana, -o -yaa -kɔɔ' 'nɔɔ zii' 'waati 'la ba, 'ke mεε -bhεεke' do 'pwεle -a -yi: -o -yaa 'bhe sii Zudasi, 'bhe -yaa da Galile 'trε ta. 'Bhe mεε -bebe =klaa 'bhe zi yakla- ma; 'bhe 'duŋ- -gaa 'ezin-. -A gale blaana, -a zi mu 'ε 'kpen 'kaan- 'eke- ma. ³⁸ 'Mi pe 'ka ni -zɔn dɔɔ -ka 'woo- mεε mu 'la bhe -o 'to 'srɔ, 'bhεε- -ka 'ploowaa -o ma. -Amasrɔyi 'ke -waa' mεε daang- beya 'ε 'pegee -o kleza mu 'ε da bhaapleŋ mu ba, waa nu -mɔle' 'mu zi. ³⁹ 'Duŋ- 'ke 'mu da 'zi -Waanbhaa' -la ba, 'ka 'laa nu 'sɔle- 'mu 'siele. -Ka 'ka 'yρεkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'ka 'laa klele gwledan mu 'le -Waanbhaa' ba!»
⁴⁰ 'Woo Zuufu mu a 'kitikan mu mεε -lεdo' 'ε, -o -dwa Gamalieli 'wojan- 'ε =la. 'Bhe blaana, 'ke -o Zesu a 'win- bɔwo mu 'ε 'siile 'fε 'ε =la. 'Bhεε- -woo zita =zwan, 'ke -woo -lεmazɔnle- dɔɔ waa male 'ezin- 'sekeseke dɔɔ -woo Zesu 'tɔ 'ε 'kan zii' mεε mu ni; 'bhεε- -o -ploola -o ma 'tε. ⁴¹ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'woo- Zesu a 'winbɔwo mu 'ε -o go bhla 'ε zi 'woo- Zuufu mu a 'kitikan mu 'ε -din, -o 'kpen zrukpaale -yaa. -Amasrɔyi 'bhe -gaale' -yaa -o ba 'ke mεε mu -o -zwanwo' Zesu 'tɔ 'ε -zayi'. ⁴² 'Bhεε- yi 'oo yi, -o -yaa mεε mu daan -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbenε 'ε =la, 'bhe 'pegee yi 'fε mu 'ε =la. -O -yaa pe 'zi mεε mu 'ε ni dɔɔ Zesu -le 'ke Mεε -Bhee Mi Krisi 'ε 'le.

Zesu 'winbɔwo mu 'ε -woo mεε 'srwaple- makun' zii' -o ba

6 'Bhe 'waati 'ε ba, Zesu a -*klanlane* mu 'ε baan' 'yaa- 'kla zii' -o ba. 'Bhεla- -yile, Zuufu mu 'la 'yaa- Greki wli pe, 'bhεε- 'ke waa 'mu yale Izraeli 'kleen 'ε 'yi, 'mu 'yaa- 'mu 'la ma janwo 'zi Zuufu mu 'la 'yaa- Ebre wli pe 'mu ni. -O -yaa -o -la ma janwo 'zi -amasrɔyi pele -yicien' bhla 'ε ba yi 'oo yi, -wa =ya 'bhii- -o -yaa pele yεkε- 'la na Zuufu Ebre glaanle mu 'ε ni, waa -yaa 'bhe yεkε- na -waa' pε glaanle mu 'ε ni. ² 'Bhεla- 'yi 'tε, 'ke Zesu a 'winbɔwo mu vu ta plε 'ε, -o Zesu a -klanlane -vin mu 'ε 'kpen 'siile, 'bhεε- 'ke -wa pele- 'mu ni dɔɔ: «'Ke -kɔɔ' 'ploola- -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wole- ma, 'bhεε-

'ke -kɔɔ' =bwa pele -yicienle -janwole ma, 'bhe 'laa lele. ³ -Ayile, -ka mɛɛ 'srwapɛ- makun' 'ka ba, 'ke 'mu 'taa-wogbɛya 'ɛ lele, 'bheɛ- 'ke 'mu 'pale- -o 'ke Lii 'Wenj 'ɛ 'le, 'bhe 'pegee 'ke 'mu -zadɔ' kplankplan. 'Ke 'bhe =kla, 'o nu 'a pele 'bhe mɛɛ 'srwapɛ- 'ɛ -o ni dɔɔ -waa' pɛ ye kle 'ke pɛle -yicienlele. ⁴ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -kɔɔ' mɔɔ nu 'sɔɔɛ-kɔɔ' 'yɛgbaanle 'seriwole 'pegee -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wole- ba.» ⁵ 'Bhe -jan 'ɛ =swa -zamaa' 'ɛ 'kpen ni. -Ayile, 'ke -o mɛɛ 'srwapɛ- makunle -o ba: Etieni, 'bhe a pɛ 'kpaleya 'ɛ -Waanbhaa' 'yi 'bhe 'yaa- 'egbenɛle, 'bheɛ- 'bhe 'pale- -yaa 'ke Lii 'Wenj 'ɛ 'le; 'bheɛ- Filipu 'pegee Prokɔri, 'bheɛ- Nikanɔri 'pegee Timɔ, 'bheɛ- Parimenasi 'pegee Nikola 'la 'yaa- da Antɔsi -wa 'ɛ ta, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'yaa- Zuufu mu a 'seri 'ɛ 'yi 'elwale -sɔ bhe. ⁶ -O yanle -o makunlele, 'ke -woo zɔɔnle- Zesu a 'winbɔwo mu 'ɛ ni. 'Bhe mu 'mu gbɛ -kpaa -o ta, 'bheɛ- 'mu 'ɛ 'seriwoa -o ma. ⁷ 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' a -jan 'ɛ -yaa zen 'zi yɛkpen- =nɔɔ blaale-. 'Bheɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ baan' 'yaa- 'kla zii' -o ba 'ebebele Zeruzalem, 'bheɛ- 'sraka 'lena mu 'ɛ -bebe 'yaa- 'mu 'kpa zii' Zesu 'yi.

Etieni 'kunyɛ- mɛɛ mu 'ɛ 'kɔɔ

⁸ -Waanbhaa' a 'duma -gbenɛ 'ɛ zinale -yaa Etieni ta, 'bheɛ- -a pale -yaa 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ 'le. -Ayile, -e -yaa 'kpeeleni maza 'pegee 'sɔɔle- maza -gbenɛ -gbenɛ mu kle 'zi mɛɛ mu 'ɛ 'plɛɔ. ⁹ 'Bhe ya 'ɛ 'yi 'tɛ, 'ke *Zuufu mu daanfɛ' 'ɛ =la mɛɛ -lɛdo' 'ɛ zaabɔle 'sanle Etieni 'lɛ ma. -O -yaa 'bhe Zuufu mu 'ɛ sii: «Lu mu 'la -gwa luya 'yi». -O 'ke mu -yaa da Sireni 'pegee Alezandri -wa mu 'ɛ ta. 'Bheɛ- -o 'ke mu -yaa da 'ezin- Silisi 'pegee Azi 'kleen mu 'ɛ 'yi. ¹⁰ 'Dun- waa -yaa 'sɔɔle -o -banɔgole Etieni 'wojan- 'ɛ 'yi, -amasɔyi Lii 'Wenj 'ɛ 'yaa- 'serj 'na zii' -a ni 'kee- -zadɔ' ma -janwo' -o ni 'elrele. ¹¹ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke -o -gɔɔli' 'wlale mɛɛ 'ke mu gbɛ =la, 'kooko- 'mu sɔ Etieni 'tɔ 'yɔɔ- pele-; 'bhɛla- -yile, 'ke 'mu bhla 'kpale -a ma dɔɔ: «'Wa =ya 'ke -yoo -jan 'yɔɔ- mu wo 'zi *Moizi 'pegee -Waanbhaa' ma.» ¹² 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ke -o -zamaa' 'ɛ 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ, 'bheɛ- 'Toɔ daan mu 'ɛ 'wlenle- Etieni ma. 'Bhe mu Etieni =kwan fangan- ma, 'ke -o gele- 'kele- Zuufu mu a 'kitikan mu mɛɛ -lɛdo' 'ɛ ba. ¹³ -O =nwa 'ezin- mɛɛ 'ke mu 'le 'ke mu bhla 'kpale -a ma dɔɔ: «'Yi 'oo yi, mɛɛ 'lɛɛ- -a bole -o -jan 'yɔɔ- mu 'tɛ -la wole ma -kɔɔa' -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbenɛ 'lɛɛ- 'pegee Moizi a 'toɔ 'ɛ ma! ¹⁴ 'Wa =maa -a -lii kpataakpa dɔɔ 'yee- Zesu 'la 'yaa- da Nazareti 'bhe nu -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbenɛ 'lɛɛ- 'wilɛ-, 'bheɛ- Moizi -kɔɔ' 'si ta za mu 'la =naa -kɔɔ' ni 'yee- Zesu 'ɛ nu 'mu 'kpen tabɔɔɛ.» ¹⁵ -Waa' 'kitikan mɛɛ -lɛdo' mu 'ɛ 'kpen -o -yɛkpa Etieni ta siinj. 'Bheɛ- -a wɛyi' 'ɛ =kla -o -yɛ 'yi 'bhii- -mleke' do wɛyi' gbɛɛn-.

Etieni a -jan 'yigɔɔnyɛ

7 'Bhe klele 'tɛ, 'ke 'sraka 'lena -kunlii gbalaan 'ɛ 'bhe Etieni 'lɔɔkpale dɔɔ: «Mɛɛ mu 'ɛ -woo -jan mu 'la 'kpen 'wo zii' bhe, wlan -le 'mu -le ɛɛ?» ² 'Bheɛ- Etieni 'a 'lekwan- -a ni dɔɔ: «'Nj nɛɛɛ- mu 'pegee 'ɔ dɛ mu, -ka 'ka 'trɔnkpa 'ɔ ni 'elrele doo. -Kɔɔ' -gbɔɔ *Abraamu ge

-lɛɛ 'ɛ 'le Aran, -Waanbhaa' 'la 'tɔɔbhɔle -o 'bhe 'pwɛla- -a ba, 'ke -yoo 'bhe 'waati 'ɛ ba Mezopotami 'kleen 'ɛ 'yi. ³ 'Bheɛ- -ya =pia Abraamu ni dɔɔ: «Go 'ɛ =ya 'kleen 'yi 'bhe 'pegee go 'yaa- 'fa =la mu 'ɛ -din, 'bheɛ- ge yala- 'ɔ nu 'kleen 'la zɔɔnle 'ɛ ni 'bhe 'yi.» ⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Abraamu gole- Kalide mu a 'kleen 'ɛ 'yi, 'bheɛ- 'kee-gele- yaale Aran. 'Bhe blaɔn, 'ke Abraamu dɛ gale-. -Ayile 'ke -Waanbhaa' 'a 'pele -a ni dɔɔ -e go Aran. 'Bheɛ- -kɔɔ' -o 'kleen 'la 'yi -zɔɔn -gɛ, -e =nwa yaale 'bhe 'yi 'tɛ. ⁵ 'Dun- -Waanbhaa' laa yɛ 'kedo- 'kpɔ 'nale- -a ni -a 'cien 'le 'bhe 'kleen 'lɛɛ- 'yi, 'ali- 'ke 'bhe kle 'trɛ 'fientɔn- nɛ 'le 'bhii- mɛɛ gaan -gluu gbɛɛn-. 'Dun- -ya -liiwli' =naa -a ni dɔɔ -e nu 'bhe 'kleen 'ɛ 'nale- -a ni -a 'cien 'le, 'bheɛ- -e nu 'bhe klele 'ezin- -a 'srɛ mu a pɛ 'le 'yee- blaɔn. 'Bheɛ- 'dun-, 'bhe 'waati 'ɛ ba 'ke Abraamu 'nɛ 'laa klele -li. ⁶ -Waanbhaa' -janwoa -a ni gɔɔɛ- 'lɛɛ- 'bheɛ- gbɛɛn- dɔɔ: «'E 'srɛ mu nu gele yaale 'kleen 'bhɛke do 'yi, 'bheɛ- 'bhe 'yi mu 'ɛ nu -o klele 'mu a lu mu 'le 'bhe =nɔɔ ye; 'bheɛ- 'mu nu -yɛnkpale -o ta lɛɛ -kɛmɛ yizie ta. ⁷ 'Dun- -o nu klele lu mu 'le 'kleen 'la 'yi, 'mi nu -kpan 'kpaale- 'bhe 'kleen 'ɛ 'yi mɛɛ mu 'ɛ 'lii. 'Bhe blaɔn, -o nu gole 'bhe 'kleen 'ɛ 'yi, 'bheɛ- -o nu nule 'mi -Waanbhaa' gbale 'kleen 'lɛɛ- 'bhe 'yi -gɛ.» ⁸ 'Bhe kleɔ- bɛya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' *-bhoolaya do -dwa 'yee- 'gbu 'pegee *Abraamu* 'plɛɔ. 'Bhe -bhoolaya 'ɛ 'tɔɔmasie -le 'ke 'gwlaan- mu wlalele 'kleen 'yi 'le. 'Bhɛla- -yile Abraamu 'a gbe Izaki =wlaa 'kleen 'yi 'bhe 'yale- blaɔn -gbɛɛyi' do; 'bhe kleɔgbɛya do 'ɛ 'yi, Izaki 'bhe gbe Zakɔbu =wlaa 'kleen 'yi, 'bheɛ- Zakɔbu -kɔɔ' -gbɔɔ vu ta plɛ 'ɛ =wlaa 'kleen 'yi.»

⁹ «-O -yaa 'bhe 'yi bhe 'tɛ, 'ke 'yee- Zakɔbu gbe mu 'ɛ zranwole -o nɛɛɛ- Zozɛfu ba, 'bheɛ- 'ke -wa gɔɔnle- Ezipu 'taa ta ge mu 'ke mu 'kɔɔ. 'Bheɛ- -e -ja klele lu 'le Ezipu 'kleen 'ɛ 'yi. ¹⁰ 'Dun- -Waanbhaa' -yaa 'yee- Zozɛfu zi 'bhe 'kleen 'ɛ 'yi. -Ya -gwa 'bhe -yɛɛn mu 'ɛ 'kpen 'yi, 'kee- -zadɔɔɛya nale- -a ni, 'bheɛ- -ya =kla 'bheɛ- 'yee- Zozɛfu =swa 'bhe Ezipu 'kleen 'ɛ 'yi -bhɛɔgbɛ Faraɔn 'ɛ ni. 'Bheɛ- 'bhe 'a =kla Ezipu 'kleen 'ɛ 'kpen ta -janmatii 'le, 'bhe 'pegee 'bhe a -bhɛɔgbɛ 'fa =la mu 'ɛ 'kpen ta -kunlii 'le 'ezin-. ¹¹ 'Bhe 'waati 'ɛ ba, 'ke -gu do dɔɔle- Ezipu 'kleen 'ɛ 'kpen 'pegee *Kanaa* 'kleen 'ɛ 'kpen 'yi. 'Bhe -gu 'ɛ 'bhe 'trɛbhɔ -gbɛɛɛ 'yɔɔ- do =kpaa -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'ɛ ta, 'bheɛ- pele 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa -o 'kɔɔ-. ¹² -O -yaa 'bhe 'yi bhe oo, 'ke Zakɔbu 'a 'male- dɔɔ -o sɔ pele -srɔɔwole Ezipu 'kleen 'ɛ 'yi. 'Bhe klele 'tɛ, 'kee- -kɔɔ' -gbɔɔ mu 'ɛ 'winbɔwo gbɛ -lwa wole- 'bhe =nɔɔ pele -lɔ zayi'. 'Bhe mu -ja pele -lɔɔɛ', 'bheɛ- 'mu =nwa 'bhe 'le. ¹³ 'Bhe mu ge gbɛ plɛ mi 'ɛ yi Ezipu, 'ke Zozɛfu 'a 'gbu tapwɛle -a nɛɛɛ- mu 'ɛ ni, -amasɔyi 'mu 'laa -a madɔɔɛ. 'Bheɛ- 'ke *Faraɔn* Zozɛfu 'si mu 'ɛ dɔɔle- 'tɛ. ¹⁴ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Zozɛfu mɛɛ mu winbɔle 'kaa 'mu ge -a dɛ 'pegee 'bhe a 'fa =la mu 'ɛ 'kpen 'sii-. -O -yaa mɛɛ mia yaga bhe vu ta 'soo (75). ¹⁵ 'Bhe kleɔgbɛya 'ɛ 'yi, 'ke Zakɔbu gele- yaale Ezipu 'kleen 'ɛ 'yi, 'bheɛ- 'ke 'yee- 'pegee -kɔɔ' -gbɔɔ mu 'ɛ -waa' 'trɛ ta yanle- 'bhe =nɔɔ ye. ¹⁶ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -o nule- -o 'kpen gbɛ mu 'ɛ 'le Sikɛmu, 'bheɛ- bu -gluu 'la Abraamu 'bhe =lwa -gɔɔli' ma

Amɔri gbe mu 'e 'kɔɔ Sikemu, -o =nwa -o binle 'bhe bu -gluu 'e 'yi.»

¹⁷ «Dun- -Waanbhaa' a 'liiwli- =naa *Abraamu ni pe 'la 'naza- ta 'elwale -ɔɔ -a 'srɛ mu 'e go zayi' luya 'yi Ezipu, 'bhe -jan 'e 'lɛɔ 'waati 'e 'bhɔlela =saan -wa -din; 'ke -kɔɔa' 'si mu 'e -o baan' 'klale -o ba 'ke -o klele- 'ebebele Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi. ¹⁸ 'Bhɛɛ- -bhleŋgbe drɛɛ 'la 'bhe 'laa Zozefu dɔle, 'bhe 'yalaa- Ezipu 'klɛɛn 'e ta 'tɛ. ¹⁹ 'Bhe -bhleŋgbe drɛɛ 'e 'bhe -kɔɔa' 'si mu 'e 'yinia-, 'bheɛ- -e -yrenkpa- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'e ta 'ebebele. 'Bheɛ- -ya =pia -o ni dɔɔ -woo -nɛ 'yientɛnnɛ mu 'e blin yue 'e ba kpan- ma 'bheɛ- 'mu ga, 'kooko- -o klu laa bo. ²⁰ 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke -o Moizi 'yale 'tɛ: 'bhe 'yaa- lele, 'bheɛ- 'bhe -za -yaa ɔɔ -Waanbhaa' ni. -A dɛ 'pegee -a nɛɛ 'a -gaanna -waa' 'fɛ 'e =la mlɛ yaga -la 'ke -wa -lɛɔɔ'. ²¹ 'Bheɛ- -wa ye le 'bhii- waa -yaa ɔɔ -a gaanle- -li 'waati 'la ba, 'ke -o 'ploole -a ma 'pɛɛlii- yrɛ do kɔɔ-. 'Dun- 'ke Farɔɔn 'lu 'e 'bhe 'a 'sile, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'a 'trole, 'ke 'bhe 'a 'klele- 'bhii- 'bhe 'gbu 'nɛ -kɔɔɔɔ 'le. ²² 'Bhe 'klɛgbɛya 'e 'yi, -o Moizi -daanna Ezipu mu a -zayaangoleya 'e 'kɔɔn 'le. 'Bheɛ- -e =kla mɛɛ -gɔɔɔ do 'le, -a kleza 'pegee -a -liiwli' mu 'e ma. ²³ Moizi lɛɛ -yaa lɛɛ mia plɛ 'waati 'la ba, 'ke -ya 'kpale dɔɔ -e gele- 'pwɛle- -a nɛɛnɛ- Izraɛli mu 'e ta. ²⁴ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'kee- Ezipu mɛɛ do ye le- 'ke 'bhe -o -yrenkpa' zii' -a nɛɛnɛ- mu 'e do ta; -ayile 'kee- gele- 'bhe tagwledanle 'bheɛ- 'kee- Ezipu mi 'e dɛle-. ²⁵ Moizi 'kpee ma -bi -a nɛɛnɛ- Izraɛli mu 'e 'yaa- nu -a -yimale 'bhii- -Waanbhaa' -yaa zan -o gole -yren 'yi 'yee- Moizi -la 'srɔyi, 'ke -yoo go Ezipu 'klɛɛn 'e yi. 'Dun- 'mu laa -a 'yimale 'bhe gbɛɛn-. ²⁶ 'Bhe ta tooklin- yi 'le, 'ke Moizi 'bhɔle Izraɛli mɛɛ plɛ ta 'ke 'mu -o gwledan 'zi, 'bheɛ- -e -yaa zi 'bhii- -e 'mu 'yikwan= 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: 'N 'yienii mu, 'ka -o nɛɛnɛ- ma do mu 'le, -mɛle =kla 'bheɛ- 'ka -o gwledan 'zi ɛɛ? ²⁷ 'Bhe klele 'tɛ, mɛɛ 'la zan -yaa 'bhe -vindo' mi 'e zɔɔn 'zi, 'bhe Moizi -yrɔɔnna, 'ke 'bhe 'a pele- Moizi ni dɔɔ: «-Dele 'e =kla 'o ta -kunlii 'pegee 'o 'plerj- janwo mi 'le ɛɛ? ²⁸ 'Yoo- -a zi 'bhii- 'e 'mi dɛ 'bhii- 'e Ezipu mi 'e =dia 'eyaannɔɔ gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe ɛɛ? ²⁹ Moizi 'bhe -jan 'e 'male- 'tɛ, 'kee- blasanle, 'bheɛ- 'kee- gele- bole Madian a 'klɛɛn 'e 'yi. -E =bwa 'bhe 'klɛɛn 'e 'yi, 'bheɛ- -e -nɛ 'gwlaan- plɛ -srɔɔwoa 'bhe =nɔɔ.»

³⁰ «Lɛɛ mia plɛ 'kanle- blaana-, Moizi -yaa -kpe 'la -yoo Sinai vlɛ gɔɔɔn 'e -din 'bhe 'wiij- 'waati 'la ba, 'ke -mlɛkɛ' do 'pwɛle -a ba -yri lunɛ- do 'yi: 'tɛbhile 'yaa- 'bhe -yri lunɛ- 'e 'yi, 'bheɛ- -mlɛkɛ' 'e 'yaa- 'bhe 'tɛbhile 'e 'yi. ³¹ Moizi 'bhe 'yele-, 'ke -a 'kpeelenile -a ma. -Ya mabɛɛn- le -saan 'bhe -din 'waati 'la ba, 'kooko- -ya -glin kplank- plan, 'kee- Mɛɛzan -weli' 'e male- dɔɔ: ³² «'Mi -le 'e -gbɔɔ mu a -Waanbhaa' 'le, 'mi -le 'ke Abraamu 'pegee Izaki 'bheɛ- Zakɔbu mu a -Waanbhaa' 'le.» 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Moizi bɛɛnle 'sanle -gblaan 'e 'kɔɔ; 'bheɛ- yaa dɔle -a 'kpee 'ke -ya -yrenkpa' 'yee- -yri lunɛ- 'e ta. ³³ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Mɛɛzan -Waanbhaa' 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'E gaan ma -sawla mu 'e go, -amasɔyi 'e dulale -o 'trɛ 'la ta bhe, -Waanbhaa' 'a 'trɛ 'werj -le 'kele-.» ³⁴ 'Bheɛ- -Waanbhaa' 'a =pia -a ni 'ezin- dɔɔ: «'Mi 'an mɛɛ mu 'e ta -yren 'e =ya, 'bhe 'pegee 'ŋ -waa' wisiwli mu 'e =maa Ezipu 'klɛɛn 'e

'yi. -Ayile 'mi -zinaa' 'trɛ ma -gɛ -o go zayi' luya 'yi. Nu -zɔɔn, 'bheɛ- 'mi 'e 'winbɔ- Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi.»

³⁵ «Izraɛli mu 'e -woo -bangwa 'yee- Moizi 'la 'yi, 'bheɛ- -wa =pia -a ni dɔɔ: «-Dele 'e =kla 'o ta -kunlii 'pegee 'o 'plerj- -janwo' mi 'le ɛɛ,» -Waanbhaa' 'yee- Moizi do 'kpɔ 'e 'yela- winbwa- -o ta 'bhii- -o -kunlii 'pegee -o -bheɛ mi 'le 'ke -yoo go luya 'yi Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi, -mlɛkɛ' 'la 'pwɛla- -a ba -yri lunɛ- 'e yi, 'bhe a fangan- 'e 'le. ³⁶ 'Yee- Moizi do 'kpɔ 'e 'yele- -o -gwa luya 'yi Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi, 'kee- 'sɔle- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu kle Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi, 'ke -yoo kan weyi- 'tɛn 'e ba, 'bhe 'pegee -kpe 'e ta lɛɛ mia plɛ ta. ³⁷ 'Bheɛ- 'yee- Moizi do 'kpɔ 'e 'yele- 'a =pia -o ni 'ezin- dɔɔ: «-Waanbhaa' 'mi winbwa- 'ka 'ta gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bhii- -a -lela' janwo mi do, -e nu -a -lela' -janwo' mi do winbɔle 'ka ta 'bheɛ- gbɛɛn-; 'bhe nu klele 'ka 'gbu 'srɛ mu 'e do -la -le.» ³⁸ 'Yee- Moizi -le -yaa Izraɛli mu 'e lɛɛ mi 'le -o 'klale- -yaa 'eke- ba -kpe 'e ta 'waati 'la ba Sinai vlɛ gɔɔɔn 'e 'wi- ij- . -Mlɛkɛ' 'la -daa -Waanbhaa' ba, 'bhe -jan =kpa 'yee- Moizi 'lii, 'bheɛ- -e 'mu 'lɛnaa= -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'e ni. 'Bhe 'yi, -e -jan mu 'la 'srɔɔwoa= -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'mu ɔɔ -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'nale -kɔɔ' ni.»

³⁹ «'Dun- -kɔɔ- -gbɔɔ mu laa dɔle -a wojan mu 'e =la, 'bheɛ- -woo -bangwa -a -yi, 'bheɛ- -woo zru -niinaa' Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi pɛ mu 'e ta. ⁴⁰ 'Bheɛ- 'ke -wa pele- Moizi 'naagwlen -Aarɔɔn ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'ke mu kle 'o ni 'ke 'o 'mu 'ye 'o 'yrɛ mu 'le, 'bheɛ- 'ke 'o 'pegee 'mu 'taawo- 'eke- zi; -amasɔyi Moizi 'la 'bhe 'o 'pwɛla- Ezipu 'klɛɛn 'e 'yi, 'o 'yrɛ 'laa 'bhe ma, 'bheɛ- -e =kla pɛ 'la 'le 'waa 'bhe dɔ.» ⁴¹ 'Bhe 'yi 'tɛ, Moizi 'laa -yaa -o -din yi mu 'la 'le, 'ke -wa wlale -Aarɔɔn zi, 'bheɛ- 'ke 'bhe drinɛ- -yrinɛ' do klele- -o ni, 'ke 'bhe klele- -waa yo 'le, 'bheɛ- 'ke -o 'sraka do gole- 'bhe ni. 'Bhe ya 'e 'yi, -o pɛ 'la =kla -o 'gbu 'kɔɔ, 'bhe -le =kla -o zrukpa' pɛ 'le, 'bheɛ- -o -zablaala 'bhe ni. ⁴² 'Dun- 'bhe 'la gbɛ -yɔɔ' 'e 'kɔɔ -Waanbhaa' ma, 'ke 'bhe 'bhe -zanta' dɔle -o ni, 'ke 'bhe -o 'tole 'ke -o laanima mlɛ 'pegee -yretɛbhe, 'bheɛ- mlɛklen- mu kle -o gba yo mu 'le, 'bhii- -a yɔɔnde le -o -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'e -waa' 'sɛwɛ 'e 'yi gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ:

'Ka mu Izraɛli 'si mu,
'ka wi 'sraka mu 'pegee 'sraka 'bheɛke mu 'la -gwa lɛɛ
mia plɛ 'e ta -kpe 'e ta,
'ka 'mu -gwa 'mi -la ni ɛɛ?

⁴³ 'Yooye-, 'ka 'laa 'bhe 'sraka mu 'e gole 'mi ni -titi,
'dun- 'kaa- yo 'la 'ɔɔ -o Molɔki,
'ka 'bheɛ- gba 'kpaanɛ 'e 'kwe =sia; 'bheɛ- 'ka mlɛklen-
nɛ 'la gba 'kaa yo 'le, 'bheɛ- 'ke 'ka 'bhe 'tɔkpa- Refan,
'ka 'bhe -la -yrinɛ' 'yaanna-
'Bhe ya 'e 'yi bhe, 'ka 'gbu yo mu 'la =kla 'ka 'gbu 'kɔɔ,
'ka 'mu -la =gbaa. 'Bhela- -yile, 'ŋ nu gele 'ka 'le 'fɔBa-
bilɔni-zanta' 'egbɔɔnle.»

⁴⁴ Etieni pe 'ezin- dɔɔ: «-Kɔɔ- -gbɔɔ mu -yaa -kpe 'e ta 'waati 'la ba, sɔkpa' do -le -yaa -o 'kɔɔ; 'bhe sɔkpa' 'e 'yaa- zɔɔn 'bhii- -Waanbhaa' -o zi. Moizi 'bhe sɔkpa' 'e -dwa sɔkpa' -gɔɔɔn 'la -Waanbhaa' 'bhe -zɔɔnna -a ni, 'bheɛ- zi. ⁴⁵ Moizi blaana-, -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'yee- sɔkpa' 'e =naa -o -nɛ mu ni. Zozue -dwa -o -lɛɛ, 'bheɛ- -o -ja 'yee-

sɔkpaɐ 'ε 'le -waa' 'klɛn drɛɛ 'ε 'yi. -Waanbhaa' 'bhɛ 'klɛn 'yi mu 'ε -gbian -o -lɛɛ 'mu a 'klɛn 'ε 'yi, 'bhɛɛ -ε 'mu a 'klɛn 'ε =naa Izraɛli mu 'ε ni 'bhɛ 'yi. 'Yee- sɔkpaɐ' 'ε =bwa -o 'kɔk 'fɔkɛ 'bhɛ nu 'tɛnlɛ- -bhɛngbɛ Davidi a pɛ 'waati 'ε ma. ⁴⁶ -Waanbhaa' zrubhwa- *Davidi ma, 'fɔ -ε -sromabwa -Waanbhaa' ni dɔɔ 'bhɛ 'a 'to 'ke 'yee- Davidi 'gbu -a -gbɔɔ Zakɔbu a -Waanbhaa Gba 'fɛ -Gbɛnɛ do dɔ. ⁴⁷ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, Davidi 'gbu 'laa 'bhɛ 'fɛ 'ε dɔlɛ, 'fɔ -a gbe -bhɛngbɛ Salomɔ -le 'bhɛ -dwa 'yee- Davidi blaɛn boolazi. ⁴⁸ 'Duŋ- -kɔɔa' 'yaango- 'bhii- laan- ima -Waanbhaa' 'ε yaa yi bhaaplɛŋ mu 'fɛ 'la -dwa 'mu 'gbu 'kɔk 'bhɛ =la. 'O 'bhɛ 'yaango- 'kɛla ma, 'bhɛ -le 'yee- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'ε -jan 'la =woa 'bhɛɛ- ma dɔɔ:

⁴⁹ Mɛɛzan -Waanbhaa' pɛ dɔɔ: «Lafɛ' -le 'ke 'an -bh- lɛngbɛ 'yaakpɛ- 'ε 'le,

'bhɛɛ- 'trɛ -le 'ke 'ŋ gaan dulapɛ 'le.

'Bhɛ ya 'ε 'yi, 'ka sɔ 'fɛ -gɔɔn 'ε -dɛla dɔlɛ- 'ŋ ni ɛɛ?

'Bhɛɛ- 'ŋ nu 'sɔlɛ- 'ŋ 'yitrɛle yrɛ 'ε -dɛla nɔɔ- ɛɛ?

⁵⁰ 'Mi -le 'laa 'bhɛ pɛ mu 'ε 'kɛn klɛlɛ 'mi 'gbu a -gɔɔya' 'ε 'le ɛɛ?»

⁵¹ 'Bhɛɛ- Etieni pɛ 'ezin- dɔɔ: «E! Mɛɛ -kala' mu! 'Ka 'ka 'trɔn 'pegeɛ 'ka zru mu 'ε 'liitaan- -yaa' 'siwli- mu 'ε 'lɛɛ. 'Ka 'laa dɔlɛ -a -la 'ke 'ka Lii 'Wɛŋ 'ε zru maza klɛ 'waati 'ε 'kɛn ba 'bhii- 'ka -gɔɔɔ mu -yaa klɛ gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.

⁵² 'Ka -gɔɔɔ mu laa -yrɛnkpaɛ -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'ε -dɛ 'gbu -la ta ɛɛ? Mɛɛ 'la zan mu Zesu Krisi 'la do -kplɛn -lɛdɔɔlɛ -o -Waanbhaa' -yrɛ 'yi 'bhɛ 'nuza- 'ε -lɛɛ- janwoa, 'ka -gɔɔɔ mu 'bhɛ zan mu 'ε 'gbu =dia. 'Bhɛɛ- -zɔn, 'ka -dawli' =kpaɐ 'yee- mɛɛ -lɛdɔɔlɛ 'ε 'yɛla- gbɛ ta, 'bhɛɛ- 'kaa =dia. ⁵³ 'Ka mu 'la 'ka -Waanbhaa' a 'toŋ 'ε 'srɔɔwoa- -mlɛkɛ' mu -weli' 'ε ta, 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'bhɛ 'toŋ 'ε -klɔsikuɛnɛ -titi!»

Etieni dɛyrɛ Zuufu mu 'ε 'kɔɔ kpoti 'le

⁵⁴ Zuufu mu a 'kitikan mɛɛ -lɛdo' 'ε -o 'bhɛ -jan mu 'ε 'male-, 'mu 'la gbɛ -ɔɔɔ 'kɔɔ -o ma, 'ke yran -gbɛnɛ do wlalɛ- -o zru 'yi, 'bhɛɛ- 'ke - woo -lɛflɛ' 'sɔnkpaɛ yran 'ε 'kɔɔ Etieni 'kaama-. ⁵⁵ 'Duŋ- Etieni 'paɛla 'yaa- 'ke Lii 'Wɛŋ 'ε 'le, 'bhɛ 'ε 'yrɛkpale laanima, 'kee- -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔɔɛya -bhilɛ' 'ε 'yɛle, 'bhɛɛ- 'kee- Zesu dulalɛ yɛle- -Waanbhaa' -din 'tɔɔbhɔɔ ma yaayrɛ 'ε =nɔɔ. ⁵⁶ 'Bhɛɛ- -ε pɛ -o ni dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnkpa 'ŋ ni doo, 'ŋ 'yrɛ -o laflɛ' 'ε 'liigole ma, 'bhɛɛ- Bhaaplɛŋ Gbe 'ε dulalɛ -o -Waanbhaa' -din 'tɔɔbhɔɔ ma yaayrɛ 'ε =nɔɔ.» ⁵⁷ Etieni 'bhɛ 'pele- 'tɛ, 'ke 'woo- Zuufu mu 'ε -o -gbɛkanlɛ 'egɔɔlɛ, 'bhɛɛ- 'ke -woo 'trɔn mu 'ε 'liitanlɛ (-amasrɔyi -o 'kpeɛ ma Etieni -yaa -Waanbhaa' 'tɔ 'sɛɛ zii'). -Ayilɛ 'ke -o 'kɛn 'klalɛ Etieni ta. ⁵⁸ 'Ke -wa 'kunlɛ, 'bhɛɛ- 'ke -wa -glaanlɛ', 'ke -o geɛle- 'kɛle- Zeruzalɛmu -wa 'ε -zanta'; 'ke -o kpoti mu 'paɛlɛ 'sanlɛ -a ma, 'kooko- -wa dɛ. -A dɛ mu 'ε 'bhɛ mu 'mu 'gbu ta dunɛ- mu 'ε -gwa, 'bhɛɛ- -o 'mu gbɛk- paa- -nɛ -zwanɛ do 'kɔɔ: -o -yaa 'bhɛ sii Sɔlu. ⁵⁹ -O -yaa kpoti 'pa zii' Etieni ma bhla 'la ba, -ε -yaa 'seriwo zii' 'ke -ya pɛ dɔɔ: «Mɛɛzan Zesu, 'mi 'ŋ 'nii- 'ε gbɛkpaɐ- 'ε 'kɔɔ!» ⁶⁰ 'Bhɛ blaɛn, 'ke -ya 'kɔɔ zenlɛ- 'trɛ ma; 'bhɛɛ- 'ke -ya peɛle- 'egɔɔlɛ dɔɔ: «Mɛɛzan, 'yaa -kpan baalɛ -o ta 'ŋ

dɛza 'lɛɛ- -zayi!» -E yanlɛ 'bhɛ -jan 'ε 'wolelɛ, 'kee- gale-.

ZESU 'SRɛ MU -O ZUDE 'PEGEE SAMARI 'KLɛN MU 'ε 'YI

Sɔlu -o -yrɛnkpa' zii' Zesu 'yi mu 'ε ta

8 Etieni dɛza 'ε =swa Sɔlu 'gbu ni. 'Bhɛ -yrɛkpaɐ' do 'kɔɔ 'ε 'le, mɛɛ mu 'ε -yrɛnkpaɐ Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε ta 'ɛbebele. -O ta -yrɛn 'ε 'yɔɔya- 'ε 'kɔɔ 'ke Zesu 'yi mu 'ε 'kɛn 'kanlɛ 'eke- ma 'ke yaa 'ε go Ze- su a *winbɔwo mu 'ε do -kplɛn ba. -O 'ke mu -ja Zude 'klɛn 'ε 'yi, 'bhɛɛ- -o 'ke mu -ja Samari 'klɛn 'ε 'yi.

² Mɛɛ 'kɛ mu 'la 'mu =yaa gbɛlaɛn -Waanbhaa' -lɛɛ, 'mu Etieni gbaa 'ε =sia, 'bhɛɛ- 'mu wisia- -a ta 'ɛbebele, 'bhɛɛ- -o -ja -a binlɛ.

³ 'Duŋ- 'bhɛ 'waati 'ε ba, Sɔlu 'yaa- dɔ 'zi 'egɔɔlɛ, 'kooko- -ε Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε sɛɛ 'fɛŋfɛŋ. -E -yaa wla 'zi 'fɛ 'tɔlɛ- 'fɛ 'bhɛ =la, 'bhɛɛ- 'kee- -yaa Zesu 'yi mu 'la ye, 'kee- -yaa klɛ 'gwlaan- 'le oo, 'kee- -yaa klɛ 'le oo, -ε -yaa -o 'kɛn kun fanɔɔn- ma, 'bhɛɛ- -yoo bɔ -kaso 'yi.

Filipu -o -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wo zii' Samari 'klɛn 'yi

⁴ Zesu 'yi mu 'la =kaan 'eke- ma, 'mu -yaa ge 'zi -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wolelɛ yrɛkɛn- =nɔɔ. ⁵ 'Bhɛ 'yi, -o -yaa -o do sii Filipu, 'bhɛ geɛlɛ Samari 'klɛn 'ε 'yi -wa do ta, 'ke 'bhɛ Mɛɛ -Bhɛɛ Mi Krisi a -jan 'ε 'wole 'bhɛ -wa 'ε ta mu 'ε ni. ⁶ -Zamaa' 'srɛ 'kɛn 'yaa- 'ε 'trɔnkpa zii' Filipu 'wo- jan- mu 'ε =la 'ɛlɛlɛ, -o -yaa -a klɛ 'sɔlɛ- maza mu 'la 'ma zii', 'bhɛ 'pegeɛ 'ke -o 'mu 'yɛ 'ezin- bhɛ 'mu -zayi'.

⁷ Wlan 'ε ni, lii -ɔɔɔ' mu -yaa mɛɛ 'la zan mu zi, Filipu -yaa 'bhɛ lii -ɔɔɔ' mu 'ε -gbin 'zi 'bhɛ zan mu 'ε zi. -O go bhla zi 'bhɛ mɛɛ mu 'ε zi, -o -yaa -gbɛkan' 'egɔɔlɛ 'el- wale 'pɛ, 'bhɛɛ- -o go 'tɛ. 'Bhɛɛ- 'ezin- -flugba -bebe 'pegeɛ mɛɛ gaan 'sɛɛle- mu -bheela. ⁸ 'Bhɛ=kla zruk- paaza -gbɛnɛ 'le 'bhɛ Samari -wa 'ε ta.

⁹ -O -yaa 'bhɛ -wa 'ε ta mɛɛ do sii Simɔ. 'Bhɛ 'nule- =mwa 'yee- -wa do 'kɔɔ 'ε ta Filipu 'lɛɛ. 'Bhɛ 'yaa- 'srɔn maza mu klɛ 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- Samari mu 'ε 'kpeɛlɛni zii' -o ma. 'Bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- 'bhɛ 'gbu klɛ 'zi mɛɛ gbɛlaɛn do 'le. ¹⁰ 'Bhɛla- -yilɛ, 'kee- kpa -nɛ matruŋnɛ mu ta oo, 'kee- kpa mɛɛ gbɛlaɛn mu ta oo, -o 'kɛn 'yaa- -o 'trɔnkpa -a ni 'ɛlɛlɛ. -O 'kɛn 'yaa- pɛ -a ma dɔɔ: «Mɛɛ -gɔɔnɔ 'lɛɛ- -yoo 'ke -Waanbhaa' a -gɔɔya' 'gbu 'ε 'bhɛɛ- 'le, -o -gɔɔya' 'la sii: «-Gɔɔya- -gbɛnɛ.» ¹¹ -O 'kɛn blɔɔlɛ -yaa -a ma, 'bhɛɛ- -o -yaa -o 'trɔnkpa- -a ni 'ɛlɛlɛ.

-Amasrɔyi -ε =mwa gban -o ba 'bhɛɛ- -ε -yaa -o 'kpeɛlɛni zii' -yaa' 'srɔn maza mu 'ε 'le. ¹² 'Duŋ- Filipu -Waanbhaa' a -bhɛngbɛya -Jan 'Nrɛle- 'ε 'pegeɛ Zesu Krisi a -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole- -o ni, 'ke -woo 'kpaɛlɛ 'bhɛ -jan 'ε 'yi. 'Bhɛɛ- Filipu -waa' 'gwlaan- mu 'pegeɛ -waa' le mu 'ε wiifia- -yi ba. ¹³ 'Ali- 'yee- Simɔ 'gbu 'ε =kpaɐ Filipu 'wojan- 'ε 'yi, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'a 'wiifia- -yi ba 'ezin-; -ε -yaa Filipu zi, 'bhɛ 'yaa- 'sɔlɛ- maza -gbɛnɛ mu 'la 'pegeɛ 'kpeɛlɛni maza mu 'la klɛ 'zi -a -yrɛ ma, 'mu 'yaa- -a -liibhaa' zii'.

Zesu 'winbɔwo mu 'ε -woo 'seriwo zii' Samari 'kleen 'yi
Zesu 'yi mu 'ε ma

¹⁴ Zesu a 'winbɔwo mu 'la 'yaa- Zeruzalemu, 'mu 'a 'male- dɔɔ Samari 'kleen 'ε 'yi mu 'ε 'ke mu -o =kpa
-Waanbhaa' a -jan 'ε 'yi, 'ke -o Piri 'pegee Zaan 'win-
bɔle 'mu ta ye. ¹⁵ Piri 'pegee Zaan 'bhɔle- Samari, 'ke
-woo 'seriwole 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'ε ma, 'kooko- 'mu
*Lii 'Wen 'ε 'srɔɔwo. ¹⁶ -Amasɔyi -a 'san -woo kpa Zesu
'yi, -woo wiin- drɔɔ -la =fia -yi ba Mɛzan Zesu 'tɔ 'yi,
'duɔ- Lii 'Wen 'ε 'bhe 'laa zinalɛ -li -o do 'kɔɔ ta. ¹⁷ 'Bhe
'yi 'tɛ, 'ke Piri 'pegee Zaan 'mu gbɛkpale -o ta, 'bhe-
'ke -o Lii 'Wen 'ε 'srɔɔwole. ¹⁸ Simɔ 'a 'yelawoa 'bhii- Ze-
su a winbɔwo mu 'ε -woo gbɛkpalawoa Zesu 'yi mu 'ε
ta, 'bhe- 'mu Lii 'Wen 'ε 'srɔɔwaa-; 'ke -ya pele- dɔɔ -e
-gɔli' 'nale- 'mu ni. ¹⁹ 'Bhe- -ya =pia 'mu ni dɔɔ: «-Ka
'bhe 'serɔ yekɛ- 'ε 'na 'mi ni, 'kooko- 'ke 'mi 'ɔ gbɛkpa-
mɛ 'la zan ta 'bhe zan sɔ Lii 'Wen 'ε 'srɔɔwole.» ²⁰ 'Duɔ-
Piri 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «Bhaa 'bhi 'pegee 'yaa- -gɔli' 'ε
'ka 'kɔɔ 'sɛ 'εke- zi; -amasɔyi, Waanbhaa' pɛ 'la na
mɛ ni bhaama, -a Lii 'wen 'ε, 'bhi 'kpee ma, 'kee- -gɔli'
gbawoa- 'o ni, 'bhe- 'yee -Waanbhaa' nu 'bhe 'na 'serɔ
'ε 'nale- 'ε ni. ²¹ 'Woo- -za 'la 'bhe klɛ 'zi -gɛ bhe, 'bhi dɔ
'pegee 'ε 'ciɛn do 'kɔɔ 'laa -o 'bhe ba; -amasɔyi 'ε zru 'ε
'lɛdɔɔ laa -o -Waanbhaa' -yrɛ 'yi. ²² 'Ploo- 'ε -za 'yɔɔ- 'la
-dwa 'ε 'kpee 'bhe ma, 'bhe- -sromabɔ Mɛzan
-Waanbhaa' ni, 'kooko- 'ke 'bhe sɔ klɛle-, -yoo 'ε 'kpee-
jan- -yɔɔ' 'ε -sroma yan. ²³ -Amasɔyi 'an =ya 'bhii- zran
'pegee yiɛnya 'tɛ -le 'ε zru ba, 'bhe- -za 'yɔɔ- gbɛbɔɔle
-o 'ε ta.» ²⁴ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- Simɔ 'a zikpale Piri
'pegee Zaan ni dɔɔ: «'Ka mu 'gbu, -ka -sromabɔ Mɛzan
ni 'ɔ ni, 'kooko- 'ka 'danɔɔ 'la =woa bhe, 'bhe 'laa 'ɔ
kun.» ²⁵ 'Bhe blaɔn, Piri 'pegee Zaan =bwa Zesu Krisi
'sɛya- klɛle ma 'ke -o Mɛzan a -Jan 'Nrɛle- 'ε wo mɛ
mu 'ε ni. 'Bhe- -o niina- bhla zi Zeruzalemu, -o -yaa
-Jan 'Nrɛle- 'ε 'wo zii' Samari -wa 'fiɛntrɔnɔɔ mu 'ε
-bebe ta.

Filipu 'pegee Etiopi yeta mi -gbɛnɛ do a -za

²⁶ Mɛzan a -mlɛkɛ' do 'a =pia Filipu ni dɔɔ: «'E 'wlen-
doo, 'bhe- 'ε ge wɛyi- ba -yrɛ ta. Zi 'la da Zeruzalemu,
'bhe- -e kan Gaza, 'bhe zi 'ε 'si, mɛ laa kan 'bhe zi 'ε
zi.» ²⁷ Filipu 'ε 'wlenle-, 'kee- gele- 'bhe =nɔɔ 'tɛ blaale-,
'bhe- 'kee- Etiopi mi do ye-; 'gwlaan- -trɔ -le -yaa 'bhe
'le. 'Bhe 'yaa- Etiopi 'kleen 'ε ta -bhɛngbe le 'ε 'bhe a
yeta mi -gbɛnɛ do 'le. -O -yaa 'bhe -bhɛngbe le 'ε sii
Kandasi. 'Bhe a -naflo 'ε 'kɔɔ gbɛkpale -yaa 'yee- mɛ
'ε 'yela- 'kɔɔ. -E -yaa da 'zi Zeruzalemu -Waanbhaa'
gbayɛ nɔɔ. ²⁸ 'Bhe- -a niina- bhla 'ε zi -yaa' 'kleen 'ε 'yi,
-a yaale -yaa -gɔɔ 'la 'ke wi -soo' mu 'bhe glaɔn 'bhe-
'yi, 'bhe- -e -yaa -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Ezai 'a
'sɛwɛ 'ε tape 'zi 'egɔɔle. ²⁹ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Lii 'Wen 'ε
-ya pele- Filipu ni dɔɔ: «'E 'mabɛn- wi -soo' -gɔɔ 'la bhe
-a -din!» ³⁰ Filipu 'ε 'mabɛnle blaale- 'bhe -din, 'kee-
Etiopi mi 'ε 'weli- male-; 'bhe 'yaa- -Waanbhaa' -lɛla'
janwo mi Ezai 'a 'sɛwɛ 'ε yrɛ do -la tape 'zi. -Ayile 'ke Fil-
ipu 'a 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Yoo- 'sɛwɛ 'la tape 'zi bhe 'ya 'yi-

ma zii' εε?» ³¹ Etiopi mi 'ε pe Filipu ni dɔɔ: «'N sɔ -a -yi-
male 'nale- -a ma 'ke mɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa -yipɛle 'ɔ ni
εε?» 'Bhe 'yi 'tɛ, 'kee- Filipu 'siile 'kaa 'bhe 'nu 'san -a zi
wi -soo' -gɔɔ 'ε 'yi, 'bhe- 'bhe yalaa' -a -din. ³² Filipu
-yalaa' -a -din 'tɛ. -E -yaa Ezai 'a 'sɛwɛ yrɛ 'la tape 'zi
'bhe -le -gɛ:

«-E -yaa 'bhii- -bhlaa 'la -wa =kwan, 'bhe- -woo ge 'zi
'kɛle- -a dɛyrɛ nɔɔ,

'bhe- -e -yaa 'bhii- -bhlaanɛ' do 'la 'ke -wa ciɛ takan'
zii' -e bo -a 'bhobho 'le.

³³ -Wa -vɛɛla, 'bhe- waa 'zoo 'nale- -a ni.

-Dele nu 'sɔle- -yaa' pɛ klu -janwole εε?

-Amasɔyi -o -danɔɔ 'kpalaa- -yaa' pɛ 'trɛ ta 'ε ma.»

³⁴ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Etiopi mi 'ε -e Filipu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'E
'zoole- -a pe 'ɔ ni doo, -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'ε
-yoo -we 'zi do 'gbu -la -le -gee' bhe εε? -Yoo -we 'zi -a
'gbu -la -le taa- -yoo -we 'zi mɛ -bhɛkɛ' -la -le εε?»

³⁵ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke Filipu Zesu a -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole -a
ni; 'ke -ya san -e -yaa -Waanbhaa' 'sɛwɛ yrɛ 'la tape 'zi
'bhe ma. ³⁶ -O -yaa ge 'zi -balo klɛlele, 'ke -o gele- 'tɛnɛ-
tɔbhɛ do ma. 'Bhe- Etiopi mi 'ε pe Filipu ni dɔɔ: «-Yi -le
-gɛ! -Mele 'a to 'bhe- 'yaa sɔ 'ɔ 'wiinfele -yi 'lɛɛ- ba Zesu
'tɔ 'yi εε?» ³⁷ ['Bhe 'yi 'tɛ, 'ke Filipu 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Ke
'yee =kpa -a -yi kpaɔkpa 'bhii- Zesu Krisi -le 'ke
-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le, 'bhe- 'ɔ nu 'sɔle- 'ε 'wiinfele -yi
'lɛɛ- ba.» 'Bhe- 'yee- Etiopi mi 'ε -ya -lɛkwan dɔɔ:

«-Aani', 'mi 'kpale- -o -a -yi 'bhii- Zesu Krisi -le 'ke
-Waanbhaa' Gbe 'ε 'le.» ³⁸ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke -ya pele-
'kaa -o yaa wi -soo' -gɔɔ 'ε dula-, 'bhe- 'ke Filipu
'pegee 'yee- Etiopi mi 'ε gele- -yi 'ε ba, 'bhe- 'ke Filipu
'a 'wiinfele -yi 'ε ba 'tɛ. ³⁹ -O 'pwele- blaɔn -yi 'ε ba, 'ke
Mɛzan Lii 'ε Filipu 'sile 'a -din, 'ke 'bhe gele- Filipu 'le.
Etiopi mi 'ε 'yrɛ 'laa 'kpalɛ- -a ma 'ezin- titi, 'bhe- 'duɔ-
-e -ja -yaa' 'taa 'ε ta -a zrukpaale 'le. ⁴⁰ Filipu -ja -a 'gbu
'yelɛ- Azɔti -wa 'ε ta. 'Bhe- -e -yaa Zesu a -Jan 'Nrɛle- 'ε
'wo zii' mɛ mu 'ε ni -wa 'tɔle- -wa 'bhe ta: 'ke -ya san
Azɔti, 'bhe- 'kee- ge 'tɛnɛ- Sezare -wa 'ε ma.

Sɔlu 'a 'gbu =naa Zesu ni gɔnɛ- 'la gbɛnɛ-

9 'Bhe 'waati 'ε ba, Sɔlu -yaa -gbɛnɛ =kla zii' Mɛzan
Zesu a -klanlanɛ mu 'ε 'yi 'ezin- dɔɔ 'ke -yoo =kwan
-e nu -o dɛɛ. 'Bhela- -yile 'kee- gele- 'tɛnɛ- 'sraka 'lɛna
mi -kunlii gbɛnɛ 'ε ma. ² 'Bhe- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ
'bhe 'sɛwɛ mu 'kpa 'a 'kɔɔ; -e -yaa zi 'bhii- -e ge 'bhe
'sɛwɛ 'ε 'na Zuufu mu daɔfɛ' -kunlii mu 'ε ni Damasi
-wa 'ε ta. 'Ke 'bhe =kla 'kee- mɛ 'oo mɛ 'la zan =ya 'bhe
daɔfɛ' mu 'ε =la, 'ke 'mu -o Mɛzan Zesu a zi dɛɛ 'ε ta,
'kee- =kla 'gwlaan- 'le oo, 'kee- =kla le 'le oo, -e sɔ 'mu
'kunle, 'bhe- -e 'mu yrɛ; 'bhe- -e nu 'mu 'le Zeruzale-
mu.

³ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'yee- Sɔlu ge bhla zi Damasi 'taa 'ε ta,
-e bhɔlawoa 'bhe -wa 'ε -din, 'ke 'tɛbhile -yrayra do
dale- laanima blaale-, 'bhe- 'ke 'bhe 'bhile- 'ε zenle -a
zi. ⁴ 'Bhe klɛle 'tɛ, 'kee- baale' 'trɛ ma, 'bhe- 'kee- -weli'
do male- dɔɔ: «Sɔlu, Sɔlu, -mele -kla, 'bhe- 'yoo-
-yrɛnkpa' zii' 'ɔ ta εε?» ⁵ 'Bhe- 'ke 'yee- Sɔlu -za 'yilɔk-
pale dɔɔ: «-Dele 'ε 'le εε, Mɛzan?» 'Bhe- 'bhe -weli' 'ε
pe 'yee- Sɔlu ni dɔɔ: «'Yoo- -yrɛnkpa' zii' 'mi Zesu -la ta

bhe. ⁶ 'Dun- 'e 'wlen-, 'bhεε- ge 'e 'lεε Damasi -wa 'ε ta. 'E nu -za 'la klele -o nu 'bhe 'yaanpele 'e ni 'bhe =nככ.»
⁷ 'Dun- mεε 'la zan mu 'pegee 'yee- Sɔlu -yaa ge 'zi 'eke- zi 'yee- Damasi 'taa 'ε ta, 'mu 'srinna- -gblaana 'ε 'kככ, 'bhεε- 'mu tagale =bwa. -O 'trɔn 'yaa- mεε -weli' 'ε ma; 'dun- -o -yrε 'laa -yaa mεε 'kedo- 'kpכ ma. ⁸ 'Bhe klele 'tε, 'yee- Sɔlu 'e 'wlenle-, 'ke -ya -yrε 'liiploole; 'dun- yaa -yaa yrε ma ye. -Ayile 'ke -wa 'kunle -a gbε ma, 'bhεε- 'ke -o gele- 'kele- Damasi -wa 'ε ta. ⁹ -A -yrε 'liitanle =bwa -yrekpa' yaga ta, yaa pε bhlele, 'bhεε- yaa -yi 'mile-.

-Waanbhaa' Ananias 'winbwa- Sɔlu ba

¹⁰ 'Bhe 'waati 'ε ba, Zesu a -klanlanε do -yaa Damasi, -o -yaa 'bhe sii Ananias. 'Bhe Mεεzan Zesu =ya -yrε zi ye do 'yi, 'bhεε- 'bhe 'a 'siila- dככ: «Ananias!» 'Bhεε- -e 'bhe 'siwli- 'ε 'lekwan- dככ: «Oo, 'η 'gbu -le -ge, Mεεzan!» ¹¹ 'Bhεε- Mεεzan pe -a ni dככ: «'E 'wlen-, 'bhεε- ge blaale- -gbleba 'la -wa sii: <-gbleba 'le dככ> 'bhe ta. Ge wla Zudasi ba 'fε 'ε =la. 'Kee- =wlaa -a =nככ, 'gwlaan- do malrɔkpa, -wa sii Sɔlu, 'kee- da Taasi -wa 'ε ta. 'E nu bhɔle -a ta 'ke -ya 'seriwo zii', ¹² 'bhεε- -o mεε 'la zan sii Ananias, -e 'bhe =ya -yrε zi ye do 'yi. 'Bhεε- 'bhe =nwa wlale -a ta, 'ke 'bhe 'e gbekpale -a -yrebhe' mu 'ε ta 'kooko- -e 'sɔ yrε ma ye- 'ezin-.» ¹³ 'Bhe klele 'tε, 'ke Ananias 'a 'pele dככ: «'E! Mεεzan, 'an =maa mεε -bebe ta dככ 'yee- mεε 'la bhe -e -za 'yככ -bebe =kla 'yaa- pε mεε 'wenj mu 'ε ni Zeruzalemu. ¹⁴ 'Bhεε- Zeruzalemu *'sraka 'lena -kunlii mu 'ε 'bhe 'sen =naa -a ni dככ -e nu Damasi -ge, 'kooko- 'kee- mεε 'oo mεε 'la zan mu =ya 'ke 'mu 'e kpa 'e 'tɔ 'ε 'yi, -e 'bhe zan mu 'kun, 'bhεε- -yoo yrε.» ¹⁵ 'Dun- Mεεzan Zesu pe a ni dככ: «Ge a ba, -amasrɔyi 'mi -le 'a makwan-, 'kooko- -e yewo 'mi ni; -e nu 'mi 'tɔ 'ε zɔnlε 'si 'bhεεke mu ni, 'bhe 'pegee 'mu ta -bhlenjgbe mu 'ε ni; 'bhεε- -e nu 'mi 'tɔ 'ε zɔnlε Izraēli mεε mu 'ε ni 'ezin-. ¹⁶ -E nu -yren mu 'la 'bhlele- 'mi -za- yi', 'mi 'gbu nu 'mu 'kpen zɔnlε -a ni.» ¹⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke Ananias gele-, 'bhεε- 'kee- wlale- Zudasi 'a 'fε 'ε =la. 'Bhεε- 'ke -ya gbε 'kpale Sɔlu ta, 'bhεε- 'ke -ya pele- dככ: «'Ŋ nεεnε- Sɔlu, Mεεzan Zesu 'la 'pwela- 'e ba zi 'ε 'lii, 'bhe -le 'η 'winbwa- 'e ta, 'kooko- 'e sɔ yrε ma ye gbε drεwole 'ezin-, 'bhεε- 'e sɔ 'pale 'ke Lii 'Wenj 'ε 'le.» ¹⁸ 'Bhe yrε do 'kpכ 'ε =nככ bhe, 'ke pε 'ke mu gole- Sɔlu 'yrε ba, 'bhεε- 'ke 'mu baale' 'bhii- kaa kloo mu gbεen-, 'bhεε- 'kee- yrε ma ye- 'ezin-. 'Bhεε- -ya -wlenle', 'ke -wa wiinjfele -yi ba Zesu Krisi 'tɔ 'yi. ¹⁹ 'Bhe blaana, 'kee- pε bhlele-, 'bhεε- 'ke fangan- dɔle- -a ta. Sɔlu =bwa Damasi, 'bhεε- -e -yrekpa' 'dama =kla Zesu a -klanlanε mu 'ε -din.

Sɔlu -o -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ε 'wo zii' Damasi

²⁰ 'Bhe 'waati do 'ε =nככ bhe, 'ke Sɔlu -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ε 'wole 'sanle Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la, dככ Zesu -le -yaa 'ke -Waanbhaa' Gbe 'ε 'le. ²¹ Mεε 'la zan mu -yaa -a wojan mu 'ε 'ma zii', -e 'mu 'kpeelenia, 'bhεε- 'mu 'yaa- pe 'zi dככ: «Mεε 'lεε- 'yele- 'laa -yaa -yrenkpa' zii' mεε 'la zan mu -yaa Zesu 'tɔ 'ε wo 'zi

Zeruzalemu -wa 'ε ta 'mu ta εε? 'Bhεε- yaa nule -ge 'yee- Zesu 'yi mu 'ε 'wola- 'kaama- εε? 'Bhεε- -yaa nule 'wola- 'kun zayi', 'ke -yoo yrε, 'bhεε- -e ge -o -le 'sraka 'le na -kunlii mu 'ε ta Zeruzalemu -wa 'ε ta ye εε?»
²² 'Dun- yi 'oo yi, fangan- baan' 'yaa- dɔ 'zi Sɔlu ta; 'bhεε- -e -yaa' -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wo zii' fangan- ma. 'Bhεε- 'kee- -yaa pe Zuufu mu 'la 'yaa- Damasi 'mu ni dככ Zesu -le 'ke Mεε -Bhee Mi Krisi 'ε 'le, 'mu 'liibhaale -yaa bo 'mu ma.

²³ 'Bhεε- 'dun- -yrekpa' 'dama 'kanle-, 'ke Damasi Zuufu mu 'ε -wa 'kpale do ma dככ -o Sɔlu dεle-. ²⁴ 'Dun- -o 'du 'la =kpa Sɔlu ma, mεε 'ke mu 'a 'kpeelekaan 'bhe ma. Mεε mu 'ε 'yaa- -o -yrekpa' zii' -waa' -wa 'kpee 'wlayrε- mu 'ε ba -yrekpa' 'pegee -bi zi, 'kooko- 'ke -o Sɔlu =ya -wa dε. ²⁵ 'Bhe klele 'tε -bi do zi, 'ke Sɔlu zi mu 'ε -wa bɔle ciε do 'yi, 'bhεε- 'ke -o 'sanle 'kele- 'fεgwle- 'ε ta; 'bhεε- 'ke -wa zinale 'fε gwle 'ε -zanta'.

Sɔlu -o Zeruzalemu

²⁶ 'Bhe blaana, Sɔlu -ja Zeruzalemu. -E bhɔle 'bhe =nככ 'tε, 'ke -ya pele- dככ -e gele Zesu a -klanlanε mu 'ε ba; 'dun- 'mu 'kpen 'yaa- -gblaana 'zi -a -lεε. -Amasrɔyi 'bhe mu 'kpale- laa -yaa -yi 'bhii- -e -kla 'ke Zesu a -klanlanε kplankplan do 'le. ²⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke Banabasi gele- 'yee- Sɔlu 'le -a zi Zesu a 'winɔwo mu 'ε ba. 'Bhεε- -e Mεεzan =ya gɔnε- 'la gbεen- Damasi zi 'ε 'lii, 'bhεε- 'bhe -janwoa -a ni gɔnε- 'la gbεen-, Banabasi 'bhe -za mu 'ε 'yigɔkɔnna -o ni. 'Bhεε- 'ezin- Sɔlu Mεεzan a -Jan 'Nrale- 'ε =woa mɔkpen' 'yrε ma gɔnε- 'la gbεen- Damasi -wa 'ε ta 'ke yaa gblaana, Banabasi 'bhe -za 'ε 'kpen 'yigɔkɔnna -o ni. ²⁸ -A 'san 'bhe yi 'ε ma, Sɔlu =bwa Zesu a winɔwo mu 'ε zi. 'Bhεε- -o 'pegee 'mu =yaa 'eke- zi 'ke -o ge Zeruzalemu -wa 'ε 'kpee yrekpen- =nככ, -Jan 'Nrale- 'ε 'wolele mεε mu 'ε ni -o zru ba -dככ 'le Mεεzan 'tɔ 'ε 'yi. ²⁹ 'Bhe 'yi bhe, Zuufu mu 'la -yaa Greki wli pe, 'yee- 'pegee 'mu 'yaa- zaabɔ -Waanbhaa' a -jan 'ε ta; 'bhela- -za 'yile- 'mu =yaa -a dε yrε -glin 'zi. ³⁰ 'Bhe klele 'tε, -a nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε 'mu 'bhe 'male, 'ke 'mu gele- 'kele- Sezare -wa 'ε ta, 'bhe blaana 'ke -wa pele- -a ni dככ -e ge Taasi.

³¹ 'Kee- san 'bhe 'waati 'ε ma, Zude 'klεen 'ε 'pegee Galile 'klεen 'ε, 'bhεε- Samari 'klεen 'ε 'yi Zesu 'yi mu 'ε 'kpen 'yaa- yilabla 'yi. Fangan- -yaa -o ta, 'bhεε- -o -yaa gblaana Mεεzan -Waanbhaa' -lεε. -Waanbhaa' Lii 'Wenj 'la 'yaa- bhɔ 'zi -o ba, -o baan' 'yaa- =kla zii' -o ba.

Pieri Ene 'bheela- Zesu 'tɔ 'yi

³² Pieri -yaa 'kaan zii' 'kee- Zesu 'yi mu 'ε taglin yrekpen- =nככ. -Yrekpa' do, -e -ja Zesu 'yi mu 'ε 'ke mu taglinle -wa do ta, -o -yaa 'bhe -wa 'ε sii Lida. ³³ -E =bh- wa 'bhe =nככ mεε do ta. 'Bhe lεε 'srwaa- -le -yaa bhe 'ke 'bhe yilale -o ga 'ε 'kכ 'bhe 'yila- -saa 'ε ta. -O -yaa 'bhe mεε 'ε sii Ene. -E -yaa 'ke -flugba 'le. ³⁴ 'Bhe 'yi, 'ke Pieri 'a 'pele -a ni dככ: «Ene, Zesu Krisi 'ε 'bheela-! 'E 'wlen- 'bhεε- 'ε 'yila- -saa 'ε 'si.» 'Bhe yrε do 'kpכ 'ε =nככ bhe, 'ke -ya -wlenle'. ³⁵ 'Bhela- -yile, 'ke Lida -wa 'ε ta mu 'ε 'pegee Sarɔn -gbanglo 'yi mu 'ε 'kpen 'yee- mεε 'ε

'bhee-yele-, 'ke -woo 'kpale Meezan Kriisi 'yi 'bhee- 'ke -woo 'gbu 'nale- 'bhe ni.

Dɔɔkasi bweza gale ba

³⁶ Le do -yaa Zope -wa 'ε ta Zesu a -klanlanε mu 'ε ba, -o -yaa 'bhe sii Tabita; -o -yaa 'bhe 'tɔ 'ε pe 'ezin- Gɛki wli 'ε 'yi dɔɔ Dɔɔkasi; 'bhe 'yi -le dɔɔ: «Zaan». 'Bhe le 'ε 'yaa -za 'wlan -bebe kle mεε mu ni 'bheε- -e -yaa bhɔ 'kɔɔfɛnzan mu 'ε ba. ³⁷ Pieri -yaa 'waati 'la ba Lida -wa 'ε ta, 'ke ga 'yee- Dɔɔkasi 'kunle, 'bheε- 'kee- gale-. -O yanle -a gbaa 'ε 'fεlele, 'ke -o sɔ 'kpale 'bhe ma, 'bheε- 'ke -o gele- 'bhe 'kpaale- 'sɔngaso 'kpee 'ε do =la. ³⁸ Zope 'pegee Lida -wa mu 'ε 'plɛngole 'la 'yaa- 'eke- ma 'egbɔɔnle bhe, Zesu 'yi mu 'la 'yaa- Zope -wa 'ε ta, 'mu 'a 'male- 'kaa Pieri =nwa Lida -wa 'ε ta, 'ke 'mu mεε ple winbɔle -a ta dɔɔ 'mu -sromabɔ -a ni, 'bheε- -e nu blaale- 'saanibhe -o ta. ³⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke 'woo- mεε ple 'ε gele Pieri 'siile- 'bhe yre do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke 'yee- Pieri 'e 'wɛnle- 'kee- nule- -o zi. -O bhɔle Zope, 'ke -o gele Pieri 'le Dɔɔkasi gbaa 'ε =yaa 'sɔngaso 'kpee 'la =la 'bhe =nɔɔ. 'Bheε-, 'ke glaanle mu 'ε 'kpen -o mabεenle 'yee- Pieri -din 'bheε- 'ke -o wisile. 'Yee- Dɔɔkasi dunε- mu 'pegee dunε- tralape mu 'la 'srala- -o ni -e -yaa -a -yre ma 'waati 'la ba, 'ke -o 'mu 'kpen zɔɔnle- Pieri ni. ⁴⁰ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pieri mεε mu 'ε 'kpen 'pwεle 'pεɛlii-, 'bheε- 'ke -ya 'kpɔ zenle- 'trε ma, 'ke -ya 'seriwole -Waanbhaa' ni. 'Bhe blaana, 'ke -ya -leklale gbaa 'ε ta, 'bheε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «Tabita, 'e 'wɛn-!» 'Bhe klele 'tε, 'ke Tabita 'e 'yre 'liiploole, 'kee- Pieri 'yele, 'bheε- 'kee- yaale'. ⁴¹ -Ayile, 'ke Pieri 'a 'kunle -a gbε ma 'bheε- 'ke -ya -lawɛnle. 'Bhe blaana, 'ke Pieri Zesu 'yi mu 'ε 'pegee glaanle mu 'ε 'siile, 'bheε- 'kee- Dɔɔkasi 'yre male 'ε zɔɔnle- -o 'kpen ni. ⁴² Zope -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'yee- Dɔɔkasi bweza 'ε gale ba 'ε 'bhe =maa; 'bheε- mεε -bebe 'ε =kpa Meezan Zesu 'yi. ⁴³ 'Bhe blaana, 'ke Pieri bole- Zope 'waati sa. -E =bwa -zeri mi do ba, -o -yaa 'bhe sii Simɔ.

ZESU 'WINBɔWO MU 'ε -WOO -YAA' -JAN 'NRALE- 'ε 'WO ZII' ZUUFU KLE MU 'ε BA

Pieri -ja Kɔɔnεε ba

10 Mεε do -yaa Sezare, -o -yaa 'bhe sii Kɔɔnεε. -E -yaa 'ke Romε mu a -srwase' -kunlii do 'le -sr- wase' 'lεdo- ta, -o -yaa 'bhe -srwase' 'lεdo- 'ε sii: «Itali -srwase' 'lεdo-». ² -E -yaa gbɛnle -Waanbhaa' -lεε, 'bheε- -e -yaa -Waanbhaa' gba 'yee- 'pegee -yaa' 'fa =la mu 'ε 'kpen. 'Bheε- -e -yaa bhɔ 'ebebele Zuufu mu 'ε -waa' 'kɔɔfɛnzan mu 'ε ba -a 'kɔɔpε- mu 'le, 'bheε- -e -yaa 'seriwo -Waanbhaa' ni 'waati 'ε 'kpen ba. ³ Yi do 'le, 'ke -yrekpaa' -naa gban 'kanle 'lεε bhe yaga, 'bhe bhla 'ε ba, 'ke -yre zi ye do 'klale -a -yre ba. 'Bhe -yre zi yele 'ε 'yi, -a -yrekpaa kpataakpa -Waanbhaa' a -mlεkε' do ma, 'ke 'bhe 'wlale -a ta, 'bheε- 'bhe 'a 'siila- dɔɔ: «Kɔɔnεε!» ⁴ -Ya -yrekpale -mlεkε' 'ε ta siin -gbɛnle 'ε 'kɔɔ, 'kee- 'bhe 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Mεle -kla εε Meezan?» -Mlεkε' 'ε pe

-a ni dɔɔ: «-Waanbhaa' 'yaa- 'seri mu 'ε 'lεkwan-, 'bhe 'pegee 'ε -za 'wlan mu 'la kle 'kɔɔfɛnzan mu 'ε ni -e 'mu 'kpen =ya, 'bheε- -e -za -dwa -a 'kpee 'yaa- -za 'wlan mu 'ε ma. ⁵ -Ayile, mεε mu winbɔ -zɔɔ Zope -wa 'ε ta, dɔɔ -o ge Pieri 'la -wa sii Simɔ 'bhe 'sii. ⁶ -A zenle -o -zeri mi 'la -wa sii Simɔ 'bheε- ba; 'bhe a 'fε 'ε 'bhe -o wεyi- 'ε 'lε ma.» ⁷ -Mlεkε' 'ε 'yanle- 'bhe -jan 'ε 'wolele 'a ni, 'bheε- 'bhe gele blaana, 'ke 'yee- Kɔɔnεε -yaa' 'fε 'ε =la yewone ple 'siile, 'bhe 'pegee -a 'gbu gooba -srwase' mi 'la -Waanbhaa' -lεεgbɛnle -yaa 'bhe 'yi bhe. ⁸ 'Bheε- -e -za 'la =ya, -e 'bhe 'kpen 'yigɔɔnna -o ni, 'bheε- -yoo winbwa- Pieri ba Zope -wa 'ε ta, 'ke -o gele-.

-Waanbhaa' pε do -zɔɔnna Pieri ni -yre zi yele do 'yi

⁹ 'Bhe ta tooklin- yi 'ε 'le, 'yee- Kɔɔnεε a 'winbɔwo mu 'ε 'yaa- gelawo zii' -waa' 'taa 'ε ta, 'bheε- -o =bhwa Zope -wa 'ε -din 'waati 'la ba, -yrekpaa' bhɔ bhla 'ε -din, 'bhe 'waati do 'kpɔ 'ε ba, Pieri -saan 'fε 'ε 'wiin-, -a 'seriwo -zayi'. ¹⁰ 'Bheε- 'duɔ-, gbɔn -yaa 'yee- Pieri dε 'zi, 'bheε- -o -yaa -a -lεwεε' kpo kle 'zi 'waati 'la ba, 'ke -Waanbhaa' pε do zɔɔnle- -a ni -yre zi yele do 'yi. ¹¹ 'Bheε- -e lafle' 'ε 'liigole 'pegee pε do =ya, 'bhe pε 'ε 'yaa- 'bhii- sɔgbε -gbenε do gbεen-: 'bhe sɔgbε 'ε 'yrelε- -yaa 'bhe zεɔ yizie 'ε ta, 'bheε- 'bhe 'yaa- da 'zi laanima 'ke 'bhe nu zinalε 'trε ma. ¹² Wi 'ε 'kpen -gbɔn -yaa 'bhe sɔgbε 'ε 'yi: 'trε ta wi mu 'la 'kpen 'taawo- 'mu gaan yiz- ie ta, 'bhe 'pegee 'trε ta wi mu 'la 'kpen glaana 'mu vi ta, 'bheε- 'si maanne- mu. ¹³ 'Bhe klele 'tε, 'ke mεε -weli' do 'a 'pele Pieri ni dɔɔ: «'E 'wɛn- 'bheε- wi mu 'la bhe -o dε, 'bheε- 'yoo- bhle!» ¹⁴ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Pieri 'a 'pele dɔɔ: «'Yooye-! Meezan, 'o mɔɔ Zuufu mu a 'seri 'toɔ 'ε ta, wi -gbɔn mu 'lεε- 'mu 'triɔ -o; -ayile 'naa -o 'kedo- 'kpɔ 'bh- lele- -lido.» ¹⁵ 'Bhe 'yi bhe 'ezin-, mεε -weli' 'ε -ya pe gbε ple mi =woa Pieri ni dɔɔ: «'Ke -Waanbhaa' 'a =pia pε 'la ma 'kaa 'bhe -o 'wεɔ, 'bhi 'laa 'bhe 'yele- 'bhii- pε 'triple-» ¹⁶ -E 'yee- mεε -weli' 'ε =maa -gbɔn yaga, 'bheε- 'yee- sɔgbε -gbenε 'ε -ja lafle' 'yi -a -zanta'.

Kɔɔnεε a winbɔwo mu 'ε 'wla bhla zi Pieri ba

¹⁷ Pieri zrubatεdɔle -yaa, 'bhe 'pegee -e -yaa -a 'kpeeledana 'zi -e -yre zi yele 'la =ya 'bhe 'yi 'ε ma 'waati 'la ba, 'ke Kɔɔnεε mεε 'la zan mu winbwa- -a ta, 'mu wlale- Zope -wa 'ε ta. 'Bhe mu -zeri mi Simɔ a 'fε 'ε mal- rɔkpaa, 'ke -o gele- dulale 'bhe 'fε 'ε 'lε ma. ¹⁸ 'Ke -o mεε mu -lɔɔkpale dɔɔ: «-O Simɔ 'la sii Pieri -a zenle -o 'fε 'lεε- 'bheε- =la -gε εε?» ¹⁹ 'Bhe 'waati 'ε ba, 'ke 'yee- Pieri -o -a 'kpeeledana 'zi -li -e pε 'la =ya 'bhe 'yi -o 'kela 'le 'bhe ma. 'Bhe 'yi 'tε, 'ke Lii 'Wεɔ 'ε -ya pele- -a ni dɔɔ: «'E 'yrekpa laale doo, mεε yaga -o 'ε ziglin- 'zi. ²⁰ 'E 'wɛn-, zina- 'trε ma, 'bheε- 'bhi 'pegee 'woo- mεε mu 'ε 'ka ge 'eke- zi 'saanibhe; 'yaa 'e -gbɛdɔle gele ma -o zi. -Amarsɔyi 'mi -le -o winbwa- 'ε ta.» ²¹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Pieri zinalε, 'kee- gele- 'woo- mεε mu 'ε ta; 'bheε- -e pe -o ni dɔɔ: «'Ka -o mεε 'la zan -glin 'zi 'mi -le 'kele-, 'bheε- 'ka =nwa win 'ε -dela ma -gε εε?» ²² -Ayile, 'ke -wa zikpale Pieri ni dɔɔ: «-Srwasε' mu -kunlii 'la -wa sii Kɔɔnεε 'bhe -le 'o 'winbwa= 'ε ta. Mεε wlan -le 'kele-, 'bheε- -e gbɛnle

-Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- Zuufu mu 'ɛ 'kpen 'a 'tɔ wlan pe. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' do 'a =pia -a ni dɔɔ -yoo 'e 'sii -a ba 'fɛ 'lɛ ma, 'kooko- -e sɔ 'e 'wojan- mu 'ɛ 'ke 'male.»²³ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Piɛri -o wlale- 'fɛ 'ɛ =la; 'ke -yoo 'cieya- klɛlɛ- 'bhɛ -bi do 'kpɔ 'ɛ zi. 'Bhɛ ta tooklin- yi 'lɛ, 'ke Piɛri 'pegee 'woo- mɛɛ mu 'ɛ -o dɔlɛ- Sezare 'taa 'ɛ ta. 'Duŋ- -a nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'la 'yaa- Zope 'mu 'ke mu -ja -o zi 'bhɛ 'taa 'ɛ ta.

Piɛri -wlaa Kɔɔnɛɛ ba -lɛ ma

²⁴ Piɛri 'pegee -a zi mu 'ɛ =wlaa Sezare -wa 'ɛ ta -yrek- paa' plɛ mi 'ɛ ma. Kɔɔnɛɛ 'pegee -a -bhoo mu 'ɛ, 'bhɛɛ- -a bhɛgwɛn mu 'ɛ, -o 'kpen 'yaa- Piɛri 'magben- 'zi 'yee- Kɔɔnɛɛ 'gbu ba -lɛ ma. ²⁵ Piɛri 'yaa- zan wlale bhla 'la ba Kɔɔnɛɛ a 'fɛ 'ɛ =la, 'ke 'yee- Kɔɔnɛɛ 'gbu Piɛri 'pubɔlɛ, 'kee- baale' -a 'kpɔ ta 'bhɛ gaan -la. ²⁶ 'Duŋ- Piɛri 'a 'lawlɛnna, 'ke 'bhɛ 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Yooye-, 'e 'wɛn-! 'Yaa- 'ŋ 'kunlɛ- 'bhii- -Waanbhaa', 'mi -o 'ke bhaaplɛŋ drɔŋ -la -le 'bhii- 'bhi gbɛɛn-.» ²⁷ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'yee- Kɔɔnɛɛ 'pegee Piɛri -ja wlale 'fɛ 'ɛ =la -balɔ klɛlɛle; -e =bhwa mɛɛ -bebe ta 'bhɛ =nɔɔ ye. ²⁸ Piɛri pe -o ni dɔɔ: «'Ka 'gbu 'a 'yaango- dɔɔ Zuufu mu a 'seri 'ɛ ta, Zuufu mi -kpɔɔɔ do 'pegee Zuufu kle do -o dɔ laa -o 'eke- ta -za 'kedo- 'kpɔ 'yi, 'bhɛɛ- Zuufu mi laa sɔ wlale- Zuufu kle do ba 'fa =la. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a -zrɔnna 'mi ni dɔɔ 'naa bhaaplɛŋ 'kedo- 'kpɔ 'kunlɛ- 'bhii- bhaaplɛŋ 'trinlɛ- 'lɛ, 'ke 'mi 'ŋ 'plɛŋgo- -a ma. ²⁹ 'Bhɛla- -zayile, 'ka 'ŋ 'siila- woa 'naa 'ŋ -gbɛdɔlɛ nule ma 'ka ba, 'bhɛɛ- 'ŋ =nwa blaale-. 'Duŋ- 'ka 'ŋ 'siila- win 'la ma, -ka 'bhɛ pe 'ŋ ni.» ³⁰ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Kɔɔnɛɛ 'a 'pele 'a ni dɔɔ: «'Bhɛ -yrek- paa' yizɛ -le -gɛ -zɔn, 'ŋ 'yaa- yromazi 'seri 'ɛ klɛ 'zi 'waati 'la ba 'bhii- 'waati 'lɛɛ- ba. 'Bhɛɛ- 'bhɛ 'waati do 'kpɔ 'ɛ ba, 'ŋ 'bhɛ 'mi 'ŋ 'yɛkpa, 'ke mɛɛ do 'pwele 'ŋ 'lɛɛ: -a ta dunɛ- 'ɛ 'yaa- 'epu -yɛɛɛɛ. 'Bhɛɛ- -ya =pia 'ŋ ni dɔɔ: ³¹ «Kɔɔnɛɛ, -Waanbhaa' 'yaa- 'seri mu 'ɛ 'lɛkwɛn- 'bhɛɛ- 'e -za 'wlan mu 'la klɛ 'kɔɔflɛŋzan mu 'ɛ ni, 'e -za -dwa -a 'kpee 'bhɛ -za 'wlan mu 'ɛ ma. ³² Mɛɛ mu winbɔ blaale- Zope, -o Simɔ 'la sii Piɛri 'bhɛ 'sii yayi'. -A zenle -o -zeri mi Simɔ 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'bhɛ a 'fɛ 'ɛ -yoo wɛyi- 'ɛ 'lɛ ma.» ³³ 'Bhɛla- -zayile, 'ŋ mɛɛ mu winbwa- 'e 'siiyɛ- nɔɔ- blaale-. 'Ŋ 'cie-, 'e nule ma! 'O 'kpen -o -zɔn -Waanbhaa' -lɛɛ -gɛ; Mɛɛzan -jan 'la =kpaa 'e 'lii 'kaa 'e 'bhɛ 'wo 'o ni, 'o =nwa 'o 'trɔnkpaɛ 'bhɛɛ- 'kpen =la.»

Piɛri -o Zesu -a -janwo' zii' Kɔɔnɛɛ ba -lɛ ma

³⁴ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Piɛri -jan 'ɛ 'wole- 'sanle dɔɔ: «'Mi 'gbu 'a 'yaango- wlan 'ɛ ni -zɔn 'bhii- -Waanbhaa' laa bhaaplɛŋ mu bago. ³⁵ Drɔɔn', 'si 'tɔlɛ- 'si, 'bhɛ 'pegee mɛɛ 'tɔlɛ- mɛɛ, 'ke 'bhɛ gbɛlaan -Waanbhaa' -lɛɛ; 'ke 'bhɛ zan 'ɛ 'lɛdɔɔlɛ -o -a -yɛɛ 'yi, 'bhɛ zan -la -za sɔ -a ni. ³⁶ -E -jan 'nrɛle- 'la =woa Izraɛli mu 'ɛ ni 'bhɛ -le Zesu Krisi yilabla 'la =kpaa -Waanbhaa' 'pegee bhaaplɛŋ mu plɛŋ- 'bhɛ 'lɛ. 'Bhɛ Zesu 'ɛ 'bhɛ -le bhaaplɛŋ mu 'kpen Zan 'lɛ. ³⁷ -Za mu 'la =kla -gɛ Zude 'klɛɛn 'ɛ 'kpen 'yi, 'kee- san Galilɛ 'klɛɛn 'ɛ ma, 'ka mu 'gbu 'bhɛ -za mu 'ɛ dɔ. 'Bhɛ -za mu 'ɛ =kla Mɛɛ Wiinjɛfɛ' Mi Zaan 'yaa- mɛɛ mu 'ɛ 'sii zii' -o wiinjɛfɛ yayi' -yi 'ɛ ba 'waati 'la ba, 'bhɛɛ-

'waati 'ɛ blaɛn. ³⁸ -Waanbhaa' Nazareti mi Zesu mak- wan- gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- -e Lii 'Wɛŋ 'ɛ -zinaa' -a ta, 'bhɛ 'pegee -e -glɔɔya' -naa -a ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'gbu 'bhɛ dɔ. 'Yee- Zesu 'yaa- ge yɛkpen- =nɔɔ 'kee- ge -za 'wlan mu klɛlɛle mɛɛ mu ni, 'bhɛ 'pegee mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'yaa- -Setran' a luya 'yi, -e -yaa 'mu 'kpen bhee, 'ke -yoo go 'bhɛ luya 'ɛ 'yi; -amasɔyi -Waanbhaa' -yaa -a zi. ³⁹ Zesu -za mu 'la 'kpen =kla Zuufu mu 'ɛ -waa' 'klɛɛn 'kpen 'yi, 'bhɛ 'pegee Zeruzalɛmu -wa 'ɛ 'kpee, 'o mɔɔ 'gbu -o 'ke 'bhɛ -za mu 'ɛ 'srɛ 'lɛ. -Wa =dia, 'ke -wa gbaan -yɛɛɛɛɛ 'ɛ ta. ⁴⁰ 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba -a gale blaɛn -yɛkpa' yaga mi 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -ya =kla 'ke -ya 'gbu 'yɛ male 'ɛ zrɔn mɛɛ mu ni. ⁴¹ -Waanbhaa' 'laa 'tolɛ- 'ke Zuufu mu 'ɛ 'kpen 'a ye, 'ke yaa 'e go -yoo 'o mɔɔ 'la makwan- 'elwale gban -sɔ 'bhii- -a 'srɛ mu 'mu ba. 'O pɛbhla- 'eke- zi 'kele-, 'bhɛ 'pegee 'o -yi =mia 'eke- zi 'kele- -a bwele blaɛn gale ba. ⁴² 'Yee- Zesu -le 'a =pia 'o mɔɔ 'gbu ni dɔɔ 'o -yaa' -jan 'ɛ 'wo mɛɛ mu 'ɛ 'kpen ni; 'bhɛɛ- -ya =pia 'o ni dɔɔ 'wa 'pe mɛɛ mu 'ɛ ni 'kaa -Waanbhaa' 'yela- =kla mɛɛ -yɛ male mu 'pegee mɛɛ 'la zan mu -gaa gban 'mu 'kitikan 'lɛ. ⁴³ -Waanbhaa' -lɛla janwo mu 'ɛ 'kpen 'yela- a -janwoa dɔɔ 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e =kpaa -a -yi -e 'bhɛ zan a -za 'yɔɔ- mu 'ɛ -sroma yan -a 'tɔ -glɔɔya' 'ɛ 'srɔyi.»

Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'nayɛ- Zuufu kle mu 'ɛ ni

⁴⁴ Piɛri -yaa -janwo' zii' bhla 'la ba, 'ke Lii 'Wɛŋ 'ɛ zi- nale mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'yaa- 'mu 'trɔnkpa zii' -a ni 'mu ta. ⁴⁵ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, Zesu 'yi mu 'la 'yaa- 'ke Zuufu mu 'lɛ, 'bhɛɛ- 'ke 'mu -daa Piɛri zi Zope, 'mu 'kpeɛɛɛɛɛ 'egbɛɛɛɛ. -Amasɔyi -Waanbhaa' Lii 'Wɛŋ 'la =naa, -ya -zinaa' ezin- Zuufu kle mu 'ɛ ta. ⁴⁶ -Amasɔyi, 'woo- Zu- ufu Zesu 'yi mu 'ɛ 'yaa- 'mu 'ye zii' 'ke 'mu wli -bhɛɛke' mu 'pe, 'bhɛ 'pegee 'ke 'mu -Waanbhaa' a -gbɛɛɛɛɛ 'ɛ 'tɔɔɔɔ. ⁴⁷ 'Bhɛla- -yile, 'ke Piɛri 'a 'pele dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan mu Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'srɔɔwoa- 'bhii- -kɔɔ' mu gbɛɛn-, 'o sɔ 'o -banɔgole 'bhɛ zan mu 'ɛ wiinjɛfe ma -yi ba ɛɛ?» ⁴⁸ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -ya pele- dɔɔ -o 'woo- Zuufu kle mu 'ɛ 'wiinjɛfɛ- yi ba Zesu Krisi 'tɔ 'ɛ 'yi. 'Bhɛ blaɛn, 'ke -o -sromabɔlɛ Piɛri ni dɔɔ 'bhɛ bo -o -din -yɛkpa' sa -la.

Piɛri -o -a dayɛ pe 'zi Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu 'ɛ ni

11 Zesu a *winbɔwo mu 'ɛ 'pegee Zesu 'yi mu 'la 'yaa- Zude 'klɛɛn 'ɛ 'yi, 'mu 'a =maa dɔɔ Zuufu kle 'ke mu -dwa -Waanbhaa' a -jan 'ɛ =la 'ezin-. ² Piɛri 'nule- Zeruzalɛmu, 'ke Zesu 'yi Zuufu -kpɔɔɔ mu 'ɛ 'lale 'a ta, ³ 'Bhɛɛ- 'mu pe -a ni dɔɔ: «-Mɛla ma 'e -ja Zuufu kle mu ba, 'bhɛɛ- 'ka 'pegee 'mu pɛbhla- 'eke- ta ɛɛ?» ⁴ 'Bhɛ klɛlɛ 'tɛ, 'ke Piɛri dɔlɛ- 'yee- -za 'ɛ 'kpen 'yigɔɔnɛɛ zi -o ni do do. ⁵ -E pe dɔɔ: «'Ŋ 'yaa- Zope -wa 'ɛ ta 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- 'ŋ 'yaa- 'ŋ 'seriwo zii', 'ke 'ŋ -za do yeɛ- -yɛ zi yeɛ 'yi. 'Bhɛɛ- 'ŋ 'yɛkpa- pɛ do zinale ma, 'bhɛ 'yaa- 'bhii- sɔgbɛ -gbɛɛɛ do: -a -yɛɛɛ- -yaa -a zen yizɛ 'ɛ ta. -E -yaa da 'zi laanima 'bhɛɛ- 'kee- nu 'ŋ ba -yɛɛ ta. ⁶ 'Mi 'ŋ 'yɛkpa- -a ta siij, 'ke 'an 'yiglin-; -ayile 'ke 'ŋ wi 'ɛ 'kpen -glɔɔn 'yele -a -yi: wi mu 'la 'taawo- 'mu gaan yizɛ

ta oo, srɔpɛ mu oo, wi mu 'la glaan 'mu vi ta oo, 'bhe 'pegee 'si maanne- mu. ⁷'Bhe 'yi 'te, 'ke 'ɲ mɛɛ -weli' do male- dɔɔ: <Pieri 'e 'wlen-, wi mu 'la bhe -o dɛ, 'bhe- 'yoo- bhle!> ⁸'Bhe- 'duɲ-, 'an 'lɛkwɔn- dɔɔ: <'Yooye- Mɛɛzan, Zuufu mu wi 'oo wi 'la ye 'bhii- 'o 'sɔɔn 'le 'waa- 'toɲ mu 'e ta, 'naa 'bhe wi 'e do 'kpɔ 'bhlele- -lido'>. ⁹'Ezin- 'ɲ 'yee- mɛɛ -weli' 'e =maa -a -we gbɛ plɛ mi 'e 'yi 'kee- da lafle' 'yi, 'bhe- -e pe 'ɲ ni dɔɔ: <'Ke -Waanbhaa' 'a =pia pɛ 'la ma dɔɔ pɛ 'weɲ, 'bhi 'laa 'pele- 'bhe ma dɔɔ 'bhe 'triɲ- -o>. ¹⁰'Bhe =kla -gɔɔn yaga 'ke 'ɲ 'yee- mɛɛ -weli' 'e ma, 'bhe- -a yaga mi 'e blaɔn, 'bhe- 'yee- sɔg- bɛ -gbɛnɛ 'e 'pegee -a -yi pɛ mu 'e 'kpen -ja lafle' 'yi. ¹¹'Bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, 'ɲ 'yaa- 'fɛ 'la 'bhe =la, 'ke mɛɛ yaga nule- dulalɛ 'bhe 'lɛ ma; -woo winbwa- 'mi ba, 'bhe- -o -yaa da Sezare -wa 'e ta. ¹²'Bhe klele 'te, 'ke Lii 'Weɲ 'e -ya pele- 'ɲ ni dɔɔ 'ɲ ge -o zi blaale-. -Ayile 'ke 'mi 'pegee 'woo- mɛɛ mu 'e 'o gele- 'eke- zi Sezare -wa 'e ta. -Kɔɔ' nɛnɛ- 'srwado- 'la 'wole- -gɛ, 'o 'pegee 'mu -le -ja 'eke- zi -a kɔɔ-; 'bhe- 'o -ja wlalɛ Kɔɔnɛ ba 'fa =la. ¹³'Yee- Kɔɔnɛ 'gbu -mlɛkɛ' do -ya gɔnɛ- 'la gbɛnɛ- yaa' 'fɛ 'e =la, -e 'bhe 'yigɔɔnna 'o ni. 'Bhe- -e pe dɔɔ -mlɛkɛ' 'e 'bhe 'a =pia -a ni dɔɔ: <Mɛɛ mu winbɔ Zope, -o Simɔ 'la sii Pieri 'bhe 'sii zayi'. ¹⁴-E nu -jan mu 'la 'wole- 'e ni, 'bhi 'pegee 'e ba 'fa =la mu 'e 'ka nu gɔlɛ -za 'yi 'bhe- -jan mu 'e ma.> ¹⁵'ɲ -janwole 'sanle -o ni -gun, 'ke Lii 'Weɲ 'e zinalɛ -o ta 'bhii- -a -lwa -zinaa' -kɔɔ' mu ta gɔnɛ- 'la gbɛnɛ- -a zisan' bhla 'e zi. ¹⁶'Bhe klele 'te, Mɛɛzan -jan 'la =woa 'elwale -sɔ 'ke 'bhe dɔle- 'ɲ 'kpee, 'bhe -jan 'e 'bhe -le dɔɔ: <Mɛɛ Wiɲfɛ' Mi Zaan mɛɛ mu 'wiɲfia- -yi ba, 'duɲ- -Waanbhaa' nu 'ka mu 'palɛ- 'ke Lii 'Weɲ 'e 'bhe- 'lɛ. ¹⁷'Bhe- 'duɲ-, -kɔɔ- -kɔɔ' 'kpalawoa Mɛɛzan Zesu Krisi 'yi, 'bhe- -Waanbhaa' -kɔɔ' mu -gbaa pɛ 'la ba; -yoo -gbaa 'bhe- pɛ yɛkɛ- do 'kpɔ 'e ba 'ezin-. 'Bhe bhla 'e ba, 'mi -o 'ke -mɛla -le 'bhe- 'mi 'ɲ -banɔgo' -Waanbhaa' zru maza klele 'yi ɛɛ?> ¹⁸-O yanle Pieri 'wo- jan- mu 'e 'malele, 'bhe- 'ke -o tagale bole-; dɔɔn' -o -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔle -saan 'ke -wa pe dɔɔ: «Wlan 'e ni, -Waanbhaa' -dwa -a -la 'ke Zuufu kle mu ploɔ -waa -za 'yɔɔ- mu 'e ma, 'bhe- -woo 'gbu na -Waanbhaa' ni, 'kooko- -o sɔ bole -yɛ ma -si 'e 'srɔɔwole.»

Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Antiosi -wa 'e ta

¹⁹ Etieni gale blaɔn, 'bhe- -o -yaa -yɛn 'la 'kpa zii' Ze- su 'yi mu 'e ta, 'ke -o piilale 'eke- ma. 'Bhɛla- -yile, 'ke -o 'ke mu gele- Fenisi 'klɛn 'e 'yi, 'bhe- -o 'ke -ja Sipru 'klɛn 'la 'ke wɛyi- 'mlɲgole -o 'bhe zi 'bhe 'yi, 'bhe 'pegee Antiosi -wa 'e ta. 'Duɲ- -o -yaa -Waanbhaa a -Jan 'Nrɛle- 'e 'wo zii' Zuufu mu 'te -la ni. ²⁰'Bhe- 'duɲ-, Ze- su 'yi mu 'e 'ke mu 'la 'yaa- da Sipru 'pegee Sireni, 'mu -ja Antiosi Mɛɛzan Zesu a -Jan -Nrɛle' 'e 'wole- Zuufu kle mu 'e ni 'ezin-. ²¹Mɛɛzan a -gɔɔɔya' 'e 'yaa- -o ta, 'bhɛla- -yile mɛɛ -bebe -o =kpa Zesu 'yi, 'bhe- -woo zru -ni- inaa' Mɛɛzan -Waanbhaa' ba. ²²'Bhe klele 'te, 'ke Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'bhe -jan 'e 'male, 'ke -o Banabasi winbɔle Antiosi. ²³Banabasi 'bhɔle- Antiosi, 'bhe- -Waanbhaa' 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'e 'dumawoa gɔnɛ- 'la gbɛnɛ-, 'bhe 'a zrukpala. 'Bhe- -e zruwlaa- -o 'kpee dɔɔ -o 'kpen zru bo do Mɛɛzan ni, 'bhe- -o blɔɔle

bo 'bhe ma 'egɔɔle. ²⁴'Yee- Banabasi 'gbu 'yaa- 'ke mɛɛ wlan do 'le, 'bhe 'pegee -a 'pale- -yaa 'ke Lii 'Weɲ 'e 'le; 'bhe- -a 'kpale- -yaa Mɛɛzan 'yi 'egbɛnɛle. Mɛɛ -bebe 'mu 'gbu =naa Mɛɛzan ni.

²⁵ Banabasi -ja Sɔlu ziglinɛ Taasi -wa 'e ta. ²⁶-E 'tenle- Sɔlu ma 'bhe -wa 'e ta, 'kee- nule- 'bhe 'le Antiosi. 'Bhe- -o lɛɛ do -gaa 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'le. -O mɛɛ -bebe -daanna -Waanbhaa' a -jan 'e 'le 'bhe =nɔɔ. 'Yee- Antiosi -wa 'e 'yela- ta, 'bhe- -o Zesu a -klanlanɛ mu 'e =lwa -siila <Krisi 'yi mu>. ²⁷'Bhe 'waati 'e ba, -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ke mu -daa Zeruzalɛmu, 'bhe- 'mu -ja Antiosi. ²⁸-O -yaa -o do sii Agabusi, 'bhe- 'bhe 'e 'wlen- le-, 'ke 'bhe 'a 'pele Lii 'Weɲ a 'seɲ 'le dɔɔ: «-Gu -gbɛnɛ do nu dɔle 'trɛ 'e 'kpen ta.» 'Bhe -jan 'e =kla 'ke wlan 'le. 'Yee- -gu -gbɛnɛ 'e =bhwa 'ke Klodi -o 'ke Rome mu a -bhɲngbe -gbɛnɛ 'le 'bhe 'waati 'e ba. ²⁹'Bhe 'yi 'te, 'ke Zesu a -klanlanɛ mu 'la 'yaa- Antiosi -wa 'e ta, 'ke -wa 'kpale do ma 'kaa -o 'kpen do do 'seɲ sɔ -za yɛkɛ- 'la ta, -o nu -o gbɛ 'klalɛ- 'eke- ta, 'bhe- -o bhɔ -o nɛnɛ- mu 'la 'yaa- Zude 'klɛn 'e 'yi 'mu ba. ³⁰'Bhe- -o 'bhe =kla 'te. -Ayile -woo gbɛklaa- 'eke- ta, 'bhe- -o Zude 'klɛn 'yi Zesu 'yi mu 'e glaan' mu -kpa Banabasi 'pegee Sɔlu 'kɔɔ, 'kaa 'mu ge 'bhe glaan' mu 'e 'lɛna 'woo- Zude =nɔɔ Zesu 'yi mu 'e waa zilɛ- mu 'e ni.

-O Zaki =dia 'bhe- -o Pieri =bwa -kaso 'yi

12 'Bhe 'waati do 'kpɔ 'e ba, 'ke -bhɲngbe *Erɔdi* -yɛnkpale 'sanle Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'ke mu ta. ²-Ya =pia mɛɛ mu 'e ni dɔɔ 'mu Zaan nɛnɛ- 'gwlaan- Zaki dɛ 'ke -gɔkɔɲ' 'le, 'bhe- 'mu 'bhe =kla. ³'Yee- Erɔdi 'a 'yɛle 'bhii- 'bhe =swa Zuufu mu 'e ni, 'ke -ya pele- 'ezin- dɔɔ -o Pieri 'kun. 'Bhe =kla Zuufu mu a 'bluu 'wlen- kle bhle 'fɛti 'e 'bhe- ta. ⁴-O yanle Pieri 'kunlele, 'ke -wa bɔle- -kaso 'yi. 'Bhe- 'ke -o -srwase' yizɛ du- layɛ yizɛ yaale' -a gooba. -E -yaa zi 'bhii- -o Pieri 'ki- tikan Zuufu mu 'e 'kpen 'yɛ ma 'ke *Paki* 'fɛti 'yi 'e =kaan, 'bhe- -o -kpan balaa' -a ta -a dɛ zayi'. ⁵'Bhe 'yi, Pieri =bwa -sɔ -kaso 'e 'yi; 'Bhe- 'duɲ-, Zesu 'yi mu -lɛdo' -bhɛkɛ' mu 'la =yaa Zeruzalɛmu 'mu=yaa 'mu 'seriwo zii' 'mu nii- 'e 'kpen 'le -Waanbhaa' ni 'yee- Pieri a -za ma 'waati 'e 'kpen ba.

Pieri -pwɛla -kaso 'yi gɔnɛ- 'la gbɛnɛ-

⁶*Erɔdi -yaa nu Pieri 'kitikanɛ yi 'la 'le, 'bhe -bi 'e zi 'yee- Pieri 'gbu 'yaa- yidɛ 'zi -srwase' mi plɛ plɲɲ-. -A -yɛle' -yaa 'ke piibhe kpɛle- mu 'le -srwase' mi plɛ 'e plɲɲ-, 'bhe- -a gooba -srwase' plɛ dulalɛ -yaa -kaso 'fɛ 'e 'lii. ⁷'Bhe klele 'te, 'ke Mɛɛzan a -mlɛkɛ' do 'pwɛle -a -yi blaale- 'yee- Pieri ba -yaa' -kaso 'fɛkpeenɛ 'e =la, 'bhe 'pegee 'ke 'tebhile do wlale- 'bhe -kaso 'fɛkpeenɛ 'e =la. 'Bhe- 'ke -mlɛkɛ' 'e -ya gbɛ yanle 'yee- Pieri 'sien na, 'kee- bwele-. 'Bhe- 'ke 'bhe 'a 'pele 'a ni dɔɔ: <'E 'wlen- blaale!> 'Bhe klele 'te, piibhe kpɛle- mu 'la =yaa 'yee- Pieri gbɛ ma 'mu 'kpen takaan-, 'bhe- 'mu -balaa'. ⁸-Ayile 'ke -mlɛkɛ' -ya pele- -a ni dɔɔ: «'Yaa- 'sɛntru 'e dɔ 'e 'saanla, 'bhe- 'yaa- sawla mu 'e 'wla 'e gaan ma.» Pieri 'yanle- 'bhe mu klelele, 'ke -mlɛkɛ' -ya pele- -a ni

'ezin- dɔɔ: «'Yaa- dunɛ- tralape 'ε =kla 'e ta, 'bhɛɛ- nu dɔ 'η zi.»⁹ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, Pieri 'pwele -yaa' -kaso 'fɛkpeenɛ 'ε =la, 'kee- dɔle- -mlɛkɛ' 'ε zi. -E =kla bi -a ni 'bhii- -mlɛkɛ' 'yaa- -za 'la klɛ 'zi 'bhɛ 'yaa- 'bhɛ klɛ 'zi -yrɛ zi yele -la -yi, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'laa -yaa 'bhɛ klɛ 'zi kpataakpa. ¹⁰ -O -kaan -a gooba -srwase' 'lɛ =lwa mi 'ε ta, 'bhɛɛ- -o -kaan -a -lɛ plɛ mi 'ε ta; 'bhɛɛ- 'ke -o 'tɛnle -kaso 'fɛ 'ε 'lii piibhɛ 'koŋ 'la 'lɛklale -yaa -wa 'ε ba -yrɛ ta 'bhɛ ma. 'Bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'liigole 'bhɛ 'gbu ma -o -lɛɛ. 'Bhɛɛ- 'ke -o 'pwele, 'ke -o 'taawole 'sanle -gbleba 'ε ta. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'bhɛ yrɛ do 'kpɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -mlɛkɛ' 'ε 'nile Pieri 'yrɛ ba.

¹¹ -Mlɛkɛ' 'ε gele blaani, 'ke Pieri nii- 'ε zenle- -a ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'An 'yaango -zɔn kpataakpa 'bhii- Mɛɛzan -Waanbhaa' -yaa' -mlɛkɛ' do =kpa 'mi go zayi' Erɔdi 'kɔɔ, 'bhɛɛ- Zuufu mu 'ε 'yaa- zan -za 'yɔɔ- 'la 'kpen klɛle 'mi ni, -e 'mi -gwa 'bhɛ 'yi.»

¹² Pieri 'a 'yele- 'bhii- -e -pwɛla -kaso 'ε 'yi kpataakpa, 'ke -ya -lɛdɔɔle Zaan 'la -o 'bhɛ 'tɔkpa- Maki 'bhɛ nɛɛ Mari ba -lɛ ma. Mɛɛ -bebe 'klale- -yaa 'eke- ba Mari 'a 'fɛ 'ε =la 'ke -woo 'seriwo -Waanbhaa' ni 'yee- Pieri 'a -za ma. ¹³ -E bhɔle Mari ba -lɛ ma, 'kee- kɔkɔdele 'bhɛ 'a 'fɛlii 'koŋ 'ε ta. 'Yee- Mari 'a yewo le -nɛ 'la -o -yaa 'bhɛ sii Rɔdi, 'bhɛ =nwa 'fɛ 'liikoŋ 'ε -din -a -liigo' zayi'. ¹⁴ 'Bhɛ 'yee- Pieri 'weli- 'ε madɔle, 'bhɛɛ- 'bhɛ -yilablawa gbɛ -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, 'fɛ 'ε 'lii goza =nia 'bhɛ 'kpee. 'Ke 'bhɛ blasanle, 'kee- gele- -a pele 'fɛ 'ε =la mu 'ε ni dɔɔ Pieri -o 'pɛɛlii- ¹⁵ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -wa pele- 'bhɛ yewo le -nɛ 'ε ni dɔɔ: «-Kwa -le 'ε 'yi ɛɛ?» 'Dun- 'bhɛ pe 'bhɛ 'sɔwɛɛ- 'ε ma dɔɔ Pieri -le 'kele- kpataakpa. 'Bhɛla- -yile 'ke -wa pele- dɔɔ: «-A tagbin -mlɛkɛ' -le 'kele-» ¹⁶ 'Dun- 'bhɛ bhla 'ε ba, 'ke Pieri bole -o kɔkɔdele 'ε ma 'fɛ 'ε 'lii. 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke -wa -liigole, 'bhɛɛ- 'ke -wa yele-. -Ayile 'ke -o 'kpen 'kpeelnile 'kee- kan -a -dan' ta. ¹⁷ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Pieri 'ε gbɛ -lawlɛnle 'kaa -woo taga; 'bhɛɛ- -e -za 'ε 'kpen 'yigɔɔnna -o ni. Mɛɛzan 'a 'pwɛla- gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -kaso 'fɛ 'ε =la, -e 'bhɛ 'yigɔɔnna -o ni. 'Bhɛɛ- -e pe -o ni dɔɔ: «-Ka ge 'η 'pwɛza- 'ε -kaso 'ε 'yi, 'bhɛ 'wo Zaki 'pegee -kɔɔ nɛnɛ- -vin mu 'ε ni.» 'Bhɛ blaani, 'kee- gele- yrɛ -bhɛɛke' do nɔɔ-. ¹⁸ Tooklinle, 'ke -srwase' mu 'ε -o zrubatɛdɔle Pieri ba zayi'. -Amasɔyi -e -ja yrɛ 'la =nɔɔ, waa -yaa 'bhɛ dɔ. ¹⁹ 'Bhɛ ya 'ε 'yi, 'ke Erɔdi mɛɛ mu winbɔle Pieri ziglin- yrɛ nɔɔ-. 'Bhɛɛ- 'dun-, waa -a yele. 'Bhɛɛ- 'ke -ya gooba -srwase' mu 'ε 'siile 'kee- 'mu 'lɔkɔpale. 'Bhɛ blaani, 'ke -ya pele- dɔɔ -woo 'kpen dɛ. -O yanle 'bhɛ klɛle 'le, 'ke 'yee- Erɔdi 'gbu gole- Zude 'klɛn 'ε 'yi, 'kee- gele- Sezare -wa 'ε ta; 'bhɛɛ- 'kee- bole- 'bhɛ =nɔɔ 'waati sa ba.

-Bhɛngbe Erɔdi -gaa gɔnɛ- 'la gbɛɛn-

²⁰ 'Dun- Erɔdi zrupliile -yaa Tiri 'pegee Sidɔn mu 'ε ma. -Ayile, -e -yaa 'waati 'la ba Sezare 'ke 'bhɛ -wa plɛ 'ε ta mu 'ε 'mu 'a 'kpale do ma, 'bhɛɛ- 'ke 'mu mɛɛ mu winbɔle -a ta. -Srɛwase' mi 'la 'yaa- 'e 'yɛkpa 'yee- Erɔdi 'yi 'fɛ 'ε ba, -woo bhɛgwɛnɛnɛ =kpa 'bhɛ ma. -O -yaa 'bhɛ sii Blasitusi. 'Bhɛ ya 'ε 'yi, 'ke -o gele- -a pele -bhɛngbe Erɔdi ni dɔɔ -o 'plo- gwile 'ε ma. -Amasɔyi -o bhle pele mu 'ε 'kpen =yaa da 'yee- -bhɛngbe Erɔdi 'a 'klɛn 'ε 'bhɛɛ- 'yi. ²¹ -O yi 'la 'bhɛ -dwa 'eke- ye yi 'le,

'bhɛ yi 'ε 'bhɔle- 'tɛ, 'ke 'yee- Erɔdi -yaa' -bhɛngbe dunɛ- 'ε 'klale -a ta; 'bhɛɛ- 'kee- yaale- -yaa' -bhɛngbe 'yaakpe- 'ε ta. 'Bhɛɛ- 'kee- -janwole -zamaa' 'ε ni. ²² -E yanle -janwolele 'tɛ, 'ke mɛɛ mu 'ε 'kpen 'ε gbɛdele -a ni, 'bhɛɛ- 'ke -wa pele- dɔɔ: «'Bhaaplɛŋ -weli' laa 'keleɛ- 'le, -waanbhaanɛ do -la -weli' -le 'kele-!» ²³ 'Dun- 'bhɛ yrɛ do 'kpɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'bhɛ 'pegee 'bhɛ 'waati do 'kpɔ 'ε ba, 'ke Mɛɛzan 'a -mlɛkɛ' do ga do 'kpale 'yee- Erɔdi ma. -Amasɔyi -e -Waanbhaa' 'a 'tɔbhɔleya 'ε =kpa -a 'gbu ma. -Wlɛnnɛ' mu 'a =bhla, 'bhɛɛ- -e -gaa.

²⁴ 'Dun- -Waanbhaa' 'a -jan 'Nrɛle- 'ε 'wole 'ε 'yaa- zen 'zi yrɛkpen- =nɔɔ. 'Bhɛɛ- Zesu 'a -klanlanɛ mu 'ε baan' 'yaa- 'kla zii' -a ba. ²⁵ Banabasi 'pegee Sɔlu 'yanle- Zeruzalemu Zesu 'yi mu 'ε glaani mu 'nɛlele -o ni, 'ke -o niinale -o -zanta'. -O ge bhla 'ε zi, -o -yaa Zaan 'la sii Maki 'ke -o 'pegee 'mu gele- 'eke- zi.

ZESU 'SRE MU 'ε -JA AZI 'KLEEN 'ε 'PEGEE GREKI MU A 'KLEEN 'ε 'YI

-Waanbhaa' Lii 'Wɛŋ 'ε Banabasi 'pegee Sɔlu makwan- -Waanbhaa' 'a -jan 'ε 'wo zayi'

13 -Waanbhaa' 'a -lɛla' janwo mu 'pegee -Waanbhaa' 'a 'Sɛwɛ 'ε daan mu 'ke mu -yaa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la =yaa Antioxi -wa 'ε ta 'mu ba: -o -yaa -a do sii Banabasi, 'bhɛɛ- -o -yaa -a do sii Simeɔn, -o 'bhɛ 'tɔkpa- «Mɛɛ ti». 'Bhɛɛ- -o -yaa -a do sii Lusisi ('bhɛ 'yaa- da Sireni -wa 'ε ta), 'bhɛɛ- -o -yaa -a do sii Manaeni (-o 'bhɛ 'pegee -bhɛngbe Erɔdi 'tɔla- 'eke- zi), 'bhɛɛ- Sɔlu. ² -Yɛkpa' do, -o -yaa Mɛɛzan -Waanbhaa' gba 'zi 'ke -o 'suŋwla, 'ke Lii 'Wɛŋ 'ε -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Ka Banabasi 'pegee Sɔlu 'kpa 'ɛdanɛma 'η ni 'η -o -siila 'an ye 'la 'kaama- 'bhɛ 'wo -zayi'.» ³ Zesu 'yi mu 'ε -o 'bhɛ 'male, 'ke -woo 'seriwole -Waanbhaa' ni -waa' -za ma, 'bhɛɛ- 'ke -o 'suŋwale. 'Bhɛ blaani 'ke -woo gbɛkpale 'yee- Banabasi 'pegee Sɔlu ta, 'ke -o 'ploole -o ma dɔɔ -o ge Waanbhaa 'a ye 'ε 'wo.

Banabasi 'pegee Sɔlu -ja Sipru 'klɛn 'ε 'yi

⁴ 'Bhɛ 'yi, *Lii 'Wɛŋ Banabasi 'pegee Sɔlu 'winbwa-, 'bhɛla- -yile 'ke -o gele- Selesi -wa 'ε ta. 'Bhɛ blaani, 'ke -o gele- -batɔŋ' 'yi Sipru 'klɛn 'ε 'yi: wɛyi- 'mliigole -yaa 'bhɛ 'klɛn 'ε zi. ⁵ -O bhɔle- Salamini -wa 'ε ta, 'ke -o -Waanbhaa' 'a -jan 'ε 'wole- Zuufu mu 'ε daanfɛ' mu 'ε =la. Zaan Maki -yaa -o zi 'ke 'bhɛ bhɔ -o ba. ⁶ -O kanaa' Sipru 'klɛn 'ε 'yi yrɛkpen- =nɔɔ, 'bhɛɛ- -o -ja 'tɛnle- Pafɔsi -wa 'ε ma. 'Bhɛ =nɔɔ bhe, 'ke -o 'zina 'tan mi do yele-: -o -yaa 'bhɛ sii Baa Zesu. Zuufu 'mi do 'le -yaa 'ke 'bhɛ 'le, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- pe 'bhɛ 'gbu ma bhla ma dɔɔ 'bhɛ -o 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do 'le. ⁷ 'Yee- 'zina 'tan mi 'ε 'yaa- Sipru 'klɛn 'ε ta -janmatii 'ε zi 'tanjii. 'Bhɛ -janmatii 'ε 'tɔ -le -yaa dɔɔ Sɛɛgusi Pɔlusi, 'bhɛɛ- -zadɔ' mi -gbɛnɛ do -le -yaa 'bhɛ 'le. 'Bhɛ -janmatii 'ε Banabasi 'pegee Sɔlu -siila, -amasɔyi 'bhɛ 'yaa- zi 'bhii- 'bhɛ -Waanbhaa' 'a -jan 'ε 'ke 'ma' 'mu 'lii. ⁸ -O -yaa 'yee- 'zina 'tan mi 'ε sii Greki wli 'ε 'yi dɔɔ Elimasi;

'bhεε- -e zaabwa- Banabasi 'pegee Sɔlu 'lε ma, 'bhεε- yaa -yaa zi 'bhii- Sipru -janmatii 'ε 'bhε 'e 'kpa -Waanbhaa' 'yi. ⁹ 'Bhε klele 'tε Sɔlu 'la, -o -yaa -a sii 'ezin- Pɔlu, 'bhε 'pale- 'la =yaa 'ke Lii 'Wen 'ε 'le bhe, 'bhε 'e -yrekpale frii 'yee- 'zina 'tan mi 'ε ta 'ke 'bhε 'a 'pele 'a ni dɔɔ: ¹⁰ «-Setran' mεε, 'e 'pale 'la -yoo 'ke -dawli' maza 'ε -glɔɔɔn 'ε 'kpen 'pegee -yɔɔɔya' 'ε 'kpen -glɔɔɔn 'le bhe; -za 'wlan za laa sɔ 'e ni! 'E nu 'ploole- Mεεzan a zi -lεdɔɔle mu 'ε 'siele ma 'waati 'ε -dela ba εε? ¹¹ 'E 'trɔnkpa -zɔn jan 'lεε- =la: Mεεzan 'a gbε 'ε 'wlenna- 'e 'kaama-, -ayile 'ε 'yrε nu -wile', 'bhεε- 'yaa nu -yretεbhe -bhile' yele 'waati sa.» 'Bhε yrε do 'kpa 'ε =nɔɔ bhe, 'ke -gblo 'kpale 'yee- Elimasi 'yrε ta, 'bhεε- yaa -yaa sɔ yrε ma ye- li: 'bhεla- -yile -e =bwa -a gbε 'kaanle- ma -a 'gbu zi, 'kee- mεε glin dɔɔ 'bhε 'kun 'a gbε ma, 'bhεε- 'bhε -a geyrε 'ε zɔn -a ni. ¹² 'Yee- -jan- matii 'ε 'bhε 'yele-, 'ke -ya 'kpale Zesu 'yi. -Amasɔyi Pɔlu 'pegee Banabasi a mεε daangbeya 'ε Mεεzan ba za 'yi, 'bhε 'a zru 'ε =kwan 'elrele 'gbu.

Banabasi 'pegee Pɔlu -ja -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wolε- Antɔsi

¹³ 'Bhε blaen, 'ke Pɔlu 'pegee -a 'taawoyɔɔɔn mu 'ε -o bole- -batorɔ 'yi, 'bhεε- 'ke -o gele- Pafɔsi. 'Bhε blaen -o -ja Pεεzi -wa 'ε ta Panfili 'klεen 'ε 'yi. Zaan Maki -gwa -o zi 'bhε yrε 'ε 'bhεε- =nɔɔ, 'bhεε- 'bhε -niinaa' Zeruzalε- mu. ¹⁴ 'Bhε blaen, -o gole Pεεzi, 'ke -o gele- Antɔsi -wa 'ε ta Pisidi 'klεen 'ε 'yi. 'Bhεε- Zuufu mu -yitrε' 'yi 'ε ma, 'ke -o gele- wlalε Zuufu mu daanfε' 'ε =la, 'bhεε- 'ke -o yaale' 'bhε =nɔɔ ye. ¹⁵ 'Bhεε- -o yanle 'torɔ 'sεwε 'ε 'pegee -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε -waa' 'sεwε mu 'ε tapelele, 'ke Zuufu mu daanfε' -kunlii mu 'ε mεε mu winbɔle Pɔlu 'pegee -a zi mu 'ε ta 'kaa -wa pe 'mu ni dɔɔ: «'O nεεnε- mu, 'ke 'kaa- zi 'bhii- 'ka -jan 'ke 'wo 'waa- mεε mu 'ε ni 'bhεε- 'ka zruwla -o 'kpee, -ka 'bhε 'wo.» ¹⁶ 'Bhε klele 'tε, 'ke Pɔlu 'e 'wlεnle-, 'bhεε- 'ke -ya gbε -lawlεnle 'ke -ya pe mεε mu 'ε ni 'kaa -woo 'trɔn- badɔ, 'bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «'N nεεnε- Izraeli mu, 'bhε 'pegee 'ka mu 'la 'ka gbilaan -Waanbhaa' -lεε, -ka 'ka 'trɔnkpa 'η ni doo! ¹⁷ -Kɔɔɔa' Izraeli 'si mu 'lεε- -waa' -Waanbhaa' 'ε, -e -kɔɔ- -gbɔɔɔ mu 'ε makwan-, 'bhεε- -e -kɔɔ- 'si 'ε =kla 'ebebele, 'ke -woo Ezipu 'klεen 'ε 'yi. -O yanle 'lεε 'srε klεlele 'bhε =nɔɔ, 'ke -yoo 'pwεle 'bhε 'klεen 'ε 'yi -yaa' -glɔɔɔya' 'ε 'le. ¹⁸ 'Bhεε- -e =bwa -o -din, 'kee- bhɔ -o ba lεε mia plε ta -kpe 'ε ta. ¹⁹ 'Bhε blaen, -ya =kla 'bhεε- Izraeli mu 'sεngwa= 'si 'srwaplε- 'la 'yaa- Kanaa' trε 'ε ta 'mu 'le, 'bhεε- -e 'bhε 'si mu 'ε -waa' 'klεen mu 'ε =kla 'ke -yaa' Izraeli mu 'ε -waa' pε 'le, lεε -kεmε yizie 'ke lεε mia plε bhε vu ta (450). ²⁰ 'Bhε blaen, 'kee- 'kitikan mu 'kpale -o wiinj- 'kee- ge 'tεnlε- 'fɔ -Waanbhaa' -lεla' janwo mi Samieli a pε 'waati 'ε ma. ²¹ 'Bhε blaen 'ezin-, 'ke -o -bhleɔgbε do -yrεwole -Waanbhaa' ma; 'bhεε- 'ke 'yee- -Waanbhaa' Kisi gbe Saulu 'kpale -o wiinj- 'ke -bhleɔgbε 'le lεε mia plε ta. Kisi -yaa da Benzamε a pε -gbaa 'ε 'bhεε- 'lii. ²² -Waanbhaa' Saulu -gbinle' -o ta, 'kee- Davidi 'yaale -o ta 'bhii- -waa' -bhleɔgbε 'le. 'Bhεε- Davidi 'sɔ gbε -yɔɔɔ' 'ε 'kɔɔ -Waanbhaa' ni, 'ke -ya pele- 'bhε ma dɔɔ: «'N 'yoo- mεε

-glɔɔɔn 'la zi, 'η 'bhεε- 'srɔɔwoa=, 'bhε -le 'ke Izai gbe Davidi 'le. 'N zru ma mεε -le 'kεle-, 'bhεε- 'yele- nu 'mi zru maza mu 'ε 'kpen klεε.» ²³ 'Bhεε- -Waanbhaa' =nwa Mεε -Bhee Mi do nalε Izraeli 'si mu 'ε ni, 'bhε -daa Davidi a pε 'srε mu 'ε 'mu -la ba, 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a 'liiwli- =naa 'bhε 'kpa zayi' gɔnε- 'la gbεen-: 'bhε Mεε -Bhee Mi 'ε 'bhε -le 'ke Zesu 'le. ²⁴ 'Sani- Zesu 'nule- plεɔ-, Zaan -Waanbhaa' a -jan 'ε =woa Izraeli 'si mu 'ε ni; 'bhεε- -ya =pia -o ni dɔɔ -o 'plool- waa -za 'yɔɔ- mu 'ε ma, 'bhεε- -woo 'gbu na -Waanbhaa' ni, 'kooko- -e sɔ -o wiinjfele -yi ba. ²⁵ 'Bhεε- Zaan a pε 'trε ta bole -yaa zan yanle 'waati 'la ba, -e -yaa pe 'zi mεε mu 'ε ni dɔɔ: «'Ka 'kpee ma, -dele 'mi 'le εε? 'Ka 'yri -o mεε 'la zan nule ta, 'mi 'laa -o 'bhε zan 'ε 'le. 'Duɔɔ- -ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, mεε do -o zan nule 'mi blaen; 'bhε gbilaan -yiyi' 'mi ni, -bhεε- 'bhε wleyi' 'laa -o 'mi wleyi' ta 'ke 'an gaan ma -sawla bhle mu 'ploole- -yidan' ('bhii- lu mu 'a klε gɔnε- 'la gbεen-).»

²⁶ 'Bhεε- Pɔlu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'N nεεnε- mu, 'ka mu 'la 'ka -o *Abraamu 'srε mu 'le, 'bhε 'pegee 'ka mu Zuufu kle mu 'la 'ka gbilaan -Waanbhaa' -lεε. -Waanbhaa' 'yee- mεε -bhee jan mu 'lεε- =woa -kɔɔ' mu 'kpen -la ni. ²⁷ Wlan 'gbu 'ε ni, Zuufu mu 'la -woo Zeruzalεmu 'bhε 'pegee -waa' -kunlii mu 'ε, waa Zesu dɔle 'bhii- 'yele- 'ke Mεε -Bhee Mi 'ε 'le; 'bhεε- -o -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε 'mu a -jan mu 'la tape -yitrε' 'yi oo -yitrε' ma, waa 'mu 'yimalε. 'Duɔɔ- -o kpan 'la -balaa' Zesu ta, 'bhε -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε 'wojan- mu 'ε 'lεswa-. ²⁸ 'Ali- waa -za 'kedo- 'kpa 'yele- -a zi 'ke 'bhε kle -a dε win 'le, 'bhεε- 'duɔɔ-, -wa =pia *Pilati ni dɔɔ 'bhε 'a dε. ²⁹ 'Bhεε- -o yanle -za mu 'la 'kpen yɔɔɔndεle -o -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'ε -waa 'sεwε 'ε mu 'ε 'yi Zesu ba za 'ε 'yi, 'mu 'kpen 'lεsɔlele, 'ke -wa gbaa 'ε gole- -yrigbεεle 'ε ta; 'bhεε- 'ke -wa binle- bu -gluu do 'yi. ³⁰ 'Duɔɔ- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba. ³¹ Zesu bwele blaen gale ba, -e 'pwε gbε -glɔɔɔn -bebe =woa mεε 'la zan mu -yaa -a madɔ mu 'le 'mu ba: mεε 'la zan mu -yaa -a zi Galile 'trε 'ε ta, 'bhεε- 'ke 'mu =nwa -a zi Zeruzalεmu. 'Bhε zan mu -le -zɔn -a 'srε mu 'le 'ke 'mu -yaa' -jan 'ε wo Izraeli mεε mu 'ε ni. ³² 'O mɔɔ 'gbu -o 'bhεε- -Jan 'Nrale- 'ε 'wo zii' 'ka ni -zɔn: 'bhε -le -Waanbhaa' 'bhε 'liiwli- -naa 'o -gbɔɔɔ mu ni pε 'la 'naza- ta 'bhεε- 'le. ³³ 'Yee- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- -naa pε 'la 'naza- ta 'o -gbɔɔɔ mu ni, -e 'bhεε- 'yizakla 'o mɔɔ -la ni, 'o mɔɔ 'la 'woo- 'ke 'mu 'kpee yi mu 'le bhe. -Waanbhaa' Zesu bwelawoa gale ba, 'bhii- -a yɔɔɔndεle -o gɔnε- 'la gbεen- 'Srokpa 'sεwε 'ε 'lε plε mi 'ε 'yi Zesu ba zayi' -ya =pia dɔɔ:

*'Mi -o -a zɔn 'zi -zɔn mɔɔkpen' ni 'bhii- 'yoo- 'η Gbe -kpɔɔɔ 'le,
'bhεε- 'mi -o 'e Dε -kpɔɔɔ 'le.»*

³⁴ «-Waanbhaa' 'gbu 'a =pia 'elwale -sɔ dɔɔ -e nu -a bwele gale ba, 'kooko- -a gbaa 'ε yaa bɔn. -E 'bhεε- ma janwoa- dɔɔ:

'Wlan 'ε ni, 'η nu 'ka mu 'dumawole 'an mεε mu 'bhii- 'mi 'η 'liiwli- -naa Davidi ni gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ 'η nu 'bhε kleε.»

³⁵ «'Bhela- -yile, Davidi 'a =pia 'bhe a 'Srokpa 'sewe 'e 'yi yre do ככ- 'ezin- דכ:»

«'Yaa nu 'a 'tolé- 'ke 'yaa- pe mēē 'wenj 'e gbaa 'e bñ bu -gluu 'e 'yi.»

³⁶ «'Dun- Davidi 'la 'bhe -jan 'e =woa, 'ke -ya -yre ma -li 'waati 'la ba, 'bhe -Waanbhaa' zru maza =kla; 'bhe- 'bhe -gaa, 'bhe- -o 'bhe =bian 'bhe 'taa- mu 'e -din, 'bhe- -a gbaa 'e =bwan. ³⁷ 'Dun- -Waanbhaa' Zesu 'la -bwela gale ba, 'bhe gbaa laa klele 'ke bñ pe 'le -titi. ³⁸ 'Bhela- -zayile, 'ñ neēne- mu, -kaa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'kaa- -za 'yoo- mu 'e -sroma yan Zesu -la 'srōyi; 'bhe- -woo- 'bhe- -jan 'e 'wo zii' 'ka ni. ³⁹ 'Dun- -Waanbhaa' laa -yaa sñ 'kaa- -za 'yoo- mu 'e 'kpen -sroma 'yanle 'kaa- Moizi a 'toñ mu 'e 'klsikunle ma, 'bhe- 'ka 'ledōle kle 'yee- -Waanbhaa' -yre 'yi; 'dun- 'ke 'ka ba mēē 'la zan 'e =kpa Zesu 'yi, -Waanbhaa' 'bhe zan a -za 'yoo- mu 'e -sroma yan. 'Bhe- 'bhe zan -ledōle nu klele -a -yre 'yi, Zesu 'srōyi. ⁴⁰ 'Bhe 'yi, -ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'ka 'laa klele 'kooko- -Waanbhaa' a -lela 'jan- wo mu 'e -jan 'la =woa, 'bhe 'yi -za 'ten 'ka mu ma, 'bhe -za 'e 'bhe -le דכ:»

⁴¹ «-Ka 'ka 'yrekpa doo, 'ka mu 'la 'ka -o -Waanbhaa' a wlan 'e malrōgo 'zi,

*'ka 'kpeelenile nu klele, 'bhe- 'ka ga!
-Amasrōyi 'ñ 'yoo- zan -za do klele 'kaa- pe 'waati 'e ba, 'bhe- 'ka 'laa nu 'ka 'kpale- -a 'yi; 'ali- 'ke -wa -yigōōna 'ka ni.»*

⁴² Pōlu 'pegee Banabasi 'pwē bhla 'e zi Zuufu mu 'e daanfē 'e =la, 'ke -o -sromabōle -o ni דכ -o nu 'yee- -jan yēke- do 'kpo 'e 'wo -o ni -yitrē' yi -bhēeke' do ma. ⁴³ -Waa' 'klankeba 'e 'yanle, 'ke Zuufu mu -bebe 'pegee Zuufu kle mu 'la =wlaa Zuufu mu a 'seri 'e 'yi, 'mu 'kpen dōle- Pōlu 'pegee Banabasi zi. 'Mu zruwlaa- -o 'kpee דכ -o bñōle bo -Waanbhaa' a -lileya 'e ma.

⁴⁴ -Yitrē' yi -bhēeke' do 'e 'bhōle-, 'ke -wa 'e ta mu 'e 'kpen 'klale 'eke- ba Mēēzan a -Jan 'Nrāle- 'e 'ma zayi' Pōlu 'pegee Banabasi mu ta. ⁴⁵ 'Bhe klele 'te, Zuufu mu 'e -yrekpale 'bhe -zamaa' 'srē 'e ma, 'ke -o zranwole Pōlu 'pegee Banabasi ba 'egbenēle, 'bhe- 'ke -o zaabōle Pōlu 'le ma -a wojan mu 'e ta 'ke -wa -zwanwo'. ⁴⁶ -Ayile, Pōlu 'pegee Banabasi 'a =pia -o ni 'mu zrubakpaale 'le דכ: «-Waanbhaa' 'a 'ledūlaa דכ -o -yaa -Jan 'e 'wo 'ka mu -la ni 'elwale 'pe. 'Dun- 'ka -o 'ka -banj 'la 'wo zii' -a -yi bhe, 'bhe- 'ka -o 'ka 'gbu 'ye zii' 'bhii- -a -gaale' laa -o 'ka ba 'ke 'ka bole -yre ma -si 'la -darj' 'laa -o -a ma 'bhe 'srōōwo-. -Ka 'ka 'trōnbado doo, 'o nu niinalē Zuufu kle mu 'e ba, 'bhe- 'o 'yee- -Jan 'Nrāle- 'e wo 'mu ni.

⁴⁷ -Amasrōyi Mēēzan -Waanbhaa' 'bhe- =pia 'o ni -yaa' 'Sewe 'e yre do ככ- דכ:»

«'Mi 'e =kla 'si mu 'e ta 'tebhile 'le.

'Mi pe 'e ni דכ 'e ge mēē -bheē ma jan 'e 'wo mēē mu 'e 'kpen ni 'ke 'bhe ge 'tenle- 'drunyan -darj' ma yre gōōō mu 'e 'kpen =ככ.»

⁴⁸ Zuufu kle mu 'e 'mu 'bhe -jan 'e 'male-, 'ke zrukpaā' zinale 'mu ta, 'ke -o Mēēzan a -Jan 'e 'tōbhōle. 'Bhe- mēē 'la zan mu 'kpen 'yaa- 'ke bole -yre ma -si 'la -darj' 'laa -o -a ma 'bhe 'srōōwopē 'le -Waanbhaa' 'kōō za ma, 'mu 'kpen 'e =kpa Zesu 'yi. ⁴⁹ 'Bhe klegbeya 'e yi bhe,

Mēēzan a -Jan 'Nrāle- 'e 'wole- =zian 'bhe 'klēē 'e 'kpen 'yi yrekpen- =ככ. ⁵⁰ 'Dun- Zuufu mu 'e -o -gōli' zan le -gbēē -gbēē mu 'la =wlaa Zuufu mu a 'seri 'e 'yi, 'bhe 'pegee -o -wa 'e ta mēē gbāan mu 'e 'yiwlaa- Pōlu 'pegee Banabasi ma. -O -yrenkpaā 'mu ta, 'bhe- -o 'mu -gbian -waa' 'trē 'e ta. ⁵¹ 'Bhe 'yi, Pōlu 'pegee Banabasi ge bhla 'e zi, 'ke -woo gaan ma bwēgbēn- 'yizōnle, 'kooko- -wa zōn 'woo Zuufu mu 'e ni 'bhii- -Waanbhaa' 'e -bangwa -o -yi, 'bhe- 'bhe nu -o 'krowole. 'Bhe blaān, 'ke 'yee Pōlu 'pegee Banabasi gele- Ikonioomu -wa 'e ta. ⁵² 'Bhe 'waati 'e ba, Zesu a -klanjanē mu 'la =yaa Antioxi -wa 'e ta, zrukpaā' -gbēē -yaa 'mu zru ba, 'bhe- 'mu 'pale- -yaa 'ke Lii 'Wenj 'e 'le.

Pōlu 'pegee Banabasi -o Ikonioomu

14 Pōlu 'pegee Banabasi -yaa 'waati 'la ba Ikonio- mu -wa 'e ta, 'ke -o gele- wlalē Zuufu mu 'e daanfē' 'e =la. 'Bhe- -o -Waanbhaa' a -jan 'e =woa wogbeya -gloōn 'Irele- do 'yi, -asiikōō Zuufu -bebe 'pegee Zuufu kle -bebe mu 'e 'kpaā- Zesu 'yi. ² 'Dun- Zuufu mu 'la waa -o 'kpale- Zesu 'yi, 'mu yran =wlaa Zuufu kle mu 'e 'yi, 'bhe- 'mu 'wlēna- 'o neēne- Zesu 'yi mu 'e ma. ³ 'Bhe- 'dun-, Pōlu 'pegee Banabasi =bwa Ikonioomu -wa 'e ta, 'bhe- -o =mwa 'bhe =ככ ye. -O -yaa Mēēzan Zesu a -jan 'e 'wo zii' mēē mu 'e ni -o zru ba -דכ 'le. 'Bhe- Mēēzan 'yaa- 'serj 'na zii' -o ni 'ke -o 'sōle- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu kle, 'kooko- -ya zōn mēē mu 'e ni 'bhii- 'yee- Pōlu 'pegee Banabasi -yaa -Jan 'Nrāle- 'la 'wo zii' 'yee- Mēēzan -Waanbhaa' a -lileya 'e mēē ma 'bhe 'srōyi, 'bhe -o 'ke wlan 'le. ⁴ -Ayile, -wa 'e ta mu 'e -woo -yicienna -le ple: mēē mu 'e 'ledō- -yaa Zuufu mu 'e zita, 'bhe- -a 'le -vindo' 'e 'yaa- Zesu a 'winbōwo mu 'e zita. ⁵ Zuufu mu 'e 'pegee Zuufu kle mu 'e, 'bhe- -waa' -kunlii mu 'e 'ke mu 'a =kpaā do ma דכ -o -yrenkpale Pōlu 'pegee Banabasi ta. 'Bhe- -o -yaa zi 'bhii- -o kpoti 'pa 'mu ma 'bhe- -woo dē. ⁶ 'Dun- Pōlu 'pegee Banabasi 'a 'male 'kaa -woo zan -o dēle, 'ke -o blasanle, 'ke -o gele- Likaoni 'klēē 'e 'yi -wa ple ta: Lisitri 'pegee Dēēbi, 'bhe 'pegee 'mu -din -wa mu 'e ta. ⁷ 'Bhe- -o -Jan 'Nrāle- 'e =woa 'bhe yre mu 'e =ככ 'ezin-.

Pōlu 'pegee Banabasi -o Lisitri

⁸ Lisitri -wa 'e ta mēē do -yaa 'ke -flugba 'le. -A 'san -a ya yi 'e ma yaa 'sōle- 'taawole -lido', -amasrōyi -a gaan mu 'e 'siele- -yaa. ⁹ 'Bhe -flugba 'e 'yaa- -a 'trōnkpa zii' Pōlu 'wojan- 'e =la; 'bhe- Pōlu 'e 'yrekpaā- -a ta siinj, 'ke 'bhe 'a 'yaangole 'bhii- 'kpaleya yēke- 'la 'yaa- -a -yi -e -yaa sñ -bheele' 'bhe ma. ¹⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke 'yee- Pōlu 'a 'pele 'a ni 'egloōle דכ: «'E 'wlēn-, 'bhe- dula- 'e gaan ta!» 'Bhe yre do 'e =ככ bhe, 'ke 'yee- mēē 'e 'pinale, 'bhe- 'kee- 'taawole. ¹¹ 'Bhe 'yi 'te, -zamaa' 'e -o Pōlu kleza 'e 'yele-, 'ke -wa pele- 'egloōle -waa' Likaoni wli 'e 'yi דכ: «'E -za! 'O pe mu 'la gba 'bhii- 'waa- -waanbhaa' mu 'mu -le 'mu 'gbu mabōōla 'ke bhaapleñ mu 'le, 'bhe- -o -zinaa' 'trē ta -ge -kōō 'pleñ!» ¹² -Ayile, -o -waa' -waanbhaa' Zesi 'tōkpaā- Banabasi ma, 'bhe- -o -waa' -waanbhaa' Rimesi 'tōkpaā- Pōlu ma; -amasrōyi Pōlu -le

-yaa 'ke Banabasi a -jan 'lɛna mi 'ɛ 'le, 'bhii- Rimesi -yaa Zesi a jan 'lɛna mi 'le gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.¹³ 'Yee- Zesi gba 'fɛ 'yaa- -wa 'ɛ 'kpee 'wlayɛ- 'ɛ -din. 'Bhɛ 'yi 'tɛ, mɛɛ 'la zan -yaa 'sraka mu -lɛna' Zesi ni, 'bhɛ 'a 'male- dɔɔ Banabasi 'pegee Pɔlu -le 'bhɛ -za 'ɛ =kla, 'ke 'bhɛ 'nule dri gwɛn -mlɛ 'trole- 'ke mu 'le mɛɛ 'srɛ 'ɛ 'klale- -yaa 'eke- ba -wa 'ɛ 'kpee 'wlayɛ- 'la 'lii 'bhɛ =nɔɔ. 'Bhɛ dri gwɛn mu 'ɛ baale -yaa 'ke -yribi zungbhɛ mu 'le 'mu bhɔ ma. -Amasɔyi 'yee- Zesi a 'sraka 'lɛna mi 'ɛ 'pegee -za- maa' 'ɛ -o -yaa zi 'bhii- -o 'bhɛ dri mu 'ɛ go 'ke 'sraka 'le Banabasi 'pegee Pɔlu ma.¹⁴ 'Dun- 'yee- Banabasi 'pegee Pɔlu 'bhɛ -za 'ɛ 'male, 'bhɛ 'la gbɛ -yɔɔ 'ɛ 'kɔɔ -o ma, 'ke -woo ta dunɛ- mu 'ɛ 'peedele, 'bhɛ- 'ke -o wlale- -zamaa' 'ɛ 'plɛj blasanlele, 'ke -wa pe 'egɔɔle dɔɔ: ¹⁵ «O 'yienii mu, 'ka -o -mɛ pɛ za -la klɛ 'zi -gee' ɛɛ? 'O mɔɔ -o 'ke bhaaplɛj bhaamale mu -la -le 'bhii- 'ka 'mu 'gbu gbɛɛn- 'ezin-, 'bhɛ- 'waa -o 'ke -waanbhaa' mu 'le. 'Woo- -Waanbhaa' a -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'bhɛ- 'wo zii' 'ka ni, 'ke 'o zruwla 'ka 'kpee, 'kooko 'ka 'plo- bhaama yo mu gbale ma; 'bhɛ- 'ke 'ka 'ka zru 'niinaa -Waanbhaa' 'la -ya -yɛ ma 'bhɛ ba. 'Ye- lafle' 'pegee 'trɛ 'bhɛ- wɛyi- 'pegee 'bhɛ ba pɛ mu 'ɛ 'kɛn =kla.¹⁶ 'Yee- -Waanbhaa' 'a =twa 'elwale- -ɔɔ 'ke 'trɛ ta mu 'ɛ 'kɛn 'taawo- 'mu 'gbu zru maza mu ta.¹⁷ 'Dun- yi 'oo yi, -e -yaa' wɛnya 'ɛ zɔn 'ka ni -a kleza -lɛle' 'srɛ mu 'ɛ ma: -e la na 'ka ni 'ke 'bhɛ da lafle' 'yi, 'bhɛ- 'kaa- gba la pɛ mu 'ɛ -woo bhaa 'ebebele -o bhaa klɛ bhla 'ɛ zi, 'bhɛ- -e pele pa 'ka ta, 'bhɛ 'pegee -e zrukpa' na 'ka ni.»¹⁸ Pɔlu 'pegee Banabasi 'trɛbhwa= 'bhɛ -jan mu 'ɛ 'wole- ma 'kaa waa 'sraka gole 'mu ma; 'dun-, -a -lɛbwa sa 'ke -o waa dri mu 'ɛ dɛ, 'bhɛ- -o 'mu go 'ke 'sraka 'le 'yee- Pɔlu 'pegee Banabasi ma.

¹⁹ -Woo 'bhɛ 'yi bhe oo, 'ke Zuufu 'ke mu dale- Antiosi -wa 'ɛ 'pegee Ikonimɔ -wa 'ɛ ta. -O -dawli' ma janwoa- -zamaa' 'ɛ ni, 'bhɛ- -o 'mu 'srɔɔwoa-. -Ayile 'mu kpoti -paa Pɔlu ma, 'bhɛ- 'bhɛ -zɔɔ. -E =kla -o ni 'bhii- 'bhɛ -gaa 'ke -wa -glaanle', 'bhɛ- 'ke -o gele- 'kele- -wa 'ɛ -zanta'.²⁰ 'Dun- Zesu 'yi mu 'ɛ 'mlɛjwoa- -a zi, 'ke -woo 'seriwole -a ma, 'bhɛ- 'ke -ya -wɛnle', 'kee- nule- -wa 'ɛ 'kpee 'ezin-. 'Bhɛ ta tooklinle, 'ke 'yee- 'pegee Banabasi gele- Dɛɛbi.

Pɔlu 'pegee Banabasi 'nu gbɛ drɛwoa- Antiosi

²¹ Pɔlu 'pegee Banabasi -Jan 'Nrɛle- 'ɛ =woa Dɛɛbi -wa 'ɛ ta, 'bhɛ- mɛɛ -bebe 'ɛ =kpa Zesu 'yi, 'bhɛ- -o =kla Zesu a -klanlanɛ mu 'le. 'Bhɛ blaɛn, 'ke -o niinale -o -zanta' Lisitri 'pegee Ikonimɔ 'bhɛ- Antiosi -wa mu 'ɛ ta.²² -O -yaa 'fuudɔ 'zi Zesu 'yi mu 'ɛ ta, 'ke -o zruwla 'mu 'kpee dɔɔ 'mu bo 'egɔɔle 'mu a 'kpaleya 'ɛ 'yi. -O -yaa pe 'zi 'mu ni 'ezin- dɔɔ: «-Kɔɔ' 'trɛ nu bhɔle- 'ebe- bele 'sani- -kɔɔ' gele plɛj- -Waanbhaa' a -bhɛngbeya -wa 'ɛ ta.»²³ -Wa 'tɔle- -wa, 'ke 'yee- Pɔlu 'pegee Banabasi -yaa bhɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la ta 'bhɛ =nɔɔ, -o -yaa pe 'mu ni dɔɔ 'mu mɛɛ 'ke mu makun 'mu ba, 'bhɛ- -o 'mu kpa 'mu 'wiinj- 'bhii- 'mu a zilɛ- mu. 'Bhɛ- 'ke -o -yaa yan 'sunjlale 'pegee -o 'seriwolele 'mu a -za ma; -o -yaa 'mu gbɛkpa Mɛɛzan Zesu 'la -woo =kpa 'bhɛ 'yi, 'bhɛ 'kɔɔ 'kooko- 'bhɛ 'bhɔ 'mu ba.

²⁴ 'Bhɛ blaɛn, Pɔlu 'pegee Banabasi =kaan Pisidi 'klɛn 'ɛ 'yi 'bhɛ- -o =nwa 'pwɛɛ- Panfili 'klɛn 'ɛ 'yi.²⁵ -O -Waanbhaa' a -jan 'ɛ =woa Pɛɛzi -wa 'ɛ ta, 'bhɛ- -o -ja bhɔle -wa 'la -o 'bhɛ sii Atali 'bhɛ ma.²⁶ 'Bhɛ blaɛn, 'ke -o bhɔle- -batonj' 'yi, 'bhɛ- 'ke -o gele- Antiosi. -O 'yee- Pɔlu 'pegee Banabasi gbɛkpa- -Waanbhaa' 'kɔɔ 'bhɛ- =nɔɔ 'elwale -ɔɔ, -o -yaan ye 'la wolele 'bhɛ- -zayi'.²⁷ -O bhɔle- Antiosi, 'ke -o Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'kɛn 'siile, 'bhɛ- 'ke -o 'klale 'eke- ba. 'Bhɛ- -Waanbhaa' -za 'oo -za mu 'la 'kɛn =kla -o gbɛ zi -o 'mu -yigɔɔnna 'mu ni. -Waanbhaa' 'a =kla gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bhɛ- Zuufu kle mu =swa 'mu 'kpale Zesu 'yi, -o 'bhɛ 'kɛn 'yipia= 'mu ni 'ezin-.²⁸ 'Yee- Pɔlu 'pegee Banabasi =bwa Zesu a -klanlanɛ mu 'ɛ -din, 'bhɛ- -o =mwa Antiosi -wa 'ɛ ta.

Zesu 'winɔwo mu 'ɛ -waa' Zeruzalɛmu 'klankeba -gbɛɛ 'ɛ

15 Zuufu Zesu 'yi mu 'ke mu -daa Zude 'klɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛ- -o -nwa Antiosi -wa 'ɛ ta. 'Bhɛ- -o -dwa 'o nɛɛnɛ- Antiosi Zesu 'yi mu 'ɛ daanle ma 'tɛ 'ke -wa pe 'mu ni dɔɔ: «'Ke waa 'ka 'wlale- 'klɛn 'yi 'bhii- -a pele -o Moizi a 'tonj 'ɛ ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'laa ɔɔ gole- -za 'yi.»² 'Dun- Pɔlu 'pegee Banabasi 'laa dɔle 'bhɛ -jan 'ɛ =la; 'bhɛ- 'ke -o 'pegee 'bhɛ mɛɛ mu 'ɛ zaabɔle 'egɔɔle. 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Antiosi Zesu 'yi mu 'ɛ -wa pele- dɔɔ Pɔlu 'pegee Banabasi, 'bhɛ- -waa' Antiosi Zesu 'yi mu 'ɛ 'ke mu ge 'yee- -za 'ɛ 'yɛbago Zeruzalɛmu Zesu a 'winɔwo mu 'ɛ 'pegee 'bhɛ =nɔɔ Zesu 'yi mu 'ɛ 'lɛɛ mu 'ɛ ba.³ 'Bhɛ 'yi, Antiosi Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'mu -o win- wa- 'bhɛ 'taa 'ɛ ta. 'Mu 'yanle- -o madɔlele 'bhɛ 'taa 'ɛ ta zi 'lii, 'ke -o gele-. -O -kaan Fenisi 'pegee Samari 'klɛn mu 'ɛ 'yi. 'Bhɛ- Zuufu kle mu 'ɛ -woo zru -niinaa' -Waanbhaa' ba gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -o -yaa ge 'zi 'bhɛ -jan 'ɛ 'yigɔɔnlele. -Ayile -o nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'la 'kɛn 'bhɛ -jan 'ɛ =maa 'mu zrukpaale -yaa 'egbenele.⁴ Pɔlu 'pegee Banabasi, 'bhɛ- -o madɔ mu 'ɛ -o 'bhɔle- Zeruzalɛmu, 'ke Zesu a winɔwo mu 'ɛ 'pegee 'bhɛ =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ, 'bhɛ- 'mu a zilɛ- mu 'ɛ 'mu -o 'cieya- 'sile. 'Bhɛ- -Waanbhaa' -za mu 'la 'kɛn =kla -o gbɛ zi, -o 'mu 'kɛn 'yigɔɔnna 'mu ni.⁵ 'Dun- mɛɛ 'kɛ mu 'la 'yaa- Farizi mu 'le, 'bhɛ- 'ke mu 'mu =kpa Zesu 'yi bhe, 'mu 'e -wɛnle' 'ke 'mu 'a 'pele dɔɔ: «Zuufu kle mu 'la -woo =kpa Zesu 'yi, -ka -o 'wla 'klɛn 'yi, 'bhɛ- -kaa pe -o ni dɔɔ -o Moizi a 'tonj mu 'ɛ 'klɔsikun.»⁶ 'Bhɛla- -zayile, 'ke Zesu a 'winɔwo mu 'ɛ 'pegee Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'mu 'lɛɛ mu 'ɛ -o 'klale 'eke- ba 'bhɛ -za 'ɛ 'yɛbago zayi'.⁷ -O =mwa zaabɔle ma 'eke- plɛj- 'bhɛ -za 'ɛ ta. 'Bhɛ- Piri 'e 'wɛnle- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'N nɛɛnɛ- mu, 'ka 'gbu 'a 'yaango- dɔɔ -Waanbhaa' 'mi makwan- 'ka 'plɛj- -gɛ 'bhɛ =nɔɔ =mwa gban, 'kooko- 'mi kle -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo mi 'le Zuufu kle mu 'ɛ ni, 'bhɛ- -o ɔɔ -Waanbhaa' a -Jan 'ɛ 'male, 'bhɛ- -woo kpa Zesu 'yi.⁸ -Waanbhaa' 'la bhaaplɛj mu zru dɔ, -ya -zɔnna 'bhii- -ya gbɛdwa- -o =la 'kee- Lii 'Wɛnj 'ɛ 'nale -o ni 'ezin- 'bhii- -ya =naa -kɔɔ' mu ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.⁹ 'Bhɛ -za 'ɛ 'yi, 'yee- -Waanbhaa' laa -kɔɔ' mu 'pegee 'woo- mu gole 'eke- ma. -Yoo zru mu 'ɛ 'fleela- -waa' 'kpaleya -la ma Zesu 'yi.¹⁰ 'Bhɛ- -mɛle -kla -zɔn 'dun-

'bhεε- 'kaa- zi 'bhii- 'ka -Waanbhaa' -yidan' εε? -Amasrɔyi -kɔɔ' mu 'pegee -kɔɔ' -gbɔɔ mu laa 'sɔɔε- 'kwe yεkε- 'la 'sile, -mele =kla 'bhεε- 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'bhε 'kwe mu 'ε dɔ Zesu 'yi mu 'ε 'wiinj- εε? ¹¹ 'Bhεε- 'duj-, 'o mɔɔ 'kpale- -o -a -yi gɔɔε- 'la gbεen- 'bhii- Mεezan Zesu 'lila-woa 'o ma 'bhεε- -yoo' -gwa -za 'yi, 'woo- mu -gwa -za 'yi 'bhε go gbεya do 'kɔɔ 'ε 'bhεε- gbεen- 'ezin-.»

¹² 'Bhε klele 'tε, 'ke -waa' 'klankeba -zamaa' 'ε 'kpen tagale bole-, 'ke -woo 'trɔnkpa Banabasi 'pegee Pɔlu ni. -Waanbhaa' 'sɔɔε- maza mu 'pegee 'kpeeleni maza mu 'la =kla -o gbε zi Zuufu kle mu 'ε 'plenj, -o 'mu 'kpen 'yigɔɔnna -zamaa' 'ε ni. ¹³ Banabasi 'pegee Pɔlu 'yanle -janwolele, 'ke Zaki -jan 'ε 'sile 'ezin- 'ke 'bhε -a 'pele dɔɔ: «'Nj nεεnε- mu, -ka 'ka 'trɔnbadoo! ¹⁴ 'Kee- 'san -a zisan' yi 'ε ma, -Waanbhaa' -yaa zi 'bhii- -e mεε 'ke mu makun Zuufu kle mu 'ε ba, 'bhεε- 'ke -a 'tɔ 'ε bo 'mu ma Simɔ Pieri 'bhεε- -za 'ε 'yipia= 'ka ni. ¹⁵ -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ε 'mu 'wojan- mu 'ε 'pegee 'yee- -jan 'lεε -woo do. -Amasrɔyi -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε -ya =pia dɔɔ:

¹⁶ «Mεezan -Waanbhaa' pe dɔɔ 'bhε -za mu 'ε blaana, 'η nu nu gbε drεεwole, 'bhεε- Davidi 'a 'fε 'la 'klalaa bhe, 'η nu 'bhε dɔ gbε drεεwole.

'Nj nu -yaa' 'fε kloo 'ε 'trε mu 'ε 'lεkpale 'eke- ta, 'bhεε- 'η -yaa' 'fε dɔ gbε drεεwo.

¹⁷ 'Ke 'bhε =kla, mεε -vin mu 'ε nu Mεezan -Waanbhaa' ziglinle, 'bhε 'yi, 'η 'tɔ 'ε -yoo Zuufu kle mu 'la 'kpen ma, 'mu nu klele 'an pε mεε mu 'le.

¹⁸ Mεezan -Waanbhaa' 'bhεε- -jan 'lεε- =woa bhe. -Waanbhaa' 'bhεε- -za mu 'la 'yaa- -a 'kpee 'elwaleta -sɔ, 'mu -la tapwela.»

¹⁹ 'Bhεε- Zaki pe 'ezin- dɔɔ: «'Mi 'kpee ma, 'mi -a zi 'bhii- Zuufu kle mu 'la 'mu 'mu zru -niinaa' -Waanbhaa' ba, -kɔɔ' 'laa 'mu -yɛbatεdɔɔε -za 'bhεεke do klelele 'ezin-.

²⁰ 'Duj- -kɔɔ' 'sεwε dɔɔɔ 'kpa -o ni, 'bhεε- -kɔɔ' 'a 'pe -o ni dɔɔ 'ke -o 'sraka -gwa wi mu 'la 'le yo mu ni, waa 'mu 'bhlele-, -amasrɔyi 'mu 'trij- -o -Waanbhaa' -yɛ 'yi; 'bhεε- waa -yanbhɔɔya klele, 'bhε 'pegee 'ke wi 'la -gaa 'bhε -dewolele, waa 'bhε 'bhlele-, 'bhεε- waa wi yien bhlele 'ezin-. ²¹ -Amasrɔyi 'kee- san 'elwaleta 'egbɔɔn gbɔɔn 'ε ma, -wa mu 'ε 'kpen ta, -o mεε mu daan Moizi a 'Tɔɔ 'ε 'le Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la -yitrε' yi 'tɔɔε- -yitrε' 'bhε ma.»

Zesu 'winbɔwo mu 'ε -o 'sεwε 'kpa zii' Zesu 'yi Zuufu kle mu 'ε ni

²² Zaki 'yanle- -janwolele, 'ke Zesu a 'winbɔwo mu 'ε 'pegee Zesu 'yi mu 'ε -waa' zilεε- mu 'ε, 'bhεε- Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'kpen 'a 'kpale do dɔɔ -o mεε 'ke mu makun' -o ba, 'bhεε- -o 'mu 'kpa Pɔlu 'pegee Banabasi ba, 'bhεε- 'kooko- -o 'mu 'winbɔ- Anticsi -wa 'ε ta. 'Bhεla- -zayile, 'ke -o mεε plε makunle -o ba: Zudi 'la -o 'bhε 'tɔkpaa- Baasabasi, 'bhεε- Silasi, -amasrɔyi -o nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε 'yaa- -gasi -gbεnε kpa 'mu mεε plε 'ε 'lεε. ²³ -O 'sεwε 'lεε- 'bhεε- =kpaa 'mu 'kɔɔ 'mu ge bhla 'ε zi dɔɔ:

«'Ka mu 'o nεεnε- mu 'la -woo 'ke Zuufu kle mu 'le Anticsi -wa 'ε ta, 'bhε 'pegee Siri 'pegee Silisi 'klεen 'yi mu, 'o mɔɔ Zesu a winbɔwo mu 'pegee Zeruzalεmu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'lεε mu 'ε, 'o mɔɔ 'ka mu 'pubwa-!

²⁴ «'Wa =maa dɔɔ mεε 'ke mu -daa 'o ba -gε, 'bhεε- 'mu -ja 'ka ta ye, 'mu 'ka zrubatεdwa 'ke -jan 'ke mu 'le, 'bhε 'pegee -o 'ka blina- yiendwa-. 'Duj- -zɔɔn, -kaa 'yaango- 'bhii- 'o mɔɔ laa -o 'winbɔle 'bhε 'taa 'ε ta 'ka ba ye.

²⁵ 'Bhεla- -zayile, 'woo 'eke- yelawoa 'o 'kpen 'a =kpaa do 'kaa 'o mεε 'ke mu makun' 'o ba, 'bhεε- 'o 'mu winbɔ 'ka ta ye. 'Bhε mεε mu 'ε nu 'kpale- 'o 'yienii Banabasi 'pegee Pɔlu ba, 'bhεε- -o nu gelε 'eke- zi 'ka ba ye.

²⁶ 'Woo- 'o 'yienii plε 'ε Banabasi 'pegee Pɔlu, -woo 'gbu =naa Mεezan Zesu Krisi a ye 'ε ni, -asiikɔɔ -o 'gbu win -yaa zan bolε -a -yi. ²⁷ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'o Zudi 'pegee Silasi 'kpa zii' -o ba, 'bhεε- 'o -jan 'kela =woa -o ni, 'ka nu 'bhε 'malε- -o 'gbu 'lii kpataakpa. ²⁸ -Amasrɔyi -e =swa *Lii 'Wenj 'ε 'pegee 'o mɔɔ ni dɔɔ 'waa 'kwe 'bhεεke dɔɔε 'ka 'wiinj- 'ezin-, 'ke -yaa 'ε go 'o -za mu 'la =ya 'elrele dɔɔ 'ka 'mu kle mu ba, 'bhεε- 'bhε mu -le -gε: ²⁹ 'Ke -o wi mu 'la -gwa 'ke 'sraka mu 'le yo mu ni, 'ka 'laa 'mu 'bhlele-; 'ka 'laa wi yien bhlele; 'bhεε- 'ke -o wi mu 'la -dia 'ε -de-wolele, 'ka 'laa 'mu wi mu 'ε bhlele, 'bhε 'pegee -ka 'ka 'gbu 'plenjgo- -yanbhɔɔya ma. 'Ke 'ka 'bhε -jan mu 'ε 'klɔsikwan, 'bhε -o -za 'Irele- 'le!

-Kɔɔ' -o bhe ool!»

³⁰ 'Bhε 'yi, 'ke -o zinale -waa' winbɔwo mu 'ε ni 'kaa 'mu ge 'tε; 'bhεε- 'mu -ja 'taa 'ε ta Anticsi. 'Bhε mu bhɔle 'bhε =nɔɔ ye, 'ke 'mu 'bhε =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'kpen 'siile, 'bhεε- 'sεwε 'la -daa -o 'kɔɔ, 'ke -o 'bhε 'kpale 'mu 'kɔɔ. ³¹ -O nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε 'bhε 'sεwε 'ε tapele, 'kee- 'mu 'kpen zrukpaale, 'bhεε- -e zruwlaa- 'mu 'kpee. ³² Zudi 'pegee Silasi -yaa 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'la 'le bhe, -o zruwlaa- 'woo- 'o nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε 'kpee, 'bhε 'pegee -o fangandwa 'mu ta -jan -bebe 'wolele. ³³ -O =bwa -o nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε -din 'waati sa Anticsi, 'bhεε- 'mu zi -naa -o ni 'edɔɔle, 'kooko- -o ge -o -zanta' Zeruzalεmu mεε 'la zan mu -o winbwa- 'mu ta. ³⁴ ['Bhεε- 'duj-, -e =swa Silasi ni 'bhii- 'bhε bo -sɔ Anticsi.] ³⁵ 'Bhεε- Pɔlu 'pegee Banabasi =bwa 'ezin- Anticsi. 'Bhεε- -o 'pegee mεε -bhεεke' -bebe mu -yaa mεε mu daan, 'ke -o Mεezan -Waanbhaa' a -Jan 'ε wo 'ezin- 'mu ni.

Pɔlu 'pegee Banabasi 'piilayrε 'eke- ma

³⁶ 'O =mwa 'waati sa Anticsi, 'ke Pɔlu 'a 'pele Banabasi ni dɔɔ: «'O ge 'kan 'o nεεnε- Zesu 'yi mu 'ε ta 'o -zanta' 'o 'kaan- Mεezan Zesu a -Jan 'ε 'wolele -wa mu 'la 'kpen ta 'mu =nɔɔ, 'kooko- -woo 'taawo zii' gɔɔε- 'la gbεen- Zesu a zi 'ε ta, 'o 'bhε ye.» ³⁷ -O ge bhla 'ε zi, -o -yaa Zaan 'la sii Maki, Banabasi -yaa zi 'bhii- 'bhε ge -o zi.

³⁸ 'Duj- Pɔlu 'laa dɔɔε 'bhε =la, -amasrɔyi Zaan -gwa 'el- wale -sɔ -o zi -o -yaa 'waati 'la ba Panfili 'klεen 'ε 'yi; 'bhεε- yaa -o madɔɔε 'ezin- -li -waa' yewo yɛε 'ε =nɔɔ.

³⁹ 'Bhεla- -yile, 'ke 'yee- Pɔlu 'pegee Banabasi zaabɔle 'eke- -lε ma 'ebebele, 'bhεε- 'ke -o piilale 'eke- ma. Banabasi Maki =sia 'bhε zi, 'bhεε- -o mεε plε =bwa -batɔɔj' do 'yi, 'bhεε- -o -ja Sipru -wa 'ε ta. ⁴⁰ 'Duj- Pɔlu Silasi

=sia 'bhe zi. 'Bhεε- -o nεεnε- mu 'ε 'yanle- -o gbεkpalele Mεεzan 'kɔɔ, 'kooko- 'bhe -o bo 'edɔɔle, 'ke -o jilale. ⁴¹ -O -kaan Siri pegee Silisi 'klεεn mu 'ε 'yi, 'ke -o ge Zesu 'yi mu 'ε daanlele, 'bhεε- 'ke -o fangandɔ 'mu ta 'mu a 'kpaleya 'ε 'yi.

Timote =kpa Pɔlu 'pegee Silasi ba yewo zayi' 'eke- zi

16 'Bhε blaen, 'ke Pɔlu 'pegee Silasi gele- Dεebi 'pegee Lisitri -wa mu 'ε ta. -O -yaa Lisitri -wa 'ε ta Zesu a -klanlanε do sii Timote; -a nεε -yaa 'ke Zesu 'yi Zuufu le do 'le, 'bhεε- -a dε -yaa 'ke Grεki mi 'le. ² -A nεεnε- Zesu 'yi mu 'la 'yaa- Lisitri 'pegee Ikonioɔmu, 'mu 'kpen 'yaa- -a 'tɔ wlan pe. ³ Pɔlu -yaa zi 'bhii- 'yee- 'pegee Timote yewo 'eke- zi. 'Bhεε- Zuufu mu 'la 'yaa- 'bhe 'klεεn mu 'ε 'yi 'mu -zayi', -e 'yee- Timote =wlaa 'klεεn 'yi. -Amasroyi mɔkpen' =yaa -a 'yaango- 'bhii- -a dε -yaa 'ke Grεki mi 'le. ⁴ -O =kaan -wa mu 'la 'kpen ta, Zesu a 'winbɔwo mu 'ε 'pegee Zeruzalemu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'lεε mu 'ε -jan mu 'la 'lɛdulaa, -o -yaa 'mu 'kpen 'wo zii' 'bhe -wa mu 'ε ta Zesu 'yi mu 'ε ni. 'Bhεε- 'ke -wa 'kpankpanyan 'mu ma dɔɔ 'mu 'bhe -jan mu 'ε 'klɔsikun 'elrele. ⁵ 'Bhe 'yi, 'yi 'oo yi, fangan- -yaa dɔ 'zi 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε -waa' 'kpaleya 'ε ta, 'bhεε- -o baan' =yaa 'kla zii' -a ba 'ezin-.

Pɔlu -za do =ya -yrε zi yele 'yi Troasi

⁶ Pɔlu 'pegee -yaa' yewoyɔɔn mu 'ε 'yaa- zi 'bhii- -o ge -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wo Azi 'klεεn 'ε 'yi, 'bhεε- 'duɔɔ-, Lii 'Wεɔ 'ε 'bhe 'saawoa- -o 'kɔɔ. -Ayile 'ke -o gele- 'kanle- Frizi 'pegee Galasi 'klεεn mu 'ε 'yi. ⁷ -O bhɔle Misiya 'klεεn 'ε -din, 'ke -wa 'kpale- dɔɔ -o ge Bitini, 'duɔɔ- Lii 'Wεɔ 'ε yaa dɔle 'bhe =la. ⁸ -Ayile, 'ke -o 'kanle Misiya 'klεεn 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o gele- -baton' mu -yaa dulaa' -wa do 'la ta 'bhe =nɔɔ, -o -yaa 'bhe -wa 'ε sii Troasi. ⁹ 'Bhe 'yi, -bi do zi, Pɔlu 'yrε zi yele do =ya, 'bhεε- -e Masedwani 'klεεn 'yi mεε do dulale=yaa -a -lεε 'ke 'bhe -o -sromabɔ 'zi -a ni dɔɔ: «'Kan Masedwani 'klεεn 'ε 'yi, 'bhεε- nu bhɔ 'o ba!» ¹⁰ 'Bhe -yrε zi yele 'ε blaen, 'ke 'wa 'pele dɔɔ 'o gele- blaale- Masedwani. -Amasroyi 'o 'kpale- -yaa -a -yi 'bhii- -Waanbhaa' -yaa zi 'bhii- 'o ge -Jan 'Nrale- 'ε 'wo 'yee- 'klεεn 'ε 'yi mu 'ε ni.

Lidi 'e =kpa Mεεzan Zesu 'yi Filipu

¹¹ 'O -baton' do =sia Troasi, 'bhεε- 'woo 'lɛdɔɔla -trεε Samotrasi 'klεεn 'fientrɔnnε 'ε ta: wεyi- 'mlingole -yaa 'bhe zi. 'Bhe ta tooklin- yi 'ε 'le, 'ke 'o gele- Neapolisi -wa 'ε ta. ¹² 'Bhe blaen, 'ke -o gele- Filipu -wa 'ε ta. Filipu -wa 'ε =yaa Masedwani 'klεεn 'ε 'yi -wa =lwa 'le, 'bhεε- Romε mu -la yaale -yaa -a =nɔɔ. 'O -yrekpa' -bebe =kla 'yee- -wa 'ε ta. ¹³ *-Yitre' yi 'ε ma, 'o 'pwela- -wa 'ε 'kpee, 'bhεε- 'o -ja tɔ 'ε 'lε ma; 'o 'kpee ma 'o 'yaa- nu Zuufu mu 'seriwoyrε do yele 'bhe yrε 'ε =nɔɔ. 'O 'yalaa 'bhe 'nɔɔ-, 'bhεε- 'o -Waanbhaa' a -jan 'ε =woa le mu 'la 'klale- -yaa -o zi 'mu ni. ¹⁴ -O -yaa 'woo- le mu 'ε do sii Lidi. 'Bhe =yaa da Tiatiri -wa 'ε ta, 'bhεε- 'bhe -yaa sɔ 'plεεle- 'ten 'wlenɔ wlenɔ -la gɔn. 'Bhe -yaa gblaen -Waanbhaa' -lεε, 'bhεε- 'bhe 'yaa- 'bhe 'trɔnkpa zii' 'o ni.

-Ayile, Mεεzan 'a zru 'ε 'liiploola, 'kooko- -e sɔ -a 'trɔnkpa 'elrele Pɔlu 'wojan- 'ε =la. ¹⁵ 'Bhεε- 'ke 'wa 'wi- inɔle -yi ba 'yee- 'pegee -yaa' 'fa -la mu 'ε 'kpen. 'Bhe blaen, 'ke -o -sromabɔle 'o ni dɔɔ: «'Ke 'kaa =ya 'bhii- 'ɔ zru -o do Mεεzan -Waanbhaa' ni, -ka nu 'ka zen 'ɔ ba.» -Yoo 'o matɛdwa 'eyɔɔle, 'ke 'o gele- 'o zenle -a ba.

-O Pɔlu 'pegee Silasi =bwa -kaso 'yi Filipu

¹⁶ -Yrekpa' do, 'o 'yaa- ge 'zi 'seriwo yrε 'ε =nɔɔ bhla 'la ba, 'ke 'fa -la yewo le do nule- 'o 'lɛpalε: gbliɔ lii -yaa -a zi, 'bhela- -yile, -e -yaa sɔ mɔɔdɔle 'bhe lii 'ε 'serɔ 'ε ta. 'Bhεε- -e -yaa -gɔli' -bebe 'srɔɔwo zii' -a zan mu 'ε ni. ¹⁷ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke 'yee- le 'ε dɔle- 'o zi 'ke -ya pe 'egɔɔle dɔɔ: «Mεε mu 'lεε- -woo 'ke laanima -Waanbhaa' 'ε 'bhela- a yewonε mu 'le! -Woo 'ka 'bheε zi 'ε 'bhεε- ma janwo 'zi 'ka ni bhe!» ¹⁸ Yi 'oo yi, 'yee- le 'ε bole -yaa 'bhεε- -za 'ε klele ma. -Ayile, Pɔlu matɛdɔ gbε -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ, 'ke 'bhe 'e 'lɛklale -a ta, 'bhεε- 'ke 'bhe 'a 'pele gbliɔ lii 'la 'yaa- zii 'bhe ni dɔɔ: «'Mi pe 'e ni Zesu Krisi 'tɔ 'yi dɔɔ 'e go le 'lεε- zi!» 'Bhe yrε do 'kɔɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'ke lii -yɔɔ' 'ε gele- 'yee- le 'ε zi. ¹⁹ 'Bhe klele 'tε, -a zan mu 'a 'yele- 'bhii- waa -yaa sɔ -o -yrikpale -li -gɔli' 'yele- ta -a 'kɔɔ, 'ke 'mu Pɔlu 'pegee Silasi 'kunle, 'ke -o 'mu -glaan- le', 'bhεε- 'ke -o gele- 'mu 'le -wa 'ε 'kpee -kpan 'ε ta, Romε mu a 'kitikan mεε gblaen mu 'ε ta. ²⁰ -O bhɔle 'mu ta, 'ke -wa pele- 'mu ni dɔɔ: «Zuufu mu 'lεε-, -o 'waa- -wa 'ε ta mu 'ε 'pɔ zii' eke- ma. ²¹ 'Bhεε- -woo mεε mu 'ε daan 'zi -o 'si ta za mu 'ε 'le. 'Duɔɔ- 'o nɔɔ Romε mu a 'tonɔ mu 'ε ta, 'waa sɔ dɔle- 'bhe 'si ta za mu 'ε =la, 'bhe 'pegee 'waa sɔ 'mu 'yizaklele.»

²² 'Bhe klele 'tε, 'ke -zamaa' 'ε 'wlenle- -o ma 'ezin-. 'Bhεε- 'ke Romε mu a 'kitikan 'mu 'ε -wa pele- dɔɔ -o 'yee- Pɔlu 'pegee Silasi tafleɔ- bala-, 'bhεε- -woo zita zɔn 'ke gbanbhle 'le. ²³ -O yanle -o zita zɔnlele 'ebebele, 'ke -woo bɔle- -kaso 'yi; 'bhεε- 'ke -wa pele- -kaso 'fε gooba mi 'ε ni dɔɔ 'bhe 'e 'yrekpa -o ba 'elrele. ²⁴ -Kaso 'fε gooba mi 'ε 'bhe -jan 'ε 'male, 'bhεε- 'ke -yoo bɔle- 'fεkpee 'fientrɔnnε do -la -kaso 'fε 'ε 'kpee ye. 'Kee- 'gbluɔ bɔle- Pɔlu 'pegee Silasi gaan mu 'ε ma. ²⁵ Blarɔ- dreyi 'bhɔ bhla 'ε 'e -din, 'ke 'yee- Pɔlu 'pegee Silasi -o 'seriwole 'sanle 'bhe 'pegee 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔbhɔ- ma 'sro mu kpa; 'bhe bhla 'ε ba, 'ke -kaso 'yi mu -vin mu 'ε 'ke 'mu 'e 'trɔnkpa- -o ni. ²⁶ 'Bhe 'waati do 'kɔɔ 'ε ba, 'ke 'trε bεenle- 'egɔɔle -lεyan' do, 'bhεε- 'ke -kaso 'fε gaan 'ε bεenle- 'ezin-. 'Bhe klele 'tε, 'ke -kaso 'fε 'liikonɔ mu 'ε 'kpen 'liigole 'bhe yrε do 'ε =nɔɔ bhe, 'bhεε- 'ke -kaso 'yi mu 'ε 'kpen ma piibhe kpele- mu 'ε 'ploole. ²⁷ 'Yee- -kasofε gooba mi 'ε -e bwele, 'bhεε- -ya yele 'bhii- -kaso 'fε 'liikonɔ mu 'ε 'liigole -yaa; 'kee- -yaa' -gɔkɔnɔ 'ε -glaanle' 'bhe 'bhoo- 'ε 'yi, 'bhεε- -e -yaa zan -a 'gbu dεlε. -Amasroyi 'yee- 'kpee ma -kaso 'yi mu 'ε 'kpen blasaan- gban bi. ²⁸ 'Duɔɔ-, 'ke Pɔlu 'a 'siile 'egɔɔle dɔɔ: «'Yaa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ klele 'ε 'gbu ni, -amasroyi 'o 'kpen -o -gε!» ²⁹ 'Bhe klele 'tε, 'ke 'yee- -kaso 'fε gooba mi 'ε -ya pele- dɔɔ -wa gba 'tεbhile ba. 'Bhεε- 'kee- gele- wale blaale- Pɔlu 'pegee Silasi -yaa -kaso 'fε 'kpeenε 'la =la 'bhe =nɔɔ. 'Duɔɔ- -gblaen 'ε 'kɔɔ, -e -yaa bεen 'zi, 'bhεε- 'kee- nule- baale Pɔlu 'pegee Silasi gaan ma.

³⁰ 'Bhεε- 'ke -yoo 'pwεle -waa' -kaso 'fε 'kpeene =la. 'Bhε blaani, 'ke -yoo -lɔkɔpale dɔɔ: «'Ŋ zan mu, 'η -mε pε za 'gbu -la kle 'bhεε- 'η go -za 'yi εε?» ³¹ 'Bhεε- Pɔlu 'pegee Silasi 'a 'lɛkwan- -a ni dɔɔ: «'E 'kpa Mεεzan Zesu 'yi, 'bhεε- 'bhi 'pegee 'yaa- 'fa =la mu 'ε 'ka nu gole -za 'yi.» ³² 'Bhε klele 'tε, 'ke -o Mεεzan a -jan 'ε 'wole 'yee- 'pegee -yaa' 'fa =la mu 'ε 'kpen ni. ³³ 'Bhε -bi do 'kɔɔ 'ε zi 'waati do 'kɔɔ 'ε ba, 'yee- -kaso 'fε 'ε gooba mi 'ε -ja 'ke -o -le, 'bhεε- -yoo ma bhε mu 'ε 'tɛkpa= . 'Bhεε- 'bhε yre do 'ε =nɔɔ bhε, 'ke -o 'yee- 'pegee -a ba 'fa -la mu 'ε 'kpen 'wiinjfele -yi ba. ³⁴ 'Bhε blaani, 'ke -ya pele- dɔɔ -o ge 'yee- Pɔlu 'pegee Silasi 'madɔ- -a ba -lε ma. 'Bhεε- 'ke -yoo -lɛwεε' pε klele-. 'Yee- mεε 'ε 'pegee -a ba 'fa -la mu 'ε 'kpen zrukpaale -yaa, -amasɔyi -woo -kpa= -Waanbhaa' 'yi.

Rome mu a 'kitikan mu gbalaan mu 'ε pe dɔɔ -o 'ploolɔ Pɔlu 'pegee Silasi ma

³⁵ 'Bhε ta tooklin- yi 'ε 'le, 'ke Rome mu a 'kitikan mu 'ε -o 'faazan- 'ke mu winbɔɔle 'yee- -kaso 'fε gooba mi 'ε ta 'kaa -wa pe -a ni dɔɔ -e 'ploolɔ Pɔlu 'pegee Banabasi ma. ³⁶ 'Bhε klele 'tε, 'ke -kaso 'fε gooba mi 'ε nule- 'bhε 'pele- Pɔlu 'pegee Silasi ni dɔɔ: «'Waa- Rome mu a kitikan mu 'ε 'faazan- mu 'ke mu winbwa= 'η ta dɔɔ 'η 'ploolɔ- 'ka ma. -Ka 'pwε blaale-! 'Bhεε- bhaa 'ka bo 'edɔɔ!» ³⁷ 'Dun- Pɔlu pe -o ni dɔɔ: «'Woo- Rome mu a 'kitikan mu 'ε -woo 'o mɔɔ -la zita =zwan mɔkpen' 'yre ma kpataakpa; 'dun- waa 'o 'kitikanle 'elwale pe, 'bhεε- -woo' =bwa -kaso 'yi, 'o mɔɔ 'la 'o mɔɔ -o 'ke Rome -kpɔɔɔ mu 'le bhε. 'Bhεε- -zɔn, -wa zi 'bhii- -woo' 'pwε -kaso 'ε 'yi gaanyi' εε? 'Yooye-, 'bhε 'laa sɔ klele-! -Ka ge -a pe -o ni dɔɔ -o 'gbu nu 'o 'pwε 'yee- -kaso 'ε 'yi -ge.» ³⁸ -Waa' 'faazan- mu 'ε -ja 'tε -a pele Rome mu a 'kitikan mu 'ε ni dɔɔ Pɔlu 'pegee Silasi mu -o 'ke *Rome -kpɔɔɔ mu 'le, 'ke -gbalaan 'klale -o -yi. ³⁹ 'Bhεε- 'ke -o nule- -sromabɔɔle 'mu ni, 'ke -o 'ploole 'mu ma, 'bhεε- 'ke -wa pele- 'mu ni dɔɔ 'mu go waa -wa 'ε ta. ⁴⁰ Pɔlu 'pegee Silasi 'pwεle- blaani -kaso 'ε 'yi, 'ke -o gele- Lidi ba. -O yanle -o nεεε- Zesu 'yi mu 'ε 'yelele 'bhε 'pegee -o yanle zruwlalele 'mu 'kpee, 'ke -o 'fuudɔ- 'mu ta Mεεzan Zesu a zi 'ε ta, 'ke -o jilale.

Pɔlu 'pegee Silasi -ja Tesaloniki

17 Pɔlu 'pegee Silasi -kaan Anfipolisi 'pegee Apoloni -wa mu 'ε ta, 'bhεε- -o -nwa bhɔɔle Tesaloniki -wa 'ε ta. Zuufu mu daanfε' do -yaa Tesaloniki -wa 'ε ta. ² Pɔlu ta pε -le -yaa gelele *Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la -yitrε' yi oo -yitrε' yi ma, 'bhεla- -yile -e -ja Tesaloniki Zuufu mu 'ε daanfε' 'ε =la. 'Bhεε- -o 'pegee Zuufu mu daanfε' 'ε =la mu 'ε -o zaabwa- -Waanbhaa' a 'sεwε 'ε ta -yitrε' yi yaga ta. ³ Pɔlu -Waanbhaa a 'Sεwε 'ε 'yipia= -o ni, 'ke -ya zɔɔn -o ni, 'bhε 'pegee 'ke -ya pe -o ni dɔɔ -a -ledulale -o 'yee- 'sεwε 'ε 'yi 'kaa Mεε -Bhee mi Kriisi 'ε =yaa nu -yrenbhlele, 'bhεε- -wa dε; 'bhε blaani, 'bhεε- -e bwe gale ba. 'Bhε 'yi, Pɔlu pe -o ni dɔɔ: «'Ŋ 'yoo- Zesu 'la 'bhε a -jan 'wo zii' 'ka ni, 'yele- 'ke Mεε -Bhee Mi Kriisi 'ε 'le.» ⁴ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'woo- Zuufu mu 'ε

'ke mu 'bhε -jan 'ε 'yele- 'ke wlan 'le 'ke -woo 'kpale Zesu 'yi, 'bhεε- -o =nwa dɔɔle Pɔlu 'pegee Silasi zi. 'Bhε 'yi 'tε, Grεki mu 'srε 'lɛdo 'la 'yaa- gbalaan -Waanbhaa' -lεε, 'bhε 'pegee -wa 'ε ta le -bebe mu 'la 'yaa- dulayre gbalaan mu =nɔɔ, 'mu 'kpen -dwa -o zi 'ezin-. ⁵ 'Dun- Zuufu mu 'ε -o zranwoa- Pɔlu 'pegee Silasi ba. -O -ja mεε ngblo 'siεle 'ke mu 'siile- -gbleba mu 'ε ta, 'bhε mu bole -yaa 'mu 'gbu ma, 'bhεε- 'mu 'laa -yaa ye 'kedo- 'kɔɔ wo. -O 'mu 'lɛkpa= -eke- ta, 'bhεε- -o yran =wlaa 'mu 'yi, 'kooko- 'mu wlan Pɔlu 'pegee 'bhε zi mu 'ε ma. 'Bhε 'yi bhε, -o -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'wlenna- 'zoozoo-. -Woo 'eke- =sia, 'bhεε- -o -ja wlale 'gwlaan- do a 'fε 'ε =la, -o -yaa 'bhε 'gwlaan- 'ε sii Jason. 'Bhεε- -o Pɔlu 'pegee Silasi ziglinna 'bhε 'fε 'ε =la, 'kooko- -o ge -o -le waa -za- maa' 'ε ta. ⁶ Waa Pɔlu 'pegee Silasi 'yelawole Jason ba bhε, 'ke -o 'yee- Jason 'gbu 'pegee 'o nεεε- Zesu 'yi mu 'ε 'ke mu 'kunle, 'bhεε- 'ke -woo -glaanle', 'ke -o gele- -o 'le -waa' -wa 'ε ta 'kitikan mu 'ε ta. 'Bhεε- 'ke -wa pele- 'egɔɔɔ dɔɔ: «Mεε mu 'lεε-, 'wole- 'drunyan 'ε 'yi yrekpεn- =nɔɔ mu 'ε ngblo -siεla gban, 'bhεε- -o =nwa -nɔɔ' ba -ge -zɔn. ⁷ 'Bhεε- -woo =zian Jason -la ba. 'Woo- mεε mu 'lεε- -o kleza mu 'ε gole- -o Rome mu a -bh- lengbe -gbεε Sezaa a pε 'tonj mu 'ε ma; 'bhεε- -o pe dɔɔ -bhεngbe 'bhεεke do -o Sezaa blaani, 'bhεε- -o 'bhε sii Zesu.» ⁸ 'Bhε -jan mu 'ε =wlaa -wa 'ε ta mu 'ε 'pegee -wa 'ε ta 'kitikan mu 'ε 'yi. ⁹ Jason 'pegee Zesu 'yi mu -vin mu 'ε gɔli' -la gbawoa- -o ni, 'bhεε- -o -ploola 'mu ma 'tε.

Pɔlu 'pegee Silasi -o Bere

¹⁰ -Bi 'pɔle- 'tε, 'ke 'o nεεε- Zesu 'yi mu 'ε gele- Pɔlu 'pegee Silasi 'le blaale- Bere -wa 'ε ta. -O bhɔɔle 'bhε -wa 'ε ta, 'ke -o gele- wlale Zuufu mu daanfε' 'ε =la. ¹¹ Bere -wa 'ε ta Zuufu mu 'ε 'yaa- 'ewlanle Pɔlu 'pegee Silasi ma 'ke 'bhε kan Tesaloniki Zuufu mu 'ε ta. 'Bhε mu -Waanbhaa' a -jan 'ε 'kwan- 'mu zru 'ε 'kpen 'le. 'Bhεla- -yile yi 'oo yi, -o -yaa Pɔlu 'wojan- 'ε baglin- -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi, 'kooko- 'ke wlan -le 'ke 'bhε 'le -o 'bhε dɔ. ¹² 'Woo- Zuufu mu 'ε -bebe 'ε =kpa= Zesu 'yi. 'Bhεε- Grεki mu 'ε ba, dulayre gbalaan =nɔɔ le -bebe 'pegee 'gwlaan- 'srε 'mu -o =kpa= Zesu 'yi 'ezin-. ¹³ 'Dun- Tesaloniki Zuufu mu 'ε -wa male 'tε 'kaa Pɔlu 'pegee Silasi -yaa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wo zii' Bere -wa 'ε ta, 'ke -o gele- 'bhε =nɔɔ ye. 'Bhεε- 'ke -o yran wlale- 'sanle 'bhε =nɔɔ mu 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o 'mu 'wlanle Pɔlu 'pegee Silasi ma. ¹⁴ 'Bhε yre do 'ε =nɔɔ bhε, 'ke 'o nεεε- Zesu 'yi mu 'ε gele- Pɔlu 'le wεyi- 'ε ba -yre ta; 'dun- Silasi 'pegee Timote =bwa -a -zanta' Bere. ¹⁵ Mεε 'la zan mu -ja Pɔlu madɔle, 'mu -ja 'kele- 'fɔ Ateni -wa 'ε ta. -O ni- ina- bhla 'ε zi, Pɔlu kle =kpa= -o ta dɔɔ -wa pe Silasi 'pegee Timote ni 'kaa 'mu ge 'tεn -a ma blaale- Ateni -wa 'ε ta.

Pɔlu -o Ateni

¹⁶ Pɔlu -yaa Timote 'pegee Silasi 'magben- 'zi Ateni -wa 'ε ta 'waati 'la ba, -e Ateni -wa 'ε 'pale 'la =ya 'ke yo 'srε 'le bhε, 'bhε 'laa- -a ma 'egbεnele. ¹⁷ 'Bhε 'yi, -e -yaa

bo gele ma Zuufu mu daanfɛ' 'ɛ =la, 'bhɛɛ- -e -yaa -balo kle -Waanbhaa' a -jan 'ɛ ta 'ke Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'la 'yaa- gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ 'mu 'le. 'Bhɛɛ- yi 'oo yi, 'kee- -yaa bhɔ mɛɛ 'la zan mu ta -wa 'ɛ 'kpee -kpan 'ɛ ta, -o 'pegee 'mu 'yaa- -balo kle -Waanbhaa' a -jan 'ɛ ta 'ezin-.¹⁸ -A -lɛpaɛ 'ezin- 'sɛwɛ dɔ mu -gbɛnɛ 'ke mu 'le, 'mu =yaa -lɛ -glɔɔn plɛ: -o -yaa -a -lɛdɔ' sii *Epikuri mu*, 'bhɛɛ- -a -lɛ -vindo' 'ɛ -o -yaa 'mu sii *Sitoisi mu. 'Bhɛ mu zaabɔle -saan Pɔlu 'lɛ ma 'ezin-. -A 'ke mu pe dɔɔ: «Mɛɛ -lɛ ma -nranii' 'la bhe, -ya pe 'zi 'nale- -a ma ɛɛ?» 'Bhɛɛ- -a -bhɛɛke' mu pe 'ezin- dɔɔ: «-Yoo 'bhii- waa -waanbhaa' mu 'la dɔ, -yoo 'mu a -jan -la wo 'zi.» -O 'bhɛ =pia 'bhɛ gbɛɛn- bhe, -amasrɔyi Pɔlu -yaa Zesu a -jan 'Nrale- 'pegee 'bhɛ bweza 'ɛ gale ba 'bhɛɛ- 'wo zii'.¹⁹ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke -o Pɔlu 'kunle 'bhɛɛ- 'ke -o gele- 'kele- -waa' -wa 'ɛ ta 'kitikanyrɛ yrɛ 'ɛ =nɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke -wa -lɔɔkpale dɔɔ: «Yoo- daangbɛya drɛɛ 'la 'wo zii' mɛɛ mu 'ɛ ni bhe, 'ɛ sɔ -a baan' 'yipele 'o mɔɔ ni ɛɛ?»²⁰ -Amasrɔyi 'o -jan mu 'la 'ma zii 'ɛ 'lii, 'bhɛ mu -o 'o 'yrɛ 'yi -za drɛɛ mu 'le. 'Woo -a zi 'bhii- 'woo- -yima' 'kplank- plan.»²¹ -O 'yaa- 'bhɛ 'pe zii' 'bhɛ gbɛɛn- bhe, -amasrɔyi Ateni mu 'ɛ 'kpen 'pegee -a nɔɔ- 'cie mu 'ɛ 'yaa- bo yi 'oo yi -za drɛɛ mu 'tɛ -la ta janwole ma, 'bhɛ 'pegee 'ke -woo 'trɔɔnkpa- 'mu =la.

Pɔlu -o -janwo' zii' Ateni mu a 'klankeba yrɛ 'ɛ =nɔɔ

²² 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke Pɔlu 'ɛ 'wlɛnle-, 'bhɛɛ- 'kee- dulale -waa' Ateni 'kitikan mu 'ɛ 'plɛɔ-, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «Ateni mu, 'an 'klɔsikwan 'bhii- pɛ mu gbale sɔ 'ka ni gbɛ 'ɛ 'kpen ma.²³ -Amasrɔyi 'ɔ 'yaa- 'kaan zii' 'kaa- -wa 'ɛ 'kpee bhla 'la ba, 'mi 'kaa- 'seriwo yrɛ mu 'ɛ 'kpen 'klɔsikwan, 'ke 'ɔ 'kaa- 'srakagoyrɛ do yele-, 'bhɛɛ- 'sɛwɛ 'lɛɛ- 'bhɛ yɔɔndɛle -o -a ta dɔɔ:

«Mɛɛ laa -waanbhaa' 'la dɔ 'bhɛ gbayrɛ -le -gɛ.»

'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ka -Waanbhaa' 'la gba 'bhɛɛ- 'ka 'laa dɔ, 'mi =nwa 'bhɛ -le a -janwole 'ka ni -gɛ -zɔɔn.

²⁴ -Waanbhaa' 'la 'drunyan 'pegee -a -yi pɛ mu 'ɛ 'kpen =kla, 'yele- 'ke lafle' 'pegee 'trɛ 'ɛ Zan 'le, 'bhɛɛ- bhaaplɛɔ mu 'a gba 'fɛ mu 'la -dwa yaa yi 'mu =la.

²⁵ 'Bhɛɛ- -a maza laa -o pɛ 'kɛdo- ma -kɔɔ' 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- drɔɔɔn', 'yele- pɛ 'kpen na bhaaplɛɔ mu ni: 'ɛ pe -si oo, 'ɛ pe 'trɛle- oo, 'yele- pɛ 'tɔle- pɛ 'bhɛ na bhaaplɛɔ mu ni.

²⁶ 'Ye- bhaaplɛɔ =kla, 'bhɛɛ- 'trɛ ta bhaaplɛɔ mu 'ɛ 'kpen -daa bhaaplɛɔ -lwa do 'kɔɔ -la -yi. 'Bhɛɛ- -yoo =kpaa 'trɛ ta yrɛkpen- =nɔɔ. 'Ye- 'waati mu 'ɛ -dwa, 'bhɛɛ- -e -danɔ' 'kpalaa 'trɛ ta bhaaplɛɔ mu yaayrɛ mu 'ɛ ma.

²⁷ 'Yee- -Waanbhaa' pɛ 'kpen =kla 'bhɛ gbɛɛn- bhe, 'kooko- bhaaplɛɔ mu 'kpen 'yela- ziglin. 'Ke -o dɔ klen 'ke -wa ziglin, 'bhii- -yrɛ 'wi mi do 'ɛ gbɛkpa pɛ mu ma gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'ke -yoo pɛ do -glin 'zi bhla 'la ba; 'bhɛɛ- 'duɔɔ- -Waanbhaa' plɛɔgole laa -o -kɔɔ' 'kɛdo- 'kɔɔ ma.²⁸ «-Amasrɔyi -kɔɔ' -si oo, -kɔɔ' bɛɛngbɛya oo, -kɔɔ' 'gbu bole -kɔɔ' 'yrɛ ma oo, -kɔɔ' 'mu 'kpen 'srɔɔwo- 'yela- -yi.» 'Kaa- 'srokpa mu 'ɛ 'ke mu 'bhɛɛ- =woa dɔɔ: «-kɔɔ' mu -o 'ezin- -a 'kpee yi mu 'le.»

²⁹ «-kɔɔ' mu -o -a 'kpee yi mu 'la 'le bhe, 'bhɛla- -yile -kɔɔ' 'laa -Waanbhaa' 'kpale- bhaaplɛɔ mu a -can yo 'pegee -gɔɔli' yo, 'bhɛɛ- vlɛ yo mu ma. Bhaaplɛɔ mu 'bhɛ

pɛ mu 'ɛ 'yaanna- -o 'gbu 'kpeeledan gbɛya -la zi.³⁰ 'Duɔɔ- bhaaplɛɔ mu -za 'la =kla waa -zadɔkleya 'waati 'ɛ ba, -Waanbhaa' laa 'bhɛ -za mu 'ɛ bɔ -li -klɔsi 'yi; 'duɔɔ- -zɔɔn yi 'lɛɛ- ma, -ya pe 'zi bhaaplɛɔ mu 'kpen ni yrɛkpen- =nɔɔ 'kaa -o 'plo- -o kleza -yɔɔ' mu 'ɛ ma 'bhɛɛ- -woo 'gbu 'na 'yee -Waanbhaa' do -kplɛn ni, 'bhɛɛ- -wa gba.³¹ -Amasrɔyi -Waanbhaa' yi do -dwa gban, 'bhɛ yi 'ɛ 'le, -e nu 'drunyan 'yi bhaaplɛɔ mu 'ɛ 'kpen 'kitikanlɛ -yaa' -lɛdɔɔleya 'ɛ ma. 'Yee- -Waanbhaa 'gbu nu mɛɛ mu 'kitikanlɛ mɛɛ 'la zan 'le, -e 'bhɛ zan 'ɛ makwan- gban. -E 'bhɛ makun' -tɔɔmasie 'la =kpaa 'ke 'bhɛ 'a zɔɔn mɔɔkpen' ni 'bhii- wlan -le 'kele- 'bhɛ -le =kla -e 'bhɛ zan 'ɛ bwelawoa gale ba 'bhɛ 'le.»

³² 'Woo mɛɛ mu 'ɛ -wa male Pɔlu 'lii dɔɔ mɛɛ do -gaa 'bhɛɛ- 'bhɛ -bwela gale ba, 'ke -o 'ke mu 'sɔɔnsile 'a ma, 'bhɛɛ- -o -vin mu 'ɛ pe dɔɔ: «Yi -bhɛɛke' ta, 'o nu 'bhɛ -jan 'ɛ -vin 'ɛ 'male- 'ɛ 'lii, 'bhɛ 'swa- -gee' -zɔɔn.»³³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke Pɔlu gole- -o plɛɔɔ. ³⁴ 'Bhɛɛ- 'duɔɔ-, -o 'ke mu -dwa Pɔlu zi, 'bhɛɛ- 'mu 'ɛ =kpaa Zesu 'yi: -o -yaa 'bhɛ mɛɛ mu 'ɛ do sii Denisi, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- 'ke -waa' -wa 'ɛ ta 'kitikan mu 'ɛ do 'le; 'bhɛ 'pegee le do 'la -o -yaa 'bhɛ sii Damarisi, 'bhɛɛ- mɛɛ 'ke mu 'ezin-.

Pɔlu -ja Korɛnti

18 'Bhɛ blaɔn, 'ke Pɔlu gole- Ateni, 'bhɛɛ- 'kee- gele- Korɛnti -wa 'ɛ ta.² -E bhɔle Korɛnti, 'kee- Zuufu

'gwalaan- do yele-, -o -yaa 'bhɛ sii Akilasi. -O 'bhɛ =yaa 'klɛɛn 'la 'yi, -o -yaa 'bhɛ sii Pɔɔn. 'Yee- Akilasi 'pegee -a na Prisili dale laa -mɔle' bi Itali 'klɛɛn 'ɛ 'yi. -Amasrɔyi Itali 'klɛɛn 'ɛ ta -bhleɔgbe gbalaan 'ɛ, Klodi, 'bhɛ 'a =pia Zuufu mu 'ɛ 'kpen ni dɔɔ -o go Rɔɔmu -wa 'ɛ ta. 'Bhɛla- -yile, Akilasi 'pegee -a na -gwa Itali 'klɛɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -o =nwa Korɛnti. 'Bhɛɛ- Pɔlu bhɛgwlenya -dwa -o ma.

³ Pɔlu =bwa -o ba, 'bhɛɛ- -o -yaa yewo 'eke- zi, -amasrɔyi 'yee- Akilasi 'pegee Pɔlu 'woye- -yaa do: -O mɛɛ plɛ -yaa 'ke sɔkpaa' mu dɔ mu 'le. ⁴ -Yitrɛ' yi 'tɔle- -yitrɛ' yi, Pɔlu -yaa ge Zuufu mu daanfɛ' 'ɛ =la, 'bhɛɛ- -e -yaa -janwo' Zuufu mu 'ɛ 'pegee Greki mu 'ɛ ni -janwo' gbɛya do 'yi, 'kooko- -yaa -jan 'ɛ dɔ 'mu 'yi 'bhɛɛ- 'mu dɔ Mɛɛzan 'sile- -la 'mu a pɛ 'le.

⁵ 'Duɔɔ- Silasi 'pegee Timote dalawoa Masedwani, 'bhɛɛ- 'mu =nwa 'tɛnlɛ- 'yee- Pɔlu ma Korɛnti -wa 'ɛ ta, -a 'san 'bhɛ yi 'ɛ ma, 'yee- Pɔlu -yrɛ gbaanle =bwa -jan 'Nrale- 'ɛ 'bhɛɛ- 'wole- ba, 'ke -ya pe Zuufu mu 'ɛ ni kpataakpa dɔɔ Zesu -le 'ke Mɛɛ -Bhee Mi Krisi 'ɛ 'le.

⁶ 'Duɔɔ- Zuufu mu 'ɛ waa dɔle Pɔlu 'wojan- mu 'ɛ =la, 'bhɛɛ- -wa -zwanwoa. Pɔlu 'bhɛ ta dune- 'ɛ -gwa, 'bhɛɛ- -e 'bhɛ 'yizwan- 'ke 'bhɛ 'yi bwɛgblɛn- 'ɛ 'wlɛnle-. 'Bhɛɛ- 'bhɛ =kla -o -banɔgoza 'ɛ -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'yi 'bhɛ ma -tɔɔmasie 'le. 'Bhɛ blaɔn, Pɔlu pe -o ni dɔɔ: «'Ke 'ka =nia -Waanbhaa' a pɛ zi 'ɛ ta, 'ka 'laa 'lalɛ- 'mi ta, 'bhɛ -daa 'ka mu 'gbu -la ba. 'Kee- 'san -zɔɔn ma, 'ɔɔ nu gele boolazi -gɛ Zuufu kle mu 'ɛ ba, 'bhɛɛ- 'ɔɔ -Waanbhaa' a -jan 'ɛ wo 'mu ni.»⁷ Pɔlu 'bhɛ -jan 'ɛ 'wole-, -e 'pwele- Zuufu mu daanfɛ 'ɛ =la, 'kee- gele- mɛɛ do ba: -o -yaa 'bhɛ mɛɛ 'ɛ sii Titusi Zutusi. 'Bhɛ =yaa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- 'bhɛ a 'fɛ 'ɛ 'yaa- Zuufu mu daanfɛ' 'ɛ -din. ⁸ 'Bhɛɛ- 'duɔɔ-, Zuufu mu daanfɛ' -kunlii

Kripusi 'pegee 'bhe ba 'fa =la mu 'e 'kpen -woo =kpa
Meezan 'yi. 'Bhe blaen, Korenti mu 'la =yaa 'mu 'trnkpa
zii' Pɔlu 'wojan- mu 'e =la, 'mu -bebe 'e =kpa Meezan 'yi
'ezin- 'bhe- -o 'mu wiinfia= -yi ba Zesu 'tɔ 'yi.

⁹ -Bi do zi, Meezan -Waanbhaa' 'a =pia Pɔlu ni -yre zi
yele do 'yi dɔɔ: «'Yaa -gblaanle' mɛ 'kedo- 'kpɔ 'lɛɛ, 'e
'yre gbaan 'an -jan 'e 'wole- ba, 'bhe- 'yaa 'e tagale -titi.
¹⁰ -Amasɔyi 'mi 'gbu -o 'e zi. Yaa nu dɔle mɛ 'kedo-
'kpɔ 'kpee 'ke 'bhe 'e kun 'bhe- 'bhe -za 'yɔɔ- kle 'e ni;
-amasɔyi 'an pɛ mɛ -bebe -o -wa 'lɛɛ- ta -gɛ.»

¹¹ 'Bhela- -yile, Pɔlu =bwa Korenti -wa 'e ta, 'kee- mɛ
mu 'e daan -Waanbhaa a -jan 'e 'le, 'fɔpe 'bhe ge 'tenle-
lɛɛ do 'ke mle 'srwado- ma.

¹² Galiyon -yaa 'ke Romɛ mu 'e -waa' -janmatii 'le
Akayi 'kleen 'e ta 'waati 'la ba, Zuufu mu 'e -wa =kpa
do 'bhe- -o -wlenna Pɔlu ma. 'Bhe- 'ke -o gele- 'kele-
-klu ta. ¹³ -O bhɔle 'bhe =nɔɔ, 'ke -wa pele- dɔɔ: «Mɛ
'lɛɛ- -ya zi 'bhii- -e mɛ mu 'e ngblo 'sɛɛ-, 'bhe- 'mu
-Waanbhaa' gba gba gbeya 'la 'bhe gole -o 'tonj 'e ma
'bhe- 'yi.» ¹⁴ Pɔlu -yaa zan -janwole 'sanle- 'ke Galiyon
'a 'pele 'woo- Zuufu mu 'e ni dɔɔ: «Zuufu mu, 'kee- 'kpa
bi 'bhii- 'yee- 'gwlaan- 'lɛɛ- -za 'yɔɔ- -glɔɔ 'ke -la =kla,
'bhe 'pegee -e 'kpee 'yɔɔya- 'ke =kla, 'ɲ 'yaa- nu dɔle 'ka
'wojan- 'e =la. ¹⁵ 'Dun- 'kee- =kla zaa drɔɲ bɔlele -jan mu
'pegee bhaaplɛɲ mu 'tɔ ta, 'bhe- 'ka 'gbu a 'tonj mu 'e
ta, 'ka 'gbu 'bhe -za 'e 'yrebago 'ka 'plenj. 'Naa- zi 'bhii-
'ɲ bɔ 'bhe -za 'e ba!» ¹⁶ Galiyon 'yanle- 'bhe -jan 'e
'wolele bhe, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ -o go -klu 'e ta.

¹⁷ 'Bhela- -yile, 'ke -o 'kpen zenle- -waa' daanfɛ' -kunlii
Sɔsɛteni 'e 'bhe zi, 'bhe- 'ke -o 'bhe 'kunle. 'Ke -o 'bhe
tafele 'sanle 'kitikanyɛ 'e 'le ma. 'Dun- Galiyon 'a =kla
'bhii- yaa 'bhe -za 'e 'kpen 'yele-.

Pɔlu ge gbɛ drɛwoa- Antɔsi -wa 'e ta

¹⁸ 'Bhe- Pɔlu =mwa 'ezin- Korenti -wa 'e ta. 'Bhe
blaen, 'ke -ya -srawole -a nɛnɛ- Zesu 'yi mu 'e ma.
'Bhe- 'yee- 'pegee Prisili, 'bhe- Akilasi -o =bwa -batonj
do 'yi, 'bhe- -o -ja Siri 'kleen 'e 'yi. 'Dun- 'yee- Pɔlu
-Waanbhaa' wli =kwan -sɔ -a ngblo -gweza' 'yi, 'bhela-
-yile 'ke -ya ngblo -gwele' Sankre -wa 'e ta, 'bhe- -o -ja
'tɛ. ¹⁹ -O bhɔle Efezi -wa 'e ta, 'ke Pɔlu Akilasi 'pegee
Prisili 'tole 'bhe =nɔɔ, 'bhe- -e -ja Zuufu mu daanfɛ' 'e
=la 'bhe- 'ke -o 'pegee Zuufu mu 'e -o -balɔ klele-.

²⁰ 'Bhe mu -sromabwa -a ni dɔɔ -e -mɔ 'waati sa 'mu
-din, 'dun- yaa dɔle 'bhe =la. ²¹ -A go bhla 'e zi 'mu -din,
'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: «'Ke -Waanbhaa' -dwa -a -la 'ɲ
nu nu gbɛ drɛwole 'ka taglinle.» -E yanle 'bhe 'pele- 'le,
'kee- gole- Efezi -wa 'e ta -batonj' do 'yi. ²² -E bhɔle
Sezare -wa 'e ta, 'kee- zinale -batonj' 'e 'yi, 'bhe- 'kee-
gele- Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'pubɔle; 'bhe
blaen 'kee- gele- Antɔsi. ²³ -E -yrekpa' dama =kla 'bhe
=nɔɔ, 'kee- gele- Galasi 'pegee Frizi 'kleen mu 'e 'yi 'kee-
ge 'fuudɔlele Zesu zi mu 'e 'kpen ta.

Apolɔsi -o Efezi 'pegee Korenti

²⁴ -O -yaa Zuufu mi do sii Apolɔsi, 'bhe -daa 'bhe =ya
-wa 'e ta Alɛzandri, 'bhe- 'bhe =nwa Efezi -wa 'e ta. 'Bhe

'yaa- 'ke -janwo' mi -lrele' do 'gbu 'le, 'bhe- 'bhe =yaa
-Waanbhaa' a 'Sɛwe 'e dɔ 'kee- kan -a -danj' ta. ²⁵ -Wa
-daanna Meezan Zesu a zi 'e 'bhe- ta jan 'e 'le, 'bhe- -e
-yaa 'bhe -vavade 'ebebele. 'Bhela- -yile, -e -yaa Zesu a
-za 'e 'wo zii' mɛ mu 'e ni 'kee- 'mu daan kplankplan.
'Dun- -yaa' pɛ Meezan dɔleya 'e -danj' -le -yaa 'ke Mɛ
Wiinfɛ' Mi Zaan a pɛ mɛ wiinfɛza -yi 'te 'e 'bhe- 'le.
²⁶ -Yrekpa' do, 'yee- Apolɔsi -yaa -Waanbhaa' a -jan 'e
'wo zii' Zuufu mu daanfɛ' 'e =la 'ke -gblaan 'laa kla -a
-yi. Prisili 'pegee Akilasi -yaa' mɛ daangbeya 'e 'yele-,
'ke 'mu 'a 'siile-, 'bhe- 'ke 'mu -Waanbhaa' a zi 'e 'yipele
'a ni kplankplan. ²⁷ 'Bhe blaen, 'ke Apolɔsi 'a 'pele dɔɔ -e
gele- Akayi 'kleen 'e 'yi. 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -a nɛnɛ- Zesu
'yi mu 'e 'mu 'a 'liale dɔɔ -e ge 'bhe =nɔɔ. -Ayile, 'ke 'mu
-a dɔ 'sɛwe do dele- Akayi 'kleen 'e 'yi Zesu 'yi mu -lɛdo'
'e ni dɔɔ 'kee- =bhwa 'mu ba ye, 'mu 'a 'cieya- kle 'elrele.
-E bhɔle Akayi, mɛ 'la zan mu 'mu =kpa Zesu 'yi
-Waanbhaa' a -lileya 'e ma, -e 'mu -daanna, 'bhe- -e
'mu 'kpaleya 'e baan' =klaa 'bhe ba. ²⁸ -Amasɔyi Zuufu
mu 'e 'yaa- 'ni 'zi -Waanbhaa' a 'Sɛwe 'yi yre 'la =nɔɔ, -e
-yaa 'bhe 'yrebakan zii' mɔkpen' 'yre ma kpataakpa; 'ke
-ya zɔn mɛ mu 'e ni 'bhii- -Waanbhaa mɛ 'la zan
makwan- 'bhii- Mɛ -Bhe Mi Krisi 'le, 'bhe zan -le -yaa
'ke Zesu 'le kpataakpa.

Pɔlu -o Efezi

19 Apolɔsi -yaa 'waati 'la ba Korenti -wa 'e ta, Pɔlu
=kaan Azi 'kleen 'e 'yi vle gɔɔ mu 'e 'yi -wa mu 'e
ta, 'bhe- -e =nwa bhɔle Efezi -wa 'e ta 'tɛ. -E =bhwa 'bhe
=nɔɔ Zesu a -klanlanɛ mu 'e 'ke ta. ² 'Bhe klele 'tɛ, 'kee-
'mu 'lɔɔkpale dɔɔ: «'Ka 'ka 'kpalawoa Zesu 'yi, 'ka Lii
'Wɛɲ 'e 'sɔɔkwoa- ɛɛ?» 'Bhe- 'ke 'mu 'a zikpale -a ni dɔɔ:
«'Yooye-, 'o nɔɔ laa a male -lido' dɔɔ Lii 'Wɛɲ -o.»

³ 'Bhe- 'ke Pɔlu -o -lɔɔkpale 'ezin- dɔɔ: «'Ka 'ka 'kpa-
lawa Zesu 'yi bhe, -o 'ka 'wiinfia= wiinfɛgbeya -glɔɔ 'e
-dela -yi ɛɛ?» 'Bhe- -o pe Pɔlu ni dɔɔ: «-Woo' 'wiinfia=
Zaan a pɛ mɛ wiinfɛgbeya 'bhe- 'yi -yi ba.» ⁴ 'Bhe-
Pɔlu pe -o ni 'ezin- dɔɔ: «'Ke mɛ 'la zan mu -yaa dɔ a -la
'ke -o ploɔ -o kleza -yɔɔ' mu 'e ma, Mɛ Wiinfɛ' Mi Zaan
-yaa 'bhe zan mu -la wiinfɛ -yi ba. 'Dun- -e -yaa pe 'zi
Izraeli mu 'e ni 'ezin- dɔɔ -woo 'kpa mɛ 'la zan -yaa nu
nule 'yee- blaen, 'bhe- 'yi; 'bhe mɛ 'e 'bhe -le 'ke Zesu
'le.» ⁵ -O yanle 'bhe -jan mu 'e 'malele, 'ke -o dɔle- -a -la
dɔɔ -woo wiinfɛ' -yi ba Meezan Zesu 'tɔ 'e 'yi. ⁶ 'Bhe
blaen, 'ke Pɔlu 'e gbɛ 'kpale -o ta, 'bhe- 'ke Lii 'Wɛɲ 'e
zinalɛ -o ta. 'Ke -o wli -bheke' mu 'pele 'sanle, 'bhe-
'ke -o -Waanbhaa' -lela' janwo. ⁷ 'Woo- mɛ mu 'e 'yaa-
bhɔ mɛ vu ta ple -din.

⁸ 'Bhe blaen, 'ke Pɔlu gele- Zuufu mu daanfɛ' 'e =la.
'Bhe- mle yaga ta, -e -Waanbhaa' a -bhɛngbeya yaaza
'e -jan 'e =woa mɛ mu ni. Yaa -yaa gblaen mɛ 'kedo-
'kpɔ 'lɛɛ 'bhe -janwo' yre 'e =nɔɔ. -E -yaa dɔ 'zi klɛn,
'kooko- mɛ mu dɔ Meezan a -jan 'e =la. ⁹ 'Dun- Zuufu
'ke mu -yaa 'mu 'trɔn 'yi dɔ 'zi 'egɔɔle Pɔlu 'wojan- mu
'e ma, 'bhe- waa -yaa dɔle- -a -la 'ke -woo kpa Zesu 'yi.
Drɔɔn', -o -yaa 'sɔnsi zii' Pɔlu 'wojan- mu 'e ma 'ke -o
-jan 'yɔɔ- wo Meezan a zi 'e ma mɔkpen' 'yre ma
kpataakpa. 'Bhela- -yile 'ke Pɔlu Zesu 'yi mu 'e 'siile, 'ke

-o 'pegee 'mu gole- -o plerj-, 'bhεε- 'ke -o gele- Tiranusi -a -laklu -wa 'ε ta. -E =bwa -Waanbhaa' a -janwo' 'ε 'wole- ma 'bhε =nɔɔ yi 'oo yi. ¹⁰ Pɔlu =bwa 'bhεε- klele ma lεε ple ta, -asiikɔɔ Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'la 'kpen 'yaa- 'bhε Azi 'kleen gbε do 'ε 'yi, 'mu 'kpen Mεεzan a -jan 'ε =maa.

Seva gbe mu a -za

¹¹ -Waanbhaa' -yaa mεε 'kpeeleni ma 'sɔle- maza mu kle 'zi Pɔlu gbε zi. ¹² 'Bhεla- -yile, 'kee- -yaa kle sɔgbε mu 'le oo, 'kee- -yaa kle mεε ngblo ma 'fuugo- sɔgbε mu 'le oo, 'ke -o -yaa 'mu yan Pɔlu 'fle 'ε ma, 'bhεε- 'ke -o -yaa 'mu kpa gadε mu 'pegee lii -yɔɔ mu -yaa mεε 'la zan mu zi 'mu ma, 'bhε gadε mu 'ε =yaa bhee, 'bhεε- lii -yɔɔ' mu 'ε =yaa go 'bhε zan mu 'ε zi. ¹³ 'Bhε ya 'ε 'yi 'tε, Zuufu 'ke mu 'la 'yaa- 'kaan zii' yrekpen- =nɔɔ 'ke -o ge 'zina mu -gbinlele 'zina lii mu -yaa mεε 'la zan mu zi, 'mu =yaa zi 'tε 'bhii- 'mu 'zina mu 'ε -gbin mεε mu 'ε zi Mεεzan Zesu 'tɔ 'ε 'le. -O 'kpen do do -yaa -jan 'la wo 'zi- na mu 'ε ni, 'bhε -le -yaa dɔɔ: «'Mi pe 'ka ni dɔɔ Zesu 'la 'ke Pɔlu -o 'bhε a -jan 'wo zii', -ka go 'bhεε- 'tɔ 'ε 'yi!» ¹⁴ Mεε 'la zan mu -yaa 'bhε -za -gblɔn 'ε kle 'zi, 'mu 'yaa- mεε 'srwaple-, 'bhεε- 'mu -yaa Zuufu mu a 'sraka 'lena- mi gblaana do 'la -o -yaa 'bhε sii Seva 'bhεε- gbe mu 'le. ¹⁵ -O 'bhε -jan 'ε 'wole- 'zina do ni, 'ke 'bhε 'a zikpale -o ni gadε mi 'ε 'lii dɔɔ: «'Nj Zesu dɔ, 'bhεε- 'η Pɔlu dɔ 'ezin-; 'duŋ- 'ka mu, -de mu 'gbu -le 'ka mu 'le εε?» ¹⁶ 'Zina =yaa mεε 'la zan zi, 'bhε -balaa' -o ta, 'bhεε- 'bhε a pε fanŋan- 'ε =kpa -o 'kpen a pε fanŋan- 'ε ta; 'bhεε- 'bhε -yrenkpa' gbε -yɔɔ' =woa -o ta, -asiikɔɔ -o -pwela 'fε 'ε =la -o tafleŋ- 'le 'ke -o blasaan-, 'bhεε- -o madiŋwole -yaa. ¹⁷ 'Bhε -za 'ε =zian Efezi -wa 'ε ta yrekpen- =nɔɔ. 'Kee- kpa Zuufu mu ta oo, 'kee- kpa Zuufu kle mu ta oo, 'o 'kpen 'bhε -za 'ε =maa; -ayile -gblaana =klaa -o 'kpen 'yi, 'bhεε- -o -yaa -gasikpa zii' Mεεzan Zesu 'tɔ 'ε 'lεε. ¹⁸ Mεε 'la zan 'mu 'ε =kpa Zesu 'yi, 'mu -bebe -yaa zan 'mu kleza -yɔɔ' mu 'ε 'pele- mɔkpen' 'yre ma kpataakpa. ¹⁹ Mεε 'la zan mu -yaa 'srɔn kle, 'mu -bebe =nwa 'mu 'a 'srɔn 'sewe mu 'ε 'le, 'bhεε- 'bhε mu 'mu 'kpen 'kpaciela mɔkpen' 'yre ma. 'Bhε 'sewe mu 'ε 'plεε 'yaa- -gɔli' 'tanbha 'waa mia ple bhε vu (50.000) bhɔ. ²⁰ 'Bhε gbεen- bhe, Mεεzan a -jan 'ε 'yaa- zen 'zi 'yee- Mεεzan a -glɔɔya' 'ε 'le, 'bhε 'pegee fanŋan- ma.

Efezi mu 'ε -o -wlenna Zesu 'yi mu 'ε ma

²¹ 'Bhε -za mu 'ε klele blaana, 'ke Pɔlu 'a 'ledulale *Lii 'Weŋ 'ε 'seŋ ta dɔɔ -e gele- 'kanle- Masedwani 'pegee Akayi 'kleen mu 'ε 'yi, 'bhεε- -e ge 'pwεle- Zeruzalemu. -Ya =pia dɔɔ: «'Ke 'η -ja 'bhε =nɔɔ ye, -yoo 'ke -za 'le 'ezin- 'ke 'η ge Rɔmu -wa 'ε ta.» ²² 'Bhεla- -zayile, -ya madɔ mi ple winbwa- Masedwani: Timote 'pegee Erasi. 'Bhεε- 'yee- 'gbu =bwa -sɔ 'mu -zanta -yrekpa' sa ta Azi 'kleen 'ε 'yi. ²³ 'Bhε 'waati do 'kpa 'ε ba, Efezi -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'yaanmiŋwole -yaa Mεεzan Zesu a zi 'ε -za- yi'. ²⁴ Wlan 'ε ni, yo do -yaa Efezi -wa 'ε ta. -O -yaa 'bhε sii Aatemisi. 'Bhεε- -can kle mi do -yaa 'yee- -wa 'ε ta, -o -yaa 'bhε sii Demetriusi. 'Bhε 'yaa- 'yee- yo 'ε gba 'fε 'ε

bhɔɔma -yrine' mu kle -gɔli' 'tanbha 'pu 'le, 'bhεε- -e -yaa 'mu gɔn mεε mu 'kɔɔ. 'Yee- Demetriusi 'pegee -yaa' yewone mu 'ε =yaa -gɔli' -bebe 'srɔɔwo 'bhε yo 'ε gba 'fε 'ε bhɔɔma -yrine' mu 'ε gɔnle ma. ²⁵ -Yrekpa' do, -e -yaa' yewone mu 'ε 'pegee -can kle mu -vin mu 'ε =klaa 'eke- ba, 'bhεε- -ya =pia 'mu ni dɔɔ: «'Nj 'yienii mu, 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -kɔɔ' -o -kɔɔ' -naflo mu 'ε 'srɔɔwo zii' -kɔɔ' ye 'lεε- 'bhεε- ma. ²⁶ 'Duŋ- -zɔn 'yee- Pɔlu 'ε -yoo -za mu 'la kle 'zi, 'ka 'yre -o 'mu ma, 'bhε 'pegee 'ka 'trɔn -o 'mu 'yi. -Ya pe 'zi mεε mu 'ε ni dɔɔ: Bhaaplɔŋ mu -o gba yo mu 'la yaan -o 'gbu 'kɔɔ, 'mu 'laa -o 'ke -waanbhaa' -zeze mu 'le. Mεε -bebe 'ε =kpa 'bhε -jan 'ε yi; 'bhεε-, 'bhε mεε 'srε ngblo -siεla. 'Duŋ- 'bhε 'laa klele Efezi -wa do -kplen ta -gε, 'bhε =kla 'ezin- Azi 'kleen 'kpen -la -yi. ²⁷ -A -dan' 'laa nu gole -kɔɔ' ya- wo 'ε do -kplen baale ta. 'Kεla 'bhε -o -a -yi 'eyɔɔle 'ezin-, 'bhε -le dɔɔ -e nu -kɔɔ' yo da -gbεne 'ε gba 'fε 'tɔ 'ε ma- galε. 'Bhε gbεen- bhe, -kɔɔ' yo 'ε 'tɔbhɔleya 'ε nu galε; 'bhεε- 'duŋ- Azi 'kleen 'yi mu 'ε 'kpen 'pegee 'tre ta mu 'ε 'kpen 'yela- gba!» ²⁸ Mεε 'la zan mu Demetriusi 'wojan- 'ε =maa, yran -gbεne =wlaa 'mu zru 'yi. 'Bhεε- 'ke -wa pele 'sanle 'egɔɔle dɔɔ: «Aatemisi, Efezi mu a yo da 'ε -yoo 'egbenele, 'bhεε- 'ε 'kpa ma yo laa -o! Aatemisi, Efezi mu a yo da 'ε, 'yoo- 'egbenele, 'bhεε- 'ε 'kpa yo laa -o!» ²⁹ 'Bhε klele 'tε, 'bhε -jan 'ε -wa 'ε 'kpen 'yaanmiŋ- woa, 'bhεε- 'ke -wa 'ε ta mu 'ε 'kpen 'wlenle. 'Bhεε- 'yee- Pɔlu 'taawoyɔɔn ple 'ε, Gayusi 'pegee Arisitaki, -o 'mu =kwan. 'Mu =yaa 'ke Masedwani mu 'le. -Woo 'kunla- woa, 'ke -woo -glaanle', 'bhεε- 'ke mεε 'saa 'ε gele- 'ke -o -le -waa' -zabla' -kpan 'ε ta. ³⁰ 'Bhε 'yi, Pɔlu 'gbu 'yaa- zi 'bhii- -e ge dɔ -zamaa' 'ε 'lεε 'bhεε- -ya 'gbu zɔn 'mu ni, 'duŋ- Zesu 'yi mu 'ε waa dɔle a -la 'kee- 'bhε kle. ³¹ 'Yee- Azi 'kleen 'yi -kunlii gblaana mu 'ε 'ke mu -yaa 'yee- Pɔlu 'gbu 'bhεgwlen- mu 'le. 'Bhε mu kle =kpa -a ni dɔɔ yaa gele -zabla' -kpan 'ε ta. ³² 'Bhε 'waati 'ε ba, -zamaa' 'saa 'ε 'yaa- -we 'zi 'zoozoo- -a 'ke mu -yaa -janwo' zii' 'egɔɔle, 'bhεε- waa -yaa sɔ 'eke- -weli' -yi 'male. 'Bhεε- dɔɔn', -woo -lekpa 'eke- ta win 'la ma, -o -bebe 'laa -yaa 'bhε dɔ. ³³ -O -yaa Zuufu 'gwlaana- do sii Alɔzandri. -Zamaa' 'ε 'plen- mεε 'ke mu 'yee- -za 'ε 'yip- ia= 'bhε ni. 'Bhεε- Zuufu -vin mu 'ε 'yee- Alɔzandri 'yɔɔn- na-, 'bhεε- -o -ja 'kele- -zamaa' 'ε 'lεε-. -Ya gbε -lawlen- na, 'bhεε- -e -yaa zan -janwole -zamaa' 'ε ni. ³⁴ 'Duŋ- -wa yele 'bhii- -e -yaa 'ke Zuufu mi 'le, 'ke -woo -weli' 'ε 'wlenle 'eke- zi 'egɔɔle 'zoozoo- 'ke -wa pe dɔɔ: «Aatemisi, Efezi mu a yo da, 'yoo- 'egbenele, 'ε 'kpa ma yo laa -o! Aatemisi, Efezi mu a yo da, 'yoo 'egbenele, 'ε 'kpa ma yo laa -o!» -O =mwa 'bhε 'pele- zi 'fɔ 'bhε -bεen- na 'lεre ple -din.

³⁵ 'Fɔ boolazi, 'bhεε- -waa' -wa 'ε ta 'sewede mi 'ε 'bhε gbεswa- -zamaa' 'ε tagale ta; 'bhεε- 'bhε pe -o ni dɔɔ: «Efezi mu, mɔkpen' 'a 'yaango- 'bhii- Efezi mu 'ε 'mu -le -kɔɔ' yo da -gbεne Aatemisi gba 'fε 'pegee -a bhɔɔma -yrine' 'ε gooba mu 'le, 'bhε 'pegee 'yee- yo 'ε bhɔɔma -yrine' 'ε -daa lafle' ma, 'bhεε- -e -balaa' 'tre ma. ³⁶ Mεε 'kedo- 'kpa 'laa sɔ 'bhε ma zaabɔle. 'Duŋ- 'ke -yoo 'bhε gbεen- bhe, -ka 'ka zrukpa, 'bhεε- 'ka 'laa 'kɔɔle- -za 'kedo- 'kpa klele ma blaale-. ³⁷ -Amasɔyi, 'ka =nwa mεε

plε 'la 'le -gε bhe, waa -kɔɔa' yo 'ε gba 'fε 'ε =la pε 'kedo- 'kɔɔ 'silε-, 'bhεε- waa a 'ɔɔ 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ 'pele-.

³⁸ 'Bhεε- 'duɔɔ-, 'ke Demetriusi 'pegee -yaa' yewonε mu 'ε -woo -la ma janwoa- dɔɔ mεε 'ke -za 'ke =kla -o ni, 'kitikan yi mu dɔle -o, 'bhεε- -kɔɔ' wiinj- mεε gbalaan mu 'ε 'mu -o ye. -O sɔ gele- 'mu ta ye waa -za 'ε 'yrebago za-yi'. ³⁹ 'Ke 'kaa- zi 'bhii- 'o 'kaa- -za 'bhεεke 'yrebago, -kɔɔ' nu 'bhε klele -kɔɔ' a 'klanjkeba yi 'ε 'le. ⁴⁰ 'Duɔɔ- -za 'la =kla -zɔɔ, Romε mu 'ε sɔ -lale' -kɔɔ' ta dɔɔ -kɔɔ' -o -wlen 'zi -o ma. -Amasɔyi -kɔɔ' =klaa 'eke- ba, -za 'la ma, win laa -o 'bhε ma, 'bhεε- -kɔɔ' 'laa nu 'sɔle- 'bhε 'yipele mεε 'kedo- 'kɔɔ ni.» ⁴¹ Waa -wa 'ε ta 'sεwede mi 'ε 'yanle 'bhε -jan mu 'ε 'wolele, 'ke -ya pele- mεε mu 'ε ni dɔɔ -o pi-ila-, 'bhεε- -o ge -o ba -le ma.

Pɔlu -ja Masedwani 'pegee Grεki mu a 'kleen 'ε 'yi

20 Efezi mu 'ε -woo tagaa- 'waati 'la ba, 'ke Pɔlu Zesu 'yi mu 'ε 'lekpaie 'eke- ta, 'bhεε- 'kee- 'fuudɔle -o ta. 'Bhε blaana, 'kee- zi -yɔɔwole -o ma dɔɔ -e gele- Masedwani. ² Pɔlu 'kanaa 'bhε 'kleen 'ε 'yi, 'kee- ge 'fuudɔlele Zesu 'yi mu 'ε ta -jan -bebe 'le. 'Bhε blaana, 'kee- gele- Grεki mu a 'kleen 'ε 'yi. ³ 'Bhεε- 'kee- mle yaga klele- 'bhε =nɔɔ. -E -yaa zan bɔle -batorj' do -yi 'bhεε- -e ge Siri 'kleen 'ε 'yi 'waati 'la ba, 'ke -ya male- dɔɔ Zuufu mu 'ε 'yaa- 'dukpa zii' -a dε zayi'. 'Bhε klele 'tε, 'ke -ya pele- dɔɔ -e niinale -a da zi 'ε zi 'kee- kan Masedwani. ⁴ 'Gwlaana- 'srwaple- -le -ja 'yee- Pɔlu madɔle Azi 'kleen 'ε 'yi 'taa 'ε ta: Pirusi 'la 'yaa- da Bere -wa 'ε ta 'bhε gbe Sopateε, 'bhεε- Arisitaki 'pegee Sekɔndusi, 'mu 'yaa- da Tesaloniki -wa 'ε ta; 'bhεε- Gayusi, 'bhε 'yaa- da Dεebi -wa la, 'bhεε- Timote, 'bhε 'yaa- da Lisitri, 'bhεε- Tisiki 'pegee Trofimu: 'mu 'yaa- da Azi 'kleen 'ε 'yi. ⁵ 'Bhε mεε 'srwaple- 'ε -ja 'tenle- 'o ma Troasi -wa 'ε ta -yrekpaai' 'soo 'kanle- blaana. ⁶ 'O mɔɔ 'gbu, 'o -batorj' do =sia Filipu -wa 'ε ta 'bluu 'wlen kle bhle 'feti 'ε blaana. 'O -yrekpaai' 'soo =kla zi 'ε 'lii 'bhεε- 'bhε -yrekpaai' 'soo mi 'ε ma, 'o =wlaa Troasi -wa 'ε ta 'tε. 'Bhεε- 'o -gbεyi' do =kla 'bhε =nɔɔ.

Pɔlu -yrekpaai' srwaple- =kla Troasi

⁷ Zuufu mu a -yitre' yi 'ε ma yroma 'ε zi, 'o =klaa 'eke- ba Mεezan a pεbhle 'ε 'bhle zayi' 'eke- zi. 'Bhεε- 'duɔɔ-, Pɔlu -yaa zan gelawole 'taa do ta 'bhε ta tooklin- yi 'ε 'le bhe, 'bhεla- -yile, -e -janwoa mεε 'la zan mu =klaa 'eke- ba 'mu ni. 'Bhεε- -e=mwa -janwole 'ε zi 'ke 'bhε ge 'tenle- blanjɔyi ma. ⁸ 'O 'klale- -yaa 'eke- ba 'sangaso 'kpee 'la =la, -lanjbha -bebe 'bhile- -yaa 'bhε =la. ⁹ -O -yaa -zwanne do sii Eyutisi, 'bhεε- 'bhε 'yaale- -yaa 'bhε 'fekpee 'ε feneti 'ε do -lii. Pɔlu -yaa -mɔɔ 'zi -janwole 'ε zi, 'bhεla- -yile 'ke yi 'kpale 'yee- -zwanne 'ε 'yɔɔ ta, 'bhεε- 'kee- yidεle 'egbenele. -Yaa' yidε gbe -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ, -a yri -gwa -a 'gbu -za 'le, 'bhεε- 'kee- gole- laanima 'sangaso yaga mi 'ε 'wiinj-, 'kee- nule- baale 'trε ma. -O =nwa -a -lawlenle, 'duɔɔ- -wa =ya 'bhii- -e -gaa gban. ¹⁰ 'Bhε klele 'tε, 'ke Pɔlu zinale, 'kee- gele- kulale 'yee- -zwanne 'ε ta, 'ke -ya binale -a gbe -yi, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Ka 'laa yienkanle, yaa gale -li!» ¹¹ 'Bhε blaana, 'ke Pɔlu 'sanle

-a -zanta' 'sangaso 'kpee 'la 'yee- 'pegee Zesu 'yi mu 'ε 'klale- -yaa 'eke- ba 'bhε =la 'bhε =nɔɔ. 'Bhεε- 'yee- 'pegee Zesu 'yi mu 'ε -o 'bluu 'ε takaa-, 'bhεε- -wa =bh- la 'eke- zi. 'Bhε blaana, 'ke Pɔlu -janwole -o ni 'ezin-, 'ke 'bhε ge 'tenle tooklinle ma. -E yanle 'bhε 'le, 'kee- jilale. ¹² Eyutisi a mεε mu 'ε =nwa -a 'silε-, -e -yaa -a -yɔɔ ma; 'bhεε- 'mu -ja 'kele- 'mu ba 'fε 'le ma. 'Bhε -za 'ε =kla mɔkpen' zrukpaaza 'le.

Pɔlu -daa Troasi -wa 'ε ta, 'bhεε- -e -ja Mileti

¹³ 'O mɔɔ -kaan Pɔlu 'lεε -batorj' 'ε 'yi, 'bhεε- 'o -ja Asɔsi -wa 'ε ta. 'Yee- Pɔlu pe dɔɔ -e gele- Asɔsi -a gaana ma 'trε ma zi 'ε zi. -E -yaa zi 'bhii- 'o ge 'eke- magben 'bhεε- -wa 'ε ta, 'bhεε- -e -yaa nu bɔle 'o zi -batorj' 'ε 'yi 'bhεε- =nɔɔ. ¹⁴ -E bhɔle 'o ta Asɔsi -wa 'ε ta, 'wa =sia -batorj' 'ε 'yi, 'bhεε- 'o -ja Mitileni -wa 'ε ta. ¹⁵ 'Bhε ta tooklin- yi 'le, 'ke 'o gole- Mitileni, 'bhεε- 'ke 'o 'bhɔle Kisi -din. 'Bhε -yrekpaai' ple mi 'ε ma, 'ke 'o 'nule 'tenle- Samɔsi ma. 'Bhεε- 'bhε -yrekpaai' yaga mi 'ε ma 'o =wlaa Mileti -wa 'ε ta 'tε. ¹⁶ Pɔlu -yaa zi 'bhii- 'o Efezi -wa 'ε makpa', 'duɔɔ- yaa -yaa zi 'bhii- 'o dula- -a nɔɔ-; 'kooko- 'waa mɔɔ 'bhε Azi 'kleen 'ε gbe do 'ε 'yi. -Amasɔyi -a 'krɔɔwole -yaa, 'kooko- 'kee- -yaa sɔ a klele- 'bhεε- Pantekɔti yi 'ε bhɔ 'o ma Zeruzalemu -wa 'ε ta.

Pɔlu -o Efezi Zesu 'yi mu -ledo' 'ε -lεε mu 'ε =lia zii'

¹⁷ Pɔlu -yaa 'waati 'la ba Mileti -wa 'ε ta, 'kee- kle bɔle- Efezi Zesu 'yi mu -ledo' 'ε -o 'lεε mu 'ε ni, 'kaa 'mu 'nu 'ten -a ma 'bhε =nɔɔ. ¹⁸ 'Bhε mu nule 'tenle- -a ma 'bhε =nɔɔ, 'ke -ya pele- 'mu ni dɔɔ: «'N nεene- mu, 'kee- san 'η 'nu yi -yrekpaai' =lwa mi 'ε ma Azi 'kleen 'ε 'yi, 'kee- nu 'tenle- -zɔɔ ma, 'ka 'mi 'taawogbeya 'pegee 'η kleza mu 'ε 'kpen dɔ 'ka 'plenj -gε. ¹⁹ 'N yewoa= Mεezan ni 'ke 'mi 'η 'gbu mazinaa 'waati 'ε 'kpen ba, 'ke 'η wisi, 'bhεε- 'ke 'η -yrenbhle' Zuufu mu 'ε 'kɔɔ -waa' 'dukpaza mu 'ε 'yi 'η ma. ²⁰ 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'ezin- dɔɔ 'naa 'ka 'gbu a -nafan maza 'kedo- 'kɔɔ gaana 'ka ma -titi. 'N -Waanbhaa' a -jan 'ε 'kpen =woa 'ka ni 'ke 'η 'ka daana 'kele-, mɔkpen' 'yɔɔ ma 'bhε 'pegee 'kaa- 'fε mu 'ε=la. ²¹ 'An =pia Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'ε ni dɔɔ -o 'plo- -o kleza -yɔɔ' mu 'ε ma, 'bhεε- -woo 'gbu na -Waanbhaa' ni, 'bhεε- 'ke -woo 'kpa Mεezan Zesu 'yi. ²² 'Duɔɔ- -zɔɔ, -ka 'ka 'trɔɔbadɔ doo, 'η 'yoo- Zeruzalemu 'taa 'ε 'bhεε- ta -gε. Lii 'Wenj 'ε 'bhε -le 'bhε 'taa 'ε 'wla zii' 'η zi, 'duɔɔ- -za 'la nu 'tenle- 'η ma 'bhε =nɔɔ, 'naa 'bhε dɔ. ²³ 'Bhεε- 'duɔɔ-, 'ke 'η =kaan -wa 'oo -wa 'la ta, Lii 'Wenj 'ε -yoo 'η 'kpeelekan zii' dɔɔ -o nu 'η bɔle -kaso 'yi 'bhε pegee -o nu -yren mu 'kpale- 'η ta -a =nɔɔ ye. ²⁴ 'Duɔɔ- 'naa -o 'η 'gbu -si 'ε yienkan zii'. 'Kela 'bhε -o 'mi ma 'egbɔle 'bhε -le dɔɔ Mεezan Zesu ye 'la gbekpaai- 'mi 'kɔɔ, 'η sɔ 'bhε 'wole, 'bhεε- 'an 'leyan- -a ma. 'Bhε ye 'ε 'bhε -le 'ke 'η -Waanbhaa' a -lileya ma -jan 'Nrale- 'ε 'bhεε- 'wo mɔkpen' ni.»

²⁵ «'N 'yaa- 'ka ba 'waati 'la 'kpen ba, 'η =bwa -Waanbhaa' a -bhlenjgbeya -wa 'ε ma jan 'ε wole ma 'ka ni; 'duɔɔ- -zɔɔ 'mi 'a 'yaango- 'bhii- 'ka do 'kɔɔ 'yɔɔ 'laa nu 'η 'yεle- -li -zɔɔ blaana. ²⁶ 'Bhεla- -zayile, 'mi -o -a pe

'zi 'ka ni -zɔn -ge kpataakpa ɔɔ: 'ke 'ka do 'kpɔ =nia, 'ka 'laa 'lale- 'mi ta, 'bhe 'laa dale 'mi ba. ²⁷ -Amasɔyi 'ɲ -Waanbhaa' zru maza 'ε 'kpen -zɔɔnna 'ka ni 'ka 'bheza- 'ε 'yi, 'bheε- 'naa a zru maza 'ε 'kedo- 'kpɔ gaanle 'ka ma. ²⁸ 'Bhela- -yile, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'bhe 'pegee -ka 'ka 'yɛkpa 'ezin- Lii 'Wenɲ 'ε -e 'ka 'yalaa mεε 'la zan mu gooba 'mu ba, 'bhii- -o yalaa' -bhlaa mu gooba gɔnε- 'la gbεen-. -Waanbhaa' -yaa' mεε -lɛdo' 'la 'sɔɔwoa- -a 'gbu Gbe 'ε gale 'ε ma, -ka 'mu -gblakun' 'elrele. ²⁹ 'Mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ɲ gele blaɔn, mεε 'ke mu nu wlale 'ka plɛɲ- 'bhii- -bɔn 'yi sɔɔpε mu wla gɔnε- 'la gbεen- -bhlaa 'lɛdo- plɛɲ-; 'bheε- waa nu -a 'tolε- 'ka mu -Waanbhaa' a mεε -lɛdo' 'ε ma. ³⁰ 'Ali- 'ka mu 'gbu ba mεε 'ke mu nu -wɛlɛnɛ' bhla ma -jan mu wolele, 'bhe klɛgbɛya 'ε 'yi bhe, -o nu Zesu 'yi mu 'ε 'ke mu -yɛnile; 'bheε- 'mu nu dɔle -o zi. ³¹ -Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'tε, 'bheε- -e dɔ 'ka 'kpee 'bhii- lεε yaga ta 'ɲ =bwa zruwlale ma 'ka 'kpee -bi zi 'pegee -yɛkpa' 'fɔ 'bhe ge 'tɛnɛ- 'ɲ 'yɛ 'yi 'klaale- ma 'ka ba -zayi'.»

³² «'Bhe ya 'ε 'yi, 'ɲ 'yoo- 'ka gbɛkpa' zii' -zɔn -Waanbhaa' 'pegee -yaa' -lileya ma -jan 'ε 'kɔɔ. 'Bheε- 'bhe 'seɲ -o 'yela- ni 'kee- fanɲan- dɔ 'ka ta 'kaa- 'kpa- leya 'ε 'yi, 'bheε- -e 'ciɛn 'la 'twa- -yaa pε mεε 'gbɛwole mu 'ε 'kpen ni -e sɔ 'ka gbale- 'bhe ba. ³³ 'ɲ 'yɛ 'laa 'bhɔle- -lido' 'ka do 'kpɔ 'kɔɔ -gɔli' oo, 'kaa- -can oo 'bhe 'pegee 'ka ta dunε- mu 'ε zi. ³⁴ 'Bheε- 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'ezin- 'bhii- 'ɲ madɔ mu 'pegee 'mi 'gbu 'lɛbɔ- pε mu 'pegee 'o maza -yanwo' pε mu 'ε 'ɲ 'mu 'sɔɔwoa= 'ɲ 'gbu a 'tɛfuu 'wianle- -la ma. ³⁵ 'Mi 'a -zɔɔnna 'ka ni gbe 'ε 'kpen ma dɔɔ -kɔɔ' yewo, 'bheε- -kɔɔ' sɔ bhɔle- 'ezin- 'kɔɔflɛɲzan mu ba. 'Bhe ya 'ε 'yi, Mεεzan Zesu -jan 'la =woa -kɔɔ' ni 'bhe bo -kɔɔ' 'kpee; -ya 'pia- dɔɔ: 'Duma 'la 'bhe -o pε nale mεε ni 'bhe 'yi, 'bhe gblaɔn -yiya' pε -sɔɔwole mεε 'kɔɔ 'bhe ni.»»

³⁶ Pɔlu 'yanle- 'bhe -jan mu 'ε 'wolele -o ni, 'ke -o 'pegee Zesu 'yi mu 'ε 'kpen -o 'kpɔ zenle- 'trε ma, 'bheε- 'ke -woo 'seriwole. ³⁷ Zesu 'yi mu 'ε 'kpen 'yaa- wisi' zii' Pɔlu zi -a ge bhla 'ε zi, 'bheε- -o -yaa -a -tuub' 'zi -a -srawo' bhla 'ε zi -o ma. ³⁸ -O ta -yaa suɲ 'egbenele, -amasɔyi -ya =pia -o ni dɔɔ waa -yaa nu 'eke- yele 'ezin- li. 'Bhe blaɔn, 'ke -o gele- -a madɔle -yaa' -batonɲ 'ε 'si yɛ kɔɔ-.

PɔLU -JA ZESU 'SREYA- KLELE RɔMU

Pɔlu 'pegee -a zi mu 'ε -woo ge 'zi Zeruzalemu

21 'O 'yanle- 'o 'srawolele Efɛzi Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε -lεε mu 'ε ma, 'ke 'o gele- bɔle -batonɲ' do 'yi. 'O gele- -trεε 'ke 'o 'tɛnle -wa do ma, -o -yaa 'bhe sii Kɔsi, 'bheε- wɛyi- 'mlingole -yaa 'bhe zi. 'Bhe ta tooklin- yi 'le, 'ke 'o 'bhɔle Rɔdi -wa 'ε ta. 'O gole 'bhe =nɔɔ, 'ke 'o gele- Patara -wa 'ε ta. ² 'O =bhwa -batonɲ' do ta 'bhe =nɔɔ, 'bhe 'yaa- ge 'zi Fenisi 'klɛn 'ε 'yi; 'o bɔle 'bhe 'yi 'tε, 'ke 'o jilale. ³ Wɛyi- 'mlingole -yaa 'klɛn 'la 'bhe zi 'bheε- 'ke -o -yaa 'bhe sii Sipru, 'o =bhwa 'bhe -din: 'wa =ya bhɔ gbɔɔn ma 'ke 'woo- -batonɲ' 'ε 'yi. 'Bheε- 'o 'yee- Sipru

'klɛn 'ε =twa wɛyi- ba -yɛ ta, 'bheε- 'o -ja Siri ba -yɛ ta, 'bheε- 'o -ja 'tɛnɛ- Tiri -wa 'ε ma. 'O 'yaa- -batonɲ' 'la 'yi, -o 'bhe 'yi 'kwe mu 'ε -zinaa' 'yee- Tiri -wa 'ε ta. 'Bheε- 'o -zinaa' 'bhe =nɔɔ. ⁴ 'Bheε- 'o Zesu 'yi mu 'ke mu =ya 'bhe -wa 'ε ta, 'bheε- 'o 'pegee 'mu -yɛkpa' 'srwaplε- -gaa 'eke- 'yi. Lii 'Wenɲ 'ε 'yaa- 'woo- Zesu 'yi mu 'ε 'kpelekaan zii' dɔɔ 'yee- Pɔlu 'laa gele Zeruzalemu. ⁵ 'Dunɲ, 'o 'yanle- 'bhe -yɛkpa' 'srwaplε- 'ε klɛlele 'eke- 'yi, 'ke 'wa 'pele dɔɔ 'o gbaanle- 'waa- 'taa 'ε zi. 'Bheε- 'yee- Tiri -wa 'ε ta Zesu 'yi mu 'ε, -o 'pegee -o na mu 'ε 'bheε- -o -nε mu 'ε, -o 'kpen -ja 'o 'madɔle -wa 'ε -zanta' wɛyi- 'ε 'lε ma. 'Bheε- 'o 'kpen 'o 'kpɔ =zian 'bhe =nɔɔ 'trε ma, 'ke 'woo 'seriwole. ⁶ 'Bhe blaɔn, 'ke 'woo 'srawole 'eke- ma 'bheε- 'ke 'o mɔɔ gele- 'sanle- -batonɲ' 'ε 'yi; 'bheε- 'woo- mu -niinaa' -o -zanta' -o ba -lε ma. ⁷ 'O 'waa- wɛyi- ta 'taa 'ε 'leyaan- Tolemasi -wa 'ε 'bheε- ta. 'O 'pwela- -batonɲ' 'ε 'yi, 'bheε- 'o -ja -wa 'ε 'kpee 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'ε 'ke mu 'pubɔle. 'Bheε- 'o 'pegee 'mu -yɛkpa' do -gaa 'eke- 'yi. ⁸ 'Bhe ta tooklin- yi 'le, 'o -gwa Tolemasi, 'bheε- 'o -ja Sezare -wa 'ε ta. 'O 'bhɔle- -a nɔɔ-, 'ke 'o gele- 'o zenle Filipu ba; -e -yaa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'wo mi 'le. Zesu 'yi mu 'ε -o 'gwlaan- 'srwaplε- 'la makwan- Zeruzalemu dɔɔ 'mu 'bhɔ -o ba ye 'ε 'le, 'yee- Filipu -yaa 'bhe 'gwlaan- 'srwaplε- 'ε do 'le. ⁹ -A -lu -gbla -yaa yizie, 'bheε- 'mu =yaa -Waanbhaa' -lɛla' janwo le mu 'le. ¹⁰ 'O -yɛkpa' -bebe =kla gban bi 'yee- Filipu ba, 'bheε- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi do -daa Zude 'klɛn 'ε 'yi: -o -yaa 'bhe sii Agabusi. ¹¹ 'Bhe mεε 'ε 'nule- 'o ta, 'ke 'bhe Pɔlu a 'sɛn- tru 'ε 'sile, 'bheε- 'ke 'bhe 'bhe 'gbu gaan mu 'pegee 'bhe gbε mu -yɛle' 'bhe 'le, 'bheε- 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ: «Lii 'Wenɲ 'ε pe dɔɔ: «Mεε 'la zan a pε -le 'ke 'sɛntru 'lεε- 'le, Zeruzalemu =nɔɔ Zuufu mu 'ε nu -a -yɛle' gɔnε- 'lεε- 'bheε- gbεen-. 'Bheε- -o nu -a 'kpaɛ- Zuufu kle mu 'ε 'kɔɔ». ¹² 'O 'bhe -jan 'ε 'male-, 'ke 'o mɔɔ 'gbu 'pegee Sezare Zesu 'yi mu 'ε Pɔlu 'sromabɔle dɔɔ yaa gele Zeruzalemu. ¹³ 'Dunɲ- Pɔlu pe 'o ni dɔɔ: «-Mεle =kla 'bheε- 'ka -o wisi' zii', 'bheε- 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'ɲ -gblɔzi' ga εε? 'Mi 'gbu 'yrisriwole -o, waa peɛ -kaso 'yi bɔza do -kplɛn ma, 'ɲ 'yrisriwole -o 'ezin- 'ɲ dɛza ma Mεεzan Ze- su 'tɔ 'ε -zayi' Zeruzalemu.» ¹⁴ 'Waa- -jan 'ε yaa 'sɔle- Pɔlu zru gole Zeruzalemu 'taa 'ε ni, 'bheε- 'woo tagaa-. 'Bheε- 'o pe dɔɔ: «Bhaa 'ke 'kela 'bhe -o -Waanbhaa' zru maza 'ε 'le 'bhe -le klε!»

¹⁵ 'O 'yanle- 'bhe -yɛkpa' 'dama 'ε galele Sezare, 'ke 'o 'waa- pε mu 'ε magaanle; 'bheε- 'woo -dwa Zeruzale- mu 'taa 'ε ta. ¹⁶ Sezare -wa 'ε ta Zesu a -klanɲane mu 'ε 'ke mu =nwa 'o 'madɔle, 'o 'yaa- nu 'o zenle mεε 'la zan ba, -o -ja 'o 'le 'bhe mεε 'ε ba -lε ma: -o -yaa 'bhe mεε 'ε sii Minasɔn, 'bheε- 'bhe =yaa da Sipru 'klɛn 'ε 'yi. -A 'kpaɛ- =mwa gban Zesu 'yi.

Pɔlu -ja Zaki taglinle Zeruzalemu

¹⁷ 'O 'bhɔle- Zeruzalemu, 'ke 'o nεεnε- mu 'ε -woo 'cieya- klɛle- zrukpa' ta. ¹⁸ 'Bhe ta tooklin- yi 'le, Pɔlu -ja 'o 'le Zaki ba. Zeruzalemu Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'mu 'lεε mu 'ε 'kpen =klaa 'eke- ba 'yee- Zaki ba. ¹⁹ 'O 'yanle- -o 'pubɔlele, 'bheε- Pɔlu -jan 'ε =sia. -Waanbhaa' -za mu 'la

'kpen =kla a gbε zi Zuufu kle mu 'ε 'plen, -e 'mu 'kpen do do 'yigwanna -o ni. ²⁰ -Wa wojan mu 'ε 'male-, 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔbhɔle. 'Bhεε- 'ke -wa pele- 'yee- Pɔlu ni dɔɔ: «'O nεεε-, 'yaa 'yele- εε, Zuufu 'waa -bebe 'e =kpaā Zesu 'yi; 'ali- 'duŋ- -zɔn, -o 'kpen blɔɔle -o -li Moizi a *'Toŋ 'ε ma. ²¹ Mεε 'ke mu =nwa -a pele -o ni 'kaa 'bhi 'a =pia Zuufu mu 'la 'mu -o Zuufu kle mu 'ε 'plen- 'mu ni dɔɔ 'mu 'plo- Moizi 'a 'toŋ mu 'ε 'kɔsikunle ma, 'bhεε- 'bhi 'a =pia 'ezin- dɔɔ waa -o -nε mu 'ε 'wlale- 'klεen 'yi; 'bhε 'pegee waa Zuufu mu 'si ta -za mu 'ε -kɔsikunle 'ezin-. ²² 'Bhεε- 'o nu 'bhε klele 'nale- -a ma 'tε εε? Wlan 'ε ni, -o nu a male dɔɔ 'ε =nwa. ²³ 'Bhεla- -yile, 'woo- zan -jan 'la 'wole- 'e ni 'taawo 'bhεε- ta: Mεε yizie -o 'o 'plen -gε, 'mu -Waanbhaa' wli =kwan -za do klele ma (-wa =pia dɔɔ waa nu -wεen 'mile-, 'bhε 'pegee waa nu -o ŋg-blo -gwele' 'sani- -o yan -o 'gbεwo 'sraka 'ε golele). ²⁴ Ge wla -o -le *-Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la, 'bhεε- mεε 'gbεwo 'sraka 'ε, -ka 'bhε go. 'Bhε blaā, 'bhi -o 'kpen 'gbεwo 'sraka ma -gɔli' 'ε 'bhε gbawo, 'kooko- 'bhε blaā -o sɔ -o ŋgblo -gwele' 'tε. 'Kee 'bhε =kla 'bhε gbεen- bhe, Zuufu mu 'ε 'kpen nu -a 'yaangole 'bhii- -o -za 'oo -za mu 'la 'kpen =kpaā 'e ma, wlan laa -yaa 'mu do 'kpɔ 'le. 'Bhε klegbeya 'ε gbεen- bhe, mɔkpen' nu 'a 'yaangole 'bhii- 'bhi 'gbu 'ezin-, 'e Moizi 'a 'toŋ mu 'ε 'kɔsikun. ²⁵ 'Kee- =bwa Zuufu kle mu 'ε 'mu a pε ta, -o 'kε mu 'la =wlaa Zesu 'yi, 'o -za mu 'la 'lɛdulaa 'mu ba za 'yi, 'o 'bhε -za mu 'ε 'sεwε yɔɔndia- 'mu ni, 'bhεε- -wa =pia 'mu ni 'bhε 'sεwε 'ε 'yi dɔɔ: -o yo -gbaa 'ke wi mu 'la 'le waa 'mu 'bhlele-, 'bhεε- waa wi yien bhlele 'bhε 'pegee wi mu 'la -gaa 'mu -dewolele waa 'mu wi mu 'ε 'bhlele; 'bhεε- waa -yanbhɔɔya klele.»

²⁶ 'Bhε klele 'tε, 'ke Pɔlu dɔle- -o wojan 'ε =la. 'Bhεla- -yile, 'bhε ta tooklin- yi 'ε 'le, 'ke 'yee- Pɔlu 'kpale 'woo- mεε yizie ba, 'bhεε- 'ke -o gele- -o 'gbεwo 'sraka 'ε gole -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. 'Bhεε- -o 'kpen do do a 'sraka gole -yaa nu yanle yi 'la 'le, 'yee- Pɔlu 'gbu 'bhε yi 'ε =pia -o ni mɔkpen' 'yrε ma. 'Bhε yi 'ε 'yaa- nu bhɔle -yrekpaā' 'srwaple- 'kanle- blaā.

²⁷ 'Bhεε- -yrekpaā' 'srwaple- 'ε 'yaa- zan 'yanlawole, 'ke *Azi 'klεen 'ε 'yi Zuufu mu 'ε Pɔlu 'yele -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. 'Bhεla- -yile, 'ke Zuufu mu 'ε yran wlale -zamaa' do 'yi Pɔlu ma, 'bhεε- 'ke -wa 'kunle.

²⁸ 'Ke -o -gbekanle 'egɔɔle dɔɔ: «'O 'yienii Izraēli mu, -ka nu bhɔ 'o ba! Mεε 'la zan -o 'kaan zii' 'yrekpen- =nɔɔ 'kee- ge Izraēli mu 'ε ma jan -yɔɔ' wolele, 'yee- mεε 'ε 'yele- -gε. -E mεε mu 'ε daan 'zi dɔɔ -kɔɔ' 'toŋ mu 'ε 'pegee -kɔɔ' -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'mu 'laa -o 'ke pε 'kedo- 'kpɔ 'le. 'Bhεε- drɔɔn' -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'la 'bhε -o 'wεŋ, -e 'bhε 'trɪŋdwa-; -amasɔyi -e =nwa 'ke Zuufu kle 'ke mu 'le 'bhε =la!» ²⁹ -O -yaa -la 'zi -a ta 'bhε gbεen- bhe, -amasɔyi Trofimu 'la 'yaa- da Efēzi -wa 'ε ta, -o 'bhε =ya 'yee- Pɔlu zi -wa 'ε 'kpee. 'Bhεε- -o 'kpee ma, Pɔlu -wlaa 'bhε 'le -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la.

³⁰ 'Bhε klele 'tε, 'bhε -jan 'ε Zeruzalemu -wa 'ε -bɔdia; 'bhεε- mεε 'saa 'ε -daa blasanlele -wa 'ε 'kpee yrekpen- =nɔɔ. 'Bhεε- 'ke -o Pɔlu 'kunle, 'ke -wa -glaānle', 'bhεε- 'ke -wa 'pwele -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε =la. 'Ke -o

'bhε 'koŋ 'mu 'ε 'liitanle blaale- -o -zanta'. ³¹ -O -yaa zan 'yee- Pɔlu dεle bhla 'la ba, 'ke Romε mu a -srwase' -wa do 'la 'yaa- Zeruzalemu 'bhε ta -kunlii -gbεnε 'ε, 'bhε 'a 'male dɔɔ -wa 'ε 'kpen -bɔdia. ³² -Srwasε' -kunlii -gbεnε 'ε 'bhε 'male-, 'bhε yrε do 'kpɔ 'ε =nɔɔ bhe, 'kee- -sr- wasε' 'ke mu 'pegee -srwasε' -kunlii 'ke mu 'siile, 'bhεε- 'ke 'mu gele- blaale- -zamaa' 'ε ba -yrε ta. -Ayile, 'woo- -zamaa' 'ε 'yrekpale -srwasε' -kunlii mu 'ε 'pegee -sr- wasε' mu 'ε ma, 'ke -o 'ploole Pɔlu zɔnle ma. ³³ 'Bhε klele 'tε, 'ke -srwasε' mu -kunlii -gbεnε 'ε -ya mabεenle Pɔlu -din, 'ke -ya pele- dɔɔ -wa 'kun, 'bhεε- -wa gbε ta mu bɔ 'ke piibhε kpεle- pε 'le. 'Bhε blaā, 'kee- mεε mu 'ε 'lɔɔkpale dɔɔ -dele 'yee- Pɔlu 'ε 'le, 'bhεε- -e -mε pε za -la =kla. ³⁴ 'Duŋ- mεε mu 'ε 'yaa- -gbekan' zii' 'zoozoo-; 'bhεε- -o -liijan' mu 'ε gole -yaa -eke- ma. 'Bhε ya 'ε 'yi, -srwasε' mu -kunlii -gbεnε 'ε yaa -yaa 'sɔle -za 'kedo- 'kpɔ 'yaangole -zamaa' 'ε 'weli 'zoozoo- 'ε 'kɔɔ, 'ke -ya pele- dɔɔ -o ge 'yee- Pɔlu 'le -srwasε' mu 'yi 'fε -gbaa -gbεnε 'ε =la. ³⁵ -O gele 'kele-, 'bhεε- o bhɔle 'fε bhɔŋ 'ε ta 'waati 'la ba, -zamaa' 'ε 'yi yran 'ε 'kɔɔ, -srwasε' mu 'ε -o Pɔlu -kpaā -o bhɔ ma, 'bhεε- -o -kaan -o plen-. ³⁶ -Amasɔyi -zamaa' 'saa do dɔle -yaa -o zi 'ke -wa pe 'egɔɔle 'eke- zi dɔɔ: «-Ka mεε 'lεε- dε, 'bhεε- 'kaa go 'o 'yrε =la! -Ka mεε 'lεε- dε, 'bhεε- 'kaa go 'o 'yrε =la!»

Pɔlu -o -a 'gbu zi janwo 'zi Zuufu mu 'ε 'le ma

³⁷ -O -yaa zan Pɔlu 'wlale- bhla 'la ba -srwasε' mu 'yi 'fε -gbaa -gbεnε 'ε =la, 'ke -ya pele- -srwasε' mu -kunlii -gbεnε 'ε ni dɔɔ: «'Nj sɔ -jan sa wole- 'e ni εε?» 'Bhε 'yi 'tε, 'ke -srwasε' mu -kunlii -gbεnε 'ε 'bhε 'a zikpale -a ni dɔɔ: «'E! Zaa- 'e sɔ Grēki wli pele- εε?» ³⁸ Ezipu mi 'la mεε mu -wlenna 'o 'wiiŋ- Romε mu 'ε ma 'edrele 'bhεε- -e -ja 'ke mεε dε mu 'waa yizie 'le -kpe 'ε ta, 'bhi -le 'laa 'bhε zan 'ε 'le εε?» ³⁹ 'Bhε klele 'tε, 'ke Pɔlu 'a zikpale 'a ni dɔɔ: «'Yooye-, 'mi -o 'ke Zuufu mi -la -le, 'bhεε- 'ŋ da Taasi -wa 'ε ta, Silisi 'klεen 'ε 'yi: 'ŋ =ya -wa 'ε -yoo 'ke -wa -gbεnε do 'le. 'E 'zoole-, -a 'to 'ke 'mi 'ŋ zi jan sanε- wo 'waa- mεε mu 'ε ni doo.» ⁴⁰ 'Bhε klele 'tε, 'ke -sr- wasε' mu -kunlii -gbεnε 'ε 'bhε -jan 'ε 'nale- 'yee- Pɔlu ni. 'Bhε 'yi, 'kee- dulale 'fε bhɔŋ 'ε ta, 'bhεε- 'ke -ya gbε -wlεnle' -zamaa' 'ε ni 'kaa -woo taga doo. -Woo tagale 'tε, 'kee- -janwole 'sanle -o ni Ebre wli 'ε 'yi.

22 'Bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «'Nj nεεε- mu 'pegee 'ŋ dε mu, 'ŋ 'yoo- zan 'ŋ zi jan mu 'la 'wole- 'ka ni -gε -zɔn bhe, -ka 'ka 'trɔnkpa 'ŋ ni 'elrele.» ² -Wa yele 'bhii- -e -yaa -janwo' zii' -o ni Ebre wli 'yi, 'ke -woo tadɔ baan- wole 'ezin-. 'Bhεε- Pɔlu 'a 'pele -saan -o ni dɔɔ: ³ «'Nj 'yoo- 'ke Zuufu mi -kpɔɔɔ 'le, 'bhεε- -woo' 'ŋ =yaa Silisi 'klεen 'ε 'yi -wa 'la -o 'bhε sii Taasi 'bhεε- ta. 'Duŋ- woo 'ŋ 'tɔla- Zeruzalemu -gε. 'Nj daan mi -yaa -Gamalieli -la -le, 'bhεε 'ŋ -kɔɔ' -gbɔɔ mu a 'toŋ mu 'ε -daanna 'yela- 'kɔɔ kplankplan. 'Nj =yaa -Waanbhaa' a -za 'ε -vavade 'bhii- 'ka mu -a kle 'zi -zɔn gɔnε- 'la gbεen- bhe. ⁴ 'Mi 'gbu 'yaa- -yrenkpa' mεε 'la zan mu -yaa 'taawo zii' 'yee- Mεεzan a zi 'lεε- ta 'mu ta, 'ke 'bhε ge 'tεnle- -o dele ma. 'Nj 'gwlaan- mu 'pegee le 'ke mu -kwan 'bhεε- 'an =pia 'kaa -woo -yre, 'bhεε- -woo bɔ -kaso 'yi. ⁵ 'Sraka 'lena mu a -kunlii gbilaan 'ε 'pegee -kɔɔ' 'a 'gwlaan- gbilaan

mu 'e 'mu -o 'η 'srε 'le 'bhe -za 'ε ma. 'Wole- 'lεtrε mu =kpa'a 'η 'kka 'kaa 'η ge 'mu 'na -kka' nεεnε- Zuufu mu 'la =yaa Damasi -wa 'ε ta 'mu ni. 'Bhεε- 'kooko- 'ke 'η =yaa bhχ Zesu 'yi mu 'tclε- Zesu 'yi mu 'la ta 'bhe =ncc ye, 'η =yaa 'mu 'kun 'bhεε- 'η -o yre, 'bhεε- 'η nu 'ke -o -le Zeruzalemu, 'kooko- -woo 'krowo-»

Pɔlu -kla Zesu zi mi 'le gɔnε- 'la gbεεn- -e 'bhe 'yipe zii'
(Kleza 9.1-19; 26.12-18)

⁶ «'N 'yaa- ge 'zi 'bhe 'taa 'ε ta bhla 'la ba, 'bhεε- 'η 'bhχ = bhla 'ε Damasi -din, 'ke -yrekpa'a -o zan bhχle 'ezin-. 'Bhe bhla do 'kpc 'ε ba, 'ke 'tεbhile -gbεε do dale- lafle' 'yi, 'bhεε- 'ke -a -bhile' 'ε zenle- 'η zi. ⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke 'η baale' 'trε ma, 'bhεε- 'ke 'η mεε -weli' do male- 'ke 'bhe -a pe 'zi 'η ni dɔɔ: <Sɔlu, Sɔlu, -mεle -kla 'bhεε- 'yoo- -yrenkpa' zii' 'η ta εε?> ⁸ 'N 'bhe mεε -weli' ε 'lɔkpa'a- dɔɔ: <-Dele 'bhi 'le εε Mεεzan?> 'Bhεε- -e pe 'η ni dɔɔ: <'Mi Zesu 'la da Nazareti -wa 'ε ta, mi -le 'kele-, 'yoo- -yrenkpa' zii' mi -la ta.> ⁹ 'N zi mu 'ε 'mu 'tεbhile 'ε =ya, 'duη- mεε 'la zan -yaa -janwo' zii' 'η ni waa 'bhe zan -weli' 'ε 'male-. ¹⁰ 'Bhe klele 'tε, 'ke 'an 'lɔkpale 'ezin- dɔɔ: <'N -mε pε za 'gbu -la kle εε Mεεzan?> 'Bhεε- Mεεzan pe 'η ni dɔɔ: <'E 'wlen-, 'bhεε- 'e ge Damasi -wa 'ε ta. -Waanbhaa' -a zi 'bhii- 'e -za 'la kle, -o nu gele 'bhe 'kpen 'pεle- 'e ni ye.> ¹¹ 'Tεbhile -yrayra 'ε 'kka, 'η 'yε =wia. 'Bhεla- -yile, 'η 'madχ- mu 'ε -woo 'η =kwan 'η gbε ma, 'bhεε- -o -ja 'η 'le Damasi.»

¹² «-O -yaa 'yee- Damasi -wa 'ε ta mεε do sii Ananiasi, 'bhe =yaa gbla'an -Waanbhaa' -lεε; 'bhεε- 'bhe =yaa Moizi a 'toη mu 'ε 'kpen 'klɔsikun 'elrele; -ayile Damasi Zuufu mu 'ε 'kpen =yaa -gasikpa -a -lεε. ¹³ 'Bhe Ananiasi 'ε 'bhe -le =nwa 'tenle- 'η ma, 'bhεε- -ya mabεεnle 'η -din, 'ke -ya pele- 'η ni dɔɔ: <'N nεεnε- Sɔlu, bhaa 'ε 'yεε 'liiploo-!> 'Bhe yεε do 'kpc 'ε =ncc bhe, 'ke 'η 'yεε 'li- iploole 'bhεε- 'ke 'η yεε ma yele-. ¹⁴ 'Bhεε- -e pe 'η ni dɔɔ: <-Kka' -gbɔɔ mu a -Waanbhaa' 'ε -yoo 'e makwan- 'elwale gban -sɔ, 'kooko- 'e sɔ -a zru maza dɔle-, 'bhεε- mεε 'la zan do -kplen 'lεdɔɔle -o 'ε sɔ 'bhe zan 'ε 'yele kpataakpa, 'bhεε- 'ya 'liijan- ma kpataakpa 'ezin-. ¹⁵ -Amasɔyi 'bhi -le nu klele -a 'srε 'le, 'bhεε- 'e pε 'la =ya, 'bhe 'pegee 'e -za 'la =maa, 'e nu 'mu 'srεya- klele mεε mu 'kpen ni yrekpen- =ncc. ¹⁶ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'yaa 'etadɔle, 'bhεε- 'e -za 'bhεεke magben. 'E 'wlen- 'saanib- he, 'bhεε- -woo 'e 'wiinjfe- -yi ba Zesu 'tɔ 'yi, 'bhεε- -Waanbhaa' 'yaa- -za 'ycc- mu 'ε ma -sroma yan Mεεzan Zesu 'tɔ 'ε 'srɔyi.»

-Waanbhaa' Pɔlu 'winbwa- Zuufu kle mu 'ε ba gɔnε- 'la gbεεn-, -e 'bhe 'yigɔɔn- 'zi 'ezin-

¹⁷ Pɔlu pe 'ezin- dɔɔ: <'Bhe bla'an, 'η 'niinaa- 'η -zanta' Zeruzalemu. 'Bhεε- -yrekpa'a' do, 'η 'yaa- 'η 'seriwo zii' bhla 'la ba -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεεε 'ε =la, 'ke 'η 'yεε zi do yele-. ¹⁸ 'Ke 'η Mεεzan yele-, 'bhεε- 'ke -ya pele- 'η ni dɔɔ: <-A kle blaale-, 'bhεε- 'e go Zeruzalemu -wa 'ε ta, -amasɔyi -a ncc- mu 'ε waa nu dɔle 'yoo- 'an -jan mu 'la 'wo zii' mu =la.> ¹⁹ 'Bhεε- 'ke 'an 'lekunle 'a ni dɔɔ: <Mεεzan, 'duη- -o 'gbu 'a 'yaango- 'η =yaa ge wlale Zuufu mu daanfε' mu 'ε =la. 'Bhεε- mεε 'la zan mu -o -kpa'a

'e 'yi, 'η =yaa kle 'bhεε- -o 'mu bɔ -kaso 'yi, 'bhe 'pegee -o 'mu zita zɔn gbanbhle 'le. ²⁰ 'Ali- mεε 'la zan mu -yaa 'yaa- -janwo' mi Etieni dε 'zi 'waati 'la ba, 'mi 'gbu 'yaa- 'ezin- -a dε mu 'ε -din. 'Mi 'gbu -dwa 'mu zita 'mu kleza 'ε ma, 'bhεε- 'mi 'yalaa 'mu ta dunε- tralape mu 'ε goo- ba.> ²¹ 'Bhe klele 'tε, 'ke Mεεzan 'a 'pele 'η ni dɔɔ: <Go blaale- -wa 'lεε- ta, -amasɔyi 'η nu 'e 'winbɔle yεε gbɔɔn do ncc- Zuufu kle mu 'ε ba.>»

Pɔlu 'pegee Rome mu a -srwase' -kunlii -gbεεε 'ε -waa' -za

²² 'Bhe 'yi 'tε, -Zamaa' 'ε 'kpen -o tadwa- siin, 'ke -woo 'trɔnkpa- Pɔlu ni, 'fɔke 'bhe ge 'tenle- -e -jan boolazi mi 'la =woa 'bhe ma. -O 'bhe 'male 'tε 'ke -woo -weli' mu 'ε 'wlenle 'eke- zi 'egbɔle, 'ke -wa pele- dɔɔ: <-Ka mεε 'lεε- go 'o 'yεε =la, -yoo 'ke dεpε 'le!> ²³ -O -yaa -gbekan' zii' 'egbɔle, 'ke -woo ta dunε- mu 'ε go, 'bhεε- -o 'mu blin laanima; 'bhe 'pegee 'ke -o bwe -gblen 'ε wlen laanima 'ezin-. ²⁴ 'Bhe klele 'tε, 'ke Rome mu a -srwase' -kunlii -gbεεε 'ε -ya pele- mεε mu 'ε ni dɔɔ -o Pɔlu 'wla -sr- wase' mu yi 'fε -gbεεε 'ε =la, 'bhεε- 'ke -wa zita zɔnle- 'ke gbanbhle 'le; 'kooko- -e -janwo' kpaηma. 'Ke 'bhe =kla, mεε mu 'ε -gbekan' zii' -a ta win 'la ma, -e sɔ 'bhe 'pele -o ni. ²⁵ 'Duη- -o Pɔlu 'yεle, -a zita zɔn zayi, 'ke -ya pele- -srwase' -kunlii 'la 'yaa- -din 'bhe ni dɔɔ: <'Toη 'ε ta, 'ke 'kiti 'laa baale Rome mi 'la ta, -o sɔ 'bhe zita zɔn- le- 'ke gbanbhle 'le εε?> ²⁶ -Srwasε' -kunlii 'ε 'bhe -jan 'ε 'male-, 'ke 'bhe -o -kunlii -gbεεε 'ε 'kpeεekanle dɔɔ: <'Yoo- zan -za -gɔɔn 'ε -dela klele bhe εε? Rome mi -le mεε 'lεε- 'le 'dε!> ²⁷ 'Bhe klele 'tε, 'ke -srwase' mu -kunlii -gbεεε 'ε 'nule Pɔlu -din, 'bhεε- 'ke -ya -lɔkpale dɔɔ: <'Ke 'yoo- 'ke Rome mi 'le, 'bhe 'pe 'η ni.> 'Bhεε- Pɔlu 'a 'lekwan- -a ni dɔɔ: <-Aani', 'η 'yoo 'kele-.> ²⁸ 'Bhe klele 'tε, 'ke -srwase' mu -kunlii -gbεεε 'ε -ya pele- -a ni dɔɔ: <'N -gɔli' -bebe -la gbawoa- 'bhεε- 'η =swa 'an pε Rome 'siya- 'ε 'srɔɔwole.> 'Bhεε- Pɔlu pe -a ni dɔɔ: <'Mi -o Rome mi 'kpee yi -kpcɔɔ 'gbu -la -le.> ²⁹ 'Bhe yεε do 'kpc 'ε =ncc bhe, mεε 'la zan mu -yaa zan -a zita zɔnle, 'kooko- -e -janwo' kpaηma, 'mu 'e 'plεngwa- -a ma; -gbla'an =klaa 'yee- -srwase' mu a -kunlii -gbεεε 'ε 'gbu 'yi, -amasɔyi yaa 'yaangole 'bhii- Pɔlu -yaa 'ke *Rome mi 'le, 'bhεla- -zεεle -ya =pia dɔɔ -wa yre 'ke piibhe kpele- 'le.

-O -ja Pɔlu 'le Zuufu mu a 'kitikan mu 'ε ba

³⁰ 'Bhe ta tooklin- yi 'ε 'le, -srwase' mu a -kunlii -gbεεε 'ε 'yaa- zi 'bhii- Zuufu mu 'ε 'yaa- -la 'zi Pɔlu ta win 'la ma -e 'bhe 'yidɔ- kplankplan; 'bhεla- -yile, 'ke -ya pele- dɔɔ -wa gbε ta piibhe kpele- mu 'ε 'plool. 'Bhεε- -e pe 'sraka 'lena- mu -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu mu a 'ki- tikan mu 'ε ni dɔɔ -woo 'eke- -le 'ye. 'Bhe 'yi, 'kee- nule- Pɔlu 'le 'bhεε- 'ke 'bhe dulale -o 'kpen 'plεn-.

23 Pɔlu 'e 'yrekpale Zuufu mu a 'kitikan mu -lεdo' 'ε ta siin, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: <'N nεεnε- mu, 'kee- nu 'tenle- -zɔn ma, 'η 'taawoa- -Waanbhaa' -yεε 'yi 'η 'kpee 'fleele- 'le.> ² Pɔlu 'a 'pelawoa 'bhe gbεεn- bhe, 'bhe 'laa 'sɔle- Ananiasi ni, -waa' 'sraka 'lena mi -kunlii

gblaana 'e. -Ayile 'ke -ya pele mɛɛ 'la zan mu dulale -yaa Pɔlu -din 'mu ni 'kaa 'mu Pɔlu zɔn 'bhe 'le ta. ³ Pɔlu 'bhe 'male- 'ke -ya pele- 'yee- Ananiasi ni dɔɔ: «-Waanbhaa' nu 'bhi 'gbu zɔnle, 'yoo- 'bhii- 'fɛgwle- 'la -wa ma =kla 'epule! 'E 'yaale- -o -gɛ 'kee- 'mi 'kitikan Moizi 'a 'toŋ mu 'e 'kɔsɔkun zayi'. 'Bhe- 'duŋ-, 'bhi 'gbu -o -yisiɛ' zii' 'ke 'ya pe mɛɛ mu 'e ni 'kaa -woo 'ŋ zɔn.» ⁴ 'Bhe klele 'tɛ, mɛɛ 'la zan mu -yaa 'yee- Pɔlu -din, 'mu pe -a ni dɔɔ: «'E! 'Yoo- -Waanbhaa' a 'sraka 'lena mi -kunlii -gbene 'e 'bhe- -zwanwo' zii' -gee' ɛɛ?» ⁵ 'Bhe- Pɔlu pe dɔɔ: «'N 'yienii mu, 'naa 'yaangole 'bhii- 'yele- 'kele-. -Amasɔyi -a 'yɔɔndeke -o -Waanbhaa' a 'Sewɛ 'yi dɔɔ: «'Yaa -jan 'yɔɔ- wole 'yaa- 'si mu 'e ta -kunlii 'e ma.»

⁶ Pɔlu 'gbu 'yaa- 'yaango- 'bhii- Zuufu mu a 'kitikan mu 'e -ledo' 'e ba, -o 'ke mu -yaa 'ke *Saduse mu* 'le, 'bhe- -o 'ke mu -yaa 'ke *Farizi mu* 'le. 'Bhela- -yile -ya -weli' 'e 'lawlenna 'ke -ya pele- -o plɛŋ- dɔɔ: «'N nɛɛɛ- mu, 'mi -o 'ke Farizi mi 'le, 'bhe- 'ŋ dɛ 'pegee 'ŋ nɛɛ mu -o 'ke Farizi mu 'le. 'N 'yri -o -a ta 'bhii- gbaa mu nu bwele gale ba, 'bhela- -yile -woo 'ŋ 'kitikan zii' -zɔn -gɛ.» ⁷ -E yanle 'bhe 'pelele, 'ke sra bɔle- Farizi mu 'e 'pegee Saduse mu 'e 'plɛŋ-, 'bhe- 'ke -woo -yicienle -le plɛ. ⁸ -Amasɔyi Saduse mu 'e 'mu 'a pe dɔɔ gbaa mu laa sɔ bwele- gale ba, 'bhe- -o 'kpale- laa -o -a -yi 'bhii- -mlɛkɛ' mu -o, 'bhe 'pegee lii -bheke' mu laa -o 'ezin-. 'Duŋ- Farizi mu 'e 'mu 'e 'kpa 'bhe -za mu 'e 'kpen 'yi. ⁹ -O -yaa -o -weli' mu 'e baan' 'wlen zii', 'bhela- -yile 'ke 'Toŋ daan mu 'e 'ke mu 'la 'yaa- Farizi 'sɛ mu 'e 'kele, 'mu 'wlenle- 'ke 'mu zaabɔle 'sanle 'egɔɔle 'ke -wa pe dɔɔ: «'O mɔɔ laa -za 'yɔɔ- do 'kɔɔ 'yele- mɛɛ 'leɛ- zi; -dɔke' lii do 'pegee -mlɛkɛ' do -le -janwoa -a ni bhe ool!» ¹⁰ -Waa' sɔɔɔle 'e 'bhe =kla 'eyɔɔle, -asiikɔɔ -gblaana =klaa -srwase' -kunlii -gbene 'e 'yi Pɔlu ba zayi': -a 'kpee ma -o -yaa nu Pɔlu -glaanle' 'eke- plɛŋ- 'bhe- -wa dɛ. 'Bhela- -yile 'ke -ya pele- -yaa' -srwase' mu 'e 'ke mu ni dɔɔ 'mu ge Pɔlu go mɛɛ mu 'e 'plɛŋ- fangan- ma, 'bhe- -o ge 'kele- -srwase' mu 'yi 'fɛ -gbaa -gbene 'e =la 'ezin-. ¹¹ 'Bhe -yrekpa' do 'e 'le -bi 'e zi bhe, 'ke Mɛɛzan 'pwele Pɔlu ba, 'bhe- 'ke -ya pele- -a ni dɔɔ: «'E zru dɔ 'egɔɔle! -Amasɔyi 'e 'mi a janwoa- Zeruzalemu -gɛ bhe, 'e nu 'mi 'sɛya- klele 'ezin- Rɔmu -wa 'e ta.»

Mɛɛ mu 'e -woo 'dukpa- Pɔlu ma -a dɛ zayi'

¹² 'Bhe ta tooklin- yi 'e 'le, Zuufu mu 'e 'dukpa- Pɔlu ma -a dɛ zayi': -o -Waanbhaa' -liiwli' -kwan dɔɔ waa nu -o gbɛ wlale -o -lii, 'bhe- waa nu -yi 'mile-, 'ke waa Pɔlu dɛɛ -li. ¹³ Mɛɛ 'la zan mu 'dukpa- Pɔlu ma 'mu =yaa kan mɛɛ mia plɛ ta (40). ¹⁴ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke -o gele- 'tɛnle- 'Sraka 'lena -kunlii mu 'e 'pegee -waa' gwlaan- gblaana mu 'e ma, 'bhe- 'ke -wa pele- 'mu ni dɔɔ: «'O -Waanbhaa' -liiwli' -kwan dɔɔ 'sani 'o gbɛ sɔ Pɔlu dɛɛ ta, 'waa nu 'o gbɛ wlale 'o 'lii. ¹⁵ 'Ka mu 'gbu 'pegee -kɔɔa' Zuufu mu a 'kitikan mu -ledo' 'e, -ka ge Pɔlu 'yɛ-wo -srwase' mu a -kunlii -gbene 'e ma -zɔn 'bhe- 'ka nu 'kele- -gɛ. -Kaa pe a ni dɔɔ 'ka -o -a zi 'bhii- 'ka 'yee- Pɔlu -a -za 'e baan' 'yɛbago kplankplan 'ka 'plɛŋ. 'O mɔɔ nu 'o gaanle zi 'e 'lii, 'sani- -a bhɔle plɛŋ- -gɛ, 'o nu -a dɛɛ.»

¹⁶ 'Duŋ- Pɔlu -drwane do 'trɔnbwa- -o 'dukpa za 'e 'yi Pɔlu ma. -Ayile, 'ke 'bhe gele- Pɔlu 'kpeelɛkanle -srwase' mu a 'fɛ 'e =la. ¹⁷ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke Pɔlu -srwase' -kunlii 'e do 'siile, 'bhe- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «Ge -nɛ -zwan- nɛ 'leɛ- 'le -kɔɔa' -kunlii gblaana 'e ba, -amasɔyi -ya zi 'bhii- -e -jan do wo 'bhe ni.» ¹⁸ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke 'bhe -srwase' -kunlii 'e -nɛ -zwanne 'e 'kunle, 'bhe- 'kee- gele- 'kele- -waa' -kunlii gblaana 'e ta; 'bhe- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «-Kaso 'yi mi Pɔlu 'ŋ 'siila-, 'bhe- -e pe 'ŋ ni dɔɔ 'ŋ 'nu -nɛ -zwanne 'leɛ- 'le 'e ni, -amasɔyi -ya zi 'bhii- -e -jan do wo 'e ni.» ¹⁹ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -srwase' mu 'e -kunlii -gbene 'e 'bhe 'yee- -nɛ -zwanne 'e 'kunle -a gbɛ ma, 'bhe- 'ke -woo 'plɛngole mɛɛ mu 'e ma; -o mɛɛ plɛ -le -yaa 'bhe yɛ 'e =nɔɔ. 'Bhe- -e 'bhe -nɛ -zwanne 'e 'lɔkpa- dɔɔ: «'Yoo- -a zi 'bhii- 'e -mɛ pe jan -la wo 'ŋ ni ɛɛ?» ²⁰ 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -nɛ -zwanne 'e -ya pele- -a ni dɔɔ: «Zuufu mu 'e -wa =kpa dɔɔ -o nu nule -a pele 'e ni 'kaa 'e ge Pɔlu 'le too -waa' 'kitikan mu -ledo' 'e ta. -O nu -a klele 'bhii- -wa zi -o -yaa -za 'e baan' 'yɛbago kplankplan -o 'plɛŋ. ²¹ 'Duŋ- 'yaa 'e 'kpale- -o -yi! -Amasɔyi 'bhe kan mɛɛ mia plɛ ta -o ba, 'bhe zan mu 'dukpa- gban -a ma, 'mu nu 'mu 'gbu magaanle zi 'e 'lii, 'bhe- 'mu nu banle -a ta. 'Bhe ya 'e 'yi, -o -Waanbhaa' -liiwli' -kwan -a dɛza ma 'kaa 'sani- -o gbɛɔ -a dɛɛ ta, waa nu pɛbhlele 'bhe 'pegee waa nu -yi 'mile-. -O -yrisiwole -o -zɔn, -woo 'bhi -la 'liijan- do 'kɔɔ 'e magben 'zi.» ²² -Nɛ -zwanne 'e 'yanle- 'bhe -jan 'e 'wolele, 'ke -srwase' mu a -kunlii -gbene 'e -ya -lemazɔn- le, 'bhe- 'ke -ya pele- 'bhe ni dɔɔ: «'Yaa pele mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ ni 'kaa 'e 'mi 'kpeelɛkan gban 'bhe -za 'e 'le.» 'Bhe blaana, 'kee- 'ploole -a ma.

-O -ja Pɔlu 'le -janmatii Felisi ba Sezare

²³ 'Bhe blaana, 'ke 'yee- -srwase' mu a -kunlii -gbene 'e, -e -yaa' -srwase' -kunlii plɛ 'siile, 'bhe- -e pe 'mu ni dɔɔ: «-Srwas- -kɛmɛ plɛ (200) 'pegee wi -soo' ta bɔ mu mɛɛ mia yaga bhe vu (70), 'bhe 'pegee -dibhe' zan -srwase' -kɛmɛ plɛ (200), -ka 'mu 'lɛkpa 'eke- ta. 'Bhe- 'ka ge -zɔn -bi 'leɛ- zi Sezare -wa 'e ta. ²⁴ -Ka wi -soo' 'ke mu magaan 'ezin- Pɔlu ni, 'kooko- 'ka ge 'kele- -janmatii Felisi ta, 'bhe- -e wla 'edɔɔle.» ²⁵ -E 'lɛtrɛ 'leɛ- 'bhe- =kpa Felisi ni dɔɔ:

²⁶ «'Mi Klodi Liziasi -le 'lɛtrɛ 'leɛ- dɛ 'zi,

'bhe- 'an kpa 'bhi -janmatii gblaana Felisi ni.

²⁷ «Zuufu mu 'e -o mɛɛ 'leɛ- =kwan, 'bhe- -o -yaa zan -a dɛɛ. 'Duŋ- 'an 'malawoa 'kaa -yoo 'ke Rome mi do 'le, 'ke 'mi 'an -srwase' 'ke mu winbɔle 'kaa 'mu ge -a 'kun -o 'kɔɔ. ²⁸ -O -yaa -la 'zi -a ta win 'la ma, 'ŋ 'yaa- zi 'bhii- 'ŋ 'bhe -za 'e 'yima 'elrele; 'bhela- -yile 'ŋ -ja 'kele- Zuufu mu a 'kitikan mu -ledo' 'e ta. ²⁹ 'Bhe- 'an 'yimaa- dɔɔ -o -yaa -la 'zi -a ta 'woo- Zuufu mu 'gbu a 'toŋ mu -la -kɔsɔkun zayi'. 'Bhe- 'duŋ-, waa -yaa -la 'zi -a ta -za 'yɔɔ- -bheke' -zayi' 'ke 'bhe -sɔ klele -a dɛ win 'pegee -a bɔ win 'le -kaso 'yi. ³⁰ 'Bhe- boolazi, -woo 'ŋ 'kpeelɛkan dɔɔ Zuufu mu 'e -o 'dukpa- -a ma 'bhe- -o -yaa zan -a dɛɛ, 'bhela- -yile 'ŋ =nwa 'kele- 'e ta blaale-; 'bhe- 'an =pia mɛɛ 'la zan mu -o -la 'zi -a ta,

'mu ge 'bhe kle 'e ba ye. 'Nj zi jan -yaa 'kela 'le 'bhe -le bhe, -kכ' -o bhe oo!»

³¹ 'Bhe klele 'te, -o -za yekε- 'la =woa -srwase' mu 'e ni, -o 'bheε- =kla; -ayile 'ke -o gele- Pɔlu 'le 'bhe -bi do 'kpo 'e zi Antipatrissi -wa 'e ta. ³² 'Bhe ta tooklin- yi 'le, -srwase' mu 'la 'yaa- 'mu gaan ma, 'mu niinaa' 'mu -zanta' -waa' 'fe -gbene 'e =la; 'bheε- -o 'ke mu 'la 'yaa- wi -soo' mu 'e ta, 'mu 'pegee Pɔlu -ja 'taa 'e ta. ³³ -O bhɔle Sezare, 'ke -o 'lɛrε 'e 'nale -janmatii Felisi ni, 'bheε- 'ke -o Pɔlu 'kpale 'bhe 'kכ' 'ezin-. ³⁴ -Janmatii 'e 'yanle- 'lɛrε 'e tapelele, 'kee- Pɔlu 'lɛrɔkpale dɔɔ: «'E da 'kleen 'e -dela -yi εε?» Pɔlu 'a =pia -a ni dɔɔ 'bhe da Silisi. ³⁵ -E 'bhe 'male, 'ke -ya pele- Pɔlu ni dɔɔ: «Mεε 'la zan mu -o -la 'zi 'e ta, 'ke -o =nwa bhla 'la ba, 'η nu 'e 'liijan- baanmale.» 'Dun- -ya =pia dɔɔ -o Pɔlu 'wla -bhleŋgbe Erɔdi a -bhleŋgbe 'fe 'e =la, 'bheε- -woo -yrekpa' -a ba.

Zuufu mu 'e 'la zii' Pɔlu ta -janmatii Felisi ba

24 -Yrekpa' 'soo 'kanle- blaana, 'sraka 'lena mu 'e -waa' -kunlii gblaana Ananiasii 'pegee Zuufu mu a 'gwlaana- gblaana 'ke mu, 'bheε- waa mεε ta -janwo' mi 'la -o -yaa 'bhe sii Tεεtuli, -o =nwa Sezare. 'Bheε- -o =nwa -janmatii Felisi ba. -O -yaa -la 'zi Pɔlu ta -za 'la 'yi, -o 'bhe 'yipia= 'yee- Felisi ni. ² 'Bhe klele 'te, 'ke -o Pɔlu 'siile, 'bheε- 'ke Tεεtuli 'lale- 'sanle -a ta dɔɔ:

«'O ta mi -janmatii wlan, 'bhi -la 'srɔyi 'bheε- yilabla -gbene -o -zɔn 'kleen 'e 'yi. 'Bheε- 'yaa- -zadɔleya -gbeneya 'e 'ma, 'bheε- -o =swa -za -bebe mabɔɔle 'kleen 'lεε- 'yi, 'bheε- -a -lreleya 'e baana =klaa -a ba. ³ 'Bhe ya 'e 'yi, yi 'oo yi 'bhe 'pegee yrekpen- =nכ, 'wo 'e 'pubɔ- 'e kleza mu 'e 'kpen ma. ⁴ 'Naa- zi 'bhii- 'mi 'e magbaana 'ke 'η mɔ -janwole zi, 'dun- 'mi 'e 'sromabɔ dɔɔ 'yee 'trɔnkpa 'o 'wojan- 'e =la sa. ⁵ 'Wa =ya dɔɔ mεε 'lεε- -yoo 'eyɔɔle 'bhii- ga -yɔɔ' do gbene-. -Amasrɔyi -yoo Zuufu mu 'e 'kpen 'kכ' zii' 'eke- ma 'drunyan 'e 'yi yrekpen- =nכ. 'Bheε- -waa' Nazareti mu a 'seri 'e, 'yele- 'mu -lεε mi 'e 'le. ⁶ 'Bheε- drɔnɔn' -e -yaa zan 'waa- -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene' 'e 'triŋdɔle -za 'yɔɔ- 'le, 'bheε- 'wa =kwan. 'O 'yaa- zi 'bhii- 'wa 'kitikan 'bhii- 'wa kle 'waa- 'tonj mu 'e ta gɔne- 'la gbene-. ⁷ 'Dun- Lisiasi, -srwase' mu -kunlii -gbene 'e, 'bhe =nwa -a 'kunle- 'o 'kכ' fanjana- ma. ⁸ 'Bheε- 'ke -ya pele- mεε mu 'la =yaa -la 'zi 'a ta 'mu ni dɔɔ 'mu nu 'e ta -ge. 'Woo- -la 'zi -a ta win 'la ma, 'ke 'ya 'lɛrɔkpaa- 'saanibhe, 'e 'gbu nu 'bhe 'yaangole -a 'gbu 'lii- jan- mu 'e ma.» ⁹ 'Woo- Zuufu mu 'e 'kpen -dwa 'bhe -jan do 'kpo 'e 'bheε- ta, 'kaa Tεεtuli 'wojan- 'e 'yaa- 'ke wlan 'le kpataakpa.

Pɔlu -o -a 'gbu ta -janwo' zii' Felisi 'le ma

¹⁰ 'Bhe klele 'te, 'ke -janmatii Felisi -a gbε -lawlenle Pɔlu ni 'kaa 'bhe -janwo', 'bheε- 'ke Pɔlu -janwole 'sanle dɔɔ: «'An 'yaango- 'bhii- 'yoo- 'waa- 'kleen 'lεε- 'yi 'kitikan mi 'le 'bhe 'laa 'sanle- -zɔn. 'Bhela- -zayi', -gblaana 'kedo- 'kpo 'laa -o 'η zru ba, 'η =yoo zan 'η 'gbu zi jan 'la 'wole- -ge bhe. ¹¹ 'Mi 'nule 'e Zeruzalemu -Waanbhaa' gbae, 'bhe 'laa 'kanle- -li -yrekpa' vu ta ple ta. 'E sɔ 'bhe 'yilɔkpale mεε mu ma. ¹² -A 'san 'η 'nu yi 'e ma,

waa 'η 'yele- -lido' zaabɔle ma mεε mu 'le -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'e =la. 'Bheε- waa 'η 'yele- -lido' mεε mu 'kpo yre nכ- 'eke- ma Zuufu mu 'e daanfε' mu 'e =la 'bhe 'pegee -wa 'kpee yre 'ke =nכ. ¹³ 'Bheε- 'woo- mεε mu 'lεε-, -woo -la 'zi 'η ta win 'la ma, waa sɔ -jan 'kedo- 'kpo 'wole 'ke -wa zɔn dɔɔ 'zoo -o zi -zɔn -ge. ¹⁴ 'Bheε- 'dun-, 'mi sɔ dulale -jan 'la ta 'ke 'η 'bhe kpataakpa wo 'e 'yre ma -ge -zɔn, 'bhe -le dɔɔ: 'η 'yoo- 'o -gbɔɔ mu a -Waanbhaa' 'e gba 'zi zi drεε 'la ta, 'woo- mu -o -a pe 'zi 'bheε- ma dɔɔ 'seri 'bheεke. 'Dun- -za mu 'la 'kpen yɔɔndεle -o 'waa- 'tonj 'sewe mu 'e 'pegee 'waa- -Waanbhaa' -lela' janwo mu a 'sewe mu 'e 'yi, 'mi 'kpale- -o 'mu -la 'kpen 'yi. ¹⁵ 'Nj 'yrikpale -o -Waanbhaa' ta gɔne- 'la gbene-, 'bhe 'yrikpale do 'kpo 'e 'bhe -le 'woo- mu 'gbu 'yi dɔɔ 'kee- 'kpa mεε wlan mu ta oo, 'kee- kpa mεε -yɔɔ' mu ta oo, -o 'kpen nu bwele gale ba, 'bhe -yrikpaleya 'e 'bhe -le 'mi 'yi. ¹⁶ -Ayile yi 'oo yi, 'η dɔ 'egɔɔle 'koko- 'η 'kpee 'fleele- kle -Waanbhaa' 'pegee bhaapleŋ mu -yre 'yi.»

¹⁷ «'Nj lεε -bebe =kla 'ke 'naa bhɔ Zeruzalemu, 'bhela- -yile 'η =nwa -a nכ-, 'ke 'η sɔ bhɔle- 'an mεε mu 'e ba -glaana' mu 'le, 'bheε- 'ke 'η sɔ 'sraka mu gole- -Waanbhaa' ni. ¹⁸ 'Bheε- bhla 'e ba, *Azi 'kleen 'e 'yi Zuufu 'ke mu -le 'mi =ya -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'e =la 'ke 'η 'yoo 'sraka 'la 'bhe 'η kle 'wenj 'bhe go 'zi -a =nכ 'waa- 'tonj 'e ta za 'e ma. 'Bheε- waa -zamaa' 'ke 'yele- 'η zi 'ke 'η 'yoo- mεε mu 'kpo zii' 'eke- ma. ¹⁹ 'Kee- 'kpa bi 'bhii- 'mi -za 'yɔɔ- 'ke -la=kla, 'bhe Zuufu mu 'e 'mu -le -yaa nu 'sɔle- nule- -zɔn -ge, 'bheε- 'mu la 'mi ta 'e 'yre ma. ²⁰ 'Ke 'bhe 'laa 'kele-, mεε 'la zan mu dulale -o -ge, 'η -za 'yɔɔ- 'la =kla 'bheε- -o -yaa -la 'zi 'η ta Zuufu mu a 'kitikan mu -leɔdo' 'e ba, -o 'mu 'pe. ²¹ 'Ke 'yaa 'e go 'η -jan do 'kpo 'la =woa -o 'kpen 'yre ma 'egɔɔle dɔɔ: «'Nj 'kpale- -o -a -yi 'bhii- gbaa mu bwe gale ba». 'Bhela- -za- yile, 'ka -o -kpan 'kpa zii' 'η 'lii -ge -zɔn!»

²² 'Bheε- 'dun-, Felisi 'gbu Mεezan a zi 'e ta 'taawog- beya 'la dɔ bhe, -ayile 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ -o 'yee- -za 'e dula- -gee', 'bheε- -wa zisan' yi -bheεke' ta; -e pe -o ni dɔɔ: «'Ke Lisiasi, -srwase' mu a -kunlii -gbene 'e =nwa 'waati 'la ba, 'η nu 'kaa- -za 'e 'yrebagole kplankplan 'gbu, 'bheε- 'an 'lewlaye ye.» ²³ 'Bhe blaana, 'ke -ya pele- -srwase' -kunlii mi 'la =yaa Pɔlu gooba 'bhe ni 'kaa 'bhe 'a 'to -kaso 'e 'yi, 'bheε- 'bhe 'e 'yrekpa 'a ba. 'Dun- -e pe 'bhe ni 'ezin- dɔɔ 'bhe 'a 'to 'ke -a bhεgwlen 'ke mu sɔ bhɔle- -a ba 'mu 'kɔɔpe- mu 'le, 'bheε- 'kee- bo -a 'gbu ma.

Felisi Pɔlu 'sii gbε drεwoa- -a ba

²⁴ 'Bhe blaana -yrekpa' sa 'kanle-, 'ke Felisi 'pegee -a na Drusili 'nule. 'Bhe =yaa 'ke Zuufu le 'le. 'Bhe ya 'e 'yi, 'kee- mεε mu winbɔle Pɔlu 'sii yre nכ-, 'bheε- 'ke 'bhe 'nule. -Woo kpa Zesu Krisi 'yi gɔne- 'la gbene-, Pɔlu 'bhe 'yipia= -a ni. ²⁵ 'Dun- -bhaapleŋ sɔ 'taawole 'elrele -Waanbhaa' -yreŋi' gɔne- 'la gbene-, 'bhe 'pegee -e sɔ -a 'gbu 'yikunle -za 'yɔɔ- klele ma gɔne- 'la gbene-, 'bheε- -Waanbhaa' a 'kiti 'la 'bhe -o 'drunyan 'e ma, Pɔlu 'bheε- jan mu 'e 'wole- -saan. -Asiikɔɔ yien =kaan Felisi 'kpee, 'bheε- -e pe Pɔlu ni dɔɔ: «'Bhe =swa -gee' -zɔn, ge 'e

geyre 'ε =nɔɔ, 'ke 'η mazadwa 'e ma 'waati 'la ba, 'η nu 'e 'sii gbε drεεwolε.»²⁶ -A yri -yaa -a ta 'ezin- dɔɔ Pɔlu nu -gɔli' 'ke 'wlalε- -a gbε =la; 'bhela- -yile -e -yaa -yaa' mεε mu 'ε winɔɔ 'bhε 'sii yre nɔɔ- 'waati 'ke ba, 'kooko- -o -balɔ klε 'eke- zi.²⁷ Lεε plε -kaan Pɔlu ta 'bhεε- gbεεn- -kaso 'ε 'yi. 'Bhεε- Pɔɔsusi Fεtusi -yalaa' Felisi blaen -janmatiyya 'ε 'yi. 'Yee- Felisi -yaa zi 'bhii- -a -za 'sɔ Zuufu mu 'ε ni, 'bhela- -zayile -e Pɔlu -twa -kaso 'yi -sɔ.

Pɔlu pe dɔɔ -o ge -yaa' 'kiti 'ε 'le -bhleŋgbe -gbεne Sezaa ba Rɔmu

25 Fεtusi yaale -yaa' -janmatiyya 'ε 'yi Zude 'klεen 'ε 'wiiŋ- 'bhε -yrekpa'a' yaga mi ma, 'kee- gole- Sezare, 'bhεε- 'kee- nule- Zeruzalεmu. ² -E bhɔle Zeruzalεmu, 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee Zuufu mu -lεε mεε gbilaan mu 'ε =yaa -la 'zi win 'la ma Pɔlu ta; -o =nwa 'bhε 'kpen 'yipelε -a ni. ³ -O -sromabwa 'yee- Fεtusi ni 'kaa -e -dwa -a -la -o ni 'kee- nu Pɔlu 'le Zeruzalεmu; -amasɔyi -o 'dukpa'a- gban -a ma 'bhεε- -o -yaa zi 'bhii- -wa dε Zeruzalεmu zi 'ε 'lii -a nu bhla 'ε zi. ⁴ 'Dun- Fεtusi 'a zikpa'a- -o ni dɔɔ: «Pɔlu nu bolε -sɔ -kaso 'ε 'yi Sezare, 'bhεε- -a -vinbwa 'waati sa, 'bhεε- 'yee- Fεtusi 'gbu niinaa' -a -zanta' ye Sezare. ⁵ 'Ka ta mεε gbilaan mu 'ε -o ge 'η zi Sezare, 'ke 'yee- Pɔlu -za 'yɔɔ- 'la =kla -ka ge -la -a ta 'bhε =nɔɔ ye.» ⁶ Fεtusi -yrekpa'a' yεkε- 'la =kla Zeruzalεmu, 'ke -yaa klεlε -yrekpa'a' 'srwaa-, yaa -yaa kan -yrekpa'a' vu ta, 'bhεε- -e -niinaa' 'a -zanta' Sezare. 'Bhε ta tooklin- yi 'le, 'kee- gele- yaalε 'kitikan 'fε 'ε =la, 'bhεε- -e pe dɔɔ -o nu Pɔlu 'le 'a ni. ⁷ Pɔlu 'nule- 'tε, Zuufu mu 'la -daa Zeruzalεmu 'mu 'mliŋwoa- -a zi, 'bhεε- 'mu 'yaa- -za 'yɔɔ- 'ε 'kpen -glɔɔn 'kpa zii' -a ma. 'Dun- waa -yaa sɔ a zɔnle- 'bhii- 'bhε -za 'yɔɔ- mu 'ε do 'kɔɔ -o 'ke wlan 'le kpataakpa. ⁸ 'Bhε blaen, 'ke -o -jan 'ε 'nale Pɔlu ni, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'Naa -za 'yɔɔ- do 'kɔɔ klεlε, 'η 'si mu 'ε -waa' 'toŋ mu 'ε 'pegee -Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε ma, 'bhεε- 'naa -jan 'yɔɔ- wolε -kɔɔ' ta -bhleŋgbe -gbεne Sezaa ma.»

⁹ Fεtusi -yaa zi 'bhii- -e Zuufu mu 'ε zru maza klε, 'bhela- -yile -e Pɔlu 'lɔɔkpaa- dɔɔ: «'Yoo- -a zi 'bhii- 'o ge 'ε 'le Zeruzalεmu, 'bhεε- -o 'yaa- 'kiti 'ε kan 'mi 'gbu 'yre ma 'bhε =nɔɔ ye εε?» ¹⁰ 'Bhεε- 'dun-, Pɔlu 'a 'lεkwan- -a ni dɔɔ: «'Yooye-, 'η dulale -o -bhleŋgbe -gbεne 'ε 'bhε a 'kitikan 'fε 'ε 'bhεε- =la -gε; 'bhεε- -o sɔ 'an pε -za 'ε 'kitikanle -gε -a ma. 'Naa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ klεlε Zuufu mu 'ε ni; 'ε 'gbu 'bhε 'yaango-. ¹¹ 'Kee- 'kpa bi 'zoo 'laa -o 'η zi, 'bhε 'pegee 'ke 'η -za 'ke -la =kla 'ke 'bhε sɔ klεlε- 'η dε win 'le, 'naa -yaa sɔ 'η -banɔgole 'η dεle ma. 'Dun- -o -za mu 'la 'kpen 'kpa zii' 'η ma wlan laa 'mu do 'kɔɔ 'le, 'kee- =kla 'bhi 'le oo, 'kee- =kla mεε -bhεεke' do 'le oo, yaa sɔ dɔle- mεε 'kedo- 'kɔɔ 'kpee 'ke 'bhε ploɔ 'mi ma -o ni. 'Bhεε- dɔɔn' 'η 'yoo- -a zi 'bhii- -kɔɔ' ta -bhleŋgbe -gbεne Sezaa 'ε 'bhε -le 'mi a pε -za 'ε 'kitikan.» ¹² 'Bhε klεlε 'tε, Fεtusi 'pegee -yaa' yewoyɔɔn mu 'ε -woo 'eke- =ya 'waati sa, 'bhεε- 'ke -ya pele- Pɔlu ni dɔɔ: «'Ya 'pelawoa 'kaa 'yoo- -a zi 'bhii- -kɔɔ' ta -bhleŋgbe -gbεne Sezaa 'ε 'bhε -le 'yaa -za 'ε 'kitikan, 'bhela- -yile 'ε nu gelε 'bhε ta ye.»

Pɔlu -o -janwo' zii' -bhleŋgbe Agripa 'lε ma

¹³ 'Bhε blaen -yrekpa'a' 'dama 'kanle-, 'ke -bhleŋgbe Agripa 'pegee 'bhε 'na Berenisi 'nule Sezare, Fεtusi 'pubɔ- yre nɔɔ-. ¹⁴ -O -yaa -yrekpa'a' -bebe klε 'zi Fεtusi ba, 'ke 'yee- Fεtusi Pɔlu -a -za 'ε 'lεpwele 'yee- -bhleŋgbe Agripa ni. -E pe 'bhε ni dɔɔ: «Felisi mεε do =twa -a -zanta' -gε -kaso 'yi. ¹⁵ 'Ŋ gelawoa Zeruzalεmu, Zuufu mu 'ε -waa' 'sraka 'lεna -kunlii mu 'ε 'pegee -waa' 'gwlaan- gbilaan mu 'ε -o -za 'yɔɔ- mu 'tɔɔkpaa- -a ma, 'bhεε- -wa =pia 'η ni dɔɔ 'η -kpan bala- -a ta. ¹⁶ 'An 'lεkwan- -o ni dɔɔ: Romε mu a 'sinii ta za 'ε ma, 'waa sɔ -kpan baale mεε do ta, 'ke waa mεε 'la zan mu -o -la 'zi -a ta 'mu 'liijan- malε 'elwale 'pe -a -yre ma, 'bhεε- -ya 'gbu ta janwo. ¹⁷ 'Bhela- -yile, mεε 'la zan mu -o -la 'zi -a ta 'mu =nwa 'η zi Sezare -gε, 'bhεε- 'bhε ta tooklin- yi 'ε 'le, 'naa 'tolε- 'ke 'yee- -za 'ε mɔ. -Ayile 'η -ja yaalε 'kitikan 'fε 'ε =la 'bhεε- 'an =pia mεε mu ni dɔɔ -o nu 'yee- mεε 'ε 'le 'η ta. ¹⁸ Mεε 'la zan mu -yaa -la 'zi -a ta 'mu 'nule- 'kitikan 'fε 'ε =la, 'bhεε- 'mu 'mu zi -janwoa; 'dun- 'mi 'yri =yaa -za 'yɔɔ- -glɔɔn mu 'la 'kpen ta, waa 'mu do 'kɔɔ 'kpale- -a ma. ¹⁹ -O -yaa dɔɔn' zaa -la bɔ 'zi -waa' Zuufu 'seri 'ε 'pegee -waa' mεε do -la ta, 'bhεε- 'bhε -gaa gban. -O -yaa 'bhε mεε 'ε sii Zesu. 'Dun- 'yee- Pɔlu pe dɔɔ 'bhε mεε 'ε 'yaa- 'bhε 'yre ma -li. ²⁰ 'Ŋ 'yaa- klin 'yi bi, 'bhεε- -za 'la 'ke 'η 'bhε klε, 'naa -yaa 'bhε dɔ. 'Bhela- -yile 'η Pɔlu 'lɔɔkpaa- dɔɔ 'ke -ya zi 'bhii- 'o ge 'kele- Zeruzalεmu 'bhεε- 'o -yaa -za 'ε 'kitikan 'bhε =nɔɔ. ²¹ 'Dun- -e pe 'η ni dɔɔ -o ge -yaa' -za 'ε 'le -bhleŋgbe gbilaan 'ε ba Rɔmu -wa 'ε ta: 'bhε ya 'ε 'yi, -e pe dɔɔ -wa 'to -kaso 'ε 'yi 'sani- -bhleŋgbe gbilaan 'gbu 'ε 'bhε yaa -za 'ε 'kitikan. -Ayile 'mi pe dɔɔ -wa 'to -kaso 'yi 'sani- 'η sɔ -a 'kpale -bhleŋgbe -gbεne 'ε ta Rɔmu -wa 'ε ta.» ²² 'Bhε klεlε 'tε, 'ke Agripa 'a 'pele Fεtusi ni dɔɔ: «'Mi 'gbu -o -a zi 'bhii- 'η 'yee- mεε 'ε 'liijan- ma.» 'Bhεε- Fεtusi pe -a ni dɔɔ: «'Too 'e nu -a -liijan' malε.» ²³ 'Bhε ta tooklin- yi 'ε 'le, Agripa 'a -baala -yaa' -bhleŋgbe tapε mu 'ε 'yi, 'bhεε- 'yee- 'pegee Berenisi, 'bhεε- -o zi mεε 'srε mu 'ε =nwa wlalε 'kitikan 'fε 'ε =la -waa' mεε gbilaanya 'ε 'yi. -Srwase' -kunlii mu 'ε 'pegee Sezare -wa 'ε ta mεε gbilaan mu 'ε 'kpen 'yaa- -o zi. 'Bhεε- Fεtusi mεε mu winbwa- Pɔlu 'sii yre nɔɔ-, 'bhεε- -e =nwa. ²⁴ Pɔlu 'nule- 'tε, 'ke Fεtusi 'a 'pele dɔɔ: «-Bhleŋgbe Agripa, 'bhε 'pegee 'ka mu 'la 'kpen -o -zɔn -gε, mεε 'la zan dulale -o 'ka 'yre =la -gε, Zuufu -zamaa' mu 'ε 'kpen =nwa -lalε' -a ta 'η ba Zeruzalεmu -wa 'ε ta -gε; 'ke -o pεεn dɔɔ -yoo 'ke dεpε 'le. ²⁵ 'Dun- 'mi 'laa -za 'yɔɔ- do 'kɔɔ 'yele- -a zi 'ke 'bhε sɔ klεlε- -a dε win 'le. 'Dun- -a 'gbu 'a 'pelawoa dɔɔ -bhleŋgbe gbilaan 'la Rɔmu -wa 'ε ta 'bhε -yaa' -za 'ε 'kitikan. 'Bhela- -yile, 'mi 'an 'lεdulaa dɔɔ 'η nu gelε 'kele- 'bhε -wa 'ε ta ye.» ²⁶ -Jan 'Irele- 'gbu 'la 'ke 'η sɔ 'bhε yɔɔnde- yaa -za 'ε ba zayi' 'naa 'bhε dɔ; 'bhela- -yile, 'η =nwa 'kele- -gε 'bhi 'gbu -bhleŋgbe Agripa 'lε ma; 'kooko- 'ke 'wa 'lɔɔkpaa-, 'bhεε- 'kee- -jan 'la 'woa-, 'η sɔ -jan yεkε- 'la yɔɔnde, 'η 'bhεε- klε 'tε. ²⁷ -Amasɔyi klooya maza 'le 'bhε 'le, 'kee -kaso 'yi mi do kun, 'bhεε- 'e ge 'bhε 'le -bhleŋgbe

gblaani 'e ba, 'bhæ- -o -za mu 'gbu 'la =kpa- a ma 'ke 'yaa so 'bhæ yooñdele.

Pɔlu -o -a 'gbu ta -janwo' zii' -bhleŋgbe Agripa 'le ma

26 Agripa pe Pɔlu ni dɔɔ: «'Kela 'bhæ -o 'e zi 'bhæ 'wo.» 'Bhæ klele 'te, 'ke Pɔlu 'a gbæ 'e 'lawlenle, 'bhæ- -ya 'gbu ta janwole -saan dɔɔ: ² «-Bhleŋgbe Agripa, 'ŋ zrukpaale -o 'e 'yre =la -ge -zɔn, 'ke 'mi 'an pe wlan pe Zuufu mu 'e -o -za mu 'la 'kpen =kpa- 'ŋ ma 'mu 'kpen 'yi. ³ 'E 'zoole- 'e 'trɔnkpa 'ŋ ni 'elrele. -Amasɔyi 'bhi 'gbu Zuufu mu 'e -waa' 'sinii ta za mu 'e 'kpen 'pegee -waa' zaabɔ maza mu 'e dɔ 'elrele.»

⁴ «Zuufu mu 'e 'kpen 'ŋ 'taawo gbæ -lwa 'e dɔ, 'keesan 'ŋ 'yaa- 'ŋ -zwanne 'le 'waati 'la ba, 'ke- nu 'tenle- -zɔn ma. 'N' 'taawoa= gɔnɛ- 'la gbæen- 'an 'si mu 'e 'plen 'bhæ 'pegee Zeruzalemu -ge, -o 'bhæ dɔ. ⁵ -O 'gbu 'ŋ dɔ, 'bhæ 'laa sanle- -zɔn ma, 'ke -wa zi -o wlan pe. 'Bhæ- -o 'gbu 'ŋ dɔ 'bhii- 'ŋ 'yaa- Farizi 'srɛ mu 'e dɔ 'le. -Kɔɔa' 'seri 'e ta, 'bhæ mu -laa' -za 'yi -o 'eglole. ⁶ 'Bhæ- -zɔn, -woo -kpan 'kpa- zii' 'mi 'lii, -amasɔyi -Waanbhaa' 'bhæ 'liiwli- -naa -kɔɔ' -gbɔɔ mu ni pe 'la 'naza- ta, 'mi 'yrikpale -o 'bhæ- 'lesɔ- za 'e ta. ⁷ 'Duŋ- -kɔɔa' mæ mu 'e 'yaa- -gbaa vu ta ple, 'bhæ- 'woo- -gbaa vu ta ple 'la bhe, -o 'kpen 'yri =yaa -Waanbhaa' 'bhæ 'liiwli- -naa -kɔɔ' -gbɔɔ mu 'e ni pe 'la 'naza- ta 'mu ni 'bhæ 'lesɔ yi 'e ta. 'Bhela- -yile -o -yaa -Waanbhaa' gba -o zru 'e 'kpen 'le yi 'oo yi. 'Duŋ- 'mi 'yrikpale -o 'bhæ pe do 'kpɔ 'e ta. 'E! -Bhleŋgbe Agripa, Zuufu mu 'e -o -la 'zi 'mi 'ta 'bhela- -zayi' -zɔn -ge! ⁸ 'Bhæ- 'duŋ-, 'ka mu Zuufu mu 'la 'ka -o -ge, 'ka 'ka kpa -Waanbhaa' a gbaa mu bweza gale ba 'e 'yi eɛ? ⁹ 'Mi 'gbu 'yaa- 'bhæ ye -za 'irelele 'ke 'ŋ gwledan Nazareti mi Zesu 'tɔ 'e ba. ¹⁰ 'N' 'bhæ- =kla Zeruzalemu. *'Sraka 'lena mu -kunlii mu 'e -o 'bhæ 'seŋ =naa 'mi 'gbu ni, 'bhæ- 'ŋ Zesu 'yi mu -bebe =bwa -kaso 'yi. 'Bhæ- 'ezin- 'ke -o -yaa -o dɛ -kpan balaa' -o ta, 'ŋ 'yaa- dɔ 'bhæ =la. ¹¹ 'N' -o 'krowoa- 'eglole- -bebele Zuufu mu daanfɛ' mu 'e 'kpen =la; 'bhæ- 'ŋ 'yaa- -a kle 'ke -o 'plo- -o 'kpale- ma Zesu 'yi kpanma. 'N' zruplii- gbæ -yɔɔ' 'e 'kɔɔ -o ma, 'ŋ 'yaa- ge -yrenkpalele -o ta, 'ke 'bhæ ge 'tenle- 'si 'bhæke mu a -wa mu 'e ta mu 'e ma.»

Pɔlu -o -a kleza 'e Zesu 'yi 'le 'bhæ 'yigɔɔn- 'zi

(Kleza 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pɔlu pe 'ezin- dɔɔ: «'Bhæ- win do 'kpɔ 'e ma, 'sraka 'lena -kunlii mu 'e -o 'seŋ =naa 'ŋ ni, 'bhæ- -woo 'ŋ 'winbwa- Damasi -wa 'e ta, 'letre 'le 'ŋ 'kɔɔ 'woo- Zesu 'yi mu 'e 'kaama-. ¹³ 'Waa -Bhleŋgbe Agripa, 'ŋ 'yaa- Damasi zi 'e 'lii 'waati 'la ba -yrekpa- bho bhla 'e -din. 'E! 'Ke 'ŋ 'yrekpale 'tebhile do ma. -A -bhile' 'e 'yaa- da 'zi lafle' ma, 'bhæ- -a -bhi gbæya -yrayra 'e 'yaa- kan -yretæbhe -bhigbæya 'e ta; 'bhæ- -e -zian 'mi 'pegee 'ŋ madɔ mu 'e zi. ¹⁴ 'Bhæ klele 'te, 'ke 'o 'kpen baale' 'tre ma, 'bhæ- 'ke 'ŋ mæ -weli' do male- 'ke 'bhæ -a pe 'zi 'ŋ ni Ebre wli 'e 'yi dɔɔ: «Sɔlu, Sɔlu, -mele =kla 'bhæ- 'yoo- -yrenkpa' zii' 'ŋ ta -gee' eɛ? 'Ke gbakpa' dri 'e gwledanle -saan -a zan a 'beni 'e ba, 'bhæ 'laa nu -nrale' 'yee- dri 'e 'gbu ma 'dɛ!» ¹⁵ 'Bhæ klele 'te, 'ke 'an 'lɔɔkpale dɔɔ: «-Dele 'bhi 'le eɛ Mæzan?» 'Bhæ- Mæzan pe 'ŋ ni dɔɔ: «'Yoo-

-yrenkpa' zii' 'mi Zesu -la ta bhe. ¹⁶ 'E 'wlen- 'saanibhe! -Amasɔyi 'ŋ 'pwela- 'e ba, 'kooko- 'mi 'e kle 'mi 'an yewone 'le. 'E 'mi =ya yegbæya 'la 'yi -zɔn -ge, 'e nu klele 'mi 'srɛ 'le 'bhæ ma 'kee 'bhæ pe mæ -bhæke' mu ni; 'bhæ 'pegee 'ŋ nu -za 'bhæke mu 'la zɔnle 'e ni boolazi, 'e nu 'ŋ 'sræya- klele 'mu ma 'ezin-. ¹⁷ 'Mi nu 'e 'winbole Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'la ba, 'mu nu -yren mu 'la 'kpale- 'e ta, 'mi nu 'e gole 'bhæ -yren mu 'e 'yi, ¹⁸ 'kooko- 'e so -o -yre 'liiploole, 'bhæ- -o yre ma ye kpataakpa, 'bhæ- 'e so -o gole- -gblo 'yi, 'bhæ- 'e nu -o -le 'tebhile ba; 'bhæ- 'kee so -o gole- -Setran' 'kɔɔ 'bhæ- 'yoo- kle 'ke -Waanbhaa' a mæ mu 'le. 'Bhæ- 'kooko- 'ke -woo =kpa- 'mi 'yi, 'ŋ -waa' -za 'yoo- mu 'e -sroma yan, 'bhæ- -o so klele- -Waanbhaa' a mæ 'wenj mu 'le.»

Pɔlu -o -a kleza mu 'e 'yigɔɔn- 'zi

¹⁹ Pɔlu pe 'ezin- dɔɔ: «'Waa- -Bhleŋgbe Agripa, 'mi -jan 'la =maa 'bhæ 'pegee -Waanbhaa' -yre zi yele 'la =klaa 'mi 'yre ba, 'mi 'bhæ- 'kɔsikwan. ²⁰ 'N' -Waanbhaa' a -jan 'wole- 'e -saan Damasi -wa 'e ta mu 'e ni 'elwale 'pe, 'bhæ- 'ŋ -ja -a wole Zeruzalemu mu ni. 'Bhæ blaani, 'ke 'ŋ gele- -a wole Zude 'kleen 'yi mu 'e 'pegee -a kpe ma -wa mu 'e ta mu 'e 'kpen ni, 'bhæ 'pegee Zuufu kle mu 'e ni. 'N' 'yaa- pe 'zi mæ mu 'e ni dɔɔ -o 'plo- waa -za -yoo' mu 'e ma, 'bhæ- -woo 'gbu zru 'e 'niina- -Waanbhaa' ba, 'bhæ 'pegee 'ke -wa zɔn -o kleza mu 'e ma 'bhii- -o -ploola -waa' -za 'yoo- mu 'e ma, 'bhæ- -woo 'gbu =naa -Waanbhaa' ni. ²¹ Zuufu mu 'e -woo 'ŋ =kwan win 'la ma, 'bhæ -le bhe, 'ŋ 'yaa- 'waati 'la ba -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbæne 'e =la, 'bhæ- -o -yaa zan 'ŋ dɛle. ²² 'Duŋ- -Waanbhaa' =bhwa 'ŋ ba, 'bhæ- 'ŋ =swa bole 'ŋ 'yre ma 'ke- nu 'tenle- -zɔn ma. 'Bhela- -yile, 'ŋ =swa -yaa' -jan 'e 'wole mæ mu ni: 'ke- 'kpa mæ 'fientɔnnɛ mu ta oo, 'ke- 'kpa mæ gblaani mu ta oo, 'an =woa 'mu 'kpen ni. 'Naa- -o -jan 'bhæke do wo 'zi, 'ke yaa 'e go Moizi 'pegee -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'e -o -za mu 'la 'lesɔ janwoa- 'bhæ- ba. ²³ -Wa =pia dɔɔ: «Mæ -Bhee Mi Kriisi 'e nu -yrenbhilele 'bhæ- -e ga. 'Bhæ- gbaa mu 'e 'kpen ba, 'yele- nu bwele gale ba 'elwale 'pe; 'bhæ- mæ -bhee zi 'la 'ke 'tebhile -o 'bhæ ta, 'yele- nu 'bhæ a janwole Zuufu 'si mu 'e 'pegee Zuufu kle mu 'e ni.»

Pɔlu pe Agripa ni 'kaa 'bhæ 'e 'kpa Zesu 'yi

²⁴ Pɔlu -yaa 'bhæ -jan 'e 'wo zii' -li bhla 'la ba, 'ke Fetusi 'pæenle -a ta dɔɔ: «Pɔlu, -kwa -le 'e 'yi eɛ? 'Yaa- 'sewe dɔ gbæ -yoo' 'e 'kɔɔ, -kwa =bwa 'e 'yi eɛ!» ²⁵ 'Bhæ klele 'te, 'ke Pɔlu 'a 'lekunle -a ni dɔɔ: «'Waa- -janmatii 'irele- Fetusi, -kwa 'laa -o 'ŋ 'yi. 'N' 'yoo- -jan mu 'la 'wo zii' wlan -le -o 'kpen 'le, 'bhæ- -o bakanle -o. ²⁶ 'Yee- -Bhleŋgbe Agripa 'gbu 'bhæ -za mu 'e dɔ, 'bhela- -yile 'ŋ so -o wole- -a ni kpataakpa 'ŋ zrubakpaale 'le. 'Mi 'gbu 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -e 'bhæ -za mu 'e 'kpen dɔ, -amasɔyi waa klele gaanyi'; 'duŋ- -o =kla mɔkpen' 'yre ma kpataakpa.»

²⁷ Pɔlu pe -bhleŋgbe Agripa ni dɔɔ: «'Waa- -Bhleŋgbe Agripa, -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'e -o -jan mu 'la =woa, 'yee kpa 'mu 'kpen 'yi eɛ? 'Mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'e 'kpale- -o -o -yi!» ²⁸ 'Bhæ klele 'te, 'ke Agripa 'a

'pele Pɔlu ni dɔɔ: «'Yoo- zan 'mi klele blaale- Zesu 'yi mi 'ε do 'le εε?»²⁹ 'Bhεε- Pɔlu 'a zikpaa- -a ni dɔɔ: «'Kee- -kla -zɔn oo, 'kee- -kla boolazi oo, 'η 'yoo- 'η 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni 'kooko- 'kee- kpa 'bhi ta oo, 'kee kpa mεε mu 'la 'kpen -o 'trɔnkpa zii' 'η ni -ge, 'ka 'kpen kle Zesu 'yi mu 'le 'bhii- 'mi gbεen-; 'ke yaa 'e go 'η gbε ma piibhε kpεle- mu 'lεε ba.»

³⁰ 'Bhε klele 'tε, 'ke -bhleŋgbe Agripa 'pegee -janmatii Fetusi 'bhεε- Berenisi, 'bhε 'pegee -o zi mu 'ε 'kpen -o -wleŋle', 'ke -o 'pwele.³¹ 'Bhεε- -o 'pwe bhla 'ε zi -o -yaa pe 'zi 'eke- ni dɔɔ: «Mεε 'lεε- -yaa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klele 'ke 'bhε kle -a de win 'pegee -a bɔ win 'le -kaso 'yi.»

³² 'Bhε 'yi, 'ke Agripa 'a 'pele Fetusi ni dɔɔ: «'Ke mεε 'lεε- yaa pele dɔɔ -ya zi 'bhii- -bhleŋgbe -gbεne 'ε -yaa' -za 'ε 'kitikan, 'o 'yaa- nu 'ploole- -a ma 'saanibhe bi.»

Fetusi pe dɔɔ -o ge Pɔlu 'le Rɔmu

27 -Wa -lɛdulaa 'waati 'la ba dɔɔ 'o nu gele Itali 'kleen 'ε 'yi -baton' yi, 'ke -o Pɔlu 'pegee -kaso 'yi 'mu 'ε 'ke mu gbεkpale -srwase' mu -kunlii do 'kɔɔ: -o -yaa 'bhε sii Zulusi. 'Bhε -srwase' -kunlii 'ε 'kpale -yaa -srwase' 'lε -gbεne do 'la 'wiŋ- -o -yaa 'mu sii dɔɔ: «-Bh- leŋgbe -gbεne 'ε -yaa' -srwase' mu.»² 'Bhε 'yi 'tε, 'ke 'o bole- -baton' do 'yi, 'bhε -baton' 'ε -daa Adramiti -wa 'ε ta, 'bhεε- 'bhε 'yaa- ge 'zi Azi 'kleen 'ε 'yi -baton' dula- -wa mu 'ε ba -yɛ ta; 'bhεε- 'o -jilaa 'tε. Arisitaki -yaa 'o zi, -e -yaa da Tesaloniki -wa la, Masedwani 'kleen 'ε 'yi.³ 'Bhε ta tooklin- yi 'ε 'le, 'ke 'o 'bhɔle Sidɔn -wa la. 'Duŋ- Zulusi -yaa Pɔlu -gblakun' zii 'elrele, 'bhεε- -e -yaa to 'ke Pɔlu ge 'bhε 'bhεgwleŋ- 'ke mu 'pubɔle, 'kooko- -a maza -yaa pe yeke- mu 'la ma, -e sɔ 'mu -srɔɔwole 'mu 'kɔɔ. ⁴ 'O gole Sidɔn -wa 'ε ta, 'ke 'o Sipru 'kleen 'ε mak- pale, -amasɔyi -ploo mu 'ε 'yaa- 'kan zii' 'ke -o nu 'o ba -yɛ ta. ⁵ 'Bhε blaŋ, 'ke 'o weyi- 'ε takanle, 'bhεε- 'ke 'o 'kanle- Silisi 'pegee Panfili 'kleen mu 'ε -din, 'bhεε- 'ke 'o gele- bhɔle weyi- 'lε ma -wa 'nε do ta: -o -yaa 'bhε sii Mi- ra, 'bhεε- 'bhε 'yaa- Lisi 'kleen 'ε 'yi. ⁶ 'O ta -srwase' -kunlii 'ε -e -baton' do -ya 'bhε -wa 'ε ta; 'bhε -daa Alɛzandri -wa la, 'bhεε- 'bhε 'yaa- ge 'zi Itali 'kleen 'ε 'yi. 'Bhεε- 'o -kunlii 'ε -yoo' =bwa 'bhε -baton' 'ε 'yi.

⁷ 'O -yrekpaa' -bebe -gaa weyi- 'ε ta, 'bhεε- -baton' 'ε 'yaa- ge 'zi yɛtεtε. 'O 'trεbhwa- 'fruu, 'bhεε- 'o 'naa nu bhɔle 'tε Kinidi -wa 'ε ba -yɛ ta. -Ploo mu 'ε 'yaa- 'kan zii' 'ke -o nu 'o ba -yɛ ta, 'bhεla- -yile 'waa -yaa sɔ gele- li 'o 'lεε 'egbɔɔnle. -Ayile 'o =kaan Kɛti 'kleen 'ε -din, 'bhεε- 'o -ja Salimone -wa 'ε ba -yɛ ta. ⁸ 'O gele weyi- 'ε ta 'ε 'yaa- -la 'zi 'o ta, 'bhεla- -yile 'o -ja weyi- 'ε 'lε zi yɛtεtε, 'bhεε- 'o -ja bhɔle yɛ do kɔɔ: -o -yaa 'bhε yɛ 'ε sii: «-Baton' dulayɛ -lrele' mu». -E -yaa -wa 'la 'bhε -din -o -yaa 'bhε sii Lase.

⁹ -Yrekpaa' -bebe -kaan 'o ta 'bhεε- gbεen-. 'Bhεε- 'waa- 'taa 'ε 'lε klele -saan 'egbɔɔle. -Amasɔyi Zuufu mu 'a 'sunwla bhla 'gbu 'ε 'kaan- gban bi, 'bhεε- -niinii' 'kpa bhla -gbεne 'ε 'bhε 'yaa- zan bhɔle 'ezin-. 'Bhεla- -yile, Pɔlu mεε mu 'ε 'kpeelekanle -saan dɔɔ: ¹⁰ «'N' 'yienii mu, 'ke -kɔɔ' -ja 'taa 'lεε zi, -e nu klele -kɔɔ' 'gbu ma 'eyɔɔle: -amasɔyi -baton' 'pegee -a -yi 'kwe mu 'ε nu 'siεle-, 'bhεε- -kɔɔ' mu 'gbu 'win nu bole -a -yi.»¹¹ 'Duŋ- 'o ta

-srwase' -kunlii 'ε yaa Pɔlu 'wojan- 'ε 'kɔɔsikunle. -Ya =kpa -baton' 'bhɔ mi 'ε 'pegee 'bhε zan 'ε 'mu -la wo- jan 'ε 'yi. ¹² 'Bhε -baton' dulayɛ 'ε yaa -yaa lele -niinii' 'kpa bhla -gbεne 'ε zi; 'bhεla- -yile mεε 'la zan mu -yaa 'yee- -baton' 'ε 'yi, -o -bebe 'a =pia dɔɔ 'o ge yɛ -bhεeke' do kɔɔ-. -O 'yaa- zi 'bhii- -o ge 'tɛn -baton' dula- -wa 'la -o -yaa 'bhε sii Fenisi 'bhεε- ma, 'kooko- -niinii' 'kpa 'waati 'ε kan 'o ta 'bhε =kɔɔ ye. 'Bhε -wa 'ε 'yaa- 'ke Kɛti 'kleen 'ε 'yi -baton' dula- -wa 'ε do -la -le; 'bhε -wa 'ε 'lek- lale -yaa -yɛtεbhε baa- yɛ kɔɔ-.

-Ploo -gbεne do 'kanle- -saan weyi- 'ε ta

¹³ 'Bhε 'waati 'ε ba, 'ke -ploo -dɔɔ 'nε do 'kanle- 'sanle 'kee- da weyi- ba -yɛ ta. -O 'kpee ma -o -yaa sɔ gele- -waa' 'taa 'ε ta 'tε. 'Bhε klele 'tε, piibhε kpu -gbεne 'la 'bhε -baton' 'ε dulaa' -yi 'ε ba, 'ke -o 'bhε gole-, 'bhεε- 'ke -baton' 'ε 'yrole 'o 'le, 'kee- ge Kɛti 'kleen 'ε 'yi weyi- 'ε 'lε zi. ¹⁴ 'Duŋ- 'o 'yrole- 'bhε =kɔɔ 'laa -mɔle', 'ke -ploo -gbεne do 'kanle- 'sanle: 'bhε 'yaa- da 'zi Kɛti vlε gɔɔn mu 'ε 'yi, mεε gbε -yie' ta 'kee- nu 'o ba -yɛ ta, -o -yaa 'bhε -ploo 'ε sii Erakilɔn. ¹⁵ 'Bhε klele 'tε, 'ke 'yee- -ploo -gbεne 'ε gele- -baton' 'ε 'le. 'O gbε laa -yaa 'sɔle -a du- lala ta, -ayile 'wa =twa 'ke -ploo 'ε ge 'o 'le -baton' 'ε 'yi -yi 'ε ta. ¹⁶ 'Bhεε- boolazi, -e -ja 'kanle- 'o 'le weyi- 'mliŋ- gole -yaa 'tre gbε -nε do 'la zi 'bhε -zanta', -o -yaa 'bhε 'tre gbε -nε 'ε sii Koda, 'bhεε- 'bhε dɔle 'la =yaa -ploo 'ε 'lεε, 'bhε =swa -a -yikunle. 'Bhεla- -yile, mεε -bheε -ba- tonɔne 'la =yaa 'o 'kɔɔ, 'o -dwa 'egbɔɔle 'ke 'o gbεsɔ 'bhε 'kunle ta, 'bhεε- 'o 'bhε -gwa -yi 'ε ba. ¹⁷ 'O 'yanle- -a 'pwelele -yi 'ε ba, 'ke 'o -baton' -gbεne 'ε 'bhε 'yɛle 'ke bhle mu 'le, 'kooko- yaa nu 'siεle-. 'Bhε blaŋ, sɔgbε mu 'la 'yaa- 'yee- -baton' -gbεne 'ε 'lεdɔɔ-, -a bhɔ mu 'ε -o 'mu mazinaa -amasɔyi -o -yaa -gblaŋ 'zi dɔɔ -ploo 'ε 'yaa nu gele 'waa- -baton' 'ε zikli 'ε gbaanle -yɛntɛ' 'yi Libi 'kleen 'ε ba -yɛ ta. ¹⁸ 'Bhε ta tooklin- yi 'le, -ploo -gbεne 'ε 'yaa- ge 'zi 'o bεenlele 'egbɔɔle. 'Bhεla- -yile 'ke 'waa- -baton' 'ε 'yi yewo mu 'ε -wa -yi 'kwe mu 'ε 'ke mu blinle 'sanle -yi 'ε ba, 'kooko- -a gbɔŋ go. ¹⁹ 'Bhε -yrek- paa' yaga mi 'ε ma weyi- 'ε ta, 'ke 'woo- -baton' 'yi yewo mu 'ε -o 'gbu 'yee- -baton' 'ε 'yi yewoɛ mu 'ε 'ke blinle- yi 'ε ba. ²⁰ 'Bhεε- 'o -yrekpaa' -bebe -gaa 'ke 'o 'yɛ 'laa kpa -yɛtεbhε 'pegee mlεklennε mu ma -titi, 'bhεε- 'duŋ- -ploo -gbεne 'ε -a 'kanle- 'ε baan' 'yaa- =kla zii' -a ba 'egbɔɔle 'ezin-. 'Bhεla- -yile, 'o 'yri 'laa -yaa -li 'o 'kedo- 'kpɔ 'bheele- ta.

²¹ -A kɔɔ- =mwa, 'ke -baton' 'yi mu 'ε waa pe 'kedo- 'kpɔ bhle. 'Bhε 'yi 'tε, 'ke Pɔlu dulale' -o 'kpen 'plen-, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ: «'N' 'yienii mu, 'ke 'ka 'ka 'trɔnkpa bi 'η 'wojan- 'ε =la, -kɔɔ' 'laa -yaa nu gole Kɛti. 'Bhεε- -kɔɔ' 'trε 'laa -yaa nu bhɔle, 'bhε 'pegee -kɔɔ' pe mu 'ε -bebe 'laa -yaa nu 'siεle- 'bhε gbεen- -gee'.

²² 'Duŋ- 'mi 'ka 'lia zii' -zɔn dɔɔ -ka 'ka zru dɔ 'egbɔɔle; -amasɔyi 'ka do 'kpɔ 'win 'laa nu bole -a -yi, 'ke yaa 'e go -kɔɔa' -baton' 'ε 'bhε do -kplɛn ba. ²³ 'N' 'yoo- -Waanbhaa' 'la -yaa' mεε 'le, 'bhεε- 'ke 'η 'yoo- yewo 'zi 'a ni bhe, -yaa' -mlεke' do -pwela 'η ba -zɔn -bi 'lεε- zi. ²⁴ 'Bhεε- -ya =pia 'η ni dɔɔ: «Pɔlu, 'yaa -gblaŋle! -Yoo 'ke -za 'le 'kee- ge -janwole -bhleŋgbe -gbεne 'ε 'lε ma Rɔ-

mu -wa 'ε ta; 'bhela- -yile, -Waanbhaa' a wlanya 'ε ma, 'bhi 'srɔyi, mεε 'la zan mu 'kpen -o -batonj' 'lεε- 'yi, 'mu nu gole -a -yi 'ezin-»²⁵ 'Bhela- -yile, 'η 'yienii mu, -ka 'ka zru dɔ 'eglcɔle; -amasɔyi 'mi 'gbu 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi 'bhii- -mlεkε' 'ε -jan yεkε- 'la =woa, -e nu 'bhεε 'yi za klεε. ²⁶ 'Dun- -batonj' 'ε kli nu gele gbaanle 'trε 'yi -kɔɔ' 'le 'klεen do 'la 'yi, wεyi- 'mliŋgole -o 'bhε 'klεen 'ε zi.»

²⁷ 'O -yrekpa'a' vu ta yizie mi ma wεyi- 'ε ta, blandrɛyi bhla 'ε ba, 'ke -plool -gbenε 'ε -yoo gele ma 'o 'le 'tanjii wεyi- 'ε ta, -o -yaa' 'bhε wεyi- 'ε sii «Meditrane wεyi-». 'Bhε 'waati 'ε ba, 'kee- klεle- 'waa- -batonj' 'ε 'bhɔ mu 'ε ni 'bhii- 'o =bhwa gban wεyi- 'ε 'lε zi. ²⁸ 'Bhε klεle 'tε, 'ke -o piibhε kpu do -yrelε- bhle ma, 'bhεε- 'ke -o 'bhε bhle 'ε blinle- -yi 'ε ba, -yi 'ε -gluu 'ε dan zayi', 'bhεε- 'ke 'bhε gele- 'tεnlε- 'trε ma; 'trε 'ε 'yaa- wεyi- 'ε =la mεtrε mia do bhε vu ta 'srwaplε-. -O bhɔle sa -o -lεε, 'ke 'o 'yee- pi-ibhε kpu 'ε blinle- 'ezin-, 'bhεε- 'ke 'trε 'ε plεngole bole- -o ma mεtrε mia do bhε 'srwaa-. ²⁹ -O -yaa -gblaen 'zi dɔɔ 'waa- -batonj' 'ε yaa nu gele 'pale- vlε -kpuŋ mu 'ke mu ma -yi 'ε =la, 'bhela- -yile, 'ke -wa dula- piibhε kpu yizie bɔle- -yi 'ε ba -a -zanta', 'bhεε- 'o 'yrε =mwa tooklinle -lεε. ³⁰ 'Bhε klεle 'tε, 'ke 'waa- -batonj' 'ε 'bhɔ mu 'ε -wa pele- dɔɔ -o blasanle 'bhεε- -o go -batonj' 'ε 'yi; 'bhεε- 'ke 'woo- 'o 'bhee -batonjε 'ε 'bhε bɔle- -yi 'ε ba, 'bhεε- -wa -kla 'bhii- -o gele- 'waa- -batonj' dula- piibhε kpu mu 'ε bɔle -yi 'ε ba -a -lεε. ³¹ 'Dun- Pɔlu pe Rome mu a -srwase' -kunlii 'ε 'pegee -srwase' -vin mu 'ε ni dɔɔ: «'Ke -batonj' 'bhɔ mu 'lεε- waa bole -batonj' 'ε 'yi -gε, 'ka 'laa nu gole -a -yi -titi.» ³² 'Bhε klεle 'tε, 'ke -srwase' mu 'ε -o bhle mu 'ε takanle 'yee- mεε -bhee -batonjε 'ε ma, 'bhεε- 'ke -yi 'ε gele- 'klele-.

³³ Tooklinle -lεε sa, 'ke Pɔlu 'a 'pele -o 'kpen ni dɔɔ -o pebhle, 'bhεε- -e pe -o ni dɔɔ: «-Kɔɔ' 'yrekpa'a vu ta yizie -le -zɔn -gε 'ke 'ka do 'kɔɔ' nii- zinale laa -o 'ka ta, 'bhεε- 'ka 'laa pε 'kedo- 'kɔɔ 'bhlele- -li. ³⁴ -Ayile 'mi -sromabɔ 'ka ni dɔɔ -ka 'ka zru dɔ 'eglcɔle, 'bhεε- 'ka pebhle; 'ke 'ka pε sa =bhla, 'bhεε- 'ka nu 'sɔle- -bheele'. 'Dun- 'ka do 'kɔɔ 'laa nu gale 'bhεε- -e nu 'tεnlε- 'ka winbhε -nε do baale ma.» ³⁵ Pɔlu 'yanle- 'bhε -jan 'ε 'wolele, 'kee- 'bluu do 'sile, 'bhεε- 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle 'bhε ma -o 'kpen 'yrε ma; 'bhε blaen, 'ke -ya kpu do 'kanle 'bhεε- 'kee- 'bhε 'bhlele- 'sanle. ³⁶ 'Bhε klεle 'tε, -o 'bhε 'yela-woa, 'ke -woo zru dɔle- 'eglcɔle, 'bhεε- 'ke -o 'kpen pebhlele 'ezin-. ³⁷ 'O mɔɔ 'la 'kpen 'yaa- -batonj' 'ε 'yi 'o 'yaa- mεε -kεmε plε 'ke mεε mia yaga bhε vu ta 'srwado- (276). ³⁸ -O yanle pε 'ε 'bhlelele, 'ke -o ble bhε mu 'la 'yaa- -batonj' 'ε 'yi 'mu blinle- wεyi- 'ε ba, 'kooko- -batonj' 'ε gbiŋ go. †

-Batonj' 'ε 'sieryε- -yi 'ε 'kɔɔ

³⁹ Tooklinle 'tε, -batonj' 'bhɔ mu 'ε waa 'trε 'ε madɔle. 'Dun- wεyi- 'ε 'trε 'ε =bhla yrε 'la =nɔɔ, -o 'bhεε- =ya, 'bhεε- -o -yaa zi 'bhii- -o -batonj' 'ε dula- 'bhε yrε 'ε =nɔɔ. ⁴⁰ 'Bhela- -yile, 'ke -o -batonj' dula- piibhε kpu mu 'ε ma bhle mu 'ε 'ploole, 'bhεε 'ke -o 'mu bɔle- -yi 'ε ba. 'Ke -o -batonj' 'ε 'bhɔpε- 'ε ma bhle mu 'ε 'ploole 'ezin-. 'Bhε

blaen, 'ke -o sɔgbε do -yrelε- -batonj' 'ε 'lεε; 'kooko- -plool 'ε kla 'bhε 'yi 'bhεε- -e ge -batonj' 'ε 'le wεyi- 'ε gɔɔ- na. ⁴¹ 'Dun- -batonj' 'ε -ja dulale -yrentre' kpo do ta tɔbh- lε plε plεŋ-. -Batonj' 'ε yin 'ε -zwanna -yrentre' 'ε 'yi, 'bhεε- yaa 'sɔle- gole. 'Bhεε- wεyi- 'pɔɔ mu 'ε 'pa gbε -yɔɔ' 'kɔɔ -batonj' 'ε ma, 'ke -a -zanta' yrε 'ε 'bhε 'siele. ⁴² 'Bhε klεle 'tε bhe, -srwase' mu 'ε 'yaa- zi 'bhii- -o -ka- so 'yi mu 'ε dε, 'kooko- -o do 'kɔɔ 'laa blasan -yi 'kan- lele. ⁴³ 'Dun- Rome mu a -srwase' mu -kunlii 'ε 'bhε -yaa' zi 'bhii- 'bhε Pɔlu -si 'ε go -za 'yi. 'Bhela- -yile, -srwase' mu 'ε 'yaa- zan -za 'la klεε, -e 'bhε 'yigaa- 'mu 'kɔɔ, 'bhεε- 'ke -ya pele- dɔɔ 'ke mεε 'la zan mu sɔ -yikanle, 'mu bɔ -yi 'ε ba 'elwale 'pe, 'bhεε- 'mu ge 'trε ma. ⁴⁴ 'Bhεε- -e pe mεε -vin mu 'ε ni dɔɔ 'mu ge -o zi -batonj' kplε 'ε -yripee' mu 'ε ta -yi 'ε ta. -O 'kpen =swa bhɔle- -o ma 'pule 'trε ma 'bhεε- gbεen- bhe, 'bhεε -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ 'laa 'tεnlε- mεε 'kedo- ma.

Pɔlu -o Maliti 'klεen 'ε 'yi

28 'O gole blaen -a -yi, 'ke 'o go wεyi- 'ε ta, 'ke 'wa pele- 'o ni dɔɔ 'woo 'klεen 'la 'yi, -o 'bhε sii Maliti; wεyi- 'mliŋgole -yaa -a zi. ² Maliti 'klεen 'ε 'yi mu 'ε -woo' =kwan 'elrele gbε 'ε 'kpen ma. La banle -saan 'bhε 'pegee -niiinii' 'kpale- -saan bhla 'la ba, 'ke -o 'tε -gbenε do -lεkunle, 'bhεε- 'ke -woo' 'kpen 'cieya- klεle- 'bhε 'tε 'ε zi. ³ 'O 'yaa- 'bhε =nɔɔ bhe, 'ke Pɔlu gele- -yɔɔ 'klεnε 'lεdo- 'wloole-, 'bhεε- 'ke -yoo 'klale 'tε 'ε 'yi. 'Bhεε- 'dun-, mlε -yɔɔ' do 'pwεle 'bhε -yɔɔ mu 'ε 'yi 'tε 'yranle- 'ε 'kɔɔ, 'kee- dunle- 'yee- Pɔlu gbε 'ε ma, 'bhεε- 'ke -ya 'sɔnkpale -vlan. ⁴ Maliti mεε mu 'ε -o mlε 'ε dunle yeke 'yee- Pɔlu gbε 'ε ma, 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ: «Wlan 'gbu 'ε ni, mεε 'lεε- -yoo 'ke mεε dε mi -la -le. -Amasɔyi, -e golawoa -a -yi wεyi- 'ε ta, 'bhε =nɔɔ 'laa -mɔle' -li, 'bhεε-, -Waanbhaa' a -lεdɔɔleya 'ε 'bhε 'laa 'tolε- 'kee- bo -a -yrε ma.» ⁵ 'Dun-, Pɔlu 'bhε gbε -yizwan 'tε 'ε trala, 'ke mlε 'ε baale' 'tε 'ε 'yi 'bhεε- Pɔlu yrε 'kedo- 'kɔɔ 'laa 'lale- -a ma. ⁶ 'Woo- Maliti mu 'ε 'kpee ma, Pɔlu -yaa nu -mlaanle', 'bhεε- -e balaa', 'bhεε- -e ga -gun 'bhε yrε do 'kɔɔ 'ε =nɔɔ bhe. 'Dun- -o =mwa oo, 'bhεε- -wa yelawoa 'bhii- -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ 'laa -yaa 'tεnlε Pɔlu ma, 'ke -woo 'kpeejan- mu 'ε mabɔɔle, 'bhεε- 'ke -wa pele- 'eke- ni dɔɔ Pɔlu -o 'ke -waanbhaa' do 'le.

⁷ 'O 'yaa- yrε 'la =nɔɔ, 'bhε 'yaa- 'yee- Maliti 'klεen 'ε 'yi -janmatii 'ε 'yaayrε- 'ε -din, -o -yaa 'bhε -janmatii 'ε sii Publiusi. -Yoo' 'cieya- =kla -a ba 'elrele, 'bhεε- 'o =bwa -a ba -yrekpa'a' yaga ta. ⁸ 'Dun- Publiusi dε 'yilale -yaa, -amasɔyi yaa -yaa kplankplan: -a 'fle 'yi 'yaa- -la 'zi -a ma, 'bhεε- -a 'kpee 'yaa- 'si zii' 'ezin-. 'Bhε klεle 'tε, 'ke Pɔlu gele- 'pwεle- -a ta, 'kee- -Waanbhaa' 'seriwole a ma, 'ke -ya gbε kpa a ta. 'Bhεε- 'kee- -bheele'. ⁹ 'Bhε blaen, 'ke Maliti 'klεen 'ε 'yi gadε mu -vin mu 'ε 'kpen 'nule Pɔlu ba, 'bhεε- 'ke -o -bheele' 'ezin-. ¹⁰ -Ayile, 'yee- Maliti mu 'ε -woo' 'o =kwan 'elrele 'kungbeya -lrele' 'ε 'kpen 'yi. -Asiikɔɔ 'o ge yi -yaa yi 'la 'le, 'o 'yaa- wla 'zi -batonj' 'ε 'yi 'waati 'la ba, 'o maza -yaa pε 'la 'kpen ma, -woo' -gbaa 'bhε ba.

† Ble 'ε 'pwεle- -o 'ke -mb 'le. -O 'bluu klε 'yela- pii 'ε 'le.

Pɔlu -gwa Maliti, 'bhɛɛ- -e -ja Rɔmu

¹¹ Mlɛ yaga 'kanle- blaana, 'ke 'o jilale 'tɛ -batonj' do 'yi. 'Bhɛ -batonj' 'ɛ 'yaa- da Alɛzandri -wa 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- ge 'zi Rɔmu; -niinii' 'kpa bhla -gbɛnɛ 'ɛ =kaan 'yee- -batonj' 'ɛ ta Maliti. 'Sɛwɛ 'la yɔkɔndɛle -yaa 'bhɛ -batonj' 'ɛ ma 'bhɛ 'yaa dɔɔ: «-waanbhaa' yonɛ- plɛ.» ¹² 'O gole Maliti 'ke 'o 'bhɔle Sirakusi -wa 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'o -yrekpa'a yaga -gaa 'bhɛ =nɔɔ. ¹³ 'O gole 'bhɛ =nɔɔ bhe 'ezin-, 'ke 'o gbaanle- wɛyi- 'ɛ 'lɛ zi, 'bhɛɛ- 'ke 'o gele- 'tɛnlɛ- Rezo -wa 'ɛ ma, 'o =yia 'bhɛ =nɔɔ. 'Bhɛ ta tooklin- yi 'ɛ 'le, -plool 'la da wɛyi- 'ɛ ba -yrɛ ta, 'bhɛ 'kanle- saan. -Asi- ikɔɔ 'o -ja 'tɛnlɛ- Puzoli -wa 'ɛ ma blaale- -yrekpa'a plɛ 'kanle- blaana. ¹⁴ 'O =bhwa 'o nɛnɛ- Zesu 'yi mu 'ke mu ta 'bhɛ -wa 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'mu pe 'o ni dɔɔ 'o -gbɛyɛi' do klɛ 'mu ba. 'Bhɛ blaana, 'ke 'o gele- Rɔmu. ¹⁵ 'O nɛnɛ- Zesu 'yi mu 'la 'yaa- Rɔmu, 'mu 'o 'nuza- 'ɛ =maa. 'Bhɛla- -yile, 'mu =nwa 'o 'lɛpa yrɛ nɔɔ- Apiusi 'plɛɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -o 'ke mu =nwa 'o 'lɛgbɛnlɛ yrɛ 'la -o -yaa 'bhɛ yrɛ 'ɛ sii «'Cie mu yi 'fɛ yaga» 'bhɛ =nɔɔ. Pɔlu 'yrekpale -o ma, 'kee- -Waanbhaa' 'pubɔle, 'bhɛɛ- 'ke fanjan- dɔle- -a ta. ¹⁶ 'O 'bhɔle- Rɔmu -wa 'ɛ ta 'tɛ, ('ke -srwase' -kunlii 'ɛ -e -kaso 'yi mu 'ɛ -lɛnale -srwase' -kunlii gbilaan 'ɛ ni). 'Dun- -e -dwa -a -la 'ke Pɔlu ge yilɛ yrɛ -bhɛɛke' do nɔɔ- 'ɛdanjma, 'bhɛɛ- 'ke -srwase' mi do bole- -a gooba.

Pɔlu -o -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wo zii' Rɔmu -a zen 'fɛ 'ɛ =la

¹⁷ 'O 'bhɔle- blaana -yrekpa'a yaga mi ma, 'ke Pɔlu Rɔ- mu Zuufu mu 'ɛ 'lɛɛ mu 'ɛ 'siile -a ba. -O 'klale- yaa 'eke- ba 'waati 'la ba, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «'Nj nɛnɛ- mu, 'ali- 'naa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klɛle -kɔɔa' Zuufu 'si mu 'ɛ ni, 'bhɛ 'pegee 'naa -kɔɔ- -gbɔɔ mu a 'si ta za mu 'ɛ 'yisiɛlɛ, 'bhɛɛ- 'dun-, -woo' 'ɛ =kwan Zeruzalem, 'bhɛɛ- -woo' 'ɛ =kpa Romɛ mu a mɛɛ gbilaan mu 'ɛ 'kɔɔ. ¹⁸ 'Bhɛ Romɛ mu 'ɛ 'mu 'yanle- 'ɛ 'lɔkɔpalele, 'mu 'yaa- zi 'bhii- 'mu 'plool 'ɛ ma, -amasɔyi 'mu 'laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'yele- 'ɛ zi 'ke 'bhɛ sɔ klɛle- 'ɛ dɛ win 'le. ¹⁹ 'Dun- Zu- ufu mu 'ɛ waa dɔle -a -la 'ke 'mu plool 'ɛ ma, 'bhɛla- -yile, 'ɛ 'klin gbɛ -kɔɔ' 'ɛ 'kɔɔ, 'ke 'mi 'an pɛ -za 'ɛ 'tole -bhɛngbe gbilaan 'ɛ 'kɔɔ. 'Dun- 'bhɛ 'laa klɛle 'bhii- 'ɛ 'yoo- -za 'yɔɔ- 'ke 'kɔkpa zii' -kɔɔa' Zuufu 'si mu 'ɛ ma. ²⁰ 'Bhɛla- -zɛɛle, 'ɛ 'ka 'siila- -zɔn -gɛ 'ke 'ɛ -jan 'yipe- 'ka ni. -Amasɔyi -kɔɔa' Izraɛli 'si mu 'ɛ -o -yri -o -kɔɔa' Mɛɛ 'Bhɛ Mi 'la 'nule- ta, 'mi 'yrele- -o piibhɛ kpɛle- mu 'lɛɛ- 'le 'ɛ gbɛ ma -gɛ 'bhɛla- -zayi'.» ²¹ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke Zuu-

fu mu 'ɛ -wa zikpale Pɔlu ni dɔɔ: «'Waa 'sɛwɛ do 'kpɔ 'srɔɔwolɛ 'ɛ ba zayi' 'ke 'bhɛ da Zude. 'Bhɛɛ- 'o nɛnɛ- mu 'ɛ do 'kpɔ 'laa dale -a nɔɔ-, 'ke 'bhɛ nu 'ɛ 'tɔ -yɔɔ' pele 'o ni. ²² 'Dun- 'woo -a zi 'bhii- 'o -jan 'ɛ baan' 'ma 'bhi 'gbu 'lii, 'kooko- 'wo 'ɛ 'kpɛɛjan- 'ɛ dɔ. -Amasɔyi 'yoo- Zesu 'yi mu a 'seri drɛɛ 'la 'yi bhe, 'wa =maa dɔɔ mɛɛ mu -wlɛnna -a ma yrekpɛn- =nɔɔ.»

²³ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -woo 'klɛnkeba yi dɔle- Pɔlu 'le. 'Bhɛ yi 'ɛ 'bhɔle-, 'ke -o nule- 'ebebele 'tɛnlɛ- Pɔlu ma 'bhɛ zen 'fɛ 'ɛ =la. 'Kee- san zrwanzi ma, 'bhɛɛ- 'kee- nu 'tɛnlɛ- yromazi ma, Pɔlu -Waanbhaa' a -bhɛngbeya yaaza 'ɛ 'yipia= -o ni. -E -yaa Moizi a 'tonj mu 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ -jan yɛkɛ- 'la =woa Zesu ba zayi' 'mu 'wo zii' -o ni, 'kooko- -o sɔ 'yee- Zesu 'ɛ dɔle- kplankplan 'gbu. ²⁴ -Ayile, -o -lɛdo' 'ɛ =kpa -a wo- jan mu 'ɛ 'yi, 'dun- -o -vin mu 'ɛ 'mu 'laa dɔle -a -la 'ke 'mu 'ɛ kpa -a wojan mu 'ɛ 'yi. ²⁵ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'woo- Zuu- fu mu 'ɛ waa 'kpale- do ma, 'bhɛɛ- -o -yaa jila 'zi bhla 'la ba, 'ke Pɔlu 'a 'pele -o ni drɔn dɔɔ: «'Zoo 'yaa- Lii 'Wɛnj 'ɛ zi -e -yaa -janwo' zii' 'ka -gbɔɔ mu 'ɛ ni bhla 'la ba -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Ezai 'lii! ²⁶ -Ya =pia 'bhɛ 'lii dɔɔ:

«Ge 'si mu 'la bhe -o ta, 'bhɛɛ- -a pe -o ni dɔɔ:

'Ka nu -jan mu malɛ 'ka 'trɔn mu 'le, 'dun- 'ka 'laa nu -za 'kɛdo- 'kpɔ 'yimale.

'Bhɛɛ- 'ka nu yrɛ ma -glinle' 'elrele, 'dun- 'ka 'laa nu pe 'kɛdo- 'yele-.

²⁷ -Amasɔyi 'si mu 'lɛɛ- -za 'laa -la -li -o zru mu 'ɛ ma;

-Woo 'trɔn mu 'ɛ 'pegee -o -yrɛ mu 'ɛ 'liitaan-;

'kooko- waa yrɛ ma ye -o -yrebhɛ' mu 'ɛ 'le,

'bhɛ 'pegee 'ke waa -jan ma -o 'trɔn mu 'ɛ 'le,

'bhɛɛ- -o zru mu 'ɛ waa -jan 'yima-.

'Bhɛ gbɛɛn- bhe, waa niinaa' 'mi ba, 'bhɛɛ- 'ɛ -o bhe.»

²⁸ «-Kaa 'yaango- 'tɛ 'bhii- -Waanbhaa' -yaa' -jan 'la mɛɛ go -za 'yi 'bhɛ =kpa Zuufu kle mu 'ɛ ni. 'Bhɛ mu nu 'mu 'trɔnkpale -a -la!» ²⁹ [Pɔlu 'yanle- 'bhɛ -jan 'ɛ 'wolele, 'ke Zuufu mu 'ɛ -o jilale, 'ke -o ge zaabɔlele 'eke- plɛn- -sɔ 'egbɔle.] ³⁰ Pɔlu lɛɛ plɛ =kla -ya =zian 'fɛ 'la =la 'bhɛɛ- =la, 'bhɛɛ- -e -yaa 'bhɛ 'fɛ 'ɛ gbawo. Mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'yaa- nu -a taglinɛ, -o 'pegee 'mu 'yaa- yalaa' 'bhɛ 'fɛ 'ɛ =la, 'bhɛɛ- -o -balo klɛ. ³¹ 'Bhɛ 'yi, -e -yaa -Waanbhaa' a -bhɛngbeya yaaza 'ɛ 'bhɛ wo -o ni, 'kee- mɛɛ mu daan Mɛɛzan Zesu Krisi a -za 'ɛ 'le. -E -yaa 'dun- 'bhɛ klɛ 'zi 'ke -gbilaan 'laa kla -a -yi, 'bhɛɛ- waa -yaa 'bhɛ 'yiga- -a 'kɔɔ.

ROME MU

Rome mu a 'letre 'e ngblo

-Dele Pɔlu 'le ee? Pɔlu -yaa Zuufu mi do -la -le. -Wa -yaa Silisi 'kleen 'yi -wa 'ne do 'la -o -yaa 'bhe sii Taasi 'bhe- ta. 'Dun- -e gbaandia- Zeruzalemu -wa 'e 'bhe- ta, 'bhe- -e yaa -laklu 'e 'kpen =kla 'bhe- =nɔɔ. -E -yaa Zuufu mu 'sinii ta za mu 'e -valade -asiikɔɔ -e -yrenkpa 'ebebele Zesu 'yi mu 'e ta. 'Bhe- 'dun-, Zesu 'pwele- -a ba yi do 'le 'ke -yoo ge 'zi -yrenkpa Damasi Zesu 'yi mu 'e ta, 'bhe- 'ke -ya 'gbu 'nale 'bhe ni, 'bhe- -e =kla Zesu 'yi mi 'le 'te. -E =kla 'bhe a winɔwo mi 'le Zuufu kle mu 'e ba.

'Yee- Pɔlu -le 'letre 'le- =kpa Zesu 'yi mu -ledo' 'la 'yaa- Rɔmu -wa 'e ta 'mu ni: 'Mu -bebe -yaa Zuufu kle mu 'le, 'bhe- 'mu 'ke mu -yaa Zuufu -kpɔɔɔ mu 'le. Pɔlu 'yee- 'letre 'le- =dia 'waati 'e 'la ba 'ke -yoo -Waanbhaa' a -Jan 'Nrle- wo 'taa yaga mi 'e ta Korenti -wa 'e ta, 'ke -yoo zan niinale -a -zanta' Zeruzalemu, 'bhe- -e ge boolazi Rɔ- mu -wa 'e ta 'te.

-Waanbhaa' mɛe go -za 'yi gɔne- 'la gbɛn-, Pɔlu -yaa -a zi 'bhii- -e 'bhe wlan 'e pe kpataakpa Rɔmu -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni. 'Bhela- -zayile, 'sewe 'le- 'yi -jan ngblo 'e 'bhe -le dɔɔ: «-Waanbhaa' a -Jan 'Nrle-» 'Bhe -Jan 'Nrle- 'e 'yi -le dɔɔ 'ke mɛe 'oo mɛe 'la zan 'e =kpa Kisi 'yi, -e 'bhe zan kle mɛe -ledɔɔle 'le -Waanbhaa' -yre 'yi 'bhe zan a 'kpaleya 'te ma -a -yi. (Rome 1.17). 'Bhe ya 'e 'yi, Pɔlu -yaa' 'sewe 'e 'yicienna -le yaga:

-A -le =lwa mi 'e 'yi (Rome 1-8), Pɔlu -o -we 'zi 'ton mu -kɔsikunza 'pegee 'kpaleya Kisi 'yi 'e 'mu -za ple 'e 'plenza- 'e 'bhe- 'le. Wlan 'e ni, bhaapleɲ mu 'la waa -o Zesu 'yi -za 'yɔɔ- 'e gbɛɔɔle -o 'mu 'kpen ta: Zuufu kle mu 'pegee Zuufu -kpɔɔɔ mu. Bhaapleɲ mu 'kpen -o 'ke -za 'yɔɔ- kle mu 'le -Waanbhaa' -yre 'yi. 'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' a yran -gbɛnɛ 'wɛnle- -o -o ma. 'Dun- bhaapleɲ laa sɔ gole- -za 'yi pɛ 'kɛdo- 'kpɔ ma, 'ke yaa 'e go -a 'kpaleya do -kplen 'kpɔ -la ba Kisi 'yi. Lii 'Wen 'e 'bhe -le -kɔɔ' kle -Waanbhaa' -ne mu 'le, 'bhe -le bhɔ -kɔɔ' ba 'ezin-, 'bhe- -kɔɔ' sɔ -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'srɔɔwɔle.

-A -le ple mi 'e 'yi (Rome 9-11), Pɔlu -o -we 'zi 'ke Izraeli mu 'e 'pegee Zesu 'yi mu 'e 'plenza- 'e 'bhe- 'le -Waanbhaa' 'gbu zru maza 'e ma. Zesu 'yi mu 'e -waa' 'kpaleya 'e kli 'e da Zuufu mu 'e 'mu -la ba 'elwale 'pe. 'Dun- bhaapleɲ mu gole -za 'yi a pɛ zi 'e ta, -Waanbhaa' 'woo- Zuufu mu 'e =twa -a kɔɔ- ye -sɔ, 'bhe- -e 'bhe zi 'e 'liigwa- Zuufu kle mu 'e ni 'pe. 'Bhe- 'dun-, 'yee- -Waanbhaa' laa 'e -banɔle 'woo- Zuufu mu 'e 'yi; 'bhe- -a 'gbu 'liiwli- 'e ta, -o -za sɔ a ni, 'bhe- -yoo 'sii zii' 'tarjii. Yi do ta, -e -yaa' -lileya 'e -zɔɔna bhaapleɲ -vin mu 'e ni gɔne- 'la gbɛn- Zesu 'srɔɔyi, 'woo- Zuufu mu 'e nu 'bhe -lileya 'e dɔle, 'bhe- -e nu -o gole -za 'yi 'te.

-A -le yaga mi 'e 'yi (Rome 12-13), Pɔlu -o -we 'zi 'ke Zesu 'yi mu 'taawogbɛya 'e 'eke- 'yi 'bhe- 'le. -E pe -o ni dɔɔ -o -za 'sɔ 'eke- ni, 'bhe- -o bo 'bhe klele ma 'tarjii.

-A -leyanyre 'e =nɔɔ (Rome 14-16), Pɔlu -o zan -za mu 'la klele, -e 'mu 'yipia-, 'bhe- -e mɛe -bebe 'pubwa, 'bhe 'pegee -e Rɔmu Zesu 'yi mu 'e -liala dɔɔ -o bo 'kpaledomaya 'e 'yi 'eke- pleɲ-.

Pɔlu -o Rɔmu Zesu 'yi mu 'e 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu 'la 'mi -o Zesu Kisi a yewone 'le bhe, 'mi 'gbu -le 'letre 'le- 'kpa zii' 'ka ni, 'ka mu 'la 'ka -o Rɔmu. -Waanbhaa' 'ɲ 'siila- 'kaa 'ɲ kle Kisi a winɔwo mi 'le, 'bhe- -ye 'ɲ =kpa 'edanɲa -yaa' -Jan 'Nrle- 'e 'wɔle- 'kaama- mɛe mu ni.

2 -Waanbhaa' 'yee- -Jan 'Nrle- 'le- 'naza- =kpa 'el- waleta -sɔ -a *'lela- janwo mu 'e 'lii -yaa' 'sewe 'wen 'e 'yi. 3 -A Gbe, -kɔɔa' Mɛezan Zesu Kisi 'e, 'bhe -la ba -Jan 'Nrle- -le 'klele-. Bhaapleɲ a pɛ yale zi 'e zi, 'bhe -o 'ke -bhɛngbe Davidi 'nranɛ- 'le. 4 'Dun- Lii 'Wen 'e a pɛ zi 'e zi, 'bhe bwelawoa gale ba, -Waanbhaa' 'a -zɔɔna mɔkpen' ni 'bhii- 'yele- 'ke -a Gbe 'e 'le, 'bhe- -glɔɔya' -o

-a 'kɔɔ. 5 'Yee- -kɔɔa' Mɛezan Zesu Kisi 'srɔɔyi- 'bhe- -Waanbhaa' =lia 'o ma, 'bhe- -yoo' =kla -yaa' winɔwo mu 'le; 'kooko- 'wa kle 'bhe- 'tre ta 'si mu 'e 'kpen -o kpa 'yee- -Waanbhaa' 'yi, 'bhe- -o 'taawo- -a -liiwli' ta. 6 'Ka mu -o 'ezin- 'bhe mɛe mu 'e 'ke mu 'le, 'ka mu 'la 'ka -o Rɔmu -wa 'e ta, -Waanbhaa' 'ka 'siila- dɔɔ 'ka kle Zesu Kisi a pɛ mɛe mu 'le.

7 'Ka mu 'la 'kpen -o Rɔmu, 'bhe- 'ka mu 'la -za sɔ -Waanbhaa' ni, 'bhe 'pegee -e 'ka mu 'la 'siila- dɔɔ 'ka kle -yaa' pɛ mɛe mu 'le 'edanɲa 'ke 'ka kle 'wen. Bhaa 'yee- -kɔɔ' De -Waanbhaa' 'pegee Mɛezan Zesu Kisi -li 'ka ma 'bhe- -o yilabla na 'ka ni.

Pɔlu -o -a zi 'bhii- -e ge Rɔmu Zesu 'yi mu 'ε taglin-

⁸ 'Mi 'an -Waanbhaa' 'ε 'pubɔ- 'elwale 'pe, 'ka 'kpen a -za ma Zesu Krisi 'tɔ 'yi; -amasɔyi 'ka 'ka 'kpalawoa Krisi 'yi mɔkpen' -o 'bhe -jan 'ε 'wo zii' 'drunyan 'ε 'yi yɛkpen- =nɔɔ. ⁹ 'Mi -Waanbhaa' 'la gba 'η 'nii- 'ε 'kpen 'le, 'ke 'an Gbe 'ε ma -Jan 'Nrale- 'ε 'wo mεε mu 'ε ni, 'bhe -o 'η 'srε 'le dɔɔ 'naa ploo 'η 'kpeeledanle ma 'kaa- -za ma. ¹⁰ 'Ke 'η 'yoo- 'η 'seriwo zii' 'waati 'oo 'waati 'la ba, 'mi 'η 'seriwo 'kaa- -za ma. 'Mi bo -sromabɔle ma 'yee- -Waanbhaa' ni dɔɔ 'kee- -swa -a ni -ya kle 'ke 'η sɔ gele- 'pwεle- 'ka ta ye. ¹¹ -Amasɔyi 'ka 'ye -lɔɔ 'gbu -o 'η ma 'egɔɔle, 'bheε- 'kooko- 'ke -kɔɔ' 'eke- =ya, Lii 'Wen' ε -za 'wlan 'la =kla 'η ni bhe, 'ka sɔ 'bhe 'ke 'srɔɔwole, 'bheε- fanɔandɔ 'ka ta. ¹² 'Bhe 'yi -le dɔɔ 'ke -kɔɔ' 'eke- -ya, 'kpaleya do 'kɔɔ 'la -yoo -kɔɔ' 'kpen 'yi, -kɔɔ' sɔ fanɔandɔle 'eke- ta 'bhe 'yi. ¹³ 'N nεεnε- mu, 'mi -o -a zi 'bhii- 'kaa 'yaango- 'bhii- 'η 'ka ba geza 'ε 'yidɔ- gbε -bebewoa gban; 'bheε- 'kee- nu 'tεnle- -zɔn ma, 'duɔ- -o 'bhe 'saawoa- 'η 'kɔɔ. 'N 'yoo- -a zi 'bhii- 'η ge 'ka ba ye, 'kooko- -trɔn kpa 'η 'woye- 'ε ma 'ka ba ye 'bhii- -trɔn =kpa -a ma gɔnε- 'la gbεen- 'si 'bheεke mu 'ε ba. ¹⁴ -Amasɔyi mɔkpen' a ca -o 'η ma -Jan 'Nrale- 'ε 'wo zayi': -wa -gblaan ta mu oo, -bɔn 'yi mu oo, 'sεwεdɔ mu 'pegee 'sεwεdɔ kle mu, -o 'kpen a ca -o 'η ma. ¹⁵ 'Bhela- -zayile, 'ka mu 'la 'ka mu -o Rɔmu, -a -lɔɔ -o 'η ma 'bhii- 'η ge -Jan 'Nrale- 'ε 'wo 'ka mu ni 'ezin-.

-Gɔɔya' 'la -yoo -Jan 'Nrale- 'ε 'yi

¹⁶ -Amasɔyi, -Jan 'Nrale- 'ε 'wole- 'ε, 'bhe 'laa -yraladɔ 'mi ma. -Gɔɔya' -le 'kele- -Waanbhaa' 'kɔɔ 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'ε =kpa -a -yi -e 'bhe zan go -za 'yi. 'Bhe goza 'ε -za 'yi, 'bhe san Zuufu mu 'ε ma 'elwale 'pe, 'bheε- 'bhe ge 'tεnle- 'si 'bheεke mu 'ε ma boolazi. ¹⁷ Wlan 'ε ni, -Waanbhaa' bhaapɔnε -lɔɔɔ -a 'gbu 'yɛ 'yi gɔnε- 'la gbεen-, 'yee- -Jan 'Nrale- 'ε 'yele- 'bhe zɔn; 'kee- san -a zisanɔyε 'ε ma, 'kee- nu 'tεnle- -a -lɔyanyɛ 'ε ma, -e 'bhe kle 'kpaleya dɔɔn 'ε 'bheε- ma, 'bhii- -a yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ: «Mεε 'la zan -lɔɔɔle -o -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'bhe zan nu bole -yɛ ma -si 'ε 'srɔɔwole 'bhe 'kpaleya -la ma -Waanbhaa' -yi.»

-ZA 'Yɔɔ- GBεBLɔɔLE -O BHAAPɔNε MU 'KPEN TA

-Waanbhaa' a -kpan baale -o 'drunyan 'yi bhaapɔnε mu 'ε 'kpen ta waa -za 'yɔɔ- klele ma

¹⁸ -Waanbhaa' nu bhaapɔnε mu 'ε 'kitikanle yran ma gɔnε- 'la gbεen- waa -za 'yɔɔ- mu 'ε 'kpen 'pegee -o kleza -yɔɔ' mu 'ε 'kpen ma, -e 'bhe -zɔnna -o ni 'kee- da lafle' ma. Waa -lɔɔɔkleya 'ε ma, waa to 'ke bhaapɔnε -bheεke' mu -Waanbhaa' a wlan 'ε dɔ. ¹⁹ 'Bheε- 'duɔ-, mεε sɔ -za yeke- 'la dɔle- -Waanbhaa' ba zayi', 'bhe gaanle laa -o ma; -Waanbhaa' 'gbu 'bhe -zɔnna -o ni

kpataakpa. ²⁰ Wlan 'ε ni, -a 'san 'ke -Waanbhaa' 'drunyan kle, -yaa' -Waanbhaaya 'ε, mεε 'kedo- 'kɔɔ laa sɔ 'bhe 'yele -a -yɛbhe' 'le; 'duɔ- 'o 'bhe ye -a kleza mu 'ε 'mu -la ma. -E 'drunyan ta pε mu 'kpen =kla -yaa' -gɔɔya' 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bheε- 'le, 'bhe 'pegee -yaa' -Waanbhaaya 'ε ma. 'Bheε- -bhaapɔnε -yaa' -gɔɔya' 'pegee -yaa' -Waanbhaaya 'ε dɔ 'bhe pε mu 'ε 'mu -la ma. 'Bhela- -yile 'zoo 'laa -o -o zi.

Bhaapɔnε -lɔɔɔle kle -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'kpaleya -la ma

²¹ -Amasɔyi -o -Waanbhaa' dɔ, 'duɔ- waa 'tɔbɔle 'bhii- -Waanbhaa', 'bhe 'pegee -yaa' pε -o 'ke 'pubɔ- 'la 'le, waa 'bhe 'nale- -a ni. 'Bheε- dɔɔn', -o 'truu- ma jan mu 'te -la dan -o 'kpee, 'bheε- -o 'kpeejan- mu 'ε 'lɔɔɔle laa -o, 'bheε- -gblo 'kpale- -o zru mu 'ε 'yɛ ta. ²² -Woo 'gbu kun 'bhii- -zadɔ' mu, 'bheε- 'duɔ- -o ngblo laa -o ta. ²³ -Waanbhaa' 'tɔbɔle 'la 'bhe 'laa ga -titi, 'sani- -o nu 'bhe gbale, -o 'bhe =twa -a kɔɔ-, 'bheε- bhaapɔnε 'la 'bhe -o 'ke 'siεpε- 'le, -o 'bheε- -yɛnε' mu -gbaa, 'bhe 'pegee maannε- -yɛnε' mu, 'bheε- wi mu 'la 'taawo- 'mu dɔpε yizε ta, 'bhe 'pegee wi mu 'la 'taawo- 'mu vi ta, -o 'mu -la ma -yɛnε' mu -gbaa; 'bheε- 'duɔ- 'nii- 'laa -o 'mu 'yi.

²⁴ 'Bhela- -zayile, 'bheε- -Waanbhaa' -o =twa -o 'gbu ma, -waa' 'trɔɔɔ- maza mu 'la -o 'gbu zrubɔɔ 'mu ma 'mu 'yi. -Asiikɔɔ -woo 'gbu 'fle mu 'ε 'trɔɔɔ- -yraladɔ ma -yanbɔɔya klelele 'eke- ba. ²⁵ 'Woo- mu -o -Waanbhaa' a pε wlan 'ε maniinaa 'ke bhla 'le. 'Bheε- -Waanbhaa' klepε mu 'ε, -o 'mu -la gba, 'bheε- -o 'mu -kɔsɔkɔn. 'Bheε- 'duɔ-, -o -Waanbhaa' 'la 'bhe pε 'kpen =kla, 'bhe =twa -a kɔɔ-, 'bheε- 'ke 'bhe -o 'ke 'tɔbɔkɔpε 'le -yikpensee ta bhe! *Amiina*.

²⁶ 'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' -o =twa -o 'gbu a -yraladɔ ma -yanbɔɔya -za mu 'ε 'yi. -Amasɔyi, -Waanbhaa' -za 'la -dulaa' bhaapɔnε dɔgbeya 'ε ta, -o na mu 'ε 'mu 'bhe mabɔɔla 'ke 'mu ge yilale 'mu 'tanyɔɔn le mu 'le 'bhii- 'gwlaan- mu 'ε gbεen-. ²⁷ 'Bhe klegbeya do 'kɔɔ 'ε 'yi 'ezin- bhe, -waa' 'gwlaan- mu 'ε, 'mu 'gwlaan- mu 'pegee le mu yilale 'ε 'eke- ba 'ε =twa -a kɔɔ-, 'bheε- 'woo- 'gwlaan- mu 'gbansaan -la zrubɔɔ 'eke- ma 'bhii- le -lɔɔ dɔ gɔnε- 'la gbεen- 'gwlaan- ma. 'Woo- 'gwlaan- mu 'ε -o -yraladɔ ma -za 'yɔɔ- mu kle 'eke- 'le. 'Bhe 'yi, -o nilawoa bhe, -o 'bheε- ma -sra 'srɔɔwo- -o 'krowolele -Waanbhaa' 'kɔɔ.

²⁸ Waa dɔlawole -a -la 'ke -o -Waanbhaa' dɔ, 'bhela- -yile, -Waanbhaa' -o =twa -o 'gbu 'kpeejan- -yɔɔ' mu 'ε 'yi; 'kooko- -za 'la 'bhe -gaale' laa -o ba -o 'bheε- kle.

²⁹ -O zru mu 'ε 'pale- -o 'ke -za 'yɔɔ- 'ε 'kpen -gɔnɔn 'le: -lɔɔɔkleya plaza 'ε 'kpen -gɔnɔn oo, -yɔɔyɔɔ' oo, -yɛbɔɔ maza -bebe mu oo, yienya oo, zran oo, mεε dεza oo, gwledan zru oo, -dawli' oo, 'kpeejan- -yɔɔ' mu oo, bhla 'kpale- mεε ma oo; ³⁰ -o mεε 'tɔsiε-, bheε- -Waanbhaa' vensi -o yin 'lii, -yɛnε' laa dɔ -o ma -za 'yɔɔ- kle yɛnε kɔɔ; 'bheε- -woo baa -o 'gbu 'yi, 'bhe 'pegee -woo 'gbu magbaandε; -o sɔ -za 'yɔɔ- 'ε 'kpen -gɔnɔn klele-, 'bheε- -woo -kala' mu 'le -o yape mu 'ε ma. ³¹ -O yikanle 'laa -o, 'bheε- 'ke -woo -liiwli' -naa mεε ni -za 'la kle zayi', waa

'bhe 'leso;- -o zru -o 'eglwle mee ma, 'bhe;- waa mee -bheeke' 'yrenkla-. ³²-O 'gbu 'duj- -Waanbhaa' a 'kiti 'e do: -o 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ke mee 'oo mee 'la zan 'bhe -za 'yoo- -glwle mu 'e =kla, 'bhe zan -o 'ke dpe -la -le. 'Bhe;- 'duj-, -o bole -o 'bhe -za 'yoo- -glwle mu 'e klele ma. 'Bhe trala 'ezin-, mee 'la zan mu 'bhe 'yansi za mu 'e kle, -o do 'bhe zan mu -la zita.

-Waanbhaa' bhaapleŋ mu 'kitikan -ledwleya -la ma

2 'Bhi 'duj-, 'bhi 'la 'bhi -o mee -bheeke' mu 'kitikan zii', 'kee- =kla mee -glwle 'oo mee -glwle 'la 'le, waa nu 'bhi mazatole -titi. 'Yoo- -kpan baa- 'zi 'e 'gbu ta, -amasryi 'bhi -o mee -bheeke' 'kitikan zii' -za 'la 'yi, 'bhi 'gbu -o 'bhe;- 'yansi za kle 'zi 'ezin-. ² 'Wa 'yaango- 'bhii- mee 'la zan mu 'bhe 'yansi za mu 'e kle, -Waanbhaa' nu 'bhe zan mu 'e 'kitikanle -yaa' pe wlan 'e 'bhe;- ta. ³ 'Bhi 'la 'bhi -o mee -bheeke' mu 'kitikan zii' -za 'yansi mu 'la 'bhi 'gbu 'mu kle 'mu 'yi, 'bhi 'kpee ma 'bhi nu -bhile' -Waanbhaa' a 'kiti 'e 'yi ee? ⁴ Taa- -Waanbhaa' a wlanya -gbene 'e 'pegee yaa mee mazatoza 'e, 'bhe;- -a zrubakpaaza 'e, 'yoo- 'mu mavee- 'zi ee? 'Yaa 'yaango- 'bhii- -yaa' wlanya 'e 'bhe -le 'a kle 'bhe;- -zadwwe do 'e ma, 'bhe;- 'e plooo -za 'yoo- klele ma, 'bhe;- 'yee 'gbu zru ni- inaa' -Waanbhaa' ba ee? ⁵ 'Duj- 'e 'trɔn 'yi -o 'eglwle, 'bhe 'pegee -zadwwe 'laa do 'e ma 'yaa- -za 'yoo- mu 'e -zayi', 'kee- plooo -o ma, 'bhe;- 'yee 'gbu na -Waanbhaa' ni. 'Bhela- -zayi', -Waanbhaa' nu 'e 'krowole yran ma gɔne- 'la gbeen-, 'e 'gbu -o 'bhe;- baan' kle 'zi 'eywle. 'Bhe yi 'e 'le, 'yee- -Waanbhaa' nu -yaa- -yranwogbeya bhaapleŋ mu a -za 'yoo- 'e ma 'e, 'bhe 'pegee -yaa' 'kiti 'ledwle 'e 'mu zɔnle. ⁶ 'Bhe yi 'e 'le, 'yee- -Waanbhaa' nu bhaapleŋ mu 'kpen do do kleza wlata -sra 'nale- -o ni. ⁷ Mee 'la zan mu -o do 'zi klen 'ke -o -za 'wlan kle, 'bhe;- 'ke -o 'tɔbhɔleya 'pegee -o -ledwle a ma -glin 'zi, 'bhe;- bole -yee ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma, 'yee- -Waanbhaa' nu 'bhe bole -yee ma -si 'e 'nale- 'bhe zan mu 'e ni. ⁸ 'Duj- mee 'la zan mu wlan -a ma, 'bhe;- -woo -banjo' -yaa' wlan 'e 'yi, 'bhe;- -o do -ledwkleya maza mu klele -la; -Waanbhaa' nu 'bhe zan mu 'krowole yran -gbene 'le. ⁹ -Yren 'pegee -yrebatedwle nu baale mee 'oo mee 'la zan -za 'yoo- kle 'bhe ta: 'kee- san Zuufu mu 'e ma 'elwale 'pe, 'bhe;- 'kee- ge 'tenle- 'si 'bheeke mu 'e ma 'te. ¹⁰ 'Bhe;- 'duj-, mee 'oo mee 'la zan -za 'wlan kle, -Waanbhaa' nu 'tɔbhɔleya 'pegee yilabla 'nale- 'bhe zan 'e ni, 'bhe;- -ya -ledw' -a ma: 'bhe san Zuufu mu 'e ma 'elwale 'pe, 'bhe;- -e ge 'tenle- 'si 'bheeke mu 'e ma. ¹¹ -Amasryi -Waanbhaa' 'laa bhaapleŋ mu bago; -o 'kpen -o do -a -yee 'yi.

¹² Wlan 'e ni, mee 'la zan mu 'kpen -za 'yoo- kle, 'bhe;- 'ke waa Moizi a 'Toŋ 'e do; 'bhe zan mu nu nile 'ke waa -o 'krowo- 'bhe 'toŋ 'e ta. 'Bhe;- 'duj-, Zuufu mu 'la -o Moizi a 'Toŋ 'e do, 'ke -o -za 'yoo- =kla 'waati 'oo 'waati 'la ba, -Waanbhaa' nu -o 'kitikanle -za 'la 'bhe yɔnde -o 'yee- 'Toŋ 'e 'yi 'bhe;- 'le. ¹³ -Amasryi mee 'la zan mu -o 'trɔnkpa- -yaa' 'toŋ mu 'e =la, 'bhe;- 'ke waa -o -yizakle; -Waanbhaa' laa 'bhe zan mu kun 'bhii- mee -ledwle mu -a -yee 'yi. 'Duj- mee 'la zan mu 'yee- 'toŋ mu 'e 'yizakle, 'bhe zan mu -la -ledwle -o -a -yee 'yi. ¹⁴ 'Bhe;- 'si

'bheeke mu 'la waa -Waanbhaa' a 'toŋ 'e do; 'waati 'ke ba, -o 'gbu zru 'e -ya pe -o ni do -o -za 'ke kle, 'bhe;- -o 'bhe kle, 'bhe 'bhe -benjole kle 'ke 'toŋ 'e 'le. 'Ali- 'ke waa Moizi a 'Toŋ 'e do, -wa zɔn -o kleza 'e ma 'bhii- -za 'la 'bhe -o 'ke klepe 'le, -o do 'bhe klele-. ¹⁵ -Wa zɔn -o kleza 'e ma 'ezin- 'bhii- 'toŋ mu 'e yɔnde -o -o zru 'e 'yi. -O 'gbu 'nii- 'e 'bhe 'bhe 'sreya- kle -o ni, 'bhe 'pegee 'waati 'ke ba, -o 'kpeejan- 'e 'bhe 'a pe -o ni do -o -za 'yoo- =kla, 'bhe;- 'waati 'ke ba, -o 'kpeejan- 'e 'bhe 'a pe -o ni 'ezin- do -o -za 'wlan =kla. ¹⁶ 'Bhe -za 'e 'kpen ta nu 'pwel- kpataakpa yi do 'le. 'Bhe yi 'e 'le, -Waanbhaa' nu a pele Zesu Krisi ni do mee mu gaanyi' jan mu 'la =kpa -o 'kpee -e 'mu 'kitikan 'bhii- 'mi -jan 'Nrle- 'la =woa 'bhe 'a =pia gɔne- 'la gbeen- bhe.

Zuufu mu 'e 'pegee Moizi a 'toŋ mu 'e ba za

¹⁷ 'Bhe;- 'bhi 'la 'bhi 'a pe 'e 'gbu ma do 'yoo- 'ke Zuu- fu mi 'le, 'bhe;- 'e 'yri -o *Moizi a 'Toŋ 'e 'bhe;- ta, 'bhe 'pegee 'yee- baa- -Waanbhaa' 'yi do 'bhi -o 'ke -yaa mee 'le bhe. ¹⁸ 'Bhi 'la 'bhi 'yee- -Waanbhaa' zru maza 'e do, 'bhe;- 'e -za 'wlan 'pegee -za 'yoo- gole 'ke 'yi 'e -daanna Moizi a 'Toŋ 'e ma. ¹⁹ 'Bhi 'gbu 'kpale- -o -a -yi 'bhii- mee -vin mu 'e 'mu -o 'ke mee -yee 'wile- mu 'le, 'bhe;- 'bhi -le 'mu 'taawo zi 'e zɔn 'mu ni; 'bhe;- 'bhi 'kpale- -o -a -yi 'ezin- 'bhii- mee -vin mu 'e 'mu -o -gblo 'yi, 'bhe;- 'bhi -le 'mu ta 'tebhile 'le. ²⁰ 'Bhi 'kpee ma mee -vin mu 'e 'mu -o 'ke -zadkle 'pegee -ne 'fiɛntrɔnne mu 'le, 'bhe;- 'bhi -le 'mu daan mi 'le; -amasryi 'e 'gbu 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'toŋ 'e 'yi -zayaangole -lesole 'pegee wlan 'e 'kpen -o 'e 'kɔɔ. ²¹ 'Bhe 'yi 'te, 'bhi 'la mee -bheeke' mu 'e daan, -mela ma 'yaa 'e 'gbu daan ee? 'Bhi 'la 'bhi 'a pe do waa -faanwole, -mela ma 'bhe;- 'bhi -faanwo'? ²² 'Bhi 'la 'bhi 'a pe do waa -yanbhɔya klele, -mela ma 'bhe;- 'bhi -yanbhɔya kle zii' ee? 'Bhi 'la 'bhi 'a pe do yo gbale laa lele, -mela ma 'bhe;- 'e yog- ba 'fe mu 'e =la pe mu 'e faan? ²³ 'Ka mu 'la 'ka 'ka 'gbu 'wasowo do 'ka mu -le Moizi a 'toŋ 'e do; 'bhe;- 'duj- 'ka 'laa -o 'taawo zii' 'mu ta 'elrele. 'Bhe klegbeya 'e 'yi, 'ka 'laa -o -Waanbhaa' -ledw' 'zi -a ma. ²⁴ Wlan 'e ni, a yɔnde -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'e 'yi do: «'Ka mu Zuu- fu mu -la -zayi' 'bhe;- 'si 'bheeke mu 'e -woo -Waanbhaa' 'to 'e 'sie zii'.»

Mee laa go -za 'yi 'kleen 'yi 'wlale- ma

²⁵ Wlan -le 'bhe 'le, 'kee 'taawo- Moizi a 'toŋ mu 'e ta, 'kleen 'yi wlale 'e -za 'yanwo- 'e ma. 'Duj- 'kee 'yee- Moizi a 'toŋ mu 'e 'yisiela, 'yaa- 'kleen 'yi 'wlale- 'e yaa -za 'kedo- 'kɔɔ 'yanwo- 'e ma. ²⁶ 'Ke mee 'la zan laa wlale 'kleen 'yi, 'bhe;- 'ke 'bhe zan 'taawo- Moizi a 'toŋ mu 'e ta; -Waanbhaa' laa nu 'bhe zan 'kunle- 'bhii- mee 'la zan =wlaa 'kleen 'yi ee? ²⁷ Waa mee 'la zan wlale 'kleen 'yi 'bhe 'si ta, 'bhe;- 'duj- 'ke 'bhe -le Moizi a 'toŋ mu 'e 'kɔsikon; 'bhe zan 'e 'bhe -le nu 'bhi 'kitikanle 'kitikan yi 'e 'le, 'bhi 'la 'bhi 'laa 'taawo- 'yee- Moizi a 'toŋ mu 'e ta. 'Bhe;- 'duj-, -o 'woo- 'toŋ mu 'la yɔndia- -woo 'e 'kɔɔ, 'bhe;- -o wla 'kleen 'yi 'e 'si ta. ²⁸ -Amasryi, klele Zuufu mi -kpɔɔ 'gbu 'e 'le, 'bhe -dan' 'laa -o 'ke 'kela -o 'bhe

ye mɛɛ 'flɛ ma drɔŋ 'bɛɛ 'le. 'Bɛɛ- wlale 'klɛɛn 'yi -zeze 'gbu 'ɛ -danj' 'laa 'ke bɛɛkɔɔ 'kpalele drɔŋ mɛɛ 'flɛ ma 'ke -o 'bɛɛ ye 'bɛɛ 'le. ²⁹'Bɛɛ- 'duŋ-, Zuufu mi -kpɔɔɔ 'gbu 'ɛ 'bɛɛ -le 'ke mɛɛ 'la zan -o 'kɛle- 'bɛɛ 'gbu 'kpee ye. -Waanbhaa' Lii 'ɛ 'bɛɛ -le 'a klɛ 'bɛɛ- mɛɛ klɛ Zuufu mi drɛɛ 'le -a 'kpee; 'bɛɛ 'laa da 'Toŋ 'la -o 'bɛɛ yɔɔndia- 'bɛɛ 'yi jan mu 'ɛ ba. 'Bɛɛ mɛɛ 'la zan =kla Zuufu mi drɛɛ 'le, -Waanbhaa' -le 'bɛɛ zan 'ɛ 'tɔɔɔɔ-, 'bɛɛ 'laa da bhaaplɛŋ ba.

Klele Zuufu mi 'le 'bɛɛ ma -trɔn

3 'Ke -yoo 'bɛɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, klele Zuufu mi 'le 'bɛɛ ma -trɔn -o 'ke -mɛla -le ɛɛ? 'Bɛɛ- 'klɛɛn 'yi wlale 'ɛ 'trɔn- -o 'ke -mɛla -le 'ezin- ɛɛ? ²Wlan 'gbu 'ɛ ni, -trɔn -gbɛɛnɛ 'gbu -o -a ma gbɛ 'ɛ 'kɛn ma. -Amasɔyi, -Waanbhaa' 'bɛɛ 'wojan- mu 'ɛ gbekpaa- Zuufu mu 'ɛ 'mu -la -kɔɔ- 'elwale 'pe. ³'Ali- 'ke -o 'ke mu laa bole 'mu 'liiwli- 'ɛ ta, 'bɛɛ sɔ -a klɛle- 'bɛɛ- -Waanbhaa' laa bo 'bɛɛ -liiwli' 'ɛ ta ɛɛ? ⁴'Yooye-, 'bɛɛ 'laa sɔ klɛle- 'dɛ! 'Ali- 'ke bhaaplɛŋ 'ke mu 'kɛn -o bhlape mu 'le, -Waanbhaa' laa bhlape -titi. 'Bɛɛ- -a pele -o gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'yee- -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi bɛɛ dɔɔ: «'Bɛɛ -Waanbhaa', 'ke 'yoo- -janwo' zii', mɔkɛn' a 'yaango- 'bhii- 'e 'ledɔɔle -o.

'Bɛɛ- 'ke -woo 'e 'kitikaan, 'zoo nu klɛle 'e zi 'tanjii.» ⁵Mɛɛ 'ke mu -o -a pe 'zi dɔɔ: «'Waa- pɛ -ledɔɔkleya 'ɛ 'bɛɛ -le 'a klɛ 'zi 'bɛɛ- -Waanbhaa' -ledɔɔle -o gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhaaplɛŋ mu sɔ 'bɛɛ 'yele.» 'Bɛɛ- 'o sɔ -mɛ -jan -la wole- 'ezin- ɛɛ? 'O sɔ -a pele- dɔɔ -Waanbhaa' -ledɔɔle laa -o, -amasɔyi -yoo' 'krowo zii' ɛɛ? ('Mi -o -janwo' zii bhaaplɛŋ a pɛ -janwo' gbɛya 'ɛ 'bɛɛ- 'yi). ⁶'Sekeseke! 'Ke -Waanbhaa' -ledɔɔle laa -yaa bi, -e -yaa nu 'sɔle- 'drunyan 'yi mu 'ɛ 'kitikanle 'nale- -a ma ɛɛ? ⁷'Bɛɛ- 'ke 'an pɛ bhla pele 'ɛ 'bɛɛ -le 'a klɛ 'zi 'bɛɛ- bhaaplɛŋ mu -o -Waanbhaa' a wlan 'ɛ dɔ 'zi, 'bɛɛ- -a 'tɔɔɔɔleya 'ɛ baan' 'kla zii' -a ba; -mɛla ma 'bɛɛ- -woo 'mi 'kitikan zii' 'ezin- 'bhii- 'ŋ 'yoo- -za 'yɔɔ- klɛ mi 'le ɛɛ? ⁸'Bɛɛ- 'ke -yoo 'bɛɛ gbɛɛn- 'tɛ, -kɔɔ- 'laa sɔ -a pele- dɔɔ: «-Mɛle -kla 'bɛɛ- -kɔɔ- 'laa -za 'yɔɔ- klɛ, 'kooko- -za 'wlan sɔ 'pwele -a -yi ɛɛ?» Mɛɛ 'ke mu -o 'mi 'tɔɔɔ zii' dɔɔ 'mi -o mɛɛ mu daan 'zi 'bɛɛ- -jan -glɔɔn 'ɛ 'le. 'Duŋ- -Waanbhaa' a 'kiti 'ɛ yaa nu 'bɛɛ zan mu 'tolɛ- ye -titi.

Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'ledɔɔle laa -o -Waanbhaa' -yrɛ 'yi

⁹'Bɛɛ- 'ŋ sɔ a pele- 'nale- 'tɛ ɛɛ? -Kɔɔ- mu Zuufu mu mabhaabɔ mɛɛ -vin mu 'ɛ ta ɛɛ? 'Naa sɔ 'bɛɛ 'pele -titi! -Amasɔyi 'wa -zrɔɔnna gban dɔɔ Zuufu 'pegee 'si -vin mu 'ɛ -o 'kɛn ŋgblo 'kpaale- -o -za 'yɔɔ- fanjan- 'ɛ =la. ¹⁰'Bɛɛ- -a yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ: «Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'ledɔɔle laa -o -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, 'ali- 'bɛɛ mɛɛ bɛɛ do 'kpɔ 'laa -o. ¹¹Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -za 'wlan 'yima-, mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o -Waanbhaa' ziglin- 'zi. ¹²-O 'kɛn -o -zanta' -dwa -Waanbhaa' ni, 'bɛɛ- -o =kla bhaama mɛɛ mu 'le.

Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -za 'wlan klɛ, 'ali- 'bɛɛ mɛɛ bɛɛ do 'kpɔ 'laa -o. ¹³-O mɛɛ dɛ -o -liijan' mu 'ɛ 'le, -o nɛɛ mu 'ɛ 'mu -o 'ke mɛɛ mu -yini' pɛ 'le, 'bɛɛ- -o -liijan' mu 'ɛ -woo 'eyɔɔle 'bhii- mɛɛ -baa'. ¹⁴'Dangan ma jan 'yɔɔ- mu 'te -le da -o -lii. ¹⁵-O gaan -la 'sile- -o mɛɛ dɛ -zayi'. ¹⁶'Ke -o -kaan yrɛ 'oo yrɛ 'la =nɔɔ, -o -klɔɔɔ' maza mu 'pegee 'siɛ maza mu 'te -la to -a -zanta'. ¹⁷Waa yilabla ma zi 'ɛ dɔle. ¹⁸-O 'taawogbɛya 'ɛ ma, waa gbalaan -Waanbhaa' -lɛɛ -titi.» ¹⁹'Bɛɛ- 'wa 'yaango- dɔɔ Moizi a 'Toŋ 'ɛ -yoo -jan 'oo -jan 'la 'wo zii', -o 'bɛɛ 'wo zii' mɛɛ 'la zan mu ŋgblo 'kpaale- 'yee- 'toŋ 'ɛ =la 'mu -la ni. 'Bɛɛ- 'duŋ-, waa 'sɔle- -o -klɔɔsikunle. 'Bɛɛ- -zayile, mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa sɔ 'zoo 'nale 'bɛɛ 'gbu ni, 'bɛɛ- -Waanbhaa' a -kpan baale -o 'drunyan 'yi mu 'ɛ 'kɛn ta. ²⁰'Bɛɛ ya 'ɛ 'yi, mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'ledɔɔle laa nu klɛle -Waanbhaa' -yrɛ 'yi 'bɛɛ a 'toŋ mu -klɔɔsikunle ma. 'Duŋ- 'toŋ mu 'ɛ 'mu -le 'a klɛ 'bɛɛ- bhaaplɛŋ mu 'a 'yaango- 'bhii- -o -za 'yɔɔ- =kla.

Bhaaplɛŋ go -za 'yi 'kpaleya -la ma

²¹'Duŋ- 'saanigɛ, bhaaplɛŋ -ledɔɔle klɛ -Waanbhaa' -yrɛ 'yi gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -a 'gbu 'bɛɛ -zrɔɔnna -kɔɔ- ni. 'Bɛɛ 'laa da 'taawole 'toŋ a pɛ zi 'ɛ zi 'ɛ 'bɛɛ ba. -O 'bɛɛ -ledɔɔkleya 'ɛ 'srɔɔwo- gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, Moizi a 'toŋ mu 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ 'mu 'bɛɛ -jan 'ɛ =woa gban kpataakpa. ²²'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'ɛ =kpaa Zesu Krisi 'yi, -Waanbhaa' 'bɛɛ zan kun 'bhii- mɛɛ -ledɔɔle; mɛɛ bagole laa -o 'bɛɛ 'yi. ²³Wlan 'ɛ ni, bhaaplɛŋ mu 'kɛn -za 'yɔɔ- =kla; 'bɛɛ- -yile, waa sɔ 'tɛnle -Waanbhaa' dɔɔgbɛya 'tɔɔɔɔle -lɛsɔle 'ɛ ma. ²⁴'Duŋ- 'yee- -Waanbhaa' a -lileya 'ɛ yi, -yoo -ledɔɔ' bhaama -a 'gbu 'yrɛ 'yi; -amasɔyi Zesu Krisi -o tagba- woa, 'bɛɛ- -yoo -gwa waa -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'yi. ²⁵-Waanbhaa' 'yee- Krisi =naa 'ke 'sraka 'le, 'kooko- -e ga *-yrigbɛɛle 'ɛ ta -kɔɔ- mu ni, 'bɛɛ- -e klɛ -kɔɔ- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma -sroma 'yan pɛ 'le. 'Ke mɛɛ 'la zan mu -o =kpaa *Krisi 'yi, 'bɛɛ zan mu nu 'yee- -Waanbhaa' 'bɛɛ zan mu a -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma -sroma =yaan gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bɛɛ dɔle. 'Bɛɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' -yaa' -ledɔɔkleya 'ɛ -zrɔɔnna bhaaplɛŋ mu ni. 'Elwaleta -sɔ, -Waanbhaa' a zrubakpaa 'waati 'ɛ ba bhaaplɛŋ mu zi, bhaaplɛŋ mu -za 'yɔɔ- mu 'la =kla, 'yee- -Waanbhaa' laa 'mu bɔle -klɔɔ 'yi 'kee- 'mu wlata -za klɛ 'mu ni. ²⁶'Duŋ- 'saanigɛ, -e mɛɛ mu -ledɔɔ' gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -e 'bɛɛ -zrɔɔnna -gee': 'yee- -Waanbhaa' 'gbu bole -o -yaa' -ledɔɔkleya 'ɛ 'yi, 'bɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan 'ɛ =kpaa Zesu 'yi, -e 'bɛɛ zan 'ɛ 'ledɔɔ- -a -yrɛ 'yi. ²⁷'Bɛɛ ya 'ɛ 'yi, bhaaplɛŋ mu sɔ -o 'gbu 'wasowole -mɛ za -la -yi ɛɛ? -O 'wasowo za 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o! -Mɛla ma ɛɛ? Taa- -o sɔ -o 'wasowole -waa' *Moizi a 'Toŋ 'ɛ 'klɔɔsikun -zayi' ɛɛ? 'Yooye- 'dɛ! 'Kɛla 'bɛɛ -o -a -yi 'eglbɔle, 'bɛɛ -le 'e 'kpalele Krisi 'yi drɔŋ. ²⁸'Bɛɛ klɛgbɛya 'yi, 'o mɔɔ 'kpee ma, bhaaplɛŋ -ledɔɔle klɛle -Waanbhaa' -yrɛ 'yi 'ɛ, 'bɛɛ 'laa da -e 'toŋ ta za mu 'la 'klɔɔsikun 'mu ba; 'duŋ- 'bɛɛ da -a 'kpaleya 'te Krisi 'yi 'ɛ

'bheε- ba. ²⁹Taa- -Waanbhaa' -o Zuufu mu do -kplɛn a -Waanbhaa' -la -le εε? Yaa -o 'ezin- 'si 'bheεke mu 'ε 'mu a -Waanbhaa' 'le εε? Wlan 'gbu 'ε ni, -yoo 'ezin- 'si 'bheεke mu 'ε 'mu a -Waanbhaa' 'le. ³⁰-Amasɔyi -Waanbhaa' -o do 'kpɔ. 'Kee- =kla Zuufu mu 'le oo, 'kee- =kla 'si 'bheεke mu 'le oo, 'yele- 'mu 'kpen 'ledɔɔ- 'mu a 'kpaleya ma Krisi 'yi. ³¹'Ke -yoo 'bhe gbεen- bhe, 'bhe 'yi -le dɔɔ 'ke 'yee =kpaɔ Krisi 'yi, Moizi a 'toŋ mu 'ε -kɔsikunle 'ε 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwo- -li εε? 'ɔn ɔn 'dɛ! Drɔɔn', 'o 'bhe 'toŋ mu 'ε baan' 'ledɔɔ- -a ma 'ke 'bhe kan -a -ledɔɔ' gbɛya -lwa 'ε ta.

Abraamu 'kpagbɛya -Waanbhaa' -yi

4 'Bheε- 'o nu 'sɔle- -mɛla pele- 'o -gbɔɔ *Abraamu* ba zayi' εε? -Yaa' pɛ bhaaplɛɲya zi 'ε zi, -e -mɛ pɛ 'gbu -la -srɔɔwoa εε? ²'Kee- klɛ bi mɛε -ledɔɔle 'le -Waanbhaa' -yɛ 'yi -a klɛza -lrele' mu 'ε -zayi', -e -yaa nu 'sɔle- -a 'gbu -baale' 'mu 'yi; 'duŋ- yaa sɔ 'bhe klele- -Waanbhaa' -yɛ =la. ³'Bheε- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ε 'yi 'nale- εε? 'Bhe pɛ dɔɔ: «*Abraamu 'e =kpaɔ -Waanbhaa' 'yi, 'bheε- 'bhe 'a =ya 'bhii- mɛε -ledɔɔle 'le -yaa' 'kpaleya 'ε ma.*»⁴'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ke mɛε do yewoa=, -wa -srakpa' 'bhe ma. 'Duŋ- -a -sra 'ε, yaa klɛle 'bhii- -o 'bhe 'na zii' -a ni bhaama; -e ye 'la =woa, 'bhe -la ma -sra -le 'bhe 'le. ⁵'Duŋ- 'ke mɛε 'ke 'laa -za 'kedo- 'kpɔ klɛle, 'bheε- 'ke -ya -kpaɔ drɔɔ -Waanbhaa' 'yi, -Waanbhaa' 'la -za 'yɔɔ- klɛ mi 'ledɔɔ-, -e nu 'bhe zan 'ε -ledɔɔle 'bhe a 'kpaleya -la ma -a -yi. ⁶'Bhe kɛgbɛya 'ε 'yi 'ezin-, -Waanbhaa' 'a pɛ mɛε 'la zan ma mɛε -ledɔɔle 'ke 'bhe 'laa da 'bhe zan 'ε klɛza mu 'ε ba, -bhɛɲgbɛ Davidi 'bhe zan a -za 'wlan ba janwoa- -gee' dɔɔ:

⁷ «-Waanbhaa' mɛε 'la zan mu klɛza -yɔɔ' mu 'ε ma -sroma =yaan, 'bhe 'pegee 'kee- -waa -za 'yɔɔ- mu 'ε taliila, 'bhe zan mu a pɛ -yinra'!

⁸ Mɛzan laa mɛε 'la zan a -za 'yɔɔ- 'ε bɔ -kɔsi 'yi, 'bhe zan a pɛ -yinra'!»

Wlale 'klɛn 'yi 'laa mɛε 'kedo- 'kpɔ 'ledɔɔ- -Waanbhaa' -yɛ 'yi

⁹-O mɛε 'la zan mu -wlaa 'klɛn 'yi, 'bhe zan mu 'te -le sɔ 'bhe -za 'wlan 'ε 'srɔɔwole εε? Taa- waa mɛε 'la zan mu wlale 'klɛn 'yi 'mu 'laa sɔ 'yee- -za 'wlan 'ε 'srɔɔwole 'ezin- εε? -Amasɔyi 'o =yaan 'yela- pelele 'saanibhe dɔɔ: «-Waanbhaa' *Abraamu =ya 'bhii- mɛε -ledɔɔle -a 'kpaleya -la ma -Waanbhaa' 'yi.*»¹⁰'Bhe =kla 'waati 'ε -dela ba εε? 'Bhe =kla 'ke -wa =wlaa gban 'klɛn 'yi taa- 'ke waa wlale -li 'klɛn 'yi εε? 'Bhe =kla 'ke waa wlale -li 'klɛn 'yi. ¹¹'Bhe blaɛn, 'bheε- -o Abraamu =wlaa boolazi 'klɛn 'yi, 'bheε- 'bhe =kla 'bhii- -tɔɔmasie 'le -a 'flɛ 'ε ma. 'Bhe 'tɔɔmasie 'ε 'bhe -le -yaa zɔɔn 'bhii- -Waanbhaa' 'a =ya 'bhii- mɛε -ledɔɔle -yaa' 'kpaleya 'ε ma 'yee- -Waanbhaa' 'yi, 'ke waa wlale -li 'klɛn 'yi. 'Bhe kɛgbɛya 'ε 'yi, waa mɛε 'la zan mu wlale -li 'klɛn 'yi, 'ke -woo -kpaɔ -Waanbhaa' 'yi, 'bheε- 'ke 'yee- -Waanbhaa' -o =ya 'bhii- mɛε -ledɔɔle mu 'le -waa' 'kpaleya ma, 'yee- Abraamu 'le =kla 'mu 'kpen -gbɔɔ 'le. ¹²'Bhe kɛgbɛya

do 'ε 'yi 'ezin- bhe, Abraamu -le -o mɛε 'la zan mu 'kpen =wlaa 'klɛn 'yi 'mu -gbɔɔ 'le. 'Bhe mɛε mu 'la -woo 'taa- wo zii' -o 'kpalele -Waanbhaa' 'yi 'bhii- 'yee- Abraamu 'gbu 'a =kla gɔɔn- 'la gbεen- -a wlale 'ε 'lɛε 'klɛn 'yi.

-Waanbhaa' 'a 'liiwli- -naa pɛ 'la 'naza- ta -o 'bhe 'srɔɔ- wo- 'kpaleya -la ma

¹³-Waanbhaa' 'a 'liiwli- -naa *Abraamu ni dɔɔ -e nu 'drunyan 'nale- 'yee- 'pegee -a 'srɛ mu 'ε ni -o 'ciɛn 'le. 'Duŋ- yaa 'bhe 'nale- Abraamu ni 'bhe a *'Toŋ 'ε 'kɔsikunle ma. 'Bheε- 'duŋ-, 'yee- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- -naa -a ni 'drunyan 'na zayi' -a ni, amasɔyi 'bhe 'a =ya 'bhii- mɛε -ledɔɔle -a 'kpaleya -la ma 'bhe 'yi. ¹⁴Mɛε 'la zan mu -o Moizi a 'toŋ mu 'ε 'kɔsikun zii', 'kee- 'kpa bi 'bhii- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- -naa 'drunyan ta 'mu do -kplɛn -la ni; 'bhe bhla 'ε ba, mɛε 'la zan mu -o -kpaɔ Zesu 'yi, 'mu 'bhe =kla bhaama, 'bheε- 'bhe klɛ 'bhii- -Waanbhaa' a -liiwli' 'nale- 'ε 'saawoa- 'ezin-. ¹⁵-Amasɔyi Moizi a 'toŋ mu 'ε 'mu -o 'ke -Waanbhaa' a yran 'ε 'bheε- 'wɛn pɛ 'le, -amasɔyi bhaaplɛɲ mu 'kpen 'toŋ mu 'ε 'yisie-. 'Duŋ- 'toŋ 'laa -o yɛ 'la =nɔɔ, waa sɔ 'toŋ 'yisie janwole 'bhe yɛ 'ε =nɔɔ.

¹⁶'Bhela- -zayi', -Waanbhaa' 'a 'liiwli- 'ε =naa 'kpaleya -la -zayi', 'kooko- 'yee- -Waanbhaa' =lia -kɔɔ' ma, 'bheε- -ya -liiwli' =naa pɛ 'la ta, -e 'bhe na -kɔɔ' mu 'pegee Abraamu 'srɛ mu 'ε 'kpen ni bhaama. Yaa 'bhe pɛ 'ε 'nale- mɛε 'la zan mu -o 'toŋ mu 'ε 'kɔsikun zii' 'mu do -kplɛn ni. 'Duŋ- -ya =naa 'ezin- mɛε 'la zan mu -o =kpaɔ -Waanbhaa' 'yi 'bhii- Abraamu gbεen- 'mu ni. -Amasɔyi Abraamu -o -kɔɔ' 'kpen -gbɔɔ 'le 'kpaleya a pɛ zi 'ε zi.

¹⁷'Bhii- -a yɔɔnde le -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ε 'yi gɔɔn- 'la gbεen- dɔɔ: «'Mi 'ε =kla 'si -bebe mu -gbɔɔ 'le. 'Yele- -kɔɔ' 'kpen -gbɔɔ 'le -Waanbhaa' 'la -ya =kpaɔ 'bhe 'yi 'bhe 'lɛε.» 'Yee- -Waanbhaa' -le gbaa mu bwe gale ba, 'bheε- pɛ mu 'la 'mu 'laa klɛle -li, 'yele- 'mu klɛ. ¹⁸'Ali- Abraamu 'laa -yaa sɔ -a 'yrikpale pɛ 'ke ta 'waati 'la ba, -Waanbhaa' 'e 'liiwli- =naa -a ni pɛ 'la 'naza- ta, -a -yrik- pale =bwa 'bhe ta. 'Bhe kɛgbɛya 'ε 'yi, -e =kla «'Si -bebe mu -gbɔɔ 'le». 'Bhii- -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia -a ni gɔɔn- 'la gbεen- dɔɔ: «'E 'srɛ mu 'ε nu klɛle 'ebebele 'bheε- gbεen- 'bhii- mlɛklennɛ mu.»¹⁹-Waanbhaa' 'bhe 'liiwli- =naa 'yee- Abraamu ni 'waati 'la ba, 'ke -a 'gbu 'krɔya- woa gban; -e -yaa bɛɛn lɛε -kɛmɛ do -din, 'bheε- 'ke -a na Sara a -neya' 'waati 'ε ba bhla -kaan gban. 'Duŋ- -a 'kpaleya 'ε -Waanbhaa' 'yi, 'bhe sanɛ- 'gbu 'laa golɛ 'bhe 'lii. ²⁰Yaa -a zru klɛle plɛ -Waanbhaa' -jan 'la =woa -a ni 'bhe ma. Drɔɔn- -a 'kpaleya 'ε baan' =klaa -a ba, 'bheε- -e -Waanbhaa' 'tɔɔbhwa-. ²¹Abraamu 'kpale- -yaa -a -yi 'egɔɔle 'bhii- -Waanbhaa' 'bhe 'liiwli- -naa pɛ 'la 'naza- ta -a ni, 'bhe 'yaa- nu 'bhe 'lɛsɔle. ²²'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' 'a =pia Abraamu ma dɔɔ: «Mɛε -ledɔɔle» -a 'kpagbɛya 'ε -zayi' -Waanbhaa' 'yi. ²³'Duŋ- 'bhe -jan 'la yɔɔnde le -o dɔɔ: «-Waanbhaa' 'a =kla mɛε -ledɔɔle 'le». Waa 'bhe yɔɔnde le 'yee- Abraamu do -kplɛn ma. ²⁴'Bhe -jan 'ε yɔɔnde le -o -kɔɔ' mu -la -zayi' 'ezin-. -Kɔɔ' mu 'la 'kpale- -o -Waanbhaa' 'la -kɔɔ' Mɛzan Zesu -bwela gale ba 'bhe 'yi, 'bhe nu -kɔɔ' mu klɛle mɛε -ledɔɔle mu 'le 'ezin-. ²⁵-Waanbhaa' 'a =kla 'sraka 'le, 'bheε- -e -gaa

-kכ' mu a -za 'yכ' mu 'ε ma; 'bhεε- -e -bwela gale ba, 'kooko- -kכ' mu kle mεε -lεdכ'le mu 'le -Waanbhaa' -yrε 'yi.

-Waanbhaa' yilabla =wlaa 'yee- 'pegee bhaaplεη mu plεη-

5 'Bhε ya 'ε 'yi, -Waanbhaa' -kכ' klelawoa mεε -lεdכ'le mu 'le -kכ' 'kpaleya 'ε -zayi' -a -yi bhe, yilabla -o -zכ' -kכ' mu 'pegee 'yee- -Waanbhaa' 'plεη- -kכ' Mεεzan Zesu Krisi 'srɔyi. 2 'Yee- *Krisi -le zi 'ε 'liig-wa- -kכ' ni, 'kooko- -Waanbhaa' -li -kכ' ma -kכ' 'kpaleya 'ε -zayi'. -Kכ' kli gbaanle -o 'eglcכ'le 'bhεε- -lileya 'ε ta -zכ'. 'Bhεε- pε 'la 'bhe -kכ' zrukpa'a zii' 'bhe -le dכ' -kכ' 'yri -a ta 'bhii- -yrekpa'a do, -kכ' dכ' nu klele -Waanbhaa' 'a 'bhbכ'leya 'ε ba. 3 'Bhε trala 'ezin-, 'ali- 'ke -kכ' -o -yrεnbhle' zii', -kכ' zrukpaale -o, -amasrɔyi -kכ' 'a 'yaango- 'bhii- -yrεnbhle' -le zrubakpaale na -kכ' ni -kכ' 'kpaleya 'ε 'yi. 4 'Bhεε- zrubakpaale -le 'a kle 'bhεε- -kכ' kle mεε -glכ' mu 'le. 'Bhεε- -kכ' -glכ'ya' 'ε 'kpaleya 'ε 'yi 'bhe 'a kle 'bhεε- -kכ' -yrikpaleya -srכ'wo'. 5 'Bhεε- 'duη-, -yrikpaleya laa mεε -yini' -titi, -amasrɔyi, -kכ' -za כ' -Waanbhaa' ni 'egbenele; 'bhεε- -e 'soniya =wlaa -kכ' zru 'ε 'yi -a Lii 'Wεη 'ε 'le.

6 Wlan 'ε ni, fanjan- 'laa -yaa -kכ' ta 'waati 'la ba, -Waanbhaa' 'waati yεke- 'la -dwa, 'bhe 'bhכ'le-, 'bhεε- *Krisi -gaa -kכ' mu mεε -kכ' mu ni. 7 'Bhe -o 'eglcכ'le 'ke mεε dכ' a -la dכ' -wa dε -a 'tanyכ' mi do -zayi', 'ali- 'ke mεε -lεdכ'le -le 'bhe 'le. 'Bhεε- -dכ'ke' mεε 'ke nu 'bhe zru dכ'le 'eglcכ'le, 'bhεε- -e dכ' a -la 'kaa -wa dε mεε wlan do -zayi' oo. 8 'Duη- -kכ' -za =swa -Waanbhaa' ni gכ'ε- 'la gbεεn-, -e 'bhe -zrכ'na -kכ' ni -gee': -kכ' 'yaa- 'waati 'la ba -li -za 'yכ' kle mu 'le, Krisi -gaa -kכ' ni. 9 Krisi klelawoa -kכ' ma 'ke 'sraka 'le, 'bhεla -zayi' 'bhεε- -Waanbhaa' -kכ' =ya mεε -lεdכ'le mu 'le -zכ'. 'Bhe trala 'ezin-, -kכ' 'a 'yaango- 'bhii- Krisi nu -kכ' gole -Waanbhaa' a yran 'ε 'yi. 10 -Kכ' 'yaa- 'elwale -כ' -Waanbhaa' -כ'ni' mu 'le; 'duη- -a *Gbe 'ε 'bhe gala- woa, 'bhe -kכ' mu 'pegee 'yee- -Waanbhaa' =kpa'a do ma. 'Bhεε- trala 'ezin-, -kכ' 'kpale- 'la -yoo do ma, -kכ' 'a 'yaango- 'bhii- -kכ' nu gole -za 'yi, -amasrɔyi -a Gbe 'ε -yoo -a -yrε ma kpataakpa. 11 'Bhe 'kpen trala 'ezin-, -kכ' zrukpaale -o -kכ' 'pegee -Waanbhaa' a 'kpaledo- maya 'ε 'yi Mεεzan Zesu Krisi 'srɔyi, -amasrɔyi 'yele- -kכ' mu 'pegee -Waanbhaa' =kpa'a do ma -zכ.

Krisi 'pegee Adamu a -za

12 'Bhεla- -zayile, bhaaplεη do 'kכ' -la -zayi', 'bhεε- -za 'yכ' -wlaa 'drunyan 'yi, 'bhe bhaaplεη 'ε 'bhe -le 'ke Adamu 'le. 'Bhεε- -za 'yכ' =kla ga wlapε 'le 'drunyan 'yi 'ezin-. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'bhεε- ga =tian bhaaplεη mu 'kpen ma, -amasrɔyi -o 'kpen -za 'yכ' =kla. 13 Wlan 'ε ni, 'sani- -Waanbhaa' nu 'Toη 'ε 'nale- Moizi ni, 'ke -za 'yכ' -o gban 'drunyan 'ε 'yi. 'Duη- 'Toη 'laa -yaa 'waati 'la ba, -za 'yכ' laa -yaa bכ'pε 'le -klכ' 'yi. 14 'Bhεε- 'duη-, 'keesan Adamu a pε 'waati 'ε ma, 'kee- nu 'tεnlε- Moizi a pε 'waati 'ε ma, ga gbεbכ'le -yaa bhaaplεη mu 'ε ta. 'Ali- mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'yisiεle 'bhii-

Adamu 'a 'yisiεla gכ'ε- 'la gbεεn-, ga gbεbכ'le -yaa 'mu ta. -A -lεdulale 'la 'yaa- dכ' mεε 'la zan -yaa zan nule, 'bhe -le 'ke Zesu Krisi 'le, 'yee- Adamu -yaa 'bhe zan 'ε bhכ'ma 'ε 'bhεε- 'le. 15 'Duη- -Waanbhaa' a -lileya 'ε 'pegee Adamu -za 'yכ' -la =kla waa -o do. Wlan 'ε ni, mεε -bebe -gaa 'yee- mεε do 'kכ' 'ε yaa -za 'yכ' -ε -za- 'yi'. 'Duη- -Waanbhaa' a pε -lileya 'ε pegee -lileya 'la da mεε do 'kכ' ba, Zesu Krisi, 'bhεε- 'kee- 'bhe =naa mεε -bebe ni bhaama, -nafan 'la -yoo 'bhe -lileya 'ε 'yi, 'bhe gbilaan -yiya' 'ke 'bhe kan pε 'kpen ta. 16 'Bhεε- -Waanbhaa' pε 'la =naa bhaama 'bhe kleza 'ε 'pegee mεε do 'kכ' a -za 'yכ' -kleza 'ε, waa כ' -o danle- 'eke- ma. Mεε do 'kכ' 'a -za 'yכ' =nwa 'ke -Waanbhaa' a -kpan baaza 'le bhaaplεη mu ta. 'Bhεε- 'duη-, -Waanbhaa' pε 'la =naa bhaama -za 'yכ' 'srε klele blaen, 'bhe -za -gwa 'kכ' -wiij-. 17 Wlan 'ε ni, mεε do 'kכ' a -za 'yכ' -klele 'ε ma, 'bhεε- ga gbεbכ'le mכ'kpen' ta. 'Duη- -Waanbhaa' yaa -lileya -gbεε 'ε -zrכ'na mεε 'la zan mu ni, 'bhεε- 'ke -yoo =kla mεε -lεdכ'le mu 'le bhaama; 'bhe zan mu nu bole -yrε ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhεε- 'srכ'wole, 'bhεε- 'mu nu bole 'mu 'yrε ma -glכ'ya' 'le mεε do 'kכ' -la 'srɔyi: Zesu Krisi.

18 Mεε do 'kכ' 'la 'bhe a -za 'yכ' -zayi' 'bhεε- -Waanbhaa' a -kpan balaa' bhaaplεη mu 'kpen ta, 'bhe mεε 'ε 'bhe -le *Adamu 'le. 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, bhaaplεη do 'kכ' -la kleza wlan 'ε -zayi', 'bhεε- mכ'kpen' go -Waanbhaa' a 'kiti 'ε =la, 'bhεε- -e bole -yrε ma -si drεε na -o ni. 19 'Bhe klegbeya 'ε 'yi bhe, mεε do 'kכ' 'la yaa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'klכ'sikunle, 'bhεε- mεε -bebe =kla -za 'yכ' -kle mu 'le; 'bhe klegbeya do 'kכ' 'ε 'yi 'ezin- bhe, mεε do 'kכ' 'la -Waanbhaa' -weli' 'ε =maa, 'bhe -la -zayi', -Waanbhaa' mεε 'srε 'lεdכ'la -a -yrε 'yi.

20 -Waanbhaa' 'toη mu =naa Moizi ni, 'kooko- -ya zrכ' -kכ' ni 'bhii- -kכ' -za 'yכ' -mu 'ε =paa. 'Duη- 'ke -za 'yכ' -mu 'ε =paa yrε 'la =כ'כ, -Waanbhaa' -yaa' -lileya 'ε baan pa 'bhe yrε 'ε =כ'כ 'kee kan -a -dan' ta 21 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, -za 'yכ' fanjan- 'kpaale- -yaa bhaaplεη mu ta ga 'le gכ'ε- 'la gbεεn-; -zכ' -Waanbhaa' -yaa' -lileya 'ε zrכ' -kכ' ni -glכ'ya' 'le 'kee- -kכ' kle mεε -lεdכ'le mu 'le -a -yrε 'yi, 'bhεε- -e bole -yrε ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe na -kכ' ni -kכ' Mεεzan Zesu Krisi 'srɔyi.

PCLU -O -JAN 'KE MU ZIKPA' ZII'

Gole -za 'yכ' a luya 'yi, 'bhεε- klele Krisi a pε 'le

6 'Bhεε- 'bhe 'yi -o 'nale- 'tε? -kכ' כ' -a pele- dכ' -kכ' bo -za 'yכ' -klele ma, 'kooko- -Waanbhaa' a -lileya 'ε baan' pa εε? 2 'Bhe 'laa כ' klele- -titi wlan 'ε ni! 'Ke mεε 'la zan -gaa, -ya gbε go 'drunyan ta pε mu 'yi gכ'ε- 'la gbεεn-, -kכ' mu -gaa -za 'yכ' -ba -yrε ta 'bhεε- gbεεn-. 'Bhe 'yi 'tε -kכ' mu כ' bole- -za 'yכ' -klele ma 'ezin- 'nale- 'tε εε? 3 'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- -o -kכ' mu 'la 'kpen 'wiijfia= -yi ba Zesu Krisi 'כ' 'yi, -o -kכ' 'wiijfia= -yi ba, 'kooko- -kכ' 'pegee Krisi kpa do ma εε? 4 -O -kכ' mu wiijfelawoa -yi ba, -e =kla 'bhii- -kכ' mu 'pegee 'yee- -gaa 'eke- 'yi, 'bhεε- -o -kכ' mu 'pegee 'yee- =bian 'eke- yi; 'kooko- 'bhii- -kכ' Dε -Waanbhaa'

Krisi -bwela gale ba gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -yaa- -glɔɔya' 'tɔb- hɔle 'ɛ 'le, -kɔɔ- mu 'ezin- -kɔɔ- 'taawogbɛya drɛɛ si.

⁵Wlan 'ɛ ni, 'ke -kɔɔ- mu 'pegee 'yee- Krisi -gaa gag- bɛya do 'yi 'eke- yi, -kɔɔ- nu bwelɛ gale ba 'ezin- 'bhii- -yaa- pɛ bwegbɛya 'ɛ gbɛɛn-. ⁶-kɔɔ- -za 'lɛɛ- 'bhɛ dɔ 'el- rele, 'bhɛ -le dɔɔ: bhaaplɛɗ dɔgbɛya gwe 'la 'yaa- -kɔɔ- 'yi 'elwale -sɔ, -e =kla 'bhii- -o 'bhɛ bhaaplɛɗ dɔgbɛya 'ɛ 'pegee Krisi -gbaanna -yrigbɛɛle 'ɛ ta; 'kooko- 'bhɛ dɔg- bɛya gwe 'la 'yaa- -za 'yɔɔ- klɛ, 'bhɛ a -glɔɔya' 'ɛ 'yiga-, 'bhɛɛ- -kɔɔ- 'ngblo 'kpaale- laa klɛ -li -za 'yɔɔ- fanɗan- 'ɛ =la. ⁷-Amasɔyi 'ke mɛɛ 'la zan -gaa, 'bhɛ zan -gwa -za 'yɔɔ- fanɗan- 'ɛ =la. ⁸'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'ke -kɔɔ- mu 'pegee Krisi -gaa 'eke- 'yi, -kɔɔ- 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -kɔɔ- mu 'pegee 'yee- nu bolɛ -kɔɔ- 'yrɛ ma 'eke- 'yi 'ezin-. ⁹'Bhɛɛ- -kɔɔ- 'a 'yaango- 'bhii- Krisi bwelawoa gale ba, yaa nu gale -li -titi. Ga 'fuu 'laa sɔ -li -a ta. ¹⁰-E -gaa, 'duɗ- -e -gaa -za 'yɔɔ- -zayi' -lɛyan' do 'kpɔ. 'Duɗ- -e bwelawoa gale ba, -ya -yrɛ ma -zɔn -Waanbhaa' -la ni. ¹¹'Bhɛ kleg- bɛya do 'ɛ 'yi, 'ka mu 'ezin-, -ka 'ka 'gbu 'kun 'bhii- 'ka -gaa, 'bhɛɛ- 'ka -gwa -za 'yɔɔ- a fanɗan- 'ɛ =la; 'bhɛɛ- 'ka -o 'ka 'yrɛ ma -zɔn -Waanbhaa' ni 'ka 'pegee Zesu Krisi 'kpaledomaya 'ɛ 'yi.

¹²'Ka 'gbu 'flɛ 'la -yoo 'ke gapɛ 'le, -za 'yɔɔ- gbɛɛɔɔle laa klɛɛ 'ezin- -a ta 'ke 'ka bo -a zru maza mu klɛle ma. ¹³'Bhɛɛ- 'ka 'laa 'ka dɔpɛ mu 'ɛ 'nale- -za 'yɔɔ- klɛle ni 'bhii- -lɛdɔɔkleya ma yewo pɛ mu 'le. 'Bhɛɛ- drɔɔn', -ka 'ka 'gbu 'na -Waanbhaa' ni 'bhii- mɛɛ 'la zan mu gale -yaa, 'bhɛɛ- -o -bwela gale ba, 'bhɛɛ- -o =kla mɛɛ drɛɛ mu 'le 'ezin-. -Ka 'ka dɔpɛ mu 'ɛ 'kpen 'na -Waanbhaa' ni, 'bhɛɛ- -yoo klɛ -lɛdɔɔ maza a yewo pɛ mu 'le. ¹⁴'Bhɛ klegbɛya 'ɛ 'yi 'tɛ, -za 'yɔɔ- fanɗan- gbɛɛɔɔle laa nu klɛɛ -li 'ka ta, 'bhɛɛ- -e 'ka klɛ -yaa' lu mu 'le; -amasɔyi 'ka 'laa -o 'taawo zii' -li Moizi a 'tonɗ mu 'ɛ ta, 'duɗ- 'ka -o 'taawo zii' -Waanbhaa' -lileya 'la -zɔɔna 'ka ni 'bhɛɛ- zi.

Zesu 'yi mi 'ɛ =kla -Waanbhaa' a lu 'le

¹⁵'Bhɛɛ- 'bhɛ 'yi -o 'nale- 'tɛ? 'Wa 'pelawoa dɔɔ -kɔɔ- 'laa -o 'taawo zii' -li 'tonɗ mu 'ɛ zi, 'bhɛɛ- -kɔɔ- -o 'taawo zii' -Waanbhaa' -lileya 'la -zɔɔna -kɔɔ- ni 'bhɛɛ- =ta, taa- 'bhɛ 'yi -le dɔɔ -kɔɔ- sɔ -za 'yɔɔ- klɛɛ- -kɔɔ- 'gbu 'yrɛ ma ɛɛ? 'Sekeseke, -kɔɔ- 'laa sɔ 'bhɛ klɛɛ- wlan 'ɛ ni 'dɛ!

¹⁶'Ka 'gbu 'laa 'yaango- 'bhii- 'ke 'ka yewo mɛɛ do ni, 'ka 'ka 'ngblo kpalaa' 'bhɛ zan 'ɛ =la, 'bhɛɛ- 'ka klɛ 'bhɛ zan 'ɛ 'bhɛ a lu 'le ɛɛ? 'Bhɛ klegbɛya do 'ɛ 'yi, 'ke 'ka =bwa -za 'yɔɔ- -ɛ -yaa' luya 'yi, 'bhɛ 'lɛyanɔɔle -le 'ke ga 'le. 'Ke 'ka =kla -Waanbhaa' a lu mu 'le, 'ke 'ka 'ka 'ngblo kpalaa' -a =la, 'bhɛ 'lɛyan- 'ke -lɛdɔɔkleya -la -le -Waanbhaa' -yrɛ 'yi. ¹⁷'Duɗ- 'o -Waanbhaa' 'tɔbɔɔ-, -amasɔyi 'ka 'mu 'la 'yaa- -za 'yɔɔ- a lu mu 'le 'elwale -sɔ, -o 'ka -daanna daangbɛya -glɔɔn 'la 'le, 'ka -dwa 'bhɛ =la 'ka zru 'ɛ 'kpen 'le. ¹⁸'Bhɛɛ- -zɔn 'ka -gwa -za 'yɔɔ- a luya 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ka =kla -Waanbhaa' a lu mu 'le, 'ke 'ka -lɛdɔɔkleya maza mu klɛ. ¹⁹'Mi -o -jan 'lɛɛ- 'bhɛɛ- 'wo zii' bhaaplɛɗ a -janwo' gbɛya 'ɛ 'yi, 'kaa- -jan 'yi- male -lale' 'ɛ 'bhɛɛ- -zayi'. 'Elwale -sɔ 'ka 'ka 'flɛ 'ɛ dɔpɛ mu 'ɛ 'kpen =wlaa 'trinɗɔ- maza mu 'pegee -yɔɔya' a luya 'yi -za 'yɔɔ- klɛɛ 'kaama- gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhɛ; 'bhɛ klegbɛya do 'ɛ 'yi, -ka 'ka 'gbu 'flɛ 'ɛ dɔpɛ mu 'ɛ 'kpen

'wla -Waanbhaa' a luya 'ɛ 'yi, 'ke 'ka 'lɛdɔɔle klɛ, 'bhɛɛ- 'ka 'taawogbɛya 'ɛ klɛ 'wenɗ.

²⁰'Ka 'yaa- -za 'yɔɔ- a lu mu 'le 'waati 'la ba, pɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa -a wla 'ka zi dɔɔ 'ka 'taawo -Waanbhaa' a -lɛdɔɔkleya ma zi 'ɛ ta. ²¹'Bhɛɛ- 'ka -trɔn -glɔɔn 'ɛ -dela -srɔɔwoa= 'ka klɛza mu 'ɛ ma ɛɛ? 'Bhɛ klɛza mu 'la 'mu -o -zɔn 'ka ma -yrala' 'le bhɛ. -O -lɛyanɔɔle -le 'ke ga 'le. ²²'Duɗ- -zɔn 'ka -gwa -za 'yɔɔ- a luya 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ka =kla -Waanbhaa' a lu mu 'le. 'Bhɛ ma -trɔn -le 'ke 'ka klɛɛ 'wenɗ 'le, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'lɛyan 'ke bole -yrɛ ma -si 'la -danɗ' 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ 'srɔɔwole 'le 'ka 'kɔɔ. ²³-Amas- rɔyi -za 'yɔɔ- ma -sra -le 'ke gale 'le; 'duɗ- -Waanbhaa' -kɔɔ- gba pɛ 'la ba bhaama, 'bhɛ -le 'ke bole -yrɛ ma -si 'la -danɗ' 'laa -o 'bhɛ ma -kɔɔ- 'pegee Mɛɛzan Zesu Krisi 'kpaledomaya 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- 'le.

Zesu 'yi mi goza 'Tonɗ a luya 'yi

7 'N nɛɛnɛ- mu, 'ɗ 'yoo- zan -jan 'la 'wolɛ- 'ka ni, 'ka 'bhɛ dɔ 'elrele, -amasɔyi 'ka 'gbu 'tonɗ mu 'ɛ dɔ. 'Ka 'gbu 'a 'yaango- dɔɔ 'ke mɛɛ do -o -a -yrɛ ma 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- 'tonɗ 'ɛ gbɛɛɔɔle klɛ -a ta. ²-Yoo 'bhii- le do a gwɛlɛna yaaza: 'Ke -a -kɔɔ- -o -li 'bhɛ 'yrɛ ma 'waati 'la ba, 'tonɗ ta za 'ɛ ma, -a yaale klɛ 'bhɛ 'kɔɔ. 'Duɗ- 'ke -a -kɔɔ- -gaa, gwɛlɛna yaaza 'tonɗ 'la 'bhɛ 'yaa- -a bɔɔ 'bhɛ ma, 'bhɛ 'yiga-. ³'Duɗ- 'ke -a -kɔɔ- -o -li 'bhɛ 'yrɛ ma, 'bhɛɛ- -e 'gwɛlɛn- -bhɛɛke' =sia, -e -yanbɔɔɔya -la =kla 'bhɛ 'le bhɛ. 'Bhɛɛ- 'duɗ-, 'ke -a -kɔɔ- -gaa, gwɛlɛna yaa- 'tonɗ 'la 'yaa- -a bɔɔ -a -kɔɔ- 'ɛ ma -e go 'bhɛ 'yi. 'Bhɛ ya 'yi bhɛ, 'kee- 'gwɛlɛn- -bhɛɛke' =sia, 'bhɛ 'laa klɛ -li gwɛlɛn -glinza' 'le. ⁴'N nɛɛnɛ- mu, 'ka mu a pɛ 'ɛ -yoo 'bhɛɛ- gbɛɛn- 'ezin-. -Yoo 'bhii- 'ka -gaa 'tonɗ 'ɛ ba -yrɛ ta 'ka 'pegee *Krisi galawoa 'eke- 'yi. 'Ka -gwa 'tonɗ -a luya 'yi; 'bhɛɛ- 'ka -kla Krisi a pɛ 'le. 'Kooko- -Waanbhaa' 'la 'yee- Krisi -bwela gale ba -kɔɔ- sɔ 'bhɛ zru maza klɛɛ-. ⁵Wlan 'ɛ ni, -kɔɔ- 'yaa- 'taawo zii' -kɔɔ- 'gbu zru maza 'ɛ ta 'waati 'la ba, 'tonɗ 'ɛ 'yaa- mɛɛ zrubɔɔ maza -yɔɔ- mu wla 'zi -kɔɔ- 'flɛ 'ɛ 'kpen 'yi. 'Bhɛ zrubɔɔ maza -yɔɔ- mu 'ɛ 'yaa- -kɔɔ- sɔ ga a pɛ zi 'ɛ ta. ⁶'Duɗ- -kɔɔ- -gwa -zɔn 'tonɗ a pɛ fanɗan- 'ɛ =la, -amasɔyi -kɔɔ- -gaa pɛ 'la 'bhɛ -yaa' -kɔɔ- klɛ 'bhɛ a lu mu 'le 'bhɛ ba -yrɛ ta, 'bhɛɛ- -kɔɔ- -gwa 'bhɛ a luya 'yi. 'Bhɛ klegbɛya do 'ɛ 'yi, -kɔɔ- sɔ yewole -Waanbhaa' ni yewogbɛya drɛɛ 'yi 'ezin- Lii 'Wenɗ 'ɛ 'bhɛ a pɛ -glɔɔya' 'ɛ 'le -kɔɔ- ta. 'Bhɛɛ- -kɔɔ- 'laa yewo -li 'bhii- -kɔɔ- 'yaa- klɛ 'elwale gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -o 'tonɗ 'la yɔɔndia- 'bhɛ a fanɗan- 'ɛ =la.

'Tonɗ 'ɛ -yoo 'ke -za 'yɔɔ- 'ɛ zɔɔnɔɔ -la -le -kɔɔ- ni

⁷'Bhɛɛ- 'yi -o 'nale- 'tɛ? -kɔɔ- sɔ -a pele dɔɔ 'tonɗ 'ɛ 'bhɛ -o 'ke -za 'yɔɔ- 'le ɛɛ? 'Sekeseke! 'Tonɗ 'laa -o 'ke -za 'yɔɔ- 'le, 'duɗ- 'tonɗ 'ɛ 'bhɛ -le 'a =kla 'bhɛɛ- -za 'yɔɔ- -o pɛ 'la 'le 'ɗ 'bhɛ -dwa. 'Naa -yaa nu -a dɔɔ 'bhii- -yrɛbɔɔle mɛɛ -bhɛɛke' 'kɔɔ pɛ zi 'ɛ, 'bhɛ -o 'ke -za 'yɔɔ- 'le 'ke 'tonɗ 'laa 'bhɛ 'pele- 'mi ni dɔɔ: «'E 'yrɛ 'laa 'bhɔɔle- mɛɛ -bhɛɛke' 'kɔɔ pɛ zi.»⁸'Bhɛ klegbɛya 'ɛ 'yi 'tɛ, -za 'yɔɔ- dɔɔɔɛ =ya, 'kee- -yrɛbɔɔ' maza -glɔɔn 'ɛ 'kpen 'wɔle 'mi zru 'ɛ 'yi 'tonɗ 'ɛ 'srɔyi. 'Ke 'tonɗ 'laa klɛɛ, -za 'yɔɔ- -o pɛ 'la 'le -kɔɔ- 'laa -yaa nu 'bhɛ dɔɔɔ. ⁹-Amasɔyi 'naa -yaa 'tonɗ 'ɛ dɔ

'elwale -sɔ 'waati 'la ba, 'ŋ 'yaa- 'ŋ 'yrɛ ma. 'Dun- 'tonj =nwa 'waati 'la ba, 'ke -za 'yɔɔ- kɛ gbɛ drɛɛwole -a -yrɛ ma 'ezin-, 'bhɛɛ- -e =kla 'bhii- 'mi -gaa. ¹⁰ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, 'tonj 'la 'bhɛ klɛ 'mi bopɛ 'le 'ŋ 'yrɛ ma, 'bhɛ -le =kla ga -lɛnapɛ 'le 'mi ni. ¹¹ -Za 'yɔɔ- dɔyrɛ -srɔɔwoa 'tɛ 'tonj 'ɛ 'srɔɔyi, 'kee- 'mi 'yinile, 'bhɛɛ- 'kee- ga -lɛnale' 'mi ni 'yee- 'tonj do 'kpɔ 'ɛ 'srɔɔyi 'ezin-.

¹² 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'tonj 'ɛ 'gbu -o 'wenj -amasrɔɔyi -e da -Waanbhaa' -la ba; -a -yi jan 'ɛ 'bhɛ -o 'wenj, 'bhɛ -lɛdɔɔle -o, 'bhɛɛ- 'bhɛ -o 'elrele. ¹³ 'Ke -yoo 'bhɛ gbɛɛn- 'tɛ, 'tonj 'la 'bhɛ -o 'ke pɛ -lrele' 'le, 'bhɛ -le -kla ga -lɛna' pɛ 'le 'mi ni ɛɛ? 'Sekeseke! 'Yee- -za 'yɔɔ- -le 'tonj 'la 'bhɛ -o 'ke pɛ -lrele' 'le 'bhɛ =sia, 'bhɛɛ- -e ga 'lɛnaa- 'mi ni. 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, 'tonj 'ɛ 'yi jan 'ɛ -ya =kla 'bhɛɛ- -za 'yɔɔ- -yɔɔya' 'ɛ tapwɛla, 'bhɛɛ- -ya -zrɔɔna 'bhii- -za 'yɔɔ- -o 'ke pɛ -yɔɔ' 'gbu 'le.

-Za plɛ -o gwledan 'zi bhaaplɛŋ zru 'ɛ 'yi

¹⁴ Wlan 'ɛ ni, -kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- *'Tonj 'ɛ da -Waanbhaa' -la ba; 'dun- 'mi 'la 'mi -o 'ke -za 'yɔɔ- kɛ mi 'le, 'ŋ 'yoo- 'bhii- -o mɛɛ 'la zan -gwan, 'bhɛɛ- -wa =kla 'ke *-za 'yɔɔ- a lu 'le. ¹⁵ Wlan 'ɛ ni, 'ŋ 'yoo- za 'la 'bhɛ klɛ 'zi 'naa 'bhɛ 'yima-: -amasrɔɔyi 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ -za 'la 'bhɛ klɛ, 'naa 'bhɛ klɛ; 'dun- -za 'la 'bhɛ vɛnsi 'mi yin 'lii, 'ŋ 'bhɛɛ- klɛ. ¹⁶ 'Ke -za 'la 'naa -o 'bhɛ zi 'ŋ 'bhɛɛ- =kla; 'bhɛ 'a zrɔɔn 'bhɛ klɛgbɛya 'ɛ ma, 'bhii- 'Tonj 'ɛ 'kɛla =pia, 'bhɛ -le zi 'ɛ 'le. ¹⁷ 'Bhɛɛ- 'bhɛ 'yi bhe, 'mi -za 'yɔɔ- 'la klɛ, 'bhɛ 'laa da 'mi 'gbu ba. 'Dun- 'bhɛ da -za 'yɔɔ- 'la 'bhɛ -o 'mi zru 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- ba. ¹⁸ 'Mi 'a 'yaango- 'bhii- -za 'wlan 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o 'mi 'gbu 'yi, 'ŋ 'gbu a bhaaplɛŋ 'flɛ 'ɛ 'yi. Wlan 'ɛ ni, 'ke 'mi -o -a zi 'bhii- 'ŋ -za 'wlan klɛ, 'bhɛ klɛ fangan- 'laa -o 'ŋ ta. ¹⁹ -Za 'wlan 'la 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhɛ klɛ, 'naa 'bhɛ klɛ; 'dun- -za 'yɔɔ- 'la 'naa -o -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhɛ klɛ, 'ŋ 'bhɛɛ- klɛ. ²⁰ -Za 'la 'mi 'naa -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhɛ klɛ, 'ke 'ŋ 'bhɛɛ- =kla; 'bhɛ 'laa da 'mi 'gbu ba. 'Dun- 'bhɛ da -za 'yɔɔ- 'la 'bhɛ -o 'mi zru 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- ba.

²¹ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, -za -glɔɔn 'lɛɛ- 'ŋ 'bhɛɛ- ye 'ŋ 'gbu zru 'ɛ 'yi: 'Ke 'mi -o -a zi 'bhii- 'ŋ -za 'wlan klɛ -za 'yɔɔ- kɛ -lɔɔ -le dɔ 'mi ma. ²² 'Mi 'gbu zru 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' 'a 'Tonj 'ɛ 'bhɛ -la -za sɔ 'mi ni. ²³ 'Dun- 'mi 'tonj 'bhɛɛke do fan- gan- ye 'mi 'gbu 'flɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛ -le gwledan 'zi 'kɛla 'bhɛ sɔ 'mi ni 'bhɛ ba 'ŋ 'nii- 'ɛ 'yi. 'Bhɛ 'tonj 'ɛ fangan- 'ɛ 'bhɛ -le 'mi =kla -za 'yɔɔ- a lu 'le. ²⁴ 'Ee! 'Mi -yrɛn ma mɛɛ! 'Bhɛ fan- gan- 'la -yoo 'mi ta, 'bhɛɛ- 'ke -yoo 'ŋ 'flɛ 'ɛ -glaan 'zi 'kee- ge 'kɛle- ga ba -yrɛ ta, -de 'gbu -le nu 'mi gole 'bhɛ 'yi ɛɛ? ²⁵ 'Mi -Waanbhaa' 'pubɔ- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'tɔ 'yi, 'yela do -kplɛn sɔ 'mi gole- -a -yi!

'Nj 'gbu 'nii- 'ɛ 'yi, 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ yewo -Waanbhaa' ni 'bhɛɛ- 'ŋ dɔ -yaa' 'Tonj 'ɛ =la. 'Dun- 'mi 'gbu zru maza 'ɛ ta, -za 'yɔɔ- kɛ 'tonj 'la 'kpaale- -o 'mi 'wiinj-, 'mi -o 'ke 'bhɛ a lu 'le.

LII 'WENJ 'ɛ Mɛɛ BO 'BHɛ 'GBU MA

Zesu 'yi mu a 'taawole Lii 'Wenj 'ɛ zru maza ta

⁸ -Zɔn, -Waanbhaa' a 'kiti 'kɛdo- 'kpɔ 'laa nu baale 'ezin- -li mɛɛ 'la zan mu 'pegee Zesu Krisi 'kpale- -o do ma 'mu ta. ² -Amasrɔɔyi Lii 'Wenj a 'tonj 'la 'bhɛ bole -yrɛ ma -si -kpɔɔɔ 'gbu 'ɛ na Zesu Krisi 'pegee mɛɛ a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi, 'bhɛ 'mi -gwa -za 'yɔɔ- 'pegee ga fan- gan- 'ɛ 'yi. ³ Moizi a 'tonj mu 'ɛ waa -yaa sɔ 'bhɛ klɛle-, -kɔɔa' bhaaplɛŋ 'flɛ 'ɛ fangankleya 'ɛ ma. 'Dun- 'woo- 'tonj mu 'ɛ waa 'sɔɔɛ- -za 'la klɛle-, -Waanbhaa 'bhɛɛ- =kla: -ya 'gbu Gbe -kpɔɔɔ 'ɛ 'winbwa-, 'bhɛɛ- 'bhɛ =kla bhaaplɛŋ do 'le 'bhii- -kɔɔ' mu -za 'yɔɔ- kɛ mu gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- -kɔɔ' 'yaa- -za 'yɔɔ- a fan- gan- 'la =la, -a Gbe 'ɛ 'bhɛ 'bhɛ 'gbu =naa 'ke 'sraka 'le -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -e 'bhɛ -za 'yɔɔ- fan- gan- 'ɛ -gwa -kɔɔ' ta. ⁴ -Waanbhaa' 'bhɛ -za 'ɛ =kla, 'kooko- -kɔɔ' sɔ 'taa- wole 'bhii- 'tonj 'ɛ -ya zi 'bhii- -kɔɔ' 'taawo gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. -kɔɔ' mu laa 'taawo- -li -kɔɔ zru maza mu 'ɛ zi, 'dun- -kɔɔ' 'taawo- -Waanbhaa' a Lii 'Wenj 'ɛ 'bhɛɛ- zru maza mu 'ɛ zi. ⁵ -Amasrɔɔyi mɛɛ 'la zan mu 'taawo- -o 'gbu zru maza mu 'ɛ zi, -o 'nii- 'ɛ bo -o 'gbu zru maza mu -la klɛle ta. 'Bhɛɛ- 'dun-, 'ke mɛɛ 'la zan mu 'taawo- Lii 'Wenj 'ɛ zru maza mu zi, 'bhɛ zan mu nii- 'ɛ bo Lii 'Wenj 'ɛ zru maza mu klɛle -la ta. ⁶ 'Bhɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan 'taawo -a 'gbu zru maza mu 'ɛ zi, 'bhɛ zan -lɛyanyɛ -le 'ke gale 'le. 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan 'taawo- Lii 'Wenj 'ɛ zru maza mu 'ɛ zi, 'bhɛ zan a pɛ -le 'ke bole -yrɛ ma -si 'pegee yilabla 'le. ⁷ -Amasrɔɔyi 'ke mɛɛ 'la zan mu 'taa- wo- bhaaplɛŋ zru maza mu zi, 'bhɛ zan mu -o -Waanbhaa' -sɔɔnnii' 'le; waa -o 'gbu ngblo kpalaa' -Waanbhaa' a 'tonj 'ɛ =la, waa sɔ 'bhɛ klɛle- -titi. ⁸ 'Dun- mɛɛ 'la zan mu 'taawo- 'mu 'flɛ zru maza zi, 'mu 'laa sɔ 'sɔɔle -Waanbhaa' ni -titi.

⁹ 'Bhɛɛ- 'dun- 'ka mu, 'ka mu 'laa 'taawo- -li 'ka 'gbu 'flɛ zru maza 'ɛ zi, 'dun- 'ka -o 'taawo zii' Lii 'Wenj 'ɛ 'bhɛɛ- zi, -amasrɔɔyi -Waanbhaa' Lii 'ɛ 'bhɛ -o 'ka 'yi. 'Ke *Krisi Lii 'ɛ yaa -o mɛɛ 'la zan 'yi, 'bhɛ zan laa -o 'ke Krisi a pɛ 'le. ¹⁰ 'Ke Krisi -o 'ka zru 'ɛ 'yi, 'ali- 'ke 'ka 'flɛ mu 'ɛ -woo 'ke gapɛ 'le -za 'yɔɔ- 'ɛ -zayi', -Waanbhaa' Lii 'ɛ bo -a -yrɛ ma 'ka 'yi; -amasrɔɔyi -Waanbhaa' 'ka =kla mɛɛ -lɛdɔɔle mu 'le -a 'gbu 'yrɛ 'yi. ¹¹ 'Bhɛɛ- 'ke -Waanbhaa' Lii 'la Zesu -bwela gale ba 'bhɛ -o 'ka zru 'ɛ 'yi, 'yee- 'la Krisi -bwela gale ba bhe, -e nu 'ka 'flɛ mu 'la -woo 'ke gapɛ 'le 'mu bwele gale ba 'ezin-. -E nu 'bhɛ klɛle -a Lii 'la 'bhɛ -o 'ka zru 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- 'le.

¹² 'Bhɛla- -yile, 'ŋ nɛɛnɛ- mu, -kɔɔ' 'laa 'taawole 'ezin- 'sekeseke -kɔɔ' 'gbu zru maza 'ɛ zi 'bhii- 'ke yaa ca -o -kɔɔ' ma. ¹³ -Amasrɔɔyi 'ke 'ka 'taawo= 'ka 'gbu zru maza 'ɛ zi, 'ka 'lɛyanyɛ -le 'ke gale 'le. 'Dun- 'ke Lii 'Wenj 'ɛ fan- gan- 'ɛ 'srɔɔyi, 'ka 'ploola- 'ka 'flɛ klɛza -yɔɔ' mu 'ɛ ma, 'ka nu bole 'ka 'yrɛ ma. ¹⁴ -Amasrɔɔyi mɛɛ 'la zan mu 'kpɛn 'taawo- Lii 'Wenj 'ɛ zru maza 'ɛ zi, 'bhɛ zan mu -o -Waanbhaa' a -nɛ mu 'le. ¹⁵ 'Bhɛɛ- 'ka Lii 'Wenj 'la 'srɔɔwoa=, 'bhɛ 'laa 'ka klɛ lu mu 'le, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'laa -gblaan 'kla 'ka 'yi 'ezin-. 'Dun- 'ka Lii 'Wenj 'la 'srɔɔwoa-

'bhe 'ka kle -Waanbhaa' a -ne mu 'le, 'bheε- 'bhe -glɔɔya' 'ε 'srɔyi, -kɔɔ' sɔ 'yee- -Waanbhaa' 'siile dɔɔ: «-kɔɔ' De!»
 16 'Yee- Lii 'Wen 'ε -glɔɔya' 'ε ma, -kɔɔ' 'a 'yaango- -kɔɔ' zru 'ε 'yi kpataakpa dɔɔ -kɔɔ' -o 'ke -Waanbhaa' a -ne mu 'le. 17 'Bheε- 'ke -kɔɔ' mu -o -a -ne mu 'le bhe, -kɔɔ' dɔ nu klele -a 'ciεn 'ε ba. -kɔɔ' mu 'pegee Krisi nu klele a 'ciεn 'ε 'srɔɔwo mu 'le 'eke- zi. -Amasrɔyi 'ke -kɔɔ' 'pegee 'yee- Krisi -yrenbhla 'eke- zi, -kɔɔ' dɔ nu klele 'ezin- 'yee- Krisi a 'tɔɔbhɔleya 'ε ba.

-O Zesu 'yi mu 'ε 'letwa= 'tɔɔbhɔleya 'la ba

18 'Mi 'kpale -o -a -yi, 'bhii- -kɔɔ' -o -yren mu 'la 'bhle zii' 'saanige 'mu 'laa -o -zake' 'le, 'bheε- -waa sɔ 'mu 'kpale -Waanbhaa' nu 'tɔɔbhɔleya 'la zɔɔnle -kɔɔ' ni 'bhe ma. 19 -Waanbhaa' nu -a -ne mu 'ε zɔɔnle kpataakpa yi 'la 'le, -a klepe mu 'ε 'kpen 'yre -o -mɔ 'zi 'bhe yi 'ε 'yele- -leε. 20 -Amasrɔyi -Waanbhaa' klepe mu 'ε 'kpen ngblo 'kpaale- -o bhaama pe mu fanjan- -la =la; 'duɔ- 'bhe 'laa dale -o 'gbu ba, -Waanbhaa' -le -o ngblo -kpaala' 'bhe bhaama pe mu 'ε fanjan- 'ε =la 'bhe gbεen- bhe. 'Bheε- 'duɔ-, mεε -yrikpaza -o -li 'drunyan 'leε- 'yi. 21 'Bhe -yrikpaza 'ε 'bhe -le dɔɔ -yrekpa' do, -glɔɔya' 'la 'bhe 'yaa- -Waanbhaa' klepe mu 'ε kle bɔɔpe 'le, 'bheε- 'ke -o 'kpen ngblo 'kpaale- -yaa 'bhe =la, -Waanbhaa' nu -o gole 'bhe -glɔɔya' 'ε 'yi. 'Bheε- -o dɔ nu klele -Waanbhaa' a -ne mu 'ε -waa' mapɔɔɔnleya 'tɔɔbhɔle 'ε 'ke 'le. 22 'Bheε- wlan 'ε ni, 'wa 'yaango- 'bhii- 'kee- nu 'tenle- -zɔɔn ma, -Waanbhaa' 'woo- 'drunyan ta pe mu 'la =kla, -o 'kpen -o -we 'zi -o 'gbu ta -yren 'ε -kɔɔ' 'bhii- 'ke le kpele do -bla =zian -a ta, -e we -a 'gbu ta -yren 'ε 'kɔɔ gɔɔε- 'la gbεen-. 23 'Duɔ- 'woo- 'drunyan ta pe mu 'ε do -kplen 'laa 'kele-: -Waanbhaa' 'a Lii 'Wen 'ε =naa -kɔɔ' mu 'la ni, 'bhii- -e nu -kɔɔ' gbale 'seɔ mu 'la ba 'mu 'leεpe- =lwa 'le; -kɔɔ' mu -o -we 'zi -kɔɔ' 'gbu ta 'ezin- -kɔɔ' 'kpee -yren 'ε 'kɔɔ. -kɔɔ' -o -Waanbhaa' a -ne mu 'la 'le bhe, -e nu 'bhe tapwele kpataakpa yi 'la 'le, 'bhe 'pegee -e nu -kɔɔ' gole -kɔɔ' 'fle a luya 'ε 'yi 'fenfen yi 'la 'le, -kɔɔ' -o 'bheε- yi 'ε 'magben- 'zi. 24 -Amasrɔyi -Waanbhaa' -kɔɔ' -gwa -za 'yi, 'duɔ- 'bhe gole -zayi' 'ε 'bhe -o 'pe -sɔ 'yrikpaleya -la -yi. 'Bheε- 'kee- 'yrikpale -o pe 'la ta, 'kee 'bhe =ya, 'bhe 'laa kle -li -yrikpale 'le. 'E 'yre -o pe 'la ma, 'e sɔ 'ε 'yrikpale -li 'bhe ta εε? 25 'Duɔ- 'ke -kɔɔ' 'yrikpale -o pe 'la -kɔɔ' 'laa 'bhe ye 'bheε- ta, -kɔɔ' 'bhe magben -kɔɔ' zrubakpa ta. 26 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, Lii 'Wen bɔɔ -kɔɔ' ba, -kɔɔ' fanjankleya 'ε 'yi. -Amasrɔyi -kɔɔ' 'laa sɔ pe -yrewole -a -yrewogbeya 'yi -Waanbhaa' ma -kɔɔ' 'a 'seri mu 'ε 'yi. 'Duɔ- Lii 'Wen 'ε -ya 'seriwo -kɔɔ' -za ma -Waanbhaa' ni 'kee- we -a 'gbu ta -yren 'ε 'kɔɔ bhaaplen laa sɔ wli 'la 'bhe 'yimale 'bhe 'yi. 27 'Duɔ- -Waanbhaa' 'la mεε 'kpee- jan- mu dɔ, -e Lii 'Wen 'ε -yoo 'kela 'bhe zi 'bhe dɔ 'ezin- -Amasrɔyi Lii 'Wen 'ε -ya 'seriwo mεε 'la zan -Waanbhaa' 'mu =kpa' edanma -yaa' pe 'le 'mu a -za ma, 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -o -a zi 'bhii- -ya kle gɔɔε- 'la gbεen-.

-Waanbhaa' a 'sɔɔniya -gbεne

28 'Wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' -za sɔ mεε 'la zan mu ni, 'bheε- 'ke -yoo -siila -e -za yeke- 'la 'ledulaa 'bhe ma, 'ke -za 'oo -za 'la -tian 'bhe zan mu 'ε ma, 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a to 'bheε- 'bhe -za 'ε 'kpen kle -o ma -za 'Irele- 'le. 29 -Amasrɔyi -Waanbhaa' mεε 'la zan mu bagwa-, 'bheε- -yoo =kla -yaa' pe mεε mu 'le 'edanma -za 'kpen 'leε; -ya 'ledulaa dɔɔ 'bhe zan mu kle -a Gbe 'ε bhɔɔma mu 'le, 'kooko- -a Gbe 'ε 'bhe kle 'bhe neεne- -bebe 'leε mi 'le. 30 -E mεε 'la zan mu -a -za 'ledulaa 'bhe klegbeya 'ε gbεen- bhe, -e 'bhe zan mu 'ε -siila; -yoo 'si- ilawoa, -yoo =kla 'ezin- mεε -ledɔɔle mu 'le -a -yre 'yi; -yoo klelawoa mεε -ledɔɔle mu 'le bhe, -e -yaa' 'tɔɔbhɔ- leya 'ε 'ke =naa 'mu ni 'ezin-.

31 'Ke -yoo 'bhe gbεen- bhe, -kɔɔ' nu -mela pele 'ezin- εε? 'Ke -Waanbhaa' -o -kɔɔ' ba, -dela 'senjo- -kɔɔ' 'le?

32 Yaa 'tole- -a Gbe bhe do 'kpɔ 'ε ma. -E 'bhe =naa 'ke 'sraka 'le -kɔɔ' 'kpen ma. -Mele nu -a -baliwole 'bheε- yaa nu 'sɔle- -kɔɔ' gbale- pe 'kpen ba -kɔɔ' 'pegee 'bhe 'le εε? 33 -Waanbhaa' mεε 'la zan mu makwan-, -de 'gbu -le nu -lale' 'mu ta εε? Mεε 'kedo- 'kpɔ! -Amasrɔyi 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -le -o -ledɔɔ' -a -yre 'yi. 34 -Dele a -kpan nu -o dele εε? Mεε 'kedo- 'kpɔ! -Amasrɔyi Zesu Krisi -le -gaa, 'bheε 'bhe blaana, -e -bwela gale ba; 'bheε- -a yaale -o -Waanbhaa' -din 'tɔɔbhɔ ma yaayre 'ε =nɔɔ, 'ke -ya 'seriwo -kɔɔ' -za ma. 35 'Bheε- -de 'gbu -le sɔ -kɔɔ' 'plen- gole -kɔɔ' -za 'la sɔ Krisi ni 'bhe ma εε? Pe 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'bhe klele! 'Ali- 'kee- =kla -yren 'le oo, 'kee- =kla blina- yien 'le oo, 'kee- =kla 'trεbhɔ 'le oo, 'kee- =kla gbɔɔn 'le oo, 'kee- =kla 'kɔɔflenya 'le oo, 'kee- =kla ga -bwenbɔle 'le oo, 'kee- =kla ga 'le oo, pe 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'bhe klele! 36 'Bhii- -a yɔɔndeεle -o gɔɔε- 'la gbεen- -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ:

«-Waanbhaa', 'bhi 'la -zayi', 'bheε- -woo 'o deyre -glin 'zi 'waati 'ε 'kpen ba;
 -woo' ye 'bhii- -bhlaa mu 'la -woo =kpa' edanma -o de zayi'.»

37 'Duɔ- 'bhe -za mu 'ε 'kpen 'yi, 'o 'senjwa- 'fenfen pe 'kpen 'le 'o -za -swa Krisi 'la ni 'bhe fanjan- 'ε 'srɔyi.

38 'Mi 'gbu 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ke -kɔɔ' -gaa oo, 'ke -kɔɔ' =bwa -kɔɔ' 'yre ma oo, pe 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- -kɔɔ' 'plenjgole -Waanbhaa' a 'sɔɔniya 'ε ma: 'ali- -mleke' mu oo, lii -yɔɔ- kunlii mu oo, 'bhe 'pegee -zɔɔn pe mu oo, -kɔɔ' 'leε pe mu oo; 'bheε- -glɔɔya' 'tɔle- -glɔɔya', 39 lafle' 'yi -glɔɔya' mu oo, lafle' 'yi 'pegee 'tre =la pe mu oo, -Waanbhaa' klepe mu 'ε 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔle- -kɔɔ' 'plenjgole -yaa' 'sɔɔniya 'ε ma -titi. -E 'bhe 'sɔɔniya 'ε -zɔɔnna -kɔɔ' ni -kɔɔ' Mεεzan Zesu Krisi -la 'srɔyi.

IZRAELI MU 'PEGEE GOLE -ZAYI' A -JAN

-Waanbhaa' Izraeli mu 'ε makwan- -yaa' pe 'le

9 'Mi -o zan 'kela 'pele- -ge wlan -le 'ke 'bhe 'le; bhla laa 'kele-, -amasrɔyi 'η 'yoo- Krisi a pe 'le. 'N 'gbu 'nii- 'ε -ya pe 'zi 'η ni kpataakpa Lii 'Wen 'ε -glɔɔya' 'ε 'le dɔɔ wlan -le 'kele-. 2 Wleyisriwoza -gbεne do -o 'η ma,

'bheε- 'η zru 'ε 'pale -o 'ke 'dimi do 'le 'waati 'ε 'kpen ba 'η nεεnε- Izraeli mu 'ε -zayi'. ³ 'Nj 'yoo- -a zi 'bhii- -Waanbhaa' a 'danjan 'la -yoo -o ma 'bhe 'niina- 'mi ma, 'bheε- -wo 'η 'plenjo- Kriisi ma 'woo- 'η nεεnε- mu 'ε ni, 'o 'pegee 'woo- 'la -woo 'si do bhe. ⁴ -O 'kpen -o 'ke Izraeli mu 'le. -Waanbhaa' -o =kla -yaa' pε -nε mu 'le, -e -yaa' 'tɔbhɔleya 'ε -zɔɔnna -o ni. 'Bheε- -e *-bhoolaya mu -dwa 'yee- 'pegee 'wola- plenj-, 'bheε- -e Moizi a 'toŋ mu 'ε =naa 'wola- ni, 'bhe 'pegee -ya gba gbeya 'ε -zɔɔnna -o 'wola- ni. 'Bheε- -ya -liiwli' =naa 'wola- ni 'ezin-. ⁵ 'Bheε- -kɔɔ- -gbɔɔ mu 'ε da 'wola- ba, 'bheε- bhaaplɛŋ a pε zi 'ε zi, Kriisi da -waa' 'si 'ε 'bheε- ba. 'Yee- Kriisi 'kpaale- -o pε 'kpen 'wiij-, 'bheε- -yoo 'ke -Waanbhaa' 'le kpataakpa, 'bhe 'pegee -yoo 'ke 'tɔbhɔpε 'le mɔkpen' 'kɔɔ 'waati 'ε 'kpen ba 'ke -danj' 'laa klε a ma. Amiina!

⁶ 'Dun-, yaa klεlε 'bhii- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- naza 'ε =kla bhaama za 'le. Wlan 'ε ni, Izraeli 'srε mu 'ε 'kpen 'laa -o 'ke Izraeli mεε -kpɔɔɔ mu 'gbu 'le. ⁷ 'Bheε- *Abraamu 'srε mu 'ε, 'mu 'kpen 'laa -o 'ke Abraamu 'nε -kpɔɔɔ mu 'le; 'dun- -Waanbhaa' 'a =pia 'yee- Abraamu 'gbu ni dɔɔ: «*Izaki 'kpee yi mu 'ε, 'mu -le nu klεlε 'ε 'srε -kpɔɔɔ mu 'le.*»⁸ 'Bhe 'yi -le dɔɔ -o -nε mu 'la =yaa bhaaplɛŋ 'flε a pε zi 'lii, waa 'mu kun 'bhii- -Waanbhaa' -nε mu. 'Fɔ -o 'ke mu 'la =yaa -Waanbhaa' -liiwli' 'ε ta, 'mu -le 'a 'srε -kpɔɔɔ mu 'gbu 'ε 'le. ⁹ -Amasɔyi, -Waanbhaa' 'yaa- -a -liiwli' 'ε 'na zii' bhla 'la ba, -ya -pia dɔɔ: «*Mi nu nu gbε drεwole lεtoo 'waati do 'kpɔ 'lεε- ba, 'bheε- Sara nu -nε 'gwlaan- do -srɔɔwole.*»

¹⁰ 'Bheε- -a -danj' 'laa gole Sara a pε 'ε ta. Rebeka a pε 'ε =kla 'ezin- 'bheε- gbεen-. 'Bhe yonε- plε 'srɔɔwoa= -kɔɔ- -gbɔɔ Izaki do -kplɛn -la ma. ¹¹⁻¹² Yonε- plε 'ε 'yale- -lεε 'waati 'ε ba, 'ke waa -za 'wlan klεlε -li, 'bhe 'pegee 'ke waa -za 'yɔɔ- klεlε -li, 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia Rebeka ni dɔɔ: 'E 'nε zilεε- mi 'ε ηgblo 'kpaale- nu klεlε -a gaanzidɔ mi 'ε =la. 'Bhe =kla 'kooko- -Waanbhaa' mεε mu makun -yaa' -za 'lɛdulale zi gɔnε- 'la gbεen- 'bhe 'lεɔɔ-. Yaa 'bhe klε bhaaplɛŋ mu klεza mu 'ε ma, 'dun- -e 'bhe klε 'ke 'bhe -bɛŋgole klε -a 'gbu a zru maza 'ε 'bheε- 'le. ¹³ 'Bhii- -a yɔɔndele -o 'yee- -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ:

«*Zakɔbu -la -za =swa 'mi ni Ezau ta.*
'Bheε- Ezau vensia- 'η yin 'lii.»

-Waanbhaa' 'si 'bheεke mu 'ε makwan- 'ezin-

¹⁴ 'Bheε- 'o sɔ -mεla pele- 'ezin- 'tε εε? 'O sɔ -a pele dɔɔ -Waanbhaa' -lɛdɔɔ laa -o εε? 'Waa sɔ 'bhe 'pele -titi. ¹⁵ -Amasɔyi 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia Moizi ni dɔɔ: «*Ke mεε 'la zan -yrenklale =swa 'η ni, 'bheε- zan -yrenkla' 'η ma. 'Bheε- 'kee- =swa 'η ni 'η klε 'ewlanle mεε 'la zan ma, 'η klε 'ewlanle 'bheε- zan ma.*»¹⁶ 'Bhe klεgbeya 'ε 'yi, bhaaplɛŋ -yrenklale 'ε -Waanbhaa' ma, 'bhe 'laa da -a 'gbu zru maza 'pegee -a klεza mu ba, 'dun- 'bhe da -Waanbhaa' 'la mεε -yrenkla' a ma 'bheε- do -kplɛn -la ba. ¹⁷ 'Yee- -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi, -ya =pia Ezipu mu a -bhlenjbe 'ε ni dɔɔ: «*Mi -Waanbhaa' -le 'ε =kla -bhlenjbe 'le, 'kooko- 'bhi klε 'mi a pε -gbɔɔya' 'ε zɔɔnpε 'le, 'bheε- 'ye 'η 'tɔbhɔleya 'ε zen 'trε 'ε -danj' ma yɛkpen- =nɔɔ.*»¹⁸ 'Bhe klεgbeya 'ε 'yi, 'kee- =swa

-Waanbhaa' ni dɔɔ -e mεε 'la zan -yrenkla', -e 'bheε- zan -yrenkla'. 'Bheε- 'ke -ya zi 'bhii- -e mεε 'la zan 'trɔn 'yidɔ- 'egbɔle, -e 'bheε- klε.

-Waanbhaa' a yran 'pegee -yaa' mεε -yrenklale

¹⁹ 'Bheε- mεε 'ke nu 'mi 'lɔkpalε 'tε dɔɔ: «*Ke -yoo 'bhe gbεen- bhe, -mεle =kla 'bheε- -Waanbhaa' -o -la 'zi mεε mu ta εε? 'Ke 'kεla klεle =swa -a zru ni, -de 'gbu -le sɔ -wlenle' 'bhe ma εε?*» ²⁰ 'Ee! 'Bhi mεε bhaamale! 'Bhi 'la 'bhi -o 'bhe 'pe zii' 'bhe gbεen- bhe, 'bhi -o 'ke -mεla -le 'bheε- 'yoo- zaabɔ 'zi -Waanbhaa' 'lε ma εε? Taa- 'trε gbɔ sɔ -a pele- -a dɔ mi 'ε ni dɔɔ: «*Mεle =kla 'bheε- 'ye 'η =kla -gee' εε?*» ²¹ 'Trε gbɔ dɔ mi 'ε 'bhe -le 'laa -o 'ke -pεε 'ε zan 'le εε? 'Ke -za 'la klεle =swa -a ni -pεε 'ε 'le, -e 'bheε- klε. 'Yee- -pεε do 'kpɔ 'ε 'le, 'ke gbɔ -za -glɔɔ do dɔle =swa -a ni, -e 'bheε- dɔ; 'dun- 'ke gbɔ bhaamale dɔle =swa -a ni, -e 'bheε- dɔ.

²² 'Bhe klεgbeya 'ε 'yi, -Waanbhaa' -yaa -a zi 'bhii- -e -yaa' yran 'ε zɔɔn, 'bhe 'pegee -e -yaa -a zi 'bhii- bhaaplɛŋ mu -yaa' -glɔɔya' 'ε dɔ. 'Bheε- 'dun-, -yaa' yran 'ε 'wlenle- -yaa bhaaplɛŋ mu 'la 'kaama-, 'bheε- 'kee- 'mu =kpaα 'edanma gban 'ke nipe 'le bhe, -ya zrubak-palaa 'mu zi 'egbenele. ²³ 'Bheε- mεε 'la zan mu 'yrenklaa= -a ma, 'kee- -yaa zi 'bhii- -ya klε 'bheε- 'mu -yaa' 'tɔbhɔleya -gbεnε 'ε dɔ, -e 'mu =kpaα 'edanma 'bheε- 'tɔbhɔleya 'ε 'kaama-. ²⁴ 'Bhe klεgbeya 'ε 'yi 'ezin- bhe, -kɔɔ' mu -le 'yee- -Waanbhaa' mεε 'la zan mu 'siila- 'mu 'le; 'dun- yaa -kɔɔ' mu 'siile- Zuufu do -kplɛn ba, -e -kɔɔ' 'ke mu -siila 'si 'bheεke mu 'ε 'mu -la ba 'ezin-. ²⁵ 'Bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia -a -lεla' janwo mi Oze a 'sεwε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ:

«*'Si 'la yaa -yaa 'an pε 'le, 'η nu 'bhe 'siile- 'an 'si.*
'Bheε- 'si 'la -za 'laa -yaa sɔ 'mi ni 'elwale -sɔ,
'η nu -a pele 'bhe ma 'η 'yienii 'la -za sɔ 'η ni.»

²⁶ 'Bheε- «*-Wa =pia -o ni yre 'la =nɔɔ dɔɔ: 'Ka 'laa -o 'an pε 'si 'le.*»

-O nu -a pele -o ma 'bheε- yre 'ε =nɔɔ dɔɔ: «*-Waanbhaa' -yre male a -nε mu.*»

²⁷ 'Ezin-, -Waanbhaa' -lεla' janwo mi Ezai -janwoa 'egbɔle Izraeli mu 'ε ba zayi' dɔɔ: «*Ali- 'ke Izraeli mu 'ε -o =kla 'ebebele 'bhii- wεyi- 'lε ma -yrentrebhe mu gbεen-, 'fɔ mεε -lɛdo' 'la =bwa -o blaana, 'bhe -le nu gole -za 'yi.*»²⁸ -Amasɔyi Mεezan -Waanbhaa' -jan 'la =woa, -e nu 'bheε- 'lεɔle 'ke -ya -lεyan' -a ma blaale- 'trε 'ε ta -gε.»²⁹ 'Yee- Ezai do 'kpɔ 'ε -ya =pia 'ezin- 'elwale gban -sɔ dɔɔ:

«*'Ke 'o 'yren 'laa 'klalε- Mεezan -Waanbhaa' -Glɔɔ 'ε ma, 'o klu laa -yaa nu bole -a nɔɔ.*
'O 'yaa- nu yanlε 'fenfen 'bhii- *Sodɔmu -wa 'ε ta mu 'ε gbεen-.

'O 'yaa- nu klεlε 'bhii- *Gomɔɔ -wa mu 'ε ta mu 'ε gbεen-.»

Bhaaplɛŋ -lɛdɔɔ klε -Waanbhaa' -yre 'yi 'kpaleya -la ma -a -yi

³⁰ 'Bheε- 'o nu -mεla pele 'ezin- 'tε εε? 'Si 'bheεke mu 'la waa -yaa -o -lɛdɔɔleya -glin 'zi -Waanbhaa' -yre 'yi,

-Waanbhaa' 'mu -la =kla mɛɛ -lɛdɔɔle mu 'le 'yee-
-Waanbhaa' -yrɛ 'yi 'kpaleya -la ma -a -yi. ³¹ 'Bhɛɛ-
Izraeli -nɛ mu 'ɛ 'yaa- -o 'gbu kleyrɛ -glin 'zi mɛɛ -lɛdɔɔle
mu 'le *Moizi a 'Toŋ 'ɛ -klɔsikunle ma, 'duŋ- waa 'ɔɔlɛ-
'ɛnle -o -yaa 'bhɛ 'toŋ 'ɛ 'klɔsikunle win 'la ma 'bhɛ ma.
³² -Mɛla ma? -Amasɔyi Izraeli -nɛ mu 'ɛ waa -lɛdɔɔleya
'ɛ ziglinlɛ 'kpaleya ma, -o 'kpee ma -o -yaa nu -a -srɔɔ-
wole -o kleza -lrele' mu -la ma. 'Bhɛɛ- -e =kla 'bhii- -o
gaan -saan kpoti do -la ma, 'bhɛɛ- -o -balaa'. ³³ 'Bhii- 'a
yɔɔnde -o 'yee- -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔnɛ- 'la
gbɛɛn- Zesu ba zayi' dɔɔ:

«Ka 'ka 'yrekpa doo, 'mi -o baa- kpoti do bo 'zi Siɔn
-wa 'ɛ 'kpee.

-E nu kleɛ mɛɛ 'ke mu baa- kpoti 'le.

'Bhɛɛ- -e nu kleɛ 'ezin- mɛɛ 'ke mu baa- vle -saa 'le.

'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa a -a -yi, -Waanbhaa' 'laa
nu -yraladɔle 'bhɛ zan 'ɛ ma -titi.»

10 'N nɛɛnɛ- mu, 'mi -o pɛ 'la zi 'ŋ zru 'ɛ 'kpen 'le,
'bhɛɛ- 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni 'woo-
'ŋ 'siyɔɔn Zuufu mu 'ɛ waa -za 'la ma, 'bhɛ -le dɔɔ 'ke
-yoo go -za 'yi. ² Wlan 'ɛ ni, 'mi 'gbu -o 'sɛya- kle 'kɛla
'le 'bhɛ -le dɔɔ -o -Waanbhaa' a -za 'ɛ -vavade, 'duŋ-
-waa -Waanbhaa' -vavadele 'ɛ kligbaanle laa -o 'yee
-Waanbhaa' dɔle -kpɔɔɔ 'gbu 'ɛ ta. ³ -Amasɔyi,
-Waanbhaa' bhaaplɛŋ mu -lɛdɔɔ' -a -yrɛ 'yi gɔnɛ- 'la
gbɛɛn-, waa 'bhɛ 'yimalɛ. 'Bhɛɛ- -o -yaa' zi 'bhii- -o
-lɛdɔɔle kle 'yee -Waanbhaa' -yrɛ 'yi -o 'gbu kleza -lrele'
mu 'ɛ ma. 'Bhɛ klegbeyɛ 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' bhaaplɛŋ
mu -lɛdɔɔ' gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -a -yrɛ 'yi, waa dɔle 'bhɛ =la.
⁴ -Amasɔyi, 'Krisi -le 'toŋ 'ɛ 'lɛyanyrɛ 'le, 'kooko- 'ke mɛɛ
'oo mɛɛ 'la zan 'e =kpa a 'yee- Krisi 'yi, -Waanbhaa' 'bhɛ
zan -lɛdɔɔ'.

Mɛɛ go -za 'yi 'kpaleya -la ma Mɛɛzan Zesu 'yi

⁵ Bhaaplɛŋ -lɛdɔɔle sɔ klele- gɔnɛ- 'la gbɛɛn-
-Waanbhaa' -yrɛ 'yi 'toŋ a pɛ faŋgan- 'ɛ 'le, 'Moizi 'bhɛ
yɔɔndia-, 'bhɛɛ- -ya =pia dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan 'toŋ mu 'ɛ
'yizakla, 'toŋ mu 'ɛ nu -a kleɛ 'bhɛɛ- 'bhɛ zan bo 'bhɛ
'yrɛ ma.»⁶ 'Duŋ- bhaaplɛŋ -lɛdɔɔle sɔ klele- -Waanbhaa'
-yrɛ 'yi 'kpaleya ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛ zi 'ɛ 'bhɛ -le
-gɛ dɔɔ: «'Yaa 'pele- 'e 'gbu 'kpee dɔɔ: -De 'gbu 'le nu
'sanlɛ- lafle' 'yi ɛɛ?» ('Bhɛ 'yi -le dɔɔ 'kee ge lafle' 'yi,
'kooko- 'ya pɛ *Krisi ni dɔɔ -e zina- 'trɛ ma). ⁷ 'Bhɛɛ- 'yaa
'pele- 'ezin- dɔɔ: «-De 'gbu -le nu zinalɛ 'trɛ 'ɛ =la gbaa
mu a -wa 'ɛ ta ɛɛ?» ('Bhɛ 'yi -le dɔɔ -o Krisi 'wlen- gale
ba). ⁸ 'Duŋ- -Waanbhaa' a -jan 'ɛ -mɛla pɛ -a ba zayi' ɛɛ?
'Bhɛ pɛ dɔɔ: «-Jan 'ɛ -yoo 'e -din, -yoo 'e 'lii, 'bhɛɛ- -yoo
'e zru 'ɛ 'yi 'ezin-.» 'Bhɛ -jan 'ɛ 'bhɛ -le 'o -jan 'Nrɛle- 'la
'wo zii' mɛɛ mu 'ɛ ni 'kaa -woo 'kpa Zesu 'yi 'bhɛ 'le.
⁹ 'Kee- -daa 'e 'lii, 'bhɛɛ- 'ke 'ya =pia mɔkpen' 'yrɛ ma
kpataakpa dɔɔ Zesu -o 'ke Mɛɛzan 'le, 'bhɛɛ- 'ke 'yee
=kpa a -a -yi 'e zru 'ɛ 'kpen 'le 'bhii- -Waanbhaa' 'yela-
-bwala gale ba, 'e nu gole -za 'yi 'bhɛ ma. ¹⁰ -Amasɔyi
'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa a Zesu 'yi -a zru 'ɛ 'kpen 'le, 'bhɛ
-le 'a kle 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'bhɛ zan kun 'bhii- mɛɛ
-lɛdɔɔle 'le -a -yrɛ 'yi; 'kee- -daa mɛɛ 'la zan -lii kpataak-
pa dɔɔ Zesu -o Mɛɛzan 'le, 'bhɛ zan go -za 'yi. ¹¹ 'Bhii- -a
pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ:

«'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e =kpa a -a -yi, -Waanbhaa' 'laa
nu -yraladɔle 'bhɛ zan 'ɛ ma -titi.»¹² 'Bhɛla- -yile, Zuufu
mu oo, Zuufu kle mu oo, -o 'kɛdo- 'kpɔ gole laa -o 'eke-
ma. Mɛɛzan do 'kpɔ 'ɛ 'bhɛ -le -o 'kpen a pɛ 'le; 'ke mɛɛ
'la zan mu 'kpen 'a 'siila-, -e -za 'wlan mu kle 'mu ni
'ebebele. ¹³ -Amasɔyi -a yɔɔnde -o -Waanbhaa' a
'Sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan Mɛɛzan -siila,
'bhɛ zan nu gole -za 'yi.»

¹⁴ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, -o sɔ -a 'siile -a 'tɔ 'ɛ ma 'nale- -a ma 'ke
waa -o 'kpale- -a -yi ɛɛ? 'Bhɛɛ- -o sɔ -o 'kpale -a -yi 'nale-
-a ma 'ke waa -yaa' -jan 'ɛ 'male- ɛɛ? 'Bhɛɛ- -o sɔ -yaa'
-jan 'ɛ 'male 'nale- -a ma 'ke mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa 'bhɛ
-jan 'ɛ 'wole- -o ni? ¹⁵ 'Bhɛɛ- -o sɔ -yaa' -jan 'ɛ 'wole
'nale- -a ma 'ke waa mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'winbɔle 'bhɛ
'wole- 'kaama-? 'Bhii- -a pele- -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ
'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan mu -o zan -jan
'Nrɛle- 'ɛ 'le, -o nuyrɛ nɔɔ- le!»¹⁶ 'Duŋ- mɔkpen' 'laa
dɔle -Jan 'Nrɛle- 'ɛ =la. Wlan 'ɛ ni, -Waanbhaa' -lɛla' jan-
wo mi *Ezai 'a =pia elwale gban dɔɔ: «Mɛɛzan, 'o -Jan
'Nrɛle- 'la =woa, -de 'gbu -le 'e =kpa a 'bhɛ 'yi ɛɛ?»¹⁷ 'Bhɛ
klegbeyɛ 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'e 'trɔnkpa a -Jan 'Nrɛle- 'ɛ =la,
'bhɛɛ- mɛɛ 'kpaleya -srɔɔwo' 'bhɛ ma. 'Bhɛ -Jan 'Nrɛle-
'ɛ 'bhɛ -le 'ke Krisi a -jan 'ɛ 'le.

¹⁸ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'mi -o -za do -yilrɔkpale dɔɔ: Taa- Izraeli
mu 'ɛ waa -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'male- ɛɛ? -Wa -maa 'gbu!
-Amasɔyi -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ:
«-O -weli' 'ɛ =zian 'trɛ 'ɛ ta yrekpen- =nɔɔ.

'Bhɛɛ- waa -jan mu 'ɛ =bhwa 'drunyan 'ɛ -dan' ma
yrekpen- =nɔɔ.»

¹⁹ 'Bhɛɛ- 'mi -o -za 'bhɛɛke do 'yilrɔkpale 'ezin- dɔɔ: Taa-
Izraeli mu 'ɛ waa -a -yimalɛ ɛɛ? -Wa -yimaa 'gbu!
-Waanbhaa' -jan =kpa a Moizi 'lii 'elwale 'pɛ dɔɔ:
«'Ka 'laa 'si 'la kun 'bhii- 'si kplankplan, 'mi nu -a kleɛ
'bhɛɛ- 'ka zranwo 'bhɛ ba.

'Bhɛɛ- 'ka 'si 'la 'ye 'bhii- mɛɛ yikan' kle, 'mi nu 'kaa-
yran 'ɛ 'wlenlɛ- 'bhɛ ma.»

²⁰ 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' -jan =kpa a -lɛla' janwo mi Ezai
'lii 'ke 'bhɛ 'a 'pele 'ezin- kpataakpa dɔɔ -Waanbhaa' pɛ
dɔɔ:

«Mɛɛ 'la zan mu laa -yaa 'mi ziglin- 'zi, 'mu 'mi =ya.
'Bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu laa -yaa -za 'kɛdo- -yrewo' zii' 'ŋ
ma, 'mi 'ŋ 'gbu -zrɔnna 'mu ni.»

²¹ 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a =pia Izraeli mu 'ɛ ba zayi' dɔɔ:
«'Mi 'ŋ gbe 'tro zii' 'si do ba 'yi 'oo yi 'kaa -o nu 'mi ba;
'duŋ- waa nule.

-O 'mi 'kafawo, 'bhɛɛ- -o -wlenlɛ- -o 'mi ma.»

-Waanbhaa' laa -bangole Izraeli mu 'ɛ 'yi

11 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, 'mi -o -jan 'yilrɔkpale 'tɛ dɔɔ
-Waanbhaa' 'e -bangwa -yaa' Izraeli mu 'ɛ 'yi ɛɛ?
'Sekeseke! -Amasɔyi 'mi 'gbu -o 'ke Izraeli -nɛ 'le,
'bhɛɛ- 'ŋ 'yoo- 'ke Abraamu 'nrɛnɛ- mu 'ɛ do 'le, 'bhɛɛ-
'ŋ da Benzame a -gbaa 'ɛ 'lii. ² -Waanbhaa' -yaa' mɛɛ
mu -la makwan-, 'bhɛɛ- -yoo =kla -yaa' pɛ 'le 'drunyan
klele -lɛɛ, yaa -a -bangole 'mu 'yi. -A -lɛla' janwo mi Eli
'bhɛ 'la ma janwoa- -Waanbhaa' ni Izraeli mu 'ɛ ba zayi'
'yee- -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi yrɛ 'la =nɔɔ, 'ka 'laa 'bhɛ
dɔ ɛɛ? ³ -Ya =pia dɔɔ: «Mɛɛzan -Waanbhaa', -woo' 'e

'lela= janwo mu 'ε =dia, 'bhεε- -o 'yaa- 'srakagoyre mu 'ε 'siela-. 'Mi do -kplen 'kpa -le =bwa, 'bhεε- -woo 'η dεyre -glin 'zi.»⁴ 'Dun- -Waanbhaa' 'a zikpaa- -a ni 'nale- εε? -Waanbhaa' 'a =pia -a ni dɔɔ: «'Bhi do -kplen 'kpa 'laa bole. 'Mi mεε 'waa 'srwaple- =kpa 'edanma 'η 'gbu ni. 'Mu do 'kpa 'laa 'mu 'kpa zenle waa yoBaali'ε 'lεε 'bhεε- -wa gba.»⁵ 'Bhe klegbeya do 'kpa 'ε 'yi 'ezin-, -kɔɔ' -o 'waati 'la 'yi -zɔn -gε bhe, Izraeli mεε -lε sanε- =bwa ye, 'yee- -Waanbhaa' mεε 'la zan mu makwan- -yaa' -lileya 'ε ma 'mu -le 'bhe 'le. ⁶ -Waanbhaa' -o makwan- -yaa' -lileya -la ma; yaa 'bhe klele -o kleza -lrele' mu 'ε ma. ['Kebhlaale -Waanbhaa' a -lileya 'ε 'bhe 'laa -yaa nu klele -li -lileya kplankplan 'le.]

⁷ 'Bhεε- 'bhe 'yi -o 'nale- εε? 'Bhe 'yi -le dɔɔ Izraeli mu 'ε 'yaa- pε 'la ziglin- 'zi, waa 'bhe 'srɔɔwole, 'fɔ -Waanbhaa' mεε 'la zan mu makwan- 'mu do -kplen -le 'bhe pε 'ε 'srɔɔwoa-. -E mεε -vin mu 'ε 'trɔn 'yi -dwa 'eglcɔle 'kooko- waa sɔ -jan 'yimale. ⁸ 'Bhii- -a yɔɔnde -o -Waanbhaa' a 'Sεwe 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ: «-Waanbhaa' -gblo -kpa -o nii- 'ε ta, 'kooko- waa sɔ yre ma yele-. 'Bhεε- 'kooko- waa sɔ -jan 'male -o 'trɔn mu 'ε 'le. -E =kla 'bhεε- gbεen- 'ke 'bhe nu 'tenle- -zɔn ma.»⁹ -Bhlegbe Davidi 'a =pia 'ezin- -Waanbhaa' a 'Sεwe 'ε 'yi dɔɔ:

«Bhaa -o pε mu 'la bhle 'eke- ba, 'mu kle 'bhii- -o 'gbu 'kun bhee 'le, 'bhe 'pegee -o 'gbu 'kun yɔɔ 'le, 'bhεε- 'bhe kle -o 'gbu baa- pε 'le; 'bhe 'pegee 'bhe kle -o kleza -yɔɔ' 'ε ma -sra 'le.

¹⁰ Bhaa -gblo kpa -o -yɔɔ mu 'ε ta, 'bhεε- waa sɔ yre ma yele-. 'Bhεε- bhaa -o -kwa 'klule- bo -o ta -yɔɔn 'ε 'kɔɔ 'tanji.»

¹¹ 'Mi -o -jan 'yilrɔkpale 'tε dɔɔ: Izraeli mu 'ε gaan 'sanlawoa pε ma, 'bhεε- -o baalawoa -za 'yɔɔ- 'yi, waa sɔ -o -lawlεnle 'ezin- -li εε? 'Yooye-! 'Dun- -o -balaa' -za 'yɔɔ- 'yi, 'kooko- 'bhe kle 'si 'bhεεke mu goza 'le -za yi; 'bhεε- 'kooko- 'ke 'bhe =kla, 'woo- Izraeli mu -o zranwo 'mu ba. ¹² 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke Izraeli mu 'ε baaza 'ε -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhe =kla -trɔn -gbenε 'le 'drunyan 'yi mεε mu 'ε ma, 'bhe 'pegee 'ke -Waanbhaa' -o mazinalawoa 'bhe =kla 'si 'bhεεke mu 'ε ma -trɔn -gbenε 'le 'ezin-, 'bhεε- 'ke -o 'kpen 'niinaa 'bhεε- -o =nwa -Waanbhaa' ba 'le εε? 'Bhe 'laa nu klele -za 'wlan -gbenε 'le 'ke 'bhe kan -za -vin mu 'ε 'kpen ta εε?

Zuufu kle mu goza -za 'yi

¹³ 'Mi -o zan -janwole 'ka mu Zuufu kle mu 'ε ni. -Waanbhaa' 'mi =kla Zesu a 'winbɔwo mi 'le Zuufu kle mu 'ε ba; 'mi 'η 'gbu baa 'bhe ye 'ε 'yi. ¹⁴ 'Kooko- 'bhe klegbeya 'ε 'yi, 'ke 'bhe sɔ klele-, 'mi a pε winbɔza 'ε Zuufu kle mu 'ε ba 'bhe 'a kle 'bhεε- 'an pε 'si mu 'ε -o zranwo 'mu ba, 'bhεε- -o 'ke mu go -za 'yi. ¹⁵ -Amasɔyi -Waanbhaa' 'woo- Izraeli mu 'ε 'tolawoa -a kɔɔ-, 'kee- 'yee- 'gbu 'pegee 'drunyan 'yi mu 'ε 'kpale do ma. 'Bhεε- 'ke -Waanbhaa' 'e gbεdɔ gbε drεεwoa- woo Izraeli mu 'ε =la 'waati 'la ba, 'bhεε- 'ke -yoo -kpa -o 'kpayre- -lwa 'ε =nɔɔ 'lεε εε? 'Bhe nu klele 'bhii- gbaa mu -bwele gale ba kpataakpa 'le, 'bhεε -o bo -o -yɔɔ ma.

¹⁶ 'Ke -o 'bluu kpu =lwa 'ε 'bhe =naa -Waanbhaa' ni 'sraka 'le, 'bluu 'ε 'kpen kle -Waanbhaa' a pε 'le, 'bhεε- -ya kle 'wej. 'Ke -o -yri do 'senε mu 'ε =kpa 'edanma -Waanbhaa' ni, -a gbε mu 'ε 'mu kle 'ezin- 'wej -Waanbhaa' a pε 'le. ¹⁷ Izraeli mu 'ε -woo 'bhii- -wa 'kpee olivi diij do gbεen-, 'bhεε- -Waanbhaa' 'bhe gbε mu 'ε 'ke takaa-. 'Bhi 'la 'bhi 'laa -o 'ke Zuufu mi 'le, 'bhεε- 'yoo- 'bhii- -bɔn 'yi olivi diij gbε do gbεen-. -Waanbhaa' 'bhi -dwa -o 'yee- -wa 'kpee olivi -yri gbε mu 'ε takaa- yɔɔ 'la =nɔɔ 'bhe 'lii. 'Bhe 'yi, -wa 'kpee olivi diij 'ε 'senε mu 'ε -yi 'la 'mi zii', 'bhe -o 'bhi 'lεbɔ- 'zi 'ezin-. ¹⁸ 'Bhela- -yile, -Waanbhaa' olivi gbε =lwa mu 'la takaa-, 'bhεε- -e 'bhi -dwa 'mu 'lii, 'yaa 'mu mavεεε. 'E sɔ 'e 'gbu 'wasowole 'nale- -a ma εε? 'Bhεε- 'ke 'yee 'wasowoa, -a 'yaango- 'bhii- 'bhi 'laa -o -yri 'senε 'ε 'kwe 'si zii', 'dun- 'bhe -le 'bhi 'kwe 'si zii'.

¹⁹ 'E nu a pεε 'tε dɔɔ: «-Waanbhaa' 'woo- -yri gbε mu 'la bhe -o takaa-, 'kooko- -e 'mi dɔ -o -yaa yɔɔ 'la =nɔɔ- 'bhe =nɔɔ.» ²⁰ 'Wlan -le 'bhe 'le! -Woo takaa- -waa' 'kpalekleya -la ma -Waanbhaa' 'yi. 'Bhεε- 'bhi -o -o dɔyɔɔ 'ε =nɔɔ, 'e 'kpaleya -la ma -Waanbhaa' 'yi. 'Dun- 'yaa 'ε 'gbu 'wasowole, 'bhεε- -gblaan' -Waanbhaa' -lεε! ²¹ -Amasɔyi -Waanbhaa' laa 'tolε- Zuufu mu 'ε ma gɔnε- 'la gbεen-, 'bhe mu 'la 'mu -o 'ke olivi gbε -kpɔɔɔ mu 'gbu 'ε 'le, 'ε 'yɔɔkpa 'ε 'gbu ba 'elrele, 'kebhlaale yaa nu -a 'tolε- 'bhi ma -titi. ²² -Waanbhaa' a wlanya 'pegee -yaa' mεε mu 'kitikan gbeya -glɔɔ 'ε -glin doo: Mεε 'la zan mu -balaa' 'bhεε- 'mu -gwa -yaa' zi 'ε ta, -e 'mu 'kitikan 'eyɔɔtile. 'Dun- -yoo 'ewlanle 'bhi ma, 'kee 'gbu 'dun- =bwa -yaa' wlanya 'ε 'yi; 'kebhlaale, -e nu 'bhi takanle 'ezin- 'bhii- -o -yri gbε takan gɔnε- 'la gbεen-, 'bhεε- -yee' go 'e dɔyɔɔ 'ε =nɔɔ. ²³ 'Dun- 'ke Zuufu mu 'ε -gwa -waa' 'kpalekleya zi 'ε ta, -Waanbhaa' nu -o 'sɔ gbε drεεwole -o blɔɔle- -yaa olivi diij 'ε ma yɔɔ 'la =nɔɔ 'elwale -sɔ 'bhe =nɔɔ. -Amasɔyi 'bhe 'senε -o -Waanbhaa' ni 'ke 'bhe -o blɔɔ gbε drεεwo 'ezin- olivi diij 'ε ma. ²⁴ 'Bhi 'la 'bhi 'laa -o 'ke Zuufu mi 'le, 'bhεε- 'ke 'yoo- 'bhii- -o -yri gbε 'la takaa- -bɔn 'yi olivi diij do ma, 'bhεε- -o =nwa 'e blɔɔle -wa 'kpee olivi diij -kpɔɔɔ do 'gbu ma; 'bhεε- 'dun- 'ka 'laa -o -yri diij -glɔɔn do 'le. 'Bhεε- Zuufu mu 'ε, -woo -wa 'kpee olivi diij gbε -kpɔɔɔ mu 'gbu 'ε 'bhεε- 'le, 'ke -wa =pia -woo blɔɔ gbε drεεwole -o -yaa -yri diij 'la ma 'elwale 'bhe ma, 'bhe 'laa -o 'ke -za 'di 'le -Waanbhaa' 'kɔɔ εε?

Izraeli mu 'ε 'kpen goza -za 'yi

²⁵ 'Nj nεenε- mu, 'η 'yoo- -a zi 'bhii- 'ka gaanyi' wlan do 'lεε- dɔ, 'kooko- 'ka 'laa 'ka 'gbu kun 'bhii- -zadɔ' mεε mu gbεen-. 'Bhe gaanyi' wlan 'ε 'bhe -le dɔɔ Izraeli mu 'ε 'lεdo- laa nu 'sɔle- -o 'kpale Krisi 'yi, 'sani 'ke -Waanbhaa' Zuufu kle mu -lii yeke- 'la makwan- 'mu 'kpen niinaa' -Waanbhaa' ba 'elwale 'pe, 'bhεε- -woo kpa a -yi. ²⁶ 'Bhe 'waati 'ε ba 'tε, 'bhεε- Izraeli mu 'ε 'kpen nu gole -za 'yi, 'bhii- -Waanbhaa' a 'Sεwe 'ε -ya =pia gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ:

«Mεε -Bhee Mi 'ε nu dale Sɔn -wa 'ε 'bhεε- ta, -e nu Zakɔbu 'sre mu 'ε waa -lεdɔɔkleya maza mu 'ε gole -o -yi.

²⁷ *-Bhoolaya 'la 'mi nu 'bhe dɔle 'woo- 'pegee 'mi 'plen-, 'bhe -le bhe, 'ke 'ŋ -waa' -za 'yɔɔ- 'kwe mu 'ε -gwa -o wiinj- 'waati 'la ba.»

²⁸ 'Ke -wa =sia 'woo- Izraēli mu 'ε waa dɔlawole -Jan 'Nrale- 'ε =la 'bhe zi, -woo ye 'bhii- -Waanbhaa' -sɔɔɔnnii' mu; 'duj- 'bhe =kla 'trɔn- le 'ka mu Zuufu kle mu 'gbu 'ε ma. 'Bheε- 'duj-, 'ke 'wa =sia -Waanbhaa' Zuufu mu 'ε makungbeya 'ε zi, 'wa 'ye 'bhii- 'woo- Zuufu mu 'ε 'wola- -za sɔ 'tanjii -Waanbhaa' ni -o -gbɔɔ mu 'ε -zayi'.
²⁹ -Amasɔyi 'ke -Waanbhaa' mεε -gbaa pε 'la ba, yaa zru mabɔɔ, 'bheε- -e 'bhe pε 'ε kun 'bhe mεε 'ε 'kɔɔ. 'Bheε- -e mεε 'la zan mu -siila, yaa -a -liiwli' mabɔɔ 'mu ma -titi. ³⁰ 'Elwale -sɔ, 'ka mu -yaa -Waanbhaa' -weli' 'ε 'kafawo. 'Bheε- 'woo- Izraēli mu 'ε -o -Waanbhaa' -weli' 'la 'kafawoa, 'bhe -le 'a =kla 'bheε- 'ka 'yrenklaa= -Waanbhaa' ma -zɔn 'tε. ³¹ 'Bheε klegbeya do 'ε 'yi, 'woo- mu -Waanbhaa' -weli' 'ε 'kafawoa -zɔn, 'kooko- 'ka mu -yrenkla' 'ezin- -Waanbhaa' ma. 'Duj- 'ka mu -yrenklaa= -Waanbhaa' ma gɔnε- 'la gbεen-, 'woo- mu -yren nu 'klalε- -a ma 'bheε- gbεen- 'ezin-. ³² -Amasɔyi -Waanbhaa' bhaaplɛj mu 'kpen =kla -a 'kafawo mu 'le, 'kooko- -o 'kpen 'yrenkla- -a ma 'ezin-.

-Waanbhaa' a gbalaanya -gbene

³³ 'Ee! Wlan 'ε ni, -Waanbhaa' a pɛzanya 'ε 'pegee -yaa' zadɔleya, 'bheε- yaa -zayaangole 'ε -danj' 'laa -o 'mu ma! -Yaa' -za lɛdulagbeya 'ε 'bhe -o 'egbenele 'ke 'bhe kan bhaaplɛj a -zadɔleya 'ε ta. 'Bheε- -yaa' zi mu 'ε 'yimale la bhaaplɛj ta. ³⁴ 'Bhii- -a yɔɔɔnde le -o 'yee- -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ:

«-De 'gbu -le Mεεzan -Waanbhaa' 'kpeejan- 'ε dɔ εε?
'Bheε- -de 'gbu -le sɔ klele- -a -lia mi 'le εε?

³⁵ -De 'gbu -le pε =naa 'yee- -Waanbhaa' ni 'elwale 'pe εε,

'bheε- 'ke 'bhe kle 'bhii- 'bhe zan a ca 'le -a ma εε?»

³⁶ Mεε 'kedo- 'kpɔ! -Amasɔyi pε 'kpen da 'yela- ba, 'bheε- pε 'kpen -o 'bhe 'yre ma 'yela- -srɔyi', 'bheε- 'yele- a pε -le pε 'kpen 'le. Bhaa 'tɔbhɔleya bo 'yee- -Waanbhaa' ni yikpensee ta! *Amiina*.

ZESU 'YI MU 'ε 'TAAWOGBEYA

'Taawogbeya dɛε -Waanbhaa' zi

12 'Ŋ nεenε- mu, -kɔɔ' 'yrenklalawoa -Waanbhaa' ma 'egbenele bhe, 'mi -sromabɔ 'ka ni dɔɔ -ka 'ka 'gbu 'na -Waanbhaa' ni 'bhii- 'sraka gopε -yremale mu, 'ke 'ka bo 'edanɔma -a ni 'werj, 'bheε- 'ka sɔ -a ni. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhe -le nu klele -a gba gbeya wlan 'ε 'le.
² 'Kaa- 'taawogbeya 'ε yaa klele 'bhii- 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε -waa' pε 'ε gbεen-. 'Duj- -kaa 'to 'ke -Waanbhaa' 'ka mabɔɔ, 'bheε- -e 'kpeeledangbeya dɛε na 'ka ni. 'Ke 'bhe =kla, -Waanbhaa' zru maza 'ε, 'bhe 'pegee -za 'wlan 'ε, 'bheε- -za 'la 'bhe sɔ -a ni, 'bhe 'pegee -za 'la 'bhe 'lepale -o, 'ka nu 'mu dɔle.

³ -Waanbhaa' 'serj 'la =naa 'mi ni -yaa' -lileya 'ε 'yi 'ŋ ma 'bhe 'srɔyi, 'mi -o 'ka =lia zii' 'ke 'an pe 'ka 'kpen do do ni dɔɔ 'ka 'laa 'ka 'gbu 'yele- mεε gbalaan 'le 'ke 'bhe

kan -a -danj' ta. Drɔɔɔn' mavεleya zru -le kle 'ka 'kpen do do 'yi. -Waanbhaa' 'serj yεke- 'la =naa 'ka ni, 'kaa- 'kpaleya 'ε 'srɔyi -a -yi, -ka 'bheε- wlata za kle. ⁴ 'Bhii- bhaaplɛj 'fle 'ε -yoo do gɔnε- 'la gbεen-, 'bheε- -a dɔpε mu 'ε -woo 'ebebele; 'bheε- 'mu 'kpen do do woye 'ε gole -o 'eke- ma gɔnε- 'la gbεen-. ⁵ 'Bheε klegbeya do 'ε 'yi, -kɔɔ' mu Zesu 'yi mu 'ε, -kɔɔ' -o 'ebebele; 'duj- -kɔɔ' 'kpale- 'la -yoo do ma *Krisi 'yi, -kɔɔ' -o 'bhii- mεε do. -kɔɔ' blɔɔle -o 'eke- ma do do 'bhii- mεε dɔpε mu 'ε blɔɔle -o 'eke- ma gɔnε- 'la gbεen-. ⁶ -Waanbhaa' =lia -kɔɔ' ma, 'bheε- -e 'serj mu =naa -kɔɔ' 'kpen do do ni, 'bheε 'serj mu 'ε gole -o 'eke- ma. -Ya -lɛlajanwole 'serj =naa mεε 'la zan ni, 'bheε zan 'ε 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi gɔnε- 'la gbεen-, 'bheε 'bheε 'serj 'ε wlata za kle. ⁷ 'Ke -Waanbhaa' 'serj =naa mεε 'la zan ni 'ke 'bheε yewo 'bheε -vin mu 'ε ni, 'bheε zan 'bheε ye 'ε 'wo. 'Kee- mεε daan 'serj =naa 'kela ni, 'bheε zan mεε mu daan. ⁸ 'Kee- 'serj =naa mεε 'la zan ni 'kaa 'bheε zruwla mεε mu 'kpee, 'bheε zan bo 'bheε klele ma. 'Kee- 'serj =naa 'kela ni 'kaa 'bheε bhɔ mεε mu ba 'bheε 'kɔɔpε- mu 'le, 'bheε zan 'ε gbε ta kle taataa. 'Kee- 'serj =naa mεε 'la zan ni 'kaa 'bheε kle mεε mu -lɛdɔɔ' mi 'le, 'bheε zan 'bheε ye 'ε 'wo 'bheε 'nii- 'ε 'kpen 'le. 'Kee- 'serj =naa 'kela ni 'kaa 'bheε 'bhɔ -yren ma mεε mu ba, 'bheε zan 'bheε kle 'bheε zrukpaalele.

Zesu 'yi mu a 'taawoza 'sɔniya 'le -o zru 'yi

⁹ 'Kaa 'eke- ba 'sɔniya 'ε, 'bheε 'laa klele mεε -yrekɔɔza klele 'le. -Za 'la 'bheε 'laa lele 'bheε klele vensi 'ka yin 'lii, 'bheε- 'ka blɔɔle bo -za 'wlan klele ma. ¹⁰ 'Ka -za sɔ 'eke- ni 'bhii- nεenε- ma do mu. 'Bheε- 'ka 'kpen do do -gasik- pa 'eke- -lεε 'eke- -vavadelele 'tanjii. ¹¹ 'Ka 'laa lɛwawole, 'duj- -ka yewo 'eglkɔle. -Ka yewo Mεεzan ni 'ka 'nii- 'ε 'kpen 'le. ¹² 'Ka zrukpaale kle 'ka 'yrikpale 'la -yoo -Waanbhaa' ta 'bheε -zayi'. -Ka -yren 'yikun 'ka zrubak- paale 'le, 'bheε- 'ka blɔɔle bo 'ka 'seriwole ma. ¹³ -Ka bhɔ 'ka nεenε- Zesu 'yi mu 'ε ba. 'Bheε- mεε 'la zan mu nu 'ka ba, -ka 'mu 'cie 'si 'elrele.

¹⁴ Mεε 'la zan mu -o -yrenkpa' zii' 'ka ta, -ka 'dumawo 'bheε zan mu 'ε ni. -Kaa pe -Waanbhaa' ni dɔɔ 'bheε -o -dɔɔbo', 'duj- 'ka 'laa bhaa -yɔɔle' -o ma. ¹⁵ 'Ke mεε 'la zan mu zrukpaale -o, 'ka mu 'pegee 'bheε zan mu zruk- paale kle 'eke- zi. 'Ke 'ke mu la 'mu -o wisi' zii', 'ka 'pegee 'mu wisi' 'eke- zi. ¹⁶ -Ka bo 'eke- 'yi 'edɔɔle. 'Ka 'laa 'ka 'gbu magbaandεle 'eke- ma, 'duj- 'ka zru bhɔ mεε mazinaza -la zi. 'Ka 'laa 'ka 'gbu 'kunle- -zadɔ' mu 'le.

¹⁷ 'Ke mεε -za 'yɔɔ- =kla 'ka ni, 'ka 'laa 'bheε -zigole 'bheε zan ma 'ke -za 'yɔɔ- 'le. -Ka dɔ klen 'ke 'ka -za 'wlan -la kleyrε glin mɔkpen' 'yre ma. ¹⁸ 'Ke 'bheε sɔ klele-, 'ke -a -danjgo' 'ka mu -la ma, 'ka 'pegee mεε mu 'ε 'kpen bo yilabla 'yi 'eke- 'yi. ¹⁹ 'Ŋ 'yiɛnii mu, 'ke mεε do -za 'yɔɔ- =kla 'ka ni, 'ka 'laa 'bheε -zigoyrε -glinle' 'bheε zan 'ε ma. -Ka 'kaa- -za -zigole 'ε 'to -Waanbhaa' 'kɔɔ. -Amasɔyi -a yɔɔɔnde le -o -yaa' 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «'Mi Mεεzan -Waanbhaa' pe dɔɔ 'mi -le nu 'kaa- -za mu 'ε -zigole, 'mi 'gbu -le nu -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε 'wlata- -sra 'nale- -o ni.»²⁰ 'Bheε- -a yɔɔɔnde le -o 'yee- -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi 'ezin- dɔɔ: «'Ke gbɔn -o 'ε 'sɔɔnnii 'ε dε 'zi, pεbhle na

-a ni. 'Ke -yi 'mi -lrc -o -a ma, mi yi na -a ni. 'Kee- 'bhe =kla 'bhe gbēen- bhe, -e nu klele 'bhii- 'yoo- -yrala' gbo -la dɔ 'zi -a wiin- 'bhe klegbeya 'e gbēen- bhe.»²¹ 'Yaa klele 'ke -za 'ycc- 'senjo- 'kee 'le. 'Dun- dɔ klen 'kee- -za 'wlan kle 'bhe- 'e 'senjo- 'ke -za 'ycc- 'le.

Zesu 'yi mu ngblo 'kpaaza- -o ta mēe gbalaan mu 'e =la

13 Mēe 'oo mēe, 'bhe 'bhe ngblo 'kpala 'bhe ta mēe gbalaan mu 'e =la. -Amasrcyi gbalaanya 'kpen da -Waanbhaa' -la ba. Mēe gbalaan mu 'la 'kpaale- -o bhaaplɛŋ mu 'e 'wiin-, 'mu da -Waanbhaa' -la ba. ²'Bhela- -zayile, 'ke mēe 'oo mēe 'la zan -wlenna -a ta mēe gbalaan 'e ma, 'bhe zan -wlenna- -Waanbhaa' a mēe 'kpagbeya 'e 'bhe- ma. 'Bhe- 'ke mēe 'la zan mu -o -banggo- -Waanbhaa' a mēe 'kpagbeya 'e 'yi, 'bhe zan mu -Waanbhaa' a -kpan 'e baa- yre -la -glin 'zi -o 'gbu ta 'bhe gbēen- bhe. ³Wlan 'e ni, 'ke 'bhi 'la -za 'wlan kle, mēe gbalaan mu laa -o 'ke -gbalaan pē 'le 'bhi 'kcc; 'dun- 'ke 'bhi 'la -za 'ycc- kle, 'bhi -le gbalaan mēe gbalaan mu 'e -lɛɛ. 'Yoo- -a zi 'bhii- 'yaa -gbalaanle' 'e ta mēe gbalaan 'e 'lɛɛ ɛɛ? 'Bhe 'yi, -za 'wlan kle, 'bhe- 'woo- mēe gbalaan mu 'e -o nu 'e 'tɔ wlan pɛɛ. ⁴-Amasrcyi mēe gbalaan mu 'e -woo yewo 'zi -Waanbhaa' ni 'bhi 'gbu -la -nrayiza 'yi. 'Dun- 'ke 'yoo- -za 'ycc- kle 'zi, gbalaan -o -lɛɛ. -Amasrcyi 'sen 'la 'bhe -o 'kcc, 'bhe 'laa -o -o 'kcc bhaama; 'bhe -o 'kcc mēe 'krowo zayi' -za 'ycc- klele ma. -Woo yewo 'zi -Waanbhaa' -la ni; -o -yaa' yran 'e zrcn mēe 'la zan -o -za 'ycc- kle 'zi 'bhe zan 'e ni -a 'krowolele. ⁵'Bhela- -zayile, 'bhe -o 'ke -za 'lrele- 'le 'ke 'ka 'ka ngblo 'kpalaa mēe gbalaan mu 'e =la. 'Ka 'laa 'bhe klele drcn, 'kooko- -Waanbhaa a yran laa ten 'ka ma. 'Dun- -ka 'ka ngblo 'kpala -o =la, -amasrcyi 'ka 'gbu 'a dɔ 'ka 'nii- 'yi 'bhii- -za 'lrele- -le 'kele-.

⁶'Bhela- -zayile 'ezin-, 'ka 'nisra mu 'e gbawo. -Amasrcyi mēe gbalaan mu 'la -woo 'bhe ye 'e 'wo zii', -Waanbhaa' -le -o =bwa 'bhe ye 'e ta, 'kaa -wa wo 'elrele 'ke -wa -layan' -a ma. ⁷'Kela 'bhe -o 'ka 'kpen do do gbawo, -ka 'bhe- kle: -Ka 'nisra -gbcn 'e 'kpen gbawo 'ka sɔ -o gbawole mēe 'la zan mu ni 'mu -la 'kcc. -Ka -gbalaan mēe 'la zan -o 'ke -gbalaanpē' 'le 'bhe 'lɛɛ; mēe 'la zan -o 'ke -gasikpa pē 'le, -ka -gasikpa 'bhe zan 'e 'lɛɛ.

'Taawole 'sɔniya a pɛ zi 'e ta

⁸'N nɛɛnɛ- mu, 'ke yaa 'e go 'ka -za 'sɔle 'eke- ni 'e 'bhe ba, mēe -bhɛɛke' do 'kpc a ca laa klele 'ka ma -titi. -Amasrcyi 'ke mēe -za sɔ mēe 'la zan ni, 'bhe zan -Waanbhaa' a 'tonj mu 'e 'kbsikun 'ke -ya -layan' -a ma 'bhe gbēen- bhe. ⁹Wlan 'e ni, Moizi a 'Tonj mu 'la -wa pɛ dɔ: «'Yaa -yanbhɔɔya klele, 'yaa mēe dɛɛ, 'yaa -faan- wole, 'e 'yre 'laa 'bhɔle- mēe 'kcc pɛ zi.» 'Bhe 'pegee 'tonj -vin mu 'e 'kpen 'lɛwla -jango' do 'kpc 'e 'bhe -le -gɛ dɔ: «'E -vindo' mi -za sɔ 'e ni 'bhii- 'e -za sɔ 'e 'gbu ni gɔnɛ- 'la gbēen-.»¹⁰ 'Kee -vindo' mi -za sɔ 'e ni, yaa -za 'ycc- 'kedo- 'kpc kle -a ni. 'Ke mēe mu -za sɔ mēe 'la zan ni, 'bhe zan -Waanbhaa' a 'tonj mu 'e 'kbsikun 'ke -ya -layan' -a ma.

-kcc' 'plo- -gbo 'yi -za 'ycc- mu klele ma

¹¹-Ka 'bhe -jan mu 'la bhe 'mu 'kun 'elrele, -amasrcyi 'waati 'la =bhwa -zcn -gɛ, 'ka 'gbu 'bhe 'waati 'e dɔ. 'Ka bwe 'waati 'e =bhwa 'kaa- yi 'e pla, -amasrcyi -Waanbhaa' nu -kcc' gole -za 'yi yi 'la 'le 'bhe yi 'e =bhwa gban -wa -din, yaa -o -li 'egbcnle -kcc' ma, 'bhii- -e -yaa -kcc' ma gɔnɛ- 'la gbēen- -kcc' 'kpale- 'e zisan' bhla 'e zi Krisi 'yi. ¹²-Bi 'e =bhwa gban 'egbcnle, 'bhe- too -o zan 'klinɛ-. -O kleza mu 'la kle -gbo 'yi, -kcc' 'plo- 'mu ma; 'bhe- -kcc' 'tɛbhile ba gwledanpɛ mu 'kla -kcc' ta. ¹³-Kcc' 'taawogbeya 'e bakanle kle 'bhii- mēe 'la zan mu -o 'taawo zii' -yrekpaa' -o 'taawogbeya 'e -yoo gɔnɛ- 'la gbēen-. -kcc' -kcc' 'gbu 'kbsikun 'elrele, -kcc' 'laa -kcc' 'taakpale pɛbhle -gbɛnɛ -gbɛnɛ bhlele zi, 'bhe 'pegee -wɛɛn 'mile- zi. -kcc' -kcc' 'gbu 'kbsikun -yraladɔ maza mu 'flen oo, -yanbhɔɔya za mu oo, gwledanle 'pegee zranwole, 'mu 'kpen ma. ¹⁴'Ka -si dɛɛ 'la 'sɔcc- woa= Mɛzan Zesu Krisi 'sɔrcyi, -ka 'bhe 'kla 'ka ta 'bhii- 'ka -baape' 'le. 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke 'ka bo 'taawole ma 'ka 'gbu zru maza 'e ta, 'ke 'ka 'ka 'gbu zrubhɔ maza mu kle.

-Ka 'ka gbɛdɔ 'eke- -la

14 'N nɛɛnɛ- mu, 'ka ba mēe 'la zan 'kpaleya 'e -Waanbhaa' 'yi 'bhe 'laa -o 'egbcnle, -ka 'bhe zan 'kun 'elrele. 'Ke -yaa' pɛ 'kpeejan- 'e gole -o 'kaa- pɛ mu 'e ma, 'ka 'laa 'a 'tɔpɛle 'bhe -zayi'. ²Mēe 'ke 'kpeɛ ma, pɛbhle 'tɔle- pɛbhle, 'bhe -o 'ke bhlepe 'le. 'Dun- mēe -bhɛɛke' 'la 'kpaleya 'e -Waanbhaa' 'yi, 'bhe 'laa -o 'egbcnle, 'bhe a pɛbhle -danj -le 'ke -ziɛnbhe' mu 'te -la -le. ³'Ke mēe 'la zan pɛbhle 'tɔle- pɛbhle 'bhe bhle, 'bhe zan laa mēe 'la zan laa pɛbhle 'kpen bhle 'bhe mavɛɛɛ; 'dun- mēe 'la zan laa pɛbhle 'tɔle- pɛbhle 'bhe bhle, 'bhe zan laa mēe 'la zan pɛbhle 'kpen bhle 'bhe 'kitikanle. -Amasrcyi -Waanbhaa' 'e gbɛdwa- -a =la 'ezin-. ⁴-Dele 'bhi 'le 'bhe- 'yoo- mēe -bhɛɛke' a yewonɛ 'e 'kitikan zii' ɛɛ? 'Ke -a dulale =bwa 'egbcnle oo, 'kee- -balaa' oo, 'bhi a -mɛ pɛ za -le 'bhe 'yi ɛɛ? -A zan a -za -le 'bhe 'le. 'Dun- -a dulale nu bole 'egbcnle, -amasrcyi 'bhe 'senj -o Mɛzan ni 'ke 'bhe 'a dɔ 'egbcnle.

⁵Mēe 'ke 'kpeɛ ma, yi mu 'e 'ke mu gbalaan -yiya' -a 'ke mu ni, 'bhe- 'dun- mēe -bhɛɛke' -yre 'yi, 'woo- yi mu 'e 'kpen -o do. 'Ka 'kpen do do 'kpale- kle -za yɛkɛ- 'la -yoo 'a 'kpeɛ 'bhe- 'yi. ⁶'Ke mēe 'la zan yi mu 'e ye 'bhii- -o gbalaanya 'e gole 'eke- ma, 'bhe zan Mɛzan -lɛdɔ' -a ma 'bhe klegbeya 'e gbēen-. 'Bhe- 'ke mēe 'la zan pɛbh- le 'kpen bhle, 'bhe zan Mɛzan -lɛdɔ' -a ma 'bhe- gbēen-; -amasrcyi -e -Waanbhaa' 'pubɔ- -yaa' pɛbhle 'e ma. 'Bhe- 'ke mēe 'la zan laa pɛbhle 'kpen bhle, 'bhe zan Mɛzan -lɛdɔ' -a ma; -amasrcyi -e -Waanbhaa' 'pubɔ- 'ezin- 'bhe ma. ⁷Wlan 'e ni, -kcc' 'kɛdo- 'kpc 'laa -o -kcc' 'yre ma 'trɛ ta -gɛ -kcc' 'gbu ni, 'bhe -kcc' 'kɛdo- 'kpc 'laa ga 'bhe 'gbu ni. ⁸'Ke -kcc' -o -kcc' 'yre ma, -kcc' -o -kcc' 'yre ma Mɛzan -la ni; 'bhe- 'ke -kcc' -gaa, -kcc' -gaa Mɛzan -la ni 'ezin-. 'Bhe 'yi bhe, 'ke -kcc' -o -kcc' 'yre ma oo, 'ke -kcc' -gaa oo, -kcc' -o Mɛzan -a pɛ 'le.

'yi bhe, 'ka so 'eke- 'kpeelkanle. ¹⁵ 'Bhæ- 'duŋ-, 'mi 'ŋ 'yɾe ma -dwa 'eglcɔle 'an -janwo' gbeya 'e ma 'ka ni 'yee- 'sɛwɛ 'lɛɛ- 'yi yɾe 'ke =nɔɔ, 'kooko- 'ka -za =lwa mu 'la -daanna 'mu dɔ 'ka 'kpee 'ezin-. 'Mi 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, -Waanbhaa' -lilawoa 'mi ma 'bhe -la -zayi'; ¹⁶ 'kooko- 'mi kle Zesu Kriŋi a yewonɛ 'le Zuufu kle mu 'e ba. 'Mi 'ŋ 'gbu =naa ye 'la ni, 'mi -o 'bhæ- 'wo zii' -yaa' -Jan 'Nræle- 'e 'wolele. 'Kooko- Zuufu kle mu 'e kle 'bhii- 'sraka 'la so -Waanbhaa' zru ni, 'bhæ- 'kee- 'bhe kle 'weŋ Lii 'Weŋ a -glɔɔya' 'e 'le. ¹⁷ 'Bhɛla- -zayile, 'mi -o ye 'la 'wo zii' -Waanbhaa' ni, 'ŋ so 'ŋ -baale' 'bhe 'yi, 'mi 'pegee Zesu Kriŋi a 'kpaledomaya 'e 'yi. ¹⁸ -Amasɾɔyi, 'bhe 'laa so dɔle- 'mi 'kpee 'ke 'ŋ -jan 'kedo- 'kpɔ wo, 'ke yaa 'e go Kriŋi -za 'la =kla 'bhe ba. 'Ye- yewoa= 'mi gbɛ zi, 'bhæ- -ya =kla 'ke Zuufu kle mu 'e so dɔle- -a -la 'ke -o 'taawo -Waanbhaa' -weli' 'e ta. -E 'bhe =kla 'mi 'wo- jan- mu 'e 'pegee 'mi kleza mu 'e fanŋan- 'e 'bhæ- 'le, ¹⁹ 'bhe 'pegee -glɔɔya ma -tɔɔmasie mu 'pegee 'sɔle- maza mu 'le, 'bhæ- Lii 'Weŋ 'e -glɔɔya' a 'le. 'Bhe kle gbɛya 'e 'yi, 'mi Kriŋi a -Jan 'Nræle- 'e =woa 'ke 'an 'lɛyan- 'a ma, 'ke 'an san Zeruzalem, 'ke 'ŋ ge -a kpɛma -wa mu 'e ta, 'bhæ- 'ke 'ŋ nu 'tenle- Iliri 'kleɛn 'e ma. ²⁰ 'Duŋ- 'ŋ zru maza -bhæke' 'laa -yaa 'bhe blaɛn, 'ke yaa 'e go 'ke 'ŋ ge -Jan 'Nræle- 'e 'wole- mɛɛ mu 'e ni yɾe 'oo yɾe 'la waa Kriŋi tɔ 'e 'malɛ- -lido' 'bhe =nɔɔ 'bhe ba; 'kooko- mɛɛ -bhæke' mu 'fɛ 'la gaan =bwa, 'mi 'laa 'an pɛ 'fɛg- wle- 'e dɔ 'bhe ta.

²¹ 'Duŋ-, -e =kla 'bhii- -a yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ:
«Waa -a tɔ 'e 'kanle- mɛɛ 'la zan mu ni, 'mu -le nu -a yeɛ;
'bhæ- mɛɛ 'la zan mu laa -yaa' -jan 'e 'malɛ-, 'mu -le nu -a dɔle.»

Pɔlu -o Rɔmu -wa 'e ta geza 'e 'wo zii'

²² 'Bhe 'yi bhe, ye mu 'la bhe, 'mu -le 'ka ba geza 'e 'saawoa- 'ŋ 'kɔɔ gaan -bebe 'yi, 'bhæ- 'naa geɛ 'ka ba ye. ²³ 'Duŋ- -zɔn 'mi =yaan 'an ye mu 'e 'wolele 'kleɛn mu 'lɛɛ- 'yi -gɛ. 'Bhe lɛɛ -bebe -le -gɛ, 'ke 'mi bole -o 'ka ba geza 'e yidɔle ma. ²⁴ 'Bhæ- 'ŋ 'kpee ma, 'ke 'ŋ 'yoo- gele- EsiPAYIN 'kleɛn 'e 'yi 'waati 'la ba, 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ 'kan 'ka ba ye. 'Ŋ 'kan bhla 'e zi, 'ŋ 'yri -o -a ta 'bhii- 'ŋ nu 'ka 'yele-, 'bhæ- 'ŋ 'ka 'lɔɔ 'e sanɛ- kan. 'Ke -kɔɔ- -yɾekpaa' sa -gaa 'eke- 'yi 'elrele, 'ŋ nu zi -yɾewole 'ka ma, 'bhæ- 'ka nu bhɔle 'ŋ ba 'yee- 'kleɛn 'e 'yi gelele. ²⁵ 'Duŋ- 'mi -o ge 'zi -zɔn Zeruzalem, 'taa 'e ta bhɔŋbapɛ mu 'le 'ŋ 'kɔɔ 'bhe =nɔɔ -Waanbhaa' a mɛɛ 'weŋ mu 'e ni. ²⁶ -Amasɾɔyi Masedwani Zesu 'yi mu 'e 'pegee Akayi Zesu 'yi mu 'e, 'yaa- zi 'bhii- -woo gbekla' 'eke- ta, 'bhæ- -o bhɔ Zeruzalem, 'Zesu 'yi mu 'kɔɔfleŋzan mu 'e ba. ²⁷ 'Bhe -za 'e klele =swa -o 'gbu -la ni. 'Duŋ- wlan 'e ni, 'bhe mu a ca -yaa -o ma. -Amasɾɔyi Zeruzalem, 'Zesu 'yi mu 'e -za 'wlan mu 'la 'sɔɔ- woa= -Waanbhaa' 'kɔɔ Lii a pɛ zi 'e zi, 'mu 'bhe mu -yi- cienna Zuufu kle mu 'e ma; 'bhe kle gbɛya do 'e 'yi 'ezin-, -yoo 'ke -za 'le 'ke 'woo- Zuufu kle mu 'e -o bhɔ Zuufu Zesu 'yi mu 'e ba -o 'kɔɔpɛ- mu 'e 'le 'ezin-. ²⁸ 'Ke 'ŋ =yaan 'bhe -za 'e 'yɾɛbagolele 'waati 'la ba, 'bhe 'pegee

'ke -woo gbeklaa- 'eke- ta pɛ mu 'la 'nalele, 'ke 'ŋ =yaan 'mu 'lenalele 'waati 'la ba, 'ŋ ge bhla 'e zi EsiPAYIN 'kleɛn 'e 'yi, 'ŋ nu 'kanle- 'ka ba ye. ²⁹ 'Mi gelawo zii' 'ka ba ye, 'mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ŋ nu nule Kriŋi -yaa' 'duma -gbɛɛ 'la zinaa' 'ŋ ta 'bhe 'le.

³⁰ -Ayile, 'ŋ nɛɛɛ- mu, 'mi -o -sromabɔ 'zi 'ka ni -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Kriŋi tɔ 'e -zayi', 'bhe 'pegee 'sɔɔniya 'la Lii 'Weŋ 'e 'bhe na -kɔɔ' ni 'bhe -zayi' dɔɔ -ka bhɔ 'ŋ ba 'an gwle 'e danlele 'ke 'ka 'ka 'seriwo 'mi a -za ma -Waanbhaa' ni. ³¹ -Ka 'ka 'seriwo 'mi a -za ma, 'kooko- 'mi so -bhile Zude 'kleɛn 'e 'yi mu 'la waa -o kpa -Waanbhaa' 'yi 'mu 'kɔɔ, 'bhæ- 'kooko- 'mi -o ge 'zi bhɔŋbapɛ mu 'la 'le Zeruzalem, 'Zesu 'yi mu 'e ni, 'mu dɔ 'mu 'kunle- -la. ³² 'Ke 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, 'mi nu bhɔle 'ka ba ye, 'ŋ zrukpa' ta, 'ke -Waanbhaa' -dwa -a -la, 'bhæ- 'ŋ nu 'ŋ 'yitɾɛle sa 'ka ba ye. ³³ Bhaa -Waanbhaa' 'la yilabla na mɛɛ ni 'bhe kle 'ka 'kpɛn ba! Amini!

Pɔlu 'gbu a pɛ 'pubɔwli mu

16 'Mi -o 'kɔɔ' nɛɛɛ- le Febe 'kwlanwole 'ka ma dɔɔ le wlan -le 'kele-. -Yoo Sankre Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e -waa' 'bhɔŋba- le mu 'e do -la -le. ² 'Kooko- 'kee- -ja 'ka ba ye, -kaa 'cie si 'elrele Mɛɛzan tɔ 'e -zayi', 'bhii- -wa kle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- -Waanbhaa' a mɛɛ 'weŋ mu 'e ni. 'Ke a mazadwa pɛ 'oo pɛ 'la ma, -ka bhɔ a ba 'bhe 'le. -Amasɾɔyi -E =bhwa -kɔɔ' nɛɛɛ- -bebe ba, -e =bhwa 'mi 'gbu ba 'ezin-.

³ -Ka Prisili 'pegee 'bhe =nɔɔ Akilasi 'pubɔ-; 'an yewoyɔɔɔn ple 'e Kriŋi a ye 'e ta. ⁴ -O 'mi -gwa -za 'yi, 'bhæ- 'woo- win -yaa nu bole -a -yi. 'Mi do -kplɛn 'laa -o 'pubɔ- 'zi; Zesu 'yi mu 'le mu 'la 'mu 'laa -o 'ke Zuufu mu 'le, 'mu 'kpɛn -o 'pubwa- 'ezin- -o kleza -lrele' mu 'e ma.

⁵ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la kla 'eke- ba -waa 'fɛ 'e =la, 'ka 'mu 'pubɔ- 'ezin-. -Ka 'ŋ 'yienii Epanɛti 'pubɔ- 'ezin-. 'Ye- 'e =kpaa Zesu 'yi 'elwale 'pe Azi 'kleɛn 'e 'yi.

⁶ 'Bhæ- -ka Mari 'pubɔ- 'ezin-, 'bhe -le yewoa= 'ebebele 'ka ni.

⁷ -Ka Andronikusi 'pegee Zuniasi 'pubɔ-, 'ŋ dɛ -nɛ Izraeli mu -le -o -le, 'bhæ- 'mi 'pegee 'woo- mu -yaa -kaso 'yi 'eke- zi. -O 'tɔɔbhɔle -o Zesu a 'winɔwɔ mu 'e ba, 'bhæ- -o =wlɛa Zesu 'yi 'mi 'gbu 'lɛɛ.

⁸ -Ka Anliyatusi 'pubɔ-, 'ŋ 'bhɛgwɛn- gbɛlan 'gbu -le 'bhe 'le Mɛɛzan Zesu 'yi.

⁹ -Ka Ruben 'pubɔ- 'ezin-, 'ŋ yewoyɔɔɔn -le 'bhe 'le Kriŋi a ye 'e ta. 'Bhæ- -ka 'ŋ 'yienii Sitakisi 'pubɔ-.

¹⁰ -Ka Apɛlesi 'pubɔ-; 'ali- -e -yɾɛn mu 'la 'kpɛn =bhla, -a 'kpale- =bwa Zesu 'yi. -Ka Arisitobule a 'fa =la mu 'e 'pubɔ-.

¹¹ -Ka 'ŋ dɛ -nɛ Erɔɔɔɔɔn 'pubɔ-. 'Bhæ- Naasisi a 'fa =la mu 'la -woo =kpaa Mɛɛzan Kriŋi 'yi, -ka 'mu 'pubɔ-.

¹² -Ka Trifeni 'pegee Trifozi 'pubɔ-; 'woo- le ple 'la bhe -woo Mɛɛzan Zesu a ye 'e 'wo zii'. 'Bhæ- -ka 'o nɛɛɛ- le Pɛɛsidi 'la -za so 'ŋ ni 'egbenele 'bhe 'pubɔ- 'ŋ ni; -e yewoa= Mɛɛzan Zesu ni 'ebebele.

¹³ -Ka Rufusi 'pubɔ-; Mɛɛzan Zesu a mɛɛ kplankplan 'gbu -le 'kɛle-. 'Bhɛɛ- -kaa nɛɛ 'pubɔ- 'mi ni 'ezin-; 'bhɛ =kla 'mi 'gbu nɛɛ 'le 'ezin.

¹⁴ -Ka Asɛnkriti 'pubɔ-, 'bhɛ 'pegee Flegɔn, 'bhɛɛ- Er- imɛsi 'pegee Patrobasi, 'bhɛɛ- Erimasi 'pegee -kɔɔ' nɛɛnɛ- -vin mu 'la -woo -o zi.

¹⁵ -Ka Filobgi 'pegee Zuli 'pubɔ-; 'bhɛɛ- -ka Nere 'pegee 'bhɛ nɛɛnɛ- le 'ɛ 'pubɔ-. -Ka Olɛnpasi 'pegee -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛŋ mu 'la 'kɛn -o zi ye 'mu 'pubɔ-.

¹⁶ -Ka 'eke- 'pubɔ- 'eke- -tuubɔlele 'bhii- - nɛɛnɛ- ma do mu Zesu 'yi. Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ɛ 'kɛn 'ka 'pubwa-.

Pɔlu a -daŋma' -liawli'

¹⁷ 'Nj nɛɛnɛ- mu, mɛɛ 'la zan mu Zesu 'yi mu 'ɛ 'yiciɛn-, 'bhɛɛ- -woo klɛ nɪpɛ 'le, 'bhɛ 'pegee 'o daangbɛya 'la =naa 'ka ni waa dɔ 'bhɛ =la, 'mi -o zruwla 'zi 'ka 'kpee dɔɔ -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele 'bhɛ zan mu 'ɛ ma. 'Bhɛɛ- -ka 'ka 'gbu 'plɛŋgo- 'bhɛ zan mu 'ɛ ma.

¹⁸ -Amasɔyi, 'bhɛ mɛɛ -glɔɔn mu 'ɛ, waa -o -kɔɔa' Mɛɛzan Kriisi a yewonɛ mu 'le, 'duŋ- -o bole -o 'kpeele- danle ma -o sɔ pɛ 'la 'bhlele, 'bhɛ 'pegee waa sɔ pɛ 'la 'bhlele 'bhɛɛ- ma. Mɛɛ 'la zan mu laa sɔ -za 'yɔɔ- 'pegee -za 'wlan gole- 'eke- 'yi, -o 'bhɛ zan -yini' -o -lɛ ma -nra ma jan mu 'ɛ 'pegee waa -dawli' ma jan mu 'ɛ 'le.

¹⁹ 'Duŋ- 'ka mu, 'ka -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'kɔsɪkɪn gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, mɔkɛn' 'bhɛ dɔ. 'Bhɛla- -yile, 'mi zrukpaale -o 'egbɛnele 'ka ba zayi'. 'Duŋ- 'mi -o -a zi 'bhii- 'ka klɛ -zadɔ' mu 'le -za 'wlan a pɛ klɛ zi 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'ka zru

'fleele- klɛ -za 'yɔɔ- ba -yɛ ta. ²⁰ -A -vinbwa sa, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'la yilabla na mɛɛ ni 'bhɛ -Setran' a -glɔɔya' 'ɛ siɛ, 'bhɛɛ- -e 'yee- -Setran' kpalaa' 'ka gaan =la. Bhaa Mɛɛzan Zesu -li 'ka ma!

²¹ 'Nj yewoyɔɔn Timote 'ka 'pubwa-; 'bhɛ 'pegee 'ŋ dɛ -nɛ Izraɛli mu Lusisi 'pegee Zasɔn, 'bhɛɛ- Sosipate.

²² 'Bhɛɛ- Tɛɛtusi 'la 'lɛtɛ 'lɛɛ- yɔɔndia- 'mi ni, 'bhɛ 'ka 'pubwa- Mɛɛzan Zesu 'tɔ 'yi. ²³ 'Nj zeti- mi Gayusi 'ka 'pubwa-. 'Bhɛɛ- Zesu 'yi mu -lɛdɔ' 'ɛ 'kɛn kla 'eke- ba 'yela- 'fɛ 'ɛ =la. -Wa 'lɛɛ- ta -gɔli' magaan mi Erasi 'ka 'pubwa-. 'Bhɛɛ- -kɔɔ' nɛɛnɛ- Kwaatusi 'ka 'pubwa- 'ezin-. ²⁴ [Bhaa -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Kriisi -li 'ka 'kɛn ma! Amiina.]

-Waanbhaa' 'tɔbhɔza

²⁵ -Kɔɔa' Waanbhaa' 'tɔbhɔ! 'Mi -o -jan 'Nrale- 'la 'wo zii' Zesu Kriisi ba zayi' 'bhɛ 'yi, 'sɛŋ -o -Waanbhaa' ni 'kee- 'ka klɛ 'egɔɔle 'kaa- 'kpaleya 'ɛ 'yi. -Waanbhaa' a gaanyiza 'la tagaanle -yaa lɛɛ -bebe ta, -e 'bhɛ tapwɛla 'yee- -jan 'Nrale- 'ɛ 'le. ²⁶ 'Duŋ- 'saanigɛ, -Waanbhaa' 'yee- gaanyiza 'ɛ tapwɛla kpataakpa 'tɛbhile ba. 'Yee- -Waanbhaa' 'la yaa ga -titi, -ya =kla 'bhɛɛ- 'si 'bhɛɛke mu 'ɛ 'kɛn 'yee- gaanyiza 'ɛ dɔ -a -lɛla' janwo mu 'ɛ -jan mu 'la yɔɔndia- 'mu 'sɔyi. -Ya -lɛdulaa 'bhɛɛ- klɛg- bɛya 'ɛ gbɛɛn-, 'kooko- 'si mu 'ɛ 'kɛn -o kpa Kriisi 'yi, 'bhɛɛ- -o 'yee- -Waanbhaa' -weli' ma.

²⁷ -Zadɔleya -o -Waanbhaa' do -kplɛn -la 'kɔɔ, bhaa 'tɔbhɔleya bo a ni Zesu Kriisi 'sɔyi 'waati 'ɛ 'kɛn ba! -Amiina!

KORENTI =LWA MI

Pɔlu 'letre =lwa 'la =kpa Korēnti -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Korēnti -wa 'e 'yaa- Akayi 'klēn 'e 'yi -wa -gbenē do 'le. Akayi 'klēn 'e 'bhe -le -o 'klēn 'la sii -zɔn Greki mu a 'klēn 'bhe 'le. Korēnti mu 'e 'yaa- 'ke yogba mu 'pegee -yanbhɔɔya dē mu -gbenē mu -la -le. Lēē mia plē bhe 'srwayizie mi 'e ma Zesu 'yale- 'e blaana, Pɔlu -ja 'yee- Korēnti -wa 'e ta, 'bhēē- -e lēē do yēē- -gaa 'bhe =nɔɔ ye. Korēnti mu 'la =wlaa Zesu 'yi, -e 'mu =klaa 'eke- ba, 'bhēē- 'mu =kla Zesu 'yi mu 'lēdo- 'le (Klēza 18). Pɔlu -yaa bhla 'la ba Efezi -wa 'e ta, 'bhēē- -e 'yee- 'letre =lwa 'lēē- =kpa Korēnti Zesu 'yi mu 'e ni. 'Letre 'lēē- 'kpale- -lēē Korēnti Zesu 'yi mu 'e 'ke mu -za 'ke mu -yilrɔkpa 'yee- Pɔlu ma 'letre 'bhēēke- do 'yi. 'Bhēla- -yile, -ya =pia -a nēēnē- Zesu 'yi mi do ni 'kaa 'bhe 'yee- 'letre 'lēē- dē -a ni (Korēnti =Lwa mi 1.1). -E 'yee- 'letre 'lēē- 'yicienna -lē plē.

-A -lē =lwa mi 'e 'yi (Korēnti =Lwa mi 1-6), Pɔlu 'pegee Korēnti Zesu 'yi mu 'e -woo 'eke- ta jan =maa. 'Duŋ-, Pɔlu -za yaga -gɔɔ 'gbu -la -yipia 'yee 'letre 'e 'lē -lwa mi 'lēē- 'yi:

1. Korēnti Zesu 'yi mu 'e waa 'eke- -yima, 'bhēē- -o -yicienle -o. (Korēnti =Lwa mi 1.1-10; 4.21)

2. -O do 'bhe 'gbu dē na 'e do =kla 'bhe 'gbu na 'le (Korēnti =Lwa mi 5).

3. Korēnti Zesu 'yi mu 'e ge 'eke- 'le -klu ta -Waanbhaa' dɔ kle mu 'e ba (Korēnti =Lwa mi 6), Pɔlu -o -liala dɔɔ 'woo- Zesu 'yi mu 'e -woo plerj -yraladɔ maza mu 'yrebago 'eke- plerj-, 'bhēē- -o 'kpale- bo do ma.

-A -lē plē mi 'e 'yi (Korēnti =Lwa mi 7-16), Korēnti Zesu 'yi mu 'e -za mu 'la 'yilrɔkpa Pɔlu ma, -e 'mu 'lɛkwan- -o ni 'letre 'lēē- 'yi. -A -lē 'srwaplē- mi 'e 'yi, -e gwlēna yaaza -janwoa. -A -lē 'srwaa- mi 'e 'yi 'ke 'bhe ge 'tēnlē- -a vu ta do mi 'e ma, -ya =pia -o ni dɔɔ -woo 'gbu 'klsikun yo mu a -za ma. -E -we 'zi 'ke Mēēzan a pēbhle 'e 'bhēē- 'le (Korēnti =Lwa mi 1.2-34). 'Bhe blaana, -e pe -o ni dɔɔ -o Lii 'Wenj 'e 'bhe a 'serj mu 'e ziglin-, 'bhe 'pegee -o bo 'sɔɔniya 'yi (Korēnti =Lwa mi 12-14). -E gbaa mu bweza gale ba -janwoa (Korēnti =Lwa mi 15).

'Yee- 'letre 'lēē- 'lɛwlayrē 'e nɔɔ- jan 'e 'bhe -le -a -lē vu ta 'srwado- mi 'e 'le (Korēnti =Lwa mi 16). 'Yee- Pɔlu -o -a geza 'e Korēnti -wa 'e ta 'bhe 'wo zii', -a nɔɔ- Zesu 'yi mu 'e taglin- zayi', 'bhēē- -e nu -o -gɔli' 'la =kpa 'eke- ta Zeruzalēmu Zesu 'yi mu -lēdo' 'e ni 'bhe 'silē-. -E 'yee- 'letre 'lēē- -yaana -o -liale' 'pegee -o 'pubɔlele mu -la -le.

Pɔlu 'pegee Sɔsitēni a 'pubɔwli

1 'Mi Pɔlu 'la -e -swa -Waanbhaa' ni 'ke -yoo 'ŋ sii, 'bhēē- -ye 'ŋ =klē 'ke Zesu Krisi a 'winbɔwo mi 'le, 'mi 'pegee 'ŋ nēēnē- Sɔsitēni -le 'letre 'lēē- 'kpa zii' 'ka ni, 2 'ka mu 'la 'ka -o -Waanbhaa' a mēē -lēdo' 'le Korēnti -wa 'e ta, 'o 'ka 'pubwa-. 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu 'ka =kla -yaa' pē 'le, 'ka 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi. Mēē -vin mu 'la 'kpen -o 'drunyan 'e 'yi yrekpen- =nɔɔ, 'bhēē- 'ke -woo kpa Mēēzan Zesu Krisi 'tɔ 'e 'yi, -e 'ka mu 'pegee 'mu 'siila-, 'kooko- 'ka klē 'wenj. Zesu Krisi -o -waa' Mēēzan 'le, 'bhēē- -yoo' 'o mɔɔ a pē Mēēzan 'le 'ezin-. 3 Bhaa -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' 'pegee Mēēzan Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bhēē- -o yilabla 'na 'ka ni.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi

4 -Waanbhaa' -lileya 'la 'naa- 'ka ni Zesu 'srɔyi, 'bhēla- -zayile 'an 'pubɔ- 'waati 'e 'kpen ba 'kaa- -za ma.

5 -Amasrɔyi 'ka 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi, -Waanbhaa' 'ka -gbaa pē 'kpen ba, 'bhēē- -yoo -paa 'ka ta. -E -zadɔ' ma -jan -naa 'ka ni, 'bhēē- 'ka -za -bebe dɔ 'yee- -Waanbhaa' ba zayi'. 6 'O Zesu Krisi a -jan 'la =woa

'ka ni, 'kaa 'yimaa-, 'bhe 'pegee 'kaa =kwan 'ka gbē plē 'le; 'bhēē- 'kaa =twa 'ka 'kpee 'elrele. 7 'Bhēla- -zayi', Lii 'Wenj a 'serj maza 'e 'kedo- 'kpɔ 'laa 'kaanlē- 'ka ma; 'ka mu 'la 'ka -o Mēēzan Zesu Krisi 'nu yi 'e magben 'zi bhe. 8 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le nu 'ka dɔlē 'eglkɔle 'kaa- 'kpaleya 'e 'yi 'ke 'bhe ge 'tēnlē- Mēēzan Zesu Krisi 'nu yi 'e ma; 'kooko- 'kee- =nwa, waa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ ye 'ka zi. 9 -Amasrɔyi -Waanbhaa' -liiwli' -o do. 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le 'ka 'siila- dɔɔ 'ka mu 'pegee -a Gbe Zesu Krisi 'la -yoo -kɔɔa' Mēēzan 'le 'ka 'kpa do ma.

ZESU 'YI MU -LĒDO' 'E 'YICIENZA

Korēnti -wa 'e ta Zesu 'yi mu -lēdo' 'e 'yicienle -o

10 'Ŋ nēēnē- mu, 'mi -o -sromabɔ 'zi 'ka ni Mēēzan Zesu Krisi 'tɔ 'e 'yi dɔɔ -ka 'kpa do ma. 'Ka 'laa 'tolē- 'ke -za 'kedo- 'kpɔ 'ka 'yicien-; -ka 'kpa do ma -za 'e 'kpen 'yi, 'ke 'ka 'kpeejan- 'pegee 'ka zru maza klē do 'kpɔ.

11 Wlan 'e ni, 'an =maa Klowe a 'fa 'la mu 'e ta dɔɔ 'ka 'yicienle -o. 12 -Za 'la 'bhe -o 'ka 'plerj- 'bhe -le -ge: 'ka 'kpen do do -liiwli' gole -o 'eke- ma. 'Ka 'ke 'a pe dɔɔ

'bhe -o Pɔlu -la zi; 'bhεε- 'ka 'ke 'a pe 'ezin- dɔɔ 'bhe -o Apolɔsi -la zi; 'bhεε- 'ka 'ke 'a pe 'ezin- dɔɔ 'bhe -o Piεri -la zi; 'bhεε- 'ka 'lɛdo- 'a pe 'ezin- dɔɔ 'bhe -o Krisi -la zi. ¹³ 'Ka 'kpee ma Krisi 'yicienle -o εε? 'Mi Pɔlu -le -gaa -yrigbεεle 'ε ta 'ka ni εε? 'Bhεε- taa- -o 'ka 'wiɪnfia= -yi ba 'mi Pɔlu -la 'tɔ 'yi εε?

¹⁴ 'Mi -Waanbhaa' 'pubɔ-, -amasrɔyi 'naa 'ka 'kedo- 'kpɔ 'wiɪnfɛle -yi ba Zesu 'tɔ 'yi; 'ke yaa 'e go Kripusi 'pegee Gayusi ba. ¹⁵ 'Bhε ya 'ε 'yi bhe, mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ -a pele- dɔɔ -o 'ka 'wiɪnfia= -yi ba 'mi 'tɔ 'yi.

¹⁶ 'Bhεε- 'ezin-, 'mi Sitefanasi a 'fa =la mu 'ε 'wiɪnfia= -yi ba, wlan -le 'bhe 'le. 'Dun- 'ke 'bhe go -a -yi, 'naa mεε -bhεεke' do 'kpɔ 'wiɪnfɛle -yi ba. ¹⁷ -Amasrɔyi Krisi 'laa 'mi 'winbɔle mεε mu wiɪnfɛyε nɔɔ- -yi ba; 'dun- -yoo 'ɲ 'winbwa- 'kaa 'ɲ 'nu -Jan 'Nrɛle- 'ε 'bhεε- 'wo mεε mu ni. 'Bhεε- 'naa -o 'bhe 'wo zii' bhaaplɛɲ mu a -zadɔleya ma -janwo' gbɛya 'ε 'yi, 'kooko- 'bhe -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole- glɔɔya' laa go 'bhe 'yi.

Zesu Krisi -le 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'pegee -yaa' -zadɔleya 'ε 'le.

¹⁸ Wlan 'ε ni, -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole- 'ε 'ke 'wa pe dɔɔ Krisi -gaa -yrigbεεle 'ε ta, 'bhe -o 'ke -kwa maza 'le mεε 'la zan mu nile -o -Waanbhaa' a zi 'ε ta 'mu 'yɛ 'yi. 'Dun- -kɔɔ' mu 'la -kɔɔ' -o -bheε zi 'ε ta, 'bhe -o -kɔɔ' mu -yɛ 'yi 'bhii- -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'le. ¹⁹ Wlan 'ε ni, 'kɛla yɔɔndele -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi 'bhe -le -gε: «'Mi nu -zadɔ' mu a -zadɔleya 'ε 'siεle-, 'bhεε- 'ɲ nu mεε yikanle mu a yikanleya 'ε klele bhaama za 'le.»²⁰ 'Bhε klegbɛya 'ε 'yi, -zadɔ' mu sɔ -mε pε jan -la wole- 'ezin- εε? 'Bhεε- Zuufu mu a 'Tonɲ daan mu 'ε sɔ -mε pε jan -la wole- 'ezin- εε? 'Bhεε- 'drunyan 'lεε- 'yi zaabɔ mu 'ε sɔ -mε pε jan -la wole- 'ezin- εε? -Waanbhaa' 'gbu 'a -zɔɔn- na 'bhii- 'drunyan 'lεε- 'yi -zadɔ' mu 'ε -waa' zadɔleya 'ε -yoo 'ke -kwa maza -la -le.

²¹ Wlan 'gbu 'ε ni, 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε -waa' pε -zadɔleya 'ε 'yi, waa 'sɔle- -Waanbhaa' dɔle- 'bhe a pε -zadɔleya 'ε 'yi. 'Bhεε- -woo Krisi gaza 'ε -yrigbεεle 'ε ta 'bhe 'wole- 'ε 'ye zii' 'ke -kwa maza 'le; mεε 'la zan mu 'ε =kpa a 'bhe -Jan 'Nrɛle- wole 'ε 'yi, -e -swa -Waanbhaa' ni 'kee- 'mu go -za 'yi. ²² Zuufu mu -o -a zi 'bhii- 'o 'sɔle- maza mu kle 'mu -yɛ ma, 'bhεε Grɛki mu -o -zadɔleya -la -glin 'zi. ²³ 'Dun- 'o mɔɔ -o Krisi gbaanza -yrigbεεle 'ε ta 'bhe -jan 'nrɛle- 'ε 'wo zii', 'bhe -jan -glɔɔn 'ε 'bhe 'laa -o 'ke wopε 'le Zuufu mu 'ε ba, 'bhεε- 'bhe -o 'ke -kwa maza 'le Zuufu kle mu 'ε 'yɛ 'yi. ²⁴ 'Dun- -Waanbhaa' mεε 'la zan mu -siila -yaa' pε 'le, 'kee- -kla Zuufu mu 'le oo, 'kee- -kla Zuufu kle mu 'le oo; Krisi -o 'bhe zan mu -yɛ 'yi 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'pegee -yaa' -zadɔleya 'le. ²⁵ -Amasrɔyi bhaaplɛɲ mu -Waanbhaa' a -za mu 'la kun 'bhii- -kwa maza, -zadɔleya -o 'mu 'yi 'ke 'bhe kan bhaaplɛɲ mu a -zadɔleya 'kpɛn ta. 'Bhεε- -o -Waanbhaa' a -za mu 'la kun 'bhii- fanɲan- kle maza mu, 'mu fanɲan- glɔɔ 'yiya- bhaaplɛɲ mu a pε fanɲan- 'ε ni.

²⁶ 'Nɲ nɛɛnɛ- mu, -ka 'ka 'gbu 'siigbɛya 'ε -Waanbhaa' 'kɔɔ 'bhe -glin doo, 'bhεε- 'ka nu -a 'yaangolε bhaaplɛɲya 'ε ma, 'bhii- -Waanbhaa' 'ka mu 'la 'siila-,

'bhεε- -e 'ka -gwa -za -yi; -zadɔ' mu -bebe 'pegee mεε gbɛlaan -bebe 'laa -o 'ka ba, 'bhεε- 'ka -bebe 'laa -o 'ke -bhɛɲgbe mu a -gbaa -lii mu 'le. ²⁷ 'Bhεε- 'dun-, bhaaplɛɲ mu -za 'la kun 'bhii- -kwa maza, -Waanbhaa' 'bhεε- makwan- -yaa' pε 'le, 'kooko- -e -yɛraladɔ 'drunyan 'lεε- 'yi -zadɔ' mu 'ε ma. 'Bhε klegbɛya 'ε 'yi 'ezin- bhe, bhaaplɛɲ mu -za 'la ye 'bhii- fanɲankleya maza, 'yee- -Waanbhaa' 'bhεε- makwan- -yaa' pε 'le, 'kooko- -e -yɛraladɔ 'drunyan 'lεε- 'yi fanɲan- ma mεε mu 'ε ma. ²⁸ 'Drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε -o pε mu 'la ye 'bhii- bhaama za mu, 'bhεε- 'ke -woo mavεε, 'bhe 'pegee 'ke 'mu 'laa -o -yɛ 'yi pε 'kedo- 'kpɔ 'le, -Waanbhaa' 'bhεε- pε mu 'ε makwan-; 'kooko- -o pε mu 'la -za kun 'egɔɔle -e 'mu siε 'ke bhaama za mu 'ε 'le. ²⁹ -E 'bhe =kla 'bhe klegbɛya 'ε 'yi bhe, 'kooko- bhaaplɛɲ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'bhe 'gbu magbaandele 'yee- -Waanbhaa' -yɛ 'yi. ³⁰ 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le 'ka 'pegee Zesu Krisi =kpa a do ma, 'bhεε- Krisi -kla -zadɔleya 'la da -Waanbhaa' ba 'bhe 'le. 'Yela- 'srɔyi, 'bhεε- -Waanbhaa' -kɔɔ' 'lɛdɔɔla -a -yɛ 'yi, 'bhεε- -e -kɔɔ' =kpa a 'edanɲa -yaa' pε 'le, 'bhe 'pegee -e -kɔɔ' tagbawoa. ³¹ 'Bhɛla- -zayile, -a yɔɔndele -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan -o -a zi 'bhii- -ya 'gbu 'wasowo, 'bhe zan 'bhe 'wasowo Meezan Krisi kleza 'ε 'bhεε- 'yi.»

Pɔlu -o -Waanbhaa' a -Jan 'ε 'wo zii' gɔnɛ- 'la gbɛn-

2 'Nɲ nɛɛnɛ- mu, 'ɲ gelawoa 'ka ba -Waanbhaa' a gaanyiza 'la tagaanle -yaa 'bhe ba janwole 'ka ni, 'naa klele -jan -gbɛnɛ -gbɛnɛ mu wolele 'ka ni 'bhii- 'sewedɔ mu -gbɛnɛ mu 'ε gbɛnɛ-, 'bhεε- 'naa 'a zɔɔnle 'ka 'ni 'bhii- 'mi a pε -zadɔleya 'ε gbɛlaan -yiya' 'ke 'bhe kan -waa' pε -zadɔleya 'ε ta. ² -Amasrɔyi, 'ɲ 'yaa- 'ka 'plɛɲ- 'waati 'la ba, 'mi 'a =kpa a dɔɔ 'naa -o 'ɲ 'nii- 'nale pε -bhεεke' do 'kpɔ dɔle ni, 'ke yaa 'e go Zesu Krisi dɔle ba, 'bhe 'pegee -a gbaanza 'ε *-yrigbεεle 'ε ta 'bhe ba. ³ 'Mi 'gbu 'yaa- 'ka 'plɛɲ- 'waati 'la ba, fanɲan- 'laa -yaa 'ɲ ta, 'bhεε- 'ɲ =yaa bɛɛn 'zi -gbɛlaan 'ε 'kɔɔ. ⁴ 'Mi 'an pε mεε mu daangbɛya 'ε 'pegee 'ɲ 'yaa- -Jan 'Nrɛle- 'la 'wo zii', 'naa -yaa 'mu kle 'zi 'ke -janwole -gbɛnɛ -gbɛnɛ mu 'le 'bhii- bhaaplɛɲ a -zadɔleya maza jan gbɛnɛ-, 'dun- 'ɲ Lii 'Wɛɲ 'ε 'bhe a -glɔɔya' 'ε -zɔɔnna gbɛ 'ε 'kpɛn ma. ⁵ 'Nɲ 'bhe =kla, 'kooko- 'kaa- 'kpaleya 'ε -Waanbhaa' 'yi 'ε 'bhe kli gbaanle laa kle bhaaplɛɲ mu a -zadɔleya ta, 'dun- 'ke 'bhe kli gbaanle kle -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ε 'bhεε- ta.

-Waanbhaa' a -zadɔleya

⁶ 'Bhεε- 'dun-, 'woo- -janwo zii' -zadɔleya 'la ba zayi' Zesu 'yi mu 'la 'yɛɛbakaan gban 'mu -la ni. 'Bhε -zadɔ- leya 'ε 'pegee 'drunyan 'lεε- 'yi pε 'ε waa -o do, 'bhεε- yaa da -glɔɔya' mu 'la 'kpaale- -o 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε ta 'mu ba. -Amasrɔyi 'bhe -glɔɔya' mu 'ε 'mu -o 'ke 'siε pε 'le. ⁷ 'Dun- 'woo- -Waanbhaa' a pε -zadɔleya 'ε 'bhe -la -janwo' zii', 'bhe -o 'ke gaanyiza 'le; 'bhεε- -a gaanle -o 'drunyan 'yi mu 'ε ma. 'Sani- 'drunyan klele plɛɲ- -Waanbhaa' 'kɔɔ, -e -kɔɔ' 'lɛtwa= 'bhεε- -zadɔleya 'ε ba; 'kooko- -e kle -kɔɔa' pε 'tɔɔbɔleya 'le -Waanbhaa' ba.

-woo 'ke bhaama za 'le.»²¹ 'Bhe ya 'e 'yi, 'η nεεε- mu, 'bhela- -zayile bhe, mεε 'kedo- 'kpc 'laa 'bhe -baale' 'bhe 'tanyocn bhaapleη mu 'yi. -Amasrcyi 'kaa- pe -le pe 'kpen 'le. ²² 'Mi Pclu oo, Apolcsi oo, Pieri oo, 'drunyan oo, bole -yre ma oo, gale oo, -zcn pe mu oo, -kcc' 'lεε pe mu oo, 'kaa- pe -le 'mu 'kpen 'le. ²³ 'Dun- 'ka mu 'gbu -o 'ke Krisi a pe 'le, 'bhεε- Krisi -o 'ke -Waanbhaa' a pe 'le.

Zesu Krisi 'winbcwo mu 'e 'woye- 'pegee -o ta -yren

4 'N nεεε- mu, -ka 'o 'kun 'bhii- Krisi a yewone mu, 'bhεε- -o woye -le 'ke -Waanbhaa' a gaanyiza mu 'e 'mu -la wolele. ² 'Bhe 'yi 'te, ye 'e gbekpale -o mεε 'la zan mu 'kcc, -o -za 'la kleyre glin 'bhe zan mu 'e 'kcc 'bhe -le dcc 'ke -o 'bhe ye 'e wo, 'bhεε- 'ke -o blccle kle 'bhe ma. ³ 'Ke -yoo 'mi 'an pe 'le, 'ke 'ka mu 'mi 'kitikaan oo, 'ke bhaapleη -bhεeke' mu 'mi 'kitikaan oo, 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kpc kle 'mi ni. 'Mi 'dun- laa sc 'η 'gbu 'kitikan- le 'an yewogbeya 'e 'yi. ⁴ -Amasrcyi, 'η 'nii- 'e 'bhe 'laa -o -la 'zi 'η 'gbu ta -za 'ycc 'kedo- 'kpc 'yi. 'Dun- 'naa sc a pele- 'bhe 'yi dcc 'naa -za 'ycc- 'kedo- 'kpc klele -titi; -amasrcyi Mεεzan -Waanbhaa' do -kplen -le 'mi 'kitikan. ⁵ 'Bhela- -zayile, 'ka 'laa mεε 'kedo- 'kpc 'kitikanle -Waanbhaa' 'kitikan yi 'la -dwa 'bhe 'lεε. -Ka Mεεzan Zesu Krisi 'nu yi 'e magben. 'Kee- -nwa, pe 'tcle- pe, 'ke 'bhe gaanle -o -gblo 'e 'yi, -e nu 'bhe 'kpen tapwele kpataakpa 'peeli-; 'bhεε- -e nu bhaapleη mu 'kpeejan- gaanle mu 'e tapwele. 'Ke 'bhe =kla 'te, 'bhe yi 'e 'le, -za 'la 'bhe -o 'ke 'tcbhc maza 'le -kcc' 'kpen do do nu 'bhe 'srccwole -Waanbhaa' 'kcc.

⁶ 'Mi 'an pe -jan 'e =sia 'mi 'gbu 'pegee Apolcsi -la ma 'ka mu daan zayi'. 'N 'bhe =kla, 'kooko- 'ka -gccc 'lεε- 'bhe 'yi jan 'e daan dcc: «'Kela 'bhe yccnde le -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'e 'yi, 'ka 'laa 'kanle- 'bhe ta». 'Ka mu 'ezin-, 'ka 'kedo- 'kpc 'laa 'bhe 'gbu magbaandele 'ke -ya pe dcc -yoo mεε do zita, 'bhεε- -a zibcle -o -a do ma. ⁷ -Amasrcyi, -dele gblaanya -naa 'e ni 'e -vin mu 'e ta εε? -Mele 'e 'kcc 'ke -Waanbhaa' laa 'bhe 'nale- 'e ni εε? 'Bhεε- 'ke -Waanbhaa' -le 'a =naa 'e ni, -mela ma 'bhεε- 'yoo- 'e 'gbu 'wasowo zii' 'bhii- 'yee- 'laa 'bhe 'nale- 'e ni εε?

⁸ 'E! 'N nεεε- mu, 'ka mu kpedwa- gban 'de! 'Ka =kla gban pezan mu 'le 'de! 'Bhεε- 'ka =kla -bhleηge mu 'le, 'dun- 'o mcc laa klele 'ke -bhleηge mu 'le. 'Ke 'ka 'yaa- kle bi -bhleηge mu 'le kpataakpa, 'o mcc 'ezin- 'o 'pegee 'ka mu 'yaa- nu klele 'ke -bhleηge mu 'le 'o 'pegee 'ka mu 'le. ⁹ -Amasrcyi, -yoo 'mi ni 'bhii- -Waanbhaa' 'o mcc Zesu a *winbcwo mu 'e =kla mckpen' -zanta' mu -la -le: -yoo 'bhii- -woo' =kpa 'edanma 'o deza -la 'kaama- mckpen' 'yre ma. -Amasrcyi, 'o =kla 'ke -glinpe' mu -la -le 'drunyan 'e 'yi -mlεε' mu 'pegee bhaapleη mu 'e 'kpen 'kcc. ¹⁰ 'O =kla 'bhii- -kwani' mu Zesu Krisi 't' 'e -zayi'; 'dun- 'ka mu =kla 'ke -zadc' mu 'le 'ka mu 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi. 'O mcc =kla 'ke fanjan- klezan mu 'le; 'bhεε- 'dun-, 'ka mu =kla 'ke fanjan- mεε mu 'le. Mεε mu -o 'ka mu -lεdc' 'zi -a ma, 'dun- -woo 'o mcc mavεε- 'zi. ¹¹ 'Ali- 'kee- nu 'tenle- -zcn ma, 'woo- -yrenbhle' zii' gbn 'pegee -yi 'mi -lc' 'kcc; -baape' -lrele' mu laa -o 'o 'kcc; -woo' tafe'

zii', 'bhεε- 'woo- 'kaan- zii' yrekcpen- =ncc. ¹² 'Woo 'gbu 'trebhc zii' yewolele 'o 'gbu 'kcc. -Woo' -zwanwo', 'dun- 'o mεε mu 'dumawo; -o -yrenkpa' 'o ta, 'dun- 'o 'bhe -yren mu 'e 'yikun-. ¹³ 'Ali- 'ke -woo' 't' 'siela-, 'wa zikpa -o ni 'ke 'o zru -dcc 'le. 'O =kla 'bhii- 'drunyan 'yi 'klele mu 'le, 'bhεε- 'woo- 'bhii- mckpen' gaan -la pe mu 'le, 'ali- 'ke 'bhe nu 'tenle- -zcn ma.

¹⁴ 'N nεεε- mu, 'naa -o 'sewe 'lεε- 'kpa zii' 'ka ni -yral- adc zayi' 'ka ma; 'dun- 'η 'yoo- 'ka daan 'zi -za 'le 'bhii- 'η 'ne mu 'la -za sc 'η ni 'egbenεle. ¹⁵ 'Ali- 'ke mεε 'waa vu -o 'ka daan 'zi 'taawolele Krisi a zi 'e ta, 'ka de -o do 'kpc -a ma. Wlan 'e ni, 'mi 'la 'mi -Jan 'Nrle- 'e =woa 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'ka 'gbu =naa Krisi ni, 'mi -le =kla 'ka de 'le Zesu Krisi a zi 'e ta. ¹⁶ 'Bhe ya 'e 'yi, 'mi -o -sromabc' 'zi 'ka ni dcc 'mi -o 'taawo zii' gccc- 'la gbεen- Krisi -a zi 'e ta, -ka 'ka 'kpa 'η ma 'bhεε- gbεen-. ¹⁷ 'Bhela- -zayile, 'mi -o Timote 'winbc- 'zi 'ka ba ye, 'yele- 'η 'ne 'la -za sc 'η ni 'bhe 'le, 'bhεε- 'ye -la zru -o do 'η ni Mεεzan a ye 'e 'yi. 'Mi 'taawogbeya 'e -yoo gccc- 'la gbεen- Zesu Krisi a pe zi 'e ta, 'e nu 'bhe dcle 'ka 'kpee. 'Mi 'bhεε- 'taawogbeya -gccc 'e daan yrekcpen- =ncc Zesu 'yi mu -le 'tcle- -le 'mu ni.

¹⁸ 'Ka 'plen- mεε mu 'e 'ke mu 'kpee ma 'naa -yaa nu nulε 'pwele- 'ka ta, 'bhela- -zayile -woo 'gbu magbaan- dia. ¹⁹ 'Dun- 'ke Mεεzan -dwa -a -la, -a -vinbwa sa 'bhεε- 'η ge 'ka ba ye. 'Ke 'bhe =kla, 'woo- mεε mu 'la -woo 'gbu magbaandε, 'naa nu -o -liijan' -gbεε -gbεε mu do -kplen 'male-, 'bhεε- 'dun-, -o fanjan- sc -za yeke- 'la klele ta 'η nu 'bhe 'yele- 'ezin-. ²⁰ -Amasrcyi -Waanbhaa' a -bhleηgbeya 'e -a -dan' 'laa 'ke -janwole drcc 'le; 'dun- 'bhe -o 'ke -o -Waanbhaa' a -gcccya' 'la ye bhaapleη mu 'taawogbeya 'e ma 'bhεε- 'le. ²¹ 'Bhεε- 'ka -o -a -de 'gbu -la zi εε? 'Kaa- zi 'bhii- 'η ge 'ka ba ye 'ka zita zcn gbanbhle do 'le 'η 'kcc taa- 'mi ge 'ka ba ye 'ke 'scniya 'pegee zru -dcccya' 'le 'η 'kpee εε?

KORENTI ZESU 'YI MU 'E 'TAAWOGBEYA

-Za 'ycc- mu 'la 'yaa- Korenti Zesu 'yi mu -lεdo' 'e 'plen-

5 'N nεεε- mu, mεε mu -o -a pe 'zi yrekcpen- =ncc dcc 'ka ba mu 'e 'ke mu -yanbhcccya kle. 'Bhεε- -waa' pe -yanbhcccya 'e 'bhe -o 'eyccle, 'ali- waa sc 'bhe -gccc 'yele mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dc 'mu ba. 'Wa =maa dcc 'ka do 'bhe 'gbu de na 'e =kla 'ke -a na 'le. ² 'Bhe trala 'ezin-, 'ka 'pale- -o 'ke 'gbu gblaanya 'le -Waanbhaa' a pe zi 'e ta. 'Ka ta -yaa sc -lrwale' bi 'bhe -za 'e 'yi. 'Bhεε- mεε 'la zan 'bhe -Setran' maza 'e =kla, 'ka 'yaa- sc bi 'bhe zan 'e -gbinle' 'ka 'plen-. ³ 'Mi 'gbu 'laa -o 'ka 'plen- ye 'η 'gbu 'fle 'yi, 'dun- 'η 'yoo- 'ka -din 'η 'kpeeledanle 'e 'yi. 'Mεε 'la zan 'bhe -Setran' maza 'e =kla, 'mi -kpan -balaa' gban 'bhe zan 'e ta, 'bhii- 'η 'yaa- 'ka 'plen-. ⁴ 'Ke 'ka =klaa 'eke- ba 'waati 'la ba Mεεzan Zesu 't' 'e 'yi, 'bhεε- 'ke 'mi =kla 'ka ba 'η 'kpeeledanle 'e 'yi, 'bhe 'pegee Mεεzan Zesu a -gcccya' 'e 'le; ⁵ -ka 'bhe mεε -gccc 'e 'kpa -Setran' 'kcc, 'kooko- 'ali- 'ke -Setran' -a 'fle' 'e 'siela- oo, -e sc gole- -za 'yi Mεεzan Zesu 'nu yi 'e 'le. †

⁶Zoo 'laa -o 'ka zi 'dε 'ke 'ka 'ka 'gbu magbaandε 'bhe -za -glɔɔn 'ε 'yi! 'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- 'ke 'ka -za 'yɔɔ- sanε- =twa 'ka 'plen-, -e 'ka 'kpen 'sɛ 'bhii- 'bluu -pεε 'wlen 'sεke sanε- 'bluu -pεε 'ε 'kpen wlen gɔnε- 'la gbεen- bhe εε? ⁷-Ka -za 'yɔɔ- 'ε go 'ka 'plen-, -yoo 'bhii- 'bluu -pεε 'wlen 'sεke gwe; -ka 'bhe kle 'kooko- 'ka sɔ klele- 'wenj. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'ka nu klele 'bhii- 'bluu -pεε drεε 'la 'ke 'bluu -pεε 'wlen 'sεke laa -o 'bhe ba -titi 'bhe gbεen-. -Amasɔyi Krisi -le =kla 'bhii- -kɔɔa' pε *Paki* 'feti 'ε ta 'sraka go -bhlaa gwlen bhlonε- 'ε 'le, 'bhεε- -e -gaa -kɔɔ' mu -laa' -za 'yɔɔ- ma. ⁸'Bhεla- -zayile, -kɔɔ- -kɔɔa' pε 'feti 'ε kle, 'duɔ- -kɔɔ' 'laa 'bhe klele 'ke 'bluu 'la -o 'bhe -pεε 'ε 'wlenna- 'ke 'sεke gwe 'ε 'le. 'Bhε 'sεke gwe 'ε 'bhe -le 'ke -yɔɔya' 'pegee -yanbhɔɔya maza mu 'le. 'Bhεε- 'duɔ-, -kɔɔ' 'yee- 'feti 'ε kle 'ke 'bluu 'la 'ke 'sεke 'laa -o 'bhe -pεε 'ε ba 'bhεε- 'le: 'bhe 'bluu 'ε 'bhe -le -kɔɔ' zru wlan 'pegee -kɔɔ' 'kpee 'flele- 'le.

⁹'N 'lεtrε =lwa 'la =kpaα 'ka ni, 'mi 'a =pia 'ka ni 'bhe 'yi dɔɔ 'ka 'pegee -yanbhɔɔyadε mu laa 'taawole 'eke- zi 'tanji. ¹⁰'Duɔ- 'naa 'pele- dɔɔ 'ka 'laa 'ka 'mabεenle 'drunyan 'yi -yanbhɔɔyadε mu 'ε 'kpen -din. 'Bhεε- 'naa- -yaa -we 'zi 'ezin- 'ke -gɔli' 'flen zan mu 'pegee -faannii' mu 'le, 'bhe 'pegee yogba mu. 'Kee- kle bi 'bhii- 'η 'yaa- -we 'zi 'ke 'bhe mεε mu 'ε 'kpen 'le, 'ka 'yaa- nu gole 'drunyan 'ε 'gbu 'yi. ¹¹'N 'yaa- 'kela 'pele 'bhe -le -yaa dɔɔ 'ke mεε 'la zan 'a pe -a 'gbu ma dɔɔ -yoo 'ke Zesu 'yi mi 'le, 'bhεε- 'ke -yoo -za 'yɔɔ- mu 'lεε- kle 'zi: -yanbhɔɔya oo, -gɔli' 'flen oo, yogbale oo, mεε -zwan- wole oo, -wεen dele oo 'bhεε- -faan. 'Ka 'pegee 'bhe zan laa pεbhlele 'eke- ta -titi.

¹²'Bhεε- mεε 'la zan mu laa -o kpa -Waanbhaa' 'yi, 'mi 'an pε woye laa 'ke 'mu 'kitikanle 'le. -Waanbhaa' -le nu 'bhe zan mu 'ε 'kitikanle. 'Duɔ- Zesu 'yi mu 'la 'mu -o 'kaa- 'kɔɔkeba 'ε 'yi, 'ka sɔ 'mu -laa' -za 'yɔɔ- mu 'ki- tikanle. ¹³Mεε 'la zan mu 'kpale- laa -o -Waanbhaa' 'yi, -Waanbhaa' 'gbu -le nu 'bhe zan mu 'ε 'kitikanle. -A yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi dɔɔ: «-Ka mεε 'yɔɔ- 'ε go 'ka 'plen-»

Zesu 'yi mu geza 'eke- 'le -klu ta 'bhe 'laa -o 'ke -za 'Irele- 'le

6 'Ke -za do -o 'ka do 'pegee 'bhe nεenε- do 'plen-, -mεle -kla 'bhεε- waa ge 'bhe -za 'ε 'yrebagole -Waanbhaa' a mεε 'wenj mu 'ε ba; 'bhεε- -o ge mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu -la ba εε? ²'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' a mεε 'wenj mu 'ε -o nu 'drunyan 'yi mεε mu 'ε 'kitikanle εε? 'Bhεε- 'ke 'ka mu -le nu 'drunyan 'lεε- 'yi mεε mu 'ε 'kitikanle, -mela ma 'bhεε- 'ka 'laa sɔ 'kaa- -za sanε- mu 'ε 'yrebagole 'ka 'gbu 'plen- εε? ³'Bhεε- 'ka 'laa 'yaango- 'ezin- 'bhii- -kɔɔ' mu nu -mlεke' mu 'ε 'kitikanle εε? 'Bhεε- -mela ma 'ke -za 'ke =wlaa 'ka 'plen- 'trε ta -gε, 'ka 'laa sɔ 'bhe -za 'ε 'yrebagole 'ka 'plen- εε? ⁴'Bhεε- 'duɔ-, 'ke -za do -wlaa

† Zesu 'yi mu -lwa mu 'ε ba 'ke -o -yaa mεε do gbin -o plen- -za 'yɔɔ- klele ma, -o -yaa pe dɔɔ -o 'bhe zan 'ε gbekpaα- -Setran' 'kɔɔ. 'Bhe zan 'ε -gbinza' 'ε -o plen-, 'bhe 'win 'yaa- dɔɔ 'ke -zadwεε dɔ 'bhe zan 'ε ma, 'bhεε- -e plooo 'bhe -za 'yɔɔ- 'ε ma 'ke -ya zru niina- -Waanbhaa' ba.

'ka 'plen-, mεε 'la zan mu laa -o Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε ba, -mela ma 'ka mu -la si 'kaa- -za 'ε 'kitikan mu 'le εε?

⁵'Mi pe dɔɔ 'bhe -o 'ke -yraladɔ maza 'le 'ka mu 'gbu ma. 'Bhe bhla 'ε ba, -o sɔ -zadɔ' mi do -srɔɔwole 'ka plen 'ke 'bhe sɔ 'bhe -za 'ε 'yrebagole 'ka nεenε- 'ε 'pegee 'bhe nεenε- 'bhεεke do 'ε 'plen-. ⁶'E! -Za 'Irele- laa 'bhe 'le 'dε! 'Ke Zesu 'yi mi do ge -a nεenε- Zesu 'yi -bhεεke' do 'le -klu ta mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu ba.

⁷'Ke -za -wlaa 'ka 'plen-, 'bhεε- 'ke 'bhe -ja klele 'ke -klu ta geza 'le; 'kaa zɔn 'bhe ma 'bhii- 'ka 'laa -o 'taa- wo zii' 'bhii- Zesu 'yi mu 'taawogbeya 'ε gbεen-. -Mela ma 'ka 'laa sɔ -lεbiile maza -yren 'yikunle εε? 'Bhεε- -mela ma 'ka 'laa to 'ke -o 'ka 'kɔɔpε- mu 'ε 'kpen si 'fenfenj 'ka 'kɔɔ εε? ⁸'Bhεε- drɔɔn', 'ka mu 'gbu -le -lεbi- ile maza kle, 'bhεε- 'ka mεε mu 'kɔɔpε- mu 'ε si 'fenfenj; 'duɔ- 'ka 'bhe kle 'ka nεenε- Zesu 'yi mu -la ni. ⁹'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- mεε 'la zan mu -lεbiile maza mu kle, 'mu laa nu gele -Waanbhaa' a -bhlenjgbeya -wa 'ε ta εε? 'Ka 'laa 'ka 'gbu 'yinile: mεε 'joo 'yɔɔ- mu oo, yogba mu oo, -yanbhɔɔyadε mu oo, 'gwlaan- mu 'la -woo 'tanyɔɔn 'gwlaan- kle -o na 'le oo, ¹⁰-faannii' mu oo, mεε 'kɔɔ -gɔɔ mu oo, -wεende' mu oo, mεε -zwanwo' mu 'pegee mεε 'la zan mu balaa' mεε mu ta 'bhεε- -o 'mu 'kɔɔpε- mu 'ε si fangan- ma. 'Bhe zan mu 'ε do 'kɔɔ 'laa nu gele -Waanbhaa' a -bhlenjgbeya -wa 'ε ta -titi. ¹¹'Ka 'ke 'yaa- 'bhεε mεε -gɔɔn mu 'ε 'le 'elwale -sɔ. 'Duɔ- -zɔn, Zesu 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε =fia 'ke -a yien 'le, 'bhεε- -Waanbhaa' 'ka =kpaα 'edanma -yaa' pε mεε 'wenj mu 'le. -E 'ka =kla mεε -lεdɔɔle mu 'le -a -yɔɔ 'yi Mεezan Ze- su Krisi 'tɔ 'ε 'yi, 'bhe 'pegee Lii 'Wenj 'ε 'le.

Zesu 'yi mu 'fle 'ε -yoo 'ke *Lii 'Wenj 'ε 'yaayrε- 'le

¹²'Ka 'ke mu 'a pe dɔɔ: «-Za 'kpensee kle 'senj 'o ni». 'Duɔ- 'mi pe dɔɔ -za 'kpen 'laa -o 'elrele bhaaplenj ma. 'Mi sɔ -a pele- 'ezin- dɔɔ: «-Za 'kpensee kle 'senj -o 'η 'ni bi». 'Duɔ- 'naa nu a 'tolε- 'ke 'η kle pε 'kedo- 'kɔɔ a lu 'le. ¹³Mεε 'ke mu 'a pe 'ezin- dɔɔ: «-O pεbhle mu =kla mεε vi -la 'kaama-, 'bhεε- -o vi =kla pεbhle -la 'kaama-». Wlan -le 'bhe 'le, 'duɔ- -Waanbhaa' nu 'woo- pε ple 'ε 'kpen 'sɛle-. Waa bhaaplenj 'fle 'ε klele -yanbhɔɔya klele 'kaama. Mεε 'fle 'ε -yoo 'ke Mεezan -Waanbhaa' a pε -la -le, 'bhεε- 'yee- Mεezan -Waanbhaa' -le 'a zan 'le.

¹⁴'Yee- -Waanbhaa' 'la Mεezan Zesu -bwela gale ba, -e nu -kɔɔ' mu bwelε 'ezin- gale ba -yaa' -gɔɔla 'ε 'le.

¹⁵'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- 'ka 'fle mu 'ε 'wole- 'ke *Krisi* 'fle 'ε dɔpε mu 'le εε? 'Bhe ya 'ε 'yi, 'η sɔ Krisi 'fle 'ε dɔpε mu 'ε 'sile 'bhεε- 'η 'mu kle 'ke gwlen -glin -le do dɔpε mu 'le εε? ¹⁶'Bhe 'laa sɔ klele- -titi! 'Bhεε- 'ka 'laa 'yaan- go- 'ezin- 'bhii- 'ke mεε 'la zan 'pegee gwlen -glin le do -kpaα do ma, -o mεε ple kle 'fle do 'kɔɔ -la -le εε? -Amasɔyi -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi dɔɔ: «'Woo- mεε ple 'ε -o nu klele mεε 'fle do 'kɔɔ 'le.»¹⁷'Bhεε- 'duɔ-, 'ke mεε 'la zan 'pegee Mεezan -Waanbhaa' 'kpale- -o do ma, 'bhe zan 'ε 'pegee Mεezan -Waanbhaa' 'kpeeledan gbeya 'ε kle do 'kɔɔ.

¹⁸-Kaa kle gbε 'ε 'kpen ma 'ke 'ka plooo -yanbhɔɔya maza ma! Bhaaplenj -za 'yɔɔ- -gɔɔn 'bhεεke mu 'la kle,

'bhe mu -o bhaapleŋ 'fle 'ε -gɔma'. 'Dun- 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -a 'gbu =naa -yanbhɔɔya klele ni, 'bhe zan 'ε -e -za 'yɔɔ- -la kle 'zi -a 'gbu 'fle 'ε ni 'bheɛ gbɛɛn- bhe. ¹⁹'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- 'ka 'fle 'ε 'bhe -le 'ke *Lii 'Wen* 'ε yaayɛ 'ε 'le ɛɛ? 'Yee- Lii 'Wen 'la -yoo 'ka 'yi; 'bheɛ- -Waanbhaa' -le 'a =naa 'ka ni. 'Kaa- pɛ laa 'ka 'gbu 'le. ²⁰-Amasɔyi -Waanbhaa' 'ka tagbawoa 'egbenele, Zesu gale 'ε ma. 'Bhɛla- -zayile, -ka -Waanbhaa' -lɛdɔ' -a ma 'ka 'fle 'ε 'le.

PɔLU -O KORENTI ZESU 'YI MU 'ε WAA -JAN MU 'ε ZIKPA' ZII'

Pɔlu -jan 'la =woa gwɛnna yaaza 'ε ba zayi'
(Matie 19.3-12)

7 'Ka -za 'la 'yilɔkpaɔ 'ŋ ma 'kaa- 'sɛwɛ 'ε 'yi, 'ŋ 'yoo- zan 'bheɛ- 'mabɔle 'ka ni -gɛ. 'Mi 'kpee ma, 'ke 'gwlaan- do laa le 'sile-, 'bhe -o 'ke -za 'lrele- 'le. ²'Dun-, 'kooko- 'ke -yanbhɔɔya maza laa kle 'ka 'pleŋ-, 'bhe mabhaabhɔ 'ke 'gwlaan- 'kpen do do le si; 'bheɛ- 'ke le 'kpen do do yalaa' gwɛnna. ³'Bhe ya 'ε 'yi, le -nɔɔ kleza -o 'kɛla 'le, -e 'bhe kle -a na ni; 'bheɛ- le 'ε 'bhe kleza -o 'kɛla 'le, 'bhe 'bhe kle 'bhe =nɔɔ 'ε ni. ⁴-Amasɔyi le 'ε 'gbu a pɛ laa 'ke -a 'gbu 'fle 'ε 'le, -a -nɔɔ -la pɛ -le 'bhe 'le. 'Bhe kleɔbɛya do 'ε 'yi, le -nɔɔ 'ε 'bhe a pɛ laa 'ke 'bhe 'gbu 'fle 'ε 'le, -a na -laa' pɛ -le 'ke 'bhe 'le. ⁵'Ka 'laa 'ka -baŋgole 'eke- 'yi, 'fɔke 'ka mɛɛ pɛ 'a =kpaɔ do ma dɔɔ 'ka -o 'waati sa klele- 'ka 'seriwole 'le -Waanbhaa' ni. 'Dun- 'bhe blaɔn, -ka nu bo 'eke- 'yi, 'kooko-, 'ke 'ka gbɛ laa sɔ 'ka 'gbu 'yikunle ta, -Setran' 'laa nu 'ka 'lɛkanle, 'bheɛ- 'ka balaa' -za 'yɔɔ- 'yi.

⁶'N 'bhe -jan 'ε 'wo zii' 'ka ni 'ka 'liale- drɔŋ -la -le, 'naa 'pele- 'ka 'taawo 'bhe zi kpaŋma. ⁷'Ke -yoo 'an pɛ 'le, 'mi -o -a zi 'bhii- mɔkpen' bo -o -gbaakɔɔ' 'le 'bhii- 'mi bog- bɛya 'ε gbɛɛn-. 'Dun- -kɔɔ' 'kpen do do 'senj do -la -srɔɔ- woa -Waanbhaa' 'kɔɔ: -e -za 'ε do kle 'senj =naa mɛɛ do ni, 'bheɛ- -e -za 'bheɛke do kle 'senj =naa mɛɛ -bheɛke' do ni.

⁸'N sɔ -jan yɛkɛ- 'la 'wole -gbaakɔɔ' mu 'pegee glaan- le mu 'ε ni 'bhe -le -gɛ dɔɔ: 'Ke -o bo -o do -kplɛn 'le 'bhii- 'mi bogbɛya 'ε gbɛɛn-, 'bhe -o 'ke -za 'lrele- 'le. ⁹'Dun- 'ke -wa =ya 'bhii- waa sɔ -o 'gbu 'yikunle, 'bhe bhla 'ε ba, -o le 'pegee gwɛn 'si. -Amasɔyi le 'sile- 'pegee yaale gwɛnna 'bhe mabhaabhɔ -gbakɔɔya ta, 'kee bo -a -lɔɔ 'papa 'ε 'le 'e ma.

¹⁰'N 'yoo zan -jan 'lɛɛ- 'bheɛ- 'wole- le zan mu 'pegee gwɛnna le mu ni ('bhe -jan 'ε 'bhe 'laa -o da 'zi 'mi 'gbu ba; Mɛɛzan -la wojan -le 'bhe 'le), 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dɔɔ: 'Ke le 'la 'bhe yaale -o gwɛnna, 'bhe 'laa gole 'bhe =nɔɔ 'ε 'kɔɔ. ¹¹'Ke gwɛnna le 'la 'bhe -gwa 'bhe =nɔɔ 'ε 'kɔɔ, 'bhe le 'ε 'bhe 'laa yaale gwɛn -bheɛke' pla; 'kebh- laale, -o 'pegee -a -nɔɔ -bɛŋgo' do ma, 'bheɛ- -e nu gbɛ drɛwo yaale 'bhe 'kɔɔ. 'Bheɛ- 'dun-, 'gwlaan- 'ε 'bhe 'laa 'ploole- 'bhe 'na ma 'ezin-.

¹²'Bheɛ- 'ŋ sɔ 'kɛla 'wole mɛɛ -vin mu 'ε ni ('bhe -jan 'ε da 'zi 'mi 'gbu -la ba, 'naa 'pele- dɔɔ Mɛɛzan -le 'bhe =kpaɔ 'mi 'lii) 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dɔɔ: 'Ke Zesu 'yi mi

'gwlaan- do na laa -o Zesu 'yi, 'dun- 'ke -a na 'ε -dwa -a -la 'kaa 'bhe -o bole- -a 'kɔɔ, yaa 'ploole- 'bhe ma -titi. ¹³'Bhe kleɔbɛya do 'ε 'yi, 'ke Zesu 'yi le do -nɔɔ 'laa -o 'ke Zesu 'yi mi 'le, 'bheɛ- 'ke 'bhe =nɔɔ 'ε -dwa -a -la dɔɔ 'bhe le 'ε bo -a 'kɔɔ, 'bhe Zesu 'yi le 'ε yaa gole -a -nɔɔ 'kɔɔ. ¹⁴-Amasɔyi le =nɔɔ 'la 'bhe 'laa -o Zesu 'yi, -o 'pegee -a na 'kpale- 'la -yoo do ma, -a -bɛɛnle' -o -Waanbhaa' -din -a na 'ε -zayi'. 'Bheɛ- le 'la 'bhe 'laa -o Zesu 'yi, 'bhe 'pegee 'bhe =nɔɔ 'kpale- 'la -yoo do ma, 'bhe -bɛɛnle' -o -Waanbhaa' -din 'bhe =nɔɔ 'ε -zayi'. 'Kebhlaale, -o -nɛ mu 'ε 'mu 'laa -yaa nu klele -Waanbhaa' a pɛ 'le, 'bheɛ- 'dun-, -o yape mu 'ε do -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'la 'le bhe, 'woo- mu 'ezin-, -woo 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'le. ¹⁵'Dun- 'kee- =kla le 'ε 'bheɛ- 'le oo, 'kee- =kla -a -nɔɔ 'ε 'bheɛ- 'le oo, 'ke 'bhe 'laa -o Zesu 'yi, 'bheɛ- 'ke 'bhe -o -a zi 'bhii- -e gwɛnna yaale 'ε 'kan, -wa 'to -ya 'kan. 'Ke -ya =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kee- =kla Zesu 'yi mi -nɔɔ 'ε 'bheɛ- 'le oo, 'kee- =kla Zesu 'yi mi le 'ε 'bheɛ- 'le oo, 'bhe bhle laa kle -li -a ma gwɛnna yaaza 'ε 'kɔɔ; -amasɔyi -Waanbhaa' -kɔɔ' 'siila- 'ke -kɔɔ' bo yil- abla -la -yi. ¹⁶Wlan 'ε ni, 'bhi Zesu 'yi le, 'yaa 'yaango 'bhii- 'ε =nɔɔ sɔ 'sii Zesu dɔle- 'bhi -la -zayi' ɛɛ? 'Bheɛ- 'bhi Zesu 'yi mi 'gwlaan-, 'yaa 'yaango- 'bhii- 'ε 'na sɔ 'sii Zesu dɔle- 'bhi -la -zayi' ɛɛ?

'Taawogbɛya 'la sɔ -Waanbhaa' ni

¹⁷'Dun-, Mɛɛzan -Waanbhaa' 'ka 'kpen do do -gbaa 'senj yɛkɛ- 'la ba, 'bhe 'pegee -e 'ka 'siila- 'waati 'la ba dɔɔ 'ka kle -yaa' pɛ 'le, 'ka 'kpen do do -yaa gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -ka bo 'bhe bogbɛya do 'kɔɔ 'ε 'yi 'te. 'Ke 'ŋ -ja Zesu 'yi mu -lɛdo' 'oo -lɛdo' 'la ba, 'ŋ -o daan 'bheɛ- -jan do 'kɔɔ 'ε 'le. ¹⁸'Ke -Waanbhaa' mɛɛ do -siila 'ke -a wlale -o 'kleɛn 'yi, 'bhe zan 'ε bo 'bhe bogbɛya 'ε 'yi. 'Dun-, 'ke -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan -siila 'ke yaa wlale -li 'kleɛn 'yi, 'bhe zan 'ε yaa pele dɔɔ -e wlale- 'kleɛn 'yi. ¹⁹'Kee- =wlaa 'kleɛn 'yi oo, 'ke 'yaa wlale 'kleɛn 'yi oo, 'bhe 'laa -za 'ke kle. 'Kɛla 'bhe -o -a -yi 'egɔɔle, 'bhe -le 'kee -Waanbhaa' a 'toŋ mu 'ε 'kɔɔsikun. ²⁰-Waanbhaa' 'ka 'kpen do do 'siila- 'ka 'yaa- bogbɛya 'la 'yi, -ka bo 'bheɛ- bogbɛya 'ε 'yi 'te. ²¹'Ke -Waanbhaa' 'ε 'siila- 'ke 'yoo- 'ke lu 'le, 'yaa 'bhe 'ŋgamiwole. 'Dun- 'ke 'bhe 'senj -o 'e ni 'kee sɔ klele- =klɔ 'le, 'bhe kle. ²²'Ke Mɛɛzan mɛɛ 'la zan -siila 'ke 'bhe zan -o 'ke lu 'le 'bhe bhla 'ε ba, 'bhe zan =kla =klɔ 'le, 'bheɛ- -yoo Mɛɛzan a pɛ 'le. 'Bhe kleɔ- bɛya do 'kɔɔ 'ε 'yi, 'ke Krisi mɛɛ 'la zan -siila 'ke -yoo 'ke =klɔ 'le; 'bhe zan 'ε =kla 'ke Mɛɛzan a pɛ lu 'le.

²³-Waanbhaa' 'ka tagbawoa 'ebebele, 'bhɛla- -zayile, 'ka 'laa klele bhaapleŋ 'kɛdo- 'kɔɔ a lu 'le. ²⁴'N nɛɛnɛ- mu, -Waanbhaa' 'ka 'kpen do do -siila bogbɛya 'la 'yi, -ka bo 'bheɛ- bogbɛya 'ε do 'kɔɔ 'ε 'yi.

-Gbaakɔɔ' mu 'pegee glaanle mu a -za

²⁵Mɛɛ 'la zan mu laa le 'sile- -li 'bhe 'pegee mɛɛ 'la zan mu laa yaale -li gwɛnna, 'mi sɔ 'kɛla 'pele 'mu ni, 'naa 'pele- dɔɔ Mɛɛzan -Waanbhaa' -le -jan -kpaɔ 'ŋ 'lii -o ni; 'dun- 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'gbu 'kpeejan- -la wo 'zi 'ka ni. 'Dun- Mɛɛzan -Waanbhaa' klelawoa 'ewlanle 'mi ma, -yoo 'ke

-za 'le 'ke 'ka 'ka kpa 'mi 'wojan- 'ε 'yi. ²⁶ -Zɔn 'waati 'ε klelawoa 'eglwale bhe, 'ŋ zi jan 'ε 'bhe -le -ge: 'kela 'bhe -o 'mi 'yre 'yi -za 'Irele- 'le 'bhe -le dɔɔ mɔkpen' bo 'mu 'gbu bogbeya 'ε 'yi. ²⁷ 'Ke le -o 'e 'kɔɔ, 'yaa 'ploole- 'e 'na 'ε ma. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'ke 'yaa le 'sile- -li, 'yaa 'pele- dɔɔ 'e le 'sile. ²⁸ 'Duŋ- 'kee le =sia, 'yaa -za 'yɔɔ- klele 'bhe 'le. 'Bhɛɛ- 'ke -gblanɛ do yalaa' gwɛnna, 'bhe 'laa -za 'yɔɔ- klele 'bhe 'le 'ezin-. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, mɛɛ 'la zan mu le 'pegee gwɛn si, 'trɛbɔɔ -o 'mu ma. 'Bhɛɛ- 'ŋ 'yoo -a zi 'bhii- 'bhe 'trɛbɔɔ mu 'ε 'kan 'ka ma 'egbɔɔnle. ²⁹ 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, 'mi sɔ 'kela 'pele 'ka ni, 'bhe -le dɔɔ 'drunyan 'yan bhla 'ε =bhwa -wa -din. 'Bhɛɛ- 'kee- san -zɔn ma, 'ke le mu -o 'gwlaan- mu 'la 'kɔɔ, 'mu bo 'bhii- le laa -o 'mu 'kɔɔ. ³⁰ 'Bhɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan mu -o wisi' zii', 'mu bo 'bhii- 'mu wɛyisriwole laa -o. 'Ke mɛɛ 'la zan mu -o zrukpa' 'yi, 'mu bo 'bhii- 'mu zrukpaale laa -o. 'Bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu pɛ mu lɔ, 'mu 'a kle 'bhii- pɛ 'ke- do- 'kpɔ 'laa -o 'mu 'kɔɔ. ³¹ Mɛɛ 'la zan mu -o 'drunyan 'yi -trɔn mu 'ε -glin 'zi, waa -o 'kpale- 'bhe -trɔn mu 'ε ma. -Amasɔyi 'drunyan 'pegee -a -yi pɛ mu 'ε 'kpen -o 'ke 'kanpɛ- 'le.

³² 'Mi 'gbu -o -a zi bi 'bhii- 'ka 'laa pɛ 'kedo- 'kpɔ 'ŋgamiwole. 'Ke le laa -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhe zan 'bhe 'nii- 'ε 'wla Mɛɛzan -Waanbhaa' a pɛ -za mu 'ε 'bhe mu -la -yi; 'bhɛɛ- -ya 'gbu 'sɔ yre glin Mɛɛzan -Waanbhaa' ni. ³³ 'Duŋ- 'ke le -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhe zan 'bhe 'nii- 'ε 'wla 'drunyan ta za mu -la -yi. -Ya 'gbu 'sɔ yre glin -a na ni. ³⁴ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, -a nii- 'ε 'yicienle -o pɛ ple -la plɛŋ-: -a na 'pegee -Waanbhaa'. 'Bhe klegbeya do 'kpɔ 'ε 'yi 'ezin-, 'ke -gblanɛ 'la 'bhe 'laa yaale -li gwɛnna, 'bhe 'bhe 'nii- 'ε 'wla Mɛɛzan -Waanbhaa' a -za mu -la -yi. -Ya zi 'bhii- -e kle -Waanbhaa' a pɛ 'le -a nii- 'pegee -a 'flɛ 'ε 'kpen 'le. 'Duŋ-, 'ke le 'la 'bhe 'yaale- -o gwɛnna, 'bhe 'bhe 'nii- 'ε 'wla 'drunyan ta za mu -la -yi; 'bhɛɛ- -ya 'gbu 'sɔ yre glin -a -kɔɔ 'ε 'bhɛɛ- ni.

³⁵ 'Ŋ 'yoo- -jan 'la 'wo zii' bhe, 'bhe -o 'ka 'gbu 'nrayiza -la -le, 'duŋ- 'naa- -o -jan bheɛ bɔ yre -glin 'zi 'ka 'lɛɛ. 'Mi 'gbu -o -a zi 'bhii- 'taawogbeya 'la 'bhe lele, 'ka 'bhɛɛ- 'si, 'bhɛɛ- 'ka blɔɔle kle Mɛɛzan -Waanbhaa' ma 'ka zru 'ε 'kpen 'le.

³⁶ 'Ke =zwan do dɔɔle -o -gbla do zi, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe le 'ε 'lɔ -o dɛ 'zi 'eglwale; 'bhɛɛ- 'ke -ya =ya 'ke yaa 'bhe 'sile- -a na 'le, -e nu -za 'yɔɔ- -la klele 'bhe gbɛɛn- bhe, 'mi pɛ dɔɔ -woo 'eke- 'si 'bhii- -a -lɔ -o -a ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. -Za 'yɔɔ- laa 'bhe 'le 'ke -ya bhele 'ε =sia -a na 'le.

³⁷ 'Duŋ-, 'ke =zwan do 'a =kpa -a 'gbu 'kpee -a nii- 'ε 'kpen 'le dɔɔ yaa -o le 'sile, 'bhɛɛ- 'ke waa 'bhe 'wlale- -a zi, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe -daa -a 'gbu ba dɔɔ -ya 'gbu zru maza 'ε 'yikunle. 'Ke 'yaa -a bhele 'ε 'sile- -a na 'le; -e -za 'Irele- -la -kla 'bhe 'le bhe. ³⁸ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe 'gbu 'bhele- 'ε =sia 'ke -a na 'le, -e -za 'Irele- -la =kla 'bhe 'le bhe. 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan laa -a 'bhele- 'ε 'sile- -a na 'le, 'bhe kleza 'ε mabhaabɔɔ 'kela 'bhe 'bhe 'bhele- 'ε =sia 'bhe 'na 'le 'bhe a pɛ 'ε ta.

³⁹ 'Le 'tɔle- le, 'ke -a -kɔɔ 'laa gale -li, 'ke -waa' gwɛnna yaaza laa 'kanle- -li 'yee- 'pegee -a -kɔɔ 'plɛŋ-. 'Duŋ- 'ke -a -kɔɔ 'ε -gaa, 'ke yaale -swa -a ni 'gwlaan- -bhɛɛke' 'kɔɔ, -e 'bhɛɛ- kle; 'duŋ- -e yala- Zesu 'yi mi -la 'kɔɔ.

⁴⁰ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'ke 'bhe le 'ε yaa yaale gwɛn -bhɛɛke' pla, -a zrukpaale nu klele 'egbenɛle 'ke 'bhe kan -a yaale ma gwɛn -bhɛɛke' pla ta. 'Mi 'gbu -la zi jan -le 'bhe -jan 'ε 'le bhe; 'duŋ- 'mi 'gbu 'kpeejan- 'ε -yoo 'bhii- -Waanbhaa' Lii 'Wenɛ 'ε zru maza 'ε gbɛɛn-.

Yogba wi bhleza

8 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, -kɔɔ' zan yogba wi mu bhleza 'ε 'bhɛɛ- ba janwole -ge. 'Kaa pɛ dɔɔ: «-zayaangole -o 'o 'kɔɔ». 'Duŋ-, 'bhe -zayaangoleya -glɔɔn 'ε 'bhe -le 'a kle 'zi 'bhɛɛ- 'ka -o 'ka 'gbu magbaandɛ 'zi, 'bhɛɛ- 'duŋ-, 'sɔɔniya 'ε 'bhe -le fangandɔ mɛɛ a 'kpaleya 'ε ta. ² 'Ke mɛɛ 'la zan 'a pɛ -a 'gbu 'kpee dɔɔ -e -zayaango, 'ali- -zɔn, 'bhe zan a -zayaangoleya 'ε 'bhe 'le 'laa 'pale- -li. ³ 'Duŋ-, 'ke -Waanbhaa' -za sɔ mɛɛ 'la zan ni, -Waanbhaa' 'bhe zan 'ε dɔ.

⁴ 'Ka 'ŋ 'lɔɔkpa yogba wi mu bhleza 'la ba -zayi' dɔɔ 'ke -kɔɔ' sɔ -o bhlele- taa- 'ke -kɔɔ' 'laa sɔ -o bhlele-. 'Wa 'yaango- 'bhii- yo laa -o 'ke -za 'kedo- 'kpɔ 'le 'drunyan 'lɛɛ- 'yi. 'Wa 'yaango- 'ezin- 'bhii- -Waanbhaa' -o do 'kpɔ. ⁵ Mɛɛ 'ke mu -Waanbhaa' 'tɔkpa- lafle' 'yi pɛ mu 'pegee 'trɛ ta pɛ mu ma. Wlan 'gbu 'ε ni, 'bhe zan mu 'kpee ma, «-waanbhaa» -bebe -o, 'bhe 'pegee «mɛɛzan» -bebe -o 'trɛ ta 'pegee lafle' 'yi. ⁶ 'Duŋ- 'o mɔɔ 'kpee ma, -Waanbhaa' -zeze 'gbu 'ε 'bhe -o do 'kpɔ: 'bhe -Waanbhaa' 'ε 'bhe -le 'ke -kɔɔ' Dɛ 'le. 'Ye- pɛ 'kpen =kla, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -o -kɔɔ' 'yre ma 'yela- ni. 'Bhɛɛ- Mɛɛzan -o do 'kpɔ, 'bhe -le 'ke Zesu Krisi 'le. Pɛ 'kpen =kla 'bhe -la -glɔɔya' 'yi, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -o -kɔɔ' 'yre ma 'bhe -la 'sɔɔyi.

⁷ 'Duŋ- mɔkpen' 'laa 'bhe wlan 'ε dɔ. Mɛɛ 'ke mu =mwa yo mu gbale zi 'ke 'bhe nu 'tɛnle- -zɔn ma, 'bhɛɛ- -o wi mu 'la go yo mu 'ε ni 'sraka 'le, -o 'mu bhle. Waa -o 'eglwale -o 'gbu 'nii- 'ε 'yi bhe, -woo 'gbu 'kpee 'ε 'trɛndɔ- 'bhe yogba wi mu 'ε 'bhlele- 'le. ⁸ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'wa 'yaango- 'ezin- 'bhii- pɛbhle laa sɔ 'o 'mabɛɛnle -Waanbhaa' -din. 'Ke 'waa yogba wi mu bhlele, 'bhe 'laa -za 'ke kle; 'bhɛɛ- 'ke 'woo- =bhla, 'waa nu -za 'kedo- 'kpɔ 'sɔɔwole 'bhe ma.

⁹ 'Duŋ-, 'bhe -za mu 'ε 'yi, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele. 'Ka 'laa 'tolɛ- 'bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu laa -o 'eglwale 'mu a 'kpaleya 'ε 'yi, 'kaa- mapɔɔnleya 'ε kle 'bhe zan mu 'ε baa- pɛ 'le -za 'yɔɔ- 'yi. ¹⁰ -Amasɔyi, 'bhi 'la 'bhi 'bhe -za mu 'ε dɔ, 'ke mɛɛ 'la zan laa -o 'eglwale 'bhe a 'kpaleya 'ε 'yi, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe 'ε =ya pɛbhle yre kɔɔ- yogba 'fɛ 'ε =la; yaa nu 'zoo 'nale- -a 'gbu ni 'kee- yogba wi mu bhle ɛɛ? ¹¹ 'Ke 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, Krisi -gaa mɛɛ 'la zan ni, 'yaa- -zayaangoleya 'ε yaa nu klele 'bhe zan 'ε 'ni pɛ 'le ɛɛ? ¹² 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'e -za 'yɔɔ- -la =kla 'e nɛɛnɛ- mu 'ε ni bhe, 'yoo- yakla- 'ε 'yaan- miwoza -la =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, -amasɔyi waa -o 'eglwale waa 'kpaleya 'ε 'yi. 'Bhɛɛ- 'ezin- 'e -za 'yɔɔ- -la -kla Krisi ni 'bhe gbɛɛn- bhe. ¹³ 'Bhɛɛ- -zayile, 'ke pɛbhle do -la -zayi' 'bhɛɛ- 'mi 'ŋ nɛɛnɛ- do baa- 'zi -za 'yɔɔ- 'yi, 'naa nu wi bhlele 'ezin- -titi; 'kooko- 'naa nu klele 'ŋ nɛɛnɛ- 'ε baa- pɛ 'le -za 'yɔɔ- 'yi.

Zesu 'winbwo mu 'ε -waa' ye 'ε ma -trɔn

9 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'ka 'kpee ma 'ɲ bole laa -o 'ɲ 'gbu ma ɛɛ? 'Naa- -o 'ke Zesu a 'winbwo mi 'le ɛɛ? 'Naa -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu 'yele- kpataakpa ɛɛ? 'Ka mu 'gbu -le 'laa -o 'mi ye 'la =woa Mɛɛzan Kriɛ ni, 'bhe ma -trɔn 'ε 'le ɛɛ? 2 'Ali- 'ke mɛɛ 'ke mu laa -o dɔle- -a -la 'ke -o 'mi kun 'bhii- Kriɛ a 'winbwo mu 'ε do, 'ka mu 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'mi -o 'ke 'bhe 'le kpataakpa. -Amasɔyi 'ka -o 'ke Zesu 'yi mu 'la 'le bhe 'bhe -le 'a zɔɔn mɛɛ mu ni 'bhii- 'mi -o 'ke Kriɛ a winbwo mi 'le.

3 Mɛɛ 'la zan mu 'mi 'tɔ 'kɔɔ- pe 'zi, 'mi 'ɲ 'gbu ta gwledan 'bhe zan mu ba gɔnɛ- 'lɛɛ- 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 4 'Mi -o 'bhe zan mu 'ε 'lɔɔkpale dɔɔ: 'Woo- ye 'la 'wo zii' Kriɛ ni, 'bhe 'serj 'laa -o 'o ni 'ke 'woo bhlepe 'pegee 'o mi -yi 'srɔɔwo- 'bhe ye 'ε ma ɛɛ? 5 'Bhɛɛ- 'bhe 'serj 'laa -o bi 'o ni 'ke 'woo nɛɛnɛ- Zesu 'yi le 'ke si 'o na 'le, 'bhɛɛ- 'bhe ge 'o zi 'bhii- Zesu a 'winbwo mu -vin mu 'ε 'pegee Mɛɛzan Zesu nɛɛnɛ- mu 'ε, 'bhɛɛ- Pɛri mu 'a klɛ gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe ɛɛ? 6 Taa- 'mi 'pegee Banabasi, 'o mɔɔ do -kplɛn 'kpɔ -le yewo, 'bhɛɛ- 'waa 'o 'gbu 'lɛbɔ- pɛ -srɔɔwo 'bhe ma ɛɛ? 7 -Srɔɔwase' mi 'ε -dele -gɔli' sie 'bhe 'gbu ta ɛɛ? 'Bhɛɛ- -dele pɛbhe bɔ 'bhɛɛ- yaa 'bhe bhaa bhle ɛɛ? 'Bhɛɛ- -de 'gbu -le dri -lɛdo' balaa', 'bhɛɛ- yaa 'bhe dri -yɔn 'yi 'ε 'ke mi ɛɛ?

8 'Mi -jan mu 'la =woa bhe, waa da bhaaplɛɲ mu a 'sinii ta za mu 'te ba. 'Duɲ- -o da *Moizi a 'toɲ mu 'ε ba 'ezin-. 9 Wlan 'ε ni, Moizi -Waanbhaa' a 'toɲ 'lɛɛ- yɔɔn- dia- dɔɔ: «'Ke dri 'ε -yoo pɛbhe mu 'ε 'taan 'zi -a gaan -la bhla 'la ba, 'yaa 'lɛɛ 'ε 'yrelɛ-» 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'o sɔ -a pele dɔɔ -Waanbhaa' -o dri mu yienkan' zii' ɛɛ? 10 Taa- yaa 'bhe -jan -gɔɔn 'ε 'wole- -kɔɔ' mu -la ba zayi' bhe ɛɛ? Wlan 'gbu 'ε ni, -o 'bhe -jan 'la bhe 'bhe yɔɔndia- -kɔɔ' mu -la ni, -amasɔyi, 'ke mɛɛ 'la zan -o gba 'kpa zii', 'bhe 'yri bole -o -a ta 'bhii- -e nu pɛ -srɔɔwole 'bhe gba 'ε 'yi. 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan -o pɛbhe 'saan zii', 'bhe 'yri bole -o -a ta 'bhii- 'bhe dɔ nu klele pɛbhe 'ε ba 'ezin-. 11 'O -Waanbhaa' a -jan 'la =woa 'ka ni, -e -kla 'bhii- 'o *Lii 'Wɛɲ 'ε klɛza -lɛle' mu -la =bwa 'ka 'yi 'bhii- -o pɛbhe mu bɔ gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'trɛ 'yi. 'Bhɛɛ- 'ke 'o 'ka 'kɔɔpɛ- mu 'ke 'srɔɔwoa= 'o 'lɛbɔ- pɛ 'le, 'bhe -o 'ke -za 'lɔɔgole 'le ɛɛ? 12 'Ke mɛɛ 'ke mu sɔ 'ka 'kɔɔpɛ- mu 'ε 'srɔɔwole, 'bhe 'serj 'laa -o bi 'o mɔɔ ni 'ke 'o 'ka 'kɔɔpɛ- mu 'ε 'ke 'srɔɔwo- ɛɛ? 'Duɲ- 'o mɔɔ 'gbu -le 'laa -yaa sɔ bi 'bhe pɛ mu 'ε 'srɔɔwole 'ka 'kɔɔ 'bhe zan mu -lɛɛ 'elwale 'pe ɛɛ? 'Duɲ- 'waa 'bhe klele. 'Bhɛɛ- drɔɔn' 'o -yɛn 'kpen 'yikwan=, 'kooko- 'waa -za 'kedo- kle 'ke 'bhe kle Kriɛ a -Jan 'Nrɛle- 'ε 'lɛbhulapɛ 'le. 13 'Ka 'gbu 'a 'yaandɔ- 'bhii- mɛɛ 'la zan mu yewo -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ε =la, -woo 'gbu 'bhle pɛbhle -srɔɔwo' 'bhɛɛ- 'fɛ 'ε =la yewole 'ε ma. 'Bhɛɛ- mɛɛ 'la zan mu 'sra- ka mu 'ε kpa 'srakagoyɛ 'ε =nɔɔ 'bhe zan mu dɔ -o 'woo- 'sra-ka gope mu 'ε ba. 14 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, Mɛɛzan -Waanbhaa' 'a 'lɛdulaa dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan mu -o -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wo zii', 'mu 'mu 'gbu 'lɛbɔ- pɛ mu -srɔɔwo' 'yee- -Jan 'Nrɛle- wole 'ε ma.

15 'Duɲ- 'mi -Jan 'Nrɛle- 'la =woa 'ka ni, 'naa pɛ 'kedo- 'kpɔ 'kunyɛ- -glinle' 'ka 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- 'naa -o 'lɛtrɛ 'lɛɛ- dɛ

'zi 'ka ni, pɛ 'ke 'srɔɔwo zayi' 'ka 'kɔɔ. -Amasɔyi 'mi -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wolawoa 'ka ni 'ke 'naa pɛ 'kedo- 'kpɔ kun 'ka 'kɔɔ 'bhe ma, 'bhe -za 'ε 'bhe -o 'mi -baaza' 'le. 'Bhɛɛ- 'ke 'ɲ -gaa 'bhe sɔ 'ɲ ni 'ke 'bhe kan 'ke -o 'yee- 'ɲ -baaza' 'ε -gwa 'ɲ 'yi 'bhe ta. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'yee- 'ɲ 'gbu -baaza' 'ε gole- 'mi 'yi. 16 -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole- 'ε, 'naa -o 'bhe kle 'zi 'ɲ 'gbu mazɔn zayi'. -Amasɔyi -Waanbhaa' -le 'ɲ =kla -a wo mi 'le kpanɲma. 'Bhɛɛ- 'ke 'naa 'a 'wole-, 'ɲ ta -yɛn! 17 'Kee- kle bi 'bhii- 'ɲ -dwa 'yee- ye 'ε 'wole- -la 'ɲ 'gbu 'win ta, 'ɲ 'yaa- nu 'bhe ma -trɔn 'srɔɔwole. 'Duɲ- 'naa -a kle 'zi 'ɲ 'gbu 'win ta, 'ɲ 'yoo- -a kle 'zi -Waanbhaa' -la ni, 'bhɛɛ- 'yele 'a gbɛk- paa- 'mi 'kɔɔ. 18 'Ke -yoo 'bhe gbɛɛn- bhe, 'mi a pɛ -trɔn -o -a ma 'ke -mɛla -le ɛɛ? 'Nj zrukpaale 'la -yoo 'ke 'ɲ 'yoo- 'yee- -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wo zii' mɛɛ mu ni bhaama 'ke 'naa pɛ 'kedo- 'kpɔ kun -o 'kɔɔ, 'bhe -le 'ke 'mi a pɛ -trɔn 'ε 'le.

19 'Naa -o mɛɛ 'kedo- 'kpɔ a lu 'le. 'Mi 'ɲ 'gbu =kla 'ke mɔɔkɛn' a yewonɛ 'le, 'kooko- 'ɲ gbɛsɔ mɛɛ -bebe klele- ta 'ke Zesu 'yi mu 'le. 20 'Ke 'ɲ 'yoo- Zuufu mu plɛɲ-, 'mi 'ɲ 'gbu kle 'bhii- Zuufu mi do gbɛɛn-, 'kooko- 'ɲ sɔ -o klele 'ke Zesu 'yi mu 'le. Mɛɛ 'la zan mu 'taawo Moizi a pɛ 'toɲ mu 'ε ta, 'ke 'ɲ 'yoo- 'bhe zan mu 'ε plɛɲ-, 'mi 'ɲ 'gbu kle 'bhii- 'bhe zan mu 'ε gbɛɛn-; 'kooko- 'ɲ sɔ -o klele- 'ke Zesu 'yi mu 'le. 'Duɲ- wlan 'gbu 'ε ni, 'naa- -o 'taawo zii' Moizi a pɛ 'toɲ mu 'ε 'yi jan mu 'ε 'mu ta.

21 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, 'ke 'ɲ 'yoo- mɛɛ 'la zan mu laa Moizi a pɛ 'toɲ mu 'ε dɔ 'mu 'plɛɲ-, 'mi 'ɲ 'gbu kle 'bhii- 'bhe zan mu 'ε gbɛɛn-; 'kooko- 'ɲ sɔ -o klele- 'ke Zesu 'yi mu 'le. Waa pelɛ dɔɔ 'naa -Waanbhaa' a 'toɲ mu 'ε 'kɔɔsikun; -amasɔyi, 'mi 'gbu -o 'taawo zii' Kriɛ a pɛ 'toɲ mu 'ε 'mu -la ta. 22 Mɛɛ 'la zan mu laa -o 'egɔɔle -o 'kpaleya 'ε 'yi, 'mi 'ɲ 'gbu kle 'bhii- 'bhe zan mu 'ε gbɛɛn-; 'kooko- 'ɲ sɔ -o klele 'ke Zesu 'yi mu 'le. 'Bhe 'yi bhe, 'ke mɛɛ mu -o dɔɔgbeya 'la gbɛɛn-, 'mi 'ɲ 'gbu kle 'bhɛɛ- gbɛɛn-, 'kooko- 'kee- -kla gɔnɛ- 'oo gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'ɲ sɔ -o 'ke mu gole- -za 'yi. 23 'Mi 'bhe -za mu 'ε 'kpen kle 'zi -Jan 'Nrɛle- 'ε 'bhɛɛ- -zayi', 'kooko- 'ɲ sɔ -a ma 'duma mu 'ε 'ke 'srɔɔwole.

24 'Ka 'gbu 'laa 'yaango- 'bhii- blasan- mu 'ε blasan- -kpan 'ε ta, -o 'kpen blasan zaabɔlele. 'Duɲ- -o ba mɛɛ do 'kpɔ -le -blasanle ma -jara 'ε 'srɔɔwo- ɛɛ? 'Ka mu 'gbu 'ezin-, -ka dɔ 'egɔɔle 'kaa- 'kpaleya zi 'ε ta 'bhii- bla zaabɔ mu 'ε gbɛɛn-; 'kooko- 'ka 'sɔ 'bhe ma -trɔn 'srɔɔwole. 25 'Duɲ- blasan- mu 'ε, 'ke -woo daan 'zi blasanle ma 'waati 'la ba, -o 'trɛbhɔ 'ε 'kpen -gɔɔn kpa -o 'gbu ta. 'Duɲ- -o 'bhe kle -jara 'la 'srɔɔwo zayi' 'bhii- 'bhe ma -sra 'le, 'bhe 'la 'bhe 'laa -o 'ke -mɔpɛ' 'le bhe. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, -kɔɔ' mu -kɔɔ' pɛ 'ε kle -sra 'la 'bhe 'srɔɔwo zayi', 'bhe -o 'ke -mɔpɛ' 'le yikpensee ta. 26 'Bhɛɛ- -zayile, 'ɲ 'yoo- blasan- 'zi; 'duɲ- 'ɲ 'yɛ gbaanle -o 'an blasanle 'ε 'lɛyanyɛ do 'kpɔ 'ε 'bhɛɛ- ta. 'Naa -o 'an pɛ ye 'ε 'wo zii' 'bhii- gbekpɔɲ- gwledan mi 'la -ya gbekpɔɲ- mu 'ε blin 'zi -ploɔ zi bhaama. 27 'Bhɛɛ- drɔɔn', 'mi 'ɲ 'gbu 'kun zii' 'egɔɔle, 'bhɛɛ- 'naa 'ɲ 'gbu 'fle 'ε zru maza kle; 'kooko- -a -lɛyan' bhla 'ε zi, 'mi 'la 'mi -Jan 'Nrɛle- 'ε =woa mɛɛ mu ni, -Waanbhaa' laa nu 'mi gole blasan- mu 'la -jara 'ε 'srɔɔwoa- 'mu ba.

Izraeli mu 'ε 'taawogbeya -kpe 'ε ta

10 'N̄ n̄εεn̄ε- mu, -za 'la =tian -k̄k̄- -gb̄k̄ mu 'ε ma -kpe 'ε ta Moizi a p̄ε 'waati 'ε ba, 'n̄ 'yoo- -a zi 'bhii- 'n̄ 'bhe d̄ 'ka 'kpee. -Waanbhaa' lafle' -gbl̄n̄ do -dwa -o 'kpen trala laanima, 'ke -yoo -o 'kan zi 'ε z̄k̄n̄ -o ni 'bhe 'le. -Ya =kla 'bheε- -o 'kpen w̄yi- 't̄n̄ 'ε takaan- 'taawolele -ȳr̄n̄t̄r̄ε' -kpa a 'ε ta. ² -E -kla 'bhii- -woo 'kpen 'wīn̄fia= 'bhe w̄yi- 'ε 'pegee lafle' -gbl̄n̄ 'ε 'yi, -o 'kpen 'pegee Moizi a 'kpaledomaya 'ε 'yi. ³ -Waanbhaa' -o 'kpen -l̄εbwa 'ke p̄εbhle -gl̄k̄n̄ do 'kp̄ -la -le 'ke 'bhe da lafle 'yi, 'bheε- -o 'kpen 'bhe =bhla. ⁴ -Waanbhaa' -yi 'la =naa -o ni, -o 'kpen 'bheε- =mia. Wlan 'ε ni, 'bhe -yi 'ε 'yaa- da t̄ n̄gblo do 'kp̄ -la -yi v̄l̄ε -saa 'ε =la, 'bhe v̄l̄ε -saa 'ε =la t̄ n̄gblo 'ε 'yaa- da -Waanbhaa' -la ba. 'Bheε- 'bhe 'yaa- ge 'zi -o zi ȳr̄k̄p̄n̄ =n̄k̄. 'Bhe v̄l̄ε -saa 'ε 'yaa- 'ke Krisi 't̄m̄asie -la -le. ⁵ 'Ali- 'bhe -za 'wlan mu 'ε 'kpen klele blaana -Waanbhaa' 'k̄k̄ -o ni, 'o -gb̄k̄ mu 'ε -bebe 'laa -Waanbhaa' zru maza klele. 'Bh̄la- -zayile, -o -l̄ε -gb̄n̄ε do -gaa -b̄n̄ 'ε 'yi -kpe 'ε ta.

⁶ 'Bhe -za mu 'la =kla 'mu =kla -a z̄r̄k̄n̄p̄ε 'le -k̄k̄' mu ni d̄k̄ -k̄k̄' laa 'taawolele 'eȳk̄le 'bhii- 'woo- mu gb̄εn̄. ⁷ 'Bheε- 'ka 'laa klele yogba mu 'le 'bhii- -o 'ke mu 'a =kla ḡk̄n̄ε- 'la gb̄εn̄- 'bhii- -a ȳk̄k̄ndelet̄ -o -Waanbhaa' a 'S̄w̄ε 'ε 'yi d̄k̄: «M̄ε mu 'ε -o -yala, 'bheε- -o p̄εbhla- 'bhe 'pegee -o -w̄εn̄ =mia. 'Bhe blaana, 'ke -woo -w̄l̄n̄- le', 'bheε- 'ke -o 's̄rotanle waa yo 'ε ni.»⁸ -k̄k̄' laa -k̄k̄' 'gbu 'nale- -yanb̄k̄k̄ya dele ni, 'bhii- -o 'ke mu 'a =kla ḡk̄n̄ε- 'la gb̄εn̄-, 'bheε- -o 'waa mia do bhe yaga (23.000) -gaa -ȳr̄k̄p̄a do 'kp̄ 'ε =la. ⁹ -k̄k̄' mu 'laa M̄εzan -yidanle 'bhii- -a 'ke mu 'a =kla ḡk̄n̄ε- 'la gb̄εn̄-. 'Bheε- m̄l̄ε mu -o 's̄n̄k̄p̄aa-, 'bheε- -o -gaa. ¹⁰ 'Ka mu, 'ka 'laa bol̄ε 'ka 'la ma janwole ma m̄ε mu ma 'ka 'le =la, 'bhii- -a 'ke mu 'a =kla ḡk̄n̄ε- 'la gb̄εn̄- 'bheε- -si 'kun -m̄l̄εk̄ε' 'ε 'bhe -o 'kpen =dia. [†]

¹¹ 'Bhe -za 'k̄k̄- -gl̄k̄n̄ mu 'la bhe, 'mu =tian -k̄k̄- -gb̄k̄ mu 'ε ma, 'kooko- 'mu kle -za z̄r̄k̄n̄p̄ε 'le -k̄k̄ mu ni. 'Bheε- -woo ȳk̄k̄ndia- 's̄w̄ε ta, 'kooko- -o kle -k̄k̄' mu 'kpeelekanp̄ε mu 'le, -k̄k̄' mu 'la 'ke 'drunyan 'l̄yan yi 'ε =bhwa gban -k̄k̄' mu -din bhe. ¹² 'Bh̄la- -zayile, 'ke m̄ε 'la zan 'kpee ma 'bhe -o 'eḡl̄k̄le 'bhe a 'kpaleya 'ε 'yi, 'bhe zan 'bhe 'ȳr̄k̄p̄a 'bhe 'gbu ba 'elrele; 'kooko- yaa baal̄ε -za 'ȳk̄k̄- 'yi. ¹³ -Setran' -o -yidan' maza mu 'la kle 'zi 'ka ni, -e bhaapl̄n̄ -vin mu 'ε 'kpen 'yidan- 'zi 'bheε- gb̄εn̄-. 'Dun- -Waanbhaa' 'la yaa -liiwli' mab̄k̄ -titi, 'bhe 'laa nu -a 'tol̄ε- 'ke -Setran' 'ka 'yidan- 'ke 'bhe ge 'kanl̄ε- 'kaa- fan̄gan- ȳk̄ε- 'ε ta. 'Ke 'ka 'yidan- bhla 'ε =bhwa -Setran' 'k̄k̄, -Waanbhaa' nu 'bhe ȳk̄ε- fan̄gan- 'nale- 'ka ni, 'kooko- 'ka s̄ -Setran' a -yidangbeya 'ε 'yikunle, 'bheε- 'ka go 'bhe 'yi.

-Waanbhaa' a m̄ε mu 'ploozā- yogbale ma

¹⁴ 'Bh̄la- -zayile, 'n̄ 'yienii mu, -ka 'ka 'pl̄n̄go- 'eḡb̄k̄n̄ gb̄k̄n̄le- yogbale ma. ¹⁵ 'Mi -o -jan 'la 'wo zii' 'ka ni, -yoo

† -N̄k̄le 's̄w̄ε 17.6-14. 'Elwaleta -s̄, Izraeli mu 'ε 'yaa- -kpe 'ε ta 'waati 'la ba, -woo -la ma janwoa- Moizi 'pegee Aar̄n̄ ma. 'Bh̄la- -zayile, -Waanbhaa' -o 'krowa-, 'bheε- -o ba m̄ε 'waa vu ta yizie 'pegee m̄ε -k̄m̄ε 'sr̄w̄pl̄ε- -gaa (14.700).

'bhii- 'an wo zii' -zad̄' mu -la ni. 'Bheε- 'ka 'gbu 'bhe -jan 'ε 'yiglin- doo. ¹⁶ M̄εzan Krisi a p̄εbhle 'waati 'ε ba, -k̄k̄' -dr̄k̄ p̄yan- 'la si 'bheε- -k̄k̄' 'pub̄k̄- 'seri kle -Waanbhaa' ni 'bhe ma 'bhe -le 'laa z̄k̄n̄ 'bhii- -k̄k̄' mu 'pegee Krisi yien 'ε -k̄k̄- -o 'kpaledomaya 'yi ε? 'Bheε- -k̄k̄' 'bluu 'la takan kp̄ok̄p̄o, 'bheε- 'ke -k̄k̄' 'bhe 'yi- c̄īn̄- 'eke- ma, 'bhe -le 'laa -k̄k̄' mu 'pegee Krisi 'fle 'ε kpa do ma ε? ¹⁷ 'Bluu 'ε -yoo do 'kp̄, 'bheε- 'bhe -le 'ke Krisi 'fle 'ε 'le. 'Ali- 'ke -k̄k̄- -o 'ebebele, -k̄k̄' 'kpen kla 'eke- ba, 'bheε- -k̄k̄' kle 'fle do 'kp̄. -Amas̄r̄yi -k̄k̄' 'kpen 'yee- 'bluu do 'kp̄ 'ε 'yela- sasa bhle 'eke- zi.

¹⁸ -O -za 'la kle Izraeli mu 'ε ba, -ka 'bhe -glin doo: m̄ε 'la zan mu 'sraka gop̄ε mu 'ε bhle, 'bhe zan mu 'pegee -Waanbhaa' kle 'kpaledomaya 'yi. -Amas̄r̄yi -o 'sraka gop̄ε mu 'la kpa 'srakagoyr̄ε 'ε =n̄k̄, 'mu 'nale- -o -Waanbhaa' -la ni. ¹⁹ 'N̄ 'yoo- -jan 'la 'wo zii' -ḡε 'bhe 'yi -o 'nale- -a ma ε? Taa- 'sraka go wi 'ε 'bhe -za -o 'eḡl̄k̄le ε? Taa- yo 'ε 'bhe -za -o 'eḡl̄k̄le ε? ²⁰ 'Yooye- 'd̄l̄! 'Dun- 'mi -o -jan 'la 'wo zii', 'bhe 'yi -le d̄k̄ yogba mu 'ε, -o yogba p̄ε mu 'la bhle, -o 'mu na 'zina mu -la ni; 'dun- -waa -o 'mu 'na Waanbhaa' ni -titi. 'Dun- 'naa- -o -a zi 'bhii- 'ka mu 'pegee 'zina mu kle 'kpaledomaya 'yi. ²¹ 'Ka 'laa s̄ -dr̄k̄ 'ε 'mile M̄εzan a p̄ε -dr̄k̄ 'mi p̄ε 'ε 'yi, 'bheε- 'ka -dr̄k̄ mi 'ezin- 'zina mu a p̄ε -dr̄k̄ 'mi p̄ε 'ε 'yi. 'Ka 'laa s̄ 'dun- 'ezin- M̄εzan a p̄ε 'ε 'bhlele, 'bheε- 'ka ge 'zina mu a p̄ε 'ε 'bhlele. ²² Taa- 'ka -o -a zi 'bhii- 'ka M̄εzan a zran 'ε 'lawl̄n̄- ε? 'Ka 'kpee ma, -k̄k̄' p̄ε fan̄gan- 'ε 'yiya- -yaa' p̄ε fan̄gan- 'ε ni ε?

-k̄k̄- -Waanbhaa' -l̄εd̄' -a ma -k̄k̄' kleza mu 'ε 'kpen 'yi

²³ 'Ka 'ke mu a p̄ε d̄k̄: «-Za 'kpen kle 'ser̄ -o 'o ni». 'Dun- 'mi s̄ -a pele d̄k̄ -za 'kpen 'laa -o 'elrele bhaapl̄n̄ ma. 'Ali- 'ke 'ka 'ke mu 'a p̄ε d̄k̄: «-Za 'kpen kle 'ser̄ -o 'o ni». 'Dun- p̄ε 'kpen 'laa 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' kla a ba. ²⁴ 'Bhe ya 'ε 'yi, m̄ε 'kedo- 'kp̄ 'laa 'bhe 'gbu do -kpl̄n̄ 'nrayiza klele, 'dun- -ka 'eke- -nrayiza -la kle.

²⁵ -O wi 'oo wi 'la ḡk̄n̄ 'pl̄ε 'yi, 'kee- -kla wi -gl̄k̄n̄ 'oo wi -gl̄k̄n̄ 'la 'le, -ka 'bhe bhle. 'Ka 'laa 'ka 'gbu zru- bat̄d̄le 'bhe dayr̄ε ziglinle ma. ²⁶ -Amas̄r̄yi -a ȳk̄k̄ndelet̄ -o -Waanbhaa' a 'S̄w̄ε 'ε 'yi d̄k̄: «'Tr̄ε 'pegee -a ta p̄ε mu 'ε 'kpen -o 'ke M̄εzan -Waanbhaa' a p̄ε mu -la -le.»

²⁷ M̄ε 'la zan laa -o Zesu 'yi 'ke 'bhe 'ka 'siila- p̄εbhle ma -a ba, 'kee- p̄εbhle 'oo p̄εbhle 'la =naa 'ka ni, -ka 'bhe 'bhle. 'Ka 'laa 'ka 'gbu zrubat̄d̄le 'bhe p̄εbhle 'ε dayr̄ε ma. ²⁸ 'Dun- 'ke m̄ε 'ke 'ka 'kpeelekaan d̄k̄: «Yo- gba wi -le 'kele-». 'Bhe 'yi 't̄ε, 'ka 'laa 'a 'bhlele-, m̄ε 'la zan 'ka 'kpeelekaan 'bhe -zayi', 'bhe 'pegee 'bhe zru- bat̄d̄le zayi'. ²⁹ 'Naa -o -a p̄ε 'zi 'ka mu 'gbu zrubat̄d̄le ma, 'n̄ 'yoo- -we 'zi 'ka 'kpeelekan mi 'ε 'bhe -la zru- bat̄d̄le ma.

'Bheε- 'ka 'ke mu nu a pele d̄k̄: «-Mela ma 'bheε- m̄ε -bh̄εke' zrubat̄d̄le 'ε 'bhe s̄ -danj' 'kpaale 'mi s̄ -za ȳk̄ε- 'la klele- 'mi 'gbu a map̄k̄n̄leya 'ε 'yi 'bhe ma ε? ³⁰ 'Ke 'n̄ -Waanbhaa' 'pubwa- 'n̄ p̄ε 'la 'bhlele 'bhe ma, -mela ma 'bheε- m̄ε nu 'n̄ 't̄ε 'ȳk̄k̄- 'pele- d̄k̄ -mela ma 'n̄ 'bhe =bhla εε?»

³¹ 'Bh̄la- -zayile, 'mi p̄ε 'ka ni d̄k̄ 'ke 'ka -o p̄εbhle 'zi oo, 'ke 'ka -o p̄ε 'ke mi 'zi oo, 'ke 'ka -o -za 'oo -za 'la kle

'zi, -ka -za 'kpen kle 'kooko- 'ka -Waanbhaa' 'tɔ 'ε bho 'bhe 'yi. ³² 'Ka 'laa klele mee 'kedo- 'kɔɔ baa- pe 'le -za 'yɔɔ- 'yi: Zuufu mu oo, Zuufu kle mu oo, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' a pe mee -ledo' 'ε. ³³ -Ka 'taawo 'bhii- 'mi a pe 'taawogbeya 'ε gbɛɛn-: 'mi -o dɔ 'zi 'egɔɔle 'ke 'ɲ sɔ mɔkpen' ni -za 'kpen 'yi. 'Naa 'ɲ 'gbu do -kplen 'nrayiza kleyre glin, 'duɲ- 'mi mɔkpen' -la 'nrayiza kle yre glin, 'kooko- -o 'kpen go -za 'yi.

11 -Ka 'taawo 'mi kleza zi 'bhii- 'mi 'taawo Krisi zi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-.

ZESU 'YI MU 'TAAWOGBEYA

Korɛnti Zesu 'yi le mu 'ε -waa' -srungbɔɔ' dɔza -o ɲgblo ma

² 'Nɲ nɛɛ -nɛ mu, 'mi 'ka 'tɔɔbɔ- gbɛ 'ε 'kpen ma, -amasɔyi 'ɲ -za dɔ 'ka 'kpee 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhɛɛ- 'ɲ 'ka -daanna -za mu 'la 'le, 'ka -o 'taawo zii' 'mu ta 'el-rele. ³ 'Duɲ- -za do -o ye 'ezin-, 'mi -o -a zi 'bhii- 'ka 'bhe dɔ, 'bhe -za 'ε 'bhe -le dɔɔ: 'gwlaan- 'kpen -kunlii -le 'ke Krisi -la -le, 'bhɛɛ- le 'ε 'bhe -kunlii -le 'ke 'bhe =nɔɔ 'ε 'bhɛɛ- 'le; 'bhɛɛ- -Waanbhaa' -le 'ke Krisi -kunlii' 'ε 'le. ⁴ 'Bhɛla- -zayile, 'ke 'gwlaan- 'la -ya 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni oo, 'ke -yoo -Waanbhaa' -lelajanwo zii' oo; 'bhɛɛ- 'ke -srungbɔɔ' -o -a ɲgblo ma 'bhe 'waati 'ε ba, yaa -o -a -kunlii Krisi 'bhe 'ledɔ- 'zi -a ma 'bhe gbɛɛn-bhe. ⁵ 'Duɲ- 'ke le 'la 'bhe -o 'bhe 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni oo, 'ke 'bhe -o -Waanbhaa' -lelajanwo zii' oo, 'bhɛɛ- 'ke 'bhe ɲgblo ma flɛɲ- -o, 'bhe le 'ε 'bhe 'laa -o 'bhe =nɔɔ 'ε 'ledɔ- 'zi 'a ma 'bhe klegbeya 'ε 'yi. 'Bhe le 'ε -yoo 'bhii- -a ɲgblo -gwele' -le. ⁶ 'Ke le 'la 'bhe 'laa -o -a zi 'bhii- 'bhe -srungbɔɔ' dɔ 'bhe ɲgblo ma, 'bhe bhla 'ε ba, -ya win 'ε takan! 'Bhɛɛ- 'ke 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ke le do -a 'gbu 'win takaan- oo, 'ke -ya win 'ε -gwela oo, 'bhe -o 'ke -yraladɔ maza 'le bhe. 'Bhɛla- -zayile, 'mi pe dɔɔ 'kee- -srungbɔɔ' =dwa -a ɲgblo ma 'bhe mabhaabhɔ. ⁷ 'Duɲ-, 'gwlaan- 'ε 'bhe 'laa -srungbɔɔ' dɔle 'bhe ɲgblo ma 'ke 'bhe -o 'bhe 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni. -Amasɔyi -Waanbhaa' 'yee- 'gwlaan- =kla klegbeya 'la 'yi 'yele- 'ke -Waanbhaa' bhɔɔma 'le, 'bhe 'pegee 'yele- 'ke -Waanbhaa' a gblaanya 'ε zɔɔn pe 'le. 'Bhɛɛ- 'duɲ-, le 'ε 'bhe -le 'ke 'gwlaan- a gblaanya 'ε zɔɔnpe 'le. ⁸ 'Wlan 'gbu 'ε ni, 'drunyan kle bhla 'ε zi, 'gwlaan- laa dalɛ le 'yi, 'duɲ- le 'ε 'bhe -le -daa 'gwlaan- 'yi. ⁹ 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' 'laa 'gwlaan- klele le -zayi', 'duɲ- -e le 'ε 'bhe =kla 'gwlaan- -la -zayi'. ¹⁰ 'Bhɛla- -zayile bhe, -mlɛkɛ' mu 'ε -zayi', le 'ε 'bhe -srungbɔɔ' dɔ 'bhe ɲgblo ma; 'bhɛɛ- 'bhe kle -a ɲgblo 'kpaale- 'la -yoo -a -nɔɔ =la bhe 'bhe -nɔɔmasie 'le. ¹¹ -Kɔɔ' 'pegee Mɛɛzan Krisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi, 'gwlaan- laa sɔ bole- 'bhe 'gbu ma le blaana; 'bhɛɛ- le laa sɔ bole- 'bhe 'gbu ma 'gwlaan- blaana. ¹² 'Bhe klegbeya do 'ε yi, 'drunyan kle 'waati 'ε ba -Waanbhaa' 'kɔɔ, -e 'gwlaan- 'fle 'ε gbɛ do -la =sia, 'bhɛɛ- -e le =kla 'bhe 'le; 'bhɛɛ- 'duɲ- le -le 'gwlaan- ya. 'Bhɛɛ- pe 'kpen da -Waanbhaa' -la ba.

¹³ 'Ka mu 'gbu 'bhe -glin doo, 'ke le -o -a 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni bhla 'la ba, 'bhɛɛ- 'ke -a ɲgblo ma flɛɲ-

-o, 'bhe -o 'ke -za 'Irele- 'le εε? ¹⁴ -Waanbhaa' a bhaaplɛɲ mu klegbeya 'ε ma, -kɔɔ' 'gbu 'a 'yaango- 'bhe ma 'bhii- -yraladɔ maza -le 'bhe 'le 'ke 'gwlaan- laa a 'winle- mu 'ε takan 'bhɛɛ- -yoo 'trole- to. ¹⁵ 'Bhɛɛ- 'duɲ-, 'ke le 'bhe 'winle- mu 'ε 'trole- =twa, 'bhe -o 'ke -a -Irele- leya 'ε baan' -la -le. -Amasɔyi -Waanbhaa' winle 'trole- mu -naa le ni, 'kooko- 'ke -o kle -a wiɲ- 'bhii- sɔ gbɛɛn-. ¹⁶ 'Duɲ- 'ke mee 'la zan -a zi 'bhii- 'bhe zaabɔ 'o 'le ma 'yee- -za 'lɛɛ- ta 'ezin-, 'bhe zan 'a 'yaango- dɔɔ 'o mɔɔ ta pe laa -o 'ke zaabɔlele, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' a mee -ledo' mu 'ε ta pe laa 'bhe 'le 'ezin-.

Korɛnti Zesu 'yi mu 'ε 'yaa- Mɛɛzan Krisi a pe 'ε bhle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-

¹⁷ 'Mi -o zan -jan mu 'la 'wole- 'ka ni 'saanibhe, 'naa sɔ 'ka 'tɔɔbɔle 'bhe 'yi -titi. -Amasɔyi, 'ke 'ka =klaa 'eke- ba, 'ka 'laa 'ka 'taawogbeya 'Ireleya 'ε baan' 'kla yre glin -a ba, 'duɲ- 'ka baan' kle 'eyɔɔle -a ma. ¹⁸ 'Mi 'a =maa dɔɔ 'ke 'ka =klaa 'eke- ba 'kaa- =klankeba yre mu 'ε =nɔɔ, 'ka 'laa -berɲgo' do ma, 'bhɛɛ- 'ka 'yicienle kle. 'Mi 'duɲ- 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'bhe -jan 'ε gbɛ do -o 'ke wlan 'le. ¹⁹ 'Wlan 'ε ni, -yoo 'ke -za 'le 'ke 'ka 'yicienle kle, 'kooko- mee 'la zan mu -o 'ke Zesu 'yi mu kplankplan 'gbu 'ε 'le 'ka 'plɛɲ-, -o sɔ 'mu dɔle-, 'bhɛɛ- 'mu gole kle mee -vin mu 'ε ma. ²⁰ 'Ke 'ka =klaa 'eke- ba dɔɔ 'ka -o Mɛɛzan Krisi a pele 'ε 'bhlele, 'duɲ- 'ka 'laa -a bhle -a bhle gbeya 'ε 'yi. ²¹ -Amasɔyi 'ke 'ka =klaa 'eke- ba 'yee- pe 'ε 'bhle zayi', 'ka 'laa 'eke- magben. 'Bhɛɛ- 'ka 'kpen do do 'bhe 'yre gbaan 'bhe 'gbu a pe 'ε 'bhɛɛ- 'bhlele- ba. 'Bhɛɛ- 'bhe 'leyanyre kle 'ka 'ke mu bolele gbɔn -le, 'bhɛɛ- 'ka 'ke mu kpɛdɔle kle, 'ke 'mu -wɛɛndɛ'. ²² 'Bhe bhla 'ε ba, 'fɛ mu laa -o 'ka 'kɔɔ, 'ke 'ka pebhle 'mu =la, 'bhɛɛ- 'ka -wɛɛn mi εε? Taa- 'ka -o -Waanbhaa' a mee -ledo' 'ε mavɛɛ- 'zi -a ma εε? 'Bhɛɛ- pe 'kedo- laa -o mee 'la zan mu 'kɔɔ, 'kaa- zi 'bhii- 'ka -yraladɔ 'mu ma εε? 'Nɲ -mɛ pe jan -la wo 'ka ni 'ezin- εε? 'Kaa- zi 'bhii- 'ɲ 'ka 'tɔɔbɔ εε? 'Naa sɔ 'bhe klele- -titi!

Pɔlu -o mee daan 'zi Mɛɛzan Krisi a pe 'ε pebhlegbeya 'ε 'le

²³ 'Wlan 'ε ni, Mɛɛzan 'mi -daanna -za 'la 'le, 'mi -o 'ka mu daan 'zi 'ezin- 'bhɛɛ- 'le. -O -yaa nu Mɛɛzan Zesu -le- nalɛ -a dɛ mu 'ε ni -bi 'la zi, -e 'bluu 'ε =sia. ²⁴ 'Bhɛɛ- -e 'yanle- -Waanbhaa' 'pubɔlele 'bhe ma, 'kee- 'bhe takan- le kplokplo 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- -yaa' -klanlanɛ mu 'ε ni dɔɔ: «'bluu 'lɛɛ- 'bhe -le 'ke 'ɲ 'fle 'ε 'le, 'bhɛɛ- -e =kla 'ka ma 'sraka 'le. 'Ka nu 'bhɛɛ- klele 'tanjii, 'kooko- 'mi -za dɔ 'ka 'kpee.» ²⁵ 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, -o yanle pe 'ε 'bhlelele, 'kee- -drɔɔ pɛyan- do 'sile, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' *-bhoollaya drɛɛ 'la -dwa 'yee- 'pegee bhaaplɛɲ mu 'ε plɛɲ- 'mi a pe yien 'ε -gɔɔɔya' 'ε 'le, 'bhe -le -gɛ. 'Ke 'kaa- mi 'zi 'waati oo 'waati 'la ba, 'mi -za dɔ 'ka 'kpee.» ²⁶ -Amasɔyi 'sani- -e nu gelɛ 'ten- lɛ- Mɛɛzan Zesu 'nule- 'ε ma, 'ke 'ka -o 'bluu 'lɛɛ- 'bhle zii', 'bhe 'pegee 'ke 'ka -o -drɔɔ pɛyan- do 'lɛɛ- 'mi zii' 'waati 'oo 'waati 'la ba, 'ka -o 'mi gaza 'ε 'bhɛɛ- 'wo zii' 'ezin- 'bhe gbɛɛn- bhe.

²⁷ 'Bhela- -zayile, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan Mεεzan Kri-
a 'bluu 'ε =bhla, 'bhe 'pegee 'kee- -yaa' -drɔɔ pɛyan- do
'ε =mia, 'bhεε- 'ke 'bhe zan 'taawogbeya 'ε yaa Mεεzan
Krisi 'lɛdɔ- -a ma 'elrele, 'bhe zan -o -kpan -la baa- 'zi
'bhe 'gbu ta 'bhe klɛgbeya 'ε gbεen- bhe, -amasɔyi -e
Mεεzan Kri- 'fle 'ε 'pegee 'bhe yiεn 'ε maveela. ²⁸ 'Bhela-
-zayile, 'ka 'kpen do do 'bhe 'gbu zrubaglin 'elwale pe,
'bhεε- -e sɔ 'bluu 'lεε- 'bhlele, 'bhεε- -e -drɔɔ pɛyan- do
'ε mi 'tε. ²⁹ -Amasɔyi 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'bluu 'ε
=bhla, 'bhe 'pegee 'kee- -drɔɔ pɛyan- do 'ε =mia, 'bhεε-
'ke -o -yi -o 'kela 'le Mεεzan a pε 'fle 'ε ba zayi' 'ke yaa
'bhe dɔle; 'bhe zan -o -Waanbhaa' a -kpan -la baa- 'zi -a
'gbu ta 'bhe gbεen- bhe. ³⁰ 'Bhela- -zayile, gadε mu
-bebe 'pegee -sɔɔzan' -bebe -o 'ka 'plen-, 'bhεε- 'ka
-bebe -gaa gban. ³¹ 'Ke -kɔɔ' -kɔɔ' 'gbu zrubaglinna 'el-
wale 'pe, -Waanbhaa' a 'kiti 'laa nu klele -kɔɔ' ma.
³² 'Duɔ- Mεεzan Kri- -o -kɔɔ' mu 'kitikan zii' 'bhe 'pegee
-e -kɔɔ' 'krowo, 'kooko- -yaa' -kpan 'laa balaa' -kɔɔ' mu
'pegee 'drunyan 'yi mu 'ε ta 'eke- zi.

³³ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ɲ nεnε- mu, 'ke 'ka =klaa 'eke- ba
Mεεzan Kri- a pεle 'ε 'bhe zayi', -ka 'eke- magben -a
ma. ³⁴ 'Ke gbɔn -o mεε 'la zan dε 'zi, 'bhe zan pεbhle 'el-
wale 'pe 'bhe 'gbu ba 'fε 'lε ma, 'bhεε- -e nu 'tε. 'Ke 'bhe
=kla, 'ke 'ka =klaa 'eke- ba, 'ka 'laa nu -Waanbhaa' a 'kiti
'ε 'wlenle- 'ka 'gbu ma. 'Ke 'mi =wlaa 'ka ba ye, 'ɲ nu -za
-vin mu 'ε 'mu -yrebagole 'ka 'plen-.

Lii 'Wεɲ 'ε 'seɲ mu 'la na mεε ni

12 'N nεnε- mu, Lii 'Wεɲ 'ε 'seɲ mu 'la na mεε ni,
-kɔɔ' 'mu ba janwo doo. 'N 'yoo -a zi 'bhii- 'ka
wlan dɔ 'mu ba zayi'. ² 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ka 'laa
-yaa -Waanbhaa' dɔ 'waati 'la ba, 'ka gbaanle -yaa yo
'bhobho mu -la zi. ³ 'Bhela- -zayile, 'mi pe 'ka ni dɔ 'ke
'Lii 'Wεɲ 'ε -yoo mεε 'la zan -yi, 'bhe zan laa sɔ -a pele
dɔɔ: «Zesu 'danganwole -o!» 'Bhεε- 'ke Lii 'Wεɲ 'ε yaa -o
mεε 'la zan -yi, 'bhe zan laa sɔ -a pele- dɔɔ: «Zesu -o 'ke
Mεεzan 'le!»

⁴ Lii 'Wεɲ 'ε 'seɲ mu 'la na mεε ni, 'bhεε- -e
-Waanbhaa' a ye 'ε wo, 'bhe 'seɲ mu 'ε -glɔɔn -o 'ebe-
bele; 'duɔ- -o 'kpen da 'yee- Lii 'Wεɲ do 'kɔɔ 'ε 'yela- -yi.
⁵ -E ye mu 'la na mεε mu ni, 'mu -glɔɔn -o 'ebebele,
'duɔ- mεε mu yewo 'yee- Mεεzan -Waanbhaa' do 'kɔɔ 'ε
'yela- ni. ⁶ 'Bhεε- yewogbeya 'ε -glɔɔn -o 'ebebele, 'duɔ-
'yee- -Waanbhaa' do -kplɛn -le -o 'kpen kle fanɲan- na
-kɔɔ' 'kpen ni do do. ⁷ Zesu 'yi mu 'ε 'kpen do do 'yi, Lii
'Wεɲ 'ε -ya -glɔɔɲa' 'ε zɔɔn klɛgbeya 'ε 'kpen -glɔɔn 'yi,
'kooko- -e sɔ bhɔle- 'woo- Zesu 'yi mu 'ε 'kpen ba. ⁸ Lii
'Wεɲ 'ε -e -zadɔleya ma -jan na mεε 'ke ni, 'bhεε- -e
yikanleya ma -jan na mεε -bhεεke' do ni. 'Yee Lii 'Wεɲ
do 'kɔɔ 'ε 'yele- 'mu 'kpen na. ⁹ 'Yee- Lii 'Wεɲ do 'kɔɔ 'ε
-e 'kpaleya -gbεnε na mεε 'ke ni; 'bhεε- -e gadε mu
-bheε 'seɲ na mεε -bhεεke' do ni. ¹⁰ -E 'sɔle- maza kle
'seɲ na mεε 'ke ni; 'bhεε- -e -Waanbhaa' -lelajanwole
'seɲ na mεε -bhεεke' do ni; Lii Wlan 'la 'bhe da
-Waanbhaa' ba, 'bhεε- bhla ma lii -yɔɔ' mu 'la da -Se-
tran' ba, Lii 'Wεɲ 'ε 'seɲ na mεε 'ke ni 'bhεε- 'bhe sɔ 'mu
lii -glɔɔn plε 'ε bagogbeya dɔle-; 'bhεε- wli -bhεεke'
-glɔɔn 'ε 'kpen 'la 'ke waa 'mu daanle, -e 'mu 'pe 'seɲ na

mεε -bhεεke' do ni; 'bhεε- -e 'woo- wli -bhεεke' mu 'ε
'yipele 'seɲ na mεε 'ke ni. ¹¹ Lii 'Wεɲ do 'kɔɔ 'ε 'yele-
'bhe -za mu 'ε 'kpen kle; -e 'woo- 'seɲ mu 'ε 'kpen 'yi-
ciεn- mɔkpen' ma do do; mɔkpen' do do 'pegee 'bhe a
pε, 'bhεε- -za 'la 'bhe -bεɲgole -o -a 'gbu zru maza 'ε 'le,
-e 'bhεε- kle.

Zesu 'yi mu a 'kpaledomaya 'ε -yoo 'bhii- mεε 'fle do 'kɔɔ

¹² Bhaapleɲ 'fle 'ε -yoo do 'kɔɔ, 'bhεε- 'duɔ- a dɔpε mu
'ε -woo 'ebebele. 'Ali- 'ke 'fle 'ε dɔpε mu 'ε -woo 'ebe-
bele, -o 'kpen -o 'fle do 'kɔɔ -la -le. Kri- -o 'bhii- 'yee- 'fle
'ε -yaa' pε klɛgbeya 'ε 'bhεε- gbεen-. ¹³ -Amasɔyi, -o
-kɔɔ' 'kpen 'wiɲɲfia= Lii 'Wεɲ do 'kɔɔ -la -yi. -Kɔɔ =klaa
'eke- ba, 'bhεε- -kɔɔ' =kla 'bhii- 'fle do 'kɔɔ. 'Ke -kɔɔ' -o
Zuufu mu 'le oo, 'ke -kɔɔ' -o Zuufu kle mu 'le oo, 'ke
-kɔɔ' -o lu mu 'le oo, 'bhe 'pegee 'ke -kɔɔ' -o =klɔ mu 'le
oo, -kɔɔ' 'kpen Lii 'Wεɲ do 'kɔɔ -la 'sɔɔkwoa-.

¹⁴ Bhaapleɲ 'fle 'ε dɔpε laa -o do 'kɔɔ, 'duɔ- -a dɔpε
mu 'ε -woo 'ebebele. ¹⁵ 'Ke gaan -yaa pe bi gbε ni dɔɔ:
'«Naa -o 'ke gbε 'le, 'bhela- -yile 'mi 'kpale- laa -o 'fle 'ε
dɔpε mu 'ε ba». 'Bhe 'yaa- sɔ -a klele- 'bhεε- yaa -yaa nu
klele 'fle 'ε dɔpε mu 'ε do 'le εε? ¹⁶ 'Bhεε- 'ke 'trɔn 'yaa-
pe bi dɔɔ: «'Naa -o 'ke -yrebhe' 'le, -ayile 'mi 'laa -o 'fle 'ε
-yaa' pε 'le». 'Bhe 'yaa- sɔ -a klele- 'bhεε- 'trɔn 'laa kle
'yee- 'fle 'ε dɔpε mu 'ε do 'le εε? ¹⁷ 'Ke 'fle 'ε 'kpen 'yaa-
kle 'ke -yrebhe' 'te 'le, -e -yaa nu 'sɔle- -jan 'male- -mela
-le εε? 'Bhεε- 'kee- kle bi 'trɔn 'te 'le, -e -yaa nu pε ven
mu 'sile- -mela -le εε? ¹⁸ Wlan 'ε ni, -Waanbhaa' laa 'fle 'ε
klele bhaama. -E 'fle 'ε dɔpε mu 'ε 'kpen do do -kpa- a
ma 'bhii- -e -yaa zi 'bhii- -ya kle -a zru maza 'le gɔnε- 'la
gbεen-. ¹⁹ 'Bhεε- 'ke 'fle 'ε 'kpen 'yaa- kle 'ke dɔpε do
'kɔɔ 'le, -e 'yaa- sɔ klele- 'fle 'le εε? ²⁰ 'Bhe ya 'ε 'yi, dɔpε
mu 'ε -woo 'ebebele, 'duɔ- 'fle 'ε -yoo do 'kɔɔ.

²¹ 'Bhe klɛgbeya 'ε 'yi, -yrebhe' laa sɔ -a pele- gbela-
ni dɔɔ: «'N maza laa -o 'e ma!» 'Bhεε- ɲgblo laa sɔ -a
pele- gaan mu ni dɔɔ: «'N maza laa -o 'ka ma!» ²² 'Bhεε-
drɔɔn', dɔpε mu 'la fanɲan- 'laa -o 'mu ta -kɔɔ' 'yε 'yi,
-kɔɔ' maza -o 'mu -la 'gbu ma 'ebebele. ²³ -Kɔɔ' 'kpee
ma -kɔɔ' 'fle 'ε ma yre mu 'la 'mu 'laa -o 'ke -za 'kedo-
'kɔɔ 'le, -kɔɔ' 'mu -la -gblakun' 'egbεnele 'ke 'bhe kan -a
-vin mu 'ε ta. -Kɔɔ' 'fle yre mu 'la -woo 'ke -yraladɔ ma
yre mu 'le, -kɔɔ' 'mu -la kun 'elrele 'ke 'bhe kan -a yre
-vin mu 'ε ta. ²⁴ 'Bhεε- 'duɔ-, -kɔɔ' 'fle 'ε yre mu 'la waa
-o 'ke -yraladɔ ma yre mu 'le, -kɔɔ' 'laa 'mu kun 'elrele.
-Waanbhaa' -kɔɔ' 'fle 'ε =kla klɛgbeya 'la 'yi, 'bhe -le dɔɔ,
-kɔɔ' 'laa a yre mu 'la ye -za 'kedo- 'kɔɔ 'le, -o 'mu -la
kun 'elrele. ²⁵ -E 'bhe =kla 'bhe gbεen- bhe, 'kooko- 'fle
dɔpε mu 'ε 'yicienle laa kle 'ke -o mabhaabhɔ 'eke- ta;
'duɔ- -yoo =kla 'kooko- 'ke -o bhɔ 'eke- ba. ²⁶ 'Ke 'fle 'ε
dɔpε do -o -yrenbhle' zii', 'yee- 'fle yre 'ε 'kpen -le
-yrenbhle' zii' bhe. 'Duɔ- 'ke -wa dɔpε do -lɛdwa 'bhe
ma, -a dɔpε -vin mu 'ε 'kpen zrukpaale kle 'eke- 'yi.

²⁷ 'Duɔ- 'ka mu, 'ka mu -le 'ke Kri- 'fle 'ε 'le. 'Bhεε- 'ka
'kpen do do -o 'ke -a 'fle dɔpε mu 'ε 'ke -la -le. ²⁸ 'Bhe
klɛgbeya 'ε 'yi, -Waanbhaa' mεε 'ke mu =kpa- mεε mu
wiɲ- Zesu 'yi mu -lɛdɔ' mu 'ε ba: -O wiɲ- mεε -lε =lwa
mi 'ε 'bhe -le 'ke Zesu a 'winɔwo mu 'ε 'le; 'bhεε- -a -lε

plɛ mi 'ɛ 'bɛ -le 'ke -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ 'le; -a -lɛ yaga mi 'ɛ 'bɛ -le 'ke mɛɛ daan mu 'ɛ 'le. 'Mu ziten' mu 'ɛ 'mu -le -Waanbhaa' 'sɔle- maza klɛ 'serj =naa mɛɛ 'la zan mu ni 'mu 'le, 'bɛ 'pegee -e gadɛ mu -bhee 'serj =naa mɛɛ 'la zan mu ni 'ezin-; 'mu a pɛ ziten' mu -le -e 'serj =naa 'kɛ mu 'la ni 'ke 'mu bɔɔ mɛɛ ba 'mu 'le. 'Bɛɛ- -e mɛɛ 'ke mu =kla mɛɛ -lɛdɔɔ 'mu 'le. 'Bɛɛ- wli -bɛɛke' mu 'la waa 'mu daanle -e 'mu 'pɛ 'serj =naa -a 'ke mu ni. ²⁹ Taa- -a pele -o dɔɔ mɔkɔpɛn' -o 'ke Zesu a 'winɔwo mu 'le ɛɛ? Taa- mɔkɔpɛn' -o -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'le ɛɛ? Taa- mɔkɔpɛn' -o 'ke 'sɔle- maza klɛ mu 'le ɛɛ? ³⁰ 'Bɛɛ- taa- -a pele -o dɔɔ gadɛ mu -bhee 'serj -o mɔkɔpɛn' 'ni ɛɛ? Taa- wli -glɔɔɔ -bɛɛke' 'pɛ 'serj -o mɔkɔpɛn' ni ɛɛ? Taa- 'bɛ wli -bɛɛke' mu 'ɛ 'yipe 'serj -o mɔkɔpɛn' ni ɛɛ? ³¹ 'Bɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi bɛ, 'ka zrubɔɔ 'serj -gbɛɛ mu 'ɛ 'mu -la -srɔɔwɔle ma. 'Bɛɛ- 'duɔ-, 'kɛla 'bɛ -o pɛ 'kɔpɛn 'lɛɛ, 'ɲ 'yoo- zan 'bɛ zɔɔnle 'ka ni 'saanibɛ.

'Sɔniya

13 Wlan 'ɛ ni, 'ali- 'ke 'ɲ sɔ 'drunyan ta wli mu 'ɛ 'kɔpɛn 'pele, 'ke 'ɲ sɔ -mlɛkɛ' mu a wli mu 'ɛ 'kɔpɛn 'pele, 'duɔ- 'ke 'sɔniya laa -o 'ɲ zru 'ɛ 'yi, 'ɲ 'wojan- mu 'ɛ -woo 'bhii- 'koobaa- 'weli- 'pegee -glee 'weli- gbɛɛn-. ² 'Ali- 'ke -Waanbhaa' -lɛlajanwɔle 'serj -o 'ɲ ni, 'ke gaanyiza 'kɔpɛn -yipe' 'serj -o 'ɲ ni, 'bɛɛ- 'ke -zayaan- gole 'ɛ 'kɔpɛn 'serj -o 'ɲ ni; 'ali- 'ke 'ɲ 'kpaleya 'ɛ 'bɛ a -gbɛɛya 'ɛ 'yi, 'ke 'ɲ sɔ a pele- vlɛ gɔɔɔ mu ni dɔɔ 'mu 'yro 'mu gbaanyɛ mu 'ɛ =nɔɔ, 'bɛɛ- 'ke 'bɛ 'ke mu 'mu klɛ 'ɲ 'weli- ta; 'duɔ- 'ke 'sɔniya laa -o 'ɲ 'yi, 'naa -o 'ke pɛ 'kɛdo- 'kɔ 'le. ³ 'Ke 'mi 'ɲ 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'kɔpɛn 'yi- cienna 'kɔɔflɛɔzan mu ma -o -lɛbɔ' pɛ mu 'le, 'ali- 'ke 'mi 'ɲ 'gbu =gwan 'bhii- lu do 'le, 'kooko- 'ɲ bɔɔ 'woo- 'kɔɔflɛɔzan mu 'ɛ ba, 'bɛɛ- 'ke 'mi 'ɲ baa 'bɛ -za 'ɛ 'yi, 'duɔ- 'ke 'sɔniya laa -o 'ɲ 'yi, 'bɛ 'laa -za 'kɛdo- 'kɔ 'yanwo- 'ɲ ma.

⁴ 'Ke 'sɔniya -o mɛɛ 'la zan -yi, 'bɛ zan 'bɛ zrubak- palaa -za zi, 'bɛɛ- wlanya -o -a zru 'ɛ 'yi, -a -yɛ 'laa bɔɔ mɛɛ -bɛɛke' 'kɔɔpɛ- zi, yaa 'gbu 'wasowo, 'bɛɛ- yaa -a 'gbu magbaandɛ mɛɛ ma. ⁵ 'Bɛ zan laa -yraladɔ maza klɛ, yaa -a 'gbu do -kplɛn 'nrayiza klɛ, yaa -a yin- matɔkɔpɛn blaale-, 'bɛɛ- yaa mɛɛ kuku kpa -a 'kpee. ⁶ 'Bɛ zan laa 'bɛ zrukpalaa -lɛbiimaza zayi'; 'duɔ- -ya zrukpalaa wlan -la -zayi'. ⁷ 'Ke 'sɔniya -o mɛɛ 'la zan 'yi, 'bɛ zan -za 'kɔpɛn 'sroma- yan, -ya kpa -za 'kɔpɛn 'yi, -a -yri 'kpale- bo pɛ 'kɔpɛn ta, 'bɛɛ- -e -za 'kɔpɛn 'yikun-.

⁸ 'Sɔniya laa yan -titi. 'Duɔ- -Waanbhaa' -lɛlajanwɔle mu nu yanle. Wli -bɛɛke' 'pele 'ɛ nu yanle; 'bɛɛ- -kɔɔa' -zayaangole 'ɛ nu yanle. ⁹ -Amasɔyi -kɔɔa' -zayaangole 'ɛ 'lɛsɔle laa -o, 'bɛɛ- -kɔɔa' -Waanbhaa' -lɛla' jan mu 'la wo, 'mu 'lɛsɔle laa -o 'ezin-. ¹⁰ 'Duɔ-, 'ke -za 'la 'bɛ 'lɛsɔle -o, 'bɛ =nwa bhla 'la ba, 'kɛla 'bɛ 'lɛsɔle laa -o, 'bɛ nu yanle.

¹¹ 'ɲ 'yaa- 'waati 'la ba -nɛ 'fientɔɔnɛ 'le, 'an -janwo' gbɛya oo, 'ɲ 'kpeeledan gbɛya 'pegee 'an -za 'kun gbɛya, 'ɲ 'yaa- 'mu 'kɔpɛn klɛ matruɔya -la -yi. 'Duɔ- 'ɲ gbaanladi, 'mi 'ploola- matruɔya pla za 'ɛ ma. ¹² 'Bɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, -zɔɔ -kɔɔa' sɔ -za sanɛ- drɔɔ 'la -yimale

-Waanbhaa' ba zayi, 'bɛ -o 'bhii- 'kee- pɛ do -glinna -dwalɛn' 'la 'yɛba- -o 'buɔbuɔ 'bɛ 'yi, 'yaa- sɔ -a yɛ 'ɛ 'kɔpɛn 'yɛle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. 'Duɔ- 'ke 'bɛ 'yi 'ɛ =bhwa, -kɔɔa' nu -Waanbhaa' yɛle kpataakpa -kɔɔa' 'yɛbɛ- plɛ 'ɛ 'kɔpɛn 'le. -zɔɔ -kɔɔa' -zayaangole 'ɛ 'lɛsɔle laa -o; 'duɔ- 'ke 'bɛ 'waati 'ɛ =bhwa, -kɔɔa' nu -za 'kɔpɛn dɔɔ 'kee- tɛn -a -dan' ma, 'bhii- -Waanbhaa' 'gbu -kɔɔa' mu dɔ gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-.

¹³ 'Bɛ 'yi bɛ, pɛ yaga 'lɛɛ- 'mu -le nu bolɛ -a kɔɔa; 'bɛɛ- waa yan -titi: 'kpaleya, 'bɛɛ- 'ɛ 'yrikpale -za ta, 'bɛ 'pegee 'sɔniya. 'Duɔ- 'kɛla 'bɛ -za -o 'egɔɔle -o 'kɔpɛn ba 'bɛ -le 'ke 'sɔniya 'ɛ 'le.

Wli -bɛɛke' pele 'serj 'pegee -Waanbhaa' -lɛlajanwɔle 'serj mu a -za

14 'ɲ nɛɛnɛ- mu, -ka dɔ 'egɔɔle 'ke 'ka 'sɔniya 'ɛ 'bɛ -la ziglin-. 'Bɛɛ- -ka *Lii 'Wɛɲ 'ɛ 'bɛ a 'serj mu 'ɛ 'mu -la ziglin- 'ezin-; 'duɔ- -ka dɔ 'egɔɔle 'ke 'ka -Waanbhaa' -lɛlajanwɔle 'serj 'ɛ 'bɛɛ- ziglin- 'elwale 'pe. ² Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'ke mɛɛ 'la zan -o wli -bɛɛke' mu pe 'zi, 'bɛ zan laa -o -janwo' zii' bhaaplɛɲ mu ni, 'duɔ- 'bɛ zan -o -janwo' zii' -Waanbhaa' -la ni. -Amasɔyi mɛɛ 'kɛdo- 'kɔ 'laa -a pewli 'ɛ 'bɛ 'yima-, 'bɛɛ- Lii 'Wɛɲ 'ɛ 'srɔyi, -e sɔ wlan mu 'la 'mu gaanle -o 'mu tap- wele. ³ 'Duɔ- 'ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' -lɛlajanwo, 'bɛ zan -janwo' bhaaplɛɲ mu -la ni, 'bɛɛ- -e fangandɔ 'mu ta, -o 'kpaleya 'ɛ baan' kla -a ba, 'bɛɛ- -yoo lia. ⁴ 'Ke mɛɛ 'la zan wli -bɛɛke' pe, 'bɛ zan fangandɔ 'bɛ 'gbu -la ta. 'Bɛɛ- 'duɔ-, 'ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' -lɛlajanwo, 'bɛ zan 'ɛ fangandɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'kɔpɛn -la ta.

⁵ 'Mi -a zi 'bhii- 'ka 'kɔpɛn wli -bɛɛke' mu -la pe; 'duɔ- 'kɛla 'bɛ sɔ 'mi ni 'ezin- 'egbɛnɛle 'ke 'bɛ kan 'kɛla bɛ 'bɛ ta, 'bɛ -le dɔɔ 'ka 'kɔpɛn -Waanbhaa' 'lɛlajanwo. -Amasɔyi mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' -lɛlajanwo, 'bɛ mabhaabɔɔ 'ke 'bɛ kan mɛɛ 'la zan wli -bɛɛke' mu pe 'bɛ ta; 'fɔke 'bɛ zan 'bɛ 'pe wli -bɛɛke' 'ɛ 'yipia-, 'kooko- fangan- dɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'kɔpɛn ta -waa' 'kpaleya 'ɛ 'yi. ⁶ 'Bɛ ya 'ɛ 'yi, 'ɲ nɛɛnɛ- mu, 'ɲ 'yoo -za do -la -yilɔkɔpale 'ka ma dɔɔ: 'Ke 'mi =nwa 'ka ba, 'bɛɛ- 'ke 'ɲ =dwa wli -bɛɛke' -la pele ma, 'bɛ 'trɔɔn- nu klɛɛ 'ka ma -mɛla -le ɛɛ? 'Bɛ 'trɔɔn- 'laa nu klɛɛ 'ka ma -za 'kɛdo- 'kɔ 'le, 'fɔke -Waanbhaa' -za 'la 'bɛ -zɔɔnna 'ɲ ni 'ke 'ɲ 'bɛɛ- 'yipia= 'ka ni, 'bɛɛ- 'kee- -jan 'la =kpa a 'mi 'lii 'ke 'ɲ 'bɛ 'yiklaa= 'ka 'kɔɔ, 'bɛ 'pegee 'ke 'ɲ -za 'yaangoleya ma -jan do =woa 'ka ni, 'bɛɛ- 'ke 'ɲ 'ka -daanna -za do 'le. 'Ke yaa klɛɛ 'bɛ gbɛɛn-, 'ka nu -trɔɔn 'ɛ -dɛla -srɔɔwɔle 'mi a pɛ wli -bɛɛke' pele 'ɛ ma ɛɛ?

⁷ 'Ali- nii- 'laa -o pɛ mu 'la 'yi, 'bɛɛ- 'duɔ- 'ke -o sɔ -wele', 'bɛ pɛ mu 'ɛ 'ke mu -le 'ke -gofɛn' 'pegee -gitari gwe -glɔɔɔ mu 'ɛ 'le. 'Ke waa -o dɛ 'zi 'elrele, -woo 'sro 'la 'kpa zii' -o -yi, -o sɔ -o plɛ 'ɛ 'kɔpɛn dɛwli 'ɛ bagole dɔɔle -ɛɛ? ⁸ 'Bɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, -o gwledan mu 'ɛ sii -klɛlɔɔ 'pɛnwli- 'la 'le, 'ke 'bɛ 'pɛnwli- 'ɛ bakanle laa -o kplankplan, gwledan mu 'ɛ -dɛ 'gbu -le nu 'bɛ magaanle gwledanle 'ɛ 'kaama- ɛɛ? ⁹ 'Bɛ -za 'yansi do 'kɔ 'ɛ 'bɛ -le 'kaa- pɛ 'ɛ 'le. 'Ke 'ka -o -jan 'la 'wo zii' wli

-bhæke' 'ε 'yi, 'bhæ- 'ke waa 'bhæ 'yima-, -o nu 'ka 'wojan- 'ε 'yimale 'nale- -a ma εε? -Yoo 'bhii- 'ka -o -janwo' zii' -ploo -la zi bhaama. ¹⁰ Wli 'srε -glɔɔn mu 'la -woo 'drunyan 'lεε- 'yi, -o 'kpen -o 'ke -yima' pε 'le. ¹¹ 'Duŋ- 'ke mεε do -o -janwo' zii' 'mi ni wli 'la 'ke 'naa 'bhæ dɔ 'bhæ 'yi, 'bhæ zan 'ε klε 'mi 'yrε 'yi 'bhii- 'cie do; 'bhæ- 'mi klε 'bhæ zan 'ε 'yrε 'yi 'bhii- 'cie 'ezin-. ¹² 'Bhε ya 'ε 'yi, Lii 'Wεŋ 'ε 'seŋ mu 'la na mεε ni, 'mu -la -srɔɔwo' -lɔ klε 'ka ma, 'bhæε- 'kela 'bhε sɔ -Waanbhaa' a mεε mu 'ε -waa' 'kpaleya 'ε baan' 'klale -a ba, -ka 'bhæε- ziglin- 'egɔɔle.

¹³ 'Bhεla- -yile, 'ke mεε 'la zan -o wli -bhæke' pe zii', 'bhε zan 'a 'yrεwo -Waanbhaa' ma dɔɔ 'bhε 'seŋ 'na -a ni 'kee- sɔ -a 'gbu 'pe wli -bhæke' 'ε 'yipele. ¹⁴ -Amasɔyi 'ke 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'seriwo zii' wli -bhæke' 'yi, 'ŋ nii- 'ε 'bhε -le klε 'seri 'yi, 'duŋ- 'naa -o -a klε 'zi 'ŋ yikan' 'ε 'le. ¹⁵ 'Bhε ya 'ε 'yi, 'mi sɔ -mela klεle- 'tε εε? 'Mi sɔ 'ŋ 'seriwole -Waanbhaa' ni 'ŋ 'nii- 'ε 'le; 'bhæε- 'duŋ-, 'ŋ nu 'seriwole -a ni 'ezin- 'ŋ yikan 'ε 'le. 'Ŋ nu 'srokpalε 'ŋ 'nii- 'ε 'le; 'bhæε- 'duŋ-, 'ŋ nu 'srokpalε 'ŋ yikan' 'ε 'le 'ezin-. ¹⁶ 'Bhæε- 'ke 'yoo- -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi 'e 'nii- 'ε 'yi, mεε bhaamale 'la 'yaale- -o -zamaa' 'ε 'plen-, 'bhε nu 'sɔle- -a pele- 'nale- -a ma «Amiina» 'yaa- 'seri 'ε ma, 'ke yaa 'yaa- 'seri 'ε 'yimale εε? ¹⁷ 'Ali- 'ke 'yaa- -Waanbhaa' 'pubɔ- 'seri 'ε =kla 'elrele gbε 'ε 'kpen ma, 'bhε mεε do 'ε, 'yaa fangandɔle 'bhε a 'kpaleya 'ε ta; -amasɔyi yaa 'yaa- 'seri 'ε 'yimale.

¹⁸ 'Mi 'duŋ-, -Waanbhaa' 'pubɔ- -amasɔyi, 'ŋ sɔ wli -bhæke' 'pele 'kee- kan 'ka 'kpen ta. ¹⁹ 'Duŋ- 'ke Zesu 'yi mu 'ε -woo -waa' 'klankeba =nɔɔ, 'bhæε- 'ke 'ŋ 'yoo- -o 'plen-, -jangɔ' 'soo 'la 'ke mεε mu sɔ 'mu -yimale, 'bhæε- 'kooko- -o -za daan 'mu ma, 'bhε mu -la wole sɔ 'mi ni 'ke 'bhε kan -jangɔ' 'waa vu wole ta 'ŋ 'kɔɔ wli -bhæke' 'yi.

²⁰ 'Ŋ nεεnε- mu, -ka 'ploo- 'kaa- matrunya 'kpeeledan gbeya 'ε ma, -ka 'ka 'kpeeledan 'bhii- mεε -yrebakanle mu gbεen-. -Za 'yɔɔ- a pε zi 'ε ta, -ka 'ka 'gbu klε 'bhii- matrunyε mu gbεen-, -amasɔyi waa -za 'yɔɔ- dɔ. 'Duŋ- 'ka 'kpeeledan gbeya 'ε ma, -ka klε mεε -yrebakanle mu 'le. ²¹ 'Toŋ 'sεwε 'ε 'yi, -a yɔɔnde le -o dɔɔ Mεεzan -Waanbhaa' pe dɔɔ:

«Mi nu 'si 'bhæke mu a wli -la 'silε-,
'bhæε- 'ŋ nu -jan 'kpale- 'cie mu -la -lii, 'bhæε- -o nu -jan-
wole 'an pε mεε mu 'lεε- ni,
'ali- 'ke 'bhε =kla oo, waa nu -o 'trɔɔnkpalε 'mi 'weli- 'ε
=la.»

²² 'Bhε klεgbeya 'ε 'yi, wli -bhæke' pele 'ε, 'bhε -o 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ε -tɔɔmasie 'le mεε 'la zan mu laa -o kpa -Waanbhaa' 'yi 'mu yrε 'yi; 'duŋ- -Waanbhaa' -lɔlajanwole 'ε, 'bhε -o 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ε -tɔɔmasie 'le mεε 'la zan mu 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi 'mu 'yrε 'yi.

²³ 'Bhæε- 'ke Zesu 'yi mu 'ε -waa' 'klankeba do -yi, -o 'kpen wli -bhæke' mu 'pele- -saan; 'bhæε- 'bhε 'waati do 'kpɔ 'ε ba, 'kee- =kla mεε -bhæke' mu 'le oo, 'kee- =kla mεε 'la zan mu laa -o kpa -Waanbhaa' -yi 'bhε 'ke mu 'le oo, 'ke 'mu =nwa wlalε 'ka ta 'ke 'ka 'kpen -o wli -bhæke' 'pe zii' 'waati 'la ba; waa nu -a pelε dɔɔ 'ka

'kpen ŋgblo -wlenle' -o εε? ²⁴ 'Duŋ- 'ke -yoo bi 'bhii- -o 'kpen -o -Waanbhaa' -lɔlajanwo 'zi 'waati 'la ba, 'bhæε- 'ke mεε 'la zan laa 'ε 'kpa -Waanbhaa' 'yi, 'ke 'bhε =nwa wlalε 'ka ta 'bhε 'waati do 'kpɔ 'ε ba; 'bhε 'pegeε 'ke mεε 'la zan laa 'kaa- -za klεgbeya 'ε dɔ, 'ke 'bhε =nwa wlalε 'ka ta 'ezin- 'yee- 'waati do 'kpɔ 'ε ba, 'bhε 'gbu nu -a 'yaangolε 'bhii- 'bhε -o 'ke -za 'yɔɔ- klε mi do 'le 'bhε wlan ma -jan mu 'la 'ma zii' -Waanbhaa' a mεε mu 'ε 'lii 'bhε ma. ²⁵ 'Bhæε- -za 'yɔɔ- mu 'la -woo -a 'kpee, 'mu 'kpen ta nu 'pwεle- kpataakpa. 'Ke 'bhε =kla, -zadɔwεε 'ε 'kɔɔ, -e nu -a ŋgblo kulalε 'trε ma; 'bhæε- -e nu -Waanbhaa' gbale 'ke -ya pe -a 'gbu 'lii kpataakpa dɔɔ: «Wlan 'gbu 'ε ni, -Waanbhaa' -o 'ka 'plen-!»

-O -za mu 'la klε 'ke Zesu 'yi mu 'ε =klaa 'eke- ba

²⁶ 'Ŋ nεεnε- mu, 'ke 'ka =klaa 'eke- ba 'waati 'la ba, -ka -za mu 'lεε- 'mu -la klε: 'Ke -Waanbhaa' 'tɔɔbɔ ma 'sro -o 'ka do 'kpee, -ka 'bhε 'kpa; 'ke mεε daan ma -jan do -o 'ka 'ke 'kɔɔ, 'bhε zan 'bhε -jan 'ε 'wo; 'ke -Waanbhaa' -za do -zrɔɔna 'ka 'kela ni, 'bhε zan 'bhε 'pe; 'ke 'ka 'kela sɔ wli -bhæke' pele-, 'bhε 'bhε 'pe; 'bhæε- 'ke 'ka 'kela sɔ 'bhε wli -bhæke' 'ε 'yipele, 'bhε 'bhε 'yipe. 'Ke -za 'oo -za 'la 'bhε sɔ -Waanbhaa' a mεε mu 'ε 'kpaleya 'ε baan' 'klale -a ba, -ka 'bhæε- klε. ²⁷ 'Ke mεε 'la zan mu -o wli 'pele, waa 'kanle- mεε ple, mεε yaga ta; 'duŋ- -wa klε do do 'eke- blaana, 'bhæε- 'bhε wli -bhæke' 'ε 'yipe mi 'ε -srɔɔwo' 'ka 'plen-. ²⁸ 'Ke 'bhε wli -bhæke' 'ε 'yipe mi laa -srɔɔwole 'ka 'plen-, 'bhε 'waati 'ε ba, mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa wli -bhæke' pele 'ka 'plen-. 'Ke mεε 'la zan -a zi 'bhii- 'bhε wli -bhæke' pe, 'bhε 'bhε 'wo 'bhε 'gbu 'kpee -Waanbhaa' ni. ²⁹ -Waanbhaa' -lɔlɔ' janwo mu 'ε, 'ke -Waanbhaa' -jan -kpa 'mu 'lii, waa 'kanle- mεε ple, mεε yaga ta 'ke -o -janwo'; mεε -vin mu 'ε 'mu 'mu 'trɔɔnkpa -o wojan mu 'ε =la, 'bhæε- 'mu -o wlan yrε glin. ³⁰ 'Ke -Waanbhaa' -za -zrɔɔna mεε 'ke ni, 'bhæε- 'ke mεε -bhæke' do -o -janwo' zii' 'bhε 'waati 'ε ba, mεε 'la zan -yaa -janwo' zii' 'elwale, 'bhε 'laa 'mɔle- -janwole 'ε zi, 'bhæε- -ya 'to 'ke -Waanbhaa' -za -zrɔɔna 'kela 'bhε ni 'bhε -janwo'. ³¹ Wlan 'gbu 'ε ni, 'ka 'kpen sɔ -Waanbhaa' -lɔlajanwole 'eke- blaana do do; 'kooko- 'ka sɔ 'eke- daanle-, 'bhæε- 'ka fangandɔ 'eke- ta 'kaa- 'kpaleya 'ε 'yi. ³² -Waanbhaa' 'bhε -lɔlajanwole 'seŋ 'naa- mεε 'la zan mu ni, 'mu dɔ klεn 'ke 'bhε -lɔlajanwole 'seŋ Lii 'ε 'kpaale- bo -o -la. ³³ -Amasɔyi -Waanbhaa' laa -kɔɔ' 'si- ilε- 'ke -kɔɔ' bo -za klεyrε kɔɔ- 'kɔɔ- 'gbu 'win ta, 'duŋ- -e 'kɔɔ- 'siila-, 'kooko- 'kɔɔ- bo yilabla 'yi.

'Bhii- -wa klε gɔnε- 'la gbεen- -Waanbhaa' a mεε mu 'plen- yrekpen- =nɔɔ bhe. ³⁴ 'Ke 'ka =klaa 'eke- ba, 'ka 'laa -jan 'nale- le mu ni 'ka 'plen-, -o tagale bo. -Woo 'gbu mazina 'bhii- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Toŋ 'Sεwε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen-. ³⁵ 'Ke -o 'ke mu -o -a zi 'bhii- -o -za 'ke 'yima, -o 'bhε 'yilɔkpa -o -nɔɔ mu 'ε ma -o ba -lε ma. -Amasɔyi -jan 'nale- le mu ni Zesu 'yi mu 'ε 'plen-, 'bhæε- -o -janwo' -Waanbhaa' a 'fε 'ε =la, -za 'lrele- laa 'bhε 'le.

³⁶ -Waanbhaa' a -jan 'ε kli 'ε -daa 'ka mu -la ba taa- -a wole 'ε =tian 'ka mu do -kplen -la ma εε? ³⁷ 'Ke mεε 'la zan 'kpee ma -yoo 'ke -Waanbhaa' -lɔlɔ' janwo mi 'le,

'bheε- 'ke -a 'gbu 'kpee -ya 'yaango- 'bhii- Lii 'Wen' ε
'serj do -naa -a ni, 'bheε zan 'a 'yaango- 'bhii- 'mi -o -jan
'la yɔɔnde 'zi 'ka ni -ge, -Waanbhaa' wojan -le 'bheε 'le.
³⁸ 'Ke 'bheε zan laa dɔle 'bheε -jan 'lεε- =la, -Waanbhaa' laa
nu 'bheε zan dɔle -titi.
³⁹ 'Bheε ya 'ε 'yi, 'η nεεnε- mu, -ka dɔ 'egbɔle 'ke 'ka pe
'la 'bheε ziglin- 'ka 'nii- 'ε 'kpen 'le, 'bheε kle -Waanbhaa'
-lɛlajanwole 'ε 'bheε- 'le. 'Ke mεε 'ke mu -o wli -bheεke'
'pe zii', 'ka 'laa 'bheε 'saawole 'bheε zan mu 'ε 'kɔɔ. ⁴⁰ -Ka
'ka 'plenja- 'kpen kle -lεεya' ma do do.

Mεε BWELE GALE BA A -ZA

Zesu bweza gale ba

15 'N nεεnε- mu, 'η -Jan 'Nrale- 'la =woa 'ka ni 'ke
'ka -dwa -a -la, 'bheε- 'ka bɔɔle -o -a ma 'egbɔle,
'η 'yoo- -a zi 'bhii- 'η 'bheε dɔ 'ka 'kpee 'ezin-. ² 'Ke 'ka
'taawoa= 'yee- -Jan 'Nrale- 'ε ta 'elrele 'bhii- 'mi 'ka
-daanna 'kele- gɔnε- 'la gbεen- 'ka sɔ gole- -za 'yi -a ma.
'Kebhlaale, 'ka 'ka 'kpalawoa Zesu 'yi, 'bheε =kla bhaama
za 'le.

³ -O 'mi -daanna -za 'la 'le, 'mi 'ka mu -daanna 'bheε-
'le 'elwale, 'bheε -le dɔɔ: Kriisi -gaa -kɔɔ' a -za 'yɔɔ- mu 'ε
ma 'bhii- -a pele -yaa -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi gɔnε- 'la
gbεen-. ⁴ -Wa gbaa 'ε =bian, 'bheε- -e -bwela gale ba -a
gale blaen -yrekpa' yaga mi 'ε ma, 'bhii- -a pele -yaa
-Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen-. ⁵ 'Yee- Zesu
bwele blaen gale ba, -e -pwela Kefasi -la ba 'pe, 'bheε-
'bheε blaen, -e -pwela -yaa' -klanlanε -vin vu ta ple 'ε ba.
¹⁶ 'Bheε gole -a -yi, 'ke -ya 'gbu zɔɔnle- -a nεεnε- Zesu 'yi
mu -kεmε 'soo 'ke -a tralape 'ke mu ni 'eke- zi: -o 'ke
mu -kla gban 'ke siele, 'bheε- -o 'ke mu -o -li 'mu -yɛ
ma -zɔn. ⁷ 'Bheε blaen, -e -pwela Zaki ba, 'bheε- boolazi
-e -pwela -yaa' winbɔwo mu 'ε 'kpen ba 'tε.

⁸ 'Bheε 'kpen blaen, 'kee- 'pwela 'mi ba 'tε, 'mi 'la 'mi -o
'bhii- -nε 'la -wa -yaa -a ya bhla 'ε 'lεε. ^{††9} 'Bheε ya 'ε 'yi,
'mi -le -yaa' winbɔwo mu 'ε 'kpen ba mεε 'fientɔnne 'le.
'Bheε- 'duj- waa -yaa sɔ 'mi 'kunle 'bhii- -yaa' winbɔwo
mu 'ε do 'le; -amasɔyi 'η -yɛnkpa' Zesu 'yi mu 'ε ta
'ebebele. ¹⁰ 'Duj- 'mi -o 'kela 'le -zɔn 'bheε -daa
-Waanbhaa' a -lileya 'ε 'bheε- ba. 'Bheε- -e -lilawoa 'mi
ma 'bheε 'laa klele bhaama za 'le -titi: 'bheε- dɔɔn 'mi
yewoa- 'ebebele 'kee- kan Kriisi a winbɔwo mu -vin mu
'ε 'kpen ta. 'Duj- 'naa 'bheε ye 'ε 'wole- 'η 'gbu a fangan-
'le, 'η =swa 'bheε 'wole -Waanbhaa' a pe -lileya 'ε 'bheε-
'sɔɔyi. ¹¹ 'Bhela- -zayi', 'kee- =kla 'mi 'le oo, 'kee- =kla
Kriisi a 'winbɔwo mu -vin mu 'ε 'le oo, 'o 'kpen -o 'yee-
-Jan 'Nrale- do 'kɔɔ 'ε 'yela- wo 'zi, 'bheε- 'ka mu 'gbu
'ka =kpa' 'yela -yi.

Zesu 'yi mu 'ε bweza gale ba

¹² 'Wa 'pelawo zii' dɔɔ Kriisi -bwela gale ba; -mela ma
'bheε- mεε 'ke mu -o -a pe 'zi dɔɔ gbaa mu laa sɔ

† Zesu -le Pieri 'tɔkpa- Kefasi Arameen wli 'ε 'yi: 'bheε 'yi -le dɔɔ
vle. †† Zesu Pɔlu 'siila -yaa' winbɔwo mu 'ε 'kpen 'siile- blaen. 'Yee-
Pɔlu Zesu -dwa Zesu gale blaen, 'duj- Zesu a winbɔwo mu -vin mu 'ε
'pegee 'yee- Zesu 'gbu yewoa- 'eke- zi -e -yaa -a -yɛ ma 'waati 'la ba.

bwele- gale ba εε? ¹³ 'Bheε- 'ke wlan -le 'bheε 'le dɔɔ
gbaa mu laa sɔ bwele- gale ba, 'bheε bhla 'ε ba *Kriisi
'laa bwele gale ba. ¹⁴ 'Bheε- 'ke Kriisi 'laa bwele bi gale
ba, 'bheε bhla 'ε ba 'woo- -jan 'la 'wo zii' 'bheε -o 'ke
bhaama jan 'le, 'bheε- 'woo 'kpa zii' bhaama za -la -yi.
¹⁵ 'Bheε- 'woo- Kriisi bweza gale ba 'sɛya- 'la kle 'zi, -yoo
'bhii- 'woo- bhla -la 'kpa zii' -Waanbhaa' ma. -Amasɔyi
'wa 'pe zii' dɔɔ -e Kriisi -bwela gale ba, 'bheε- 'duj- yaa
'bheε klele. ¹⁶ 'Bheε ya 'ε 'yi, 'ke gbaa mu laa bwele gale
ba, 'bheε bhla 'ε ba, Kriisi 'laa bwele gale ba -titi. ¹⁷ 'Bheε-
'ke Kriisi 'laa bwele gale ba; 'ka -o 'ka 'kpa zii' bhaama
za -la -yi. 'Bheε- 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'kwe 'ε -yoo -li 'ka 'wi-
iη-. ¹⁸ 'Bheε- mεε 'la zan mu -o =kpa' Kriisi 'yi, 'bheε- -o
-gaa, -e kle 'bhii- 'bheε zan mu =nia -Waanbhaa' -yɛ 'yi
'bheε- waa sɔ gole- -a -yi -li -titi. ¹⁹ 'Bheε- 'o 'yri 'kpale-
'la -yoo Kriisi ta 'kee- 'kpa bi 'bheε -dan' -le 'drunyan 'lεε-
'bheε- ta pe mu dɔɔ 'ε 'le, 'bheε bhla 'ε ba, -kɔɔ' mu -le
-yɛn ma mεε mu 'le mεε mu 'ε 'kpen ba.

Zesu Kriisi -bwela kpataakpa gale ba

²⁰ Wlan 'gbu 'ε ni, Kriisi -bwela gale ba. Mεε 'la zan mu
-gaa, -Waanbhaa' 'yela- -bwela gale ba 'elwale 'pe 'mu
ba. 'Bheε- -ya -zɔɔnna 'bheε klegbeya 'ε ma, 'bhii- 'bheε
gbaa mu 'ε nu bwele gale ba 'ezin-. ²¹ -Amasɔyi ga
-wlaa 'drunyan 'lεε- 'yi mεε do -la kleza ma; 'bheε kle-
beya do 'ε 'yi, gbaa mu bwele gale ba mεε do 'kɔɔ -la
kleza ma 'ezin-. ²² 'Bheε- bhaapleη mu 'kpen ga, -amas-
ɔyi -o 'kpen -o Adamu klu 'yi mu 'le, 'bheε klegbeya do 'ε
'yi, mεε 'la zan mu 'kpale- -o Kriisi 'yi, bole -yɛ ma -si 'la
'ke -dan' 'laa -o 'bheε ma, 'mu 'kpen nu 'bheε 'sɔɔwole
Kriisi -la 'sɔɔyi. ²³ 'Duj- -o 'kpen 'pegee -waa pe 'waati
-le: Kriisi -le =kla mεε =lwa mi 'ε 'le; 'bheε- 'yee- blaen,
mεε 'la zan mu =kla -yaa' pe mu 'le, 'kee- =nwa 'waati 'la
ba, 'bheε zan mu nu bwele gale ba. ²⁴ 'Bheε gole -a -yi,
'bheε- 'drunyan 'yan yi 'ε nu bhɔle 'tε. 'Bheε 'waati 'ε ba,
Kriisi nu -Setran' 'pegee 'zina mu 'ε -waa -kunliya
'pegee -waa' 'serj, 'bheε- -waa' -glɔɔya' mu 'ε 'kpen
'siele-. 'Bheε- -e nu -bhleηgbeya 'kpale- mεε 'la zan -o
'ke -Waanbhaa' 'pegee -kɔɔ' Dε 'le 'bheε 'kɔɔ. ²⁵ -Amasɔyi
Kriisi nu yaale -bhleηgbe 'yaakpe- 'ε ta 'sani 'ke
-Waanbhaa' 'senjo- -a -sɔɔnii' mu 'ε 'kpen 'le. ²⁶ -E nu
-a -danma' -sɔɔnii 'la 'bheε a -glɔɔya' 'ε 'siele-, 'bheε -le
'ke ga 'le. ²⁷ Wlan 'ε ni, -a yɔɔnde 'la -yoo -Waanbhaa'
a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «-Waanbhaa' pe 'kpen ηgblo -kpalaa'
Zesu gaan -la.» 'Ke -wa =pia dɔɔ «pe 'kpen»,
-Waanbhaa' laa -o 'bheε pe 'kpen 'ε ba. -Amasɔyi 'yee-
-Waanbhaa' 'gbu -le pe 'kpen ηgblo -kpalaa' Zesu gaan
-la. ²⁸ 'Kee- -yaan pe 'kpen ηgblo 'kpaalele Zesu gaan
-la 'waati 'la ba, 'yee- Zesu 'la -yoo 'ke -Waanbhaa' Gbe
'ε 'le, -e nu -a 'gbu ηgblo 'kpaale- -Waanbhaa' -la. 'Ke
'bheε =kla, -Waanbhaa' gbeblɔle nu klele pe 'kpen ta,
'bheε- -a 'kpaale- nu klele bhaapleη mu 'kpen 'wiij- 'tε.

²⁹ 'Ke gbaa mu laa bwele bi gale ba, mεε 'la zan mu
'mu wiijfe' -yi ba gbaa mu ni, 'bheε zan mu -yaa nu -mε
-la klele εε? 'Bheε- 'ke gbaa mu 'laa bwele gale ba, -mela
ma 'bheε- mεε mu 'mu 'gbu 'wiijfe- 'mu ni εε? ^{†30} 'Bheε-
-kɔɔ' mu 'gbu 'lεε- εε? 'Ke gbaa mu laa bwele gale ba bi,
-mela ma 'bheε- -kɔɔ' -o -kɔɔ' 'gbu bɔ 'zi -yɛn 'yi 'waati

'ε 'kpen ba εε? ³¹ 'Nj nεεnε- mu, yi 'oo yi, 'η -si 'ε 'kpaak-pale -o ga ni, wlan -le 'bhe 'le. 'Bhεε- 'ka mu 'gbu -le 'η 'wasowo pε 'le -kκ' mu 'pegee -kκa' Mεεzan Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi. ³² Efezi -wa 'ε ta mu 'ε -woo 'eyκkle 'bhii- srκpe mu 'ε gbεεn-. 'Nj -Jan 'Nrale- 'ε ta gwledaan- 'woo- Efezi mu 'ε ba, 'kee- 'kpa bi 'η 'bhe gwle 'ε =daan bhaapleη a pε zi 'ε 'bhεε- zi, 'bhe 'trκn 'yaa- nu klele 'ke -mεla -le εε? 'Bhεε- 'ke gbaa mu laa bwe bi gale ba, 'bhe 'yaa- nu klele 'ke bhaama za 'le. -E -yaa nu klele 'bhii- -wa pe -gκκ 'lεε- 'yi gκnε- 'la gbεεn- dκκ: «-Kκκ' pεbhle, 'bhεε- -kκ' -wεεn mi 'bhe ta; -amasrκyi 'ke -kκ' -gaa too 'ke -za 'kpen =yaan.»

³³ 'Ka 'laa 'ka 'gbu 'yinile -titi! -Amasrκyi 'mi pe dκκ: «'Ke 'ka 'pegee mεε -yκκ' mu 'taawo- 'eke- zi, -o zi -yκκ' κκ 'ka gaan -la.» ³⁴ -Ka 'ka yakla- dula-, 'bhεε- -ka 'plooz-za 'yκκ- klele ma, -amasrκyi 'ka 'pleη- mu 'ε 'ke mu laa -Waanbhaa' dκ -titi-. 'Nj 'bhe 'pe zii' 'bhe gbεεn- 'bhe -o 'ke -yraladκ maza 'le 'ka mu 'gbu ma.

'Flε drεε 'la nu klele mεε 'la zan mu nu bwele gale ba 'mu ma

³⁵ 'Mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- mεε 'ke nu 'mi 'lκκpale dκκ: «Gbaa mu bwe gale ba 'nale- -a ma εε? 'Bhεε- 'flε -gκκn 'ε -dele nu klele -o ma εε?» ³⁶ -Za 'yaango- kle! 'Kee pεbhe do =bwa 'trε 'yi, 'ke yaa gale, 'bhεε- -e κκn 'elwale 'pe, -e κκ bhκle- εε? ³⁷ 'E pεbhe 'la κκ 'trε 'yi, 'kee- =kla *ble bhe 'le oo, 'kee- =kla pε 'tκle- pεbhe 'bhe 'le, 'yaa kle 'bhii- 'ya -a diiη 'ε si 'bhεε- 'e 'bhe κκ 'trε 'yi. ³⁸ 'E pεbhe 'la κκ 'trε 'yi, 'ke -Waanbhaa' a zi 'bhii- 'bhe 'a kle -yri diiη -gκκn 'la 'le 'bhe 'a kle 'bhεε- 'le. -E pεbhe 'kpen do do wlata -yri diiη -la kle.

³⁹ Nii- -o 'trε ta pε mu 'la 'yi 'mu 'flε mu 'ε gole 'eke- ma: bhaapleη mu 'flε -o 'eta-, 'bhεε- 'trε ma wi mu a pε 'flε -o 'eta-, 'bhεε- maanne- mu a pε 'flε -o 'eta-, 'bhεε- kaa mu a pε 'flε -o 'eta- 'ezin-.

⁴⁰ Lafle' 'yi pε mu 'flε -o 'eta-; 'bhεε- 'trε ta pε mu 'flε -o 'eta-. Lafle' 'yi pε mu -lregbeya 'ε 'bhe gole -o 'trε ta pε mu -lregbeya 'ε ma. ⁴¹ -Yretεbhe a pε -lregbeya -o 'eta-, 'bhεε- laanima mλε a pε -lregbeya -o 'eta-; 'bhεε- mlek- lenne mu a pε -lregbeya -o 'eta-; 'ali- mleklenne mu -lregbeya 'ε gole -o 'eke- ma.

⁴² Gbaa mu bweza 'ε gale ba 'ε nu klele 'bhεε- gbεεn- 'ezin-. 'Ke -o gbaa 'ε =bian, -yoo 'bhii- pεbhe 'ε gbεεn-, -e κκn. 'Duη- 'kee- -bwela gale ba, yaa nu gale -li -titi.

⁴³ Gbaa 'ε -a bin bhla zi -yoo 'eyκkle, 'bhεε- fanηan- 'laa -o -a ta. 'Duη- 'kee- -bwela gale ba, -e kle 'elrele, 'bhεε- -e kle 'egκkle 'ezin-. ⁴⁴ Gbaa 'ε -a bin bhla zi, -yoo 'ke 'flε 'pegee so bhaama -la -le. 'Duη- 'kee- -bwela gale ba, -e nu klele 'flε 'la 'ke Lii 'Wεη 'ε gbεεn- -o 'bhe ta 'bhεε- 'le. 'Ke bhaapleη zru maza gbεεn- -o -kκa' 'trε ta 'flε 'ε ta, Lii 'Wεη 'ε gbεεn- nu klele -kκa' lafle' 'yi 'flε 'ε ta 'ezin-. ⁴⁵ Wlan 'gbu 'ε ni, -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi dκκ: «-Waanbhaa' bhaapleη -lwa 'la =kla 'ke -o 'bhe siiAdamu, -ya nii- -wlaa 'bhe 'yi, 'bhεε- 'bhe -kla 'ke bhaapleη do 'le.» 'Duη- Adamu boolazi mi 'la 'bhe -o 'ke

† Pκlu -yaa -we 'zi wiifεza 'le, -a 'kpale- laa -yaa -a -yi 'bhii- 'bhe mεε go za 'yi. 'Duη- -e -yaa -jan -la dan 'zi 'bhe ma -a zκκn zayi' 'bhii- gbaa mu bwe gale ba wlan ma.

Krisi 'le bhe, 'bhe -o 'ke Lii 'la bole -yε ma -si 'ε na mεε ni 'bhεε- 'le. ⁴⁶ Lii 'Wεη 'ε -e 'flε drεε 'la kle, yaa 'bhe klele 'elwale 'pe, 'duη- -o bhaapleη 'flε bhaamale 'ε 'bhεε- =kla 'elwale 'pe. 'Bhεε- Lii 'Wεη 'ε -e 'flε drεε 'la kle 'bhe nu 'bhe blaen 'tε. ⁴⁷ Adamu 'la =kla 'ke bhaapleη -lwa 'ε 'le, -o 'bhe =kla 'ke 'trε bwe -la -le; 'duη- Adamu ple mi 'ε 'bhe -daa lafle' ma. ⁴⁸ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, mεε 'la zan mu -o 'ke 'trε pε 'le, 'mu 'pwele- -o 'ke Adamu 'la -o 'bhe =kla 'ke 'trε bwe 'le 'bhεε- 'le. 'Bhεε- mεε 'la zan -daa lafle' ma, -yoo gκnε- 'la gbεεn-, mεε 'la zan mu -o 'ke -yaa' pε 'le 'mu nu klele 'bhεε- gbεεn-. ⁴⁹ 'Bhe klegbeya do 'ε 'yi, -o mεε 'la zan =kla 'ke 'trε bwe 'le 'bhe -le Adamu 'le. 'Bhεε- -kκ' -o 'bhe bhκκ- ma 'le. 'Bhεε- boolazi Zesu 'la -daa lafle' 'yi, 'kκκ- nu klele 'bhe bhκκma 'le 'ezin-.

⁵⁰ 'Nj nεεnε- mu, 'η 'yoo- -jan 'la 'wo zii' 'bhe 'yi -le -gε: -kκκ' 'laa κκ gele- -Waanbhaa' a -bhleηgbeya -wa 'ε ta -kκa' 'trε ta 'flε 'ε 'le -kκκ' ma, 'bhe 'pegee -kκκ' yiηn 'le -kκκ' 'yi. -Kκκ' 'flε 'lεε- 'bhe -o 'ke κκn pε 'le; 'bhεε- -kκκ' 'laa κκ bole- -kκκ' bogbeya 'lεε- 'yi, 'bhεε- -kκκ' bole -yεε ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma, 'bhe 'srκκwo-.

⁵¹ 'Nj 'yoo- -za tagaanle do -la -yipele 'ka ni dκκ: -Kκκ' 'kpen 'laa nu gale, 'duη- -kκκ' 'kpensee ma nu κκκε, ⁵² -lεyan' do 'kκκ 'bhii- -yρεκwlan do κκle gbεεn-, 'ke -o -kκκn' boolazi mi 'ε =pian 'waati 'la ba. 'Ke -wa =pian 'waati 'la ba, gbaa mu nu bwele gale ba 'flε drεε 'le 'mu ma, 'bhe 'flε drεε 'ε 'bhe 'laa κκ κκnle- -titi. 'Bhεε- -kκκ' mu mεε -yεε male mu 'ε, -kκκ' mu ma nu κκκε 'flε drεε 'le -kκκ' ma. ⁵³ -Amasrκyi 'flε 'la 'bhe -o -kκκ' ma, 'bhe -o 'ke κκn pε 'le. -Yoo 'ke -za 'le 'ke 'bhe -le mabκκ 'pe, 'bhεε- 'bhe kle 'flε drεε 'la 'ke 'bhe 'laa κκ κκnle- -li -titi 'bhe 'le. 'Bhεε- 'yee- 'flε 'la -yoo 'ke gapε 'le, 'yele- mabκκ, 'bhεε- yaa kle gapε 'le -li 'sekeseke. ⁵⁴ 'Yee- -kκκ' 'flε 'la -yoo 'ke κκn pε 'le, 'ke -a mabκκa 'waati 'la ba 'kela 'bhe 'laa κκn -titi 'bhe 'le, 'bhεε- 'ke 'yee- 'la -yoo 'ke gapε 'le, -e mabκκa 'kela 'bhe 'laa ga -titi 'bhe 'le, 'ke 'bhe =kla 'tε, 'bhεε- -jan 'la yκκndeke -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi 'bhe 'le nu 'κκκ-, 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dκκ: «-O 'sengwa- 'ke ga 'le 'egbenele, 'bhεε- ga 'trunwoa- 'fenfen!»

⁵⁵ «'Ee ga! 'Yaa- mεε -baliwo 'sen' 'ε -yoo 'naa- -a ma εε?

'Yaa- mεε dε -gκκya' 'ε -yoo 'naa- εε?»

⁵⁶ 'Nj nεεnε- mu, -ka 'bhe -glin doo! Mεε dε -gκκya' 'la -yoo ga 'yi 'bhe -le 'ke -za 'yκκ' 'ε 'le; 'bhεε- -za 'yκκ' a pε -gκκya' 'ε 'bhe da 'toη 'ε 'bhεε- 'yi. ⁵⁷ 'Duη- -kκκ' -Waanbhaa' 'tκκ! -Amasrκyi 'yele- gwle ηηblo =naa -kκκ' ni -za 'yκκ- ta Mεεzan Zesu Krisi 'ε 'srκyi!

⁵⁸ -E klelawoa 'bhe gbεεn- bhe, 'η nεεnε- mu 'la -za κκ 'η ni 'egbenele, -ka dκ 'egκkle, 'ka 'laa 'tole- 'ke pε 'ke- do- 'kκκ' 'kaa- 'kpaleya 'ε -Waanbhaa' 'yi 'bhe go -titi. 'Ka -o Mεεzan a ye 'la 'wo zii' bhe, -ka ge 'bhe 'wole- 'ε zi 'tanjii, 'ke 'kaa kpa 'ka ηηblo -yi 'bhii- 'ka -o ye 'la 'wo zii' 'yee- Mεεzan ni, 'bhe 'laa nu bole bhaama.

KORENTI PLE MI

Pɔlu 'letre ple mi 'la =kpa Korēnti -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Pɔlu -yaa' 'letre =lwa mi 'e 'kpale- Korēnti -wa 'e ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e ni, 'kee- Timote 'winbɔle 'kaa 'bhe ge -o taglin-, 'kooko- 'ke -woo 'taawo zii' gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'yee- Pɔlu -o -daanna -za mu 'la 'le 'mu ta -e 'bhe dɔ. Timote dale blaana Korēnti -wa 'e ta, -e Zesu 'yi mu 'e ta jan mu 'la =klaa Pɔlu 'kɔɔ, 'mu 'laa -yaa lele. 'Bhɛla- -zayile, 'ke 'yee- Pɔlu 'gbu gele- -o ba ye, 'bhɛɛ- 'ke -ya 'kpankpanyanle -o ma dɔɔ -woo 'taawogbɛya 'e mabɔɔ. -E bhɔlawoa -o ba, 'ke -o do -yraladɔle -a ma 'bhe 'taawogbɛya 'e ma, 'bhɛɛ- 'bhe 'a wleyisriwoa (Korēnti Ple mi 2.5-11; 7.12). 'Bhe klele 'tɛ, 'ke 'yee- Pɔlu 'niinale blaale- -a -zanta' Efɛzi -wa 'e ta, 'bhɛɛ- 'kee- wisile 'ebebele Korēnti Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'taawogbɛya 'e ma. 'Bhe 'yi bhe 'tɛ, 'kee- 'letre 'bhɛɛke do 'kpale -o ni -gblaana 'kla zayi' -o -yi (Korēnti Ple mi 2.4; 7.8). 'Bhe- 'taalɛyi, -e Titi -la winbwa- dɔɔ 'bhe ge 'bhe 'letre 'e 'le -o ni. 'Bhe 'letre 'e =nia zi 'lii. 'Bhe blaana, 'ke Pɔlu gele- Masedwani 'klɛn 'e 'yi, 'kee- Titi 'la 'winbwa- Korēnti -wa 'e ta 'bhe 'yele 'bhe =nɔɔ ye. 'Bhe- 'ke 'yee Titi 'woo- Korēnti Zesu 'yi mu 'e ta jan -nrɛle' wole- Pɔlu ni dɔɔ -wa 'wojan- mu 'e =maa, 'bhe 'pegee -woo 'taawogbɛya 'e mabɔɔla. Pɔlu 'bhe 'male- 'tɛ, 'kee- 'letre 'bhɛɛke do 'kpale 'woo- Korēnti Zesu 'yi mu 'e ni, -kɔɔ' 'bhɛɛ- sii -zɔn dɔɔ: «Korēnti mu a 'Letre Ple mi». 'Bhe 'letre 'lɛɛ- 'yi, Pɔlu 'a 'yipia= -o ni dɔɔ 'yele- 'woo- Korēnti Zesu mu -lɛdo' 'e =klaa 'eke- ba, 'bhɛɛ- -yoo -liala dɔɔ -woo 'eke- -yima', -o -za 'sɔ 'eke- ni, 'bhɛɛ- -o 'kpale- kle do ma. Pɔlu 'yee- 'letre ple mi 'lɛɛ- 'yicienna -lɛ yaga. -A -lɛ =lwa mi 'e 'yi (Korēnti Ple mi 1-7), -e -Waanbhaa' 'pubwa- 'bhe 'fuu 'la -dwa -a ta -yaa' -yrenbhle' bhla 'e zi 'bhe -zayi', 'bhe 'pegee -za 'la 'yaa- 'yee- Pɔlu 'gbu 'pegee Korēnti Zesu 'yi mu 'e 'plen- 'bhe 'yanle- 'e -zayi'. -E ye yɛkɛ- 'la =woa -o ba ye, 'bhe 'pegee -o -za sɔ -a ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -e 'bhe -dwa -o 'kpee. -A -lɛ ple mi 'e 'yi (Korēnti Ple mi 8-9), Korēnti Zesu 'yi mu 'e nu -gɔli' 'la 'kpale- 'eke- ta, 'bhɛɛ- -o 'bhe kpa Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu 'e ni, -e bhe -jan 'e =woa -o ni. 'Bhɛla- -zayile, -yoo -liala dɔɔ -woo gbe ta kle taataa -gɔli' 'nale- ma. -A -lɛ yaga mi 'e 'yi (Korēnti Ple mi 10-13), bhla ma -Waanbhaa' 'lela janwo mu 'la -woo -la 'zi 'yee- Pɔlu ta, -yoo -a 'gbu ta janwo 'zi 'mu ni. 'Yee- 'letre 'lɛɛ- 'lɛyanyre 'e =nɔɔ, Pɔlu 'a 'srawoa- Korēnti Zesu 'yi mu 'e ma, 'bhɛɛ- -yoo zan gelawole -o ba ye bhe, -e 'bhe -janwoa -o ni 'ezin-.

'Letre 'e zisanyre

¹ 'Mi Pɔlu 'la -e =swa -Waanbhaa' ni 'ke -yoo 'η makun, 'bhɛɛ- -yoo 'η kle Zesu Krisi a winbɔwo mi 'le; 'mi 'pegee -kɔɔ' nɛɛnɛ- Timote -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'ka ni. Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Korēnti -wa 'e ta, 'bhe 'pegee -yaa' mɛɛ 'weŋ mu 'la 'kpen -o Akayi 'klɛn 'e 'yi, 'woo- 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'mu -la 'kpen ni. ² Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bhɛɛ- -o yilabla na 'ka ni.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi

³ -Kɔɔ' -Waanbhaa' 'tɔbɔ, 'yele- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi a -Waanbhaa' 'le 'bhe 'pegee -a Dɛ 'le. 'Bhe- 'yele- -kɔɔ' Dɛ 'la -kɔɔ' 'yrenkla- a ma 'bhe 'le, 'bhe 'pegee- Waanbhaa' 'la fangandɔ -kɔɔ ta 'yele- 'bhe 'le. ⁴ 'Yee- -Waanbhaa' zruwla -kɔɔ' 'kpee -kɔɔa' -yren mu 'e 'kpen 'yi. -E 'bhe kle -kɔɔ' mu ni, 'kooko- -kɔɔ' mu sɔ zruwlale mɛɛ 'la zan mu -o -yren -gɔɔn 'e 'kpen 'bhle zii' 'mu

'kpee 'ezin-. ⁵ Wlan 'e ni, Krisi -yren mu =bhla -kɔɔ' mu ni 'ebebele gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -Waanbhaa' 'duŋ- nu zruwlale -kɔɔ' mu 'kpee 'egbenele 'bhɛɛ- kɛgbɛya do 'e 'yi Krisi 'srɔyi. ⁶ 'Ke 'woo- -yren mu bhle 'zi, 'bhe -yren mu 'e 'mu -o 'ke zruwlapɛ 'le 'ka mu 'kpee, 'bhe 'pegee 'ka mu go pɛ 'le -za 'yi. 'Ke -Waanbhaa' zruwlaa- 'o mɔɔ 'kpee, -e 'bhe kle 'zi, 'kooko- 'o mɔɔ sɔ zruwlale 'ka mu 'kpee, 'bhɛɛ- 'ka mu sɔ 'o ta -yren mu 'e yɛkɛ- 'yikunle 'ka zrubakpaale 'le. ⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, 'o 'kpale- 'la -yoo 'ka 'yi, 'bhe -o 'egɔɔle. -Amasrɔyi 'wa 'yaango- 'bhii- 'ke 'ka 'waa- -yren mu 'e 'ke =bhla, -Waanbhaa' nu 'bhe yɛkɛ- zruwlale 'ka 'kpee 'bhe kɛgbɛya do 'e 'yi 'ezin-.

⁸ 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, -o -yren -gɔɔn mu 'la =bhla *Azi 'klɛn 'e 'yi, 'woo- -a zi 'bhii- 'ka 'mu dɔ: -o -yren -kpaɔ 'o ta 'eyɔɔle 'kee- kan -a -dan' ta, 'fɔ 'o 'yri 'laa -yaa -li -a ta 'bhii- 'o nu bolɛ 'o 'yɛ ma. ⁹ 'O mɔɔ 'gbu 'kpee ma 'o ga bhla 'e =bhwa. 'Bhe 'kla- 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kooko- 'waa 'o kpa 'ezin- -li 'o 'gbu 'yi, 'duŋ- 'kooko- 'woo 'kpa -Waanbhaa' 'la 'bhe gbaa mu bwe gale ba 'bhe do -kplɛn -la -yi. ¹⁰ 'Yee- -Waanbhaa' -le 'o -gwa 'bhe ga

-gbcn 'ε 'yi; 'bhεε- 'yele- nu 'o gole 'ezin- 'bhe 'yansi -za -gbcn mu 'ε 'yi. Wlan 'gbu 'ε ni, 'o 'yri -o -a ta 'bhii- -e nu 'o gole 'ezin- 'bhe 'yansi -za -gbcn mu 'ε 'yi. ¹¹ 'Ka mu 'gbu -o 'ka 'seriwo zii' 'ezin- 'waa- -za ma. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, mεε -bebe -o 'seri mu 'la kle 'zi 'o ba zayi', -Waanbhaa' nu 'mu 'lεkunε, 'kooko- 'kee- -yaa' -lileya 'ε -zrcnna 'o ni, mεε -bebe mu nu a 'pubcλε 'bhe -zayi' 'waa- -za ma.

POLU 'PEGEE KORENTI ZESU 'YI MU 'ε 'PLENZ- MU

Polu -o -yaa' 'taa 'bhεεke ta geza wo 'zi

¹² Wlan 'ε ni, 'woo baa -za 'la 'yi 'bhe -le -ge: 'o 'gbu zru 'ε 'bhe -o -a pe 'zi 'o ni dca 'o 'taawoa= 'drunyan 'lεε- 'yi, 'bhe 'pegee 'o 'taawoa= 'ka mu 'gbu ba -yrε ta, 'o 'kpee 'fleele- 'pegee 'o zru do 'le; 'bhe 'kpee 'fleeleya 'ε 'pegee 'o zru klele do 'ε 'mu 'yaa- da 'zi -Waanbhaa' -la ba. 'Dun- 'o 'bhe =kla -Waanbhaa' -lilawoa 'o ma 'bhεε- 'srɔyi, 'bhe 'laa dale bhaaplεη a pe -zadcleya ba. ¹³ Wlan 'gbu 'ε ni, 'waa- 'lεtrε mu 'ε 'yi, 'waa -o -za 'bhεεke do 'kpc kpcndε 'zi 'ka ni, 'ke yaa 'e go 'ka -o 'kela tape 'zi, 'bhe 'pegee 'ka 'kela 'yima zii' 'mu -la ba. 'Bhεε- 'mi 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ka nu -a -yimale kplankplan 'ke -a -leyan' -a ma. ¹⁴ 'Bhii- 'kaa 'ke 'yimaa- gɔnε- 'la gbεen- dca: Mεεzan Zesu 'nu yi 'ε 'le, 'o nu 'o -baale' 'ka mu 'yi, 'bhεε- 'ka mu nu 'ka -baale' 'o dca 'yi 'ezin-.

¹⁵⁻¹⁶ 'N 'kpale 'la 'yaa- -a -yi 'bhii- 'ka 'kpeejan- -yaa 'bhe gbεen- bhe, 'η 'yaa- zi 'bhii- 'η ge -trεε 'ka ba ye 'el- wale 'pe, 'sani- 'η ge Masedwani, 'bhεε- 'η niina- bhla 'ε zi Masedwani, 'η 'yaa- nu 'kanle- 'ezin- 'ka ba ye, 'kooko- 'ka bhɔ 'η ba 'ke 'η sɔ gele- 'tenle- Zude 'kleen 'ε ma. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'η 'yaa- nu -Waanbhaa' a 'duma 'ε 'nale- 'ka ni ganyan- ple. ¹⁷ 'Naa 'sɔle- gelawole 'ka ba ye, -o sɔ -a pele- 'bhe ma dca 'naa 'ka ba geza 'ε 'kunle- 'eglcλε εε? Taa- 'η -za 'la 'lεdula, 'η 'bhe kle 'bhii- 'drunyan 'yi bhaaplεη gbεen- 'ke 'η kle -liijan' ple wo mi 'le, 'bhεε- 'ke 'an pe dca: «-Aani», 'bhεε- 'an pe 'ezin- «'Cn cη εε?» ¹⁸ -Waanbhaa' -o 'ke 'η 'srε 'le, 'bhεε- 'naa -o 'ke -liijan' ple mi wo mi 'le 'ke 'an pe dca: «-Aani». 'Bhεε- 'an pe 'ezin- «'Cn cη». ¹⁹ -Amasrɔyi -Waanbhaa' Gbe Zesu Krisi 'la 'mi 'pegee Siliven 'bhεε- Timote, 'o dca 'bhe 'la 'bhe a -jan 'Nrle- 'ε =woa 'ka ba ye, 'bhe 'laa klele 'ke -liijan' ple mi wo mi 'le 'ke -ya pe «-Aani» -jan do ma, 'bhεε- -ya pe «'Cn cη» 'yee- -jan do 'ε ma. Drɔcn' 'ke -ya =pia 'kela ma «-Aani», -e bo 'bhεε- ta.

²⁰ -Amasrɔyi -Waanbhaa' 'bhe 'liiwli- -naa bhaaplεη mu ni -za mu 'la kleza ta, 'yee- Zesu Krisi -le 'mu 'kpen 'leswa=. 'Bhela- -zayile, 'yela- 'tɔ 'ε 'srɔyi 'bhεε- 'o sɔ -a pele- «Amiina». 'Bhεε- 'o sɔ -Waanbhaa' 'tɔbcλε.

²¹ 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le 'o dca 'pegee 'ka mu dɔ 'eglcλε. 'Yela- 'gbu -le -kca' mu -kpa a 'edanma -yaa' pe mu 'le. ²² 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le -a gbε blaen -kpaalaa' -kca' ma, 'bhεε- 'bhe -le -kca' mu kle -yaa' pe mu 'le. 'Bhεε- -ya Lii 'Wen' 'ε =wlaa -kca' zru mu 'ε 'yi. -E -kca' 'lεtwa= pe -lrele' mu 'la ba, -e Lii 'Wen' 'ε =kla 'mu 'yrε 'lεε pe 'le.

²³ -Waanbhaa' -o 'η 'srε 'le, 'naa dɔle -a -la 'ke 'η ge 'ezin- Korenti -wa 'ε ta, -amasrɔyi 'naa -yaa zi 'bhii- 'η 'ka ta -yrεn 'ε baankpa' 'ezin-. ²⁴ 'Waa -o -a zi 'bhii- 'o kle 'ka ta -kunlii mu 'le 'kpaleya a pe zi 'ε ta. -Amasrɔyi 'ka kli gbaanle -o 'egbcλε 'kaa- 'kpaleya 'ε 'yi. 'Dun- 'woo- -a zi 'bhii- 'o 'pegee 'ka mu yewo 'eke- zi, 'kooko- 'ka zruk- palaa.

2 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'mi 'gbu 'a =kpa a 'η 'kpee dca 'naa -o niinale 'ka ba ye, 'bhεε- 'η 'ka wleyisriwoza kle 'ezin-. ² -Amasrɔyi 'ke 'mi 'ka wleyisriwoa, -dele nu klele 'mi zrukpa a mi 'le εε? 'Ka mu 'la 'ka -o 'mi zrukpa a pe 'le, 'ke 'mi 'ka mu wleyisriwoa, 'ka mu nu 'sɔle- 'mi zrukpaale 'nale- -a ma εε? ³ 'Bhela- -zayile, 'mi 'lεtrε =kpa a 'ka ni 'bhe klegbeya 'ε 'yi, 'kooko- 'ke 'η =bhwa 'ka ba ye, mεε 'la zan mu -o 'ke 'mi zrukpa a pe le, 'mu 'laa 'mi wleyisriwo. 'Mi 'gbu 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'mi a pe zrukpa a' 'ε 'bhe -o 'ezin- 'ka mu 'kpen a pe zrukpa a' -la -le. ⁴ Wlan 'gbu 'ε ni, 'η 'lεtrε 'la =kpa a 'ka ni, -a kle bhla 'ε zi, 'η 'yaa- -yrεn -gbεnε 'yi, 'bhεε- 'η blina- yien -yaa, 'bhe 'pegee wisi' -gbcc -gbεnε -yaa 'η 'yrε ta. 'Naa 'lεtrε 'ε 'kpale- 'ka ni 'ka wleyisriwo zayi', 'dun-, 'η 'yaa- zi 'bhii- 'kaa 'yaango- 'bhii- 'ka -za sɔ 'η ni 'kee- kan -a -dan' ta.

Polu pe dca -o -za 'ycc- kle mi 'ε mazato

⁵ 'Ke mεε do =kla mεε mu wleyisriwo pe 'le, 'bhe zan laa 'mi do -kplen wleyisriwole, 'dun- 'bhe zan 'ε 'ka 'kpen -la wleyisriwoa bhe. 'Dun- 'ke 'naa 'kanle- -a -dan' ta, 'η sɔ -a pele- dca -e 'ka 'lεdo- 'ε ta wleyisriwoa. ⁶ 'Ka -bebe 'a =kpa a do ma dca 'ka nu 'bhe zan 'ε 'krowole 'krowogbeya 'la 'yi, 'bhe nu 'bhe zan 'ε 'yibhɔle 'bhe 'le. ⁷ 'Bhεε- drɔcn', -ka 'bhe zan 'ε mazato, 'bhεε- -ka fan- gandɔ -a ta; 'kooko- -a wleyisriwole 'ε 'bhe 'laa kan -a -dan' ta, 'bhεε- 'bhe ge klele -a fangan- 'kanpe- le. ⁸ 'Bhela- -zayile, 'mi -o zruwla 'zi 'ka 'kpee dca -kaa zrcn 'bhe zan 'ε ni 'bhii- -a -za sɔ 'ka ni. ⁹ -Amasrɔyi 'mi 'lεtrε =kpa a 'ka ni win 'la ma, 'bhe -le -ge dca 'mi 'ka 'yidaan- 'ke 'η sɔ -a 'yaangole wlan 'gbu 'ε ma 'bhii- 'ka -o 'η 'wo- jan- mu 'ε 'klsikun zii' -za mu 'ε 'kpen 'yi. ¹⁰ 'Ke 'ka mεε 'oo mεε 'la zan mazatwa, 'mi nu 'bhe zan 'ε mazatole 'ezin-. 'Bhεε- 'ke 'mi mεε do mazatwa -za do 'yi, 'mi 'bhe =kla 'ka mu -la -zayi', 'bhεε- Krisi -o -kca' 'srε 'le. ¹¹ 'Bhe 'kpen win le dca 'ke -Setran' 'laa -dawli' 'kpaayrε- -srcc- wo' -kca' gbε ta. -Amasrɔyi -za mu 'la kle -lrc -o -a ma 'o 'mu 'gbu dɔ.

Polu -ja Titi 'lεpale Troasi

¹² 'Mi 'bhɔlawoa Troasi -wa 'ε ta Krisi a -jan 'Nrle- 'ε 'wo zayi', 'an =ya 'bhii- Mεεzan -za mu 'ε 'kpen 'leswa= gban 'η 'lεε 'ke 'η sɔ yewole -a ni 'bhe =kca. ¹³ 'Dun- 'η blina- yien -yaa 'egbεnele, -amasrɔyi 'η 'yrε 'laa -yaa 'η nεnε- Titi ma. 'Bhela- -zayile, 'η zi -yrεwole Troasi =kca mu 'ε ma, 'ke 'η gele- Masedwani -wa 'ε ta. †

† 'Kee- san yrε 'lεε- ma, Polu 'laa nu -wele' -li Titi 'le 'ke 'bhe ge 'tenle- 'lεtrε 'lεε- 'le 'srwaple- mi 'ε ma. 'Yee- 'lεtrε 'lε ple mi 'ε 'pegee -a -le 'srwaple- mi 'ε 'plen-, -e nu -wele' Mεεzan ye 'la gbekpa a- -a -kca 'bhεε- 'le.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi -Waanbhaa' bhɔlawoa -a ba 'bhe -zayi'

14 -Waanbhaa' 'hɔci! -Kɔɔ' mu 'pegee Kriɔi a 'kpaledomaya 'e 'yi, gwle ngblo 'la bole -o -a ni, 'bhe -o 'ezin-
 -kɔɔ mu a pɛ 'le 'tanjii. -Yoo 'o winɔɔ 'kaa 'o ge Kriɔi dɔza 'e mɛɛ mu 'kɔɔ -Jan 'Nrɔle- 'e 'wo yrɛkpen- =nɔɔ, 'bhe
 -Jan 'Nrɔle- 'e zɛn 'bhii- -lasikɔɔ -gblɛn 'nrɔle- 'e zɛn yrɛkpen- =nɔɔ gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. 15 -Amasɔyi 'o =kla Kriɔi a pɛ 'le, 'bheɛ- 'woo- 'bhii- Kriɔi a -lasikɔɔ -gblɛn 'nrɔle-
 do gbɛɛn- -Waanbhaa' ni. Mɛɛ 'la zan mu -o -bheɛ zi 'e ta, 'bhe 'pegee mɛɛ 'la zan mu -o ni zi 'e ta, 'yee- -lasik-
 ɔɔ -gblɛn 'e tɛn 'mu 'kpen ma. 16 Mɛɛ 'la zan mu -o ni zi 'e ta, 'yee- -lasikɔɔ -gblɛn 'e -yoo 'eyɔɔle 'mu yin zi,
 'bheɛ- -e ɔɔ -o dele-. 'Duɔ- mɛɛ 'la zan mu -o -bheɛ zi 'e ta, -a -gblɛn 'e nra 'mu yin zi, 'bheɛ- -e ɔɔ gele 'mu -le -si
 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhe ma, 'bhe a zi 'e ta. 'Bheɛ- bhaaplɛɔ 'e -de 'gbu -la fanɔan- ɔɔ 'bhe ye -gɔɔnɔɔ 'e
 'wole- ta ɛɛ? 17 'Duɔ- 'o mɔɔ 'gbu -le ɔɔ 'bhe ye 'e 'wole, -amasɔyi 'yee- -Waanbhaa' -le 'o 'winbwa-. 'Bheɛ- 'waa
 -o yaa -Jan 'Nrɔle- 'e 'wo zii' -gɔli' -glin zayi', 'bhii- mɛɛ 'ke mu -o -a kle 'zi gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. Drɔɔn' 'yee-
 -Waanbhaa' 'o mɔɔ winbwa- 'yee- -Jan 'Nrɔle- 'e 'woyɛ- nɔɔ- *Kriɔi 'tɔ 'yi. 'Bhɛla- -zayile, 'woo- -a wo 'zi 'o 'pegee
 Kriɔi a 'kpaledomaya 'e 'yi, 'bhe 'pegee 'o 'kpee 'fleele- 'le 'yee- -Waanbhaa' -yrɛ =la.

-Bhoolaya drɛɛ 'e ta yewonɛ mu

3 'N -janwoa 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhe 'yi -le dɔɔ 'o mɔɔ 'gbu maza -o 'ke 'o ge 'o 'gbu zɔɔn 'lɛtrɛ 'le 'o 'kɔɔ
 'ka ba ye 'ezin- ɛɛ? 'Bheɛ- 'kaa- zi 'bhii- 'o ge 'ka ba ye 'o 'gbu zɔɔn 'lɛtrɛ 'le 'ka ni 'bhii- mɛɛ 'ke mu 'a =kla gɔnɛ-
 'la gbɛɛn- bhe ɛɛ, taa- 'kaa- zi 'bhii- 'woo 'gbu dɔɔ 'lɛtrɛ 'yrɛwo 'ka ma 'ke 'o 'bhe zɔɔn mɛɛ -bhɛɛke' mu ni 'bhii-
 'woo- 'ke Kriɔi a winɔɔwo mu -zeze 'gbu 'le ɛɛ? 2 'Lɛtrɛ 'la 'bhe 'a zɔɔn 'bhii- 'o mɔɔ -o Kriɔi a winɔɔwo mu -zeze
 mu 'gbu 'le 'bhe -le 'ka mu 'gbu 'le. -A yɔɔndɛle -o 'o zru mu 'e 'yi, mɔɔkpen' ɔɔ -a dɔle-, 'bheɛ- mɔɔkpen' ɔɔ -a
 tapele. 3 Wlan 'gbu 'e ni, 'ka mu 'gbu -le kpataakpa 'o mɔɔ zɔɔn 'lɛtrɛ 'la Kriɔi 'bhe yɔɔndia- 'bhe -le 'waa ye 'e
 'srɔyi. Waa yɔɔndɛle 'ke 'sɛwɛ yɔɔndɛpɛ -yi 'le, 'duɔ- -wa yɔɔndia- 'ke -Waanbhaa' 'la -ya -yrɛ ma 'bhe Lii 'Wɛɔ 'e
 'bheɛ- 'le. Waa yɔɔndɛle vlɛpɛɛ' mu ta, 'duɔ- -wa yɔɔn- dia- bhaaplɛɔ mu -la zru mu 'e 'yi.

4 'O 'kpale- -o 'bheɛ- -jan 'e 'yi Kriɔi 'srɔyi -Waanbhaa' -yrɛ =la. 5 'Waa ɔɔ a pele- dɔɔ 'bhe 'sɛɔ -o 'o 'gbu ni 'ke
 'o 'bhe ye 'lɛɛ- wo, 'duɔ- 'waa- pɛ 'sɛɔ 'e 'bhe da -Waanbhaa' -la ba. 6 'Ye- 'a =kla 'bheɛ- 'o mɔɔ -swa
 klele- -yaa' yewonɛ mu 'le -bhoolaya drɛɛ 'e ta. 'Bhe -bhoolaya drɛɛ 'e kli gbaanle laa -o *'Toɔ 'la -o 'bhe
 yɔɔndia- 'bhe ta, 'duɔ- 'bhe kli 'e gbaanle -o Lii 'Wɛɔ 'e 'bheɛ- ta. 'Toɔ 'la -o 'bhe yɔɔndia- 'bhe ge mɛɛ 'le ga a
 pɛ zi 'e ta, 'duɔ- Lii 'Wɛɔ 'e 'bhe -si 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bheɛ- na mɛɛ ni.

7 'Toɔ 'la 'bhe 'sɛwɛbhe mu 'e 'yɔɔndɛle -yaa vlɛpɛɛ' mu ta, 'bheɛ- 'ke 'bhe 'woye- -le -yaa 'ke mɛɛ gelele ga
 a pɛ zi 'e ta, 'bhe 'na bhla 'e zi -Waanbhaa' 'kɔɔ Moizi ni

'yee- -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔleya -bhile- -yrayra 'e 'pwɛla-
 -a -yi. 'Bheɛ- 'bhe Moizi wleyi' 'e mabɔɔɔ -asiikɔɔ Izraɛli -nɛ mu 'e waa -yaa 'sɔle -a wleyi' 'e -glinle'. 'Duɔ- 'bhe
 'tɔɔbhɔleya -bhile- -yrayra 'e 'bhe 'laa -yaa 'ke -mɔpɛ' 'le. 8 'Ke 'Toɔ 'la 'bhe 'woye- -le -yaa 'ke mɛɛ gelele ga a pɛ
 zi 'e ta, 'bhe 'tɔɔbhɔleya -bhile- -yrayra 'e 'yaa- 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhe 'yi 'tɛ, Lii 'Wɛɔ 'e 'bhe 'woye- 'e 'tɔɔbhɔ-
 leya -bhile- -yrayra 'e gblaɔn -yi 'laa nu yalɛ- -yaa' pɛ 'e ni ɛɛ? 9 'Toɔ 'la 'bhe 'woye- -le 'ke -Waanbhaa' a -kpan
 baalele bhaaplɛɔ ta, 'ke 'bhe a 'tɔɔbhɔleya -bhile- -yrayra 'e 'yaa- 'bhe gbɛɛn-, Lii 'Wɛɔ 'la 'bhe bhaaplɛɔ -lɛdɔɔ-
 -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, 'bhe a pɛ 'woye- 'tɔɔbhɔleya -bhile- -yrayra 'e gblaɔn -yi 'laa nu yalɛ- -yaa' pɛ 'e ni ɛɛ?
 10 Wlan 'e ni, 'tɔɔbhɔleya 'la =bhia 'elwaleta -ɔɔ 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhe 'laa -o 'ke -za 'kedo- 'kpɔ 'le 'ke -wa
 -kpaa -zɔɔn 'tɔɔbhɔleya 'la -gbɛnɛ 'yiya- -a ni 'yi 'bhe ma. 11 -Amasɔyi, 'ke 'kɛla 'yaa- 'ke 'kanpɛ- 'le 'bhe 'tɔɔbhɔ-
 leya 'e 'yaa- bhi, 'kɛla 'bhe 'laa -o 'ke 'kanpɛ- 'le 'seke- seke, 'bhe a pɛ 'tɔɔbhɔleya 'e yaa nu 'kanlɛ- 'kɛla 'bhe -o
 'ke 'kanpɛ- 'le 'bhe a pɛ 'e ta ɛɛ?

12 'O 'yirikpale -o 'bhe ta 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhɛla- -yile, 'waa gblaɔn mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'lɛɛ -Jan 'Nrɔle- 'e 'woyɛ- nɔɔ-
 13 'O mɔɔ laa -a kle 'bhii- Moizi gbɛɛn-. -E ɔɔ =klaa -a wleyi', 'kooko- -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔleya 'la 'yaa- -bhi
 'zi -a wleyi', Izraɛli mu 'e waa 'bhe 'tɔɔbhɔleya 'la 'yaa- 'ke 'kanpɛ- 'le 'bhe 'liiyɛ- 'e ye. 14 'Duɔ- Izraɛli mu 'e -woo
 'trɔɔn 'yi -dwa 'egɔɔɔle -Waanbhaa' ma. -Amasɔyi 'ali- zɔɔn -li, 'ke -woo -bhoolaya gwe 'e ta 'sɛwɛ 'e tape 'zi,
 -yoo 'bhii- ɔɔ do 'la 'klale- -yaa Moizi ngblo ma 'bhe 'yansi -gɔɔnɔɔ -la 'kpale- -o yikan' 'e 'yrɛ ta. 'Bheɛ- waa
 'yee- 'sɛwɛ 'e 'yima-. 'Bhe ɔɔ 'e 'bhe 'laa ɔɔ gole- 'fɔke mɛɛ =wlaa Kriɔi 'pegee bhaaplɛɔ mu a 'kpaledomaya 'e
 'yi; 'yee- Kriɔi do -kplɛn -le ɔɔ 'bhe ɔɔ 'e gole- mɛɛ yikan' 'e 'yrɛ ta. 15 'Ali- zɔɔn -li, 'ke -woo Moizi 'sɛwɛ mu 'la =dia
 'mu tape 'zi, -yoo 'bhii- ɔɔ 'klale -o yikan' 'e 'yrɛ ta; 'bheɛ waa ɔɔ -o -yimale. 16 'Duɔ- -a pele -o -Waanbhaa' a
 'Sɛwɛ 'e 'yi dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan 'bhe zru 'e 'niinaa- Mɛɛzan ba, 'bheɛ- -e -dwa -yaa- 'jan 'e -la, -e 'yee- ɔɔ 'e
 go 'bhe zan 'e yikan' 'e 'yrɛ ta.» 17 'Duɔ- 'woo- -we 'zi Mɛɛzan 'la le, 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' Lii 'Wɛɔ 'e 'le.
 'Bheɛ- 'ke Mɛɛzan Lii 'Wɛɔ 'e -yoo mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan zru 'yi, 'bhe zan bo 'bhe 'gbu ma. 18 -Kɔɔ' mu 'la 'kpen
 wleyi' tapwele -o, 'kɔɔ- mu Mɛɛzan -Waanbhaa' a 'tɔɔ- bhɔleya 'e zɔɔn mɛɛ mu 'e ni -kpɔɔɔ 'bhii- -dwɛlɛɔ' pɛ
 'kpen tapwɛ gɔnɛ- 'la gbɛɛn- gbaklata. 'Bhe 'yi Mɛɛzan Lii 'Wɛɔ 'e -kɔɔ' zru mu 'e mabɔɔ yi 'oo yi, 'kooko- -kɔɔ'
 'pwɛle- kle 'yee- Mɛɛzan 'le. 'Bhe 'yi, -kɔɔ' go 'tɔɔbhɔleya do 'yi 'ezin-, 'bheɛ- -kɔɔ' ge 'tɔɔbhɔleya -bhɛɛke' gblaɔn
 do 'yi. Mɛɛzan Lii 'Wɛɔ 'e 'woye- 'e -yoo 'bheɛ- gbɛɛn- bhe.

Pɔlu 'pegee -yaa' yewoyɔɔn mu 'e -waa' yewogbeyɔ

4 'O 'yrenklalawoa -Waanbhaa' ma, -e -yaa- 'Jan 'Nrɔle- 'e 'wole- 'e gbɛkpaa- 'o 'kɔɔ, 'bhɛla- -zayile,
 'o -gblɔzi' laa ga 'o ma. 2 Bhaaplɛɔ mu -yraladɔ maza

† Pɔlu -o -bhoolaya gwe 'e 'pegee -bhoolaya drɛɛ 'e dan 'zi 'eke- ma. -Bhoolaya gwe 'e 'bhe kli gbaanle -yaa 'toɔ mu ta, 'duɔ- -bhoolaya drɛɛ 'e 'bhe kli gbaanle -o Lii 'Wɛɔ 'e 'bheɛ- ta.

mu 'la 'kpen kle gaanyi', 'woo -bangwa 'mu 'kpen klele 'yi. 'Bhæ- 'waa -dawli' maza mu kle, 'bhæ- 'waa -Waanbhaa' a -Jan 'ε mabɔɔ. Drɔɔɔn' 'woo- wlan 'la 'pe zii' kpataakpa -Waanbhaa' -yrε =la, 'ke wlan -le 'kele- oo, 'ke bhla -le 'kele- oo, bhaaplerɔ 'tɔle- bhaaplerɔ 'bhε 'bhε ye. ³ 'Bhæ- 'duɔ-, 'woo- -Jan 'Nræle- 'la 'wo zii', 'ke 'bhε bakanle laa -o kplankplan mæε 'ke mu -yrε 'yi; 'bhε bakanle laa -o mæε 'la zan mu -o 'mu 'ni zi 'ε ta 'mu -la -yrε 'yi. ⁴ 'Bhε zan mu 'ε waa -o kpa Zesu 'yi, -amasɔyi *-Setran' 'la gbεblɔɔle -o 'drunyan 'læε- ta, 'bhε -gblo =kpa -o yikan' 'ε 'yrε ta; 'kooko- waa sɔ Krisi a -Jan 'Nræle- 'ε 'bhε a 'tɔbhɔleya -lrele' 'ε 'bhigbeya 'ε 'yele. 'Yee- Krisi -le 'ke -Waanbhaa' bhɔɔma 'ε 'le. ⁵ Wlan 'ε ni, 'waa -o -Jan 'Nræle- 'ε 'wole- 'ε kle 'zi 'o 'gbu ma jan- wolele. 'Duɔ- 'woo- Mæzan Zesu Krisi a -Jan 'ε 'bhæ- 'wo zii', 'ke 'wa pe 'o 'gbu ma dɔɔ 'woo- 'kaa- yewone mu 'le Zesu -zayi'. ⁶ -Amasɔyi -Waanbhaa' 'la -ya =pia dɔɔ: «'Tɛbhile kle -gblo 'ε 'yi!» 'Yee- -Waanbhaa' do 'kpo 'ε 'yele- 'tɛbhile =klaa -kɔɔ' zru 'ε 'yi, 'kooko- -Waanbhaa' a 'tɔbhɔleya 'la -yoo -bhi 'zi Krisi wleyi', 'o 'bhε dɔ 'o zru mu 'ε 'yi.

Pɔlu 'pegee -yaa' yewoyɔɔɔn mu 'ε ta -yrεn mu

⁷ 'Bhε 'tɔbhɔleya 'ε dɔle 'ε 'o 'kɔɔ 'bhε -o 'bhii- -naflo -gbεnε do 'la 'kpale- -o 'trε gbɔ mu 'yi. 'O mɔɔ 'la 'woo- 'bhε -naflo 'kwe 'ε 'si zii', fangan- 'laa -o 'o 'gbu ta, 'bhæ- 'woo- 'ke 'siεpε- 'le 'bhii- 'trε gbɔ mu gbεen-; 'kooko- mɔkpen' 'a ye 'bhii- 'bhε -glɔɔya' -gbεnε 'læε- 'bhε da -Waanbhaa' -la ba, 'bhæ- 'bhε 'laa da 'o mɔɔ 'gbu ba. ⁸ Bhaaplerɔ mu -o -yrεn -glɔɔɔn 'ε 'kpen kpa zii' 'o ta; 'duɔ- 'o fangan- 'ε yaa yan. 'O zru ba 'tε -o; 'duɔ- 'o 'yrikpale bo -Waanbhaa' -la ta. ⁹ -Woo' 'yrebatedɔ 'zi 'ke -o -yrεnkpa' 'o ta; 'duɔ- -Waanbhaa' laa 'a -banggo' 'o 'yi. -Woo' balaa' 'trε ma, 'bhæ- -woo' tafε; 'duɔ- -Waanbhaa' 'o 'lawlen-. ¹⁰ 'Waati 'ε 'kpen ba, 'ke 'o -ja yrε 'oo yrε 'la =kɔɔ, -woo' dεyrε -la -glin 'zi 'bhii- -o Zesu =dia gɔnε 'la gbεen-. 'Duɔ- -Waanbhaa' gbε -o ta, 'kooko- mɔkpen' 'a ye 'bhii- Zesu -o -a -yrε ma 'o 'fle mu 'ε 'yi. ¹¹ 'Ali- 'woo- 'yrε 'la ma bhe, -woo' 'o dεyrε -la -glin 'zi 'tanjii Zesu 'tɔ 'ε -zayi'; 'kooko- -wa ye 'bhii- 'yee- Zesu -o -a -yrε ma 'o 'fle mu 'la 'mu -o 'ke gapε 'le bhe 'mu 'yi. ¹² -Woo' 'o mɔɔ dεyrε 'la -glin 'zi bhe, 'bhæ- 'duɔ-, 'bhε blaen kle 'ka mu a pε bole -yrε ma -si drεε 'ε 'srɔɔ- wolele.

¹³ 'Bhæ- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi 'ε do 'a pia -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi dɔɔ: «'Mi 'η 'kpalawoa -Waanbhaa' 'yi, 'bhεla- -zayile 'mi -janwoa -a 'tɔ 'ε 'yi.» 'O mɔɔ 'o 'kpalawoa -Waanbhaa' 'yi 'ezin-, 'bhεla- -zayile 'woo- -yaa' -Jan 'Nræle- 'ε 'wo zii'. ¹⁴ Wlan 'ε ni, 'o 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -Waanbhaa' 'la Mæzan Zesu -bwela gale ba, 'bhε -le nu 'o mɔɔ 'pegee 'yee- Zesu bwele gale ba 'eke- 'yi 'ezin-, 'bhæ- 'bhε -le nu 'o mɔɔ 'pegee 'ka mu 'pwεle- 'eke- zi Zesu 'læε. ¹⁵ 'Woo- -za mu 'la 'kpen 'yikun zii', 'o 'mu kle 'zi 'ka mu -la -zayi', 'kooko- -Waanbhaa' -yaa' -lileya 'ε zɔɔn mæε -bebe ni, 'bhæ- 'bhε gbεen- bhe, mæε -bebe nu 'yee- -Waanbhaa' 'pubɔle, 'bhæ- -a 'tɔ 'ε baan' nu bhɔle.

'Taawole 'kpaleyama

¹⁶ 'Bhεla- -zayile, 'waa -o 'o 'gbu -gbɔɔzi' gale-. 'Ali- 'ke 'o 'fle 'læε- 'bhε -o 'siε zii', fangan- drεε -le dɔ 'zi 'o 'nii- 'ε ta yi 'oo yi. ¹⁷ -Amasɔyi -yrεn 'fientɔɔnne 'la 'bhε -o -kɔɔ' ta -zɔɔn, 'bhε nu 'kanle-. 'Bhε -yrεn 'ε blaen' nu klele 'ke 'tɔbhɔleya -gbεnε do 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhε ma -titi 'bhæε- 'le; 'bhε gbalaen -yiyi' 'yee- -kɔɔ' ta -yrεn 'fientɔɔn- nε 'læε- ni. ¹⁸ 'Bhε 'yi bhe, mæε pε mu 'la ye -a -yrε 'le, 'o mɔɔ laa -o 'mu -glin 'zi. 'Duɔ- mæε laa pε mu 'la ye -a -yrε 'le, 'bhæε- 'ke 'mu -o -Waanbhaa' ba, 'o mɔɔ -yrε -o 'mu -la ta. -Amasɔyi -o pε mu 'la ye -o -yrε 'le, 'mu -o 'ke 'kanpε- 'le; 'duɔ- mæε laa pε mu 'la ye -a -yrε 'le, 'bhæε- 'ke 'mu -o -Waanbhaa' ba, 'mu 'laa kan -titi.

5 'Fle 'la 'bhε -o 'o ma 'trε ta -gε, 'bhε -o 'bhii- sɔ 'kpa do gbεen-. 'Wa 'yaango- dɔɔ 'ke 'bhε 'siela- 'waati 'la ba, 'fε 'lrele- do dɔle -o 'o 'læε lafle' 'yi. Bhaaplerɔ mu laa 'bhε 'fε 'ε dɔle -o gbε 'le. 'Duɔ- -Waanbhaa' 'gbu -le 'bhε -dwa. 'Bhε 'fε 'ε yaa sɔ 'siele -titi. ² 'Woo- 'saanige 'drunyan 'la 'yi -gε bhe, 'woo wisi' zii', -amasɔyi -a -lɔɔ -gbεnε 'gbu -o 'o ma 'ke 'o ge -Waanbhaa' ba, 'bhæε- -e 'waa- 'fle drεε 'ε kla 'o ta. ³ Wlan 'ε ni, 'ke 'o 'bhε 'fle drεε =klaa 'o ta 'waati 'la ba, 'o taflerɔ- 'laa nu bole. ⁴ 'Ke 'woo 'waa- 'trε ta 'fle 'læε- 'yi 'waati 'la ba, yi 'oo yi 'trεbhɔ 'pegee wisile -le 'o ta 'ke 'kwe 'le. Yaa klele 'bhii- 'fle 'la 'bhε -le 'o ma 'trε 'læε- ta -gε, 'woo- -a zi 'bhii- 'o 'bhε go 'o ma. 'Duɔ- 'woo -a zi 'bhii- 'fle drεε 'la 'bhε -o lafle' 'yi, 'o 'bhæε- kla 'o ta; 'kooko- 'waa- 'trε ta 'fle 'la 'bhε -o 'ke gapε 'le, -Waanbhaa' 'bhε tabɔɔ 'ke 'fle drεε 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhε 'si 'ε ma -titi 'bhε 'le. ⁵ -Waanbhaa' 'gbu -le 'bhε 'fle drεε 'ε =kla 'o ni. -E Lii 'Wenɔ 'la =naa 'o ni, -e 'bhæε- -dwa -za 'wlan mu 'la -e nu 'mu klele 'o ni lafle' 'yi, 'mu 'yrε 'læε pε le.

⁶ 'Bhεla- -zayile, yi oo yi, 'woo zru dɔ 'eglbɔle. 'Wa 'yaango- 'ke 'o =bwa 'o 'fle 'læε- 'yi 'trε 'læε- ta -gε, 'o 'plεngole -o Mæzan ma 'egbɔɔnle. ⁷ 'Woo- 'taawo zii' pε 'la 'o 'kpale- -o 'bhε 'yi 'bhæε- zi, 'duɔ- 'waa- -o 'taawo zii' pε 'la 'o 'bhε ye 'o 'yrε 'le 'bhε zi. ⁸ Yi 'oo yi, 'woo- zru dɔ 'eglbɔle. 'Woo -a zi 'bhii- 'fle 'la 'bhε -o 'o ma 'trε 'læε- ta -gε, 'o go 'bhε 'yi, 'bhæε- 'o ge bole Mæzan Krisi -din. ⁹ 'Bhεla- -zayile', 'ke 'o -gaa oo, 'ke 'o =bwa 'e 'yrε ma oo, 'woo- dɔ 'zi 'eglbɔle, 'kooko- 'o -za sɔ 'yee- Mæzan ni 'elwale 'pe. ¹⁰ -Amasɔyi -kɔɔ' 'kpen nu gele dulale Krisi a -klu 'ε 'le ma, 'bhæε- -e nu -kɔɔ' 'kpen 'kitikanle; 'kooko- -kɔɔ' 'kpen do do -za 'oo -za 'la =kla 'drunyan ta -gε, 'kee- -kla -za 'wlan 'le oo, 'kee- -kla -za 'yɔɔ- 'le oo, -kɔɔ' 'bhε ma -sra 'srɔɔwo-.

Krisi -le -Waanbhaa' 'pegee bhaaplerɔ mu kpa do ma

¹¹ 'Wa 'yaango 'bhii- -gbalaenle' Mæzan -læε 'bhε -o 'ke -za 'wlan 'le, 'bhεla -zayile 'wa kle 'zi gbε 'ε 'kpen ma 'ke -yaa' -jan 'ε dɔ mæε mu 'ε 'yi, 'bhæε- 'ke -wa ye 'ke wlan 'le. 'Yee- -Waanbhaa' 'o mɔɔ 'gbu dɔ kpataakpa, 'bhæε- 'mi 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ka mu 'gbu 'o mɔɔ dɔ 'ezin- 'el- rele 'ka 'gbu 'kpee. ¹² 'Waa -o 'bhε 'pe zi, 'kooko- 'woo 'gbu 'tɔbhɔ- 'ka 'yrε ta 'ezin-, 'duɔ- 'woo- 'bhε 'pe zii' win

'la ma 'bhe -le dɔɔ 'ke 'ka sɔ 'ka 'wasowole 'o 'yi 'o 'woye- 'ε -zayi'. 'Ke 'bhe =kla, mεε 'la zan mu -o 'gbu 'wasowo zii' 'kela 'yi 'pεēlii-, 'bheε- 'duŋ-, 'ke waa -o 'bhe 'le -o 'gbu 'kpee; 'ka sɔ -jan zikpale 'bhe zan mu 'ε ni gɔŋε- 'la gbεen-, 'ka 'bhe dɔ. ¹³Wlan 'ε ni, 'ke mεε 'ke mu -o 'o 'ye zii' 'bhii- -kwanii' mu, 'duŋ- 'waa -o 'bhe 'le, -Waanbhaa' a ye 'ε -zayi'. 'Bheε- 'ke -woo' =kwan mεε kplankplan mu 'le, 'bhe -o 'ka mu 'gbu -la ma 'ke -trɔŋ 'le. ¹⁴-Amasɔyi 'o -za =swa Krisi ni gɔŋε- 'la gbεen- 'bhe 'a kle 'bheε- 'o -za 'kpen kle 'sɔniya 'le 'o 'yi. 'O mɔɔ 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ke 'yee- do -kplɛn -gaa -kɔɔ' 'kpen -zayi', 'bhe bhla 'ε ba, -yoo 'bhii- -kɔɔ' mu 'kpen 'pegee 'yee- -gaa 'eke- 'yi. ¹⁵-E -gaa -kɔɔ' mu 'kpen ni, 'kooko- mεε 'la zan mu -o 'mu -yrε ma, 'bhe zan mu 'laa 'taawo 'mu 'gbu win ta 'ezin-; 'duŋ- -o 'taawo Krisi 'la -gaa, 'bheε- 'kee- -bwela, 'bhe a pε zru maza 'ε 'bheε- ta.

¹⁶'Bhe klegbeya 'ε 'yi 'saanige, 'waa mεε 'kedo- 'kpɔ kun -li bhaaplɛŋ a pε 'kungbeya drɔŋ 'ε 'yi. 'Ali- 'ke 'el-waleta -sɔ 'o Krisi -kwan bhaaplɛŋ a pε 'kungbeya drɔŋ 'ε 'yi, 'duŋ- 'saanige 'waa- kun -li 'bhe 'kungbeya 'ε gbεen-. ¹⁷-Amasɔyi 'ke mεε do 'pegee Krisi 'kpale- -o do ma, 'bhe zan 'ε zru 'ε mabɔɔ, 'bheε- -e kle mεε drεε 'le. -A kleza gwe mu 'ε 'mu 'trɔŋwo-, 'bheε- -a kleza mu 'ε 'kpen kle 'edrεεle 'tε. ¹⁸'Bhe 'kpen da -Waanbhaa' -la ba, 'yele- -kɔɔ' mu 'pegee 'yee- 'gbu =kpa do ma Krisi 'sɔyi. 'Bheε- 'yele- 'yee- 'pegee bhaaplɛŋ a 'kpaledomaya ye 'ε gbεkpa- 'o mɔɔ 'kɔɔ. ¹⁹-Amasɔyi 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'yaa- Krisi 'yi bhe, -e -yaa 'yee- 'pegee bhaaplɛŋ mu 'kpen 'kpa zii' do ma. Yaa -yaa -o kleza -yɔɔ' mu 'ε bɔ 'zi -kɔsi 'yi. 'Bheε- -ya -pia 'o ni dɔɔ 'o 'yee- 'pegee bhaaplɛŋ a 'kpaledomaya ye 'ε 'wo.

²⁰'Bhela- -yile, 'o mɔɔ -o -janwo' zii' Krisi 'tɔ 'ε 'yi. -Yoo 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -le zruwla 'zi mεε mu 'ε 'kpee 'o mɔɔ -liijan' mu 'ε 'le. 'O -sromabɔ 'zi 'ka ni 'yee- Krisi 'tɔ 'ε 'yi dɔɔ -kaa 'to 'ke 'ka 'pegee -Waanbhaa' kpa do ma. ²¹Krisi 'laa -za 'kɔɔ- do 'kpɔ klele, 'duŋ- -za 'yɔɔ- -kpan 'la 'yaa- nu baale -kɔɔ' mu ta, -Waanbhaa' 'bhe balaa' 'a ta, 'kooko- -kɔɔ' mu 'pegee 'yee- Krisi a 'kpale- domaya 'ε 'yi, -kɔɔ' kle mεε -lɛdɔɔle mu 'le -Waanbhaa' -yrε 'yi.

6 'O klelawoa 'ke yewoyɔɔɔ mu 'le -Waanbhaa' ba, 'woo- -sromabɔ 'zi 'ka ni dɔɔ 'ka 'laa -yaa' -lileya 'ε 'sɔɔwoza 'ε klele 'ke bhaama za 'le. ²-Amasɔyi -Waanbhaa' 'a =pia dɔɔ:

«'Mi 'a pε -lileya zɔŋ 'waati 'ε 'bhɔle-, 'mi 'ŋ 'trɔŋkpa- 'kaa- 'seri 'ε =la, 'bheε- 'an 'lɛkun,

'bheε- 'mi 'ka -gwa -za 'yi 'bhe yi 'ε 'le.» 'Bhe 'yi bhe, -zɔŋ -le 'ke -Waanbhaa' a pε -lileya zɔŋ yi kplankplan 'gbu 'ε 'le; 'bheε- -zɔŋ yi 'ε 'bhe -le 'ezin- 'ka go yi 'gbu 'ε 'le -za 'yi.

³'Waa- -o -a zi 'bhii- mεε 'kedo- 'kpɔ 'waa- ye 'ε 'tɔ 'yɔɔ- pe. 'Bhela- -zayile 'waa- -o -a zi 'bhii- 'o kle -Waanbhaa' a zi 'ε 'liitan pε 'le mεε 'kedo- 'kpɔ 'lεε.

⁴'Bheε- drɔŋ, 'wa kle 'zi gbε 'ε 'kpen ma, 'kooko- -woo' ye 'bhii- -Waanbhaa' a yewone kplankplan mu 'le. 'Bhela- -yile, 'woo- -yrɛn 'ε 'kpen -glɔŋ 'yikun zii' 'o zrubakpaa -gbεnε 'le, 'kee- =kla wisi' -gbɔɔ dɔɔza mu 'le oo, 'kee =kla 'trɛbhɔɔza mu 'le 'oo, 'woo- 'mu 'kpen

'yikun zii'. ⁵-Woo' zita =zwan, 'bhe 'pegee -woo 'o =bwa -kaso 'yi, 'bheε- -o mεε mu -lawlenna 'o ma. 'O ye -glɔɔ -glɔŋ 'yɔɔ- 'ε 'kpen 'yikwan=. Yidekleya 'pegee gbɔŋ yikunle, 'o 'mu 'kpen 'yikwan=. ⁶'O 'taawogbeya mu 'ε bakanle -o, 'o -Waanbhaa' dɔ, 'bhe 'pegee 'o zrubak- paale -o, 'o zru lele, Lii 'Wen 'ε -yoo 'o zru mu 'ε 'yi, 'bhe 'pegee mεε mu -za sɔ 'o ni 'sɔniya -zeze 'gbu 'le. ⁷'O -Jan 'nrɔle- 'ε wo wlan ma, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' a -glɔɔya 'ε 'le. 'O -lɛdɔɔleya -la kle 'waa- gwledanpε 'le 'o 'sɔɔnii 'ε ba, 'bhe 'pegee 'o 'gbu ta gwledanpε 'le.

⁸Mεε 'ke mu 'o 'tɔɔbhɔ-, 'bheε- -a 'ke mu 'o maveε 'ezin-. -A 'ke mu 'o 'tɔ wlan pe, 'bheε- -a -bhεeke' mu -o 'o 'tɔ 'yɔɔ- pe 'ezin-. -Woo' ye 'bhii- bhla pe mu, 'bheε- 'duŋ- 'woo- 'ke wlan pe mu -la -le. ⁹-Woo' glin 'bhii- waa 'o dɔ, 'bheε- 'duŋ- mɔkpen' 'o dɔ. -Woo' ye 'bhii- ga mu, 'bheε- 'duŋ-, 'woo- 'o 'yrε ma -li kpataakpa. -O -yrɛnkpa' 'o ta, 'bheε- 'duŋ- waa sɔ 'o dɛle-. ¹⁰-O wleyisriwoza kle 'o ni, 'bheε- 'duŋ- 'o zrukpaale -o 'egbenεle 'tanjii. -Woo' ye 'bhii- 'kɔɔflɛŋzan mu, 'bheε- 'duŋ-, 'woo- mεε -bhεeke' -bebe mu kle 'zi pezan mu 'le. -Woo' ye 'bhii- pε 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'o 'kɔɔ, 'duŋ- 'waa- pε -le 'ke pε 'kpen 'le.

¹¹'O 'yienii Korɛnti mu, 'o -janwoa 'ka ni kpataakpa, 'bheε- 'waa -za 'kedo- 'kpɔ gaanle 'ka ma -titi. ¹²'Ka mu 'gbu -za sɔ 'o ni 'o zru 'ε 'kpen 'le, 'bheε- 'duŋ- 'ka mu laa 'o mɔɔ -vavade. ¹³'Bhe ya 'ε 'yi, 'mi -o -janwo' zii' 'ka ni 'bhii- -nε dε do -janwo' -a -nε mu ni gɔŋε- 'la gbεen-. 'Duŋ- 'ka mu 'ezin-, 'o -za 'sɔ 'ka ni, -ka 'ka zru 'ε 'liiploo- 'o ni, 'bheε- 'ka 'laa 'ka 'kpee gaanle 'o ma -titi.

Mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu 'pegee Zesu 'yi mu dɔ laa sɔ klele- 'eke- ta -za 'yɔɔ- 'yi

¹⁴Mεε 'la zan mu laa -o kpa -Waanbhaa' 'yi, 'ka 'pegee 'mu laa wlale -za do ma. Taa- -lɛdɔɔleya 'pegee -yɔɔya' -o do εε? Taa- 'tɛbhile 'pegee -gblo -o do εε? ¹⁵Krisi 'pegee Beliali 'sɔ 'kpale do ma 'nale- -a ma εε? Taa- mεε 'la zan 'e kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhe 'pegee mεε 'la zan laa 'e kpa -Waanbhaa' -yi -waa' -za 'ε -dele 'eke- ta εε? ¹⁶-Waanbhaa' Gba 'Fε -Gbεnε 'ε 'pegee yo mu -o do εε? -Amasɔyi -Waanbhaa' 'la -ya -yrε ma 'o mɔɔ 'flε 'ε 'bhe -le 'ke -a gba 'fε -zeze 'gbu 'ε 'le, 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia gɔŋε- 'la gbεen- dɔɔ:

«'Mi nu yaale -o plen-, 'bheε- 'ŋ nu klele -o ba 'ke -o -ja yrε 'oo yrε 'la =nɔɔ.

'Mi nu klele waa -Waanbhaa' 'le, 'bheε- 'woo- nu klele 'mi a pε mεε mu 'le.»

¹⁷'Bhela- -zayile, Mεεzan -Waanbhaa' pe 'ezin- dɔɔ:

«-Ka 'ka go -o plen-; 'bheε- -ka 'ka 'plenjo- -o ma.

'Ka 'laa 'kunle- pε 'la 'bhe 'laa -o 'wen 'bhe ma.

'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bheε- 'mi nu 'ŋ gbɛdɔle 'ka =la 'tε.

¹⁸'Mi nu klele 'ka Dε 'le,

'bheε- 'ka mu nu klele 'mi gbe mu 'pegee 'mi 'lu mu 'le.

Mεεzan -Waanbhaa' 'Senkpenzan 'a =pia 'bheε- gbεen- bhe.»

7 'Nj 'yienii mu, -Waanbhaa' 'a 'liiwli- nalawoa -za mu 'la ta -kɔɔ' ni 'bhe gbεen- bhe, 'bhela- -zayile, -kɔɔ'

† -Setran' 'tɔ -le 'ezin- Ebre wli 'ε 'yi Beliali

-kכּ 'fle mu 'e 'pegee -kכּ' zru mu 'e kle 'wenj 'ke -kכּ' go 'trindɔ- maza 'tɔle- 'trindɔ- maza 'bhe 'yi. -kכּ' dɔ klen 'ke -kכּ' klele 'wenj 'e 'lepale kle, 'bhe- 'ke -kכּ' 'taawo- -Waanbhaa' a -lɛɛgblaanya 'e 'yi.

Pɔlu zrukpaaza

²-Ka 'ka zru mu 'e 'liigo- 'o ni, 'bhe- 'o -za 'sɔ 'ka ni 'ka 'kpee! 'Waa 'siɛle- mɛɛ 'kedo- 'kɔ ba, 'bhe 'pegee 'waa mɛɛ kedo- 'kɔ ɲgblo 'siɛle-, 'bhe- 'waa mɛɛ 'kedo- 'kɔ tabhlele. ³'Naa -o 'bhe 'pe zii' 'ka 'tɔ 'yɔɔ- pe zayi' 'dɛ, 'duɲ- 'mi 'a =pia 'ka ni 'elwale gban dɔ 'ka -za 'sɔ 'mi ni 'egbenele 'kee- kan -a -dan' ta. 'Ka 'sɔɔɔɔɔɔ -yɔɔ' 'e 'kכּ 'o ni, -asiikכּ pɛ 'kedo- 'kɔ 'laa 'sɔ -kכּ' 'plɛɲgole 'eke- ma; 'ali- yaa dɔ ga 'kpee 'ke 'bhe 'bhe kle. ⁴'Mi 'gbu 'kpale- -o 'ka 'yi 'egbenele, 'mi 'sɔ 'ɲ -baale' 'ka mu 'yi. 'N 'yoo- -yren mu 'la 'kpen 'yi -gɛ bhe, 'duɲ- 'fuudɔle -o 'ɲ ta, 'bhe- 'ɲ zrukpaale -o 'kee- kan -a -dan' ta.

⁵Wlan 'e ni, -a 'san 'ɲ nule 'e ma Masedwani -wa 'e ta -gɛ, 'waa 'o 'yitre- yre sane- 'gbu 'sɔɔwɔle -lido'. -Woo' 'yrebatedɔ 'zi gbɛ 'e 'kpen ma. Mɛɛ 'ke mu -o gwledan 'zi 'o ba, 'bhe- -gblaan -o 'o zru 'yi. ⁶'Duɲ- -Waanbhaa' 'la 'fuudɔ- mɛɛ 'la zan mu -gblɔzi' gale -o 'mu ta, Titi 'nulawoa, -e 'fuudwa- 'o ta. ⁷Titi 'nule- do -kplɛn 'laa klele 'fuudɔpɛ 'le 'o ta. 'Duɲ- -ya =pia 'o ni dɔ 'kaa- =kwan 'elrele gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- 'bhe 'fuudwa -a ta. 'Bhe- -ya =pia 'o ni 'ezin- dɔ 'ɲ 'ye -lɔ -o 'ka ma 'egbenele, 'bhe 'pegee -za mu 'la =tian 'ɲ ma, 'mu 'ka wleyisriwoa, 'bhe- 'ka 'an -za -vavade. 'Bhela- -zayile 'mi a pɛ zrukpa- 'bhe -o 'egbenele.

⁸'Ali- 'mi 'letre 'la =kpa 'ka ni, 'ke 'bhe 'ka wleyisriwoa, 'bhe 'laa -zadɔwɛɛ dɔle 'mi ma -titi. 'Bhe- 'duɲ-, 'an 'yelawoa 'bhii- -e 'ka wleyisriwoa 'waati sa, 'bhe- -zadɔwɛɛ -dwa 'mi ma 'tɛ. ⁹'Duɲ-, 'mi zrukpaale -o -zɔn. 'Ka 'ka wleyisrilawoa 'bhe 'laa -o 'ke 'mi zrukpaaza 'le. 'Duɲ- 'kaa- wleyisriwoza 'e 'bhɔlawoa 'ka ba, 'bhe- 'ka 'ploola- 'ka 'joo 'yɔɔ- mu 'e ma, 'bhe -za 'e 'bhe -le 'mi zrukpaaza 'le -zɔn. 'Kaa- wleyisriwoza -berɲgwa 'ke -Waanbhaa' zru maza 'e 'le; 'bhe -la ma -le 'o -za 'la =kla 'ka ni, 'bhe 'laa klele -za 'yɔɔ- 'le. ¹⁰Wlan 'gbu 'e ni, wleyisriwoza 'la da -Waanbhaa' ba, 'bhe -le 'a kle 'bhe- bhaapɛɲ plo -za 'yɔɔ- ma, 'bhe- -ya 'joo 'e mabɔɔ; 'bhe kleɲɔɔɔ 'e 'yi bhe, 'bhe- -e go -za 'yi. 'Bhe wleyisriwoza -glɔɔn 'e 'bhe 'laa -zadɔwɛɛ dɔ mɛɛ ma. 'Duɲ-, 'drunyan 'yi wleyisriwoza 'e, 'bhe -le 'ke mɛɛ nipe 'pegee mɛɛ dɛpɛ 'le -Waanbhaa' -yre 'yi, -amasɔyi bhaapɛɲ laa plo -yaa' -za 'yɔɔ- 'e ma. ¹¹'Yee- wleyisriwoza 'la da -Waanbhaa' ba -e -za mu 'la =kla 'ka zru mu 'e 'yi -ka 'mu -glin doo! -E 'ka =si 'e mabɔɔɔ -zɔn, 'bhe- 'ka -o -Waanbhaa' a -za 'e 'kun zii' 'elrele; -e -zadɔwɛɛ -dwa 'ka ma. -Za la 'ka zru ma; 'bhe- 'ka gbla -za 'yɔɔ- klele -lɛɛ. 'N 'ye -lɔ -o 'ka ma, 'bhe- 'ka -o dɔ 'zi 'egbɔle -Waanbhaa' a zi 'e ta. 'Bhe- 'ka takanle -o -za 'yɔɔ- 'e 'krowo zayi'. 'Kaa -zɔnna zɔɲgbɔɔ 'e 'kpen 'yi 'bhii- 'ka kleza laa -yaa 'yee- -za 'e 'le.

¹²'Mi 'letre 'la =kpa 'ka ni, 'naa klele mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ- 'e =kla, 'bhe 'pegee 'yee- -za 'yɔɔ- 'e =tian mɛɛ 'la zan ma, 'mu do -kplɛn 'kaama-. 'Duɲ-, 'mi 'a =kpa 'ka ni, 'kooko- 'o -za -o 'ka 'kכּ 'egbenele gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-

-Waanbhaa' -yre 'yi, 'ka 'kpen 'bhe dɔ. ¹³'Bhela- -zayile, 'ka -za 'la =kla 'bhe 'fuudwa- 'o ta. 'Ka 'fuu la 'bhe -dwa 'o ta, 'bhe 'pegee 'ka fanɲan- 'la -dwa Titi ta, 'bhe- -a zrukpaale 'la -daa 'ka ba ye, 'bhe 'o mɔɔ a pɛ zrukpa- 'e baan' =klaa -a ba. ¹⁴'Ke 'mi 'gbu 'ɲ 'wasowoa sa 'ka mu 'yi -a -yre ma, 'ka 'laa -yraladɔle 'ɲ ma. 'O -jan 'la wo 'ka ni 'tanji wlan ma, 'bhe 'pegee 'woo 'waso sa 'la =woa 'ka mu 'yi Titi 'yre ma, 'bhe 'a -zɔnna 'bhii- 'zoo 'yaa- 'o zi 'bhe klelele. ¹⁵-Ayile -zɔn, 'ka za 'sɔle- -o Titi ni 'egbenele; -amasɔyi 'ke -ya 'kpeelɛdaan 'ka mi 'wojan- 'e 'kɔsɔkwan gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- 'bhe ma, 'bhe 'pegee 'kaa 'cieya- =kla 'ke 'ka -gasi -gbɛɛ kpa a -lɛɛ gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'sɔɔɔɔɔ 'e baan' 'kla zii' -a ba -a 'kpee. ¹⁶'Mi 'duɲ-, 'ɲ zrukpaale -o 'ezin- 'egbenele, -amasɔyi 'mi 'sɔ 'ɲ 'kpale- 'ka mu 'yi -za 'e 'kpen 'yi.

-GɔLI' 'KPAZA- 'EKE- TA ZERUZALEMU ZESU 'YI MU 'E NI

Masedwani 'kleɛn 'yi Zesu 'yi mu 'e -waa' -gɔli' 'kpaza- 'eke- ta

⁸ 'N nɛɛn- mu, -Waanbhaa' =lia Masedwani 'kleɛn 'yi Zesu 'yi mu 'e ma gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-, 'woo- zan 'bhe -za 'e 'wɔle- 'ka ni. ²'Trɛbhɔ -gbɛɛ mu -yaa -o ta. 'Duɲ- zrukpa- 'la 'yaa- -o -yi -dan' 'laa -yaa 'bhe ma. 'Ali- -waa' 'kɔɔɔɔɔɔ 'e 'yi, -o -dwa -a -la 'ke -o -gɔli' -bebe kpa 'eke- ta, 'bhe- -o bhɔ Zeruzalemu Zesu 'yi mu 'e ba 'bhe 'le. ³'Mi 'gbu -o 'bhe 'sre 'le, 'bhe- 'ɲ sɔ -a pele dɔ -o gbɛ -swa -gɔli' yeke- 'la 'sɔɔwɔle ta, -o 'bhe- =naa. 'Ali- 'o yri -yaa gɔli' yeke- 'la ta -o -pinaa' 'bhe ta. Yaa klele 'bhii- mɛɛ -le 'bhe =wlaa -o zi, 'duɲ- -o 'gbu -le 'bhe =naa -o 'gbu zru ma. ⁴-Woo' matɛdwa -sromabɔlele 'o ni dɔ 'o -dwa -a -la 'ke -o sɔ bhɔle -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenj mu 'la -woo Zeruzalemu 'mu ba. ⁵-O -za 'la 'bhe =kla, 'bhe 'kaan- 'o mɔɔ -yri -yaa -za yeke- 'la klele ta -o 'kכּ 'bhe ta: -woo 'gbu =naa 'elwale 'pe Mɛɛzan Zesu ni, 'bhe- -woo 'gbu =twa 'o mɔɔ 'kכּ 'ezin-, 'bhe -za 'e 'kpen -daa -Waanbhaa' zru maza 'e 'bhe- ba.

Pɔlu a mɛɛ -liawli' 'kכּ -glɔɔya' ba zayi'

⁶'Bhela- -zayile, 'o -sromabwa Titi ni dɔ -e ge 'ka ba ye, 'kooko- -e ye -Irele' 'la zisaan- 'ke -ya pe 'ka ni 'ka -gɔli' 'kpa 'eke- ta, -e ge 'bhe ye 'e zi 'kee- 'bhe 'leyan-. ⁷'Bhe ya 'e 'yi, 'ka -o mɔkpen' 'lɛɛ -za 'kpen 'yi: 'e pe 'kpaleya 'yi oo, -janwo' gbɔɔ 'yi oo, -zadɔɔ 'yi oo, -za 'kpen -vavadele 'yi oo; 'bhe- 'o -za sɔ 'ka ni 'egbenele. 'Bhe- 'duɲ-, -ka dɔ 'ezin- klen 'ke 'ka kle mɔkpen' 'lɛɛ -za 'breɛ -glɔɔn 'lɛɛ- klele 'yi.

⁸'Naa -a zi 'bhii- 'kaa kle kpaɲma. 'Duɲ- Zesu 'yi mu -vin mu 'e -woo 'kɔɔɔɔ- mu 'e =naa gɔɔɔ- 'la gbɛɛn- blaale-, 'mi -o 'bhe- -jan 'e 'wo zii' 'ka ni dɔɲ. 'N 'bhe 'wo zii' win 'la ma, 'bhe -le dɔ 'ke 'ka mu sɔ a zɔnle- 'ka kleɲɔɔɔ 'e ma 'bhii- 'kaa- pɛ 'sɔɔɔɔɔ 'e 'bhe -o 'ke wlan 'le. ⁹-Amasɔyi -kכּa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'bhe a -lileya 'e -zɔnna -kכּ' ni gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'gbu 'bhe

dɔ. 'Tɔbhɔleya -yaa -a 'kɔɔ, 'bhe 'pegee -e -yaa' pɛ 'kpen zan 'le lafle' 'yi, 'duŋ- 'ka mu -zayi' -e -nwa -a 'gbu klele 'ke -yren ma mɛɛ 'le 'trɛ ta -ge, 'bheɛ- -e -gaa, 'kooko- 'ka kle pɛzan 'le -Waanbhaa' -yre 'yi.

¹⁰ 'Bhe ya 'ɛ 'yi bhe, 'mi -o 'ŋ 'gbu 'kpeejan- -la wo zii' 'ka ni 'yee- -za 'ɛ ta; 'bheɛ- 'mi pe dɔɔ: 'Ka -za 'la klele zisaan- lɛɛlii 'ɛ 'le, -ka ge 'bheɛ- -glɔɔn klele 'ɛ zi. 'Ka mu, 'ka laa klele -a =lwa kle mu 'te 'le, 'duŋ- -a kle -lɔ -dwa 'ka mu 'la ma 'elwale 'pe, 'bheɛ- 'kaa =kla. ¹¹ 'Ka 'yee- -za 'la zisaan- 'ka zru 'ɛ 'kpen 'le, -ka dɔ klen 'ke 'kaa 'leyan- 'ka zru 'ɛ 'kpen 'le 'ezin-, 'ke 'bhe -bɛŋgole kle 'ka 'fuu sɔ -za yɛke- 'la klele ta 'bheɛ- 'le. ¹² -Amasɔyi, 'kee- pɛ na 'ɛ zru -lrele' 'le, 'bhe -le sɔ -Waanbhaa' ni. 'Bheɛ- 'duŋ-, 'kee gbɛswa- pɛ 'la 'nale- ta, 'bhe -le sɔ -a ni 'ke 'bhe kan 'e gbɛ laa 'sɔɔɛ- pɛ 'la 'nale- ta a ni 'bhe ta.

¹³ 'Naa 'pele- dɔɔ 'ka 'ka 'gbu kle 'kɔɔflɛnzan mu 'le 'ka 'bɔɔ zayi' mɛɛ -bheɛke' mu ba. 'Mi -o -a zi 'bhii- 'kaa kle, 'kooko- 'ka 'kpen 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ sɔ 'eke- ni. ¹⁴ -Zɔn 'ka mu 'kɔɔ 'pale- -o, 'bheɛ- 'bhe 'serŋ -o 'ka ni 'ke 'ka bɔɔ 'kɔɔflɛnzan mu ba. 'Bheɛ- yi 'la ta, 'ke pɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'ka mu 'kɔɔ, 'bheɛ- 'ke 'woo- mu 'kɔɔ 'pale- -o, -o nu 'sɔɔɛ- bɔɔɔ- 'ka mu ba. 'Ke 'bhe =kla, 'ka 'kpen nu klele do 'tɛ. ¹⁵ 'Bhe kle 'bhii- -a yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ:

«Mɛɛ 'la zan 'bhe pɛ 'srɛ 'wloola-, 'bhe a pɛ 'ɛ -vin 'laa bɔɔɔ;

'bheɛ- mɛɛ 'la zan 'bhe pɛ sa -wloola, 'bhe 'kɔɔpɛ- 'ɛ yaa 'kaanle-.»

Titi 'pegee -a madɔ mu

¹⁶ 'Mi -Waanbhaa' 'pubɔɔ-, -amasɔyi -e 'ka mu -vavade zruwlaa- Titi 'kpee 'bhii- 'mi 'ka mu -vavade gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- bhe. ¹⁷ 'O -jan 'la =woa -a ni, -e -dwa 'bhe =la. 'Bheɛ- dɔɔɔn', 'ka -za 'la -ya 'kɔɔ 'egɔɔɔɔ bhe, -ya -dwa -a 'gbu 'kpee 'kaa -e gele- 'ka ba ye. ¹⁸ 'Woo- 'yee- Titi 'pegee 'o nɛɛɛ- 'bheɛke do winɔɔ 'zi 'ka ba ye. 'Bhe -kɔɔ nɛɛɛ- 'ɛ 'bhe -o Krisi a -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo zii' gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpen -o -a 'tɔ wlan 'pe 'zi 'bhe ma. ¹⁹ 'Bhe trala 'ezin-, Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ɛ 'kpen 'yee- 'o nɛɛɛ- 'ɛ makwan- 'kaa -e ge 'o zi 'bhe ye -lrele' 'ɛ wo 'taa 'ɛ ta. -E nu bhɔɔɔ 'o ba 'o -gɔɔli' yɛke- 'la 'srɔɔwoa- 'bhe 'yicɛɛnlele. 'Woo- 'bhe ye 'lɛɛ- 'wo zii' 'yee- Mɛɛzan -Waanbhaa' 'tɔ 'bɔɔ zayi'; 'bhe 'pegee 'wa zɔɔn 'zi 'bhe klegbɛya 'ɛ ma 'bhii- 'woo- -a zi 'bhii- 'o 'bɔɔ 'o nɛɛɛ- mu 'ɛ ba.

²⁰ 'Woo- 'bhe 'kpen kle 'zi 'bhe gbɛɛn- bhe, -amasɔyi 'waa -o -a zi 'bhii- -o -layrɛ' -srɔɔwo' 'o ta -za 'kedo- 'kpɔ 'yi 'yee- gɔɔli' 'lɛɛ 'kungbɛya 'ɛ ma, -amasɔyi -gɔɔli' sa laa 'kele-. ²¹ -Amasɔyi 'woo- -za 'brɛɛ -la kleyrɛ -glin 'zi, 'waa -o 'bhe -glin 'zi Mɛɛzan -Waanbhaa' do -kɔɔɔn 'yre 'yi, 'duŋ- 'woo- 'bhe kleyrɛ -glin 'zi 'ezin- bhaaplɛŋ mu -la -yre 'yi.

²² 'Woo- 'o nɛɛɛ- yaga mi 'la 'kpa zii' -o ba; 'o 'bhe 'yreglinna 'ke 'o ye -glɔɔn 'ɛ 'kpen kpa -a ta, 'duŋ- -ya 'kpen =kla -a zru 'ɛ 'kpen 'le. 'Bheɛ- 'saanigɛ 'ezin-, -a zru 'ɛ 'kpen 'nale- -o -Waanbhaa' a ye 'ɛ 'bheɛ- ni 'ke 'bhe kan 'elwale pɛ 'ɛ ta, -amasɔyi -a 'kpale- -o 'egbɛɛle 'ka mu 'yi. ²³ 'Kee- =bwa Titi a pɛ 'ɛ ta, 'bhe -o 'ŋ 'madɔ- mi

'pegee 'ŋ yewoyɔɔn 'le 'ka mu ba. 'O nɛɛɛ- -vin mu 'la 'mu -o ge 'zi 'a zi, Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpen -le 'mu 'winbwa-. ²⁴ 'Bhɛla- -zayile, -kaa zɔɔn -o ni 'bhii- -o -za sɔ 'ka ni 'eg- bɛɛle, 'kooko- Zesu 'yi mu 'la 'mu -o winbwa-, 'mu 'a 'yaango- 'bhii- 'zoo 'yaa- 'o zi 'ke 'woo baa 'ka 'yi.

Bhɔɔa Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu 'ɛ ba

⁹ 'Ka nu -gɔɔli' 'la 'kpale- 'eke- ta, 'bheɛ- 'ka bɔɔ Zeruzalɛmu Zesu 'yi mu 'ɛ ba 'bhe 'le, 'mi 'a =ya 'bhii- win laa -o 'bhe ma 'ke 'ŋ 'sɛwɛɛ 'ka ni 'bhe ba -zayi'. ² -Amasɔyi 'ka 'yriwlale -o 'bhe -za 'ɛ klele ma gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'ŋ 'bhe dɔ. 'Mi 'yaa- 'ŋ -baa 'zi 'ka mu 'yi 'bheɛ- -zayi' Masedwani mɛɛ mu 'ɛ 'yre ma 'ke 'an pe -o ni dɔɔ: «'Kee- san lɛɛlii, 'ka mu Akayi 'klɛɛn 'yi Zesu 'yi mu 'ɛ, 'ka 'yriwlale -yaa 'ke 'ka bɔɔ -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenŋ mu 'la -woo Zeruzalɛmu 'mu ba.» 'Ka 'bhe -za 'ɛ klele -vavadia gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe zruwlaa- 'ezin- mɛɛ -bebe 'kpee. ³ 'Bheɛ- 'duŋ-, 'ŋ 'yoo- -kɔɔ' nɛɛɛ- mu 'la 'winbɔɔ- 'zi 'ka ta ye, 'kooko- 'ŋ 'ka 'tɔɔlabhwa -o -yre ma, 'bhe 'laa kle bhaama za 'le. 'Duŋ- -ka dɔ klen, 'kooko- 'ka 'yriwlale bo 'sani- -o nule plɛŋ- 'bhii- 'an =pia -o ni gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. ⁴ 'Ke 'bhe 'laa klele, 'ke -kɔɔ' nɛɛɛ- Masedwani Zesu 'yi mu 'la =nwa 'ŋ zi 'ka ba ye, 'bheɛ- 'ke waa 'ka 'yriwlale yeɛ, 'ŋ 'yoo- -gbɛɛn 'zi -za do -la -lɛɛ dɔɔ 'o mɔɔ 'la 'kpale- -o 'ka 'yi, -yrala' nu dɔɔɔ 'o ma, 'bheɛ- -e nu klele 'ka mu 'gbu ma -yrala' 'le 'ezin-. ⁵ 'Bhɛla- -zayile, 'mi 'ŋ 'kpeeɛdaan, 'bheɛ- 'an =ya zi 'le 'ke 'ŋ -sromabɔɔ 'ŋ nɛɛɛ- mu 'lɛɛ- ni, 'bheɛ- -o kan -sɔ 'ŋ 'lɛɛ 'ke -o ge 'ka ba ye; 'kooko- 'ka -gɔɔli' 'la 'naza- =pia, 'ka 'bhe -za 'ɛ 'yrebago 'sani- 'ŋ 'nule- plɛŋ- 'ka ba ye. 'Ke 'bhe =kla, -e nu klele 'bhii- 'kaa =naa 'ka zru 'ɛ 'kpen 'le, 'bheɛ- 'ka 'laa 'nale- 'klin 'yi.

⁶ 'Bheɛ- -ka -za 'lɛɛ- 'bhe dɔ 'ka 'kpee dɔɔ: 'Ke mɛɛ 'la zan gba sa =kpaa, 'bhe zan nu pɛbhaa sa -la -srɔɔwoɔɔɔ. 'Ke mɛɛ 'la zan gba -gbɛɛn =kpaa, 'bhe zan nu pɛbhaa -bebe -la 'srɔɔwoɔɔɔ. ⁷ 'Ka 'kpen do do -gɔɔli' yɛke- 'la 'nale- -dwa 'ka 'kpen do do 'kpee, -ka 'bheɛ- 'na. 'Ka 'laa 'nale klin 'yi, 'bhe 'pegee kpaŋma. -Amasɔyi mɛɛ 'la zan pɛ na 'bhe zrukpaale 'le, 'bhe zan -la -za sɔ -Waanbhaa' ni. ⁸ 'Ke 'ka pɛ -naa 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhe 'serŋ -o -Waanbhaa' ni 'kee- -za 'wlan -glɔɔn 'ɛ 'kpen kle 'ka ni, 'kooko- 'waati 'ɛ 'kpen ba 'ka maza -o pɛ 'oo pɛ 'la ma 'ka 'bhe 'srɔɔwo-, 'ke 'ka 'kɔɔ pa 'kele- 'ezin-, 'bheɛ- 'ka sɔ -za 'wlan -glɔɔn 'ɛ 'kpen klele-. ⁹ 'Bhii- -a yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- dɔɔ:

«Mɛɛ 'la zan gbe ta -o taataa 'bhe pɛ na 'kɔɔflɛnzan mu -la ni, 'bheɛ- -ya pa -o ta.

'Bheɛ- -yaa' wlanya 'ɛ -darŋ' 'laa -o 'bhe ma -titi.»

¹⁰ -Waanbhaa' 'la gba 'kpa pɛbhe mu na gba 'kpa mi 'ɛ ni, 'bhe 'pegee 'ke -ya -lɛbɔɔ' pɛbhle na -a ni, 'yee- do 'kpɔ 'ɛ nu 'ka maza -o pɛ 'oo pɛ 'la ma 'bhe 'nale- 'ka ni, 'bheɛ- -e 'ka 'kɔɔ pa 'kele-, 'kooko- 'ke mɛɛ 'la zan mu mazadwa 'ka ma, 'mu sɔ pɛ -bebe 'srɔɔwoɔɔ 'ka 'kɔɔ. ¹¹ -E nu -za 'wlan -glɔɔn 'ɛ 'kpen klele 'ka ni, 'kooko- 'ka sɔ mɛɛ -vin mu 'ɛ gbale- pɛ ba 'waati 'ɛ 'kpen ba. 'Ke 'o =nwa, 'bheɛ- 'ka -gɔɔli' 'la =kpaa 'eke- ta, 'ke 'o 'bhe 'lɛ- naa- 'waati 'la ba, mɛɛ -bebe nu -Waanbhaa' 'pubɔɔɔ,

'bheε- -wa 'təbħə- 'kaa- 'bħəŋbapε 'ε -zayi'. ¹²-Amasrɔyi 'ka nu -gɔli' 'la 'kpale- 'eke- ta, 'bhe 'laa nu klele -Waanbhaa' a mεε 'wenj mu 'ε maza -yanwope drɔŋ 'le; 'duŋ- 'bhe nu -a klele 'bheε- mεε -bebe nu 'pubɔ- 'seri klele -Waanbhaa' ni. ¹³'Kaa- 'bħəŋbapε 'la 'o nu 'bhe 'le- nale Zeruzalemu Zesu 'yi mu 'ε ni, 'bhe nu a zɔɔnle mεε mu ni 'bhii- 'ka blɔɔle 'la -yoo -Waanbhaa' ma 'bhe -o 'ke wlan 'le. 'Bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'ε nu -Waanbhaa' 'təbħəle 'bhe ma, 'bheε- -o nu a yele 'bhe ma 'bhii- 'kaa- pelawo zii' dɔɔ 'ka 'kpale- -o Krisi a -Jan 'NrAle- 'ε 'yi, 'ka -o 'taawo zii' 'bhe -jan 'ε ta. 'Ke 'bhe =kla, -o nu -Waanbhaa' 'təbħəle, 'ka -o 'ka 'kɔɔpε- mu 'la 'yicien- zii' 'ke 'ka bħə 'woo- mu 'pegee -kɔɔ' nεenε- -vin mu 'ε 'kpen ba 'bhe -zayi'. ¹⁴-Waanbhaa' -lileya -gbenε 'la -zɔɔna 'ka ni, 'bhe -zayi', -o nu -o 'seriwole -Waanbhaa' ni 'kaa- -za ma 'ke -wa zɔɔn 'ka ni 'bhii- 'ka -za sɔ -o ni. ¹⁵'Nj nεenε- mu, -kɔɔ- -Waanbhaa' 'pubɔ- -a Gbe 'ε 'nale- ma -kɔɔ' ni! -E 'kɔɔ- -gbaa -a Gbe 'la ba, waa sɔ 'bhe 'kpale pε 'kedo- 'kpɔ ma.

PɔLU -O -A KLELE 'ε ZESU A WINBɔWO MI 'LE 'BHE TA GWLEDAN 'ZI

-Waanbhaa' Pɔlu 'siila- ye 'la 'kaama-, -yoo 'bhe ta gwledan 'zi

10 'Mi Pɔlu 'gbu -le -za do -yɔwɔ' zii' 'ka ma -gε, -yidɔɔya 'pegee wlanya 'la -woo Krisi 'yi 'mu -za- yi'. -Wa pe 'ŋ ma dɔɔ 'ŋ 'yɔε 'laa sɔ mεε -yɔε ba 'ke 'ŋ 'yoo- 'ka -din 'waati 'la ba, 'bheε- -wa pe 'ŋ ma 'ezin- dɔɔ mεε -yɔε ma -glɔɔ, 'ke 'ŋ 'plenɔgole -o 'ka ma 'waati 'la ba. ²'Mi -o -sromabɔ 'zi 'ka ni dɔɔ 'ke 'ŋ -ja 'ka ba 'waati 'la ba, 'ka 'laa 'wlaε- 'ŋ zi 'bheε- 'ŋ -jan -glɔɔ wo 'ka ni. -Amasrɔyi mεε 'la zan mu -o -a pe 'zi dɔɔ 'o mɔɔ -o 'taa- wo zii' bhaapleŋ 'kpeeledan gbeya zi, 'ŋ nu -jan -glɔɔ 'wole- 'bhe zan mu 'ε ni. ³Wlan 'ε ni, 'woo- 'ke bhaapleŋ mu 'le; 'bheε- 'duŋ-, 'waa -o gwledan 'zi 'bhii- bhaapleŋ mu a pε gwledan gbeya 'ε gbεen-. ⁴-Amasrɔyi 'o gwledan gwledanpe mu 'la 'le, 'bhe mu laa -o 'ke bhaapleŋ mu a pε 'le. 'Bhe gwledanpe mu 'ε -glɔɔya' 'ε da -Waanbhaa' -la ba, 'bheε- -o sɔ -Setran' a fanɔan- 'ε 'pegee -yaa' -dawli' maza mu 'ε 'siele. 'Bheε- 'ezin- -o sɔ bhaapleŋ 'kpeeledangbeya -yɔɔ' mu 'ε 'siele. ⁵'Bheε- bhaapleŋ mu a magbaandele 'tɔle- magbaandele 'ke 'bhe a kle 'bheε- -o -vin mu laa -Waanbhaa' dɔ, 'o mɔɔ 'bhe 'kpen 'yisie-. 'Bheε- bhaapleŋ mu 'kpeejan- mu 'la -woo 'eyɔɔle -Waanbhaa' ma, 'o 'mu kun 'bhii- -kaso 'yi mu 'kungbeya gbεen-; 'bheε 'o 'mu mabɔɔ, 'kooko- bhaapleŋ sɔ dɔle- Krisi a -jan 'ε =la. ⁶'Bheε- 'ke 'wa =ya 'bhii- 'ka -o 'taawo zii' 'o 'wojan- mu 'ε 'kpen ta 'elrele 'waati 'la ba, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'o 'wojan- mu 'ε 'kafawoa; 'o nu 'bhe zan 'ε 'krowole. ⁷'Kεla 'bhe -o wlan 'le -ka 'bhe -glin doo! 'Ke mεε do 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -yoo 'ke Krisi a pε 'le, 'bhe zan 'a 'yaango- -a 'gbu 'kpee dɔɔ -yoo Krisi a pε 'le gɔnε- 'la gbεen-, 'o mɔɔ 'gbu -o 'ezin- Krisi a pε 'le 'bheε- gbεen-. ⁸-Amasrɔyi -Waanbhaa' fanɔan- 'la =naa 'o ni 'ka mu ta, yaa 'bhe 'nale- 'o ni 'ka 'sie zayi', 'duŋ- -e 'bhe =naa 'o ni

'kooko- 'o 'bħə 'ka ba, 'bheε- 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' ge 'klalele -a ba. -E 'bhe fanɔan- 'la =naa 'o ni, 'ali- 'ke 'mi 'ŋ magbaandia sa 'bhe 'yi, 'bhe 'laa -yraladɔ 'ŋ ma. ⁹Yaa klele 'ka ni 'bhii- 'mi -a zi 'bhii- 'ŋ -gblaen 'kla 'ka 'yi 'ŋ 'letre mu 'la kpa 'ka ni 'mu 'le. ¹⁰-Amasrɔyi mεε 'ke mu -o -a pe 'zi dɔɔ 'mi Pɔlu -jan mu 'la kpa 'an 'letre mu 'ε 'yi 'mu -o 'egllɔle, 'bheε- 'mu la mεε ma; 'bheε- 'duŋ- 'ke 'ŋ -yoo -o 'plenj- 'waati 'la ba, fanɔan- 'laa -o 'ŋ 'gbu ta, 'bheε- 'an -janwo' gbeya 'ε 'bhe 'laa mεε zru kun. ¹¹'Ke mεε 'la zan mu -o 'bhe 'yansi jan mu 'ε wo zii' 'mi ma bhe, 'mu 'a 'yaango- dɔɔ 'o -janwo' gɔnε- 'la gbεen- 'waa- 'letre mu 'ε 'yi, 'waa nu 'bhe -janwo' gbeya 'ε mabɔɔle 'ke 'o -ja 'waati 'la ba 'ka ba ye. ¹²Wlan 'ε ni, mεε 'la zan mu -o 'gbu ye mεε gblaen mu 'le, yaa sɔ dɔle- 'o mɔɔ 'kpee 'ke 'wa pe 'o 'pegee 'bhe zan mu -o do, 'bheε- 'waa sɔ 'o 'gbu danle- 'mu ma. Waa -o dan pε -bheεke' ma, 'ke yaa 'ε go -o 'gbu ba; 'bhe -za 'la bhe 'bhe 'laa -o 'ke -zadɔkleya 'le εε? ¹³'Ke -yoo 'o mɔɔ a pε 'le, 'waa nu 'o 'gbu magbaandele, 'ke 'bhe kan -a -danj' 'ε ta. -Waanbhaa' ye yeke- 'la gbek- paa- 'o 'kɔɔ 'ke 'o -ja 'bhe 'wole- 'ε 'le 'fɔ 'ka ba ye, 'bhe -danj' -o yɔε 'la =nɔɔ, 'waa- pε 'ε -danj' -o 'bheε- =nɔɔ. ¹⁴O gelawoa 'ka ba, 'waa 'kanle- 'o -danj' 'ε ta; -amasrɔyi 'o mɔɔ 'gbu -le -ja 'ka ba ye Krisi a -Jan 'NrAle- 'wole- 'ε 'le. ¹⁵'Bhe 'yi bhe, 'waa 'kanle- 'o -danj' 'ε ta, 'bheε- 'waa 'o 'gbu magbaandele mεε -bheεke' mu ye 'la =woa 'bhe 'yi. 'Bheε- drɔɔn' 'o 'yri -o -a ta 'bhii- 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' nu 'klale- -a ba, 'bheε- 'bhe klegbeya 'ε 'yi, 'waa- ye 'ε baan' nu -yidele, 'duŋ- 'ke 'bhe 'laa kan -Waanbhaa' -danj' 'la 'kpalaa 'a ma 'bhe ta. ¹⁶'Bhe 'yi bhe 'tε, 'o nu gele Krisi a -Jan 'NrAle- 'ε 'wole- 'kleen mu 'la -woo 'ka -zanta' 'mu 'yi. 'Bheε- 'duŋ-, 'waa- zi 'bhii- 'woo 'gbu magbaandele mεε -bheεke' mu 'woye- 'ε 'yi. ¹⁷'Bhe -za 'ε ma jan yɔɔndele -o -Waanbhaa' -a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «'Ke mεε 'la zan -o 'bhe 'gbu magbaandele, 'bhe zan 'bhe 'gbu magbaandele Meezan -Waanbhaa' -za 'la =kla 'bheε- 'yi.»¹⁸Wlan 'ε ni, mεε 'la zan 'a pe -a 'gbu ma dɔɔ -yoo 'ke mεε wlan 'le, Meezan -Waanbhaa' laa dɔ 'bhe zan a -za =la; 'duŋ- 'yee- -Waanbhaa' mεε 'la zan 'tɔ wlan pe, -e dɔ 'bheε- zan a -za =la.

Pɔlu 'pegee bhla ma Zesu 'winbɔwo mu 'ε 'plenza-.

11 'E! 'Ke 'ka 'yaa sɔ bi 'an -kwa 'ε sa 'yikunle! 'Duŋ-, -kaa sa -yikun! ²'Ka -za 'sɔgbeya -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ 'ŋ ni, -asiikɔɔ 'ŋ 'yoo- zɔwanwo 'zi 'ka ta, 'bhe zranwole 'ε da -Waanbhaa' -la ba. 'Ka -o 'bhii- -gblanε 'la yaa 'gwlaan- za- 'yaango-, 'bheε- 'ke 'mi 'ŋ 'liiwli- =naa -a 'fluwoza ta 'gwlaan- do 'kpɔ -la 'kɔɔ, 'bhe 'gwlaan- 'ε 'bhe -le 'ke Krisi 'le. 'Mi -o -a zi 'bhii- 'ka kle 'wenj. ³'Duŋ- 'ka blɔɔle 'la -yoo Krisi ma gɔnε- 'la gbεen- bhe, 'mi -o -gblaen 'zi dɔɔ 'ke 'ka 'ka 'kpeejan- mu 'ε mabɔɔ, 'bheε- 'ka go 'yee- Krisi zi; 'bhii- -Setran' lii =wlaa mlε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen-, 'bheε- -e 'Evu 'yinia- =dawli' ma. ⁴-Amasrɔyi 'ke mεε do =nwa 'ka ba, 'bheε- 'kee- Zesu 'bheεke do -a -janwoa 'ka ni 'ke 'bhe gole -o 'o Zesu 'la 'bhe a -janwoa 'ka ni 'bhe ma, - 'kee- lii 'bheεke a -janwoa 'ka ni 'ke 'bhe gole -o Lii 'Wenj 'la 'ka 'bhe 'srɔɔwoa= 'ka zru 'ε 'yi 'bhe ma; 'bheε- 'kee- -Jan 'NrAle- -bheεke' do =woa 'ka

ni 'ke 'bhe gole -o 'o 'kela 'bhe =woa 'ka ni 'bhe ma. -Mela ma 'bheε- 'bhe yre do 'kpa 'ε =nɔɔ bhe 'ka dɔ blaale- 'mu =la εε?

⁵Wlan 'gbu 'ε ni, 'ka 'bhe winɔwo mu 'la kun 'bhii- 'winɔwo mu 'tɔɔhɔle, 'mi 'kpee ma waa kan 'mi ta -za 'kedo- 'kpa 'yi. ⁶'Ali- 'ke 'naa -o 'ke -janwo' mi -gbene 'le mεε mu -yre ta; 'bheε- 'duɔ- -zayaangoleya a pe zi 'ε ta, 'mi 'a 'ke dɔ 'bhe 'yi. 'O 'bhe -zɔɔnna 'ka ni 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhe 'pegee klegbeya 'ε 'kpen 'yi.

⁷'Mi -Waanbhaa' a -Jan 'Nrle- 'ε 'wolawoa 'ka ni 'ke 'naa pe 'kedo- 'kpa kun 'ka 'kɔɔ, 'bheε- 'mi 'ɲ 'gbu mazi-nalawoa, 'kooko- 'ɲ 'ka mu -lawlen', taa- 'mi -za 'yɔɔ- -la =kla 'bhe 'le bhe εε? ⁸'N 'yaa- yewo 'zi 'ka mu ni 'ka ba 'waati 'la ba, 'naa -dwa -a -la 'ke 'ɲ Zesu 'yi mu -le -bheεke 'mu 'kɔɔpe- mu kun, 'kooko- 'ɲ sɔ bhɔle- 'ka mu ba. 'N 'ɲ-ɔli' =kwan -o 'kɔɔ, 'bheε- 'duɔ- 'naa yewole -o ni, 'fɔ 'ɲ yewoa- 'ka mu -la ni. ⁹'Bheε- 'ɲ 'yaa- 'ka ba 'waati 'la ba, 'naa 'ɲ 'gbu 'kwe 'kpale- mεε 'kedo- 'kpa 'wiɲ- 'ke 'ɲ maza -yaa dɔ -ɔli' ma. -Amasɔyi, 'o nεene- mu 'la -daa Masedwani 'mu -le 'ɲ maza -yaa pe 'oo pe 'la ma 'mu =naa 'ɲ ni. -Za 'kpen 'yi, 'naa 'tolε- 'ke 'ɲ kle 'ka ta 'kwe 'le, 'bheε- 'ɲ nu 'bheε- klele 'tanji. ¹⁰'Bhe -le 'mi -baape' 'le. 'Duɔ- Kriɔ a pe wlan 'ε ma, mεε 'kedo- 'kpa 'laa nu 'bhe -baaza' 'ε 'saawole 'ɲ 'kɔɔ Akayi 'kleen 'leε- 'kpen 'yi -gε. ¹¹'N 'bhe pe zii' win 'ε -dela ma εε? 'Bhe win le dɔɔ 'ka -za 'laa sɔ 'mi ni εε? 'Duɔ- 'ka -za sɔ 'ɲ ni gɔne- 'la gbene- -Waanbhaa' 'gbu 'bhe 'yaango-.

¹²'N 'yoo- yewo 'zi 'ka ba gɔne- 'la gbene-, 'ɲ nu bole 'bheε- yewogbeya do 'kpa 'ε ta. 'Ke 'ɲ 'bhe =kla, mεε 'la zan mu -o 'a 'pe zii' -o 'gbu ma 'kaa -woo 'ke Zesu a 'winɔwo mu 'le, 'bhe 'pegee 'ke -wa pe 'zi 'ezin- dɔɔ 'waa- pe yewogbeya 'ε 'pegee -waa' pe mu 'ε -woo do, 'bhe zan mu laa sɔ 'mu 'gbu magbaandele. ¹³'Bhe mεε -glɔɔn mu 'ε -woo 'ke bhla ma Zesu a 'winɔwo mu -la -le, -o woye 'ε 'bhe -o 'ke mεε -yini' pe 'le. -Woo 'gbu kle 'bhii- Kriɔ a winɔwo mu. ¹⁴'Bhe 'laa -o 'ke 'kpeeleni maza 'le 'o 'yre 'yi, -amasɔyi -Setran' 'a 'gbu mabɔɔ, 'bheε- -e kle 'bhii- -Waanbhaa' a -mleke' do 'la bhi -yrayra 'bhe gbene-. ¹⁵'Bhe 'laa -o 'ke 'kpeeleni maza 'le 'ezin-, 'ke -yaa' pe yewone mu 'ε -woo mabɔɔ, 'bheε- -woo 'gbu kle -Waanbhaa' a yewone 'ledɔɔle mu 'le. 'Duɔ- -o -leyanyre nu klele 'ke -Waanbhaa' a -kpan baalele -o ta -o kleza -yɔɔ' mu 'ε ma.

Pɔlu -yren mu 'la 'yikwan= -yaa' Zesu a 'winɔwoleya 'ε 'yi

¹⁶'Mi -o bɔ 'zi 'ezin- 'bhe -jan do 'kpa 'ε ta 'ke 'an pe 'ka ni dɔɔ mεε 'kedo- 'kpa 'laa 'mi 'kunle- 'bhii- -kwani' do. 'Duɔ- 'ke 'ka 'mi =kwan 'bhii- -kwani' do, -ka dɔ -a -la 'ke 'ka 'ka 'trɔnkpa 'mi 'wojan- 'ε =la, 'kooko- 'mi sɔ 'ɲ 'wasowole sa. ¹⁷'Mi -o 'kela 'wo zii' 'ke 'mi 'ɲ 'wasowo 'bhe 'laa -o da 'zi Mεezan -Waanbhaa' ba; 'ɲ 'yoo- -janwo' zii' 'bhii- -kwa -o 'ɲ 'yi. ¹⁸'Bheε- 'duɔ-, mεε -bebe mu -o 'wasowo zii' -waa' bhaaplenya 'ε ma, 'mi sɔ 'ɲ 'gbu 'wasowole 'ezin-. ¹⁹'E! 'Ka mu 'la 'ka -o -zadɔ' mu 'le, 'ka dɔ -a -la 'ke 'ka -kwani' mu kleza mu -yikun' εε! ²⁰Mεε 'la zan mu 'ka kle -waa' lu mu 'le, 'bheε- -o 'ka tabhle; 'bhe 'pegee -o 'ka 'kɔɔflen balaa' 'ka 'kɔɔpe- mu 'ε 'kpen

'silele; 'bheε- 'ke -woo 'ka mavεε; 'bhe 'pegee -o 'ka 'trɔn zɔn, 'ka 'bhe zan mu 'ε kleza mu 'ε 'yikun-. ²¹-εε! 'Bhe kle 'waa- fanɲankleya -la ma, 'bheε- 'waa 'sɔle- 'bhe 'yansi za mu 'ε klele- εε? 'N 'bhe 'bhe -yraladɔ 'mi ma 'de.

'Bheε- 'duɔ-, 'kee- sɔ dɔle- mεε 'ke 'kpee 'bheε- -ya baa -za 'ke 'yi; 'mi 'ezin- 'mi 'gbu sɔ 'bhe klele-; 'ali- 'ke 'ɲ -janwoa 'bhii- -kwani' do gbene-. ²²'Ke -wa =pia dɔɔ -woo 'ke Ebre mu 'le, 'mi 'duɔ- 'mi 'gbu -o Ebre mi 'le 'ezin-. 'Ke -wa =pia dɔɔ -woo 'ke Izraeli mu 'le, 'duɔ- 'mi 'gbu -o 'ezin- 'ke Izraeli mi 'le. 'Bheε- 'ke -wa =pia dɔɔ -woo 'ke *Abraamu* 'nranε- mu 'le, 'mi -o 'ezin- -a -nranε -kpɔɔɔ 'ε do 'le. ²³'Ke -wa =pia dɔɔ -woo 'ke Kriɔ a yewone mu 'le, 'mi -o 'ezin- -yaa' yewone 'le, 'bheε- 'mi kan -o 'kpen ta, 'mi -o 'ezin- -yaa' yewone 'le, 'bheε- 'mi 'bhii- mεε 'la zan 'gbu ɲgblo laa -o 'bheε- ta. 'Mi yewoa= 'ke 'bhe kan -o 'kpen ta, -o 'mi =bwa -kaso 'yi 'ebebele 'ke 'bhe kan -o ta; -o 'mi tafia= 'ebebele 'ke 'bhe kan -o ta. -A -leɔwaa sa 'ke 'ɲ 'winbo- -a -yi 'waati 'ke ba. ²⁴Zuu- fu mu 'ε -woo 'ɲ =zwan gaan 'soo. 'Bheε- 'duɔ-, 'ɲ zɔn gbε do do 'ε 'yi, -woo 'ɲ tafia= gbɲbhle yan mia do bhe vu ta 'srwayizie. ²⁵Rome mu 'ε 'mu 'ɲ tafia= -glɔɔn yaga, 'bheε- mεε mu kpoti mu =paa 'ɲ ma -glɔɔn do 'ɲ de za- yi'. -Yitakon 'ε 'siela- 'ɲ 'le -glɔɔn yaga weyi- 'ε ta, 'bheε- 'ɲ -bi do 'pegee -yrekpa' do =kla -yi 'ε ta. ²⁶'N -ja 'taa -bebe ta 'ɲ gaan ma; 'duɔ- 'bhe =kla 'ebebele 'ke 'ɲ 'winbo- -a -yi bi yue 'pale- mu 'ε ba, 'bhe 'pegee mεε de mu 'ε 'kɔɔ. 'Ali- -a -leɔwaa sa 'ke 'ɲ 'winbo- -a -yi 'ɲ 'gbu a 'kleen 'yi Zuufu mu 'ε 'pegee Zuufu kle mu 'ε 'kɔɔ. 'Kee- kpa -wa mu ta oo, 'kee- kpa -bɔɔyi' yre mu nɔɔ- ta oo, 'kee- kpa weyi- ta oo, 'kee- kpa yre 'ε 'kpen ta, -a -leɔwaa sa 'ke 'ɲ 'gbu winbo- -a -yi. 'Ali- 'o nεene- mu 'la -wa pe -o 'gbu ma dɔɔ -woo 'ke Zesu 'yi mu 'le, 'bheε- 'duɔ- 'ke waa -o 'bhe 'le wlan 'ε ma, -a -leɔwaa sa 'ke 'ɲ 'winbo- -a -yi 'mu 'kɔɔ. ²⁷'Mi ye -glɔɔn mu =woa, 'bheε- 'ɲ 'trɔbhwa=. 'Waati -bebe ba, yi laa 'sɔle- 'kpale 'ɲ 'yre ta. 'Mi gbɔn 'pegee -yi 'mi -lɔɔ 'yikwan=. 'Bheε- 'waati -bebe ba, 'mi 'suɲwlaa- kpaɲma. 'Mi =bwa 'ebebele -niinii' 'yi 'ɲ tafleɲ- 'le. ²⁸'Naa sɔ -a 'kpen 'pele. 'Bheε- 'ke 'bhe kpa 'kela bhe 'bhe ta, yi 'oo yi, Zesu 'yi mu -le mu 'ε 'kpen 'klankeba mu 'ε 'kpen 'ɲgami -o 'ɲ ma. ²⁹'Ke Zesu 'yi mi do 'kpaleya fanɲan- -gwa -a ta, 'bheε- za 'ε la 'mi ma 'bhii- 'mi 'gbu -le 'ke 'bhe zan 'ε 'le. 'Ke mεε do -balaa' -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhe 'la 'ɲ ma 'kee- kan a -dan' ta.

³⁰'Kee- 'kpa bi 'bhii- 'mi sɔ 'ɲ 'gbu magbaandele, 'mi 'yaa- nu 'ɲ magbaandele 'mi 'gbu a fanɲankleya 'ε 'yi.

³¹Mεezan Zesu De -Waanbhaa' 'a 'yaango- 'bhii- 'naa bhla pe. Bhaa mɔkpen' 'a 'tɔɔhɔ 'waati 'ε 'kpen ba!

³²-Yrekpa' do, 'ɲ 'yaa- 'waati 'la ba Damasi, 'bheε- nɔɔ -bhleɲge Aretasi a -janmatii 'ε -ya =pia mεε 'ke mu ni dɔɔ 'mu 'e 'yrekpa zi mu 'la wla -wa 'ε 'kpee 'mu ba 'mi kun zayi'. ³³Zesu 'yi mu 'ε 'mu 'mi =bwa ciε do 'yi, 'bheε- -o bhle -yrela bhe ma; 'ke -woo 'ɲ 'kanle 'fεgwle- 'ε trala, 'bheε- -woo 'ɲ zinaa' -a zanta'. 'Bheε- klegbeya 'ε 'yi, 'ɲ =swa -bhile' 'yee- -janmatii 'ε 'kɔɔ.

Pɔlu pɛ 'la =ya -yrɛ zi ye le do 'yi

12 'N sɔ 'ŋ 'gbu magbaandɛle ɛɛ? 'Duŋ- 'bhe 'laa -za 'ke 'yanwo- mɛɛ ma. 'N 'yoo- zan Mɛɛzan -Waanbhaa' -za mu 'la -zɔnna 'ŋ ni -yrɛ zi ye le 'yi 'mu ba janwolɛ. ²'Mi Krisi 'yi mi do dɔ, -za do =kla -a ni 'bhe lɛɛ vu ta yizilɛ -le -gɛ -zɔn. 'Bhe -za 'ɛ 'bhe -le dɔɔ -Waanbhaa' 'a =sia, 'bhe- 'bhe -ja 'kele- 'bhe 'yaayrɛ- 'ɛ =nɔɔ lafle' -dan' ma. 'Ke -ya =sia kpataakpa -a 'fle 'ɛ 'yi oo, 'ke -ya =sia -Waanbhaa' a -yrɛ zi ye le -la -yi oo, 'naa 'bhe dɔ. -Waanbhaa' do -kplɛn -le 'bhe dɔ. ³'Mi 'a 'yaan-go- 'bhii- -Waanbhaa' -ja 'bhe 'gwlaan- 'ɛ 'le 'fɔpe lafle' -dan' ma. 'Duŋ- 'kee- -ja -a 'fle 'ɛ 'bhe- 'yi oo, 'ke yaa gele 'bhe 'yi oo, 'naa 'bhe dɔ 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' do -kplɛn ba. ⁴-Waanbhaa' 'a 'silawoa, 'bhe- 'bhe -ja 'kele- 'bhe ba, 'kee- -jan 'ke mu male- 'bhe =nɔɔ: yaa dɔ bhaaplɛŋ 'kpee 'kee- 'bhe -jan mu 'ɛ wo bhaaplɛŋ wli 'yi, 'bhe- 'bhe 'serŋ 'laa -o bhaaplɛŋ ni 'kee- 'bhe wo. ⁵'Mi sɔ 'mi -baale' 'bhe- mɛɛ -glɔn 'ɛ 'yi; 'duŋ- 'mi 'naa sɔ 'ŋ -baale' 'ŋ 'gbu 'yi. 'Mi sɔ 'ŋ -baale' pɛ 'la 'yi 'bhe -le 'mi a pɛ fanɣankleya 'ɛ 'le. ⁶'Ke 'mi 'yaa- zi 'bhii- 'mi 'ŋ 'gbu magbaandɛ, 'naa -yaa nu klele -kwani' 'le, 'ŋ 'yaa- nu wlan 'te -la pele. 'Duŋ- 'naa -a zi 'bhii- 'mi 'ŋ 'gbu magbaandɛ, 'kooko- 'mi -o -za -glɔn 'la kle 'zi, 'bhe 'pegee 'mi -o -jan -glɔn 'la 'wo zii' mɛɛ mu -yrɛ ma, waa nu 'ŋ 'yele- mɛɛ gbalaan do 'le 'ke 'bhe kan 'mu ta.

⁷'Bhe mɛɛ 'kpeeleni maza -gbɛnɛ mu 'la -e 'mu -zɔn- na 'ŋ ni -yrɛ zi ye le 'ɛ 'yi 'mu -zayi', 'bhe 'pegee, 'kooko- 'naa 'ŋ 'gbu magbaandɛ 'mu 'yi, 'yee- -Waanbhaa' -yren 'yɔɔ- do =kpa a 'ŋ 'fle 'ɛ ta; 'bhe -o 'bhii- -Setran' a winɔwo mi do 'la 'woye- -le 'ke -yrenkpalele 'ŋ ta, 'kooko- 'naa sɔ 'ŋ 'gbu magbaandɛle. ⁸'Mi -sromabwa Mɛɛzan -Waanbhaa' ni -glɔn yaga dɔɔ -yoo 'ŋ go 'bhe -yren 'ɛ 'yi; 'bhe- -yaa dɔle -a =la. ⁹Dɔnɔn- 'ya =pia 'ŋ ni dɔɔ: «'N lilawo zii' 'e ma, 'bhe 'e 'yibhɔ-, -amasɔyi 'ke fanɣan- 'laa -o 'e ta 'waati 'la ba, 'mi a pɛ -glɔɔya' 'ɛ zɔn bhla -le 'bhe- 'le.»

'Bhela- -zayile, -e sɔ 'mi ni 'ke 'mi 'ŋ 'gbu baa 'ŋ 'gbu a fanɣankleya 'ɛ 'yi, 'kooko- Krisi a -glɔɔya' 'ɛ 'bhe bo 'ŋ ta. ¹⁰'Bhela- -zayile, 'ŋ zrukpaale -o 'ke fanɣan- 'laa -o 'ŋ ta oo, 'ke -woo 'ŋ -zwanwoa oo, 'ke -za -glɔn -o 'ŋ ta oo, 'ke -o -yrenkpa a 'ŋ ta oo, 'bhe- 'ke -o 'trɛbhɔ =kpa a 'ŋ ta oo, 'mi 'a 'yaango- 'bhii- 'ŋ 'mu 'kpen 'yikun zii' Krisi -la -zayi'. -Amasɔyi 'ke fanɣan- 'laa -o 'ŋ ta 'waati 'la ba, Krisi 'bhe a pɛ -glɔɔya' 'ɛ wla 'ŋ 'yi, 'bhe- 'waati 'ɛ ba, 'bhe- 'ŋ dɔ 'egblɔle.

Pɔlu 'laa pɛ 'kedo- 'kpɔ 'kunle- Korenti Zesu 'yi mu 'ɛ 'kɔ

¹¹'Mi -o -janwo' zii' 'bhii- -kwani' do gbɛn-! 'Duŋ- 'bhe -daa 'ka mu 'gbu -la ba. 'Ka mu 'gbu -le -yaa sɔ 'mi 'tɔ wlan pele- mɛɛ mu -yrɛ ma. 'Ali- 'ke 'naa -o 'ke pɛ 'kedo- 'kpɔ 'le 'ka 'yrɛ 'yi, 'ka -o 'kaa- winɔwo mu 'tɔb- hɔle mu 'la -za 'kun zii' 'egblɔle, 'mu mabhaa laa bhɔ 'mi ta -za 'kedo- 'kpɔ 'yi. ¹²'N 'yaa- 'ka ba ye 'waati 'la ba, 'ka 'ŋ zrubakpaagbeyaa -gbɛnɛ 'ɛ =ya. 'Ka -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ 'tɔɔmasie mu 'ɛ -glɔn 'ɛ 'kpen =ya, 'bhe

'pegee 'kpeeleni maza -gbɛnɛ mu 'pegee 'sɔle- maza mu. 'Bhe kleza mu 'la bhe, 'mu -le 'a zɔn 'bhii- 'mi -o 'ke Zesu a 'winɔwo mi 'le. ¹³'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'mi -mɛ pɛ -za 'wlan -la =kla -Waanbhaa' a mɛɛ -vin mu 'ɛ ni, 'bhe- 'naa 'bhe 'yansi za klele 'ka mu ni ɛɛ? 'Ke yaa 'e go 'naa klelawolɛ 'ka ta 'kwe 'le 'bhe ba. 'Ke -yoo 'bhe 'le, 'ka 'zoole-, 'ŋ ngblo -o 'ka gaan -la 'bhe ma.

¹⁴'Mi -o zan gele 'an 'taa yaga mi 'la ta 'ka ba ye bhe, 'naa nu 'ŋ 'gbu 'leɔ- 'kwe 'kpale- 'ka 'wiŋ- 'Naa -o 'ka 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ zi, 'duŋ- 'ka mu 'gbu -la -za -o 'ŋ ma. Wlan 'ɛ ni, -nɛ 'fientronnɛ mu 'laa -glɔli' glin 'bhe- -woo yape mu 'ɛ 'leɔ-; 'duŋ- -o yape mu -le -glɔli' glin 'bhe- 'mu -o -leɔ- 'bhe 'le. ¹⁵'Ke -yoo 'mi a pɛ 'le, 'ŋ zru -o 'ŋ 'kɔɔpɛ- 'tɔle- 'ŋ 'kɔɔpɛ- nale ma -o ni, 'ke 'mi 'gbu kpa 'bhe ta. -Ayile, 'ke 'ka mu -za sɔ 'mi ni 'egblɔle 'bhe gbɛn- bhe, 'bhe 'laa sɔ -a klele- 'bhe- 'mi -za sɔ 'ka mu ni 'ezin- ɛɛ?

¹⁶'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'naa 'ŋ 'gbu 'leɔ- 'kwe 'ɛ dɔle mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'wiŋ- 'Duŋ- -dɔke' 'ka 'plen- mɛɛ 'ke mu nu -a pele dɔɔ: «Pɔlu bakan laa -o! -Yaa' -dawliya 'ɛ ma, -yoo' 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ =bhla.» ¹⁷'Mi mɛɛ 'la zan mu winbwa- 'ka ba ye, taa- 'mu -dawli' =kpa a 'ka gbɛ ta, 'bhe- 'mu 'ka tabhla- ɛɛ? ¹⁸'Mi -sromabwa Titi ni dɔɔ 'bhe ge 'pwe- 'ka ta ye, 'bhe 'pegee 'o nɛnɛ- 'la 'ka 'bhe dɔ bhe. Taa- Titi -dawli' =kpa a 'ka gbɛ ta 'bhe- -e 'ka 'kɔɔpɛ mu 'ɛ =bhla ɛɛ? 'O mɔɔ 'pegee Titi 'kpee- jan- mu -o do; 'bhe- 'o 'kpen -o 'taawo zii' zi do 'kpɔ -la ta.

Pɔlu blina- yien -o Korenti Zesu 'yi mu 'ɛ ba zayi'

¹⁹'Ka =mwa gban 'sii -a pele ma 'ka 'gbu 'kpee dɔɔ 'o mɔɔ 'zoo 'na yrɛ -la -glin 'zi 'o 'gbu ni 'ka 'yrɛ ta; 'waa -o 'bhe kle 'zi. 'Woo -janwo' zii' -Waanbhaa' -yrɛ ma 'o mɔɔ 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi. 'N 'yienii mu, 'woo- 'bhe 'kpen 'pe zii' 'ka ni 'kooko- 'kaa- 'kpaleya 'ɛ -Waanbhaa' 'yi 'bhe baan' kla 'bhe ba. ²⁰Yien -o 'kan zii' 'mi 'kpee dɔɔ 'ke 'ŋ -ja 'ka ba ye, -dɔke' 'naa nu bhɔle 'ka ta klegbeya 'la 'mi -o -a zi 'bhii- 'ka kle 'bhe gbɛn- 'bhe 'yi oo, 'bhe- 'ka mu laa nu 'mi 'yele- yegbeyaa 'la 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'mi 'ye 'bhe 'yi 'sii oo. Yien 'la 'bhe -o 'kan zii' 'ŋ 'kpee 'bhe win -le dɔɔ, 'naa -o -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhɔ 'ka ta 'ke sra mu -o 'ka 'plen-, 'bhe 'pegee zranwo maza mu, 'bhe- wiya plaza mu, 'bhe 'pegee zaabɔ za mu, 'bhe- 'eke- 'tɔpele 'pegee 'eke- 'tɔsile, 'bhe- 'gbugblaanya 'pegee -za 'yaanmiwole mu. ²¹Yien -o 'kan zii' 'ŋ 'kpee 'ezin- dɔɔ 'ke 'ŋ -ja 'ka ba ye, -Waanbhaa' laa nu -yral- adɔle 'ŋ ma 'ka 'yrɛ ma. Mɛɛ -bebe 'la -za 'yɔɔ- =kla -sɔ, 'bhe- -zadɔwɛ 'laa dɔle 'mu ma, 'bhe- -o bole -o -za 'yɔɔ- klele ma 'bhii- -o -yaa kle gɔnɛ- 'la gbɛn- 'elwale -sɔ. Waa 'ploole -waa' 'trinɔɔ- maza mu 'pegee -waa' -yanbhɔɔya deza, 'bhe- waa -za 'yɔɔ- kle 'flen mu 'la 'yaa- -o ma 'elwale -sɔ 'mu ma; 'kee 'ŋ =wlaa 'ka ba ye 'ŋ nu wisile 'ebebele 'ka -bebe 'taawogbeyaa mu 'ɛ -zayi'.

Pɔlu a -danɔma' -liawli'

13 'N 'yoo- zan 'an 'taa yaga mi -la 'wolɛ- 'ka ba 'taaleɣyi. 'Bhii- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi gɔnɛ- 'la gbɛn- dɔɔ: «'Ke 'ka -o -za 'oo -za 'la 'kitikan-

le, -ka mεε ple, mεε yaga kle 'ka 'srε 'le 'bhe -za 'ε ma.»² 'Nj ge gbε ple mi 'ε ma 'ka ba, mεε 'la zan mu -za 'yɔɔ- =kla 'elwale -sɔ 'η -janwoa 'mu ni 'bhe 'pegee mεε -vin mu 'ε 'kpen ni. 'Ali- 'ke 'naa -o 'ka ba ye -zɔn, 'η 'bhe zan mu 'ε 'kpeelεkan zii' dɔɔ, 'ke 'η ge gbε drεewoa- 'ka ba 'ezin- 'waati 'la ba, 'woo- mεε 'la zan -za 'yɔɔ- =kla, 'naa nu 'mu 'pegee mεε 'kedo- 'kpɔ maplaale. ³ 'Kaa- zi 'bhii- 'kaa dɔ 'bhii- Krisi -le -jan 'kpa zii' 'mi 'lii; -ka 'ka zrukpaala, 'ka nu 'bhe dɔle. Krisi 'laa -o fanġan- kle zan 'le 'ka ba ye; 'bhεε- drɔɔn' -ya -glɔɔya' 'ε zɔn 'zi 'ka 'plen- ye. ⁴ Wlan 'gbu 'ε ni, -wa -gbaanna -yrigbεεle 'ε ta, -ya 'gbu klelawoa 'bhii- fanġan- kle zan do 'bhεε- 'yi. 'Duġ- -e -bwela gale ba, 'bhεε- -ya -yrε ma -zɔn -Waanbhaa' a -glɔɔya' -la ma. 'O mu 'ezin-, 'o 'pegee 'yee- a 'kpaledomaya 'ε 'yi, fanġan- 'laa -o 'o ta. 'Bhεε- 'duġ-, 'o nu bole 'o 'yrε ma -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'bhεε- 'srɔyi. 'Ka nu 'bhεε- -glɔɔya' 'ε 'yele- 'o taawogbeya 'ε ma 'ka ba ye.

⁵ -Ka 'ka 'gbu zrubaglin doo, 'kooko- 'kaa 'yaango- 'ke 'ka -o 'kpaleya zi kplankplan 'gbu 'ε ta. -Ka 'ka 'gbu zrubaglin kplankplan doo. 'Ka nu a 'yele- 'bhii- Zesu Krisi -o 'ka 'yi. 'Fɔke 'ka 'ka 'gbu zrubaglinna, 'bhεε- 'kaa =ya 'bhe ma 'bhii- 'ka -baliwoa 'ka 'kpale- ma -a -yi.

⁶ 'Bhεε- 'duġ-, 'mi 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ka mu 'gbu nu -a dɔle 'bhii- 'o mɔɔ -bali 'laa 'wole- 'o 'kpale- ma -a -yi.

⁷ 'Duġ- 'o -sromabɔ -Waanbhaa' ni dɔɔ -e bhɔ 'ka ba 'bhεε- 'ka 'laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ kle. 'Waa- zi 'bhii- 'wa zɔn 'ka ni 'bhii- 'o sɔ -za klele-. 'Duġ- 'woo- -a zi 'bhii- 'o 'ka 'ye -za 'wlan kle yrε nɔɔ-; 'ali- 'ke 'o mɔɔ -baliwoa 'bhe klele ma. ⁸ Wlan 'ε ni, 'waa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ klele-

'ke 'bhe -Waanbhaa' a pε wlan 'ε 'lεga-. 'O sɔ -za 'la klele- 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' a wlan 'ε baan' ge zi -lεε. ⁹ 'Ali- 'ke fanġan- 'laa -o 'o ta, 'bhεε- 'ke fanġan- -o 'ka mu ta, 'bhe 'o zrukpalaa. 'Duġ- 'woo 'seriwo -Waanbhaa' ni 'kaa- -za ma 'kela 'yi, 'bhe -le dɔɔ 'kee- bhɔ 'ka ba 'ke 'ka 'kpaleya 'ε baan' kla -a ba, 'bhεε- -a -lεpa'. ¹⁰ 'Bhεla- -zayile, 'η 'plenġole -o 'ka ma 'waati 'la ba 'η 'lεtrε 'lεε- 'kpa zii' 'ka ni, 'kooko- 'ke 'η -ja 'ka ba 'waati 'la ba ye, 'naa -jan -glɔɔ wo 'ka ni, Mεezan Krisi gblaanya 'la =naa 'η ni 'ka mu ta 'bhe ma. Yaa 'bhe gblaanya 'ε 'nale- 'η ni 'ka 'siε zayi', 'duġ- -e 'bhe =naa 'η ni 'kooko- 'η 'bhɔ 'ka ba 'bhεε- 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' kla -a ba.

Pɔlu 'srawoyrε

¹¹ 'Nj nεεnε- mu, 'kela 'bhe -o 'an -jan 'lεyanyrε 'le, 'bhe -le dɔɔ -kɔɔ' -o bhe oo, 'ka zrukpaale kle! -Za 'la 'bhe sɔ 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' 'klale -a ba, 'bhεε- -ya -lεpa', -ka 'bhεε- kleyrε -glin. -Ka zruwla 'eke- 'kpee 'ke 'ka fanġ- gandɔ 'eke- ta; 'ka 'kpale- kle do ma; -ka bo 'eke- 'yi 'edɔɔle. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhεε- -Waanbhaa' 'la mεε -za sɔ -a ni, 'bhe 'pegee -e yilabla na mεε ni, 'bhe nu klele 'ka ba.

¹² -Ka 'eke- 'pubɔ- 'ke 'ka 'eke- -tuubɔ' 'bhii- nεεnε- ma do mu. -Waanbhaa' a mεε 'weġ mu 'la 'kpen -o -gε, 'mu 'ka 'pubwa-.

¹³ Bhaa Mεezan Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bhεε- bhaa -Waanbhaa' -yaa' 'sɔniya 'ε 'wla 'ka zru mu 'ε 'yi. 'Bhεε- bhaa 'ka 'kpen bo Lii 'Weġ 'ε -yaa' 'kpaledomaya 'ε 'yi!

GALASI MU

Pɔlu 'letre 'la =kpaɔ Galasi 'kleen 'e 'yi Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Pɔlu -le Galasi 'kleen 'e 'yi Zesu 'yi mu 'e =kpaɔ 'eke- ta -le ma -le ma. Galasi 'kleen 'e 'yaa- Azi 'kleen 'e dreyi' yrɛ 'la -o 'bhe sii -zɔn Tuuki 'kleen 'bhe- 'le. Pɔlu -le Zesu Kriɔi a -Jan 'Nrale- 'e =lwa =woa 'woo- Galasi =nɔɔ mu 'e ni -yaa' 'taa =lwa mi 'e ta, 'bhe- -woo =kpaɔ Kriɔi 'yi.

Pɔlu 'yee- 'letre 'leɛ =kpaɔ 'waati 'la ba, 'ke mɛɛ 'ke mu -o Galasi Zesu 'yi mu 'e 'yrebatedɔ 'zi. 'Bhe mɛɛ mu 'e 'yaa- -a zi 'bhii- Zuufu mu 'la =wlaa Zesu 'yi 'mu laa 'ploole- Moizi a 'toŋ mu 'e 'pegee Zuufu mu 'si ta -za mu 'e 'klsikunle ma. 'Bhe- 'mu 'yaa- zi 'ezin- 'bhii- Zuufu kle mu 'la =wlaa Zesu 'yi 'mu Moizi a 'toŋ mu 'e 'klsikun kpaŋma, 'bhe -o 'mu wla kpaŋma 'kleen 'yi 'bhii- Zuufu mu 'e gbɛɛn-. 'Duŋ- -waa' mɛɛ daangbeya 'e gole -yaa Pɔlu Zesu Kriɔi a -Jan 'Nrale- 'la =woa 'woo- Galasi Zesu 'yi 'mu 'e ni bhe ma. 'Bhe- Galasi Zesu 'yi mu 'e 'ke mu 'taawole -saan gban bi 'woo- mɛɛ mu 'e -waa' daangbeya 'e 'ta. 'Bhela- -zayile, Pɔlu 'letre 'leɛ =kpaɔ -o ni 'kooko- -ya 'kpankpanyan -o ma ɔɔ 'kpaleya do -kplɛn 'kpɔ -la ma Kriɔi 'yi 'bhe- -Waanbhaa' mɛɛ -ledɔɔle ye -a -yrɛ 'yi. 'Yee- Pɔlu -yaa' 'letre 'e 'yicienna -le -gbɛɛɛ yaga:

-A -le =lwa mi 'e 'yi (Galasi 1-2), 'yee- Pɔlu, Zuufu 'kpee 'yi -kpɔɔɔ 'gbu 'e =kla gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- Zesu a winɔɔwo mi 'le Zuufu kle mu 'e ba, -e 'bhe 'yipia-. Pɔlu 'kpee ma, -Waanbhaa' laa bhaaplɛŋ mu ye mɛɛ -ledɔɔle mu 'le -waa' Zuufu mu a 'toŋ mu -klsikunle ma, 'duŋ- -yoo ye mɛɛ -ledɔɔle mu 'le -waa' 'kpaleya do -kplɛn 'kpɔ 'e 'bhe- ma Zesu Kriɔi 'yi.

-A -le ple mi 'e 'yi (Galasi 3-4), Pɔlu -o Moizi a 'toŋ mu 'e 'pegee -Waanbhaa' -liiwli' -za -glɔɔya' mu 'e dan 'zi 'eke- ma. 'Ali- 'ke Moizi a 'toŋ mu 'e bhɔ bhaaplɛŋ ba -Waanbhaa' ɔɔlele, 'yee- -Waanbhaa' 'a -zɔɔna -kɔɔ' ni 'bhii Abraamu 'bhe 'kpalawoa 'yee- -Waanbhaa' -liiwli' 'e 'yi, 'bhe- -e 'bhe =kwan mɛɛ -ledɔɔle 'le -a -yrɛ 'yi; 'bhe =kla 'ke -yaa 'toŋ mu 'e 'lenale -li 'yee- Moizi ni.

-A -le yaga mi 'e 'yi (Galasi 5-6), -Waanbhaa' bhaaplɛŋ mu =bwa -o 'gbu ma gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- -o 'pegee Kriɔi a 'kpaledomaya 'e 'yi, Pɔlu -o 'bhe 'yipe zii'. Wlan 'e ni, -kɔɔ- -kɔɔ' 'kpalawoa Kriɔi 'yi, 'bhe -le -kɔɔ- =bwa -kɔɔ' 'gbu ma. 'Duŋ- -kɔɔ' boleya 'e -kɔɔ' 'gbu ma 'e, 'bhe win -le ɔɔ 'ke -kɔɔ' -vindo' mi -za ɔɔ -kɔɔ' ni, 'bhe- 'ke -kɔɔ' 'bhe 'nrayiza kle. Pɔlu zruwlaa- Galasi Zesu 'yi mu 'e 'kpee 'ke -ya pe 'mu ni ɔɔ 'mu 'laa 'mu 'trɔnkpale bhla ma Zuufu mu daan mu 'e ni, 'bhe- -yoo -liala 'ezin- ɔɔ -woo -yrekpa' -o 'gbu ba 'woo- bhla ma Zuufu daan mu 'e -zayi', 'bhe 'pegee 'ke -o bo -waa' 'kpaleya 'e Kriɔi 'yi 'bhe ta.

Pɔlu -o Galasi mu 'e 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu 'la =kla Zesu Kriɔi a winɔɔwo mi 'le, mi -le 'letre 'leɛ- 'kpa zii' 'ka mu ni. 'Mi -o -yaa' winɔɔwo mi 'la 'le bhe, 'bhe 'laa dale bhaaplɛŋ ba, 'bhe 'pegee bhaaplɛŋ laa 'mi ɔɔle 'bhe ye 'e ta. 'Duŋ- 'bhe -daa Zesu Kriɔi 'gbu 'pegee -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'la 'a -bwela gale 'mu -la ba. 2 'Mi 'pegee 'ŋ nɛɛɛɛ- Zesu 'yi mu 'la 'kpen -o -gɛ, 'o ɔɔ -le 'letre 'leɛ 'kpa zii' Galasi 'kleen 'e 'yi Zesu 'yi mu 'e ni. 3 Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Kriɔi -li 'ka ma, 'bhe- -o yilabla 'na 'ka ni. 4 Zesu Kriɔi -le -a 'gbu =naa 'ke 'sraka 'le -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'e ma, 'kooko- -e -kɔɔ' go 'drunyan 'leɛ- 'yi za -yɔɔ' mu 'e 'yi. -E 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, 'kooko- -e -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' zru maza 'e kle. 5 Bhaa 'tɔɔbhɔɔleya bo 'yee- -Waanbhaa' ni 'waati 'e 'kpen ba! Amiina!

-Jan 'Nrale- 'e -yoo do 'kpo

6 'Ŋ nɛɛɛɛ- mu, -Waanbhaa' 'la 'ka 'siila- Kriɔi a lileya 'e ma, 'ka 'ka -zanta' 'la -dwa 'bhe ni -gun blaale- gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe- 'ka 'niinaa -Jan 'Nrale- -bhɛɛke' zi, 'bhe 'mi 'liibhaala 'ŋ ma 'egbɛɛle. 7 Wlan 'gbu 'e ni, -Jan 'Nrale- 'bhɛɛke 'laa -o 'sekeseke Kriɔi a pɛ 'e blaɛn. 'Ŋ 'yoo- 'bhe 'pe zii' 'bhe gbɛɛn- win 'la ma bhe, -amasɔyi mɛɛ 'ke mu -o 'ka zrubatedɔ 'zi. 'Bhe- -wa zi 'bhii- -Jan 'Nrale- 'la -yoo Kriɔi ba zayi' -o 'bhe mabɔɔ. 8 'Duŋ- 'o -Jan 'Nrale- 'la =woa 'ka ni, 'ali- 'kee- =kla 'o ɔɔ 'gbu 'le oo, 'kee- =kla -mlɛkɛ' do -la -le 'ke 'bhe -daa lafle' 'yi, 'bhe- 'bhe =nwa -Jan 'Nrale- -bhɛɛke' do wolɛ 'ka ni 'ke 'bhe gole -o 'kelɛɛ- ma, bhaa -Waanbhaa' a 'dangan 'e bala- 'bhe zan ta. 9 'O 'bhe -jan 'e =woa 'ka ni, 'bhe- 'mi -o ɔɔ 'zi -a ta 'ezin- 'ke 'an pe 'ka ni ɔɔ: 'Ka -Jan 'Nrale- 'la =maa 'o 'lii, 'bhe- 'ka -dwa -a -la, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -Jan 'Nrale- -bhɛɛke' =woa 'ka ni, 'bhe- 'ke 'bhe

gole -o 'kεεε- ma, bhaa -Waanbhaa' a 'danggan bala-
'bhe zan ta.

¹⁰ 'Bhe ya 'ε 'yi 'saanibhe, 'mi -o bhaaplēn mu -la zrub-
hō yre -glin 'zi 'n' gbu ma taa- 'n' 'yoo- -Waanbhaa' -la
zrubhō yre -glin 'zi 'n' gbu ma εε? 'Duŋ- 'kee- 'kpa bi
'bhii- 'n' 'yoo- -o bhaaplēn mu -la zrubhō yre -glin 'zi 'n'
'gbu ma, 'naa -yaa nu klēle Krisi a yewonε 'le.

POLU -O -JAN 'NRALE- 'E TA GWLEDAN 'ZI

**Waanbhaa' Pōlu makwan- gōnε- 'la gbēen- Krisi a win-
bōwo mi 'le**

¹¹ 'N' nēenε- mu, 'n' 'yoo- -a zi' 'bhii- 'kaa 'yaango- 'bhii-
'n' 'yoo- -Jan 'Nrale- 'la 'wo zii' 'ka ni, 'bhe 'laa -o 'ke
bhaaplēn 'kpeejan- 'le. ¹² 'Bhēε- 'mi 'laa 'bhe 'srōkwolε
mεε 'kedo- 'kpō 'kōk, 'bhe 'pegee mεε 'kedo- 'laa 'n'
daanle 'kele-. 'Duŋ- Zesu Krisi 'gbu -le 'a -zrōnna 'n' ni.

¹³ 'Duŋ- 'n' 'yaa- Zuufu mu a 'seri 'ε 'yi 'waati 'la ba 'el-
wale -sō, 'bhēε- 'n' 'yaa- 'taawo- gōnε- 'la gbēen-, 'bhēε-
'n' 'yaa- -yrenkpa' 'eyōkε -Waanbhaa' a Zesu 'yi mu -lε-
do' 'ε ta 'ke 'an kan -a -dan' ta, 'kooko- 'mi -o 'siε-, 'ka
'gbu 'mu =maa. ¹⁴ 'Bhe 'waati 'ε ba, 'o 'pegee mεε 'la
zan mu -yaa 'flan ma do, 'n' 'yaa- 'kan 'mu -bebe ta
-kōkō' Zuufu mu a 'seri ta za mu 'ε -klōsikunza 'ε 'yi.
'Bhēε- 'n' 'yaa- -kōk- -gōkō mu 'si ta za mu 'ε -vavade
'kee- 'kan -o 'kpen ta.

¹⁵ 'Duŋ- -ε =swa -Waanbhaa' ni 'kee- 'mi makun 'n'
'yale- -lεε, 'bhēε- -ε =liā 'mi ma 'kee- 'mi klē -yaa' pε
yewonε 'le. ¹⁶ 'Bhēε- -ε =sōlawoa -a ni 'ke -ya gbe 'ε zrōn
'mi ni kpataakpa, 'kooko- 'n' 'bhe 'a -Jan 'Nrale- 'ε 'wo
Zuufu kle mu 'ε ni, 'naa gele mεε 'kedo- 'lōkpalε 'n' =liā
zayi' 'bhe 'waati 'ε ba. ¹⁷ 'Bhēε- mεε 'la zan mu =kla Zesu
a winbōwo mu 'le 'mi 'lεε, 'naa gele Zeruzalēmu 'mu ba
'mu 'lōkpa zayi'. Drōkōn' 'n' -ja blaale 'pe Arabu 'klēen 'ε
'yi, 'bhēε- boolazi 'n' 'niinaa- Damasi -wa 'ε ta. ¹⁸ 'Fō lεε
yaga 'kanle- blaen, 'bhēε- 'n' -ja 'tε Zeruzalēmu, 'kooko-
'mi 'pegee Pieri 'eke- dō. 'N' -gbēyi' plε -kla -a -din 'bhe
=nōkō ye. ¹⁹ 'Yee- blaen, 'naa Zesu a 'winbōwo mi 'bhēεke
do 'kpō 'yele- 'bhe 'waati 'ε ba, 'ke yaa 'ε go Mēezan
-nwagwlen' Zaki do -kplēn ba. ²⁰ 'N' 'sōwεε- 'gbu 'ε ma,
-Waanbhaa' -o 'n' 'srε 'le, 'bhēε- 'mi -o -jan 'la 'wo zii' 'ka
ni 'lεtrε 'lεε- 'yi -gε, bhla laa 'ke 'bhe 'le.

²¹ 'Bhe 'taa 'ε blaen, 'n' -ja Siri 'klēen 'ε 'yi, 'n' gole 'bhe
=nōkō, 'ke 'n' gele- Silisi 'klēen 'ε 'yi. ²² 'Duŋ- 'bhe 'waati 'ε
ba, Zesu 'yi mu -lε mu 'la 'yaa- Zude 'klēen 'ε 'yi, 'mu
'laa -yaa 'mi dō 'n' wleyi' ma. ²³ -Wa =maa drōn mεε 'ke
mu ta dōk: «Mεε 'la zan -yaa -yrenkpa' -kōk' ta 'elwale
-sō Zesu a -za 'ε 'yi, 'bhēε- -ε 'kee- -yaa zi' 'bhii- -ε 'kpa-
leya Zesu 'yi 'ε siε, -yoo 'bhēε- 'kpaleya -Jan 'Nrale- 'ε
'wo zii' -zōk.» ²⁴ 'Bhēε- 'bhe Zesu 'yi mu -lε mu 'ε 'yaa-
-Waanbhaa' 'tōbhō- zii' 'mi ba zayi'.

Zesu 'winbōwo mu 'ε -dwa Pōlu a mεε daangbeyā 'ε =la

2 Lεε vu ta yizie 'kanle- blaen, 'ke 'n' ge gbe drēε-
wole Zeruzalēmu. Banabasi -ja 'n' zi 'bhe 'taa 'ε ta,
'bhēε- 'n' -ja Titi 'le 'n' zi 'bhe =nōkō 'ezin-. ² 'N' ge gbe drēε-
woa- Zeruzalēmu, -amasrōyi -Waanbhaa' 'gbu -le 'a

-zrōnna 'n' ni dōk 'n' ge -a kōk-. 'N' 'bhōle- ye 'tε, -Jan
'Nrale- 'la 'n' 'yaa- 'bhe 'wo zii' Zuufu kle mu 'ε ni, 'n' 'bhe
'yipia= Zesu 'yi mu 'ε 'lεε mu 'ε ni 'edanma, 'kooko- 'n' ye
'la =woa gban 'elwale, 'bhēε- 'n' 'yoo- 'kela 'wo zii' -zōk
'mu 'laa klē bhaama yewole 'le. ³ 'Bhe -jan 'ε 'bhe =swa
-o ni, 'ali- 'n' yewoyōkōn Titi 'ε, 'bhe 'la 'bhe 'yaa- 'ke Greki
mi 'le, waa 'bhe 'wlale- kpanma 'klēen 'yi. ⁴ 'Ali- 'o bhla
ma nēenε- 'ke mu nulawoa 'klale- 'o zi mu 'ε ba, 'bhēε-
-woo 'gbu =kla 'bhii- -woo Zesu 'yi mu kplankplan mu
'le. 'Bhēε- -o -yaa zi 'bhii- -o 'yee- Titi 'wla 'klēen 'yi. -O
=nwa wlale 'o 'plēn- gaanyi', 'o 'klōsikun zayi', -amasrōyi
Zesu 'o -gwa -za -yi gōnε- 'la gbēen- 'ke -yoo' go 'tonj
mu a luya 'yi, 'bhēε- -yoo 'o bo 'o 'gbu ma 'o 'pegee
'yee- Zesu a 'kpaledomaya 'ε 'yi, -o -yaa -a zi' 'bhii- -o
'bhe -za 'ε 'yidō-. -O -yaa zi 'bhii- 'o dō Zuufu mu a 'tonj
mu 'ε 'klōsikunle ma 'ezin- 'bhēε- 'o klē 'mu a lu mu 'le
'ezin-. ⁵ 'Duŋ- -o -yaa zi 'bhii- -o -za mu 'la klē 'waa dōle
'mu 'waati sanε-; 'kooko- 'ka bo 'ka 'kpale- ma wlan 'la
'bhe -o -Jan 'Nrale- 'ε 'yi 'bhe 'yi.

⁶ 'Duŋ- 'o -yaa mεε 'la zan mu 'kun 'bhii- mεε gblaen
mu, 'ke -o -yaa -kunlii gblaen mu 'le oo, 'bhe 'laa -za
'kedo- 'kpō klē 'mi ni, -amasrōyi -Waanbhaa' laa
bhaaplēn mu bago. 'N' 'yaa- -Jan 'Nrale- 'la 'wo zii',
'woo- mεε gblaen mu 'ε waa -jan 'bhēεke 'kpale- 'n' 'wo-
jan- 'ε ma. ⁷ Drōkōn', -o 'gbu 'a =ya 'bhii- -Waanbhaa' 'mi
=kla 'ke -yaa' -Jan 'Nrale- 'ε 'wo mi 'le Zuufu kle mu 'ε ni,
'bhii- -ε Pieri =kla gōnε- 'la gbēen- -a wo mi 'le Zuufu mu
'ε ni. ⁸ -Amasrōyi 'yee- -Waanbhaa' -le 'mi =kla 'ke Zesu
a winbōwo mi 'le Zuufu kle mu 'ε ba, 'bhii- -ε Pieri =kla
'ke Zesu a winbōwo mi 'le Zuufu mu 'ε ba gōnε- 'la
gbēen- bhe. ⁹ Zaki 'pegee Pieri 'bhēε- Zaan, -o -yaa 'mu
'la kun 'bhii- Zesu 'yi mu -lεε mεε gblaen mu, 'mu 'gbu
'a =ya 'bhii- -Waanbhaa' a -lileya 'ε ma, -ε 'bhe ye 'ε
gbekpaa 'mi 'kōk. 'Bhēla- -zayile, -woo' gbε wlan =kpaa
'mi 'pegee Banabasi 'kōk, 'bhii- 'o 'pegee 'woo- mu a
'kpaledomaya 'ε -tōkmasie 'le. 'O 'kpen 'a =kpaa do ma
dōk 'mi 'pegee Banabasi nu gele -Waanbhaa' a -Jan
'Nrale- 'ε 'wole Zuufu kle mu 'ε ni, 'bhēε- 'woo- mu nu
gele -a wole- Zuufu mu 'ε ni. ¹⁰ -O -za do 'kpō -la -yre-
woa 'o ma 'bhe -le dōk 'ke Zesu 'yi mu 'kōkflēnzan mu
-zadō' 'o 'kpee. 'Bhēε- 'mi 'n' 'nii- =wlaa 'bhe -za 'ε klele
'yi.

Pōlu -laa Pieri ta Antioxi -wa 'ε ta

¹¹ 'Duŋ- Pieri =nwa 'waati 'la ba Antioxi -wa 'ε ta, 'mi
=laa -a ta Zesu 'yi mu 'ε 'kpen 'yre ma; -amasrōyi -ε -za
'la =kla 'bhe 'laa -yaa lele. ¹² Wlan 'ε ni, 'bhe 'saan- -za
'lεε- 'bhēε- ta. Zaki Zesu 'yi Zuufu mu 'ke mu 'winbwa-
Antioxi. 'Mu 'laa 'wlale- -li Antioxi 'waati 'la ba, 'yee- Pieri
'pegee Zuufu kle mu 'la -o -wlaa Zesu 'yi 'mu 'yaa-
pēbhle 'eke- ta. 'Duŋ- Zaki a winbōwo mu 'ε 'bhōle- An-
tioxi, 'bhēε- 'yee- Pieri 'mu 'yele, 'ke -ya -bangole pēbh-
lele ma 'yee- 'pegee Zesu 'yi Zuufu kle mu 'ε 'le; -amas-
rōyi Zesu 'yi Zuufu mu 'la 'mu 'yaa- -a zi 'bhii- 'si 'bhēεke
mu wla 'klēen 'yi -ε -yaa -gblaen 'zi 'mu 'yre 'lεε. ¹³ 'Bhe
klēgbeyā do kpō 'ε gbēen- bhe, 'ke 'o nēenε- Zuufu -vin
mu 'ε 'mu a klēle 'sanle 'bhii- 'yee- Pieri gbēen- mεε mu
'ε -yre 'lεε -gblaen 'ε 'kōk, -asiikōk Banabasi 'gbu -waa'

'Dun- -a pele laa -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'e 'yi doo: «'Yee-pegee -a 'srɛ mu». 'Bhii- 'kee- -yaa -we 'zi mɛɛ -bebe -la -le. -Ya =pia doo: «'E 'srɛ do -kplɛn 'kpɔ». -Ya -zɔɔna 'bhe ma 'bhii 'bhe 'srɛ 'e 'bhe -le 'ke Krisi 'le. ¹⁷ -Ka 'ka 'trɔnbadoo 'elrele doo, 'η 'yoo- -o -a zi' 'bhii- 'η -jan 'lɛɛ- 'bhe 'wo: -Waanbhaa' a 'liiwli- 'la =naa 'elwale -za 'la klele ma, -e -dulaa' 'bheɛ- ta. Lɛɛ -kɛmɛ yiziɛ 'ke lɛɛ mia do bhe vu 'kanle- blaana, 'yee- -Waanbhaa' =kaan Moizi ba, 'kee- 'toɔ mu 'e 'lenale Izraɛli mu 'e ni. 'Dun- 'bhe 'toɔ mu 'e waa sɔ -ya -liiwli' yɔɔndele 'la =twa 'bhe 'saa-wole, 'bheɛ- waa sɔ -ya -liiwli' 'la =naa 'bhe 'yisiɛle. ¹⁸ 'Bheɛ- 'kee- 'kpa bi 'bhii- -Waanbhaa' a 'cien 'e na mɛɛ ni Moizi a 'toɔ mu 'e -kɔsɩkunle -la ma bhaapɛɔ 'kɔɔ, 'bhe 'cien 'e 'bhe 'laa -yaa sɔ dale- -li -liiwli' nale ba. 'Bheɛ- 'dun-, -Waanbhaa' a 'liiwli- 'la =naa Abraamu ni 'bhe -la ma 'bheɛ- -e -yaa' -lileya 'e -zɔɔna -a ni. ¹⁹ -Ka 'dula- doo! -Waanbhaa' 'toɔ mu 'e =naa win 'e -dela ma ɛɛ? -Yoo =naa, 'kooko- -ya zɔɔn bhaapɛɔ mu ni 'bhii- -wa zru maza 'e -yisiɛla. 'Dun- 'woo- 'toɔ mu 'e =bwa -a kɔɔ- ye 'fɔke 'bhe ge 'tenle- -Waanbhaa' a 'liiwli- 'e =naa 'yee- Abraamu 'srɛ 'la ba zayi' 'bhe 'nule-ma. 'Bheɛ- -e 'yee- 'toɔ mu 'e gbɛkpa- -mɛkɛ' mu -la 'kɔɔ 'elwale 'pe, 'bheɛ- 'mu -o -lenaa Moizi ni; 'bheɛ- Moizi =kla -o -lenaa' mi 'le Izraɛli mu 'e ni. ²⁰ 'Dun- mɛɛ pɛɔ- mi 'e 'bhe 'laa -o mɛɛ do 'kpɔ 'pɛɔ- mi 'le, 'bheɛ- 'dun- -Waanbhaa' -o do 'kpɔ.

'Toɔ mu 'e 'naza- 'e Moizi ni 'bhe win -o 'ke -mɛla -le ɛɛ?

²¹ Taa- 'toɔ mu 'e 'nale -Waanbhaa' 'kɔɔ Moizi ni, 'bhe 'lawɛnle -o 'yee- -Waanbhaa' -liiwli' 'nale 'e 'bheɛ- 'kaama- ɛɛ? Wlan laa 'bhe 'le 'sekeseke 'dɛ! 'Ke 'Toɔ 'yaa- sɔ bi bole -yɛ ma -si 'nale mɛɛ ni, 'bhe bhla 'e ba, bhaapɛɔ -lɛdoɔ -yaa nu klele -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'toɔ -kɔsɩkunle -la ma. ²² 'Bheɛ- 'dun-, -Waanbhaa' a 'Sewe -ya -pia kpataakpa doo 'drunyan ta pɛ mu 'e 'kɛn 'kpaale -o -za 'yɔɔ- fangan- 'e =la. 'Kooko- -Waanbhaa' a 'liiwli- =naa pɛ 'la 'naza- ta, 'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhe zan sɔ 'bhe 'bhe pɛ 'e 'srɔɔwole 'bhe 'kpaleya -la ma Zesu Krisi 'yi.

²³ 'Sani- 'kpaleya Krisi 'yi 'e 'bhe 'waati 'e 'bhɔle- pɛɔ-, Moizi a *'Toɔ 'e gbɛbɔɔle -yaa 'o ta 'bhii- -kaso 'yi mu gbɛɛn-. -A 'kpaale- =bwa 'o ta 'fɔke 'bhe ge 'tenle- 'kpaleya zi 'e zɔɔnle ma 'o ni. ²⁴ 'Bhe klegbeya 'e 'yi, Moizi a 'toɔ 'e 'yaa- 'o -lɛdoɔ mi 'le 'ke 'bhe ge 'tenle- Zesu Krisi nule ma. 'Kooko- 'o 'lɛdoɔle sɔ klele- -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'kpaleya -la ma Krisi 'yi. ²⁵ 'Kee- 'san 'kpaleya Krisi 'yi 'e 'bhe nu, -kɔɔ' ηgblo 'kpaale- 'laa -o -li 'bhe -lɛdoɔ mi 'e =la.

²⁶ -Amasɔyi, 'ka 'kɛn -o 'ke -Waanbhaa' -nɛ mu -la -le 'kaa- 'kpaleya 'e ma Zesu Krisi 'yi. ²⁷ Wlan 'e ni, -o 'ka mu 'la 'kɛn 'wiɛɛfia- -yi ba, 'kooko- 'ka 'pegee Krisi 'kpale- kle do ma, 'ka 'yee- Krisi a 'taawogbeya dɛɛ 'e 'bheɛ- =sia 'bhii- -o dune- dɛɛ kla -o ta gɔɔn- 'la gbɛɛn-bhe. ²⁸ 'Bheɛla -zayile -zɔɔn, 'kee =kla Zuufu mi 'le oo, 'kee =kla Zuufu kle 'le oo, 'kee =kla lu 'le oo, 'kee =kla =klɔ 'le oo, 'kee =kla 'gwlaan- 'le oo, 'kee =kla le 'le oo, 'bhe 'laa -za 'kedo- kle -li. -Amasɔyi, 'ka 'kɛn =kla do Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi. ²⁹ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke 'ka =kla Krisi a

pɛ 'le, 'ka =kla 'te Abraamu 'srɛ -kpɔɔɔ mu 'le. 'Bheɛ- -Waanbhaa' a 'liiwli- =naa -a 'cien 'la 'naza- ta Abraamu ni, 'ka mu nu 'bhe 'srɔɔwole 'te.

4 -Ka 'ka 'trɔnbadoo doo, 'η 'yoo- zan -jan 'la 'bhe 'wole- 'bhe -le -ge: 'Ke -nɛ do a pɛ -le -a dɛ 'cien 'e 'le; 'ke -yoo -yaa' matruɔya 'e 'yi 'waati 'la ba, -a bog-beya 'e gole laa -o lu do bogbeya 'e ma, 'ali- 'ke -yaa' pɛ -le -a dɛ 'cien 'e 'kɛn 'le. ² 'Ke -yoo matruɔ 'le 'waati 'la ba, -a ηgblo 'kpaale- bo -a gooba mu 'e 'pegee -yaa' -za 'yɛbago mu 'e 'mu -la =la, 'ke 'bhe ge 'tenle- -a dɛ 'waati 'la -dwa 'bhe ma. ³ 'Bhe klegbeya do 'e 'yi, -kɔɔ' mu -yaa 'elwale 'bhii- -nɛ matruɔnɛ mu gbɛɛn- 'ezin- -kɔɔ' 'yaa- matruɔ 'le 'waati 'la ba, -kɔɔ' ηgblo 'kpaale- yaa 'drunyan 'lɛɛ- 'yi -za mu 'kungbeya mu 'e =la 'bhii- lu mu gbɛɛn-. ⁴ 'Dun- -Waanbhaa' 'waati 'la -dwa 'bhe 'bhɔle-, 'ke -ya Gbe 'e winbɔle. -O 'bhe =yaa bhaapɛɔ a pɛ yagbeya 'e 'yi le do ma, 'bheɛ- 'bhe ηgblo 'kpaale- yaa Zuufu mu a 'toɔ mu 'e =la, ⁵ 'kooko- mɛɛ 'la zan mu ηgblo 'kpaale- -yaa 'toɔ mu 'e =la, -e 'bhe zan mu go 'mu =la, 'bheɛ- -yoo kle -Waanbhaa' a -nɛ mu 'le.

⁶ 'Bheɛ- -kɔɔ' klelawoa -Waanbhaa' -nɛ mu 'la 'le bhe, 'yee- *-Waanbhaa' a Gbe *Lii 'Wen 'e =kpa -kɔɔ' zru mu 'e 'yi. 'Bhe -le 'a kle 'bheɛ- -kɔɔ' sɔ -Waanbhaa' 'siile doo: «-Kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa!» ⁷ 'Bhe klegbeya 'e gbɛɛn-bhe, 'yaa -o -li 'ke lu 'le, 'dun- 'yoo- 'ke -Waanbhaa' -nɛ -la -le. 'Bheɛ- 'ke 'yoo- 'ke -Waanbhaa' -nɛ 'le, 'yee- -Waanbhaa' 'cien 'la =twa -a -nɛ mu 'e 'lɛɛ, 'e nu 'bhe 'srɔɔwole.

ɔɔlu blina- yien -o Galasi mu 'e ba zayi'

⁸ 'Elwale -sɔ, 'ka 'laa -yaa -Waanbhaa' doɔlawo bhe, 'ka 'yaa- pɛ mu 'la 'mu a luya 'yi, 'mu 'yaa- bhla ma -waanbhaa' mu 'le. ⁹ 'Dun- -zɔɔn, 'ka -Waanbhaa' -zeze 'gbu 'e do, 'η sɔ a pele- 'ezin- doɔ -Waanbhaa' 'ka do, -e =kla 'nale- 'bheɛ- 'ka -o niina- 'zi 'woo- bhla ma -waanbhaa' mu 'e ba ɛɛ, 'woo- 'la -o fangan- 'laa -o, 'bheɛ- 'ke -woo 'ke 'truu- ma pɛ mu 'le, 'ka -o -a zi 'bhii- 'ka kle gbɛ dɛɛwo 'mu -laa' lu mu 'le 'ezin- ɛɛ? ¹⁰ 'Ka yi 'ke mu oo, mɛ 'ke mu oo, 'waati 'ke mu oo, 'bheɛ- lɛɛ 'ke mu -za kun 'egɔɔle 'ke 'bhe kan -a 'ke mu ta. -Mela ma 'ka 'bhe kle ɛɛ? ¹¹ 'Nɔ! 'Nɔ blina- yien -o 'kaa- -za ma, -amasɔyi 'naa- zi 'bhii- 'η ye 'la =woa 'ka ni 'bhe bo bhaama.

KRISI MEE BO 'BHE 'GBU MA LII 'WEN 'E 'SRɔYI

¹² 'Nɔ nɛɛnɛ- mu, 'ka 'zoole-, -ka bo 'ka 'gbu ma, 'bhii- 'mi gbɛɛn-. -Amasɔyi -Jan 'Nrɛle- 'e -zayi', 'η bole -o 'η 'gbu ma 'bhii- 'ka mu gbɛɛn-. 'Ka 'laa 'siɛle- 'η ba -za 'kedo- 'kpɔ 'yi. ¹³ -Kɔɔ' 'eke- =lwa =ya 'waati 'la ba, 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'η 'fle 'yi ga do -le 'a =kla 'bheɛ- 'η -dulaa' 'ka ba, 'bheɛ- 'η -Jan 'Nrɛle- 'e =woa 'ka ni. ¹⁴ Ga 'gbu 'la 'yaa- 'η ma 'η 'fle 'e 'yi, 'bhe =kla 'ka mu ta -yɛn 'le. 'Bheɛ- 'dun-, 'ka 'laa -yɔɔnle' 'η ma, 'bheɛ- 'ka 'laa 'ka 'pɛngole 'η ma. Drɔɔn' 'ka 'η -gɔɔlakwan 'elrele 'bhii- -Waanbhaa' a -mɛkɛ' do, 'bhe 'pegee- 'bhii- Zesu Krisi 'gbu drɔɔn' gbɛɛn- 'ezin-. ¹⁵ 'Ka zrukpaale 'yaa 'egbɛɛle

'mi ba zayi' 'bhe 'waati 'ε ba 'de! 'Dun-, 'bhe zrukpa' -gbene 'ε 'bhe -o 'naa- -zɔn εε? 'Mi sɔ 'ka 'tɔ wlan pele- -jan 'lεε- 'bheε- 'le dɔɔ: 'Mi 'sɔ gbε -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ 'ka ni, 'ali- 'ke 'bhe 'yaa- sɔ klεle-, 'ka 'yaa- nu 'ka 'yrebhe mu 'ε 'yrole-, 'bheε- 'ka -o na 'mi ni. ¹⁶ 'Bheε- 'η wlan 'la =pia 'ka ni, 'bhe -la ma 'bheε- 'mi =kla -zɔn 'ka 'sɔɔnnii 'le εε? ¹⁷ 'Woo- mεε mu 'la -woo 'ka -vavade 'zi 'egbenele bhe, -kaa 'yaango- 'bhii- -o 'kpee 'fleele- laa -o 'ka ma. -Wa zi 'bhii- -o -za 'la 'bhe klε 'bhe -le dɔɔ 'ke -o 'ka 'plenggo- 'η ma, 'bheε- 'ka dɔ 'woo- zi 'ke 'ka 'woo- mu -vavade 'egbenele. ¹⁸ 'Wlan 'ε ni, 'kee- -za 'lrele- -vavade 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhe -o 'ke -za 'lrele- 'le. 'Dun- 'kaa- -za -vavadele 'ε -dan' 'laa gole 'ke 'η 'yoo- 'ka ba 'waati 'la ba 'bhe ma. ¹⁹ 'N 'nε mu, 'η 'yoo- -yrenbhele' gbε drεε- wo 'zi 'ka ma, 'bhii- 'ke le do -bla =zian -a ta -e -yrenbhele' gɔɔε- 'la gbεen-. 'N nu bole 'bhe -yren -glɔɔn 'ε 'bheε- 'bhlele- ma 'ke 'bhe ge 'tenle- Kri- si -si 'ε 'wlale- ma 'ka zru mu 'ε 'yi. ²⁰ 'N 'yoo yre 'la =nɔɔ -zɔn, 'mi -o -a zi 'bhii- 'η klε 'ka 'plen- 'waati 'lεε- ba, 'kooko- 'mi 'an -janwo' gbeya 'ε 'ka ni 'bhe mabɔɔ. -Amasroyi 'η 'yoo- klin 'yi 'ka ba zayi'.

Agaa 'pegee Sara a -za

²¹ -Ka 'ka 'trɔnbado 'η ni doo: 'Ka mu 'la 'ka -o -a zi' 'bhii- 'ka 'ka ngblo 'kpala Moizi a 'toŋ mu 'ε =la, 'woo- 'toŋ mu 'ε -jan 'la =woa 'ka 'laa 'bhe 'yimale εε? ²² -Amasroyi -a yɔɔnde le -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ Abraamu gbe -yaa plε. -Ya do -yaa lu le do ta, -o -yaa 'bhe le 'ε sii Agaa. 'Bheε- -ya -bheεke' do 'ε 'yaa- =klε le 'ε ta, -o -yaa 'bhe le 'ε sii Sara. ²³ 'Yee- Abraamu 'kela 'srɔɔwoa- lu le 'ε ta, -o 'bhe =yaa bhaaplen a pe -neya' gbeya drɔŋ 'ε 'bheε- 'yi. 'Dun- -e 'kela 'srɔɔwoa- =klε- le 'ε ta, -o 'bhe =yaa -Waanbhaa' -liiwli' 'ε 'bheε- ta. ²⁴ 'Woo le plε 'lεε- waa -za 'ε -yoo -za do -la ma dan ma jan 'le. -Amasroyi 'woo- le plε 'ε -woo 'ke -Waanbhaa' a -bhoolaya plε -la -le. *Agaa 'bhe -o 'ke 'yee- -Waanbhaa' -bhoolaya 'la -dwa 'yee- 'pegee Moizi 'plen- Sinai vlε gɔɔn 'ε 'wiiŋ- 'bheε- 'le. Agaa 'kpee yi mu 'ε 'mu -o 'ke lu mu 'le. ²⁵ 'Sinai vlε gɔɔn 'ε -yoo Arabu 'klεen 'ε 'yi; -o sɔ Agaa 'kpale -zɔn Zeruzalemu ma. -Amasroyi Zeruzalemu 'pegee -a ta mu 'ε 'kpen -o luya 'yi. ²⁶ 'Dun- Zeruzalemu drεε 'la 'bhe -o laanima, 'bhe -le 'ke =klε le 'ε 'bheε- a -za 'ε 'le. 'Bheε- -kɔɔ' mu nεε 'le 'bheε- 'le. ²⁷ -Amasroyi -a yɔɔnde le -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi 'yee- =klε le 'ε ba zayi' dɔɔ:

«E zrukpa, -nε 'ya kle!

'E zrukpa' 'ε ta -gbekan', 'bhi 'la 'bhi 'laa le mu ta -bla zenle -yrenbhele -lido'!

-Amasroyi -o -ploola le 'la ma, 'bhe 'nε mu 'ε nu klele 'ebebele 'ke 'mu kan gwlenne le 'ε 'bhe 'nε mu 'ε ta.»

²⁸ 'Ka mu 'η nεnε- mu, 'ka mu -o -Waanbhaa' a -liiwli' 'ε ta -nε mu -la -le, 'bhii- -o Izaki =yaa gɔɔε- 'la gbεen- Abraamu ma 'yee- -Waanbhaa' -liiwli' 'ε ta. ²⁹ 'Elwale ta -sɔ, -o -nε 'la 'bhe =yaa bhaaplen a pe yagbeya 'ε 'yi, 'bhe 'yaa- -yrenkpa' -o -nε 'la 'bhe =yaa -Waanbhaa' Lii 'Wen' 'ε fangan- 'yi 'bhe ta. 'Ali- -zɔn -yoo 'bheε- gbεen- 'ezin- -gee'. ³⁰ 'Dun- -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'bhe pe 'nale- εε? 'Bhe pe dɔɔ: «Lu le 'ε 'pegee -a gbe 'ε -gbin.

-Amasroyi lu le 'ε gbe 'ε dɔ laa -o -a de 'cien 'ε ba -o 'pegee =klε le 'ε gbe 'ε 'le.»³¹ 'Bhela- -zayile, -kɔɔ' mu laa -o 'ke lu le 'ε 'bhe 'nε mu 'le, 'dun- -kɔɔ' mu -o 'ke =klε le 'ε 'bheε- 'nε mu 'le.

Krisi -kɔɔ' -bwa -kɔɔ' 'gbu ma

⁵ Krisi -kɔɔ' -bwa -kɔɔ' 'gbu ma, 'bheε- -kɔɔ' =kla =klε -zeze mu 'gbu 'le. -Ka dɔ 'eglbɔle, 'bheε- 'ka 'laa 'tolε- 'ke 'ka 'wla gbε drεεwo luya 'yi 'ezin-.

² -Ka 'ka 'trɔnbado 'η ni doo! 'Mi Pɔlu pe 'ka ni dɔɔ: «'Ke 'ka =wlaa 'klεen 'yi, 'bhe bhla 'ε ba, Krisi -za 'la =kla, 'bhe 'laa nu -za 'ke 'yanwolε 'ka ma». ³ 'Mi 'bhe 'kpankpanyan 'zi 'ka ma 'ezin-, 'ke 'an pe 'ka ni dɔɔ 'ke mεε 'oo mεε 'la zan -wlaa 'klεen 'yi, -yoo 'ke -za 'le 'ke 'bhe zan 'ε 'toŋ mu 'ε 'kpen 'klɔsikon kpanɔma. ⁴ 'Ka mu 'la 'ka -o 'ka 'gbu kleyre -glin zi' mεε -ledɔɔle mu 'le -Waanbhaa' -yre 'yi Moizi a 'toŋ 'ε -klɔsikonle ma, 'ka 'plengole -o Krisi ma. 'Bheε- 'ka gbε 'kaanle- -o -Waanbhaa' a -lileya 'ε ba. ⁵ 'Ke -yoo -kɔɔ' mu a pe 'le, -kɔɔ' 'yrikpale -o -a ta -Waanbhaa' Lii 'Wen' 'ε 'srɔyi 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' nu -kɔɔ' mu 'yele- mεε -ledɔɔle mu 'le - -a -yre 'yi, -kɔɔa' 'kpaleya 'ε ma Krisi 'yi. ⁶ -Amasroyi, 'ke -kɔɔ' 'pegee Zesu Krisi 'kpale- -o do ma, 'ke -o -kɔɔ' =wlaa 'klεen 'yi oo, 'ke waa -kɔɔ' 'wlale- 'klεen 'yi oo, 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kɔɔ klε. -Za 'la 'bhe -o -a -yi 'eglbɔle, 'bhe -le 'ke -kɔɔ' -kɔɔ' kpa Krisi 'yi, 'bheε- 'ke -kɔɔ' 'sɔɔniya 'ε 'yizakle.

⁷ 'Ka 'yaa- ge 'zi bi 'elrele zi -lεε 'kaa- 'kpaleya zi 'ε ta. -Dele =nwa 'ka dulale, 'bheε- -ya =kla 'ke 'ka ploo wlan ma zi 'ε ma εε? ⁸ -O -jan -glɔɔn 'la =woa 'ka ni, 'bheε- 'ka 'ka =kpaa 'bhe 'yi, 'bhe laa da -Waanbhaa' 'la 'ka 'siila-, 'bheε- -e 'ka =kla -yaa pe 'le 'bhe ba. ⁹ 'Ka 'laa 'yaango- 'bhii- 'bluu -pεε 'wlen 'sεke sanε- -le 'bluu -pεε 'ε 'kpen wlen εε? ¹⁰ 'Bheε- 'dun-, 'η 'kpale- -o Mεεzan 'yi 'kaa- -za ma, 'bhii- 'ka 'kpeeledangbeya gole laa nu klεle 'an pe 'ε ma. 'Dun-, mεε 'oo mεε 'la zan -o 'ka zrubatedɔ 'zi, -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ε 'krowole.

¹¹ 'N nεnε- mu, 'kaa =ya εε? 'Kee- 'kpa bi 'bhii- 'mi -o 'klεen 'yi 'wlaza 'ε 'bheε- 'wo zii' bi dɔɔ 'bhe -le mεε go -za 'yi, -mεle =kla 'bheε- -woo 'η 'yrebatedɔ 'zi εε? 'Ke -yoo bi 'bhe gbεen- bhe, 'η 'yoo- Krisi gbaanza -yrig- beεle 'ε ta 'la 'wo zii' bhe, 'bhe -za 'ε yaa -yaa nu wlale- mεε 'kedo- 'kɔɔ 'yi. ¹² 'N 'yoo- -a zi' 'bhii- mεε 'la zan mu -o 'ka zrubatedɔ 'zi 'klεen 'yi 'wlaza- 'ε 'le, 'bhe zan mu 'ε -woo 'plenggo- 'fenfen' 'kaa- 'klankeba 'ε ma.

¹³ 'Ka mu 'η nεnε- mu, -Waanbhaa' 'ka 'siila- 'ke 'ka bo 'ka 'gbu ma. 'Dun- 'kaa bole 'ka 'gbu ma 'ε 'bhe 'laa klεle 'ke -za -yɔɔ' 'la klεle =swa 'ka ni 'bhe klε wli 'le. Drɔɔn- -ka yewo 'eke- ni 'sɔɔniya 'le. ¹⁴ -Amasroyi -Waanbhaa' a 'toŋ mu 'ε 'kpen 'klaleketa 'ε 'lεwlayre -le -jang' do 'kɔɔ 'lεε- 'bheε- 'le dɔɔ: «'E -vindo' mi -za 'sɔ 'e ni 'bhii- 'e -za sɔ 'e 'gbu ni gɔɔε- 'la gbεen-.»¹⁵ 'Dun-, 'ka 'laa 'taawolε 'bhii- -bɔn 'yi wi -yɔɔ' mu gbεen-, 'ke 'ka bo 'eke- 'sɔɔnkpale ma, 'bheε- 'ke 'ka 'eke- madiŋwo. 'Ka 'ka 'gbu 'klɔsikon 'ke 'ka 'laa 'eke- siε.

-Ka 'taawo Lii 'Wenj 'e zru maza mu 'e ta

¹⁶ 'Nj 'yoo- zan -jan 'la 'wole- 'ka ni, 'bhe -le -ge dɔɔ: -Ka 'taawo Lii 'Wenj 'e zru maza 'e ta, 'bhe- 'ka 'laa nu bole 'ka 'gbu zru maza klele ma. ¹⁷ -Amasɔyi 'e 'gbu zru maza zibɔle -o Lii 'Wenj 'e zru maza mu 'e ma. 'Bhe- Lii 'Wenj 'e zru maza mu 'e gole -o -kɔɔ' 'gbu 'fle 'e zru maza mu 'e ma. 'Woo- zru maza -glɔɔɔn plɛ 'la bhe -o zibɔle -o 'eke- ma -kɔɔ' ta, -asiikɔɔ 'ke -za 'la klele =swa 'ka ni 'ka 'fuu 'laa sɔ 'bhe klele- ta. ¹⁸ 'Bhe- 'duɔ- , 'ke Lii 'Wenj 'e 'ka 'ledɔɔ-, 'ka ngblo 'kpaale- laa kle -li Moizi a 'toɔ mu 'e fangan- 'e =la.

¹⁹ 'Bhe- -kɔɔ' 'gbu 'fle 'e zru maza -yɔɔ' mu 'e -kɔɔ' 'mu 'gbu dɔ, 'wole- -ge: -yanbhɔɔya oo, 'trɔɔɔ- maza oo, 'gwlaan- 'pegee le 'fɛnya- oo, ²⁰ yo gba zru oo, 'srɔɔn oo, 'eke- mafinyanwole oo, srɔɔɔle oo, zranwole oo, yran zru oo, wi pla za oo, gwle zru oo, 'bhe 'pegee 'eke- -yicɛnle -le ma -le ma -za oo; ²¹ -yrebhɔle pɛ zi oo, -wɛɛndele 'pegee gbɔniya oo, 'bhe- 'bhe klegbeya -glɔɔɔn mu 'e. 'Mi 'ka 'kpelekan zii' -o ba zayi', 'bhii- 'an =kla gban -sɔ 'elwale gɔɔn- 'la gbɛɛn- 'ke 'an pe dɔɔ: 'Ke mɛɛ 'la zan mu 'bhe -za 'yansi mu 'e kle, 'mu 'ciɛn 'laa nu klele *-Waanbhaa' a -bhɛngbeya -wa 'e ta.

²² 'Duɔ-, Lii 'Wenj 'e -za 'la kle mɛɛ do -si 'e 'yi 'bhe -le -ge: 'Sɔɔniya oo, zrukpa' oo, yilabla oo, zrubakpa' oo, wlanya oo, zru -Ireleya oo, zru klele do oo, ²³ yidɔɔya oo, 'bhe- 'e 'gbu 'yikunle -za klele ma. 'Bhe -za mu 'la bhe, 'mu 'kedo- 'kɔɔ' 'laa -o 'eyɔɔle 'Toɔ a pɛ zi 'e zi.

²⁴ Mɛɛ 'la zan mu =kla Zesu Krisi a pɛ 'le, -woo 'gbu zru maza mu 'e -gbaanna -yrigbɛɛle 'e ta, 'bhe- -o 'pegee Krisi -gaa 'eke- 'yi. ²⁵ 'Ke Lii 'Wenj 'e -si drɛɛ =naa -kɔɔ' ni, -kɔɔ' 'duɔ- 'taawo -a zru maza -la ta. ²⁶ 'Bhe- -kɔɔ' 'laa -kɔɔ' 'gbu magbaandele, -kɔɔ' 'laa 'eke- -liiglinle, 'bhe- -kɔɔ' 'yɛ 'laa 'bhɔle- 'eke- zi.

Bhɔle 'eke- ba 'eke- 'kwe 'sile 'le

6 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'ke 'ka =klaa 'ka nɛɛnɛ- do ba 'ke -yoo -za 'yɔɔ- kle 'zi, 'ka mu 'la 'ka -o 'egɔɔɔle Lii 'Wenj 'e 'yi, -ka 'yee- 'ka nɛɛnɛ- 'e bɔ gbɛ drɛɛwo zi -Irele' 'e ta 'ka zru -dɔɔ' le. 'Bhe- -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba, 'kooko- -za 'yɔɔ- laa 'ka mu 'lekan- 'ezin-. ² -Ka bhɔ 'eke- ba 'eke- 'kwe 'sile 'le. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhe gbɛɛn- bhe, 'ka nu 'taawole Krisi a 'toɔ 'e ta.

³ 'Ke mɛɛ do 'kpee ma -yoo 'ke mɛɛ gbɛɛn do 'le, 'duɔ- 'ke yaa -o 'ke pɛ 'kedo- 'kɔɔ' 'le, -ya 'gbu -la -yini' 'zi bhe. ⁴ 'Ka 'kpen do do 'bhe 'gbu 'taawogbeya 'e -glin 'ke -yoo 'elrele doo. 'Ke -ya =ya 'elrele, -e nu -a -baale' -a 'gbu kleza 'e 'bhe- 'yi, 'bhe- yaa nu 'bhe 'kpale- mɛɛ -bhɛɛke' kleza 'e ma. ⁵ -Amasɔyi, -kɔɔ' 'kpen do do kleza 'kwe 'e nu klele -kɔɔ' 'gbu 'wiɔɔ-.

-kɔɔ' -za -glɔɔɔn 'la kle, -kɔɔ' 'bhe- ma -trɔɔn 'srɔɔwo-

⁶ 'Ke -o mɛɛ 'la zan daan 'zi -Jan 'Nrale- 'e 'le, 'bhe zan 'e bhɔ -a daan mi 'e ba -a 'kɔɔɔ- mu 'e 'le.

⁷ 'Ka 'laa 'ka 'gbu 'yinile -jan 'lɛɛ- ma: Waa 'sɔɔnsi- -Waanbhaa' ma. 'Ke mɛɛ pɛbhɛ -glɔɔɔn 'la =bwa, -e nu 'bhe- pɛbhaa -glɔɔɔn 'e 'kanle-. ⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan -a 'gbu 'fle zru maza mu -yɔɔ' mu kle, 'bhe zan 'e 'leyanyɛ -le 'ke ga 'le. 'Duɔ- 'ke mɛɛ 'la zan Lii 'Wenj zru maza -Irele' kle, Lii 'Wenj 'e nu -a klele 'bhe- 'bhe zan bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe- 'srɔɔwo-. ⁹ 'Kɔɔ- gbɛ zi laa 'kanle- -za 'wlan klele ma. -kɔɔ' -gbɔɔzi' laa gale 'bhe- -kɔɔ' ploo -za 'wlan klele ma, 'ke 'bhe 'waati 'e =bhwa, -kɔɔ' nu 'bhe ma =trɔɔn 'srɔɔwole. ¹⁰ 'Bhe kleg- beya 'e 'yi bhe, 'ke 'bhe kle 'waati -o -kɔɔ' 'kɔɔ bhla 'la ba, -kɔɔ' -za 'wlan kle mɔkpen' ni, -kɔɔ' 'bhe kle 'gbu -kɔɔ' nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'e 'mu -la ni 'ebebele.

-Liawli' -leyanyɛ 'pegee 'pubɔwli

¹¹ -Ka 'sɛwɛbhe -gbɛnɛ -gbɛnɛ mu 'lɛɛ- -glin doo, 'mi 'gbu -le 'sɛwɛ 'lɛɛ- dɛ 'zi 'ɔɔ' 'gbu 'kɔɔ, 'bhe- 'an kpa 'ka ni. ¹² Mɛɛ 'la zan mu 'kpen -o -a zi' 'bhii- -o 'ka 'wla 'kleɛn 'yi kpaɔma; 'duɔ- -o 'bhe kle 'zi drɔɔ 'kooko- mɛɛ mu 'woo- mu 'gbu -za kle. 'Bhe- waa- zi 'bhe gbɛɛn- bhe, 'bhii- -o -yɛnkpa' -o ta Krisi gbaanza 'e 'yi -yrig- bɛɛle 'e ta. ¹³ 'Woo- mɛɛ mu 'la -woo mɛɛ mu 'wla 'zi 'kleɛn 'yi, -woo mu 'gbu 'laa Moizi a 'toɔ mu 'e 'kɔɔsikun. 'Duɔ- -wa zi 'bhii- -o 'ka 'wla 'kleɛn 'e 'yi, 'kooko- -o sɔ -o -baale' bhɛkɔɔ 'kpaza- 'yi 'ka 'fle mu ma. ¹⁴ 'Duɔ- 'ke -yoo 'mi 'an pɛ 'e 'le, 'mi 'naa -a zi' 'bhii- 'mi 'ɔɔ- pɛ 'kedo- 'kɔɔ' 'yi, 'ke yaa 'e go -kɔɔ' Mɛɛzan Zesu Krisi gbaanza 'e -yrigbɛɛle 'e ta 'bhe -la ba. Wlan 'e ni, 'yee gbaanza 'e -yrigbɛɛle 'e ta 'e -zayi', 'drunyan 'lɛɛ- 'yi pɛ mu 'e waa -o 'mi 'yɛ 'yi -li -zake' 'le, 'bhe- 'mi 'laa -o -li 'drunyan 'lɛɛ- 'yi mɛɛ mu 'e 'yɛ 'yi pɛ 'ke 'le 'ezin-.

¹⁵ -Amasɔyi, 'ke -woo 'e =wlaa 'kleɛn 'yi oo, 'ke waa 'e wlale 'kleɛn 'yi oo, 'bhe 'laa -zake' kle. Pɛ 'la 'bhe -za -o 'egɔɔɔle, 'bhe -le -Waanbhaa' bole -yɛ ma -si drɛɛ 'la =wlaa -kɔɔ' zru mu 'e 'yi 'bhe- 'le. ¹⁶ Mɛɛ 'la zan mu 'kpen -o 'taawo zii' -jan yɛkɛ- 'lɛɛ -ta, 'mi pe 'bhe zan mu 'e ni dɔɔ: Bhaa -Waanbhaa' -yaa' yilabla 'na 'bhe zan mu 'e ni, 'bhe- -o -yɛnkla' -a ma. 'Duɔ- 'woo- mu do -kplɛn 'laa 'kele-, 'ɔɔ' 'yoo- -we 'zi -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'e 'kpen -la -le, 'wo -le 'ke Izraɛli mu 'e 'le.

¹⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, 'kee- go -zɔɔn pɛ 'e blaɛn, 'ka 'zoole-, mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ' 'laa 'ɔɔ' 'trɛbhɔle 'ezin- 'woo- -za mu 'e -o -zayi'. -Amasɔyi, Zesu 'sɔɔɔnii mu 'e -woo 'ɔɔnlawoa -a -zayi', 'bhe bhɛkɔɔ mu 'e 'mu -le 'ɔɔ' 'fle ma -ge. 'Bhe bhɛkɔɔ mu 'lɛɛ- 'mu -le 'a zɔɔn 'bhii- 'mi -o 'ke Zesu -a lu 'le.

¹⁸ 'Nj nɛɛnɛ- mu, bhaa -kɔɔ' Mɛɛzan Zesu Krisi a -Ireleya 'e bo 'ka 'kpen 'nii- 'e 'yi! Amiina.

EFEZI MU

Ɔɔlu 'letre 'la =kpaɛ Efezi -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Ɔɔlu 'letre 'lɛɛ- =dia 'waati 'la ba 'ke -yoo -kaso 'yi Rɔmu -wa 'e ta. Efezi -wa 'e 'bhe -le -yaa Azi 'klɛn 'e gbe do 'la -o 'bhe sii -zɔn Tuuki 'bhe =nɔɔ -wa -gbɛnɛ 'gbu 'e 'le. Ɔɔlu -le 'yee- Efezi -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e =klaɛ 'eke- ba, 'bheɛ- -yoo =kla Zesu 'yi mu -lɛdo' 'le. -E lɛɛ yaga -gaa Efezi -wa 'e ta 'kee- 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e kpa do ma 'el-rele. Efezi Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e =kla 'ebebele 'fɔke -o -yaa a kpe ma -wa mu 'e 'kpen ta. Efezi -wa 'e ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'mu 'yaa- 'mu 'yɛkpa- 'yee- Efezi -wa 'e kpe ma Zesu 'yi mu 'e ba. 'Duŋ- Ɔɔlu 'laa 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'kpale- 'woo- Efezi Zesu 'yi mu do -kplɛn ni, -ya -kpaɛ Efezi -yaa 'klɛn 'la 'yi 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'e 'mu -la 'kpen ni. 'Bhɛla- -zayile, Ɔɔlu 'laa mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'tɔkanlɛ 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'yi. -Kɔɔ sɔ 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'yicɛnle -lɛ plɛ. -A -lɛ =lwa mi (Efezi mu 1-3) 'e 'yi, Ɔɔlu -Waanbhaa' 'tɔbhwa, 'bheɛ- -ya 'pubwa- -e 'duma mu 'la =naa -kɔɔ' ni -kɔɔ' 'pegee Zesu Kɛri a 'kpaledomaya 'e 'yi 'bhe -zayi'. -Amasɔyi, mɛɛ 'la zan mu -o =kpaɛ Kɛri 'yi, Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu, Zesu 'mu 'kpen =klaɛ 'eke- ba, 'bheɛ- -o =kla -Waanbhaa' -nɛ 'werɛ mu 'le. -O 'bhe -Waanbhaa' -nɛ 'werɛ mu 'e 'mu -la sii «Zesu 'yi mu». Ɔɔlu 'a 'seriwoa waa -za ma, 'kooko- -o Lii 'Wɛɛ 'e 'sɔɔwo-, 'bheɛ- -o Kɛri a 'sɔniya 'e 'yima-. -A -lɛ plɛ mi 'la 'bhe -o -a -lɛ boolazi mi 'e 'le (Efezi 4-6), 'bhe 'yi, Ɔɔlu 'a =pia Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -o 'taawogbɛya 'e kle 'elrele, 'kooko- 'bhe sɔ -Waanbhaa' ni. 'Yee- 'letre 'lɛɛ- 'lɛyanyɛ 'e 'yi (Efezi 6.10-18), Ɔɔlu Zesu 'yi mu 'e 'liala- dɔɔ -o -Waanbhaa' gwledanpɛ mu 'e 'si, 'kooko- -o sɔ dɔle- 'egbɔle -Setran' a mɛɛ -lɛkan' maza mu 'e 'mu 'lɛɛ.

'Pubɔwli

1 'Mi Ɔɔlu 'la 'mi -o 'ke Zesu *Kɛri* a winɔwo mi 'le -Waanbhaa' a zru maza ma, 'mi -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'ka ni, 'ka mu Zesu 'yi mu 'la 'ka -o [Efezi -wa] 'e ta, 'ka mu 'la 'ka blɔle -o -Waanbhaa' ma, 'bheɛ- 'ka 'pegee Zesu Kɛri -o 'kpaledomaya 'yi bhe. 2 Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Kɛri -li 'ka ma, 'bheɛ- -o yilabla na 'ka ni.

KRISI A Mɛɛ GOZA -ZA 'YI

-Waanbhaa' -za 'wlan mu 'la na mɛɛ ni Kɛri 'tɔ 'e 'yi

3 -Kɔɔ' -kɔɔ' Mɛɛzan Zesu *Kɛri* Dɛ -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔ' -kɔɔ' mu 'pegee Kɛri 'kpale- 'la -yoo do ma, -e 'duma =naa -kɔɔ' ni, 'bheɛ- -e -za 'wlan mu 'e 'kpen -glɔɔnɛ =naa -kɔɔ' ni lafle' 'yi. 'Bhe -za 'wlan mu 'e da Lii 'Wɛɛ 'e 'bheɛ- ba. 4 -Waanbhaa' -kɔɔ' mu makwan- 'drunyan 'e klele -lɛɛ -a -kɔɔ, 'bheɛ- -e -kɔɔ' =kla 'ke -yaa' pɛ mɛɛ mu 'le Kɛri 'sɔɔyi; 'kooko- -kɔɔ' kle 'werɛ, 'bhe 'pegee 'ke -za 'yɔɔ- do 'kɔɔ 'laa kle -kɔɔ' zi -a -yɛ 'yi. 5 -Yaa' 'sɔniya 'e ma, 'yee- -Waanbhaa' 'gbu 'a 'lɛdulaa 'elwale -sɔ 'kaa -e nu -kɔɔ' klele -a -nɛ mu 'le Zesu Kɛri 'sɔɔyi. 'Bhe klele -swa -a ni -a 'gbu zru maza ma. 6 'Bhe 'yi, -kɔɔ' 'a 'tɔbhɔɔ -yaa' -lileya -gbɛnɛ 'e -zayi'. -E 'bhe -lileya 'e =naa -kɔɔ' ni

'ke -danj' 'laa kle 'bhe ma -a Gbe 'la -za sɔ -a ni 'egbɛnɛle 'bhe 'sɔɔyi.

7 *Kɛri* =kla 'ke -kɔɔ' -za 'yɔɔ- mu 'e ta gbawopɛ 'le -a yien 'la 'klalaa 'bhe ma, 'bheɛ- -Waanbhaa' -kɔɔ' -za 'yɔɔ- mu 'e -sroma -yaa -yaa' -lileya 'e 'sɔɔyi.

8 -Waanbhaa' 'bhe -lileya -gbɛnɛ 'e =naa -kɔɔ' ni 'kee- kan -a -danj' ta; -kɔɔ' -zadɔleɛ -glɔɔnɛ 'e 'kpen 'pegee yikan' 'e 'kpen -glɔɔnɛ 'sɔɔwoa- 'bhe -lileya 'e 'bheɛ- fan- ga- 'e 'sɔɔyi. 9 -A zru maza 'la tagaanle -yaa -e 'bhe -zɔɔnna 'kɔɔ- mu ni; -e 'bhe zɔɔnle 'e 'lɛdulaa 'elwale gban -sɔ Kɛri 'sɔɔyi. 10 -E nu -a zru maza 'e 'lɛsɔle 'ke 'bhe 'waati 'e =bhwa. 'Bhe zru maza 'e 'bhe -le 'ke lafle' 'yi pɛ mu 'kpen 'pegee 'tre ta pɛ mu 'kpen 'klalele 'eke- ba 'le, 'bheɛ- -yoo 'kpen ngblo kpalaɛ' -kunlii do 'kɔɔ -la =la; 'bhe -kunlii 'e 'bhe -le 'ke Kɛri 'le.

11 -Kɔɔ' 'pegee 'yee- *Kɛri* 'kpaledomaya 'e 'sɔɔyi, -Waanbhaa' 'gbu -kɔɔ' mu makwan- 'ezin-, 'bheɛ- -e -kɔɔ' =kpaɛ 'edanma -yaa' pɛ mɛɛ mu 'le 'elwale gban -sɔ. 'Yee- -Waanbhaa' -za 'kpen kle -e -za -yɛke 'la 'lɛdu- laa 'bheɛ- ma. 12 'Bhe ya 'e 'yi, -kɔɔ' mu 'la -kɔɔ' -kɔɔ' 'yrikpaɛ- Kɛri ta 'elwale 'pe, -kɔɔ' -Waanbhaa' a 'tɔbhɔɔ- leɛ 'e 'sɔkpa 'te!

13 'Ka mu 'ezin-, 'ka mu 'pegee 'yee- *Kɛri* a 'kpaledo- maya 'e 'yi, 'ka -Waanbhaa' a wlan ma -Jan 'e =maa. 'Bhe -le -Jan 'Nrale- 'la 'ka -gwa -za -yi 'bhe 'le, 'bheɛ- 'ka 'ka =kpaɛ Kɛri 'yi. 'Bheɛ- -Waanbhaa' -yaa' -tɔɔmasie 'e =kpaɛ 'ka ma, 'bhe -tɔɔmasie 'e 'bhe -le -ya -liiwli' -naa 'ka ni Lii 'Wɛɛ 'la 'naza- ta 'bheɛ- 'le. 14 -Waanbhaa' -a zi

'bhii- -e -za 'wlan 'la kle -kɔɔ' ni, Lii 'Wenɔ 'ε 'bhe -le 'mu 'yre 'leε pe 'le. 'Ye- 'a kle 'bheε- -kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- -kɔɔ' -o -Waanbhaa' a pe mεε mu 'le. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'yee- -Waanbhaa' nu mεε 'la zan mu -o 'ke -yaa' pe 'le 'mu tagbawole 'fenfenɔ yi 'la 'le, 'woo- 'bheε- yi 'ε magben 'zi, 'kooko- -kɔɔ' -yaa' 'tɔbhɔleya 'ε 'srokpa-

Polu -a 'seriwole

¹⁵ 'Nɔ nεεnε- mu, 'an 'malawoa dɔɔ 'ka 'kpale- -o Mεεzan Zesu 'yi, 'bhe 'pegee mεε 'la zan mu 'kpale- -o -a -yi 'mu 'kpen -za sɔ 'ka ni, ¹⁶ 'bhela- -zayile, yi 'oo yi, 'nɔ bole -o -Waanbhaa' 'pubɔle ma 'kaa- -za ma, 'ke 'mi 'nɔ 'seriwo; ¹⁷ 'kooko- -kɔɔ' Mεεzan Zesu Kriisi a -Waanbhaa', -kɔɔ' Dε 'tɔbhɔle 'ε, bhaa a Lii 'Wenɔ 'ε -ya kle 'ke 'ka 'pale- kle 'ke -zadɔleya 'le, 'bheε- 'kaa dɔ 'ke -a -leɔsɔ' a ma. ¹⁸ 'Bheε- 'mi 'nɔ 'seriwo -a ni 'kaa -za ma 'ezin- dɔɔ -e 'ka 'kpeejan- mu 'ε bakan' 'wenɔ, 'kooko- 'ka 'ka 'yrikpa -e 'ka 'siila- pe 'la ma 'bhe ta, 'bheε- 'ka 'bhe 'yima-. 'Bheε- 'kooko- -e -za 'wlan 'srε 'Irele- mu 'la =twa 'ka mu 'pegee -yaa' pe mεε mu 'ε 'kpen 'leε-, 'ka sɔ 'mu dɔle-. ¹⁹ 'Bheε- 'mi 'nɔ 'seriwo -a ni 'kaa -za ma 'ezin- dɔɔ -e -glɔɔya' -gbεnε 'la =twa -kɔɔ' mu ni, -kɔɔ' mu 'la 'kpale- -o -a -yi, -kɔɔ' 'bhe dɔ. 'Bhe -glɔɔya' 'la kan pe 'kpen ta -e 'bheε- -zɔɔnna -a fanɔan- 'ε 'le. ²⁰ -Waanbhaa' 'bhe -glɔɔya' 'ε 'pegee -a fanɔan- 'ε -zɔɔnna Kriisi bwe yi 'ε 'le gale ba, 'bheε- -ya -yalaa' lafle' 'yi 'tɔbhɔ ma yaayre 'ε =nɔɔ. ²¹ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, -e Kriisi -kpa 'senzan- mu oo, -kunlii mu oo, fanɔanzan mu oo, 'bheε- -bhlenɔbe mu 'kpen 'wiinɔ-. 'Bheε- 'kee- kpa -zɔɔn 'drunyan 'leε- 'yi 'tɔ 'oo 'tɔ 'la ta, 'bheε- 'kee- ge 'kpale- 'drunyan 'la 'bhe -o zan 'bhe 'yi 'tɔ -glɔɔn 'ε 'kpen ta, Ze- su 'tɔ 'ε gbalaan -yiya' 'mu 'kpen ni. ²² -Waanbhaa' pe 'kpen 'kpalaa Kriisi a -glɔɔya' 'ε =la, 'bheε- mεε 'la zan mu 'kpen 'kpale- -o -a -yi, -e 'yee- Kriisi =kla 'mu 'kpen -kunlii -gbεnε 'le. ²³ 'Bhe mεε mu 'klale- keba 'ε 'bhe -le 'ke 'yee- Kriisi 'fle 'ε 'le. Kriisi -o 'klale- keba 'ε 'kpen 'yi, 'bheε- -yoo pa 'egbenεle. -Yoo lafle' 'pegee 'tre ta yreɔkpen- =nɔɔ, 'bheε- -a 'kpaale- -o pe 'tɔle- pe 'bhe 'wiinɔ-

-Waanbhaa' -kɔɔ' -gwa ga 'yi, 'bheε- -e -kɔɔ' =bwa bole -yre ma -si dɔεε 'yi

2 'Elwale -sɔ, 'ka 'yaa- 'bhii- 'ka -gaa 'ka 'yaa- -za 'yɔɔ- -glɔɔn mu 'la 'kpen kle 'mu -zayi'. ² 'Ka 'yaa- 'taawo zii' 'bhe mu -la zi 'bhii- 'drunyan 'yi mεε -vin mu 'ε 'kpen 'a kle gɔnε- 'la gbεen-. Lii -yɔɔ' mu 'la -woo lafle' 'pegee 'tre 'plenɔ -Setran' -le -o -kunlii gbalaan 'ε 'le. 'Yee- -Setran' lii 'ε 'bhe -le mεε 'oo mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' -klɔsikon 'mu 'kpen 'yi. ³ -Kɔɔ' mu 'kpen 'ezin-, -kɔɔ' 'yaa- 'taawo- 'elwale 'bhii- 'woo- mεε mu 'ε 'taawogbeya 'ε gbεen-. -Kɔɔ' 'yaa- 'taawo- -kɔɔ' 'gbu zru maza mu 'pegee -kɔɔ' 'gbu 'kpeejan- mu -la ta. -Kɔɔ' 'pegee 'drunyan 'yi mεε -vin mu 'ε 'kpen kleza mu -yaa do. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, -Waanbhaa' a zrupliile 'ε 'yaa- nu 'tenle- -kɔɔ' 'kpen ma. ⁴ 'Dunɔ- -kɔɔ' 'yrenkla -Waanbhaa' ma 'egbenεle, 'bheε- -yaa' 'sɔniya -gbεnε 'ε -zayi', ⁵ -kɔɔ' mu 'la gale -yaa -kɔɔ'

kleza -yɔɔ' mu 'ε ma, -e bole -yre ma -si dɔεε =naa -kɔɔ' ni -kɔɔ' 'pegee Kriisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi. -Waanbhaa' a -lileya 'ε 'bheε- 'srɔyi 'bheε- 'ka -gwa -za 'yi. ⁶ -Kɔɔ' 'pegee Zesu Kriisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi, -Waanbhaa' -kɔɔ' 'pegee 'yee- -bwela 'eke- 'yi gale ba; 'kooko- -kɔɔ' mu 'pegee 'yee- yalaa' lafle' 'yi -bhlenɔbeya yaayre =nɔɔ. ⁷ -E 'bhe wlanya 'ε -zɔɔnna -kɔɔ' ni Zesu Kriisi 'srɔyi, 'kooko- 'waati mu 'la 'kpen -o zan bhɔle bhe, 'drunyan ta pe 'kpen -yaa' -lileya -gbεnε 'la 'ke waa sɔ 'bhe 'kpale pe 'kedo- 'kpɔ ma -kɔɔ' 'bhe dɔ. ⁸ -Waanbhaa' a -lileya 'ε 'bheε- ma, 'bheε- -e 'ka -gwa -za 'yi 'kaa- 'kpaleya -a -yi 'bhe 'srɔyi. 'Ka gole 'ε -za 'yi bhe, 'bhe 'laa dale 'ka mu 'gbu a fanɔan- 'ε ba, -Waanbhaa' -le 'ka -gwa -za 'yi bhaama; ⁹ 'bhe 'laa dale 'ka 'gbu kleza -Irele' mu 'ε ba, 'kooko- mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'bhe 'gbu 'wasowole. ¹⁰ -Amasɔyi 'yee- -Waanbhaa' -le -za 'kpen =kla. -Kɔɔ' 'pegee Zesu Kriisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi, -e 'kɔɔ- =kla mεε dɔεε mu 'le, 'kooko- -e kleza -Irele' mu 'la 'ledulaa -kɔɔ' 'leε -sɔ, -kɔɔ' sɔ 'mu klele-

Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu =kla do Zesu Kriisi 'srɔyi

¹¹ 'Bhela- -zayile, -ka -za 'leε- 'bhe dɔ 'ka 'kpee: 'Elwale -sɔ, 'ka mu Zuufu kle mu, waa -yaa 'ka wla 'kleen 'yi. 'Bhela- -yile Zuufu mu 'ε 'yaa- 'ka sii 'kleen 'yi 'wla kle mu; 'bheε- -o -yaa pe -o 'gbu ma dɔɔ -woo 'kleen 'yi 'wlale- -klɔsikon mu 'le, -amasɔyi -o 'kleen 'yi 'wlale -tɔɔmasie kpa -o 'gbu 'fle ma. ¹² 'Bhe 'waati 'ε ba, 'ka 'laa -yaa Kriisi dɔ, -Waanbhaa' Izraeli 'si mu 'la mak- wan-, 'ka 'laa -yaa 'mu ba; -e -bhoolaya 'la -dwa 'yee- 'pegee -yaa mεε mu 'ε 'plenɔ -a -liiwli' 'ε ta, 'ka mu laa -yaa 'bhe ba; 'bheε- 'ka 'yrikpaza do 'kpɔ 'laa -yaa 'drun- yan 'leε- 'yi. 'Ka 'pegee -Waanbhaa' 'kpale- laa -yaa do ma. ¹³ 'Dunɔ- -zɔɔn, 'ka 'pegee Kriisi Zesu a 'kpaledomaya 'ε 'yi, 'ka 'mu 'la 'plengole -yaa -Waanbhaa' ma 'elwale -sɔ, 'ka 'ka 'mabεenna -a -din Kriisi klelawoa 'sraka 'le 'bhe 'srɔyi. ¹⁴ 'Wlan 'ε ni, Kriisi 'gbu -le yilabla 'na -kɔɔ' ni, 'yele- Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu -kla 'si do 'kpɔ. 'Woo- 'si ple 'la bhe, -sɔɔnaya -yaa -o plenɔ- 'bhii- 'feg- wle- do gbεen-. 'Dunɔ- Kriisi 'a 'gbu klelawoa 'sraka 'le bhe, -e 'bhe -sɔɔnaya 'ε -gwa -o plenɔ-. ¹⁵ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'tonɔ ta za mu 'la 'kpen 'yaa- Zuufu mu 'ε 'pegee Zuufu kle mu 'ε 'yicien, -e 'mu 'legaa-. -Ayile, Kriisi Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'ε =kla 'si dɔεε do 'kpɔ 'le, 'bheε- -e yilabla =wlaa -o 'pegee 'mu plenɔ-. ¹⁶ Kriisi gala- woa *-yirigbεεle 'ε ta, -e -sɔɔnaya -gwa 'woo- 'si ple 'ε 'plenɔ-; 'bheε- -yoo =klaa 'eke- ba 'bhii- mεε do 'kpɔ. 'Bhe 'yi, -e 'woo- 'si ple 'ε =kpa do ma, 'bhe -yoo 'pegee -Waanbhaa' -kpa do ma. ¹⁷ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, Kriisi =nwa yilabla ma -Jan 'Nrāle- 'ε 'wole- Zuufu kle mu 'la 'plengole -yaa -Waanbhaa' ma 'ka mu ni, 'bhe 'pegee Zuufu mu 'la 'mabεenle -o -Waanbhaa' -din 'mu ni. ¹⁸ -Ayile, 'o 'kpen -o 'kpaledomaya 'la 'yi Kriisi 'yi, 'o mɔɔ Zuufu mu 'pegee Zuufu kle mu 'ε, 'o sɔ 'o 'mabεenle 'o Dε -Waanbhaa' -din -a Lii 'Wenɔ 'ε 'srɔyi. ¹⁹ 'Bhe 'yi, 'ka mu Zuufu kle mu 'ε, 'ka 'laa -o -li 'ke 'cie mu 'le, 'bhe 'pegee 'ka 'laa -o -li dayre gbɔɔn mu 'le. 'Dunɔ- 'ka mu =kla -Waanbhaa' a -bhlenɔbe -wa 'ε 'nε mu 'le -yaa' 'fa -la mu 'le. ²⁰ 'Ka mu =kla 'bhii- 'fe -gbεnε

do gbɛɛn-; 'bhɛɛ- Zesu a *winɔwo mu 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ 'mu -o 'yee- 'fɛgwɛ- 'ɛ gaan 'le. 'Bhɛɛ- Zesu Krisi 'gbu -le 'ke 'yee- 'fɛgwɛ- 'ɛ zɛɲ ta vlɛ -kpuŋ 'ɛ 'le. ²¹ 'Yee- vlɛ -kpuŋ 'ɛ 'yele- 'fɛgwɛ- 'ɛ 'kpen 'yikun 'egɔɔle 'kee- san 'traa, 'bhɛɛ- 'kee ge 'tɛnlɛ- laanima. 'Bhɛɛ- -e klɛ -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛɛ do 'le, -yoo 'wɛɲ, 'bhɛɛ- -yoo 'ke Mɛɛzan a pɛ 'fɛ 'le. ²² -Waanbhaa' 'ka mu =klaa 'eke- ba 'ezin- Krisi a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi. 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -e 'ka =kla 'bhii- -a Lii 'Wɛɲ 'ɛ bo 'fɛ -gbɛɛ do gbɛɛn-.

Pɔlu =kla -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo mi 'le Zuufu kle mu 'ɛ ni

3 'Bhɛla- -zayi', 'mi Pɔlu 'la 'ŋ 'yoo- -kaso 'yi Zesu Krisi 'tɔ 'ɛ -zayi', 'kooko- 'mi klɛ -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo mi 'le 'ka mu Zuufu kle mu 'ɛ ni, 'mi -o 'ŋ 'seriwo zii' 'kaa- -za ma. ² -Waanbhaa' =lia 'mi ma gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- -ye 'ŋ =kla 'ke -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo mi 'le 'ka mu ni, 'ka 'bhɛ -za 'ɛ =maa gban 'ɔ. ³ -Waanbhaa' 'gbu -le -yaa' gaanyiza 'ɛ tapwɛla 'mi ni, 'ŋ 'bhɛɛ- ba jan sa yɔɔɔn- dia- gban 'elwale 'ka ni 'lɛtrɛ 'lɛɛ- 'yi. ⁴ 'Ke 'ka -o 'bhɛ -jan 'ɛ tapele 'waati 'la ba, -Waanbhaa' 'yikan' 'la =naa 'mi ni, 'bhɛɛ- gaanyiza 'la -yoo Krisi ba za 'le, 'ŋ 'bhɛ -dwa gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'ka 'gbu nu 'bhɛ 'yele-. ⁵ -Waanbhaa' laa 'yee- gaanyiza 'ɛ tapwɛle 'elwaleta mu 'ɛ ni, 'bhii- -ya tapwɛla gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- -zɔɔn -a Lii 'Wɛɲ 'ɛ 'le Krisi a pɛ winɔwo 'wɛɲ mu 'ɛ 'pegee -yaa' pɛ -lɛla' janwo mu 'ɛ ni. ⁶ 'Bhɛ gaanyiza 'ɛ 'bhɛ -le -gɛ: Zuufu kle mu 'ɛ 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi, -o 'pegee Zuufu mu 'ɛ 'ciɛn =kla do, 'bhɛɛ- -o 'pegee 'bhɛ mu -o 'bhii- mɛɛ do. -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- =naa -za 'brɛɛ mu 'la 'naza- ta Zuufu mu 'ɛ ni -o do -o 'mu ba 'ezin-, -woo 'kpalawoa -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'yi 'bhɛ 'srɔyi.

⁷ -Waanbhaa' a -lileya 'ɛ ma, -ye 'ŋ =kla 'ke -yaa' yewonɛ 'le -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo zayi' -yaa' -glɔɔya' 'la 'bhɛ -o 'ŋ 'yi 'bhɛ 'srɔyi. ⁸ 'Mi 'la 'mi -o 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'ɛ 'kpen -zanta' mi 'le, -Waanbhaa' =lia 'mi ma 'kee- 'mi klɛ -yaa' -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wo 'mi 'le Zuufu kle mu 'ɛ ni, 'kooko- Krisi a -naflo 'la -dan' 'laa -o 'bhɛ ma -o 'bhɛ dɔ. ⁹ 'ŋ 'bhɛ -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wolawo zii' bhe, 'yee- -Waanbhaa' a klɛ 'bhɛɛ- 'ŋ -yaa' gaanyiza 'ɛ tapwɛ', 'kooko- mɔkpen' a dɔ kpataakpa. 'Yee- -Waanbhaa' -le pɛ 'kpen =kla, 'bhɛɛ- 'yele- 'yee- gaanyiza -twa Krisi 'yi 'sani- -e 'drunyan klɛ. ¹⁰ 'Bhɛɛ- 'kooko- 'bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, 'sɛɲzan- mu 'la 'pegee -kuŋlii mu 'la -woo lafle' 'yi, -o 'kpen -Waanbhaa' a -zadɔleya -glɔɔn 'ɛ 'kpen dɔ Zesu yi mu -lɛdo' 'ɛ 'srɔyi. ¹¹ 'Yee- -Waanbhaa' -za mu 'la klɛle -lɛdulaa 'sani- 'drunyan klɛle plɛɲ- -a 'kɔɔ, -e =nwa 'mu 'lɛɔɔle -kɔɔ' Mɛɛzan Zesu Krisi 'srɔyi. ¹² -Kɔɔ' 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'yi, 'bhɛ 'pegee -kɔɔ' 'kpaleya 'ɛ ma, -kɔɔ' sɔ -kɔɔ' 'mabɛɛnle -Waanbhaa' -din -kɔɔ' 'gbu ma 'ke -gblaan 'laa kla -kɔɔ' 'yi. ¹³ 'Bhɛla -yile, 'mi -sromabɔ 'ka ni dɔɔ 'ka -gblɔzi' laa gale 'ka ma 'ŋ -yɛɛn mu 'la 'bhle zii' 'ka ma 'mu -zayi'. 'Woo- -yɛɛn mu 'ɛ 'mu -le 'ka mu 'gbu 'tɔɔɔpɛ mu 'le.

Pɔlu a 'seriwole 'lɛyanyɛ

¹⁴ 'Bhɛla- -zayile, 'mi 'ŋ 'kɔɔ zen -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- 'mi 'ŋ 'seriwo -a ni. ¹⁵ 'Yee- 'la -yoo -Waanbhaa' a 'fa -la mu 'ɛ 'kpen Dɛ 'le bhe, 'kee- kpa lafle' 'yi mu ta oo, 'kee- kpa 'trɛ ta mu 'kpen ta, 'mu 'kpen dɛ -le 'yela- -le ¹⁶ -Yaa' 'tɔɔɔɔɔɔɔɔ 'la 'bhɛ -o 'eg- bɛɛɛɛɛ, 'ke waa sɔ 'bhɛ danle- pɛ 'kɛdo- 'kɔɔ ma 'bhɛ 'srɔyi, 'mi -sromabɔ -a ni dɔɔ -e -glɔɔya' 'kpen dɔ 'ka ta -a Lii 'Wɛɲ 'la 'bhɛ -o yewo 'zi 'ka zru mu 'ɛ 'yi 'bhɛ 'le. ¹⁷ 'Bhɛɛ- 'ŋ -sromabɔ -a ni dɔɔ Krisi bo 'ka zru mu 'ɛ 'yi 'ka 'kpale- 'la -yoo -a -yi 'bhɛ -zayi', 'bhɛ 'pegee 'ke 'ka kli gbaanle bo 'egɔɔle -yaa' 'sɔɔniya 'ɛ 'yi. ¹⁸ 'Kooko- 'ka mu 'pegee -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛɲ mu 'ɛ 'ka 'kpen Krisi a 'sɔɔniya 'ɛ 'laata- oo, -a gbɔɔɔɔɔɔ oo, -a 'troleya oo, 'bhɛ 'pegee -a -duŋ' -o 'egbɔɔɔɔɔɔ gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- oo, 'ka sɔ 'mu 'kpen 'yimale. ¹⁹ 'Bhɛɛ- Krisi a 'sɔɔniya 'la kan bhaaplɛɲ mu a -zadɔleya 'ɛ 'kpen ta, 'ka sɔ 'bhɛ dɔle-. 'Ke 'bhɛ =kla, -Waanbhaa' nu 'ka zru mu 'ɛ 'pale- 'ke -a 'gbu dɔɔgbɛya 'ɛ 'kpen 'le.

²⁰ 'Yee- -Waanbhaa' sɔ -za 'kpensee klɛle- -kɔɔ' ni 'ke 'bhɛ kan 'ali- -kɔɔ' pɛ yɛkɛ- 'la 'yɛwo- -a ma, 'bhɛ 'pegee -kɔɔ' -kɔɔ' 'kpeɛɛdan pɛ yɛkɛ- 'la ma 'mu ta, -yaa' -glɔɔya' 'la 'bhɛ -o yewo 'zi -kɔɔ' zru mu 'ɛ 'yi 'bhɛ 'le. ²¹ -Kɔɔ' mu 'la =kla Zesu 'yi mu -lɛdo' 'le, 'bhɛɛ- 'ke -kɔɔ' -o Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi, bhaa -kɔɔ' -Waanbhaa' 'tɔ 'ɛ magbaandɛ yi 'oo yikpensee ta. Ami- ina!

ZESU 'YI MU 'TAAWOGBɛYA DRɛɛ

Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'kpen 'klale- keba 'ɛ -woo 'bhii- mɛɛ do 'kɔɔ

4 'Bhɛ 'yi bhe, 'mi 'la 'mi -o -kaso 'yi Mɛɛzan 'tɔ 'ɛ -zayi', 'mi 'sromabɔ 'ka ni dɔɔ 'ka 'taawogbɛya 'ɛ klɛ 'elrele 'ke 'bhɛ -bɛɲgo' -Waanbhaa' 'ka 'siila- -za 'la 'kaama- 'bhɛ 'le. ² Yi 'oo yi, -ka 'ka 'gbu mazina, 'bhɛɛ- 'ka 'yi klɛ 'ɛdɔɔle, 'bhɛ 'pegee 'ka zrubakpaale klɛ -za klɛle ma. 'Ka 'eke- -yikun' 'ke 'ka -za sɔ 'eke- ni; ³ 'ke 'ka dɔ 'egɔɔle, 'kooko- Lii 'Wɛɲ 'ɛ 'kpaledomaya 'la =wlaa 'ka 'plɛɲ- 'bhɛ bo 'ka 'plɛɲ-, 'bhɛɛ- 'ka bo yilabla 'yi. ⁴ Wlan 'ɛ ni, 'ka 'kpen =kla 'bhii- mɛɛ do 'kɔɔ, 'bhɛɛ- Lii 'Wɛɲ do 'kɔɔ -le 'ka 'kpen 'yi. 'Bhɛ 'pegee -Waanbhaa' 'ka 'siila- 'kooko- 'ka 'yrikpale bo -za do 'kɔɔ -la ta. ⁵ Mɛɛzan -o do 'kɔɔ -kɔɔ' 'kpen 'wiɲɲ-, 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'kpen -kɔɔ' kpa 'yela- do -kplɛn 'yi, 'bhɛɛ- 'wiɲɲɛza -yi ba Zesu 'tɔ 'ɛ 'yi 'bhɛ -o do 'kɔɔ. ⁶ 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' -o do 'kɔɔ, 'yele- -kɔɔ' 'kpen Dɛ 'le; 'bhɛɛ- 'yela- 'kpaale- -o mɔkpen' 'wiɲɲ-, 'yele- yewo -kɔɔ' 'kpen 'le, 'bhɛɛ- 'yele- -kɔɔ' 'kpen zru 'ɛ 'yi.

⁷ 'Duŋ- -Waanbhaa' -lilawoa -kɔɔ' ma, 'bhɛɛ- -ya Lii 'Wɛɲ 'sɛɲ 'ɛ -glɔɔn 'kpen =naa -kɔɔ' 'kpen do do ni, 'bhɛɛ- 'bhɛ -bɛɲgole -o 'ke ye yɛkɛ- 'la Krisi -kɔɔ' 'kpen do do dɔ =kla 'bhɛ 'le 'bhɛɛ- 'le. ⁸ 'Bhɛla- -zayile, -a yɔɔɔɔɔɔɔ -o Zesu ba zayi' -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: «-E -saan laanima 'egbɔɔɔnle, -ya -sɔɔɔɔɔɔɔ mu 'ɛ =kla -kaso 'yi mu 'le,

'bhe- -e -za 'wlan mu =kla bhaaplery mu ni.»
 9 'Ke -wa =pia dɔɔ: «-E -saan laanima», -o 'bhe 'yima-
 'nale- ɛɛ? 'Bhe 'yi -le -e -zinaa' 'trɛ =la 'egbɔɔnle 'elwale
 'pe. 10 'Bhe 'yi, 'yee- mɛɛ 'la zan -zinaa' 'trɛ =la, 'yee- do
 'kɔɔ 'ɛ 'yele- -saan laanima lafle' 'ɛ 'kɔɔ trala 'ezin-
 'kooko- -e 'drunyan 'ɛ 'kɔɔ pa. 11 'Yele- 'sej 'naa- mɛɛ
 mu ni, 'bhe- -ya 'ke mu =kla -yaa' winɔɔwo mu 'le,
 'bhe- -ya 'ke mu =kla -Waanbhaa' a -lela' janwo mu 'le,
 'bhe- -ya 'ke mu =kla 'ezin- -Jan 'Nrle- 'ɛ 'wo mu 'le,
 'bhe- -ya 'ke mu =kla 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'ɛ goo-
 ba mu 'le, 'bhe- -ya 'ke mu =kla 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ
 mu 'ɛ daan mu 'le. 12 -E 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe,
 'kooko- -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenj mu 'ɛ 'kɔɔ -yaa' ye 'ɛ
 wo, 'bhe- -kooko- mɛɛ 'la zan mu 'kɔɔ -kpale- -o Kri-
 'yi, 'mu dɔ 'egbɔɔle 'mu a 'kpaleya 'ɛ yi. 13 'Bhe- -kooko-
 -kɔɔ' 'kɔɔ -kɔɔ' kpa 'yee- -Waanbhaa' Gbe Zesu Kri-
 'yi, 'bhe- -ke -kɔɔ' 'bhe dɔ 'elrele. 'Bhe- -kɔɔ' 'taawog-
 beya 'ɛ baan' nu gele zi -leɛ 'ke 'bhe ge 'tenle- 'bhe 'le-
 pale ma 'bhii- Kri- 'gbu 'leɔɔle -o gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. -kɔɔ'
 nu kleɛ mɛɛ -yɛbakanle mu 'le. 14 'Bhe 'yi, -kɔɔ' 'laa nu
 bole 'ezin- -titi -kɔɔ' matrunya 'ɛ 'yi 'ke -kɔɔ' kle 'bhii-
 -ploo zi pɛ mu 'le, 'ke -kɔɔ' ge -kɔɔ' 'leɛ, 'bhe- -ke -kɔɔ'
 nu -kɔɔ' -zanta'. -kɔɔ' 'laa nu -a 'tolɛ- 'ke mɛɛ 'yini- mu 'ɛ
 'mu -kɔɔ' 'yini- 'mu a bhla ma daangbeya 'ɛ 'pegee 'mu
 a -dawli' maza mu 'ɛ 'le. 15 Drɔɔɔn, 'ke -kɔɔ' wlan =pia
 'sɔɔniya 'le -kɔɔ' zru ba, -kɔɔ' nu dɔɔle klen 'ke -kɔɔ' 'pwele-
 kle 'yee- Kri- 'le -za 'kɔɔ 'yi; 'yee- -le 'ke mɛɛ 'la zan
 mu 'kpale- -o -a -yi 'mu 'kɔɔ -kunlii 'le. 16 'Bhe- 'yele-
 -kɔɔ' 'kɔɔ kun 'egbɔɔle. -kɔɔ' -o 'bhii- -a dɔɔɛ mu 'ɛ
 gbɛɛn-, 'bhe- -ke -kɔɔ' 'kɔɔ do do -kɔɔ' 'woye- 'ɛ =woa
 'eta- 'eta-, -a 'fle 'ɛ 'kɔɔ dɔ 'egbɔɔle 'bhe- -e gbaandɛ
 'sɔɔniya 'yi.

'Taawogbeya dɛɛ Kri- 'yi

17 -Ayile, 'ɲ 'yienii mu, 'kela 'bhe -o -a -yi 'egbɔɔle, 'ɲ
 'yoo- zan 'bhe- -wolɛ- ka ni -zɔɔ mɛɛzan 'sɔɔyi dɔɔ: 'ka
 'laa 'taawole 'ka 'gbu 'win ta 'bhii- mɛɛ 'la zan mu laa
 -Waanbhaa' dɔ 'mu 'a kle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. -O dɔ -o 'gbu
 'kpeejan- mu 'te 'mu -la zi, 'bhe- -o bhaama za mu 'te
 -la kle. 18 -Gbɔ 'kpale- -o -o yikan' 'ɛ ta, 'bhe-
 -Waanbhaa' -si dɛɛ 'la 'bhe na mɛɛ ni, -woo 'niigwa-
 'bhe 'yi waa -zadɔkleya 'ɛ 'pegee -o zru -glɔɔya' 'ɛ ma.
 19 -Yrala' laa dɔ -li -o ma -za 'yɔɔ- kle zi ta, -woo 'gbu
 =naa yanbhɔɔya maza mu 'ɛ 'kɔɔ -glɔɔ ni, 'bhe- waa
 sɔ -o 'gbu 'yikunle -za 'yɔɔ- 'tɔɔle- -za 'yɔɔ- 'bhe klele ma,
 'bhe- 'mu klele laa -o -yibhɔɔ'.
 20 'Dun- 'ka mu, 'ka -za 'oo -za 'la -daanna Kri- ba za
 'yi 'bhe 'laa -o 'bhe gbɛɛn-. 21 Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'ka Zesu a
 za -maa; 'bhe- -o 'ka -daanna wlan 'la -yoo -a -yi 'bhe
 'le. 22 'Ka 'taawogbeya gwe 'ɛ ta, 'ka 'yaa- mɛɛ -yini'
 maza mu 'la kle, 'bhe- -ke 'mu 'yaa- 'ka siɛ, -ka 'ploo
 'mu ma 'fenfenj. 23 -Kaa 'to 'ke -Waanbhaa' Lii 'ɛ 'ka kle
 mɛɛ dɛɛ mu 'le 'ka 'kpeeledangbeya 'ɛ 'yi. 24 'Bhe- -ka
 dɔ 'taawogbeya dɛɛ 'la -Waanbhaa' 'bhe=kla 'bhe ta,
 'bhe 'taawogbeya 'ɛ 'bhe -le -ledɔɔleya 'pegee 'wenya-
 'la da wlan ba 'mu 'le.
 25 'Bhela- -zayile, -ka 'ploo- bhla pele ma; 'bhe- -ka
 'kɔɔ do do wlan pe 'bhe -vindo' mi ni, -amasɔɔyi -kɔɔ'

'kɔɔ -o mɛɛ do. 26 'Ke -za 'ke =laa 'e ma, 'bhe- -ke 'yee
 zrupliila, 'yaa 'tolɛ- 'bhe -za 'lale- 'ɛ 'e bɔ -za 'yɔɔ- 'yi;
 'yaa- 'tolɛ- 'kee yi 'bhe zruplii- 'ɛ 'le 'e 'kpee. 27 'Ka 'laa
 'tolɛ- 'ke -Setran' 'ka 'lekanyɛ -sɔɔɔwo', 'bhe- -e 'sej-
 go- 'ka 'le. 28 'Ke 'ka ba mɛɛ 'la zan -yaa -faanwo' 'el-
 wale, 'bhe zan 'ploo -faan 'ɛ ma. 'Bhe- -e dɔ 'egbɔɔle
 'kee- yewo -a 'gbu ni, 'kee- sɔ -a 'gbu 'nii- maza -sɔɔ-
 wole'; 'kooko- 'sej 'laa -o mɛɛ 'la zan ni -e sɔ bhɔɔle-
 'bhe ba. 29 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke -jan 'yɔɔ- do 'kɔɔ da 'ka 'lii;
 'dun- -ka wlanya ma jan 'te -la wo. -Ka 'bhe- -wla-
 -janwo', 'kooko- 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe =maa 'ka 'lii, fan-
 gandɔ 'bhe zan ta, 'bhe- -bhe kle 'duma 'le 'bhe zan ni.
 30 'Ka 'laa -Waanbhaa' Lii 'Wen' 'ɛ talrwale. -Waanbhaa'
 'bhe gbɛɛn blaɔn yɔɔɔn 'la 'kpalea -kɔɔ' ma 'yele- 'bhe -tɔɔ-
 masie 'le 'ke 'bhe ge 'tenle- -kɔɔ' tagbawoza 'ɛ
 -Waanbhaa' 'kɔɔ 'bhe zɔɔn yi kpataakpa 'ɛ ma. 31 'Bhela-
 -zayile, yin ma 'tɔɔnkpale oo, zruplii- oo, yran oo,
 -gbekanle mɛɛ ta oo, 'bhe 'pegee -zwanwole, -ka 'ploo-
 'mu 'kɔɔ ma. 'Bhe- -ka 'ploo yienya 'tɔɔle- yienya 'bhe
 ma 'ka 'plɛɲ-. 32 -Ka -za 'wlan kle 'eke- ni, -ka 'eke- -yren-
 kla', 'ke 'ka 'eke- mazato 'bhii- -Waanbhaa' -li 'ka mu
 ma gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- Kri- 'sɔɔyi.

'Taawole -Waanbhaa' a 'tebhile 'ɛ ba

5 'N nɛɛɛɛ- mu, 'ka -o -Waanbhaa' -nɛ mu 'la -za sɔ
 -a ni 'egbenele bhe, -ka dɔ klen 'ke 'ka 'ka kpa -a
 ma 'kaa 'taawogbeya 'ɛ 'yi. 2 -Ka 'taawo 'sɔɔniya 'yi, 'bhii-
 -kɔɔ' -za -swa Kri- ni gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe- -ya 'gbu
 'naa- -kɔɔ' mu ma -Waanbhaa' ni 'bhii- 'sraka 'la =swa
 'bhe ni 'bhe 'le.
 3 'Ka -o 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'la le bhe,
 -yanbhɔɔya za oo, 'trinɔɔ- maza oo 'bhe 'pegee -yɛbhɔɔ'
 maza, waa male dɔɔ -o 'bhe 'yansi za mu 'ɛ kle 'ka
 'plɛɲ-, -amasɔɔyi, 'bhe -za mu 'ɛ klele 'ɛ 'bhe 'laa gaa
 -Waanbhaa' a mɛɛ mu ba. 4 'Bhe- 'ezin- 'wloso ma jan
 oo, -yraladɔ ma jan oo, 'bhe 'pegee 'truu- ma jan mu,
 'mu 'la 'mu 'laa -o 'ke wopɛ 'le 'ka 'plɛɲ-, -ka 'ploo 'mu
 'kɔɔ ma. 'Dun- -Waanbhaa' 'pubɔɔ- ma jan mu -le da
 'ka 'lii. 5 -Kaa 'yaango- 'bhii- 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan
 -yanbhɔɔya 'pegee 'trinɔɔ- maza, 'bhe- -kɔɔ -glɔɔya'
 kle, 'bhe zan 'ɛ 'ciɛn -su 'kɔɔ- 'kɔɔ 'laa -o Kri- 'pegee
 -Waanbhaa' a -bhlenjgbeya -wa 'ɛ ta. -Amasɔɔyi 'kɔɔ
 -glɔɔya' 'ɛ 'bhe -o 'bhii- yo gbale gbɛɛn-.
 6 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke mɛɛ 'kɔɔ- 'kɔɔ 'ka 'yini- 'ke -a -lii
 bhla ma -jan mu 'ɛ 'le. Mɛɛ 'la zan mu mɛɛ mu -yini' bh-
 la ma jan mu 'le -o -Waanbhaa' a yran 'ɛ wlen -o 'gbu
 ma 'bhe- gbɛɛn-. -Amasɔɔyi -woo 'ke -kala' mɛɛ mu 'le
 -Waanbhaa' ma. 7 'Bhe 'yi, 'ka 'pegee 'bhe mɛɛ -glɔɔn
 mu 'kaa- -za 'kɔɔ- 'kɔɔ laa klele 'eke- ta. 8 'Elwaleta, 'ka
 'yaa- -gblo -la -yi; 'dun- -zɔɔn 'ka -o 'tebhile ba 'te 'ka
 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi. -Ayile -ka 'taawo
 'elrele 'bhii- 'tebhile ba mɛɛ mu gbɛɛn-. 9 Mɛɛ 'la zan
 mu -o 'tebhile ba, 'bhe zan mu -za 'lrele- 'pegee -ledɔɔ-
 leya maza kle, 'bhe- -o 'taawo- wlan ma zi -la ta. 10 -Ka
 dɔ 'egbɔɔle, 'bhe- -za 'la 'bhe sɔ Mɛɛzan -Waanbhaa' ni,
 'ka sɔ 'bhe dɔɔle-. 11 Mɛɛ 'la zan mu -o -gblo 'yi, -o kleza
 mu 'ɛ waa mɛɛ maza -yanwo'; ka 'pegee 'woo mu a -za
 'kɔɔ- 'kɔɔ laa klele 'eke- ta. 'Bhe- drɔɔɔn', -ka -o kleza

-kכ' mu 'ε tapwε' kpataakpa. ¹² Wlan 'ε ni, 'woo- mεε mu 'ε -o -za mu 'la kle gaanyi', waa sɔ 'mu 'gbu 'pele -yrala' 'ε kכ. ¹³ -Amasrɔyi 'ke -o 'yee- gaanyiza mu 'ε 'kpen tapwela 'tebhile ba, -yoo 'bhii- -woo 'joo -zeze 'gbu 'ε 'bhεε- tapwε' zii' kpataakpa bhe. ¹⁴ 'Bhεε- 'ke -o pε 'la tapwela 'tebhile ba kpataakpa, 'bhε kle 'tebhile -la -le. 'Bhela- -zayi' -wa pe dɔɔ:

«'Bhi 'la 'bhi -o yide 'zi, bwe!

Bwe gbaa mu 'ε 'plenj-;

'bhεε- Krisi nu 'e takanle 'ke -yaa' 'tebhile 'ε 'le.»

¹⁵ 'Bhε ya 'ε 'yi, -ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele 'kaa- 'taawogbeya 'ε ma. 'Ka 'laa 'taawole 'bhii- mεε kloo mu, 'duŋ- -ka 'taawo 'bhii- -zadɔ' mu. ¹⁶ 'Ke -Waanbhaa' 'waati 'oo 'waati 'la =naa 'ka ni, 'ka 'laa 'bhε 'siεle-; -amasrɔyi, -zɔn 'waati 'ε -yoo 'eyɔɔ. ¹⁷ 'Bhela- -zayile, 'ka 'laa klele 'ke mεε yikan' kle mu 'le, 'duŋ- -ka dɔ klen 'ke 'kela 'bhε -o 'ke Mεεzan -Waanbhaa' zru maza 'le 'ka 'bhεε- dɔ.

¹⁸ 'Ka 'laa 'ka 'taakpale -wεεn 'mile- zi, 'bhεε- -e 'ka dε: 'ke bhε =kla, 'ka gbε laa sɔ 'ka 'gbu 'yikunle ta. 'Duŋ- -kaa 'to 'bhεε- Lii 'Wen 'ε -e 'ka zru 'ε pa. ¹⁹ -Ka 'fuudɔ- 'eke- ta 'ke 'sro -glɔn mu 'la 'kpen Lii 'Wen 'mu na 'ka ni 'mu 'kpalele. -Ka 'srokpa 'ke 'ka Mεεzan 'tɔbɔhɔ 'ka zru 'ε 'kpen 'le. ²⁰ 'Waati 'oo 'waati, -ka -kכ' Dε -Waanbhaa' 'pubɔ- -za 'kpen 'yi -kכa' Mεεzan Krisi 'tɔ 'ε 'yi.

²¹ -Ka 'ka 'ngblo 'kpala 'eke- -la 'kaa- -gasikpaleya ma Krisi 'lεε.

'Gwlaan- mu 'pegee -o na mu plenja mu

²² 'Ka mu le mu, -ka 'ka 'ngblo 'kpala 'ka =kכ mu 'ε =la 'bhii- 'ka 'ka 'ngblo kpala' Mεεzan Krisi =la gɔnε- 'la gbεεn-. ²³ Le -kכ 'ε 'bhε -le -a na ta -kunlii 'le 'bhii- Krisi -o 'ke Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε ta -kunlii 'le gɔnε- 'la gbεεn-. 'Yee- Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε -woo 'bhii- Krisi 'fle 'ε gbεεn-, 'bhεε- 'yele- -o -Bhee Mi 'le. ²⁴ Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε -woo 'ngblo kpala' Krisi =la gɔnε- 'la gbεεn-, 'ezin- le mu 'ε -o 'kpen do do -o 'ngblo 'kpala -o -kכ mu =la -za 'kpen 'yi 'bhεε- gbεεn-.

²⁵ 'Duŋ- 'ka mu le -kכ mu 'ε, 'ka 'na mu 'ε -za 'sɔ 'ka ni 'bhii- Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε -za =swa Krisi ni gɔnε- 'la gbεεn- 'bhεε- -ya 'gbu =naa ga ni 'sraka 'le 'mu -zayi'. ²⁶ -E 'bhε =kla 'bhε gbεεn- bhe, 'kooko- -e Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε kpa 'edanɔma -Waanbhaa' a pε 'le, 'kee- -yaan -o 'kpee 'ε 'flelele 'waati 'la ba -yi 'pegee -Waanbhaa' a -jan 'ε fangan- 'le. ²⁷ -E 'bhε =kla 'ezin-, 'kooko- -e 'woo- Zesu 'yi mu -lεdo' 'ε zɔn -a 'gbu 'yre =la waa -lreleya -gbεε 'ε 'yi, 'bhε 'pegee 'ke -waa pε -kכ' do 'kpɔ 'pegee pε 'triŋdɔle do 'kpɔ ye -o ma. 'Duŋ- 'ke -o kle 'wenj, 'bhεε- waa 'joo 'yɔɔ- 'kɔdo- 'kpɔ ye -o zi. ²⁸ 'Bhε klegbeya do 'ε 'yi, le -kכ mu 'ε -o na mu 'ε -za 'sɔ -o ni, 'bhii- -o 'gbu 'fle 'ε -za sɔ -o 'gbu ni gɔnε- 'la gbεεn-. 'Ke mεε 'la zan na -za sɔ -a 'gbu ni, -a 'gbu -za sɔ -a 'gbu ni 'ezin-. ²⁹ Wlan 'ε ni, mεε 'kɔdo- 'kpɔ 'laa -a 'gbu 'fle mafinyanwolε -lido'; dɔnɔn' mεε 'tɔle- mεε, 'bhε 'bhε

† Elwale -sɔ Izraeli 'kleen 'ε 'yi, -o -yaa le dɔnε 'ε fe, 'bhεε- -wa baa -a dɔ yi 'ε 'le, 'bhεε- -o ge -a nale -a -kכ ni, 'bhε -la -tɔkmasie ma jan -le -ge.

'gbu 'fle 'ε kun 'elrele 'bhεε- -ya -lεbɔ', 'bhii- Krisi -yaa' pε mεε mu 'ε -gblakun' gɔnε- 'la gbεεn-. ³⁰ -Amasrɔyi, -kכ' 'kpen do do -o 'bhii Krisi 'fle dɔpε mu 'ε gbεεn-. ³¹ -A yɔɔnde le -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «'Gwlaan- nu gole -a dε 'pegee -a nεε -din, 'bhεε- 'yee- 'pegee -a na nu gele; -e nu blɔɔle- -a na 'ε ma, 'bhεε- -o mεε ple nu klele mεε do 'kpɔ 'le.»³² 'Bhε -jan 'la bhe, 'bhε 'yi -o 'egbenele; 'η 'yoo- -we 'zi 'ke Krisi 'pegee -yaa' mεε mu 'ε 'plenja- 'ε 'bhεε- 'le. ³³ -Za 'la =bwa 'bhε -le dɔɔ 'ka 'kpen do do 'ka 'na -za 'sɔ 'bhε 'gbu ni 'bhii- -a -za sɔ -a 'gbu ni gɔnε- 'la gbεεn-. 'Bhεε- le 'ε, 'bhε 'bhε =kכ 'lεdɔ- -a ma 'ezin-.

-Nε mu 'pegee -o yapε mu plenja

6 -Nε mu, Mεεzan Krisi -a zi' 'bhii- 'ka 'ka 'yapε- mu 'ε 'wojan- mu 'ε 'klsikun; -amasrɔyi 'bhε -le lele -a -yre 'yi. ² -A yɔɔnde le -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «'E dε 'pegee 'ε nεε -lεdɔ' -a ma,» 'bhε -le 'ke -Waanbhaa' a 'toŋ 'ε =lwa mi 'gbu 'ε 'le -yaa' 'toŋ vu 'ε ba. 'Bhεε- -ya -liiwli' =kpa' 'bhε 'toŋ 'ε zi. ³ 'Bhεε- -e 'bhε -liiwli' 'ε -klsikun win =naa dɔɔ: «'Kooko- 'ε nu klele zrukpa' 'yi, 'bhεε- 'ε mɔ 'ε 'yre ma 'trε ta -ge.»

⁴ 'Ka mu -nε dε mu, 'ka 'laa yran wlale 'ka 'nε mu 'ε 'yi. 'Duŋ- -ka -o 'tro 'elrele 'ke 'ka -za 'yɔɔ- go -o 'kכ, 'bhεε- -ka -o daan Mεεzan a pε zi 'ε 'le.

Yewonε mu 'pegee -o -kunlii mu plenja

⁵ 'Ka mu yewonε mu, -ka 'ka -kunlii mu 'ε 'wojan- mu 'ε 'klsikun bhaaplenya 'ε ma, 'ke 'ka -gblaan- -o -lεε 'egbenele, 'ka zru -lrele' 'le 'bhii- 'ka Krisi 'gbu 'wojan- 'ε 'klsikun gɔnε- 'la gbεεn-. ⁶ 'Ka 'laa -o -klsikunle -o -yre 'kכ, 'ka -za 'sɔ zayi' -o ni; 'duŋ- -ka -Waanbhaa' zru maza kle 'ke 'ka 'taawo- -o wojan ta 'ka zru 'ε 'kpen 'le, 'ka -o 'ke Krisi -a yewonε mu 'la 'le bhe 'bhε -zayi'. ⁷ -Ka yewo -o ni 'ka 'kpee 'lrele- 'le 'bhii- 'ke 'ka -o yewo 'zi Mεεzan 'gbu -la ni; 'ka 'laa 'bhε klele 'bhii- 'kaa kle 'zi bhaaplen mu do -kplen -la ni. ⁸ 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- mεε 'tɔle- mεε, lu mu 'pegee =klɔ mu, -o 'kpen do do nu -waa' -za wlan mu 'ε ma -sra 'srɔkwole Mεεzan 'kכ.

⁹ 'Bhεε- 'ka mu -kunlii mu 'ezin-, -ka 'kaa- yewonε mu 'ε 'kun 'elrele; 'ka 'laa 'pεenle- -o ta 'ke 'ka -gblaan kla -o -yi. 'Kaa 'yaango- 'bhii- 'ka mu 'pegee 'woo- mu, 'ka 'kpen ta -kunlii' 'ε 'bhε -o lafle' 'yi, 'bhεε- 'ka 'kpen -o do -a -yre 'yi.

-Waanbhaa' a mεε mu 'ε -waa' gwledanpε mu

¹⁰ 'Kela 'bhε -o -a -yi 'eglkɔle, 'bhε -le dɔɔ -ka fangando 'ka 'gbu ta 'ka 'pegee Mεεzan Zesu a 'kpaledomaya 'ε 'yi, 'bhεε- -yaa- -gblɔɔ' 'la -dan' 'laa -o 'bhε ma 'bhε 'srɔyi. ¹¹ -Waanbhaa' gwledanpε 'la 'kpen na 'ka ni, -ka 'mu 'kpen 'si; 'kooko- 'ka sɔ dɔle- 'eglkɔle -Setran' 'pegee -yaa' -dawli' maza mu 'ε 'lεε. ¹² -Amasrɔyi, -kכ' 'laa -o gwledan 'zi bhaaplen mu ba. 'Duŋ- 'ε pe 'senzan- mu oo, -kunlii mu oo, 'bhε 'pegee fanganzan mu 'la 'mu -o yewo 'zi 'ke -Setran' 'le 'trε ta -ge, 'bhεε- laanima lii -yɔɔ' mu 'la 'yaale- -o -za 'yɔɔ- klele 'kaama-, -kכ -o

gwledan 'zi 'mu -la 'kpen ba. ¹³ 'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' gwle danpe mu 'la na 'ka ni, -ka 'mu 'kpen 'si; 'kooko- 'ke -Setran' 'wlenna- 'ka ma, 'ka so gwledanle -a ba yi -yoo' ta. 'Bhæ- 'ke 'ka =yaan 'bhe gwle 'e danlele, 'ka bo 'eglwle.

¹⁴ 'Ka 'yri bo 'ka 'gbu -za 'le, 'bhæ- 'kaa- magben: -Ka wlan 'e 'kun 'eglwle 'bhii- 'ka 'sentru do 'ka 'saanla 'ka ta pe mu ta gōne- 'la gbæen-, -ka -ledwleya kle 'bhii- -srwase' mu ta piibhe dune- gbæen-. ¹⁵ -Jan 'Nræle- 'la yilabla na mæ ni, -ka 'bhe 'wole- 'e -vavade 'bhii- 'ka -sawla 'wlale 'ka gaan ma -vavade gōne- 'la gbæen-. ¹⁶ 'Ka 'kpaleya Krisi 'yi yikpen- ta 'bhe kle 'bhii- -srwase' mu 'koo piibhe -laa mu 'la -woo 'gbu -bæ mu 'e tagaan 'mu 'le 'mu gbæen-; 'kooko- 'ka so -Setran' a 'sabhe- -bhile mu 'e 'kpen 'liile 'bhe 'le. ¹⁷ -Waanbhaa' 'ka gola-woa -za 'yi, 'bhe kle 'bhii- 'ka ngblo ma piibhe 'faa gbæen-; -ka 'bhe 'wla 'ka ngblo ma. Lii 'Wen 'e -gōkun' 'la =kpaa 'ka 'koo, -ka 'bhe 'si, 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' a -Jan 'e 'le. ¹⁸ -Ka 'ka 'seriwo 'waati 'e 'kpen ba Lii 'Wen 'e 'sen ta, -ka 'seri 'e -glōkun 'e 'kpen kle -Waanbhaa' ni, 'bhæ- -ka -sromabō -a ni gbæ 'e 'kpen ma. 'Ka 'laa 'ka 'yre zi -gblaanle' 'bhe klele ma 'waati 'e 'kpen ba. -Ka 'ka

'seriwo -Waanbhaa' a mæ mu 'e 'kpen a -za ma. ¹⁹ -Ka 'ka 'seriwo 'mi a -za ma 'ezin-; 'kooko- -Waanbhaa' -Jan 'Nræle- 'e 'wo gbeya zōn 'η ni. 'Bhæ- 'kooko- 'ke -gblaan 'laa kle 'η zru ba 'ke 'η 'yoo- -Jan 'Nræle- tagaanle 'e tapwe' zii' mæ mu ni. ²⁰ Krisi 'mi =kla 'ke 'yee- -Jan 'Nræle- 'e 'wo mi 'le; 'η 'yoo- -zōn -kaso 'yi 'yela- wole 'e ma. -Ka 'ka 'seriwo 'mi a -za ma 'ke 'naa gblaan 'ke 'η 'yoo- -a wole- mæ mu ni -a wogbeya 'e 'yi.

Pōlu -o -a -srawo' zii' Efezi Zesu 'yi mu 'e ma

²¹ -Koo' næne- Tisiki 'la -za so 'η ni; Mæzan a yewone 'Irele- -le 'kele-. 'Ye- nu -ge za mu 'e 'kpen 'yipelæ 'ka ni, 'kooko 'ka 'mi ba za 'pegee 'η 'yoo- -za yekæ- 'la kle 'zi 'mu do. ²² 'Mi -a winbō 'zi 'ka ta ye 'mi 'gbu 'yre ma, 'kooko- 'ka 'o ta jan mu ma, 'bhæ- -e fangandō 'ka ta. ²³ Bhaa -koo' De -Waanbhaa' 'pegee Mæzan Zesu Krisi yilabla 'pegee 'sōniya, 'bhæ- 'kpaleya na -koo' næne- mu 'e 'kpen ni. ²⁴ -Koo' Mæzan Zesu Krisi -za so mæ 'la zan mu ni, 'bhæ- 'ke -dan' 'laa -o -waa' 'sōniya 'e ma, bhaa -Waanbhaa' -li 'mu 'kpen ma!

FILIPU MU

Pɔlu 'letre 'la =kpa Filipu -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Filipu -wa 'e 'yaa- Masedwani 'kleen 'e 'yi -wa -gbene do -la -le. 'Bhe- Masedwani 'kleen 'e 'bhe 'yaa- Greki mu a 'kleen 'e 'fangayi. Filipu -wa 'e ta Zesu 'yi mu -ledo', 'mu -le -yaa Pɔlu Zesu 'yi mu =lwa 'la =kla 'bhe 'kleen 'e 'yi 'bhe- 'le (Kleza 16.11-40). Pɔlu gelawoa Meezan a ye 'e 'wole- -wa 'bheke mu 'e ta, Filipu Zesu 'yi mu 'e 'mu -le bhɔɔba -gɔli' =kpa -a ni. 'Letre 'le- 'yi, Pɔlu -o 'pubwa- -wa glaan' mu 'la =kpa -o neene- Epafroditi 'kɔɔ 'bhe ma. 'Bhe glaan' mu 'kpa bhla 'e ba, Pɔlu -yaa -kaso 'yi, 'duɔ- -e 'bhe glaan' mu 'e 'srɔɔlawoa, 'mu 'a zrukpalaa. -A -le =lwa mi 'e 'yi (Filipu 1.1-26), Pɔlu Filipu Zesu 'yi mu 'e waa -za 'wlan 'e 'yidwa-, 'bhe- -yoo 'pubwa- 'bhe ma. -E -yaa -kaso 'la 'yi, -e 'bhe -janwoa -o ni. 'O 'yee- 'letre 'le- 'yipele -a -le do do 'e ma: Pɔlu pe Filipu Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -o 'kpale- kle do ma, 'bhe 'pegee -woo ngblo 'kpala -o -le mu 'e =la, 'bhe- -o -gasikpa 'eke- -le (Filipu 1.27-2.18). 'Bhe blaen, Pɔlu Timote 'pegee Epafroditi 'winɔɔza 'e Filipu 'bhe ba janwoa- (Filipu 2.19-30). -Ya =pia Filipu Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -o yri bo -o 'gbu -za 'le Zuufu mu a bhla ma 'ton mu 'e daan 'mu ma (Filipu 3). -Amasɔyi, 'mu 'yaa- pe 'zi dɔɔ Zesu 'yi mu 'la 'mu 'laa 'wla- 'kleen 'yi 'kaa -o 'mu 'wla 'kleen 'yi kpaɔma, 'kooko- 'mu go -za 'yi, 'bhe- 'mu 'ledɔɔle kle -Waanbhaa -yre 'yi. Pɔlu 'a =pia Filipu Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -wa blaanta gɔɔɔ -a 'taawogbeya 'e 'yi, 'bhe 'yi -le -yaa dɔɔ -woo 'gbu gbek- pa' Zesu Krisi 'kɔɔ (Filipu mu 4). 'Yee- 'letre 'le- 'leyanyre 'e 'yi, -e Filipu Zesu 'yi mu 'e 'liala-, 'bhe- -yoo 'pubwa 'ezin- -o glaan' mu 'la =kpa -a ni 'mu ma.

Pɔlu a 'pubwli

1 Mi Pɔlu 'pegee Timote 'woo- Zesu Krisi a yewone mu 'le. 'O mɔɔ -le 'letre 'le- 'kpa zii' mɛɛ 'la zan mu -o -Waanbhaa' a pe 'le Zesu Krisi 'srɔyi Filipu -wa 'e ta 'mu -la ni. 'Bhe- 'o 'yee- 'letre 'le- 'kpa zii' 'ezin- Filipu -wa 'e ta Zesu 'yi mu -ledo' 'e -o -le mu 'e 'pegee 'mu 'bhɔɔba- mu 'e 'mu -la ni. ² Bhaa -kɔɔ' De -Waanbhaa' 'pegee Meezan Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bhe- -o yilabla na 'ka ni.

Pɔlu -a 'seriwo zii' Filipu Zesu 'yi mu -ledo' 'e waa -za ma

³ 'Waati 'oo 'waati, 'ke 'ka -za -dwa 'ɔ 'kpee, 'ɔ -Waanbhaa' 'pubɔ- 'kaa- -za ma. ⁴ 'Waati 'oo 'waati, 'ke 'ɔ 'yoo 'ɔ 'seriwo zii' 'ka 'kpen a -za ma, 'ɔ 'bhe kle 'ɔ zrukpaale 'le. ⁵ -Amasɔyi 'ka =bhwa 'ɔ ba -Jan 'Nrale- 'e 'wole 'le mɛɛ mu ni, 'kee- san -a zisanle 'e ma, 'kee- nu 'tenle- -zɔɔ ma. ⁶ 'Mi 'gbu 'kpale- -o -za 'le- 'bhe- 'yi dɔɔ -Waanbhaa' 'la 'yee- ye -Irele' 'e zisaan- 'ka zru mu 'e 'yi 'bhe klegbeya 'e gbɛɛn- bhe, -e nu bhɔɔle 'ka ba 'ke 'ka 'bhe ye 'e wo 'kee- ge 'tenle- -a -leyanle ma Zesu Krisi 'nu yi 'e 'le. ⁷ 'Ke 'mi 'ɔ 'kpeeledaan 'ka 'kpen -a -za ma 'bhe gbɛɛn- bhe 'bhe lele. -Amasɔyi 'ka -za -o 'ɔ 'kɔɔ 'egɔɔle 'tanji. 'Bhe- -Waanbhaa' 'duma 'la 'naa- 'mi ni, -kɔɔ 'kpen 'bhe sasa -srɔɔwoa. 'Ke 'ɔ =kla -kaso 'yi

-zɔɔ oo, 'ke 'ɔ -ja -klu ta Zesu a -jan 'e 'le zaabo yre kɔɔ- oo, -a wlan pe yre kɔɔ- mɔɔkpen' 'yre ma oo, 'yee- ye do 'kɔɔ 'e -kɔɔ 'kpen 'a =woa 'eke- zi. ⁸ -Waanbhaa' -o 'ɔ 'sre 'le, -a 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ka 'kpen -za sɔ 'ɔ ni 'ebe- bele 'bhii- 'ka -za sɔ Zesu Krisi ni gɔɔɔ- 'la gbɛɛn-.

⁹ 'N -za 'le- 'bhe- 'yrewo- -Waanbhaa ma 'an 'seri mu 'e 'yi 'ka ba zayi', 'an 'yrewo- -a ma dɔɔ 'kaa- 'sɔɔniya 'e baan' kla -a ba, 'ke 'ka -zadɔɔleya -srɔɔwoa', 'bhe- 'ka yikan' maza dɔ. ¹⁰ 'Kooko- 'ke 'ka sɔ -za 'Irele- bagole -za 'yɔɔ- ma. 'Ke 'ka 'bhe =kla bhe, 'ka nu klele mɛɛ 'wenj mu 'le, 'bhe- waa nu -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ 'yele- 'ka zi Krisi 'nu yi 'e 'le. ¹¹ 'Bhe- Zesu Krisi 'srɔyi, 'ka nu -ledɔɔ- leya maza mu -la klele. 'Ke 'bhe =kla, 'ke mɛɛ mu 'e -o 'ka kleza -Irele' mu 'e =ya, -o nu -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔɔle, 'bhe- -wa magbaandɛ.

Krisi -le bole -yre ma -si kplankplan 'gbu 'e 'le

¹² 'N neene- mu, 'mi -a zi 'bhii- 'kaa 'yaango- 'bhii- 'ɔ 'yren -gɔɔɔ 'la =bhla bhe, 'bhe 'a =kla 'bhe- mɛɛ -bebe -Jan 'Nrale- 'e baan' =maa. ¹³ 'Wlan 'e ni, -janmatii 'e -yaa 'fa =la mu 'e 'kpen 'pegee mɛɛ -bheke' mu 'e -wa 'yaan- go- 'bhii- 'ɔ 'yoo- -kaso 'yi Krisi 'tɔɔ 'e 'bhe- ma. ¹⁴ -Woo 'ɔ 'yelawoa -kaso 'yi bhe, 'ɔ neene- -bebe Zesu 'yi mu 'e -woo 'kpa baanwoa- Meezan 'yi. 'Bhe- -o ngblo -dwa -o -lii -Waanbhaa' -jan 'woyre- 'e =kɔɔ, 'ke -gblaan 'laa kla -o -yi.

¹⁵⁻¹⁷ Wlan 'ε ni, -a 'ke mu -o Krisi a -jan 'ε wo zii' mεε mu ni -o zru -lrele' 'le, -wa klε 'zi 'sɔniya -la -le -o zru mu 'ε 'yi. -Wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'η =kpaā 'η 'kpayrε- 'lεε- =nɔɔ, 'kooko- 'η klε -yaa' -Jan 'Nrāle- 'ε ta wlan pe mi 'le. 'Duŋ- -a 'ke mu -o 'yee- Krisi a -za 'ε 'wo zii' -o 'kpee 'yɔɔ- 'pegee zranwolele -o zru ba. -Wa zi 'bhii- -o gwle bɔ 'mi ma, 'bhεε- 'ke mεε mu -o 'tɔbhɔ- 'ke 'bhε kan 'mi ta. 'Bhε klεgbeya 'ε gbεen- bhe, 'η 'yoo- -kaso 'la 'yi bhe, -woo 'an -yren 'ε baan' -la 'kla zii' 'a ba.

¹⁸ 'Bhε 'laa -za 'ke klε. 'Ke -o 'kpeejan- mu =kla 'eyɔɔle oo, 'ke -o 'kpeejan- mu =kla 'elrele oo, -woo Krisi a -za 'ε 'wolawo zii' mεε mu 'ε ni gbε 'ε 'kpen ma bhe 'bhε -le 'mi zrukpaā' zii'. 'Bhεε- 'η nu bole 'η zrukpaale 'le 'ezin-. ¹⁹ -Amasɔyi 'an 'yaango- 'ka -o 'ka 'seri mu 'la 'wo zii' 'η ma bhe, 'bhε 'pegee Zesu Krisi Lii 'la 'bhɔ zii' 'η ba bhe, 'woo- -za mu 'ε 'kpen nu klεle 'η 'bheeyrε- 'le, 'bhεε- 'η 'pweyrε- 'le -kaso 'ε 'yi. ²⁰ Wlan 'ε ni, 'mi -o 'bhεε- magben 'zi 'η zru 'ε 'kpen 'le, 'bhεε- 'η 'yri -o 'bhεε- ta. -Za 'kedo- 'kpɔ 'laa nu klεle 'η ma 'ke -yrala' 'le. 'Bhεε- drɔɔɔn', -zɔɔn 'pegee 'waati 'ε 'kpen ba, 'η nu Krisi magbaandele 'η zrubakpaale -gbenε 'le 'η 'flε 'ε 'yi, 'ali- 'ke 'η -gaa oo, 'ke 'η =bwa 'η 'yrε ma oo, 'bhε 'kpen -o 'η ma do. ²¹ -Amasɔyi Krisi -le 'η bole 'η 'yrε ma 'trε 'lεε- ta -gε 'bhε 'win 'le, 'bhεε- ga -o 'η ma 'ke -trɔn 'le. ²² 'Duŋ- 'ke 'η sɔ bole 'η 'yrε ma, 'bhεε- 'η ye 'ke wo 'ke 'bhε klε 'elrele mεε ma, 'bhε 'yi, 'η 'ke 'gbu 'la si -o plε 'ε ba 'naa 'bhε dɔ 'dε. ²³ 'N 'klina- 'tε 'η zru maza plε 'ε plen-: -A -lɔ 'η ma 'bhii- 'η ga 'bhεε- 'η ge Krisi ba. 'N 'yoo- 'bhεε- zi 'gbu. ²⁴ 'Duŋ- 'ka mu -za 'yi, 'ke 'η =bwa -sɔ 'η 'yrε ma 'trε 'lεε- ta -gε, 'bhε -o -za 'lrele- 'le 'ka mu ma. ²⁵ 'N 'gbu 'kpale -o -a -yi, 'bhεε- 'an 'yaango- 'bhii- 'η nu bole 'drunyan 'lεε- 'yi -gε 'waati sa 'ka 'kpen -din 'ezin-. 'Kooko- 'ke 'η bhɔ 'ka ba, 'bhεε- 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' kla -a ba, 'bhε 'pegee 'ke 'ka zrukpaale klε 'kaa- 'kpa- leya 'ε 'yi.

²⁶ 'Bhε 'yi, 'ke 'η 'niinaa 'ka ba ye, 'bhε klεgbeya 'ε 'yi, 'ka nu 'ka -baale' 'ka 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi 'mi ba zayi'.

²⁷ 'Duŋ- 'kela 'bhε -o -a -yi 'eglwɔle, 'bhε -le dɔ 'kaa 'taawogbeya 'ε -gaale' klε Krisi -a -Jan 'Nrāle- 'ε ba. 'Bhε klεgbeya 'ε 'yi, 'ke 'η =nwa 'pwele- 'ka ta oo, 'ke 'naa 'nule- oo, 'η nu -jan 'nrāle- malε 'ka ta dɔ 'ka bole -o 'eglwɔle 'kaa- 'kpaleya 'ε 'yi, 'bhεε- 'ka 'kpale- -o do ma, 'bhε 'pegee 'ka 'kpeejan- -o do. 'Bhεε- 'η 'yoo- -a zi 'bhii- 'an ma 'ka ta 'ezin- dɔ 'ka -o yewo 'zi 'eke- zi 'ka zru do 'le, 'kooko- mεε mu 'ε -o -Jan 'Nrāle- 'ε ma 'bhεε- -woo kpa Krisi 'yi. ²⁸ 'Kee- =kla gɔn 'oo gɔnε- 'la gbεen-, 'ka 'laa 'tolε- 'ke -gblaan kla 'ka 'yi 'ka 'sɔɔnnii mu 'ε 'lεε. -O klεza mu 'ε 'mu a zɔn 'bhii- -woo -o ni zi 'ε 'bhεε- ta, 'bhεε- 'ka mu 'taawogbeya 'ε 'bhε 'a zɔn 'bhii- 'ka mu -gwa -za 'yi. 'Bhε -za mu 'ε 'kpen da -Waanbhaa' -la ba. ²⁹ -Amasɔyi -Waanbhaa' laa -lile' 'ka ma, 'kooko- 'ke 'ka 'ka kpa drɔɔn Krisi 'yi, 'duŋ- -e -lia 'ka ma, 'kooko- 'ke 'ka -yrenbhle' -a ni. ³⁰ 'Ka 'η =ya gwle 'la dan yrε nɔɔ- 'el- wale -sɔ Krisi 'sɔɔnnii mu 'ε ba, 'mi 'pegee 'ka mu -o 'bhεε- gwle do 'kpɔ 'ε dan 'zi 'eke- zi -zɔn; 'ali- 'η 'yoo- 'bhεε- gwle 'ε dan 'zi -zɔn -li 'bhii- 'kaa- ma 'zi 'η 'lii gɔnε- 'la gbεen- bhe.

Zesu Krisi 'a 'gbu mazinaa, 'bhεε- -Waanbhaa' 'a mag- baandia

2 'Kaa 'kpaledomaya 'ε Krisi 'yi 'bhε -o fangandɔ 'zi 'ka ta εε? -Yaa' 'sɔniya 'ε zruwla 'zi ka 'kpee εε? 'Ka 'pegee Lii 'Wen 'ε 'kpale- -o do ma εε? 'Ka -o 'eke- ma 'ewlanle εε? 'Bhεε- 'ka 'eke- -yrenkla' εε? ² 'Bhε 'yi 'tε, -ka 'an zrukpaā 'ε 'lεsɔ 'ke 'ka 'kpale klε do ma, 'ke 'ka -za sɔ 'eke- ni, 'ke 'ka zru klε do, 'bhεε- 'ke 'ka 'kpeejan- klε do. ³ 'Ka 'laa -za 'kedo- 'kpɔ klεle 'ke zaabɔlele 'ke 'ka 'kanyrε- glin 'eke- ta, 'bhε 'pegee 'ke 'ka 'ka 'gbu 'tɔb- hɔyrε -glin bhaama -za 'kpen 'yi; 'duŋ- -ka 'ka 'gbu maz- ina. 'Bhεε- -ka 'eke- ye 'bhii- 'ka gbalaan -yiya' 'eke- ni. ⁴ 'Ka 'laa 'ka do -kplenne' -nrayiza kleyrε -glinle', -ka 'eke- 'nrayiza kleyrε -la -glin 'ezin-. ⁵ 'Ka 'taawogbeya 'ε klε 'bhii- mεε mu 'la 'pegee Zesu Krisi 'kpale- do ma 'mu 'taawogbeya 'ε gbεen-.

⁶ 'Yee- 'la -o 'pegee -Waanbhaa' dɔgbeya -yaa do 'tanjii, 'duŋ- -o 'pegee -Waanbhaa' dɔgbeya 'la 'yaa- do bhe, -a blɔɔle laa bole 'bhε dɔgbeya 'ε ma.

⁷ Drɔɔn' -ya nii- -gwa 'bhε 'kpen 'yi, 'bhεε- -ya 'gbu =kla 'bhii- lu do gbεen-. -Ya 'gbu =kla bhaaplεŋ do 'le, 'bhεε- -ya 'gbu =kla 'bhii- bhaaplεŋ dɔgbeya 'ε gbεen-.

⁸ -Ya 'gbu mazinaa, 'bhεε- -e 'taawoa= -Waanbhaa' -weli' ta 'ke 'bhε ge 'tenle- -a gale ma. 'Ali- -e -dwa -a -la 'kee ga -yrigbεεle 'ε ta, ('bhε ga gbeya -glɔɔn 'la 'yaa- 'ke -yraladɔ maza 'le bhe).

⁹ 'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' 'a 'yalaa- lafle' 'yi 'yaayrε- -gbenε 'ε 'bhεε- =nɔɔ. 'Bhεε- 'bhε 'tɔ do -naa -a ni, 'bhε 'tɔ 'ε gbalaan -yiya' 'tɔ 'kpen ni,

¹⁰ 'kooko- Zesu 'tɔ ma, -Waanbhaa' gbε klεpe 'tɔle- -a gbε klεpe, 'kee- =kla lafle' 'yi oo, 'kee- =kla 'trε ta -gε oo, 'bhεε- 'kee- =kla 'trε =la oo, -o 'kpen -o 'kpɔ zen -a =la, 'bhεε- -wa gba.

¹¹ 'Ke mɔkpen' 'a pe kpataakpa -o -lii dɔ Zesu Krisi -o 'ke Mεεzan 'le, 'bhεε- -wa Dε -Waanbhaa' 'tɔbhɔ-.

Zesu 'yi mu 'taawogbeya 'drunyan 'lεε 'yi

¹² 'Bhε 'yi, 'η 'yiienii mu, 'ka 'taawoa= 'tanjii 'η 'weli- 'ε ta gɔnε- 'la gbεen- 'η 'yaa 'ka -din 'waati 'la ba, 'ali- 'naa -o 'ka -din 'waati 'la ba bhe, -ka 'taa baanwoa- 'η 'weli- 'ε ta. -Waanbhaa' 'ka golawoa -za 'yi, -ka dɔ klεn 'ke 'ka 'bhε 'wlata- 'taawogbeya klε 'ke -Waanbhaa' -lεεgbalaan 'le 'ka 'yi, 'ke 'ka -gasikpa -a -lεε. ¹³ -Amasɔyi -Waanbhaa' -le bhɔ 'zi 'ka ba, 'kooko- -a zru maza klεle 'sɔ 'ka ni, 'bhεε- 'ka sɔ 'bhε klεle-, 'ke 'bhε 'pegee 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -za 'lrele- yeke- 'la 'ledulaa 'mu klε do.

¹⁴ 'Ka 'laa -za 'kpen klεle 'ka 'la ma janwole, 'pegee za- abɔlele. ¹⁵ 'Kooko- mεε 'laa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ ye 'ka zi, 'bhεε- 'ka klε 'wenj. 'Ke 'ka klε -Waanbhaa' a -nε mu 'la 'ke waa -sɔn' do 'kpɔ ye 'mu zi 'mu 'le. 'Ka -o 'saanige bhaaplεŋ mu 'la 'plen- bhe, -o -lebiile -o, 'bhεε- -woo 'eyɔɔle. -Ka mu -bhile' klε 'woo- 'drunyan 'lεε- 'yi mu 'ε 'plen- 'bhii- mlεklen- mu bhi gɔnε- 'la gbεen- lafle' 'yi.

¹⁶ -Jan 'Nrāle- 'la bole -yrε ma -si na mεε ni, -ka 'bhε 'wo -o ni. 'Ke 'ka 'bhε =kla, 'η ngblo ma 'wlenjwlenj nu wole 'ka mu ba zayi' Krisi 'nu yi 'ε 'le. 'Bhε nu -a zɔnle 'bhii-

'η 'trɛbhɔ 'la =bhla, 'bhɛ 'pegee 'η ye 'la =woa, 'mu 'laa bole bhaama za 'le.

¹⁷ 'Kaa- 'kpaleya 'ɛ Krisi 'yi, 'bhɛ -o 'bhii- 'ka -o 'sraka -la go 'zi -Waanbhaa' ni. 'Duŋ- 'ali- 'ke -o 'mi =dia, 'mi 'an pɛ yien 'ɛ 'bhɛ -le nu klɛɛ -yi -dɔɔ 'le 'bhɛ 'sraka 'ɛ ta. 'Kee- -kla 'bhɛ gbɛɛn- bhe, 'η zrukpaale -o, 'bhɛɛ- 'η 'yoo- 'ka 'kɛn 'kpa zii' 'an pɛ zrukpaal' 'ɛ ba. ¹⁸ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, 'ka mu, 'ka zrukpaale klɛ, 'bhɛɛ- -ka 'mi 'kpa 'kaa pɛ zrukpaal' 'ɛ ba 'ezin-.

Timote 'pegee Epafroditi 'woye-

¹⁹ 'Ke Mɛɛzan Zesu -dwa -la, -a -vinbwa 'waati sa 'bhɛɛ- 'η Timote 'winɔ- 'ka ta ye. 'Kooko- 'kee- -ja 'ka ba ye, 'bhɛɛ- 'kee- =nwa 'ka ta jan mu wolɛ 'η ni, 'bhɛ nu fanɔandɔɛ 'η ta. ²⁰ Mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -o 'η -din -ge 'ke 'mi 'pegee 'bhɛ zru klɛ do 'bhii- 'yee- Timote gbɛɛn-. 'Ye- 'ka mu 'gbu yienkan 'egbenɛle. ²¹ Mɛɛ mu 'ɛ 'kɛn bole -o 'gbu 'nrayiza -la klɛle ma, 'duŋ- waa Zesu Krisi 'nrayiza klɛ. ²² 'Duŋ- 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- Timote 'a -zɔɔnna 'bhii- -yoo 'ke yewonɛ 'Irele- 'le. -Ya 'gbu =twa -Jan 'Nrɛle- 'ɛ 'wole ni, 'bhɛɛ- 'mi 'pegee 'yee- 'bhɛ ye 'ɛ =woa 'eke- zi 'bhii- -nɛ do 'pegee -a dɛ. ²³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke 'mi 'an pɛ -za 'ɛ 'lɛwlagbɛya =ya yi 'la 'le, 'ke -Waanbhaa' -dwa -a -la, 'η nu 'yee Timote winɔɛ 'ka ta ye. ²⁴ 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'mi 'gbu 'kpale- -o Mɛɛzan 'yi 'bhii- -a -vinbwa 'waati sa 'bhɛɛ- 'mi 'gbu ge 'ka ba ye.

²⁵ 'Sani- 'bhɛ 'waati 'ɛ 'bhɔle- plɛn-, 'mi 'a =ya zi 'le 'ke 'mi 'η nɛɛnɛ- Epafroditi winɔ 'ka ba. 'Ye- 'η yewoyɔɔn 'pegee 'η 'bhɔnba- mi 'le -Jan 'Nrɛle- 'ɛ ta gwledanlele. 'Ŋ maza -yaa pɛ mu 'la ma, 'ka 'yela- winbwa- 'bhɛɛ- -e =nwa 'mu 'le 'η ni. ²⁶ 'Ka 'kɛn 'lɔ -o -a dɛ 'zi 'egbenɛle, -amasɔyi 'kaa 'malawoa 'kaa- ga -yaa -a ma, bhɛ 'a zrubatɛdwa. ²⁷ 'Wlan 'ɛ ni, ga -yaa -a ma, -a -lɛ =bwa sa 'kee- klɛ siele'. 'Duŋ- -e -bheelawoa, 'yee- do -kplɛnnɛ' 'yɛn 'laa 'klalɛ- -Waanbhaa' ma, 'mi -la -yɛn =klaa 'bhɛ ma 'ezin- 'bhɛ gbɛɛn- bhe. 'Kooko- yaa klɛ 'η wleyisri- wole keta plɛ 'le. ²⁸ 'Bhɛla- -yile, 'η 'yoo- 'η -gbaanwo' zii' 'bhɛɛ- 'an 'winɔ- 'ka ba. 'Kooko- 'ke 'kaa =ya 'ka zrukpalaa, 'bhɛɛ- 'mi a pɛ wleyisriwole 'ɛ mazinaa 'tɛ. ²⁹ 'Kee- =bhwa 'ka ba ye, -kaa 'kun 'tɛ 'ka gbɛ plɛ 'pegee 'ka zrukpaale 'le, 'bhɛ 'pegee Mɛɛzan 'tɔ 'ɛ -zayi'. -Ka 'bhɛɛ- mɛɛ -glɔɔn mu 'ɛ 'lɛdɔ- a ma. ³⁰ -Amasɔyi, -a -lɛ =bwa sa 'kee- ga Krisi -a ye 'ɛ -za ma. 'Ka 'η glaan' =kpaal pɛ mu 'la ba, 'ka mu 'gbu 'laa -yaa sɔ nule- 'mu 'le 'η ni; -a nu bhla 'ɛ zi 'bhɛ pɛ mu 'ɛ 'le 'η ni, -a win -yaa zan bole -a -yi.

-Lɛdɔɔleya -zeze -Waanbhaa' -yɛ 'yi

3 'An -jan 'ɛ 'lɛyanyɛ -yoo 'kela 'le 'bhɛ -le dɔɔ 'η nɛɛnɛ- mu, 'ka zrukpaale klɛ 'ka 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ɛ 'yi. 'Ke 'η =bwa 'η -jan do 'la 'η 'bhɛ =woa 'ka ni 'elwale gban 'bhɛ ta 'ezin-, 'bhɛ 'laa mi 'trɛbhɔ-. 'Bhɛ klɛ 'ka mu 'gbu -la ma -trɔn 'le. ² -Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele ye -yɔɔ wo mu 'ɛ ma, -woo 'eyɔɔle 'bhii- -gbaan' mu. -Ka 'ka 'gbu 'kun 'ezin- 'elrele -o ma: 'Woo- 'kpee ma wlale 'klɛɛn 'yi 'ɛ 'bhɛ -le mɛɛ klɛ -Waanbhaa' -nɛ kplankplan 'le. ³ 'Wlan 'ɛ ni, -kɔɔ' mu Zesu 'yi mu 'ɛ,

-kɔɔ' mu 'gbu -le -Waanbhaa' -nɛ -zeze mu 'ɛ 'le. -Amasɔyi -kɔɔ' -Waanbhaa' gba -a *Lii 'Wɛn 'ɛ -glɔɔya' 'ɛ 'le. -kɔɔ' -kɔɔ' 'gbu baa Zesu Krisi -la -yi. 'Bhɛɛ- -kɔɔ' 'kpale laa bo bhaaplɛn mu a 'sinii ta za mu 'yi. ⁴ 'Mi 'duŋ-, 'mi 'yaa- sɔ 'η 'kpale bhaaplɛn mu a 'sinii ta -za mu 'ɛ 'yi dɔɔ -o sɔ 'mi gole -za 'yi. -Dele sɔ a pele dɔɔ 'bhɛ 'woo 'sinii ta za mu 'ɛ =kla 'ke 'bhɛ kan 'mi ta ɛɛ? ⁵ -O 'mi =wlaa 'klɛɛn 'yi 'η 'ya le bla- -yɛkpaal' 'srwaa- mi ma. 'Ŋ 'yoo- Izraeli mi -kpɔɔɔ 'le 'kee- san 'η =ya yi 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'η da Benzamɛ a -gbaa 'bhɛɛ- 'lii, 'bhɛ 'pegee 'η 'yoo- Ebre 'kpee yi 'le. *Farizi mu* 'la Zuufu mu 'si ta 'toŋ mu -za 'ɛ kun 'egɔɔle, 'η 'yaa- 'duŋ- 'mu do 'le. ⁶ 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, 'η 'yaa- Zuufu mu a 'toŋ mu 'ɛ -vavade 'kee- kan a -dan' ta. 'Bhɛla- -yile, 'η 'yaa- -yɛnkpaa' Zesu 'yi mu 'ɛ ta. 'Bhɛɛ- 'ke mɛɛ do Zuufu mu a 'toŋ mu 'ɛ 'klɔɔsikwan, 'bhɛɛ- -a -lɛdɔɔle klɛ -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'ke -yoo 'mu 'le bi 'η sɔ a pele- dɔɔ waa -sɔn' 'kedo- 'kpɔ 'yɛle- 'η ma 'mu 'yi. ⁷ 'Duŋ- 'bhɛ -za mu 'la 'yaa- -nafan maza mu 'le 'mi ma, 'η 'mu ye 'saanigɛ 'bhii- bhaama za mu Krisi -zayi'. ⁸ 'Bhɛɛ- 'ezin- 'gbu, 'mi 'drunyan ta za mu 'ɛ 'kɛn ye 'bhii- bhaama za mu, 'η Mɛɛzan Zesu Krisi dɔɔlawa 'bhɛ -zayi'. Mɛɛzan Zesu Krisi dɔɔle 'ɛ, 'bhɛ mabhaabhɔ -za 'kɛn ta. 'Bhɛla- -zayile 'mi 'η 'niigwa- 'woo- -za mu 'ɛ 'kɛn 'yi, 'bhɛɛ- -woo 'η yɛ 'yi 'bhii- blin- pɛ, 'kooko- 'η 'sɔɔwopɛ klɛ 'ke Krisi do -kplɛnnɛ' 'le. ⁹ 'Bhɛɛ- 'kooko- 'o 'pegee 'yee- 'kpale- klɛ do ma. 'Ŋ 'lɛdɔɔle 'laa klɛ -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'toŋ mu -klɔɔsikunle ma. 'Duŋ- 'mi 'η 'kpale- 'la -yoo Krisi 'yi bhe, 'bhɛ -le 'η 'lɛdɔɔle -Waanbhaa' -yɛ 'yi. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, -lɛdɔɔleya 'la da -Waanbhaa' ba -o 'bhɛ 'sɔɔwo- 'kpaleya -la ma. ¹⁰ 'Ŋ 'yoo- -za do 'kpɔ 'la zi, 'bhɛ -le Krisi dɔɔle 'le, 'bhɛ 'pegee 'ke -glɔɔya' 'la 'bhɛ 'a -bwela ga le ba 'η 'bhɛ dɔ 'ezin-. 'Ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'mi yaa -yɛn 'ɛ 'ke 'bhle, 'bhɛɛ- -e klɛ 'η ni 'bhii- 'mi 'pegee 'yee- -gaa 'eke- 'yi. ¹¹ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, 'η 'yɛrikpale -o -a ta 'bhii- 'η nu bwele gale ba.

'Taawole -Waanbhaa' a zi 'ɛ ta 'ke 'ya 'lɛyan- a ma

¹² 'Yaa klɛɛ 'e 'pegee- 'η =tian 'an pɛ 'taawole 'ɛ 'lɛyanyɛ ma, 'bhɛɛ- 'η 'bhɛ ma -trɔn 'ɛ 'sɔɔwoa- gban. 'Bhɛɛ- yaa klɛɛ 'ezin- 'e 'pegee 'η =kla gban 'η 'yoo- -a zi 'bhii- 'η klɛ 'kela 'le 'bhɛɛ- 'le. 'Duŋ- mi -o dɔ 'zi klɛn 'ke 'η ge 'an 'taawole 'ɛ zi, 'kooko- 'an ma -trɔn 'ɛ 'sɔɔwo-, -amasɔyi Krisi 'mi makwan- gban -yaa' pɛ 'le. ¹³ 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, yaa klɛɛ 'e 'pegee 'mi =tian 'an pɛ 'taawole 'ɛ -dan' ma, 'bhɛɛ- 'an ma -trɔn 'ɛ 'sɔɔwoa- gban. 'Duŋ- 'η 'yoo- -za 'lɛɛ- 'bhɛɛ- klɛ zi: 'Mi 'η 'niigo- 'η -zanta' pɛ mu 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'mi 'η 'sɛnɛ gbaan zii' 'η 'lɛɛ pɛ mu 'ɛ 'sɔɔwole- zi. ¹⁴ 'Bhɛ 'yi, 'η 'yoo- 'η 'yɛgbaan- 'zi 'an 'taawole 'ɛ -lɛyanyɛ 'ɛ 'bhɛɛ- ta, 'ke 'η ge -a -dan' ma, 'kooko- -Waanbhaa' 'η 'siila- -jara 'la ma Zesu Krisi 'sɔyi, 'η 'bhɛ 'sɔɔwo- lafle' 'ɛ 'yi.

¹⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -kɔɔ' mu Zesu 'yi mu 'la 'kɛn 'yɛbakanle -o Zesu a pɛ zi 'ɛ ta bhe, 'bhɛ 'kpeeledang- bɛya -glɔɔn 'ɛ 'bhɛ -le klɛ -kɔɔ' 'kɛn 'yi. 'Duŋ- 'ke 'ka 'kpeeledangbɛya 'ɛ yaa -o 'bhɛ gbɛɛn bhe, -Waanbhaa' nu a klɛɛ 'bhɛɛ- 'kaa 'yima- kplankplan. ¹⁶ 'Kee- =kla gɔn 'oo gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -kɔɔ' 'taawoa= -Waanbhaa' a zi

'ε ta gɔnε- 'la gbεεn- 'kee- nu 'tɛnlε- -zɔn ma, -kɔɔ' ge -kɔɔa' 'taa 'ε zi 'yee- klɛgbɛya do 'ε gbεεn-.

¹⁷ 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'mi -o 'taawo zii' -Waanbhaa' a zi 'ε ta gɔnε- 'la gbεεn-, -ka 'taawo 'bhεε- gbεεn- 'ezin-. 'O mɔɔ 'bhε 'taawogbɛya 'ε -zɔnna 'ka ni. Mɛɛ 'la zan mu -o 'taawo zii' 'bhii- 'bhε 'taawogbɛya 'ε gbεεn-, -ka 'ka 'yɛkpa -waa' 'taawogbɛya 'ε zi, 'bhεε- 'kaa klɛ 'bhii- 'woo mu gbεεn-. ¹⁸ -Amasɔyi, 'η 'yoo- zan -jan 'la 'wolε- 'ka ni -gɛ, 'η 'bhε =woa gban 'ka ni 'elwale, 'bhεε- 'η 'yoo- bɔ 'zi -a ta 'ezin- 'ke wisile 'le dɔɔ mɛɛ -bebe 'taawogbɛya 'ε 'bhε -o 'bhii- Krisi -gaa -yɛgbɛɛle 'ε ta win 'la ma waa 'bhε 'klɔsikun. ¹⁹ 'Duɲ- 'bhε mɛɛ mu 'ε 'lɛyanyɛ -le 'ke -jranama 'tɛ 'ε 'bhεε- 'le. -Amasɔyi -o yri bo -o bhle pɛle ta 'bhii- mɛɛ yri bo -Waanbhaa' ta gɔnε- 'la gbεεn-, 'bhεε- 'kɛla 'bhε -o 'ke -yɛraladɔ maza 'le, -woo baa 'bhεε- 'yi. -O 'trɛ ta za mu 'te -la yienkan. ²⁰ 'Duɲ- 'o mɔɔ a pɛ yaayɛ 'ε 'bhε -o -Waanbhaa' ba lafle' 'yi. 'Woo- 'Bhεε Mi Mɛɛzan Zesu Krisi magben 'zi, 'kee- da 'bhε =nɔɔ ye, 'bhεε- -e nu -gɛ. ²¹ 'Bhε 'yi 'tɛ, -e nu -kɔɔa' -yɛɛndɛ' ma 'flɛ mu 'ε mabɔɔlɛ, 'bhεε -yoo klɛ 'flɛ drɛɛ mu 'le 'bhii- -yaa' pɛ 'flɛ 'tɔbɔɔle 'la yaa ga -titi 'bhε gbεεn-, -yaa' -gɔɔɔya' 'la 'kee nu pɛ 'kɛn ngblo 'kpaale- -a 'gbu =la 'bhε 'le 'bhεε- 'le.

4 'Bhε ya 'ε 'yi bhe, 'η nɛɛnɛ- mu, 'bhεε- 'η 'yienii mu, 'ka 'lɔɔ -o 'η ma 'egbenele. 'Ka mu -le 'mi a pɛ zrukpa'a win 'ε 'le, 'bhεε- 'mi 'η baa 'ka mu -la -yi. -Ka dɔ klɛn, 'η 'yienii mu 'ke 'ka bo 'ka 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ε 'yi.

Pɔlu a -danma' -liawli'

² Evodi 'pegee Sentisi, 'mi -sromabɔ 'ka ni dɔɔ -ka 'kpa do ma, 'ka 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ε 'yi.

³ 'Bhεε- 'ezin- 'bhi 'η yewoyɔɔn 'la zru -o do 'mi ni, 'mi -sromabɔ 'bhi ni dɔɔ bhɔ 'woo- le plɛ 'la bhe -o ba. -Amasɔyi -woo 'sɛnɛ 'gbu -gbaanna 'η zi -Jan 'Nrale- 'ε zenlele, 'woo- mu 'pegee Klema, 'bhεε- 'an yewo 'yɔɔn -vin mu 'ε. -O 'tɔ mu 'ε yɔɔnde -o bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhε ma 'bhε 'sɛwɛ 'yi.

⁴ 'Ka zrukpaale klɛ 'tanji 'ka 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ε 'yi. 'Mi -o bɔ 'zi 'yee- -jan do 'kɔɔ 'ε ta dɔɔ: 'Ka zrukpaale klɛ!

⁵ -Kaa 'to 'ke mɔɔkɛn' 'kaa- -yidɔɔya 'ε ye. Mɛɛzan nu bhla -o zan bhɔle.

⁶ 'Ka 'laa 'ka 'ηgamiwolε -za 'kedo- 'kɔɔ 'yi. 'Duɲ- 'ke 'ka maza -o pɛ 'oo pɛ 'la ma, -ka 'bhε 'yɛwɔ -Waanbhaa' ma 'seri 'yi, 'bhεε- 'kaa 'pubɔ- 'bhε ta 'ezin-.

⁷ 'Bhεε- -Waanbhaa' a yilabla 'la kan bhaaplɛɲ mu sɔ -za mu 'la yimale 'mu 'kɛn ta, 'bhε nu 'ka zrubakpaale, 'bhεε- 'bhε 'ka 'nii- zen 'ka ta 'ka 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi.

⁸ 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'η zi jan 'la =bwa 'bhε -le gɛ: Wlan maza oo, -gasikpale oo, -lɛdɔɔle oo, -za bakanle oo, -za 'la sɔ -Waanbhaa ni oo, -za 'lɛle- oo, 'bhε 'pegee mɛɛ 'tɔbɔɔ maza, 'ka 'yri bo 'bhε -za -gɔɔn mu 'lɛε- 'mu -la 'kɛn ta. ⁹ 'Ka -za 'la -daanna 'η ba, 'bhεε- 'ka -za 'la

'sɔɔwoa- 'η 'kɔɔ, 'bhε 'pegee 'ka -za 'la =maa 'η ta, 'bhεε- 'ka -za 'la klɛle -ya 'η 'kɔɔ, -ka 'bhε 'yi za mu klɛ. 'Bhεε- -Waanbhaa' 'la yilabla na mɛɛ ni, 'bhε nu klɛle 'ka ba.

Pɔlu -o Filipu mu 'ε 'pubɔ- 'zi waa glaan' mu 'ε ma

¹⁰ 'Nj zrukpaale -o 'egbenele 'mi 'pegee Mɛɛzan a 'kpaledomaya 'ε 'yi; -amasɔyi, 'kaa zɔn gbɛ drɛɛwoa- 'bhii- 'η -za -o 'ka 'kpee 'ezin-. 'Ka 'kpeelɛdanle -yaa -a ta 'bhii- 'ka -za 'wlan klɛ 'η ni. 'Duɲ- 'bhε 'sɛɲ -le 'laa -yaa 'ka ni. ¹¹ Yaa klɛle 'bhii- 'η maza -o pɛ 'ke ma 'bhεε- 'η 'yoo- 'bhε -jan 'ε 'wo zii'. Drɔɔn', 'ke pɛ 'oo pɛ 'la 'bhε -o 'η 'kɔɔ, 'kee- =kla 'ebebele oo, 'kee- =kla sanɛ- oo, 'mi daanle -o 'bhε 'le 'ke 'mi 'η zrukpaala pɛ yɛkε- 'la -yoo 'η 'kɔɔ 'bhε ma. ¹² 'Nj sɔ bole- 'bhii- 'kɔɔflɛɲzan, 'bhεε- 'η sɔ bole bhii' pɛzan 'ke pɛ -paa 'η ta. 'Waati 'ε 'kɛn ba, 'bhε 'pegee yɛ 'kɛn nɔɔ-, 'η daanle -o 'ke 'η zrukpaale 'le -za ma: 'Kɛ 'η kɛ dɔle -kla oo, 'ke gbɔn -o 'η dɛ 'zi oo, 'ke 'η 'kɔɔ 'paa- oo, 'ke 'η 'kɔɔflɛɲ- -kla oo, 'η daanle -o 'η zrukpaalele -za 'kɛn 'yi 'waati 'kɛn ba. ¹³ 'Nj sɔ -za 'kɛn klɛle-, Krisi 'la fangandɔ 'mi ta 'bhε 'sɔɔyi.

¹⁴ 'Bhεε- 'duɲ-, 'η 'yɛɛbatɛ 'yaa- 'waati 'la ba, 'ka 'bhɔlawoa 'η ba, 'bhε -o 'ke -za 'lɛle- 'le.

¹⁵ 'Ka mu Filipu mu, 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -a 'san 'η -Jan 'Nrale- 'ε 'wole- zisaan, 'bhεε- 'ke 'η go Masedwani -wa 'ε ta, Zesu 'yi mu -lɛ 'bhεεke do 'kɔɔ 'laa 'bhɔle- 'η ba -o 'kɔɔkɛ- mu 'le, 'bhε 'pegee 'ke -o 'mi a ye 'ε ma -trɔn 'ε 'ke 'sɔɔwo-, 'ke yaa 'e go 'ka mu a Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε 'bhεε- do -kplɛn ba. ¹⁶ 'Ka mu -le 'bhε =kla. 'Ali- 'η 'yaa- bhla 'la ba Tesaloniki 'ka 'η glaan' =kpa'a 'η maza -yaa pɛ mu 'la ba 'mu 'le, 'bhεε- 'ka 'bhε =kla -gɔɔn plɛ. ¹⁷ Yaa klɛle 'bhii- 'mi -o 'ka 'kɔɔkɛ- mu -la -glin 'zi. 'Mi -o pɛ 'la 'bhε zi 'bhε -le dɔɔ 'ke 'ka 'ka klɛza -lɛle' mu 'ε ma -trɔn 'sɔɔwo-, 'bhεε- -o pa 'ka ta. ¹⁸ 'Ka 'η glaan' 'kpa-a pɛ mu 'la ba, 'η 'mu 'kɛn 'sɔɔwoa-, 'bhεε- drɔɔn', -o -paa 'η ta. 'Kee- 'san Epafroditi =nwa 'woo- pɛ mu 'ε 'le 'η ni, 'η 'kɔɔ 'pale- -o. -Woo 'bhii- 'sra-ka 'la -gblɛn nra 'bhii- -lasikɔɔ gbεεn-. 'Bhε 'sra-ka -gɔɔn 'ε 'bhε -le sɔ -Waanbhaa ni, 'bhεε- -ya -lɛkun'. ¹⁹ 'Mi 'kpale- -o 'mi a -Waanbhaa' 'yi, 'bhii- -e nu 'ka maza -o pɛ 'oo pɛ 'la ma 'mu 'nalɛ- 'ka ni, 'bhεε- -e 'mu pa 'ka ta Zesu Krisi 'sɔɔyi, -yaa' 'tɔbɔɔleya -gbɛnɛ 'ε ma. ²⁰ -Kɔɔ- -kɔɔ Dɛ -Waanbhaa' 'ε 'tɔbɔɔ yikpɛnsɛ ta! Ami-ina!

Pɔlu -a -srawoyɛ

²¹ -Ka -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛɲ mu 'ε 'kɛn 'pubɔ- 'η ni -kɔɔ' 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'ε ma. -Kɔɔ' nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'la -woo 'η -din -gɛ 'mu 'ka 'pubwa- 'ezin-. ²² -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛɲ mu 'la 'kɛn -o -gɛ, 'mu 'kɛn 'ka 'pubwa-; 'bhε 'pegee mɛɛ 'la zan mu -o yewo 'zi -Bhlɛngbe -gbɛnɛ Sezaa 'ε 'fɛ 'ε =la, 'mu 'ka 'pubwa- 'egbenele 'ezin-.

²³ Bhaa Mɛɛzan Zesu Krisi a -lileya 'ε bo 'ka ta.

KOLCSI MU

Pɔlu 'letre 'la =kpaɔ Kolcsi -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

-O 'klɛn 'la sii -zɔn Tuuki, Kolcsi -yaa 'bhe- 'yi -wa 'e do 'le. -O -yaa Pɔlu 'bhegwɛn- do 'la sii Epafrasi 'bhe -le 'yee- Kolcsi -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e =kpaɔ 'eke- ma, 'bhe- -yoo =kla Zesu 'yi mu -ledo' 'le. Pɔlu 'gbu 'laa gele -lido' 'yee- Kolcsi -wa 'e ta. 'Duŋ- Epafrasi -le =nwa -a peɛ a ni dɔɔ bhla ma mɛɛ daan mu 'ke mu -yaa Zesu 'yi mu 'e 'yɛbatɛdɔ 'zi. 'Bhɛla- -yile, Pɔlu 'letre 'lɛɛ- =kpaɔ -o ni, 'kooko- -e fangandɔ -o ta, 'bhe- -ya pe -o ni dɔɔ -o blɔɔle bo mɛɛ daangbɛya -lrele' 'e 'bhe ma, 'bhe- waa gbaanɛ bhla ma mɛɛ daangbɛya 'e 'bhe zi. 'Letre 'lɛɛ- 'bhe dɛ bhla 'e zi 'ke Pɔlu -o -kaso 'yi. -E 'letre 'lɛɛ- 'pegee Efezi mu a 'letre, 'bhe- Filemɔ a pe 'e 'kpen =dia 'waati do ba. 'Letre 'lɛɛ- 'le =lwa mi 'e 'yi (Kolcsi 1.1-14) Pɔlu 'pubɔ- =naa 'pe -Waanbhaa ni Kolcsi Zesu 'yi mu 'e ba zayi'. 'Bhe blaɔn, -yoo -daanna -za mu 'la 'le Zesu Kɛsi ba zayi', 'bhe 'pegee Zesu -za mu 'la =kla -o ni, -e 'mu 'kpen -dwa -o 'kpee (Kolcsi 1.15-2.3). Zesu -le 'ke -Waanbhaa' Gbe 'e 'le, 'bhe- 'yele- pe 'kpen =kla. -E galawoa -yɛrig- bɛɛle 'e ta 'bhe -le -kɔɔ' mu 'pegee -Waanbhaa' =kpaɔ do ma.

Pɔlu pe dɔɔ -Jan 'Nrɛle- a pe mɛɛ daangbɛya 'e gole -o bhla ma mɛɛ daan mu 'e 'mu a pe 'e ma. -Amasɔyi, Zuufu mu a mɛɛ daangbɛya 'e 'pegee Greki mu a mɛɛ daangbɛya 'e lafle' 'yi -mlɛkɛ' mu 'ba zayi' 'pegee 'klɛn 'yi 'wlaza-, 'bhe- Zuufu mu a 'fɛti -kɔsɛkɔnza, 'bhe 'pegee 'tonj 'bheɛke mu 'bhe- -o 'sɔɔn mu, 'woo- bhla ma mɛɛ daan mu 'e -o 'mu 'kpen 'yizaala 'eke- ba (Kolcsi 2.4-23).

Pɔlu Zesu 'yi mu 'e 'taawogbɛya -lrele' 'e -zadwa -o 'kpee, -amasɔyi -woo mɛɛ do -o 'pegee Zesu Kɛsi a 'kpaɛdo- maya 'e 'yi (Kolcsi 3.1-4.6).

'Letre 'lɛɛ- 'leyanyɛ 'e =nɔɔ (Kolcsi 4.7-18), Pɔlu -o 'pubwa-, 'bhe- -e 'sɛwɛgɔ do =dia -o ni -a 'gbu gbɛ ma.

Pɔlu -o Kolcsi mu 'e 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu 'la 'ŋ 'yoo- 'ke Zesu Kɛsi a winɔɔwo mi 'le -Waanbhaa' zru maza ma, 'mi 'pegee 'ŋ nɛnɛ- Ze- su 'yi mi Timote -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii', ² 'ka mu 'o nɛnɛ- mu 'e ni, 'ka mu 'la 'ke -Waanbhaa' 'ka =kpaɔ 'edanɔma -yaa' mɛɛ mu 'le, 'bhe- 'ke 'ka blɔɔle- -o Kɛsi a -za 'e ma Kolcsi wa 'e ta. Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' -yaa' 'du- ma 'pegee -yaa' yilabla 'e 'na 'ka ni.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'seri klɛ 'zi

³ 'Yi 'oo yi, 'ke 'woo- 'o 'seriwo zii' 'kaa- -za ma, 'o Mɛɛzan Zesu Kɛsi Dɛ -Waanbhaa' 'pubɔ-. ⁴ -Amasɔyi 'wa =maa dɔɔ 'ka 'kpaɛ -o Zesu Kɛsi 'yi 'egɔɔle, 'bhe- -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'e 'kpen -za sɔ 'ka ni. ⁵ 'Kaa- 'kpa- leya 'e 'pegee 'kaa- 'sɔɔniya 'e kli gbaanle -o 'ka 'yɛrikpale -o -Waanbhaa' pe mu 'la =twa 'ka 'lɛɛ lafle' 'yi 'mu -la ta. -A 'san 'ka wlan ma -Jan 'Nrɛle- 'e =lwa ma, 'ka 'yɛrikpale bole -o 'bhe- pe mu 'e ta. ⁶ -O 'yee -Jan 'Nrɛle- do 'kɔɔ 'la 'wo zii' 'ka ba ye, 'bhe -la do -kplɛn 'wole- 'e zen 'zi 'drunyan 'e 'yi yɛrkpen- =nɔɔ 'ezin-. 'Bhɛla- 'a 'to zii' 'bhe- mɛɛ mu -o -za 'lrele- mu klɛ 'zi, 'bhii- -ya -kla 'ka mu ba gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -a 'san 'ke 'ka -Waanbhaa' a -lileya 'e =lwa 'e ma, 'bhe- 'kaa =ya 'bhii- -yoo 'ke wlan 'le bhe. ⁷ 'Waa- yewoyɔɔn Epafrasi 'la -za sɔ 'o ni 'eg- bɛnɛle, 'bhe -le 'ka -daanna 'bhe -za mu 'e 'le; 'bhe -la

blɔɔle -o Kɛsi a ye 'e ma 'ka ba ye. ⁸ Lii 'Wɛŋ 'e -Waanbhaa' a 'sɔɔniya 'la =kpaɔ 'ka 'kpee, 'yele- =nwa 'bhe 'peɛ- 'o ni.

KRISI 'KPAALE- -O PE 'KPEN 'WIIN-

⁹ 'Bhɛla- -zayile, -a 'san 'o 'ka ta jan 'e ma, 'kee- kpa -yɛrkpaɔ' ma oo, 'kee kpa -bi zi ma oo, 'waa ploɔ 'o 'seriwole ma 'kaa- -za ma 'ezin-. 'Woo 'seriwo -Waanbhaa' ni, 'kooko- 'ka sɔ -a zru maza 'e dɔɔle-; 'bhe- 'kee- sɔ -zadɔɔleya 'e 'kpen 'pegee yikan' 'nale 'ka ni -a Lii 'Wɛŋ 'e 'le. ¹⁰ 'Ke 'bhe =kla, 'ka 'taawogbɛya 'e sɔ Mɛɛzan Zesu 'ledɔɔle -a ma, 'bhe- 'ka sɔ -a zru maza klɛle- yikpen- ta. 'Bhe- 'ka nu 'sɔɔle- -za 'wlan 'kpen -glɔɔn klɛle-, 'bhe- 'kaa- -Waanbhaa' dɔɔle 'e baan' kla -a ba. ¹¹ 'Woo 'seriwo 'ezin- -a ni dɔɔ -e -yaa' 'tɛbhɔɔleya ma -glɔɔɔya' 'e 'bhe zen 'ka ta, 'bhe- -e 'fuudɔ- 'ka ta, 'kooko- 'ka sɔ -yɛn 'e 'kpen -glɔɔn 'yikunle 'ka zɛɛbak- paale 'le. ¹² -Ka -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pubɔ- 'ka zɛɛ- paale 'le, -amasɔyi, -ya =kla 'bhe- 'ka dɔ -o -e 'ciɛn 'la =twa -yaa' mɛɛ 'wɛŋ mu 'la -woo 'taawo zii' -yaa' 'tɛb- hile 'e ba 'bhe ba. ¹³ 'Wlan 'gbu 'e ni, -Waanbhaa' -kɔɔ' -gwa -Setran' 'la -yoo -gblo ti -gbɛnɛ 'e 'yi 'bhe -a -glɔɔɔya' 'e 'yi, 'bhe -e -nwa -kɔɔ' 'le -a Gbe 'la -za sɔ -a ni 'egbɛnɛle 'bhe a -bhɛngbɛya -wa 'e ta. ¹⁴ A Gbe Zesu gale 'e 'bhɛla- 'sɔɔyi 'bhe- -Waanbhaa' -kɔɔ' tagbawoa, 'bhe 'pegee -e -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'e ma -sroma =yaan.

Zesu Krisi -o -Waanbhaa' bhɔɔma 'le

¹⁵ Zesu Krisi -le -Waanbhaa' 'la waa ye 'bhe bhɔɔma kɔɔtaakpa 'e 'le. 'Ye- -yaa 'tre ta pe 'kpen klele -le. ¹⁶ -Amasɔyi -Waanbhaa' pe 'kpen =kla 'yela- gbɛ zi: lafle' 'yi pe mu oo, 'tre ta pe mu oo, -yre pe mu 'la ye oo, 'bhe- waa sɔ pe mu 'la 'yele oo, -bhleŋgbe 'kleen mu oo, -o -yi -bhleŋgbe mu oo, mɛ gbalaan mu oo, -Waanbhaa' pe 'kpen =kla Zesu Krisi -la gbɛ zi, 'bhe- -yoo 'kpen =kla 'yela- ni. ¹⁷ -E -yaa -a -yre ma 'drunyan ta pe 'kpen 'le, 'bhe- -a fangan- 'e 'bhe -le 'drunyan ta pe mu 'e 'kpen to -o dulayre mu 'e =nɔɔ. ¹⁸ 'Yee- Krisi -le -a 'gbu 'fle 'e ŋgblo 'le; 'bhe- -a 'fle 'e 'bhe -le Zesu 'yi mu 'e -waa' 'klankeba 'e 'le. 'Ye- -za 'kpen zisanyre 'le; 'bhe- 'yela- =lwa -bwela gale ba, 'kooko- -a 'kpaale kle pe 'kpen 'wiŋ-. ¹⁹ -Amasɔyi -e -swa -Waanbhaa' 'gbu ni 'ke -wa dɔgbeya 'e 'kpen ye 'yee- Krisi -la -yi. ²⁰ Zesu 'sɔyi, -Waanbhaa' -dwa -a -la 'kee- 'yee- 'pegee 'drunyan ta pe mu 'e 'kpen kpa do ma: 'e pe laanima pe mu oo, 'e pe 'tre ta pe mu oo, -o 'kpen. Zesu yien 'la 'klalaa -yriɔɔe 'e ta, bhe -la -zayi' 'bhe- 'yee- -Waanbhaa' yi-labla =wlaa 'yee 'gbu 'pegee bhaapleŋ mu pleŋ-. ²¹ 'Ka mu, 'ka pleŋgole -yaa -Waanbhaa' ma 'elwale -sɔ, 'bhe- 'ka 'yaa- -a -sɔɔnnii' mu 'le 'ka kleza -yɔɔ' mu 'e 'pegee 'ka 'kpejan- -yɔɔ' mu 'e ma. ²² 'Duŋ- -zɔn, -Waanbhaa' 'ka mu 'pegee 'yee- 'gbu =kpa do ma Ze-su gale ma 'bhe a bhaapleŋ 'fle 'e 'yi. -E 'bhe =kla, 'kooko- -e sɔ 'ka dulale' 'yee- 'gbu -Waanbhaa' 'yre =la 'ke 'ka kle 'weŋ, 'bhe- 'ke waa -la yre ye 'ka ta -za 'ke-do- 'kpɔ 'yi, 'bhe 'pegee 'ke waa -sɔŋ' bhe do ye 'ka ma. ²³ 'Duŋ- 'ka kli gbaanle bo 'eglele 'kaa- 'kpaleya 'e 'yi; 'ka 'yrikpale -o pe 'la ta, 'bhe- 'ke 'ka 'bhe 'sɔɔwoa- -jan 'Nrale- 'e 'yi, 'ka 'laa 'tole- 'ke pe 'ke-do- 'kpɔ 'a kle 'bhe- 'ka ploo 'bhe -yrikpagbeya 'e ma -titi. 'Ka 'yee- -jan 'Nrale- 'la =maa, -o 'yela- wo 'zi 'drunyan 'e 'yi yrekepe- =nɔɔ mɛ mu 'e ni; 'bhe- -Waanbhaa' 'mi Pɔlu =kla -yaa' yewone 'le 'yee- -jan 'Nrale- 'e 'yela- wole 'kaama-.

Pɔlu -o -Waanbhaa' a yewo 'zi Zesu 'yi mu 'e ni

²⁴ 'Nj neene- mu, 'mi -o -yrenlabhle zii' -zɔn 'ka mu ni, 'bhe 'mi zrukpalaa. -Amasɔyi, 'ŋ -yren mu 'la 'bhle zii' -ge 'ŋ 'fle 'yi, 'bhe mu -o Krisi -yren mu 'la =bhla 'mu -le-pa' pe 'le. 'Mi -o 'bhe -yren mu 'e 'bhle zii' Zesu Krisi 'fle 'e 'bhe- ni; 'bhe 'fle 'e 'bhe -le Zesu 'yi mu -leɔo' 'e 'le. ²⁵ -Waanbhaa' 'mi =kla Zesu 'yi mu -leɔo' 'e -waa' yewone 'le 'ka mu ni, 'ke 'ŋ 'yee- -jan 'e wo 'ka ni 'ke 'an 'leyan a ma. ²⁶ 'Bhe -jan 'e 'bhe -la tagaanle =bwa bhaapleŋ mu 'kpen 'le, 'kee- 'san -Waanbhaa' 'drunyan kle. 'Duŋ- -zɔn, -e 'bhe -zɔnna -yaa' pe mɛ 'weŋ mu 'e ni. ²⁷ -Trɔn -gbene 'la -yoo 'bhe gaanyiza 'e 'yi 'drunyan 'yi 'si mu 'e 'kpen ni, 'bhe- 'kee- lele bhe, -Waanbhaa' -yaa -a zi 'bhii- Zesu 'yi mu 'e -o 'bhe dɔ. 'Bhe gaanyiza 'e 'bhe -le -ge: Krisi -o 'ka zru mu 'e 'yi, 'bhe- -ya kle 'ke 'ka 'yrikpale bo -a ta 'bhii- 'ka nu klele -Waanbhaa' a 'tɔɔbɔleya 'e 'yi. ²⁸ 'Bhe 'yi bhe, 'o mɔɔ -janwo' zii' 'yee- Krisi -la ba zayi' mɛ mu 'e ni, 'ke 'o zruwla mɛ 'tɔle-

mɛ 'bhe 'kpee, 'bhe- 'ke 'woo- daan -Waanbhaa' a -zadɔleya 'e 'kpen 'le. 'Kooko- 'ke 'o mɛ 'tɔle- mɛ 'bhe zɔn -Waanbhaa' ni -a -leɔalele Krisi 'sɔyi. ²⁹ 'Bhela- -za-yi', 'ŋ 'yoo- dɔ 'zi 'eglele 'ke 'ŋ yewo Krisi a fangan- ma -glɔɔya' 'la -yoo 'ŋ 'yi 'bhe 'le.

Krisi -o 'ke -zadɔleya 'e kli 'le

² 'Nj neene- mu, wlan 'e ni, 'ŋ 'yoo- dɔ 'zi 'eglele 'ka mu ni gɔne- 'la gbene-, 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ka 'bhe dɔ. 'Nj 'yoo- dɔ 'zi 'eglele 'ka mu 'pegee Laodise mu 'e, 'bhe- mɛ 'la zan mu 'kpen 'laa 'ŋ 'yela- -lido' 'mu -laa' -za ma. ² 'Nj 'yoo- 'bhe kle 'zi, 'kooko- -woo zru dɔ 'eglele, 'ke -o 'kpale- kle do ma 'sɔniya 'e 'yi; 'bhe- 'ke -o 'pale- kle 'ke 'yikanle 'le. 'Bhe kleɔbeya 'e 'yi, -o nu -Waanbhaa' a gaanyiza 'e dɔle, 'bhe gaanyiza 'e 'bhe -le 'ke Krisi 'le. ³ -Waanbhaa' a -zadɔleya 'e 'yi pe -Irele' mu 'e 'kpen 'pegee -yaa' -zayaangole 'e 'yi pe -Irele' mu 'e 'kpen magaanle -o 'yee- Krisi -la -yi. ⁴ 'Nj 'yoo- 'bhe 'pe zii' 'ka ni bhe, 'kooko- mɛ 'ke-do- 'kpɔ 'laa 'ka 'yini- -a -le ma -nra jan mu 'e 'le. ⁵ -Ali- 'ke 'ŋ 'pleŋgole -o 'ka ma 'ŋ 'fle 'e 'yi, 'ŋ 'yoo- 'ka -din 'ŋ 'nii- 'e 'yi. 'An 'malawoa dɔɔ 'ka -o 'taawo zii' 'elrele, 'bhe- 'ka 'kpale- -o Krisi 'yi 'eglele, 'bhe 'ŋ zrukpalaa.

Pɔlu a -liawli' Krisi zi 'taa 'e ba zayi'

⁶ 'Bhe -ya 'e 'yi bhe, 'ka Zesu Krisi =sia 'kaa Mɛzan 'le gɔne- 'la gbene-, -ka 'taawo -a zi 'elrele. ⁷ 'Ka kli gbaanle bo -a ta 'bhii- -yri 'sɛne mu 'e 'tre kun -a -la gɔne- 'la gbene-, 'bhe- -ka 'ka 'si 'e dɔ 'yela- ta. -Ka bo 'eglele 'tanjii 'kaa- 'kpaleya 'e 'yi, 'bhii- -o 'ka -daanna dɔɔ 'kaa kle gɔne- 'la gbene- bhe; 'bhe 'pegee -ka -Waanbhaa' 'pubɔ- 'ka nii- 'e 'kpen 'le -e -za mu 'la =kla 'ka ni 'mu ma.

⁸ -Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'kooko- mɛ 'ke-do- 'kpɔ 'laa 'ka 'yini bhaapleŋ mu a bhaama -zadɔle mu 'e 'le; 'bhe bhaama -zadɔle mu 'e kli gbaanle -o bhaapleŋ mu a 'si ta za mu -la ta, 'bhe 'pegee -waa' 'kpeeledang-beya mu 'e 'drunyan 'yi -za mu ma. 'Duŋ- 'bhe 'kpeeledang-beya mu 'e gole -o Krisi a pe -zadɔleya 'e ma.

⁹ -Amasɔyi, -Waanbhaa' dɔgbeya 'e 'kpen -o Krisi a bhaapleŋ 'fle 'e 'yi. ¹⁰ 'Bhe- 'ka pe 'kpen 'sɔɔwoa- 'ka mu 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi. 'Yela- 'kpaale -o -kunlii mu 'e 'kpen 'pegee 'senj 'tɔle- 'senj 'mu 'kpen 'wi-ŋ-.

¹¹ 'Ka mu 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi, -o 'ka =wlaa 'kleen 'yi 'yee- Krisi 'yi. Yaa pe 'kleen 'e 'yi wlale 'e bhaapleŋ laa 'bhe klele -a gbɛ -le. 'Duŋ- -yaa' pe 'kleen 'yi 'wlale- 'e 'bhe -le 'ka -gwa 'ka 'joo gwe mu 'e 'pegee 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'e 'yi. ¹² -O 'ka 'wiŋfelawoa -yi ba, -e =kla 'bhii- 'ka -gaa, 'bhe- -o 'ka 'pegee Krisi =bian 'eke- 'yi; 'bhe- 'ka 'pegee 'yee- -bwela 'eke- 'yi gale ba. -Amasɔyi 'ka 'ka =kpa -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'la 'bhe Krisi -bwela ba 'bhe- 'yi. ¹³ 'Elwaleta, 'ka 'yaa- 'bhii- 'ka -gaa -Waanbhaa' -yre 'yi 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'e -zayi', 'bhe 'pegee 'kaa- 'kleen 'yi wlalekleya 'e -zayi'. 'Duŋ- -zɔn, -Waanbhaa' bole -yre ma -si 'na gbɛ drɛwoa- 'ka ni 'ka 'pegee Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi, 'bhe- -e -kɔɔa' -za

-Waanbhaa' ni. ¹⁹ 'Ka mu 'gwlaan- mu, 'ka 'na mu -za 'so 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'laa 'ka yin ma 'tɔnkpaɛ -o ma. ²⁰ 'Ka mu -nε mu, -ka 'ka 'yapε- mu 'ε 'weli- ma -za mu 'ε 'kpen 'yi. 'Bhε -le sɔ Mεεzan -Waanbhaa' ni. ²¹ 'Ka mu -nε dε mu, 'ka 'laa yran wlalε 'ka 'nε mu 'ε 'yi, 'kooko- -o -gblɔzi' laa nu galε -o ma.

²² 'Ka mu lu mu, -ka 'kaa- 'trε ta -gε -kunlii mu 'ε 'weli- ma -za mu 'ε 'kpen 'yi. 'Ka 'laa 'bhε klεɛ -o -yrε 'kɔɔ, 'ka 'laa -o zrubhɔ yrε -glinlε' 'ka ma 'kaa- -za klεle mu 'ε 'yi. 'Duŋ- -kaa klε 'ka zru wlan 'le, 'ke 'ka gbɛaan Mεεzan -Waanbhaa' -lεε. ²³ 'Ke 'ka -o ye 'oo ye 'la 'wo zii', -kaa wo 'ka zru 'ε 'kpen 'le; 'bhii- 'ka -o -a klε 'zi Mεεzan Zesu -la ni; 'bhεε- 'ka 'laa- klε 'zi bhaapɛɛ mu do -kplɛn ni. ²⁴ -Amasɔyi 'ka 'gbu 'a 'yaango dɔɔ Mεεzan -Waanbhaa' 'ka 'ciɛn 'la =twa 'ka 'lεε, 'ka nu 'bhε 'srɔɔ- wole 'bhii- 'ka 'woye- 'ε ma -sra 'le. 'Ka -o yewo 'zi Mεεzan 'la ni 'bhε -le Krisi 'le. ²⁵ 'Duŋ- 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'taawoa= 'eyɔɔɛ, 'bhε zan nu 'bhε ma -sra 'srɔɔ- wole. -Waanbhaa' laa bhaapɛɛ mu go 'eke- ma.

4 'Ka mu -kunlii mu, -ka 'kaa- yewonε mu 'ε 'kun 'el- rele 'ke 'kaa klε -lɛdɔɔɛya ma, 'bhε 'pegee 'ka 'laa -o bagolε. -Kaa 'yaango- 'bhii- 'ka mu 'gbu -kunlii -gbenε 'ε 'bhε -o laanima.

Pɔlu a -danma' -liawli'

² -Ka bo 'ka 'seriwole ma 'tanjii, 'ka 'yri 'laa golε 'ka 'gbu -za 'le -a klεle ma, 'ke 'ka -Waanbhaa' 'pubɔ- 'bhε ta. ³ 'Bhεε- 'ezin-, -ka 'ka 'seriwo -Waanbhaa' ni 'waa- -za ma, 'kooko- -e 'bhε bhla -lrele' na 'o ni 'bhεε- 'o sɔ -Jan 'Nrɛle- 'ε 'wole, 'bhε 'pegee 'ke 'o sɔ Krisi a gaanyiza 'ε 'pele mεε mu ni. 'N 'yoo- -zɔn -kaso 'yi 'bhεla- ma. ⁴ -Ka 'ka 'seriwo 'mi a -za ma, 'kooko- 'ŋ sɔ 'yee- gaanyiza 'ε 'wole- mɔkpen' ni kpataakpa, 'bhεε- -wa -yima' 'el- rele, 'bhii- -ya =pia 'ŋ ni 'an klε gɔnε- 'la gbεen-.

⁵ -Ka klε -zadɔ' mu 'le 'kaa- 'taawogbeya 'ε 'yi mεε 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu 'plɛɛ-. 'Ka sɔ -za yεkε- 'la klεle-, 'waati 'tɔle- 'waati, -ka 'bhεε- klε. ⁶ 'Ke 'ka -o -jan 'oo -jan 'la 'wole mεε mu ni, -kaa 'to -e klε -jan 'nrɛle- 'le; 'bhεε- -e klε -o -lre jan 'le. 'Kooko- 'ke -o 'ka 'lɔkpaɛ -za 'oo -za -la ma, 'ka sɔ 'bhε zikpaɛ -o 'kpen ni do do.

Pɔlu -o -a -srawo' zii' Kolcsi Zesu 'yi mu 'ε ma

⁷ -Kɔɔ' nεεnε- Tisiki nu 'mi ta -jan mu 'ε 'kpen 'wole 'ka ni; -a -za sɔ 'o ni 'egbenεle, 'bhεε- -a zru -o do Mεεzan Zesu ni, 'bhεε- 'o 'pegee 'yele- 'bhε a ye 'ε 'wo zii' 'eke- zi. ⁸ 'Mi 'gbu 'a 'lawlenna -a ma 'ke 'an 'winɔɔ- 'ka ta ye, 'o ta janwo zayi' 'ka ni, 'bhεε- 'kooko- 'ke 'kaa =ya, fan- gan- baan' nu dɔ 'ka ta. ⁹ 'N 'yoo- -kɔɔ' nεεnε- Onezimu 'kpa zii' 'yee- Tisiki ba, 'bhεε- 'ŋ -wo winɔɔ 'ka ba ye. Onezimu zru -o do 'o ni, 'bhεε- -a -za sɔ 'o ni 'egbenεle, 'bhε 'pegee 'ka 'gbu a mεε -le 'kele-. -Za 'oo -za 'la =kla -gε, -o nu 'bhε 'kpen 'yipelε 'ka ni ye.

¹⁰ Arisitaki =la 'o 'pegee 'bhε -o -kaso 'yi -gε, 'bhε 'ka 'pubwa-; 'duŋ- Banabasi a yewoyɔɔn Maki 'ka 'pubwa- 'ezin-. 'O 'ka 'kpeelekaan 'elwale gban -sɔ 'yee- Maki 'la ba zayi' dɔɔ 'kee- -nwa 'ka ba, -kaa 'cieya- klε 'elrele.

¹¹ -O -yaa mεε 'la zan sii Zesu Zutusi, 'bhε 'ka 'pubwa- 'ezin-. 'Woo- mεε yaga 'la bhε, 'wola- 'pegee 'mi -o yewo 'eke- zi -Waanbhaa' a -bhɛɛɛgbeya -jan 'ε 'wolele mεε mu 'ε ni. 'Wole- 'ke Zuufu mu 'la =wlaa Zesu 'yi -gε 'mu 'le. -O fanɛan- -dwa 'mi ta 'egbenεle.

¹² 'Bhεε- 'ezin-, -kɔɔ' nεεnε- Epafrasi 'ka 'pubwa-. 'Bhε -o 'ezin- 'ka 'gbu a mεε mu 'ε do 'le. 'Bhεε- -yoo 'ke Ze- su Krisi a yewonε 'lrele- do 'le. -A nii- 'wlale- -o -a 'seri- wole 'yi 'kaa- -za ma 'tanjii, 'kooko- 'kaa- 'kpaleya 'ε baan' kla -a ba, 'bhεε- 'ka dɔ 'egblɔɛ, 'ke 'ka 'yriwlale klε -Waanbhaa' zru maza 'ε 'kpen klεle ma. ¹³ Wlan 'ε ni, 'ka mu Kolcsi mu 'pegee Laodise Zesu 'yi mu 'ε, 'bhεε- Yer- apolisi Zesu 'yi mu 'ε 'kpen, 'ka -za -o Epafrasi 'kɔɔ 'egblɔɛ; 'mi 'gbu -o 'bhε 'srε 'le. ¹⁴ -Kɔɔ' 'yienii -dɔɔdɔɔ' mi Luki 'pegee Demasi 'ka 'pubwa- 'ezin-.

¹⁵ -Kɔɔ' nεεnε- Zesu 'yi mu 'la -woo Laodise -wa 'ε ta, -ka 'mu 'pubɔ- 'o ni. 'Bhεε- Nifa 'pegee Zesu 'yi mu -lε- do' 'la kla 'eke- ba -yaa' 'fε 'ε =la, -ka 'mu 'pubɔ- 'o ni 'ezin-. ¹⁶ 'Ke 'ka =yaan 'yee- 'lɛtrε 'lεε- tapelele 'waati 'la ba, -kaa na Laodise Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε ni, 'bhεε- 'mu 'a tape 'ezin-. 'Duŋ- 'lɛtrε 'kɛla =kaan Laodise, 'ke 'bhε =wlaa 'ka ba ye, 'ka mu 'bhε tape 'ezin-. ¹⁷ -Kaa pe Arisipi ni dɔɔ Mεεzan Krisi 'a 'siila- ye 'la 'kaama-, -e 'bhε -gblakun' 'kee- 'bhε wo 'elrele.

¹⁸ 'Mi Pɔlu 'gbu -le 'sεwεyɔɔn 'lεε- dε 'zi 'ŋ 'gbu 'kɔɔ dɔɔ: «'Mi Pɔlu 'ka 'pubwa-» 'Mi -o -kaso 'la 'yi -gε, 'mi -za 'laa golε 'ka 'kpee. Bhaa -Waanbhaa' 'ka -dɔɔɔɔ'!

TESALONIKI =LWA MI

Pɔlu 'letre =lwa 'la =kpa'a Tesaloniki -wa 'e ta Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Tesaloniki -o 'ke Masedwani 'kleen 'e 'yi -wa -gbene mu 'e do 'le. -O -yaa mee 'la zan sii Siliven, 'bhe- 'ke -wa 'tɔk-paa- Silasi 'bhe 'pegee Timote -le =bhwa Pɔlu ba Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'klalele 'eke- ba. Pɔlu 'laa 'mɔle- -a nɔɔ-, -amasɔyi Zuufu mu 'e 'bhe 'saawoa- -a 'kɔɔ (Kleza 17). -E gole Masedwani 'kleen 'e 'yi, 'kee- gele- Akayi 'kleen 'e 'bhe 'yi. 'Duŋ-, -e gole Masedwani 'te, 'kee- Timote 'winbɔle Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e taglin- zayi', 'kooko- 'ke 'mu 'laa 'ploole- 'mu 'kpale- ma Zesu 'yi, -e sɔ 'bhe 'yaangole 'mu ta -yren 'e 'kɔɔ.

Timote dale 'mu taglinle, 'bhe- -e 'mu ta jan -nrare' mu 'e 'klale- 'yee- Pɔlu 'kɔɔ, -a zrukpaagbeya -yɔɔ' 'e 'kɔɔ, 'kee- 'letre 'le- dɛle- -o ni. 'Letre 'le- 'yi, -Waanbhaa' -za 'breɛ mu 'la =kla -a ni, -e -Waanbhaa' 'pubwa- 'mu ma 'el-wale 'pe. 'Bhe- -e Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e -liaala dɔɔ -o bo -o 'kpale ma Zesu 'yi, 'bhe- 'ke -waa' 'kpaleyale 'e baan' kla 'bhe ba.

Pɔlu yewoa- 'woo- Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'plen- gɔne- 'la gbɛen-, -e 'bhe -dwa -o 'kpee. -A zrukpaale -o, -amas- rɔyi, 'ali- mee mu 'e -yren mu 'la =kpa'a -o ta, -o bɔɔle =bwa -o 'kpale ma Krisi 'yi, 'bhe- -o ye -lɔɔ -yaa Pɔlu (1 Tesaloniki 1-3).

A -le yizie mi 'e 'yi (1 Tesaloniki 4.1-12), Pɔlu =bwa 'ezin- -o 'taawogbeya -lrele' -jan 'e 'bhe ta, 'bhe 'pegee -o 'plen- goza -yanbhɔɔya klele ma, 'bhe- 'ke -o -za sɔ 'eke- ni.

-A -leyanyre 'e =nɔɔ (1 Tesaloniki 4.3-5.11), Pɔlu =bwa Zesu 'nu gbɛ gaan ple mi 'e ta, 'bhe 'pegee gbaa mu bwele gale ba 'e 'bhe -za 'e ta. Pɔlu 'yee- 'letre 'le- =yaa -o -liawli' mu 'pegee 'pubwli, 'bhe- -o 'dumawole mu -la -le.

Pɔlu 'pegee -yaa' yewoyɔɔn mu 'e -woo Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu 'pegee Silasi 'bhe- Timote, 'o mɔɔ 'gbu -le 'letre 'le- =dia 'ka mu Zesu 'yi mu -ledo' 'la 'ka -o Tesaloniki -wa 'e ta 'ka mu ni. 'Ka -o -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Krisi a pe 'le. Bhaa -Waanbhaa' -li 'ka ma, 'bhe- -e -yaa' yilabla 'e na 'ka ni.

Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'kpagbeya 'e =swa Pɔlu ni.

²'O -Waanbhaa' 'pubɔ- 'tanii 'ka 'kpen ba zayi', 'bhe- 'woo- 'seriwo 'tanii 'kaa- -za ma. ³Wlan 'e ni, 'ka 'ka =kpa'a Krisi 'yi gɔne- 'la gbɛen-, 'bhe- 'ka 'bhe 'yizakla; 'ka yewoa- -a ni gɔne- 'la gbɛen- 'sɔniya 'le 'ka 'yi, 'bhe 'pegee 'ka 'yrikpale 'la -yoo 'egɔɔle Mɛɛzan Zesu Krisi ta; 'bhe -za mu 'e dɔ 'o 'kpee 'waati 'e 'kpen ba 'ke 'woo- 'seriwo zii' -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' ni. ⁴'O nɛnɛ- mu, 'wa 'yaango- 'bhii- 'ka -za =swa -Waanbhaa' ni, 'bhe- -e 'ka makwan- yaa pe 'le. ⁵'O -Jan 'Nrare- 'la =woa 'ka ni; 'waa 'bhe klele 'o 'liijan- bhaama 'te 'wolele 'ka ni, 'duŋ- 'wa =kla 'ke -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'pegee *Lii 'Wen' 'e 'mu -la -le. 'Bhe- 'o 'kpale- -yaa -a -yi 'bhii- wlan -le 'kele-. 'O 'taawoa= 'ka 'plen- gɔne- 'la gbɛen- 'ka 'gbu 'bhe 'yaango- 'bhii- 'bhe 'yaa- 'ka 'gbu 'nrayiza 'le. ⁶'Ka mu 'gbu 'taawoa= 'bhii- 'o mɔɔ 'gbu 'pegee Mɛɛzan Krisi 'taawogbeya 'e gbɛen-. 'Ali- 'ka 'yaa- 'trebɔ- bebe 'la 'yi, 'ka -dwa -Waanbhaa' a -jan 'e =la 'ka zrukpaale 'la

da Lii 'Wen' a -glɔɔya' 'e ba 'bhe- 'le. ⁷'Bhe klegbeya 'e 'yi, Masedwani 'kleen 'e 'pegee Akayi 'kleen 'e 'yi Zesu 'yi mu 'e, 'mu 'kpen nu 'taawole 'kaa- pe 'taawogbeya 'e 'bhe- zi. ⁸Wlan 'e ni, Mɛɛzan a -Jan 'e dalawoa 'ka mu ba, -e =zian Masedwani 'pegee Akayi 'kleen mu 'e 'yi; 'duŋ- yaa bole 'mu do -kplen ta; 'ka 'kpagbeya 'e -Waanbhaa' 'yi, 'bhe -jan 'e =zian yrekpen- =nɔɔ 'ezin-, -asiikɔ 'o maza laa -yaa -li 'bhe -jan 'e 'wole- ma mee mu 'e ni, -amasɔyi -wa -maa gban. ⁹'Ka 'o 'cieya- =kla 'elrele gɔne- 'la gbɛen-, mɔkpen' -o 'bhe 'pe zii'. 'Bhe- -wa pe zii' 'ezin- 'kaa 'ka 'ploola- 'kaa yo mu 'e gbale ma, 'bhe- -Waanbhaa' 'la -ya -yren ma, 'ke -yee' 'ewlan- le, 'ka 'ka zru -niinaa' 'bhe ba, 'bhe- 'ka 'bhe gba. ¹⁰'Bhe- 'ka -o -a Gbe Zesu 'la -e 'bhe -bwela gale ba, 'bhe 'magben- 'zi 'ke 'bhe da laanima. 'Bhe Zesu 'e, 'bhe -le -kɔɔ' go -Waanbhaa' a 'kiti 'e 'yi.

PɔLU 'PEGEE TESALONIKI ZESU 'YI MU 'E 'PLENZA-

Pɔlu yelawoa Tesaloniki -wa 'e ta

2 'N' nɛnɛ- mu, 'ka mu 'gbu 'a 'yaango- 'o gelawoa 'ka ba, yaa klele 'ke bhaama za 'le. ²'Kaa 'yaango- 'ezin- 'bhii- mee mu 'o -zwanwoa, 'bhe- -o -yrenkpa'a 'o ta 'elwale 'pe Filipu -wa 'e ta. 'Duŋ- -Waanbhaa' fan- gandwa 'o ta, 'bhe- 'o =nwa -yaa' -Jan 'Nrare- 'e 'wole-

'ka mu ni Tesaloniki 'tε, 'ali- 'ke mεε mu 'ε waa -yaa dɔle -a =la 'ke 'o 'bhe wo bhe. ³Wlan 'ε ni, 'waa -o 'yee- -Jan 'Nrale- 'ε 'wo zii' bhla ma, 'bhe 'pegee 'o 'kpee 'yɔɔ- 'le. 'Bhεε- 'waa -o mεε 'kedo- 'kpɔ 'yiniyε -glin 'zi.

⁴Drɔɔn' -Waanbhaa' -a zi 'bhii- 'o -janwo' -janwo' gbeya 'la 'yi, 'woo- 'bhεε- klε 'zi. -Amasɔyi, -a 'gbu 'a =ya 'bhii- -a -gaale' 'o ba 'kee- -yaa' -Jan 'Nrale- 'ε gbεkpa 'o mɔɔ 'kɔɔ. 'Waa -o -janwo' zii', 'kooko- 'o sɔ mεε mu ni, 'duɔ- 'woo- -a zi 'bhii- 'o sɔ -Waanbhaa' 'la mεε zrubaglin 'bhεε- ni. ⁵'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'waa 'ka 'yini ma -janwole 'ka ni; 'bhεε- 'waa 'yee- -Jan 'Nrale- 'ε wole 'ka ni 'waa -gɔli' 'flɛɔya- 'ε ma, -Waanbhaa' 'gbu -o 'o 'srε 'le. ⁶'Waa 'o 'gbu 'tɔbhɔyε -glinle' -lido' mεε 'kedo- 'kpɔ 'kɔɔ: 'kee- 'kpa 'ka mu ta oo, 'kee- kpa mεε -bhεεke' mu ta oo, 'waa 'bhe klεle -lido'. ⁷'Bhεε- 'duɔ-, 'woo- Krisi a winɔwo mu 'la 'le bhe, 'o 'yaa- sɔ 'waa- mεε gbalaanya 'ε gbɔɔkpale 'ka ta 'bhii- 'kwe. 'Duɔ- 'waa 'bhe klεle, drɔɔn' 'o 'yaa- 'ka ba 'waati 'la ba, 'o 'yaa- 'ka 'kun zii' 'o 'yidɔɔ- 'le 'bhii- 'ke -nε nεε do -o -yɔɔ- 'na zii' 'a 'nε 'ε ni -e 'bhe -gblakun' gɔɔε- 'la gbεεn-. ⁸'Bhεε ya 'ε 'yi, 'ka -za 'sɔ gbε -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ 'o ni, 'waa -yaa zi 'bhii- 'o bo -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'te 'ε 'bhe 'wole- ma 'ka ni; 'duɔ- 'o 'yaa- zi 'bhii- 'woo 'gbu 'si 'ε 'na 'ka ni 'ka -za 'sɔ gbε -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ 'o ni. ⁹'Nj nεεnε- mu, 'o yewoa= 'egɔɔle gɔɔε- 'la gbεεn-, 'bhe 'pegee 'o 'trɛbhwa= 'ebebele gɔɔε- 'la gbεεn- 'bhe -o 'ka 'kpee: -bi zi oo, -yrekpa' oo, 'o yewoa= 'egɔɔle 'o gbε ma, 'kooko- 'woo 'gbu maza gopε -sɔɔwo', 'bhεε- 'waa klε 'ka ta 'kwe 'le, 'o 'yaa- -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ε 'wo zii' 'ka ni bhla 'la ba.

¹⁰'Ka mu 'gbu -o 'o 'srε 'le, 'bhεε- -Waanbhaa' -o 'o 'srε 'le 'ezin-. 'Ka mu 'la 'ka 'ka =kpa Krisi 'yi bhe, 'o 'taawoa= 'ka 'plɛɔ- 'o 'kpee 'flele- 'le, 'bhe 'pegee 'o 'lɛdɔɔle -yaa, 'bhεε- waa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ 'yele- 'o zi. ¹¹'Kaa 'yaango- 'ezin- dɔɔ 'o 'ka 'kpen do do -gblakwan 'elrele 'bhii- -nε dε -a 'gbu 'nε mu -gblakun' 'elrele gɔɔε- 'la gbεεn-. ¹²'O zruwlaa= 'ka 'kpee, 'bhεε- 'o =bwa -a pele ma 'ka ni dɔɔ -ka 'taawo 'elrele 'ke 'bhe sɔ -Waanbhaa' ni. 'Yee- -Waanbhaa' -le 'ka 'siila-, 'kooko- 'ka dɔ klε -yaa' -bhɛgbeya 'pegee -yaa' tɔbhɔleya 'ε 'mu ba.

¹³'O -Waanbhaa' 'pubɔ- 'tanjii -za 'lεε- 'bhεε- ma 'ezin-. 'O 'yee- -Waanbhaa' a -jan 'la =woa 'ka ni, 'ka -dwa -a =la. 'Ka 'laa 'yele- 'bhii bhaaplɛɔ mu wojan gbεεn-; 'duɔ- 'kaa =ya 'bhii- -Waanbhaa' a -jan 'le. 'Bhεε- 'duɔ- -yoo 'ke 'bhεε- 'le kpataakpa. 'Bhεε- -yoo yewo 'zi 'ka mu 'la 'ka 'ka =kpa -a -yi 'ka zru mu 'ε 'yi. ¹⁴Wlan 'ε ni, 'n nεεnε- mu, -Waanbhaa' a mεε mu 'la -woo 'ke Zesu Krisi 'yi a pε 'le Zude 'klɛn 'ε 'yi, 'ka mu 'mu a 'taawog- beya 'ε 'bhεε- =sia bhe; -amasɔyi Zuufu 'ke mu -yrenkpa' 'mu ta gɔɔε- 'la gbεεn-, 'ka mu a pε mεε mu 'ε 'mu -o -yrenkpa' zii' 'ka ta 'bhεε- gbεεn- 'ezin-.

¹⁵'Woo- Zuufu mu 'ε, -o 'ke mu -le -Waanbhaa' a -lɛla' janwo mu 'ε =dia 'elwale -sɔ; 'bhεε- -o 'ke mu -le 'a =kla 'bhεε- mεε mu Mεεzan Zesu =dia; 'bhe 'laa -mɔle' -li, 'wola- 'ke mu -yrenkpa' 'o mɔɔ ta 'ezin-. Waa sɔ -Waanbhaa' ni, 'bhεε- -o -sɔɔnnii' -o 'ke mɔkpen' 'le.

¹⁶'Ke 'woo- -a zi 'bhii- 'o -Jan 'Nrale- 'ε 'wo Zuufu kle mu 'ε ni, 'bhεε- 'mu go -za 'yi, -o 'bhe 'saawo- 'o 'kɔɔ. 'Bhε

klεgbeya 'ε 'yi, -o waa -za 'yɔɔ- mu 'ε baan' -la 'kla zii' 'a ba. 'Duɔ- 'bhe 'lɛyanyε -le 'ke -Waanbhaa' a 'kiti 'yɔɔ- 'ε baayε 'le -o ta.

Tesaloniki Zesu 'yi mu 'ε 'ye -lɔ -o Pɔlu ma

¹⁷'O nεεnε- mu, 'o mɔɔ golawoa 'ka -din 'waati 'dama ta 'o 'fle 'ε 'yi, waa pele 'o 'nii- 'ε 'yi, 'ka taglin- 'lɔ -gbεnε -dwa 'o ma 'egɔɔle. ¹⁸'Bhela- -zayi', 'o 'yaa- zi 'bhii- 'o ge gbε drεwo 'ka ba ye 'ezin-, 'ali- 'mi Pɔlu 'gbu 'bhe 'yi- dangbe 'damawoa; 'duɔ- -Setran' 'bhe 'saawo- 'o 'kɔɔ. ¹⁹'Bhε ya 'ε 'yi, -de mu -le =kla 'o 'yrikpa pε 'le εε? -De mu -le 'o zrukpa' pε 'le εε? 'Bhεε- -de mu -le 'o 'wa- sowo pε 'le εε? Mεεzan Zesu 'nu yi 'le, 'ka mu -le nu klele 'o 'yrikpa pε 'le, 'bhe 'pegee, 'ka mu -le nu klele 'waa- zrukpa' pε 'pegee 'o 'wasowo pε 'le Mεεzan Zesu 'lεε. ²⁰Wlan 'ε ni, 'ka mu -le 'o 'wasowo pε pegee 'o zrukpa' pε 'le.

3 'Bhε =nɔɔ 'mɔlawoa 'ke 'waa 'ka ye bhe, 'waa -yaa sɔ -li 'bhe 'yikunle; 'bhela- -yile, 'ke 'wa 'kpale do dɔɔ 'mi 'pegee Silasi bo -sɔ Ateni -wa 'ε ta. ²'Bhεε- 'ke 'woo nεεnε- Timote winɔle 'ka ta ye. 'Yee- 'pegee 'o mɔɔ -o yewo 'zi 'eke- zi -Waanbhaa' ni 'ke 'o Krisi a -Jan 'Nrale- 'ε wo. 'Wa 'winbwa- 'ka ta ye, 'kooko- -e ge zruwla 'ka 'kpee, 'bhεε- -e fangandɔ 'ka ta 'kaa- 'kpaleya 'ε 'yi. ³'Bhεε- 'kooko-, -o -yren mu 'la kpa zii' -kɔɔ' ta 'saanige, 'ka 'kedo- 'kpɔ 'laa plo' 'bhe 'kpale- ma Ze- su 'yi. 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -yren mu 'la 'mu -kɔɔ' ta, -Waanbhaa' 'kɔɔ -za -le 'mu -le. ⁴-Amasɔyi 'o 'yaa- 'ka ba 'waati 'la ba, 'o 'ka 'kpeelekaan dɔɔ mεε mu nu -yrenkpale -kɔɔ' ta. -Kaa 'yaango- 'bhii- 'o 'ka 'kpeelekaan -za 'la mu 'le, 'mu -le bhɔ 'zi bhe. ⁵'Bhε =nɔɔ 'mɔlawoa 'ke 'waa 'ka ye bhe, 'waa -yaa sɔ -li 'bhe 'yikunle, mi 'gbu Timote 'winbwa- 'ka ta ye, 'kooko- 'ka 'kpale- -o Krisi 'yi gɔɔε- 'la gbεεn- -e ge 'bhe 'ye. -Amas- rɔyi yien -yaa 'kan zii' 'n 'kpee dɔɔ -Setran' 'laa nu 'ka 'lɛkanle, 'bhεε- -e 'ka 'yini-. 'Ke 'bhe =kla, 'o ye 'la =woa 'ka ba ye, 'bhe nu klele bhaama yewole 'le.

Tesaloniki Zesu 'yi mu 'ε 'kpaleya 'ε Pɔlu zrukpalaa

⁶'Duɔ- Timote dalawoa 'ka taglin- yre 'ε =nɔɔ, -e 'ka ta jan 'nrle- =woa 'o ni. -Ya =pia 'o ni dɔɔ 'ka 'kpale- -o Krisi 'yi 'elrele, 'bhεε- -a -za sɔ 'ka ni. -Ya =pia 'o ni 'ezin- dɔɔ 'o -za -o 'ka 'kpee 'tanjii, 'bhe 'pegee 'ka mu ye -lɔ 'o ma gɔɔε- 'la gbεεn-, 'o mɔɔ ye -lɔ -o 'egɔɔle 'ka mu ma 'bhεε- gbεεn- 'ezin-. ⁷'O nεεnε- mu, -o 'ka ta jan 'ε 'wolawoa 'o ni, 'ali- 'ke 'woo- 'trɛbhɔ 'pegee -yren mu -la -yi, 'bhe fangandwa 'o ta, 'kaa- 'kpaleya 'ε -zayi'. ⁸'Bhε ya 'ε 'yi, 'ka dɔlela -yoo 'egɔɔle 'ka 'pegee Mεεzan a 'kpaledomaya 'ε 'yi, 'o sɔ 'o 'trɛle 'tε. ⁹'Bhεε- 'o sɔ -Waanbhaa' 'pubɔle 'nale- -a ma 'ka ba zayi', 'ka zruk- pa' -gbεnε 'la -zinaa' 'o ta 'yee- -Waanbhaa' -yre =la 'bhe -zayi' εε? ¹⁰-Bi zi 'pegee -yrekpa', 'o -sromabɔ 'egɔɔle -Waanbhaa' ni dɔɔ -e zi na 'o ni 'bhεε- 'o sɔ gele- 'ka taglinle. 'Ke 'bhe =kla, 'waa 'sɔle- 'ka daanle- 'kela 'le 'kpaleya a zi 'ε ta, -o nu 'ka daanle 'bhe 'le, 'bhεε- 'kaa- 'kpaleya Zesu 'yi 'bhe 'lɛpa-.

¹¹ Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'gbu 'pegee Mɛɛzan Zesu Kriɔi zi na 'o ni, 'bhɛɛ- 'o sɔ gele- 'ka taglinɛ. ¹² Bhaa Mɛɛzan kaa 'sɔlekeniya 'ɛ baan' kla 'a ba, 'bhɛɛ- mɛɛ mu 'ɛ 'kpen baan' sɔ 'ka ni, 'bhii- 'ka mu -za sɔ 'o mɔɔ ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. ¹³ Bhaa -e fanggando 'kpaleya 'la -yoo 'ka 'yi bhe 'bhe ta; 'kooko- 'ka kle 'wenj, 'bhɛɛ- waa -za 'yɔɔ- 'kɛdo- 'kpɔ ye 'ka zi -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' -yɛ =la, Mɛɛzan Zesu 'pegee -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'siila- -yaa' pɛ 'le 'mu nu yi 'le.

PɔLU A -LIAWLI' MU

'Taawogbɛya 'la sɔ -Waanbhaa' ni

4 'O nɛɛnɛ- mu, 'kɛla 'bhe -o -jan 'lɛyanyɛ 'le 'bhe -le dɔɔ 'ka sɔ 'taawole gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'ka sɔ -Waanbhaa' ni, 'ka 'bhe -daanna 'o mɔɔ -la 'kɔɔ. 'Duɗ- 'ka -o 'taawo zii' 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 'Kɛla 'bhe -o -a -yi 'egɔɔɔɔ, 'bhe -le dɔɔ 'o -sromabɔ 'ka ni Mɛɛzan Zesu 'tɔ 'yi dɔɔ -ka 'ka 'taawogbɛya -Irele' 'ɛ baan' 'kla a ba. ² Wlan 'ɛ ni, 'o 'ka -daanna -za mu 'la 'le, 'bhɛɛ- 'wa =pia 'ka ni 'ka 'mu kle 'ka 'mu dɔ; 'bhe -za mu 'ɛ -daa Mɛɛzan Zesu -la ba. ³ -Waanbhaa' -o -a zi 'bhii- 'ka bo 'edanɗma -yaa' pɛ mɛɛ 'wenj mu 'le, 'bhɛɛ- 'ka 'ka 'plɛngɔ- -yanbhɔɔɔya ma. ⁴ 'Bhɛɛ- 'ke 'ka 'kpen do do bo 'bhe 'na 'le 'wenj -Waanbhaa' -yɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ke bhaaplɛɗ mu 'ka -lɛdɔ- -a ma 'bhe -zayi'. ⁵ 'Ka 'laa 'tolɛ- 'ke zru maza -yɔɔ' kle -lɔɔ gbinjɔɔ 'ka ta, 'ke 'ka bo -za 'yɔɔ- klele ma 'bhii- mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu gbɛɛn-. ⁶ 'Kɛla 'bhe -o le 'pegee 'gwlaan- plɛɗza 'ɛ 'le, 'bhe -le dɔɔ mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -naanaa' maza klele -a nɛɛnɛ- Zesu 'yi mi na 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- 'bhe -glin 'lɔɔ 'laa dɔɔɔ -a ma. 'O 'bhe -jan 'ɛ =woa gban 'ka ni 'elwale, 'bhɛɛ- 'o 'bhe 'kpankpa- nyaan 'ka ma dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe -za -glɔɔɔɔ 'ɛ kle, Mɛɛzan -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ɛ 'krowolɛ. ⁷ -Amasɔyi -Waanbhaa' laa -kɔɔ' 'siila- -yanbhɔɔɔya klele ma, 'duɗ- -e -kɔɔ' 'siila- 'ke -kɔɔ' bo 'edanɗma -yaa' pɛ mɛɛ 'wenj mu 'le. ⁸ 'Bhe 'yi 'tɛ, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e -bangwa 'taawole ma 'ɗ -jan mu 'la 'woa- 'ka ni 'mu ta, 'bhe zan 'laa 'bhe -bangolɛ bhaaplɛɗ do -kplɛn 'liijan- 'yi; 'duɗ- -ya -bangwa -Waanbhaa' 'la 'bhe *Lii 'Wenj* 'ɛ =naa 'ka ni 'bhɛɛ- 'liijan- 'ɛ 'yi 'ezin-. ⁹ 'Kɛla 'bhe -o nɛɛnɛya 'yi 'sɔniya 'ɛ 'le, 'ka maza laa -o 'bhe ma 'ke -o 'bhe 'sɛwɛdɛ 'ka ni 'ezin-; -amasɔyi -Waanbhaa' 'gbu 'ka -daanna gban dɔɔ 'ka -za 'sɔ 'eke- ni. ¹⁰ 'Bhɛɛ- 'ka -o 'bhɛɛ- kle 'zi wlan 'ɛ ni 'ka nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpen ni Masedwani 'klɛɛn 'ɛ 'yi. 'Duɗ- 'o mɔɔ -o zruwla 'zi 'ka 'kpee dɔɔ -ka 'bhɛɛ- baan' 'Irele- kle 'ezin-. ¹¹ Bole 'ke 'yi 'ɛdɔɔɔɔ 'ɛ, 'bhe -le kle 'ka zru maza 'le. -Ka dɔ 'egɔɔɔɔ 'ezin- 'ke 'ka 'kpen do do 'e 'yɛɛkpa- 'bhe 'gbu a -za mu 'ɛ ba, 'bhɛɛ- -ka yewo 'ka gbɛ ma 'ke 'ka sɔ 'ka 'gbu mazagole, 'bhii- 'wa =pia 'elwale gban 'ka ni gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. ¹² 'Ke 'ka 'bhe =kla, mɛɛ 'la zan mu laa 'o Zesu 'yi 'mu nu -gasikpalɛ 'ka 'lɛɛ, 'bhɛɛ- 'ka 'laa nu klele mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ ta 'kwe 'le.

Zesu 'yi mu 'la -gaa gban 'mu a -za 'pegee Mɛɛzan Zesu Kriɔi 'nuza-

¹³ 'N nɛɛnɛ- mu, mɛɛ 'la zan mu -gaa gban, 'woo- -a zi 'bhii- 'ka wlan dɔ 'mu ba -zayi', 'kooko- 'ka wleyisriwole laa bo 'bhii- mɛɛ 'la zan mu yɛɛkpalɛ laa -o bole -yɛ ma -si 'ɛ ta -o gale blaana 'mu gbɛɛn-. ¹⁴ -Amasɔyi, 'o 'kpale- -o -a -yi 'bhii- Zesu -gaa, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'a -bwela gale ba. 'Bhe klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, 'o 'kpale- -o -a -yi 'ezin- 'bhii- Zesu 'yi mu 'la -gaa, -Waanbhaa' nu 'mu bwele gale ba Zesu 'sɔɔyi, 'bhɛɛ- -o pegee Zesu nu klele 'eke- zi.

¹⁵ Mɛɛzan -jan 'la =woa 'o ni kpataakpa, 'o mɔɔ 'mu -la wo zii' 'ka ni -gɛ dɔɔ Zesu 'nu yi 'ɛ 'le, -kɔɔ' mu 'la nu klele -kɔɔ' 'yɛ ma -li 'bhe yi 'ɛ 'le, -kɔɔ' mu laa nu 'kanle- mɛɛ 'la zan mu -gaa gban 'mu 'lɛɛ. ¹⁶ -Amasɔyi -a pele -o dɔɔ 'bhe yi 'ɛ 'le, Mɛɛzan 'gbu nu -janwole 'egɔɔɔɔ 'pe, 'bhe blaana, -kɔɔ' nu -mlɛkɛ' -kunlii do -gbekanwli 'ɛ 'male-. 'Ke 'bhe -gwa -a -yi, -o nu -Waanbhaa' a -klɛlɔɗ' 'ɛ 'pɛnɛɛ-. 'Ke 'bhe =kla, Mɛɛzan Zesu 'gbu nu zinalɛ 'tɛ, 'kee- da lafle' ma, 'bhɛɛ- 'bhe bhla do 'kpɔ 'ɛ ba, Zesu 'yi mu 'la -gaa 'elwale gban -sɔ, 'mu nu bwele gale ba. ¹⁷ 'Bhe blaana, -kɔɔ' mu Zesu 'yi mu 'la nu klele -li 'kɔɔ- 'yɛ ma 'bhe yi 'ɛ 'le, -Waanbhaa' a fanggan- 'ɛ nu -kɔɔ' mu 'pegee 'woo- mu 'kpen binalɛ, 'bhɛɛ- -e ge -kɔɔ' 'kpen 'le laanima Zesu 'lɛpayɛ nɔɔ- lafle' -gblo 'ɛ 'yi. 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -kɔɔ' nu bole 'tanjii Mɛɛzan -Waanbhaa' 'le. ¹⁸ 'N nɛɛnɛ- mu, -ka 'fuudɔ- 'eke- ta 'bhe -jan mu 'lɛɛ- 'le.

5 'N nɛɛnɛ- mu, 'ka maza laa -o 'ke 'o 'sɛwɛdɛ 'ka ni 'woo- -za mu 'ɛ kle yi 'ɛ 'pegee -o kle 'waati 'ɛ ta. ² -Amasɔyi 'ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- Mɛɛzan Zesu 'nule 'ɛ nu 'klalɛ- mɛɛ ba, 'bhii- -faannii' kla mɛɛ ba -bi zi gɔnɛ- 'la gbɛɛn-. ³ 'Ke 'drunyan ta mɛɛ 'a =pia bhla 'la ba dɔɔ: «-kɔɔ' -o yilabla 'yi -zɔɔ, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -gwa -za 'yɔɔ- 'kpen 'yi.» 'Bhe bhla do 'kpɔ 'ɛ ba 'tɛ, -yɛn -gbɛnɛ do nu baalɛ -o ta, 'bhii- le kpele do -bla zenle 'ɛ kla -a ba gɔnɛ- 'la gbɛɛn-; 'bhɛɛ- mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa nu -bhile- -a -yi 'bhe yi 'ɛ 'le. ⁴ 'Duɗ-, 'ɗ nɛɛnɛ- mu, 'bhe yi 'ɛ yaa nu 'klalɛ- 'ka mu ba 'bhii- -faannii' do balaa' mɛɛ ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn- -a -yibɛennazi. -Amasɔyi 'ka mu 'laa -o 'ke -gblo 'yi mu 'le. ⁵ Wlan 'ɛ ni, 'ka 'kpen -o 'ke 'tɛbhile ba -nɛ mu -la -le, 'bhe 'pegee 'ka -o 'ke -yɛɛkpa- -nɛ mu -la -le. -kɔɔ' -gwa -bi zi za mu 'pegee -gblo 'yi za mu 'ɛ zi. ⁶ 'Bhɛla- -yile, -kɔɔ' 'laa bole yidɛle ma 'bhii mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu gbɛɛn-. 'Duɗ- -kɔɔ' 'yak- la- dulale kle, -kɔɔ' 'laa -kɔɔ' 'taakpalɛ -za 'kpen zi. ⁷ -Amasɔyi, 'ka 'gbu 'a 'yaango- mɛɛ yidɛ -bi -la zi, 'bhɛɛ- -wɛɛn dɛ mu 'ɛ -wɛɛn 'mu dɛ -bi -la zi 'ezin-. ⁸ 'Duɗ- -kɔɔ' mu 'la -kɔɔ' -o -yɛɛkpa- 'a pɛ 'le bhe, -kɔɔ' 'laa -kɔɔ' 'taakpalɛ -za zi. -kɔɔ' -kɔɔ' 'kpaleya 'ɛ 'pegee -Waanbhaa' a 'sɔniya 'ɛ kle -kɔɔ' tagaana pɛ mu 'le 'bhii- 'elwaleta -srwase' mu 'ɛ 'yaa- -o -bɛɛ mu 'ɛ tagaana piib- hɛ dune- mu 'le gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. 'Bhɛɛ- -kɔɔ' 'yri bo -Waanbhaa' ta, 'bhɛɛ- 'bhe kle -kɔɔ' go pɛ 'le -za 'yi, 'bhii- -srwase' mu bhe -o ngblo ma piibhɛ 'faa mu 'ɛ ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn- gwledan yɛ nɔɔ-. ⁹ -Amasɔyi, -Waanbhaa' laa -kɔɔ' 'kpale- 'edanɗma -kɔɔ' 'krowo -zayi'. 'Duɗ- -e -kɔɔ' mu =kpa 'edanɗma, 'kooko- 'ke -kɔɔ' go

-za 'yi -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'srɔyi. ¹⁰ 'Bhɛla- -yile, Zesu Krisi -gaa -kɔɔa' -za ma, 'kooko- 'ke -kɔɔ' -o -kɔɔ' 'yrɛ ma oo, 'ke -kɔɔ' -gaa oo, -kɔɔ' 'pegee 'yee- bo -kɔɔ' 'yrɛ ma 'eke- 'yi -a nu yi 'ɛ 'le. ¹¹ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -ka zruwla 'eke- 'kpee 'ke 'ka fanɔandɔ 'eke- ta 'kaa- 'kpaleya 'ɛ 'yi 'bhii- 'kaa- klɛ zi gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe.

Pɔlu a -liawli' 'ɛ -leyanyre

¹² 'Bhɛ trala 'ezin-, 'ɲ nɛɛnɛ- mu, 'o mɔɔ -sromabɔ 'ka ni dɔɔ mɛɛ 'la zan mu -o 'trɛbhɔ zii' 'ka daanle 'le 'kpaleya zi 'ɛ ta, 'ke -woo 'ka 'lɛɛ mu 'le, 'bhɛɛ- -woo 'ka 'lia zii' Mɛɛzan a zi 'ɛ ta bhe, -ka -gasikpa 'mu 'lɛɛ. ¹³ -Ka -o 'kun 'elrele, 'bhɛɛ- -o -za 'ɔɔ 'ka ni 'egbɛnɛle -waa' ye 'ɛ -zayi'. -Ka bo 'eke- 'yi 'edɔɔle.

¹⁴ 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'o mɔɔ -o -sromabɔ 'zi 'ka ni 'ezin- dɔɔ Irwanii- mu 'la bole -o 'kaanle- ma, -ka 'mu 'kpeelɛkan, 'kooko- -o yewo, 'bhɛɛ- -ka 'fuudɔ- -gblaannii' mu 'ɛ ta, 'bhe 'pegee fanɔan- 'laa -o mɛɛ 'la zan mu ta -Waanbhaa' zi 'ɛ ta, -ka bhɔ 'mu ba. 'Bhɛɛ- -ka 'ka zrubakpala mɔɔkɛn' zi. ¹⁵ -Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'ke mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa -za 'yɔɔ- -zigo' -za 'yɔɔ- 'le. 'Duɲ- 'tanjii, -ka -za 'wlan -la kleyrɛ -glin 'eke- ni, 'bhɛɛ- -ka 'bhe klɛ mɔɔkɛn' ni 'ezin- 'waati 'ɛ 'kɛn ba.

¹⁶ 'Ka zrukpaale klɛ 'tanjii. ¹⁷ 'Bhɛɛ- 'ka 'laa 'ploole- 'ka 'seriwole ma -Waanbhaa' ni. ¹⁸ -Ka -Waanbhaa' 'pubɔ- -za mu 'ɛ 'kɛn 'yi. -Amasɔyi -Waanbhaa' -o 'bhɛɛ- -za -glɔɔn 'ɛ zi 'ka 'kɔɔ, 'ka mu 'pegee Zesu Krisi a 'kpaledo- maya 'ɛ 'yi.

¹⁹ 'Ka 'laa Lii 'Wɛɲ 'ɛ -dewolɛ 'ka zru 'ɛ 'yi. ²⁰ -Waanbhaa' -jan mu kpa mɛɛ 'la zan mu -lii, 'bhɛɛ- 'mu 'a -lɛlajanwo mɛɛ mu ni, 'ka 'laa 'bhe -lɛlajanwole mu 'ɛ mavɛɛɛ. ²¹ -Ka -jan mu 'ɛ 'kɛn baglin- kplankplan, 'bhɛɛ- 'kɛla 'bhe -o wlan 'le -ka 'taawo 'bhɛɛ- ta. ²² -Ka -ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele -za 'yɔɔ- 'kɛn -glɔɔn ma.

Pɔlu -a 'pubɔ- 'seri

²³ Bhaa -Waanbhaa' 'la -yoo yilabla zan 'le, 'bhe 'ka 'flɛ 'kɛn klɛ 'wɛɲ. Bhaa 'ka 'si oo, 'ka 'nii- oo, 'ka 'gbu 'flɛ 'ɛ 'kɛn bo 'wɛɲ 'fɔke 'bhe ge 'tenlɛ- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu nu yi 'ɛ ma, 'ke waa 'triɲ- do 'kpɔ ye 'ka ma. ²⁴ Mɛɛ 'la zan 'ka 'gbu 'siila-, 'bhe nu 'bhe -za 'ɛ klɛɛ; -amasɔyi -yoo 'ke zru do zan 'le.

²⁵ 'Nj nɛɛnɛ- mu, 'ka mu 'ka 'seriwo 'ezin- 'waa- -za ma.

²⁶ 'Ka 'kɛn 'eke- -tuubɔ' 'bhii- nɛɛnɛ- ma do mu.

²⁷ 'Nj ngblo -o 'ka gaan =la Mɛɛzan 'tɔ 'yi 'ɛ dɔɔ: -Ka 'lɛtrɛ 'lɛɛ- tape -kɔɔ' nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ 'kɛn ni.

²⁸ Bhaa -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi -li 'ka 'kɛn ma.

TESALONIKI PLE MI

Pɔlu 'letre ple mi 'la =kpa'a Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e ni 'bhe ngblo

Pɔlu 'letre ple mi 'la =kpa'a Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e ni, 'bhe 'yi, -e -Waanbhaa' 'pubwa- 'elwale 'pe 'mu a -za ma, -amasɔyi, 'ali- mɛɛ mu -yren mu 'la =kpa'a 'mu ta, 'mu 'laa 'ploole- 'mu 'kpale- ma Kisi 'yi, 'bhe- Kisi -za sɔ 'mu ni 'egbenele. Pɔlu zruwlaa- 'mu 'kpee, 'ke -ya pe 'mu ni dɔɔ -za 'la 'bhe 'yaa- 'mu -yrebatedɔ 'zi 'mu dɔ klen 'bhe 'yikunlele.

-A -le =lwa mi 'e 'yi (2 Tesaloniki 1), Pɔlu zruwlaa- Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'kpee -o ta -yren mu 'e ba zayi'. 'Bhe- e Mɛɛzan Zesu 'nuza- 'e 'bhe dɔ gbɛ drɛwoa- -o 'kpee, 'bhe 'pegee -o gole -za 'yi, 'bhe- mɛɛ 'la zan mu -o -yrenkpa' zii' -o ta 'mu 'krowoza 'e -Waanbhaa' 'kɔɔ.

Pɔlu bɔ gbɛ drɛwoa- Mɛɛzan nuza 'e ta 'ezin- (2 Tesaloniki 2.1-12). -Amasɔyi, mɛɛ 'ke mu Zesu 'yi mu 'e -gblɔzi' -gaa 'ke -wa pe 'mu ni dɔɔ Mɛɛzan =nwa gban. Pɔlu 'a =pia 'mu ni kpataakpa 'kaa, 'sani- Zesu 'nule- 'e plɛɔ, mɛɛ -yɔɔ do nu 'pwɛɛ- -a -yi 'elwale 'pe. -Za 'yɔɔ- kle -gɔɔya' -o -a 'kɔɔ, 'bhe- -e nu -wlenle' -Waanbhaa' ma. 'Dur- Mɛɛzan Zesu nu a klele 'bhe- 'yee- mɛɛ -yɔɔ' 'e ga.

Pɔlu pe Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -o dɔ 'egɔɔle -waa' 'kpaleya 'e 'yi, 'bhe 'pegee -o bo -o 'seriwole ma (2 Tesaloniki 2.13-3.5).

'Letre 'leɛ- 'leyanyɛ 'e -din (2 Tesaloniki 3.6-15), Pɔlu Zesu 'yi mu -ledo' 'e ba jan -bheke' =woa. 'Bhe -jan 'e 'bhe -le -yaa dɔɔ 'woo- Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'ke mu laa -o dɔɔle -a -la 'ke -o yewo. 'Bhe- 'yee- Pɔlu 'a =pia -o ni dɔɔ -o 'bhe zan mu 'kpeelekan, -amasɔyi, -o 'taawogbɛya 'e gole -o -yoo -daanna -za mu 'le Kisi ba zayi' 'mu ma.

'Letre 'leyanyɛ 'e 'yi, Pɔlu 'woo- Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'pubwa-, 'bhe- -yoo 'dumawoa.

Pɔlu 'pegee -yaa' yewoyɔɔɔ mu 'e -woo Tesaloniki mu 'e 'pubɔ- 'zi

1 Mi Pɔlu 'pegee Silasi 'bhe- Timote, 'o mɔɔ -le 'letre 'leɛ- =dia. 'Bhe- -kɔɔ Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Kisi a mɛɛ -ledo' 'la -woo Tesaloniki -wa 'e ta, 'woo- 'letre 'leɛ- 'kpa zii' 'ka mu -la ni. 2 Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Kisi -li 'ka ma, 'bhe- -o waa yilabla 'e 'na 'ka ni.

Bhaaplɛɔ 'kitikanza Kisi 'nu yi 'le

3 'N nɛɛɛ- mu, 'ke 'o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'tanjii 'kaa- -za ma, 'bhe -o 'ke -za 'Irele- 'le. -Amasɔyi 'ka 'kpaleya 'e -Waanbhaa' 'yi 'bhe baan' -o 'kla zii' 'bhe ba, 'bhe- 'kaa- 'sɔlekeniya 'e 'bhe baan' -o 'kla zii' 'bhe ba 'ezin-. 4 'Bhe ya 'e 'yi, 'o mɔɔ 'o baa 'ka mu 'yi -Waanbhaa' a mɛɛ -ledo' 'e 'plɛɔ. -Amasɔyi -o -yren 'pegee 'trɛbɔ mu 'la 'kpen 'kpa zii' 'ka ta, 'ka 'mu 'yikun zii' 'bhe 'pegee 'ka 'kpale- bole -o Kisi 'yi.

5 'Ka ta -yren mu 'e 'mu -o -a zɔɔn 'zi 'bhii- -Waanbhaa' a bhaaplɛɔ mu 'kitikanle 'e 'ledɔɔle -o wlan 'e ni, 'bhe- 'bhe 'a zɔɔn 'bhii- 'kaa- pɛ -le -Waanbhaa' a -bhɛng- beya 'e 'le. -Amasɔyi, 'ka -o -yrenbhle' zii' 'bhe- -bh- lɛngbeyaya 'e ma. 6 Wlan 'e ni, -Waanbhaa' a -ledɔɔleya 'e ma, mɛɛ 'la zan mu -o -yrenkpa' zii' 'ka ta; -e nu 'bhe -yren yɛɛ- 'e -zigole 'bhe zan mu 'e ma 'ezin-. 7 -O

-yrenkpa' zii' 'ka mu 'la ta, -e nu -yitrɛ' nale 'ka mu 'pegee 'o mɔɔ ni, 'ke Mɛɛzan Zesu 'pwɛɛ- -a -yi yi 'la 'le 'kee- da lafle' ma 'yee- 'pegee -yaa' -mlɛɛ- -gɔɔ mu 'e 'le. 8 -E nu nule 'tɛ nɛɛ -gbɛɛ do -la -yi. Mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ, 'bhe- 'ke waa 'taawo- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Kisi a -jan 'Nrɛle- 'e ta, -e nu 'mu 'krowole. 9 'Bhe -yren 'e nu klele -yren -gbɛɛ 'le. -O nu 'bhe mɛɛ mu 'e 'plɛngole Mɛɛzan -Waanbhaa' ma yikpensee ta 'ke -darj' 'laa kle 'bhe ma, 'bhe- waa nu 'sɔle- -Waanbhaa' a gbɛɛanya 'e 'yele -titi. 10 'Bhe yi 'e 'bhe- 'le, Mɛɛzan Zesu nu nule 'tɛ. 'Ke 'bhe =kla, -e -yaa' mɛɛ 'wɛɔ mu 'la makwan- -yaa' pɛ 'le 'mu nu 'a 'tɔɔɔɔ; 'bhe 'pegee mɛɛ 'la zan mu 'e 'e 'kpa- -a -yi, 'mu 'kpen nu 'a -glinle', 'bhe- 'mu 'yrebɔ -a zi. 'Ka mu nu klele 'bhe mɛɛ mu 'e ba, -amasɔyi 'o -jan mu 'la =woa 'ka ni, 'ka 'ka =kpa'a 'mu 'yi.

11 'Bhela- -yile, 'waati 'e 'kpen ba, 'woo 'seriwo 'kaa- -za ma. 'Wa 'yrewo- -Waanbhaa' dɔɔ -e 'ka 'siila- 'taa- wogbɛya -gɔɔɔn 'la 'kaama-, 'ka 'taawo- 'bhe- ta. 'Bhe- 'wa 'yrewo- -a ma 'ezin- dɔɔ yaa -gɔɔɔya' 'e ma, 'kaa- zi 'bhii- 'ka 'ka zru maza 'Irele- mu 'la kle -e bhɔ 'ka ba 'mu klele; 'bhe- 'kaa- 'kpaleya 'e 'bhe 'leɔɔ-. 12 'Bhe 'yi 'tɛ, mɔɔkpen' nu Mɛɛzan Zesu 'tɔɔɔɔ 'ka kleza mu 'e ma; 'bhe- 'ka mu nu 'tɔɔɔɔ -sɔɔɔwole 'yee- 'kɔɔ 'ezin-. 'Bhe -lileya 'e da -kɔɔa' -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Kisi -la ba.

-Za mu 'la nu klele Meezan Zesu 'nu yi 'e 'lee

2 'N neene- mu, Meezan Zesu Krisi nu nule. 'Bhee-
-kka' mu nu -kka' 'lekpale 'eke- ta -a -din. 'Bhela-
-yile, 'woo- zan -za do -yrewole 'ka ma dka: 2 'Ka 'laa
'tole- 'ke mee 'kedo- 'kpa 'ka zrubatedo, 'bhee- -e
-gblaan kla 'ka 'yi, 'ke -ya pe 'ka ni dka Meezan nu yi 'e
=bhwa. 'Ali- 'ke mee 'ke 'a =pia 'ka ni 'kaa -Waanbhaa'
'bhe -jan 'e =kpa -a -lii oo, 'bhe 'pegee 'ke -ya =pia dka
'bhe -jan 'e -daa 'o mka -la ba oo, 'bhee- 'ke -ya =pia dka
'o mka -le 'bhe 'letre 'e =kpa -a 'kka oo, 'ka 'laa 'ka
'kpale- 'bhe 'yi. 3 'Ka 'laa 'tole- 'ke -o 'ka 'yini- gbē do
'kpa ma. -Amasryi 'sani- Meezan nu yi 'e 'bhale- 'plerj-,
mee -bebe nu -wlenle' -Waanbhaa' ma, 'bhee- -woo
-banggo' -yaa' -jan 'e 'klsikunle 'e 'yi 'elwale 'pe. 'Bhe
blaana, -o pe 'la sii «Mee -Yka» 'bhe nu 'pwele- -a -yi. -Yoo
'ke 'sie pe 'le -jranama 'te 'yi -Waanbhaa' 'kka. 4 'Yee-
Mee -yca 'e nu -a -bangole -Waanbhaa' 'yi, 'bhe 'pegee
-e nu -a -bangole bhaaplē mu gba pe 'tōle- gba pe
'bhe 'yi. 'Bhee- -e nu gele yaale *-Waanbhaa' Gba 'Fe
-gbene 'e =la, 'bhee- -ya pe -a 'gbu ma 'kaa -yoo 'ke
-Waanbhaa' 'le. 5 'N 'yaa- 'ka ba 'waati 'la ba, 'yee-
-jan mu 'lee =woa 'ka ni, waa -o -li 'ka 'kpee ee? 6 'Dun-
-zka pe 'la 'bhe -o 'yee- Mee -yca 'e 'yikun zii', 'kooko- -e
nu -a nu 'yi 'e dōle -o 'waati 'la ba 'bhee- ba, 'ka 'gbu
'bhe dō. 7 'Yee- -glkya' -yca 'la -yoo mee mu kle 'zi -kala'
mee mu 'le -Waanbhaa' ma, -e yewole =saan gban
gaanyi'. 'Dun- pe 'la 'bhe 'a 'yikwan= 'kee- nu 'tenle- -zka
ma, 'ke 'bhe 'laa gole -a -lee, yaa sō 'pwele -a -yi. 8 'Ke
'bhe -gwa 'yee- Mee -Yka' 'e -lee 'waati 'la ba, 'bhee- -e
'pwe a -yi 'te. 'Bhee- Meezan Zesu Krisi -lii -ploō 'e nu
'yee- Mee -yca 'e dēle. 'Bhee- -a nu bhla 'e zi 'tebhile
-yrayra 'e nu 'yee- Mee -yca 'e 'kpaciele 'fenferj. 9 'Yee-
Mee -yca 'e nu 'pwele- -a -yi 'ke -Setran' a -glkya' 'e 'le
-a ta. 'Bhee- -e nu 'sōle- maza -glkka 'e 'kpen 'pegee
'kpeeleni maza -tkamasie mu 'e 'kpen klele, 'kooko-
'kee- sō mee mu -yiniile. 10 -E nu -za 'yca -glkka 'e 'kpen
klele, 'kooko- mee 'la zan mu -o ni 'zi 'e ta, -e 'mu 'yini-
-Woo 'ni 'zi 'e ta, -amasryi wlan 'la 'bhe 'yaa- sō -o gole-
-za 'yi, 'bhe -za 'laa 'sōle- -o ni. 11 'Bhela- -yile,
-Waanbhaa' 'a =twa 'ke -glkya' -do -o -yini', 'bhee- -woo
kpa bhla 'yi. 12 'Bhe klegbeya 'e 'yi, mee 'la zan mu laa
'mu 'kpale- wlan 'e 'yi, 'bhee- 'ke -za 'yca- klele =swa 'mu
ni, -Waanbhaa' a -kpan nu baale 'mu ta.

-Waanbhaa' Zesu 'yi mu 'e makwan- 'mu gole 'kaama-
-za 'yi

13 'Ke -yoo 'o mka a pe 'le, 'o neene- mu, 'waa sō
'ploole -Waanbhaa' 'puble 'kaa- -za ma, 'ka mu 'la 'ka
-za sō Meezan ni 'egbenele bhe. -Amasryi -Waanbhaa'
'ka mu -la makwan- 'elwale 'pe, 'kooko- 'ka sō gole- -za
'yi Lii 'Wen' 'la -ya kle 'bhee- 'ka 'taawogbeya 'e kle 'wenj
'bhe 'sryi, 'bhe 'pegee 'ka 'kpale 'la -yoo -Waanbhaa' a
Wlan 'e 'yi 'bhe 'sryi. 14 -Waanbhaa' 'ka 'siila- 'bhee-
'kaama-, -Jan 'Nrāle- 'la 'o 'bhe =woa 'ka ni 'bhe 'sryi. -E
-yaa zi 'bhii- 'ka dō kle -kka' Meezan Zesu Krisi a 'tōbh-
leya 'e ba. 15 'Bhe 'yi 'te, 'o neene- mu, -ka bo 'egbōle. 'O

-jan 'oo -jan 'la =woa 'ka ni, 'kee- =kla 'o 'liijan- mu 'le
oo, 'kee- =kla 'o 'ke mu 'la ykōndia- 'letre 'yi 'mu 'le bhe
oo, 'mu bo 'ka 'kpee 'egbōle.

16 Bhaa -kka' Meezan Zesu Krisi 'pegee -kka' Dē
-Waanbhaa' 'la -kka' -za =swa 'bhe ni, 'bhee- 'bhe =lia
-kka' ma 'bhe 'fuudō- -kka' ta, 'fuudōle 'la -dan' 'laa 'bhe
ma, 'bhe 'pegee -e -yrikpaleya -Irele' 'la =naa -kka' ni
'mu 'le. 17 Bhaa -kka' Meezan Zesu Krisi 'pegee -kka' Dē
-Waanbhaa' 'ka zru 'e pa 'fuudōle 'le, 'bhee- 'kee- fan-
gandō 'ka ta, 'kooko- 'ka sō kleza -Irele' 'tōle- kleza 'Irele-
'bhe klele-, 'bhe 'pegee 'ke 'ka sō -jan 'Irele- -glkka 'e
'kpen 'wole.

Pōlu -o Tesaloniki Zesu 'yi mu 'e 'lia zii' 'kaa 'mu 'e 'seri-
wo -waa' -za ma

3 'Waa -jan 'leyanyre -le dka -ka 'ka 'seriwo 'waa- -za
ma, 'kooko- Meezan -a -jan 'e zen blaale- 'yrekpen-
=kka, 'bhee- mōkpen' 'a 'ledō- -a ma 'bhii- -wa -ledwa -a
ma gōne- 'la gbēen- 'ka ba ye. 2 -Ka 'ka 'seriwo 'waa- -za
ma 'ezin-, 'kooko- -Waanbhaa' mee -yca' 'pegee mee
yienle mu kan 'o ma 'egbōkale. -Amasryi mōkpen' 'laa
'e kpa -Waanbhaa' 'yi.

3 'Dun- Meezan zru -o do. -E nu fangandōle 'ka ta,
'bhee- -e 'ka tagbin- -Setran' 'lee. 4 'O 'kpale- -o -a -yi 'ka
ba -zayi', dka 'o -za mu 'la =pia 'ka ni, 'ka -o 'mu kle 'zi,
'bhee- 'ka nu bole 'mu klele ma yikpensee.

5 Bhaa Meezan bhō 'ka ba, 'kooko- 'ka -za sō
-Waanbhaa' ni gōne- 'la gbēen-, 'ka 'bhe dō, 'bhe 'pegee,
'kooko- 'ka 'ka zrubakpalaa 'bhii- Krisi 'bhe zrubakpalaa
gōne- 'la gbēen- -yren 'yi.

Pōlu -a -liawli' yewole ba zayi'

6 'N neene- mu, 'o -za 'lee- 'bhe 'kpankpanyanle 'ka ma
Meezan Zesu Krisi 'tō 'yi dka -kka' neene- 'tōle- -kka'
neene- 'la Irwawo, 'bhee- -a bole -o 'kaanle- 'te ma, 'bhe
'pegee 'ke yaa 'taawo 'o 'ka -daanna -za mu 'la 'le 'mu
zi, -ka 'ka 'plēngo- 'bhe zan 'e ma. 7 'Kaa kle gōne- 'la
gbēen- 'bhee- 'ka 'ka kleza kpa 'waa pe kleza 'e ma, 'ka
'gbu 'bhe dō. -Amasryi 'o 'yaa- bhla 'la ba 'ka ba ye,
'waa Irwawole. 8 Waa mee 'kedo- 'kpa a pebhlele bhaa-
ma. Drōka -bi zi oo, -yrekpaa' oo, 'o yewoa= 'egbōle,
'bhee- 'o 'trebhwa=; 'kooko- 'o sō 'o 'gbu mazagole,
'bhee- 'waa kle mee 'kedo- 'kpa ta 'kwe 'le. 9 'Wa klela-
woa 'bhe gbēen- bhe, yaa klele 'bhii- 'bhe 'sen' 'laa -yaa
'o ni 'ke 'o pebhle 'ka ba. 'Dun- 'o yewoa- 'ke 'woo 'gbu
mazago, 'kooko- 'ka 'bhee- yeke- za kle. 10 'O 'yaa- 'ka ba
ye 'waati 'la ba, 'o 'bhe 'ton' 'e -dwa 'ka ni dka «'Ke mee
'o mee 'la zan laa -a zi 'bhii- -e yewo 'bhe zan laa pelele
-titi.»

11 'Wa =maa dka 'ka ba mee 'ke mu -o Irwawo 'zi,
'bhee- -o bole -o 'kaanle- ma, 'ke -woo gaan bō mee
-bhēeke' mu a -za mu 'yi. 12 'Bhela- -yile, 'wa 'pe zii' 'bhe
zan mu ni, 'ke -o zruwla 'mu 'kpee Meezan Zesu Krisi 'tō
'yi dka -o yewo 'tanjii, 'bhee- -woo 'gbu mazago.

13 'Ka mu 'gbu 'o neene- mu, 'ka mu gbē zi 'laa 'kanle-
-za 'wlan klele ma. 14 'O -jan mu 'la =woa 'ka ni 'letre 'lee-
'yi, 'ke mee 'la zan 'e -bangwa 'mu -klsikunle ma, -ka

'bhe zan 'kpa 'ka 'yre 'le, 'bheε- 'kaa- -za 'ke 'laa klele 'eke- ta 'bhe zan 'ε 'le, 'kooko- -yraladɔ -a ma. ¹⁵'Duŋ-, 'ka 'laa 'kunle- 'bhii- 'ka 'sɔɔnnii, -kaa -lia 'bhii- 'ka nεεnε- do gbεen-.

Pɔlu 'srawoyre 'pegee yaa 'dumawoyre

¹⁶'Ŋ nεεnε- mu, bhaa yilabla -o Mεεzan 'la 'kɔɔ, 'bhe 'gbu yilabla 'na 'ka ni 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhe 'pegee yre

'ε 'kpen =nɔɔ! Bhaa Mεεzan -Waanbhaa' kle 'ka 'kpen ba!

¹⁷'Mi 'gbu Pɔlu -le 'sεwεyɔɔn 'lεε- dε 'zi -ge: «'Mi Pɔlu 'ka 'pubwa-». 'Mi 'ŋ 'gbu gbεblaan kpalaa' 'an 'lεtre mu 'ε 'kpen =la 'bheε- gbεen- -gee' bhe. 'Mi 'gbu gbεblaan -le 'bhe 'le bhe.

¹⁸Bhaa -kɔɔ' Mεεzan Zesu Krisi -li 'ka 'kpen ma!

TIMOTE =LWA MI

Pɔlu 'letre =lwa 'la =kpa Timote ni 'bhe ngblo

Timote -yaa da Likaoni 'kleen 'e 'yi -wa 'la -o -yaa 'bhe sii Lisitri 'bheε- =nɔɔ (Kleza 14.6). -O 'bheε- 'kleen 'e sii -zɔn Tuuki. Timote dε -yaa 'ke Grɛki mi 'le, 'bheε- -a nεε -yaa 'ke Zuufu le 'le. Pɔlu Zesu Krisi a -Jan 'Nrɛle- 'e =woa Lisitri -wa 'e ta, 'bheε- Timote 'pegee -a nεε Enisi, 'bheε- -a -jie Loisi 'mu 'mu 'gbu =naa Zesu ni. Pɔlu ge gbε drεε- wole Lisitri, 'kee- Timote 'kunle dɔɔ 'bhe 'bɔɔ 'a ba Mεεzan a ye 'e 'wolele, 'bheε- -o -ja yrɛkpen- =nɔɔ (Kleza 16.1-3).

'Letre 'lεε- 'yi, 'wa ye 'bhii- Pɔlu -gwa Azi 'kleen 'e 'yi -wa 'la -o 'bhe sii Efɛzi 'bhe ta, 'bheε- -e =nwa Masedwani 'kleen 'e 'yi. -A ge bhla 'e zi, -e Timote =twa Efɛzi, 'kooko- 'bhe bɔɔ 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'e ba bhla ma mεε daan mu 'e -zayi' (1 Timote 1.3). Pɔlu 'letre 'lεε- =dia, 'kooko- -e 'fuudɔ- Timote ta, 'bheε- 'ke -ya lia -e -yaa ye 'la 'wo zii' -Waanbhaa' a mεε -lɛdo' 'e 'plen- Efɛzi -wa 'e ta 'bhe -za 'e 'le. 'Yee- 'letre 'lεε- 'yi -jan mu 'e 'mu -le -gε: Pɔlu -o -we 'zi mεε 'la zan mu -yaa wlan ma mεε daangbeya 'e to -a nɔɔ-, 'bheε- -o bhla ma mεε daangbeya kle (1 Timote 1.3-7; 4.1-3; 6.3-5). -O -yaa 'bhe bhla ma mεε daangbeya 'e kle -Waanbhaa' a 'tonj 'pegee 'kpaleya Zesu 'yi 'mu -la ta.

-A -le ple mi 'e 'yi, Pɔlu Zesu 'yi mu 'e -daanna -o 'seriwolele, 'bheε- -yoo -liala dɔɔ -o bo -o 'seriwole ma (1 Timote 2).

-A -le yaga mi 'e 'yi, Pɔlu -o daan 'zi zilεε- mu 'e waa 'taawogbeya -Irele' ε ba zayi' (1 Timote 3).

-E 'fuudwa- Timote ta -Waanbhaa' a ye 'e 'wolele (1 Timote 4-7; 6-21). Timote 'yaa sɔ a klele- gɔnε- 'la gbεεn- 'bheε- -e mεε -le -glɔɔn -bebe 'e -gblakun 'elrele 'bhii- Zesu Krisi a -klanlanε kplankplan do -Waanbhaa' a mεε -lɛdo' 'e ba, Pɔlu 'bhe -jan 'e =woa -a ni.

'Letre 'lεε- 'leyanyrε 'e 'yi (1 Timote 6.11-21), Pɔlu zruwlaa- Timote 'kpee dɔɔ -e 'kpaleya 'e ma gwle -Irele' 'e dan.

Pɔlu -o Timote 'pubɔ- 'zi

¹ 'Mi Pɔlu -o 'ke Zesu Krisi a *winbɔwo mi 'le, -amasɔyi -kɔɔ' 'Bhee Mi -Waanbhaa' 'pegee -kɔɔ' 'yrikpale -o Zesu Krisi 'la ta, 'mu -le 'a =pia 'ɲ ni dɔɔ 'ɲ kle 'kele-.

² 'Mi -o 'letre 'lεε- 'kpa zii' 'bhi Timote -la ni, 'bhi 'la 'bhi -o 'ke 'ɲ gbe -zeze 'gbu 'e 'le 'kpaleya a pε zi 'e ta bhe. Bhaa -kɔɔ' Dε -Waanbhaa' 'pegee -kɔɔa' Mεεzan Zesu Krisi -li 'e ma, 'bhe 'pegee -o yilabla 'na 'e ni, 'bheε- 'e 'yrɛnkla- -o ma.

Bhla ma mεε daan mu

³ 'Nj ge bhla 'e zi Masedwani 'kleen 'e 'yi, 'ɲ zruwlaa- 'e 'kpee dɔɔ 'e bo Efɛzi -wa 'e ta. -Amasɔyi mεε 'ke mu -o mεε mu daan 'zi 'ke bhla ma daangbeya 'gɔɔ- mu 'le. -A pe 'mu ni dɔɔ 'mu 'plooo- 'bhe bhla ma daangbeya -glɔɔn mu 'e ma. ⁴ -A pe -o ni dɔɔ -o blɔɔle laa bole 'el-waleta -za 'yiflenj mu 'e ma, 'bhe 'pegee -o 'plooo- -za-abɔle ma -o -gbɔɔ 'saa mu 'e 'tɔ mu 'e ta. 'Bhe -za mu 'e 'mu -o zaa -wlenpε' mu 'te -la -le 'ka 'plenj, 'bheε- -o -lɛbɛngole laa -o 'ke -Waanbhaa' zru maza -lɛdulale 'e 'bhe 'le, 'bhe 'pegee waa 'ka 'kpaleya 'e Krisi 'yi 'bhe baan' kla 'bhe ba. ⁵ 'Nj 'bhe -jan 'lεε- 'wo zii' 'e ni win 'la

ma, 'bhe -le dɔɔ 'ke 'sɔniya kle bhaaplenj mu 'e plenj-; 'sɔniya 'la 'bhe da zru 'werɲ do 'pegee 'kpee 'fleele- do 'yi, 'bhe 'pegee 'kpaleya 'la -yoo 'ke 'kpaleya -zeze 'gbu 'e 'le 'bheε- 'yi. ⁶ Mεε 'ke mu -gwa gban 'bhe wlan ma zi -Irele' 'e ta. 'Bheε- -o bole -o zaabɔle 'gbansaan 'te -la ma 'ke -woo 'gbu 'yini- -sɔ. ⁷ -Wa zi 'bhii- -o kle Moizi a 'tonj mu 'e daan mu 'le, 'durɲ- waa -o 'gbu 'wojan- mu 'e 'yima-; 'bheε- -woo mεε mu daan 'zi -za mu 'la 'le -o zru 'e 'kpen 'le, -o 'gbu 'laa 'mu 'yidɔ-.

⁸ -Kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- *'Tonj 'e -yoo 'ke -za 'Irele' 'le 'ke mεε 'a 'yi za -kla 'elrele. ⁹ 'Bheε- -kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- waa 'Tonj 'e klele mεε -lɛdɔɔle mu 'kaama-. -Wa =kla mεε -yɔɔ' mu 'pegee -kala' mεε mu, 'bheε- mεε 'kpee 'yɔɔ- mu 'pegee -za 'yɔɔ- kle mu -la 'kaama-. -Wa -kla mεε 'la zan mu laa gblaan -Waanbhaa' -lεε, 'bhe 'pegee -a 'tɔsɛ mu, 'bheε- mεε 'la zan mu 'mu dε 'pegee 'mu nεε dε, 'bhe 'pegee mεε dε mu -la 'kaama-. ¹⁰ 'Bheε- -yanbhɔɔya dε mu oo, 'gwlaan- mu 'la yilaa' 'mu 'tanyɔɔn 'gwlaan- mu ba oo; lu gɔn mu oo, bhlanii- mu oo, mεε 'la zan mu -o 'sienwo- -Waanbhaa' ma bhla 'le oo, 'bhe 'pegee mεε 'la zan mu 'kpen -za mu 'oo -za mu 'la kle 'ke 'mu 'pegee daangbeya 'lɛdɔɔle 'e 'lɛbɛngole laa -o, -o *'Tonj 'e =kla 'mu 'kpen -la 'kaama-. ¹¹ -O -Jan 'Nrɛle- 'la gbekpa- 'mi 'kɔɔ, 'bhe daangbeya 'e -daa 'yee- daangbeya dɔɔle 'e 'yela- -yi. 'Yee- -Jan 'Nrɛle-

'ε -e -Waanbhaa 'la 'duma na -kɔɔ' ni 'bhe a 'tɔɔbɔleya 'ε 'bheε- wo.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi 'bhe a 'lileya 'ε -zayi'

¹² 'Mi -kɔɔa' Mɛzan Zesu Krisi 'pubɔ, 'yele- fangand- wa 'η ta 'bheε- 'η =swa -yaa' ye 'ε 'wole. 'Mi 'an 'pubɔ- 'ezin-, -amasɔyi -ye 'η =ya -yaa' ye 'ε 'wo mi 'le. ¹³ 'Mi 'la 'mi 'yaa- 'elwale -sɔ -Waanbhaa' 'tɔɔsɛ mi 'le 'ke 'η -yɛnkpa' Zesu 'yi mu 'ε ta, 'bheε- 'η 'yaa- -za kle yran ma. 'Duɲ- 'η 'yɛnklaa- -Waanbhaa' ma, -amasɔyi 'η 'yaa- -za mu 'ε kle -zadɔkleya 'pegee 'kpalekleya -la ma Krisi 'yi. ¹⁴ Mɛzan -Waanbhaa' -lia 'η ma 'egbenele 'ke 'mi 'η kpa Zesu Krisi 'yi, 'bheε- 'ke -a -za sɔ 'η ni. ¹⁵ 'Nj 'yoo- zan -jan 'la 'wole- -gε 'bhe -o 'ke wlan 'le, 'bheε- -a -gaale' -o mɔkɛn' ba 'ke -o dɔ 'bhe =la; 'bhe -le dɔɔ: Ze- su Krisi =nwa 'drunyan 'yi -za 'yɔɔ- kle mu -la gole -za 'yi. 'Mi Pɔlu -le -o 'kɛn ba -za 'yɔɔ- kle mi -gbenε 'gbu 'ε 'le. ¹⁶ 'Duɲ- 'η 'yɛnklaa- -Waanbhaa' ma 'egbenele. 'Bheε- -e -yaa zi 'bhii- 'mi Pɔlu 'la 'mi -o 'ke -za 'yɔɔ- kle mu 'ε 'kɛn ba -za 'yɔɔ- kle mi -gbenε 'gbu 'ε 'le bhe, Ze- su Krisi 'bhe a zrubakpaa -gbenε 'ε zɔɔn 'mi ni. -E 'bhe 'kla- bhe, 'kooko- mɛε 'la zan mu -o -kpa -a -yi, 'bhe -za 'ε kle 'mu daanpε 'le, 'bheε- 'mu bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'sɔɔkwo-. ¹⁷ -Bhɛngbe -Waanbhaa' 'la -ya -yɛ ma 'waati 'ε 'kɛn ba, bhaa -kɔɔ' 'a 'lɛdɔ- -a ma, 'bheε- -kɔɔ' 'a 'tɔɔbɔ. Yaa ga -titi, 'bhe 'pegee mɛε laa ye 'e -yɛ 'le, 'bheε- 'yele- 'ke -Waanbhaa' do -kplɛn 'le -zɔn 'pegee -yikpensee ta. Amiina!

Pɔlu -o Timote =lia zii dɔɔ -a blɔɔle bo -a 'kpaleya 'ε ma Krisi 'yi

¹⁸ 'Nj 'nε Timote, 'η 'yoo- zan 'η zi jan 'la 'wole- 'e ni 'saanibhe, 'bhii- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ε -janwoa 'e ba zayi' gɔnε- 'la gbenε- -sɔ; bhaa 'bhe -jan 'ε kle 'fu- udɔpε 'le 'e ta, 'bheε- 'yee 'gbu ma gwle -lrele' 'ε dan. ¹⁹ 'E 'kpale- bo Krisi 'yi, 'e 'kpee 'fleele- 'le. 'Bhe 'kpee 'fleeleya 'ε 'bhe 'laa -o -li mɛε 'ke mu 'yi. Waa -o 'trɔnkpalε 'elrele -o 'kpeejan- mu 'ε =la, 'bhɛla- -yile -waa' 'kpaleya Krisi 'yi 'ε 'bhe 'siɛla- 'bhii- -yitakonɔ do 'siɛgbeya gbenε- -yi ta. ²⁰ 'Bhe mɛε -glɔɔn mu 'ε 'ke mu -le 'ke Imene 'pegee Alɛzandri 'le. 'Bhɛla- -zayile, 'mi -o -lɛnaa -Setran' ni, 'kooko- 'bhe -o 'krowo-, 'bheε- -wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'tɔ 'siɛle- laa lele -titi.

-Liaza' 'Seriwogbeya ba zayi'

2 'Nj 'yoo- -za 'lɛε- 'bheε- 'yɛwole ma 'elwale 'pe dɔɔ -ka pε mu -yɛwo' -Waanbhaa' ma, 'ke 'ka 'ka 'seri- wo a ni, 'bhe 'pegee 'ke 'kaa 'sromabɔ, 'bheε- 'ke 'kaa 'pubɔ- bhaaplɛɲ mu 'kɛn ba zayi'. ² -Ka 'ka 'seriwo -bh- lɛngbe mu 'pegee mɛε gbɛlaan mu 'ε 'kɛn ma, 'kooko- -kɔɔ' 'yɛ ba 'kpaale- kle, 'ke -kɔɔ' bo 'edɔɔle, 'bhe 'pegee 'ke -kɔɔ' blɔɔle bo -Waanbhaa' ma, 'bheε- 'ke -kɔɔ' 'taa- wogbeya 'ε kle 'elrele bhaaplɛɲ mu 'ε 'plɛɲ-. ³ 'Bhe -le 'elrele 'bhe 'pegee 'bhe -le sɔ mɛε -Bhee Mi -Waanbhaa' ni. ⁴ 'Yee- -Waanbhaa' -o -a zi 'bhii- bhaaplɛɲ mu 'kɛn go -za 'yi, 'bheε- -o sɔ wlan 'ε dɔle-. ⁵ -Amasɔyi

-Waanbhaa' -o do 'kɔɔ, 'bheε- mɛε 'la zan -Waanbhaa' 'pegee bhaaplɛɲ mu kpa do ma 'bhe -o do 'kɔɔ: 'bhe -le 'ke Zesu Krisi 'le, 'bhe -le =kla bhaaplɛɲ do 'le. ⁶ 'Ye- 'a 'gbu 'naa- bhaaplɛɲ mu 'kɛn ta gbawopε 'le; -e 'bhe 'kla- -Waanbhaa' 'waati 'la -dwa 'bheε- ba, 'bhe gbenε- bhe, -ya -zɔɔnna dɔɔ -Waanbhaa' -o -a zi 'bhii- bhaaplɛɲ mu 'kɛn go -za 'yi. ⁷ 'Bhɛla- -zayi', -Waanbhaa' 'mi =kla 'ke -yaa' -jan 'ε 'wo mi 'le 'bhe 'pegee -yaa' winɔwo mi 'le. 'Nj 'yoo- wlan -la pe 'zi 'ka ni, bhla laa 'kele-! -Waanbhaa' 'mi 'winbwa- 'kaa 'η Zuufu kle mu 'ε daan 'kpaleya 'pegee wlan 'le.

⁸ 'Nj 'yoo- -a zi 'gbu 'bhii- 'gwlaan- mu -o 'seriwo yɛε 'ε 'kɛn =nɔɔ 'ke -woo gbε wlen laanima. -Wa kle -o 'fleele- 'le, 'bheε- waa klele 'ke yran 'le -o zru ba, 'bhe 'pegee sra 'le.

Zesu 'yi mu 'taawogbeya

⁹ 'Mi -o -a zi 'ezin- 'bhii- le mu -o -baa' 'elrele. Waa -o -taakpalε -o -baa gbeya 'ε 'zi 'ke -wa kan -a -dan' ta. Waa -o -taakpalε -o wintangbeya 'ε zi; 'bheε- waa -o -baale' 'ke -can pε mu 'pegee blina- 'yɔɔnne 'plɛle- mu 'le, 'bheε- waa tapε 'plɛle- mu 'klalε- -o ta. ¹⁰ 'Duɲ- -woo -lreleya 'ε zɔɔn 'ke -za 'lrele- mu -la klele 'le. Le mu 'oo le mu 'la -wa pe dɔɔ -o -gasikpa -Waanbhaa' -lɛε, -wa kle 'bheε- klegbeya 'ε gbenε-. ¹¹ 'Bheε- 'ezin-, 'ke 'ka -o -Waanbhaa' a 'fε 'ε =la, le mu yaale bo -o tagalele, 'bheε- 'ke -woo 'trɔnkpa- -o daangbeya 'ε =la; 'bheε- -woo 'gbu ngblo 'kpala 'gwlaan- mu =la. ¹² 'Naa -a zi 'bhii- le mu mɛε daan -Waanbhaa' a 'fε 'ε =la, 'bheε- 'ke -woo 'gbu kpa 'gwlaan- mu wiɲɲ-. 'Duɲ- le mu tagale bo, 'bheε- -woo 'trɔnkpa daangbeya 'ε =la. ¹³ 'Wlan 'gbu 'ε ni, -Waanbhaa' Adamu -la -kla 'elwale 'pe, 'bheε- -e 'Evu -kla boolazi. ¹⁴ -Setran' 'laa Adamu -yidanle, 'bheε- -e 'bhe 'yinia-; 'duɲ- -Setran' 'Evu -la 'yidaan-, 'bheε- -e 'bhe 'yinia-. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi 'Evu 'laa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'klɔsikunle. ¹⁵ 'Bheε- 'duɲ-, le nu -nε mu yale; -Waanbhaa' nu -a gole -za 'yi 'ke -a 'kpale =bwa Krisi 'yi, 'bhe 'pegee 'ke -o blɔɔle =bwa 'sɔniya 'ε ma. 'Bheε- 'ke -o 'taawogbeya 'ε bakanle =kla 'wenɲ, 'bheε- 'ke yaa -taakpa' -za zi.

Zesu 'yi mu -lɛε mu 'taawogbeya

3 'Wlan ma jan do 'gbu -le -gε dɔɔ: 'ke mɛε do -o -a zi' 'bhii- -e kle Zesu 'yi mu -lɛε mu a zilɛε- 'lɛε mu 'ε do 'le, 'bhe zan -o ye kplankplan 'gbu -la zi 'bhe 'le bhe. ² Zesu 'yi mu -lɛε mu 'ε -waa' zilɛε- mu 'ε 'taawogbeya 'ε kle 'elrele, 'bheε- 'ke waa -za 'yɔɔ- do 'kɔɔ ye -o zi. -A na kle do 'kɔɔ, -e 'sɔ -a 'gbu 'yikunle -za ma, 'ke yaa -a -taakpa' -za zi, 'ke -o -gasikpa -a -lɛε, -e 'cie mu 'kun 'el- rele, 'bheε- -e 'sɔ mɛε mu daanle- 'elrele. ³ Yaa klele -wɛn mi 'le, gwle laa 'sɔle- -a ni. 'Duɲ- -a -yi kle 'edɔɔle, 'bheε- -e kle mɛε 'kpa mi 'le 'eke- ma. 'Bheε- yaa -gɔli' 'flɛn 'laa klele. ⁴ 'Bheε- 'ezin-, -e 'sɔ -a 'gbu a 'fa -la mu 'ε 'lɛdɔɔle 'elrele. 'Bheε- -e 'sɔ -a klele- 'ke -a -nε mu 'ε 'mu 'a 'weli- ma, 'bheε- 'ke -o -gasi -gbenε kpa -a -lɛε. ⁵ -Amasɔyi 'ke mɛε do laa sɔ -a 'gbu a 'fa -la mu 'ε 'lɛdɔɔle 'elrele, -e nu 'sɔle- -Waanbhaa' a mɛε -lɛdɔ 'ε

-gblakunle 'nale- -a ma 'elrele ee? ⁶ Yaa klele 'duj- Zesu 'yi mi drɛe 'le; 'kebhaale, -e nu -a 'gbu 'yele- mɛɛ gblaana 'le mɛɛ mu -yɛ ta, 'bhɛɛ- 'bhɛ klegbɛya 'ɛ 'yi, -kpan 'la -balaa' -Setran' ta, 'bhɛ -glɔɔ nu baale -a ta. ⁷ 'Bhɛɛ- 'ezin- 'duj-, mɛɛ 'la zan mu laa -o Zesu 'yi, 'mu 'sɔ -a 'tɔ wlan pele-; 'kooko- waa mafinyanwo, 'bhɛɛ- -e bɔ -Setran' a bhee mu 'ɛ 'yi.

Zesu 'yi mu -le mu 'ɛ -waa' 'bhɔɔba- mu 'ɛ

⁸ 'Bhɛ klegbɛya do 'ɛ 'yi, Zesu 'yi mu -le mu 'ɛ -waa' 'bhɔɔba- mu 'ɛ 'ezin-, 'mu kle mɛɛ kplankplan mu 'le, 'bhɛɛ- -o -liiwli' laa klele plɛ mu 'le; waa klele -wɛɛn 'mi mu 'le 'bhɛ 'pegee waa -gɔli' 'srɔɔwɔle -dawli' 'kpalele mɛɛ mu gbɛ ta. ⁹ -O blɔɔle bo -o 'kpee 'flele- 'le -waa' 'kpaleya wlan 'la tagaanle -yaa 'elwale -sɔ 'bhɛ ma. ¹⁰ -O 'woo- 'bhɔɔba- mu 'ɛ 'yɛɛglin- 'elwale 'pe; 'bhɛɛ- 'ke waa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'yele- -o zi, 'bhɛɛ- -o sɔ -waa' 'bhɔɔba ye 'ɛ 'wɔle 'tɛ. ¹¹ 'Bhɛ klegbɛya do 'ɛ 'yi, 'bhɔɔba le mu kle le kplankplan mu 'le, waa klele mɛɛ 'tɔ 'yɔɔ- 'pe le mu 'le, -o 'sɔ -o 'gbu 'yikunle -za ma, 'bhɛɛ- 'ke -o zru kle do -za 'kɛɛn 'yi. ¹² 'Bhɔɔba- 'gwlaan- 'ɛ, 'bhɛ kle le do 'kpɔ -la -kɔɔ 'le, 'bhɛɛ- -e 'sɔ -a 'gbu 'nɛ mu 'ɛ 'pegee -yaa' 'fa =la mu 'ɛ 'lɛdɔɔle 'elrele. ¹³ 'Ke mɛɛ 'la zan mu -waa' 'bhɔɔba- ye 'ɛ =woa 'elrele, -o nu -o -lɛdɔɔle -a ma; 'bhɛɛ- -o zrubazinale kle 'egbenele -waa' 'kpaleya 'ɛ 'yi Krisi 'yi.

Gaanyiza 'la -yoo -Jan 'Nrale- 'ɛ 'yi

¹⁴ Timote, 'ɛ 'yoo- 'lɛɛɛ 'kpa zii' 'e ni, -amasɔɔyi 'ɛ 'yri -a ta 'bhii- -a -vinbwa sa 'bhɛɛ- 'ɛ ge 'pwɛɛ- 'e ta ye. ¹⁵ 'Duj- 'ke 'ɛ =mwa 'ke 'naa nu 'e ta, 'ɛ 'lɛɛɛ 'la =dia 'e ni -ge bhe, 'e nu -za yɛke- 'la klele -Waanbhaa' a mɛɛ -lɛ- do' 'ɛ 'plɛɛ-, 'e nu 'bhɛ dɔɔle 'bhɛ ma. 'Bhɛ -Waanbhaa' a mɛɛ -lɛdo' 'ɛ 'bhɛ -le 'ke -Waanbhaa' 'la -ya -yɛ ma 'bhɛ a 'fa =la mu 'ɛ 'le. -Yaa' mɛɛ mu -lɛdo' 'ɛ 'bhɛ -le 'bhii- wlan 'ɛ =la yri 'pegee -a -yitenɛ 'le. ¹⁶ Waa sɔ zaabɔɔle 'bhɛ ta, -Jan 'Nrale- 'la tagaanle -yaa 'elwaleta -sɔ, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ a kle 'bhɛɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ -gasikpa -Waanbhaa' -lɛɛ 'bhɛ -o 'egbenele. 'Yee- -Jan 'Nrale- 'ɛ 'bhɛ -le -ge:

Krisi 'gbu 'pwɛɛ- -a -yi bhaaplɛɛ do 'le;
-Waanbhaa' Lii 'Wɛɛ 'ɛ 'bhɛ 'a -zɔɔnna mɛɛ mu ni 'bhii-
-a -lɛdɔɔle -o. -E -pwɛɛ -mlɛke' mu ba;
'bhɛɛ- -o -yaa -janwoa 'trɛ ta 'si mu 'ɛ plɛɛ-;
'bhɛɛ- -woo -kpa -a -yi 'drunyan 'lɛɛ- 'yi;
'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'a =sia 'bhɛɛ- 'bhɛ -ja 'kɛle- lafle' 'yi
'tɔɔbɔɔle 'yi.

Bhla ma mɛɛ daan mu

4 *Lii 'Wɛɛ 'ɛ -ya =pia kpataakpa dɔɔ 'ke 'drunyan 'yan bhla 'ɛ =bhwa -wa -din 'waati 'la ba, mɛɛ 'ke mu nu 'ploole- -o 'kpaleya 'ɛ ma Krisi 'yi; 'bhɛɛ- -o nu dɔɔle mɛɛ -yini' lii mu 'ke mu zi, 'bhɛ 'pegee 'mu a daangbɛya 'la da -Setran' ba 'bhɛ zi. ² Mɛɛ -yɛɛkɔɔza kle mu 'pegee bhla ma mɛɛ daan mu 'ɛ nu -o -yiniile. -O 'kpee 'ɛ 'tilale -o 'bhii- -gla tilagbɛya gbɛɛn- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'kɔɔ. ³ -O mɛɛ mu daan dɔɔ waa yaale gwɛn na, 'bhɛɛ- -wa pe -o ni dɔɔ -o pele 'ke mu 'to -o 'sɔɔn 'le.

-Waanbhaa' 'duj- 'bhɛ pɛbhle mu 'ɛ =kla, 'kooko- 'ke Zesu 'yi mu 'la -o wlan 'ɛ dɔ, -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'mu ma 'bhɛɛ- -woo bhle. ⁴ -Amasɔɔyi, -Waanbhaa' pɛ 'oo pɛ 'la =kla 'bhɛ 'kɛɛn lele; -kɔɔ 'laa -kɔɔ' -banɔɔle pɛbhle 'kɛdo- 'kpɔ 'yi; 'ke -kɔɔ' -o pɛ 'oo pɛ 'la 'bhlele, -kɔɔ' -Waanbhaa' 'pubɔ- 'bhɛ ma 'pe, 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'a bhle 'tɛ. ⁵ -Amasɔɔyi pɛbhle 'tɔɔle- pɛbhle, -Waanbhaa' 'bhɛ kle 'wɛɛ -yaa' -jan 'ɛ 'pegee 'seriwole 'le.

Zesu Krisi -a yewonɛ 'Irele-

⁶ Timote, 'kee -kɔɔ' nɛɛɛ- mu 'ɛ -daanna -za mu 'la bhe -o 'kɛɛn 'le, 'e nu klele Zesu Krisi a yewonɛ 'Irele- 'gbu 'le. 'E nu -a zɔɔnle 'bhɛ gbɛɛn- 'tɛ 'bhii- 'yoo- 'e zru 'ɛ 'lɛbɔ 'zi 'ke 'kpaleya ma -jan 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- 'yoo- 'taawo zii' daangbɛya -Irele' 'ɛ 'bhɛɛ- zi. ⁷ 'Duj- 'elwaleta can mu 'la -woo 'ke bhla ma jan mu 'le, 'bhɛɛ- 'ke -o gole -o 'kpaleya a pɛ jan mu 'ɛ ma, 'yaa 'e 'trɔɔnkpaɛ 'mu -la -titi. ⁸ 'Duj- dɔ kleɛ 'kee blɔɔle bo -Waanbhaa' ma; -amasɔɔyi 'fle yikan' maza klele -za sa -la -yanwo' mɛɛ ma. 'Bhɛɛ- 'duj- 'kee blɔɔle =bwa -Waanbhaa' ma 'bhɛ -o 'elrele mɛɛ ma -za 'kɛɛn 'yi; -amasɔɔyi 'bhɛ -zɔɔn bole -yɛ ma -si 'ɛ na -kɔɔ' ni, 'bhɛ 'pegee -e boolazi bole -yɛ ma -si 'ɛ 'naza- pe -kɔɔ' ni. ⁹ 'Bhɛ -jan 'ɛ 'bhɛ -o 'ke wlan 'le, 'bhɛɛ- mɔkɛɛn' sɔ 'e 'kpale -a -yi. ¹⁰ 'Bhɛɛ- -yile, 'woo- yewo 'zi 'egblɔɔle 'ke 'woo 'sɛɛn wla, -amasɔɔyi -Waanbhaa' 'la -ya -yɛ ma 'bhɛ -le 'o 'yrikpaɛ 'le; 'bhɛɛ- 'yele- 'ke bhaaplɛɛ mu 'kɛɛn 'Bhee mi 'le, 'bhɛɛ- 'duj- mɛɛ 'la zan mu 'gbu 'mu 'kpa -Krisi 'yi, -e 'mu go -za 'yi -zɔɔn 'pegee yikpɛɛɛ ta.

¹¹ -A pe -o ni -o 'bhɛɛ- -za 'ɛ kle, 'bhɛɛ- 'yoo- daan 'kɛle-. ¹² 'Yaa 'tolɛ- 'ke mɛɛ 'kɛdo- 'e mafinyanwo 'yaa- -zwanneya 'ɛ ma. 'Duj- -a 'to 'ke mɛɛ 'la zan mu 'kpale- -o Krisi 'yi, -o 'yaa -janwo' gbɛya 'ɛ 'pegee 'e 'taawog- bɛya ye, 'bhɛɛ- -o 'yaa- 'sɔɔniya -glɔɔn 'pegee 'e 'kpaleya 'ɛ, 'bhɛɛ- 'e 'kpee 'fleleya 'ɛ 'mu ye; 'kooko- -o sɔ -o 'kpale 'e ma 'mu 'kɛɛn 'yi. ¹³ 'Sani- 'ɛ geɛ plɛɛ- 'e ta ye, dɔ kleɛ 'kee- -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ tape mɛɛ mu ni, 'ke 'yoo- lia 'bhɛ 'pegee 'ke 'yoo- daan 'kɛle-. ¹⁴ 'E Lii 'serj 'la 'srɔɔwoa- bhe, 'ke -Waanbhaa' 'bhɛ 'naza- 'ɛ =kpa -a -lɛla' janwo mu 'ɛ 'lii, 'yaa 'e 'yɛ zi -gblaana' yewole ma 'bhɛ 'le-. -Ya naza 'ɛ 'pelawoa -a -lɛla janwo mu 'ɛ ni, 'bhɛɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ -waa' zilɛɛ- mu -lɛdo' 'ɛ 'mu 'mu gbɛkpa -e ta 'mu 'seriwolele, 'bhɛɛ- -ya 'srɔɔwoa- 'tɛ. ¹⁵ Dɔ kleɛ 'kee 'bhɛ -za mu 'ɛ 'kɛɛn kle 'ke 'yoo- 'lɛyan- -a ma; 'bhɛɛ- 'e 'gbu 'na 'yee- ye 'ɛ ni 'e nii- 'ɛ 'kɛɛn 'le. 'Ke 'bhɛ =kla, mɔkɛɛn' nu -a yeɛ 'bhii- 'yoo- ge 'zi zilɛɛ- -Waanbhaa a ye 'ɛ 'yi. ¹⁶ 'Yaa- 'taawogbɛya 'pegee 'yaa- daangbɛya 'ɛ -o -kɔɔsikun 'elrele. Dɔ kleɛ 'bhɛ klele ma. 'Ke 'ya =kla 'bhɛ gbɛɛn- bhe, 'e nu 'e 'gbu gole -za 'yi, 'bhɛ 'pegee mɛɛ 'la zan mu -o 'trɔɔnkpa zii' 'e ni, 'mu nu gole -za 'yi 'ezin-.

-Liawli' glaana mu 'pegee zilɛɛ- mu, 'bhɛɛ- 'bhɔɔba- mu ba zayi'

5 'Yaa -jan -glɔɔ 'wɔle- 'gwlaan- gblaana 'kɛdo- 'kpɔ ni, 'duj- zruwla -a 'kpee 'bhii- 'e dɛ. 'Bhɛɛ- -zwanne mu 'ɛ 'kun 'bhɛ 'kungbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi, 'bhii- 'e 'gbu

nɛɛnɛ- mu gbɛɛn-. ² 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi 'ezin-, le gbilaan mu 'ɛ 'kun 'bhii- 'e nɛɛ mu, 'bhɛɛ- le 'seebaanɛ mu 'ɛ 'kun 'bhɛ klɛgbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi 'bhii- 'e nɛɛnɛ- -le mu 'ɛ 'kpee 'fleele- 'le.

Glaanle mu 'kungbɛya

³ Le mu 'la -woo glaanle -zeze mu 'gbu 'le, -o -lɛdɔ' -a ma. ⁴ 'Dun- 'ke glaanle mu 'la 'nɛ mu 'pegee -o 'nranɛ- mu -o, 'bhɛ -nɛ mu 'ɛ -woo -gasi 'la 'kpa zii' -Waanbhaa' -lɛɛ bhe, -o 'bhɛ 'kpa 'elwale 'pe 'ke -o bhɔ -o 'gbu a 'fa -la mu 'ɛ ba. -O yapɛ mu 'ɛ -za 'la =kla -o ni 'elwale gban -ɔ, -o 'bhɛ yɛkɛ- za mu klɛ 'mu ni. 'Bhɛ klɛgbɛya -glɔɔn 'ɛ 'bhɛ -le ɔ -Waanbhaa' ni. ⁵ Le 'la 'bhɛ -o 'ke glaanle -zeze 'gbu 'le, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɔɔba- mi do 'kpɔ 'laa -o 'bhɛ 'kɔɔ, -ya -yrikpa' -Waanbhaa' ta, 'bhɛɛ- -e bo pɛ -yɛ- wole ma 'bhɛ ma 'seri 'yi -bi zi 'pegee -yɛkpa'. ⁶ 'Dun- glaanle 'la 'bhɛ bole -o 'bhɛ 'gbu 'nrayiza mu klele ma, 'bhɛ -o 'bhii- 'bhɛ -gaa gban 'ali- 'ke -ya -yɛ ma -li. ⁷ 'Bhɛ -jan 'lɛɛ- 'wo -o ni, 'kooko- waa -za 'yɔɔ- 'kɛdo- 'kpɔ ye -o zi. ⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan laa -yaa' mɛɛ mu -gblakun' 'elrele, 'ali- 'ke 'bhɛ kpa -yaa' pɛ 'fa =la mu 'gbu 'ɛ ta 'elwale 'pe, 'bhɛ zan laa -o -li 'kpaleya zi 'ɛ ta; 'ali- -a -yɔɔ- 'yiyi' mɛɛ 'la zan laa -Waanbhaa' dɔ 'bhɛ zan ni.

⁹ 'Ke glaanle 'la 'bhɛ 'ya lɛɛ -lii 'ɛ =kaan lɛɛ mia yaga ta, 'bhɛɛ- 'ke -a yaale -yaa 'gwlaan- do 'kpɔ -la 'kɔɔ; 'ɛ ɔ 'bhɛɛ- glaanle -glɔɔn 'ɛ 'tɔ 'ɛ sɛwɛwole glaanle mu 'tɔ 'ɛ ba. ¹⁰ 'Ke mɔkɔpɛn' 'a dɔ -a kleza -lrele' mu 'ɛ ma: 'ke -wa 'yaango- 'bhii- -ya -nɛ mu 'ɛ 'trola- 'elrele, 'kee- -yaa' 'cie mu kun 'elrele, -e -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenj mu 'ɛ gaan mafia-, 'kee- -yaa bhɔ -yɛn ma mɛɛ mu ba, 'bhɛɛ- -e -yaa -za 'wlan -glɔɔn 'ɛ 'kɔpɛn -la klɛyɛ glin mɛɛ mu ni.

¹¹ 'Dun- 'yaa dɔlɛ glaanle 'seebaanɛ mu 'ɛ 'mu 'tɔ 'sɛwɛwole -la. -Amasɔyi 'ke 'drunyan ta pɛ -lɔ 'ɛ -dwa -o ma, 'bhɛɛ- -wa pe dɔɔ -o yaale' gwlen na; 'bhɛ klɛ gbɛya 'ɛ 'yi, -o ploɔ Krisi a zi 'ɛ ma. ¹² 'Bhɛɛ- 'bhɛla- -yile, -kpan balaa' -o 'gbu ta, -amasɔyi -woo -liiwli' 'la 'naa- -Waanbhaa' ni dɔɔ -o nu bole Krisi a pɛ 'le, waa bo 'bhɛ ta 'bhɛɛ- -o 'bhɛ 'yisiɛ-. ¹³ 'Bhɛɛ- 'ezin-, -o woye laa -o, 'bhɛla- -yile -o kanaa' 'fɛ mu 'ɛ 'kɔpɛn =la; 'dun- -za 'la 'bhɛ -o 'eyɔɔlɛ 'ezin- 'bhɛ -le -o -lɛ ma nra, 'bhɛ 'pegee -o -lɛ ta laa ga -jan ta -titi. 'Bhɛɛ- -o wo jan laa 'kɛla 'bhɛ 'le -o 'bhɛɛ- wo. ¹⁴ 'Bhɛla- -yile, 'ɔ 'yoo- -a zi 'bhii- glaanle 'seebaanɛ mu 'ɛ -o yala- gwlen na, 'bhɛɛ- 'ke -o -nɛ mu -sɔɔwɔ', 'bhɛɛ- 'ke -o waa 'fa -la mu 'ɛ 'lɛdɔɔ- 'el- rele; 'kooko- -kɔɔ' 'sɔɔnnii 'laa ɔ -o 'tɔ 'yɔɔ- peyɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'sɔɔwɔle. ¹⁵ 'Naa 'o 'bhɛ 'pe zii' bhaama, -amasɔyi 'woo- glaanle mu 'ɛ 'ke mu -ploola gban -Waanbhaa' a zi dɔɔlɛ 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'mu gbaanle -o -Setran' zi. ¹⁶ 'Ke Zesu 'yi le do dɛ -nɛ mu 'ke mu -o 'ke glaanle mu 'le, -e -yaa' glaanle mu 'ɛ -gblakun', 'kooko- 'bhɛ glaanle mu 'ɛ waa bo Zesu 'yi mu 'ɛ ta 'kwe 'le, 'bhɛɛ- 'mu ɔ bhɔlɛ- glaanle mu 'la mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -o 'mu 'kɔɔ 'bhɛ mu ba.

Zesu 'yi mu a zilɛɛ- mu 'kungbɛya

¹⁷ Zesu 'yi mu 'ɛ -waa' zilɛɛ- mu 'la 'mu -o 'mu a ye 'ɛ 'wo zii' 'elrele, -ka 'mu 'lɛdɔ- -a ma 'ɛke- trala pɛ, -ka 'bhɛ klɛ 'kɛ mu 'gbu 'la -jan 'Nrale- 'ɛ wo, 'bhɛɛ- -o mɛɛ mu daan 'kɛle- 'mu -la ni. ¹⁸ -Amasɔyi -a pele -o -Waanbhaa' a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi dɔɔ: «'Ke dri 'ɛ -yoo pɛbhe 'taan zii' -a gaan 'ɛ 'le 'waati 'la ba, 'yaa -a -lii 'yɛlɛ-;» 'bhɛɛ- -a yɔɔndeɛle -o 'ezin- dɔɔ: «'Yewonɛ 'ɛ -yaa' pɛ -le 'ke -a -sra 'ɛ 'le.»¹⁹ 'Ke mɛɛ do -o -la 'zi Zesu 'yi mu a zilɛɛ- mi do ta -za do 'yi, 'yaa dɔlɛ 'bhɛ =la; 'fɔke mɛɛ pɛ, mɛɛ yaga 'sii, 'bhɛɛ- 'mu klɛ 'e 'srɛ 'le 'yee- -za 'ɛ ma.

²⁰ Zesu 'yi mu 'ɛ -waa' zilɛɛ- mu 'la bole -o -za 'yɔɔ- mu klele ma, 'bhɛ -jan 'ɛ 'wo mɔkɔpɛn' 'yɛ ma kpataakpa; 'kooko- mɛɛ -vin mu 'ɛ 'mu gbilaan -za 'yɔɔ- klele ma. ²¹ 'Nj 'yoo- -jan 'lɛɛ- 'bhɛɛ- 'kwlanwole 'e ma 'egɔɔlɛ -Waanbhaa' 'pegee Zesu Krisi 'bhɛɛ- -Waanbhaa' -mlɛkɛ' mu 'la makwan- 'mu 'yɛ ma dɔɔ: Dɔ klen 'kee 'toɔ mu 'lɛɛ- 'kɔpɛn 'kɔsɔkɔn, 'bhɛɛ- 'yaa -a do mab- haabhɔlɛ -a do ta; 'bhɛ 'pegee 'yaa bhaapɛɔɔ mu goɛ 'ɛke- ma. ²² 'Yaa 'kɔɔlɛ- 'e gbɛkpale ma mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ ta, 'bhɛɛ- 'e ye gbɛkpa -a 'kɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'pɛɔɔ-. 'Bhɛɛ- 'ka 'pegee mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa 'kpale- do ma -za 'yɔɔ- klɛ zayi'. 'E 'gbu 'bo 'e zru 'wenj 'le.

²³ 'Yaa bole -yi do -kɔpɛn 'mile- ma; -wɛɛn sanɛ- 'mi 'e 'kpee 'la za 'ɛ 'pegee 'e ma yikɔpɛn- ta ga 'fiɛntrɔnnɛ mu 'ɛ -zayi'.

²⁴ Mɛɛ 'ke mu a -za 'yɔɔ- mu 'ɛ gaanle laa -o 'mu ma 'sani- -woo 'kitikan; 'dun- mɛɛ 'ke mu a pɛ -za 'yɔɔ- mu 'ɛ -o 'mu ye boolazi -a ma. ²⁵ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi, kleza -lrele' mu 'ɛ gaanle laa klɛ 'mu ma, 'mu 'pwele- klɛ -gbaklaa 'edile; 'ali- 'ke 'kɛ mu 'la 'mu ta laa 'pwele- wenj-, 'mu tagaanle laa bo.

Lu mu 'ɛ -woo zan mu -lɛdɔ' a ma

6 Zesu 'yi mu 'la 'kɔpɛn -o 'ke lu mu 'le, -o -gasikpa -o zan mu 'ɛ 'lɛɛ 'ke -woo -lɛdɔ' a ma gbɛ 'ɛ 'kɔpɛn ma; 'kooko- mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa ɔ -Waanbhaa' 'tɔ 'ɛ 'siɛle 'bhɛ 'pegee 'ke waa ɔ -za 'yɔɔ- pele- -kɔɔa' daangbɛya 'ɛ ma. ² Lu mu 'la 'mu zan mu -o 'ke Zesu 'yi mu 'le, -o -gasikpa 'mu 'lɛɛ, 'bhɛɛ- waa peɛ dɔɔ -o 'kɔpɛn -o 'ke nɛɛnɛ- ma do mu 'le. Drɔɔn- -o yewo 'mu ni 'elrele gbɛ 'ɛ 'kɔpɛn ma; -amasɔyi -woo yewo 'zi mɛɛ 'la zan mu ni, 'bhɛ mu -o 'ke -o -yienii' Zesu 'yi mu 'le. Mɛɛ mu 'ɛ daan 'bhɛ -jan mu 'la bhe 'mu -le, 'bhɛɛ- 'ya 'kpankpanyan -o ma.

-Gɔli' 'flɛn 'pegee bhla ma daangbɛya mu

³ 'Ke mɛɛ 'ke mɛɛ mu daan daangbɛya 'bhɛɛke 'le, 'bhɛɛ- 'ke yaa 'taawo- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'wojan- 'wenj mu 'ɛ ta, 'bhɛɛ- 'ke yaa 'taawo- daangbɛya 'la 'bhɛ 'a klɛ 'bhɛɛ- Zesu 'yi mu -gasikpa -Waanbhaa' -lɛɛ 'bhɛ ta, ⁴ 'bhɛ zan -o 'bhɛ 'gbu magbaandɛ 'zi, 'bhɛɛ- yaa -za 'kɛdo- dɔ. 'Dun- zaabɔ -lɔ 'ɛ 'bhɛ -o -a ma 'bhii- ga, 'bhɛɛ- gwle 'kanle ɔ -a ni jan 'le bhaama. 'Bhɛ -za mu 'la bhe, 'mu nu 'ke zranwole 'pegee sra 'le, 'bhɛɛ- -zwanwole 'pegee 'kpee jan -yɔɔ' mu 'le; ⁵ 'bhɛɛ- za-

abɔle mu 'la waa yan. 'Bhe zaabɔle mu 'la waa yan 'mu da mɛɛ la zan mu 'nii- 'ɛ -gaa, 'mu -la ba; 'bhɛɛ- waa wlan dɔ -titi. -O 'kpee ma, -Waanbhaa' -lɛɛgblaanya 'ɛ 'bhe -o 'ke -naflo -glinza' -la -le.

⁶Wlan 'gbu 'ɛ ni, -Waanbhaa' -lɛɛgblaanya 'ɛ 'bhe -o -za 'wlan 'srɔwɔ zi 'le, 'ke mɛɛ 'e zru -kpalaa' pɛ yɛkɛ- 'la -ya 'kɔɔ' 'bhe ma. ⁷-Amasɔyi -kɔɔ' 'laa nule pɛ 'kedo- 'kpɔ 'le -kɔɔ' 'kɔɔ' trɛ ta -gɛ, 'bhɛɛ- 'duŋ- -kɔɔ' 'laa nu gele pɛ 'kedo- 'kpɔ 'le -kɔɔ' 'kɔɔ. ⁸'Bhɛla- -yile, 'ke -kɔɔ' -kɔɔ' 'le pɛle 'pegee -kɔɔ' ta pɛ mu -srɔwɔa 'bhe -kɔɔ' 'yibhɔ-. ⁹'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan mu -o -a zi 'bhii- -o klɛ pɛzan mu 'le, -o balaa' -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhɛɛ -Setran' a bhee -o kun. 'Bhe bhee 'ɛ 'bhe -le 'ke 'truu- maza mu -bebe 'pegee zrubhɔ maza 'yɔɔ- mu 'le; 'bhe mu -o siɛ 'bhɛɛ- -o ni 'fenfen. ¹⁰Wlan 'ɛ ni, -gɔli' 'flɛn 'ɛ 'bhe -le 'ke -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'kpen -glɔɔn kli 'le. 'Yee- -gɔli' 'flɛn 'ɛ 'kɔɔ, mɛɛ 'ke mu =nia 'kpaleya zi 'ɛ ma 'egbɔɔnle; 'bhɛɛ- -o 'ŋgami -gbɛnɛ 'srɛ kpa -o 'gbu ma.

'Kpaleya -Waanbhaa' 'yi 'bhe ta gwle -Irele'

¹¹'Duŋ- 'bhi Timote, 'bhi 'la 'bhi -o 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ 'le bhe, blasan- 'bhe -za mu 'la bhe 'mu 'kpen 'lɛɛ. 'Bhɛɛ- -lɛɔɔleya zi oo, -Waanbhaa' -lɛɛgblaanya oo, 'kpaleya oo, 'sɔniya oo, zrubakpaaleya oo, 'bhe 'pegee -yidɔɔya 'mu 'kpen -la ziglin-. ¹²Dɔ 'eglɔɔle 'bhɛɛ- 'e 'kpaleya Krisi 'yi 'ɛ 'bhe ta gwle -Irele' 'ɛ dan. 'Bhɛɛ- bole -yrɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'kun. -Waanbhaa' 'e 'siila- 'bhɛɛ- bole -yrɛ ma -si 'ɛ 'kaama-; 'bhɛɛ- 'yee 'kpalawoa Krisi 'yi 'ɛ 'bhe ba jan -Irele' =woa mɛɛ 'srɛ 'yrɛ ma kpataakpa. ¹³'Mi jan 'lɛɛ- 'kwlanwo- 'e ma -Waanbhaa' 'la -si na pɛ mu 'kpen ni, 'bhe 'yrɛ ma; 'bhe 'pegee Zesu Krisi 'la -a 'gbu ta -jan 'Irele- -woa *Pɔnsi Pitalti* 'yrɛ ma. ¹⁴'Mi -o -jan 'lɛɛ- 'kwlanwo zii' 'e ma 'eglɔɔle dɔɔ -a -klɔsikun 'elrele, 'bhɛɛ- waa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'yele- 'e zi, 'bhe 'pegee bo 'weŋ 'ke 'bhe ge 'tɛn- le- -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'pwe yi 'ɛ ma. ¹⁵'Yee Krisi

'pwe yi 'ɛ nu klɛɛ 'waati 'la -Waanbhaa' 'bhe 'lɛɔɔlaa 'bhɛɛ- ba. 'Yela- do -kplɛn 'kpaale- -o pɛ 'kpen 'wiin-, 'bhɛɛ- 'yele- 'ke -bhɛngbe mu 'kpen a -bhɛngbe 'le, 'bhe 'pegee Mɛɛzan mu 'kpen a Mɛɛzan 'le. ¹⁶'Yela- do -kplɛn 'laa ga -titi; -a boyrɛ 'ɛ 'bhe -o 'ke 'tɛbhile 'la 'ke mɛɛ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'e 'mabɛnle 'bhe -din 'bhɛɛ- 'le. Bhaaplɛŋ 'kedo- 'kpɔ 'laa 'bhe 'yele- -lido', 'bhɛɛ- bhaaplɛŋ 'kedo- 'kpɔ 'laa sɔ 'bhe 'yele. -Yaa' pɛ -le 'ke 'tɔbhɔleya 'pegee -glɔɔya' 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhe ma 'mu 'le! Amiina!

Pɛzan mu -liale'

¹⁷-Jan 'lɛɛ- 'bhe 'kwlanwo 'eglɔɔle -zɔn 'drunyan 'lɛɛ- 'yi pɛzan mu 'ɛ ma dɔɔ waa -o 'gbu 'wasowole, 'bhɛɛ- -o -yrikpale laa bole -naflo pɛ mu 'la waa mɔ 'mu ta; 'duŋ- -o -yrikpale bo -Waanbhaa' -la ta. 'Ye- -kɔɔ' gba pɛ 'kpen ba 'ebebele, 'kooko- -kɔɔ- -kɔɔ' zrukpalaa 'bhe ma. ¹⁸-A 'kwlanwo -o ma 'eglɔɔle dɔɔ -o -za 'wlan klɛ, 'bhɛɛ- -o klɛza -Irele' mu 'ɛ klɛ 'esrele; -o 'kɔɔ 'laa klɛɛ 'eglɔɔle, 'bhɛɛ- -o dɔ -a -la 'ke -woo 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'yiciɛn- mɛɛ -bhɛɛke' mu ma. ¹⁹'Ke -o 'bhe =kla, -o nu -o 'gbu -lɛɛ -naflo zrɛ dɔɔle 'bhe gbɛɛn- bhe boolazi; 'bhe -naflo 'ɛ 'bhe lele 'bhɛɛ- 'bhe 'laa 'siɛ -titi. 'Bhe klɛgbeya 'ɛ 'yi, -o nu bole -yrɛ ma -si -zeze 'gbu 'ɛ 'bhe 'srɔwɔle.

Pɔlu -o -a -srawo' zii' Timote ma

²⁰'N 'nɛ Timote, -Waanbhaa' -za mu 'la gbɛkpa- 'e 'kɔɔ, -o 'kun 'e gbɛ plɛ 'le. 'Ploo- bhaama -janwole mu 'la waa -o 'ke 'kpaleya zi 'ɛ ta janwo gbɛya mu 'le 'mu ma; 'bhe 'pegee 'yaa 'e 'lɛɔɔle bhaama zaabɔle mu 'yi; 'bhe zaa -glɔɔn 'ɛ bɔ mu 'ɛ -woo 'gbu 'kun 'bhii- -zadɔ' mu, 'duŋ- waa -o 'ke 'bhe 'le. ²¹Mɛɛ 'ke mu 'kpee ma -o 'bhe -zadɔleya 'ɛ 'srɔwɔa-, 'bhɛɛ- 'duŋ- -o 'kpaleya zi 'ɛ 'bhe =twa -a kɔɔ-.

Bhaa -Waanbhaa' -lileya 'ɛ zina- 'ka ta!

TIMOTE PLE MI

Pɔlu 'letre ple mi 'la =kpa Timote ni 'bhe ngblo

Pɔlu -yaa 'waati 'la ba -kaso 'yi Rɔmu -wa 'ε ta, 'bhεε- -e 'letre 'lεε- =dia (2 Timote 1.8; 1.16-17; 2.9), 'bhεε- -ya =kpa Timote ni. 'Bhε bhla 'ε ba, Timote -yaa Efεzi -wa 'ε ta. Pɔlu 'a =pia 'yee- Timote ni dɔɔ -e nu 'ten -a ma Rɔmu (2 Timote 4.9), -amasɔyi, 'yee- Pɔlu 'gbu 'kpee ma, -yaa' pε 'tre ta 'ε 'yan bhla 'ε =bhwa gban -wa -din (2 Timote 4.6). 'Yee- Pɔlu 'gbu yewoa- 'egɔɔle Mεεzan Zesu Krisi ni, 'bhεla- -zayile, -e -yaa zruwla 'zi Timote 'kpee dɔɔ 'bhe 'e 'kpa -a ma -yaa' pε 'taawogbeya 'ε 'yi.

Pɔlu 'a =pia Timote ni dɔɔ 'bhe 'bhe ta -yren 'ε 'yikun-, 'bhεε- 'bhe dɔ 'egɔɔle 'bhe a 'kpaleya 'ε 'yi (2 Timote 1.3-2.13).

'Bhεε- -ya =pia Timote ni 'ezin- dɔɔ 'bhe blɔɔle bo 'Sewe 'Werj mu 'ε 'yi jan mu 'ε ma. -E -jan yeke- do 'kpɔ 'la =woa -yaa' 'letre =lwa 'ε yi dɔɔ Timote 'yri bo 'bhe 'gbu -za 'le bhla ma mεε daan mu 'ε ma, -e =bwa 'bhεε- ta 'ezin- (2 Timote 2.14-4.5).

'Yee- 'letre 'lεε- 'lεyanyre 'ε =nɔɔ, Pɔlu -janwoa -a 'gbu ba zayi', 'bhεε- -e Zesu 'yi mu 'ke a 'pubɔwli mu =kpa Timote ni (2 Timote 4.6-22).

Pɔlu -o Timote 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu -o 'ke Zesu Krisi a 'winɔwo mi 'le, -Waanbhaa' zru maza ma; 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -le bole -yre ma -si 'naza- =pia bhaaplen mu ni Zesu Krisi kleza 'ε 'sɔyi.

² 'Nj 'yoo- 'letre 'lεε- 'kpa zii' 'e ni Timote, 'bhi -le 'ke 'η 'nε 'la 'bhe -za sɔ 'η ni 'bhe 'le. Bhaa -kɔɔ' Dε -Waanbhaa' 'pegee Mεεzan Zesu Krisi 'e -dɔɔbo', 'bhεε- 'e 'yrenkla- -o ma, 'bhe 'pegee -o yilabla 'na 'e ni!

Pɔlu -o Timote 'lia zii' bhla ma mεε daan mu 'ε ba zayi'

³ 'Mi -Waanbhaa' 'pubɔ-; 'η 'yoo- -yaa' ye 'ε 'wo zii' 'η 'kpee 'fleele- 'le 'bhii- 'η 'taa- mu 'a =kla gɔne- 'la gbεen-. -Bi zi 'pegee -yrekpaa' 'e -za 'laa ni 'η 'kpee 'an 'seri mu 'ε 'yi. ⁴ 'O 'piila- bhla zi 'eke- ma, 'e wisia= gɔne- 'la gbεen-, 'ke 'bhe -dwa 'η 'kpee, -e kle 'η ni 'bhii- 'mi 'e 'ye 'bhεε- 'η zrukpalaa. ⁵ 'Kpaleya -zeze 'gbu 'la -yoo 'e zru 'ε 'yi, 'bhe -za 'laa go 'η 'kpee. 'Bhe 'kpaleya -gɔɔɔn 'ε 'bhe -le -yaa 'e -jie Loisi 'pegee 'e nεε Enisi 'yi; 'bhεε- 'η 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -o 'kpa gbeya 'ε -Waanbhaa' 'yi 'bhεε- yeke- -le 'bhi 'yi 'ezin-. ⁶ 'Bhεla- -zayi', 'mi 'seri 'la =kla -Waanbhaa' ni 'yaa- -za ma 'ke 'mi 'η gbekpa 'e ta, 'bhεε- -yee' gbalawoa -gɔɔɔya 'la ba, -a 'to 'ke 'bhe -gɔɔɔya' 'ε bo 'e ta. ⁷ -Amasɔyi -Waanbhaa' -kɔɔ- -gbaa Lii 'Werj 'la ba, 'bhe 'laa -kɔɔ' kle -gblaannii' 'le, 'duj- 'bhe -gɔɔɔya' 'pegee 'sɔniya, 'bhεε- -zadɔleya -la -naa -kɔɔ' ni. ⁸ 'Bhεla- -zayile, -yrala' laa dɔle 'e ma Mεεzan a -jan 'ε 'wole- ma mεε mu ni. 'Mi 'duj- 'la 'mi -o -kaso 'yi -a 'tɔ 'ε -zayi', -yrala' laa dɔle 'e ma 'mi -zayi'. 'Bhi 'pegee 'mi 'o -yrenbhle' 'eke- 'yi -Jan 'Nrale- 'ε -zayi', 'bhεε-

-Waanbhaa' -gɔɔɔya' 'ε ta. ⁹ 'Yee- -Waanbhaa' -le -kɔɔ' -gwa -za 'yi, 'bhεε- 'yele- -kɔɔ' 'siila- dɔɔ -kɔɔ' kle -a 'gbu a mεε mu 'le. 'Duj- 'yaa -kɔɔ' gole -za 'yi -kɔɔ' kle za -lrele' mu 'ε ma, -e -kɔɔ' -gwa -za 'yi -a 'gbu -za yeke- 'la 'lɛdulaa, 'bhe 'pegee -yaa' wlanya 'ε 'mu -la ma. -E -kɔɔ' -gbaa 'bhe wlanya 'ε ba, -kɔɔ' 'pegee Zesu Krisi a 'kpaedomaya 'ε 'yi, 'bhεε- -e 'bhe =kla 'waati 'la ba 'ke yaa 'drunyan klele -li. ¹⁰ -Zɔn -kɔɔ' 'Bheε Mi Zesu Krisi =nwa 'yee- -Waanbhaa' a wlanya 'ε zɔnle mεε mu 'ε ni. -E ga a pε fanjan- 'ε 'bhe -gwa 'bhe 'yi, 'bhεε- bole -yre ma -si 'la -darj' 'laa -o 'bhe ma, 'bhεε- 'ke 'bhe 'laa sie -titi, -e 'bhe 'pwela- mɔkpen' 'yre ma kpataakpa -Jan 'Nrale- 'ε 'sɔyi.

¹¹ 'Yee- -Jan 'nrale- 'ε 'yela- wole 'kaama-, 'bhεε- -Waanbhaa' 'mi =kla 'ke -yaa' winɔwo 'pegee -yaa' mεε mu daan mi 'le. ¹² 'Bhεla- -zayi' 'ezin-, 'η 'yoo- 'bhe -yren -gɔɔɔn mu 'lεε- 'bhle zii'; 'duj- waa -o 'ke 'η ma -yrala' 'le. -Amasɔyi 'η 'yrikpale bole -o mεε 'la zan ta, 'η 'bhe zan 'ε dɔ; 'bhεε- 'η 'kpale -o -a -yi 'bhii- dɔɔ -e pε 'la gbekpaa- 'η 'kɔɔ, 'bhe 'senj -o -a ni 'ke -ya -yrekpa' 'bhe ba, 'fɔke 'bhe ge 'tenle- 'drunyan 'lεyan 'yi 'ε ma.

¹³ 'Mi 'e -daanna wlan ma -jan mu 'la 'le bhe, -o 'kpa 'e 'kpee kplankplan, 'bhεε- -taawo -o ta 'e 'kpaleya 'pegee 'sɔniya 'la 'bhe -o 'ka 'pegee Zesu Krisi a 'kpaedomaya 'yi 'bhe 'le. ¹⁴ 'E daangbeya 'lrele- mu 'la 'sɔɔwoa- bhe, -o 'kpa 'e 'kpee kplankplan Lii 'Werj 'la -yoo 'e 'yi, 'bhe -gɔɔɔya' 'ε 'le.

¹⁵ 'E 'gbu 'a 'yaango- dɔɔ -Waanbhaa' a mεε mu 'la 'kpen -o *Azi 'kleen 'ε 'yi, 'mu 'η do -kplen =twa -a kɔɔ-; Fizeli 'pegee Erimozeni mu -o 'bhe mεε mu 'ε ba.

¹⁶ 'Duj- bhaa Mεεzan -Waanbhaa' -yaa' wlanya 'ε zɔn Onezifɔɔ 'pegee 'bhe a 'fa -la mu 'ε ni. -Amasɔyi -e 'fuu

-dwa 'mi ta gbe 'e 'kpen ma; 'ali- 'mi 'la 'mi -o -kaso 'yi, -e 'mi 'yelawoa, 'bhe 'laa -yraladole -a ma. ¹⁷ Drɔɔɔn', -e bhɔlawoa Rɔmu -wa 'e ta, -e 'mi ziglinna gbe 'e 'kpen ma -a zru 'e 'kpen 'le 'sani- -e ge 'tenle- 'ŋ ma. ¹⁸ Bhaa -Waanbhaa' 'bhe a wanya 'e zɔn -a ni 'drunyan 'leyan 'yi 'le. -E -za 'wlan mu 'la 'kpen =kla 'ŋ ni Efezi -wa 'e ta, 'e 'gbu 'bhe 'yaango- kpataakpa.

Mɛɛ klele Zesu Kriɔi a -srwase' mi wlan 'le

2 'Bhi 'ŋ 'nɛ Timote, dɔ 'egɔɔle -lileya 'la -yoo Zesu Kriɔi 'yi 'bhe 'yi. ² 'Mi 'e -daanna 'kela 'le mɛɛ 'srɛ 'yrɛ ma, 'bhe gbɛkpa mɛɛ 'la zan mu -o 'ke mɛɛ wlan mu 'le, 'bheɛ- 'ke -o sɔ mɛɛ -bhɛɛke' mu daanle- 'bhe 'le 'ezin- 'mu 'kɔɔ.

³ 'Yaa- pɛ -yrenbhele', 'bhii- Zesu Kriɔi a -srwase' mi wlan do. ⁴ -Srɛwase' mi 'kedo- 'kpɔ 'laa -a 'gbu bɔ 'trɛ ta za mu 'yi, 'ke -ya zi 'bhii- -a -za 'sɔ -a -kunlii 'e 'ni. ⁵ 'Bheɛ- 'ke mɛɛ do -o zaabɔ 'zi mɛɛ -bhɛɛke' mu 'le blasanlele -jara 'srɔɔwo zayi', 'ke yaa blasanle blasan' gbeya 'toŋ mu 'e ta, yaa sɔ 'bhe blasanle -jara 'e 'srɔɔwole. ⁶ 'Bheɛ- gbakpa' mi 'la ye -gɔɔ 'e =woa -yaa' gba 'e 'yi, 'yele- gba 'e ta pɛbhaa -lwa mu 'e kan mi 'le. ⁷ 'Nj 'yoo- 'kela 'wo zii' 'e ni -ge bhe, 'e 'kpeeledan 'bhe ma 'elrele; -amasɔyi Mɛɛzan -Waanbhaa' nu a klele 'bheɛ- -e -za 'kpen 'yima-.

⁸ Davidi 'nranɛ- Zesu Kriɔi a -za 'e bo 'e 'kpee, 'yele- -bwela gale ba; 'bhii- 'an pɛ -jan 'Nrɛle- 'e 'bhe -a 'wo 'zi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. ⁹ 'Nj 'yoo- yrenbhele' zii' 'yee- -jan 'Nrɛle- 'e 'yela- woza 'e ma, 'bheɛ- -woo' 'ŋ gbe ta =bwa 'ke piibhe kpɛle- 'le 'bhii- -za 'yɔɔ- kle mi do gbɛɛn-. 'Duŋ- -Waanbhaa' a -jan 'e 'bhe 'yɛle- laa -o. ¹⁰ 'Bhɛla- -zayi', 'ŋ 'yoo- -za 'kpen 'yikun zii' -Waanbhaa' mɛɛ mu 'la zan mu makwan- 'mu -zayi'; 'kooko- 'mu sɔ gole -za -yi Zesu Kriɔi 'srɔyi, 'bheɛ- 'tɔbhɔleya 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma, -o sɔ 'bhe 'srɔɔwole. ¹¹ -Jan mu 'lɛɛ- 'mu -o 'ke wlan 'le dɔɔ:

«'Ke -kɔɔ' 'gbu -gaa -kɔɔ' 'pegee Zesu Kriɔi 'le, -kɔɔ' mu 'pegee 'yee- Kriɔi nu bole -kɔɔ' 'yrɛ ma 'eke- 'yi 'ezin-.

¹² 'Bheɛ- 'ke -kɔɔ- -za 'yikwan- 'yee- 'le, -kɔɔ' mu 'pegee 'yee- nu yaale -yaa' -bhɛngbeya yaayɛ 'e =kɔɔ.

'Duŋ- 'ke -kɔɔ- -kɔɔ- -banɔgwa -a -yi dɔɔ -kɔɔ' 'laa dɔ, 'yee- nu -a -banɔgole -kɔɔ' mu 'yi dɔɔ yaa -kɔɔ' mu dɔ 'ezin-.

¹³ 'Ke -kɔɔ' 'laa bole -kɔɔ' 'liijan- do ta, 'yee- nu bole -a -liijan' do 'kpɔ 'e ta. -Amasɔyi yaa sɔ -a -liijan' mabɔɔle, 'bheɛ- -e zaabɔ -a 'gbu 'lɛ ma.»

-Waanbhaa' a yewonɛ 'Irele- do

¹⁴ Bo -jan 'lɛɛ- 'bhe dɔle ma mɛɛ mu 'e 'kpen 'kpee, 'bheɛ- -a pe -o ni 'e 'sɔwɛɛ- ma -Waanbhaa' -yrɛ ma dɔɔ waa sradɔle -jangɔ' mu ta. -Amasɔyi sradɔle 'e 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwo- mɛɛ ma, 'ke yaa 'e go mɛɛ 'la zan mu -o 'trɔnkpa 'bhe -jan mu 'e =la 'mu -la 'siele- ba. ¹⁵ Dɔ 'egɔɔle 'ke 'yee 'gbu zɔn -Waanbhaa' ni 'bhii- -yaa' yewonɛ 'Irele- 'la -za sɔ a ni 'bhe 'le, 'bheɛ- yaa kle 'e ma -yrala' 'le 'yee- -Waanbhaa' -yrɛ =la; -yaa' wlan ma -jan 'e daan kplankplan. ¹⁶ 'E 'plɛngɔ -balɔ 'yiflɛŋ mu

ma, 'bhe 'pegee -jan mu 'la gole -o 'kpaleya zi 'e ma. -Amasɔyi 'woo- bhaama janwo mu 'e -woo 'plɛngɔ- yi 'oo yi -Waanbhaa' ma. ¹⁷ -O -liijan' mu 'e -za mu sie 'eyɔɔle 'bhii- bhe -kɔɔ' bhaaplɛŋ 'fle 'e bhle 'eyɔɔle gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. 'Bhe mɛɛ -gɔɔɔn mu 'e 'ke mu -le 'ke Imene 'pegee Fileti mu 'le. ¹⁸ -O -gwa gban wlan ma zi 'e ta, 'bheɛ- -wa pe dɔɔ gbaa mu bweza 'e gale ba 'bhe yi 'e =bhwa gban; -o 'bhe pelawo zii' bhe, -o mɛɛ -bebe 'yini zii' 'ke -o 'mu go 'kpaleya zi 'e ta. ¹⁹ 'Duŋ- -Waanbhaa' 'fɛgwɛ- gaan -gɔɔɔle =bwa, 'bhe 'laa sɔ 'siele -titi; -jan -gɔɔɔn mu 'lɛɛ- 'mu -la yɔɔndɛle -o ta dɔɔ: «Mɛɛzan -Waanbhaa' 'gbu -yaa' pɛ mɛɛ mu 'e dɔ.» 'Bhe 'pegee: «'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ 'bhe -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ mɛɛ 'le, 'bhe zan 'bhe gaan go -za 'yɔɔ- zi 'lii.»

²⁰ 'Fɛ -gbɛɛ do -la, 'tasa 'e 'kpen -gɔɔɔn -le ye: -a 'ke mu laa -o 'ke -can 'pegee piibhe dɔɔŋ 'le, 'duŋ- -a 'ke mu -o 'ke -yri 'pegee 'trɛ 'le 'ezin-. -A 'ke mu 'la 'mu -o 'ke -can 'pegee piibhe 'le 'mu -o 'ke -zabla' yi gbɛɛn ta pɛ mu -la -le, 'bheɛ- -a -vin mu 'e 'mu -o 'ke yikpɛnsee ta pɛ mu 'le. ²¹ 'Ke mɛɛ 'la zan 'bhe 'bhe' 'gbu 'plɛngwa- 'woo- -za 'trinle- mu 'la bhe -o ma, 'bheɛ- -a 'kpee 'fleele- kle. 'Bhe zan nu klele 'bhii- -can 'tasa mu 'la -o 'mu si -zabla' yi -gbɛɛn mu ta 'bhe mu gbɛɛn-. -E nu klele 'weŋ, 'bheɛ- -ya zan do -kplɛn maza -yanwo'; 'bheɛ- -a -lɛmagaanle -o ye -lrele' 'e 'kpen -gɔɔɔn 'wo za- yi'.

²² 'Nj 'nɛ Timote, blasan- -zwanɛ mu zrubɔ za -yɔɔ' mu 'e 'lɛɛ. 'Bheɛ- mɛɛ 'la zan mu 'kpen Mɛɛzan -Waanbhaa' gba -o 'kpee 'fleele- 'le, 'e 'mabɛɛn- 'mu -la -din, 'bheɛ- 'ke 'ka -lɛdɔɔleya oo, 'kpaleya oo, 'sɔɔniya 'pegee yilabla ziglin-. ²³ 'Duŋ- 'yaa 'e 'lɛbɔle klooya ma -jan mu 'pegee 'truu- ma -jan mu 'yi, -amasɔyi -woo 'ke gwɛ 'pɔpɛ- 'le. ²⁴ 'Duŋ- 'bhe 'laa lele 'ke Mɛɛzan -Waanbhaa' a yewonɛ gwɛɛɛɛ. 'Duŋ- kle mɛɛ wlan 'le mɔkɔpɛn' ma, 'kee- sɔ mɛɛ mu daanle, 'bheɛ- 'kee- sɔ mɛɛ mu a -yɔɔya' 'e 'yikunle. ²⁵ Mɛɛ 'la zan mu zaabɔ -Waanbhaa' -a yewonɛ 'e 'lɛ ma, -e 'sɔ -jan zikpale 'mu ni -a zru -dɔɔ 'le, 'bheɛ- -yoo bɔ zi -lrele' ta; -dɔke' yi do ta, -Waanbhaa' nu -a klele 'bheɛ- -zadɔwɛɛ dɔ -o ma, 'bheɛ- -o ploɔ -o kleza -yɔɔ' mu 'e ma, 'bhe 'pegee -woo zru niinaa' 'bhe ba, 'bheɛ- -o wlan 'e dɔ. ²⁶ 'Bhe 'yi, -o -yrɛ ba nu 'kanle- 'elrele, 'bheɛ- -o nu gole -Setran' 'la 'bhe a bhe mu -o -kwan 'bhe zru maza kle zayi' 'mu 'yi.

Bhaaplɛŋ mu kleza mu 'drunyan 'yan bhla zi

3 -A 'yaango- dɔɔ 'ke 'drunyan 'leyan yi 'e =bhwa -wa -din, 'waati mu 'e nu klele 'egɔɔle. ² Wlan 'e ni, bhaaplɛŋ mu nu -o 'gbu do -kplɛn -la -zadɔle 'egɔɔle; -waa' -gɔli' 'flɛn nu klele, -o nu -o 'wasowole 'ke -woo 'gbu magbaandɛ, 'bheɛ- 'ke -o -Waanbhaa' 'tɔ sie. -O nu -o yape mu 'e 'kafawole, -o nu klele mɛɛ kloɔ mu 'le; 'bheɛ- waa nu -gasikpale -Waanbhaa' a pɛ 'weŋ mu 'e 'lɛɛ -titi. ³ Mɛɛ -yren 'laa nu 'klale- -o ma -titi; -waa nu mɛɛ mazatole -titi; -o nu mɛɛ 'tɔ 'yɔɔ- 'pele-. Waa nu 'sɔɔle- -o 'gbu 'yikunle -za 'yɔɔ- klele ma, -o nu klele 'eyɔɔle, 'bheɛ- -za 'wlan kle mu nu klele -o -sɔɔnnii' mu 'le. ⁴ -O nu -dawli' 'kpale- 'eke- gbɛ ta 'bheɛ- -woo 'eke-

-yini'; -o yin ma 'tɔn nu klele 'waati 'e 'kpen ba, -o nu -waa' -za 'kpen klele 'ke -o 'gbu magbaandelele. 'Bhɛ- -o 'gbu 'nrayiza mu nu 'sɔle- -o ni 'ke 'bhe kan -Waanbhaa' ta. ⁵-O nu -a klele mɛɛ mu -yrɛ ta 'bhii- -o gbilaan -Waanbhaa' -lɛɛ, 'duŋ- -o 'gbu 'kpee waa nu dɔle -Waanbhaa' a -glɔɔya' 'ɛ =la. 'E 'plɛŋgo- 'bhe mɛɛ -glɔɔn mu 'ɛ ma 'egbɔɔnle. ⁶'Woo- mɛɛ mu 'ɛ 'ke mu ge wlale yretɛtɛ 'bhii- mɛɛ mu gbɛɛn- 'fɛ mu 'ɛ =la, 'bhɛ- -o le faŋŋan- kle 'ke mu -yini' -waa' -dawli' ma daangbɛya mu 'ɛ 'le; 'bhe le mu 'ɛ 'mu -za 'yɔɔ- -glɔɔn 'ɛ 'kpen -la -kla 'elwale gban -sɔ, 'bhɛ- -za 'yɔɔ- kle 'flɛn -glɔɔn 'ɛ 'kpen -le -o -lɛkan'. ⁷'Waati oo 'waati, 'woo- le mu 'ɛ -o -za drɛɛ daan, 'duŋ- waa 'tɛnlɛ- -li wlan 'ɛ dɔle ma. ⁸'El-waleta -sɔ Zanɛsi 'pegee Zanbrɛsi -wlɛnna -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi Moizi ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'woo- mɛɛ mu 'lɛɛ-, -woo -wɛn 'zi wlan 'ɛ ma 'bhɛ- gbɛɛn-; -o nii- 'ɛ 'siele- -o, 'bhɛ- -o 'kpaleya -Waanbhaa' 'yi 'ɛ 'bhe 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwo- -o ma. ⁹'Duŋ- waa nu bhɔle 'eg-bɔɔnle -o kleza mu 'ɛ 'yi, -amasrɔyi mɔkpen' nu -a 'yaangole 'bhii- -woo 'ke -zadɔkle mu 'le, 'bhii- Zanɛsi 'pegee Zanbrɛsi a pɛ -za 'ɛ 'lɛyaan- gɔnɛ- 'la gbɛɛn-.

Pɔlu -o Timote =lia zii'

¹⁰'Bhi 'ŋ 'nɛ Timote, 'bhi 'mi 'an pɛ daangbɛya 'ɛ ta 'taawoa=, 'bhɛ- 'e 'mi a pɛ 'taawogbɛya 'ɛ =sia. 'Ŋ 'yaa-zan -za mu 'la klele 'yee =kpa a 'ŋ ma 'mu klele 'yi, 'bhɛ- 'ŋ 'kpagbɛya 'ɛ Krisi 'yi oo, 'ŋ zrubakpaaleya oo, 'an 'sɔniya 'pegee 'an -yrɛn 'yikungbɛya 'ɛ 'yee =kpa a 'ŋ ma 'mu 'kpen 'yi. ¹¹'Bhɛ- -o -yrɛnkpa a 'mi ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe 'pegee 'an -yrɛnbhle' gbɛya, 'e 'mu -ya. Waa -yrɛn 'ɛ -glɔɔn 'ɛ -dela 'kpale- 'mi ta Antiosi 'pegee Ikonio mu 'bhɛ- Lisitri -wa mu 'ɛ ta ɛɛ? 'Bhɛ- 'naa -yrɛn 'ɛ -glɔɔn 'ɛ -dela -yikunle ɛɛ? 'Bhɛ- 'duŋ- Mɛɛzan -Waanbhaa' 'mi -gwa -o 'kpen 'yi. ¹²'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -a zi' 'bhii- -e 'taawo -Waanbhaa' a -lɛɛgbalaanya 'le -o 'pegee Zesu Krisi 'kpaledomaya 'ɛ 'yi, -o nu -yrɛnkpa le 'bhe zan ta 'bhɛ- klegbɛya do 'ɛ 'yi. ¹³'Duŋ- mɛɛ -yɔɔ mu 'ɛ 'pegee mɛɛ 'la zan mu bakanle laa -o, -o nu gele -za 'yɔɔ- baan' -la klelele, -o nu mɛɛ mu -yiniile, 'bhɛ- -o 'woo- mu 'gbu 'yiniile 'ezin-. ¹⁴'Bhi 'duŋ-, 'e -za 'la -daanna 'bhe 'pegee 'e 'kpale- -o -za 'la 'yi, 'e blɔɔle bo 'mu ma 'egbɔɔle. 'Ya -daanna mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'e 'gbu 'bhe zan dɔ. ¹⁵-A 'san 'yaa- matrunya ma, -Waanbhaa' a -jan mu 'la 'mu -o yaa' 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'e 'mu dɔ. 'Woo- -jan mu 'ɛ sɔ 'e klele- -zadɔ' mi 'le, 'bhɛ- 'ke 'yee- =kpa a Zesu Krisi 'yi, -o sɔ 'e gole- -za 'yi. ¹⁶-Jan 'oo -jan mu 'la -woo -Waanbhaa' a 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'mu -daa Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'sɛŋ 'ɛ 'bhɛ- ba. 'Bhɛla- -zayi', -woo mɛɛ daanpɛ -lɛle' mu 'le, 'bhe 'pegee -o wlan dɔ mɛɛ 'yi 'ke -o mɛɛ bɔ zi -lɛle' ta, 'bhɛ- -o mɛɛ tro 'ke -woo 'e bɔ -lɛdɔɔleya zi 'ɛ ta. ¹⁷'Kooko- mɛɛ 'la zan -o 'taawo zii' -Waanbhaa' a zi 'ɛ ta, -a daanle kle -yaa' 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi jan 'ɛ 'kpen 'le gbɛ 'ɛ 'kpen ma 'ke -a -lɛyan' -a ma, 'bhɛ- -e sɔ ye wlan 'ɛ 'kpen -glɔɔn 'wole.

-Waanbhaa' a -Jan 'ɛ 'wole- mɛɛ mu ni

4 'Mi -o -jan 'lɛɛ- 'bhe 'wo zii' 'e ni faŋŋan- ma -Waanbhaa' 'pegee Zesu Krisi 'yrɛ =la, dɔɔ 'yee- Zesu Krisi -le nu gbaa mu 'pegee mɛɛ -yrɛ male mu 'kitikanle. 'Bhɛ- 'mi -a wo 'zi 'e ni 'ezin- -a 'nuza- 'ɛ 'pegee -yaa' -bhɛŋgbɛya yaaza 'ɛ 'tɔ 'yi, dɔɔ: ²-Waanbhaa' a -Jan 'ɛ 'wo mɛɛ mu ni, 'ke 'ya 'kwlanwo- -o ma, 'ali- 'kee- -kla 'waati 'lɛle- ba oo, 'kee- -kla 'waati 'yɔɔ- ba. -A wo mɛɛ mu 'ɛ ni, 'kooko- 'ke -a wlan -dwa -o -yi, -o sɔ -o zru mabɔɔle, 'ke -o 'ke mu =nia, -o -lɛdɔɔ' zi -lɛle' ta, 'bhɛ- -o -lia 'e zrubakpaalele 'waati 'ɛ 'kpen ba 'ke 'yoo- daan. ³-Amasrɔyi 'bhe 'waati -o zan bhɔle 'bhɛ- bhaaplɛŋ mu laa nu dɔle -li -a -la 'ke -woo 'trɔnkpa- -Waanbhaa' a daangbɛya 'lɛdɔɔle 'ɛ =la. 'Duŋ- -o 'gbu zru maza mu 'ɛ ma, -o nu mɛɛ daan mu 'srɛ 'ke mu -lɛkpale 'eke- ta -o -din; 'bhɛ- 'ke 'trɔnkpa le -swa -o ni -jan -glɔɔn mu 'la =la, -o nu a pele dɔɔ 'mu 'bhɛ- 'wo -o ni. ⁴-O nu -o 'trɔn mu -liitanle wlan 'ɛ 'lɛɛ; 'bhɛ- 'trɔnkpa le nu 'sɔle- -o ni bhaama can mu -la =la. ⁵'Duŋ- 'bhi, 'sɔ 'e 'gbu 'yikunle -za 'kpen 'yi, -yrɛn 'yikun, 'yoo- -Jan 'Nrale- 'la 'wo mi 'le, 'bhe ta ye 'ɛ 'wo. 'Bhɛ- -Waanbhaa' a ye 'ɛ 'wo 'elɛle gbɛ 'ɛ 'kpen ma.

Pɔlu -o -a zi janwo 'zi Timote ni

⁶'Ke -za =bwa 'mi ta, 'mi 'gbu klele 'ɛ 'bhii- 'sraka 'ɛ ta -yi -dɔɔ 'le 'bhe 'waati 'ɛ =bhwa gban; 'bhɛ- 'an pɛ 'trɛ ta yan bhla 'ɛ =bhwa -wa -din. ⁷'Ŋ 'yaan- gwle -lɛle' 'ɛ danlele, 'bhɛ- 'mi an blasanle 'ɛ 'lɛyaan-; 'bhɛ- 'ŋ =bwa 'kpaleya zi 'ɛ ta 'kee- ge 'tɛnlɛ- -a -lɛyanle ma. ⁸'Bhɛla- -zayile, 'ŋ nu -lɛdɔɔleya ma -jara 'ɛ 'srɔɔwɔle. Mɛɛzan Zesu Krisi 'la -yoo 'ke 'kitikan mi -lɛle' 'ɛ 'le, 'bhe nu 'bhe -jara 'ɛ 'nale- 'ŋ ni 'drunyan 'lɛyan yi 'ɛ 'le. 'Duŋ- yaa nu 'bhe 'nale- 'mi do -kplɛn 'kpɔ ni; mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'yrɛ -o -a 'pwe 'yi 'ɛ 'lɛɛ 'sɔniya 'le 'mu zru ba, -e nu 'yee- -jara yeke- do 'kpɔ 'ɛ 'nale- 'bhe zan mu 'ɛ 'kpen ni 'ezin-.

Pɔlu a -jan ŋgblo 'wlayɛ-

⁹Dɔ klen 'kee nu 'tɛnlɛ- 'ŋ ma blaale-. ¹⁰-Amasrɔyi, 'trɛ ta pɛ mu 'lɛɛ 'flɛn 'ɛ -zayi', Demasi 'ŋ do -kplɛn =twa -a kɔɔ-, 'bhɛ- -e -ja Tesaloniki -wa 'ɛ ta. Kresansi -ja Galasi 'klɛɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛ- Titi -ja Dalimasi 'klɛɛn 'ɛ 'yi. ¹¹Luki do -kplɛn -le =bwa 'ŋ -din. 'E 'nu bhla zi, 'ka 'pegee Maki 'nu 'eke- zi; -amasrɔyi -e nu bhɔle 'ŋ ba 'eg-bɛnɛle 'an ye 'ɛ 'wolele. ¹²'Ŋ Tisiki 'winbwa- Efɛzi -wa 'ɛ ta. ¹³'Bhɛ- 'e 'nu bhla 'ɛ zi, 'kan Troasi -wa 'ɛ ta Kaapusi ba; 'bhɛ- 'an dune- tralape -gbɛnɛ 'la =bwa -a kɔɔ- ye nu 'bhe 'le 'ŋ ni. 'Sɛwɛ kpo mu 'ɛ 'pegee wi 'fle 'sɛwɛ kpo 'la 'klule- -o 'mu -za 'laa 'nilɛ- 'e 'kpee, nu -o 'kpen 'le 'e 'kɔɔ. ¹⁴-Tɔn mi Alɛzandri yienya 'yɔɔ- -gbɛnɛ -kla 'mi ni. Mɛɛzan -Waanbhaa' -le nu -e -za 'yɔɔ- yeke- 'la =kla 'mi ni, 'bhe zigole -a ma. ¹⁵'Bhi 'gbu 'ezin-, 'e 'gbu 'klɔsikun -a ma 'elɛle, -amasrɔyi -e -zaabwa 'o 'lɛ ma 'o 'wojan- mu 'ɛ 'kpen 'yi.

TITI

Pɔlu 'letre 'la =kpa Titi ni 'bhe ngblo

Titi -yaa Grɛki mi 'le, 'bhe- -e -yaa Zesu a winɔwo mi Pɔlu a yewoyɔɔn 'le Mɛzan a ye 'e 'yi. -E -ja 'taa -bebe ta 'ke Pɔlu 'le 'ke -o ge Zesu a -Jan 'Nrale- 'wolele. 'Letre 'lɛ- 'yi, 'wa =ya 'bhii- Pɔlu Titi =twa Kreti, 'kooko- -e bhɔ Ze- su 'yi mu -lɛ drɛɛ mu 'e ba (Titi 1.5). 'Bhii- 'wa =ya gɔnɛ- 'la gbɛɛn- Pɔlu a 'letre =lwa 'e 'yi Timote ni, Pɔlu Titi 'pegee Zesu 'yi mu 'e =liala.

'Letre 'lɛ- 'yi, Pɔlu 'a =pia Titi ni dɔɔ -e zilɛɛ- mu 'kpa Zesu 'yi mu -lɛ mu 'e 'kpen do do wiiɲ-. -Ya =pia Titi ni dɔɔ, mɛɛ -glɔɔn 'la -e -yaa nu 'bhe 'kpale- Zesu 'yi mu -lɛ 'ɔle- -lɛ 'bhe 'wiiɲ-, 'bhe zan 'e 'taawogbɛya 'e klɛ 'elrele (Titi 1.5-9). Pɔlu pe Titi 'pegee Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ -o dɔ mɛɛ daangbɛya wlan 'gbu 'e 'bhe- zi, 'bhe- -wa pe Zuufu mu 'la 'mu 'yaa- zi 'bhii- -o Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'siɛ- 'mu ni dɔɔ 'mu a mɛɛ daangbɛya 'e 'bhe 'laa -o kplankplan. Pɔlu 'gwlaan- gbalaan mu 'pegee le gbalaan mu 'la 'yaa- Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e ba, 'mu pegee -zwanɛ mu 'pegee -gbalanɛ 'bhe- lu mu, 'mu 'kpen 'liala- (Titi 2-3). -Waanbhaa' -o -gwa -za 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'kooko- -o bo -o 'gbu ma, -e 'bhe 'yipia- -o ni; 'bhe- -e zruwlaa- -o 'kpee dɔɔ -za 'la 'bhe 'lɛdɔle -o -o 'bhe- klɛ 'ke 'bhe ge 'tenlɛ- Zesu 'nule- ma.

'Letre 'lɛ- 'leyanyɛ 'e 'yi, Pɔlu pe Titi ni dɔɔ mɛɛ 'la zan mu mɛɛ mu pɔ 'eke- ma, 'bhe- 'ke -woo -yiciɛn' -e 'bhe zan mu 'e -gbin -o plɛɲ-. 'Bhe- -e -liawli' 'ke mu 'pegee 'pubɔwli 'ke mu -naa -a ni.

Pɔlu -o Titi 'pubɔ- 'zi

¹ 'Mi Pɔlu, 'ɲ 'yoo- 'ke -Waanbhaa' a yewonɛ 'le, 'bhe- 'ɲ 'yoo- 'ke Zesu Krisi a *winɔwo mi 'le; 'mi -le 'letre 'lɛ- 'kpa zii' 'e ni. -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu makwan-, -yoo 'ɲ 'winbwa- 'kaa 'ɲ 'bhe zan mu 'e bɔ 'kpaleya a pɛ zi 'e ta, 'bhe- 'an klɛ 'ke -o wlan ma daangbɛya 'la sɔ bhɔle- -o ba, 'bhe- -o bo -Waanbhaa' a -lɛɛgbalaanya 'e 'yi 'bhe dɔ. ² 'Bhe- 'kooko- -o yrikpale bo bole -yrɛ ma -si 'la -dan 'laa -o 'bhe ma 'bhe ta. -Waanbhaa' laa bhla pe -titi, -ya -liiwli' -naa 'bhe- bole -yrɛ ma -si 'e 'naza- ta -kɔɔ' ni 'drunyan klɛle -lɛɛ -a 'kɔɔ. ³ -kɔɔ' 'Bhe Mi -Waanbhaa' 'gbu 'waati yɛkɛ- 'la -dwa 'bhe 'bhɔle-, 'kee -yaa -Jan 'e zɔnle- -kɔɔ' ni. 'Bhe- -e -yaa' -Jan 'e 'wole gbekpaa- 'mi 'kɔɔ, 'kaa 'ɲ 'bhe 'wo bhaaplɛɲ mu 'e ni.

⁴ 'Mi Pɔlu -le 'letre 'lɛ- 'kpa zii' 'bhi Titi ni, 'bhi 'la 'bhi -o 'ke 'ɲ 'nɛ kpataakpa 'le 'kpaleya a pɛ zi 'e ta, 'yee- 'kpaleya do 'kpɔ 'la -yoo -kɔɔ 'kpen 'yi bhe. Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee -kɔɔ' 'Bhe mi Zesu Krisi -li 'e ma, 'bhe- -o yilabla na 'e ni!

-O ye -glɔɔn 'la gbekpaa- Titi 'kɔɔ Kreti 'tre 'e ta

⁵ 'Mi 'e =twa Kreti 'tre 'e ta, 'kooko- -za mu 'la 'naa 'yanlɛ- 'mu yrɛbagolele, 'e 'mu -yrɛbago. 'Bhe- zilɛɛ- mu makun' Zesu 'yi mu 'e ba, 'bhe- 'mu 'kpa -wa mu 'e 'kpen do do ta Zesu 'yi mu -lɛ do do 'e 'wiiɲ-, 'bhii- 'an =pia 'e ni =ya klɛ gɔnɛ- 'la gbɛɛn- bhe. ⁶ Waa 'joo 'yɔɔ- bhe do 'kpɔ 'yele- Zesu 'yi mu 'e -waa' zilɛɛ- mu 'e 'kedo-

'kpɔ 'taawo gaan 'e zi, 'bhe- -a na klɛ do 'kpɔ, 'bhe 'pegee -a -nɛ mu 'e -blɔle' klɛ Krisi ma. 'Bhe- 'mu 'joo 'laa klɛle 'eyɔle, 'bhe 'pegee 'mu 'laa 'mu yapɛ mu 'e 'kafawole. ⁷ Wlan 'e ni, Zesu 'yi mu 'e -waa' zilɛɛ- mi 'e 'woye- -le 'ke -a -yɛkɔpalele -Waanbhaa' a ye 'e ba. 'Bhɛla- -yile, waa 'joo 'yɔɔ- bhe do 'kpɔ 'yele- -a 'taawo gaan 'e zi -titi. 'Bhe- yaa -a 'gbu magbaandɛle, yaa klɛle yrannii- 'le, 'bhe 'pegee yaa klɛle -wɛɛnmi' mi 'pegee gwle -glin mi 'le, 'bhe- yaa -gɔli' -glinlɛ' -dawli' ma. ⁸ 'Dun- -e klɛ 'cie mu -gblakun' mi -lrele' do 'le, 'bhe- -za 'wlan klɛle 'sɔ -a ni. -A -lɛdɔle klɛ, 'bhe- -e klɛ 'wɛɲ, 'bhe 'pegee -e sɔ -a 'gbu 'yikunle. ⁹ -A blɔle bo -Waanbhaa' a -Jan 'la -o sɔ -o 'kpale 'bhe 'yi 'bhe ma 'egblɔle, 'bhii- -wa -daanna 'kɛla 'le bhe. 'Ke 'bhe =kla -e nu 'sɔle- mɛɛ mu -liale', 'bhe- -e fangandɔ 'mu ta daangbɛya -lɛdɔle a pɛ zi 'e ta. 'Bhe- -e nu 'sɔle- -a -lɛ- ma' zaabɔ mu 'e 'mu 'gbu 'niyɛ- 'e zɔnle- 'mu ni.

¹⁰ Wlan 'e ni, mɛɛ -bebe -o -wɛn 'zi wlan ma daang- bɛya 'e ma. -O -naanaa' ma jan mu -la wo, 'bhe- -o mɛɛ mu -yini'. -O 'bhe mɛɛ -glɔɔn mu 'e ye mɛɛ 'la zan mu 'a pe mɛɛ ni dɔɔ -o wla kpaɲma 'klɛɛn 'yi 'bhe- -o go -za 'yi 'bhe zan mu 'e 'mu -la plɛɲ-. ¹¹ 'Yaa- -jan mu 'e dɔ -o -yi, 'bhe- waa sɔ -jan 'bheke 'wole; -amasɔyi, 'wole- 'fɛ mu 'e 'kpen =la mu 'e 'mu a 'kpaleya 'e siɛ. -O mɛɛ mu daan -za 'la 'bhe 'laa -o 'ke daanpɛ 'le 'bhe- 'le, 'kooko- -o -gɔli' kun mɛɛ mu 'kɔɔ -dawli' ma. ¹² Kreti 'tre ta mi do, -o 'gbu a -zadɔ' mi do -le 'a =pia dɔɔ: «Kreti mu -o 'ke bhlanii- mu 'le 'waati 'e 'kpen ba, -woo 'bhii- srɔpɛ mu gbɛɛn-, Irwanii- mu -le -o -le, 'bhe- -o bo -o 'kpeɛdanle ma pɛ bhlele 'te -la ma.» ¹³ 'Bhe -jan 'e,

'bhe -o 'ke wlan 'le. 'Bhela- -zayile, 'ke 'a 'kela 'bhe 'yinia-, -la 'bhe ta 'eglwale, 'kooko- -a 'kpaleya 'e Krisi 'yi 'bhe bakan' 'elrele. ¹⁴'Bhe- 'ke waa blaw Zuufu mu a bhaama can mu 'e ma, 'bhe- mee 'la zan mu 'mu -zan- ta' -dwa -Waanbhaa' a wlan 'e ni, waa blaw 'mu a 'tonj mu 'e ma. ¹⁵Mee 'la zan mu 'kpee 'fleele- -o, pe 'kpen -o 'wej 'mu -yre 'yi. 'Dun- mee 'la zan mu 'kpee 'trij- -o, 'bhe- 'ke waa -o kpa Krisi 'yi, 'pe 'kedo- 'kpa 'laa -o 'wej 'bhe zan mu 'e -yre 'yi. -Amasryi -o 'kpeeledang- beya 'e -yoo 'eywale, -asiikaw waa sa -za 'wlan 'pegee -za 'yoo- bagole dale-. ¹⁶-Wa pe -o -lii daw -o -Waanbhaa' do, 'dun- -o kleza mu 'e gole -o -o -liijan' mu 'e ma. -O 'kpee -o 'eywale, 'bhe- -woo -kala' mu 'le -Waanbhaa' ma, 'bhe 'pegee waa sa -za 'lrele- 'kedo- 'kpa klele-.

'Gwlaan- gblaana 'pegee le gblaana mu -liawli'

2 'Bhi Titi 'dun-, 'kela 'bhe -berigole -o 'ke daang- beya 'ledwale 'e 'le, 'bhe- 'wo mee mu 'e ni. ²-A pe 'gwlaan- gblaana mu 'e ni daw waa -o -taakpale -za mu zi. -Wa kle 'ke -o sa -gasikpale -o -lee, 'bhe 'pegee -o kle -zad' mu 'le. 'Bhe- -o kle 'eglwale -waa' 'kpaleya 'e 'yi Krisi 'yi, 'bhe 'pegee -waa' 'soniya 'e, 'bhe- waa zrubak- paaleya 'e 'yi. ³'Bhe klegbeya 'e 'yi, -a pe 'ezin- le gblaana mu 'e ni daw 'mu 'taawogbeya 'e kle 'wej. Waa klele mee 'toko le mu 'pegee -weenmi' le mu 'le. 'Bhe- -o kle mee mu -lia le mu 'le. ⁴'Bhe- -o 'sa 'seebaane mu daanle- 'mu =naw mu 'pegee 'mu 'ne mu 'e -za 'soklele 'mu ni. ⁵'Bhe- 'woo- 'seebaane mu 'e kle le yikanle mu 'le, 'bhe- -o 'kpee 'fleele- kle. 'Bhe- -o 'sa -waa' 'fe mu 'e 'kunle 'elrele, 'bhe 'pegee -o kle le wlan mu 'le. -O 'kpen do do 'bhe ngblo 'kpala 'bhe =naw =la, 'kooko- mee 'ke- do- 'kpa 'laa sa -jan 'yoo- 'kedo- 'kpa 'wole -Waanbhaa' a -jan 'e ma.

-Zwane mu -liawli'

⁶'Bhe klegbeya do 'e 'yi, -zwane mu 'e =lia daw -o kle -zad' mu 'le -za 'kpen 'yi. ⁷'Bhi 'dun-, 'bhi kle -za 'wlan kle mi 'le 'ke mee mu 'e ye, 'bhe- -o sa -o kpale 'e ma 'yaa- 'taawogbeya 'e 'yi. Mee mu daan 'e zru -lrele' 'le 'pegee 'e 'nii- 'le. ⁸'E 'wojan- mu 'e 'ledwale kle, 'bhe- 'ke waa sa zaabale 'mu ta, 'kooko- -kwa' 'sonnii mu laa sa 'joo 'yoo- bhe 'kedo- 'kpa 'yele -kwa' 'taawo gaan 'e zi, 'bhe- -yralad' -o ma.

Lu mu -liawli'

⁹-A pe lu mu 'e ni daw -woo 'gbu ngblo 'kpala -o zan mu 'e =la -za 'kpen 'yi, 'bhe- -o 'mu zru maza mu kle gbe 'e 'kpen ma. Waa zaabale 'mu 'le ma. ¹⁰'Bhe- waa 'mu a pe 'kedo- 'kpa 'faanle-. 'Dun- -o blaw bo 'mu ma 'tanji, 'kooko- mee mu sa -kwa' 'Bhe Mi -Waanbhaa' a daangbeya 'e 'ledwale -a ma.

-Waanbhaa' -yaa' -lileya 'e -zonna gane- 'la gbene- bhaaplenj mu ni

¹¹Wlan 'e ni, -Waanbhaa' -yaa' -lileya 'e -zonna bhaaplenj mu ni, 'bhe- 'bhe -le -kla bhaaplenj mu 'kpen gope 'le -za 'yi. ¹²'Bhe- -yaa' -lileya 'e -kwa' daan daw

-kwa' 'ploo- 'taawogbeya -kwa' 'pegee 'tre ta zru maza -yoo- mu ma, 'kooko- -kwa' sa 'taawole yikan' ma 'drun- yan 'lee- 'yi, 'ke -kwa' 'ledwale kle, 'bhe- 'ke -Waanbhaa' -lee gbalaanya kle -kwa' 'yi. ¹³-Kwa' 'taawogbeya 'e kle 'el- rele 'bhe- gbene- bhe, 'ke 'bhe ge 'tenle- -kwa' 'yi -lrele' 'la 'bhale- magben 'zi 'bhe ma. 'Bhe 'yi 'e 'le, -kwa' -Waanbhaa' -gbene 'e, 'bhe- -kwa' 'Bhe Mi Zesu Krisi a 'tobhaleya 'e nu 'pwale- -a -yi 'e. ¹⁴-Ya 'gbu 'naa- -kwa' ni -kwa' ma 'sraka 'le; 'kooko- -e -kwa' 'wiij- -za 'yoo- mu 'e 'kpen go, 'bhe- -e -kwa' kle -a 'gbu ni -yaa' pe 'si 'wej do 'le, 'bhe- 'ke -kwa' -za 'lrele- klele -vavade.

¹⁵'Bhe 'yi bhe, 'bhe- 'yansi jan mu 'e 'wo mee mu 'e ni, 'ke 'yoo- lia 'eglwale. 'Bhe- 'ke -a 'ke mu 'la 'yinia-, 'mu ba zi -lrele' ta. 'Yaa 'tole- 'ke mee 'kedo- 'kpa 'e mavee.

Zesu 'yi mu 'taawogbeya dree

3 -A do Zesu 'yi mu 'e 'kpee daw -woo 'gbu ngblo 'kpala -o -kunlii mu 'e 'pegee -waa mee gblaana mu 'e =la. 'Bhe- -o 'mu 'wojan- mu 'e 'klsikun, 'bhe- -woo yriwla -za 'wlan 'kpensee -glaw klele 'le. ²-A do -o 'kpee 'ezin- daw waa mee 'kedo- 'kpa 'toko- pele, 'bhe- waa gwledanle, 'bhe 'pegee -o kle mee mazato mu 'le; 'bhe- -o -yi kle 'edwale 'egbenele mee mu 'e 'kpen ma. ³-Amas- ryi -kwa' mu 'gbu 'yaa- 'elwale -sa -zadwale mu 'le -Waanbhaa' ba zayi', 'bhe 'pegee -kwa' 'laa -yaa -a -weli' -klsikun, 'bhe- -kwa' 'nile- -yaa. -Kwa' 'yaa- -kwa' zru maza 'kpen -glaw 'pegee pe 'flen mu 'e 'kpen a lu mu 'le. -Kwa' 'yaa- 'kpee 'yoo- 'e 'kpen -glaw kle, 'bhe 'pegee -kwa' 'yaa- zranwo pe 'kpen ta. -Kwa' ven -yaa si mee mu yin -lii, 'bhe- -kwa' 'yaa- 'eke- mafinyanwo. ⁴'Dun- -kwa' 'Bhe -Waanbhaa' -yaa' wlanya 'pegee -yaa' 'soniya 'e -zonna bhaaplenj mu ni. ⁵'Bhe- -e -kwa' -gwa -za 'yi; 'bhe 'laa dale -kwa' mu 'gbu kleza -ledwale mu 'e ba, 'dun- 'bhe -daa -kwa' mu 'gbu 'yren 'la =klaa -a ma 'bhe- ba. -Kwa' -gwa -za -yi -amasryi, Lii 'Wen 'e, 'bhe -kwa' 'kpee 'trij- 'e =fia, 'bhe- -e bole -yre ma -si dree -naa -kwa' ni. ⁶-Waanbhaa' Lii 'Wen 'e -zinaa' -kwa' mu ta niima 'kee- kan -a -dan' ta, -kwa' 'pegee mee 'Bhe mi Zesu Krisi a 'kpaledomaya 'e 'yi. ⁷'Bhe klegbeya 'e 'yi, -yaa' -lileya 'e ma, -e -kwa' kle mee -ledwale mu 'le -a -yre 'yi, 'bhe- -kwa' 'yrikpale -o bole -yre ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe ta, 'bhe kle -kwa' 'cien 'le. ⁸'Bhe -jan 'la bhe, 'bhe -o 'ke wlan 'le. 'Nj 'yoo- -a zi' 'bhii- 'e 'bhe 'kpankpanyan mee mu 'e ma, 'kooko- 'ke -a 'ke mu -o =kpa -Waanbhaa' 'yi, 'mu do klen 'bhe- 'mu za 'wlan mu kle. 'Bhe -le lele, 'bhe- 'bhe -le mee maza -yanwo'. ⁹'Dun- zaabale bhaama za mu 'pegee -kwa' -gbaw mu 'toko mu ta oo, sradow mu oo, 'poko- maza mu Moizi a 'tonj mu 'e ta, 'ploo 'mu 'kpen ma. -Nafan 'laa -o -yi, 'bhe- waa -za 'kedo- 'kpa 'yanwo- mee ma. ¹⁰Mee 'la zan Zesu 'yi mu 'e -yicien' 'ke -yoo -yini', 'bhe zan 'e 'kpeelekan -glaw do, -glaw ple. 'Ke yaa daw -a -la, 'e 'gbu 'e 'plenjo- 'bhe zan 'e ma. ¹¹'Ya 'yaango- 'bhii- 'bhe mee -glaw 'e -gwa gban -Waanbhaa' a zi -ledwale 'e ta, 'bhe- -yoo -za 'yoo- zi 'e 'bhe- ta, 'bhe 'pegee -e -Waanbhaa' a -kpan baa- 'zi -a 'gbu ta 'bhe klegbeya 'e 'yi.

Pɔlu a -daɲma' -liawli'

¹² 'Kee- =kla Aatemasi 'le oo, 'kee- =kla Tisiki 'le oo, 'ke 'mi -o 'kɛla 'winbwa- 'e ta ye, 'e gaan -la 'si 'bhɛɛ- 'e nu 'tɛnɛ- 'ɲ ma Nikopolisi -wa 'ɛ ta; -amasɔyi 'an =kpaa dɔɔ -niinii' 'kpa 'waati 'ɛ nu 'kanɛ- 'ɲ ta 'bhɛɛ- =nɔɔ ye.
¹³ 'Kee sɔ 'kɛla 'bhɛ klɛɛ-, 'bhɛ klɛ 'kee bhɔ 'kitikan mi Zenasi 'pegee Apolɔsi ba -o nu bhla 'ɛ zi -waa' 'taa 'ɛ ta,

'kooko- -o gbɛ laa 'kaanɛ- pɛ 'kedo- 'kpɔ ba. ¹⁴ -Yoo 'ke -za 'le 'ke -kɔɔa' pɛ nɛɛnɛ- Zesu 'yi mu 'ɛ -o -za 'wlan mu klɛɛ daan, 'kooko- -o sɔ mɛɛ -bhɛɛke' mu maza -yan-wole 'waati -glɔɔ ba, 'bhɛɛ- 'kooko- waa bo bhaama mɛɛ mu 'le.

¹⁵ Mɛɛ 'la zan mu 'kɛn -o 'mi -din -gɛ, 'mu 'e 'pubwa- -kɔɔ' -za sɔ mɛɛ 'la zan mu ni 'kpaleya a pɛ zi 'ɛ ta, 'mu 'pubɔ- 'ɲ ni. Bhaa -Waanbhaa' -li 'ka 'kɛn ma!

FILEMƆ

Pɔlu 'letre 'la =kpa FilemƆ ni 'bhe ngblo

Pɔlu 'letre 'lɛ=ɗia FilemƆ ni 'waati 'la ba 'ke -yoo -kaso 'yi Rɔmu -wa 'ɛ ta, 'bheɛ- FilemƆ -yaa Kolɔsi -wa 'ɛ ta. 'Bhe 'yaa- 'bheɛ- -wa 'ɛ ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ba. Zesu 'yi mu 'ɛ 'yaa- kla 'eke- ba, 'bheɛ- -woo 'seriwo 'yela 'fɛ 'ɛ =la. Pɔlu -le 'yee- FilemƆ =wlaa Zesu 'yi. FilemƆ a lu do -yaa -o -yaa 'bhe sii Onezimu, 'bhe 'tɔ 'ɛ 'yi -le ɗɔɔ «bħɔŋba mi». 'Yee- Onezimu blasaan- 'bhe zan FilemƆ 'kɔɔ, 'bheɛ- -e -ja Pɔlu zi -kaso 'yi Rɔmu. -E -yaa Pɔlu -din bhla 'la ba, -ya =kpa Zesu 'yi, 'bheɛ- -e =kla Zesu 'yi mi 'le. - E =bhwa Pɔlu ba 'ebebele. 'Yee- Onezimu- 'kpale- -yaa Pɔlu 'yi, 'duŋ- 'bhe 'pegee FilemƆ -yaa bhegwlenya ma.

'Bhela- -zayile 'yee- Pɔlu 'a =kpa ɗɔɔ -e gele- Onezimu 'le FilemƆ ta ye; -amasɔyi, -waa' 'toŋ 'ɛ ta, 'ke lu 'la 'yaa- blasan 'bhe zan 'ɛ 'kɔɔ, -o -yaa 'bhe 'krowo 'eyɔɔle. 'Bhela- -yile, -a ge bhla 'ɛ zi -a zan ba, Pɔlu 'letre do =ɗia FilemƆ ni, 'bheɛ- 'bhe 'bhe =kpa -a 'kɔɔ.

'Bhe 'letre 'ɛ 'yi, Pɔlu -sromabwa FilemƆ ni 'kaa 'bhe 'bhe gbɛɔ 'yee- Onezimu =la. 'Bheɛ- 'yee- Pɔlu -sromabwa FilemƆ ni 'kaa yaa Onezimu 'kunle- 'bhii- -yaa' lu, 'duŋ- -e 'bhe 'kun 'bhii- -a nɛɛɛ- do gbɛɛn- Zesu Krisi 'sɔyi.

Pɔlu -o FilemƆ 'pubɔ- 'zi

1 'Mi Pɔlu, -o 'mi 'la =bwa -kaso 'yi Zesu Krisi a -jan 'ɛ 'wole -zayi' bhe, 'mi 'pegee 'ŋ nɛɛɛ- Timote -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'bhi FilemƆ ni, 'bhi 'la 'bhi -o 'waa- yewoyɔɔɔɔ 'le, 'bheɛ- 'e -za sɔ 'o ni 'egbenele bhe. 2 'O 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la kla 'eke- ba 'bhi FilemƆ a 'fɛ 'ɛ =la 'mu -la ni, 'bheɛ- 'wa 'kpa zii' 'ezin- 'o nɛɛɛ- Zesu 'yi le Apia, 'pegee Arisipi 'mu ni; -woo' 'pegee 'mu -la 'trebhwa= 'eyɔɔle -Waanbhaa' a ye 'ɛ 'wole- 'ɛ -zayi'. 3 Bhaa -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'pegee Mɛzan Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bheɛ- -o yilabla na 'ka ni.

Pɔlu -o -Waanbhaa' 'pubɔ- 'zi FilemƆ a -za ma

4 'Bhi 'ŋ nɛɛɛ- FilemƆ, 'waati 'oo 'waati, 'ke 'ŋ 'yoo- 'ŋ 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni, 'an 'pubɔ- 'yaa- -za ma. 5 -Amasɔyi 'e 'kpale- -o Mɛzan Zesu 'yi ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bheɛ- -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenj mu 'ɛ -za sɔ 'e ni ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'ŋ -zadɔle -o 'bhe 'yi. 6 'Bhela- -zayile, 'mi -sromabɔ -Waanbhaa' ni ɗɔɔ -kɔɔ' klelawoa do -kɔɔ' 'kpaleya 'ɛ Zesu 'yi 'bhe ma, -yee' baando 'egbɔle 'yaa- 'kpaleya 'ɛ 'yi; 'bheɛ- 'bhe 'kpaleya 'ɛ 'sɔyi, -kɔɔ' pɛ -lrele' mu 'la 'kpen 'sɔɔwo- Krisi 'kɔɔ, 'e 'mu ɔɔ kplank- plan. 7 'ŋ nɛɛɛ- FilemƆ, -Waanbhaa' sɔ 'e ni ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe 'mi zrukpalaa 'egbenele, 'bheɛ- 'bhe 'fuu -gbɛɛn ɔɔ 'mi ta 'ezin-. -Amasɔyi 'e zruwlaa- -Waanbhaa' a mɛɛ 'wenj mu 'ɛ 'kpen 'kpee 'ezin-.

Pɔlu -o -sromabɔ 'zi FilemƆ ni Onezimu ba zayi'

8 'Bhe klegbeya 'ɛ 'yi, 'ŋ nɛɛɛ-, 'ali- 'bhe 'seŋ -o 'mi ni Krisi 'tɔ 'ɛ 'yi 'bhii- 'ke 'mi 'a =pia 'e ni 'e -za 'la kle 'e 'bheɛ- kle. 9 'Duŋ- 'sɔniya 'ɛ ma, -e =swa 'mi ni, 'bhii- 'ŋ

-sromabɔ 'e ni. 'Mi Pɔlu 'la 'mi -o 'gwlaan- gbalaan 'le, 'bheɛ- -o 'mi 'la =bwa -kaso 'yi Zesu Krisi 'tɔ 'ɛ -zayi' bhe. 10 'Mi -sromabɔ 'zi 'e ni Onezimu -la ba -zayi'; -kaso 'fɛ 'lɛɛ- =la, 'yele- -kla 'ke 'mi 'nɛ 'le 'o 'pegee Zesu Krisi a 'kpaedomaya 'ɛ 'yi, 'bheɛ- 'mi -kla 'bhii- -a dɛ. 11 'An 'yaango- 'bhii- yaa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwole 'e ma 'el- waleta -sɔ, 'duŋ- -zɔn, -yoo -za 'yanwo zii' 'bhi 'pegee 'mi ma.

12 'Mi -o ge 'zi 'kele- 'e ta ye 'ezin-; -e =kla 'bhii- 'ŋ 'gbu 'kpee yi -kpɔɔɔɔ do 'le. 13 'ŋ 'yoo- 'waati 'la ba -kaso 'yi, 'ŋ 'yaa- zi bi 'bhii- 'an 'to 'ŋ -din -ge, 'kooko- -e kle 'bhi tabɔɔ mi 'le yewolele 'mi ni. 14 'Duŋ-, 'naa- -o -a zi 'bhii- 'ŋ -za 'kedo- 'kpɔ kle 'ke 'bhe 'laa sɔ 'e zru ni: 'kee -za 'wlan klele- 'mi ni, -a kle 'e 'gbu zru ma, 'yaa klele 'mi 'yɛ 'kɔɔ kpaŋma.

15 -Dɔke' 'bhi 'pegee Onezimu, 'ka 'piilalawoa 'eke- ma 'waati sa; 'kooko- 'kee- nu gbɛ dɛɛwoa- 'e ba, 'bheɛ- 'ka bo -nraleyaa 'yi 'tanjii 'ke -daŋ' 'laa kle 'bhe ma oo. 16 'Duŋ- -zɔn, yaa -o -li lu 'te 'le, -a mabhaabħɔ lu ta; -e -kla -kɔɔ' nɛɛɛ- do 'le, 'bheɛ- -a -za sɔ 'o ni. -A -za -o 'mi 'gbu 'kɔɔ 'egbɔle; -zaanko 'bhi 'gbu 'lɛɛ-, -a -za 'laa nu klele 'bhi 'gbu 'kɔɔ 'egbɔle 'ezin- 'ke 'bhe kan 'mi ta ɛɛ? -Amasɔyi yaa nu klele 'yaa- lu 'te 'le -li, 'duŋ- -e nu klele 'e nɛɛɛ- -zeze 'gbu 'le Mɛzan Zesu a pɛ zi 'ɛ zi.

17 'Duŋ- 'ke 'yoo- 'mi 'kun zii' 'bhii- 'e 'bhegwlen- -zeze 'gbu 'le Zesu 'yi, Onezimu 'kun 'elrele 'bhii- 'e 'mi kun ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. 18 'Ke -a 'siez- -o 'e ba -za 'ke 'yi oo, 'ke 'yaa- ca 'ke -o -a ma oo, 'bhe 'to 'mi ma. 19 'Mi 'gbu Pɔlu -le 'sɛwɛyɔɔɔɔ 'lɛɛ dɛ 'zi 'ŋ 'gbu 'kɔɔ' kaa 'mi 'gbu Pɔlu nu 'bhe ca 'ɛ gbawole 'e ni. 'Bheɛ- dɔɔɔɔ', 'mi 'gbu a ca laa -o 'bhi 'gbu ma 'ezin- ɛɛ? 'Bheɛ- 'naa- nu 'duŋ- 'bhe ca 'ɛ

† Onezimu 'tɔ 'ɛ 'yi -le ɗɔɔ «mɛɛ la zan -za 'yanwo- mɛɛ ma»

-za dɔɛ 'e 'kpee: 'bhe ca 'e 'bhe -le dɔɔ 'bhi 'e 'gbu -si 'e 'kpen 'na 'mi ni. ²⁰ 'Bhe 'yi, 'bhi 'η nɛɛɛ- FilemƆ, 'mi -sromabɔ 'e ni dɔɔ 'e 'bhe -za 'wlan do 'kɔ 'la bhe 'bhe kle 'mi ni Mɛɛzan Zesu -zayi'. 'Ŋ zrukpaɔa 'bhe klegbɛya 'e 'yi -kɔɔ' 'pegee Kriɔi a 'kpaledomaya 'e -zayi'.

²¹ 'Mi 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'mi -o -sromabɔ 'zi 'e ni -za 'la kleza 'yi, 'e nu 'bhe kleɛ. 'Bheɛ- 'an 'yaango- 'bhii- 'e nu 'kɛla 'bhe kleɛ, 'bhe nu -yiyale 'mi pe 'e -za 'la kle 'bhe ni. ²² 'Bhe klegbɛya do 'e 'yi, 'fe 'kpee do -ɛma-gaan, 'bheɛ- 'ya 'to 'η 'lɛɛ -sɔ, -amasɔyi 'ka -o 'ka 'seri

mu 'la 'wo zii' 'η ma, 'η 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -o nu 'ploole- 'η ma 'ka ni yi do ta.

Pɔlu a -daŋma' 'pubɔwli

²³ Epafrasi 'la 'pegee 'mi -o -kaso 'yi Zesu Kriɔi 'tɔ 'e -zayi', 'bhe 'e 'pubwa-. ²⁴ 'Bheɛ- 'an yewoyɔɔn -vin mu 'e, Maki 'pegee Arisitaki, 'bheɛ- Demasi 'pegee Luki, 'mu 'ka 'pubwa- 'ezin-.

²⁵ Bhaa Mɛɛzan Zesu Kriɔi 'ka bo 'edɔɔle!

EBRE MU

Ebre mu a 'letre 'e ngblo

Mεε 'la zan 'letre 'lεε- =dia yaa 'gbu 'tɔ 'ε 'kanlε- mεε ni. 'Duŋ- 'yee- 'letre 'lεε- zan -o mεε 'la 'le 'bhe zan Greki wli 'gbu 'ε dɔ 'elrele, 'bhεε- -e -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε dɔ kplankplan, 'bhe 'pegee -e Zuufu mu a 'tonj mu 'ε dɔ 'ezin- kplankplan 'gbu. Mεε 'ke mu pe dɔɔ Pɔlu -le 'a zan 'ε 'le, 'bhεε- mεε -bhεεke' 'lεdo- pe dɔɔ Apolɔsi -le 'a zan 'ε 'le (Klεza 18.24-28, 1 Korɛnti 3.5-9; 4.1-2). Mεε 'la zan 'yee- 'letre 'lεε- =dia, -ya =dia win 'la ma, 'bhe -le dɔɔ 'ke -ya pe -o -yaa -yrenkpa' zii' Zuufu mu 'la =wlaa Zesu Krisi 'yi 'mu ni dɔɔ 'mu dɔ 'eglwɔle 'mu a 'kpaleya 'ε 'yi. -Ya =pia 'mu ni 'ke 'mu -ploola 'mu 'kpale- ma Zesu 'yi, 'bhεε- 'ke 'mu dɔ gbe drεεwoa- Zuufu mu a 'tonj mu 'ε 'kɔsɔkɔnle ma, 'mu 'laa nu -trɔn 'srɔɔwɔlε 'bhe ma. -Amasɔyi Zesu Krisi mεε goza -za 'yi jan 'la =woa 'bhe -le 'ke wlan 'le. -O sɔ 'yee- Ebre mu a 'letre 'ε 'yicienle -le plε: -A -lε =lwa mi 'ε (Ebre 1.4-10.18) 'bhe 'a zɔn 'bhii- Zesu gbilaan -yiya' lafle' 'yi -mlεkε' mu 'ε ni. -A gbilaan -yiya' Moizi 'pegee -bhoolaya gwe 'ε ta 'sraka 'lεna mu -gbenε mu 'ε ni. -Waanbhaa' -yre 'yi, Zesu -o 'ke 'Sraka 'Lεna mi gbilaan 'le. -Yoo 'bhii- Melikizedeki gbεen-, 'bhe 'la 'yaa- 'ke -bh- lengbe 'pegee 'sraka 'lεna mi 'le Abraamu a pe 'waati 'ε ba bhe. Zesu 'a 'gbu =naa 'ke 'sraka 'le -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'ε ma. 'Bhεε- 'duŋ-, -o -yaa 'sraka mu 'la go 'elwaleta -sɔ, 'mu 'laa -yaa sɔ mεε a -za 'yɔɔ- mu 'ε taliile. -A -lε plε mi 'ε 'yi (Ebre 10.19-13.17), 'letre 'lεε- zan 'ε -yoo zruwla 'zi Ebre mu 'ε 'kpee dɔɔ -woo zrubakpala -waa' 'kpaleya 'ε 'yi, 'bhii- 'elwaleta mu 'ε 'mu 'a =kla gɔnε- 'la gbεen- bhe. -E -yaa' 'letre 'ε 'lεyanyrε 'ε =kla 'ke mεε mu 'pubɔle 'pegee 'mu 'dumawolele.

-BHOOLAYA DRÉE 'E GBLAAN -YIYA' 'BHOOLAYA GWE 'E NI

-Jan 'ε zisanyrε

1 'Nj nεεnε- mu, 'elwaleta -sɔ, -Waanbhaa' -jan -kpaα
-a *-lεla' janwo mu 'ε 'lii, 'bhεε- 'mu -janwoa -kɔɔ'
-gbɔɔ mu 'ε ni -glɔɔn -bebe 'le 'bhe 'pegee gbe 'ε 'kpen
-glɔɔn ma. ²'Duŋ- -zɔn 'waati mu 'lεε- ba, 'woo- 'waati
mu 'la -woo 'ke 'waati boolazi mu 'ε 'le, 'yee-
-Waanbhaa' 'gbu -jan -kpaα -a Gbe 'ε 'lii, 'bhεε- 'bhe
'bhe =woa -kɔɔ' mu ni. -E pe 'kpen =kla -a Gbe 'ε 'bhεε-
gbe zi; 'bhεε- -ya -kpaα pe 'kpen 'wiij-. ³-Waanbhaa' a
'tɔbɔɔleya 'bhile 'ε 'kpen -o 'yela- -yi, 'bhεε- 'yele-
-Waanbhaa' bhɔɔma kpataakpa 'gbu 'ε 'le. -Yaa' 'sɔle-
ma jan 'ε 'bhe -le 'drunyan ta pe mu 'ε 'kpen kun 'elrele.
-E yanle bhaaplεj mu a -za 'yɔɔ- mu 'ε golele -o ma, 'ke
-yoo klε 'wenj, 'kee- gele- yaale lafle' 'yi laanima
-Waanbhaa' 'la 'bhe a -glɔɔya' 'ε 'kpaale- -o pe 'kpen 'wi-
ij-, 'bhe -din 'tɔbɔɔ ma yaayrε 'ε =nɔɔ.

-Waanbhaa' 'tɔ gbilaan =naa Zesu Krisi 'ke 'bhe kan
-mlεkε' mu a pe 'ε ta

⁴'Bhe 'yi 'tε, -Waanbhaa' 'a =kla 'bhεε- -a Gbe 'ε =kla
'egblaenle 'ke 'bhe -yiya' -mlεkε' mu 'ε ni, 'bhela- -yile
'tɔbɔɔ ma 'tɔ 'la 'bhe gbilaan -yiya' -mlεkε' mu a pe 'tɔ
mu 'ε ni, -Waanbhaa' 'bhεε- =naa -a ni.

⁵Wlan 'ε ni, -Waanbhaa' laa pele -lido' -mlεkε' 'kedo-
'kɔɔ ni dɔɔ:

«'Bhi -le 'ke 'η Gbe 'ε 'le,
'bhεε- 'mi =kla -zɔn 'ε Dε 'le.»

'Bhεε- yaa pele -mlεkε' 'kedo- 'kɔɔ ba za 'yi dɔɔ:

«'Mi nu klεlε -a Dε 'le,
'Bhεε- 'yee- nu klεlε 'mi Gbe 'le.»

⁶'Duŋ- -Waanbhaa' -yaa zan -a Gbe 'la 'bhe -o 'ke -a -ne
=lwa 'ε 'le 'bhe 'winbɔle 'waati 'la ba, -ya =pia dɔɔ:

«-Mlεkε' 'tɔle- -mlεkε' 'mu 'kpen 'ε 'kɔɔ zen -a -la, 'bhεε-
-wa gba.»

⁷'Bhεε- 'yee- -Waanbhaa' -jan 'lεε- 'bhεε- =woa -mlεkε'
mu 'ε ba zayi' dɔɔ:

«-Woo 'ke -yaa' winbɔwo mu 'le, 'bhεε- -woo 'ke -yaa'
yewonε mu 'le,

-o kan blaale- 'bhii- -ploɔ 'kangbeyā gbεen-, 'bhεε- -o
yran 'bhii- 'tε nrε mu gbεen-.»

⁸'Duŋ- 'yee- -Waanbhaa' 'kεla =woa -a Gbe 'ε ba zayi',
'bhe -le -gε dɔɔ:

«'Bhi -le 'ke -Waanbhaa' 'le, 'bhεε- 'yaa- -bhleŋgbeyā 'ε
-danj' 'laa -o 'bhe ma -titi.

'E 'yaa- -bhleŋgbeyā 'ε klε -lεdɔɔleya -la ma.

⁹-Za 'lεdɔɔle -le sɔ 'e ni, 'bhεε- -za 'yɔɔ- vensi 'ε yin 'lii.
'Bhela- -zayile, 'ee! -Waanbhaa', 'yaa- -Waanbhaa' 'ε

-yoo 'ε makwan-,

'bhεε- -yee' =kpaα 'edanjma -yaa' pe 'le,

'bhεε- -yrɔn 'la 'bhe 'ε zrukpalaa 'egbenle -e 'bhe
=klaa 'ε 'wiij-.

'E -za =swa -a ni 'ke 'bhe kan 'ε -vin mu 'ε ta.»

¹⁰ 'Bhεε- -Waanbhaa' pe 'ezin- -a Gbe 'ε ba za 'yi dɔɔ:
«'Bhi Mεezan, 'bhi -le 'tre =kla 'kee- san -a zisan' bhla zi
'ε ma,

'bhεε- 'bhi -le lafle' =kla 'e 'gbu 'kɔɔ.

¹¹ 'Bhε pe mu 'ε 'kpen nu 'kanle-;

'duŋ- 'bhi nu bole 'e bogbeyā do 'ε 'yi.

'Tre 'pegee lafle' nu -krɔyawole 'bhii- dunε- do -krɔya-
wo gɔnε- 'la gbεεn-.

¹² 'E nu -o gbεkpale 'bhii- -o dunε- tralape 'ε gbεkpa
'eke- 'yi gɔnε- 'la gbεεn-.

-O nu -o tabɔɔle 'bhii- mεε 'a ta dunε- mu tabɔɔ gɔnε-
'la gbεεn-:

'Duŋ- 'bhi nu bole 'e bogbeyā do 'ε 'yi, 'bhεε- 'bhi 'laa
nu -krɔyawole -titi.»

¹³ 'Bhεε- -Waanbhaa' laa pele- -lido' -mleke' 'ε 'kedo-
'kɔɔ ni dɔɔ:

«Nu yala- 'ŋ -din 'tɔbɔɔ ma yaayre 'ε =nɔɔ -gε,
'sani- 'ŋ yan 'ε 'sɔɔnnii mu 'ε klelele 'e gaan -la pe 'le.»

¹⁴ 'Bhεε- -mleke' mu 'ε 'kpen 'laa -o 'ke lii mu 'le bi εε?
-Woo -le 'ke -Waanbhaa' a winɔɔwo mu 'le, 'ke -o yewo
-a ni. Mεε la zan mu -o 'ke go pe mu 'le -za 'yi,
-Waanbhaa' -o winɔɔ 'bhe zan mu 'ε ta, 'kooko- -o ge
bhɔ 'bhe zan mu 'ε ba.

-Waanbhaa' a mεε goza -gbεnε -za 'yi

2 'Bhela- -zayi', -kɔɔ' wlan ma jan mu 'la 'maa- bhe,
-kɔɔ' -o 'kun -kɔɔ' gbε ple 'le; 'kooko- -kɔɔ' 'laa nu
nile, 'bhεε- -kɔɔ' wlan ma zi 'ε to -a kɔɔ-. ² 'Elwaleta -sɔ,
-Waanbhaa' -jan mu 'la =kpa -mleke' mu 'ε -lii, 'bhεε-
'ke -woo =woa -kɔɔ' -gbɔɔ mu 'ε ni, -o -kla 'ke wlan 'le.
Mεε 'la zan mu laa 'bhe -jan mu 'ε 'kɔɔsikunle, 'bhe
'pegee mεε 'la zan mu -o -banɔɔwa -o -yi, 'mu 'bhεε-
wlata -yren 'srɔɔwoa-. ³ -Kɔɔ' nu -bhile' -Waanbhaa' a
mεε 'krowole 'ε 'yi 'nale, 'ke -kɔɔ' -kɔɔ' 'yrezigblaanna
-yaa' mεε gole -za 'yi -gbεnε 'ε ma εε? Mεezan
-Waanbhaa' 'gbu -le 'bhe mεε gole -za 'yi 'ε jan =lwa 'ε
=woa; 'bhεε- 'bhe blaana, mεε 'la zan mu Mεezan Zesu
'weli- 'ε =maa, 'mu 'a -zrɔɔnna 'bhii- -yoo 'ke wlan 'le
kpataakpa. ⁴ -Waanbhaa' 'gbu 'bhe pe =kpa -waa' pe
'sreya- klele 'ε ba 'kee- mεε 'kpeeleni maza mu 'pegee
'sɔɔle- maza mu 'kpen -glɔɔn kle gbε 'ε 'kpen ma. 'Bhεε-
-ya -zrɔɔnna 'ezin- dɔɔ -o wojan mu 'ε -woo 'ke wlan 'le
'kee- Lii 'Wenŋ 'ε 'bhe a 'senŋ mu 'ε 'nale -o ni -a 'gbu zru
maza 'ε ta.

Bhaaplɛŋ mu go -za 'yi Zesu Krisi -la -srɔɔyi'

⁵ Wlan 'ε ni, 'woo- 'drunyan drεε 'la 'bhe 'nuza- pe 'zi
bhe, -Waanbhaa' laa 'bhe ta -kunliiya 'ε gbεkpale
-mleke' mu 'kɔɔ. ⁶ Drɔɔn' -a yɔɔndele -o -Waanbhaa' a
'Sεwe 'ε yre do kɔɔ- dɔɔ:

«-Waanbhaa', mεε -o 'ke -mela -le εε 'bhεε- -a -za dɔ 'e
'kpee εε?

'Bhεε- bhaaplɛŋ gbε 'ε -yoo 'ke -mela -le εε? 'Bhεε- 'ya
-gblakun' εε?

⁷ 'Ya mazinā -mleke' mu =la 'waati sa ba,

'bhεε- 'e 'tɔbhɔɔleya 'pegee gbalaanya =kpa -a wiin-
'bhii- -bhleŋgbε do gbεεn-.

⁸ 'Bhεε- 'e pe mu 'kpen 'kpalaa -a gaan -la.»

'Bhεε- 'ke -wa =pia dɔɔ -Waanbhaa' pe 'kpen 'kpalaa -a
gaan -la, 'bhe 'yi 'le dɔɔ pe 'kedo- 'kɔɔ 'laa -o 'ke -a
'kpaale- laa -o 'bhe 'wiin-. 'Duŋ- 'waa 'yele- -li 'bhii- -a
'kpaale- -o pe 'kpen 'wiin-. ⁹ 'O 'kela 'bhe dɔ 'bhe -le dɔɔ
-Waanbhaa' Zesu mazinā -mleke' mu -la 'waati sa ba,
'kooko- -e ga bhaaplɛŋ mu 'kpen ni -Waanbhaa' a
-lileya 'ε ma. -Ayile -zɔn, -Waanbhaa' 'tɔbhɔɔleya 'pegee
gbalaanya -naa -a ni 'bhii- -bhleŋgbε, -e ga -yren 'la =bh-
la mɔkpen' ni 'bhe -zayi'. ¹⁰ Wlan 'gbu 'ε ni, -Waanbhaa'
-kaan mεε 'la zan ba, 'bhεε- -e 'drunyan ta pe 'kpen
=kla, 'bhεε- -e 'woo- pe mu 'ε 'kpen =kla mεε 'la zan ni,
'bhe Zesu 'ε; -e -swa -a ni 'bhii- -e 'bhεε- a 'tɔbhɔɔleya 'ε
'lepa- 'bhe -yren 'la =bhla 'bhe 'le, 'kooko- mεε -bebe sɔ
klele- -Waanbhaa' -nε mu 'le, 'bhεε- -o kle -yaa' 'tɔbhɔ-
leya 'ε baan' 'le; -amasrɔyi Zesu Krisi -le -o go mi 'le -za
'yi.

¹¹ 'Bhεε- 'duŋ-, Zesu 'la mεε mu kle 'wenŋ 'bhεε- -yoo
go -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε 'yi, 'bhe 'pegee mεε 'la zan mu
-o 'wenŋ, -o 'kpen Dε -o do. 'Bhela- -yile 'bhe 'laa -o 'ke
-yrala' Zesu ma 'ke -yoo sii -a nεnε- mu. ¹² Wlan 'ε ni,
'yee- Zesu 'a =pia -Waanbhaa' ni dɔɔ:

«'E -Waanbhaa', 'yoo- -Waanbhaa' -la -le, 'ŋ nu 'bhe
'pele- 'ŋ nεnε- mu 'ε ni,

'bhεε- 'ŋ nu 'e 'tɔbhɔɔle 'ke 'srokpalele mɔkpen' 'yre ma
'ke 'o 'kpen 'klale- -o 'eke- ba 'waati 'la ba.»

¹³ 'Bhεε- -ya =pia 'ezin- dɔɔ:

«'Ŋ nu 'ŋ 'yrikpale -Waanbhaa' -la ta.»

'Bhεε- -ya =pia 'ezin- dɔɔ:

«-Waanbhaa' -nε mu 'la mu =naa 'ŋ ni 'mi 'pegee 'mu
-le 'eke- 'yi -gε.»

¹⁴ Zesu -nε mu 'la -gwa -za 'yi, 'ke 'mu -o 'ke bhaaplɛŋ
mu 'le bhe, 'bhela- -yile 'yee- Zesu 'gbu =kla 'ke
bhaaplɛŋ do 'le 'bhii- 'mu gbεεn-. -E 'bhe =kla 'bhe
gbεεn- bhe, 'kooko- 'kee- -gaa, -e sɔ -Setran' 'la ga far-
gan- -o 'bhe 'kɔɔ, 'bhe 'siele. ¹⁵ 'Bhεε- 'kooko- mεε 'la
zan mu -yaa -Setran' a luya 'yi, 'bhεε- 'ke -o -yaa gbalaan
ga -lεε -o -si 'ε 'kpen 'yi, -e 'bhe zan mu 'ε go 'bhe luya 'ε
'yi. ¹⁶ Wlan 'gbu 'ε ni, Zesu 'laa nule bhɔle -mleke' mu
ba, 'duŋ- -e -nwa bhɔle Abraamu 'sre mu -la ba.

¹⁷ 'Bhela- -yile, 'bhe =kla -za 'Irele- 'le 'ke -a 'pwele- kle -a
nεnε- mu 'ε 'le gbε 'ε 'kpen ma, 'kooko- -e kle -waa'
'sraka 'lena mi gbalaan 'la 'ke 'bhe mεε -yrenkla', 'bhεε-
'ke 'bhe 'liiwli- -o do; 'bhεε- 'kee- -Waanbhaa' a ye 'ε wo,
'kooko- -e -yaa' mεε mu 'ε waa -za 'yɔɔ- mu 'ε -sroma
'yan. ¹⁸ 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'yee- 'gbu -yrenbhlelawoa,
'bhe 'pegee -Setran' a 'lekanlawoa -za 'yɔɔ- klele ma, -e
nu 'sɔle- bhɔle- -Setran' -o mεε 'la zan mu -lekan' zii' -za
'yɔɔ- klele ma 'bhe zan mu 'ε ba.

Zesu Krisi gbalaan -yiyā' Izraeli mu a Moizi 'ε ni

3 'Bhela- -zayile, 'ŋ nεnε- mu, -Waanbhaa' 'ka mu
'la 'siila-, 'bhεε- -e 'ka =kpa 'edanŋma -yaa' pe 'le,
-ka 'ka 'yrekpa Zesu ta doo; 'yele- 'ke -Waanbhaa' a
winɔɔwo mi 'pegee -yaa' *'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan
'gbu 'la 'o 'kpale- -o 'bhe 'yi 'bhεε- 'le; 'bhεε- 'o 'yela ba
janwo 'zi. ² Wlan 'ε ni, -Waanbhaa' 'yee- Zesu =kpa
-yaa' ye 'ε 'bhεε- 'kaama-; 'bhεε- -a blɔɔle =bwa 'yee-

-Waanbhaa' ma 'bhii- Moizi 'a =kla gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'yee-
 -Waanbhaa' a 'fɛ 'ɛ=la mu 'ɛ 'kɔpɛn 'plɛŋ-. ³ 'Fɛdɔ- 'mi 'ɛ,
 -o 'bhɛɛ- -lɛdɔ- -a ma 'ke 'bhɛ kan 'fɛ 'ɛ 'gbu ta. 'Bhɛ
 klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, Zesu a pɛ 'tɔbɔkɔleya 'ɛ gblaɛn -yiya'
 Moizi a pɛ 'tɔbɔkɔleya 'ɛ ni. ⁴ Wlan 'ɛ ni, bhaaplɛŋ -le 'fɛ
 'tɔle- 'fɛ 'bhɛ dɔ, 'duŋ- -Waanbhaa' -le pɛ 'kɔpɛn dɔ mi 'le.
⁵ Moizi 'duŋ- zru =bwa do -Waanbhaa' ni 'bhɛ a pɛ mɛɛ
 mu 'ɛ 'kɔpɛn 'plɛŋ-. -E -yaa' 'bhɛ a yewonɛ -la -le, 'kee-
 'bhɛ a -jan mu 'ɛ 'yikla- mɛɛ mu 'ɛ 'kɔkɔ. ⁶ 'Duŋ-, Krisi zru
 -o do -Waanbhaa' ni 'bhii- -a Gbe, 'bhɛɛ- 'yela- 'kpaale-
 -o pɛ 'kɔpɛn 'wiinj- 'bhɛ a 'fɛ 'ɛ =la. -Kɔkɔ' mu -le -yaa' 'fɛ
 -zeze 'gbu 'ɛ 'le, 'bhɛɛ- -kɔkɔ- -kɔkɔ' kpa -a -yi, 'bhɛ pegee
 -kɔkɔ' 'yrikpale bo a ta 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- -a -lɛyanɔyɛ ma.

-O -yitrɛ' 'la =twa -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'ɛ ni

⁷ 'Bhɛla- -zayile, 'bhii- *Lii 'Wɛŋ 'ɛ -ya pɛ 'zi gɔnɛ- 'la
 gbɛɛn- dɔkɔ:

«'Ke 'ka -Waanbhaa' -weli' 'ɛ =maa -zɔn,
⁸ 'ka 'laa 'ka 'trɔn 'yi dɔlɛ 'egbɔkɔle -a ma,
 'bhii- 'ka -gbɔkɔ mu 'a =kla gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'ke -o -wɛn
 -Waanbhaa' ma -kpe 'ɛ ta,
 'bhɛɛ- -wa -yrɛ -glinna.
⁹ 'Bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔkɔ, 'ka -gbɔkɔ mu 'ɛ -o 'mi -Waanbhaa'
 -bunɔbwa 'ke -o 'mi -yreglin'.
 'Bhɛɛ- 'duŋ-, -woo 'ŋ klɛza mu 'ɛ =ya lɛɛ mia plɛ ta.
¹⁰ 'Bhɛla- -zayile, 'mi 'ŋ zrupliila -o ma,
 'bhɛɛ- 'ŋ pɛ dɔkɔ: «-O 'kpeɛlɛdan gbɛya mu 'ɛ ma, -o
 nile -o 'waati 'ɛ 'kɔpɛn ba;
 'bhɛɛ- waa 'an pɛ zi 'ɛ dɔlɛ -lido'.»
¹¹ 'Bhɛ 'la gbɛ -yɔkɔ' 'ɛ 'kɔkɔ 'ŋ ma, 'ke 'mi 'gbu 'ŋ 'sien-
 wole -jan 'lɛɛ- ta dɔkɔ:

'Mi -yitrɛ' yrɛ 'klɛɛn 'la =kpaɛ 'ɛdanɔma -waa' pɛ 'le, waa
 nu gele 'bhɛ =nɔkɔ -titi!»

¹² 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele,
 'kooko- 'ke 'bhɛ yɛkɛ- mɛɛ zru -yɔkɔ 'laa klɛ 'ka ba, 'ke
 yaa kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -ya -zanta' dɔ
 -Waanbhaa' -yrɛ male 'ɛ ni. ¹³ Drɔkɔn' 'yi 'oo 'yi, 'ke 'bhɛ
 'sɛŋ -o 'ka ni, -ka 'fuudɔ- 'ɛke- ta do do, 'kooko- 'ka 'ke-
 do- 'kɔkɔ 'laa 'bhɛ 'trɔn 'yi dɔ 'egbɔkɔle, 'bhɛɛ- -za 'yɔkɔ-
 'bhɛ zan 'ɛ 'yini-. ¹⁴ Wlan 'ɛ ni, -kɔkɔ' mu 'pegee Krisi
 'wlale- -o -za do ma, 'ke -kɔkɔ' =bwa 'egbɔkɔle 'kpaleya 'la
 -kɔkɔ' 'a zisaan- 'bhɛ ma 'bhɛ ta, 'bhɛɛ- 'ke -kɔkɔ' 'a 'lɛyan-
 'bhɛ ma. ¹⁵ 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ
 'ɛ 'yi dɔkɔ:

«'Ke 'ka -Waanbhaa' -weli' 'ɛ =maa -zɔn,
 'ka 'laa 'ka 'trɔn 'yi dɔlɛ 'egbɔkɔle -a ma, 'bhii- 'ka -gbɔkɔ
 mu a =kla gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'ke -o wɛn -Waanbhaa' ma.»
¹⁶ 'Bhɛɛ- -de mu 'gbu -le -Waanbhaa' -weli' 'ɛ =maa,
 'bhɛɛ- -o -wɛnna -a ma ɛɛ? 'Ŋ bhɛ, Moizi 'pwɛla- mɛɛ 'la
 zan mu 'kɔpɛn 'le Ezipu 'klɛɛn 'ɛ 'yi, 'mu -le 'kɛle-.
¹⁷ 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' 'a zrupliila -de mu 'gbu -la ma lɛɛ
 mia plɛ ta ɛɛ? Mɛɛ 'la zan mu -za 'yɔkɔ- -kla, 'bhɛɛ- -o
 -gaa -kpe 'ɛ ta, 'bhɛ zan mu -le 'kɛle-. ¹⁸ 'Bhɛɛ-
 -Waanbhaa' 'a 'sienwoa- mɛɛ mu 'ɛ -de 'gbu -la ni dɔkɔ:
 «Waa nu wlale -titi 'klɛɛn 'la 'ŋ 'bhɛ =kpaɛ 'ɛdanɔma -o
 -yitrɛ' yrɛ 'le 'bhɛ 'yi bhɛ ɛɛ?» -Ya 'sienwoa- mɛɛ 'la zan
 mu -wɛnna -a ma -kpe 'ɛ ta 'mu -la ni. ¹⁹ 'Bhɛ klɛgbɛya
 'ɛ 'yi, 'ŋ nɛɛnɛ- mu, 'wa 'yaango- dɔkɔ -o 'kpalekɔleya -la

ma -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- waa 'sɔlɛ- wlale- 'bhɛ -yitrɛ'
 yrɛ 'klɛɛn 'ɛ 'yi.

4 -Waanbhaa' 'a 'liiwli- 'la =twa -kɔkɔ' ni dɔkɔ -kɔkɔ' nu
 gele wlale -e -yitrɛ' yrɛ 'la =twa -kɔkɔ' 'lɛɛ 'bhɛ 'yi
 'bhɛ 'yi 'laa gale -li. -Kɔkɔ' 'kɛla 'bhɛ 'yienkan 'bhɛ -le 'ke
 mɛɛ 'kɛdo- 'kɔkɔ 'laa bo zizan- 'bhɛ -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ
 wlale 'ɛ 'yi. ² -Amasɔyɛ -o -jan 'Nrɛle- 'la =woa -kɔkɔ' mu
 ni, -o 'bhɛɛ- yɛkɛ- do 'kɔkɔ 'ɛ =woa -kɔkɔ- gbɔkɔ mu 'ɛ ni
 -kpe 'ɛ ta 'ezin-. -O 'bhɛ -jan 'ɛ 'malawoa, 'bhɛ 'laa -za
 'kɛdo- 'kɔkɔ 'yanwole -o ma, -amasɔyɛ -wa malawoa
 waa -o 'kpale- -a -yi. ³ -Kɔkɔ' mu 'la -kɔkɔ- -kɔkɔ' 'kpaɛ- -a -yi,
 -kɔkɔ' =wlaa 'yee- -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ 'bhii- 'yee-
 -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia pɛ gbɛya 'la 'yi dɔkɔ:

«'Mi 'ŋ zru 'la 'pliila- -o ma, 'an =pia -o ni dɔkɔ 'mi -o -lɛt-
 wa -yitrɛ' yrɛ 'la ba,
 waa nu wlale 'bhɛ yrɛ 'ɛ =nɔkɔ -titi!»

'Duŋ- 'yee- -Waanbhaa' 'bhɛ -jan 'lɛɛ- =woa 'waati 'la ba
 'kee- -yaan gban -yaa' ye mu 'ɛ 'wolele 'drunyan klɛ bh-
 la 'ɛ zi. ⁴ 'Bhɛɛ- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi yrɛ
 do nɔkɔ -dɔkɔ: «-Waanbhaa' -yaan -yaa' ye mu 'ɛ 'wolele
 'ke 'bhɛ 'san 'drunyan 'ɛ klɛ 'waati 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -ya
 -yitrɛla 'bhɛ -yɛkpaɛ' 'srwapɛ- mi 'ɛ ma.»⁵ 'Bhɛɛ-
 -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'yi yrɛ -bhɛɛke' =nɔkɔ, -ya =pia 'ezin-
 dɔkɔ: «Waa nu wlale -titi 'mi -o -lɛtwa -yitrɛ' yrɛ 'klɛɛn 'la
 ba 'bhɛ =nɔkɔ.»⁶ Mɛɛ 'la zan mu -jan 'Nrɛle- 'ɛ =lwa =maa,
 'bhɛ zan mu laa 'sɔlɛ- wlale- 'yee- -yitrɛ' yrɛ 'klɛɛn 'ɛ 'yi
 -o 'kpakɔleya 'ɛ ma -Waanbhaa' -yi; 'bhɛla- -yile, mɛɛ
 -bhɛɛke' mu sɔ wlale- 'yee- -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ. ⁷ 'Bhɛla-
 -zayile, -Waanbhaa' yi -bhɛɛke' do -dwa 'ezin-; 'bhɛ -le
 'ke «-Zɔn 'le». 'Bhɛ blaɛn 'waati gbɔkɔn sa 'kanle-, 'kee-
 'yee- -jan do 'kɔkɔ 'ɛ 'kpale 'ezin- -bhɛlɛngbe Davidi 'lii
 dɔkɔ:

«'Ke 'ka -Waanbhaa' -weli' 'ɛ =maa -zɔn,
 'ka 'laa 'ka 'trɔn 'yi dɔlɛ 'egbɔkɔle.»

⁸ Wlan 'ɛ ni, 'kee- kpa bi 'bhii- Zozue -ja 'ke Izraɛli mu
 'ɛ 'le 'bhɛ -Waanbhaa' a -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ, -Waanbhaa'
 laa -yaa nu yi -bhɛɛke' do dɔza wole boolazi. ⁹ 'Bhɛ 'yi
 'tɛ, -Waanbhaa' -yaan -yaa' ye 'ɛ 'wolele, 'bhɛɛ- -ya
 -yitrɛla -yɛkpaɛ' 'srwapɛ- mi ma gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -e
 'bhɛɛ- yɛkɛ- -yitrɛ' yrɛ =twa gban -yaa' pɛ mɛɛ mu 'ɛ 'lɛɛ.

¹⁰ -Amasɔyɛ, 'ke mɛɛ 'la zan -wlaa 'bhɛ -Waanbhaa'
 -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ, 'bhɛ zan 'bhɛ 'yitrɛ 'bhɛ a yewole 'ɛ
 ma 'bhii- -Waanbhaa' 'bhɛ 'yitrɛla gɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bhɛ
 a pɛ yewole 'ɛ ma. ¹¹ 'Bhɛla- -zayile, -kɔkɔ' dɔ klɛn 'ke
 -kɔkɔ' ge wlale 'yee- -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ; -kɔkɔ' 'a klɛ 'ke mɛɛ
 'kɛdo- 'kɔkɔ 'laa gbaan -kɔkɔ' -gbɔkɔ mu a 'trɔn 'yi -glɔkɔya'
 dɔlɛ 'ɛ zi, 'bhɛɛ- yaa wla 'yee- -yitrɛ' yrɛ 'ɛ =nɔkɔ.

¹² Wlan 'ɛ ni, -Waanbhaa' a -jan 'ɛ -ya -yrɛ ma, 'bhɛɛ-
 fanɔan- -o -a -yi. -A -lɛ -yiya' -gɔkɔŋ' 'lɛ plɛ ni. -E wla
 mɛɛ -yi 'fɔ 'kee- ge 'tɛnlɛ- -a zru 'ɛ 'pegee -a nii- 'ɛ -danɔ'
 ma; 'bhɛ 'pegee -e ge 'tɛnlɛ- mɛɛ bhɛlɛ' bɔyɛ 'ke ma
 'pegee -a bhɛlɛ' -bɔn mu 'ɛ ma. -E bhaaplɛŋ 'kpɛɛjan-
 mu 'ɛ 'pegee -a zru -yi jan mu 'ɛ 'kɔpɛn baglin- 'bhɛɛ-
 -yoo dɔ. ¹³ Pɛ 'kɛdo- 'kɔkɔ magaanle laa -o -Waanbhaa'
 'lɛɛ. Pɛ 'kɔpɛn tapwele -o -a 'lɛɛ kpataakpa. -Kɔkɔ' 'kɔpɛn
 nu -kɔkɔ' klɛza mu 'ɛ 'kɔpɛn -zanta' pele 'yela- -lɛ ma.

Zesu -le 'ke 'Sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'gbu 'e 'le

¹⁴ 'Bhela- -zayi', -kka' -o 'kpaleya zi 'la ta bhe, -kka' 'sene gbaanle bo 'bhεε- ta. -Amasroyi -kka' 'sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'e 'bhe -le 'ke 'yee- Zesu 'le. 'Ye- ja lafle' ma, 'bhεε- -e -ja yaale -Waanbhaa' -yre =la, 'bhεε- 'yele- 'ke -Waanbhaa' Gbe 'e 'le. ¹⁵ -Kka' 'yren so 'klale -kka' pe 'sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'e ma, 'bhεε- -e bho -kka' ba -kka' fanjankleya 'e 'yi. -Amasroyi -Setran' 'a 'lekaan- -za 'yoo- -glon 'e 'kpen 'le, 'bhii- -kka' mu gbεen-, 'duj- yaa -za 'yoo- do 'kpo klele -titi. ¹⁶ 'Bhe ya 'e 'yi, -kka' -kka' 'mabεen- 'te 'yee- -lileya zan -Waanbhaa' 'e -yaa' -bhlengbe 'yaakpe- 'e -din -kka' zrubakpaale 'le. 'Ke 'bhe =kla, -e nu -kka' 'yrenklale, 'bhεε- -e -li -kka' ma -kka' 'bhonba- 'waati wlan 'e ba.

ZESU -O -KKA' 'SRAKA 'LENA MI -KUNLI GBLAANA 'LE

-Waanbhaa' Zesu =kpa 'bhii- -kka' 'Sraka 'lena -Kunlii
Gblaana 'le

5 'Sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'tcle- -kunlii gblaana 'ke -o 'bhe makun bhaapleji mu 'e ba, 'kee- yewo -Waanbhaa' ni bho zayi' bhaapleji mu ba. -E pe mu 'pegee 'sraka mu go -Waanbhaa' ni -waa' -za 'yoo- mu 'e ma. ² -Yaa' bhaaplejiya 'e ma, 'bhe 'pegee -yaa' fanjankleya 'e ma, mee 'la zan mu laa -Waanbhaa' a -za mu 'e do, 'bhe 'pegee mee 'la zan mu -ploola -yaa' zi 'e ma, 'bhe zan mu 'e 'yren so 'klale 'yee- 'gbu ma. ³ 'Yee- 'gbu a fanjankleya 'e ma, -e so 'sraka mu gole- -a 'gbu a -za 'yoo- mu 'e ma, 'bhii- -e 'sraka go -yaa' mee mu 'e 'mu a -za 'yoo- mu 'e ma gonε- 'la gbεen- 'ezin-. ⁴ Mee 'kedo- 'kpo 'laa so -a 'gbu 'bhle, 'bhεε- -ya pe -a 'gbu ma doo -yoo 'ke 'sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'le. -Waanbhaa' -le 'a sii, 'bhεε- -ya kle 'ke 'bhe 'le 'bhii- -e Aarona =kla 'kele- gonε- 'la gbεen-.

⁵ 'Bhe klegbeya do 'e 'yi 'ezin-, Kriisi 'laa -a 'gbu 'bhle- 'kee- kle 'Sraka 'lena mi -kunlii gblaana 'le. 'Duj- -Waanbhaa' -le 'a =pia -a ma doo:

«'Yoo- 'e Gbe 'le,

'bhεε- 'mi =kla -zon 'e De 'le.»

⁶ -Waanbhaa' 'a =pia 'ezin- -yaa' 'Sewe 'e gbe do 'yi doo:
«'E nu bole 'waati 'e 'kpen ba 'ke 'Sraka 'lena mi 'le,
'bhii-Melikizedekia pe klegbeya 'e gbεen-.»

⁷ Zesu 'yaa- 'drunyan 'leε- 'yi 'waati 'la ba, -ya 'seriwoa -Waanbhaa' ni, 'bhe 'pegee -e 'bhe 'sromabwa 'kee- -gbekan' 'eglonε, 'kee- wisi, 'kooko- 'ke 'bhe so -a gole ga -yren 'yi. 'Bhεε- -Waanbhaa' -yaa' 'seri 'e 'lekwan- -a ngblo 'kpaaleya ma -Waanbhaa' -la. ⁸ 'Ali- -e -yaa' 'ke -Waanbhaa' Gbe 'la 'le bhe, -e 'taawole -Waanbhaa' -weli' ta 'e -daanna 'yee- -yren mu 'e 'bhlelele. ⁹ 'Bhe klegbeya 'e 'yi, -ya -zronna mee mu 'e ni 'bhii- -e =kla mee -lelele. 'Bhεε- -e =kla mee 'la zan mu 'kpen 'a 'weli- 'e 'klsikun, 'mu 'kpen go mi 'le -za 'yi. -Yaa' pe mee gole -za 'yi 'e -dan' 'laa -o 'bhe ma -titi.

¹⁰ -Waanbhaa' 'a =pia -a ma doo -yoo 'ke 'sraka 'lena mi

-kunlii gblaana 'le, 'bhii- Melikizedeki a pe kle gbeya 'e gbεen-.

-Kka' 'laa 'ploole- -kka' 'kpale- ma -Waanbhaa' 'yi

¹¹ 'N neεne- mu, -jan -bebe -o 'e zi 'ke 'e 'bhe wo 'ka ni 'yee -za 'leε- ba za 'yi. 'Duj- 'naa so -a baan' -yipele 'ka ni, -amasroyi 'kaa- -za 'yimale la. ¹² Wlan 'e ni, -a kka- =mwa gban 'ka 'yaa- so klele- bi mee daan mu 'le 'ka -za mu 'la -daanna 'mu ma. 'Duj- 'ali- -zon, 'ka maza -o -li 'ke -o 'ka daan gbe drεwo 'ke mee -za =lwa mu 'la daan -Waanbhaa' a -jan 'e 'yi 'mu -la -le 'ezin- εε? 'Ka maza -o -yon 'mile- ma -li 'bhii- -ne 'yientenne mu gbεen-, 'ka 'laa- zi 'bhii- 'ka pebhle -glonε bhle εε? ¹³ Wlan 'e ni, 'ke mee 'la zan a pele -dan' -le 'ke 'kcha 'mile- 'le, 'bhe zan -o -li 'ke -ne 'yientenne do -la -le. 'Bhεε- -a -yre bakanle laa -o 'kee- -za 'ledonε 'pegee -za 'yoo- go 'eke- 'yi. ¹⁴ 'Bhεε- 'duj-, pebhle -glonε -o 'ke mee -yre bakanle mu a pe -la -le, 'mu 'la 'mu daanle -o -za mu baglinlele, 'bhεε- -o so -za 'wlan 'pegee -za 'yoo- gole- 'eke- 'yi.

6 'Bhela- -yile, -kka' Kriisi a -za =lwa mu 'la -daanna, -kka' 'laa bole 'mu ta, -kka' -yaa' -za mu 'e baan' daan 'ke -kka' zronε 'bhe ma 'bhii- -kka' 'yre bakanle -o Kriisi a pe zi 'e ta. 'Waa- zi 'bhii- 'o bo gbe drεwo 'yee- Kriisi a -za =lwa mu 'e ta, 'bhe mu -le 'bhii-: 'ploole kleza -yoo' mu 'e ma, 'bhεε- 'e zru niinale -Waanbhaa' ba 'ke 'yee kpa -a -yi oo, ² mee wiifεza -glonε mu 'e ta daangbeya oo, gbe 'kpale mee mu wiif- 'bhεε- 'ke -woo 'seriwo -Waanbhaa' ni 'mu ma oo, gbaa mu bwele gale ba za 'bhe 'pegee 'drunyan ta 'kiti 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe -za. ³ -Kka' ge -kka' 'leε -Waanbhaa' a pe zi 'e ta! -Kka' nu 'bhεε- -za mu 'e klele 'ke -Waanbhaa' -dwa -a -la.

⁴ 'Bhεε- 'o so -me pe jan -la wole- mee 'la mee 'la zan mu -Waanbhaa' a -jan 'e 'yima- gbe do -woa, 'bhεε- 'duj- -o -gwa -yaa' zi 'e ta bhe 'leε-? 'Woo- 'la -o -Waanbhaa' a -jan 'e 'yima- bi, 'bhεε- -o -dwa bi -Waanbhaa' a -lileya 'e -la, 'bhεε- -o -yaa' Lii 'Wen 'e 'srakwoa- bi. ⁵ 'Bhεε- -wa =ya 'bhii- -Waanbhaa' a -jan 'e lele, 'bhe 'pegee -o -kka' 'leε 'drunyan 'e 'bhe 'yi -glonεya' mu 'e -dwa. ⁶ 'Ke 'bhe zan mu -balaa' 'bhεε- 'ke -o -ploola 'taawole ma -Waanbhaa' a pe zi 'e ta, 'bhe 'senj 'laa nu klele -li 'mu ni 'ke -o plool -waa' -za 'yoo- mu 'e ma 'bhεε- -woo 'kpa gbe drεwo Kriisi 'yi, 'bhe 'pegee 'ke -woo 'taawogbeya 'e maboo. -Amasroyi, -e kle 'bhii- -woo -Waanbhaa' Gbe 'e gbaan gbe drεwo 'zi 'ezin- -yrigbεεle 'e ta, 'bhεε- -wa kle mōkpen' 'sonsi ma pe 'le.

⁷ 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke la ban yi 'oo yi 'tre 'la ta, -yi 'e wla 'yee- 'tre 'e 'yi, 'bhεε- -a -doo bole kle gbe 'e 'kpen ma. 'Bhεε- 'bhe kle gbakpa' mu 'e -nrayiza 'le; -amasroyi -waa' gba la pe mu 'e bho 'elrele -a ta, -wa ye 'bhe ma 'bhii- -Waanbhaa' 'yee- 'tre 'e -dooowa. ⁸ 'Duj- 'ke -zonε 'yoo- 'pegee leε mu dronε -le =bhwa 'yee 'tre 'e ta, yaa -za 'kedo- 'kpo 'yanwo- mee ma. -Ayile -Waanbhaa' nu 'bhe 'tre 'e 'danjanwole 'bhεε- -e kle 'ke 'kpacie pe 'le.

⁹ 'N 'yienii mu, 'ali- 'ke 'woo- -jan -glonε 'wo 'zi 'ka ni 'bhe gbεen- bhe, 'o 'kpale- -o -a -yi 'bhii- 'ka mu -o zi -lrele' 'la 'bhe so 'ka gole -za 'yi 'bhεε- ta. ¹⁰ -Waanbhaa' -o -za 'yido- mi 'le. 'Ka 'yelawoa, 'bhe 'pegee

-Waanbhaa' a mɛɛ mu 'ɛ -za -swa 'ka ni ɔɔɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'ka =bhwa 'mu ba, 'bhɛ 'pegee 'ka -o bho 'zi 'mu ba -zɔɔn -li; 'bhɛ -za mu 'ɛ 'mu 'laa nu gole -Waanbhaa' 'kpee -titi. ¹¹ 'Dun- 'o ɔɔɔ -o -a zi 'bhii- 'ka 'kpen do do -Waanbhaa -a -za mu 'ɛ -vavade 'bhɛɛ- gbɛɛn-, 'ke 'a -leyan' -a ma; 'kooko- 'ke 'ka 'yrikpale 'ɛ 'lɛɔɔ-. ¹² 'Waa -a zi 'bhii- 'ka klɛ Irwanii- mu 'le. 'Dun- mɛɛ 'la zan mu bole -o 'mu 'kpale- ma Zesu 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -wa klɛ -o zrubakpaa ta, -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- =naa pɛ 'la 'naza- ta, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ zan mu 'bhɛ pɛ 'ɛ 'srɔɔwoa=, -ka 'ka 'kpa 'bhɛɛ- zan mu 'ɛ ma.

-Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- -naa pɛ 'la 'naza- ta Abraamu ni

¹³ -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- -naa pɛ 'la ta *Abraamu* ni, -ya 'sienwoa= 'bhɛ ta. Yaa -yaa ɔɔ -a 'sienwole 'tɔ 'bhɛɛke ta 'ke 'bhɛ gbalaan -yiya' -a 'gbu 'tɔ 'ɛ ni, -amas- rɔyi mɛɛ -bhɛɛke' gbalaan -yi 'laa ya 'yee- 'gbu ni. 'Bhɛla- -yile -ya 'sienwoa= -a 'gbu ma. ¹⁴ 'Yee- -Waanbhaa' 'a =pia Abraamu ni dɔɔ: «'Mi 'pegee 'ɛ 'ɔɔwɛɛ- ta, 'ɛ nu 'e -dɔɔbole 'ke 'mi 'e 'srɛ mu 'ɛ klɛ 'ebebele gbɛ 'ɛ 'kpen ma.»¹⁵ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ gbɛɛn- bhe, Abraamu 'a zrubak- palaa, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- -naa -a ni pɛ 'la 'naza- ta, -e 'bhɛ 'srɔɔwoa-. ¹⁶ Wlan 'ɛ ni, mɛɛ mu -o 'sienwo- pɛ 'la 'tɔ 'yi, 'bhɛ pɛ 'ɛ gbalaan -yiya' 'woo- 'gbu ni. 'Ke -woo 'sienwoa= pɛ 'la ta, -wa 'yaango- 'bhɛɛ- ma 'bhii- -o wojan 'ɛ -yoo 'ke wlan 'le, 'bhɛɛ- waa ɔɔ zaabɔle -li 'bhɛ ta. ¹⁷ Mɛɛ 'la zan mu 'cien 'yaa- nu klɛle -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- =naa pɛ -Irele' mu 'la ta 'mu 'le, -Waanbhaa' -yaa zi 'bhii- -ya zɔɔɔn 'mu ni kpataakpa 'bhii- yaa -a -liiwli' 'ɛ mabɔɔ -titi, 'bhɛla- -yile -ya 'sien- wole =kpaa 'ezin- -a -liiwli' nale 'ɛ ta. ¹⁸ -Za plɛ 'lɛɛ- waa ɔɔ 'mu mabɔɔle -titi- -liiwli' nale pɛ do ta, 'bhɛ 'pegee 'sienwole. -Waanbhaa' 'a 'liiwli- =naa pɛ 'la ta, 'bhɛ 'pegee 'ke -ya 'sienwoa= 'bhɛ ta, yaa ɔɔ bhla pele- -titi 'bhɛ mu 'yi. 'Bhɛ -jan 'ɛ fangandɔ -kɔɔ' mu ta 'egbenele, -kɔɔ' mu 'la -kɔɔ' 'ploola- -za 'kpen ma, 'bhɛɛ- 'ke -kɔɔ' 'yrikpale bole -o 'egbɔɔle 'yee- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- =naa pɛ 'la 'naza- ta -kɔɔ' ni 'bhɛ ta. ¹⁹ -Kɔɔ' 'yrikpale 'la -yoo 'bhɛ pɛ 'ɛ ta bhe, 'bhɛ -yrikpaleya 'ɛ 'bhɛ -kɔɔ' mu klɛ 'egbɔɔle 'bhii- -batoɔ' dula- piibhe -kpuɔ -gbɛɛɛ 'ɛ -e -batoɔ' 'ɛ kun 'egbɔɔle ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn- -yi 'ɛ ba. 'Bhɛ yrikpaleya 'ɛ yaa bɛɛn -titi, -yoo 'egbɔɔle, 'bhɛɛ- -e bho -kɔɔ' ba. 'Bhɛla- -yile, ɔɔgbɛ 'la dɔle -o laanima -Waanbhaa' *Gba 'Fɛ -Gbɛɛɛ* 'ɛ =la, -e kan 'bhɛɛ- 'yi; 'bhɛɛ- -e ge wlalɛ -Waanbhaa' gbayɛ 'fɛ 'kpee 'wenɔ 'ɛ =la. ²⁰ Zesu -ja wlalɛ -kɔɔ' 'lɛɛ 'bhɛɛ- yɛɛ 'ɛ =kɔɔ -kɔɔ' mu ni. 'Bhɛɛ- -e =kla 'ke 'sraka 'lɛna mi -kunlii gbalaan 'le 'bhɛ =kɔɔ 'bhii- Melikizedeki -kla -kɔɔ' ni ɔɔɔɛ- 'la gbɛɛn-. -E nu bole -yaa' -kunliiya 'ɛ 'yi yikpenseɛ ta.

Melikizedeki -yaa 'ke -bhɛngbe 'pegee -Waanbhaa' a 'Sraka 'lɛna mi 'le

7 'Yee- *Melikizedeki* 'yaa- 'ke -bhɛngbe 'le Salemu -wa 'ɛ 'yi, 'bhɛ 'pegee -e -yaa 'ezin- 'ke laanima -Waanbhaa' 'la 'bhɛ 'kpaale- -o pɛ 'kpen 'wiinj- 'bhɛ a 'sraka 'lɛna mi 'le. 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, Abraamu -ja gwledanɛ 'klɛɛn 'bhɛɛke mu ta -bhɛngbe mu 'ɛ ba,

'bhɛɛ- -a 'senjwa- 'mu 'le. -A da bhla 'ɛ zi 'bhɛ gwledanyɛ 'ɛ =kɔɔ, 'ke Melikizedeki gele- -a -lɛpalɛ 'ke 'bhɛ 'dumawole 'a ni. ² 'Bhɛ klɛle 'tɛ, Abraamu pɛ mu 'la 'kpen =sia gwledanyɛ 'ɛ =kɔɔ -e mu 'kpen do do 'lɛdu- layɛ vu mi 'ɛ =naa 'yee- Melikizedeki ni. Melikizedeki 'yi -le dɔɔ: «-lɛdɔɔleya -za ɔɔ -bhɛngbe 'la ni.» 'Bhɛɛ- -e -yaa 'ezin- -bhɛngbe 'le Salemu -wa 'ɛ ta, 'bhɛ Salemu 'yi -le dɔɔ: «Boleya -dɔɔ ɔɔ -bhɛngbe 'la ni.» ³ Waa dɛ dɔ, 'bhɛɛ- waa -a nɛɛ dɔ, 'bhɛ 'pegee waa -a -gbɔɔ mu dɔ. -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'ɛ 'yi yɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -a yayɛ jan 'pegee -a gayɛ -jan wo. -Yoo 'bhii- -Waanbhaa' Gbe 'ɛ gbɛɛn-; 'bhɛ ya 'ɛ 'yi, -yoo 'ke 'sraka 'lɛna mi 'le 'waati 'ɛ 'kpen ba.

⁴ 'Ka 'laa -a yeɛ 'bhii- 'yee- *Melikizedeki* -o 'egbalaanle ɛɛ? -Kɔɔ' -gbɔɔ *Abraamu* 'pɛ 'oo pɛ 'la 'srɔɔwoa- gwledan yɛɛ 'ɛ =kɔɔ, -e 'bhɛ 'mu 'kpen -lɛdulayɛ vu mi 'ɛ =naa 'yee- Melikizedeki ni. ⁵ 'Dun- *Levi* 'srɛ mu 'ɛ ba, 'kɛ mu 'la 'yaa- 'ke 'sraka 'lɛna- mu 'le, 'bhɛɛ- Moizi -a pɛ 'toɔɔ 'ɛ ta, 'mu 'yaa- pɛ 'tɔle- pɛ 'bhɛ 'lɛdulayɛ vu mi 'ɛ 'kun -o 'gbu nɛɛɛ- Izraɛli mɛɛ mu 'ɛ 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- 'dun-, -o 'kpen -o 'ke Abraamu 'srɛ mu -la -le. ⁶ Melik- izedeki 'laa -yaa 'ke Levi 'srɛ 'le, 'dun- Abraamu 'kɔɔpɛ- 'tɔle- 'kɔɔpɛ-, -e 'bhɛ 'lɛdulayɛ vu mi 'ɛ 'srɔɔwoa=, 'bhɛɛ- -e Abraamu 'la -Waanbhaa' 'bhɛ 'liiwli- -naa 'bhɛ ni -e 'dumawoa 'bhɛ ni. ⁷ Zaa laa -o 'bhɛ ta, mɛɛ 'la zan 'dumawo mɛɛ -bhɛɛke' ni, 'bhɛ zan gbalaan -yiya' 'ke 'bhɛ kan -e 'dumawoa mɛɛ 'la zan ni 'bhɛ ta. ⁸ 'Sraka 'lɛ- na mu la mɛɛ mu 'ɛ 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ -lɛdulayɛ vu mi 'ɛ kun, 'mu -o ga pɛ 'le. 'Dun-, Melikizedeki 'la pɛ -lɛdu- layɛ vu mi 'ɛ =kwan Abraamu 'kɔɔ, 'bhɛ -o 'bhɛ 'yɛ ma 'bhii- -Waanbhaa' 'Sɛwɛ 'ɛ -ya =pia gbɛ 'la gbɛɛn-. ⁹ 'Bhɛ 'yi bhe, Abraamu 'bhɛ 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'lɛdulayɛ vu mi 'ɛ 'nalawoa Melikizedeki ni, -e =kla 'bhii- Levi 'gbu -le -kaan 'yee- Abraamu 'yi 'bhɛɛ- -ya 'kɔɔpɛ- -lɛdulayɛ vu mi 'ɛ Melikizedeki ni. ¹⁰ 'Yee- Melikizedeki -ja Abraamu 'lɛpa yɛɛ kɔɔ -waati 'la ba, Levi -yaa Abraamu koo 'yi.

¹¹ -Waanbhaa' 'toɔɔ mu 'ɛ =naa Izraɛli mu 'ɛ ni 'waati 'la ba, 'bhɛ 'toɔɔ mu 'ɛ kli -le -yaa 'ke Levi a pɛ 'sraka 'lɛ- naleya 'ɛ 'bhɛɛ- 'le. Aarɔɔn -yaa 'ke Levi 'srɛ mu 'ɛ do -la -le. 'Ke 'bhɛ 'sraka 'lɛna mu 'ɛ 'yaa- ɔɔ bi mɛɛ mu gole- -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'yi 'ke -wa -leyan' -a ma, mɛɛ maza laa -yaa nu dɔle -li 'sraka 'lɛna mi -gbɔɔɔn 'bhɛɛke ma 'ke 'bhɛ klɛ 'bhii- Melikizedeki gbɛɛn-, 'bhɛ 'laa -yaa nu dale Levi a pɛ -gbaa 'ɛ 'lii 'bhii- Aarɔɔn gbɛɛn-. ¹² 'Bhɛɛ- 'ke -o 'sraka 'lɛna mu 'ɛ tabɔɔla, -o 'toɔɔ 'ɛ 'bhɛ tabɔɔ 'ezin-. ¹³ 'Bhɛɛ- -woo -we 'zi -kɔɔa' Mɛɛzan 'la 'le bhe, 'bhɛ 'laa -yaa 'ke Levi 'srɛ mu 'ɛ do 'le. 'Bhɛ -yaa da -gbaa 'bhɛɛke -la -lii, 'bhɛɛ- 'bhɛ -gbaa 'ɛ 'lii mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa klɛle 'sraka 'lɛnale mi -lido'. ¹⁴ Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'wa 'yaango- dɔɔ -kɔɔa' pɛ Mɛɛzan Zesu 'ɛ 'yaa- da Zuda 'si mu 'ɛ 'mu -la ba; 'dun- Moizi 'sraka 'lɛna mu 'la ba jan- wo 'zi, yaa -jan 'kɛdo- 'kpɔ 'wole- Zuda a pɛ 'si mu 'ɛ ba za 'yi.

Zesu a pɛ 'sraka 'lɛnale 'ɛ -danɔ 'laa -o 'bhɛ ma

¹⁵ Zesu klɛlawoa 'ke 'sraka 'lɛna mi 'le bhe, 'bhɛ 'a zɔɔɔn 'bhii- -yoo zi 'le 'ke 'sraka 'lɛnaleya 'ɛ tabɔɔ, 'bhɛɛ- mɛɛ -bhɛɛke' do klɛ 'sraka 'lɛna mi 'le 'bhii- *Melikizedeki*

-a pe klegbeya 'e gbæen- 'ezin- bhe. ¹⁶Yaa klele 'ke 'sraka 'lena mi 'le bhaaplenj mu a pe 'tonj ta za ma; 'duŋ- -a -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma -titi, 'bhe a pe -glɔɔya' 'e 'bheæ- ma, 'bheæ- -e -kla 'kele-. ¹⁷-Amasɔyi -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'e 'yi dɔɔ: «'E nu bole 'ke *'sraka 'lena mi 'le yikpen- ta 'bhii- Melikizedeki a pe 'e gbæen-»¹⁸ 'Bhe klegbeya do 'e 'yi, -o 'tonj =lwa 'e 'bhe 'saawoa-, -amasɔyi fangan- 'laa -yaa -li 'bhe 'yi, 'bheæ- 'bhe 'laa -yaa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwole mæ ma. ¹⁹*Moizi a *'Tonj 'e yaa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwole 'ke -ya -lɛsɔ' a ma. 'Duŋ- -zɔn 'o -yrikpaleya 'la 'srɔɔwoa-, 'bhe mabhaabhɔ -a -lwale' pe 'e ta, 'bheæ- 'bhe 'srɔyi 'o sɔ 'o mabæenle -Waanbhaa' -din.

²⁰'Bheæ- 'ezin-, -Waanbhaa' 'gbu 'a 'sienwoa= kpataak- pa 'kaa Zesu nu klele 'ke 'sraka 'lena mi 'le yikpen- ta. 'Bheæ- 'duŋ-, mæ -vin mu 'e 'mu 'laa klele 'sraka 'lena mu 'le -Waanbhaa' 'sienwole ma. ²¹'Duŋ- Zesu kle bhla 'e zi 'sraka 'lena mi 'le, -Waanbhaa' 'gbu 'bhe 'sienwo ma janwoa- dɔɔ:

«'Mi Mæzan -Waanbhaa', 'mi 'sienwoa- 'mi 'pegee 'ŋ 'sɔwæ- ta,

'naa nu 'ŋ 'liiwli- 'e mabɔɔle -titi,

'e nu bole 'ke 'sraka 'lena mi 'le waati 'e 'kpen ba.»

²²-Waanbhaa' -bhoolaya dræ 'la -dwa 'yee- 'pegee 'kɔɔ- mu 'plenj-, Zesu Krisi -le 'bhe ta beli dɔpɛ 'e 'le. 'Bhela -yile, 'bhe -bhoolaya 'e mabhaabhɔ -a -lwa pe 'e ta.

²³'Bhe trala 'ezin, Moizi a pe 'tonj 'waati 'e ba, 'sraka 'lena mu 'e waa -yaa mɔ -waa' 'sraka 'lenaleya 'e 'yi ga 'plii ba. -O -yaa zen do do 'eke- blaana, 'bhela- -yile -o 'yaa- 'ebebele. ²⁴'Duŋ-, Zesu 'laa galawo -titi, -e bo -yaa' 'sraka 'lenaleya 'e 'yi 'tanjii 'ke -danj' 'laa kle 'bhe ma. ²⁵'Bhela- -yile 'ezin-, 'ke mæ 'la zan mu 'mu mabænna -Waanbhaa' -din, Zesu sɔ 'bhe zan mu 'e gole -za -yi 'ke -ya -leyan' a ma; -amasɔyi -ya -yre ma 'tanjii, 'bheæ- -ya 'seriwo -Waanbhaa' ni -waa' -za ma.

²⁶Zesu -le 'bhe 'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan -glɔɔn 'la -kɔɔ' maza -yaa 'bhe ma 'bhe 'le, 'kee- kle -kɔɔ' mu 'pegee -Waanbhaa' plenj- mi 'le. -Amasɔyi -yoo 'wenj, -yaa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ klele, 'bheæ- waa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'yele- -a zi; -Waanbhaa' 'a 'plengwa- -za 'yɔɔ- kle mu 'e ma, 'bheæ- -e -ja -a 'kpale- 'egbɔɔnle lafle' 'e -danj' ma. ²⁷-A maza laa -o 'kee- 'sraka go yi 'oo yi -a 'gbu a -za 'yɔɔ- mu 'e ma 'elwale 'pe, 'bheæ- 'kee- 'sraka -bhæke' mu go mæ -vin mu 'e ma, 'bhii- 'sraka 'lena mu -kunlii gbalaan -vin mu 'e gbæen-. -Ya 'gbu 'nalawoa 'sraka 'le, -e 'bhe =kla -leyan' do 'kpɔ, 'bheæ- -e -yaan.

²⁸Wlan 'gbu 'e ni, Moizi a 'Tonj 'e ta, -o -yaa mæ 'la zan mu kle 'ke 'sraka 'lena -kunlii gbalaan mu 'e 'le, 'mu 'yaa- sɔ -za 'yɔɔ- klele-. 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a 'sienwoa- Moizi a 'tonj 'e 'nale- blaanta, 'kaa -a Gbe 'e 'bhe -le kle 'ke 'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'gbu 'e 'le 'waati 'e 'kpen ba; 'bheæ- 'bhe 'leswa= gbæ 'e 'kpen ma.

Zesu -le -kɔɔ' 'Sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'e 'le

8 'O 'yaa- -jan mu 'la 'wo zii', 'ke 'gbu 'la -za -o 'egbɔɔle 'bhe -le -ge: 'Sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'læ- 'bhe 'la 'yansi -glɔɔn -o -kɔɔ' 'kɔɔ. -A yaale -o lafle' 'yi -Waanbhaa' 'la 'ke -danj' 'laa -o -titi 'bhe a gbalaanya

'e ma, 'bhe a -bhlenjbe 'yaakpe- 'e -din 'tɔɔɔ ma yaayre 'e =nɔɔ. ²-Yoo' -yaa' 'sraka 'lenale -kunlii gbalaanya ta ye 'e wo zii' -Waanbhaa' gbayre 'wenj 'e 'bheæ- =nɔɔ; bhaaplenj laa 'bhe gbayre 'e dɔle 'bhe 'gbu 'kɔɔ, 'duŋ- Mæzan -Waanbhaa' 'gbu -le 'bhe -dwa.

³'Sraka 'lena -kunlii gbalaan 'tɔle- 'sraka 'lena -kunlii gbalaan -o 'bhe -yalaa' 'bhe yaayre 'e =nɔɔ, 'kooko- -e pe mu 'pegee 'sraka mu -la -lena -Waanbhaa' ni. 'Bhe kleg- beya do 'e 'yi 'ezin- bhe, -kɔɔ' pe 'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'e, 'bhe sɔ 'ezin- pe mu 'ke 'nale -Waanbhaa' ni.

⁴'Kee- 'kpa bi 'bhii- -e -yaa bi 'tre 'læ- ta -ge 'drunyan 'e 'yi, yaa -yaa nu klele -titi 'ke 'sraka 'lena mi 'le. -Amas- ɔyi 'sraka 'lena mu -o gban -ge, 'bheæ- 'mu -le 'sraka mu 'e 'lena- -Waanbhaa' ni Zuufu mu 'e -waa' 'tonj mu 'e ta. ⁵'Bhe mu -o 'sraka 'lenaleya ye 'la 'wo zii' 'tre ta -ge -Waanbhaa' ni -a gbayre 'wenj 'e =nɔɔ, 'bhe -o 'ke -o -za yeke- 'la kle 'zi laanima lafle' 'yi 'bheæ- -tɔɔmasie 'le.

Moizi -yaa zan -Waanbhaa' gbayre 'wenj 'e dɔle 'waati 'la ba, 'ke -Waanbhaa' 'a 'pele -a ni dɔɔ: «'Mi 'ŋ gbayre sɔkpa' -glɔɔn 'la -zɔɔna 'e ni vle gɔɔn 'e 'wiin, dɔ klen 'ke 'ya dɔ 'te 'bheæ- gbæen-»⁶ 'Duŋ- -zɔn, Krisi a pe ye 'e 'bhe gbalaan -yiya' 'woo- 'sraka 'lena mu -bhæke' mu 'e -waa' pe ye 'e ni. -Amasɔyi -bhoolaya dræ 'e ta, 'yele- 'ke -Waanbhaa' 'pegee bhaaplenj mu plenj- mi 'le. 'Bhe -bhoolaya dræ 'e gbalaan -yiya' -bhoolaya -lwa mi 'e ni; 'bheæ- -a kli gbaanle -o -Waanbhaa' 'bhe 'liiwli- mu 'la 'naa- 'ke 'mu gbalaan -yiya' -a -lwa mu 'e ni, 'mu -la ta.

⁷'Ke -sɔŋ' 'laa -yaa bi -bhoolaya =lwa 'e ma, waa -yaa nu -a tabɔɔle 'ke -bhoolaya dræ -bhæke' 'le 'ezin-.

⁸'Duŋ- -Waanbhaa' -za 'yɔɔ- mu 'la =ya -yaa' mæ mu 'e zi, 'bhela- -zayile -e -lale' -saan 'mu ta 'ke -ya pe dɔɔ:

«'Mi Mæzan pe dɔɔ 'bhe yi -o zan bhɔle,

'bheæ- 'ŋ nu -bhoolaya dræ dɔle 'mi 'pegee Izraeli mæ mu 'pegee Zuda a mæ mu 'e plenj-.

⁹Yaa nu klele 'bhii- 'ŋ -bhoolaya 'la -dwa 'mi 'pegee -o -gbɔɔ mu 'e plenj- 'bhe gbæen-,

'mi -o 'kunlawoa -o gbæ ma, 'bheæ- 'ŋ -o 'pwela- Ezipu 'klen 'e 'yi bhe.

'Duŋ- -o -gbɔɔ mu 'bhe -bhoolaya 'e 'yisiela; 'bhela- -zayile 'mi -o =twa -a nɔɔ- 'ezin-.

¹⁰'Duŋ- 'mi Mæzan -Waanbhaa' pe 'ezin- dɔɔ

'bhe yi mu 'e 'kanle- blaana, 'mi nu -bhoolaya 'la dɔle

'mi 'pegee Izraeli mæ mu 'e 'plenj- 'bhe -le -ge.

'Mi nu 'an 'tonj mu 'e 'kpale- -o nii- 'e 'yi,

'bheæ- -woo -yima', 'bheæ- 'ŋ nu -o yɔɔndele -o zru mu

'e 'yi, 'kooko- -woo -kɔɔsikun.

'Mi nu klele -waa' -Waanbhaa' 'le, 'bheæ- -o nu klele 'mi 'an pe mæ mu 'le.

¹¹'Bhe 'waati 'e ba, mæ 'kedo- 'kpɔ maza 'laa nu dɔle -li 'bhe -vindo' mi, 'pegee 'bhe nænɛ- ma 'ke 'bhe 'a daan dɔɔ:

Dɔ klen 'kee Mæzan -Waanbhaa' dɔ.

-Amasɔyi 'kee- kpa matruŋe mu ta oo, 'kee- kpa mæ gbalaan mu ta oo, -o 'kpen nu 'mi dɔle.

¹²'Mi nu -waa' -za 'yɔɔ- mu 'e 'kpen -sroma 'yanle-,

'bheæ- waa -za 'yɔɔ- mu 'e -za 'laa nu dɔle -li 'ŋ 'kpee.»

¹³-A pele 'ε -bhoolaya drεε, 'bhe 'yi -le dɔɔ -a -lwa mi 'ε 'bhe =kla 'egwele. 'Bhεε- 'ke pε =lwa mi 'ε =kla 'egwele, 'bhe klε -a 'truɲwo bhla 'ε =bhwa -wa -din.

-Bhoolaya gwe 'pegee -Bhoolaya drεε

9 'Tonj mu -yaa *-bhoolaya -lwa 'ε 'bhe ta 'ezin-, 'mu 'yaa- -Waanbhaa' gba gbeya 'pegee -yaa' 'tre ta -ge gbayrε 'ε ma 'tonj mu -la -le. ²Bhaaplεɲ mu -Waanbhaa' gbayrε do -dwa, 'bhe 'yaa- 'ke sɔkpa'a do 'le. 'Bhe sɔkpa'a' 'ε =la 'ε 'yiciεnle -yaa 'kpee plε: -o -yaa -a 'kpee -lwa mi 'ε sii yrε 'wenj. -Fitran gbɔ 'ε 'pegee -ta-bali 'ε 'yaa- 'bhεε - =nɔɔ. -O 'bluu mu 'la -gwa 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni, 'mu 'kpaale- -yaa' 'bhεε- -tabali 'ε ta. ³Sɔgbε do dɔle -yaa 'yee- sɔkpa'a' 'ε 'kpee plε 'ε 'plεɲ-. -A 'kpee plε mi 'la 'yaa- sɔgbε 'ε -zanta', -o -yaa 'bhe sii yrε 'wenj 'penpenj. ⁴Ansansi 'kpacieyrε do -yaa 'yee- yrε 'wenj 'penpenj 'ε =nɔɔ. -Can 'yi 'kpale- -yaa 'yee ansansi 'kpacieyrε 'ε ma. 'Bhεε- -Waanbhaa' 'pegee bhaaplεɲ mu plεɲ- -bhoolaya dɔ 'kesu 'ε 'yaa- 'yee- yrε 'wenj 'penpenj 'ε =nɔɔ 'ezin-. -Can 'yi 'kpale- -yaa 'bhe 'kesu 'ε ma 'ezin- yrekpen- =nɔɔ. -Can gbɔ do -yaa 'yee- 'kesu 'ε 'yi; 'bhεε- pεbhle 'la =daa lafle' 'yi, 'ke -o -yaa 'bhe sii mani, 'bhe 'ke 'yaa- 'yee- 'kesu 'ε 'yi. Aarɔn a 'beni 'la 'plɔn =bhwa, 'bhεε- 'ke 'bhe 'bhe -bi =kla, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' a -bhoolaya dɔ ma -jan mu 'ε 'sεwεwole -yaa vlε 'peene mu 'la 'ta, 'mu 'kpen 'yaa- 'yee- 'kesu 'ε 'yi. ⁵-Mlεke' 'tɔɔbhɔle plε 'la -o 'mu sii Seruben, 'mu -yrine' plε 'kpale- -yaa 'yee- 'kesu 'ε trala, 'mu -le -yaa -a zɔn 'bhii- -Waanbhaa' -yaa 'yee- yrε 'ε =nɔɔ. -O -yaa -za 'yɔɔ- mu ma 'sraka mu 'ε go 'yrε 'la =nɔɔ, 'woo- -mlεke' 'ε -o gbεɲrɔɲ- mu 'ε lii -yaa kla 'bhe yrε ba -yrε ta. 'Dun- 'waa nu dɔle 'bhe -jan mu 'ε 'kpen 'pεεnpeεndεle ma do do 'saanibhe.

⁶Pε mu 'ε 'kpen 'kpale- -yaa 'bhe gbεεn- bhe; yi 'oo yi, 'sraka 'lεna mu 'ε 'yaa- wla 'yee- sɔkpa'a' 'kpee =lwa mi 'ε =la, 'bhεε- -o -yaa waa 'sraka 'lεnale ye 'ε wo. ⁷'Dun- 'sraka 'lεna mi -kunlii gbilaan 'ε 'bhe do -kplεn 'kpɔ -le -yaa wla -glɔɔn do lεε do -a 'kpee plε mi 'ε =nɔɔ. 'Kee- -yaa ge 'zi wlale 'bhe =nɔɔ, -e -yaa 'sraka go wi yien 'ε si, 'bhεε- -e ge 'sraka gole 'bhe 'le -Waanbhaa' ni -a 'gbu a pε -za 'kɔɔ- mu 'ε ma 'pe, 'bhe 'pegee -yaa' mεε mu 'mu a -za -yɔɔ- mu 'ε ma 'ezin-. ⁸'Bhe klεgbeya do 'ε 'yi, -Waanbhaa' Lii 'Wenj' 'ε 'yaa- zɔn 'zi bhaaplεɲ mu ni dɔɔ -Waanbhaa' gba sɔkpa'a' 'ε 'kpee plε mi 'la 'yaa- 'ewenle 'penpenj waa -yaa sɔ 'bhe 'liigole mɔkpen' ni, 'ke -Waanbhaa' gba sɔkpa'a' =lwa mi 'ε 'bhe -o -li -a nɔɔ- ye. ⁹'Bhe -za mu 'la bhe, 'mu -yaa 'ke -zɔn za mu 'ε ma -tɔɔ- masie 'le. 'Bhe 'yi -le dɔɔ wi 'sraka mu 'ε 'pegee 'sraka gopε -bhεεke' mu 'ε, 'mu laa sɔ 'bhe 'sraka 'ε go mi 'ε zru 'ε klεle- 'elrele 'ke -ya -lεɔɔ'. ¹⁰'Bhe 'sraka gopε mu 'ε 'ke mu 'yaa- 'ke pεbhle mu 'le, 'bhεε- -a 'ke mu -yaa 'ke -wεεn mu 'le; 'bhεε- -a 'ke mu -yaa bhaaplεɲ mu 'fleeza- mu 'la gole -yaa 'eke- ma 'seri ta za 'yi 'mu 'le. -O =bwa 'bhεε- 'tonj mu 'ε 'yi za klεle ma 'ke 'bhe nu 'tεnlε- -za mu 'ε 'kpen 'niinale ma -Waanbhaa' 'kɔɔ.

¹¹'Dun- Kriisi =nwa, 'bhεε- -e =kla 'ke 'sraka 'lεna mi -kunlii gbilaan 'le -Waanbhaa' pε -lrele' mu 'la =twa -kɔɔ' ni 'mu ta. -E =wlaa sɔkpa'a' 'la 'bhe =la, 'bhe -o 'egblaan-

le, 'bhe 'lreleya 'ε -lεsɔle -yiya' -Waanbhaa' gba sɔkpa'a' =lwa mi 'ε ni. Bhaaplεɲ mu laa 'bhe sɔkpa'a' 'ε dɔle, 'bhεε- 'bhe 'laa -o 'ke 'tre ta -ge 'drunyan 'lεε- 'bhe a pε 'le. ¹²Kriisi =wlaa yrε 'wenj 'penpenj 'ε =nɔɔ -glɔɔn do 'kpɔ, 'bhεε- -a -dangwa 'bhe ta. 'Dun- yaa wlale 'bhe =nɔɔ 'ke bhoo gwlen mu yien 'pegee drine- mu yien 'le. -Ya 'gbu yien 'ε =naa, 'bhεε- -e -kɔɔ' -gwa -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'ε 'yi 'fenfenj yikpensee ta. ¹³Mεε 'la zan mu 'kpee 'triɲdɔle -yaa -waa' 'sinii ta za 'ε ma, -o -yaa 'bhe zan mu 'kpee 'flee 'ke bhoo gwlen 'pegee dri gwlen yien mu -la le, 'bhe 'pegee dri da 'la 'ke -o 'bhe wi 'ε 'kpa- ciela -o 'bhe -yie 'ε si, 'bhεε- -o 'bhe zan mu 'kpee flee 'bhεε- 'le 'ezin-. ¹⁴'Ke -yoo 'bhe gbεεn- bhe, Kriisi a pε yien 'ε 'lεε-? 'Bhe 'la 'bhe -glɔɔya' 'yiya- pε 'kpen ni bhe. -Waanbhaa' Lii 'Wenj 'la -yoo 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhe fangjan- 'ε 'srɔyi, 'yee- Kriisi 'a 'gbu =naa -Waanbhaa' ni 'ke 'sraka 'le, 'triɲ bhe do 'kpɔ 'laa -o -yaa pε 'sraka 'ε ma. 'Bhe ya 'ε 'yi, 'yee- Kriisi yien 'ε nu -kɔɔ' zru mu 'ε 'fleele- 'kee- -za 'yiflenj mu go -o 'yi; 'kooko- -kɔɔ' sɔ -Waanbhaa' 'la -ya -yrε ma 'bhe gbale-.

Zesu yien 'ε 'bhe -le 'ke -bhoolaya drεε 'ε ma 'tɔɔmasie 'le

¹⁵'Bhela -yile, -Waanbhaa' -bhoolaya drεε 'la -dwa -a 'gbu 'pegee -kɔɔ' mu plεɲ- bhe, 'bhεε- 'ke -o bhe ta 'sεwεdia bhe, 'bhe -bhoolaya 'ε ta, Kriisi -le -kla 'ke -kɔɔ' mu 'pegee -Waanbhaa' plεɲ- mi 'le. Bhaaplεɲ mu -za 'yɔɔ- mu 'la =kla -o -yaa 'waati 'la ba -bhoolaya =lwa 'ε 'yi, Kriisi -gaa 'kooko- -e 'mu go 'bhe -za 'yɔɔ- mu 'ε 'yi. 'Bhela- -yile, -Waanbhaa' mεε 'la zan mu -siila, 'bhεε- -ya -liiwli' =naa -a 'ciεn 'la 'na zayi' 'mu ni, 'mu sɔ 'bhe 'srɔɔwole; 'bhe pε -lrele' mu 'ε 'mu 'laa sɔ yanle- -titi.

¹⁶'Ke mεε do 'sani- -a gale plεɲ-, -e 'sεwε do =dia -a 'ciεn 'yiciεngbeya 'ε ma, waa sɔ -za 'kedo- 'kpɔ klεle- 'ke 'yee- 'sεwε 'ε 'le 'pe, 'ke 'yee- 'sεwεde mi 'ε yaa gale -li. ¹⁷'Ke 'ciεn zan 'ε -ya -yrε ma -li 'waati 'la ba, -waa sɔ -e 'ciεn 'yiciεngbeya 'sεwε -la =dia 'bhe bɔle- -klɔsi 'yi. 'Dun-, 'kee- -gaa 'waati 'la ba, 'bhεε- -o sɔ 'bhe -jan 'ε bɔle- -klɔsi 'yi 'tε. ¹⁸'Bhela- -yile, -Waanbhaa' -bhoolaya =lwa 'la -dwa 'yee- 'pegee -yaa' mεε mu 'ε 'plεɲ-, waa 'sɔle- 'bhe -bhoolaya 'ε 'klɔsikunle, 'fɔ -o wi do -la =dia 'bhεε- -o 'bhe 'yien 'ε -klalaa' 'elwale 'pe. ¹⁹Moizi -yaa' mεε mu 'ε 'kpen 'lεkpa'a- 'eke- ta, 'bhεε- -e -Waanbhaa' a 'tonj mu 'ε 'kpen =woa 'mu ni 'pe 'bhii- -a yɔɔndεle -o -Waanbhaa' a 'Sεwε 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεεn-. 'Bhe blaen, 'kee- drine- 'pegee bhoo gwlen mu 'ke mu dele-; 'bhεε- 'kee- 'mu yien 'ε 'pegee -yi 'yizaale 'eke- ba. 'Bhεε- 'kee- Izɔpu -yri 'laa 'pegee -bhlaa 'ciε- 'tεn 'yrele 'eke- ma 'bhii- -maanne do gbεεn-; 'bhεε- 'kee- yien 'ε 'wianle -yaa' mεε mu 'ε 'kpen 'pegee 'sεwε 'ε ta. ²⁰-E -yaa 'bhe 'wian zii' -o ta 'waati 'la ba, 'ke -ya pele- -o ni dɔɔ: «-Waanbhaa' -bhoolaya 'la -dwa 'yee- 'pegee 'ka mu plεɲ- bhe, yien 'lεε- 'bhe -le 'bhe zɔn pε 'le. -Ka 'taawo 'bhεε- -bhoolaya -jan 'ε ta.»²¹ 'Bhεε-, 'ke Moizi yien -wianle' 'ezin- -Waanbhaa' gba sɔkpa'a' 'ε 'pegee -a gba pε mu 'ε 'kpen ta. ²²'Tonj 'ε ta za 'ε ma, -o pε 'tɔle- pε 'bhe klε 'wenj yien -la -le. 'Bhεε- -Waanbhaa' laa sɔ -za 'yɔɔ- mu ma -sroma 'yanle -titi 'ke yien 'laa 'klaale- 'pe.

Zesu -le 'ke -za 'ycc mu 'e go 'sraka 'le

²³ -Waanbhaa' gba sɔkpa'a 'e 'pegee -a =la pɛ mu 'e -woo 'ke lafle' 'yi pɛ mu 'e 'mu -la ma -tɔɔmasie 'le, 'bhɛɛ- -o -yaa sɔ -o klele- 'wenj 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 'Dun- -o -yaa sɔ 'woo- lafle' 'yi pɛ mu 'e klele- 'wenj 'sraka go mu 'la 'le -yoo 'bhii- 'mu mabhaabhɔ 'trɛ ta -gɛ 'sraka mu 'e ta. ²⁴ Kriisi 'laa geɛ wlalɛ bhaaplɛn -Waanbhaa' gba sɔkpa'a 'la -dwa 'bhɛ =la. 'Dun- bhaaplɛn 'kɛla 'bhɛ dɔ, 'bhɛ -o 'ke -Waanbhaa' sɔkpa'a' -zeze 'gbu 'e 'bhɛɛ- -tɔɔmasie -la -le. Kriisi -ja wlalɛ lafle' 'yi, 'bhɛɛ- -e -dulaa' -Waanbhaa' -yrɛ =la, -kɔɔa' -za mu 'e ta janwo zayi'. ²⁵ Zuufu mu 'e ba, -waa' 'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'e wla -glɔɔn do -lɛɛ do ta -Waanbhaa' gba 'fɛ 'kpee 'wenj 'penpen 'e =la 'ke wi yien -la -le. 'Dun- Kriisi 'laa wlalɛ -a nɔɔ -'ke -ya 'gbu klɛ 'ke 'sraka 'le -glɔɔn -bebe 'le. ²⁶ 'Ke 'bhɛ klɛ bi, -a 'san 'drunyan klele ma, Kriisi -yaa nu -yrenbhleɛ. 'Saanibhe 'drunyan 'yan bhla 'la =bhwa -wa -din bhe, Kriisi =nwa klele 'sraka 'le -glɔɔn do 'kpɔ. -E -nwa -a 'gbu 'nalɛ- 'ke 'sraka 'le, 'kooko- -e -za 'ycc- klele -yiga'. ²⁷ Bhaaplɛn 'oo bhaaplɛn, 'bhɛ -o 'ke ga pɛ 'le -glɔɔn do 'kpɔ. -A gale blaana, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' 'a 'ki-tikan. ²⁸ 'Bhɛ klɛgbɛya do 'e 'yi, Kriisi 'a 'gbu =naa 'ke 'sraka 'le -glɔɔn do 'kpɔ, 'kooko- -e mɛɛ -bebe go 'mu -a -za 'ycc- mu 'e 'yi. -E nu nu gbɛ drɛɛwolɛ 'ezin-, 'dun- yaa nu nule -za 'ycc- mu go zayi'; mɛɛ 'la zan mu -o -a magben 'zi, -e nu nule 'mu -la gole zayi' -za 'yi.

Zesu a pɛ 'sraka 'e 'bhɛ -le sɔ bhaaplɛn klele- 'wenj 'bhɛɛ- -ya -lɛsɔ'

10 Moizi a 'tonj mu 'e yaa pɛ mu 'e -woo gɔnɛ- 'la gbɛɛn- kpataakpa 'mu zɔn; 'dun- 'bhɛ mu -o 'ke -Waanbhaa' -za 'wlan mu 'la =twa -kɔɔ' 'lɛɛ, 'mu -la lii 'le. 'Bhɛla -zayi' bhe, -o 'woo- 'sraka mu 'la go yi 'oo yi 'bhɛɛ- lɛɛ 'oo lɛɛ 'yee- 'tonj mu 'e ta, mɛɛ 'la zan mu -yaa -Waanbhaa' gba 'bhɛ gbɛɛn- bhe, waa 'sɔɔ- 'bhɛ zan mu 'e klele- 'wenj -titi 'ke -wa -lɛsɔ' -a ma. ² 'Ke 'bhɛ 'sraka mu 'e 'yaa sɔ bhaaplɛn mu klele- 'wenj ganyan- do 'kpɔ, 'bhɛɛ- -e -lɛsɔ', bhaaplɛn mu laa -yaa nu -li -o 'gbu 'yɛɛ- 'ke -za 'ycc- klɛ mu 'le. 'Bhɛɛ- waa -yaa nu 'sraka 'bhɛɛke gole -li -titi. ³ Wlan 'gbu 'e ni, bhaaplɛn mu 'sraka mu 'la go, 'mu -waa' -za 'ycc- mu 'e -zadɔ' -o 'kpee lɛɛ 'oo lɛɛ. ⁴ -Amasɔyi dri gwɛn mu yien 'pegee bhoo gwɛn mu yien laa sɔ bhaaplɛn mu a -za 'ycc- gole- -titi.

⁵ 'Bhɛla- -zayile, Kriisi 'nu bhla 'e zi 'drunyan 'lɛɛ- 'yi, -ya =pia -Waanbhaa' ni dɔɔ:
«E zru laa bhɔɔle wi 'sraka 'pegee pɛ -bhɛɛke' 'sraka do 'kpɔ ma;
'dun- 'e 'mi 'fle 'e =kla, 'kooko- 'ɛ 'bhɛ na 'e ni 'ke 'sraka 'le.

⁶ -O wi 'sraka mu 'la kpacie 'srakagoyrɛ 'e =nɔɔ,
'bhɛ 'pegee -o 'sraka mu 'la go -za 'ycc- mu -sroma 'yan pɛ 'le, 'mu do 'kpɔ 'laa sɔ 'e ni.

⁷ 'Bhɛɛ- 'yi 'an =pia dɔɔ: 'Mi 'gbu -le -gɛ, 'ɛ 'yoo- zan;
a yɔɔndɛle -o 'ɛ ba -zayi' 'yaa- 'sɛwɛ 'e 'yi dɔɔ: «'Nj 'yoo- zan, 'an -Waanbhaa', 'e zru maza kle zayi'.»

⁸ Kriisi 'gbu 'a =pia -Waanbhaa' ni 'elwale 'pɛ dɔɔ: «'Yaa -o wi 'sraka 'pegee pɛ -bhɛɛke' 'sraka do 'kpɔ zi; 'bhɛɛ- 'e zru laa bhɔɔ 'sraka 'kpaciele 'pegee -za 'ycc- mu ma -sroma 'yan 'sraka mu do 'kpɔ ma 'ezin-». 'Bhɛɛ- 'dun-, -o 'bhɛ 'sraka mu 'e go 'tonj 'e ta. ⁹ 'Bhɛ blaana, 'ke Kriisi 'a 'pele 'ezin- dɔɔ: «'Nj 'yoo- zan 'e zru maza kleyrɛ nɔɔ-». 'Bhɛ klɛgbɛya 'e 'yi bhe, -Waanbhaa' 'a gbabgɛya =lwa 'e 'bhɛ 'saawoa-, 'bhɛɛ- -ya tabɔɔla 'ke -a gbabgɛya drɛɛ -bhɛɛke' do 'le. ¹⁰ Zesu Kriisi -Waanbhaa' zru maza =kla. -Ya 'gbu =naa 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni, -glɔɔn do 'kpɔ 'bhɛɛ- -e -yaana. 'Bhɛ klɛgbɛya 'e 'yi, -e -kɔɔ =kla 'wenj 'kee- -kɔɔ' go -kɔɔa' -za 'ycc- mu 'e 'yi.

¹¹ 'Sraka 'lena mi 'tɔɔle- 'sraka 'lena mi, 'bhɛ bo 'bhɛ gaan ta yi 'oo yi 'kee- -yaa' 'sraka lenale ye 'e wo, 'kee- 'sraka -glɔɔn do 'kpɔ 'e go 'waati -bebe ba. 'Dun- 'bhɛ 'sraka mu 'e 'mu 'laa -yaa sɔ bhaaplɛn mu a -za 'ycc- mu 'e gole- -o ma. ¹² 'Dun- Kriisi 'sraka do 'kpɔ -la -gwa bhaaplɛn mu a -za 'ycc- mu 'e ma. 'Bhɛ 'sraka do 'kpɔ 'e 'bhɛ -le -kla yikpen- ta pɛ 'le 'ke 'bhɛ 'yi 'laa ga -titi. 'Bhɛ blaana, -e -ja yaale 'tanji -Waanbhaa' -din 'nɔɔnɔɔ ma yaayrɛ 'e =nɔɔ lafle' 'yi. ¹³ -A yaale -o 'bhɛ =nɔɔ ye, 'sani -Waanbhaa' 'a 'sɔɔnɔɔ mu 'e klɛ -a gaan -la pɛ 'le.

¹⁴ 'Bhɛ klɛgbɛya 'e 'yi, -yaa' pɛ 'sraka do 'kpɔ 'e 'sɔɔyi, mɛɛ 'la zan mu -kla 'wenj 'ke -o go -waa' -za 'ycc- mu 'e 'yi, -e 'mu =kla 'elrele 'ke -yoo -lɛsɔ'. -O nu bolɛ -waa' -lreleya -lɛsɔle 'e 'yi yikpensee ta.

¹⁵ *Lii 'Wenj 'e 'bhɛɛ- do 'kpɔ 'e -zɔɔnna wlan ma kpataakpa. Wlan 'e ni -ya =pia 'elwale -sɔ dɔɔ:

¹⁶ «Mɛɛzan 'a =pia dɔɔ 'mi nu -bhoolaya 'la dɔɔle 'mi 'pegee 'woo- mu plɛn-,

'bhɛ yi mu 'e 'kanle- blaana,

'bhɛ -le -gɛ: 'Mi nu 'an 'tonj mu 'e 'kpale -o zru mu 'e 'yi;

'bhɛɛ- 'ɛ nu -o yɔɔndɛle -o nii- 'e 'yi.»

¹⁷ «'Waa' -za 'ycc- mu 'e 'pegee -o -yinia yrɛ mu 'la =nɔɔ, 'mu -za 'laa nu dɔɔle -li 'ɛ 'kpee -titi.»¹⁸ 'Bhɛɛ- 'ke -o -za 'ycc- -sroma -yaana yrɛ 'la =nɔɔ, -o maza laa -o -li 'sraka gole ma -za 'ycc- mu ma 'bhɛ 'yrɛ 'e =nɔɔ.

'KPALEYA 'PEGEE -ZA 'YIKUNLE

-kɔɔ' -kɔɔ' 'mabɛɛn- -Waanbhaa' -din -kɔɔa' 'kpaleya 'e 'yi

¹⁹ 'Bhɛ ya 'e 'yi bhe 'ɛ nɛɛnɛ- mu, Zesu yien 'e 'sɔɔyi, -kɔɔ' sɔ wlale- yrɛ 'wenj 'penpen 'e =nɔɔ -kɔɔ' mapɔɔnle 'le. ²⁰ -E zibhe drɛɛ -kpalaa' -kɔɔ' ni 'ke 'bhɛ kan sɔgbɛ 'la -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e 'kpee 'e 'yiciɛn- 'bhɛ 'yi. 'Bhɛ zibhe 'e 'bhɛ -le ge -kɔɔ' 'le -si 'la -danj' 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ =nɔɔ. 'Bhɛ sɔgbɛ 'e 'bhɛ -le 'ke -ya 'gbu 'nala- woa 'ke 'sraka 'le 'bhɛ 'le. ²¹ 'Yela- 'kpale- -o -Waanbhaa' a 'fɛ 'e 'wiɛn- 'ke *'sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'gbu 'e 'le. ²² 'Bhɛ ya 'e 'yi, 'ɛ nɛɛnɛ- mu, -kɔɔ' -kɔɔ' 'mabɛɛn- 'tɛ -Waanbhaa' -din -kɔɔ' zru do 'kpɔ 'le, 'bhɛɛ- -kɔɔ' 'kpaleya 'e -a -yi 'bhɛ 'lɛsɔle klɛ; 'ke -kɔɔ' 'kpee 'fleele- 'le, 'bhɛɛ- -za 'ycc- gbɛn laa kpa -li -kɔɔ' 'nii- 'e ta, 'ke -kɔɔ' 'fle 'fele- klɛ -yaa' -yi 'fleele- 'penpen 'e 'le. ²³ -Kɔɔ' 'yri 'la 'kpale- -o -a ta, 'ke -kɔɔ' -o 'bhɛ -jan 'e 'wo zii' bhe, -kɔɔ' dɔ klɛn 'ke -kɔɔ' blɔɔle bo 'bhɛ ma 'egblɔɔle. -Amasɔyi

-Waanbhaa' 'la -ya -liiwli' -naa -kɔɔ' ni, yaa a -liiwli' 'ε mabɔɔle -titi. ²⁴ -Kɔɔ' 'yakla- bo 'eke- -za 'le, 'kooko- 'ke 'kɔɔ- 'fuudɔ- 'eke- ta 'sɔlekeniya 'le, 'bhεε- 'ke -kɔɔ' sɔ -za 'wlan klele-. ²⁵ -Kɔɔ' 'laa 'ploole- -kɔɔa' 'klankeba 'ε ma, 'bhii- mεε 'ke mu a kle gɔɔε- 'la gbεεn-. 'Dun- -kɔɔ' 'eke =lia; -amasɔyi -kɔɔ' -o Mεεzan Zesu 'nu yi 'ε bεεn-le ye 'zi -kɔɔ' -din kpataakpa.

²⁶ 'Ke 'kɔɔ- =yaan Krisi a wlan 'ε dɔlele, 'bhεε- 'ke -kɔɔ' -za 'yɔɔ- =kla -kɔɔ' 'gbu 'yrε ma, 'bhε 'sraka 'bhεεke 'laa -o -li 'ke 'bhε -kɔɔ' 'a -za 'yɔɔ- mu 'ε go -kɔɔ' ma. ²⁷ 'Kεla =bwa -kɔɔ' ma 'ezin-, 'bhε -le 'ke -kɔɔ' bo -Waanbhaa' a 'kitikan yi 'ε 'pegee 'tε 'yranle- 'ε 'magbenle ma -gblaan 'le -kɔɔ' 'yi. 'Bhε 'tε 'ε 'bhε -le nu -Waanbhaa' -sɔɔnnii' mu 'ε 'kpen 'kpaciele. ²⁸ 'Ke mεε 'oo mεε 'la zan Moizi a 'Ton 'ε 'yisiela, 'kee- =kla mεε plε le oo, 'kee- =kla mεε yaga 'le oo, 'ke 'mu -o 'yee- 'ton 'yisiεza 'ε 'srε 'le, -o 'yee- mεε 'ε dε, 'bhεε- -a -yren 'laa kla mεε 'kedo- 'kpɔ ma. ²⁹ 'Bhεε- 'ke -yoo 'bhε gbεεn- bhe, 'ke mεε 'la zan -Waanbhaa' Gbe 'ε mavεla 'lεε- εε? 'Bhεε- -bhoolaya 'la -yoo -kɔɔ' 'pegee -Waanbhaa' plεn- 'bhε ma yiεn 'ε, 'ke 'bhε =yaan mεε 'la zan klelele 'wen, 'bhεε- 'ke 'bhε zan 'ε 'bhε -za 'ε =kwan 'bhii- bhaama za 'le bhe 'lεε- εε? 'Bhεε- Lii 'Wen 'la -Waanbhaa' 'bhε =naa -kɔɔ' ni -liileya ma, 'kee- 'bhε -zwanwoa, waa nu -yren -glɔɔn 'ε -dela 'kpale- 'bhε zan ta εε? -Ka 'ka 'kpeeledan doo, 'bhε -yren 'yɔɔ- nu -yiyale mεε 'la zan 'bhε Moizi a 'ton 'ε 'yisiela 'bhε a pε -yren 'ε ni. ³⁰ Wlan 'ε ni, 'wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'gbu -le 'a =pia dɔɔ: «'Mi -le nu -za 'kpen -zigole.» -Ya =pia 'ezin- dɔɔ: «Mεεzan nu -yaa' mεε mu 'ε 'kitikanle.»³¹ -Waanbhaa' 'la -ya -yrε ma, 'ke -yaa' -kpan 'ε -balaa' -kɔɔ' ta 'bhε -o 'ke -gblaan maza -gbεε 'gbu 'le 'dε!

³² 'Elwale -sɔ, 'ka golawoa -gblo 'yi, 'bhεε- 'ka -Waanbhaa' a 'tεbhile 'ε 'sɔɔlawoa, 'ka -yrenbhla 'ebe-bele gɔɔε- 'la gbεεn-, 'bhεε- 'ka 'woo- -yren mu 'ε -yik-wan gɔɔε- 'la gbεεn-, 'bhε -za mu 'ε dɔ 'ka 'kpee.

³³ 'Waati 'ke ba, -o -yaa 'ka -zwanwo', 'bhεε- -o -yaa -yrenkpa' 'ka ta mɔkpen' 'yrε ma. 'Bhεε- 'waati 'ke ba 'ezin-, -o -yaa -yrenkpa' zii' mεε 'la zan mu ta, 'ka 'yaa- bhɔ 'bhε zan mu 'ε ba 'bhε mu a -yren mu 'ε 'yi. ³⁴ Wlan 'gbu 'ε ni, -o mεε 'la zan mu =bwa -kaso 'yi, 'ka =bhwa 'mu ba. 'Ka -dwa -a =la 'ka zrukpaale 'le 'ke -o 'ka 'kɔɔpε- mu 'ε kun 'ka 'kɔɔ. 'Ka 'bhε =kla, -amasɔyi 'ka 'yaa- 'yaango- 'bhii- -naflo mu 'la -woo 'ka 'kɔɔ, 'mu mabhaabɔ 'ka 'kɔɔpε- =lwa mu 'ε ta. -Dan' 'laa -o 'bhε -naflo mu 'ε ma lafle' 'yi. ³⁵ 'Bhεla- -yile, 'kpaleya 'la -yoo 'ka 'yi, 'ka 'laa 'ploole- 'bhε ma -titi. -Amasɔyi -trɔn -gbεε -o -a ma 'ka 'lεε -Waanbhaa' ba. ³⁶ Wlan 'gbu 'ε ni, 'ka maza -o -yren 'yikunle ma, 'kooko- 'ke 'ka =swa -Waanbhaa' zru maza klele-, -ya -liiwli' =naa pε 'la 'naza- ta, 'ka sɔ 'bhε 'sɔɔwole. ³⁷ -A pele -o -Waanbhaa' 'Sεwe 'ε 'yi dɔɔ:

«-A -vinbwa 'waati sa, 'waati sanε- 'gbu, 'bhεε- mεε 'la zan -o zan nule 'bhεε- 'bhε nu. Yaa nu -mɔle' -li.

³⁸ 'Ke mεε 'la zan -lεdɔle -o 'mi 'yrε 'yi, 'bhε zan 'ε nu bole 'bhε 'yrε ma 'kpaleya -la ma 'mi 'yi.

'Dun- 'ke -ya plεngwa- 'mi ma, 'bhε 'laa nu 'sɔle- 'mi ni.»

³⁹ Mεε 'la zan mu go zi -lrele' 'ε ta, 'bhεε- -o ge klele ni pε 'le, 'o mɔɔ laa -o 'bhε mεε -glɔɔn mu 'ε 'le. 'O 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi, 'bhεε- 'o mɔɔ -o -bhεε zi 'ε 'bhεε- ta.

'Kpaleya -o 'ke -mela -le

11 'Kpaleya -Waanbhaa' 'yi 'ε 'bhε -o 'ke -mela -le εε? 'E 'yrikpale -o pε 'la ta, 'yee kpa -a -yi 'bhii- 'e nu -a 'sɔɔwole, 'bhεε- 'ε 'yrε 'laa -o pε 'la ma, -e kle 'e ni 'bhii- 'ε 'yrε -o -a ma; 'bhε -le 'ke 'kpaleya 'ε 'le. ² 'Yee- 'kpaleya 'lεε- 'yela- ma, 'bhεε- 'elwaleta mu 'ε ba za =swa -Waanbhaa' ni.

³ 'Kpaleya -la ma, 'bhεε- -kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'drunyan 'yi pε 'kpen =kla -a -liijan' 'ε 'bhε a -glɔɔya' 'bhεε- 'le. 'Bhε klegbeya 'ε 'yi, -kɔɔ' 'yrε -o pε mu 'la 'kpen ma 'drunyan 'ε 'yi -gε, -Waanbhaa' -o =kla pε 'la 'le mεε -yrε 'laa kpa 'bhε ma.

⁴ 'Abeli a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e 'sraka 'la -gwa -Waanbhaa' ni, 'bhε mabhaabwa Kaen a pε 'ε ta. -Yaa' 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -Waanbhaa' 'a =pia -a ma dɔɔ mεε -lεdɔle, 'bhεε- -Waanbhaa' -yaa' 'sraka 'ε 'lekwan=. 'Ali- Abeli galawoa bhe oo, -a 'kpaleya 'ε 'bhε -o -janwo' zii' -li -zɔn 'kɔɔ- ni.

⁵ 'Enɔki a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -Waanbhaa' 'a =sia, 'ke 'bhε ge 'kele- lafle' 'yi laanima, 'bhεε- -e -gwa gale 'yi. 'Bhεε- mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa -a 'yele- 'ezin- -titi. 'Dun- -a 'sile- -lεε -Waanbhaa' 'kɔɔ lafle' 'yi, -Waanbhaa' 'a -zɔɔnna mɔkpen' ni 'bhii- -a -za =swa 'bhε ni. ⁶ 'Ke 'kpa- leya laa -le, mεε 'kedo- 'kpɔ -za 'laa -yaa sɔ 'sɔle -Waanbhaa' ni -titi. 'Ke mεε 'la zan 'ε 'mabεenna -Waanbhaa' -din, 'bhε zan 'ε 'kpa -a -yi 'pe 'bhii- -Waanbhaa' -o, 'bhεε- 'bhε zan 'ε 'kpa -za 'yi 'bhii- 'ke mεε 'la zan mu -a ziglinna -e 'bhε ma -trɔn na 'mu ni.

⁷ 'Noe a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e -batoɔn' -gbεε do -dwa, 'bhεε- 'yee- 'pegee -yaa' 'fa =la mu 'ε -gwa -za 'yi 'bhε ma. -Waanbhaa' 'a 'kpeeεkaan -za mu 'la 'yaa- zan klele 'ke waa 'mu 'yele- 'mu ma; 'bhεε- -ya =kpaa -Waanbhaa' -yi. 'Bhεla- -yile -e -gblaanna -Waanbhaa' -lεε. -Yaa' 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e 'drunyan ta mεε mu 'ε -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ε tapwεla, 'bhεε- -e -Waanbhaa' a -kpan -balaa' 'mu ta. -Yaa' 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -Waanbhaa' 'a =pia -a ma 'ezin- dɔɔ mεε -lεdɔle.

⁸ 'Abraamu a 'kpaleya ma, -Waanbhaa' 'a 'siilawoa 'bhεε- -e 'bhε 'weli- 'ε 'kɔsɔkwan. 'Abraamu -gwa -a 'gbu 'ya 'kleεn 'ε 'yi, 'bhεε- -Waanbhaa' -yaa zan 'kεla 'nale- -a ni -e 'bhε zi 'ε =sia. -E -gwa -a 'gbu 'ya 'kleεn 'ε 'yi, 'bhεε- -e -ja yrε 'la =nɔɔ, yaa -yaa 'bhε =nɔɔ 'ε dɔ. ⁹ -Yaa' 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -Waanbhaa' 'kleεn 'la 'naza- -woa -a ni, -e =nwa yaale 'bhε 'yi 'cie 'le. -E -yaa yi sɔk- paa' mu -la =la. -Waanbhaa' 'a 'liiwli- =naa 'yee- 'kleεn do 'kpɔ 'ε 'naza- ta Izaki 'pegee Zakɔbu ni 'ezin-.

¹⁰ -Amasɔyi 'Abraamu 'yri 'yaa- -wa -gbεε 'ε 'bhεε- ta, -wa 'la 'ke 'bhε gaan bɔle -o 'trε 'yi 'egbɔɔnle. 'Bhεε- -Waanbhaa' -le 'bhε -wa 'ε dɔgbeya 'ε =pia 'bhεε- -ya -dwa zi.

¹¹ 'Kpaleya -la ma 'ezin-, 'bhεε- Sara -nε 'sɔɔwowa- 'bhε a -nεyakleya 'ε 'yi. 'Ali- -yaa' looneya 'ε 'yi, -Waanbhaa'

'a =kla 'bhεε- -e -nε 'srɔɔwoa-. -Amasɔyi -ya =kpa-a -a -yi 'bhii- -Waanbhaa' 'la 'e 'liiwli- =naa -a ni 'bhε nu bole 'bhε 'liiwli- 'ε ta. ¹² 'Bhε ya 'ε 'yi, Abraamu, -a nɔɔ- bhε do 'kpɔ 'ε, 'ke -neyale a pε zi 'ε zi, 'bhε -gblɔzi' -gaa gban bi, 'bhε 'srε mu =kla 'ebebele 'bhii- mleklenne 'pegee weyi- 'le ma -yrentre' mu gbεen-.

¹³ 'Bhε mεε mu la bhe, 'mu 'kpen -gaa -o 'kpalele -Waanbhaa' 'yi, 'bhεε- 'bhε 'bhε 'liiwli- -naa -o ni pε mu 'la 'naza- ta, waa 'mu -srɔɔwole. 'Dun- -e =kla 'bhii- -o -yrekpaa 'mu ma 'egbɔɔnle, 'bhεε- -o 'mu -vavadia. 'Bhεε- -woo 'gbu =kwan 'bhii- 'cie mu 'pegee 'kan mu 'le 'tre 'lεε- ta -gε. ¹⁴ Mεε 'la zan mu 'bhε -jan -glɔɔn 'la bhe 'bhε wo, 'bhε zan mu 'gbu 'a zɔɔn 'bhε ma kpataakpa 'bhii- 'mu 'yaa- 'klεen do -la -glin 'zi. ¹⁵ -O -gwa 'klεen 'la 'yi, 'kee- 'kpa bi 'bhεε- -lɔɔ -yaa -o ma, -o -yaa sɔ niinale -o -zanta' 'bhε 'yi 'ezin-. ¹⁶ 'Dun- 'klεen 'bhεεke 'la 'bhε mabhaabhɔ -waa' 'klεen =lwa 'ε ta, 'bhε -la -lɔɔ -o ma; 'bhε 'klεen 'ε 'bhε -o lafle' 'yi laanima. 'Bhela- -yile, -o -Waanbhaa' 'siilawo -waa' -Waanbhaa', 'bhε 'laa -yral- adɔ 'yee- -Waanbhaa' 'gbu ma; wlan 'ε ni, 'bhε 'gbu -wa -gbenε do -dwa gban -o ni -o -lεε.

¹⁷ *Abraamu* a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -Waanbhaa' 'a zru 'la -glinna, 'bhεε- -e -dwa -a -la 'kee- Izaki na 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni. 'Dun- -Waanbhaa' 'a =pia 'yee- Abraamu -la ni 'elwale -sɔ dɔɔ 'bhε nu -a 'srε mu klεε 'ebebele. 'Bhεε- -e -dwa -a -la 'kee- 'yee- -nε bhε do 'kpɔ 'ε na 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni. ¹⁸ -Waanbhaa' 'a =pia 'yee- Abraamu 'gbu -la ni dɔɔ: «'E 'srε mu 'ε nu dalε Iza- ki -la -yi, 'bhεε- 'e 'tɔ nu blɔɔlε 'mu -la ta.»¹⁹ -A 'kpale- -yaa -a -yi 'bhii- 'ali- 'ke Izaki -gaa, 'bhε 'sej 'yaa- -Waanbhaa' ni 'ke 'bhε 'bhε bwe gale ba. 'Bhela- -yile, -Waanbhaa' 'a gbe 'ε 'niinalawo -a ma, -yoo 'tε 'bhii- 'bhε -gaa, 'bhεε- 'bhε -bwela gale ba.

²⁰ Izaki a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e 'dumawo -a gbe Zakɔbu 'pegee Ezau ni.

²¹ Zakɔbu a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -a ga bhla 'ε zi, 'kee- Zoze fu 'nε plε 'ε 'kpen 'dumawole. -E -kulaa' -a 'taawo 'beni 'ε ta 'bhεε- -e -Waanbhaa' -gbaa.

²² Zoze fu a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -a ga bhla 'la =bhwa -wa -din, Izraeli mu 'ε 'yaa- nu 'pwele- 'waati 'la ba Ezipu 'klεen 'ε 'yi, -e 'bhε 'lεεjanwoa. 'Bhεε- -o -yaa nu -za 'la klεε -a bhεle' mu 'ε 'le -e 'bhε klεgbeya 'ε -zɔɔnna -o ni.

²³ Moizi dε mu a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -wa yale, 'ke -wa magaanle mle yaga ta. -Wa =ya 'bhii- -e -yaa lele bhe, 'bhela- -yile waa -gblaanelle' -bhle ngbe 'ε 'bhε 'wo- jan- 'ε 'kafawole ma (-amasɔyi 'bhε 'a =pia bi -o Zuufu 'nε 'yientenne mu 'ε 'kpen dε).

²⁴ *Moizi a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e gbaanladi, yaa dɔle -a -la 'ke -wa sii Ezipu mu a -bhle ngbe 'lunε 'ε gbe.

²⁵ -E -dwa -a -la 'ke -o -yrenkpa' 'yee- 'pegee -Waanbhaa' a mεε mu 'ε ta 'eke- 'yi, 'sani- -e nu bole -a -yinraza mu klεle ma -za 'yɔɔ- 'yi 'waati sa ba. ²⁶ -Ya =ya 'bhii- -yrenbhlele 'bhii- Mεε -Bhee Mi Krisi gbεen-, 'bhε mabhaabhɔ Ezipu 'klεen 'yi -naflo mu 'ε 'kpen ta. -Amasɔyi -a -yɔɔ -yaa 'egbɔɔnle pε -la ta, -a -yɔɔ gbaan- le -yaa -Waanbhaa' -yaa nu -a -sra 'la 'nale- 'bhεε- ta.

²⁷ Moizi a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -e -gwa Ezipu 'klεen 'ε 'yi. Yran 'la 'yaa- 'bhε Ezipu -bhle ngbe 'ε zru ba, yaa

gblaanelle 'bhε 'lεε. -Ya zru =twa gbε do zi, 'bhii- -a -yɔɔ -yaa -Waanbhaa' 'la waa 'bhε ye -titi 'bhε ma. ²⁸ -A 'kpa- leya -la ma 'ezin-, 'bhεε- -e *Paki* 'feti -dulaa'. -Ya =pia Izraeli mu 'ε ni dɔɔ -o -bhlaa gwlen bhlonε- mu dε, 'bhεε- -woo yien mu 'ε kan -waa' 'fε mu 'ε 'liikonɔ mu 'ε ma; 'kooko- mεε dε -mleke' 'ε 'kan bhla 'ε zi, yaa Izraeli mu 'ε -o -nε =lwa mu 'ε dε.

²⁹ Izraeli mu 'ε -waa' 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -o weyi- 'ten 'ε takaa-, 'bhεε- -o -kaan -a -yi 'bhii- 'ke -o 'taawo zii' 'tre =kpa ta. 'Dun- Ezipu mεε mu 'ε -wa pele dɔɔ -o 'bhε 'yansi za 'ε klεle- 'ke weyi- 'ε 'kpale -o 'kpen ta.

³⁰ Izraeli mu 'ε -waa' 'kpaleya -la ma 'ezin-, 'bhεε- -o 'mliɔlawo Zeriko -wa 'ε zi -yrekpaa' 'srwaple- ta, 'ke 'bhε -wa 'ε zi 'fεgwle- 'ε 'klaale. ³¹ Gwlen -glin le Raabu a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -o 'pegee mεε 'la zan mu -Waanbhaa' a -jan 'ε 'kafawo 'mu 'laa gale 'eke- 'yi. -Amasɔyi Izraeli mεε 'la zan mu -nwa Kanaa 'klεen 'ε 'klɔsikunle gaanyi', -e 'mu =kwan 'elrele.

³² 'Bhεε- 'an pe -li 'nale- 'ezin- εε? 'Waati 'laa -o 'η 'kɔɔ 'ke 'η Zedeɔn oo, Baraki oo, Samusɔn oo, Zefite oo, Da- vidi oo, 'bhεε- Samieli 'pegee -Waanbhaa' -lεla' janwo mu -vin mu 'ε waa -janwo'. ³³ -O 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -o 'sejgwa- 'ke -bhle ngbe 'ke mu 'le, 'bhε 'pegee -o -lεdɔɔleya ma 'taawo=ε. -O 'kpaleya -la ma 'ezin-, 'bhεε- -Waanbhaa' 'bhε 'liiwli- -naa -o ni pε mu 'la 'naza- ta, -o 'mu -srɔɔwoa. -O 'kpaleya -la ma 'ezin-, 'bhεε- -woo 'ke mu nalawo -jara mu ni, 'bhεε- 'mu laa 'sɔle- -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ klεle- 'mu ni. ³⁴ 'Bhεε- 'yee- 'kpaleya do 'kpɔ 'ε 'yela- ma, -wa 'ke mu -blinna 'tε 'lεsɔnle -yansaan mu 'yi, 'dun- 'bhε 'laa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ klεle 'mu ni.

'Bhεε- -o -yaa zan -o 'ke mu dεle 'ke -gɔkɔɔ' mu 'le, 'dun- 'mu -swa -bhile' 'mu dε mu 'ε 'kɔɔ. 'Bhεε- -waa' fangankleya 'ε 'niinaa 'ke -gblɔɔya' 'le. -O 'ke mu =kla 'gwlaan- -glɔɔ mu 'le gwledanyɔ mu nɔɔ-, 'fɔ 'klεen 'bhεεke mu -yi gwledan mu 'ε 'kpen blasaan- -o -lεε. ³⁵ Le 'ke mu a 'kpaleya -la ma, 'bhεε- -waa' gbaa 'ke mu -bwela gale ba, 'bhεε- -o 'mu =kpa -o 'kɔɔ.

'Bhεε- 'dun- -o -yren 'yɔɔ- -kpa mεε 'ke mu ta 'bhεε- 'mu -gaa; 'bhεε- waa dɔle -a -la 'ke -woo go 'bhε -yren 'ε 'yi, 'kooko- 'ke -o -gaa -Waanbhaa' -o bwe gale ba; 'bhεε- 'bhε -si 'ε 'Irele- -yiyi' 'tre ta pε -si 'lεε- ni. ³⁶ -Wa 'ke mu malɔɔgwa, 'bhεε- -woo zita =zwan 'ke gbanbhle mu 'le. -Wa 'ke mu gbε tabwa- 'ke kpele- mu 'le, 'bhεε- -woo =bwa -kaso 'yi. ³⁷ -Woo 'ke =dia kpoti 'palele 'mu ma. -Woo 'ke mu takaa- kpu plε 'ke -yri takan' -si 'le, 'bhεε- -wa 'ke mu =dia 'ke -gɔkɔɔ' 'le. -O -yaa ge 'kaan- lele yrekpen- =nɔɔ, -bhlaa 'fle mu 'pegee bhoo 'fle mu 'le -o ta 'bhii- -waa' dunε- mu gbεen-. -Za 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa -o 'kɔɔ, -o -yren 'yɔɔ- -kpa -o ta, 'bhεε- -woo =kwan 'eyɔɔle gbε 'ε 'kpen ma. ³⁸ 'Drunyan 'lεε- -gaale' laa -yaa -o ba -waa pε 'kpaleya -Irele' 'ε ma! -O -kanaa' -kpe mu 'ε 'pegee vlε gɔɔn mu 'ε ta; -o -yaa yi vlε -gluu mu 'pegee 'tre =la -gluu mu -la zi.

³⁹ 'Bhε mεε mu 'la bhe, -o 'kpen ba za =swa -Waanbhaa' ni -o 'kpaleya 'ε ma; 'dun- -Waanbhaa' 'bhε 'liiwli- -naa -o ni pε mu 'la 'naza- ta, waa 'mu -srɔɔwole. ⁴⁰ -Waanbhaa' pε 'la =twa -kɔɔ' mu ni, 'bhε mabhaabhɔ

pe 'kpen ta. -Waanbhaa' laa -yaa zi 'bhii- 'woo- mu 'ten -za 'Ireleya -lesole 'e ma -kka' mu blaen.

-kka' -yren 'yikun 'bhii- Krisi 'a 'yikwan= gōne- 'la gbēen-

12 'Nj neene- mu, 'woo- mee 'la zan mu -o -kpa -Waanbhaa' 'yi, -woo -kka' 'sre -zamaa' -gbene do 'le, 'bhe- -o 'mlingole -o -kka' zi. 'Bhela- -yile, -za 'oo -za 'la 'bhe -o -kka' zru 'e kpinjo 'zi 'bhii- 'kwe do gbēen-, 'bhe- 'ke -yoo -kka' 'yikli- zii', 'bhe- -kka' 'laa -o 'sole gele- zi -le- -kka' 'kpaleya a zi 'e ta; -kka' 'ploo- 'bhe 'kpen ma, -za 'yoo 'la 'bhe bloo blaale- -kka' ma, -kka' 'ploo- 'duj- 'ezin- 'bhe ma. 'Bhe- -Waanbhaa' -kka' 'si- ila- blasanle 'la ma -kka' a 'kpaleya 'e yi, -kka' -kka' 'nii- wla 'bhe- 'yi. ² Zesu -le -kka' 'kpaleya 'e kli 'le, 'yela- 'sroyi 'bhe- -kka' bo -kka' 'kpaleya 'e 'yi 'ke -a -leso'. 'Bhela- -yile, -kka' 'yre gbaanle bo 'yela- ta. -E gale -yrig- beele 'e ta 'bhe 'yikwan=, 'bhe 'la 'bhe -o 'ke -yralad ma gale 'le bhe. -Amasroyi zrukpa' 'la -o 'bhe =twa -a ni -a -le, -a nii- =bwa 'bhe- ta. 'Bhe- -zōn, -a yaale -o -Waanbhaa' a -bhle gbe 'yaakpe- 'e -din 'tōbhō ma yaayre 'e =kka.

³ -Ka 'ka 'kpeeledan Zesu ma doo: -za 'yoo kle mu -wlenna -a ma, 'bhe- -o -yrenkpa -a ta 'eyōle. -E 'bhe -za mu 'e 'kpen 'yikwan= gōne- 'la gbēen-, -ka 'ka 'kpeeledan 'bhe ma doo; 'koko- 'ka 'tre 'laa bhō, 'bhe- 'ka -gblōzi' ga. ⁴ -Amasroyi 'ka -o gwle 'la dan 'zi -za 'yoo 'e ba bhe, 'ka 'laa 'bhe danle -li 'ke 'bhe ge 'tenle- 'ka gale ma. ⁵ -Waanbhaa' 'ka 'liala- -jan mu 'la 'le 'bhii- -ya -ne mu lia gōne- 'la gbēen-, 'mu =nia gban -gun 'ka 'kpee ee? -E pe dō:

«'Nj gbe, 'ke Mēzan -yrenkpa 'e ta, 'e 'krowo zayi', 'yaa 'bhe 'yee- bhaama za 'le.

'Bhe- 'e 'fuu 'laa gōle 'e ta 'kee- -la 'zi 'e ta -za 'ke 'yi.

⁶ -Amasroyi mee 'la zan -za sō Mēzan ni, -e 'bhe- zan 'krowo-.

'Bhe- -ya -ne 'tōle- -ne 'bhe- zita zōn.»

⁷ Wlan 'e ni, Mēzan -o -yren mu 'la 'kpa zii' 'ka ta bhe, -ka -o -yikun', 'bhe- 'bhe -yren mu 'e 'mu 'a zōn 'bhii- -Waanbhaa' -o 'ka 'kun zii' 'bhii- -a -ne mu -Amasroyi -ne 'e -de 'gbu -le, 'bhe- -a de laa -za 'yoo -go -a -kka -a 'krowolele ee? ⁸ 'Ke yaa 'ka 'krowole 'bhii- -ya kle -a -ne mu 'e 'kpen ni gōne- 'la gbēen-, 'bhe 'yi -le dō 'ka 'laa -o 'ke -a -ne -zeze mu 'gbu 'le; 'duj- 'ka -o 'ke -naazine mu -la -le. ⁹ -Kka' 'ya de mu 'e 'mu -kka' 'krowo-, 'bhe- -kka' 'mu -ledō' a ma. 'Bhe ya 'e 'yi, 'ke -kka' De -Waanbhaa' -za 'yoo -gwa -kka' 'kka, -kka' 'laa sō 'ke -kka' 'yee- -ledō' -a ma 'ke 'bhe kan -kka' 'ya de mu 'e ta ee? 'Koko- bole -yre ma 'la -dan' 'laa -a ma -kka' 'bhe 'srokwō- ee? ¹⁰ -Kka' 'ya de mu 'la 'mu -o 'tre ta -ge 'mu 'yaa -za 'yoo -go -kka' 'kka 'waati sa ba, -za 'la 'bhe 'ledōle -o 'mu 'yre 'yi 'bhe kleza 'yi. 'Duj- -Waanbhaa' -za 'yoo -go -kka' 'kka -kka' 'gbu 'nrayiza 'yi, 'koko- -e -kka' kle 'wenj 'bhii- 'yee- 'gbu -o 'wenj gōne- 'la gbēen-. ¹¹ Wlan 'e ni, 'ke -woo mee do 'krowo zii', 'bhe la -a ma, 'bhe- -a zrukpaale laa kle, 'duj- -ya wleyisriwo. 'Duj- 'ke -o mee 'la zan mu -trola 'bhe gbēen- bhe, 'bhe zan mu yilabla 'srokwō' boolazi 'bhe- -o -ledō'.

-kka' -kka' 'nii- wla 'kpaleya 'e 'yi

¹² 'Bhela- -zayile, -ka fangandō 'ka 'gbu ta, 'bhe- 'ka -gblōzi' 'la gale -o bhe, -ka dō 'eglole. ¹³ -Ka 'taawo zib- he -ledōle mu zi, 'koko- fangan- kplankplan laa -o mee 'la zan mu ta, 'mu sō fangan- 'srokwōle; 'bhe- -o 'taawogbeya 'e 'ledō-.

¹⁴ -Ka dō klen 'ke 'ka 'pegee mōkpen' bo 'eke- 'yi 'edōle; 'bhe- -ka dō klen 'ke 'ka 'taawogbeya 'e kle 'wenj. -Amasroyi mee 'kedo- 'kpo 'laa sō Mēzan yele- 'ke -yaa klele 'wenj. ¹⁵ -Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele, 'koko- mee 'kedo- 'kpo 'laa bloo -Waanbhaa' a -lileya 'e 'yi. -Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele 'ezin-, 'koko- mee 'kedo- 'kpo 'laa to 'ke -za 'lale- 'dimi 'e 'sene gbaan -a zru 'yi, 'bhe- -ya -yide'; 'bhe- 'bhe blaen kle 'ke 'yee- -za 'lale- 'dimi kle mee mu 'kpo pe 'le 'eke- ma, 'bhe- -e mee -bebe zru 'e 'si-. ¹⁶ -Ka 'ka 'gbu 'kun 'elrele 'ezin-, 'koko- 'ke mee 'kedo- 'kpo 'laa kle -yanbhōyade mi 'le 'ka ba, 'bhe- 'ke yaa -Waanbhaa' a pe mu 'e mavee 'bhii- Ezau gbēen-. 'Yee- Ezau 'a 'niigwa- -yaa' -naagwlenya 'e 'yi pe -koo do 'kpo -la bhle -zayi'. ¹⁷ 'Bhe- 'ka 'gbu 'a 'yaango -dō boolazi, -e -yaa -a zi' 'bhii- -a de 'a 'dumawo, 'bhe- 'bhe 'laa dōle 'bhe =la. -Zadōwee =bwa -a ma, 'bhe- -e wisia- -a de -le ma 'eglole, 'duj- kle gbe -bheke' 'laa -yaa -li -a ma.

¹⁸ Yaa klele 'bhii- 'ka 'ka 'mabeenna vle gōn do -la -din 'ke -o sō -o gbeyanle 'bhe ma 'bhii- Izraeli mu 'e gbēen-. 'Bhe vle gōn 'e 'bhe -le -yaa Sinai vle gōn 'e 'le: 'Te 'yranle -do -yaa -a wiij-, 'bhe- -gblō -gbēen do -yaa -a ta, 'bhe 'pegee la -le -ploo -gbēen do -yaa 'kan zii' -a ta. ¹⁹ 'Bhe- yaa klele 'bhii- 'ka -klelōj' 'penwli- do 'pegee mee -weli' -glo do -la =maa 'bhii- Izraeli mee mu 'e gbēen-. -Amasroyi -o 'bhe mu malawo, 'ke -wa pele- dō waa -jan -bheke' do 'kpo 'wolē- -o ni 'ezin- -titi. ²⁰ -Amasroyi -o -jan 'la =woa -o ni, 'bhe- waa -yaa zi 'bhii- -o -jan 'le- 'bhe 'ma 'ezin- 'bhe -le -yaa dō: «'Trepē- 'oo 'trepē-, 'ke 'bhe =yaan vle gōn 'e ma, 'ali- 'kee- -kla 'ke -wa 'kpee wi 'le oo, 'kee- =kla bhaaple 'le oo, -o kpoti 'pa 'bhe ma, 'bhe- -wa de.»²¹ -O -yrenkpa 'bhe -za mu 'la 'kpen ma, -o -gblaen gbe -yoo' 'e 'kka, 'ke Moizi 'a 'pele dō: «-Gblaen 'e 'kka, -di =kaan 'η 'yi, 'bhe- 'η 'yoo- bēen 'zi -kpakpa!»

²² 'Ka 'laa 'ka 'mabeenna Sinai vle gōn 'e -din, 'duj- 'ka mu 'ka 'mabeenna Sion vle gōn 'e 'bhe 'pegee -Waanbhaa' 'la -ya -yre ma -yaa' -wa -gbēen 'e 'bhe- -din. 'Ka 'ka 'mabeenna -yaa' -wa 'la -o 'bhe sii laanima Zeruzalemu 'bhe- -din; -mlēke' 'saa mu 'e 'klale -o 'eke- ba 'bhe- =kka zrukpa' ba. ²³ 'Ka 'ka 'mabeenna -Waanbhaa' a -ne =lwa mu 'la 'klale- -o 'eke- ba, 'bhe- 'ke -woo 'tō mu 'e =dia lafle' 'yi, 'mu -la -din. 'Ka 'ka 'mabeenna -Waanbhaa' -la -din. 'Yee- 'ke bhaaple mu 'kpen 'pegee mee 'la zan mu -ledōle -lesole -yaa 'yee- 'gbu 'yre 'yi, 'ke 'mu -gaa gban, 'bhe- 'ke 'mu lii mu 'e -woo lafle' 'yi; 'yee- 'ke 'mu 'kpen 'kitikan mi 'le. ²⁴ 'Ka 'ka 'mabeenna 'ezin- Zesu -la -din; 'yee- -bhoolaya dree 'e ta -Waanbhaa' 'pegee bhaaple mu plēj- mi 'le. 'Bhe- 'ka 'ka 'mabeenna -a yien 'la 'klalaa- 'bhe- -din. 'Bhe yien 'e =klaa win 'e mabhaabhō Abeli a pe 'e ta.

²⁵-Ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, -Waanbhaa' 'la -yoo janwo zii' 'ka ni 'kee- 'ka lia, 'ka 'laa 'ka -bangole 'ka 'trɔnkpaale -la -a ni. 'Elwale ta -sɔ, -Waanbhaa' -yaa Izraeli mu 'ε 'lia zii' 'trε ta -gε 'bhεε- waa dɔle -a -la 'ke -woo 'trɔnkpa a ni, 'bhεε- waa 'sɔle- gole- -Waanbhaa' a 'krowole 'ε 'yi. 'Bhε ya 'ε 'yi, -Waanbhaa' 'la -weli' 'ε =daa laanima 'bhεε- -e -janwoa -kɔɔ' ni, 'ke -kɔɔ' -kɔɔ' -bangwa -a -yi, -kɔɔ' nu gole -yaa' 'krowole 'ε 'yi 'nale- -a ma εε? ²⁶-Waanbhaa' 'la 'weli- 'trε 'ε -bεenna -sɔ, 'bhε -o 'bhε 'liiwli- na 'zi -kɔɔ' ni -zɔn dɔɔ: «'N nu 'trε 'ε bεen gbε drεεwole; 'naa nu 'yee- do -kplɛn bεenle 'taaleεyi, 'duŋ- 'ŋ nu lafle' 'ε 'bhε bεenle 'ezin-»²⁷ 'Bhε -jangɔ' do 'la bhe dɔɔ: «'Ezin- gaan do», -ya zɔɔn 'bhε ma 'bhii- -e 'trε ta pε mu 'la =kla 'mu 'kpen nu bεenle, 'bhεε- 'mu go 'mu dɔyɛ 'ε =kɔɔ, 'bhεε- 'mu 'kpen 'trɪŋgo-; 'kooko- 'ke pε mu 'la waa bεen, 'mu do -kplɛn -le bo ye.

²⁸'Bhεε- 'duŋ-, -kɔɔ' 'pegee 'yee- nu bolε -bhleŋgbeya -wa 'la ta, 'bhε 'laa nu gole 'bhε dɔyɛ 'ε =kɔɔ -titi. 'Bhεla- -yile, -kɔɔ' -Waanbhaa' klεza -lrele' 'ε 'yidɔ-, 'bhεε- -kɔɔ' 'a gba gba gbeya 'la 'bhε sɔ -a ni 'bhεε- 'yi; 'ke -kɔɔ' 'a 'lɛdɔ- -a ma, -a -lεεgblaan 'le -kɔɔ' 'yi ye. ²⁹-Amasɔyi -kɔɔa' -Waanbhaa' 'ε -yoo 'bhii- 'tε 'la 'kee- mεε kpacie 'pilipli, 'bhεε- 'ke a blaana laa bo -titi.

-Liawli' mu

13 'N nεεnε- mu, 'ka -za 'la sɔ 'eke- ni bhe, -ka 'ka 'yregbaan- 'bhε ba 'kaa- Zesu 'yi nεεneya 'ε 'yi. ²'Ka 'kpeele 'laa 'nile- mεε mu 'cie 'sile ma, 'bhεε- 'ka -o 'kun 'elrele. -Amasɔyi mεε 'ke mu 'yaa- 'bhεε- 'yansi za 'ε klε, 'bhεε- -o -mlεkε' mu 'ke 'cie =sia -o ba; 'duŋ- waa yaangole 'bhii- 'mu 'yaa- 'ke -mlεkε' mu 'le. ³-Kaso 'yi mu -za 'laa gole 'ka 'kpee, 'bhεε- -kaa klε 'bhii- 'ke 'ka 'pegee mu 'gbu -o 'eke- 'yi -kaso 'ε 'yi. -O -yrenkpa' zii' mεε 'la zan mu ta, 'mu -za 'laa gole 'ka 'kpee, 'bhεε- -kaa klε 'bhii- 'ka 'pegee 'wole- -yrenbhle' zii' 'flε do 'yi. ⁴Mɔkpen' gwlenna yaaza 'ε 'lɛdɔ- -a ma, 'bhεε- 'gwlaan- 'pegee -a na, waa -waa' gwlenayaa 'ε 'trɪŋdɔle 'ke -yanbhɔɔya dele 'le. -Amasɔyi -Waanbhaa' nu mεε 'joo 'yɔɔ- mu 'ε 'pegee -yanbhɔɔya dε mu 'ki-tikanle.

⁵'Kaa- -gɔli' 'flɛn 'laa klεle; 'duŋ- 'ka zru bo pε yekε- 'la -yoo 'ka 'kɔɔ' 'bhεε- ni. -Amasɔyi -Waanbhaa' 'gbu 'a =pia dɔɔ: «'Naa nu 'ŋ 'plɛŋgole -titi 'e ma, 'bhεε- 'naa nu 'e do -kplɛn 'tolε- -a kɔɔ- -titi.»⁶ 'Bhεla- -zayile, 'o sɔ a pele- 'o 'sɔwεε- 'kpen ma dɔɔ:

«Mεεzan -le 'ŋ 'bhɔŋba- mi 'le, 'naa nu -gblaanle' pε 'kedo- 'kpɔ 'lεε.

Bhaapleŋ sɔ -mε pε -za -la klεle- 'mi ni εε?»

⁷'Ka 'lɛdɔɔ- mu 'la -o -Waanbhaa' a -jan 'ε =lwa =woa 'ka ni, 'mu -za 'laa gole 'ka 'kpee. -O 'taawoa= gɔnε- 'la gbεen- 'ke 'bhε ge 'tɛnle- -o gale ma, -ka 'bhε 'klɔsikun; 'bhεε- -woo -kpa -Waanbhaa' -yi gɔnε- 'la gbεen-, -ka 'ka 'kpa -o ma 'bhε klεgbeya 'ε gbεen-. ⁸Zesu Krisi -o -a dɔgbeya 'ε 'yi 'tanjii: -e -yaa gɔnε- 'la gbεen- 'elwale, -yoo 'bhεε- gbεen- -zɔn; 'bhεε- -e nu bolε 'bhεε- gbεen- 'tanjii. ⁹'N nεεnε- mu, 'ka 'laa 'tolε- 'ke -o 'ka 'yini- 'ke daangbeya -glɔɔn 'bhεεke mu 'le. 'Ke -Waanbhaa' -yaa' -lileya 'ε 'yi fanŋan- -wlaa -kɔɔ' zru 'ε 'yi, 'bhε -o 'ke -za

'lrele- 'le. Pεbhle mu ta 'toŋ mu 'ε 'mu laa sɔ fanŋan- 'lwale bhaapleŋ zru 'yi, 'bhεε- 'mu 'laa -za 'kedo- 'kpɔ 'yanwole -titi' mu 'klɔsikun mu 'ε ma.

¹⁰Zuufu mu a 'sraka 'lena mu 'la -o 'sraka mu 'ε go *'srakagoyɛ 'ε =kɔɔ kɔkpa' 'ε =la, -a 'seŋ 'laa -o 'mu ni 'ke -o 'kɔɔ- mu 'gbu a pε 'sraka gopε mu 'ε 'ke bhle. ¹¹*'Sraka 'lena mi -kunlii gbalaan 'ε, 'bhε wla 'ke wi yien 'ε 'le 'fεkpee 'weŋ 'peŋpeŋ 'ε =la; 'bhεε- -e 'bhε go 'ke 'sraka 'le -za 'yɔɔ- mu 'ε go zayi'. 'Duŋ- -o wi mu 'la yien 'ε =kla 'ke 'sraka 'le -o 'mu kpacie 'pεεlii- -wa 'ε -gɔma'. ¹²'Bhε klεgbeya do 'ε 'yi, Zesu -yrenbhla 'bhεε- -wa =dia -wa 'ε -gɔma; 'kooko- -e bhaapleŋ mu klε 'weŋ -a yien 'ε 'le. ¹³'Bhεla- -yile 'ezin-, -kɔɔ' go -wa 'ε 'kpee, 'bhεε- -kɔɔ' ge -a -lεpayɛ kɔɔ- -wa 'ε -gɔma; 'kooko- -o -yrala' -glɔɔn 'la -dwa -a ma, -kɔɔ' 'bhε -yrala -glɔɔn do 'kpɔ 'ε 'yikun- 'ezin-. ¹⁴-Amasɔyi -kɔɔ' bo -wa 'laa -o -gε 'drunyan 'lεε- 'yi, 'ke 'bhε sɔ -mɔle' 'waati 'ε 'kpen ba. -Wa 'la nu dale -Waanbhaa' ba 'o 'yɛrε -o 'bhεε- ta. ¹⁵'Yee- Zesu 'sɔyi, -kɔɔ' -Waanbhaa' 'tɔbhɔ 'waati 'ε 'kpen ba 'ke -kɔɔ' 'bhε klε 'bhii- -kɔɔa' 'sraka 'le 'yee- 'gbu -Waanbhaa' ni: 'bhε 'yi -le dɔɔ -kɔɔ' 'yee- -Waanbhaa' 'tɔ 'ε magbaande -kɔɔ' 'lii. ¹⁶-Kɔɔ' 'yi 'laa 'nile- -za 'wlan klεle 'pegee bhɔle 'eke- ba ma; 'bhε -za -glɔɔn mu 'ε 'mu -o 'bhii- 'sraka mu 'la -za sɔ -Waanbhaa' ni.

¹⁷-Ka 'ka 'lεε mu 'ε 'weli- -lɛdɔ' a ma, 'bhεε- -ka 'ka ŋg- blo 'kpala -o -la. -Amasɔyi -o -yɛrε -o 'ka 'si 'ε gooba; 'bhεε- -o nu -o klεza mu 'ε 'yipele -Waanbhaa' ni. -Kaa klε 'kooko- -o sɔ -waa' ye 'ε 'wole zrukpa' ta, 'bhεε- waa wole 'ke -o -la ma janwolele. 'Ke -wa wo 'zi -o -la ma janwolele, 'ka mu 'gbu 'laa nu -trɔn 'kedo- 'kpɔ 'sɔɔwole 'bhε ma.

¹⁸-Ka bo -Waanbhaa' -sromabɔle ma 'o ni 'kaa- 'seri mu 'ε 'yi. 'O 'kpale- -o 'o 'gbu 'yi, 'bhεε- 'waa la 'o 'gbu ta -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ 'yi. -Amasɔyi 'woo- -a zi 'bhii- 'o 'taawo 'elrele gbε 'ε 'kpen ma 'waati 'ε 'kpen ba. ¹⁹'Mi -o 'ka makwle' zii' dɔɔ -ka -sromabɔ -Waanbhaa' ni 'mi ba zayi', 'kooko- 'ŋ sɔ niinale blaale- 'ka ta ye.

'PUBɔ-

²⁰-Waanbhaa' 'la -yoo 'ke yilabla 'na mi 'le, 'yele- -kɔɔa' Mεεzan Zesu 'la 'bhε -o 'ke -Bhlaa gooba mi -gbεnε 'ε 'le 'bhε -bwela gale ba; 'bhεε- -e -bhoolaya 'la -dan' 'laa -o 'bhε ma 'bhε -dwa yien 'le 'yee- 'pegee -kɔɔ' mu pleŋ-. ²¹Bhaa 'yee- -Waanbhaa' 'ε 'bhɔ 'ka ba, 'bhεε- 'ka sɔ -za 'wlan 'ε 'kpen -glɔɔn klεle-, 'bhεε- 'kaa zru maza 'ε 'kpen klε. 'Bhεε- bhaa -za 'la 'bhε sɔ -a ni, -e bhɔ -kɔɔ' ba 'ke -kɔɔ' sɔ 'bhε klεle- Zesu Krisi 'sɔyi. Bhaa 'tɔbhɔleya bo 'yee- Zesu ni 'waati 'ε 'kpen ba! -Amiinal!

²²'N nεεnε- mu, 'mi 'ka 'liala- -jan mu 'la 'le 'lɛtrε 'lεε- 'yi -gε bhe, -ka -o 'kun 'ka zru -dɔɔ 'le. Drɔɔn' 'naa klεle -janwole -bebe 'le 'ka ni.

²³'N 'yoo- -a zi 'bhii- 'kaa 'yaango- 'bhii- -o -ploola -kɔɔ' nεεnε- Timote ma -kaso 'ε 'yi. 'Kee- =bhwa 'ŋ ba -gε 'sani- 'ŋ gele pleŋ- 'ka ba ye, 'mi 'pegee 'yee- nu gele 'pwεle- 'ka ta ye.

²⁴ -Ka 'ka 'lɛdɔɔ- mu 'ɛ 'kɾɛn 'pubɔ-, 'bɛ 'pegee
 -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛŋ mu 'ɛ 'kɾɛn. -Kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'la ina.
 'kɾɛn -o Itali 'klɛɛn 'ɛ 'yi -gɛ, 'mu 'kɾɛn 'ka 'pubwa-.

²⁵ Bhaa -Waanbhaa' a -lileya 'ɛ bo 'ka 'kɾɛn ta! Ami-

ZAKI

Zaki 'letre 'la yɔɔndia 'bhe ngblo

-Dele 'ke Zaki 'le ɛɛ? Mɛɛ -bebe pe dɔɔ Zaki -o 'ke Mɛɛzan Zesu Krisi nɛnɛn- 'le (Matie 6.35, Maki 6.3, Galasi 1.19, 1 Korɛnti 15.7). -E -yaa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la 'yaa- Zeruzalɛmu 'mu a zilɛɛ- mu 'ɛ do 'le (Klɛza 15.13-21, Galasi 2.9). Zaki 'letre 'lɛɛ- =dia, 'bhɛɛ- -ya =kpaɛ Izraɛli -gbaa vu ta plɛ 'ɛ ni. 'Duɲ- yaa -yaa -we 'zi 'ke Izraɛli -gbaa gwe -zeze 'gbu mu 'ɛ 'le, -e -yaa -we 'zi 'ke Zuufu mu 'la -woo 'gbu =naa Zesu ni 'mu -la -le. Mɛɛ mu =yaa -yɛn 'la 'kpa zii' 'mu ta, 'bhɛla- -yile 'mu -gwa Izraɛli 'klɛn 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'mu -ja 'klɛn 'bhɛɛke mu 'yi. Zaki pe dɔɔ 'bhe Zuufu -glɔɔn mu 'ɛ 'mu -le -Waanbhaa' a mɛɛ kplankplan mu 'ɛ 'le. 'Letre 'lɛɛ- 'yi, -e zruwlaa- -o 'kpee dɔɔ -woo ta -yɛn mu 'ɛ 'yikun. 'Bhɛɛ- -ya =pia -o ni 'ezin- dɔɔ -woo 'gbu klɛ -zadɔ' mu 'le, 'bhɛɛ- -woo ngblo 'kpala -o -lɛɛ mu 'ɛ =la, 'bhe 'pegee 'ke -o 'taawo 'elrele -waa' 'kpaleya zi 'ɛ ta. -E pɛzan mu -liala dɔɔ 'mu 'laa 'mu 'gbu magbaandɛɛ 'mu 'kɔɔ -gɔli' 'ɛ -zayi', 'bhɛɛ- -e 'kɔɔflɛnzɛn mu -liala 'ezin-.

Zaki -yaa' 'letre 'ɛ 'yi -jan ngblo mu 'ɛ =pia (Zaki 1). -Ya nɛnɛn- Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpeekekan dɔɔ -woo -yɛkpa' -o 'gbu ba. -Yoo -liala 'ezin- dɔɔ waa pɛzan mu do -kplɛn 'lɛdɔɛ -a ma, 'bhɛɛ- 'ke -o 'kɔɔflɛnzɛn mu mafinyanwo. 'Bhɛɛ- drɔɔn' -e pe -o ni dɔɔ -o bhɔ 'kɔɔflɛnzɛn mu 'ɛ ba (Zaki 2).

Mɛɛ 'la zan mu -o 'gbu kun 'bhii- -zadɔ' mu, 'bhɛɛ- 'ke -wa zi 'bhii- -o mɛɛ -bhɛɛke' mu daan -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'le, Zaki 'bhe zan mu 'ɛ -liala dɔɔ waa -o 'gbu magbaandɛɛ, 'bhe 'pegee sradɔɛ laa 'sɔɛ- -o ni, 'bhɛɛ- -woo 'gbu 'wojan- mu 'ɛ 'klɔsikon 'elrele (Zaki 3.1-4.12).

-E pɛzan mu -liala 'ezin- dɔɔ - woo -yɛkpa' -o 'gbu ba, 'kooko- waa -o 'gbu magbaandɛɛ (Zaki 4.13-5.6).

Zaki a 'letre 'ɛ 'lɛyanyɛ 'ɛ =nɔɔ, -e -za dɔ gbɛ drɛɛwoa- Zesu 'yi mu 'ɛ 'kpee dɔɔ -o bo 'eglkɔɛ -o ta -yɛn mu 'ɛ 'yi, 'bhe 'pegee -e pe -o ni dɔɔ -woo 'seriwo mɛɛ 'la zan mu -o -yɛn 'yi 'bhe 'pegee gadɛ mu 'mu a -za ma.

Zaki a 'pubɔwli

1 'Mi Zaki 'la 'ɲ 'yoo- 'ke -Waanbhaa' 'pegee Mɛɛzan Zesu Krisi a yewonɛ 'le bhe, 'mi -le 'letre 'lɛɛ- dɛ 'zi. 'Ka mu Zesu 'yi mu 'la -daa Izraɛli -gbaa vu ta plɛ 'ɛ 'lii, 'bhɛɛ- 'ka zɛnle -o 'drunyan 'yi 'klɛn 'bhɛɛke mu -yi yɛkɛn- =nɔɔ, 'ɲ 'yoo- 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'ka ni 'ke 'ɲ 'ka 'pubɔ-.

Mɛɛ zrubaglinza mu 'pegee -za -glɔɔ mu -yikunle

²'N nɛnɛn- mu, 'ke -za -glɔɔ 'oo -za -glɔɔ 'la =tian 'ka ma, -kaa ye 'bhii- 'ka zrukpaɛ' pɛ -gbɛnɛ -le. ³'Kaa 'yaango- 'bhii- 'ke -o 'ka 'kpaleya 'ɛ 'yidaan- 'ke -za -glɔɔ 'le, 'bhɛɛ- 'bhe 'ka daan -za -glɔɔ 'yikunlele. ⁴'Duɲ- -kaa 'to 'ke -o 'kaa- -za 'yikun zru 'ɛ ye gbɛ 'ɛ 'kɛn ma, 'kooko- 'ka klɛ mɛɛ -lɛsɔɛ mu 'le, 'bhɛɛ- waa 'joo 'yɔɔ- 'kedo- 'kɔɔ ye 'ka zi.

Mɛɛ 'seriwoza -zadɔɛya -sɔɔwo zayi'

⁵'Ke -zadɔɛya laa -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ 'ka ba, 'bhe zan 'bhe 'yɛwo -Waanbhaa' ma, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' nu 'bhe 'nale- 'bhe zan ni. -Amasɔɔyi, -Waanbhaa' gbɛ ta -o taataa pɛ nale ma mɔkɛn' ni, 'bhɛɛ- yaa la mɛɛ ta pɛ nayɛ nɔɔ- mɛɛ ni. ⁶'Duɲ-, 'ke 'bhe zan -o 'bhe -zadɔɛya 'ɛ 'yɛwole, -a 'kpale- klɛ -Waanbhaa' 'yi 'bhii- -e nu a

-sɔɔwole, 'bhɛɛ- yaa -a zru klɛɛ plɛ 'bhe 'yɛwole 'ɛ ma. -Amasɔɔyi 'ke mɛɛ 'la zan -a zru klɛ plɛ, 'bhe zan -o 'bhii- wɛyi- 'kɔɔ do 'la 'ke -ploɔ 'bhe 'lawlɛn-, -ya bɛɛn, 'bhɛɛ- -ya wian yɛkɛn- =nɔɔ. ⁷'Bhe zru plɛ zan 'ɛ, 'bhe 'laa 'bhe -yrikpale pɛ 'kedo- 'kɔɔ 'sɔɔwole ta Mɛɛzan -Waanbhaa' 'kɔɔ. ⁸'Bhe zru plɛ zan 'ɛ, yaa bo -a -liijan' do 'kɔɔ ta -a 'taawogbɛya 'ɛ 'yi.

'Kɔɔflɛnɔya 'pegee -nafloya

⁹'Ke -kɔɔ' nɛnɛn- 'la -yoo 'kɔɔflɛnzɛn 'le, -ya 'gbu 'wasowo -a 'lawlɛnle 'pegee -a klɛɛ mɛɛ gbalaan 'le -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'bhe -zayi'. ¹⁰'Bhɛɛ- 'duɲ-, pɛzan 'ɛ 'bhe 'bhe 'gbu 'wasowo 'bhe 'gbu mazina zayi'. -Amasɔɔyi -e nu 'kanlɛ- blaale 'bhii- -bɔn -bi 'laa mɔ gɔnɛ- 'la gbɛnɛn-. ¹¹-Yɛtɛbhe wɛn, 'bhɛɛ- -e bhi 'eglkɔɛ, -e -bɔn 'ɛ dɛ, 'bhɛɛ- 'bhe ga. 'Ke 'bhe =kla, -a -bi 'ɛ balaa', 'bhɛɛ- 'bhe -lɛrele 'ɛ 'kɛn go 'bhe 'yi. 'Bhe klɛgbɛya 'ɛ 'yi 'ezin-, yi do ta, pɛzan 'ɛ nu 'kanlɛ- blaale- 'ke -a -yɛg- baanle -o 'waati 'la ba -yaa' ye mu 'ɛ ba.

-Za mu 'la mɛɛ -lɛkan' 'bhɛɛ- -wa bɔ -za 'yɔɔ- 'yi

¹²'Ke Zesu 'yi mi 'oo Zesu 'yi mi 'la -za -glɔɔ 'yikwan=, 'bhe zan a pɛ -yinra! -Amasɔɔyi 'kee -yaan -za -glɔɔ 'ɛ 'yikunlele, -e nu 'bhe ma -trɔn 'sɔɔwole 'ke bole -yɛ ma -si 'la -Waanbhaa' 'bhe 'liiwli- =naa 'bhe 'nale- ta -a

-za so mɛɛ 'la zan mu ni 'bhe 'le. ¹³'Ke -za 'yɔɔ- klele -o mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -lɛkan zii', 'bheɛ- -e -balaa' -za 'yɔɔ- 'yi, 'bhe zan laa pele dɔɔ: «-Waanbhaa' -le 'ɲ 'lɛkan zii' -za 'yɔɔ- klele 'le.» -Amasɔyi pe 'kedo- 'kɔ 'laa so a klele- 'bheɛ- -Waanbhaa' -za 'yɔɔ- kle, 'bheɛ- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu laa mɛɛ 'kedo- 'kɔ 'lɛkan- -za 'yɔɔ- klele 'le. ¹⁴'Duɲ- mɛɛ 'tɔle- mɛɛ, -a 'gbu zru maza mu 'ɛ 'mu -le -a 'gbu 'lɛkan- 'bheɛ- -wa glaan yɛtɛtɛ, 'bheɛ- 'mu 'a kun. ¹⁵'Ke -a zru maza -yɔɔ' mu 'ɛ -wa -yinia, -wa -balaa' -za 'yɔɔ- 'yi. 'Ke -za 'yɔɔ- 'ɛ gbaandia-, 'bheɛ- -a -yiyaa -a zru 'ɛ ni, 'bhe 'lɛyan- 'ke 'yee- mɛɛ 'ɛ gale -la -le.

¹⁶'Nj nɛɛnɛ- mu 'la -za so 'ɲ ni 'egbenele, 'ka 'laa 'ka 'gbu 'yiniile. ¹⁷Mɛɛ -sɔɔwo' pe 'kpen 'lrele- 'pegee -o mɛɛ gba pe -lɛsɔle -lrele' 'la ba 'mu 'kpen da -kɔɔ' De -Waanbhaa' 'la laanima 'bheɛ- ba. 'Yelee- -yɛtɛbhe 'pegee mɛɛ, 'bheɛ- mɛɛkɛn- mu 'ɛ =kla. Yaa -a 'gbu mabɔɔ-titi, 'bheɛ- -gblo 'kpayɛ- laa -o -a ma. ¹⁸-A 'gbu zru maza ta, 'bheɛ- -e -si dɛɛ -naa -kɔɔ' ni -yaa' wlan ma jan 'ɛ ma. -E 'bhe =kla, 'kooko- -kɔɔ' so klele- 'bhii- -a kleɛɛ dɛɛ mu 'ɛ -lwa mu 'le.

'Trɔnkpale -jan =la 'bheɛ- -a -yizaklele

¹⁹'Nj nɛɛnɛ- mu 'la -za so 'ɲ ni 'egbenele, -kaa 'yaango- dɔɔ mɛɛ 'tɔle- mɛɛ 'bhe 'yriwlale kle 'bhe 'trɔnkpale ma -jan =la 'elwale 'pe, 'duɲ- yaa 'kɔɔle- -janwole ma 'bhe 'pegee yaa a zrupliile blaale-. ²⁰-Amasɔyi 'ke mɛɛ 'la zan 'bhe zrupliila, 'bhe zan laa -za 'lɛdɔɔle kle -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'bhe 'le. ²¹'Bhela- -zayile, pe 'oo pe 'la 'bhe mɛɛ 'kpee 'trɔɲɔɔ-, 'bhe 'pegee -yɔɔya' -glɔɔn 'ɛ 'kpen, -ka 'plo' mu 'kpen klele ma. 'Bheɛ- -Waanbhaa' a -jan 'la =bwa 'ka 'kpee, -ka 'bhe 'kun 'ka zru -dɔɔ 'le, 'bhe -le so 'ka gole- -za 'yi.

²²'Ka -Waanbhaa' a -jan 'la =maa, 'ka 'laa bole 'ka 'trɔnkpale dɔɔɲ ma -a =la, -kaa -yizakle; 'kebhlaale 'ka -o 'ka 'gbu -la 'yini zii' 'bhe gbɛɛn- bhe. ²³'Ke mɛɛ 'la zan 'ɛ 'trɔnkpa -Waanbhaa' a -jan 'ɛ =la, 'bheɛ- 'ke yaa 'taawole -a ta, 'bhe zan -o 'bhii- mɛɛ 'la zan -a 'gbu wleyi' -glinna -dwalen' do 'yi, -ya 'gbu ye 'bhii- -yoo gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-. ²⁴'Bheɛ- 'kee- 'yaan- -a 'gbu wleyi' -glinlele 'waati 'la ba, -e jila, 'bheɛ- -ya 'gbu wleyi' 'ɛ =ya gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn- 'bhe ni -a 'kpee 'bhe yɛ do 'ɛ =kɔɔ bhe. ²⁵'Toɲ 'la 'bhe 'lɛsɔle -o, 'bheɛ- 'ke 'bhe -kɔɔ' bo -kɔɔ' 'gbu ma, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e 'yɛkpa -a -yi 'elrele, 'bheɛ- 'ke -a blɔɔle- =bwa 'bhe 'toɲ 'ɛ ma, 'bheɛ- 'ke yaa bole -a 'trɔnkpale ma dɔɔɲ -a -la, 'bhe 'pegee 'kee- ni -a 'kpee; 'duɲ- 'kee- 'taawoa- -a ta, -Waanbhaa' nu 'bhe zan 'ɛ -dɔɔbole -a kleza mu 'ɛ 'kpen 'yi.

²⁶'Ke mɛɛ 'la zan 'a 'gbu ye 'bhii- -yoo -Waanbhaa' gba mi 'le, 'duɲ- 'ke 'bhe zan gbɛ laa so 'bhe 'gbu 'lɛ ta, 'bhe zan -o 'bhe 'gbu 'yini zii' 'bhe 'yi 'bhe gbɛɛn- bhe. 'Bhe zan a 'seri 'ɛ 'bhe -o bhaama. ²⁷'Duɲ- -wa pe 'kɛla ma dɔɔ 'seri 'wenj 'bhe 'pegee 'seri -kɔɔɔɔ -kɔɔ' De -Waanbhaa' -yɛ 'yi 'bhe -le -gɛ: twenɛ- mu 'pegee

glaanle mu -gblakun' 'ke -woo 'trɛbɔɔ 'yi, 'bheɛ- 'yaa 'tolɛ- 'ke 'drunyan 'yi pe mu 'e 'kpee 'trɔɲɔɔ-.

-kɔɔ' 'laa pɛzan mu mabhaabhɔle 'kɔɔflɛɲzan mu ta

²'Nj nɛɛnɛ- mu, 'ka 'kpale- 'la -yoo -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Krisi 'tɔɔbhɔle 'ɛ 'yi, 'ka 'laa 'eke- bagole. ²'Nj 'bhe 'pe zii' win 'la ma, 'bhe -le -gɛ: 'kee- =kla 'bhii- mɛɛ ple -nwa wlale 'ka 'klale- o 'eke- ba yɛ 'la =kɔɔ 'bhe =kɔɔ. -A do -o 'ke pɛzan 'le, 'bheɛ- 'bhe -can 'kplɔ =bwa 'bhe gbɛ ma, 'bheɛ- 'bhe -baale' -o 'ke dunɛ- 'lrele- do 'le. 'Bheɛ- mɛɛ -bhɛke' do 'ɛ 'bhe -o 'ke 'kɔɔflɛɲzan 'le, 'bheɛ- dunɛ- kple do -le 'bhe ta. ³'Ke 'ka 'yɛkpa - mɛɛ 'la zan -baale' -o 'elrele 'bhe ma, 'ka -gasikpa 'bhe 'lɛɛ, 'bheɛ- 'kaa pe 'bhe ni dɔɔ: «Nu yala- mɛɛ gbalaan yaayɛ 'lɛɛ- =kɔɔ -gɛ.» 'Bheɛ- 'kaa pe 'kɔɔflɛɲzan 'ɛ ni dɔɔ: «'Bhi, bo 'e gaan ta». 'Ke 'ka 'laa 'bhe 'pele-, 'ka so -a pele- -a ni 'ezin- dɔɔ: «'Bhi 'nu 'yala- 'trɛ ma 'ɲ gaan ma -gɛ.» ⁴'Ke 'ka 'bhe =kla 'bhe gbɛɛn- bhe, 'ka 'laa -o mɛɛ 'ke gbalaan -yiyaa' zii' mɛɛ 'ke ni 'ka ba ɛɛ? 'Bheɛ- 'ka 'laa -o mɛɛ mu 'kitikan zii' 'ka 'kpeejan- -yɔɔ' mu 'ɛ 'le ɛɛ?

⁵'Nj nɛɛnɛ- mu 'la -za so 'ɲ ni 'eglɔɔle, -ka 'ka 'trɔnbadoo: -Waanbhaa 'drunyan 'lɛɛ- 'yi 'kɔɔflɛɲzan mu 'ɛ makwan-, 'kooko- -o kle mɛɛ gbalaan mu 'le -waa' 'kpa- leya -gbɛnɛ 'ɛ ma; 'bheɛ- -o 'ciɛn kle 'yee- -Waanbhaa' 'a 'liiwli- =naa -bhɛngbeya -wa 'la 'naza- ta -a -za so mɛɛ 'la zan mu ni 'bhe 'le. ⁶'Bheɛ- 'ka mu, 'ka -yraladwa mɛɛ 'kɔɔflɛɲzan 'ɛ ma -mɛla ma ɛɛ? -De mu -le -yɛnkpa' zii' 'ka ta ɛɛ, 'bheɛ- -de mu -le 'ka 'kun 'bheɛ- -o ge 'ka 'le -klu ta, pɛzan mu 'ɛ 'wole- 'laa 'bhe kle ɛɛ? ⁷'Woo- pɛzan mu 'ɛ 'wole- 'laa -o Zesu Krisi 'tɔ 'lrele- 'la -yoo 'ka ma 'bhe 'siɛ zii' ɛɛ?

⁸Wlan 'ɛ ni, 'toɲ 'la 'bhe -za 'gbu -o 'eglɔɔle -Waanbhaa' a -bhɛngbeya 'ɛ ta, 'bheɛ- 'ke 'bhe yɔɔndeɛle -o -yaa' 'Sewe 'ɛ 'yi 'bhe -le -gɛ dɔɔ: «'E -vindo' mi -za 'so 'e ni 'bhii- 'e 'gbu -za so 'e 'gbu ni gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-.»⁹'Duɲ- 'ke 'ka -o mɛɛ mu bago 'zi, 'ka -o -za 'yɔɔ- -la kle 'zi 'bhe 'le bhe. 'Bheɛ- 'toɲ 'ɛ -kpan baa- 'zi 'ka ta, -amasɔyi 'ka -o -a 'yisiɛ zii'. ¹⁰'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan Moizi a 'toɲ mu 'ɛ 'kpen 'klɔɔsikun, 'bheɛ- 'ke -ya gɔ do 'kɔɔ 'yisiɛla -o ba, -e kle 'bhii- -ya 'kpen -la -yisiɛla bhe -Waanbhaa' -yɛ 'yi. 'Bhe ya 'ɛ 'yi, -kpan baale -o -a ta. ¹¹Wlan 'ɛ ni, -Waanbhaa' 'la -ya =pia dɔɔ: «'Yaa -yanbhɔɔya kleɛɛ,» 'yee- do 'kɔɔ 'ɛ 'yela- =pia 'ezin- dɔɔ: «'Yaa mɛɛ dɛɛɛ.» 'Bhe ya 'ɛ 'yi, 'ke 'yaa -yanbhɔɔya kleɛɛ, 'duɲ- 'kee mɛɛ =dia, -e Moizi a 'toɲ 'ɛ 'kpen -la -yisiɛla bhe. ¹²'Bhe 'yi, -ka -janwo' 'bhe 'pegee 'ke 'ka 'a 'yizakle 'bhii- -o nu bhaaplɛɲ mu 'la 'kitikanle 'ke 'toɲ 'la 'bhe mɛɛ bo 'bhe 'gbu ma 'bhe 'le. ¹³Wlan 'ɛ ni, 'ke mɛɛ mu -yɛn 'laa 'klale- mɛɛ 'la zan ma, 'bhe zan -yɛn 'laa nu 'klale- -Waanbhaa' ma, 'ke -yoo -a 'kitikanle yi 'la 'le. 'Duɲ-, 'ke mɛɛ -yɛnkla' mɛɛ 'la zan ma, 'bhe zan -yɛn- klale 'ɛ -Waanbhaa ma 'bhe 'yi nu yale -Waanbhaa' a 'kiti 'la -yoo 'bhe zan 'ɛ ma 'bhe ni.

'Kpaleya 'pegee kleza 'lrele- mu

¹⁴'Nj nɛɛnɛ- mu, 'ke mɛɛ do 'a =pia dɔɔ -a 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi, 'bheɛ- 'ke yaa 'bhe 'kpaleya 'ɛ zɔɔn -a

† -Zablayɛ =kɔɔ, 'ke mɛɛ 'la zan 'serj 'yaa- wo 'bhe gwledanyɔɔɔn 'ɛ 'le, -o -yaa -yri 'laa zungbhɛ do bɔ 'bhe zan 'ɛ 'ngblo ma 'bhe 'senjoza 'ɛ -tɔɔmasie 'le.

kleza mu 'e ma, 'bhe 'trɔn- -o -a ma -mela -le ee? 'Bhe 'kpaleya -glɔn 'e sɔ -a gole- -za 'yi ee? ¹⁵ 'Kee- =kla 'e nɛɛnɛ- 'gwlaan- 'le oo, 'kee- =kla 'e nɛɛnɛ- 'le oo, 'bhe- -o ta flɛn- -o, 'bhe 'pegee pele kplankplan laa -o 'kɔɔ 'tanjii, ¹⁶ 'bhe- 'ke 'ka do 'a =pia -o ni dɔɔ: «Bhaa -Waanbhaa' 'ka -dɔɔbo! -Ka ge pe =kla 'ka ta 'bhe- -ni-iniii' go 'ka ma, 'bhe 'pegee -ka pɛbhle 'bhe- 'ka kpedɔ.» 'Bhe- 'ke -o mazadwa pe 'la ma, 'ke 'ka 'laa 'bhe 'nale- -o ni, 'bhe 'duma 'e -mela 'yanwo- 'ka ma ee? ¹⁷ 'Kpaleya a pe -za 'e -yoo 'bhe- gbɛɛn- bhe. 'Ke 'yee 'kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhe- 'ke 'yaa 'bhe 'wlata- za mu kle, 'yaa- 'kpaleya 'e -yoo 'ke bhaama za -la -le.

¹⁸ 'Duŋ- mɛɛ do nu -a pele 'e ni dɔɔ: «'Bhi 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi, 'bhe- 'mi -za 'Irele- mu kle!» 'Ke 'bhe =kla, 'mi nu -a -lɛkunle 'bhe zan ni dɔɔ: «'E 'kpaleya 'e zɔn 'ŋ ni 'kee kleza mu laa -o 'bhe ba; 'bhe 'mi nu 'mi a pe 'kpaleya 'e zɔnle 'e ni 'ŋ kleza mu 'e 'le.» ¹⁹ 'Bhi pe dɔɔ 'e 'kpale- -o -a -yi 'bhii- -Waanbhaa' -o do 'kɔɔ, 'bhe -o 'ke -za 'Irele- 'le. 'Duŋ- 'zina mu 'e -woo kpa -Waanbhaa' 'yi 'bhe- gbɛɛn- 'ezin-, 'bhe- -o bɛɛn -gblaɛn 'e 'kɔɔ -a -lɛɛ. ²⁰ -Zadɔkle! 'Yoo- -a zi 'bhii- 'ya 'yi- ma 'bhii- 'kpaleya 'la 'ke kleza mu laa -o 'bhe ba, 'bhe -o 'ke bhaama 'kpaleya 'le ee? ²¹ -Waanbhaa' -kɔɔ- -gbɔɔ Abraamu =kla 'ke mɛɛ -lɛdɔɔle -a -yrɛ 'yi 'nale- -a ma ee? Yaa klele -a kleza mu -la ma ee? -E -Waanbhaa' -weli' 'e =maa, 'bhe- -ya gbe -nɛ Izaki -kwan, 'bhe- -e 'bhe =kpa 'srakagoyrɛ 'e =kɔɔ, 'bhe- -e -yaa zan bi 'bhe dɛɛ, 'bhe- -e 'bhe kle 'ke 'sraka 'le -Waanbhaa' ni. ²² 'E 'bhe =ya 'tɛ ee! -A 'kpaleya 'e 'pegee -a kleza mu 'e 'yaa- 'eke- 'yi. 'Bhe- -a kleza mu 'e -yaa' 'kpaleya 'e 'lɛswa=. ²³ 'Bhe klegbeya 'e 'yi, -Waanbhaa' a 'Sɛwe -e 'kɛla =pia 'bhe- 'lɛswa=, -ya =pia dɔɔ: «*Abraamu 'e =kpa -Waanbhaa' 'yi, 'bhe- 'bhe 'a =ya 'bhii- mɛɛ -lɛdɔɔle 'le -yaa' 'kpaleya 'e ma.» 'Bhe- -Waanbhaa' a 'siila- 'bhe 'bhɛgwɛn-. ²⁴ 'Ka 'bhe =ya ee! -Waanbhaa' laa mɛɛ ye mɛɛ -lɛdɔɔle 'le -a 'kpaleya do -kplɛn ma, 'duŋ- -ya ye mɛɛ -lɛdɔɔle 'le -a kleza mu 'la da -a 'kpaleya 'e ba 'mu -la ma.

²⁵ 'Bhe klegbeya do 'kɔɔ 'e 'yi, -Waanbhaa' gwɛn -glin le Raabu =ya le -lɛdɔɔle 'le -a kleza mu 'la da -a 'kpaleya 'e ba 'bhe- ma. 'Yee- Raabu -le Izraeli mu a yrɛ ma -klɔsikun mu 'e =kwan 'elrele, 'bhe- -yoo -gwa -za 'yi 'ke -yoo bɔ zi -bhɛɛke' do ta -o jila bhla 'e zi. ²⁶ Wlan 'e ni, 'bhii- 'ke nii- 'laa -o mɛɛ 'fle 'la 'yi, 'bhe -o gbaa 'le gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhe klegbeya do 'e yi, 'ke kleza mu laa -o 'kpaleya 'la 'yi, 'bhe 'kpaleya 'e gale -o.

-Kɔɔ' gbɛɔ -kɔɔ' 'le ma 'kpaale- ta gɔnɛ- 'la gbɛɛn-

3 'N nɛɛnɛ- mu, 'ka 'laa klele 'ebebele 'ke 'kaa pe dɔɔ 'ka -o klele- -Waanbhaa' a -Jan 'e daan mu 'le. 'Ka 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- -kɔɔ' mu mɛɛ daan mu 'e, -o nu -kɔɔ' mu 'kitikanle 'egɔɔle 'ke 'bhe kan mɛɛ -vin mu 'e ta. ² -Kɔɔ' 'kpen 'yini- 'e -glɔn -bebe 'le. 'Ke mɛɛ do -yi 'laa ni -titi -a 'wojan- mu 'e 'yi, 'bhe zan 'e 'bhe -o 'ke mɛɛ -lɛɔle do 'le. 'Bhe- -a gbɛɔ -a 'gbu 'fle 'e 'yikunle ta -a kleza mu 'e 'kpen 'yi 'ezin-. ³ 'Ke -kɔɔ' wi -soo' blasan- bhle bɔ-a -lii, 'kooko- -e 'kɔɔ- zru maza kle. 'Bhe klegbeya 'e 'yi bhe, -kɔɔ' mu sɔ 'woo- wi -soo' 'e 'lɛdɔɔle

-za 'e 'kpen 'yi. ⁴ -Ka 'ka 'yɛkpa 'ezin- -yi ta -batɔŋ' -gbɛnɛ mu 'e ta doo: 'ali- -woo 'egbɛnɛle bhe oo, 'bhe 'pegee -plooo -gbɛnɛ mu -le sɔ -o -yrɔnle', 'duŋ- -o bhɔpe 'fientɔnɛ do -le -o -lɛdɔɔ' 'ke -o bhɔ mi 'e -ya zi 'bhii- -o ge yrɛ 'la =kɔɔ -o ge 'bhe- =kɔɔ. ⁵ 'Bhe ya 'e 'yi bhe, bhaaplɛŋ nrɛ 'e -yoo 'ke -kɔɔ' 'fle 'e dɔpe 'fientɔnɛ do -la -le. 'Duŋ- -ya 'gbu magbaandɛ 'kee- -jan -gbɛnɛ -gbɛnɛ mu wo. -Ka 'ka 'yɛkpa 'ezin- doo, 'tɛ 'klɛnɛnɛ do -le sɔ -kɔɔ -gbɛnɛ do 'kpen 'kpaciele. ⁶ 'Bhe klegbeya do 'e 'yi, mɛɛ nrɛ 'e -yoo 'bhii- 'tɛ gbɛɛn-. 'Ye- 'ke -za 'yɔɔ- kli 'gbu 'e 'le. -Yoo -kɔɔ' dɔpe mu 'e ba, 'duŋ- 'yele- -kɔɔ' 'fle 'e 'kpen 'trɛɔɔ-. -Yoo 'bhii- 'tɛ 'la da 'zi -jranama 'tɛ 'yi, 'bhe- -e bhaaplɛŋ a 'trɛ ta -si 'e 'kpen 'sɛɛ-. ⁷ -Bɔn 'yi sɔɔpe mu 'e 'kpen -glɔn -o, maannɛ- mu 'kpen -glɔn -o, wi mu 'la 'kpen 'taawo- 'mu vi ta 'mu 'kpen -glɔn -o, 'bhe 'pegee weyi- ba wi mu 'e 'kpen -glɔn, bhaaplɛŋ 'kpaale- -o 'mu 'kpen 'wiŋ-. ⁸ 'Duŋ- bhaaplɛŋ do 'kɔɔ gbɛ laa 'sɔɔle -lido' mɛɛ nrɛ 'e 'yikunle ta. Pe -yɔɔ' -le 'kɛle-, bhaaplɛŋ do 'kɔɔ gbɛ laa sɔ -a -yikunle ta. -Yoo 'bhii- mɛɛ -baa'. ⁹ -Kɔɔ' 'kɔɔ Dɛ Mɛɛzan -Waanbhaa' -dɔɔbo' -kɔɔ' nrɛ do 'kɔɔ 'la 'le, -kɔɔ' mɛɛ mu 'la -Waanbhaa' -o =kla -a bhɔɔma mu 'le 'mu 'danjanwo 'yee- nrɛ do 'kɔɔ 'e 'yela- -le 'ezin-. ¹⁰ 'Duma da -lii do 'kɔɔ 'la =kɔɔ, 'danjan da 'yee- -lii do kɔɔ 'e 'yela- kɔɔ- 'ezin-. 'N nɛɛnɛ- mu, 'ka 'laa 'tolɛ- 'kee- kle 'bhe gbɛɛn-. ¹¹ -Yi 'nrɛle- 'pegee -yi yienle, -o plɛ -kpen 'laa sɔ 'pwele -yi -gluu do 'yi. ¹² 'N nɛɛnɛ- mu, figi diŋ do laa sɔ -a bhaa klele- 'ke *olivi* 'le, 'bhe- -dɔɔ diŋ do laa sɔ 'bhe bhaa klele- 'ke figi bhaa 'le. 'Bhe klegbeya 'e 'yi bhe, -yi 'nrɛle- 'pegee -yi yienle, -o plɛ -kpen sɔ dale- tɔ ngblo do 'yi ee?

-Zadɔleya 'la da -Waanbhaa' ba

¹³ -De 'gbu -le -zadɔ' mi 'le 'ka ba ee? 'Bhe- -de 'gbu -la yikanle -o 'ka ba ee? 'Bhe zan 'e 'bhe 'a zɔn a 'taa- wogbeya -Irele' 'e 'pegee -a kleza mu 'la -e 'mu kle -a zru -dɔɔ 'pegee -zadɔleya 'le 'mu ma. ¹⁴ 'Duŋ- 'ke 'ka zru 'pale- -o 'ke zranwole 'pegee 'ke zaabɔle zru 'le 'ka 'kpee, 'ka 'laa 'ka 'wasowole 'ke 'kaa pe dɔɔ 'ka -o 'ke -zadɔ' mu -le. -E kle 'bhii- 'ka -o wlan 'e malabɔɔ 'zi 'bhe gbɛɛn- bhe. ¹⁵ 'Bhe -zadɔleya -glɔn 'e 'bhe 'laa da laani- ma -Waanbhaa' ba. 'Duŋ- 'bhe da 'drunyan 'lɛɛ- 'bhe- 'yi, 'bhe da bhaaplɛŋ zru -la -yi, 'bhe- 'bhe -o -Setran' 'kɔɔɔ- -la -le. ¹⁶ -Amasɔyi 'ke zranwole zru 'pegee za- abɔ zru -o yrɛ 'oo yrɛ 'la =kɔɔ, -za 'yizaale -o 'bhe- =kɔɔ, 'bhe 'pegee kleza -yɔɔ' 'e 'kpen -glɔn ¹⁷ 'Duŋ- -zadɔleya 'la da -Waanbhaa' ba, 'ke 'bhe -o mɛɛ 'la zan 'yi, 'bhe zan -si 'e -yoo 'wen, yaa gwle glin, 'bhe- -a -yi -o 'edɔɔle, -e mɛɛ -klɔsikun, 'bhe- -e mɛɛ -yrɛnkla' 'ebe- bele, 'bhe 'pegee -e -za 'Irele- -bebe kle. Yaa mɛɛ mu bago, 'bhe 'pegee yaa -za kle mɛɛ -yrɛ 'kɔɔ. ¹⁸ 'Ke mɛɛ 'la zan mu yilabla ziglin, -o -waa -za mu 'kpen kle yil- abla 'yi. 'Bhe- 'bhe 'lɛyanyrɛ kle 'ke -lɛdɔɔleya 'le.

Bhɛgwɛnya 'kpale 'drunyan ta pe mu ma

4 Gwle mu 'pegee sra mu 'la -woo 'ka 'plɛŋ-, 'mu -o da 'zi -mɛ -la ba ee? Zru maza -yɔɔ' mu 'la gwledan

'eke- ba 'ka zru 'ε 'yi, 'kooko- -o gbεblɔ 'ka ta, waa -o da 'zi 'mu -la ba εε? ² 'Ka 'yrebhɔ- pε mu zi, 'duŋ- 'ka 'laa sɔ -o -srɔkwɔle; 'bhεε- 'ka mεε dε, 'bhe 'pegee 'ka zranwo; 'duŋ- 'ka zru laa kpalaa'. 'Ka 'yrebhɔ- pε 'la zi, 'ka 'laa sɔ 'bhe 'srɔkwɔle. 'Bhela- -yile, gwle mu 'pegee sra mu -o 'ka 'plεŋ-. 'Ka mu 'duŋ-, 'ka -o pε 'la zi, 'ka 'laa 'bhe 'srɔkwɔ-, -amasrɔyi 'ka 'laa pε -yrewogbeya 'ε dɔ -Waanbhaa' ma. ³ 'Ali- 'ke 'ka pε -yrewoa -Waanbhaa' ma, 'ka 'laa 'bhe 'srɔkwɔ-, -amasrɔyi 'kaa 'yrewo win 'la ma, 'bhe -o 'eyɔɔle. 'Kaa 'yrewo 'ka 'gbu 'nrayiza -la kle zayi'. ⁴ 'Zru pε zan mu! -Ka mu pe dɔɔ 'ka -o -Waanbhaa' zi, 'bhεε- 'ka pe 'ezin- dɔɔ 'ka -o 'drunyan 'yi pε mu zi. 'Ka 'laa 'yaango- dɔɔ 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'bhe bhεgwlenya -kpaa 'drunyan ta pε mu ma, 'bhe zan kle -Waanbhaa' -sɔɔnɔni 'le εε? ⁵ 'Yaa klele 'ka ni 'bhii- -jan 'la -yoo -Waanbhaa a 'Sewε 'ε 'yi 'bhe -o bhaa- ma jan 'le, 'bhe -jan 'ε 'bhe -le dɔɔ: «-Waanbhaa' 'a Lii 'la =kpaa -kɔɔ' 'yi bhe, -e zranwo -a zru 'ε 'kpen 'le 'bhe ta, 'bhεε- -ya zi 'bhii- 'bhe bo 'yee- do -kplεn -la ni.» ⁶ 'Bhεε- drɔɔnɔ, 'yee- -Waanbhaa' a -lileya 'ε gbilaan -yiya' -yaa' zranwole 'ε ni, 'bhela- -yile -yaa' 'Sewε -ya 'pia- dɔɔ: «Mεε 'la zan mu 'mu 'gbu magbaandε mεε ma, -Waanbhaa' wlen 'bhe zan mu ma. 'Duŋ- mεε 'la zan mu 'mu 'gbu mazinaa, -e li 'bhεε- zan mu 'ε ma.» ⁷ 'Bhe ya 'ε 'yi bhe, -ka 'ka 'gbu mazina -Waanbhaa' -lεε, -ka dɔ -Setran' 'lεε 'eglwɔle. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhεε- -Setran' nu 'ka 'tolε- 'srɔ, -e nu blasanle, 'bhεε- -ya plεŋgo 'ka ma 'egbɔɔnle. ⁸ 'Ka mu, -ka 'ka 'gbu 'mabεεn- -Waanbhaa' -din, 'bhεε- -Waanbhaa' 'gbu nu -a mabεεnle -ka mu -din 'ezin-. 'Ka mu -za 'yɔɔ- kle mu, -ka 'plo- -za 'yɔɔ- mu klele ma 'fεŋfεŋ, 'bhεε- 'ka mu zru pε zan mu, -ka 'ka 'gbu 'kpee 'ε kle 'weŋ. ⁹ -Ka 'ka wleyisriwo, 'bhεε- -ka bhe la pε mu =kla 'ka ta, -ka wisi' 'bhii- 'ka -o bhe la. -Ka 'kaa- 'sɔnsile 'ε 'niina- 'ke wisile 'le, 'bhεε- -ka 'kaa zrukpa' 'ε niina- 'ke wleyisriwole 'le. ¹⁰ -Ka 'ka 'gbu mazina Mεεzan -Waanbhaa' -lεε, 'bhεε- -e nu 'ka 'lawlenle.

'Ka 'laa 'eke- 'tɔ 'yɔɔ- pεε

¹¹ 'Nj nεεnε- mu, 'ka 'laa 'eke- 'tɔ 'yɔɔ- pεε. 'Ke mεε 'la zan 'bhe nεεnε- do 'tɔ 'yɔɔ- =pia, 'bhe 'pegee 'kee- 'bhe 'kitikaan, 'bhe zan 'ε -e -Waanbhaa' a 'Toŋ 'bhεε- 'yisie zii' bhe, 'bhe 'pegee -ya 'kiti -la 'kan zii' 'bhe gbεεn- bhe. 'Duŋ- 'ke mεε 'la zan 'toŋ 'ε 'kitikaan, 'bhe zan laa kle -li -a -klsikun mi 'le, 'bhe zan kle -a 'kitikan mi -la -le. ¹² -Waanbhaa' do -kplεn -le 'ke 'Toŋ 'ε 'kpa mi 'le, 'bhεε- 'yela- do -kplεn -le mεε mu a 'kitikan mi 'le. 'Yela- do -kplεn -le sɔ mεε gole -za 'yi, 'bhεε- 'bhe 'seŋ -o 'yela- do -kplεn ni 'kee- mεε kle ni pε 'le. 'Duŋ- 'bhi 'la 'bhi -o 'ε -vindo' mi 'ε 'kitikan zii', -dele 'bhi 'le εε?

-Naflo pε mu -o 'ke mεε -lεkanpε mu -la -le

¹³ -Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, 'ka mu 'la 'kaa pe dɔɔ: «'Kee- =kla -zɔn oo, 'kee- =kla too, 'o nu gele 'taa ta -wa do ta. -O nu lεε do klele -a kɔɔ-. 'O nu yawo wolε -a kɔɔ- ye, 'bhεε- 'o nu -gɔli' 'srɔkwɔle -a kɔɔ-.» ¹⁴ 'Duŋ-, -za 'la nu klele too, 'ka 'laa 'bhe dɔ -zɔn 'ke yaa 'ε go -Waanbhaa'

do -kplεn ba. 'Ka 'si 'ε -yoo 'bhii- 'tε -gbɔn do gbεεn. 'Ke 'tε -gbɔn 'ε -e 'wlenna-, -e mɔ 'waati sa, 'bhεε- -e piilaa' 'eke- ma, 'bhεε- -e ni mεε -yɔɔ ba. ¹⁵ 'Ka mu, -kaa pe drɔɔnɔ' dɔɔ: «'Ke -Waanbhaa' -dwa -a -la, 'o nu bolε 'o 'yɔɔ ma, 'bhεε- 'o nu -za 'lεε- 'bhe klele, 'bhεε- 'o nu -za 'la bhe 'bhe klele.» ¹⁶ 'Bhεε- 'duŋ-, 'ka mu, 'ka 'ka baa 'ka 'gbu 'wasowo ma 'liijan- -gbεnε -gbεnε mu 'ε 'le. 'Bhe 'wasowogbeya 'ε, 'bhe 'laa lele. ¹⁷ 'Bhεε- 'ke mεε 'la zan sɔ -za 'wlan klele-, 'ke yaa 'bhe klele, -e -za 'yɔɔ- -la kle 'zi 'bhe gbεεn- bhe.

Pεzan mu 'kpeelekan za mu

5 'Ka mu pεzan mu, -ka 'ka 'trɔnbadɔ doo! -Klɔɔɔ' maza mu 'la nu 'tεnle- 'ka ma, -ka wisi' 'bhεε- -ka -gbekan' 'mu -zayi'. ² 'Kaa- -naflo mu 'ε 'pa gbε -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, -woo kɔn 'zi. 'Bhεε- 'ka ta pε mu 'ε 'pa gbε -yɔɔ 'ε 'kɔɔ, 'bhεε- -glolo' mu -o bhle 'zi. ³ -Can =bwa 'kaa- -can mu 'ε 'pegee 'kaa- -gɔli' mu 'ε ma. -Can 'ε nu klele 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε ma 'srε 'le. -E nu klele 'bhii- 'tε do gbεεn-, 'bhεε- -e nu 'ka 'fle 'ε 'kpen 'bhlele-. 'Ka 'kaa- -naflo mu 'ε zɔε -dwa 'eke- ta, 'bhεε- 'duŋ- 'drunyan 'yan yi 'ε =bh- wa -wa -din gban. ⁴ -Ka 'ka 'yɔɔkpa doo! Pεbhaa 'kan yewone mu 'la -o 'kaa- gba mu 'ε ta pεbhaa mu 'ε 'kaan- 'ka ni, 'ka 'laa 'mu a ye 'ε ma -sra 'lεsɔle 'ε 'nale- 'mu ni. 'Bhεε- -o wisia= 'eglwɔle 'bhe -za 'ε 'yi, 'bhεε- Mεεzan -Waanbhaa' -Gɔɔ -waa' wisiwli mu 'ε =maa. ⁵ 'Ka 'kaa- boleya 'tre ta 'ε =kla 'kaa- -trɔn ma pε -la -yi, 'bhεε- zru maza 'tɔle- zru maza 'la klele =swa 'ka ni, 'ka 'bhεε- 'kpen =kla. 'Bhe ya 'ε 'yi, 'ka -blaala 'bhii- wi blaale mu 'la dε yi 'ε -yoo zan bhɔle 'mu gbεεn-. ⁶ Mεε 'la zan laa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ klele 'ka ni, 'ka -kpan -balaa' 'bhεε- ta, 'bhεε- 'kaa =dia, 'ke waa -za 'kedo- 'kpɔ kle.

Zrubakpaaleya 'pegee 'seriwole

⁷ 'Nj nεεnε- mu, -ka 'ka zrubakpala 'ke 'bhe ge 'tεnle- Mεεzan Zesu Krisi 'nule- 'ε ma. -Ka gba 'kpa mi 'ε -glin doo: -E yaa gba 'ε ta pεbhaa mu 'la -za -o -a 'kɔɔ 'eglwɔle 'mu -la 'kan bhla 'ε magbεn. 'Kee- san la -lwa mi 'ε banle ma, 'kee- nu 'tεnle- la boolazi mi 'ε banle ma, -ya zrubakpalaa -yaa' gba la pε mu 'ε zi. ⁸ 'Ka mu 'duŋ- 'ezin-, -ka 'ka zrubakpala 'bhεε- gbεεn-, -ka 'ka zru dɔ 'eglwɔle, -amasrɔyi Mεεzan 'nu yi 'ε =bhwa gban -wa -din.

⁹ 'Nj nεεnε- mu, 'ka 'laa 'ka 'la ma janwolε 'eke- ni, 'kooko- -Waanbhaa' laa nu 'ka 'kitikanle. Mεεzan Zesu Krisi 'nu yi 'ε =bhwa gban -wa -din, 'yele- 'ke 'Kitikan mi 'gbu 'ε 'le. ¹⁰ 'Nj nεεnε- mu, -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'la -janwoa Mεεzan 'tɔ 'ε 'yi, -woo zrubakpalaa -waa' -yɔɔn mu 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεεn-, -ka 'mu a zrubakpaag- beya 'ε -glin doo, 'bhεε- 'ka 'ka 'kpa -o ma 'bhe 'yansi klelele. ¹¹ -Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo! Mεε 'la zan mu -yɔɔn 'yikun-, 'wa pe dɔɔ waa pε -yinra'. 'Ka Zɔbu a -yɔɔn yikungbeya 'ε =maa. Mεεzan -Waanbhaa' pε 'la =naa -a ni -yaa' -yɔɔn 'yikunle 'ε blaana, 'ka 'gbu 'bhe dɔ. -Amasrɔyi Mεεzan -Waanbhaa' mεε -yɔɔnkle', 'bhεε- -yoo 'ewlanle mεε ma.

¹² 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, 'mi sɔ -za 'gbu 'la 'bhe -glɔɔya' 'kpankpanyanle 'ka ma, 'bhe -le dɔɔ 'ka 'laa lafle' 'pegee 'tre 'bhlele-, 'bhe- 'ka 'laa 'ka 'sienwole pe 'kedo- 'kpɔ ma. 'Kaa- «-Aani'» kle 'kaa- «-Aani'» 'le. 'Bhe- 'kaa- «'Yooye-» kle 'kaa- «'Yooye-» 'le! 'Ka 'laa -jan 'bheke 'kpale- 'bhe ma, 'kooko- -Waanbhaa' a -kpan 'laa balaa' 'ka ta.

'Seriwole gade mu ma

¹³ 'Ke 'ka ba mɛɛ do -o -yrenbhele' zii', -ya 'seriwo -Waanbhaa' ni. 'Bhe- 'ke mɛɛ 'la zan zrukpaale -o, 'bhe zan -Waanbhaa' 'tɔɔɔ ma 'sro mu 'kpa. ¹⁴ 'Ke ga -o 'ka do ma, 'bhe zan Zesu 'yi mu 'ɛ -waa' zilɛ- mu 'ɛ 'sii-. 'Bhe mu nu 'mu 'seriwole -Waanbhaa' ni -a ma, 'ke -wa wiiŋ- sro 'ke -yrɔn 'le Mɛɛzan 'tɔ 'ɛ 'yi. ¹⁵ 'Ke -woo 'seriwoa -o 'kpalele -Waanbhaa' 'yi, gade mi 'ɛ nu -bhele'. Mɛɛzan nu 'klenya 'nale- -a ni, 'bhe- 'bhe zan -za 'yɔɔ- mu 'la =kla, -e nu 'bhe zan a -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma -sroma 'yanle-. ¹⁶ 'Bhe 'yi, 'ŋ nɛɛnɛ- mu, -ka 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ɛ

dɔ, 'bhe- 'ka -o pe 'eke- ni. 'Bhe- -ka 'ka 'seriwo -Waanbhaa' ni 'eke- a -za ma, 'kooko- 'ka bhe. 'Ke mɛɛ 'la zan -ledɔɔle -o -Waanbhaa' -yre 'yi, 'ke -ya 'seriwoa -Waanbhaa' ni -a zru 'ɛ 'kpen 'le, -glɔɔya' -gbene do kle -yaa' 'seri 'ɛ 'yi. ¹⁷ -Waanbhaa' -lela' janwo mi *Eli* -yaa bhaapleŋ 'le 'bhii- -kɔɔ' mu gbene-: -E -sromabwa -Waanbhaa' ni -yaa' 'seri 'ɛ 'yi, 'kooko- la laa ban, 'bhe- la laa banle -titi 'tre ta leɛ yaga 'pegee mɛ 'srwado- ta. ¹⁸ 'Bhe blaŋ, -ya 'seriwo gbe dɛɛwoa- 'ezin- -Waanbhaa' ni 'kaa la ban, 'bhe- la -baan 'ezin-. 'Bhe- 'ke -yri diiŋ mu 'ɛ -woo -bhaale'.

¹⁹ 'Ŋ nɛɛnɛ- mu, 'ke 'ka do =nia wlan a pe zi 'ɛ ma, 'bhe- 'ka ba mɛɛ -bheke' do 'bhe zan 'ɛ bɔ gbe dɛɛwo wlan a pe zi 'ɛ ta. ²⁰ -Kaa 'yaango- dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ- kle mi do -gwa 'bhe 'ni zi 'ɛ ta, -e kle 'bhii- -e 'bhe -za 'yɔɔ- kle mi 'ɛ 'si 'ɛ -gwa -za 'yi. 'Bhe klegbeya 'ɛ 'yi bhe, 'bhe zan 'ɛ nu -a klele 'bhe- -Waanbhaa' -za 'yɔɔ -bebe 'sroma- yan.

PIERI =LWA MI

Pieri a 'letre =lwa mi 'e ngblo

-Dele Pieri 'ke 'le ee? -Yoo Zesu 'a winbɔwo mu vu ta ple 'la makwan- 'mu do 'le. Pieri 'tɔ 'e -yoo Greki wli 'yi 'tɔ 'le, 'bhɛ- -a -yi -le dɔɔ «Vle». Zesu -le 'bhɛ 'tɔ 'e =kpaɔ -a ma. -A -zwana' 'tɔ -le Simɔ, 'bhɛ- -e -yaa da Galile 'tre ta -wa 'la -o -yaa 'bhɛ sii Betesaida (Zaan 1.43) 'bhɛ- ta. Pieri 'pegee -a nɛɛnɛ- Andre -yaa kaadɛ Galile -draa 'e 'bhɛ- ba. 'Duŋ- Zesu -o 'siile, 'ke -o 'ploole -waa' kaadɛ yrɔ mu 'e ma, 'ke -o nule- dɔɔ Zesu zi. Zesu gele blaɔn lafle' 'yi, Pieri Zesu a -Jan 'Nrale- 'e =woa Zeruzalemu 'pegee Zude, 'bhɛ- Samari 'klɛn mu 'e 'yi. 'Ali- -e -ja 'yee- -Jan 'Nrale- 'e 'wole 'fɔ Rɔmu -wa 'e ta. -Wa =dia 'bhɛ- =nɔɔ 'ke -wa gbaan -yriɔɔɛle do ta.

'Letre 'lɛ- 'yi, Pieri pe -kɔɔ' ni dɔɔ -o -yaa Siliven 'la sii 'ezin Silasi 'bhɛ -le 'yee- 'letre 'lɛ- =dia (Pieri =Lwa mi 5.12). -E 'yee- 'letre 'lɛ- =kpaɔ Zesu 'yi mu 'la zenle -yaa 'klɛn 'lɛdo- 'la -o 'bhɛ sii -zɔn Tuuki 'mu -la ni (Pieri =Lwa mi 1.1). 'Bhe 'waati 'e ba, -o -yaa -yrenkpa' zii' 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'e ta. 'Bhɛla- -zayile Pieri 'letre 'lɛ- =dia -o ni fan- gandɔ zayi' -o ta. Pieri 'a -dwa -o 'kpee dɔɔ -Waanbhaa' nu -o gole -za 'yi, 'bhe 'pegee -yoo -letwa -a 'cien 'la ba lafle' 'yi 'bhe 'nale- -o ni. -O nu 'bhe 'cien 'e 'srɔɔwole 'ke Zesu 'nu gbɛ drɛwoa- 'drunyan 'leyan yi 'e 'le. (Pieri =Lwa mi 1.2-12). -Ayile, -ya =pia -o ni dɔɔ -o bo 'egɔɔɔle -o 'kpaleya 'e 'yi, 'ali- 'ke -yren mu -o ta 'yee- 'letre 'lɛ- dɛ 'waati 'e ba.

Pieri -o -liala dɔɔ -o 'taawogbɛya 'e klɛ 'elrele mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu 'plɛŋ, 'bhe 'pegee -o 'gbansaɔn 'plɛŋ- 'ezin- (Pieri =Lwa mi 1.13-4.19). -Ya =pia -o ni dɔɔ -o Krisi blaanta gɔɔɔn 'bhe 'taawogbɛya 'e ma. Krisi 'bhe -yrenbhla, 'bhɛ- 'duŋ- yaa -za 'yɔɔ- klɛɛ.

-Yaa' 'letre 'lɛ- 'leyanyre 'e =nɔɔ (Pieri =Lwa mi 5), Pieri Zesu 'yi mu 'e 'pegee -o -lɛɛ mu 'e 'liala- 'ezin.

Pieri a 'pubɔwli

1 'Mi Pieri 'la 'ŋ 'yoo- 'ke Zesu Krisi a *winbɔwo mi 'le, 'mi -le 'letre 'lɛ- 'kpa zii' 'ka mu 'la -Waanbhaa' 'ka makwan- 'ka mu -la ni. 'Ka mu 'la 'ka =kaan 'eke- ma, 'bhɛ- 'ka -ja klɛɛ 'ke 'cie mu 'le Pɔn 'pegee Galasi, 'bhɛ- Kapadɔsi 'pegee *Azi, 'bhɛ- Bitini 'klɛn mu 'e 'yi. 2 'Kɔɔ- Dɛ -Waanbhaa' -le 'ka makwan- 'a 'gbu zru maza 'la -e 'bhe 'lɛdulaa 'elwale gban -sɔ 'bhe ta. *Lii 'Wenɔ 'e -e 'ka =kla -yaa' pɛ mɛɛ 'wenɔ mu 'le, 'kooko- 'ka Zesu Krisi 'kɔsikon, 'bhɛ- -a yien 'la 'klalaa 'kaa- -za ma 'sraka 'le 'bhe 'ka zru mu 'e klɛ 'wenɔ. Bhaa 'yee- -Waanbhaa' -li 'ka ma, 'bhɛ- -e yilabla na 'ka ni 'kee- pa 'ka ta.

'E 'YRIKPALE BO Mɛɛ GOLE -ZA 'YI 'E 'BHɛ- TA

Zesu 'yi mu 'yrikpaza kplankplan

3 -Kɔɔ' -Waanbhaa' 'tɔɔɔ -kɔɔ' Mɛɛzan Zesu Krisi Dɛ 'e! -Yaa' mɛɛ -yrenklagbɛya -gbɛnɛ 'e ma, -e Zesu Krisi -bwela gale ba, 'bhɛ- -e bole -yre ma -si drɛɛ -naa -kɔɔ' ni 'bhe ma. 'Bhe klɛgbɛya 'e gbɛɛn- bhe, -kɔɔ' 'yrikpale -o -a ta 'bhii- bole -yre ma -si -o -kɔɔ' kɔɔ. 4 'Bhɛ-, -Waanbhaa' -yaa' mɛɛ mu 'e 'kpen 'letwa= 'bhɛ- 'cien 'e

ba, -kɔɔ' 'yrikpale -o 'bhɛ- ta. 'Bhe 'cien 'e bhe laa sɔ 'siele, 'bhɛ- 'bhe 'triŋ 'laa sɔ dɔɔle-, 'bhe 'pegee 'bhe -lre- leya 'e 'bhe 'laa sɔ gole- 'bhe 'yi. -Waanbhaa' 'ka 'letwa= 'bhɛ- 'cien 'e ba lafle' 'yi. 5 'Bhɛ- 'ka mu a 'kpaleya 'e ma, 'yee- -Waanbhaa' -o 'ka tagbin- 'zi -sɔ -yaa' -glɔɔɔya' 'e 'le, 'kooko- 'sani- 'ka gole -za 'yi 'bhe 'lɛbɛngole 'la -yoo -a 'kɔɔ 'bhe zɔn yi 'e 'bhɔɔle plɛŋ- 'ka ni kpataakpa 'drunyan 'leyan yi 'e 'le.

6 'Bhe -za mu 'e 'kpen -le 'ka 'yilablawo pɛ 'le, 'ali- 'ke -o 'ka 'yɛbatɛdɔ 'zi -yren mu 'e 'kpen -glɔɔɔn 'le -zɔn 'waati sa ba. 7 'Bhe -yren mu 'e 'mu -le nu a zɔnɔɔ 'bhii- 'ka 'kpale- -o -Waanbhaa' 'yi. 'Duŋ- 'kaa- 'kpaleya 'e -Waanbhaa' 'yi, 'bhe mabhaabhɔ 'ke 'bhe kan -can ta, 'bhe 'la 'bhe -o 'ke 'sɛ pɛ 'le bhe. 'Bhɛ- 'duŋ-, -o -can 'e yie, 'bhɛ- 'ke -yoo 'ke -can -kpɔɔɔn 'le -o 'bhe dɔ. 'Bhe klɛgbɛya do 'e 'yi, -o 'kaa- 'kpaleya 'e 'yidan-, 'kooko- -wa -glɔɔɔya' 'e dɔ. 'Ke 'bhe =kla, 'ke Zesu Krisi 'pwɛla- -a -yi yi 'la 'le, 'kaa- 'kpaleya 'e nu klɛɛ 'ka 'tɔɔɔɔɔɔ 'le, 'bhe 'pegee -e nu klɛɛ 'ka magbaandɛpɛ 'le, 'bhɛ- -o 'ka 'lɛdɔ- -a ma. 8 'Bhɛ- 'ka 'laa Zesu 'yele- -lido', 'duŋ- -a -za sɔ 'ka ni, 'bhɛ- 'ka 'kpale- -o -a -yi -zɔn, 'ali- 'ke 'ka 'laa 'a 'yele- -lido'. 'Yela- -zayi', 'ka zrukpaale -o 'eg- bɛnɛle, 'bhɛ- waa sɔ 'bhe zrukpaalɛ 'e 'bhe a gblaanya 'e 'pele -o -lii, 'bhɛ- -a 'tɔɔɔɔɔɔ -o. 9 -Amasɔyi 'ka nu kaa- Zesu 'yi 'kpaleya 'e ma -trɔn 'srɔɔwole, 'bhe -trɔn 'e 'bhe -le 'ka lii mu 'e goza 'le -zayi'.

¹⁰ -Waanbhaa' -lela' janwo mu 'ε -o ka goza 'ε -zayi' 'bhe ziglinna 'elwale gban -sɔ gbe 'ε 'kpen ma 'ke -o 'trebho-. 'Bheε- -Waanbhaa' -yaa nu -yaa' -lileya 'ε zɔnle 'ka ni gɔnε- 'la gbεen- -o 'bhe 'leε -janwoa. ¹¹ Kriisi Lii 'la 'yaa -o -yi, 'bhe 'a -zɔnna -o ni dɔɔ Kriisi -yaa nu -yrenbhele 'elwale 'pe, 'bheε- 'bhe blaana, -e -yaa nu 'tɔbhoɔle -sɔɔwɔle. 'Bhela- -zayile, -o -yaa dɔ 'zi klen 'ke -o 'bhe -za mu 'ε kle 'waati 'pegee 'mu klegbeya 'ε dɔ. ¹² 'Bheε- -Waanbhaa' 'a -zɔnna -a -lela' janwo mu 'ε ni dɔɔ -e -yaa -jan 'la 'kla zii' -o 'kɔɔ, -waa' pε laa -yaa 'bhe 'le, 'duɔ- 'ka mu a pε -le -yaa 'bhe 'le. 'Bhe -jan 'ε 'bhe -le 'ke -jan 'Nrale- 'ε 'le. Kriisi -a -janwo' mu 'ε -woo 'bheε- 'wo zii' 'ka ni -zɔn bhe -Waanbhaa' Lii 'Wen' 'la =kpa a 'kee- da lafle' ma 'bhe -glɔɔya' 'ε 'le. 'Ali- -mleke' mu 'ε 'yaa- zi 'bhii- 'mu 'yee- -za do 'kpɔ 'ε dɔ.

-LIAWLI' MU ZESU 'YI MU 'ε 'TAAWOLE BA ZA-YI'

'Taawogbeya 'wen

¹³ 'Bhela- -yile, -ka 'ka 'niwla -za klele 'yi, 'bheε- 'ka 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le. -Waanbhaa' nu 'ka gbaε -yaa -lileya 'la ba 'ke Zesu Kriisi 'pwela- -a -yi yi 'la 'le, 'ka 'yrikpale 'ε 'kpen bo 'bheε- ta. ¹⁴ -Ka 'taawo -Waanbhaa' -weli' ta. 'Bheε- 'ka 'laa Kriisi dɔle -li 'waati 'la ba 'elwale -sɔ, 'ka 'yaa- 'ka zru maza -yɔɔ' mu 'la kle, 'ka 'laa 'tole- 'ke 'mu bo 'ka 'ledɔɔle ma. ¹⁵ 'Duɔ- -Waanbhaa' 'la 'ka 'siila-, 'bhe -o 'wen gɔnε- 'la gbεen-, 'ka mu 'ezin-, -ka kle 'wen' 'ka 'taawogbeya 'ε 'kpen 'yi 'bheε- gbεen-. ¹⁶ Wlan 'ε ni, -a yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ: «Ka kle 'wen, -amasɔyi 'mi -o 'wen.»

¹⁷ 'Kaa- 'seri mu 'ε 'yi, 'kaa pe -Waanbhaa' ma dɔɔ 'ka Dε. 'Bheε- 'yele- bhaapleɔ mu 'kpen 'kitikan -o 'kpen do do kleza mu 'ε ma. 'Bheε- yaa bhaapleɔ mu bago. 'Bhela- -yile, 'ka -o 'ka 'yre ma -li 'waati 'la ba 'bhii- 'cie mu 'le 'tre ta -gε, -ka 'taawo 'elrele 'bheε- -ka -gblaana' -Waanbhaa' -leε. ¹⁸ 'Ka 'taawogbeya gwe -yɔɔ' 'la =sia 'ka dε mu 'ε zi, 'bhe 'laa -yaa -za 'kedo- 'kpɔ -yanwo' 'ka ma. 'Duɔ- 'kaa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' 'ka tagba- woa 'egbenele, 'bheε- -e 'bhe 'taawogbeya -yɔɔ' 'ε -gwa 'ka 'kɔɔ. Yaa 'ka tagbawole 'ke 'sie pε mu 'le 'bhii- -gɔli' 'pegee -can gbεen-, ¹⁹ -e 'ka tagbawoa 'ke Kriisi yien -za -gɔɔ 'ε 'bheε- 'le. -Ya 'gbu =kla 'bhii- 'sraka go -bhlaa gwlen bhlonε- do 'la 'ke -sɔɔ' do 'kpɔ 'laa -o 'bhe ma, 'bheε- 'ke 'bhe 'cie- mu 'ε do 'kpɔ tilale laa -o.

²⁰ -Waanbhaa' laa 'drunyan klele -li 'waati 'la ba, -e Kriisi -la makwan-. 'Bheε- 'drunyan 'yan bhla 'la =bhwa -wa -din bhe, Kriisi 'a 'gbu tapwela kpataakpa 'ka mu -la -za -yi'. ²¹ 'Yela- 'sɔyi, 'bheε- 'ka -o 'ka 'kpa zii' -Waanbhaa' 'la 'bhe 'yee- Kriisi -bwela gale ba 'bheε- 'ke 'bhe 'tɔbho- leya =naa -a ni 'bhe 'yi. 'Bhe klegbeya 'ε 'yi, 'ka 'kpaleya 'ε 'pegee 'ka 'yri bole -o -Waanbhaa' -la ta.

²² 'Ka wlan 'ε 'klɔsikunlawoa, 'bheε- 'ka =kla 'wen, 'kooko- 'ka nεnε- mu 'ε -za sɔ 'ka ni 'ka zru 'ε 'kpen 'le wlan ma. 'Ka -za 'sɔ 'eke- ni 'egɔɔle 'ka zru 'ε 'kpen 'le. ²³ -Waanbhaa' a -jan 'ε 'ka =kla mεε dɔεε mu 'le. Yaa -jan 'ε -yoo -o 'bhii- pεbhe 'la yaa ga. Yaa kan -titi, bheε- -e

bo -a -yre ma 'waati 'ε 'kpen ba 'ke -dan' 'laa kle -a ma.

²⁴ -A pele -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ:

«Bhaapleɔ mu 'kpen 'laa -o 'ke mɔpe 'le 'bhii- -bɔn gbεen-.

'Bheε- bhaapleɔ -Ireleya 'ε 'bhe 'laa mɔ 'bhii- -bɔn -bi 'laa mɔ gɔnε- 'la gbεen-.

-Bɔn 'ε ga 'bheε- -a -bi 'ε balaa'.

²⁵ 'Bheε- 'duɔ-, Mεεzan a -Jan 'ε -yoo 'waati 'ε 'kpen ba, 'bheε- -dan' 'laa -o -a ma.» 'Bhe -jan 'ε 'bhe -le 'ke -o -Jan 'Nrale- 'la =woa 'ka ni 'bhe 'le.

-Waanbhaa' a -Jan 'ε -yoo 'bhii- mεε -leɔɔ' pεbhe do gbεen-

2 'Bhe 'yi, -ka 'ploo yiɔnya oo, -dawl' maza oo, mεε -yɔɔkɔɔza klele oo, mεε -yɔɔbho' maza oo, 'bhe 'pegee mεε 'tɔ 'pele ma. ² -Kaa kle 'bhii- -nε 'yientenne mu gbεen-: -yɔn 'mi -lɔ dɔ -o ma 'waati 'ε 'kpen ba gɔnε- 'la gbεen-, -Waanbhaa' a -jan 'ε 'lɔ dɔ 'ka ma 'bheε- gbεen-. -Yaa' -jan 'ε -yoo 'bhii- 'nɔnɔ 'la 'yizaale laa -o pε 'kedo- 'kpɔ 'le, -yoo 'wen. 'Yee- -jan 'ε 'yele- 'ka 'kpaleya 'ε baana' kla -a ba yi 'oo yi, 'bheε- 'ka sɔ gole -za 'yi. ³ -Amasɔyi, 'bhii- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi gɔnε- 'la gbεen- dɔɔ: «Ka 'gbu 'a =ya 'bhii- Mεεzan -Waanbhaa' -o 'ewlanle.»

Kriisi -o 'bhii- vlε -yɔɔmale do gbεen-

⁴ -Ka 'ka 'mabεen- 'yee- Mεεzan -din. 'Yele- 'ke vlε 'la -ya -yre ma 'bhe 'le. Bhaapleɔ mu -o -bangwa -a -yi, 'bheε- 'duɔ- -Waanbhaa' 'a makwan-, 'bheε- -a -za -o 'egɔɔle 'bhe 'kɔɔ. ⁵ 'Ka mu 'gbu, 'ka -o 'bhii- vlε -yre male mu -la -le, -Waanbhaa 'ka =sia, 'kooko- 'ka fan- gandɔ dɔ 'eke- ta, 'bheε- 'ka kle -a Lii 'Wen' 'ε bo 'fε 'le. 'Bheε- -ka kle -yaa' 'sraka 'lena mu 'wen' 'le, 'kooko- 'sra- ka mu 'la sɔ -a zru 'ε ni 'ka 'mu na -a ni -a Lii 'Wen' 'ε 'le Zesu Kriisi sɔyi'. ⁶ -Amasɔyi -Waanbhaa' 'a =pia -yaa' 'Sewe 'ε 'yi dɔɔ:

«Ka 'ka 'yɔɔkpa doo, 'ɔ vlε do makwan-. 'Yela- -za -o 'egɔɔle 'fεgwle- 'ε dɔ vlε mu 'ε 'kpen ba, 'bheε- 'yele- 'fε 'ε 'kpen 'yikun- 'N' 'yoo- -a gbaana 'zi Sɔn -wa 'ε ta.†

'Ke mεε 'la zan 'ε =kpa -a -yi, -Waanbhaa' laa nu -yɔɔ- adɔle 'bhe zan ma -titi.»

⁷ 'Ka mu 'la 'ka 'kpale- -o -a -yi, 'yee- vlε 'ε -za -o 'egɔɔle 'ka mu 'kɔɔ. 'Duɔ- mεε mu 'la zan mu 'kpale- laa -o -a -yi, -a yɔɔndeεle -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε yi dɔɔ: «Fε dɔ mu 'ε -woo -bangwa vlε 'la 'yi 'fε dɔ bhla 'ε 'zi, 'bhe -le =kla 'ke 'fεgwle- 'ε gaana -la vlε -kpun -gbene 'gbu 'ε 'le, 'bheε- 'bhe -le 'fε 'ε 'kpen 'yikun.»

⁸ «'Yele- =kla mεε mu gaana 'sanpε- 'le, 'bheε- 'yele- =kla mεε mu baape 'le.»

-Amasɔyi waa dɔ -a -la 'ke -woo kpa -Waanbhaa' a -jan 'ε 'yi. 'Bhela- -zayile, -Waanbhaa' 'a -ledulaa dɔɔ -e kle -o gaana 'sanpε- pegee -o baape 'le.

⁹ 'Bheε- 'duɔ-, 'ka mu -le -Waanbhaa' 'si 'la makwan- 'bhe 'le. 'Ka mu -o 'sraka 'lena -bhleɔgbe mu 'le, 'bheε- 'ka mu -o -yaa' 'si 'wen' 'la 'kpale- -o 'edanma 'bhe 'le,

† Matie 21.42. -O -yaa Zeruzalemu sii 'ezin- Sɔn.

'kooko- 'kaa klɛza 'Irele- -gbɛɛ mu 'ɛ wo mɛɛ mu ni. -E 'ka 'siila- dɔɔ 'ka go -gblo mu 'ɛ 'yi 'bhɛɛ- 'ka 'nu -yaa' 'tɛbhile -Irele' 'ɛ ba. ¹⁰ 'Elwale, 'ka 'laa -yaa 'ke -Waanbhaa' a pɛ mɛɛ mu 'le, 'duŋ- 'ka =kla -zɔn -yaa' pɛ mɛɛ mu 'le. 'Elwale, 'ka 'yɛn 'laa -yaa =kla -Waanbhaa' ma, 'duŋ- -zɔn 'ka 'yɛnkla- -a ma.

ZESU 'YI MU 'TAAWOGBEYA 'DRUNYAN 'Lɛɛ- 'YI

-Waanbhaa' a yewonɛ mu 'ɛ 'taawogbeya

¹¹ 'Nj 'yienii mu, 'ka -o 'cie mu 'pegee 'taa ta ge mu 'le 'drunyan 'lɛɛ- 'yi -gɛ. 'Bhɛla- -zayile, 'mi -o 'sromabɔ 'zi 'ka ni dɔɔ -ka 'plooo 'kaa- bhaaplɛŋ zru maza mu klele ma. 'Woo- bhaaplɛŋya zru maza mu 'ɛ 'wole- gwledan 'ka 'gbu ba. ¹² -Ka 'taawo mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu plɛŋ- 'elrele. 'Ke 'ka 'bhɛ =kla, 'ali- 'ke -o bhla 'kpa zii' 'ka ma dɔɔ 'ka -o -za 'yɔɔ- klɛ 'zi, 'ke -Waanbhaa' =nwa -o -si 'ɛ 'yi yi 'la 'le, -o nu 'ka klɛza -Irele' mu 'ɛ 'yele- 'bhɛɛ- -o nu -Waanbhaa' 'tɔɔɔɔɔɔ.

¹³ Mɛɛzan -zayi', -ka 'ka ngblo 'kpala bhaaplɛŋ mu a -kunliiya 'tɔle -kunliiya 'bhɛ =la: -ka 'ka 'gbu ngblo 'kpala -bhɛŋgbe =la, Mɛɛzan -zayi', 'yela- 'kpaale- -o mɔkɔpɛn' 'wiinj-. ¹⁴ 'Bhɛɛ- -ka 'ka ngblo 'kpala 'ka ta -jan- matii mu 'ɛ =la. 'Yee- -bhɛŋgbe 'ɛ 'yele- -o winɔɔ 'kaa -o -za 'yɔɔ- klɛ mu 'ɛ 'krowo, 'bhɛɛ- -o -za 'wlan klɛ mu 'ɛ 'tɔɔɔɔɔɔ. ¹⁵ -Amasɔyi, -Waanbhaa' -a zi 'bhii- 'ka -za 'wlan klɛ, 'kooko- mɛɛ 'la zan laa wlan 'ɛ dɔ 'mu 'pegee -zadɔkle mu 'ɛ 'ka 'mu 'liitan-. ¹⁶ -Waanbhaa' 'ka klɛla- woa =klɔ mu 'le bhe, 'ka 'laa 'tɔle- 'ke 'ka bo -za 'yɔɔ- klɛle ma 'kaa- bole 'ka 'gbu ma 'ɛ 'bhɛ 'tɔ 'yi. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, -ka 'taawo 'elrele 'bhii- -Waanbhaa' a yewonɛ mu. ¹⁷ -Ka mɔkɔpɛn' 'lɛdɔ- -a ma, 'ka nɛɛɛ- mu 'ɛ -za 'sɔ 'ka ni, 'bhɛɛ- -ka -gblaana' -Waanbhaa' 'lɛɛ, 'bhɛ 'pegee -ka -bhɛŋgbe 'ɛ 'lɛdɔ- -a ma.

-Ka Zesu Krisi blaanta -gɔɔɔ- -yɛnbhilele 'yi

¹⁸ Yewonɛ mu, -ka 'ka ngblo 'kpala 'ka ta -kunlii mu 'ɛ =la, 'ke 'ka -gasikpa -o -lɛɛ 'egbɛɛle. 'Ka 'laa 'ka ngblo 'kpaale- 'ke mu 'la 'mu -o 'ewlanle, 'bhɛɛ- 'ke 'mu 'yi -o 'lɛdɔle 'mu do -kplɛn -la =la. 'Ali- 'ke mu 'la 'mu a -za -o 'egɔɔle -ka 'ka ngblo 'kpala 'mu =la 'ezin-. ¹⁹ Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'ke -o -yɛnkpa' zii' 'ka ta bhaama, 'bhɛɛ- 'ke 'ka -o 'mu -yɛn mu 'ɛ 'yikun zii' 'kaa- -gasikpale ma -Waanbhaa' -lɛɛ 'bhɛ -zayi', 'bhɛ -o 'ke -za 'Irele- le -Waanbhaa -yɛ 'yi. ²⁰ Wlan 'ɛ ni, 'ke 'ka -za 'yɔɔ- =kla, 'bhɛɛ- -o 'ka 'krowo- 'bhɛ -zayi', 'bhɛɛ- 'ke 'ka -o 'bhɛ -yɛn 'ɛ 'yikun zii', -trɔn 'laa -o 'bhɛ ma. 'Bhɛɛ- 'duŋ-, 'ke 'ka -za 'wlan =kla, 'bhɛɛ- 'ke -woo -yɛnkpa' zii' 'ka ta, 'bhɛ -o 'ke -za 'Irele- do 'le -Waanbhaa' -yɛ 'yi. ²¹ -Waanbhaa' -kɔɔ 'siila- -yɛn 'yikunle -la ma. -Amasɔyi, Krisi 'gbu -yɛnbhla 'ka mu ni, 'bhɛɛ- -e 'bhɛ =kla 'bhɛ gbɛɛn- bhe, 'kooko- 'ka 'ka kpa 'yee- ma -yɛn 'yikunle 'le. ²² Yaa -za 'yɔɔ- do 'kpɔ klɛle -lido, 'bhɛɛ- bh- la laa dale -a -lii -titi. ²³ -Wa -zwanwoa, 'bhɛɛ- yaa 'bhɛ -zwanwo' 'ɛ zigolɛ 'ke -zwanwo' 'bhɛke 'le. -O

-yɛnkpa -a ta, yaa 'duŋ- -gblaana 'klɛɛ- mɛɛ 'la zan mu -yɛnkpa -a ta 'mu 'yi. Drɔɔn' -Waanbhaa' 'la mɛɛ mu 'kitikan -lɛdɔɔɔɔ ma, -e -yaa' -za 'ɛ 'kɔpɛn gbɛkpa -'bhɛ 'kɔɔ. ²⁴ Zesu Krisi 'gbu -le -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'kwe =sia -a 'gbu 'flɛ 'yi -yɛgbɛɛle 'ɛ ta. -E 'bhɛ =kla, 'kooko- -kɔɔ' ga -za 'yɔɔ- ba -yɛ ta, 'bhɛɛ- -kɔɔ' bo -kɔɔ' 'yɛ ma -lɛdɔɔɔɔ ma -Waanbhaa' -yɛ 'yi. 'Ka mu -bheela 'yela- a -yɛnbhilele ma. ²⁵ Wlan 'gbu 'ɛ ni, 'ka 'yaa- 'bhii- -bh- laa mu 'la 'mu 'la =nia 'mu gbɛɛn-; 'bhɛɛ- -zɔn, 'ka =kla 'bhii' 'ka 'niinaa- 'ka gooba mi 'ɛ ba. 'Bhɛ -le 'bhɛ 'yɛkpa- zii' 'ka ba yikpensee ta.

'Gwlaan- mu 'pegee -o na mu -o klɛza -o 'kɛla 'le 'eke- ni

³ 'Bhɛ klɛgbeya 'ɛ 'yi, 'ka mu le mu 'ezin-, 'ka 'ka 'gbu ngblo 'kpala 'ka =nɔɔ mu 'ɛ 'la, 'kooko- 'ke 'ka 'ke mu =nɔɔ mu laa 'mu kpa -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -o 'ka 'taawogbeya -Irele' drɔŋ 'te 'ɛ =ya, 'bhɛ 'a klɛ 'bhɛɛ- -woo kpa Zesu 'yi 'ke 'bhɛ kan 'ka 'wojan- mu 'ɛ ta -o ni, ² 'ke -o 'gbu 'ka 'taawogbeya 'wɛŋ 'te 'ɛ 'pegee 'kaa- -gasikpa gbeya -Waanbhaa' -lɛɛ 'mu =ya. ³ 'Ka mu le mu 'ezin-, 'ka 'laa 'kaa- -Ireleya 'ɛ -glinle' 'ka 'flɛ ma, 'ke 'ka 'ka 'win tan, 'ke 'ka 'ka baa -can pɛ mu 'yi, 'bhɛ 'pegee dunɛ- 'plɛɛle- mu 'le 'ka ta. ⁴ 'Duŋ- -ka 'ka zru -yi -Ireleya 'ɛ -ka 'bhɛɛ- ziglin-; 'bhɛ 'la 'bhɛ 'laa 'kan -titi bhe. 'Bhɛ -le 'ka 'yi klɛ 'lɛdɔle, 'bhɛɛ- 'ka klɛ 'ewlanle. 'Bhɛ -la -za 'gbu -o 'egɔɔle -Waanbhaa' -yɛ 'yi. ⁵ 'Elwaleta le 'wɛŋ mu 'la -woo 'gbu =naa -Waanbhaa' ni, 'bhɛɛ- -o yɛnkpa -yaa' -Waanbhaa' ta, 'mu 'yaa- 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 'Mu 'yaa- 'mu 'gbu ngblo 'kpala' 'mu =nɔɔ mu 'ɛ =la, ⁶ 'Bhii- Sara gbɛɛn-. -E -yaa 'taawo- -a -nɔɔ Abraamu 'weli- ta, 'bhɛɛ- -e -yaa 'bhɛ sii: «'Nj Zan». 'Ka mu =kla -zɔn -a 'srɛ mu 'le, 'ke 'ka -za 'wlan =kla, 'bhɛɛ- 'ke 'ka 'laa 'taawolɛ 'ke -gblaana 'kedo- 'kpɔ 'le 'ka zru ba.

⁷ 'Bhɛ klɛgbeya do 'ɛ 'yi, 'ka mu 'gwlaan- mu, -ka 'ka 'na mu 'ɛ 'kun 'elrele. -Kaa 'yaango 'bhii- le mu laa -o 'egɔɔle 'bhii- 'gwlaan- mu gbɛɛn-. -Ka -o -lɛdɔ' -a ma, 'bhɛɛ- -kaa 'yaango- 'bhii- 'ka 'pegee 'woo- mu 'ciɛn -le nu klɛle 'ke -Waanbhaa' nu -liile' 'ka ma bole -yɛ ma -si 'la 'nale- 'le 'bhɛɛ- 'le. -Ka 'bhɛɛ- klɛ, 'kooko- -za 'kedo- 'kpɔ 'laa dɔ 'kaa- 'seriwole 'ɛ 'lɛɛ -Waanbhaa' ni.

-Yɛnbhilele -za 'lɛdɔle klɛza 'yi

⁸ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ka 'kɔpɛn 'kpa do ma 'ke 'ka 'kpejan- klɛ do, 'bhɛɛ- 'ka 'yɛnkla- 'eke- ma. 'Ka -za 'sɔ 'eke- ni 'bhii- nɛɛɛ- ma do mu, 'bhɛɛ- -ka 'ka 'gbu mazina 'eke- -lɛɛ. ⁹ 'Ka 'laa -za 'yɔɔ- -zigolɛ 'eke- ma 'ke -za 'yɔɔ- 'le, 'bhɛ 'pegee 'ka 'laa -zwanwole -zigolɛ 'ke -zwanwole 'le. Drɔɔn' -ka 'eke- 'dumawole, -amasɔyi -Waanbhaa' 'ka 'siila- 'bhɛɛ- ma, 'kooko- -e 'ka 'letwa= 'duma 'la ba, 'ka mu 'gbu 'bhɛ 'duma 'ɛ 'srɔɔwo-.

¹⁰ Wlan 'ɛ ni, -a yɔɔɔɔɔle -o -Waanbhaa' a 'Sewɛ 'ɛ 'yi dɔɔ:

«'Ke mɛɛ 'la zan -o -a zi 'bhii- -yaa' 'trɛ ta yaale 'ɛ klɛ 'elrele,

'bhɛɛ- -e zrukpa' 'srɔɔwo- 'drunyan 'lɛɛ- 'yi,

'bhe zan 'plooo -jan 'yoo- wole ma,
 'bhe 'pegee mee -yini' ma jan mu ma 'ezin-
 11 'Bhe zan 'e 'plenggo- za 'yoo- zi ma, 'bhe- -e -za
 'wlan kle.
 -E yilabla ziglin- 'bhe- -e bo 'bhe- ziglinle ma.
 12 -Amasroyi Meezan -Waanbhaa' -yre -o mee -ledoole
 mu 'e ta, 'bhe- -ya 'trankpa 'mu a 'seriwole mu 'e -la.
 'Dun- yaa wleyi' pook mee 'la zan mu -za 'yoo- kle 'mu
 ma.»
 13 -De 'gbu -le nu -yrenkpale 'ka ta, 'ke 'ka 'niiwale -o
 -za 'wlan kleza 'yi ee? 14 'Bhe- 'dun-, 'ke 'ka -o -yrenbhle
 zii' -za 'ledoole kle -zayi', 'kaa- pe -yinra! 'Ka 'laa
 -gblaane' bhaaplen mu -gblaane' -lee, 'bhe- 'ka 'laa
 'ka zrubatedole. 15 'Dun-, 'ka mu, -ka Krisi 'ledoo- -a ma
 'ka zru mu 'e 'yi, 'ke 'kaa do 'bhii- -kaa Meezan. 'Ka 'yrik-
 pale 'la -yoo -Waanbhaa' ta, 'ke mee 'oo mee 'la zan
 'bhe 'yilrōkpa 'ka ma, 'ka 'lebergole kle -waati 'e 'kpen
 ba 'ke 'ka 'bhe 'yipe 'bhe zan ni. 16 'Dun-, -ka 'bhe kle 'ka
 zru -do 'le, 'bhe 'pegee -gasikpalele 'bhe zan 'e -lee.
 'Bhe- 'ka 'kpee 'fleele- kle, 'koko- 'ke mee 'ka 'to 'sie
 zii' -za 'yoo- 'to'kpalele 'ka ma, 'bhe 'pegee 'ke -woo 'ka
 'to 'sie zii' 'ka taawogbeya -Irele' 'e ma Krisi 'yi, -yralad
 'bhe zan mu 'e ma. 17 Wlan 'gbu 'e ni, -yrenbhlele -za
 'wlan klele -zayi' 'e, 'ke 'bhe -o 'ke -Waanbhaa' 'koo- za
 'le, 'bhe mabhaabho -yrenbhlele -za 'yoo- klele -zayi' 'e
 'bhe ta. 18 Krisi 'gbu -yrenbhla ga 'koo- glōon do 'koo
 bhaaplen mu a -za 'yoo- mu 'e ma. 'Yee- 'la 'ledoole -yaa,
 'bhe- -e -gaa mee -lebiile mu -zayi', 'koko- -e ge 'ka 'le
 -Waanbhaa' ba. 'Yee- 'la -e -kla 'ke sie -le -yaa' bhaaplen
 'fle 'e 'yi, 'bhe- -e -bwela gale ba Lii 'Wen 'e 'yi. 19 'Yee-
 Lii 'Wen 'e 'yi, Krisi -ja -yaa' pe 'kpen -baliwoza 'e 'wole-
 mee 'la zan mu -gaa gban, 'bhe- 'ke 'mu lii mu 'e -woo
 -Waanbhaa' a 'kitikan yi 'e magben 'zi, 'mu ni. 20 Noe
 -yaa -baton' -gbene 'e do 'zi 'waati 'la ba Waanbhaa' a
 zrubakpala bhaaplen mu 'e zi. 'Bhe 'waati 'e ba, 'ke
 yaa 'e go mee -le 'fientronne do 'koo ba, 'mu -le =wlaa
 'yee- baton' -gbene 'e 'yi, 'bhe- 'mu -gwa -za 'yi: 'mu
 'yaa- mee 'srwaa-. 21 'Bhe -za 'e 'bhe -o 'ke mee wiifēza
 -yi ba 'la 'ka go -za 'yi -zoo 'bhe- -toomasie 'le. 'Bhe-
 wiifēza 'e 'bhe 'laa -o 'ke -koo- -koo' 'fle ma 'trin go -a
 'felele. 'Bhe wiifēza 'e 'yi -le doo -koo' 'gbu 'nale-
 -Waanbhaa' ni -koo' 'kpee 'fleele- 'le. 'Bhe -za 'e 'kpen
 =swa klele- Zesu Krisi bweza 'e gale ba 'bhe- 'sroyi. 22 -E
 -ja lafle' 'yi, 'bhe- -e -yalaa' -Waanbhaa' -din 'to'bhō ma
 yaayre gblaane 'e =koo, 'bhe- 'kee- kpa -mleke' mu ta
 oo, 'kee- kpa laanima -kunlii mu ta oo, 'kee- kpa
 -glōoya' mu 'e 'kpen ta, -a 'kpaale- -o 'mu 'kpen 'wiif-.

Taawogbeya dree

4 Krisi -yrenbhlelawoa -a 'fle 'e 'yi, 'ka mu 'ezin-, -ka
 'ka 'yriwla yrenbhlele ma. -Kaa 'yaango- 'bhii- 'ke
 mee 'la zan -yrenbhla -a 'fle 'yi Krisi 'to 'e -zayi', 'bhe zan
 plooo -za 'yoo- klele ma, 2 'koko- 'ka 'kaa- 'tre ta yaale
 -vin 'e kle -Waanbhaa' zru maza klele 'le, 'bhe- 'ka 'laa
 bole 'ezin- 'ka 'gbu zru maza -yoo' mu 'e klele ma 'bhii-

† 2 Pieri 2.4 1 Pieri 3.22s Zudi 6

'elwaleta -so. 3 'Bhe =swa 'bhe 'yi -gee! -Ka 'plooo- 'bhe
 -za mu 'e ma. Elwaleta -so, 'ka =mwa 'taawole ma 'ka
 'gbu zru maza mu 'e ta 'bhii- mee 'la zan mu laa
 -Waanbhaa' do 'mu gbene-. 'Ka 'yaa- 'taawo- 'eyoole gbe
 'e 'kpen ma 'ke 'ka -za mu 'lee- kle: -yanbhōoya oo,
 -yrebhō' maza mu oo, -weende' maza mu oo, -taakpale
 pe bhlele 'pegee -ween 'mile- zi 'ke 'kaa kan -a -dan' ta
 oo, 'bhe 'pegee- yo mu gbale, 'bhe 'la 'bhe -o 'ke -za
 'yoo- -gbene 'le bhe. 4 -Zoo, 'woo- mee 'la zan mu laa
 -Waanbhaa' do -o 'kpeelenile -o ma doo -mela ma 'ka
 'laa 'ka 'gbu na -li 'bhii- 'woo- mu gbene- -yanbhōoya
 'yoo- 'la kan -a -dan' ta 'bhe ni; 'bhela- -yile -o 'ka 'to
 'yoo- pe. 5 'Dun-, -o nu -o kleza -yoo' mu 'e 'kpen 'yipele
 -Waanbhaa' 'la -yoo zan bhaaplen mu 'kpen 'kitikanle yi
 do ta 'bhe ni. -E nu bhaaplen -yre male 'pegee
 bhaaplen mu 'la -gaa gban 'mu 'kpen 'kitikanle.
 6 'Bhela- -zayile, mee 'la zan mu -gaa gban, -o -jan
 'Nrale- 'e =woa bi 'mu 'ke mu ni 'ezin-, 'koko- -waa'
 bhaaplen 'fle 'yi, -woo 'kitikan 'bhii- bhaaplen 'kpen
 gbene-, 'bhe- 'koko- Lii 'Wen 'e 'sroyi -o so bole- -o
 -yre ma 'bhii- -Waanbhaa' 'gbu -o 'bhe 'yre ma gōne- 'la
 gbene-.

BOLE 'EKE- 'YI 'E 'BHE A -ZA

-Waanbhaa' 'ka -gbaa 'senj mu 'la ba, -ka-o 'kun 'elrele

7 'N neene- mu, 'tre ta pe 'kpen 'yan bhla =bhwa -wa
 -din. 'Bhela- -zayile, -ka 'ka 'gbu 'yikun -za klele ma,
 'bhe- -ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'koko- 'ka so
 'ka 'seriwole -Waanbhaa' ni. 8 'Elwale 'pe, 'ka -za 'so
 'eke- ni 'egloole. -Amasroyi 'so'niya -za 'yoo- -bebe
 tagaan. 9 -Ka 'eke- 'kun 'elrele 'kaa- 'fe mu 'e =la, 'bhe-
 'ka 'laa 'bhe klele 'ka 'la ma janwolele. 10 'Ka 'kpen do do
 'senj yeke- 'la 'sro'woa- -Waanbhaa' 'koo, -ka 'bhe- wla-
 ta -za 'wlan kle 'eke- ni. -Waanbhaa' a -lileya 'e ma, -e
 'senj -glōon mu 'la =naa 'ka 'kpen ni 'ka 'bhō zayi' 'eke-
 ba, -ka 'bhe 'senj mu 'e -gblakun' 'elrele. 11 'Ke -janwo'
 'senj -o mee 'la ni, 'bhe zan -Waanbhaa' a -jan 'e 'wo. 'Ke
 mee 'la zan =kla 'ke yewone 'le, -Waanbhaa' 'senj yeke-
 'la =naa 'bhe zan ni, -e 'bhe ye 'e 'wo fangan- yeke- 'la
 -Waanbhaa' 'bhe na -a ni 'bhe- ta. -Kaa kle, 'koko- -za
 'tole- -za 'bhe 'yi, 'to'bhōleya 'kpen bo -Waanbhaa' -la ni
 Zesu Krisi 'to 'yi. 'Bhe -laa pe -le 'ke 'to'bhōleya 'pegee
 -glōoya' 'le -zoo pegee yikpensee ta! -Amiina.

-Yrenbhlele 'bhii- Zesu 'yi mi do gbene-

12 'N 'yienii mu, 'ka -o -yren -gbene mu 'la 'bhle zii' bhe
 'mu -o -la 'zi 'ka ma 'papa 'bhii- 'te 'lagbeya gbene-. 'Bhe
 'laa klele 'ka ma 'ka 'kpeeleni maza 'le. 'Bhe -yren mu 'e
 'mu -o 'kaa 'kpaleya 'e 'yidanpe 'le. Yaa klele 'ka ni 'bhii-
 'bhe 'yansi za laa so 'tenle 'ka ma. 13 Drōon' 'ka zruk-
 paale kle, -amasroyi -yoo 'bhii- 'ka -o Krisi a -yren 'e 'ke
 -la bhle 'zi bhe. 'Bhe klegbeya 'e gbene- bhe, 'ke Krisi a
 'to'bhōleya 'e 'pwela- -a -yi yi 'la 'le, 'kaa- zrukpa' 'e 'le
 nu 'pale- 'ezin-. 14 'Ke -o 'ka -zwanwoa Krisi 'to 'e -zayi',
 'kaa- pe -yinra', -amasroyi -Waanbhaa' a Lii 'Wen 'to'bhō-
 hōle 'e zinale -o 'ka ta! 15 'Dun-, 'ka 'kedo- 'koo 'laa

-yrenbhlele -za 'yoo- -bhεeke' -zayi' 'bhii- mεε dele oo, -faanwole oo, kleza -yoo' 'ke, 'bhe 'pegee -a gaan bole mεε -bhεeke' -a -za ba, 'mu -zayi'. ¹⁶ 'Dun-, 'ke mεε 'la zan -yrenbhla 'ke -yoo Zesu 'yi mi 'le, 'bhe 'laa -yral- adole 'bhe zan ma. Drɔɔn' 'bhe zan -Waanbhaa' 'tɔbhɔ Zesu 'tɔ 'la -ya ma 'bhe -zayi'.

¹⁷ -Zɔn, -Waanbhaa' a 'kitikanle zisan' bhla 'ε =bhwa -a 'gbu a 'fa -la mu 'ε ma. 'Bhεε- 'dun- 'ke 'yee- 'kiti 'ε zisaan- -kɔɔ' mu -la ma 'elwale 'pe, mεε 'la zan mu laa -o 'kpale- -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ε 'yi, -a -leyanyre nu klele 'mu ma 'nale- -a ma 'ke -yoo 'mu 'kitikanle εε? ¹⁸ 'Bhii- -a pele -o -Waanbhaa' a 'Sewe 'ε 'yi gɔne- 'la gbεen- dɔɔ:

«'Ke mεε -ledɔɔle gole -za 'yi 'ε 'bhe =laa, 'bhe bhla 'ε ba -za 'yoo- kle mu 'la waa gbalaan -Waanbhaa' -lεε -waa' a pε 'ε nu klele 'nale- -a ma 'tε εε?»

¹⁹ 'Bhe 'yi bhe, mεε 'la zan mu -o -yrenbhle' zii' -Waanbhaa' zru maza kle zayi', -woo 'gbu 'nii- 'ε 'kpen gbekpa -Waanbhaa' 'la pε 'kpen =kla 'bhe 'kɔɔ, 'bhεε- -o bo -za 'wlan klele ma. 'Yee- -Waanbhaa' laa a -liiwli' mabɔɔ -titi, 'dun- -ya -liiwli' -yizakle 'tanjii.

Zesu 'yi mu 'ε -waa' zilεε- mu 'ε 'woye-

5 Mεε 'la zan mu -o zilεε- mu 'le Zesu 'yi mu 'ε 'plen-, 'η 'yoo- zan zruwlale 'mu 'kpee. 'Mi 'gbu -o 'ezin- Zesu 'yi mu 'ε waa zilεε- mi -la -le. Kriisi -yrenbhla gɔne- 'la gbεen- 'mi 'gbu -o 'bhe 'srε 'le. 'Bhεε- 'mi 'gbu dɔ nu klele -yaa' 'tɔbhɔleya 'la 'bhe -o zan 'pwεle- -a -yi 'bhe ba. 'Mi pe 'ka mu zilεε- mu 'ε ni dɔɔ: ² -Waanbhaa' mεε 'la zan mu gbekpaa- 'ka 'kɔɔ, -ka -o 'kun 'elrele 'bhii- -bhlaa gooba mu -o -yrekpa' -waa' -bhlaa 'ledo- 'ε ba gɔne- 'la gbεen-. 'Ka 'laa klele kpanjma; 'dun- -kaa kle 'ka zru -dɔɔ 'le -Waanbhaa zru maza ta. 'Ka 'laa klele -gɔli' 'srɔɔwo zayi'; 'dun- -kaa kle 'ka zru 'ε 'kpen 'le. ³ -Waanbhaa' 'woo- mεε mu 'la gbekpaa- 'ka 'kɔɔ, 'ka 'laa 'ka gbinkpa' gbe -yoo' wole -o ta, 'dun- 'ka mu 'gbu kle -waa' -za daan ma mεε mu 'le. ⁴ 'Ke 'bhe =kla, Zesu 'la 'bhe -o 'bhii- -bhlaa gooba -kunlii gbalaan 'ε 'le, 'ke 'bhe 'pwεla- -a -yi 'yi 'la 'le, 'ka nu -bhleγγbe ngblo ma 'faa 'tɔbhɔle 'la 'bhe 'lreleya 'ε yaa sie -titi, 'bhe 'srɔɔ- wole.

Zesu 'yi mu -liawli'

⁵ 'Bhe kleγγbeya 'ε 'yi bhe, 'ka mu -zwanne mu, -ka 'ka ngblo 'kpala 'kaa- zilεε- mu 'ε =la. 'Bhεε- 'ka mu 'kpen,

'ka 'gbu mazina 'eke- -lεε. -Amasɔyi -a pele -o -Waanbhaa' a 'sewe 'ε 'yi dɔɔ: «Mεε 'la zan mu -o 'gbu magbaande, -Waanbhaa' wlen 'bhe zan mu ma. 'Dun- mεε 'la zan mu 'mu 'gbu mazinaa, -e -li 'bhe zan mu 'ε ma.»⁶ 'Bhe 'yi bhe, -ka 'ka 'gbu mazina -Waanbhaa' 'la -glɔɔya' 'ε 'kpen -o -a 'kɔɔ 'bhe 'lεε; 'kooko- -e 'yi 'la 'bhe -dwa 'ke 'bhe 'yi 'ε =bwa, -e nu 'ka 'lawlenle. ⁷ -Ka 'kaa 'ngami mu 'ε 'kpen 'kwe 'ε dɔ -a wiinj-, -amasɔyi Zesu 'kaa- -za yienkan.

⁸ 'Ka 'yri 'laa gole 'ka 'gbu -za 'le, 'bhεε- -ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba! 'Ka 'sɔɔnnii -Setran' 'ε, -yoo 'kaan zii' 'bhii- -jara 'la -yoo ge 'zi gbinalale -yaa' wi -glinyε' nɔɔ-, 'bhεε- -ya bhle. ⁹ -Ka dɔ -a -lεε 'egɔɔle, 'bhεε- -ka 'ka 'sene gbaan 'egɔɔle 'kaa- 'kpaleya 'ε 'yi; 'ke 'kaa 'yaan- go- 'bhii- 'ka nεene- Zesu 'yi mu 'la -woo 'drunyan 'ε 'yi yrekpen- =nɔɔ 'mu -o 'bhεε- 'yansi -yren mu do 'kpɔ 'ε 'bhle zii' 'ezin-. ¹⁰ 'Dun- -Waanbhaa' -o -za 'wlan zan 'le. 'Yele- 'ka 'siila- 'ka 'pegee Zesu Kriisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi dɔɔ 'ka dɔ kle -yaa' 'tɔbhɔleya 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe ba. -E nu -lile' 'ka ma, 'bhεε- 'ka sɔ -yren mu 'ε 'yikunle. 'Ke 'ka =yaan -yrenbhlele 'waati sa ba, 'yee- -Waanbhaa' 'gbu nu 'kaa- 'kpaleya 'ε 'lεɔɔle 'kee- 'fuu 'pegee fanjandɔ 'ka ta 'egɔɔle; 'bhεε- mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa nu 'sɔɔle- 'ka baale' -titi. ¹¹ 'Yela- a pε -le 'ke -glɔɔya' 'le -zɔn 'pegee yikpensee ta! -Amiina.

-Danjma' pubɔ- mu

¹² 'Nj 'sewe 'la 'kpa zii' 'ka ni -ge bhe, Silasi -le =bhwa 'η ba -a delele 'le. 'Nj 'yee- Silasi kun 'bhii- 'η nεene- 'la zru -o do. 'Nj 'letre 'fientrɔnne -la de 'zi 'ka ni, 'kooko- 'η zruwla 'ka 'kpee, 'bhεε- 'an pe 'ka ni kpataakpa dɔɔ 'ka blɔɔle bo -Waanbhaa' a -lileya 'la 'bhe -o 'ke -lileya wlan 'gbu 'ε 'le 'bhe ma.

¹³ Zesu 'yi mu -ledo' 'la -woo Babilɔni -wa 'ε ta, 'bhεε- 'ke -Waanbhaa' -o makwan- 'mu 'ka 'pubwa-. Maki 'la -yoo 'ke 'η gbe 'le 'kpaleya a pε zi 'ε ta Kriisi 'yi, 'bhe 'ka 'pubwa- 'ezin-. ¹⁴ 'Ka -za 'sɔ 'eke- ni, 'bhεε- -ka 'eke- 'pubɔ- 'ke 'ka 'eke- -tuubɔ' 'bhii- nεene- ma do mu. Bhaa yilabla bo 'ka 'kpen ta 'ka 'pegee Kriisi a 'kpaledomaya 'ε 'yi!

† -Woo -we 'zi Babilɔni 'la 'le -ge 'bhe -le 'ke Rɔɔmu 'le, Rome mu a -wa-gbεne 'ε.

PIERI PLE MI

Pieri a 'Letre ple mi 'e ngblo

Pieri 'letre ple mi 'leε- =dia Zesu 'yi mu 'e 'kpen -la ni. -Ya =pia -o ni dɔɔ -yaa' pε 'tre yan bhla 'ε =bhwa -wa -din. 'Bhela -zayile, -yoo -daanna -za mu 'la 'le, -e 'mu dɔ gbε drεεwo 'zi -o 'kpee 'ezin-. 'Letre =lwa mi 'ε 'yi, Pieri a =pia Zesu 'yi mu 'ε ni dɔɔ -o bo 'eglwle -waa' 'kpaleya 'ε 'yi, 'ali- 'ke mεε mu 'ε -yrenkpaα -o ta. 'Letre ple mi 'leε- 'yi, -yoo -liala dɔɔ -o mεε daangbeya -Irele' 'la -o 'bhe =maa 'ε -o bo 'bhεε- ta 'tanji; 'bhεε- waa dɔle bhla ma mεε daangbeya mu 'ε zi. (Pieri Ple mi 1.1-15), 'letre 'leε- win -le 'kela 'le 'bhe -le 'yee- Pieri Zesu 'yi mu 'ε -daanna -za mu 'la 'le, -e 'mu dɔ 'zi 'mu 'kpee 'ezin.

'Elwale 'pe (Pieri Ple mi 1.16-21), -e Zesu Krisi ba Jan -Nrāle' 'ε 'bhe -dwa -o 'kpee. 'Yee- Pieri 'gbu 'pegee Zesu a Winɔwo mu -vin mu 'ε -woo 'bhe -Jan 'Nrāle- 'ε 'srε 'le. -Waanbhaα -jan =kpaα -a -lεla' janwo mu 'ε 'lii Lii 'Wεj 'ε 'le, 'bhεε- 'mu -yaa' 'Sεwε 'Wεj 'ε yɔɔndia-. 'Bhe mu -o 'ezin- -a 'srε 'le.

Pieri bhla ma mεε daan mu 'ε -o 'taawogbeya 'ε tapwela mɔkpen' ni kpataakpa (Pieri Ple mi 2). Zudi -jan 'kpankpanyaan bhla ma mεε daan mu 'ε ma gɔnε- 'la gbεεn-, Pieri 'bhεε- 'yansi za =kla 'ezin- 'woo- bhla ma mεε daan mu 'ε ma -yaa' 'letre ple mi 'ε 'yi.

-A -le yaga mi 'ε 'yi, mεε 'la zan mu -yaa pe 'zi dɔɔ Mεεzan Zesu 'laa nu nule, 'bhεε- -e 'drunyan 'yi mu 'ε 'kitikan, Pieri -jan zikpaα- 'mu ni. -Ya =pia Zesu 'yi mu 'ε ni dɔɔ 'ke Zesu -o -a nule 'ε tado 'zi, -wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaα' -o -a zrubakpaα zii' bhaaplerɔ mu zi. -Amasɔyi, yaa -o -a zi 'bhii- mεε 'kedo- 'kpɔ kle nipe 'le. 'Dun- -ya zi 'bhii mɔkpen' 'plo- -za 'yɔɔ ma, 'bhεε- -woo zru niinaα' (Pieri Ple mi 3.9).

'Letre 'leε- 'leyanyre 'ε 'yi, Pieri -o -a zi 'bhii- Zesu 'yi mu 'ε -o 'taawogbeya 'ε kle 'wεj, 'bhεε- 'ke waa -la yre -srɔwo- -o ta -za 'kedo- 'yi Krisi 'nu yi 'ε 'le (Pieri Ple mi 3.11-18).

Pieri a 'pubɔwli

1 'Mi Simɔ Pieri 'la 'η 'yoo- 'ke Zesu Krisi a yewone 'pegee -yaa' winɔwo mi 'le bhe, 'mi -le 'letre 'leε- de 'zi. 'Mεε 'la zan mu 'yee- 'kpaleya -za -glɔɔ do 'kpɔ 'la -yoo 'o mɔɔ 'kɔɔ 'bhe 'srɔɔwoα- -kɔɔα- -Waanbhaα' 'pegee -kɔɔ' 'Bhee Mi Zesu Krisi 'lεdɔɔleya 'ε ma, 'mi -o 'yee- 'letre 'leε- 'kpa zii' 'bhe zan mu 'kpen -la ni. 2 Bhaα -Waanbhaα' -lileya 'pegee yilabla na 'ka ni 'bhεε- -yoo pa 'ka ta 'ebebele, 'ke -ya kle 'bhεε- 'ka 'yee- -Waanbhaα' 'pegee -kɔɔα' Mεεzan Zesu dɔ!

-Waanbhaα' -kɔɔ' 'siila- 'bhεε- -e -kɔɔ' makwan- ye 'la 'kaama-

3 -Waanbhaα' a -glɔɔya' 'ε ma, -e -kɔɔ- -gbaα pε 'oo pε 'la 'bhe sɔ -a klele- 'bhεε- -kɔɔ' bo -kɔɔ' 'yre ma, 'bhe 'pegee -kɔɔ' bɔɔle bo 'yee- ma, 'bhe 'kpen ba. -Ya =kla, 'bhεε- mεε 'la zan -kɔɔ' 'siila- dɔɔ -kɔɔ' dɔ kle 'bhe 'gbu a 'tɔɔɔleya 'pegee 'bhe a wlanya -gbεnε 'ε ba -kɔɔ' 'bhe zan dɔ. 4 'Bhe 'tɔɔɔleya 'pegee 'bhe wlanya 'ε ma, -Waanbhaα' a 'liiwli- mu 'la -za -o 'eglwle, 'bhεε- 'ke -woo 'egblaante 'mu =naα -kɔɔ' ni. -E -yaa zi 'bhii- 'bhe -liiwli' mu 'ε 'srɔyi 'ka sɔ gole- 'drunyan 'la 'siεle- -o 'ke bhaaplerɔ zrubɔ ma -za -kɔɔ- mu 'ε 'le 'mu 'leε, 'bhεε- 'ka zru mu 'ε kle 'bhii- 'yee- -Waanbhaα' 'gbu zru 'ε

gbεεn-. 5-7 'Bhela- -zayile, -ka dɔ klen 'ke 'ka 'kpaleya 'ε 'taawogbeya -Irele' na 'ka ni, 'bhεε- 'ka 'taawogbeya -Irele' 'ε 'bhe 'a kle 'bhεε- 'ka -Waanbhaα' dɔ; 'bhεε- 'kaa- -Waanbhaα' dɔle 'ε 'bhe 'a kle 'bhεε- 'ka sɔ 'ka 'gbu 'yikunle -za klele ma. 'Ka 'gbu 'yikunle 'ε 'bhe zrubak- paα na 'ka ni, 'bhεε- 'ka zrubakpaα 'ε 'bhe -Waanbhaα' -lεεgblaan wla 'ka zru 'ε 'yi. 'Bhεε- -Waanbhaα' -lεεg- blaen 'ε 'bhe 'a kle 'bhεε- 'ka -za sɔ 'eke- ni 'bhii- nεεnε- ma do mu; 'bhe 'sɔlekeniya 'ε 'bhe -le 'sɔniya 'la 'bhe 'laa mεε bago 'bhe na 'ka ni. 8 'Ke 'bhe -za mu 'la bhe 'mu -o 'ka zru 'yi 'ebebele, 'mu nu -a klele 'bhεε- 'ka 'laa bo bhaama; 'ka nu -kɔɔα' Mεεzan Zesu Krisi baandɔle 'tanji, 'bhεε- 'ka nu klele mεε -yrebakanle mu 'le. 9 'Dun- 'bhe -za mu 'la bhe, 'ke 'mu 'laa -o mεε 'la zan zru -yi, 'bhe zan -o 'bhii- -yre 'wi mi do gbεεn-, 'bhεε- yaa sɔ yre ma ye-. -Waanbhaα' a dɔgbeya gwe 'la 'yaa- -za 'yɔɔ- 'yi 'bhe golawoa -a 'kɔɔ, 'bhe -za 'ε =nia -a 'kpee.

10 'Bhela- -zayile, 'η nεεnε- mu, -ka dɔ klen 'ke 'kaa zɔɔn 'bhii- -Waanbhaα' 'ka 'siila-, 'bhεε- -e 'ka makwan- wlan ma yaa pε 'le. 'Ke 'ka 'bhe =kla, 'bhe gbεεn- bhe, 'ka 'laa nu baale -za 'yɔɔ- yi -titi. 11 'Bhe klegbeya 'ε gbεεn- bhe, -Waanbhaα' nu -kɔɔα' Mεεzan 'pegee -kɔɔ' 'Bhee mi Zesu Krisi -a -bhlerɔgbeya -wa 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma -titi, 'bhe 'liigole 'egbenεle 'ka ni, 'bhεε- 'ka wla 'bhe kɔɔ-.

¹² 'Bhela -zayile, yi 'oo yi, 'η bo 'bhe -za mu 'la bhe 'mu -la -za dōle ma 'ka 'kpee, 'ali- 'ke 'ka -o dō, 'bhē- 'ke 'ka blōle -o 'ka wlan 'la 'srōwōa- 'bhe ma 'egblōle. ¹³ 'N 'yoo- 'li 'η 'yre ma 'η 'fle 'lē- 'yi 'tre 'lē- ta -ge 'waati 'la ba, 'an =ya 'bhii- -za wlan 'le 'ke 'η bo 'bhe -za mu 'ε dōle ma 'ka 'kpee, 'kooko- 'ka 'yri 'laa go 'ka 'gbu -za 'le, ¹⁴ -amasrōyi, 'bhii- -kōa' Mēzan Zesu Krisi 'gbu 'a -zrōnna 'η ni gōn- 'la gbēen- bhe, 'an pē 'tre ta bole 'ε 'yan bhla =bhwa -wa -din. ¹⁵ 'Dun-, 'η nu dōle 'egblōle 'ke 'η 'ka daan 'bhe -za mu 'ε 'le, 'kooko- 'an pē 'tre ta 'ε 'yanle- blaen, 'woo- -za mu 'ε dō 'ka 'kpee.

Mē 'la zan mu Krisi a 'tōbhōleya 'ε =ya

¹⁶ Wlan 'ε ni, 'o 'ka -daanna -kōa' Mēzan Zesu Krisi a -glōyā' ma nu gbē ple mi 'ε 'la 'le, 'waa 'ε bhe 'sile- bhaaplē a yikanleya ma can mu zi. 'Dun- 'o 'yee Zesu 'ε =ya kpataakpa 'o 'yrebhe- mu 'le -yaa' 'tōbhōleya 'ε 'kpen 'yi. ¹⁷ -Amasrōyi, -a Dē -Waanbhaa' 'tōbhōle 'ε 'bhe 'a 'lēdwa- -a ma, 'bhē- 'bhe 'a 'tōbhwa- 'waati 'la ba, 'bhe =kla 'o mō 'gbu 'yre ma, 'bhē- 'bhe 'weli- 'ε -daa lafle' ma 'ke 'bhe 'a 'pele dō: «'N Gbe 'la -za sō 'η ni 'eg- bēnele, 'yele- -ge; 'η 'yela- makwan- 'bhē- 'yele- 'η zruk- palaa 'egbēnele.»¹⁸ 'O mō 'pegee 'yee- 'gbu 'yaa- 'waati 'la ba vlē gōn 'weŋ 'ε 'wiin-, 'o mō 'gbu 'bhe mē -weli' 'ε =maa 'ke 'bhe da lafle' ma.

¹⁹ 'Bhe ya 'ε 'yi, 'wa 'yaango- 'bhii- -Waanbhaa' -lēla- janwo mu 'ε 'wojan- 'ε 'bhe -o 'ke wlan 'le. -Ka 'ka 'trōnkpa 'bhe =la 'elrele. -Amasrōyi, 'ke Zesu =nwa 'te -yaa' 'tōbhōleya 'ε nu -bhile' -kō- zru mu 'ε 'yi 'weŋ 'bhii- -lanbha do 'la 'bhi zii' yre do mō -gblo 'yi, 'bhē- -e nu 'ka zru mu 'ε bakanle 'bhii- zrwanzī -burjbaa yre ma kan gōn- 'la gbēen- 'weŋ. ²⁰ -Kaa 'yaango- 'elwale 'pe dō: -Waanbhaa' -lēlajanwo mu 'ε -jan mu 'la 'kpen =woa, 'mu 'laa 'mu do 'kpō 'wolē- 'mu 'gbu 'winta-. ²¹ Wlan 'ε ni, 'woo- -Waanbhaa' -lēlajanwole mu 'ε 'ke- do- 'kpō 'laa dālē -lido' bhaaplēŋ 'gbu zru maza ba, 'Lii 'Weŋ 'ε 'bhe -le 'seŋ =naa bhaaplēŋ mu ni, 'bhē- -o -Waanbhaa -lēlajanwoa.

Bhla ma -Waanbhaa -lēla' -janwo' mu

2 'Elwaleta, bhla ma -Waanbhaa' -lēla' janwo mu -yaa Izraēli mē mu 'ε 'plēŋ- gōn- 'la gbēen-, 'bhe klēgbeya do 'kpō 'ε 'yi, bhla ma mē daan mu nu -wlen- lē' 'ka 'plēŋ- 'bhē- gbēen- 'ezin-. -O nu -dawli' 'kpālē- 'ka gbē ta, 'bhē- -o nu wlalē 'ka 'plēŋ- 'ke bhla ma mē daangbeya mu 'le, 'bhē- -o 'ka 'siē-. Zesu 'la 'bhe -o Mēzan 'le 'bhē- 'ke 'bhe -o tagbawoa, -o nu -o -ban- gōle 'bhe 'yi. 'Bhe 'yi bhe, -o 'gbu 'siē- yren nu baalē -o 'gbu ta blaale-, 'bhē- 'bhe -o siē. ² Mē -bebe nu dōle -o zi, 'bhē- 'mu nu -waa' -yanbhōyā maza mu 'ε 'yansi klēle. -O klēza -yō- 'mu 'ε ma, mē mu nu -Waanbhaa' a wlan ma zi 'ε 'tō 'sielē-. ¹³ -Gōli' 'flenya- 'ε ma, 'woo- bhla ma mē daan mu 'ε -o nu 'ka 'yinilē 'ke bhla ma jan mu 'le, 'bhē- -o 'ka tabhle. 'Dun-, 'kiti 'la 'bhe -o -lē, -zōn 'laa 'bhe 'kan yi 'ε dōle, 'bhē- -o 'siē- yren 'ε 'bhe nu 'klalē- -o ba blaale-.

⁴ Wlan 'ε ni, -mlēkē' mu 'la -za 'yō- =kla 'elwaleta -sō, -Waanbhaa' laa 'tolē- 'mu ma, -yoo -yrela 'ke kpēle- mu 'le, 'bhē- -yoo -blinna -gluu 'trole- -gbēnē 'ε 'yi -gblo 'ε yi. -O 'kpālē- -o 'bhē- yre 'ε =mō ye 'ke -o 'kitikan yi 'ε magben. ⁵ 'Bhē- 'elwaleta -sō, mē 'la zan mu -za 'yō- -kla Noe a pē 'waati 'ε ba, -Waanbhaa' laa 'tolē- 'mu ma 'ezin-. -E la gblo -gbēnē 'ε -baan, 'bhē- -yi 'ε -kpaā 'drunyan 'ε 'pegee -a -yi mē -yō- 'mu 'ε 'kpen ta. Noe 'la 'bhe 'yaa- zi -lēdōle 'ε ba janwo 'zi mē mu 'ε ni, -Waanbhaa' 'bhe do -kplēn 'pegee 'bhē- a 'fa -la mu 'srwaplē- -la -gwa -za 'yi. ⁶ 'Bhe trala 'ezin-, -Waanbhaa' a 'kiti 'ε -balaa' *Sodamu* 'pegee *Gomō* -wa mu 'ε ta, 'bhē- -yoo 'kpaciela 'fenfen 'ke 'tē 'le. 'Bhe -za 'ε =kla -za 'la 'yaa- nu 'tēnlē- mē 'la zan mu laa gbalaen -Waanbhaa' -lē 'mu ma 'bhe ma -tōmāsīe 'le. ⁷ 'Dun- -Waanbhaa' mē -lēdōle *Lōti* -gwa -za 'yi 'yee- -wa mu 'ε 'siē 'waati 'ε ba. -A yaayōn' mu a -yanbhōyā ma 'taawōgbeya -yō- 'ε, 'bhe 'pegee 'mu a -Waanbhaa' -lēgbalaankleya 'ε, 'mu 'a 'trebhwa- 'eyōle. ⁸ Wlan 'ε ni, 'yee- mē -lēdōle *Lōti* yaale 'la -yaa -o ba, -e -yaa -o klēza -yō- mu 'la ye, 'bhe 'pegee -e -yaa -o wojan mu 'la ma yi 'oo yi, 'bhe 'yaa- -yrenkpa' zii' -a nii- 'ε ta. ⁹ 'Wa 'yaango- 'bhe -za mu 'la bhe 'mu ma dō 'ke mē 'la zan mu gbalaen -Waanbhaa -lē, Mēzan sō -o gōle- -o zrubaglin -za -gō- 'ε 'yi, 'bhe 'pegee 'yee -Waanbhaa mē 'yō- mu 'ε kpa 'edanma -o 'krowo- zayī- -yaa' 'ki- tikan yi 'ε 'bhē- 'le. ¹⁰ Mē 'la zan mu dōle -o -o 'gbu 'fle zrubhō maza -yō- mu 'ε zi, 'bhē- 'ke -o -Waanbhaa' a gbalaanya 'ε mavē, -e nu 'bhe zan mu -la 'krowole 'eyōle.

'Nj bhla ma mē daan mu 'la -waa' -janwoa 'ka ni 'el- wale bhe, -woo 'gbu magbaandē, 'bhē- -o 'gbu 'kpee ma -o sō -za 'kpensee klēle-. 'Bhē- lafle' 'yi mē 'tōbhōle mu 'la 'kpaale- -o bhaaplēŋ mu wiin-, waa gbalaen 'mu -zwanwole ma. ¹¹ 'Ali- -mlēkē' mu 'la 'mu fanjan- 'pegee 'mu -glō- 'yiyā- 'woo- bhla ma mē daan mu 'ε ni, 'mu laa 'bhe laanima mē 'tōbhōle mu 'ε 'kitikan, 'bhē- waa 'mu -zwanwo' Mēzan -Waanbhaa' -yre =la. ¹² 'Dun-, 'woo- bhla ma mē daan mu 'la bhe, -woo -zadōkle mu 'le 'bhii- wi mu 'la -o 'mu =kla 'mu 'kunza- 'pegee 'mu dēza zayī'. Waa pē 'la dō, -o 'bhē- -zwanwo; 'bhē- -o klēza -yō- 'kwe 'ε nu baalē -o 'gbu ta, 'bhē- -o ga. ¹³ -O 'gbu nu -o klēza -yō- 'mu 'ε ma -sra 'srōwōle. -O 'gbu zrubhō maza -yō- 'mu 'ε 'mu -la klēle sō -o ni mōkpen' 'yre ma -yrekpaā' kpataakpa. 'Ke 'ka 'pegee 'woo- mu -o pēbhle 'zi 'eke- ta, -o -yraladō mē ma -waa' 'trinō- maza mu 'ε 'le. 'Bhe 'yi, -o zrukpaale klē -waa' mē -yini' maza mu 'ε 'yi. ¹⁴ -Yanbhōyā klēle 'te -la dōle -o -yre ta, 'bhē- -o 'tre 'laa bhō -za 'yō- klēle ma. Fanjan- 'laa -o mē 'la zan mu ta -Waanbhaa' a pē zi 'ε ta, -o -dawli' kpa 'mu gbē ta, 'bhē- -o 'mu 'yini-. -Gōli' 'flēn -o zru ba, 'bhē- -Waanbhaa' a 'dangan -o ma. ¹⁵ -O zi -lēdōle 'ε bhe =twa -a mō, 'bhē- -woo 'gbu 'yiniā-. -O Bosō gbe *Balaamu* a pē 'taawōgbeya -yō- 'ε 'bhē- =sia. Wlan 'ε ni, 'yee- Balaamu 'laa dōle -a -la 'kee- 'taawo- -Waanbhaa' -weli' ta, 'bhē- -e -dwa -a =la 'ke -ya 'gbu bō -za 'yō- klēle 'yi -gōli' 'flēn ma. ¹⁶ 'Dun-, -Waanbhaa' -jan sa -kpan 'kpalaa -a -lii 'bhe 'weli- 'kafa-

† Elwaleta, -o -yaa mē dōle Zesu =la 'ε 'bhe sii <Wlan ma zi>

woza 'ε 'yi. Wlan 'ε ni, -soofali 'la 'bhe 'laa sɔ -janwole, 'bhe -janwoa -a ni 'bhii- bhaapleŋ do gbɛen-. 'Bhe 'yi, 'bhe 'a =kla 'bhɛ- 'yee- -Waanbhaa' -lelajanwo mi 'ε -ploola -yaa' klooya maza 'ε ma.

¹⁷ 'Woo- bhla ma mɛɛ daan mu 'ε, -woo 'bhii- 'tɔ ŋg- blo mu 'la 'yi -yi 'ε 'bheela-. 'Bhɛ- -woo 'ezin- 'bhii- la -gblo mu 'la 'ke -ploo 'ε -yoo blin la banle -lɛɛ 'mu gbɛen-. -Waanbhaa' 'woo- mɛɛ mu 'ε 'lɛtwa- yrɛ 'la 'bhe -o -gblo 'tilale -gbɛnɛ 'ε 'yi 'bhɛ- ba. ¹⁸ -Jan -gbɛnɛ -gbɛnɛ 'pegee 'waso ma jan mu -le da -o -lii. Mɛɛ 'la zan mu -gwa -za 'yɔɔ- klɛ mu 'ε 'plɛŋ- 'edreɛ dreɛle, 'bhɛ- 'ke 'mu dɔle- -o Zesu zi, -o 'mu 'lɛkan- -o 'gbu 'flɛ zrubhɔ maza -yɔɔ' mu 'ε 'le, 'bhe 'pegee -waa' -yanbhɔɔya maza mu 'ε 'le. ¹⁹ -Woo -liiwli' na 'mu ni dɔɔ 'mu nu bolɛ 'mu 'gbu ma, 'bhɛ- 'duŋ-, 'woo- mu 'gbu -o -o 'gbu zrubhɔ maza -yɔɔ' mu 'ε 'mu -laa' lu mu 'le. -Amasɔyi 'ke mɛɛ 'la zan 'sɛŋgwa- 'e 'le, 'e klɛ 'bhe zan a lu -la -le. ²⁰ Wlan 'gbu 'ε ni, mɛɛ 'la zan mu -o 'niigwa- 'drunyan 'lɛɛ- 'yi mɛɛ 'trinɔɔ- maza pɛ mu 'ε 'yi, -o -kɔɔa' Mɛɛzan 'pegee -kɔɔ' 'Bhee Mi Zesu Krisi dɔlawoa bhe -zayi'; 'bhɛ- 'ke -wa 'twa- 'ke 'bhe pɛ mu 'ε blɔɔ gbɛ dreɛwo -o nii- ta, 'bhe zan mu 'ε -si 'ε klɛ 'eyɔɔle 'kee- kan -a -lwa 'ε ta. ²¹ 'Ke 'bhe zan mu laa -lɛdɔɔleya ma zi 'ε dɔle bi, 'bhe mabhaa -yaa nu bhɔle -o 'gbu ma 'ke -o 'yee- zi 'ε dɔ 'bhɛ- -woo -banɔo' -woo -daanna -Waanbhaa' 'toŋ 'weŋ mu 'la 'le 'mu 'yi. ²² 'Woo- mɛɛ mu 'la bhe -o -gɔɔɔn plɛ 'lɛɛ- 'mu 'yi jan 'ε 'lɛsɔ: «-Gbaan' 'ε -ya -piila pɛ 'la 'le, -e -niinaa' 'bhɛ- 'bhlele- ta.» 'Bhɛ-: «-O -yaan =swa 'la 'fɛlele, -e -ja -a -glɔɔ gbɛ dreɛwole -pɛɛ 'ε ba 'ezin-.» 'Woo- gɔɔɔn plɛ 'la bhe -o -yi -le 'ke 'woo- mɛɛ mu 'la bhe -o klɛza 'ε 'bhɛ- 'le.

Mɛɛzan Zesu 'nu yi 'ε ma -tɔɔmasie

3 'Ŋ 'yienii mu, 'an 'sɛwɛ dɛ gbɛ plɛ mi -le 'ka ni 'kɛlɛɛ- 'le. 'Woo- 'sɛwɛ plɛ 'ε 'kɛn 'yi, 'ŋ 'ka -daan- na -za mu 'la 'le 'ŋ =bwa 'mu dɔle ma 'ka 'kpee, 'ka 'li- aza- -zayi', 'kooko- 'ka 'kpeejan- mu 'ε 'lɛdɔɔle klɛ. ² 'Ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- -Waanbhaa' *'lɛla' janwo mu 'weŋ mu 'ε -o -jan mu 'la =woa 'ka ni 'elwaleta -sɔ, 'bhe -jan mu 'ε dɔ 'ka 'kpee. 'Bhɛ- *'Toŋ 'la -kɔɔa' Mɛɛzan 'pegee -kɔɔ' -Bhee mi Krisi 'bhe =naa -yaa winbɔwo mu 'ε ni 'ka daanpɛ 'le, 'ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ 'bhe 'Toŋ 'ε -zadɔ' 'ka 'kpee 'ezin-. ³ -Kaa 'yaango- 'elwale 'pɛ 'bhii- 'ke 'drun- yan 'yan bhla 'ε =bhwa -wa -din, mɛɛ 'ke mu nu 'pwɛlɛ- -a -yi, 'bhɛ- -o nu mɛɛ 'la zan mu 'kpale- -o Zesu 'yi 'mu malɔɔgɔlɛ. -O nu 'taawolɛ -o 'gbu zrubhɔ maza mu 'te mu -la zi. ⁴ 'Bhɛ- -o nu -a pɛlɛ 'ka ni dɔɔ: «Zesu pɛ -e nu nu gbɛ dreɛwole, 'bhɛ- -a 'gbu -o 'naa- ɛɛ? 'Bhɛ- 'o -gɔɔɔ mu 'a 'nule- 'ε magbian- 'fruu, 'bhɛ- 'mu -gaa; -a 'san 'drunyan klɛle ma, pɛ 'kɛn -o 'bhe bogbɛya 'ε 'bhɛ- 'yi, 'bhɛ- -za 'kɛdo- 'kpɔ ma laa bɔɔle -lii!» ⁵ -Wa pɛ 'zi 'bhe 'pegbɛya 'ε gbɛen- bhe, -amasɔyi waa -o -a zi 'bhii- -o -za 'lɛɛ- 'bhɛ- dɔ: 'Elwaleta -sɔ, -Waanbhaa'

†† -Nɔɔle' sɛwɛ 22.4'Elwaleta -sɔ, -o -yaa -bhɛŋgbe do sii Balaki. 'Bhe 'yaa- zi 'bhii- 'bhe -gɔli' 'wla 'yee- Balaamu gbɛ =la, 'kooko- -e sɔ Izraeli -nɛ mu 'ε 'danganwole. 'Yee- Balaamu 'laa dɔle 'mu 'dangan- wole -la. 'Bhɛ- 'duŋ-, -ya =wlaa Izraeli -nɛ mu 'ε zi 'bhɛ- 'mu -yanbhɔɔya klɛle 'pegee yo mu gbale -saan 'si 'bhɛke mu 'le.

lafle' 'pegee 'trɛ =kla -a -liijan' 'le. -E 'trɛ 'plɛŋgwa- -yi mu 'ε ma; 'bhɛ- -e 'trɛ 'ε 'lɛkpa- 'eke- ta -yi mu 'ε plɛŋ-. ⁶ 'Bhe klɛgbɛya do 'ε 'yi, -Waanbhaa' 'elwaleta 'drunyan 'ε 'siɛla- 'ke la gbɔ -gbɛnɛ do -la -le. ⁷ 'Duŋ-, -Waanbhaa' lafle' 'pegee 'trɛ 'ε =kpa- 'edanma -yaa' -jan do 'kpɔ 'ε 'le -o 'kpacie zayi' 'tɛ 'le. -O 'kpacie yi 'ε nu klɛle mɛɛ -yɔɔ' mu 'ε 'kitikanle yi 'ε 'pegee -o 'siɛ yi 'ε 'bhɛ- 'le.

⁸ 'Bhe 'kɛn 'yi bhe, 'ŋ 'yienii mu, -za 'lɛɛ- 'bhe -za 'laa gɔlɛ 'ka 'kpee -titi: Mɛɛzan -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, -yrek- paa' do -o 'bhii- -yrekpaa' 'waa do; 'bhɛ- -yrekpaa' 'waa do -o 'bhii- -yrekpaa' do. ⁹ Mɛɛ 'ke mu -o -a pɛ 'zi dɔɔ Mɛɛzan -o -a gbɛtadɔ 'zi -a -liiwli' 'ε 'lɛsɔle ma. Wlan laa 'bhe 'le! 'Yee- Mɛɛzan -Waanbhaa' -o -a zrubakpaa zii' 'ka zi, 'bhɛ- -ya zi 'bhii- 'ka 'kɛn go -za 'yi, 'bhɛ- 'ka 'kɛdo- 'kpɔ 'laa klɛ 'ke 'siɛ pɛ 'le. Wlan 'ε ni, -ya zi 'bhii- 'mɔkɛn' 'plo- 'mu klɛza -yɔɔ' mu 'ε ma, 'bhɛ- -woo zru niinaa' 'yee- 'gbu ba.

¹⁰ 'Bhɛ- 'duŋ-, Mɛɛzan Zesu 'nu yi 'ε nu 'klalɛ- -kɔɔ' ba 'bhii- -faannii' kla mɛɛ ba gɔnɛ- 'la gbɛen-. 'Bhe yi 'ε 'le, lafle' nu 'kanle- 'ke mɛɛ -gbla- pɛ -weli' -gbɛnɛ do 'le; 'tɛ nu bɔle laanima pɛ mu 'ε 'kɛn 'yi 'bhɛ- -o yie, 'trɛ 'pegee -a ta pɛ mu 'ε 'kɛn nu 'kpaciele. ¹¹ 'Ke pɛ 'kɛn nu 'siɛle- 'bhe klɛgbɛya 'ε gbɛen- bhe, -ka dɔ klɛn 'ke 'ka 'taawogbɛya klɛ 'weŋ -Waanbhaa' -yrɛ 'yi, 'bhɛ- 'ke 'ka blɔɔle bo 'egɔɔle -a ma. ¹² -Kaa nu yi 'ε magben, 'bhɛ- 'ke 'ka sɔ -za 'la klɛle- -ka 'bhe klɛ, 'bhɛ- 'kaa 'nu yi 'ε 'lasi-. 'Bhe yi 'ε 'le, 'tɛ nu bɔle lafle' 'pegee -a -yi pɛ mu 'ε 'kɛn 'yi, 'bhɛ- -o nu -yieɛ'. ¹³ 'Duŋ- -Waanbhaa' 'a 'lii- wli- -naa -kɔɔ' ni dɔɔ -e nu lafle' dreɛ 'pegee 'trɛ dreɛ nalɛ -kɔɔ' ni. -Lɛdɔɔleya maza 'te -le nu klɛle 'bhe yrɛ dreɛ 'ε =nɔɔ. 'O mɔɔ -o 'bhɛ- magben 'zi 'tɛ.

¹⁴ 'Bhela- -zayile, 'ŋ 'yienii mu, 'ka -o 'bhe yi 'ε malag- ben 'zi bhe, -ka dɔ klɛn 'ke -Waanbhaa' 'ka ye 'ka 'kpee 'flele- 'le, 'ke waa 'joo 'yɔɔ- 'kɛdo- 'kpɔ ye 'ka zi; 'bhɛ- 'ke yilabla klɛ 'ka 'pegee -Waanbhaa' plɛŋ-. ¹⁵ -Kaa 'yaango- 'bhii- -kɔɔa' Mɛɛzan -o -a zrubakpaa zii' -kɔɔ' zi, 'kooko- -kɔɔ' go -za 'yi; 'bhii- -kɔɔ' nɛnɛ- Pɔlu 'la -za sɔ -kɔɔ' ni 'bhe 'sɛwɛ =kpa- 'ka ni gɔnɛ- 'la gbɛen- bhe 'ezin-, -Waanbhaa' -zadɔleya 'la -naa -a ni, 'bhe 'le. ¹⁶ -E -janwoa 'bhɛ- gbɛen- -yaa' 'lɛtrɛ mu 'ε 'kɛn 'yi 'yee- -za 'ε ba zayi'. -Yaa' 'lɛtrɛ mu 'ε 'yi yrɛ 'ke mu -yimale la. 'Bhela- -yile, -zadɔklɛ mɛɛ mu 'la 'ke waa dɔle -li 'egɔɔle -o 'kpaleya 'ε 'yi, -o 'bhe yrɛ mu 'ε =nɔɔ jan mu 'ε mabɔɔla. -Wa klɛlawo zii' 'bhe gbɛen-, -woo 'gbu 'siɛyrɛ- -la -glin 'zi bhe.

¹⁷ 'Duŋ- 'ka mu 'ŋ 'yienii mu, 'mi 'ka 'kpeelɛkan -zɔn. 'Ka 'yri bo 'ka 'gbu -za 'le, 'bhɛ- 'ka 'laa 'tolɛ- 'ke mɛɛ -yɔɔ' mu 'ε -waa' 'yinileya 'ε 'tɛn 'ka ma, 'bhɛ- 'bhe 'ka go 'ka dulayrɛ -lɛle' 'ε =nɔɔ. ¹⁸ 'Duŋ-, -ka dɔ klɛn 'ke 'ka -kɔɔa' Mɛɛzan 'pegee -kɔɔ' 'Bhee Mi Zesu Krisi a -lileya 'ε baandɔ yi 'oo yi, 'bhɛ- -a dɔleya 'ε 'ka 'kɔɔ' 'bhe baan' kla 'bhe ba. Bhaa 'tɔɔbhɔɔleya bo -a ni -zɔn 'pegee yikpensee ta! Amiina.

† 'Ke -wa =pia Mɛɛzan a yi 'ε, -woo -we 'zi 'ezin- -Waanbhaa' a 'ki- tikanle yi gbla- nɛ 'ε 'bhɛ- 'le. 'Bhe yi 'ε 'le, -e nu bhaapleŋ mu 'kɛn 'ki- tikanle.

ZAAN =LWA MI

Zaan a 'letre =lwa mi 'e ngblo

Mεε mu 'ε -wa =pia dɔɔ Zaan 'la 'yaa- 'ke Zesu a winɔwɔ mi 'le 'bhe -ja yaale Efɛzi -wa 'ε ta. 'Bhεε- 'duŋ-, Pɔlu -le 'a =nɔɔ Zesu -za 'ε zibwa-. -Ayile, Zaan 'bhɔle- Efɛzi, 'kee- klele- -a nɔɔ- Zesu 'yi mu -le mu 'ε waa zilεε- mi 'le. 'Bhela- -zayile, -e 'bhe =nɔɔ Zesu 'yi mu 'ε sii dɔɔ «'N' 'nε mu». Zaan 'letre yaga -la =dia. -A =lwa mi 'ε, yaa 'bhe 'kpale- mεε 'kedo- 'kɔɔ ni, 'bhe 'pegee yaa 'bhe 'kpale- Zesu 'yi mu -le 'kedo- 'kɔɔ ni; 'duŋ- -e 'bhe =dia Zesu 'yi mu -le mu 'kpen -la ni.

-E -jan gaan -gbεε pλε 'la =woa 'bhe 'letre 'ε 'yi 'mu -le -gε: (1 Zaan 1) Zaan 'a =pia Zesu 'yi mu 'ε ni dɔɔ -o dɔ zi -le dɔɔ 'ε 'bhεε- zi. 'Bhe 'yi -le dɔɔ -woo kpa Mεεzan Zesu 'yi, 'bhεε- -o -za sɔ 'eke- ni.

-E -jan gaan pλε mi 'la =woa 'bhe -le dɔɔ -woo -yrekpa' -o 'gbu ba bhla ma mεε daan mu 'ε ma (1 Zaan 2.18-29; 4.1-6).

Zesu a -jan 'ε bole -yρε ma -si na mεε ni

1 'Kee- san 'drunyan zisan' bhla 'ε ma, -jan 'Nrale- 'la bole -yρε ma -si na mεε ni 'bhe 'yaa- ye. 'Bhεε- 'duŋ- 'o 'bhe -jan 'ε =maa, 'bhe 'pegee- 'wa =ya 'o 'yreb- hε- mu 'le, 'woo 'yrekpa -a ta kplankplan, 'bhεε- 'o =kwan -a ma 'o gbε mu 'le. ² Mεε 'la zan -yaa bole -yρε ma -si na mεε ni 'bhe 'pwela- -a -yi. 'Ye- -yaa bole -yρε ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe -le, 'bhεε- 'yele- -yaa 'o Dε -din 'waati 'ε 'kpen ba, 'bhεε- -e -pwela -a -yi 'o ni. 'Bhela- -zayile 'woo- -a 'srɛya- kle 'zi 'ka ni. ³ 'O mɔɔ pε 'la =ya, 'bhεε- 'ke 'wa =maa, 'o mɔɔ 'bhe -la 'wo 'zi 'ka ni 'ezin-; 'kooko- 'o 'pegee 'ka mu kle 'kpaledomaya 'yi. 'Bhεε- -kɔɔ 'pegee -kɔɔ' Dε, 'bhεε- -a Gbe Zesu Krisi kle 'kpaledomaya 'yi. ⁴ 'Bhe 'yi, 'o 'bhe -za mu 'ε 'sewede 'zi 'ka ni, 'kooko- -kɔɔ' zrukpaaleya 'ε -lepa'.

'Taawole 'tebhile ba', 'bhεε- 'ploole- -za 'kɔɔ- klele ma

⁵ 'O -jan 'la =maa Zesu Krisi 'lii, 'bhεε- 'ke 'woo- 'bhe 'wo zii' 'ka ni, 'bhe -le -gε: -Waanbhaa' -o 'ke 'tebhile 'le, 'bhεε- -gblo do 'kɔɔ 'laa -o -a -yi. ⁶ 'Ke -kɔɔ' 'a =pia dɔɔ -kɔɔ- 'pegee 'yee- -Waanbhaa' -o 'kpaledomaya 'yi, 'bhεε- 'ke -kɔɔ- -gblo 'yi za mu kle 'zi, 'bhe bhla 'ε ba -kɔɔ- -o 'ke bhlanii- mu 'le, 'bhεε- -kɔɔ' 'laa -o 'taawo zii' wlan ta. ⁷ 'Duŋ-, 'ke -kɔɔ' 'taawo zii' 'tebhile ba 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu -o 'ke 'tebhile 'le gɔɔε- 'la gbεεn-, -kɔɔ' 'kpen -o 'kpaledomaya 'yi -kɔɔ' 'pegee -kɔɔ' 'kɔɔ mu 'ε 'le; 'bhεε- 'bhe klegbeya 'ε 'yi, -a Gbe Zesu yien 'ε 'bhe -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε 'kpen go, 'bhεε- 'bhe -kɔɔ' kle 'werɔ.

⁸ 'Ke -kɔɔ' 'a =pia dɔɔ -za 'kɔɔ- laa -o -kɔɔ' 'yi, -kɔɔ' -o -kɔɔ' 'gbu 'yini zii' 'bhεε- gbεεn- bhe, 'bhεε- wlan 'laa -o -kɔɔ' 'yi. ⁹ 'Ke -kɔɔ- -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε -dwa -Waanbhaa' -yρε =la, 'bhεε- 'ke -kɔɔ' -o =pia -a ni

kpataakpa, -e nu -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε ma -sroma 'yan- le-, 'bhe 'pegee -e nu -kɔɔ- kleza 'kɔɔ- mu 'ε 'kpen gole -kɔɔ' 'yi, 'bhεε- -e -kɔɔ- kle 'werɔ. -Amasɔyi, -Waanbhaa' -liijan' -o do, 'bhεε- -a -le dɔɔ -o. ¹⁰ 'Duŋ-, 'ke -kɔɔ' 'a =pia dɔɔ -kɔɔ' 'laa -za 'kɔɔ- klele, 'bhe 'yi, -kɔɔ' -Waanbhaa' kle 'ke bhlanii- 'le; 'bhεε- yaa -jan 'ε 'kela =woa -kɔɔ' 'laa dɔle 'bhe =la.

-Waanbhaa' a -jan -klsikunza

2 'N' 'nε mu, 'n' 'yoo- -jan mu 'leε- 'sewede 'zi 'ka ni, 'kooko- 'ka 'laa -za 'kɔɔ- kle. 'Duŋ-, 'ke mεε 'la zan -za 'kɔɔ- =kla, -kɔɔ' mεε do -o -kɔɔ' Dε -Waanbhaa' -din 'bhe -le -kɔɔ' tagwledan mi 'le, 'bhe -le 'ke Zesu Krisi 'le, mεε -le dɔɔ -le 'kele-. ² 'Ye- 'a 'gbu =kla -kɔɔ' ma 'sraka 'le -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε -zayi', 'kooko- -Waanbhaa' -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε ma -sroma yan. 'Duŋ- yaa klele 'sraka 'le -kɔɔ' mu do -kplεn 'kɔɔ a -za 'kɔɔ- mu -sroma 'yan zayi', -e =kla 'sraka 'le 'drunyan 'yi mu 'ε 'kpen a -za 'kɔɔ- mu ma -sroma 'yanza- -la -le.

³ 'Ke -kɔɔ' -Waanbhaa' a -jan mu 'ε 'klsikun, -kɔɔ' 'a 'yaango- bhεε- ma 'bhii- -kɔɔ' 'a dɔ. ⁴ 'Ke mεε 'la zan 'a =pia dɔɔ: «'Mi 'a dɔ», 'Bhεε- 'ke 'bhe zan laa -yaa' -jan mu 'ε 'klsikun, 'bhe zan -o 'ke bhlanii- 'le, 'bhεε- wlan laa -o 'bhe zan 'ε 'yi. ⁵ 'Duŋ-, 'ke mεε 'la zan -yaa' -jan 'ε 'klsikun, 'bhe zan 'a zɔɔn 'bhe ma kpataakpa 'bhii- -Waanbhaa' 'sɔɔniya 'ε 'le pale -o 'bhe zru 'ε 'yi. -kɔɔ' 'a 'yaango- 'kela ma 'bhii- -kɔɔ' mu 'pegee -Waanbhaa' -o 'kpaledomaya 'yi, 'bhe -le -gε: ⁶ 'Ke mεε 'la zan 'a =pia dɔɔ -o 'pegee -Waanbhaa' -o 'kpaledomaya 'yi, 'bhe zan 'taawogbeya 'ε kle 'bhii- Zesu 'taawoa= gɔɔε- 'la gbεεn-.

'Eke- ba 'sɔɔniya ta 'toŋ dɔɔε

⁷ 'N' 'yienii mu, 'naa -o 'toŋ dɔɔε 'kpa zii' 'ka ni. 'N' 'toŋ gwe 'la =pia 'ka ni 'elwale gban -sɔ 'bhεε- 'ke 'ka -dwa

'bhe -la bhe 'yee- -jan 'Nrāle- 'lāe- 'wole- zisan' bhla 'ε zi, 'bhe -le 'kēle-. 'Yee- 'toŋ gwe 'ε 'yele- 'ke 'ka -jan 'la =maa 'bhe 'le.

⁸'Bhēe- 'duŋ-, 'ŋ sɔ -a pele- dɔɔ 'ŋ 'yoo- 'toŋ drēe -la 'sēwede 'zi 'ka ni 'ezin-; -wa drēya 'ε ye Zesu 'yi, 'bhēe- -wa ye 'ka mu 'yi 'ezin-. -Amasrɔyi, -gblo mu 'ε -woo 'kan zii', 'bhēe- 'tebhile -zeze 'gbu 'ε 'bhe 'bhile- -saan gban.

⁹'Ke mēe 'la zan 'a =pia dɔɔ 'bhe -o 'taawo zii' 'tebhile 'ε ba, 'bhēe- 'ke -a nēene- -za 'laa sɔ -a ni, 'bhe zan 'ε 'bhe -o -li -gblo -gbēne -la -yi. ¹⁰'Ke mēe 'la zan nēene- -za sɔ -a ni, 'bhe zan 'ε 'bhe -o 'tebhile 'ε ba. 'Bhe 'yi, -za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'laa -o -a -yi 'ke 'bhe sɔ klēle- 'ke mēe -bhēeke' baa- pē 'le -za 'yɔɔ- 'yi. ¹¹'Duŋ-, 'ke mēe 'la zan nēene- vensi -a yin 'lii, 'bhe zan 'ε 'bhe -o -gblo 'yi. -Yoo 'taawo zii' -gblo 'yi; 'bhēe- yaa -a geyrē dɔ, -amasrɔyi -gblo -kpaā -a -yrē ta.

'Drunyan ta pē mu -za 'laa 'sɔle- 'ka ni

¹²'N 'nē mu, 'ŋ 'yoo- -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi -Waanbhaa' 'kaa- -za 'yɔɔ- mu 'ε ma -sroma -yaan Kriisi 'tɔ 'ε -zayi'.

¹³-Nē dē mu, 'ŋ 'yoo- -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi Kriisi 'la -ya -yrē ma 'kee- san 'drunyan zisan' bhla 'ε ma, 'ka 'bhe dɔ.

-Zwan mu 'pegee -gbla mu, 'ŋ 'yoo- -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi 'ka 'sengwa- 'ke -Setran' 'le. 'N 'nē mu, 'ŋ -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi 'ka -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' -dwa.

¹⁴-Nē dē mu, 'ŋ -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi mēe 'la zan -o -a -yrē ma 'kee- san 'drunyan zisan' bhla 'ε ma, 'ka 'bhe zan 'ε dɔ.

-Zwan mu 'pegee -gbla mu, 'ŋ -jan 'lāe- 'bhēe- 'sēwede 'zi 'ka ni, -amasrɔyi 'ka -o 'egɔɔle 'bhēe- -Waanbhaa' a -jan 'ε -yoo 'ka 'kpee, 'bhēe- 'ka 'sengwa- 'ke -Setran' 'le.

¹⁵'Drunyan -za 'laa 'sɔle- 'ka ni, 'bhēe- -a -yi pē 'kedo- 'kpɔ -za 'laa 'sɔle- 'ka ni 'ezin-. 'Ke 'drunyan -za sɔ mēe 'la zan ni, -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' a 'sɔniya 'ε yaa -o 'bhe zan zru 'ε 'yi. ¹⁶-Amasrɔyi, -za 'yɔɔ- klē -lɔ 'la dɔ mēe 'fle 'ε ma oo, mēe -yrē 'bhɔpē- mu oo, 'bhe 'pegee 'ke mēe 'ε 'gbu magbaandē -a 'kɔɔpē- -zayi', 'bhe -za mu 'la bhe, 'mu 'kpēn -o 'ke 'drunyan 'yi pē mu 'le. -O do 'kpɔ 'laa da -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' ba, 'duŋ- -o da 'drunyan -la -yi. ¹⁷'Drunyan -o 'ke 'kanpē- 'le, 'bhe 'pegee -a -yi mēe -yrē 'bhɔpē- mu 'ε 'kpēn. 'Duŋ- 'ke mēe 'la zan -Waanbhaa' zru maza klē, 'bhe zan bo 'bhe 'yrē ma, 'bhēe- -dan' 'laa klē -yaa' bole -yrē ma -si 'ε ma.

Kriisi 'Sɔɔnnii

¹⁸'N 'nē mu, 'drunyan 'yan bhla 'ε =bhwa -wa -din! 'Kaa =maa dɔɔ Kriisi 'Sɔɔnnii 'ε -yoo zan nulē; 'bhēe- 'duŋ-, Kriisi 'sɔɔnnii -bebe mu -nwa gban -zɔn, 'wa 'yaango- 'bhēe- ma 'bhii- 'drunyan 'yan yi 'ε =bhwa -wa -din. ¹⁹'Woo- Kriisi 'sɔɔnnii mu 'la bhe, -o -daa -kɔɔ' 'plēŋ, 'duŋ- waa -yaa -kɔɔ' a pē mēe -zeze mu 'gbu 'le. -Amasrɔyi, 'ke -o 'kpa bi -kɔɔ' a pē mēe mu 'le, -o -yaa nu bole -kɔɔ' ba. -O golawoa -kɔɔ' ba, -wa ye 'bhēe- ma

kpataakpa 'bhii- -o do 'kpɔ 'laa -yaa -kɔɔ' 'a pē mēe mu 'le.

²⁰'Bhēe- 'duŋ-, 'ka mu laa -o 'bhii- 'woo- mu gbēen-. 'Ka mu Lii 'Wen' 'ε 'sɔɔwoa- Kriisi 'la -yoo 'wen' 'bhe 'kɔɔ. 'Bhēe- -zayaangoleya -o 'ka 'kpēn 'kɔɔ. ²¹'N 'lētē 'lāe- =kpaā 'ka ni, yaa klēle 'ka ni 'bhii- 'ka 'laa wlan 'ε dɔ; 'duŋ- 'ka wlan 'ε dɔ, 'bhēe- 'kaa 'yaango- 'bhii- bhla do 'kpɔ 'laa da wlan 'ε ba.

²²'Bhe 'yi, 'ke mēe 'la zan 'a =pia dɔɔ Zesu 'laa -o 'ke Mēe -Bhe mi -kpɔɔ Kriisi 'le, bhlanii- -kaan 'bhe zan 'ε ta ēē? 'Bhe zan -le 'ke bhlanii- 'ε 'le, 'bhēe- 'bhe -le 'ke Kriisi -Sɔɔnnii' 'ε 'le. -Amasrɔyi, -ya -bangwa -Nē Dē 'ε 'pegee -a Gbe 'ε 'yi. ²³Wlan 'ε ni, 'ke mēe 'la zan 'ε -bangwa -Nē 'ε 'yi, 'bhe zan 'ε 'bhe 'ε -bangwa -a Dē 'yi 'ezin- 'bhēe- gbēen- bhe. 'Bhēe- 'ke mēe 'la zan -Nē 'ε dɔ, -a Dē -o 'ezin- 'bhe zan 'ε ba.

²⁴'Bhēla- -yile, 'ka -jan 'la =maa 'kee- san -Jan 'Nrāle- 'ε 'wole zisan bhla 'ε ma, 'bhe -jan 'ε bo 'ka 'kpee. 'Ka -jan 'la =maa 'kee- san -Jan 'Nrāle- 'ε 'wole- zisan' bhla 'ε ma, 'ke 'bhe =bwa 'ka 'kpee, 'ka mu 'pegee -Nē 'bhēe- -a Dē 'ka 'kpale- bo do ma. ²⁵'Bhēe- Kriisi 'a 'liiwli- -naa -za 'la 'naza- ta -kɔɔ' ni 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' ba bole -yrē ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhēe- 'le.

²⁶Mēe 'la zan mu -o 'ka 'niyrē- -glin 'zi, 'ŋ 'yoo- 'sēwede 'zi 'ka ni 'wola- ba zayi; 'kooko- 'ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba 'elrele -o ma. ²⁷'Ka mu 'gbu, Kriisi Lii 'Wen' 'ε =naa 'ka ni. -A Lii 'Wen' 'ε bole -o 'ka 'yi bhe, 'bhēla- -yile 'ka maza laa -o mēe -bhēeke' do ma 'ke 'bhe 'ka daan. Wlan 'gbu 'ε ni, Lii 'Wen' 'ε -yoo 'ka daanlawo zii' -za 'kpēn 'la 'le bhe 'mu 'kpēn -o 'ke wlan 'le, 'bhēe- bhla laa -o 'mu ba. 'Bhēla- -yile, -e 'ka daan 'zi -za mu 'la 'le bhe, -kaa -o -klɔsikun, 'bhēe- 'ka 'pegee Kriisi 'kpale- bo do ma.

²⁸'Bhe 'yi -zɔn, 'ŋ 'nē mu, 'ka mu 'pegee Kriisi 'kpale- bo do ma; 'kooko- 'kee- -pwela -a -yi yi 'la 'le, -e bhɔ -kɔɔ' ta 'ke -kɔɔ' 'kpale- -o -a -yi. 'Bhēe- -yrala' laa dɔ -kɔɔ' ma -a nu 'yi 'ε 'le, 'ke -kɔɔ' 'plēŋole klē -a ma. ²⁹'Ke 'kaa 'yaango- 'bhii- Kriisi 'lédɔɔle -o, -kaa 'yaango- 'ezin- 'bhii- 'ke mēe 'oo mēe 'la zan 'taawogbeya -lédɔɔle -o 'bhe zan -o 'ke -Waanbhaa' -nē 'le.

-Waanbhaa' a -nē mu 'taawogbeya

3 'N nēene- mu, -kɔɔ' -za =swa -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' ni gɔnē- 'la gbēen-, -ka 'bhe -glin doo! -kɔɔ' -za 'la =swa -a ni bhe, 'bhēla- -yile -e -kɔɔ' 'siila- -a -nē mu. Wlan -le 'bhe 'le 'bhēe- -kɔɔ' -o 'bhēe- 'gbu 'le. -Ayile 'drunyan 'yi mu 'ε waa -kɔɔ' dɔ; -amasrɔyi waa -kɔɔ' Dē -Waanbhaa' dɔlē. ²'N 'yienii mu, -kɔɔ' -o -zɔn -Waanbhaa' a -nē mu 'le. -kɔɔ' ma nu bɔklē 'bhēe- -kɔɔ' nu klēle 'kēla 'bhe 'le, waa 'bhe zɔnle -li -kɔɔ' ni. 'O kɔɔ 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'ke Kriisi -nwa yi 'la 'le, -kɔɔ' nu klēle 'bhii- 'yee- 'gbu -o gɔnē- 'la gbēen- 'bhēe- gbēen-. -kɔɔ' nu 'pwēle- 'kēle-, -amasrɔyi -kɔɔ' nu -a yele -a bog- beya 'ε 'yi. ³'Ke mēe 'oo mēe 'la zan yrikpale -o Kriisi ta 'bhe gbēen- bhe, 'bhe zan 'ε 'bhe 'bhe 'gbu 'kpee 'ε 'flele- 'bhii- 'yee- Kriisi 'gbu 'kpee 'flele- -o gɔnē- 'la gbēen-.

⁴'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ-klɛ, 'bɛɛ zan -Waanbhaa' a *'Toŋ 'ɛ 'yisiɛ. 'Bɛɛ- -za 'yɔɔ-klɛɛ 'ɛ 'bɛɛ -le 'ke -Waanbhaa' a 'Toŋ 'yisiɛle 'ɛ 'le. ⁵'Bɛɛ- 'kaa 'yaango- 'bhii- Zesu Krisi -nwa 'trɛ ta, 'kooko- -e mɛɛ mu ma -za 'yɔɔ- mu 'ɛ go. -Za 'yɔɔ- do 'kpɔ 'laa -o 'yee- -yi. ⁶'Bɛɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'pegee 'yee- -o 'kpaledomaya 'yi, 'bɛɛ zan laa -za 'yɔɔ-klɛ. 'Bɛɛ- 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ-klɛ, 'bɛɛ zan laa Zesu yelɛ -lido, 'bɛɛ- yaa -a dɔɛ -lido' 'ezin-.

⁷'N 'nɛ mu, 'ka 'laa 'tolɛ- 'ke mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'ka 'yini-. 'Ke mɛɛ 'la zan -lɛdɔɔɛ maza klɛ, 'bɛɛ zan 'gbu 'lɛdɔɔɛ -o 'ezin-, 'bhii- 'yee- Zesu Krisi 'gbu 'lɛdɔɔɛ -o gɔɛ 'la gbɛɛn-. ⁸'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ-klɛ, 'bɛɛ zan -o 'ke -Setran' a pɛ 'le. -Amasɔyi -a 'san 'drunyan zisan' bhla 'ɛ ma, -Setran' -le -za 'yɔɔ-klɛ. 'Bɛɛ- -Waanbhaa' gblɛ 'ɛ nwa 'trɛ ta, 'kooko- -e -Setran' klɛza mu 'ɛ 'siɛ-.

⁹'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -o 'ke -Waanbhaa' -nɛ 'le, 'bɛɛ zan laa bo -za 'yɔɔ-klɛɛ ma, -amasɔyi -Waanbhaa' zru -o 'bɛɛ zan 'ɛ 'yi. 'Bɛɛ- yaa sɔ -za 'yɔɔ-klɛɛ-, -amasɔyi -Waanbhaa' a =kla 'bɛɛ 'nɛ 'le. ¹⁰-Za 'la 'bɛɛ 'a klɛ 'bɛɛ- -Waanbhaa' -nɛ mu 'ɛ gole -o -Setran' a pɛ -nɛ mu 'ɛ ma 'bɛɛ -le -gɛ: 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan laa -lɛdɔɔɛ maza klɛ, 'bɛɛ zan laa -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'le. 'Bɛɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan nɛɛnɛ- -za 'laa sɔ -a ni, 'bɛɛ zan laa -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'le 'ezin-.

-Kɔɔ- -za 'sɔ 'eke- ni

¹¹'Ka -jan 'la =maa 'kee san 'ka 'kpaleya 'ɛ zisan' bhla 'ɛ ma 'bɛɛ -le -gɛ dɔɔ: -kɔɔ- -za 'sɔ 'eke- ni. ¹²-Kɔɔ' 'laa klɛɛ 'bhii- Kaɛn gbɛɛn-. -E -yaa 'ke -Setran' 'nɛ 'le 'bhɛla- -yile -ya 'nwagwɛn- *Abɛli* =dia. 'Bɛɛ- -e 'bɛɛ =dia -mɛla ma ɛɛ? -E 'bɛɛ =dia, -amasɔyi -yaa' pɛ klɛza mu 'ɛ 'yaa- 'eyɔɔɛ, 'bɛɛ- -a 'nwagwɛn- a pɛ klɛza mu 'ɛ 'lɛdɔɔɛ -yaa.

¹³'N 'nɛɛnɛ- mu, 'ke 'ka vɛnsi 'drunyan 'yi mɛɛ mu 'ɛ yin 'lii, 'bɛɛ 'laa 'ka 'kpeɛɛnɛɛ 'ka ma. ¹⁴-Kɔɔ' 'a 'yaango- 'bhii- -kɔɔ- -gwa ga 'yi, 'bɛɛ- -kɔɔ- =nwa wlalɛ bole -yɛ ma -si drɛɛ 'yi, -amasɔyi -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu -za sɔ -kɔɔ' ni. 'Bɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan nɛɛnɛ- -za 'laa sɔ -a ni, 'bɛɛ zan 'ɛ bole -o ga 'yi. ¹⁵'Bɛɛ ya 'ɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'tolɛ- mɛɛ 'bɛɛ nɛɛnɛ- vɛnsi -a yin -lii, 'bɛɛ zan -o 'ke mɛɛ dɛ mi 'le. 'Bɛɛ- 'kaa 'yaango- 'bhii- bole -yɛ ma -si 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bɛɛ ma, 'bɛɛ 'laa -o mɛɛ dɛ mi 'kɛdo- 'kpɔ 'yi. ¹⁶Pɛ 'la 'bɛɛ 'a klɛ 'bɛɛ- -kɔɔ' 'sɔɔniya 'ɛ dɔ, 'bɛɛ -le 'ke Zesu Krisi 'a 'gbu -si 'ɛ =kla 'ke 'sraka 'le, 'bɛɛ- -e -gaa -kɔɔ' ni. 'Bɛɛ klɛgbɛya do 'ɛ 'yi, -kɔɔ' mu 'ezin-, -kɔɔ' -kɔɔ' 'gbu -si 'ɛ 'na -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'ɛ -zayi'. ¹⁷'Bɛɛ- -ka 'ka 'trɔɔɔnɔɔ doo! 'Ke 'drunyan ta pɛ mu -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'ke -ya nɛɛnɛ- 'ɛ =ya 'ke 'bɛɛ mazadwa pɛ 'ke ma -a 'kɔɔ, 'bɛɛ- 'ke 'bɛɛ 'yɛn 'laa 'klalɛ- a ma; -e sɔ a peɛ- 'bɛɛ bhla 'ɛ ba 'kaa -Waanbhaa' a 'sɔɔniya -o -a zru 'ɛ 'yi ɛɛ? ¹⁸'N 'nɛ mu, -kɔɔ' 'sɔɔɔ- 'ke ni 'ɛ 'bɛɛ 'laa bolɛ -kɔɔ' 'liijan- 'te ta. 'Ke -kɔɔ- -za sɔ 'eke- ni, -kɔɔ' 'bɛɛ 'yizaklɛ kpataakpa.

¹⁹'Bɛɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -kɔɔ' 'a 'yaango- dɔ -kɔɔ- -o 'taawo zii' wlan ma zi ta. 'Bɛɛ klɛgbɛya do 'kpɔ 'ɛ 'yi 'ezin- -kɔɔ' zru ba nu klɛɛ 'ɛdɔɔɛ -Waanbhaa' -yɛɛ =la.

²⁰'Bɛɛ- 'ke -kɔɔ- -o -la zru 'zi -kɔɔ' 'gbu ta -kɔɔ' zru -yi -za 'yɔɔ- 'ke 'yi, Waanbhaa' gblaɛn -yiya' -kɔɔ' 'gbu zru 'ɛ ni, 'bɛɛ- -e -za 'kpɛnsɛɛ dɔ. ²¹'N 'yienii mu, 'ke -kɔɔ' zru laa -o -la 'zi -kɔɔ' 'gbu ta -za 'yɔɔ- 'ke 'yi, -kɔɔ' zrubazina -le -o -Waanbhaa' -yɛɛ =la. ²²'Bɛɛ- 'ke -kɔɔ' pɛ 'oo pɛ 'la 'yɛwoa- -a ma, -kɔɔ' 'bɛɛ 'srɔɔwo- -a 'kɔɔ. -Amasɔyi, -kɔɔ' -yaa' 'toŋ mu 'ɛ 'klɔɔsikun, 'bɛɛ- -za 'la sɔ -a zru 'ɛ ni -kɔɔ' 'bɛɛ- klɛ. ²³'Bɛɛ- -Waanbhaa' 'toŋ 'lɛɛ- 'bɛɛ- =naa -kɔɔ ni, 'bɛɛ -le -gɛ: -ya zi 'bhii- -kɔɔ- -kɔɔ' 'kpa -a Gbe Zesu Krisi 'tɔ 'ɛ 'yi. 'Bɛɛ- -ya zi 'ezin- 'bhii- Krisi 'a =pia -kɔɔ' ni dɔɔ -kɔɔ- -za 'sɔ 'eke- ni gɔɛ- 'la gbɛɛn-, -kɔɔ' 'bɛɛ- klɛ. ²⁴'Ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' 'toŋ mu 'ɛ 'klɔɔsikun, 'bɛɛ zan bo -Waanbhaa' 'yi, 'bɛɛ- -Waanbhaa' bo 'bɛɛ zan 'ɛ -yi. -Waanbhaa' Lii 'Wɛŋ 'la =naa -kɔɔ' ni, -kɔɔ' 'a 'yaango- 'bɛɛ- ma 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' bole -o -kɔɔ' 'yi.

-Waanbhaa' Lii 'Wɛŋ 'ɛ gole -o -Setran' lii 'ɛ ma

⁴'N 'yienii mu, mɛɛ 'la zan mu -a pɛ 'zi 'kaa *Lii 'Wɛŋ -o -yi, 'ka 'laa 'ka 'kpale- -o 'kpɛn 'yi. -Ka -o -yɛglin 'pɛ, 'kooko- 'kaa 'yaango- 'ke lii 'la -yoo -o -yi 'bɛɛ da -Waanbhaa' ba. -Amasɔyi, bhla ma -Waanbhaa' *-lɛla' janwo mu -bebe =zian gban 'saanigɛ 'drunyan 'ɛ 'yi. ²'Ka sɔ -a 'yaangole pɛ 'la ma 'bhii- -Waanbhaa' Lii 'Wɛŋ 'ɛ 'bɛɛ -le -o -yi, 'bɛɛ -le -gɛ: 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ Zesu Krisi -nwa 'drunyan 'ɛ 'yi 'bɛɛ- -e =kla 'ke bhaaplɛŋ do 'le kpataakpa, lii 'la -yoo 'bɛɛ zan 'ɛ 'yi bɛɛ da -Waanbhaa' -la ba. ³'Bɛɛ- 'ke mɛɛ 'la zan laa Zesu Krisi dɔɛ 'bɛɛ dɔɔgbɛya 'ɛ gbɛɛn- bɛɛ, lii 'la -yoo 'bɛɛ zan 'ɛ -yi, 'bɛɛ 'laa da -Waanbhaa' ba. 'Duŋ- 'bɛɛ zan 'ɛ 'yi lii 'ɛ da Krisi 'sɔɔnii 'ɛ 'bɛɛ- ba. 'Ka 'yela- nuzɛ =maa, 'bɛɛ- -e -nwa gban 'drunyan 'ɛ 'yi 'saanigɛ.

⁴'Ka mu 'ŋ 'nɛ mu, 'ka -o 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ mu 'le, 'bɛɛ- 'ka 'sɛngwa- 'ke bhla ma -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ 'le. -Amasɔyi, Lii 'Wɛŋ 'la -yoo 'ka 'yi bɛɛ 'bɛɛ -glɔɔ 'yiya- lii 'la -yoo 'drunyan 'yi 'bɛɛ ni. ⁵'Woo- bhla ma -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu 'ɛ, -woo 'ke 'drunyan 'lɛɛ- 'bɛɛ -laa pɛ mɛɛ mu 'le, 'bhɛla- -yile -o -janwo' 'drunyan 'yi mu a -janwo' gbɛya gbɛɛn-, 'bɛɛ- 'drunyan 'yi mu 'ɛ 'mu 'e 'trɔɔnkpa -o ni. ⁶'Bɛɛ- 'duŋ-, 'o mu -o 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ mu -la -le. 'Ke mɛɛ 'la zan -Waanbhaa' dɔ, 'bɛɛ zan 'e 'trɔɔnkpa- 'o 'wojan- 'ɛ =la. 'Bɛɛ- mɛɛ 'la zan laa -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ mɛɛ 'le, 'bɛɛ zan laa 'e 'trɔɔnkpa- 'o 'wojan- 'ɛ =la. -Kɔɔ' 'a 'yaango- 'bɛɛ- ma 'bhii- wlan ma Lii 'Wɛŋ 'ɛ gole -o mɛɛ -yi- ni' lii 'ɛ ma.

-Waanbhaa' -o 'ke 'sɔɔniya 'le

⁷'N 'yienii mu, -kɔɔ- -za 'sɔ 'eke- ni; -amasɔyi, 'sɔɔniya da -Waanbhaa' -la ba. 'Bɛɛ 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan nɛɛnɛ- mu -za sɔ a ni, -Waanbhaa' 'bɛɛ zan -kla 'ke -a -nɛ 'le 'bɛɛ- 'bɛɛ zan -Waanbhaa' dɔ. ⁸'Ke mɛɛ 'la zan nɛɛnɛ- mu -za 'laa sɔ -a ni, 'bɛɛ zan laa -Waanbhaa' dɔ; -amasɔyi, -Waanbhaa' -o 'ke 'sɔɔniya 'le. ⁹-Waanbhaa' -yaa' 'sɔɔniya 'ɛ -zɔɔnna -kɔɔ' ni gɔɛ- 'lɛɛ- 'bɛɛ- gbɛɛn-: -Ya Gbe -nɛ bɛɛ do 'kpɔ 'ɛ 'winbwa- 'drunyan 'yi, 'kooko-

-kɔɔ' bo 'kɔɔ- -yɾe ma 'bhe 'srɔɔi. ¹⁰'Bhɛɛ- -Waanbhaa' a 'sɔɔniya 'ɛ yaa klɛlɛ 'bhii- 'yee- -Waanbhaa' -za -swa -kɔɔ' mu -la ni 'pe. 'Duŋ- -kɔɔ' mu -la -za -swa 'yee- ni, 'bhɛɛ- -ya Gbe 'ɛ 'winbwa-, 'bhɛɛ- 'bhe =kla -kɔɔ' mu ma 'sraka 'le. 'Bhɛla- -zayile -Waanbhaa' -kɔɔa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ ma -sroma -yaan.

¹¹'Nj 'yienii mu, 'ke -kɔɔ' mu -za -swa -Waanbhaa' ni 'egbenɛle 'bhe gbɛɛn- bhe, -kɔɔ' mu -za 'sɔ 'eke- ni 'bhe klɛgbɛya 'ɛ do 'kpɔ 'ɛ 'yi 'ezin-. ¹²Mɛɛ 'kɛdo- 'kpɔ 'laa -Waanbhaa' yeɛ-lido; 'duŋ- 'ke -kɔɔ' -za sɔ 'eke- ni, -Waanbhaa' bo -kɔɔ' 'yi, 'bhɛɛ- -yaa' 'sɔniya 'la -yoo -kɔɔ' 'yi, 'bhe 'lɛpa-.

¹³-Kɔɔ' 'a 'yaango- 'kɛla ma 'bhii- -kɔɔ' -o -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- 'yee- -o -kɔɔ' mu 'yi, 'bhe -le -gɛ: -Ya Lii 'Wenɔ 'ɛ =naa -kɔɔ' ni. ¹⁴-Kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'ɛ -ya Gbe 'ɛ 'winbwa- 'drunyan 'yi, 'kooko- -e klɛ bhaaplɛŋ mu -Bhee Mi 'le. 'O kɔɔ 'gbu 'bhe =ya 'bhɛɛ- 'wa 'srɛya- klɛ 'zi. ¹⁵'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ Zesu -o 'ke -Waanbhaa' Gbe 'le, -Waanbhaa' bo 'bhe zan 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'bhe zan bo -Waanbhaa' -yi. ¹⁶'Bhɛɛ- -kɔɔ' 'sɔlawo -Waanbhaa' ni 'o mɔɔ 'gbu 'bhe 'yaango-, 'bhɛɛ- 'o 'kpale- -o 'bhe 'yi. -Waanbhaa' a pɛ -le 'sɔniya 'le; 'ke 'sɔniya -o mɛɛ 'la zan zru ba, 'bhe zan bo -Waanbhaa' 'yi, 'bhɛɛ- -Waanbhaa' bo 'bhe zan 'ɛ 'yi. ¹⁷-Kɔɔ' 'a 'yaango- 'kɛla ma 'bhii- -Waanbhaa' a 'sɔniya 'ɛ 'lɛpale -o -kɔɔ' zru ba 'bhe -le -gɛ: 'kitikan yi 'ɛ 'le, -kɔɔ' zru ba nu klɛlɛ 'ɛdɔɔlɛ, -amasrɔyi -kɔɔ' 'taawogbɛya 'ɛ 'drunyan 'yi -gɛ 'bhe 'pwele- -o 'ke Zesu Krisi a pɛ 'taawogbɛya 'ɛ 'le. ¹⁸'Kee- nɛɛnɛ- mu -za sɔ 'e ni 'yaa -gblaan. 'Ke 'sɔniya -zeze 'gbu -o yɾɛ 'la =kɔɔ -gblaan 'laa klɛ 'bhe yɾɛ 'ɛ =kɔɔ. Mɛɛ gbalaan -za 'yɔɔ- 'krowoza 'ɛ 'bhɛɛ- -lɛɛ. -Ayile 'ke -gbalaan -o mɛɛ 'la zan zru ba, 'sɔniya -zeze 'gbu 'laa -o 'bhe zan 'ɛ zru ba.

¹⁹'Ke -yoo 'o mɔɔ a pɛ 'le, 'o mɔɔ 'gbu -za -swa -Waanbhaa' ni 'elwale 'pe, 'bhɛla- -yile 'o nɛɛnɛ- mu 'pegee 'yee- -Waanbhaa' -za sɔ 'o ni. ²⁰'Ke mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ: «-Waanbhaa' -za sɔ 'ŋ ni». 'Bhɛɛ- 'ke -a nɛɛnɛ- 'ɛ 'bhe vɛnsi -a yin 'lii, 'bhe zan -o 'ke bhlanii- 'le. -Amasrɔyi wlan 'gbu 'ɛ ni, 'yee nɛɛnɛ- 'la ye, 'ke 'bhe -za 'laa sɔ 'e ni; -Waanbhaa' 'la 'yaa 'bhe ye, 'ya zɔɔn -mɛla ma 'bhii- 'bhe -za sɔ 'e ni ɛɛ? ²¹'Bhɛɛ- Zesu Krisi 'toŋ 'lɛɛ- 'bhɛɛ- =twa -kɔɔ' ni dɔɔ: 'ke mɛɛ 'la zan 'a =pia dɔɔ -Waanbhaa' -za sɔ -a ni, 'bhe zan nɛɛnɛ- -za 'sɔ 'bhe 'gbu ni 'ezin-.

-Kɔɔ' 'sɛngwa- 'drunyan 'le -kɔɔa' 'kpaleya -la ma

5 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e =kpa a -a -yi 'bhii- *Zesu -o 'ke *Krisi 'le, -Waanbhaa' 'bhe zan klɛ 'ke -a -nɛ 'le. 'Bhɛɛ- 'ke -nɛ mu 'ɛ dɛ 'ɛ -za sɔ mɛɛ 'la zan ni, 'woo- -nɛ mu 'ɛ -za sɔ 'bhe zan 'ɛ ni 'ezin-. ²-Kɔɔ' 'a 'yaango- pɛ 'la ma 'bhii- -Waanbhaa' -nɛ mu 'ɛ -za sɔ -kɔɔ' ni, 'bhe -le -gɛ: -Waanbhaa' -za sɔ -kɔɔ' ni, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -yaa' 'toŋ mu 'ɛ 'yizaklɛ. ³Wlan 'ɛ ni, 'ke -Waanbhaa' -za sɔ mɛɛ 'la zan ni, 'bhe zan -yaa' 'toŋ mu 'ɛ 'klɔsikun; 'bhɛɛ- -yaa' 'toŋ mu 'ɛ waa -o -kɔɔ' ta 'bhii- 'kwe kpɛŋle do gbɛɛn-. ⁴-Amasrɔyi, -Waanbhaa' -nɛ 'tɔle- -Waanbhaa' -nɛ sɔ 'sɛngole 'drunyan 'le. -Kɔɔa' 'kpaleya 'ɛ Zesu 'yi 'bhɛla- 'sɛngwa- 'ke 'drunyan 'le. ⁵'Bhɛ 'yi, -dela 'sɛŋ sɔ

wole- 'drunyan 'le, 'ke yaa 'e go mɛɛ 'la zan 'e =kpa a -a -yi 'bhii- Zesu -o 'ke *-Waanbhaa' Gbe 'le 'bhe ba.

-Waanbhaa' Zesu Krisi 'srɛya- =kla

⁶'Yee- Zesu Krisi -le -nwa 'drunyan 'ɛ 'yi, 'ke -yi 'pegee yien 'le. Yaa nule -yi do -kplɛn 'le, 'duŋ- -e =nwa 'ezin- 'ke yien 'le. 'Bhɛ ya 'ɛ 'yi, Lii 'Wenɔ 'ɛ 'bhe -le 'bhe -za mu 'ɛ 'srɛya- klɛ, -amasrɔyi 'yee- Lii 'Wenɔ 'ɛ -yoo wlan 'le. ⁷Wlan 'ɛ ni, Zesu -o 'ke -Waanbhaa' Gbe 'la 'le bhe 'bhe -za 'ɛ 'srɛ -o yaga. ⁸'Mu 'srɛ yaga 'ɛ 'mu -le Lii 'Wenɔ 'ɛ, 'bhe 'pegee -yi, 'bhɛɛ- -a yien. 'Woo- 'srɛ yaga 'la bhe -o 'kpale- -o do. ⁹'O dɔ bhaaplɛŋ mu a 'srɛya- klɛle -la; 'duŋ- -Waanbhaa' a pɛ 'srɛya- klɛle 'ɛ 'bhe mabhaabhɔ bhaaplɛŋ mu a 'srɛya- klɛle 'ɛ ta. 'Yee- -Waanbhaa' 'gbu -le -a Gbe 'ɛ 'srɛya- -kla. ¹⁰Wlan 'ɛ ni, 'ke mɛɛ 'la zan 'e =kpa a -Waanbhaa' Gbe 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' -jan 'la 'woa- -a Gbe 'ɛ ba zayi' bhe, 'bhe -jan 'ɛ -yoo 'bhe zan 'ɛ 'gbu 'yi. 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan laa 'e 'kpale- -Waanbhaa' 'yi, 'bhe zan -Waanbhaa' klɛ 'ke bhlanii- 'le. -Amasrɔyi, -Waanbhaa' -jan 'la =woa -a Gbe 'ɛ ba zayi', yaa 'kpale- 'bhe 'yi. ¹¹'Bhɛ 'srɛya- klɛle 'ɛ 'bhe -le -gɛ: 'yee -Waanbhaa' bole -yɾɛ ma -si 'la -danɔ' 'laa -o 'bhe ma 'bhe=naa -kɔɔ' ni, 'bhɛɛ- 'bhe -o -a Gbe 'ɛ 'yi. ¹²'Ke mɛɛ 'la zan 'pegee -a Gbe 'ɛ -woo 'kpaledomaya 'yi, bole -yɾɛ ma -si 'la -danɔ' 'laa -o 'bhe ma -o 'bhe zan 'kɔɔ. 'Duŋ- 'ke mɛɛ 'la zan 'pegee -a Gbe 'ɛ waa -o 'kpaledomaya 'yi, 'yee- -si 'ɛ yaa -o 'bhe zan 'ɛ 'kɔɔ.

-Waanbhaa' ba bole -yɾɛ ma -si 'la -danɔ' 'laa -o 'bhe ma

¹³'Nj 'lɛtrɛ 'lɛɛ- =kpa a 'ka ni, 'kooko- 'ka mu 'la 'ka 'kpale- -o -Waanbhaa' Gbe 'ɛ 'tɔ 'yi, 'kaa 'yaango- 'bhii- bole -yɾɛ ma -si 'la -danɔ' 'laa -o 'bhe ma 'bhe -o 'ka 'kɔɔ. ¹⁴'Bhɛɛ- 'o 'kpale- -o -a -yi 'o zru 'ɛ 'kpɛn 'le dɔɔ 'ke 'o pɛ 'oo pɛ 'la 'yɾɛwoa- -Waanbhaa' ma 'ke 'bhe 'lɛbɛŋgole -o -a zru maza 'le, -ya 'trɔnkpa 'o ni, 'bhɛɛ- -e 'waa 'seri 'ɛ 'lɛkun-. ¹⁵'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'ke 'wa 'yaango- 'bhii- 'ke 'o pɛ 'la 'yɾɛwoa- -a ma, -ya 'trɔnkpa 'o ni; 'wa 'yaango- 'ezin- 'bhii- 'o pɛ 'la 'yɾɛwoa- -a ma, -e 'bhe =naa gban 'o ni.

¹⁶-Za 'yɔɔ- 'la 'bhe 'laa -o 'ke mɛɛ nɪpɛ 'le, 'bhe 'pegee 'ke 'bhe mɛɛ plɛŋgo -Waanbhaa' ma yikpɛnsɛɛ ta, 'ke 'yee- nɛɛnɛ- do -ya 'ke -yoo 'bhe -za 'yɔɔ- 'ɛ klɛ 'zi, 'e 'seriwo -Waanbhaa' ni -yaa' -za ma. 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' nu -si 'nalɛ- mɛɛ 'la zan mu laa -za 'yɔɔ- 'la klɛ mɛɛ nɪpɛ 'le 'mu ni. 'Duŋ- -za 'yɔɔ- -glɔɔn do -o ye, 'bhe -le 'ke mɛɛ nɪpɛ 'le, 'bhɛɛ- 'bhe mɛɛ plɛŋgo -Waanbhaa' ma. 'Naa -o -a pɛ 'zi 'ka ni dɔɔ 'ka 'ka 'seriwo 'ka nɛɛnɛ- -yaa' -za ma 'bhe -zayi'. ¹⁷-Lɛdɔɔkleya maza 'kpɛn -o 'ke -za 'yɔɔ- 'le. 'Duŋ- -za 'yɔɔ- 'ke mu laa -o mɛɛ nɪpɛ 'le, 'ke 'mu mɛɛ plɛŋgo -Waanbhaa' ma yikpɛnsɛɛ ta.

¹⁸'O mɔɔ 'a 'yaango- 'bhii- 'ke -Waanbhaa' mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -kla 'ke -a -nɛ 'le, 'bhe zan laa -za 'yɔɔ- klɛ. -Waanbhaa' Gbe 'ɛ -ya -yɾɛkpa' 'bhe zan 'ɛ ba; 'bhɛɛ- -Setran' 'gbu 'laa sɔ -za 'kɛdo- 'kpɔ klɛle- 'bhe zan 'ɛ ni.

† 'Yee- -jangaan' 'lɛɛ- 'yi -o 'ebebele. Mɛɛ 'ke mu pɛ dɔɔ -yi 'pegee yien 'mu -o -we 'zi 'ke Zesu gaza 'ɛ 'bhɛɛ- 'le. -A ye Zaan 19.34. 'Bhɛɛ- mɛɛ -le -bhɛɛke' do pɛ 'ezin- dɔɔ 'yee- -jangaan' 'lɛɛ- -yoo -we 'zi 'ke Zesu 'wiinfeza 'pegee -Waanbhaa' a pɛbhle 'ɛ 'mu -la -le.

¹⁹ 'O mɔɔ 'a 'yaango- 'bhii- 'woo 'ke -Waanbhaa' a pɛ mɛɛ mu 'le, 'bhɛɛ -Setran' a fangan- 'kpaale- -o 'drun-yan 'ɛ 'kpɛn 'wiiŋ-.

²⁰ 'Bhɛɛ- 'wa 'yaango- 'ezin- 'bhii- *-Waanbhaa' Gbe 'ɛ =nwa, 'bhɛɛ- -e yikan' =naa -kɔɔ' ni, 'kooko- -kɔɔ' 'yee-wlan ma -Waanbhaa' -zeze 'gbu 'ɛ dɔ. 'Bhɛ 'yi, -kɔɔ' 'pegee 'yee- wlan ma -Waanbhaa' -kɔɔ' -o 'kpaledo-

maya 'yi -a Gbe Zesu Krisi 'srɔyi. 'Bhɛɛ- -a Gbe 'ɛ 'bhɛ -le 'ke 'yee- wlan ma -Waanbhaa' 'gbu 'ɛ 'le, 'bhɛ 'pegee 'bhɛ -le bole -yɛɛ ma -si 'la -dan 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ 'le.

²¹ 'Nj 'nɛ mu, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elrele, 'bhɛɛ- 'ka 'ka 'plɛŋgo bhaaplɛŋ mu a bhla ma -waanbhaa' mu 'ɛ ma.

ZAAN PLE MI

Zaan a 'letre 'e ple mi 'e ngblo

Zesu a winbowo mi Zaan, -e -yaa Efēzi -wa 'e ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'lɛɛ mi 'le. -E 'letre 'lɛɛ- =dia Zesu 'yi mu -lɛ 'bhɛɛke do' ni 'ezin-. Zaan -o 'bhɛ =nɔɔ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'kpa zii' le do ma, 'bhɛla- -zayile, -e Efēzi -Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e 'siila- «'N Nɛɛ». 'Yee- 'pegee Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la kla 'eke- ba, -e 'mu 'siila- dɔɔ «-A do 'e nɛɛɛ- le». Zaan pe 'bhɛ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e ni dɔɔ -o -za 'sɔ 'eke- ni, 'bhɛɛ- -woo -yɛkpa' -o 'gbu ba bhla ma mɛɛ daan mu 'e 'lɛɛ. -Ya =pia 'woo- Zesu 'yi mu 'e ni dɔɔ 'ke 'bhɛ bhla ma mɛɛ daan mu 'e =nwa -o ba, waa 'mu 'ciɛya- klɛɛ -titi.

Zaan a 'pubɔwli

¹ 'Mi -o 'ke Zesu 'yi mu -lɛdo' 'e -o -lɛɛ mi -la -le, 'bhɛɛ- 'mi -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'bhi 'ɲ nɛɛɛ- le 'la -Waanbhaa' 'e makwan-, 'bhi 'pegee 'e 'nɛ mu 'e ni. 'Ka -za sɔ 'ɲ ni wlan 'gbu 'e ni. 'Ka -za 'laa sɔ 'mi do -kplɛn 'kɔɔ ni, 'duɲ- 'ka -za sɔ 'ezin- mɛɛ 'la zan mu 'kɛn Kɛri a wlan 'e dɔ 'mu -la ni. ² 'Ka -za sɔ 'o ni, -amasɔyi Kɛri a wlan 'e bole -o -kɔɔ 'yi, 'bhɛɛ- -e nu bole -kɔɔ' 'yi yikpɛsee ta 'ke -danɲ' 'laa klɛ -a ma.

³ Bhaa -kɔɔ Dɛ -Waanbhaa' 'pegee -a *Gbe Zesu Kɛri -waa' -lileya 'pegee waa mɛɛ -yɛnklale, 'bhɛɛ- -waa' yil- abla mu 'e na -kɔɔ' ni, 'kooko- -kɔɔ' bo wlan 'pegee 'sɔɔniya 'yi.

'Taawole wlan ma 'pegee 'sɔɔniya 'yi

⁴ 'Mi 'e 'nɛ mu 'e 'ke mu yelewao 'ke -woo 'taawo zii' wlan ma zi 'e ta, 'bhii- -kɔɔ Dɛ -Waanbhaa' 'a =pia -kɔɔ' ni -kɔɔ' 'a klɛ gɔɔɛ- 'la gbɛɛn- bhe, 'bhɛ 'ɲ zrukpalaa 'eg- bɛɛle. ⁵ 'Bhɛɛ- 'ɲ nɛɛɛ- le, 'ɲ 'yoo zan 'kɛla 'wole- 'e ni -zɔn bhe, 'Toɲ dɛɛ 'laa 'ke 'bhɛ le. 'O 'yee- 'Toɲ =lwa 'la 'sɔɔwoa- 'kee- 'san 'drunyan zisan' bhla 'e ma, 'ɲ 'yoo 'bhɛɛ- 'sɛwɛ 'kpa zii' 'e ni 'ezin- dɔɔ: -kɔɔ -za 'sɔ 'eke- ni.

⁶ 'Bhɛɛ- 'sɔɔniya 'e 'bhɛ 'yi -le dɔɔ 'ke -kɔɔ' 'taawo- -Waanbhaa' 'a 'toɲ mu 'e ta. -Ka 'taawo 'bhɛ 'Toɲ 'e 'bhɛɛ- ta 'bhii- 'kaa =maa -Jan 'Nrale- 'e 'wole 'e zisan' bhla zi gɔɔɛ- 'la gbɛɛn-.

-Ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba bhla ma mɛɛ daan mu 'e ma

⁷ Mɛɛ -yini' mu -bebe zɛnle -o 'drunyan 'e 'yi; 'bhɛɛ- waa dɔ Zesu Kɛri klɛɛ 'e bhaaplɛɲ -kɔɔɔɔ do 'le 'bhɛ =la. -O mɛɛ -yini' mi 'e 'pegee Kɛri 'Sɔɔnnii 'e dɔ 'bhɛɛ ma. ⁸ 'Bhɛla- -zayile, -ka 'ka 'yɛkpa 'ka 'gbu ba 'elɛɛ; 'kooko- -kɔɔɔ' ye 'e ma -trɔn 'e yaa ni 'ka 'kɔɔ, 'bhɛɛ- 'duɲ-, 'kooko- 'ke 'ka 'yee- ye 'e ma -trɔn 'lɛsɔle 'e -sɔɔ- wo'.

⁹ 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan laa bole Kɛri mɛɛ -daanna -jan mu 'la 'le 'mu ta, 'bhɛɛ- 'kee- yaa pɛ -jan =kpaa 'mu ba; 'bhɛ zan 'pegee -Waanbhaa' laa -o 'kpaledomaya 'yi ma. 'Duɲ- 'ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan =bwa Kɛri mɛɛ -daanna -jan mu 'la 'le 'mu ta, 'bhɛ zan 'pegee -kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa', 'bhɛɛ- -a Gbe -o 'kpaledomaya 'yi. ¹⁰ 'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan -nwa 'ka ba, 'bhɛɛ- 'kee- 'ka -daanna -jan 'bhɛɛke mu 'le 'ke 'mu gole -o Kɛri a pɛ -jan mu 'e ma, 'ka 'laa dɔle -a -la 'ke 'bhɛ zan 'e -ya zɛn 'ka ba; 'bhɛɛ- 'ka 'laa 'bhɛ zan 'e 'pubɔɛ. ¹¹ -Amasɔyi, 'ke mɛɛ 'la zan -dwa -a -la 'kee- 'bhɛ zan 'e 'pubɔ, -e klɛ 'bhii- 'bhɛ zan -o dɔ 'zi 'yee- mɛɛ 'e zita -a klɛza -yɔɔ' mu 'e 'yi.

-Danɲa' 'pubɔ-

¹² -Jan -bebe -o -li 'ɲ zi, 'duɲ- 'naa -o -a 'kɛn klɛɛ- 'ke 'sɛwɛɛle dɔɔɲ 'le. 'N 'yri -o ta 'bhii- 'ɲ nu gelɛ 'pwɛɛ- 'ka ta, 'bhɛɛ- -kɔɔ' -kɔɔ' zi janwo 'eke- ni kpataakpa. 'Ke 'bhɛ =kla, 'bhɛɛ- -kɔɔa' yilabla 'e 'lɛpa-.

¹³ 'Bhɛ 'yi 'tɛ, 'e nɛɛɛ- le 'la 'ke -Waanbhaa' 'a mak- wan-, -a -nɛ mu 'e -woo 'e 'pubwa-.

ZAN YAGA MI

Zaan a 'letre yaga mi 'e ngblo

Zesu a winbawo mi Zaan -le 'letre 'lɛɛ- =dia, 'bhɛɛ- -ya =kpaɛ Gayusi ni. Gayusi -o Zesu 'yi mi do -la -le. 'Waa -za 'bhɛɛke do 'kpɔ dɔ -a ba za 'yi, 'ke yaa 'e go -e ge Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la ba 'mu ba. 'Dun- 'letre 'lɛɛ- 'yi, 'wa =ya 'bhii- Zaan mɛɛ 'la zan mu winbwa- -a ba, -e 'mu =kwan 'elrele. Wlan 'ɛ ni, Zaan 'yaa- mɛɛ mu winbɔ 'yee- Gayusi 'pegee yaa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ba -Waanbhaa' a -Jan 'Nrale- 'ɛ 'wo zayi'. 'Dun- -o -yaa mɛɛ do sii Diotrefi. -E -yaa 'bhɛ -wa 'ɛ ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ 'lɛɛ mu 'ɛ do 'le. Zaan mɛɛ 'la zan mu winbwa- a nɔɔ-, 'yee- Diotrefi 'laa 'mu 'cieya- 'silɛ-, 'bhɛɛ- 'yee- Zaan 'la 'yaa- -o -lɛɛ 'mi 'le, -e 'bhɛ 'tɔ 'yɔɔ- =pia. Zaan 'letre 'lɛɛ- =kpaɛ Gayusi ni 'bhɛ 'pubɔ- zayi' 'bhɛ kleza -lrele' mu 'ɛ ma, 'bhɛɛ- -ya =pia 'bhɛ ni dɔɔ 'bhɛ 'laa Diotrefi kleza yeke- mu 'ɛ klele.

'Ezin-, -ya =pia Gayusi ni dɔɔ mɛɛ 'la zan -yaa ge 'zi 'yee- 'letre 'lɛɛ- 'le -a ta ye, -e 'bhɛ zan 'ɛ 'cieya- 'si 'elrele. -O -yaa 'bhɛ mɛɛ 'ɛ sii Demetriusi. 'Bhɛ 'yaa- yewo 'zi 'ezin- Mɛɛzan ni.

'Letre 'lɛɛ- -yoo' daan -za 'la 'le, 'bhɛ -le dɔɔ mɛɛ 'la zan mu 'kpen yewo - Waanbhaa' ni, -kɔɔ' 'mu 'kun 'sɔɔniya 'le.

Zaan a 'pubɔwli

1 'Mi -o 'ke Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ -o -lɛɛ mi -la -le. 'Mi -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'bhi 'ɲ 'yienii Gayusi ni, 'bhi -la -za sɔ 'ɲ ni 'egbenele.

² 'N 'yienii gblaɛn, 'mi 'ɲ 'seriwo zii' -Waanbhaa' ni 'yaa- -za ma dɔɔ -ya kle 'bhɛɛ- 'yaa- -za mu 'ɛ 'kpen dɔ zima; 'bhɛɛ- 'e 'klenyawole kle 'e 'fle 'yi, 'bhii- 'e lii 'ɛ 'klenyawole -o gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-.

Gayusi blɔɔza -Waanbhaa' ma

³ 'O nɛɛnɛ- mu 'la -daa 'e ba ye, 'bhɛɛ- 'ke -o -nwa -ge, -woo 'e ta jan 'la =woa 'ɲ ni, 'bhɛ 'ɲ zrukpalaa 'egbenele. -Wa -pia 'ɲ 'ni dɔɔ 'e blɔɔle -o wlan 'ɛ ma, 'bhɛɛ- 'e 'taa- wo zii' wlan a pɛ zi 'ɛ ta 'elrele. ⁴ 'Ke 'an =maa dɔɔ 'ɲ 'nɛ mu 'ɛ -woo 'taawo zii' wlan a pɛ zi 'ɛ ta, 'ɲ zrukpaaza -bhɛɛke' gblaɛn 'laa -o 'bhɛ -za 'ɛ blaɛn.

Nɛɛneya Zesu 'yi

⁵ 'N 'yienii, 'yoo- -za 'la kle 'zi -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'ɛ ni, 'ali- -woo 'ke 'cie mu 'la 'le bhe, 'ke 'yee zru bo do 'bhɛ -za 'ɛ klele ni, -za 'lrele- -le 'bhɛ 'le. ⁶ -O 'yaa- mɛɛ -za klegbeya 'ɛ =woa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ yre ma. 'E 'zoole-, -o ge 'zi -waa' 'taa 'la ta bhe, 'kee gbɛ -swa pɛ yeke- 'la ma, bhɔ -o ba bhɔgbeya 'la 'ke 'bhɛ sɔ -Waanbhaa' ni 'bhɛɛ- 'le. ⁷ Wlan 'ɛ ni, -woo 'taa ta Krisi a ye 'ɛ 'bhɛɛ- 'kaama-, 'bhɛɛ- waa dɔɔle -a -la 'ke mɛɛ 'la zan mu laa -Waanbhaa' dɔ 'mu 'bhɔ -o ba. ⁸ -Kɔɔ' mu Zesu 'yi mu 'ɛ, -kɔɔ' dɔ -a -la 'ke -kɔɔ' bhɔ 'bhɛ mɛɛ -gɔɔnɛ mu 'ɛ ba. 'Ke -kɔɔ' 'bhɛ =kla, -e kle 'bhii- -kɔɔ' 'pegee 'woo- mu -o 'e gbɛkla' zii' 'eke- ta, 'ke -kɔɔ' wlan ma zi 'ɛ zɔɔn mɛɛ mu ni.

Diotrefi 'pegee Demetriusi mu ma jan

⁹ 'N 'letre 'fientɔɔnɛ do =kpaɛ Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ni. 'Dun- -e sɔ Diotrefi 'la ni 'ke -ya 'gbu kle -o ta -kunlii 'le, yaa dɔɔle 'waa- pɛ -jan 'ɛ =la. ¹⁰ 'Bhɛla -zayile, 'ke 'ɲ -ja 'ka ba yi 'la 'le, -e -za 'yɔɔ- mu 'la 'kpen kle, 'ɲ nu 'bhɛ 'kpen 'pele- 'ka 'yre ma: -e bhla mu 'la 'kpa 'o ma; 'bhɛɛ- yaa dɔ -a -la 'ke -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'ɛ -woo zen -a ba. 'Bhɛɛ- 'ke -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'la 'mu -a zi 'bhii- 'mu -kɔɔ' nɛɛnɛ- mu 'ɛ 'cieya- kle 'mu ba, yaa dɔ 'bhɛ =la 'ezin-; 'bhɛɛ- dɔɔnɛ- -e 'mu gbin -waa' 'klankeba yre 'ɛ =nɔɔ.

¹¹ 'Bhi 'ɲ 'yienii Gayusi, 'yaa -za 'yɔɔ- kle mi 'ɛ blaɛn gɔɔnɛ -za 'yɔɔ- klelele, 'dun- -za 'lrele- kle mi -la blaɛn -gɔɔnɛ. 'Ke mɛɛ 'la zan -za 'lrele- kle, 'bhɛ zan -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'le. 'Dun- 'ke mɛɛ 'la zan -za 'yɔɔ- kle, 'bhɛ zan 'a zɔɔn 'a kleza mu 'ɛ ma 'bhii- yaa -Waanbhaa' dɔ. ¹² Mɔkpen' -o Demetriusi 'tɔ wlan 'pe 'zi. -Yoo 'taawo zii' wlan ma zi 'la ta, 'bhɛ 'gbu -le kle 'zi -a 'tɔ wlan pɛ pɛ 'ɛ 'le. 'O kɔɔ 'gbu 'ezin-, 'woo- -a 'sɛya- kle 'zi; 'bhɛɛ- 'e 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'woo- 'kɛla 'wo zii' wlan -le 'bhɛ 'le.

-Danma' pubɔ-

¹³ -Jan -bebe -o 'ɲ 'zi -li 'ke 'ɲ 'bhɛ wo 'e ni, 'dun- 'naa 'bhɛ 'kpen klele- 'ke 'letre dele 'le. ¹⁴ 'N 'yri -o -a ta 'bhii- -a -vinbwa sa, 'bhɛɛ- 'mi 'pegee 'bhi nu 'eke- yeke, 'bhɛɛ- 'woo 'eke- zi janwo 'eke- ni kpataakpa.

¹⁵ Bhaa 'e bo 'edɔɔle! 'E 'bhɛgwɛn- mu 'la -woo -ge, 'mu 'e 'pubwa-.

'Bhi 'dun-, 'o 'bhɛgwɛn- mu 'ɛ 'kpen 'pubɔ- 'o ni do do.

ZUDI

Zudi a 'letre 'e ngblo

Zudi 'pegee Zaki -yaa -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu Kriŋi 'nwagwɛn- mu 'le (Mati 13.55; Maki 6.3). -E 'letre 'lɛɛ- =kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la ni 'waa 'bhe dɔ. 'Duŋ- 'wa 'yaango- 'bhii- -ya =kpa -kɔɔa' Mɛɛzan Zesu a winɔwo mu 'e -o Zesu -za 'e zibwa- mɛɛ mu 'la 'plɛŋ- 'mu -la ni. -E -jan yɛkɛ- 'la =woa 'letre 'lɛɛ- 'yi 'bhe 'pwele- -o 'ke Piɛri -jan yɛkɛ- 'la =woa 'bhe a 'letre plɛ mi 'e 'yi 'bhe- 'le (2 Piri 2). -A -yi jan 'e 'bhe -le dɔɔ bhla ma mɛɛ daan mu 'ke mu -yaa ge Zesu 'yi mu 'e 'plɛŋ- -o 'siɛ zayi' -waa' bhla ma mɛɛ daangbɛya mu 'e 'le. 'Bhe mɛɛ mu 'e 'taawogbɛya 'e ma, 'bhe- Zudi 'letre 'lɛɛ- =dia 'woo- Zesu 'yi mu -le mu 'e ni 'kaa -o dɔ 'egɔɔle -waa' 'kpaleya 'e 'yi, 'bhe- -o 'bhe 'kpa- leya 'e ta gwɛdan.

¹ 'Mi 'la 'mi -o Zesu Kriŋi a yewonɛ 'le, 'bhe 'pegee 'ke 'ŋ 'yoo- Zaki nɛnɛ- 'le bhe, 'mi -le 'letre 'lɛɛ- dɛ 'zi. -Kɔɔ' Dɛ -Waanbhaa' 'ka mu 'la 'siila-, 'bhe 'pegee 'ka mu 'la -za sɔ a ni, 'bhe- -ya -yɛkpa' 'ka mu 'la ba Zesu Kriŋi 'srɔyi, 'mi -le 'letre 'lɛɛ- 'kpa zii' 'ka mu ni.

² Bhaa 'ka 'yɛnkla- -Waanbhaa' ma 'egbɛnɛle, 'bhe- bhaa -yaa' yilabla 'pegee -yaa' 'sɔniya 'e 'pa 'ka ta 'ebe- bele.

Bhla ma mɛɛ daan mu

³ 'Ŋ 'yienii mu, -a -lɔ- -gbɛnɛ 'gbu 'yaa- 'ŋ ma dɔɔ 'ŋ 'letre 'kpa 'ka ni 'mi 'pegee 'ka mu a pɛ gole -za 'yi 'e ba zayi'. 'Mi 'a =ya 'bhii- 'yee- 'letre 'lɛɛ- dɛɛ 'e =wlaa 'ŋ zi 'ke 'an kpa ni, 'kooko- 'ŋ zruwla 'ka 'kpee, 'bhe- -Waanbhaa' 'kpaleya 'la =naa mɛɛ 'la zan mu 'kɛn -o 'ke -yaa' pɛ 'le 'mu ni, 'mu 'bhe tagwɛdan. -E 'bhe 'kpa- leya 'e =naa 'mu ni -lɛyan' do 'kɔɔ. ⁴ Wlan 'e ni, mɛɛ 'la zan mu laa gblaana -Waanbhaa' -lɛɛ, 'mu 'ke mu -wlaa 'ka 'plɛŋ- gaanyi'. Waa mɛɛ daangbɛya 'e ma, -Waanbhaa' -ligbɛya 'e mɛɛ ma -o 'bhe maniina 'zi. 'Bhe- -kɔɔa' -Kunlii do 'kɔɔ 'e 'pegee -kɔɔa' Mɛɛzan do 'kɔɔ 'la 'bhe -o 'ke Zesu Kriŋi 'le bhe, -woo -banɔgo' zii' 'bhe 'yi. 'Bhe klɛgbɛya 'e gbɛnɛ- bhe, 'kiti 'la nu -o 'kun- lɛ-, 'bhe -za 'e yɔɔndɛle -o -Waanbhaa' a 'Sɛwɛ 'e 'yi 'el- wale gban -sɔ.

⁵ 'Ŋ 'yoo- -a zi 'bhii- 'ŋ -za 'lɛɛ- dɔ 'ka 'kpee, 'ali- 'ke 'ka 'bhe -za 'e 'kɛn dɔ, 'yele- -gɛ dɔɔ: Mɛɛzan -Waanbhaa' Izraeli mu 'e -gwa luya 'yi Ezipu 'klɛn 'e 'yi -glɔɔn do 'kɔɔ, 'duŋ- boolazi, mɛɛ 'la zan mu laa -o 'kpale- -a -yi, 'mu 'kɛn =kla 'ke gapɛ 'le. ⁶ 'Bhe- -za 'lɛɛ- 'bhe 'laa gole 'ka 'kpee 'ezin-, 'bhe -le dɔɔ: -glɔɔya' 'la 'yaa- -mlɛkɛ' 'ke mu 'kɔɔ, 'bhe 'laa -o -yibhɔle, 'duŋ- -o -gwa -o 'gbu yaayɛ 'e =nɔɔ. -Ayile -Waanbhaa' -o -yrela 'ke piibhe kpɛle- mu 'le yikpensee ta. 'Bhe- -yoo =bwa -ka- so 'yi -gblo -gbɛnɛ 'e 'yi, 'bhe- -o nu bolɛ 'bhe 'yi 'ke 'bhe ge 'tɛnlɛ- 'kitikan yi -gbɛnɛ 'e ma. ⁷ 'Bhe- -za 'la

=kla *Sodɔmu* 'pegee *Gomɔɔ*, 'bhe- -o kɛ ma -wa mu 'e ni, 'bhe -za 'e dɔ 'ka 'kpee. 'Bhe -wa mu 'e ta mu 'e =kla -kala' 'le -Waanbhaa' ma 'bhii- 'woo- -mlɛkɛ' mu 'e gbɛnɛ- -o bole -yaa -yanbhɔɔya dɛle ma, 'bhe- -waa 'gwlaan- mu 'yaa- yilaa' 'eke- 'le. -O =bwa 'bhe- klɛle ma 'ke -Waanbhaa' a 'tɛ 'la yaa lii -titi 'bhe baale' -o ta 'bhii- -o 'krowopɛ 'le. -O 'krowole 'e =kla -kɔɔ' mu 'kpeɛlekan -tɔɔmasie 'le.

⁸ 'Bhe- mɛɛ -yɔɔ' mu 'la =wlaa 'ka 'plɛŋ- bhe, *Sodɔmu* 'pegee *Gomɔɔ* ta mu 'e -o -za 'yɔɔ- mu 'la =kla, 'woo- mɛɛ -yɔɔ' mu 'e -o 'bhe- 'yansi ma -za -yɔɔ' mu klɛ 'zi 'ezin-. -Waa' bhla ma 'kpeɛjan- mu 'e 'mu 'a klɛ 'bhe- -woo 'gbu 'flɛ 'e 'triŋdɔ-. 'Bhe- -o Mɛɛzan -Waanbhaa' a 'tɔɔbhɔleya 'e mavɛɛ, 'bhe 'pegee -o -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' 'tɔɔbhɔle mu 'e -zwanwo'. ⁹ 'Duŋ- 'ali- Miseli 'la 'bhe -o 'ke -mlɛkɛ' mu a -kunlii gblaana -gbɛnɛ 'e 'le, 'bhe 'laa 'bhe 'yansi za klɛle. -O 'pegee -Setran' 'yaa- zaabɔ 'zi 'waati 'la ba Moizi gbaa 'e ta, yaa dɔle -a -la 'kee- -Se- tran' -zwanwo'. -Ya =pia 'bhe ni dɔɔnɔ' dɔɔ: «*Bhaa Mɛɛzan 'e 'krowo!*»¹⁰ 'Duŋ- 'woo- mɛɛ -yɔɔ' mu 'e waa pɛ 'la dɔ, -o 'bhe- -zwanwo'. -Woo 'bhii- wi gbɛnɛ-, -o 'yikanle laa -o, 'bhe- -za 'la dɔ -o ngblo 'yi, -o 'bhe -la klɛ 'te. 'Bhe klɛgbɛya 'e gbɛnɛ- bhe, 'bhe klɛ -o 'gbu 'nɛpɛ- 'le. ¹¹ 'Ka ta -yɛn! -O Kaen a pɛ 'taawogbɛya -yɔɔ' 'e 'bhe- =sia. -Gɔli' 'flɛn 'e ma, -woo 'gbu 'yinia- 'bhii- *Balaamu* gbɛnɛ-. 'Bhe- -o nu galɛ 'bhii- Kore gbɛnɛ-, -amasɔyi -woo -wɛn 'zi -Waanbhaa' ma 'bhii- Kore 'wlɛnna- *Moizi ma gɔnɛ- 'la gbɛnɛ-. †

¹² 'Ke 'ka -o 'kaa- Zesu 'yi nɛnɛya pɛ 'e 'bhle zii' 'waati 'la ba, 'woo- mɛɛ mu 'lɛɛ-, -o klɛgbɛya -yɔɔ' mu 'e klɛ 'kaa- pɛbhle 'e 'siɛpɛ- 'le. -Woo -taakpa' pɛbhlele 'pegee -wɛn 'mile- zi 'kee- kan -a -dan' ta. -O bo 'o 'gbu do -kplɛn -la -nrayiza klɛle ma -waa' pɛbhle bhla 'e zi, 'bhe- -yrala' laa dɔ -o ma. -Woo 'bhii- la 'la 'kee- -tilaa', 'bhe- -yaa ban, 'duŋ- -a 'kɛn kan 'ke -ploolɛ 'le. 'Bhe-

† -Nɔɔle' 'sɛwɛ 16.1-5; 22.7-35. -Ka 'bhe 'yi -glin 'ezin Ebre mu 11.4

-woo 'ezin- 'bhii- -yri diinj mu 'la waa -o bhaa kle -yri mu bhaa kle bhla zi, 'bhεε- -woo 'bhii- -o -yri diinj mu 'la 'yrola-, -o -gaa, 'bhεε- -o =kla -o -kpa'a 'le 'fenfenj. ¹³ -O -waa' -yraladɔ maza mu 'ε zen yrekpen- =nɔɔ 'bhii- wɛyi- 'pɔɔ mu 'la 'ke -woo -yiwlaa, 'bhεε- -o wian gɔnε- 'la gbεεn- wɛyi- bhonj 'ε ta. -Woo 'bhii- mlεklen- mu 'la -woo 'kaan zii' 'bhεε- waa -o geyrε dɔ. -Waanbhaa' yrε do -twa -o -lεε -gblo -gbenε do 'yi, 'bhεε- -o nu bole 'bhεε- =nɔɔ 'tanjii.

¹⁴ 'Bhεε- Enɔki, -kɔɔ' -gbɔɔ 'srwaplε- mi 'ε 'kee- san Adamu ma, 'bhε -Waanbhaa' -lεla janwoa- 'elwale gban -ɔɔ 'wola- ba zayi' dɔɔ: «-Ka 'ka 'trɔnbadɔ doo, Mεεzan 'pegee -yaa' -mlεkε' 'wenj 'saa 'ε, -woo zan nule, ¹⁵ 'trε ta mεε mu 'ε 'kpen 'kitikanlε. -E nu -kpan baale -za 'yɔɔ- kle mu 'kpen ta -amasɔyi -o 'wlenna 'yee- Mεεzan -Waanbhaa' ma -o kleza -yɔɔ' mu 'ε 'pegee waa -gasi 'la kpa -a -lεε, 'bhεε- -wa -zwanlawo 'mu 'kpen -zayi'.»

¹⁶ 'Woo- mεε -yɔɔ' mu 'lεε- -o zru laa kpalaa', 'bhεε- -woo -la ma janwo 'tanjii. -O 'taawo- -o 'gbu 'yrebhɔ pε -yɔɔ' mu -la zi. -O 'waso ma jan -gbenε -gbenε mu wo, 'bhεε- -o -dawli' kpa mεε mu gbε ta 'mu 'kɔɔpε- mu 'srɔɔwo zayi'.

Zesu 'yi mu 'kpeelekan za mu

¹⁷ 'Duŋ- 'ka mu 'ŋ 'yienii mu, -kɔɔ' Mεεzan Zesu Krisi a *winɔwo mu 'ε -o -jan mu 'la 'woa- 'elwale gban 'mu -za dɔ 'ka 'kpee. ¹⁸ -Wa =pia 'ka ni dɔɔ: «'Drunyan 'yan bhla 'ε zi, mεε 'ke mu nu -Waanbhaa -a 'toŋ mu 'ε mal- rɔgole, 'bhεε- -o nu 'taawolε -o 'gbu 'yrebhɔ pε -yɔɔ' mu

-la zi.» ¹⁹ Lii 'Wenj 'laa -o 'woo- mεε -yɔɔ' mu 'ε 'yi, 'bhεε- -o 'taawo- -o 'gbu a bhaaplεŋ zru maza -la ta, 'bhεε- -woo Zesu 'yi mu 'ε -yicien' mu 'le. ²⁰ 'Duŋ- 'ka mu 'ŋ 'yienii mu, -ka fanɔandɔ 'ka 'gbu ta, 'ke 'ka 'ka 'kpaleya 'wenj 'ε Krisi 'yi 'bhε baan' kla 'bhε ba. -Ka 'ka 'seriwo Lii 'Wenj a -glɔɔya' 'ε 'le. ²¹ 'Bhεε- -ka bo -Waanbhaa' a 'sɔniya 'ε 'yi. 'Bhεε- -ka -kɔɔ' Mεεzan Zesu Krisi a mεε -yrenklale zɔɔn 'waati 'ε magben. 'Ke 'bhε 'waati 'ε =bh- wa, -e nu a zɔɔnle 'ka ni 'bhii- bole -yrε ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhε ma 'bhε -o 'ka 'kɔɔ.

²² Mεε 'la zan mu -o 'kpee kle plε -za ma, 'mu 'yrenkla 'ka ma. ²³ 'Ezin-, -ka mεε 'ke mu go -za 'yi -o 'gbu a bhaaplεŋ zru 'ε 'bhεε- ta 'ke 'ka 'mu go 'kiti 'tε 'ε 'yi. -A 'ke mu -yrenkla' 'ka ma -Waanbhaa' -lεεgblaan 'le 'ka mu 'gbu zru ba. 'Duŋ- -ka 'ka 'yrekpa 'ka 'gbu ba, 'bhεε- 'ka 'laa 'ka 'mabεenlε 'woo- mεε -yɔɔ' mu 'ε -din, 'kooko- 'ka 'laa nu -o 'kleza -yɔɔ' mu 'ε 'sile- 'bhii- ga -yɔɔ' 'ε 'yivlin- mεε mu ma gɔnε- 'la gbεen-.

-Waanbhaa' 'tɔ magbaandele

²⁴ 'Serj -o -Waanbhaa' ni 'ke -ya -yrekpa' 'ka ba, 'kooko- 'ka 'laa ɔɔ -za 'yɔɔ- 'yi. 'Bhεε- -e ɔɔ 'ka dulale -yaa' 'tɔbhɔleya 'ε 'lεε 'ke -za 'yɔɔ- 'triple- sanε- 'laa kle 'ka zru mu 'ε 'yi, 'ka 'zrukpaale -gbenε 'le. ²⁵ Bhaa 'tɔb- hɔleya oo, gblaanya oo, -glɔɔya' oo, 'bhε 'pegee fan- gan- bo -kɔɔ' 'Bhee Mi -Waanbhaa' do -kplεn 'kɔɔ ni, -kɔɔ' Mεεzan Zesu Krisi 'srɔyi -zɔɔn 'pegee yikpensee ta! Amiina!

-YRE ZI YELE 'SEWE

-Yre zi yele 'sewe 'e ngblo

Zesu Krisi a *winɔwo mi Zaan -le 'letre 'leε- =dia, 'bhεε- -ya -kpa Zesu 'yi mu -le 'srwaple 'la 'yaa- Azi 'klεen 'ε dreyi' yre 'la -o 'bhe sii -zɔn Tuuki 'bhe =nɔɔ 'mu ni. 'Bhe 'waati 'ε ba, Romε mu a -bhleɔgbε -gbεnε 'ε 'yaa- -yrenkpa' zii' Zesu 'yi mu 'ε ta. -O 'yee- Zaan 'gbu =kwan, 'bhεε- -wa =kla 'ke -kaso 'yi mi 'le, 'bhεε- -o -ja 'kele- weyi- 'mliɔgole -yaa 'klεen gbε do 'la zi 'bhe =nɔɔ; -o -yaa 'bhe 'klεen gbε do 'ε sii Patimɔsi. Zaan -yaa 'bhe yre 'ε =nɔɔ 'waati 'la ba, 'ke Mεezan Zesu Krisi 'pwele -a ba -yre zi yele do 'yi. 'Bhεε- 'bhe 'a =pia -a ni dɔɔ -e -za 'la =ya -e 'bhe -yɔɔnde. 'Letre 'ε 'yi, Zaan 'a =pia Zesu 'yi mu 'ε ni dɔɔ Zesu 'laa nu -a tadɔle nule ma -li. 'Bhεε- -yoo zan nule -a -nε mu 'ε gole 'kiti 'la 'bhe -o zan baale mεε wlan mu 'pegee mεε -yɔɔ' mu ta 'bhe 'yi, 'bhe 'kiti 'ε 'bhe -le 'kiti -danj' ma pε 'la -yoo -Setran' 'pegee -yaa' pε mu 'ε 'kpen ma 'bhe 'le. Zesu nu nule pε 'tɔle- pε 'ke 'bhe -gaale' laa -o laanima -Bhleɔgbeya -wa 'ε ba 'bhe 'siεle-.

'Yee- 'letre 'le =lwa mi 'ε 'yi, Mεezan Zesu 'pwela- yee- Zaan ba gɔnε- 'la gbεen-, -e 'bhe 'yigɔɔnna.

Zaan -yaa' 'letre 'ε 'yicienna -le 'srwaple-. 'Bhεε- -e 'bhe 'le 'srwaple- 'ε 'kpen do do -yicienna -le 'srwaple- 'ezin-.

'Woo- -le 'srwaple- 'ε 'wole- -ge:

1. 'Letre 'srwaple- 'la Zaan 'mu =kpa Azi 'klεen 'ε 'yi Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'ε ni (-A -le 2-3)

2. 'Sewe kpo 'ε blɔɔyre 'srwaple- (-A -le 4.1-8.6)

3. -Klelonj' 'srwaple- (-A -le 8.7-11.19)

4. -Tɔɔmasie -gbεnε 'srwaple- (-A -le 12.1-15.8)

5. -Waanbhaa' a yran pεyan- 'srwaple- (-A -le 16.1-20)

6. Babilɔni ma -jan 'srwaple- (-A -le 17.1-19.10)

7. -Yre zi yele -danj' ma pε 'srwaple- 'drunyan 'leyan bhla 'ε ba zayi' (-A -le 19.11-22.5).

'Sewe 'ε 'leyanyre 'ε =nɔɔ, Zesu 'a 'liiwli- =naa -a nuza 'ε ta dɔɔ: «-A -vinbwa sa 'bhεε- 'η 'nu gbε dreεwo!» Zesu 'yi mu 'ε 'kpen 'a pe 'eke- zi dɔɔ: «Mεezan nu!»

-Jan 'ε zisanyre

1 Gaanyiza mu 'la 'yaa- zan bhɔle, 'ke Waanbhaa' 'mu tapwela Zesu Krisi ni 'kaa -yoo zɔn -yaa' yewonε 'ε ni 'mu -le -ge. Zesu -yaa' -mlεke' 'ε winbwa- -yaa' yewonε Zaan ba dɔɔ 'bhe 'nu 'woo- -za mu 'ε zɔn 'yee- Zaan ni. ² 'Mi Zaan -za 'oo -za mu 'la 'kpen =ya, 'η 'mu 'kpen =woa. 'Bhe -za mu 'ε 'mu -le -Waanbhaa' -jan 'la =klaa 'mi 'kɔɔ, 'bhe 'pegee Zesu Krisi wlan 'la -zɔnna 'mi ni, 'mu 'le. ³ 'Ke mεε 'la zan -jan mu 'la -daa -Waanbhaa a 'Sewe 'ε 'yi 'mu tape mεε mu ni, 'bhe zan a pε -yinra! 'Bhεε- 'ke mεε 'la zan mu -o 'trɔnkpa- -woo- -jan mu 'ε =la, 'bhεε- 'ke -woo -klɔsikwan, 'bhe zan mu a pε -yinra' ezin-! -Amasɔyi 'woo- -za mu 'ε kle yi 'la dɔle -o, 'bhe =bhwa gban -wa -din.

Zaan -o Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'ε 'pubɔ- 'zi

⁴ 'Mi Zaan -le 'letre 'leε- 'kpa zii' *Azi 'klεen 'ε 'yi Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'ε ni. 'Mi 'ka 'pubwa- -Waanbhaa' 'tɔ 'yi; 'yee- 'la -ya -yre ma yikpensee ta, -e -yaa 'elwaleta -sɔ, 'bhεε- -yoo zan nule, bhaa -e -li 'ka ma, 'bhεε- -e yil- abla 'na 'ka ni! 'Bhεε- lii 'srwaple- 'la dulale -o -yaa' -bh-

leɔgbε 'yaakpe- 'ε 'le ma, bhaa 'mu 'li 'ka ma, 'bhεε- 'mu yilabla na 'ka ni 'ezin-. ⁵ Bhaa Zesu Krisi -li 'ka ma, 'bhe 'pegee -e yilabla 'na 'ka ni. 'Ye- 'ke -Waanbhaa' 'srε 'ε 'le, 'bhεε- -a zru -o do 'bhe ni; 'bhεε- 'yela- -lwa -bwela gale ba. 'Ye- 'ke 'trε ta -bhleɔgbε mu 'ε 'kpen a -Bhleɔgbε 'le. -kɔɔ- -za sɔ 'yela- ni, 'bhεε- 'yele- -kɔɔ' -gwa -kɔɔ- -za 'kɔɔ- mu 'ε 'yi a yien 'la 'klalaa- a gayre 'ε =nɔɔ 'bhe 'le. ⁶ 'Bhεε- 'yele- -kɔɔ- =kla 'ke *'sraka 'lena mu 'pegee -Waanbhaa' a -bhleɔgbeya -wa 'ε ta mu 'le; 'kooko- -kɔɔ- 'De -Waanbhaa' gba. Bhaa 'tɔbhɔleya 'pegee -gɔɔya' bo Zesu Krisi ni -zɔn 'pegee yikpensee ta! Amiina!

⁷ -Ka 'ka 'yrekpa doo, -e nu nule lafle' -gblen mu 'ε 'yi! Mεε 'tɔle- mεε 'bhe nu -a ye- 'ali- 'kee- kpa mεε 'la zan mu 'kpen 'a =pwan -a 'sien 'yi 'ke -dibhe' 'le bhe 'mu 'kpen ta.

'Trε ta -gbaa mu 'ε 'kpen nu wisile -zadɔwεε 'kɔɔ -a ba -zayi'. -E nu klele 'bhεε- gbεen- -gee' 'tε!

Amiina!

⁸ Mεezan -Waanbhaa' 'Senkpenzan pe dɔɔ: «'Mi -le Ali- fa 'pegee Omega 'le», 'bhe 'yi -le dɔɔ «-za zisanyre,

† Lii 'srwaple- 'ε 'mu -o -we 'zi 'ke Lii 'Wey' 'ε 'bhεε- 'le.

'pegee -za 'leyanyre. † -Ya -yre ma -zɔn, 'bhe 'pegee -e -yaa -a -yre ma 'elwaleta -sɔ, 'bheε- -yoo zan nule!

Zaan Kriisi =ya -yre zi yeles do 'yi

9 'Mi Zaan -o 'ke 'ka nεεnε- 'le. 'Mi 'pegee 'ka mu nii- 'ε 'kpale- -o do ma Zesu a -yrenbhlele ma, 'bhe 'pegee -yaa- -bhlengebeya 'ε 'yi, 'bheε- -yaa- -yren 'yikunle 'ε 'yi. -Woo 'η =kwan 'bhii- -kaso 'yi mi do, 'bheε- -o -ja 'η 'le Patimɔsi 'klεen 'ε 'yi: wɛyi- 'mlingole -yaa 'bhe 'klεen 'ε zi. 'N 'kun win 'ε 'bhe -le -yaa 'kaa 'η -Waanbhaa' a -jan 'ε=woa mεε mu ni, 'bhe 'pegee 'η Zesu 'sreya- =kla. 10 Mεεzan gba yi 'ε 'le, Lii 'Wen 'ε -zinaa' 'η ta, 'bheε- 'η -weli' do -maa 'η -zanta' 'eglwle, 'bheε- 'bhe 'yaa- -we zii' 'bhii- -klεlon' 'penwli- gbεen-. 11 'Bhe -weli' 'ε 'yaa- pe 'zi 'η ni dɔɔ: «'E pe 'la 'yele- 'bhe yɔɔnde 'sewe do 'yi, 'bheε- -ya kpa Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'la -woo *Azi 'klεen 'ε 'yi 'mu ni: 'ke mu 'la -woo Efezi -wa 'ε ta oo, Simiini oo, Pεεgamu oo, Tiatiri oo, Saadesi oo, Filadelifi oo, 'bheε- Laodise.» 12 'Mi 'η 'yre 'mlingole 'η zi, 'kooko- mεε 'la zan -yaa -janwo' zii' 'η ni 'η 'bhe 'ye. 'N 'bhe klele 'te, 'ke 'η -can -lanbha dulape 'srwaple- yeles-. 13 Mεε do dulale -yaa 'woo- -lanbha dulape 'srwaple- 'ε plen-; 'bhe mεε 'ε 'pwele- -yaa 'ke bhaaplen gbe do 'le. Dunε- gbɔɔn do 'la 'yaa- -a ta 'bhe 'yaa- zinaa' 'fɔ -a gaan ma, 'bheε- -can 'sentru do dɔle -yaa -a -bu ta. 14 -A win 'flele- -yaa 'epu 'penpenle 'bhii- 'kwlen- -buu' 'flee gbeya gbεen-. 'Bheε- -a -yrebhe' mu 'ε 'yaa- -bhi 'zi 'eten -klεen' -klεenle' 'bhii- 'te nre -bhigbeya gbεen-. 15 -A gaan mu 'ε 'yaa- 'bhii- pi-ibhe 'ten gbεen-: -o 'tranle- -yaa 'eten -banbanle 'bhii- 'ke -o piibhe =bwa 'te 'yi -e tran gɔnε- 'la gbεen-. -A -weli' 'ε 'yaa- 'eglwle 'bhii- vlε -saa ta -yi 'yrole- -weg- beya gbεen-. 16 Mleklen- 'srwaple- -yaa -a gbε -yie' 'ε -lii, 'bheε- -gɔkurbhe do -le plε 'yaa- da 'zi -a -lii. -A wleyi' 'ε 'yaa- -bhi 'zi 'penpen 'bhii- -yrekpa' -yretεbhe -bhig- beya gbεen-. 17 'An 'yele-, 'ke 'η baale' -a gaan ma 'bhii- 'η -gaa. -Ya gbε -yie' 'ε =kpa' 'η ta, 'bheε- 'ke -ya pele- 'η ni dɔɔ: «'Yaa -gblaanle', 'mi -le 'ke mεε -lwa mi 'ε 'le, 'bhe 'pegee mεε -dan' ma mi 'ε 'le. 18 'N 'yoo- 'η 'yre ma. 'N -gaa bi, 'dun- 'η 'yoo- -zɔn 'η 'yre ma, 'bheε- 'η nu bole 'η 'yre ma yikpensee ta. 'N 'sengwa- 'ke ga 'le, 'bheε- gbaa mu a -wa 'ε 'gborobhe 'ε -yoo 'η 'kɔɔ. 19 'E 'yre -o pe 'la ma bhe, 'bhe yɔɔnde: 'kela 'bhe -o 'saanib- he, 'bhe 'pegee 'kela 'bhe nu klele boolazi, -o 'kpen yɔɔnde. 20 'E mleklenne 'srwaple- 'la =ya 'η gbε -yie' 'ε 'lii, 'bhe 'pegee 'ε -can -lanbha dulape 'srwaple- 'la =ya, 'bhe gaanyiza mu 'ε 'yi -le -gε: mleklenne 'srwaple- 'ε 'mu -le 'ke Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'ε -waa' -mleke' mu 'ε 'le. 'Bheε- -can -lanbha dulape 'srwaple- 'ε 'mu -le 'ke 'woo- Zesu 'yi mu -le 'srwaple- 'ε 'le.»

† Alifa 'pegee Omega -o 'ke Greki mu a 'sewebhe -lwa 'pegee waa 'sewebhe -dan' ma pe 'ε 'mu -la -le.

ZESU 'YI MU -LE 'SRWAPLE- 'ε -WAA' 'LETRE MU

1. -O 'letre 'la =kpa' Efezi Zesu 'yi mu -ledo' 'ε ni

2 Zesu 'a =pia Zaan ni dɔɔ: «Jan 'lεε- -yɔɔnde, 'bheε- 'ya kpa Zesu yi mu -ledo' 'la -woo Efezi -wa 'ε ta, -waa' -mleke' 'ε ni, 'bhe 'ya pe a ni dɔɔ: Mleklen- 'srwaple- 'ε -woo mεε 'la zan gbε -yie' 'ε 'lii, 'bheε- 'kee- 'taawo- -can -lanbha dulape 'srwaple- 'ε 'plen- 'bhe pe dɔɔ: 2 'Mi 'ε kleza mu 'ε 'kpen dɔ, 'mi 'ε 'woye- 'ε 'pegee 'yaa- -yren 'yikungbeya 'ε 'η 'mu dɔ. 'An 'yaango- 'bhii- 'yaa sɔ mεε -yɔɔ' mu 'ε mazatole. Mεε 'la zan mu 'a pe -o 'gbu ma dɔɔ -woo 'ke Kriisi a winbɔwo mu 'le, 'bheε- 'dun-, 'ke waa -o 'mu 'le, 'yoo- zrubaglin- na, 'bheε- 'ya =ya 'bhii- -woo 'ke bhlanii- mu 'le. 3 'E -yrenyikun, 'bheε- 'ε -yrenbhla 'mi 'tɔ 'ε -zayi'. 'Bheε- 'ε -gblɔzi' 'laa gale. 4 'Dun- 'η 'yoo- -la 'zi 'ε ta -za do 'la 'yi 'bhe -le dɔɔ: -o 'ploola- 'yaa- 'sɔniya =lwa 'ε ma. †† 'E -balaa' yre 'la =nɔɔ, 'ε 'kpeeledan doo, 'bheε- 'bhe dɔ 'ε 'kpee. -Zadwεε dɔ 'ε ma, 'bheε- 'ε plool -za 'yɔɔ- klele ma; 'bheε- 'yee kleza -lwa mu 'ε kle. 'Ke 'yaa 'bhe klele, 'η nu nule 'ε ta, 'bheε- 'η nu 'yaa- -lanbha 'ε gole -a dulayre 'ε =nɔɔ; 'fɔke -zadwεε -dwa 'ε ma, 'bheε- 'kee 'ploola- -za 'yɔɔ- klele ma 'ke 'yee- zru 'niinaa 'mi ba. 6 'Bheε- 'dun-, -za 'la 'bhe sɔ 'η ni 'ε zi 'bhe -le -gε: -o mεε -ledo' 'la sii Nikolaiti mu 'mu kleza -yɔɔ mu 'ε vensi 'ε yin 'lii, 'bhii- -o vensi 'ezin- 'mi yin 'lii gɔnε- 'la gbεen-. 7 'Ke mεε 'la zan 'trɔn -o 'bhe ηgblo ma, *Lii 'Wen 'ε -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -le mu 'ε ni, 'bhe zan 'bhe 'trɔnbadɔ 'bhe -jan 'ε ni! 'Ke mεε 'la zan 'sengwa- 'ke -Setran' 'le, bole -yre ma -si -yri diin 'la -yoo -Waanbhaa' ba, 'mi 'gbu nu 'bhe bhaa 'ε 'ke 'nale- 'bhe zan 'ε ni 'kaa -ya bhle.

2. -O 'letre 'la =kpa' Simiini Zesu 'yi mu -ledo' 'ε ni

8 «Jan 'lεε- -yɔɔnde, 'bheε- 'ya kpa Zesu yi mu -ledo' 'la -woo Simiini -wa 'ε ta, -waa' -mleke' 'ε ni, 'bheε- 'ya pe a ni dɔɔ: Mεε 'la zan -o 'ke mεε -lwa mi 'ε 'le, 'bhe 'pegee 'ke -yoo 'ke mεε -dan' ma mi 'ε 'le, 'yee- mεε 'la zan -gaa, 'bheε- -ε -bwela gale ba, -ε pe dɔɔ: 9 'Mi 'yaa- 'trebɔ mu 'ε 'pegee 'ε 'kɔɔflenya 'ε 'mu dɔ; 'bheε- 'dun-, 'yoo- 'ke pezan 'le. Mεε 'la zan mu -o -a pe 'zi -o 'gbu ma dɔɔ -woo 'ke Zuufu mu 'le, 'bheε- 'dun-, 'ke waa -o 'mu 'le; 'bhe zan mu 'ε 'tɔ 'yɔɔ- pe gɔnε- 'la gbεen-, 'mi 'bhe -za 'ε dɔ. 'Bhe zan mu -o 'ke -Setran' a 'fε do -la mu 'klanke- ba 'le. 10 'E nu -yren -glɔɔn 'la 'bhlele-, 'yaa -gblaanle' 'bhe 'lεε. 'E 'trɔnbadɔ doo! -Setran' nu -a klele 'bheε- -o 'ka 'ke mu bɔ -kaso 'yi, 'ka zrubaglin zayi'. 'Ka nu -yrek- paa' vu ta -yrenbhlele. 'Dun- 'ε zru bo do 'mi ni, 'ke 'bhe ge 'tenle- 'ε gale ma; 'bheε- 'mi nu 'bhe ma -trɔn 'nale-

†† -Woo 'sɔniya 'la ma 'bhe -le Zesu -za -yaa sɔ Efezi -wa 'ε ta Zesu 'yi mu 'ε ni 'elwaleta gɔnε- 'la gbεen-, 'bhe 'pegee -waa' 'eke- 'sɔniya 'ε, -o -ploola 'mu 'ma.

'e ni 'ke -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la -danj' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'le.

¹¹ 'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhe ngblo ma, Lii 'Wɛŋ 'ɛ -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ɛ ni, 'bhe zan 'bhe 'trɔnbadɔ 'bhe -jan 'ɛ ni! 'Ke mɛɛ 'la zan 'sɛngwa- 'ke -Setran' 'le, 'bhe zan laa nu gagbeyɔ plɛ mi 'ɛ dɔlɛ.

3. -O 'letre 'la =kpaɔ Pɛɛgamu -Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ni

¹² «-Jan 'lɛɛ- 'bhe yɔɔndɛ, 'bheɛ- 'ya kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Pɛɛgamu -wa 'ɛ ta -waa' -mlɛkɛ' 'ɛ ni, 'bheɛ- 'ya pe a ni dɔɔ:

-Gɔkɔŋbhe 'la 'lɛ -o plɛ 'bhe -o mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhe zan 'ɛ pe dɔɔ: ¹³ 'E 'yaale- -o yre 'la =nɔɔ 'ŋ 'bhe dɔ. 'Mi 'gbu 'a 'yaango- 'bhii- 'e 'yaayre- 'ɛ 'bhe -o 'ke -Setran' 'yaakpe- 'ɛ 'bheɛ- 'le. 'Bheɛ- 'duŋ-, 'e blɔɔle -o 'ŋ ma 'eglbɔɔle, 'bheɛ- 'yaa 'ploole- 'e 'kpale- ma 'mi 'yi. 'Ali- 'ŋ 'sre Antipasi 'la 'bhe 'bhe zru =bwa do 'mi ni, -o 'bhe delawoa 'ka ba -Setran' 'yaayre 'ɛ =nɔɔ; 'bhe 'duŋ- =bwa 'bhe 'kpale- ma 'mi 'yi 'bhe 'waati 'ɛ ba. ¹⁴ 'Duŋ- 'ŋ 'yoo- zan -lale' 'e ta -za do -la -yi, 'bhe -le dɔɔ: 'e ba mɛɛ mu 'ɛ 'ke mu blɔɔle -o Balaamu -a mɛɛ daangbeyɔ 'ɛ ma. 'Yee- Balaamu -yaa Balaki daan dɔɔ 'bhe 'a klɛ gbɛ 'ɛ 'kpen ma, 'kooko- Izraeli mɛɛ mu 'ɛ balaa' -za 'yoo- 'yi 'ke -o yo gba wi mu bhle, 'bhe 'pegee 'ke -o yilaa' le mu ba. ¹⁵ 'Bhe klɛgbeyɔ do 'ɛ 'yi 'ezin-, 'bhi a mɛɛ 'ke mu blɔɔle -o Nikolaiti mu a mɛɛ daangbeyɔ 'ɛ ma. ¹⁶ 'Bhela- -zayile, -zadɔwɛɛ dɔ 'e ma, 'bheɛ- 'plool- 'e klɛza -yɔɔ' mu 'ɛ ma 'ke 'yee zru niinaa' 'mi ba. 'Kebhlaale, 'ŋ 'yoo- zan nule 'e ta blaale, 'bheɛ- 'ŋ nu gwledanle 'woo- mɛɛ mu 'ɛ ba 'ŋ 'lii -gɔkɔŋbhe 'ɛ 'le.

¹⁷ 'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhe ngblo ma, Lii 'Wɛŋ 'ɛ -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ɛ ni, 'bhe zan 'bhe 'trɔnbadɔ 'bhe -jan 'ɛ ni! 'Ke mɛɛ 'la zan 'sɛngwa- 'ke -Setran' 'le, 'ŋ nu mani 'la magaanle -o, † 'bhe 'pegee kpoti 'pu do nale 'bhe zan 'ɛ ni; 'bheɛ- 'tɔ dɛɛ do yɔɔndɛle nu klɛle 'bhe kpoti 'pu 'ɛ ta. Mɛɛ 'kɛdo- 'kpo 'laa 'bhe 'tɔ 'ɛ dɔ, 'ke yaa 'e go -o kpoti 'ɛ =naa mɛɛ 'la zan ni 'bhe do -kplɛn ba.

4. -O 'letre 'la =kpaɔ Tiatiri Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ni

¹⁸ «-Jan 'lɛɛ- yɔɔndɛ, 'bheɛ- 'ya kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Tiatiri -wa 'ɛ ta -waa' -mlɛkɛ' 'ɛ ni, 'bheɛ- 'ya pe a ni dɔɔ:

-Waanbhaa' Gbe 'la 'ke -a -yɛɛbhe' mu 'ɛ bhi 'eten -klɛɛn' -klɛɛnle' 'bhii- 'tɛ nre -bhigbeyɔ gbɛɛn-, 'bheɛ- 'ke -a gaan -laa mu 'ɛ -woo 'eglbɔɔle 'bhii- piibhe 'ten gbɛɛn-, 'bhe pe dɔɔ: ¹⁹ 'Mi 'e klɛza mu 'ɛ dɔ; 'an 'yaango- 'bhii- 'ŋ -za sɔ 'e ni, 'bheɛ- 'e 'kpale- -o 'mi 'yi, 'e yewo 'mi

† Pɛɛgamu -wa 'ɛ 'tɔɔbhɔle -yaa -yaa' bhla ma -waanbhaa' mu 'ɛ gbale ma. -A dɔle -yaa Zeruzalemu 'fangayi. Gɔɔn do -yaa 'yee- Pɛɛgamu -wa 'ɛ ta. Mɛɛ mu -yaa yo -bebe gba 'bheɛ- gɔɔn 'ɛ 'wiinj-. 'Duŋ- wlan 'ɛ ni, -o -yaa -Setran' -la gba 'zi 'bhe -nɔɔ bhe 'bhe gbɛɛn- bhe. †† Mɛɛ -nɔɔ 'sewe 22-24. Balaki -yaa -bhleŋgbe gbalaan do -la -le. 'Waati do ba, -o -yaa mɛɛ 'la zan sii Balaamu -e 'bhe 'siila- dɔɔ 'bhe 'nu Izraeli -ne mu 'ɛ 'danganwo -a ni gɔli' ma. 'Duŋ- 'bhe 'laa dɔle 'bhe -za 'ɛ klɛle -la -a ni. 'Bheɛ- -duŋ-, 'waati 'ke ba boolazi, yee- Bal- aamu -yanbhɔɔyɔ 'pegee yogbale =wlaa Izraeli mu 'ɛ zi; 'bheɛ- 'bhe 'laa 'sɔle- -Waanbhaa' ni. ‡ 'Mani 'ɛ 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' -yaa Izraeli -ne mu 'ɛ 'lebo- pɛbhle 'la 'le -kpe 'ɛ ta 'bheɛ- 'le.

ni 'elrele 'bhe 'pegee 'e -yɛɛnyikun. 'An 'yaango- 'ezin- 'bhii- 'e -za 'Irele- mu 'la klɛ 'zi -zɔn 'mu kan 'e 'ke mu 'la =kla 'elwaleta 'mu ta. ²⁰ 'Duŋ- 'ŋ 'yoo- zan -lale' 'e ta 'yoo- Zezabeli mazato zii' -za 'la 'yi 'bheɛ- 'yi. † 'Bhe le 'la bhe 'bhe -o 'bhe 'gbu 'kun zii' 'ke -Waanbhaa' a -lela' -janwo' le do -la -le. 'Duŋ- -yoo 'an yewone mu 'ɛ 'yini- -yaa' mɛɛ daangbeyɔ 'ɛ 'le, 'bheɛ- -e -yanbhɔɔyɔ klɛle wla 'zi 'mu zi; 'bheɛ- -ya pe 'mu ni dɔɔ 'mu yo gba wi mu bhle. ²¹ 'Mi 'waati =naa -a ni, 'kooko- -zadɔwɛɛ dɔ -a ma, 'bheɛ- -e 'plool- -yaa' -za 'yoo- mu 'ɛ ma, 'bheɛ- -ya zru niinaa' 'mi ba; 'duŋ- yaa dɔle -a -la 'kee- plool- -yaa' gwɛɛn -gɛɛnle' 'ɛ ma. ²² -Ka 'ka 'yɛɛkpa doo, 'ŋ nu 'yee- 'pegee mɛɛ 'la zan mu -yanbhɔɔyɔ =kla -o blinle yilape do ta, 'bheɛ- 'ŋ -yɛɛn -gbɛɛn kpa -o ta, 'fɔke -zadɔwɛɛ -dwa 'mu ma, 'bheɛ- 'ke 'mu -ploola 'mu a -za 'yoo- mu 'ɛ ma. ²³ 'Bhe blaani, 'ŋ nu -a -ne mu 'ɛ dɛle. 'Bheɛ- Zesu 'yi mu -le mu 'ɛ 'kpen nu a dɔle 'bhii- 'mi -le bhaapɛŋ mu 'kpeejan- mu 'pegee -o zru maza mu 'ɛ dɔ. 'Ŋ nu 'ka 'kpen do do klɛza wlata -sra 'nale- 'ka ni.

²⁴ 'Duŋ-, 'ka mu 'an mɛɛ -vin mu 'la 'ka -o Tiatiri, 'ka mu laa blɔɔle 'bhe daangbeyɔ 'yoo- 'ɛ ma. 'Bheɛ- -o -za mu 'la sii «-Setran' a gaanyiza -gbɛɛn mu.» 'Ka 'laa 'mu dɔle. 'Mi 'duŋ- pe 'ka ni dɔɔ, 'mi 'naa nu 'kwe 'bheɛke dɔle 'ka 'wiinj-. ²⁵ 'Duŋ-, pɛ yɛkɛ- 'la -yoo 'ka 'kɔɔ bhe, -ka 'ka gbɛɛɔɔ 'bhe ta 'eglbɔɔle, 'ke 'bhe ge 'tenle- 'ŋ 'nule- ma.

²⁶ 'Duŋ-, 'ke mɛɛ 'la zan 'sɛngwa- -Setran' 'le, 'bheɛ- 'ke mɛɛ 'la zan =bwa yewole ma 'mi ni 'ke 'bhe ge 'tenle- -a -leyanle ma, 'ŋ nu 'sɛŋ 'nale- 'bhe zan 'ɛ ni, 'bheɛ- -e yalaa' 'si mu 'ɛ 'kpen 'wiinj-. ²⁷ «-E nu -o -lɛdɔɔle -glɔɔyɔ' ma piibhe 'beni do 'le; 'bheɛ- -e nu -o -wile' 'bhii- -o 'tre gbɔ mu wi 'edile gɔɔn- 'la gbɛɛn-» 'Mi 'gbu 'sɛŋ 'la 'srɔɔ- woa- 'ŋ Dɛ 'kɔɔ, 'ŋ nu 'bheɛ- yɛkɛ- 'sɛŋ 'nale- 'bhe zan 'ɛ ni. ²⁸ 'Bheɛ- 'ŋ nu zɛwanzi -buŋbhaa 'ɛ 'nale- 'bhe zan ni. †

²⁹ 'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhe ngblo ma, *Lii 'Wɛŋ 'ɛ -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ɛ ni, 'bhe zan 'bhe 'trɔnbadɔ 'bhe -jan 'ɛ ni!

5. -O 'letre 'la =kpaɔ Saadesi Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ɛ ni

³ «-Jan 'lɛɛ- yɔɔndɛ 'bheɛ- 'ya kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Saadesi -wa 'ɛ ta -waa' -mlɛkɛ' 'ɛ ni, 'bheɛ- 'ya pe a ni dɔɔ:

-Waanbhaa' lii 'srwapɛ- 'ɛ 'pegee mlɛklɛnne 'srwapɛ- 'ɛ -woo mɛɛ 'la zan 'kɔɔ, 'bhe pe dɔɔ: 'Mi 'e klɛza mu 'ɛ dɔ; 'e 'tɔɔbhɔle -o dɔɔ 'yoo- 'e 'yre ma, 'bheɛ- 'duŋ- 'e gale -o. ² 'E 'yri bo 'e 'gbu -za 'le, 'bheɛ- fangandɔ mɛɛ -vin mu 'la =bwa 'e 'kɔɔ, 'bheɛ- 'ke 'mu -o zan gale 'mu ta.

-Amasɔyɔ 'mi 'a =ya 'bhii- 'e klɛza mu 'ɛ 'Ireleya 'ɛ 'lɛpale laa -o 'an -Waanbhaa' 'ɛ -yre 'yi. ³ 'E -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'srɔɔwoa- gɔɔn- 'la gbɛɛn-, 'bheɛ- 'ya =maa gɔɔn- 'la gbɛɛn-, 'mu bo 'e 'kpee. -A -klɔsikon 'elrele, 'bheɛ- -zadɔwɛɛ dɔ 'e ma, 'bhe 'pegee 'plool- 'yaa- -za 'yoo- mu 'ɛ ma, 'bheɛ- 'e zru niina- -Waanbhaa' ba. 'Kee 'yri -gwa 'e 'gbu -za 'le, 'ŋ nu nule 'klale 'e ba 'bhii- -faannii' do klɛ mɛɛ ba gɔɔn- 'la gbɛɛn-; 'bheɛ- 'yaa nu 'ŋ 'nu 'waati

†† -Bhleŋgbe le do -le -yaa 'ke Zezabeli 'ɛ 'le. 'Yee- yogbale 'pegee -yanbhɔɔyɔ klɛle =wlaa Izraeli -ne mu 'ɛ zi. 'Bhe yo gbalaan 'ɛ do 'tɔ -le -yaa Baali. †† -A ye 22.16.

'ε dɔlɛ. ⁴'Bhɛɛ- 'duŋ-, Zesu 'yi mu 'ke mu -o 'e ba Saadesi -wa 'ε ta, 'mu laa 'mu ta dune- mu 'ε 'triŋdɔlɛ. 'Bhɛ zan mu nu dune- 'pu mu 'klalɛ- 'mu ta, 'bhɛɛ- 'o 'pegee 'mu nu 'taawolɛ 'eke- zi; -amasɔyi, 'bhɛ -gaale' -o -o ba 'ke -waa' pɛ klɛ 'bhɛ -za 'lrele- 'ε 'bhɛɛ- 'le.»
⁵«'Bhɛ klɛgbɛya do 'ε 'yi, mɛɛ 'la zan nu 'seŋgole -Setran' 'le, -o nu 'bhɛ zan 'ε -baale' 'ke dune- 'pu mu 'le. Mɛɛ 'la zan mu nu -Waanbhaa' ba bole -yɾɛ ma -si 'la 'ke -danj' 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ 'srɔkwolɛ, 'mu 'tɔ mu -o 'sewɛ 'la 'yi, 'naa nu 'bhɛ zan mu 'ε 'tɔ 'ε 'liile- 'bhɛ 'sewɛ 'ε 'yi. 'Nj nu 'bhɛ zan mu 'ε 'tɔkanlɛ 'ŋ Dɛ -Waanbhaa' 'pegee -yaa' -mlɛkɛ' mu 'ε 'yɾɛ ma dɔɔ 'bhɛ zan -o 'ke 'an pɛ mɛɛ mu 'le.
⁶'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhɛ ŋgblo ma, *Lii 'Wɛŋ 'ε -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ε ni, 'bhɛ zan 'bhɛ 'trɔnbado 'bhɛ -jan 'ε ni!

6. -O 'sewɛ 'la =kpaɛ Filadɛlifi Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε ni

⁷«-Jan 'lɛɛ- yɔɔndɛ, 'bhɛɛ- 'ya kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Filadɛlifi -wa 'ε ta -waa' -mlɛkɛ' 'ε ni, 'bhɛɛ- 'ya pe a ni dɔɔ:
Mɛɛ 'la zan -o 'wɛŋ, 'bhɛɛ- 'ke -yoo 'ke wlan zan 'le bhe. 'Yee- 'la 'ke -bhleŋgbe *Davidi* a 'fɛ 'lii 'gborobhɛ 'ε -ya 'kɔɔ bhe. 'Yee- 'la 'kee- 'fɛ 'ε 'liigwa-, 'bhɛɛ- mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ -a -liitanle; 'bhɛɛ- 'ke -ya -liitaan mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ -a -liigole -titi, -e pe dɔɔ: ⁸'Mi 'e klɛza mu 'ε dɔ. 'E 'yɾɛkpa -gɛ doo: 'Mi 'fɛ 'liigole do -dwa 'e 'lɛɛ, mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa sɔ -a -liitanle. Wlan 'ε ni, fanŋan- kplankplan 'laa -o 'e ta, 'bhɛɛ- 'duŋ-, 'ye 'an -jan 'ε 'klɔsikwan; 'bhɛɛ- 'yaa 'e -banŋole 'ŋ 'tɔ 'ε 'yi. ⁹'E 'yɾɛkpa -gɛ doo: 'ŋ 'yoo- zan -za 'lɛɛ- 'bhɛɛ- klɛlɛ -Setran' -a mɛɛ -lɛdo' 'ε ni; 'woo bhlanii- mu 'la -wa pe -o 'gbu ma dɔɔ -woo 'ke Zuufu mu 'le, 'bhɛɛ- 'duŋ-, waa -o 'ke Zuufu mu 'le -o zru 'ε 'yi. 'Nj nu -a wlalɛ -o zi 'bhɛɛ- -o nu nule -o 'kɔɔ zenlɛ 'e 'lɛɛ -gɛ, 'kooko- -woo 'e 'lɛdɔ- -a ma. 'Bhɛɛ- -o nu -a dɔlɛ kpataakpa 'bhii- 'e -za =swa 'ŋ ni.
¹⁰-Amasɔyi 'e 'mi a pɛ -yɾɛn 'yikun ma jan 'ε 'klɔsikwan, 'bhɛla- -yile -yɾɛn 'la -yoo zan baale 'drunyan 'yi mu 'ε ta -o zrubaglin zayi', 'mi nu 'ŋ gbekpalɛ 'e ta 'bhɛ 'waati 'ε ba.
¹¹-A -vinbwa sa 'bhɛɛ- 'ŋ nu! 'E 'kpale 'la -yoo 'ŋ 'yi, bo 'bhɛ ta 'egɔɔlɛ; 'kooko- mɛɛ 'kedo- 'kɔɔ 'laa nu 'yaa- -bhleŋgbe ŋgblo ma 'faa 'ε 'kunlɛ- 'e 'kɔɔ. ¹²'Ke mɛɛ 'la zan 'seŋgwa- -Setran' 'le, 'ŋ nu 'bhɛ zan klɛlɛ 'bhii- 'mi a -Waanbhaa' *Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ* 'ε -gwa 'ε dɾɛyi' -yri 'ε gbɛɛn-, 'bhɛɛ- yaa nu 'pwɛlɛ- -li 'bhɛ =la. 'Nj nu 'an -Waanbhaa' 'tɔ 'ε yɔɔndɛlɛ 'bhɛ zan ta, 'bhɛ 'pegee 'ŋ nu -Waanbhaa' a -wa 'ε 'tɔ 'ε yɔɔndɛlɛ 'bhɛ zan ta. 'Bhɛ -wa 'ε 'bhɛ -le 'ke Zeruzalɛmu -wa dɾɛɛ 'la nu dalɛ 'an -Waanbhaa' ba laanima, 'bhɛɛ- -e zinaa' 'trɛ ma 'bhɛɛ- 'le. 'Mi 'gbu nu 'ŋ 'tɔ dɾɛɛ 'ε yɔɔndɛlɛ 'bhɛ zan 'ε ta 'ezin-.
¹³'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhɛ ŋgblo ma, *Lii 'Wɛŋ 'ε -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ε ni, 'bhɛ zan 'bhɛ 'trɔnbado 'bhɛ -jan 'ε ni!

7. -O 'lɛtrɛ 'la =kpaɛ Laodise -wa 'ε ta Zesu 'yi mu -lɛdo' 'ε ni

¹⁴«-Jan 'lɛɛ- 'bhɛ yɔɔndɛ, 'bhɛɛ- 'ya kpa Zesu 'yi mu -lɛdo' 'la -woo Laodise -wa 'ε ta -waa' -mlɛkɛ' 'ε ni, 'bhɛɛ- 'ya pe a ni dɔɔ:
Mɛɛ 'la zan 'tɔ -le -*Amiina*, -Waanbhaa' a -janwo' mi 'la zru -o do -a ni, 'ke -yoo 'ke wlan zan 'le bhe; 'bhɛɛ- 'ke -yoo -Waanbhaa' klɛpɛ mu 'ε 'kɾɛn dayɾɛ 'le bhe; -e pe dɔɔ: ¹⁵'Mi 'e klɛza mu 'ε dɔ; 'an 'yaango- 'bhii- 'e -dr- wale' laa -o, 'bhɛɛ- 'yaa -o wɔkwɔ 'ezin-. 'Kee 'yaa- klɛ 'woo- klɛgbɛya plɛ 'la bhe -o do 'le, 'bhɛ mabhaa -yaa' nu bhɔlɛ. ¹⁶'Duŋ-, 'yoo- wɔkwɔ bhe, 'bhɛɛ- 'e -drwale' laa -o, 'bhɛ 'pegee- 'e 'tɛdɔlɛ laa -o 'papa, 'ŋ 'yoo zan 'ŋ 'piilɛ- 'kee 'le. ¹⁷-Amasɔyi 'ya pe dɔɔ 'e 'gbu -o 'ke pɛzan 'le, 'bhɛɛ- 'e -naflo 'srɔkwaa-, 'bhɛ 'pegee 'e maza laa -o pɛ 'kedo- 'kɔɔ ma. 'Yaa 'yaango- 'bhii- 'trɛbhɔ 'pegee -yɾɛn -o 'e ta. 'Bhɛɛ- 'yaa 'yaango- 'bhii- 'yoo- 'ke 'kɔɔflɛnzan 'le, 'bhɛ 'pegee 'e 'yɾɛ 'wile- -o, 'bhɛɛ- 'e tafleŋ- -o ɛɛ? ¹⁸-Ayile, 'mi -o zan 'e 'lialɛ- dɔɔ -o -can 'la -wa 'yielɛ- 'tɛ 'yi, 'bhɛɛ- 'ke -wa bagwa- 'wɛŋ, 'bhɛ 'bɔ 'mi 'kɔɔ, 'kooko- 'e klɛ pɛzan 'le. 'Ezin-, 'e ta dune- 'pu mu 'ε 'bɔ 'mi 'kɔɔ, 'kooko- 'e sɔ 'yaa- -yɾalado ma tafleŋya 'ε tagaanle. 'Bhɛ trala 'ezin-, 'e 'yɾɛ 'laanɛkpapɛ -bɔ 'mi 'kɔɔ, 'kooko- 'e sɔ yɾɛ ma yelɛ-. ¹⁹'Ke mɛɛ 'la zan mu -za sɔ 'mi ni, 'bhɛɛ- 'ke 'mu 'yinia-, 'mi 'bhɛ zan mu 'ε bɔ zi ta, 'bhɛɛ- 'mi -o 'kɾɛn 'krowo-. 'Mi -vavade, 'bhɛɛ- -zadɔwɛɛ dɔ 'e ma, 'bhɛɛ- 'e plo- -za 'yɔɔ- klɛlɛ ma, 'bhɛɛ- 'yee zru niina- 'mi ba. ²⁰'E 'yɾɛkpa -gɛ doo: 'Nj du- lalɛ -o 'fɛ 'ε 'lii, 'bhɛɛ- 'ŋ 'yoo- kɔkɔdɛ 'zi; 'ke mɛɛ 'la zan 'ŋ 'weli- 'ε =maa, 'bhɛɛ- 'kee- 'fɛ 'ε 'liigwa- 'ŋ ni. 'Nj nu wlalɛ 'bhɛ zan ba 'fɛ 'ε =la, 'bhɛɛ- 'ŋ nu pɛbhlelɛ 'bhɛ zan ba, 'bhɛɛ- 'bhɛ zan nu pɛbhlelɛ 'mi ba. ²¹'Mi 'seŋg- wa- 'ke -Setran' 'le, 'bhɛɛ- 'ŋ -ja yaalɛ 'ŋ Dɛ -din -yaa' -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ε ta. 'Bhɛ klɛgbɛya do 'ε 'yi, 'ke mɛɛ 'la zan 'seŋgwa- -Setran' 'le, 'ŋ nu 'bhɛ zan 'ε yaalɛ 'ŋ -din 'an -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ε ta.
²²'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o 'bhɛ ŋgblo ma, *Lii 'Wɛŋ 'ε -yoo -jan 'la 'wo zii' Zesu 'yi mu -lɛ mu 'ε ni, 'bhɛ zan 'bhɛ 'trɔnbado 'bhɛ -jan 'ε ni!»

'SEWE KPO 'E BLɔɔYRE 'SRWAPLɛ- 'E 'LIIGOLE

-Waanbhaa' yaale -o -yaa' -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ε ta lafle' 'yi

4 'Bhɛ blaɛn 'ezin-, 'mi 'ŋ 'yɾɛkpale 'ke 'ŋ 'fɛ do -li- igole yelɛ- lafle' 'yi.
'Nj -weli' 'la =lwa =maa 'bhii- -klɛlɔŋ' 'pɛnwli-, 'bhɛɛ- 'kee- -yaa -janwo' zii' 'ŋ ni, 'bhɛ pe 'ŋ ni dɔɔ: «San, 'bhɛɛ- 'e nu -gɛ, 'bhɛɛ- -za 'la 'bhɛ nu klɛlɛ 'kelɛɛ- blaɛn, 'ŋ nu 'bhɛ zɔɔnlɛ 'e ni.» ²'Bhɛ yɾɛ do 'ε =nɔɔ bhe, 'ke *Lii 'Wɛŋ 'ε zinalɛ 'ŋ ta, 'kee- gele- 'ŋ 'le lafle' 'ε 'yi, 'bhɛɛ- 'ke 'ŋ -bhleŋgbe 'yaakpe- do yelɛ-. 'Bhɛɛ- mɛɛ do yaale -yaa 'bhɛ kpe 'ε ta. ³'Bhɛ mɛɛ 'la 'yaale- -yaa, 'bhɛ -yaa -bhi 'zi 'bhii- vlɛnɛ- -za -glɔɔ mu 'la -o 'mu sii zasipe 'pegee saadwani 'bhigbɛya gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- glɛŋgbaan do 'mlingole -yaa 'bhɛ -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ε zi. 'Bhɛ

-glengbaan 'e 'yaa- bhi 'bhii- vlɛnɛ- -za -glɔɔ 'la -o 'bhe sii emerɔdi. ⁴'Bhɛɛ- 'mi -bhleŋgbe 'yaakpe- -bhɛɛke' mia do bhe yiziɛ (24) dulale =ya 'yee- -bhleŋgbe 'yaakpe- -lwa mi 'e zi. 'Bhɛɛ- 'gwlaan- gbalaan mia do bhe yiziɛ (24) yaale -yaa 'bhe -bhleŋgbe 'yaakpe- mia do bhe yiziɛ 'e ta; dunɛ- 'pu mu -yaa 'mu ta, 'bhe 'pegee -bhleŋgbe ŋgblo ma -can 'faa mu -yaa 'mu ŋgblo ma. ⁵La -yrebɔle mu 'pegee pɛ -weli' mu, 'bhɛɛ- -gblan' 'pɛɛ wli mu -yaa da 'zi 'yee- -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'yi. -Fitran 'bhile- -yranle' 'srwapɛ- -yaa -bhi 'zi 'yee- -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'lɛ ma: 'wole- 'ke -Waanbhaa' lli 'srwapɛ- 'e 'lɛ. ⁶'Bhɛɛ- yrɛ do -yaa 'yee- -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'lɛ ma; 'bhe 'yaa- 'bhii- -yi 'laata- dele do gbɛɛn-; 'bhe 'yrɛ ta -yaa bhi -yrayra 'bhii- -dwalen', 'bhe 'pegee 'bhii- -vlɛnɛ- 'la -za -o 'egɔɔle 'ke -wa sii krisitali 'bhe gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- pɛ -yrɛ male yiziɛ (24) 'e -yaa 'yee- -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e -din, 'bhɛɛ- 'mu 'mlingole -yaa -a zi. -O -lɛɛ 'pegee -o -zanta' 'e 'kpen 'pale- -yaa 'ke -yrebhe' mu 'le. ⁷'Woo- pɛ -yrɛ male mu 'e, -o -lwa mi 'e 'pwele- -yaa 'ke -jara do 'le; -a pɛ mi 'e 'pwele- -yaa 'ke dri gwɛnɛ- do 'le; -a yaga mi 'e wleyi' 'e 'pwele- -yaa 'ke bhaapɛŋ do wleyi' 'e 'le; 'bhɛɛ- -a yiziɛ mi 'e 'pwele- -yaa 'ke 'bibi 'la 'ke -yoo 'si zii' 'bhe 'le. ⁸'Woo- pɛ -yrɛ male yiziɛ 'e, -o 'kpen do do gbɛŋrɔŋ- -yaa 'srwado-; 'bhɛɛ- -o -yrebhe' mu 'e 'mlingole -yaa -o zi yrekpen- =nɔɔ, 'bhe 'pegee -o gbɛŋrɔŋ- mu 'e =la. -Yrekpa' 'pegee -bi zi oo, -o -yaa bo -a pele ma dɔɔ:

«Mɛɛzan -Waanbhaa' 'Senkpenzan, -yoo 'weŋ, -yoo 'weŋ, -yoo 'weŋ. 'E 'yaa- 'elwale gban -sɔ, 'bhɛɛ- -yoo -zɔn, 'bhɛɛ- -yoo zan nule!»

⁹'Yee- mɛɛ 'la zan yaale -o -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta, 'bhɛɛ- 'ke -ya -yrɛ ma yikpensee ta, 'ke pɛ yrɛ male yiziɛ 'e -wa 'tɔ magbaandele, 'bhe 'pegee 'ke -wa 'tɔbhɔle, 'bhɛɛ- 'ke -wa pele -a ni «'Nɛie!» 'Bhɛɛ- 'bhe 'waati do 'kɔɔ 'e ba, ¹⁰'gwlaan- gbalaan mia do bhe yiziɛ 'e -woo 'kɔɔ zen -a -lɛɛ, 'bhɛɛ- -wa gba; 'yee- 'la -dan' 'laa -o -yaa pɛ bole -yrɛ ma 'e ma -titi. -O -yaa -waa' -bhleŋgbe ŋgblo ma -can 'faa mu 'e go, 'bhɛɛ- -o 'mu kpala' -yaa' -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'lɛɛ, 'ke -wa pe dɔɔ:

¹¹«'Waa- Mɛɛzan -Waanbhaa', -a -gaale' -o 'e ba 'ke 'tɔbhɔleya 'pegee -glɔɔya' bo 'e ni, 'bhɛɛ- 'ke 'woo 'e 'lɛdɔ- -a ma.

'E 'trɛ ta pɛ 'kpen =kla. 'E pɛ 'kpen =kla, 'bhɛɛ- pɛ 'kpen -o ye 'bhi -la zru maza 'e 'srɔyi.»

-A -gaale' -o -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- do -kplɛn 'e ba 'kee- 'sɛwɛ kpo 'e 'liiploo-

5 'Bhe bla' 'ke 'ŋ 'sɛwɛ kpo do 'klule- yele-. 'Bhe 'yaa- mɛɛ 'la zan yaale -yaa -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta 'bhɛɛ- gbɛ -yie' -lii. 'Sɛwɛ yɔɔndele -yaa 'yee- 'sɛwɛ kpo 'e 'yrɛ plɛ 'e ta. -A -liitanle blɔɔle -yaa 'ke -tɔɔmasie 'srwapɛ- 'le. ¹²'Bhɛɛ- 'ŋ -mlɛkɛ' -glɔɔ do =ya, 'bhɛɛ- 'bhe 'yaa- pe 'zi 'bhe 'weli- -glɔɔ 'e 'le dɔɔ: «'Bhe -gaale' -o -de 'gbu -la ba 'kee- 'sɛwɛ kpo 'e 'liiploo-, 'bhɛɛ- -e -tɔɔ- masie blɔyrɛ mu 'e go -a ta ɛɛ?»

† 'Woo- 'sɛwɛ mu 'e 'laata- dele -yaa, 'bhɛɛ- -o -yaa -o klu 'bhii- -saa gbɛɛn-; 'bhɛɛ- -o -yaa bhlɛ bɔ -o ta. 'Bhe 'sɛwɛ kpo mu 'e 'mu 'laa -yaa 'bhii- -zɔn 'sɛwɛ mu 'e gbɛɛn-.

³'Dun-, 'kee- kpa lafle' 'yi mu ta oo, 'kee- kpa 'trɛ ta mu 'pegee 'trɛ =la mu ta oo, 'bhe mɛɛ laa yele -o ba 'ke 'bhe sɔ 'yee- 'sɛwɛ 'e 'liiploole 'bhɛɛ- -ya -yiglin'. ⁴'ŋ 'bhe 'yele-, 'ke 'ŋ wisile 'ebebele, -amasɔyi, 'bhe mɛɛ laa yele 'ke 'bhe sɔ 'yee- 'sɛwɛ kpo 'e 'liiploole, 'bhɛɛ- -ya -yiglin'. ⁵'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'gwlaan- gbalaan mu 'e do 'a 'pele 'ŋ ni dɔɔ: «'Yaa wisile, 'e 'yrekpa -gɛ doo, mɛɛ 'la zan 'sengwa- -Setran' 'le 'bhe -le -gɛ: Zuda 'nɛ 'la -yoo 'bhii- -jara do gbɛɛn-, *Davidi 'nranɛ- 'e, 'yela- 'sengwa- -Setran' 'le, 'kooko- -e 'yee- 'sɛwɛ kpo 'e 'liiploo-, 'bhɛɛ- -ya ta -tɔɔmasie blɔyrɛ mu 'e go -a ta.»

⁶'Bhe klɛle 'tɛ, 'ke 'ŋ -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- do dulale yele- -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e drɛyi'. 'Yee- -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'e dulale -yaa pɛ -yrɛ male yiziɛ 'e 'pegee 'gwlaan- gbalaan mu 'e 'plɛŋ-. -E -yaa 'bhii- 'sraka go -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'la -wa =dia gban 'bhe gbɛɛn-. -A -mlɛ -yaa 'srwapɛ-, 'bhɛɛ- -a -yrebhe' -yaa 'srwapɛ-. 'Bhe 'yrebhe- 'srwapɛ- 'e 'mu -le 'ke -Waanbhaa' a lli 'srwapɛ- 'la =kpa' 'drunyan 'e 'yi yrekpen- =nɔɔ 'mu 'le.

⁷-Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'e -ya mabɛɛnle, 'kee- 'yee- 'sɛwɛ kpo 'e 'sile mɛɛ 'la zan yaale -yaa -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta 'bhe gbɛ -yie' 'e 'lii. ⁸-E 'sɛwɛ kpo 'e 'sile-, 'ke pɛ -yrɛ male yiziɛ 'e 'pegee 'gwlaan- gbalaan mia do bhe yiziɛ 'e -woo 'kɔɔ zenle- 'yee -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'e 'lɛɛ, 'ke -wa gbale-. 'Srokpa -gitari -glɔɔn gwe -yaa -o 'kpen do do 'kɔɔ, 'bhɛɛ- -can gbɔ mu -yaa 'o 'kɔɔ. 'Bhe -can gbɔ mu 'e 'pale- -yaa 'ke ansansi' 'le. 'Bhe ansansi mu 'e 'mu -le 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ 'weŋ mu 'e -waa' 'seri mu 'e 'le. ⁹-O -yaa -Waanbhaa' 'tɔbhɔ ma 'sro drɛɛ do 'kpa zii' dɔɔ:

«'Bhe -gaale' -o 'bhi -la ba 'kee 'sɛwɛ 'e 'si, 'bhɛɛ- 'ya 'lii blɔyrɛ nɔɔ- -tɔɔmasie mu 'e go. 'E -gaa 'bhɛɛ- -e =kla 'ke 'sraka 'le.

'E 'yiɛn =kla 'ke bhaapɛŋ mu ta gbawopɛ 'le -Waanbhaa' ni: bhaapɛŋ 'tɔle- bhaapɛŋ, 'ke -o da 'si mu 'e kpen ba, 'ke -o wli mu 'e 'kpen pɛ, 'bhɛɛ- 'ke -o da 'klɛɛn mu 'e 'kpen 'yi.

¹⁰'Yoo- -kla 'ke -bhleŋgbe 'klɛɛn do 'yi mu 'le, 'bhe 'pegee 'sraka 'lɛna mu 'le -kɔɔa' -Waanbhaa' 'e ni. 'Bhɛɛ- -o nu klɛle -bhleŋgbe mu 'le 'trɛ ta -gɛ.»

¹¹'Mi 'ŋ 'yrekpale 'ezin-, 'ke 'ŋ -mlɛkɛ' -bebe 'weli male-: -o -yaa -mlɛkɛ' 'mliɔɔn -bebe bhɔ. -O dulale mliŋ- gole zenle -yaa -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'pegee pɛ -yrɛ male mu 'e, 'bhɛɛ- 'gwlaan- gbalaan mu 'e zi. ¹²-O -yaa 'srokpa zii' -o -weli' -glɔɔ mu 'e 'yi dɔɔ:

«-Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'la -gaa, 'bhɛɛ- -e -kla 'ke 'sraka 'le,

'bhe -gaale' -o -a ba 'kee- -glɔɔya' oo, -nafloya oo, -zadɔleya oo, fangan oo, lɛdɔle a ma oo, magbaandele -yaa 'bhɛɛ- 'tɔbhɔleya 'srɔɔwo-!»

¹³'Bhɛɛ- lafle' 'yi pɛ mu 'kpen oo, 'trɛ ta pɛ mu oo, 'trɛ =la pɛ mu oo, 'bhe 'pegee wɛyi- ba pɛ mu 'e 'kpen, 'ŋ -wo 'kpen 'weli- -maa. 'Bhɛɛ- 'drunyan ta pɛ mu 'e 'kpen 'yaa- 'srokpa zii' dɔɔ:

«Mɛɛ 'la zan yaale -o -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta, 'bhe 'pegee -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'e -waa pɛ -le 'ke mag- baandeleya oo,

-ledble a ma oo, 'tobhokleya 'pegee -glkoya' 'le -zoh
'pegee yikpensee ta!»

¹⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke 'woo- pe -yre male yizie 'e -wa pele-
'eke- zi dɔɔ: «-Amiina!» 'Bhe- 'gwlaan- gbalaan mu 'e
-woo 'kɔɔ =zian, 'ke -o -Waanbhaa' gbale-.

1. -Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'e 'sewe kpo 'e ta -tɔɔmasie
blkoyre =lwa mi 'e -gwa: 'Senzan-

6 'Bhe blaana 'ezin-, 'ke 'η -Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'e
'yele. -E 'sewe kpo 'e ta -tɔɔmasie blkoyre =lwa mi 'e
-gwa. 'Bhe klele 'te, 'ke 'η 'trɔɔkpale pe -yre male yizie 'e
do -weli' ma 'bhii- -gblan 'pɛɛ wli gbɛɛn- dɔɔ: «Nu!»
² 'Mi 'η 'yɛɛkpale, 'ke 'η wi -soo' 'pu do yele-. Mɛɛ 'la zan
'sanle- -yaa 'yee- wi -soo' 'e ta, 'sa do -yaa 'bhe 'kɔɔ;
'bhe- -o -bhleɛgbɛ ɛgblo ma 'faa do -wlaa 'bhe ɛgblo
ma. -E -jilaa 'bhii- gwle ɛgblo =bwa mɛɛ 'la zan ni,
'bhe- -a 'seɛ nu wolɛ -a -sɔɔnnii' mu 'e 'le, 'bhe- -e nu
'seɛ baan' 'srɔɔwolɛ 'ezin-.

2. -Tɔɔmasie blkoyre ple mi: Gwle

³ 'Bhe blaana, 'ke -Bhlaa Gwlen Bhlonε 'e -tɔɔmasie
blkoyre ple mi 'e gole-. 'Bhe- 'ke 'η pe -yre male ple mi
'e 'bhe 'weli- 'e male- dɔɔ: «Nu!» ⁴ 'Bhe klele 'te, 'ke wi
-soo' 'bheke do 'pwele 'a -yi: 'Bhe 'yaa- 'eten -banbanle
'bhii- 'te gbɛɛn-. Mɛɛ 'la zan 'sanle- -yaa 'bhe -soo' 'e ta,
-o 'seɛ =naa 'bhe ni, 'kooko- 'bhe yilabla go 'fenfen 'trɛ
ta, 'bhe- 'kooko- bhaaplɛɛ mu gwledan 'eke- ba 'ke
-woo 'eke- dɛ. -O -gɔɔkɔɔbhe -gbɛɛn do -kpa 'bhe 'kɔɔ.

3. -Tɔɔmasie blkoyre yaga mi: -Gu

⁵ 'Bhe gole -a -yi, 'ke *-Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'e -tɔɔ-
masie blkoyre yaga mi 'e gole-. 'Bhe- 'ke pe -yre male
yaga mi 'e 'bhe 'a 'pele dɔɔ: «Nu!» 'Mi 'η 'yɛɛkpale, 'ke 'η
wi -soo' ti do yele-. Mɛɛ 'la zan 'sanle- -yaa -a ta, pe dan
'kilo do -yaa 'bhe 'kɔɔ. ⁶ 'Bhe- 'ke 'η pe -weli' do male-
'bhii- mɛɛ -weli' do gbɛɛn- 'woo- pe -yre male yizie 'e
'plɛɛ-. 'Bhe 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «-Mlɔ 'kilo do 'plɛɛ -o denie
-gɔɔli' 'taɛbha do 'le ('bhe -o -yɛɛkpa' do ta ye -sra -la
-le). 'Bhe- kpla 'kilo yaga 'plɛɛ -o 'ke -yɛɛkpa' do ta ye
-sra -la -le 'ezin-. † 'Dun- -yɛɛn 'pegee -dɔɔ 'e 'mu 'to ye,
'yaa -za 'kɔɔdo- 'kɔɔ klele 'mu ni.»

4. -Tɔɔmasie blkoyre yizie mi: Ga

⁷ 'Bhe blaana, 'ke *-Bhlaa Gwlen Bhlonε- -e -tɔɔmasie
blkoyre yizie mi 'e gole-, 'bhe- 'ke 'η 'trɔɔkpale pe -yre
male yizie mi 'e 'weli- 'e ma 'ke -ya pe 'zi dɔɔ: «Nu!» ⁸ 'Mi
'η 'yɛɛkpale, 'ke 'η wi -soo' do yele-: 'bhe tilagbɛɛɛ 'e
'yaa- 'bhii- 'tɛbwe- gbɛɛn-. Mɛɛ 'la zan 'sanle- -yaa -a ta
-o -yaa 'bhe sii ga. 'Bhe- gbɛɛn mu a -wa 'e gbaanle
-yaa -a zi. 'Bhe- -o 'seɛ =naa 'woo- ga 'pegee gbɛɛn mu
a -wa 'e ni dɔɔ -o 'drunyan 'yi mu 'e 'ledulayɛ yizie mi 'e
dɛ 'ke -gɔɔkɔɔn 'pegee -gu, 'bhe- ga mu 'la 'yivlin-
mɔɔkɔɔn' ma, 'bhe 'pegee -bɔɔn 'yi srɔɔpe mu 'e 'le.

† -Gu 'e 'kɔɔ, pe mu 'e 'plɛɛ 'yaa- kan -o 'plɛɛ =lwa mu 'e ta -glkɔɔ
vu. Pebhle -yaa, 'dun- mɛɛ laa -yaa sɔɔ -a -lɔɔle' -a 'plɛɛ 'e 'kɔɔ.

5. -Tɔɔmasie blkoyre 'Soo mi: -O mɛɛ 'la zan mu =dia
-Waanbhaa' a -Jan 'e -zayi'

⁹ 'Bhe blaana, 'ke *-Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'e -tɔɔmasie
blkoyre 'soo mi 'e gole-. 'Bhe klele 'te, -o mɛɛ 'la zan mu
=dia -Waanbhaa' a -Jan 'e -zayi', 'bhe 'pegee -o 'ke 'mu
'la =dia -Waanbhaa' a 'sɛɛɛ- klele ma, 'η 'bhe zan mu 'e
lii mu 'e =ya *'srakagoyɛ 'e =la. ¹⁰ 'Bhe mu -pɛɛnna
'eglkɔɔle 'ke -wa pe dɔɔ: «'O Zan -glkɔɔ 'pegee 'o Zan
'wen, 'bhe- 'o Zan wlan, 'trɛ ta mu 'la -woo' 'o =dia, 'e
nu -kpan baale 'mu ta 'o dɛɛɛ 'e -zigo' zayi' 'waati 'e
-dela ba ɛɛ?» ¹¹ -O dunε- 'pu mu -naa -o 'kɔɔn do do ni,
'bhe- -wa =pia -o ni 'kaa- -woo zrubakpala -sɔɔ 'waati
sa, 'sani- -o -lii 'e 'lɛsɔɔ- 'ke mɛɛ mu -yaa nu -o nɛɛnε- mu
'la dɛɛ 'bhe 'pegee -o -yaa nu -waa' yewoyɔɔn mu 'la
dɛɛ 'bhii- 'woo- mu gbɛɛn- 'mu 'le.

6. -Tɔɔmasie blkoyre 'srwado- mi: -Waanbhaa' a yran
-wlen yi

¹² 'Bhe blaana, 'ke 'η *-Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'e 'yele 'ke
-yoo -tɔɔmasie blkoyre 'srwado- mi 'e go 'zi. -E 'bhe
gole, 'ke 'trɛ 'e bɛɛnle- 'egbɛɛnle. 'Bhe- 'ke -yɛɛtɛbhe 'e
'tilale 'bhii- -gla -yi ba sɔɔ tilagbɛɛɛ gbɛɛn-; 'bhe- 'ke
mlɛ 'e 'kɔɔn 'tranle 'eten -banbanle 'bhii- yien gbɛɛn-.
¹³ 'Bhe- 'ke mlɛklɛnne mu 'e baale' 'trɛ ma, 'ke -o da
laanima 'bhii- 'ke -plooo -gbɛɛn do -o 'kan zii' -e figi diiɛ
mu 'e bɛɛn gɔɔnε- 'la gbɛɛn-, 'bhe- -yoo bhaa mu 'e
'klalaa 'trɛ ma. ¹⁴ Lafle' 'trunwoa= mɛɛ -yre ba, 'bhii- -o
-saa do klu gɔɔnε- 'la gbɛɛn-, 'bhe- -o ge 'kele-. 'Bhe-
vlɛ gɔɔn mu 'e 'kɔɔn 'pegee wɛɛɛ- 'mlingole -o 'trɛ mu
'la zi, 'mu 'kɔɔn -gwa 'mu dɔɔɛ mu 'e =nɔɔ. ¹⁵ 'Bhe- 'trɛ
ta -bhleɛgbɛ mu oo, mɛɛ gbalaan mu oo, -srwase'
-kunlii mu oo, pezan mu oo, fanɛɛn- zan mu oo, lu mu
'e 'kɔɔn 'pegee =klɔ mu 'e 'kɔɔn -woo magaana vlɛ
-gluu mu 'e zi, 'bhe 'pegee vlɛ gɔɔn mu 'e 'plɛɛ-. ¹⁶ -O
-yaa pe 'zi vlɛ gɔɔn mu 'e 'pegee vlɛ -saa mu 'e ni dɔɔ:
«-Ka bala- 'o ta, 'bhe- 'ka 'o magaan mɛɛ 'la zan yaale
-o -bhleɛgbɛ 'yaakpe- 'e ta 'bhe 'lɛɛ, 'bhe 'pegee -Bhlaa
Gwlen Bhlonε- 'e -yaa' yran 'e 'lɛɛ. ¹⁷ -Amasɔɔɛ -waa'
yran yi -gbɛɛn 'e =bhwa -zɔɔn. -De 'gbu -le sɔɔ -bhile' -a -yi
ɛɛ?»

-Waanbhaa' -tɔɔmasie mu 'la =kpa Izraeli mu 'e ma

7 'Bhe blaana, 'ke 'η -mlɛkɛ' yizie dulale yele- 'trɛ zɛɛ
yizie 'e ta. -O 'trɛ ta -plooo dayɛ yizie 'e =kwan,
'kooko- -plooo 'laa sɔɔ 'kanle -li 'trɛ 'pegee wɛɛɛ- ta, 'bhe-
'ke yaa sɔɔ 'kanle -yri diiɛ 'kɔɔdo- 'kɔɔ 'yi. ² 'Bhe- 'η
-mlɛkɛ' 'bheke do =ya 'ke 'bhe da -yɛɛtɛbhe -wlenyɛ'
nɔɔn. -Waanbhaa' 'la -ya -yre ma 'bhe a -tɔɔmasie 'kpa-
pe- -yaa 'bhe 'kɔɔ. 'Yee- -Waanbhaa' 'a =pia -mlɛkɛ' yizie
'la ni 'kaa 'mu -za 'kɔɔ- klɛ 'trɛ 'pegee wɛɛɛ- 'e ni, 'yee-
-mlɛkɛ' 'e -pɛɛnna 'mu ta 'eglkɔɔle 'ke -ya pe dɔɔ: ³ «'Ka
'laa -za 'kɔɔ- 'kɔɔdo- 'kɔɔ klele 'trɛ oo, wɛɛɛ- oo, 'bhe- -yri
diiɛ mu 'e ni 'sani- 'η yan -tɔɔmasie do 'kpalele -kɔɔn'
-Waanbhaa' a yewone mu 'e 'mlɛlii.» ⁴ -O -Waanbhaa' a
-tɔɔmasie 'e =kpa mɛɛ 'la zan mu -mlɛlii', 'η 'mu 'lii 'e
=maa: 'Mu 'yaa- mɛɛ 'waa -kɛmɛ do 'ke mɛɛ 'waa mia

ple bhe yizie (144.000), 'bhe- 'mu 'yaa- da Izraeli -gbaa mu 'e 'kpen -la -lii.

⁵ Mee 'waa vu ta ple -daa Zuda a pe -gbaa 'e 'lii (12.000), 'bhe- -o -tɔɔmasie 'e =kpa'a 'mu 'mlɛlii; 'bhe- mee 'waa vu ta ple -daa Ruben a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

'bhe- mee 'waa vu ta ple -daa Gadi a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

⁶ mee 'waa vu ta ple -daa Azee a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

mee 'waa vu ta ple -daa Nefitali a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

'bhe- mee 'waa vu ta ple -daa Manase a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

⁷ mee 'waa vu ta ple -daa Simeon a pe -gbaa 'lii 'e (12.000);

mee 'waa vu ta ple -daa Levi a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

'bhe- mee 'waa vu ta ple -daa Isakaa a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

⁸ mee 'waa vu ta ple -daa Zabulon a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

mee 'waa vu ta ple -daa Zozefu a pe -gbaa 'e 'lii (12.000);

'bhe- mee 'waa vu ta ple -daa Benzame a pe -gbaa 'e 'lii (12.000).

-Zamaa' -gbene do 'la -gwa -za 'yi

⁹ Bhe blaana, 'mi 'ŋ 'yɛkpale 'ezin-, 'ke 'ŋ -zamaa' -gbene do yele-: mee 'kɛdo- 'kɔ 'laa -yaa sɔ 'bhe -za- maa' 'e 'yi mee mu 'e 'nɔɔle. 'Kleen mu 'e 'kpen 'yi mu -yaa ye; -gbaa mu 'e 'kpen 'lii mu -yaa ye; 'si mu 'e 'kpen 'yi mee mu -yaa ye, 'bhe- wli mu 'e 'kpen a mee mu -yaa ye. -O 'kpen dulale -yaa -bhɛngbe 'yaakpe- 'e 'pegee *-Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e 'le ma dunɛ- 'pu mu 'le -o ta, 'bhe- -za 'laa mu -yaa -o 'kɔɔ. ¹⁰ -O -yaa 'pɛɛn zii' 'egɔɔle 'ke -wa pe dɔɔ:

«'Waa- -Waanbhaa' 'la 'yaale- -o -bhɛngbe 'yaakpe- 'e ta, 'bhe 'pegee -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e 'wole- 'o mɔɔ -gwa -za 'yi!»

¹¹ -Mɛkɛ' mu 'e 'kpen dulale -yaa -bhɛngbe 'yaakpe- 'e 'pegee 'gwɛlaan- gbɛlaan mu 'e, 'bhe- pɛ -yɛ male yizie 'e zi. -Woo 'kɔɔ =zian 'bhe- -woo ŋgblo -kulaa' 'trɛ ma, -bhɛngbe 'yaakpe- 'e 'le ma, 'bhe- -o -Waanbhaa' -gbaa. ¹² 'Ke -wa pe dɔɔ:

«-Amiina!

'Waa- -Waanbhaa' -a pɛ -le 'ke 'tɔɔɔɔɔɔɔɔ oo, mag- baandeleya oo,

-zadɔɔɔɔ oo, 'pubɔ- oo, 'ɛdɔɔɔ a ma oo, -glɔɔɔɔ 'pegee fanɔɔn- 'le -zɔn 'pegee -yikpɛnsee ta! -Amiina.»

¹³ Bhe klele 'tɛ, 'ke 'gwɛlaan- gbɛlaan mu 'e do 'ŋ 'lɔɔk- pale dɔɔ: «Dunɛ- 'pu mu -o mee 'la zan mu ta, -dele 'mu 'le ɛɛ? 'Bhe- -o -daa yɛ 'e -dela nɔɔ- ɛɛ?» ¹⁴ 'Bhe- 'an zikpaa- -a ni dɔɔ: «Mɛɛzan, 'bhi -le 'bhe dɔɔ.» 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -ya pele- 'ŋ ni dɔɔ: «Mɛɛ 'la zan mu -gwa -yɛn -gbene 'e 'yi, 'wole- 'kele-. -O -waa dunɛ- mu 'e =fia, 'bhe- -woo -fleela -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e yien 'e ba.

¹⁵ 'Bhɛla- -zayile,

-o dulale -o -Waanbhaa' a -bhɛngbe 'yaakpe- 'e 'le ma, 'ke -wa gba -bi zi 'pegee -yɛkpa'a' -a Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'e =la.

Mɛɛ 'la zan yaale -o -bhɛngbe 'yaakpe- 'e ta, 'bhe nu bole -o pɛn-, 'ke -yoo tagbin.

¹⁶ Gbɔn laa nu -o dɛɛ -li, 'bhe- -yi mi -lɔɔ 'laa nu -o dɛɛ -li 'ezin-;

-yɛɛbhe 'laa nu -lale' -o ma -li, 'bhe 'pegee 'tɛfuu 'laa nu dɔɛ -o ma -titi.

¹⁷ -Amasɔyi, -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'la -yoo -bhɛngbe 'yaakpe- 'e ta, 'bhe nu -o -gblakunɛ 'bhii- -bhlaa gooba mi do 'bhe a -bhlaa mu -gblakun' gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'kee- ge -o -le tɔ ŋgblo mu 'e zi. 'Bhe tɔ ŋgblo mu 'e 'yi -yi 'e nu bole -yɛ ma -si 'la -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe 'nale- -o ni.

'Bhe- -Waanbhaa' nu -o -yɛyi' mu 'e 'kpen goɛ -o -yɛ =la.»

7. -Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- bɔɔyɛ 'e -tɔɔmasie 'srwapɛ- mi 'e -gwa

⁸ *-Bhlaa Gwɛn Bhlonɛ- 'e -tɔɔmasie bɔɔyɛ 'sr- wapɛ- mi 'e goɛ, 'ke pɛ 'kpen 'e tadɔɔle 'tete lafle' 'yi 'ke 'bhe ge 'tɛnɛ- 'lɛɛ do 'ke -a 'traa ma. ² 'Bhe- -mɛkɛ' 'srwapɛ- 'la dulale -o -Waanbhaa' -le ma, 'ŋ 'mu =ya; -o -klelon' 'srwapɛ- =kpa'a 'mu 'kɔɔ.

³ 'Bhe- -mɛkɛ' -bhɛɛke' do -nwa dulale '*srakagoyɛ 'e -din; ansansi -can 'kpacieɛ do -yaa 'bhe 'kɔɔ. -O ansansi -bebe =naa- -a ni, 'kooko- -e 'mu 'pegee -Waanbhaa' a mee 'weŋ mu 'e 'kpen a 'seri mu 'e go 'ke 'sraka 'le -can 'srakagoyɛ 'la -yoo -bhɛngbe 'yaakpe- 'e 'le ma 'bhe ta. ⁴ Ansansi 'e 'tɛgbɛn- 'e 'wlɛnna 'kee- da ansansi 'kpacieɛ 'la 'yaa -mɛkɛ' 'e 'kɔɔ 'bhe 'yi, 'bhe- 'kee- ge laanima 'ke -Waanbhaa' a mee 'weŋ mu 'e -waa' 'seri mu 'e 'le. ⁵ 'Bhe blaana, 'ke -mɛkɛ' 'e ansansi 'kpacieɛ 'e 'sile, 'ke -ya 'pale 'ke 'srakagoyɛ 'e ta 'tɛ 'e 'le, 'bhe- 'ke -ya blinle- 'trɛ ta. 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -gbɛlaan mu 'e 'pɛɛle, 'bhe 'pegee pɛ -weli' 'ke mu 'le, 'bhe- la -yɛɛɔɔle mu 'le. 'Bhe- 'trɛ -bɛɛnna.

-KLELON' 'SRWAPɛ-

1. -Klelon' =lwa mi 'e 'penyɛ-

⁶ -Klelon' 'srwapɛ- -yaa -mɛkɛ' 'srwapɛ- 'la 'kɔɔ, 'mu 'yaa- zan -o 'pɛnɛ-.

⁷ -Mɛkɛ' =lwa mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ -Klelon' 'e =pian. 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -goobhe' la banle-, 'bhe- 'ke -o 'tɛ 'pegee yien -yizaale ke ba 'klaale 'trɛ ta. 'Bhe- 'ke -o 'trɛ 'e 'ɛdulayɛ yaga mi 'e 'kpaciele. 'Trɛ ta -yri diiŋ mu 'e 'ɛdulayɛ yaga mi 'e 'bhe 'kpaciele, 'bhe 'pegee 'trɛ ta -bɔn -dɔɔ mu 'e 'kpen.

2. -Klelon' pɛ mi 'e 'penyɛ-

⁸ 'Bhe blaana, 'ke -mɛkɛ' pɛ mi 'e 'bhe 'bhe a -Klelon' 'e 'pɛnɛ. 'Bhe klele 'tɛ, 'kee- klele- 'bhii- vlɛ gɔɔn -gbɛnɛ do gbɛɛn- 'ke 'tɛ bɔɔle- 'bhe 'yi, 'bhe- 'ke -o 'bhe blinle-

weyi- 'ε ba. 'Bhε klele 'tε, 'ke weyi- 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε 'niinale 'ke yien 'le. ⁹'Bhε klεgbɛya do 'ε 'yi, weyi- ba pε -yrε male mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε 'kpen -gaa; 'bhε 'pegee -batorj' mu 'ε -o -lɛdulayrε yaga mi 'ε 'kpen 'siεla-.

3. -Klelonj' yaga mi 'ε 'penyrε-

¹⁰'Bhε blaana, 'ke -mlεkε' yaga mi 'ε 'bhε 'bhε a pε -klelonj' 'ε 'penle. 'Bhε klele 'tε, 'ke mlεklennε -gbenε do gole- lafle' 'yi, 'bhεε- 'ke 'bhε 'nule baale. 'Bhε 'yaa- -bhii 'zi 'bhii- -yani do -bhigbeya gbεen-. 'Bhεε- 'yee- mlεklennε -gbenε 'ε =nwa baale 'trε ta yue mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε 'pegee tɔ ngblo mu 'ε ba. ¹¹-O -yaa 'bhε mlεklennε 'ε sii: «Abisenti». 'Bhε 'yi -le dɔɔ «-Yri diinj yienle». 'Trε ta -yi mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε yiendwa- 'bhii- kwe -yrɔn gbεen-. Mεε -bebe -gaa 'woo- -yi yienle mu 'ε 'kɔɔ.

4. -Klelonj' yizie mi 'ε 'penyrε-

¹²'Bhε blaana, 'ke -mlεkε' yizie mi 'ε 'bhε 'bhε a pε -klelonj' 'ε 'penle. 'Bhε klele 'tε, 'ke -gblo 'kpale -yretεbhε 'pegee mlε 'bhεε- mlεklennε mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε 'yrε ta. 'Bhεε- -yretε' laa 'pwεle- -yrekpa' do -lɛdulayrε yaga mi 'ε 'bhε ta; 'bhε klεgbɛya do 'ε 'yi, mlε laa -bhile' -bi do -lɛdulayrε yaga mi 'ε ba 'ezin-.

¹³'Mi 'η 'yrekpale 'ezin-, 'ke 'η 'bibi do yele- 'ke 'bhε -o 'si zii' 'egbɔɔn gbɔɔnle' lafle' 'yi, 'ke 'bhε 'a pe 'bhε 'weli- -gbɔɔ 'ε 'yi dɔɔ: «'Drunyan 'yi mu 'ka ta -yrɛn! 'Drunyan 'yi mu 'ka ta -yrɛn! 'Drunyan 'yi mu 'ka ta -yrɛn! -Amasrɔyi -mlεkε' -vin yaga 'ε 'mu 'yaa- zan 'mu a pε -klelonj' mu 'ε 'penle-!»

5. -Mlεkε' 'soo mi 'ε 'bhε a pε -klelonj' 'penyrε-

⁹'Bhε blaana, 'ke -mlεkε' 'soo mi 'ε 'bhε 'bhε a pε -klelonj' 'ε 'penle. 'Bhεε- 'ke 'η mlεklennε do yele-, 'bhε -daa laanima, 'bhεε- 'bhε =nwa baale 'trε ta. 'Bhεε- -o -gluu 'trole- -gbenε do 'ε 'bhε a gborobhε 'ε =kpaa -a 'kɔɔ. ¹²Mlεklennε 'ε -gluu 'trole- -gbenε 'ε 'liigwa-, 'bhεε- 'ke 'tεgblen- do 'pwεle -a -yi; 'bhε 'yaa- 'bhii- 'tε -gbenε do -gblen gbεen-. 'Bhε 'tεgblen- 'ε -yretεbhε 'pegee -plooo 'ε 'tilaa. ³'Bhε klele 'tε, 'ke 'siesie- -gama mu 'pwεle 'yee- 'tεgblen- 'ε 'yi, 'bhεε- 'ke -o zenle- 'trε ta yrekpen- =nɔɔ. 'Bhεε- 'ke -o -zaanweele mu a 'senj -yεke 'ε 'nale -o ni 'trε ta. ⁴'Bhεε- -wa =pia -o ni dɔɔ waa -za 'yɔɔ- 'kedo- 'kpɔ klele 'trε ta -bɔn mu 'pegee -yri diinj 'tɔle- -yri diinj 'mu ni. -Waanbhaa' a -tɔɔmasie laa -yaa mεε 'la zan mu -mlεlii-, -o 'senj =naa -o ni 'kaa -o -za 'yɔɔ- mu kle 'bhε zan mu 'te -la ni. ⁵-Wa =pia -o ni 'ezin- dɔɔ waa 'mu dεle, 'duŋ- -o -yrɛnkpa' 'mu ta mlε 'soo =la. -O -yaa -yrɛn 'la 'kpa zii' 'mu ta, 'bhε -yaa la 'bhii- -zaanweele -baa' gbεen-. ⁶'Bhε mlε 'soo 'ε =la, bhaaplɛnj mu 'ε nu ga -glinle', 'duŋ- waa nu -a 'srɔɔwɔle. -O nu -a pele dɔɔ -o gale-, 'duŋ- ga nu 'kanle- -o ma 'egbɔɔnle.

⁷'Woo- 'siesie- -gama mu 'ε 'pwεle- -o 'ke wi -soo' mu 'la 'lεkpale -o gwledanle 'kaama- 'mu 'le. Pε 'ke mu -yaa -o wiiŋ- 'bhii- -bhleŋgbe mu ngblo ma -can 'faa mu

gbεen-, 'bhεε- -o wleyi' mu 'ε 'pwεle- -yaa 'ke bhaaplɛnj wleyi' 'le. ⁸-O winle mu 'ε 'yaa- tro 'bhii- le mu winle gbεen-, 'bhεε- -o 'sɔnbhε- mu 'ε 'yaa- srasra 'bhii- -jara 'sɔnbhε- mu gbεen-. ⁹-Bεε tagaan piibhε -laa mu -yaa -o -bεε mu 'ε ta. 'Bhεε- -o gbɛnroŋ- mu bεen wli 'ε 'yaa- 'bhii- gwledan -mazini 'la 'ke wi -soo' -bebe -o -a -glaan 'zi gwledan bhla 'ε zi 'bhε 'wegbɛya 'ε gbεen-. ¹⁰-O wee mu 'ε 'pwεle- -yaa 'ke -zaanweele mu a mεε 'paape- mu 'ε 'le. -O 'senj 'la =naa -o ni 'kaa -o -yrɛnkpa' bhaaplɛnj mu ta mlε 'soo =la, 'bhε 'senj 'ε 'yaa- -o wee mu 'ε 'mu -la -yi. ¹¹-Gluu 'trole- -gbenε 'ε ta -mlεkε' 'ε =yaa waa -bhleŋgbe 'le. 'Bhε 'tɔ 'yaa- Ebre wli 'ε 'yi dɔɔ: «Abadɔn». 'Bhεε- -o -yaa 'bhε pe Grεki wli 'ε 'yi dɔɔ: «Apoliyɔn». 'Bhε 'yi -le dɔɔ: Pε 'siε mi.

¹²-Klɔɔɔ =lwa mi 'ε =yaan. -Klɔɔɔ' 'bhεεke pε -o ye, 'mu nu nule 'kεlεε- blaana.

6. -Mlεkε' 'srwado- mi 'ε 'bhε a pε -klelonj' 'penyrε-

¹³'Bhε blaana, 'ke -mlεkε' 'srwado- mi 'ε 'bhε 'bhε a pε -klelonj' 'ε 'penle. 'Bhεε- 'ke 'η pε -weli' do 'male. -Can *'srakagoyrε 'la dulale -o -Waanbhaa' -lε ma, 'yee- pε -weli' 'ε 'yaa- da 'zi 'bhε 'mlε yizie 'ε 'yi. ¹⁴'Bhεε- 'bhε -yaa pe 'zi -klelonj' 'yaa- -mlεkε' 'srwado- mi 'la 'kɔɔ 'bhε ni dɔɔ: «-Mlεkε' yizie 'la 'yrele- -o Efrati yue 'ε -din -o 'plooo-» ¹⁵'Bhε klele 'tε, 'ke -o 'ploole 'bhε -mlεkε' yizie 'ε ma; -o 'lεkpale -yaa 'lεrε 'la 'kaama-, 'bhε 'pegee mlε oo, -yrekpa' oo, 'bhεε- 'waati 'la 'kaama-, 'bhε bhla 'ε =bhwa. -Woo 'ploola-, 'kooko- -o bhaaplɛnj mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε dε. ¹⁶-Srwasε' mu 'la 'yaa- wi -soo' mu 'ε ta -o 'mu 'lii 'ε =pia 'η ni: 'mu -yaa 'mliɔn -kεmε pε (200.000.000). ¹⁷'Ŋ -yrε zi yele 'la =kla, 'η 'woo- wi -soo' mu 'ε 'pegee -o ta mu 'ε =ya gɔnε- 'lεε- 'bhεε- gbεen-: 'Bhε -soo' mu 'ε ta mu 'ε, -o -bεε tagaan piibhε -laa mu 'ε 'ke mu -yaa 'etεn -banbanle 'bhii- 'tε nrε gbεen-, -a 'ke mu -yaa 'etile -gilɔŋ 'bhii- lafle' 'yrε ta gole gbεen-, 'bhεε- -a 'ke mu -yaa 'etεn 'wleŋwleŋle 'bhii- -blaana 'tranle- gbεen-. Wi -soo' mu 'ε ngblo mu 'ε 'yaa- 'bhii- -jara ngblo mu gbεen-. 'Tε 'pegee 'tεgblen- 'bhεε- 'sekε 'yaa- 'pwε zii' -o -lii. ¹⁸'Tε 'pegee 'tεgblen-, 'bhεε- 'tε 'sekε mu 'la 'yaa- da 'zi 'woo- wi -soo' mu 'ε 'lii 'mu -le bhaaplɛnj mu 'ε 'lɛdulayrε yaga mi 'ε =dia. ¹⁹-Amasrɔyi 'woo- wi -soo' mu 'ε fanŋan- 'ε 'yaa- -o -lii 'pegee -o wee mu 'ε 'mu -la -yi. -O wee mu 'ε 'mu 'yaa- 'bhii- mlε mu gbεen-, 'bhεε- 'mu ngblo mu -yaa 'mu yin 'lii. -O -yaa -za 'yɔɔ- mu kle 'zi bhaaplɛnj mu ni 'mu -la -le.

²⁰'Duŋ- 'woo- -klɔɔɔ' yaga 'ε waa mεε 'la zan mu dεle, -zadɔwεε 'laa dɔle 'mu ma, 'ke 'mu plooo 'mu klεza 'yɔɔ- mu 'ε ma. 'Mu 'laa 'ploole- 'zina mu gbale ma, 'bhε 'pegee yo mu 'la klele- -o 'ke -can 'le oo, -gɔli' 'le oo, piibhε 'tεn 'le oo, vlε 'le oo, 'bhεε- -yri 'le 'mu gbale ma. 'Duŋ- 'bhε yo mu 'ε 'mu 'laa sɔ yrε ma yele-, 'bhεε- 'mu 'laa sɔ -jan 'male, 'bhε 'pegee 'mu 'laa sɔ 'taawole. ²¹'Woo- mεε mu 'ε waa 'ploole- 'ezin- 'ε pe mεε dεle oo, 'srɔn klele oo, -yanbhɔɔya dεle oo, 'bhεε- -faanwole ma.

† 'Elwaleta -sɔ, Zuufu mu 'ε 'kpee ma mlεklennε -mu baaza 'ε 'bhε 'yaa- 'ke laanima pε -yrεmale mu -la baaza -tɔɔmasie 'le.

-Mlɛkɛ' 'sɛwɛ kponɛ- do =kpaɔ Zaan 'kɔɔ

10 'Bhɛ blaɔn, 'ke 'ŋ -mlɛkɛ' -glɔɔ 'bhɛɛke do yele- 'ke -yoo da 'zi laflɛ' ma. La -gblo do 'klale- yaa -a ta 'bhii- -woo baa dunɛ- 'yi gɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- -glɛngbaan do 'mlingole -yaa -a ŋgblo ma. -A wleyi' 'ɛ 'yaa- -bhi 'zi 'bhii- -yretɛbhɛ -bhigbɛya gbɛɛn-; 'bhɛɛ- -a 'kpaan mu 'ɛ 'yaa- tran 'bhii- 'tɛ nrɛ -wɛnle' gbɛɛn-.
 2 'Sɛwɛ kponɛ- do -liiploole -yaa -a 'kɔɔ. -Ya gbɛ -yie' ta gaan 'ɛ 'bhɛ -dulaa' wɛyi- 'ɛ ta, 'bhɛɛ- -ya gbɛ -koo ta gaan 'ɛ 'bhɛ -dulaa' trɛ ma. 3 'Bhɛɛ- 'kee- 'pɛɛnle 'egɔɔɔɔ 'bhii- -jara do -wegbɛya gbɛɛn-. -E yanle 'pɛɛnlele, 'ke -gblan' 'srwapɛ- 'ɛ 'pɛɛle 'eke- zi. 4 -O 'pɛɛle-, 'ŋ 'yaa- zan 'woo- -gblan' 'srwapɛ- 'pɛɛwli- 'ɛ -jan 'la =woa 'bhɛ yɔɔndɛɛ, 'ke 'ŋ -weli' do male- laanima 'ŋ -zanta', 'ke 'bhɛ -a pe 'zi 'ŋ ni dɔɔ: «-Gblan' 'srwapɛ- 'ɛ -o -jan 'la =woa, 'bhɛ 'kpa 'ɛ 'kpee, 'duŋ- 'yaa 'bhɛ yɔɔndɛɛ.»

5 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'ŋ -mlɛkɛ' 'la dulale =ya wɛyi- 'pegee trɛ 'ɛ ta, 'bhɛ 'bhɛ gbɛyie 'lawɛnle laflɛ' ma. 6 'Bhɛ blaɔn 'kee- bhaa wli 'kunle 'ke -ya pe dɔɔ: -Waanbhaa' 'la 'yoo- 'ɛ 'yrɛ ma -zɔn 'pegee yikpɛnsɛe ta, 'bhi -le laflɛ' 'pegee pɛ mu 'la 'kɛn -a -yi 'mu =kla. 'Bhi -le trɛ 'pegee 'bhɛ ta pɛ mu 'ɛ 'kɛn =kla. 'Bhɛɛ- 'bhi -le wɛyi- 'pegee -a ba pɛ mu 'ɛ 'kɛn =kla. 'Mi 'pegee 'an -Waanbhaa' 'ɛ ta 'mi pe dɔɔ: «'Waati 'ɛ =bhwa, 'bhɛɛ- gbɛtadɔɔ laa -o -a -yi -li. 7 'Duŋ-, 'ke -mlɛkɛ' 'srwapɛ- mi 'ɛ 'bhɛ 'bhɛ a pɛ -klɛlɔŋ' 'ɛ =pian 'waati 'la ba, -Waanbhaa' nu -yaa' gaanyiza 'ɛ 'lɛɔɔɔɔ. 'Bhɛ gaanyiza 'ɛ 'bhɛ -le -e -za 'la =kpaɔ -a -lɛla' janwo mu 'la 'mu -o -yaa' yewonɛ mu 'le 'mu 'lii 'bhɛɛ- 'le.»

8 'Bhɛɛ- 'ŋ -weli' 'la =maa 'ke 'bhɛ da laflɛ' ma, 'bhɛ pe 'ŋ ni 'ezin- dɔɔ: «'Sɛwɛ kponɛ- 'la 'liiploole -o -mlɛkɛ' 'la dulale -o wɛyi- 'pegee trɛ 'ɛ ta -a 'kɔɔ, ge 'bhɛ 'kun -a 'kɔɔ.»

9 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'ŋ gele- 'yee- -mlɛkɛ' 'ɛ ba -yrɛ ta, 'bhɛɛ- 'an =pia -a ni dɔɔ -e 'sɛwɛ kponɛ- 'ɛ 'kpa 'ŋ 'kɔɔ. 'Bhɛɛ- -e pe 'ŋ ni dɔɔ: «-A 'si 'bhɛɛ- 'ya miin. -A yien nu dɔɔɔ 'ɛ 'kpee, 'duŋ- -e nu -nrɛɛ' 'ɛ 'lii 'bhii- -zɔɔ 'yrɔn 'nragbɛya gbɛɛn-.»

10 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'ŋ 'yee- 'sɛwɛ kponɛ- 'ɛ 'sile -mlɛkɛ' 'ɛ 'kɔɔ, 'bhɛɛ- 'ke 'an 'miinle. -E -yaa nra 'ŋ 'lii 'bhii- -zɔɔ 'yrɔn gbɛɛn-; 'duŋ- 'an 'miinle-, 'ke -a yien dɔɔɔ- 'ŋ 'kpee.

11 'Bhɛ blaɔn, 'ke -wa pele- 'ŋ ni dɔɔ: «'Bhi -le nu -Waanbhaa' -lɛla' janwolɛ 'si -bebe mu ni, 'bhɛ 'pegee 'klɛɛn -bebe mu -yi mu ni, 'bhɛɛ- wli -bebe a mɛɛ mu ni, 'bhɛ 'pegee -bhɛngbe -bebe mu ni.»

-Waanbhaa' 'srɛya- klɛ mi plɛ

11 'Bhɛ blaɔn, 'ke -o toɔɔ do 'kpale 'ŋ 'kɔɔ; 'bhɛ 'yaa- 'bhii- 'beni do gbɛɛn-. 'Bhɛɛ- -o pe 'ŋ ni dɔɔ: «'E 'wɛn-, 'bhɛɛ- ge -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ 'pegee *'srakagoyrɛ 'ɛ dan. Mɛɛ 'la zan mu -Waanbhaa' gba a nɔɔ- 'mu nɔɔ 'ezin-. 2 'Duŋ- -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ -gber 'yi 'pɛɛliiyɛ 'ɛ, 'bhɛ 'to ye, 'yaa 'bhɛ danɛ. -Amasɔyi -o 'bhɛ =naa Zuufu kle mu 'ɛ 'mu -la ni. -O nu -Waanbhaa' a -wa 'ɛ 'siɛɛ- mlɛ mia plɛ bhɛ plɛ -la (42). 3 'Ŋ nu a klɛɛ 'bhɛɛ- 'ŋ 'srɛ plɛ 'ɛ -woo 'ŋ 'lɛla-

janwo mɛɛ mu ni -yrekpaɔ' 'waa do 'ke -yrekpaɔ' -kɛmɛ plɛ 'ke -yrekpaɔ' mia yaga -la (1.260). 'Bhɛɛ- -o nu dunɛ- kplɛ mu 'klale- -o ta 'bhii- bheela mɛɛ mu gbɛɛn-.»

4 -Waanbhaa' 'srɛ plɛ 'ɛ 'wole- 'ke *olivi* diiŋ plɛ 'pegee -fitran plɛ 'la dulale -o 'trɛ Zan -Waanbhaa' -lɛɛ 'mu 'le. 5 'Ke mɛɛ 'la zan -o -a zi' 'bhii- 'bhɛ -za 'yɔɔ- kle -o ni, 'tɛ 'pwɛ -o -lii, 'bhɛɛ- 'bhɛ -o -sɔɔnnii' mu 'ɛ kɛɛɛ. 'Ke mɛɛ 'la zan -o -za 'yɔɔ- kleyrɛ -glin 'zi -o ni, 'bhɛ zan nu gale 'bhɛɛ- gagbɛya 'ɛ 'yi. 6 'Bhɛ 'sɛŋ -o ni 'ke -o laflɛ' 'liitan-, 'kooko- la laa ban trɛ ta 'waati 'la -o nu -Waanbhaa' -lɛlajanwolɛ mɛɛ mu ni 'bhɛ ba. 'Bhɛɛ- 'bhɛ 'sɛŋ -o ni 'ezin- 'ke -o -yi mabɔɔ 'ke yien 'le. 'Bhɛɛ- 'waati oo 'waati 'la 'ke -za 'yɔɔ- -glɔɔɔ 'la klɛle -swa -o ni bhaaplɛŋ mu ni, -o bhɛɛ- klɛ.

7 'Ke -o -yaan -Waanbhaa' a -jan 'ɛ 'wolele 'waati 'la ba, 'bhɛɛ- srɔpɛ 'la da -gluu 'trole- -gbɛnɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛ nu gwɛdanɛ -o ba. 'Bhɛ 'sɛŋ nu wolɛ 'ke -o -le, 'bhɛɛ- 'bhɛ -o dɛ. 8 -O gbaa mu 'ɛ 'kpaale- nu bole -zabla' -kpan 'ɛ ta -wa -gbɛnɛ 'ɛ 'kpee, -o Mɛɛzan -gbaanna -yrigbɛɛle 'ɛ ta yrɛ 'la =nɔɔ bhe. -O sɔ 'yee- -wa 'ɛ 'kpale *Sodɔmu* -wa 'ɛ ma 'bhɛ 'pegee Ezipu 'klɛɛn 'ɛ ma -Waanbhaa' a pɛ zi 'ɛ zi, 'woo- mɛɛ mu 'ɛ klɛza -yɔɔ' mu 'ɛ ma. 9 'Drunyan ta 'klɛɛn 'yi mu oo, -a nɔɔ- -gbaa mu oo, -a -yi wli mu oo, 'bhɛɛ- -a nɔɔ- 'si mu 'ɛ 'kɛn. -O 'kɛn nu -o gbaa mu 'ɛ -glinɛ' -yrekpaɔ' yaga 'pegee -a 'traa =la; 'bhɛɛ- waa nu dɔɔɔ -a -la 'ke -woo bin. 10 'Trɛ ta bhaaplɛŋ mu 'ɛ zrukpaale nu klɛɛ 'woo- mɛɛ plɛ 'ɛ gaza 'yi. -O zrukpaagbɛya -yɔɔ' 'ɛ 'kɔɔ, -o nu 'eke- glaan mu 'kpale- pɛ mu ba. -Amasɔyi 'woo- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi plɛ 'la bhe -o 'trɛbhɔ -bebe -kpaɔ trɛ ta mu ta.

11 'Duŋ- 'bhɛ -yrekpaɔ' yaga 'pegee -a 'traa 'ɛ 'kanle- blaɔn, nii- do -daa -Waanbhaa' ba, 'bhɛ =wlaa -o -yi, 'bhɛɛ- 'ke -o bole -yrɛ ma -si 'srɔɔwo gbɛ drɛɛwole 'ezin-. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -woo -wɛnle' -o gaan ta. -Ayile, 'ke -gblaɔn -gbɛnɛ do 'klale mɛɛ 'la zan mu 'kɛn -o =ya 'mu 'yi. 12 'Bhɛ =nɔɔ bhe, 'ke -o -weli' -glɔɔ do male- 'ke 'bhɛ da laanima, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ 'a 'pele 'woo- -Waanbhaa' -lɛla' janwo mi plɛ 'ɛ ni dɔɔ: «-Ka 'san, 'bhɛɛ- -ka nu -ge!» -Woo -wɛnna, 'bhɛɛ- -o -ja laflɛ' 'yi la -gblo do 'yi, -o -sɔɔnnii' mu 'ɛ 'yrɛ ma. 13 'Bhɛ 'waati do 'kpɔ 'ɛ ba, 'ke trɛ bɛɛnle- 'egbɛnɛɛ; 'bhɛɛ- 'ke -wa -gbɛnɛ 'ɛ gbɛ vu mi 'ɛ 'klaale. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke mɛɛ 'waa 'srwapɛ- (7.000) gale- 'yee- trɛ bɛɛnle 'ɛ 'yi. Mɛɛ -vin mu 'la =bwa, -di =kaan 'mu 'yi, 'bhɛɛ- 'mu laanima -Waanbhaa' 'ɛ 'tɔɔbhwa-.

14 -Klɔɔɔɔ plɛ mi 'ɛ 'bhɛ =yaan; 'duŋ- -a -vinbwa sa 'bhɛɛ- -a yaga mi 'ɛ 'bhɛ bhɔ 'saanibhe.

7. -Mlɛkɛ' 'srwapɛ- mi 'ɛ 'bhɛ 'bhɛ a pɛ -klɛlɔŋ' 'ɛ =pian

15 'Bhɛ blaɔn, 'ke -mlɛkɛ' 'srwapɛ- mi 'ɛ 'bhɛ 'bhɛ a -klɛlɔŋ' 'ɛ 'pɛnle. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -weli' -glɔɔ mu dale- laflɛ' 'yi 'ke -wa pe dɔɔ: «Mɛɛzan -Waanbhaa' 'pegee -e mɛɛ 'la zan makwan-, *Krisi 'ɛ, -waa pɛ -le 'ke 'drunyan ta -bhɛngbɛya 'ɛ 'le. -E nu yaalɛ 'drunyan 'ɛ ta 'bhii- -bhɛngbe -zɔn 'pegee yikpɛnsɛe ta!»

¹⁶ 'Gwlaan- gbalaan mia do bhe yiziε (24) 'la 'yaale- yaa -waa' -bhleŋgbe 'yaakpe- mu 'ε ta -Waanbhaa' -le ma, 'mu -balaa' 'mu 'kɔɔ ta 'tre ma, 'ke -woo ngblo kulale; 'bheε- 'ke -o -Waanbhaa' gbale-. ¹⁷ 'Ke -wa pe dɔɔ: «Mεεzan -Waanbhaa', 'Senkpenzan, 'bhi 'la 'bhi -o 'e 'yre ma -zɔn, 'bhe 'pegee 'e 'yaa- 'e 'yre ma 'elwale gban -ɔɔ.

'Woo 'e 'pubɔɔ- 'yaa- -glɔɔya' -gbene 'ε ma, 'bhe 'pegee 'yaa- -bhleŋgbeya 'ε -zayi'.

¹⁸ 'Tre ta 'si mu 'ε -woo zrupliila, 'duŋ- 'bhi a pe yran yi 'ε =bhwa.

Gbaa mu 'kitikan yi 'ε =bhwa. 'Yaa- yewone mu 'la 'ke -woo 'e 'lela- -janwo' mu 'le, 'bheε- 'yaa- mεε 'weŋ mu 'ε, 'bhe 'pegee mεε 'la zan mu gbalaan 'e 'leε;

'ke -o -kla mεε gbalaan mu 'le oo, 'ke -o -kla -ne 'fiεn- trɔnne mu 'le oo, -o 'kpen kleza mu 'ε ma -sra 'na yi 'ε =bhwa.

Mεε 'la zan mu 'tre ta mu 'ε siε, 'bhe zan mu 'siε yi 'ε =bhwa 'ezin-»

¹⁹ -Waanbhaa' Gba 'Fe -Gbene 'la 'bhe -o lafle' 'yi -o 'bhe 'liigwa-. 'Bheε- -Waanbhaa' 'pegee bhaapleŋ mu pleŋ- -bhoolaya dɔ 'kesu 'ε 'ŋ 'bhe =ya -Waanbhaa' gbayre 'weŋ 'ε =nɔɔ. 'Bhe klele 'te, 'ke 'la 'e 'yreɔɔle, 'bhe 'pegee -weli' mu -yaa ye, 'bheε- -gblaŋ' mu 'pεela-; 'tre -bεenna, 'bhe 'pegee -goobhe' 'la 'ten gbɔɔ -gbene do -baan.

-YRE ZI YELE 'SRWAPLE-

1. Le do 'pegee mε gbɔɔ -gbene 'ε ma -jan

12 'Bhe blaŋ, 'ke 'kpeeleni maza -gbene do 'pwele -a -yi laanima lafle' 'yi: le do -le -yaa 'kele-. -Yreɔbhe 'klale- -yaa -a ta 'bhii- -o dune- do kla mεε ta gɔne- 'la gbene-, laanima mεε 'kpaale- -yaa -a gaan mu 'ε =la, 'bheε- mleklenne vu ta ple le -yaa -a ngblo ma -bhleŋgbe ngblo ma 'faa 'ε 'le. ² -A kpele -le -yaa. 'Bheε- -a -bla zenlawoa -a ta, 'bhe -yren 'ε 'lagbeya -yɔɔ' 'ε 'kɔɔ -a -lii, -e -yaa -gbekan' zii'.

³ 'Bhe blaŋ, 'ke 'kpeeleni maza 'bheεke do 'pwele 'a -yi lafle' 'yi 'ezin-: mε gbɔɔ -gbene do -le -yaa 'bhe 'le, 'bhe 'yaa- 'etenle 'bhii- 'te gbene-. 'Bhe ngblo -yaa 'srwaple-, 'bhe 'pegee 'bhe 'mε -yaa vu; 'bheε- -bhleŋgbe ngblo ma 'faa 'srwaple- -yaa 'bhe ngblo 'srwaple- 'ε ma. ⁴ -E mleklenne mu 'ε 'ledulayε yaga mi 'ε -glaanna 'ke -a wee 'ε 'le, 'bheε- 'kee- 'mu blinle- 'tre ma. 'Bheε- -e -ja dulale le 'la 'bhe 'yaa- 'bhe 'ya zii' 'bhe 'leε, 'koko- 'ke 'bhe 'bhe 'ne 'ε =yaa 'te, -e 'bhe 'ne 'ε 'peede- 'eke- ma 'pilipli. ⁵ 'Bheε- le 'ε -ya -yaa 'ke 'gwlaan- -ne do 'le. 'Bhe -ne 'ε 'bhe -le nu 'si mu 'ε 'kpen -ledɔɔle 'ke piibhe 'beni do 'le 'bhe 'kɔɔ. 'Duŋ- -o -ja 'yee- -ne 'ε 'le laanima -Waanbhaa' a -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ε -din. ⁶ 'Bhe klele 'te, 'ke le 'ε blasanle, 'bheε- 'kee- gele- -kpe 'ε ta. -Waanbhaa' yre do 'la 'lemagaanna -a ni, -e -ja bole 'bheε- yre 'ε =nɔɔ ye, 'koko- -wa -leɔɔ' 'bhe =nɔɔ ye -yrekpa' 'waa do 'ke -yrekpa' -keme ple 'ke -yrekpa' mia yaga ta (1.260).

⁷ Gwle -wlenna 'te lafle' 'yi. -Mleke' mu -kunlii Miseli 'pegee -yaa' -mleke' mu 'ε gwledaan- mε gbɔɔ -gbene 'ε ba. 'Yee- mε gbɔɔ -gbene 'ε 'pegee -yaa' -mleke' mu 'ε gwledaan- -mleke' Miseli 'pegee 'bhe a -mleke' mu 'ε ba.

⁸ 'Duŋ- -waa 'sengole 'ke -mleke' Miseli 'ε 'le, 'bheε- waa 'sɔle- bole- lafle' 'yi 'ezin- -li. ⁹ 'Bheε- -o 'yee- mε gbɔɔ -gbene 'ε -blinna 'pεlii-. 'Yele- 'ke mε gwe 'ε 'le. -Wa sii 'Zina 'pegee -Setran'. 'Yele- 'drunyan ta mu 'ε 'kpen 'yi- ni-. -Wa -blinna 'tre ta, -o 'yee- 'pegee -yaa' -mleke' mu 'ε -blinna 'tre ta. †

¹⁰ 'Bhe gole -a -yi, 'ke 'ŋ -weli' -gbɔɔ do male- 'ke 'bhe da lafle' 'yi, 'bheε- 'ke 'bhe 'a pe dɔɔ: «-Waanbhaa' a mεε -bheε bhla 'ε =bhwa -zɔn! -Kɔɔa' -Waanbhaa' 'ε -yaa' -glɔɔya' 'pegee -yaa' -bhleŋgbeya yi 'ε =bhwa -zɔn; 'bhe 'pegee -e 'Krisi' 'la makwan-, 'bheε- 'kee- 'bhe 'ε =kla Mεε -Bheε Mi 'le bhe, 'bhe a pe 'senk kle bhla 'ε =bhwa 'ezin-. -Amasroyi mεε 'la zan -yaa la 'o nεene- mu 'ε ta, -yrekpa' 'pegee -bi zi -Waanbhaa' -le ma, -o 'bhe zan 'ε -gbian lafle' 'yi.

¹¹ 'O nεene- mu 'ε 'sengwa- 'kele-, *-Bhlaa Gwlen Bhlonε- 'ε 'yiεn- 'ε -glɔɔya' 'ε 'sroyi, 'bhe 'pegee -o -Waanbhaa' a -jan 'ε 'sreya- 'la =kla mεε mu ni 'bhe -za- yi'.

'Bheε- -o -dwa -a -la 'ke -woo 'gbu na Zesu ni, 'ali- 'ke 'bhe ge 'tenle- -o gale ma.

¹² 'Bhela- -zayile, lafle' 'pegee -a -yi mu 'ε, 'ka zruk- paale kle! 'Duŋ- 'ka mu 'tre 'pegee weyi-, -yren -o 'ka ta! -Amasroyi 'Zina -zinaa' 'ka ba -yre ta, 'bheε- yran 'te -la wlale -o -a -yi, -amasroyi -a 'gbu 'a 'yaango 'bhii- -yaa' pe 'waati 'ε -vin 'laa bole 'ebebele 'ezin- -li.»

¹³ 'Bhe klele 'te, 'yee- mε gbɔɔ -gbene 'ε -ya 'yelawoa 'bhii- -wa -blinna 'tre ta, 'kee- 'kpale- 'sanle le 'la 'bhe -ne 'gwlaan- 'ε =yaa 'bhe zi. ¹⁴ 'Bhe klele 'te 'ezin-, 'ke -o 'bibi- -gbene do gbeyron- ple 'ε 'nale- le 'ε ni, 'koko- 'bhe 'si, 'bheε- 'bhe ge -kpe 'ε ta 'bhe yaayre 'la -o 'bhe 'lemagaanna gban 'bhe ni 'bhe =nɔɔ mε gbɔɔ -gbene 'ε ma 'egbɔɔnle. -O nu a -leɔɔle 'bheε- =nɔɔ ye 'leε yaga 'ke -a 'traa =la. ¹⁵ 'Bhe 'yi 'te bhe, 'ke mε gbɔɔ -gbene 'ε -yi 'pwele -a -lii 'bhii- yue do gbene- 'ke 'bhe ge le 'ε zi, 'koko- 'bhe -yi 'ε 'kɔɔ 'ε sɔ le 'ε -glaanle'. ¹⁶ 'Duŋ- 'bhe klele 'te, 'ke 'tre 'nule bhɔle 'yee- le 'ε ba: 'tre 'bhe 'lii 'ε 'ploola-, 'bheε- -yi 'la 'pwela- mε gbɔɔ -gbene 'ε 'lii, -e 'bhe 'kpen =mia 'fenfen. ¹⁷ 'Bhe klele 'bhe gbene- bhe 'ezin-, 'ke mε gbɔɔ -gbene 'ε -ya zrupliile' le 'ε ma, 'bheε- 'kee- gele- gwledanle 'yee- le 'ε 'kpee yi -vin mu 'ε ba. 'Bhe le 'ε 'kpee yi -vin mu 'ε 'mu -le mεε 'la zan mu 'kpen -Waanbhaa' a 'ton mu 'ε 'klosikon, 'bheε- 'ke -o blɔɔle -o Zesu a wlan 'ε ma 'mu 'le.

¹⁸ 'Bhe 'yi, 'ke 'yee- mε gbɔɔ -gbene 'ε gele- dulale weyi- 'ε bhonja -yrenre' 'ε ta.

2. Sroye 'la 'pwela- weyi- 'ε ba

13 'Bhe gole -a -yi, 'ke 'ŋ sroye do 'pwele- yele- weyi- 'ε ba. -A -mε -yaa vu, 'bheε- -a ngblo -yaa 'srwaple-. -Bhleŋgbe ngblo ma 'faa 'yaa- -a -mε mu 'ε

† -Woo -we 'zi 'ke Adamu 'pegee Ewu 'yiniza 'ε 'bheε' 'le mε 'ε 'kɔɔ.

'kpen do do ma. 'Bhɛɛ- -Waanbhaa' tɔ 'siɛ ma tɔ mu yɔɔndɛle -yaa -a ngblo mu 'ɛ 'kpen do do ma. ² 'Ŋ srɔpɛ 'la =ya, 'bhɛ 'pwɛle- -yaa 'ke 'trwanɛ do 'le. 'Bhɛ gaan mu 'ɛ 'yaa- 'bhii- -kwe' gaan mu gbɛɛn-; 'bhɛɛ- 'bhɛ 'lii 'ɛ 'yaa- 'bhii- -jara do -lii. Mlɛ gblɔ -gbɛɛɛ 'ɛ 'bhɛ 'bhɛ a -gɔɔɔya' 'pegee 'bhɛ 'yaakpe- 'ɛ, 'bhɛɛ- 'bhɛ a gblaanya 'ɛ 'kpen =naa -a ni. ³ 'Bhɛɛ- 'ŋ 'yee- srɔpɛ 'ɛ ngblo 'ɛ do =ya, -e -kla 'bhii- 'bhɛ madiŋwole -yaa, 'bhɛɛ- -e -yaa 'bhii- 'bhɛ 'yaa- zan gale 'bhɛ bhɛ 'ɛ 'kɔɔ. 'Duŋ- 'bhɛ bhɛ -yɔɔ' 'ɛ =yaan. 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'drunyan ta mu 'ɛ 'kpen 'yɛɛbhɔgbɛ -yɔɔ' 'kɔɔ 'yee- srɔpɛ 'ɛ zi, 'ke -o 'kpen dɔle- -a zi. ⁴ -Woo 'kɔɔ =zian mlɛ gblɔ -gbɛɛɛ 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛɛ- -o 'bhɛ =gbaa, -amasɔyi 'bhɛ -le fanŋan- -naa srɔpɛ 'ɛ ni. -Woo 'kɔɔ -zian 'yee- srɔpɛ 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛɛ- -o 'bhɛ -gbaa, 'ke -wa pe dɔɔ: «Srɔpɛ 'ɛ 'kpa ma mɛɛ 'laa -o! -De 'gbu -le sɔ gwledanle -a ba ɛɛ?»

⁵ -O 'seŋ =naa srɔpɛ 'ɛ ni, 'kooko- -e sɔ -a 'gbu magbaandɛ ma jan mu, 'bhɛ 'pegee -Waanbhaa' tɔsiɛ ma jan mu wole-. -O 'bhɛ 'seŋ 'ɛ =naa -a ni 'kee- bo 'bhɛ klɛle ma mlɛ mia plɛ bhɛ plɛ =la (42). ⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'yee- srɔpɛ 'ɛ -jan 'yɔɔ- wole 'sanle -Waanbhaa' ma, 'kee- 'bhɛ 'tɔ 'ɛ 'siɛ-, 'bhɛɛ- 'kee- 'bhɛ gbayɛ 'weŋ 'ɛ -zwanwo', 'bhɛ 'pegee 'kee- lafle' 'yi mu 'ɛ -zwanwo'. ⁷ -O 'seŋ =naa -a ni dɔɔ -e gwledan -Waanbhaa' a mɛɛ 'weŋ mu 'ɛ ba, 'ke -a 'seŋgo- 'mu 'le. -O 'seŋ =naa -a ni -gbaa mu 'ɛ 'kpen oo, 'si mu 'ɛ 'kpen oo, wli mu 'kpen oo, 'bhɛɛ- 'klɛɛn mu 'ɛ 'kpen 'yi mu ta. ⁸ 'Trɛ ta mu 'la 'kpen tɔ 'laa -o *-Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- 'la -gaa 'ke 'sra- ka 'le 'drunyan zibɔ bhla 'ɛ zi 'bhɛ a bole -yɛ ma -si 'sɛwɛ 'ɛ 'yi, 'bhɛ zan mu -le nu 'e 'kɔɔ zenlɛ 'yee- srɔpɛ 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛɛ- -wa gba.

⁹ «'Ke mɛɛ 'la zan 'trɔn -o -a ngblo ma, 'bhɛ zan 'ɛ 'trɔnbadɔ -jan 'lɛɛ- ni. ¹⁰ 'Ke -a -lɛdulale -o dɔɔ mɛɛ 'la zan -o bɔpɛ 'le -kaso 'yi, -o nu 'bhɛ zan 'ɛ bɔlɛ -kaso 'yi. 'Bhɛɛ- 'ke -a -lɛdulale -o dɔɔ -o mɛɛ 'la zan dɛ 'ke -gɔkɔŋ' 'le, -o nu 'bhɛɛ- zan dɛlɛ 'ke -gɔkɔŋ' 'le. 'Bhɛla- -zayile, -yoo 'ke -za 'le 'ke -Waanbhaa' a mɛɛ 'weŋ mu 'ɛ -o -za 'yikun-, 'bhɛɛ- -woo kpa Zesu 'yi.»

3. Srɔpɛ 'la 'pwɛla- 'trɛ =la

¹¹ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ŋ srɔpɛ -bhɛɛke' do yele- 'ezin- 'ke 'bhɛ -o 'pwɛ zii' 'trɛ =la. -A -mlɛ -yaa plɛ 'bhii- -bhlaa gwlen bhlonɛ- do -mlɛ mu gbɛɛn-, 'bhɛɛ- -e -yaa -janwo' zii' 'bhii- mlɛ gblɔ -gbɛɛɛ do gbɛɛn-. ¹² -E -yaa -za 'kpen klɛ 'zi srɔpɛ -lwa mi 'ɛ 'bhɛ a fanŋan- 'ɛ 'le 'bhɛ 'gbu 'yɛ ma. -E -yaa a wla 'zi 'drunyan ta mu 'ɛ 'kpen zi dɔɔ 'mu 'mu 'kɔɔ zen 'yee- Srɔpɛ =lwa 'ɛ 'lɛɛ 'bhɛɛ- -o 'bhɛ gba. 'Bhɛ ma 'da 'la 'yaa- zan 'bhɛ dɛlɛ 'bhɛ =yaan. ¹³ 'Yee- Srɔpɛ plɛ mi 'ɛ 'yaa- 'sɔle- maza -gbɛɛɛ mu klɛ 'zi mɛɛ mu 'ɛ 'yɛ ma, 'ali- 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- 'tɛ zinale ma -a 'kɔɔ 'trɛ ta 'ke 'bhɛ da lafle' 'yi. ¹⁴ 'Bhɛ klɛgbɛya 'ɛ 'yi, -o fanŋan- yɛke- 'la =naa -a ni, -e -yaa 'sɔle- maza mu 'la klɛ 'zi srɔpɛ =lwa 'ɛ 'yɛ ma, -e 'drunyan ta mu 'ɛ 'yinia- 'mu 'le, 'ke -ya pe 'mu ni dɔɔ -o srɔpɛ =lwa 'la madiŋgwa 'ke -gɔkɔŋ' 'le, 'bhɛɛ- 'ke 'bhɛ =bwa 'bhɛ -yɛ ma bhe, 'kaa -o 'bhɛ bhɔɔma -yrine' =yaan. ¹⁵ 'Bhɛ blaɛn, -o 'seŋ =naa srɔpɛ 'ɛ ni, 'bhɛɛ- -e nii- -wlaa -a bhɔɔma -yrine' 'ɛ 'yi, 'kooko- 'bhɛ sɔ -janwole 'ke 'bhɛ 'a

pe mɛɛ mu ni dɔɔ 'ke mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'laa -o 'kɔɔ zenlɛ srɔpɛ 'ɛ bhɔɔma -yrine' 'ɛ 'lɛɛ 'bhɛɛ- -wa gba, -o 'bhɛ zan mu 'ɛ dɛ. ¹⁶ -Ya =kla 'bhɛɛ- -o pe yɔɔn do kpalaa' kpaŋma mɛɛ mu 'ɛ 'kpen gbɛ -yiɛ' -lii, 'bhɛ 'pegee -o -mlɛlii': mɛɛ 'fiɛntrɔnnɛ mu oo, mɛɛ gblaan mu oo, pɛzan mu oo, 'kɔɔflɛŋzan mu oo, lu mu oo, 'bhɛɛ- =klɔ mu 'kpen. ¹⁷ Mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa -yaa sɔ pɛ -lɔlɛ', 'bhɛ 'pegee pɛ gɔnlɛ-, 'ke 'yee- pɛ yɔɔn 'ɛ yaa -o 'bhɛ zan ma: 'yee- pɛ yɔɔn 'ɛ 'ke yaa klɛlɛ srɔpɛ =lwa 'ɛ tɔ 'ɛ 'le, -e klɛ -a 'tɔ 'ɛ 'lii 'ɛ 'bhɛɛ- 'le.

¹⁸ -Zadɔleya maza -le -gɛ. 'Ke mɛɛ 'la zan yikanle -o, 'bhɛ zan sɔ srɔpɛ 'ɛ tɔ 'ɛ 'lii 'ɛ 'yi -o 'kɛla 'le 'bhɛ dɔle. -Amasɔyi, bhaaplɛŋ do tɔ 'lii -le. -A -lii -o -kɛmɛ 'srwado- 'ke mia yaga bhɛ 'srwado- (666). †

4. -Yre zi yele yiziɛ mi

14 'Bhɛ blaɛn, 'ŋ 'yaa- 'ŋ 'yɛkpa zii' bhla 'la ba, 'ke 'ŋ -Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- 'ɛ dulale yele- Siɔn vlɛ yɔɔn 'ɛ 'wiŋŋ-. Mɛɛ 'waa -kɛmɛ do 'ke mɛɛ 'waa mia plɛ 'bhɛ yiziɛ -yaa -a zi (144.000). -A 'gbu tɔ 'ɛ 'pegee -a Dɛ tɔ 'ɛ yɔɔndɛle -yaa 'bhɛ mɛɛ mu 'ɛ 'mlɛlii. ² 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'ŋ pɛ -weli' do male- 'ke 'bhɛ da laanima lafle' 'yi: 'Bhɛ -weli' 'ɛ -gblo -yaa 'bhii- -yi 'kɔɔ wli mu 'pegee -gblan' pɛɛ wli gbɛɛn-. 'Yee- -weli' 'ɛ 'yaa- 'ezin- 'bhii- -srokpa -gitari -glɔɔn gwe mu 'wegbɛya gbɛɛn-. ³ 'Woo- mɛɛ 'saa mu 'ɛ dulale -yaa -bhɛŋgbɛ 'ɛ 'yaakpe- 'ɛ 'pegee pɛ -yɛ male yiziɛ, 'bhɛɛ- 'gwlaan- gbalaan mu 'ɛ 'lɛ ma. -O -yaa 'sro dɛɛ do 'kpa zii'. Mɛɛ 'kɛdo- 'kɔɔ 'laa -yaa sɔ 'bhɛ 'sro 'ɛ daanle- 'ke yaa 'e go mɛɛ 'waa -kɛmɛ do 'ke mɛɛ 'waa mia plɛ bhɛ yiziɛ (144.000) 'la 'ke -Waanbhaa' 'mu tagbawoa 'drunyan ta mɛɛ mu 'ɛ ba 'mu do -kplɛn ba.

⁴ 'Bhɛ mɛɛ mu 'la bhe, -woo 'gbu 'flɛ 'ɛ =twa 'weŋ 'ke waa 'gwlaan 'pegee le -za 'kɛdo- 'kɔɔ dɔ. -O 'kpen gbaanle -yaa -Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- 'ɛ zi 'ke 'bhɛ 'yaa- gele- yɛ 'oo yɛ 'la =nɔɔ. -Waanbhaa' -o tagbawoa bhaaplɛŋ mu 'ɛ ba, 'kooko- -o klɛ -Waanbhaa' 'pegee 'yee- -Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- -waa' pɛ mɛɛ -lwa mu 'le. ⁵ Bhla do 'kɔɔ 'laa dale -lido' -o -lii, 'bhɛɛ- waa -za 'yɔɔ do 'kɔɔ 'yɛle- -lido' -o zi.

5. -Yre zi yele 'soo mi

⁶ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ŋ -mlɛkɛ' -bhɛɛke' do 'yɛle- 'ke 'bhɛ 'si zii' 'egbɔɔnlɛ laanima lafle' 'yi; -Jan 'Nrɛle- do 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhɛ ma -e -yaa zan 'bhɛ 'wole- 'drunyan ta mu 'ɛ ni dɔɔ: 'Klɛɛn mu 'ɛ 'kpen 'yi mu oo, 'bhɛɛ- -gbaa mu 'ɛ 'kpen oo, 'bhɛ 'pegee wli mu 'ɛ 'kpen 'pɛ mu 'kpen. ⁷ -E -yaa pe 'zi 'egɔɔklɛ dɔɔ: «-Ka -gbalaan' -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- -ka tɔɔɔɔɔɔɔɔ na -a ni! -Amas- rɔyi -yaa 'kitikan yi 'ɛ =bhwa. -Ka 'ka 'kɔɔ zen -Waanbhaa' -lɛɛ, 'bhɛɛ- -kaa gba, 'yɛle- lafle' 'pegee 'trɛ, 'bhɛɛ- weyi- 'pegee tɔ ngblo mu 'ɛ 'kpen =kla.»

⁸ 'Bhɛ blaɛn, 'ke -mlɛkɛ' plɛ mi do dɔle- -a -lwa mi 'ɛ zi, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- pe 'zi dɔɔ: «-E -balaa', -e -balaa'! Ba-

† 'Sewebhe 'kpen do do wlata pe -lii -yaa Zuufu mu 'ɛ ba. 'Bhɛ 'sewebhe mu 'ɛ 'kpen 'klɛle- ke ba 'mu 'yaa- -kɛmɛ 'srwado- 'ke mia yaga bhɛ 'srwado-. Mɛɛ 'ke mu pe dɔɔ Rome mu 'ɛ -waa' -bhɛŋgbɛ do tɔ -le -yaa 'klɛle-.

bilɔni-wa -gbɛnɛ 'ɛ -balaa! 'Yele- -yaa' 'gwɛn -glinza' 'flɛn 'ɛ dɔ 'klɛn 'kɛn 'yi mu 'ɛ ma. 'Bhɛ 'gwɛn -glinza' 'flɛn 'ɛ 'yaa- 'bhii- -e -wɛn -glɔɔ =naa -o 'kɛn ni, 'bhɛ- 'bhɛ -o =dia.»

⁹ 'Bhɛ blaɛn, 'ke -mlɛkɛ' yaga mi 'ɛ dɔle- -a -lwa plɛ 'ɛ zi; 'bhɛ -yaa pe 'zi 'egɔɔɔ dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'oo mɛɛ 'la zan 'e kɔɔ =zian sɔɔpe 'pegee -a bhɔɔma -yrinɛ' 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛ- 'ke -yoo -gbaa, 'bhɛ 'pegee 'ke -ya -tɔɔmasie =kɔɔ -a -mlɛlii' 'pegee -a 'kɔɔlaalii, ¹⁰ 'Bhɛ zan nu -Waanbhaa' a yran pɛyan- do 'ɛ 'milɛ- 'bhii- -wɛn -glɔɔ 'la waa 'yizaale 'bhɛ gbɛnɛ-. 'Bhɛ zan nu -yrenbhilele 'eyɔɔle 'tɛ 'pegee 'sɛkɛ 'tɛ 'ɛ 'yi, -Waanbhaa' a -mlɛkɛ' 'wenj mu 'ɛ 'pegee *-Bhlaanɛ' Gwɛn Bhlɔnɛ- 'yrɛ =la. ¹¹ 'Tɛ 'la 'bhɛ -yrenkpa' -o ta, 'bhɛ -gblɛn 'ɛ wɛn 'waati 'ɛ 'kɛn ba 'ke -danj' 'laa klɛ 'bhɛ ma. Mɛɛ 'la zan mu 'kɛn sɔɔpe 'ɛ 'pegee -a bhɔɔma -yrinɛ' 'ɛ =gbaa, 'bhɛ 'pegee -wa -tɔɔmasie 'ɛ =kɔɔa mɛɛ 'la zan mu 'kɛn ma, 'mu 'laa nu 'sɔɔle- 'mu 'yitɛle -yrekpa' 'pegee -bi zi.»

¹² 'Bhɛla- -zayile, mɛɛ 'la zan mu -o 'ke -Waanbhaa' a pɛ 'le bhe, 'ke -o yaa 'toɔj mu 'ɛ 'kɔɔsikun, 'bhɛ- 'ke -o 'kpale- -o Zesu 'yi, -waa' -yren 'yikun bhla 'ɛ =bhwa.

¹³ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ɛ -weli' do male- 'ke 'bhɛ da lafle' 'yi, 'bhɛ- 'bhɛ 'yaa- pe dɔɔ: «-A yɔɔndɛ dɔɔ: «'Ke mɛɛ 'la zan mu -gaa 'ke -o bole -o Mɛɛzan a 'kpaledomaya' 'ɛ 'yi, 'kee- san -zɔn ma, -waa pɛ -yinra!» Lii 'Wenj' 'ɛ pe dɔɔ: «'Bhɛ -o 'ke wɛn 'le. -Woo -yitɛ' -waa' ye -glɔɔ mu 'ɛ 'wole- blaɛn, 'bhɛ- -o klɛza -lɛle' mu 'ɛ -za 'laa nu gole -Waanbhaa' 'kpee.»

6. -Yre zi yele 'srwado- mi

¹⁴ 'Bhɛ blaɛn, 'mi 'ɛ 'yrekpale 'ezin-, 'ke 'ɛ la -gblo 'pu do yele-, 'bhɛ- mɛɛ do yaale -yaa 'bhɛ ta 'bhii- bhaapɛɔ gbe do gbɛnɛ-. -Bhɛɔgbe ɔgblo ma -can 'faa do -yaa -a ɔgblo ma, 'bhɛ- -gɔɔɔ -lɛle' do -yaa -a 'kɔɔ.

¹⁵ 'Bhɛ- 'ke -mlɛkɛ' 'bhɛke do 'pwele -Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la 'ke -ya pe mɛɛ 'la zan yaale -yaa la -gblo 'ɛ ta 'bhɛ ni 'egɔɔɔ dɔɔ: «'Yaa- -gɔɔɔ 'ɛ 'si, pɛb- haa 'ɛ 'kanle san, -amasɔyi pɛbhaa 'kan bhla 'ɛ =bhwa; 'drunyan ta pɛbhaa 'ɛ 'tranna-, 'bhɛ- -a 'kan bhla 'ɛ =bhwa!» ¹⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, mɛɛ 'la zan yaale -yaa la -gblo 'ɛ ta, 'ke 'bhɛ -gɔɔɔ 'ɛ 'sile, 'bhɛ- 'kee- yewole 'kele- 'trɛ 'ɛ ta 'bhii- -o -mlɔ kan gɔɔnɛ- 'la gbɛnɛ-.

¹⁷ 'Bhɛ- 'ezin-, 'ke -mlɛkɛ' 'bhɛke do 'pwele *-Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'la -yoo lafle' 'yi 'bhɛ =la; -gɔɔɔ -lɛle' do -bhɛke' 'yaa- 'bhɛ 'kɔɔ 'ezin-.

¹⁸ 'Bhɛ blaɛn, 'ke -mlɛkɛ' 'bhɛke do 'pwele *-srak- agoyɛ 'ɛ =nɔɔ, -glɔɔya' 'yaa- 'bhɛ 'kɔɔ 'tɛ ta. 'Bhɛ pe 'kɛla -gɔɔɔ -lɛle- 'ɛ 'yaa- 'bhɛ 'kɔɔ 'bhɛ ni 'egɔɔɔ dɔɔ: «'Yaa- -gɔɔɔ 'ɛ 'si, 'bhɛ- 'trɛ ta -drɔɔ bhaa -vlɔ mu 'ɛ 'kan, -amasɔyi -o bhaa mu 'ɛ 'tranna- gban.» ¹⁹ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke 'bhɛ -mlɛkɛ' 'ɛ -gɔɔɔ 'ɛ 'sile; 'bhɛ- 'ke 'bhɛ 'trɛ ta -drɔɔ bhaa mu 'ɛ 'kanle. 'Bhɛ- 'kee- -drɔɔ bhaa mu 'ɛ 'klale -drɔɔ bhaa -yigo' -gluu 'ɛ 'yi. 'Bhɛ -le -Waanbhaa' a yran -gbɛnɛ 'ɛ 'le. ²⁰ -Drɔɔ bhaa -yigo' -gluu 'ɛ 'yaa- -wa 'ɛ kɛ ma. -O -drɔɔ bhaa mu 'ɛ 'taan- na- -o gaan 'le 'bhɛ- =nɔɔ; mɛɛ yien -yaa 'pwe zii' 'bhɛ -drɔɔ bhaa -yigo' -gluu 'ɛ 'yi. 'Bhɛ mɛɛ yien 'ɛ 'wianna-

'ɔ 'bhɛ ge 'tɛnɛ- 'kilo -kɛmɛ yaga ta 'trɛ ma; 'bhɛ- -e -yaa sɔ bhɔle- mɛɛ -blina.

7. -Yre zi yele 'srwaple- mi

¹⁵ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ɛ -tɔɔmasie do -bhɛke' 'yele lafle' 'ɛ 'yi, 'bhɛ 'yaa- 'egbɛnɛle, 'bhɛ- 'bhɛ 'yaa- mɛɛ 'kpeɛɛni ma pɛ 'le: -klɔɔɔ 'srwaple- -yaa -mlɛkɛ' 'srwaple- 'kɔɔ. 'Bhɛ -klɔɔɔ' mu 'ɛ 'yaa- 'ke -klɔɔɔ' mu 'ɛ 'lɛyanpɛ -la -le. 'Wole- -yaa -Waanbhaa' a yran 'ɛ -danj' 'le.

² 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ɛ yre do yele- 'bhii- wɛyi- 'la 'yrɛ -o 'bhii- -dwɛɔɔ' gbɛnɛ-; 'tɛ 'yizaale -yaa -a ba. Mɛɛ 'la zan mu 'sɛɔgwa- 'ke sɔɔpe 'ɛ 'le, 'bhɛ- 'ke -waa dɔle -a -la 'ke -wa -bhɔɔma -yrinɛ' 'ɛ gba, 'bhɛ 'pegee 'ke -wa 'tɔ 'sɛwɛ 'ɛ yɔɔɔ -lii 'ɛ kpa -o ma, 'ɛ 'bhɛ zan mu 'ɛ =ya 'ezin-. 'Mu dulale -yaa wɛyi- 'la 'yrɛ ta -o 'bhii- -dwɛɔɔ' 'bhɛ ta; -Waanbhaa' -gitari -glɔɔɔ gwe 'la =naa -o ni, 'mu -yaa -o 'kɔɔ. ³ -O -yaa -Waanbhaa' a yewonɛ *Moizi a 'sro 'pegee -Bhlaa Gwɛn Bhlɔnɛ- 'ɛ -yaa' 'sro mu 'kpa zii' dɔɔ:

«Mɛɛzan -Waanbhaa' 'Sɛɔkɛɛzan, 'ɛ klɛza mu 'ɛ -woo 'egbɛnɛle,

'bhɛ 'pegee -woo 'ke 'kpeɛɛni maza mu 'le!
'Bhi -le 'ke 'trɛ ta 'si mu 'ɛ 'kɛn a -bhɛɔgbe 'le,
'yaa- zi mu 'ɛ 'lɛdɔɔle -o, 'bhɛ 'pegee -woo wɛn ma zi mu 'le!

⁴ Mɛɛzan, -dele sɔ a pele- dɔɔ 'bhɛ 'laa gbɛɛn 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛ- yaa 'ɛ 'tɔɔɔ- ɛɛ?

-Amasɔyi, 'bhi -la do -kɛɛn 'kɔɔ -o 'wenj, 'klɛn 'ɛ 'kɛn yi mu nu nule -o 'kɔɔ zɛnɛ 'ɛ 'lɛɛ, 'bhɛ- -woo 'ɛ gba.

-Amasɔyi mɔkɛn' a =ya 'bhii- 'yaa- 'kitikangbeyɛ mu 'ɛ 'lɛdɔɔle -o.»

⁵ 'Bhɛ blaɛn, 'mi 'ɛ 'yrekpale, -Waanbhaa' gbayɛ 'wenj 'la -a gbayɛ sɔkɔɔa' 'ɛ 'yaa- 'bhɛ =la, 'ke 'ɛ 'bhɛ 'liigole yele- lafle' 'yi. ⁶ 'Bhɛ klɛle 'tɛ, 'ke -klɔɔɔ' 'srwaple- 'ɛ 'yaa- -mlɛkɛ' 'srwaple- 'la 'kɔɔ, 'mu 'pwele *-Waanbhaa' Gba 'Fɛ -Gbɛnɛ 'ɛ =la; dɛnɛ- 'pu 'pɛɔpɛɔ mu -yaa 'mu ta, 'bhɛ- 'mu 'yaa- bhi 'zi -yɛyɛra. -Can 'sɛntru mu dɔle -yaa -o -bu ta. ⁷ Pɛ -yrɛ male yiziɛ 'ɛ, -a do -can 'paa 'sr- waple- -naa -mlɛkɛ' 'srwaple- 'ɛ ni. 'Bhɛ 'paa mu 'ɛ 'pale- -yaa 'ke -Waanbhaa' 'la -ya -yrɛ ma -zɔn 'pegee yikpɛnɛɛ ta 'bhɛ a yran 'ɛ 'bhɛ- 'le. ⁸ 'Bhɛ 'waati 'ɛ ba, 'ke -Waanbhaa' gbayɛ 'wenj 'ɛ 'pale 'ke -Waanbhaa' a 'tɔɔɔɔɔɔ 'tɛgblɛn- 'pegee -yaa- -glɔɔya' 'ɛ 'le. Mɛɛ 'ke- do- 'kɔɔ 'laa -yaa sɔ wlale- -Waanbhaa' gbayɛ 'wenj 'ɛ =la, 'sani- -klɔɔɔ' 'srwaple- 'la 'yaa- -mlɛkɛ' 'srwaple- 'ɛ 'kɔɔ 'mu yan.

-WAANBHAA' A YRAN PEYAN- 'SRWAPLE-

1. -Waanbhaa' a yran pɛyan- =lwa mi

¹⁶ 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ɛ -weli' -glɔɔ do male- 'ke 'bhɛ da -Waanbhaa' gbayɛ 'wenj 'ɛ =la; 'bhɛ- 'bhɛ 'yaa- pe 'zi -mlɛkɛ' 'srwaple- 'ɛ ni dɔɔ: «-Ka ge -Waanbhaa' a yran pɛyan- 'srwaple- 'ɛ 'klaala 'trɛ ta!»

² 'Bhe klele 'te, 'ke -mlɛkɛ' =lwa mi 'e 'pwele, 'kee gele-
-yaa' pɛ yran peyan- do 'e 'klaale 'trɛ ta. 'Bhɛɛ- 'ke
-gblɔkɔ' 'tɔnle- 'pwele -yasaa -yasaa sɔɔpɛ 'e 'tɔɔmasie 'e
'yaa- mɛɛ 'la zan mu ma, 'bhɛɛ- 'ke -o -yaa -a bhɔɔma
-yrine' 'e gba 'mu ma.

2. -Waanbhaa' a yran peyan- plɛ mi

³ 'Bhe blaana, 'ke -mlɛkɛ' plɛ mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ yran
peyan- do 'e 'klaale wɛyi- 'e ba. 'Bhe klele 'te 'ke wɛyi- 'e
'kpen klele- 'ke yien 'le, 'bhii- mɛɛ gbaa do yien gbɛɛn-
'bhɛɛ- pɛ -yre male mu 'la 'yaa- wɛyi- 'e ba, 'mu 'kpen
-gaa.

3. -Waanbhaa' a yran peyan- yaga mi

⁴ 'Bhe blaana, 'ke -mlɛkɛ' yaga mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ yran
peyan- do 'e 'klaale yue mu 'pegee tɔ ɛgblo mu 'e ba.
'Bhɛɛ- 'bhe -yi mu 'e 'kpen =kla 'ke yien 'le. ⁵ -Gblɔɔya' -o
-mlɛkɛ' 'la 'kɔɔ -yi ta, 'ɛ 'bhe 'weli- 'e =maa 'ke 'bhe -a pɛ
'zi dɔɔ:

«'Bhi 'la -yoo, 'bhɛɛ- 'e 'yaa- 'elwale gban, 'e 'lɛdɔɔle -o,
'bhɛɛ- 'yoo- 'wenj,
-amasɔɔyi 'e 'kiti 'lɛɛ- =kaan 'lɛdɔɔleya ma.

⁶ -Amasɔɔyi, -o 'yaa- mɛɛ 'wenj mu 'e 'pegee 'e 'lɛla-
-janwo' mu 'e =dia 'ke -woo 'yien 'e 'klalaa 'trɛ ma.

'Bhɛɛ- 'bhi 'duɛ- mɛɛ yien -naa -o dɛ mu 'e ni -o mi yi
'le. 'Bhe 'yi, -woo klɛza -yɔɔ' mu 'e 'wlata- za -la -sɔɔ-
woa'!»

⁷ 'Nj -weli' do =maa 'ke 'bhe da *'srakagoyɛ 'e =nɔɔ,
'bhɛɛ- 'bhe 'yaa- -a pɛ 'zi dɔɔ: «'E! Mɛɛzan -Waanbhaa',
'Sɛɛkpenzan, 'yaa- 'kiti mu 'e -woo wlan ma, 'bhɛɛ- -o
-lɛdɔɔle -o!»

4. -Waanbhaa' a yran peyan- yizie mi

⁸ 'Bhe blaana, 'ke -mlɛkɛ' yizie mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ yran
peyan- do 'e 'klaale -yretɛbhe 'e ta, 'bhɛɛ- 'ke -o 'sɛɛ
'nale -yretɛbhe 'e ni dɔɔ -e bhaaplɛɛ mu 'e 'kpacie 'ke -a
-yi 'te 'e 'le. ⁹ 'Bhe klele 'te, 'ke 'tɛfuu -gbɛɛ do
bhaaplɛɛ mu 'e 'kpaciele, 'bhɛɛ- -o -yaa -Waanbhaa' 'la
'sɛɛ -o 'bhe 'kɔɔ 'woo- -klɔɔkɔ' mu 'e ta 'bhe 'tɔɔsɛ ma jan
-yɔɔ' mu 'wo 'zi. 'Duɛ- -zadɔɔwɛ 'laa dɔɔle -o ma 'ke -o
ploɔ -za 'yɔɔ- klele ma, 'ke -woo zru niinaa' -Waanbhaa'
ba, 'bhɛɛ- 'ke -o 'bhe 'tɔɔbɔɔ-.

5. -Waanbhaa' a yran peyan- 'soo mi

¹⁰ -Mlɛkɛ' 'soo mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ yran peyan- do 'e
'klalaa sɔɔpɛ 'e 'yaakpe- 'e ta. 'Bhe klele 'te, 'ke -gblɔ
'kpale -yaa' -bhleɛgbɛ 'klɛɛn 'e 'kpen ta. 'Bhɛɛ-
bhaaplɛɛ mu 'e 'yaa- -o gbɛɛnbhe mu 'e 'sɔɔnkpa zii' -o
ta -yɛɛn 'e 'lagbɛya -yɔɔ' 'e 'kɔɔ. ¹¹ 'Bhɛla- -yile, -o -yaa
laanima -Waanbhaa' 'tɔ 'sɛɛ ma jan mu wo 'zi, 'bhe
-yɛɛn 'e 'pegee 'bhe -gblɔkɔ' mu 'e 'lagbɛya -yɔɔ' 'e 'kɔɔ.
'Duɛ- -zadɔɔwɛ 'laa dɔɔle -o ma 'ke -o ploɔ -za 'yɔɔ- klele
ma, 'bhɛɛ- 'ke -woo zru niinaa' -Waanbhaa' ba.

6. -Waanbhaa' a yran peyan- 'srwado- mi

¹² -Mlɛkɛ' 'srwado- mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ yran peyan- do
'e 'klalaa yue -gbɛɛn 'la -wa sii Efrati 'bhe 'yi 'e ba. 'Bhe
klele 'te, 'ke yue 'e 'bheele; 'kooko- -bhleɛgbɛ mu 'la
'yaa- da -yretɛbhe 'pweyre- nɔɔ-, 'mu 'kanyɛ- ye. ¹³ 'Bhe
blaana, 'ke 'ɛ lɛɛ -yɔɔ' yaga ye. -A do -pwela mlɛ gblɔ
-gbɛɛn 'e lɛɛ 'e 'le, -a -bhɛɛke' do -pwela sɔɔpɛ 'e lɛɛ 'e 'le,
'bhɛɛ- -a yaga mi 'e 'pwela- bhla ma -Waanbhaa' -lɛla'
janwo mi 'e lɛɛ 'e 'le. -O -yaa 'bhii- -sran mu gbɛɛn-.

¹⁴ 'Wole- 'ke 'zina lɛɛ mu 'la 'sɔɔle- maza mu klɛ 'mu 'le. -O
ge 'drunyan 'yi -bhleɛgbɛ mu 'e 'kpen ba, -o -lɛkpa' za-
yi' 'eke- ta gwledanle 'kaama-. -O nu 'bhe gwle 'e danle
'Sɛɛkpenzan -Waanbhaa' a yi -gbɛɛn 'e 'bhɛɛ- ta.

¹⁵ Mɛɛzan pɛ dɔɔ: «'E 'trɔɔɔbadɔ doo, 'mi nu nule 'bhii-
-faannii' kla mɛɛ ba gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-! 'Ke mɛɛ 'la zan
=bwa -a 'yre ma, 'bhɛɛ- 'kee- -yaa' dunɛ- mu 'e =twa -a
ta; 'kooko- 'ke yaa 'taawo- -a tafleɛ- 'le, 'bhɛɛ- 'ke
-yrala' laa dɔ -a ma 'ke mɛɛ mu 'a =ya, 'bhe zan a pɛ
-yinra'.»

¹⁶ 'Woo lɛɛ yaga 'e -o 'trɛ ta -bhleɛgbɛ mu 'e 'kpen 'lɛk-
paa- 'eke- ta yɛɛ 'la -o 'bhe sii Ebre wli 'e 'yi dɔɔ: «Aam-
agedɔɔn» 'bhɛɛ- =nɔɔ.

7. -Waanbhaa' a yran peyan- 'srwaple- mi

¹⁷ 'Bhe blaana, 'ke -mlɛkɛ' 'srwaple- mi 'e 'bhe 'bhe a pɛ
yran peyan- do 'e 'klaale laanima -ploɔ 'e zi. 'Bhe klele
'te, 'ke -weli' -gblɔ do dale -Waanbhaa' gbayɛ 'wenj 'e
=la -bhleɛgbɛ 'yaakpe- 'e 'yi, 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ: «-E
=yaan 'te!» ¹⁸ 'Bhe klele 'te, 'ke la 'e 'yɛɛɔle lafle' 'yi, 'bhe
'pegee pɛ wli 'ke mu 'kele, 'bhɛɛ- -gblɛɛ' mu -pɛɛla,
'bhɛɛ- 'ke 'trɛ bɛɛnle- 'egbɛɛle. -A 'san bhaaplɛɛ mu -o
'trɛ ta -gɛ 'ke 'bhe nu 'tɛnle- 'bhe yi 'lɛɛ- ma, 'bhe 'yansi
'trɛ bɛɛnle laa klele -lido' 'egbɛɛle 'bhe gbɛɛn- titi.

¹⁹ 'Bhe klele 'te, 'ke -wa -gbɛɛn 'e 'wile, 'bhɛɛ- 'ke -a -yi-
cienle -lɛ yaga; 'bhɛɛ- 'klɛɛn mu 'e 'yi -wa mu 'e 'klalaa-
Babilɔni -wa -gbɛɛn 'e -zadwa -Waanbhaa' 'kpee 'te. -E
-yaa' yran -gbɛɛn 'e =klaa 'yee- -wa 'e ta mu 'e ta. ²⁰ -Yi
'mlingole -yaa 'trɛ yɛɛ mu 'la zi, 'mu 'kpen 'trunwoa=,
'bhɛɛ- mɛɛ -yre 'laa 'kpale- vlɛ gɔɔn 'kedo- 'kpɔ ma 'ezin-
li. ²¹ 'Bhɛɛ- -goobhe' la gblɔ -gbɛɛn do -baan: 'bhe
-goobhe' la 'e bhe do gbɛɛn 'e 'yaa- 'kilo mia plɛ (40) bhɔ.
'Bhe -goobhe' la gblɔ -gbɛɛn 'e 'bhe -le -daa lafle' 'yi,
'bhɛɛ- -e -baan bhaaplɛɛ mu ta. 'Bhe klele 'te, 'ke
bhaaplɛɛ mu 'e -o -Waanbhaa' 'tɔɔsɛ ma jan -gblɔɔn 'e
'kpen 'wole 'yee- -goobhe' la 'e -zayi'. -Amasɔɔyi 'yee-
-goobhe' la 'e 'yaa- 'eyɔɔle 'kee- kan a -dan' ta.

BABILɔNI -WA 'E MA JAN 'SRWAPLE-

1. Gwlen -wɛɛ le 'e ma 'kiti

¹⁷ 'Bhe za mu 'e 'kanle blaana, 'paa 'srwaple- 'e 'yaa-
'woo- -mlɛkɛ' 'srwaple- 'la 'kɔɔ, -o do 'e 'mabɛɛn-
na 'ɛ -din, 'bhɛɛ- 'ke -ya pele- 'ɛ ni dɔɔ: «Nu -gɛ doo,
'bhɛɛ- 'ɛ nu gwlen -wɛɛ le 'e ma 'kiti 'e zɔɔnle 'e ni. 'Yee-
gwlen -wɛɛ le 'e 'yaale -o -yi gblaana mu bhɔɛɛ. ² 'Trɛ ta

-bhleŋgbe mu 'e -yanbhɔɔya =kla -a ba; 'bhɛɛ- -yaa' gwlen -wɛɛza' flɛn 'e 'trɛ ta bhaaplɛŋ mu 'e 'kɛn =dia 'bhii- -drɔɔ a mɛɛ dɛgbɛya gbɛɛn-»

³ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke *Lii 'Wɛŋ 'ɛ zinalɛ 'ŋ ta, 'bhɛɛ- 'kee-gele- 'ŋ 'le -kɛ do ta. 'Ŋ le do yaale -ya 'bhɛ =nɔɔ srɔɔpɛ 'tɛn do ta. 'Bhɛ srɔɔpɛ 'ɛ ŋgblo -yaa 'srwaplɛ-, 'bhɛɛ- -a -mlɛ -yaa vu: -Waanbhaa' tɔsiɛ ma 'tɔ mu 'tɛ -la yɔɔndɛle -yaa -a ma yrɛkɛn- =nɔɔ. ⁴ 'Yee- le 'ɛ -baale' -yaa 'ke -bhleŋgbe -baa 'sɔ 'tɛn 'wɛŋwɛŋ do 'le, 'bhɛ 'pegeɛ -baa -can pɛ mu, 'bhɛɛ- vlɛ -za -glɔɔ mu, 'bhɛ 'pegeɛ -gbɛɛfɛŋ mu 'ɛ 'kɛn -glɔɔn -le -yaa -a ma. -Can 'paa do -yaa -a 'kɔɔ, 'bhɛ 'pale- -yaa 'ke mɛɛ mu kleza 'yɔɔ- mu 'ɛ 'kɛn -glɔɔn 'le, 'bhɛ 'pegeɛ -yaa 'trɛŋdɔ- maza -yanbhɔɔya maza mu 'ɛ 'kɛn 'le. ⁵ 'Tɔ do yɔɔndɛle -yaa -a -mlɛlii': -doodoo 'yi 'tɔ -le -yaa 'bhɛ 'le, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'tɔ 'ɛ yɔɔndɛle -yaa dɔɔ:

«Babilɔni -wa -gbɛɛ,
'trɛ ta -yanbhɔɔya dɛ mu nɛɛ,
'bhɛ 'pegeɛ -za 'yɔɔ- 'kanle- -a -dan' ta
'bhɛ klɛ mu nɛɛ.»

⁶ 'Mi 'yee- le 'ɛ =ya; -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛŋ mu 'la 'pegeɛ -o mɛɛ 'la zan mu =dia -waa' Zesu 'srɛya- klele ma, -e 'mu yiɛn 'ɛ =mia, 'bhii- 'ke mɛɛ -drɔɔ -mia 'ebe-bele -e mɛɛ dɛ gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- -a dɛ 'zi 'bhɛɛ- gbɛɛn-. 'An 'yele-, 'ke 'ŋ 'liibhaale 'ŋ 'gbu ma 'egbɛɛle. ⁷ 'Bhɛ klele 'tɛ, 'ke -mlɛkɛ' 'ɛ -ya pele- 'ŋ ni dɔɔ: «-Mɛle -kla 'bhɛɛ- 'e 'kpeɛlɛni zii' 'e ma ɛɛ? Srɔɔpɛ 'la le 'la bhe -a bina- 'zi, 'bhɛɛ- 'ke -a ŋgblo -o 'srwaplɛ-, 'bhɛ 'pegeɛ -a -mlɛ -o vu, 'ŋ 'yoo- zan gaanyiza do 'yipele 'e ni -o plɛ -kɛn ba zayi'. ⁸ 'E srɔɔpɛ 'la =ya bhe, -e -yaa 'elwale -a -yrɛ ma; 'duŋ- yaa -o -li -a -yrɛ ma. -E nu 'pwɛlɛ- -glu gɔɔnɔɔ 'trole 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -e nu geɛ -a 'siyɛ- 'ɛ =nɔɔ. Waa 'drunyan ta mu 'la 'tɔ yɔɔndɛle bole -yrɛ ma -si 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhɛ ma 'bhɛ 'sɛwɛ 'ɛ 'yi -a 'san 'drunyan zibɔ yi 'ɛ ma -Waanbhaa' 'kɔɔ, 'bhɛ zan mu 'kpeɛlɛ nu nilɛ 'mu ma 'ke 'mu 'yee- srɔɔpɛ 'ɛ =ya. -Amasɔyi, -e -yaa -a -yrɛ ma 'elwale -sɔ, 'duŋ- yaa -o -li -a -yrɛ ma, 'bhɛɛ- 'duŋ- -e nu 'pwɛ gbɛ drɛɛwolɛ 'ezin- -a -yi.»

⁹ «'Bhɛ -za 'lɛɛ- 'bhɛ -o 'ke yikan' maza 'pegeɛ -zadɔ' maza 'le. Srɔɔpɛ 'ɛ ŋgblo 'srwaplɛ- 'ɛ 'bhɛ mu -o 'ke vlɛ gɔɔn 'srwaplɛ- -la -le. Le 'ɛ 'yaale -o 'bhɛɛ- vlɛ gɔɔn mu 'ɛ 'wiŋ-'. ¹⁰ 'Woo- srɔɔpɛ ŋgblo 'srwaplɛ- 'ɛ, -woo' 'ezin- -bhleŋgbe 'srwaplɛ- -la -le: 'woo- -bhleŋgbe mu 'ɛ -o 'soo 'laa -o -li, 'mu -balaa' gban, -a do yaale -o -zɔn 'bhɛ a -bhleŋgbɛya 'ɛ 'yi, 'bhɛɛ- -a 'srwaplɛ- mi 'ɛ 'bhɛ 'laa nulɛ -li. 'Duŋ- 'kee- -nwa yaale -yaa' -bhleŋgbɛya 'ɛ 'yi bhla 'la ba, yaa nu -mɔlɛ' 'bhɛ 'yi. ¹¹ Srɔɔpɛ 'la 'yaa- 'bhɛ 'yrɛ ma 'elwale -sɔ, 'bhɛɛ- 'ke yaa -o -li -a -yrɛ ma, 'bhɛ 'gbu -o 'ezin- -bhleŋgbe 'srwaa- mi 'ɛ 'bhɛɛ- 'le. 'Bhɛɛ- 'bhɛ -le -bhleŋgbe 'srwaplɛ- -lwa mu 'ɛ do 'le-, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'gbu -o ge 'zi 'bhɛ 'niyɛ- 'ɛ 'bhɛɛ- =nɔɔ.»

¹² «'E -mlɛ vu 'la =ya, 'mu -le 'ke -bhleŋgbe vu 'la 'mu laa yaale -li 'mu a -bhleŋgbɛya yaayɛ 'ɛ =nɔɔ; 'duŋ- -o nu 'sɛŋ 'nalɛ- -o ni, 'bhɛɛ- -o yalaa' -bhleŋgbɛya 'yi 'waati sa ba -o 'pegeɛ srɔɔpɛ 'ɛ 'le. ¹³ 'Woo- -bhleŋgbe vu 'ɛ -o 'kɛn -o -za do 'kɔɔ -la zi: woo -a zi 'bhii- -o -waa' -glɔɔya' 'pegeɛ waa fanɟan- 'ɛ 'na srɔɔpɛ 'ɛ ni. ¹⁴ -O nu

gwledanlɛ * -Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- 'ɛ ba, 'duŋ- 'bhɛ 'sɛŋ nu wolɛ 'ke -o -le. -Amasɔyi 'bhɛ -le 'ke Mɛɛzan mu 'kɛn a Mɛɛzan 'le, 'bhɛ 'pegeɛ -bhleŋgbe mu 'kɛn a -Bhleŋgbe 'le. -Waanbhaa' mɛɛ 'la zan mu -siila, 'bhɛɛ- -e mɛɛ 'la zan mu makwan-, 'bhɛ 'pegeɛ mɛɛ 'la zan mu zru =bwa do 'yee -Waanbhaa' ni, 'bhɛ mɛɛ mu 'ɛ 'kɛn 'pegeɛ -Bhlaa Gwlen Bhlonɛ- 'ɛ -o 'sɛŋ nu wolɛ 'ke 'woo- -bhleŋgbe vu 'ɛ 'pegeɛ srɔɔpɛ 'ɛ 'le.»

¹⁵ -Mlɛkɛ' 'ɛ pe 'ŋ ni 'ezin- dɔɔ: «'E -yi mu 'la =ya, 'ke gwlen -wɛɛ le 'ɛ 'yaale- -o bhonɟa bhe, 'wole- 'ke 'klɛɛn 'ke 'yi mu 'le, 'bhɛ 'pegeɛ -zamaa' 'ke mu, 'bhɛɛ- 'si 'ke mu 'pegeɛ wli 'ke mu 'le. ¹⁶ 'E wi -mlɛ vu 'la =ya gwlen -wɛɛ le 'ɛ ven nu 'silɛ- 'mu 'pegeɛ srɔɔpɛ 'ɛ yin 'lii. -O nu -a 'kɔɔpɛ- mu 'ɛ 'kɛn 'kunlɛ-, 'bhɛɛ- -wa tafleŋ- balaa'. 'Mu nu -a dɛlɛ, 'bhɛɛ- -wa 'flɛ 'ɛ bhle, 'bhɛɛ- -o nu -a 'flɛ -vin 'ɛ 'kpaciɛlɛ 'tɛ 'yi. ¹⁷ Wlan 'ɛ ni, -Waanbhaa' -le 'a =kpaale -o ŋgblo -yi dɔɔ 'yee- 'gbu -za 'la 'lɛdulaa gban -o 'bhɛɛ- klɛ, 'bhɛɛ- -o zru maza klɛ do; 'bhɛɛ- -o waa -bhleŋgbɛya fanɟan- 'ɛ 'na srɔɔpɛ 'ɛ ni, 'sani- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu a -jan 'ɛ 'lɛsɔle plɛŋ-.»

¹⁸ «'E le 'la =ya bhe, 'bhɛ -le 'ke -wa -gbɛɛ 'la -yaa' fanɟan- 'ɛ 'kpaale- -o 'trɛ ta -bhleŋgbe mu 'ɛ 'kɛn 'wi- iŋ- 'bhɛ 'le.»

2. Jan plɛ mi: Babilɔni baayɛ

18 'Bhɛ blaɛn, 'ke 'ŋ 'yrɛkpale -mlɛkɛ' 'bhɛɛke do ma 'kee- da lafle' 'yi. Fanɟan- -gbɛɛ do -yaa -a 'kɔɔ; 'bhɛɛ- -a -lɛgbɛya -yrayra 'ɛ 'bhɛ 'trɛ 'ɛ 'kɛn takaan- 'wɛŋ. ² -E -gbakaan -a -weli' -glɔɔ do 'yi dɔɔ: «-E -klalaa', -e -klalaa', Babilɔni † -wa -gbɛɛ 'ɛ 'klalaa. -E =kla 'zina mu a -wa 'le, 'bhɛɛ- -e -kla 'ke 'zina 'trɛŋle- 'ɛ 'kɛn -glɔɔn gaanyɛ 'le;

'bhɛ 'pegeɛ maanne- 'yɔɔ- mu 'ɛ 'kɛn -glɔɔn gaanyɛ 'le, 'bhɛɛ- maanne- mu 'la 'kɛn -za 'laa sɔ mɛɛ ni, -e -kla 'mu 'kɛn gaanyɛ 'le 'ezin-.

³ -Amasɔyi, 'drunyan ta mu 'ɛ 'kɛn -yanbhɔɔya =kla -a ba, 'ali- -yaa' -yanbhɔɔya 'flɛn 'ɛ -yoo 'kɛn =dia 'bhii -drɔɔ a mɛɛ dɛgbɛya gbɛɛn-.

'Trɛ ta -bhleŋgbe mu 'ɛ -yanbhɔɔya =kla -a ba, 'bhɛɛ- 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ =kla 'ke pɛzan mu 'le -yaa' pɛ -lɛle' mu -bebɛya 'ɛ -zayi'.»

3. Jan yaga mi: Babilɔni ta -yɛn

⁴ 'Bhɛɛ- 'ŋ -weli' -bhɛɛke' do =maa 'ke 'bhɛ da lafle' 'yi, 'bhɛɛ- 'bhɛ 'yaa- pe 'zi dɔɔ:

«'Mi a pɛ mɛɛ mu, -ka go -wa 'lɛɛ- 'kpeɛ, 'kooko- 'ka 'laa nu -waa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'ke klɛlɛ, 'bhɛɛ- 'kooko- -o ta -klɔɔn mu 'ɛ 'ke mu laa nu 'tɛnlɛ- 'ka ma.

⁵ -Amasɔyi, -yaa' -za 'yɔɔ- mu 'ɛ 'pa gbɛ -yɔɔ' 'ɛ 'kɔɔ, 'mu -dwa 'eke- ta 'bhii- zɛ dɔɔgbɛya gbɛɛn- 'ke 'bhɛ ge 'tɛnlɛ- lafle' ma. 'Bhɛɛ- -a kleza -yɔɔ' mu 'ɛ -zadwa -Waanbhaa' 'kpeɛ.

⁶ -E mɛɛ -bhɛɛke' mu =kwan 'eyɔɔle gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -kaa 'kun 'bhɛɛ- 'kungbɛya yɛkɛ- do 'kɔɔ 'ɛ 'yi 'ezin-; 'bhɛɛ- -kaa kleza -yɔɔ' mu 'ɛ 'mu -la yɛkɛ- 'niina- -a ma -glɔɔn plɛ. -E -drɔɔ pɛyan- do 'la =naa 'ka ni, -drɔɔ -glɔɔ

† Mɛɛ 'ke mu pe Babilɔni =kla wi -glɔɔn 'ɛ 'kɛn gaanyɛ 'le.

'la -glɔɔ 'yiya- 'bhe ni -glɔɔɔn plɛ -ka 'bheɛ- yeke- peyan- do na -a ni.

7-Ya 'gbu 'tɔɔbhwa- gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, 'kee- bo -yaa' pɛ -lrele' 'srɛ mu 'ɛ 'trɔɔnbhlele ma gɔɔnɛ- 'la gbɛɛn-, -ka 'bheɛ- yeke- -yren 'pegee 'trɛbhɔ 'kpa -a ta.

-Amasɔyi -ya pɛ 'zi -a 'gbu 'kpee dɔɔ: <'Ŋ 'yaale- -o 'bhii- -bhleŋgbe le do gbɛɛn-, 'naa -o 'ke glaanle do 'le, 'bheɛ- bheela za laa nu 'tɛnlɛ- -titi 'ŋ ma.>

8 'Bhɛla- -zayile, -klɔɔɔ' mu 'lɛɛ- 'mu nu baale -a ta -leyan' do 'kpɔ: Ga 'pegee bhee la za, 'bheɛ- -gu.

'Bheɛ- 'tɛ nu -a 'kpaciele, -amasɔyi Mɛɛzan -Waanbhaa' 'la 'bhe a -kpan 'a -balaa' 'a ta 'bhe -o 'egbɔɔle.»

9 'Ke 'bhe =kla, 'trɛ ta -bhleŋgbe mu 'la 'kpen -yanbhɔɔya =kla -a ba, 'bhe 'pegee 'ke -o =bwa -yaa' pɛ -lrele' -trɔɔn 'srɛ 'ɛ 'bhlele- ma, 'ke -o -yɛkpa ba bhla 'la ba -wa 'ɛ 'kpacieyrɛ 'tegbɛn- 'ɛ ma; -o nu wisile 'ke -woo -la ma janwo -a ba zayi'. 10 -O -gblaanlawo zii' -a ta -yren -gbɛnɛ 'ɛ 'lɛɛ, -o nu dulalɛ 'egbɔɔnle -a ma, 'ke -wa pɛ dɔɔ:

<'Ee -klɔɔɔ' maza! 'Ee -klɔɔɔ' maza! 'Ee, 'waa- -wa -gbɛnɛ Babilɔni 'ɛ, fanjan- ma -wa 'ɛ! -Waanbhaa' a -kpan 'ɛ -balaa' 'e ta -leyan' do 'kpɔ 'bheɛ- gbɛɛn- -gee' ɛɛ!>

11 'Trɛ ta 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ 'kpen nu wisile 'ke -o -gbekan' 'yee- Babilɔni -wa 'ɛ -zayi', -amasɔyi mɛɛ 'ke- do- 'kpɔ 'laa nu -waa' 'plɛɛ gɔɔnɛ mu 'ɛ 'lɔɔ- 'ezin- -titi: 12 -waa' -can oo, waa -gɔɔli' 'pu oo, waa vlɛnɛ- -za -glɔɔ mu oo, waa -gbɛɛfiŋ mu oo, waa sɔ 'plɛɛle- fɛɛfɛɛ oo, waa sɔ 'tɛn -klɛn' -klɛn' 'pegee -o sɔ 'la =taan 'ke -wɛnnɛ' -buu' mu 'le oo, 'bheɛ- waa sɔ 'tɛn 'wɛŋwɛŋ mu. -Yri mu 'la 'mu yeke -yaa la 'mu -glɔɔɔ 'ɛ 'kpen oo; 'bhe 'pegee -o pɛ mu 'la 'kpen =kla 'ke bie 'sɔɔnbhe- 'le oo, -o -pɛ mu 'la 'kpen =kla 'ke -yri -za -glɔɔ mu 'le oo, 'bhe 'pegee piibhe 'tɛn 'le oo, 'bheɛ- piibhe -zeze 'gbu 'le oo, 'bhe 'pegee vlɛnɛ- 'pu mu 'le. 13 'Bheɛ- -zien ba bhoyo- -gbɛn 'nrɛle- 'ɛ -glɔɔɔ 'ke mu oo, mɛɛ 'flɛ 'lre -yɔɔn mu oo, ansansi mu oo, 'bhe 'pegee ansansi -gbɛn 'nrɛle- -glɔɔɔ plɛ 'la -o 'mu do sii miri, 'bheɛ- -wa -bhɛɛke' do 'ɛ sii ansansi oo; -dɔɔɔ oo, -yɔɔn oo, ble † pii 'pegee ble bhe oo; 'bheɛ- dri mu 'pegee -bhlaa mu oo, wi -soo' mu 'pegee gwledan -mazini 'mu oo; 'ali- lu 'pegee gwledanyɛ nɔɔ- -kaso 'yi mu. 14 'Woo- 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ 'kpen pɛ Babilɔni -wa 'ɛ ni dɔɔ: <'Ee! Pɛ mu 'la 'lɔɔ -yaa 'e ma, 'mu -jilaa, 'bheɛ- 'mu 'e plɛŋgwa- 'e ma. 'Yaa- pɛ -lrele' mu 'ɛ 'kpen 'pegee 'yaa- -naflo pɛ mu 'ɛ 'kpen =nia 'e 'kɔɔ. 'Yaa nu -o yeke -li -titi.> 15 'Plɛɛgɔn- mu 'la =kla pɛzan mu 'le 'yee- Babilɔni -wa 'ɛ ta -waa' yawo 'ɛ ma, 'mu nu 'mu 'plɛŋgɔle -a ma 'egbɔɔnle, -yren -gbɛnɛ 'la nu baale -a ta 'bhe 'lɛɛ -gblaan 'ɛ 'kɔɔ. -O nu 'wisile 'ke -o -gbekan' 'bhii- -woo bhee la. 16 -O nu -a pele dɔɔ:

<'Kasi' -klɔɔɔ' maza! -Kasi' -klɔɔɔ' maza! -Wa -gbɛnɛ 'la -baale' -yaa 'ke sɔ 'plɛɛle- fɛɛfɛɛ, 'pegee sɔ 'tɛn -klɛn' -klɛn', 'bhe 'pegee -bhleŋgbe ta sɔ 'tɛn 'wɛŋwɛŋ mu 'yi; 'bheɛ- -a -baale' -yaa' 'ezin- 'ke -can -baa pɛ mu 'le, 'bhe 'pegee vlɛnɛ- -za -glɔɔ mu, 'bheɛ- -gbɛɛfiŋ mu 'yi.

17 'Bhe -naflo -bebe mu 'la bhe 'mu 'kpen 'siɛla- -leyan' do 'kpɔ!>

-Baton' 'bhɔ mu 'ɛ 'kpen, 'bhe 'pegee wɛyi- 'taa ta ge mu 'ɛ 'kpen, 'bheɛ- -baton' 'yi yewo mu 'ɛ, 'bhe 'pegee mɛɛ 'la zan mu 'kpen yewo wɛyi- ta; -o 'kpen -o plɛŋgwa- Babilɔni -wa 'ɛ ma 'egbɔɔnle. 18 -O -wa 'ɛ 'kpacie 'tegbɛn- 'ɛ 'yele-, 'ke -wa pele- 'egbɔɔle dɔɔ: <'Ee! -O sɔ -wa 'ɛ -dela gbalaanya 'kpale Babilɔni -wa 'ɛ ma ɛɛ?>

19 'Bheɛ- -o 'trɛbwe- =sia, 'ke -o 'bhe 'klale -o wiin-, 'bheɛ- 'ke -o wisile 'ke -o -gbekan' 'bhii- woo bhee -la, 'ke -wa pɛ dɔɔ:

<'Ee -klɔɔɔ' maza! 'Ee -klɔɔɔ' maza! 'Yee- -wa -gbɛnɛ 'lɛɛ- 'yela- ta 'bheɛ- baton' mu -o mɛɛ 'la zan mu 'kpen 'kɔɔ wɛyi- ta, 'mu =kla 'ke pɛzan mu 'le.

'Dun- 'yee- -wa 'ɛ 'siɛla- -leyan' do 'kpɔ.>

20 'Dun- 'ka mu lafle' 'yi mu, 'ka zrukpaale kle! -Waanbhaa' a mɛɛ 'wɛŋ mu oo, Krisi a winɔɔwo mu oo, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu, 'ka 'kpen zrukpaale kle 'ezin-!

-Amasɔyi -Waanbhaa' a -kpan 'ɛ -balaa' Babilɔni -wa -gbɛnɛ 'ɛ ta, -e -za 'yɔɔ- mu 'la =kla 'ka ni 'mu -zayi'!

4. -Jan yizie mi: Babilɔni 'siɛyrɛ-

21 'Bhe klele 'tɛ, 'ke -mlɛkɛ' -glɔɔ do vlɛ -kpun- -gbɛnɛ do 'sile, 'bhe 'yaa- 'bhii- pɛbhe zɔn -wee -gbɛnɛ do gbɛɛn-. -E 'bhe vlɛ -kpun- -gbɛnɛ 'ɛ 'silawoa, 'kee- 'bhe blinle- wɛyi- 'ɛ ba 'ke -ya pele- dɔɔ:

<-O nu Babilɔni -wa -gbɛnɛ 'ɛ 'klaale- -leyan' do 'kpɔ fanjan- ma gɔɔnɛ- 'lɛɛ- 'bheɛ- gbɛɛn- -gee' -a ma, 'bheɛ- waa nu -a yeke -li 'sekeseke.

22 Waa nu -gitari -glɔɔɔ gwe dɛ wli mu male -li -titi 'bhi ba, waa nu 'sɔkpaawli mu male -li -titi; 'bheɛ- waa nu -klɛlɔŋ' 'pɛnwli- mu, 'pegee -gofɛn' 'pɛnwli- mu male -li 'ezin- -titi.

'Bheɛ- waa nu gbɛ ma yewo mu 'kedo- 'kpɔ 'yele- 'ezin- -li -titi, 'bhe 'pegee waa nu pɛbhe zɔnwli mu male -li -wee 'yi 'e ba -gɛ -li -titi.

23 Waa nu -lanbha 'bhile- yeke 'e ba -gɛ -li. 'Bheɛ- waa nu le drɛɛ 'pegee -a -nɔɔ 'weli- male 'e ba -gɛ -li.

-Amasɔyi 'yaa- 'plɛɛgɔn- mu 'ɛ 'mu -le -yaa mɛɛ gbalaan mu 'le 'trɛ ta. 'E 'si mu 'ɛ 'kpen 'yinia- -yaa' 'srɔn maza mu 'ɛ 'le.>

24 'Bhe trala 'ezin-, -amasɔyi -o -Waanbhaa' -lɛla' janwo mu, 'pegee -o -yaa' mɛɛ 'wɛŋ mu 'la =dia, -o mɛɛ 'la zan mu 'kpen =dia 'trɛ ta, 'mu 'kpen yien 'ɛ -klalaa' 'trɛ ma 'bhi -la ba.

5. -Jan 'soo mi: -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔ ma 'sro =lwa mi

19 'Bhe blaana, 'ke 'ŋ -weli' do male- 'ke 'bhe lafle' 'yi, 'bhe 'yaa- 'bhii- -zamaa' 'srɛ -gbɛnɛ do -weli' gbɛɛn-, 'ke -ya pɛ dɔɔ:

<Aleluya! 'Bhe 'yi -le dɔɔ: -Ka -Waanbhaa' 'tɔɔbhɔ! 'Yeke- mɛɛ go -za 'yi, 'bheɛ- 'tɔɔbhɔleya 'pegee -glɔɔɔya' -o 'yela- pɛ 'le!

2 -Amasɔyi, -e 'kitikan wlan ma, 'bhe 'pegee -lɛdɔɔleya -la ma!

† Ble 'ɛ 'pwele- -o 'ke -mlɛ 'le. -O 'bluu kle 'yela- pii 'ɛ 'le.

-E -kpan -balaa' 'gwlen -wεε le 'la 'yaa- 'tre ta mεε mu 'ε 'sīe zii' 'ke 'bhe a -yanbhooa 'flen 'ε 'le 'bhe ta, 'bheε- -Waanbhaa' 'a 'krowoa- 'bhe a yewone mu 'ε dεza 'yi.»

6. -Jan 'srwado- mi: 'Sengozā 'sro =lwa mi

³ 'Bhe blaān, 'ke -wa pe gbε plε mi wole- 'ezin- dɔɔ: «Aleluya!

-Ka -Waanbhaa' 'tɔbhɔ ma 'srokpa! Babilɔni -wa 'ε 'kpacieyre nɔɔ- 'tε -gblen 'ε nu -wlenle' -zɔn 'pegee yikpensee ta!»

⁴ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'gwlaan- gbalaan mia do bhe yizie 'ε 'pegee pε -yre male yizie 'ε -woo 'kpɔ zenle- 'tre ma, 'bheε- 'ke -o -Waanbhaa' gbale-, 'ke -a yaale -o -yaa' -bhleḡbe 'yaakpe- 'ε ta; 'ke -wa pe dɔɔ:

«Amiina! Aleluya!»

7. -Jan 'srwaple- mi: 'Sengozā 'sro Plε mi

⁵ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -weli' 'bheεke do dale- -bhleḡbe 'yaakpe- 'ε 'yi, 'bheε- 'ke 'bhe 'a 'pele dɔɔ:

«-Waanbhaa' a yewone mu 'ε, 'bhe 'pegee 'ka mu 'la gbalaan -a -lεε,

'ka mu mεε gbalaan 'pegee mεε 'fientrɔnne mu, 'ka 'kpen -Waanbhaa' 'tɔbhɔ!»

-Bhlaa Gwlen Bhlone- 'ε -yaa' le dree dɔyre nɔɔ- 'feti 'ε ba jan

⁶ 'Bhe blaān, 'ke 'η -zamaa' 'srε do -weli' -gɔɔ do male-. 'Bhe -weli' -gɔɔ 'ε 'yaa- -we 'zi 'bhii- weyi- 'kɔɔ baawli gbeya gbεen-, 'bhe 'pegee -gblan' 'pεewli- gbeya gbεen- 'ke -ya pe dɔɔ:

«Aleluya!

-Amasɔyi -kɔɔa' Mεezan Waanbhaa' 'Senkpenzan 'ε -yalaa' -yaa' -bhleḡbeyā 'ε 'yi.

⁷ -Kɔɔ' zrukpaale klε, 'bhe 'pegee -kɔɔ' klε zrukpaā' -gbεne 'yi, 'bheε- -kɔɔ' -Waanbhaa' 'tɔbhɔ!

-Amasɔyi, *-Bhlaa Gwlen Bhlone- 'ε -yaa' le dree dɔ yi 'ε =bhwa, 'bheε- -a na dree 'ε 'lemagaanle -o -a ni.

⁸ -O sɔ 'pu -yrayra fεεfεε do -naa -a ni 'kaa -e -ya -baa' 'bhe 'yi.»

'Bhe sɔ 'pu -yrayra 'ε 'bhe -le 'ke -Waanbhaa' a mεε 'weḡ mu 'ε -o klεza -lεdɔɔle mu 'ε 'le.

⁹ -Mlεke' 'ε pe 'η ni 'kaa 'an yɔɔnde dɔɔ: «-O mεε 'la zan mu -siila -Bhlaa Gwlen Bhlone- 'ε -yaa' le dree dɔyre 'ε =nɔɔ pεbhle 'ε ma, 'bhe zan mu a pε -yinra'.» 'Bheε- -ya =pia 'η ni 'ezin- dɔɔ: «-Jan 'lεε- 'bhe -o 'ke -Waanbhaa wojan -kpɔɔɔ 'ε 'bheε- 'le.»

¹⁰ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'η baale' 'η 'kpɔ ta 'yee -mlεke' 'ε gaan ma, -a gba zayi' 'η 'kɔɔ, 'dun- -e pe 'η ni dɔɔ: «'Yaa 'bhe klεle, 'mi -o yewone 'le 'bhii- 'bhi gbεen- 'ezin-, 'bhii- -kɔɔ' nεnε- mu 'la 'kpen -o Zesu 'sreya- klε 'zi 'mu gbεen-. -Waanbhaa' do -kplεn -le 'ke gba pε 'le!»

Wlan 'ε ni, Zesu wlan 'la -zrɔnna, 'bhe -le -Waanbhaa' -lεlajanwole 'ε kli 'ε 'le.

-DAN' MA -YRE ZI YELE 'SRWAPLE-

1. -Yre zi yele- =lwa mi: Wi -soo' 'pu do ta mi

¹¹ 'Bhe blaān, 'ke 'η lafle' 'ε 'liigole yele-, 'bheε- wi -soo' 'pu do -pwela -a -yi. Mεε 'la zan 'sanle- -yaa -a ta -o -yaa 'bhe sii 'Zru do Zan 'pegee Wlan Zan». -E 'ki-tikan, 'bheε- -e gwledan mεε -yɔɔ mu ba -lεdɔɔleya -la ma. ¹² -A -yreḡbe' mu 'ε 'yaa- bhi 'bhii- 'tε nre -bhigbeyā gbεen-; 'bheε- -bhleḡbe ḡgblō ma 'faa -bebe 'yaa- -a ḡgblō. 'Tɔ 'la 'bhe yɔɔnde le -yaa -a ma, mεε 'kedo- 'kpɔ 'laa -yaa 'bhe dɔ 'ke yaa 'e go 'yee- do -kplεn ba.

¹³ 'Bheε- dune- 'la 'yaa- -a ta, 'bhe 'kpen 'tranle- -yaa 'ke yien 'le. -A 'tɔ -le -yaa: «-Waanbhaa' a -Jan.» ¹⁴ Lafle' 'yi gwledan mu 'ε gbaanle -yaa -a zi wi -soo' 'pu mu ta. -O 'kpen tapε mu 'ε klεle -yaa 'ke sɔ 'pu 'penpen 'Irele- mu 'le. ¹⁵ -Gɔkunj' 'lele- do -yaa da -a -lii; -e nu gwledanle 'tre ta 'si mu 'ε ba 'bheε- 'le, 'bheε- -a 'sengō- 'ke -o -le. -E nu -o -lεdɔɔle fangan- ma piibhe 'beni do 'le 'a 'kɔɔ. -E nu 'Senkpenzan -Waanbhaa' a yran -yɔɔ' 'ε zrɔnle -o ni -o 'taanlele 'bhii- 'ke -woo -dɔɔ bhāa 'ε 'yigo- 'zi bhla 'la ba -wa taan -o gaan 'le gɔne- 'la gbεen- -dɔɔ 'yigo- -gluu 'ε 'yi. ¹⁶ 'Tɔ do yɔɔnde le -yaa -a ta dune- 'ε ta, 'bhe 'pegee -a -gblō 'ε ma, 'bhe 'yaa- dɔɔ:

«-Bhleḡbe mu a Bhleḡbe, Mεezan mu a Mεezan.»

2. -Yre zi yele plε mi: -Mlεke' do -o -yretεbhe 'ε 'yi

¹⁷ 'Bhe blaān, 'ke 'η -mlεke' do dulale yele- -yretεbhe 'ε 'yi. 'Bhe -gbekaan 'egɔɔle maanne- mu 'la 'kpen 'yaa- 'si laanima lafle' 'yi 'mu ni 'ke -ya pe dɔɔ: «-Ka nu 'ka 'lεkpa 'eke- ta -Waanbhaa' a pεbhle -gbεne 'ε ma! ¹⁸ 'Kooko- -bhleḡbe mu oo, 'srwase -kunḡlii mu 'pegee 'srwase mu oo, wi -soo' mu 'pegee 'mu ta mu oo, bhaapleḡ mu 'ε 'kpen, lu mu 'pegee =klɔ mu oo, 'bheε- mεε gbalaan mu 'pegee mεε 'fientrɔnne mu, -ka -o 'kpen 'bhle.»

3. -Yre zi yele yaga mi: Srɔpe 'ε 'pegee -yaa' bhla ma -lεla' janwo mu 'ε

¹⁹ 'Bhe klεle 'tε, 'ke 'η srɔpe 'ε 'pegee 'tre ta -bhleḡbe mu 'ε, 'bheε- -waa' gwledan mu 'ε 'yele. -O -lεkpale -yaa' 'eke- ta gwledanle 'kaama- mεε 'la zan 'sanle- -yaa wi -soo' 'pu 'ε ta 'bhe 'pegee 'bhe a gwledan mu 'ε ba.

²⁰ 'Bhe 'yi 'tε, 'ke -o srɔpe 'ε 'pegee bhla ma -lεla' janwo mi 'ε 'kunle. 'Bhe bhla ma -lεla' janwo mi 'ε 'yaa- 'sɔle- maza mu klε 'zi 'yee- srɔpe 'ε 'yre =la. -A gbεswa- mεε 'la zan mu srɔpe 'ε -yaa' 'tɔɔmasie 'ε =kpaa 'mu ma, 'bhe 'pegee 'ke 'mu 'yaa- 'yee- srɔpe 'ε bhɔɔma -yrine' 'ε gba 'mu -yinile ta. -Woo plε 'kpen -blinna -o -yre male mu 'ε 'le 'tε -bhlalii 'ε 'pegee 'seke 'tε -yansaan 'ε 'yi.

²¹ -O mεε -vin mu 'ε =dia 'ke -gɔkunjbe 'la 'yaa- da 'zi wi -soo' 'pu ta mi 'ε 'lii 'bheε- 'le. 'Bheε- maanne- mu 'ε 'kpen kpεdwa- -o wi 'ε 'bhlelele.

4. -Yre zi yele yizie mi: -O mle gblc -gbene 'e 'yrela- lee 'waa do ta

20 'Bhe gole -a -yi, 'ke 'η -mlēke' do zinale yele- 'kee- da lafle' ma. -Gluu 'trole- -gbene 'e 'bhe 'gborobhe 'e 'pegee piibhe kpēle- -gbene do -yaa -a 'kɔɔ. ²-E mle gblc -gbene 'e =kwan -a 'kɔɔ. 'Bhe mle 'e 'bhe -le 'ke mle gwe 'la 'bhe -o 'zina mu a -kunlii 'le, 'bhe 'pegee -Setran' 'le. 'Bhe- -mlēke' 'yee- mle gblc -gbene 'e 'yrela- 'ke piibhe kpēle- 'le lee 'waa do ta (1.000). ³'Bhe- 'ke -ya blinle- -gluu 'trole- -gbene 'e 'yi, 'bhe- 'kee- 'bhe bhe bɔle- -a ta; 'bhe blaana 'ke -ya gbēblaana -tɔɔmasie 'e blɔɔle- 'bhe -gluu 'trole- -gbene 'e lii 'e ta, 'kooko- waa sɔ -a -liigole, 'bhe- 'kooko- 'yee- mle gblc -gbene 'e yaa sɔ 'tre ta 'si mu 'e 'yiniile 'ezin-, 'sani- lee 'waa do 'e (1.000) 'kanle- plerj-. 'Ke 'bhe lee 'waa do (1.000) 'e =kaan, -a lē-dulale -o -Waanbhaa' 'kɔɔ dɔɔ -o 'ploo -a ma 'waati sa.

5. -Yre zi yele 'soo mi: -Setran' -baliwoyre

⁴'Bhe blaana 'ezin-, 'ke 'η -bhleŋgbe 'yaakpe- 'ke mu yele-. Mee 'la zan mu yaale -yaa 'mu ta, -o 'kitikaan 'serj =naa 'mu ni. 'Bhe- -o mee 'la zan mu =dia 'mu a Zesu 'sreya- klēle ma, 'bhe 'pegee -Waanbhaa' a -Jan 'e 'wole- ma mee mu ni, 'bhe- mee 'la zan mu laa srɔpe 'e 'pegee -a bhɔɔma -yrine' 'e gbalē, 'ke waa 'yee- srɔpe 'tɔɔmasie 'e 'kpale- -o -mlēlii' 'pegee -o 'kɔɔlaalii, 'η 'bhe zan mu 'e 'kpen lii mu 'e =ya. -O -bwela gale ba, 'bhe- -o 'pegee Krisi -yalaa' -bhleŋgbeya 'yi lee 'waa do (1.000) ta. ⁵'Duj- mee gbaa -vin mu 'e 'mu 'laa bwele gale ba 'ke 'bhe ge 'tenle lee 'waa do (1.000) 'e 'yanle- ma. 'Bhe -le =kla 'ke mee gbaa mu -bwele' gale ba =lwa mi 'e 'le. ⁶Mee 'la zan mu =kla 'bhe gbaa mu bwele gale ba -lwa mi 'e ba, -waa pē -yinra' 'de! -Waanbhaa' -o =kpaā 'edanma -yaa pē 'le. Ga gbeya plē mi 'e † 'bhe 'laa nu -za 'kedo- 'kɔɔ klēle -li -o ni. -O nu klēle -Waanbhaa' 'pegee Krisi a 'sraka 'lena- mu 'le, 'bhe- -o 'pegee Krisi nu yaale -bhleŋgbeya 'e 'yi 'woo lee 'waa do (1.000) 'e ta.

-Setran' 'pegee -yaa' gwledan mu 'e -baliwoyre

⁷'Bhe lee 'waa do (1.000) 'e 'kanle- blaana, -o nu 'ploole- -Setran' ma, 'bhe- -e pwe -yaa' -kaso 'e 'yi. ⁸-E nu gele 'si mu 'la 'kpen -o 'tre zeri yizie 'e ta 'mu 'yiniyre nɔɔ-. 'Bhe 'si mu 'e 'tɔ -le Gɔgi 'pegee Magɔgi 'le. †† -E nu -o 'kpen 'lēkpale 'eke- ta gwledanle 'kaama-. -Woo 'ebe- bele 'bhii- wēyi- 'le ma -yrentrebhe gbēen-. ⁹-O 'saa 'e -woo zan 'tre ta yrekpen- =nɔɔ, 'bhe- -woo zan 'mliŋ- gole -Waanbhaa' a mee 'weŋ mu 'e 'pegee -yaa' -wa 'la -za sɔ -a ni 'egbenele 'mu zi. 'Duj- -woo 'bhe- =nɔɔ bhe oo, 'ke 'te do dale- lafle' 'yi, 'ke 'bhe -o 'kpen 'kpaciele -wiao! ¹⁰'Bhe klēle 'te, 'yee- 'zina mu ta gwlen 'la 'yaa- mee mu 'yini zii', -wa =kwan, 'bhe- -wa -blinna 'te -bh- lalii 'pegee 'seke 'te 'e 'yi. Srɔpe 'pegee bhla ma -lela' janwo mi 'e 'mu -o 'bhe- -yre 'e =nɔɔ -sɔ. -O nu -yrenbh-

† 'Bhe -le mee blinle 'e 'te -gluu gbɔɔn 'trole- 'e 'yi, 'bhe 'pegee 'te -bhlalii 'e 'yi 'le. †† Ezekieli a 'Sewe 38-39. Gɔgi 'pegee Magɔgi -o -we 'zi 'ke 'tre ta 'kleen mu 'e 'kpen 'yi mu -la -le; waa sɔ -o -nɔɔle' 'bhii- -yrentrebhe mu gbēen-.

lele 'bhe- =nɔɔ ye -yrekpaā' 'pegee -bi zi, 'bhe 'pegee -zɔn 'pegee yikpensee ta.

6. -Yre zi yele 'srwado- mi: -dan' ma 'Kiti

¹¹'Bhe gole -a -yi, 'ke 'η -bhleŋgbe 'yaakpe- -gbene 'pu do 'pegee 'bhe ta mi 'e 'yele. 'Tre 'pegee lafle' blasaan- -a -lee, 'bhe- 'mu 'truŋwoa= 'fenfen, 'bhe- waa nu 'mu yele 'ezin- -titi. ¹²'Bhe blaana 'ezin-, 'ke 'η mee gbaa mu 'e 'yele: mee gbalaana mu 'pegee mee 'fiēn- trɔnne mu; -o 'kpen dulale -yaa -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'le ma. 'Bhe- -o 'sewe kpo mu -liiploola. 'Bhe- -o 'sewe kpo -bhēeke' do -liiploola 'ezin-: 'bhe -le -yaa 'ke -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhe ma, 'bhe a 'sewe kpo 'e 'le. 'Bhe- mee mu 'e -o -za mu 'la 'kpen =kla -o gale -lee, -woo -o 'kitikaan 'ke 'bhe 'lēbēŋgole klē -o klēza mu 'e 'le, -o klēza mu 'la yɔɔnde- le -yaa 'bhe 'sewe kpo mu 'e 'yi. ¹³'Bhe klēle 'te, mee 'la zan mu -gaa wēyi- 'e ba, wēyi- 'mu 'kpen 'pwela-, 'bhe- -yoo -naa. 'Bhe klēgbeya do 'e 'yi, ga 'pegee gbaa mu a -wa 'e -o mee 'la zan mu =kwan, -o 'mu 'kpen 'pwela-. 'Bhe- -o 'bhe zan mu 'e 'kpen do do 'kitikaan -o klēza mu 'e ma. ¹⁴'Bhe blaana, 'ke -o ga 'pegee gbaa mu a -wa 'e blinle- 'te -bhlalii 'e 'yi. 'Bhe 'te -bhlalii 'la bhe 'bhe -le 'ke gale plē mi 'e 'le. ¹⁵Waa mee 'oo mee 'la zan 'tɔ -yɔɔnde- le 'yele- -Waanbhaa' ba bole -yre ma -si 'la 'ke -dan' 'laa -o 'bhe ma 'bhe a 'sewe 'e 'yi, -o 'bhe zan 'e -blinna 'te -bhlalii 'e 'yi.

7. -Yre zi yele 'srwaple- mi: Lafle' dreē 'pegee 'Tre dreē

21 'Bhe blaana, 'ke 'η lafle' dreē 'pegee 'tre dreē yele-. -Amasɔyi lafle' gwe 'pegee 'tre gwe 'e 'mu 'truŋwoa=, 'bhe- wēyi- 'laa -yaa -li -titi. ²'Bhe- 'η -Waanbhaa' a -wa 'e =ya, Zeruzalemu -wa dreē 'e. -E -daa -Waanbhaa' ba lafle' ma, 'bhe- -e -zinaa' 'tre ma. -A -lēmagaanle le -yaa 'bhii- le dreē 'la 'bhe -baala 'ke -woo ge 'zi -a dɔle -a -nɔɔ 'e ba. ³'Bhe 'yi 'te, 'ke 'η -weli- -glɔɔ do male- 'ke 'bhe da -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e 'yi, 'bhe- 'bhe pe dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa -ge doo, -Waanbhaa' gbayre 'weŋ 'e -yoo bhaaplerj mu plerj- 'saanige! -E nu bole -o plerj-, 'bhe- -o nu klēle -yaa' pē 'le. 'Bhe- 'yee- -Waanbhaa' 'gbu nu klēle -o ba. ⁴-E nu -o -yreyi' mu 'e 'kpen gole -o -yre =la. 'Bhe- ga 'pegee bhe 'kpale- laa nu klēle -li, 'bhe 'pegee waa nu -gbekanwli male 'ezin- -li, 'bhe- -yren mu laa nu klēle -li. -Amasɔyi 'drunyan gwe 'e 'bhe 'truŋwoa=, 'bhe- 'bhe 'laa -o -li ye.»

⁵Mee 'la zan yaale -yaa -bhleŋgbe 'yaakpe- 'e ta 'bhe pe dɔɔ: «-Ka 'ka 'yrekpa -ge doo, 'η pē mu 'kpen klē gbe dreēwo 'zi 'edreēle.» 'Bhe- -ya =pia 'η ni dɔɔ: «-A yɔɔnde dɔɔ: 'N' 'yoo -jan mu 'la 'wo zii' 'e ni -ge bhe -woo 'ke wlan kpataakpa 'le, 'bhe- mee sɔ 'e 'kpale -o -yi.»

⁶'Bhe blaana, 'ke -ya pele- 'ezin- dɔɔ: «-E -yaana 'te! 'Mi -le 'ke Alifa 'pegee Omega 'le, 'bhe 'yi -le dɔɔ: «-Za zisanyre 'pegee -za 'lēyanre». 'Ke -yi 'mi -lɔ -o mee 'la zan dē 'zi, 'mi nu mi yi nale 'bhe zan 'e ni bhaama, 'bhe -yi 'e da tɔ ŋgblo 'la 'yi 'bhe 'yi -yi 'e -si na mee ni. ⁷'Ke mee 'la zan 'serjwa- 'ke -Setran' 'le, 'bhe zan nu pē mu

⁸ 'Bhe ya 'e 'yi bhe, 'mi Zaan 'gbu -le 'woo- -za mu 'e =maa, 'bhe- 'η -o =ya. 'N 'yanle- -o male 'pegee -o yelele, -mlεke' 'la 'bhe -o -zrɔnna 'η ni, 'ke 'η baale' 'η 'kɔ ta 'bhe gaan ma 'bhe gba zayi'. ⁹ 'Dun- 'bhe -mlεke' 'e pe 'η ni dɔɔ: «'Yaa 'bhe klεle! 'Mi -o -Waanbhaa' a yewone 'le 'bhii- 'bhi 'pegee 'e nεεnε- -Waanbhaa' -lεla' janwo mu 'e 'pegee mεε 'la zan mu 'kpen 'sewe 'lεε- 'yi jan mu 'e 'klɔsikun 'mu gbεεn-. 'Yaa mεε 'kedo- gbale, 'ke yaa 'e go -Waanbhaa' do -kplεn ba!»

¹⁰ 'Bhe gole -a -yi, 'ke -ya pele- 'η ni 'ezin- dɔɔ: «-Waanbhaa' -jan mu 'la -zrɔnna 'e ni, 'bhe- 'ke 'yoo- yɔɔndia- 'sewe kpo 'lεε- 'yi, 'yaa -o tagaanle 'ke 'yoo- to 'e do -kplεn -a pε 'le; -amasɔyi -e 'waati 'la -dwa 'woo- -za mu 'lεε- klε bhla 'e 'le, 'bhe =bhwa gban -wa -din.

¹¹ 'Ke mεε 'la zan -za 'yɔɔ klε, 'bhe zan bo -za 'yɔɔ- klεle ma, 'bhe- 'ke mεε 'la zan zru 'triη -o, 'bhe zan bo 'bhe a zru 'triηya- 'e 'yi; 'ke mεε 'la zan -lεdɔɔle -o, 'bhe zan bo 'bhe a -lεdɔɔleya 'e 'yi, 'bhe- 'ke mεε 'la zan -o 'weη 'bhe zan bo 'ewenle -Waanbhaa' ni.»

¹² Zesu pe 'ezin- dɔɔ: «'E 'trɔnbadɔ doo, -a -vinbwa sa 'bhe- 'η nu! 'Ka 'kpen 'sra- -o 'mi 'kɔɔ, 'ka 'kpen do do -za yεke- 'la =kla 'η nu 'bhe- wlata -sra 'nalε- 'ka 'kpen ni do do. ¹³ 'Mi -le 'ke Alifa 'pegee Omega 'le, mεε -lwa mi 'pegee -dan' ma mi 'e 'le, 'bhe 'pegee -za zisanyre 'pegee -za 'lεyanyre 'le.»

¹⁴ Mεε 'la zan mu -waa' dunε- mu 'e =fia 'ke -woo -fleela, 'bhe zan mu a pε -yinra! -Ayile, 'bhe 'seη nu klεle -o ni 'ke -o bole -yre ma -si -yri diiη 'e bhaa 'e 'ke bhle, 'bhe- -o sɔ wlale- -wa 'e 'kpee 'ke -o kan -a -lii mu

'e =nɔɔ. ¹⁵ 'Dun- -gbaan' 'plalu mεε mu oo, 'srɔnnii mu oo, -yanbhɔɔyade mu oo, mεε dε mu oo, yo gba mu oo, bhla pele sɔ mεε 'la zan mu ni, 'bhe zan mu 'kpen nu bole 'pεεlii-. ¹⁶ «'Mi Zesu 'mi 'an -mlεke' 'e 'winbwa- -za mu 'lεε- 'woyre- nɔɔ- kpataakpa Zesu 'yi mu -lε mu 'e ni dɔɔ: -Za mu 'lεε- 'kpen -o 'ke wlan 'le. 'Mi 'le 'ke -bhleηgbe Davidi a 'fa -la mi kli 'e 'pegee -a 'srε 'le, 'bhe- 'mi -le 'ke zrwanzi -buηbhaa 'e 'le.»

¹⁷ 'Bhe klεle 'tε, 'ke -Waanbhaa' Lii 'Weη 'e 'pegee Le dɔɔ 'e -wa pele- dɔɔ: «Nu!» 'Ke mεε 'la zan -jan 'lεε- =maa, 'bhe zan 'a 'pe dɔɔ: «Nu!» 'Ke -yi 'mi -lɔɔ -o mεε 'la zan ma, 'bhe zan nu. 'Ke mεε 'la zan maza -o -yi 'la bole -yre ma -si na mεε ni, 'bhe zan 'bhe 'si bhaama.

¹⁸ -Waanbhaa' -jan mu 'lεε- =klaa -a -lεla' janwo mi 'e 'kɔɔ, 'bhe- 'bhe 'mu yɔɔndia 'sewe kpo 'lεε- 'yi, 'ke mεε 'oo mεε 'la zan 'woo- -jan mu 'lεε- =maa, 'mi pe 'bhe zan ni 'η 'sɔwεε- ma dɔɔ: 'Ke mεε 'la zan -a 'ke =kpa -a ma, -o -klɔɔk' mu 'la =woa 'yee- 'sewe 'lεε- 'yi, -Waanbhaa' nu 'bhe zan a -klɔɔk' 'e baan' 'klale a ba 'bhe- -klɔɔk' mu 'e 'le. ¹⁹ 'Bhe- -o -jan mu 'la -zrɔnna, 'bhe- 'ke -woo yɔɔndia- -Waanbhaa' 'sewe 'lεε- 'yi, 'ke mεε 'la zan 'a 'ke -gwa -a ba, -o bole -yre ma -si -yri diiη 'la 'pegee -wa 'weη 'la -o 'mu ba janwoa- 'sewe 'lεε- 'yi, -Waanbhaa' nu 'bhe zan dɔ gole 'mu ba.

²⁰ Mεε 'la zan 'a =pia dɔɔ -jan mu 'lεε- -woo 'ke wlan 'le bhe, 'bhe zan pe dɔɔ: «Wlan -le 'kele-, -a -vinbwa sa 'bhe- 'η nu!»

-Amiina! Mεεzan Zesu, nu 'tε!

²¹ Bhaa Mεεzan Zesu -li 'ka 'kpen ma!